Tomunga Hel Heueu Ngana

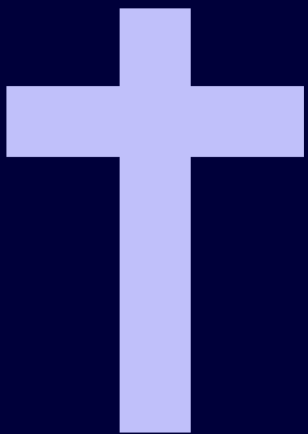

Genesis and the New Testament in the Lote Language of Papua New Guinea

Tomunga Hel Heueu Ngana
Genesis and the New Testament in the Lote Language of Papua New Guinea
Buk Stat na Nupela Testamen long tokples Lote long Niugini

copyright © 2009, 2019 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Lote

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:
You include the above copyright and source information.
You do not sell this work for a profit.
You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.
Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-11-09

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 1 Oct 2024 from source files dated 31 Aug 2023
89f57add-4ab2-5e6d-af7e-7ec7955d8f95

Contents

Tomunga Hel Heueu Ngana 1
Mateus 5
Mak 73
Lukas 111
Ioanes 180
Ume 230
Rom 296
1 Korin 328
2 Korin 356
Kalasia 374
Epeses 384
Pilipai 394
Kolosi 401
1 Tesalonika 408
2 Tesalonika 414
1 Timoti 418
2 Timoti 427
Titus 434
Pilemon 438
Hipru 440
Ieims 463
1 Petrus 471
2 Petrus 480
1 Ioanes 485
2 Ioanes 492
3 Ioanes 493
Iut 495
Hemallaha 498

Tomunga Hel Heueu Ngana
The New Testament in the Lote Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Lote long Niugini

Tomunga Hel Heueu Ngana
The New Testament in the Lote Language of Papua New Guinea

Translation by Wycliffe Bible Translators

© 2009 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Print publication, 2009 by Wycliffe Bible Translators, Inc.

Web version
2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.
http://www.Wycliffe.org

http://pngscriptures.org

http://www.ScriptureEarth.org

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons license (Attribution-Noncommercial-No Derivative Works).
http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0

Your are free to share — to copy, distribute and transmit the text under the following conditions:

- **Attribution.** You must attribute the work to *Wycliffe Bible Translators* (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work).
- **Noncommercial.** You may not use this work for commercial purposes.
- **No Derivative Works.** You may not alter, transform, or build upon this work.
- **In addition,** you have permission to port the text to different file formats, as long as you don't change any of the text or punctuation of the Bible.

Notice — For any reuse or distribution, you must make clear to others the license terms of this work.

Tok Orait
Dispela Buk Baibel i kam wantaim tok orait na lo bilong Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivative Works license. Em i tok olsem **yu ken givim kopi long narepela manmeri.** Yu ken wokim kopi na givim long husat i laikim. Tasol, yu mas tok klia dispela samting i kam long *http://tokplesbaibel.org.* Yu no ken kisim mani na salim dispela. **Yu mas givim nating.** Na tu, **yu no ken senisim Tok.**
Ol piksa i kam wantim ol Baibel na narapela buk i stap long dispela sait i gat tok orait long usim wantaim dispela samting tasol. Sapos yu laik narapela tok orait, yu mas askim husat i papa bilong copyright long dispela ol piksa.

Sapos yu laik stretim samting i no orait long dispela tok orait, stretim tok, salim Buk Baibel, o tainim Tok bilong God long nupela tok ples, yu ken **askim mipela.**

Olgeta tok orait na lo long tok ples English i stap long *http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/legalcode.*

Sapos yu gat askim long dispela, **plis askim mipela.**

Alalaha Mur Tetu Ngaria

Alalaha Mur Nenge Olpela Testamen

Alalaha Mur Eria	Eria Nenge Chorchoro	Alalaha Mur Eria	Eria Neng
Genesis	Gen	Matthew	Mat
Exodus	Exo	Mark	Mak
Leviticus	Lev	Luke	Luk
Numbers	Num	John	Ioa
Deuteronomy	Deu	Acts	Ume
Joshua	Jos	Romans	Rom
Judges	Jdg	1 Corinthians	1Ko
Ruth	Rut	2 Corinthians	2Ko
1 Samuel	1Sa	Galatians	Kal
2 Samuel	2Sa	Ephesians	Epe
1 King	1Ki	Philippians	Pil
2 King	2Ki	Colossians	Kol
1 Chronicles	1Ch	1 Thessalonians	1Te
2 Chronicles	2Ch	2 Thessalonians	2Te
Ezra	Ezr	1 Timothy	1Ti
Nehemiah	Neh	2 Timothy	2Ti
Esther	Est	Titus	Tit
Job	Job	Philemon	Plm
Psalms	Psa	Hebrews	Hip
Proverbs	Pro	James	Iei
Ecclesiastes	Ecc	1 Peter	1Pi
Song of Songs	Sng	2 Peter	2Pi
Isaiah	Isa	1 John	1Io
Jeremiah	Jer	2 John	2Io
Lamentations	Lam	3 John	3Io
Ezekiel	Ezk	Jude	Iut
Daniel	Dan	Revelation	Hem
Hosea	Hos		
Joel	Jol		
Amos	Amo		
Obadiah	Oba		
Jonah	Jon		
Micah	Mic		
Nahum	Nam		
Habakkuk	Hab		
Zephaniah	Zep		
Haggai	Hag		
Zechariah	Zec		
Malachi	Mal		

Helenga Toto:

Alalaha nei, i NeHalang nena helenga nenge tehulia ke langa helenga Lote. Pe tehetue ke ene Tomunga Hel Heueu Ngana iange hele ia ume palau ngana nenge Iesus Kristus poia. Oteke onau teu nga helenga palaungana nem, osisia helenga nemur: 1 Korin 11:25; 2 Korin 3:1-18; Hipru 7:22-28; 8:1-13.

Iri nenge tehulia alalaha nei, te nanas sakililia Inglis pe Krik ero. Tenau teu kenek toto nga luna mukam. Ke het pe tehulia ke tang ngana poi ke manga Lote toto. Reria poinga nem urana toto. Iange helenga Inglis song ngana haltoto. Pe Tok Pisin song ngana haltoto pule. Ure nenge palaungana toto

ngana laka, nenge osisia nga lem helenga pengpeng pe omene luna kenek. Pe osis mene ero. O hetalaulau pe o onteia Opepengpeng ke henonoua iong nga NeHalang lemene ngana.

Helenga Urana Toto Ngana Nenge Mateus

Iesus Na Tete Mur
(Luk 3:23-38)

1 ✡Nananga nenge te nana urume Iesus Kristus na tete mur iange Iesus ha
nga mata nenge Teuit pe Teuit nette Apraham.
2 Iok, Isak temene Apraham
pe Iakop temene Isak.
Pe Iuta iri ul titina mur temeria Iakop.
3 ✡Iok, Peres iri nai tina Sara temeria Iuta pe taria he Tamar.
Pe Hesron temene Peres
pe Rem temene Hesron.
4 Iok, Aminatap temene Rem
pe Nason temene Aminatap.
Pe Salmon temene Nason.
5 ✡Pe Poas temene Salmon pe tana he Rahap.
Iok, Opet temene Poas pe tana he Rut.
Pe Iese temene Opet.
6 ✡Pe Naungaala ana non soke ne Teuit temene Iese.
Iok, Solomon temene laka ne Teuit pe tana laka ne Uraia nehei.
7 Pe Rehopoam temene laka non palau Solomon
pe Apisa temene laka Rehopoam.
Iok, Asa temene laka Apisa.
8 Pe Iehosapat temene ne Asa
pe Iehoram temene ne Iehosapat.
Pe Usae temene ne Iehoram.
9 Iok, Iotam temene ne Usae
pe Ahas temene ne Iotam.
Pe Hesakie temene ne Ahas.
10 Pe Manase temene ne Hesakie
pe Amon temene ne Manase.
Pe Iosae temene ne Amon.
11 ✡Iok, Ekonia pe titina mur temeria ne Iosae nga etue nenge Papilon mur
te hekou sue Israel mur pe te ua ia iri langa kileng nge Papilon.
12 ✡Iok, tetu nga ich Papilon nem lo
pe Siltiel temene Ekonia
pe Serupapel temene Siltiel.
13 Iok laol, Apiut temene ne Serupapel
pe Eliakim temene ne Apiut.
Pe Asor temene ne Eliakim.
14 pe Satok temene ne Asor
pe Akim temene ne Satok
pe Eliut temene ne Akim.
15 Iok, Eliesa temene ne Eliut
pe Matan temene ne Eliesa
pe Iakop temene ne Matan.

✡ **1:1:** Gen 22:18; 1Ch 17:11 ✡ **1:3:** Gen 38:29-30; Rut 4:18-22 ✡ **1:5:** Rut 4:13-17 ✡ **1:6:** 2Sa 12:24 ✡ **1:11:** 2Ki 22–24; 2Ch 36:10; Jer 27:20 ✡ **1:12:** Ezr 3:2

16 Iok ol, Iosep temene ne Iakop pe nehei he Maria. Pe he Maria hoe Iesus.
Iesus nenge te hetue I ke Kristus.
17 Ke Iesus na tete mur ana lala iri analoch pe henel talun nge Apraham ke
lange Teuit. Iok, analoch pe henel mule talun nge Teuit ke langa etue nenge
tela nga ich lomona ngana nenge Papilon. Iok, analoch pe henel mule nga
etue neu ke langa etue nenge Iesus tana hoe i ia.

Te Hoe Iesus Kristus
(Luk 2:1-7)

18 ✡Iesus Kristus tana hoho ngana ia lohot ke pomai koi. Tana he Maria te
teke lape lei nge ne Iosep. Pe iri nai te lei hel ero kura pe hei neu sana nga
Opepengpeng lo.
19 Pe Iosep letena tuanin ke teke lape hile mule hei neu pe teke poia ke nek
mana iange i non urana ngana ia pe lemene ero nge hemeia he Maria nga
hulua mataria.
20 Iok laol, letena tuanin hote ke het pe Non Soke na angkelo e la pe hele
lange i nga opene ke teke, "Iosep! Iong lemte palaungana laka ne Teuit. O
matau ero. O mene he Maria ke langa lem pele ke lem hei ia iange hei nem
sana nga Opepengpeng.
21 ✡I lape hoe tuna tamane ngana e pe o hetue kol suna nem ke ene Iesus.
Iange i lape mene mule nena hana mur nga reria poinga poreke ngana mur."
22 Ure lochloch ngana nei lohot ke pete tote ure nemur nenge Non Soke
hele hote nga hetatalonga hanna lo nenge hele ke teke,
23 ✡ "Hei malolong e nge maluluch nge non e ero kura lape sana. Pe lape
hoe tuna tamane ngana e pe lape te hetue i ke ene Imanuel." Pe ene nem
luna pomai, "NeHalang tu luluch nge ita."
24 Iok laol, Iosep memete haka pe poia ure nenge NeHalang nena angkelo
heleia lange i. Pomalam mene he Maria langa na pele ke nehei ia.
25 ✡Pe iri nai tema luluch hel ero ke la he Maria hoe tuna tamane ngana
neu. Pe Iosep heto sapele ke ene Iesus.

2

Hana Papalauna Hel Tela Ke Te Heto Heke Iesus

1 Iok, Iesus ha nge Petlehem nga kileng nenge Iutea nga etue nenge ne
Herot i naungaala ana non soke nga kileng neu. Iesus ha ke ulo pe hana
papalauna hel te lohaka nga kileng ilina hele nenga chaia haka ngana pe
tela nge Ierusalem.
2 ✡Pe te ontei ke te teke, "Mo teke mo nau nge kol sune nenge tana hoe i pe
te teke Iuta mur aria naungaala ana non soke ia. Ana non ngai? Motu nga
lemem kileng pe mo esia ana itoch nge tualeme nga chaia haka ngana. Ke
ngana koi moat ke mo teke mo heto heke i."
3 Pe naungaala ana non soke Herot pe hulua lochloch ngana nge Ierusalem
te longe ure nei pe leteria tuanin rara ia ke halang.
4 Ol pe ne Herot iu sapele tunginga ana hana mur aria papalauna mur pe
hotonga ana hetoronga mur pe ontei hote iri ke teke, "Kristus nem lape tana
hoe i langai?" Pe iri te tuacholia,
5 "Nge Petlehem nga kileng nenge Iutea. Iange hetatalonga e has ngana
hele ke teke,
6 ✡ " 'Petlehem iong otu nga ich nenge Iutea.
Pe pingam iuiu ol

✡ **1:18:** Luk 1:27, 35 ✡ **1:21:** Luk 1:31; 2:21 ✡ **1:23:** Isa 7:14 ✡ **1:25:** Luk 2:21 ✡ **2:2:** Num 24:17 ✡ **2:6:** Mic 5:2; Ioa 7:42

iange Naungaala ana Non e lape lohot nge iong
ke nauele lek hana mur nge Israel.' "
7 Ol pe ne Herot iu kome hana papalauna nemur pe ontei hote iri nga etue
tei toto nenge itoch neu lohot ia.
8 Ke het pe kulosia iri ke tela nge Petlehem pe hele lange iri ke teke, "Ala pe
a tango rara hote kol sune nem ke nek toto. A tango rere i ke a hottaua i pe a
hele at nge iau. Ke iau pule ela ke e heto heke i."
9 Te longe Herot na helenga ke het pe te i sapele. Pe te i ke te nanas mene
itoch nenge te esia neu. Te nanasia lala ke la itoch neu mes pengpeng nga
kileng unne nenge mamau neu maia.
10 Te esia itoch neu pe te iech toto.
11 ✡Iok, te i teu langa pele neu letena pe te esia kol sune nem iri nai tana he
Maria. Pe te tualou sio toto nga matana pe te heto heke i. Ke het pe te mene
hote reria tunginga mur nenge ururia haka toto pe te tunge lange i. Tunginga
mur nenge pomanga (machmach) um chalemlem ngana nenge uruna haka
toto pe ure inangana ehech ngana pe ure pais ngana nenge inangana ehech.
12 Pe operia ke Non Soke teke tela mule nge Herot ero pomalam te i nga
kue e nge altoto ke tela mule nga reria kileng.

Te Ua Ke Tela Nge Ekipto

13 Iok, hana papalauna nemur tela ol pe Iosep ma opene ia Non Soke na
angkelo e nge hele lange i ke teke, "O lohaka nga kileng nei pe o mene kol
sune nem iri nai tana pe a ua ke a lange Ekipto. Ala ke atu nga lamau pe o
longo ala mana nge e hele la mule nge iong. Iange Herot lape tango rere kol
sune nem ke teke hunune."
14 Ol pe Iosep lohaka pe mene mamau neu iri nai tana pe te ua sapele nga
miliko ke tela nge Ekipto.
15 ✡Tetu nge Ekipto ke la ne Herot mete. Pe nem pule pete tote Non Soke na
helenga nenge heleia lange hetatalonga mur nenge hele ke teke, "E iu hote
tuk nga kileng nenge Ekipto."

Herot Hun Lapue Aina Kinkino Ngana Nenge Iri Tatamanna

16 Pe ne Herot letena inin toto iange eteia ke hana papalauna mol nem te
channangaia i lo. Pomalam tung hote helenga kerkereng ngana ke teke te
hune aina tatamanna kinkino ngana lochloch nge Petlehem pe nga kileng
mur nenge tetu rochroi nge Petlehem pule. Pe teke te hune iri nenge aria
hesinga nai ke langa penpene ngana mur lochloch. Pe poia poinga neu iange
ontei hote hana papalauna mol neu pe te hele lange i lo nga etue nenge te esia
itoch neu.
17 Pe poinga nei lohot ke pete tote ure nenge hetatalonga Ieremaia heleia
lo. Nenge hele ke teke:
18 ✡ "Te longe tanginga pe utunga lolo nge Rama.
Mele kou hepehoihoihoi. He Resel laka tangtang ia tutuna mur.
Iange tutuna mur kou hana te hune iri ke ulolo.
Pe lemene ero nge te hemaluche i."

Tela Mule Nge Nasaret

19 Iok, ne Herot mete ke ulo pe Non Soke na angkelo lohot mule nge Iosep
nga ma opene ngana nge Ekipto. Pe hele lange i
20 ke teke, "O lohaka pe o mene kol sune nem iri nai tana pe a la mule nga
ich nenge Israel iange iri nenge te teke te hunune kol sune nem ngaria kou
te mete lochloch lo."

✡ **2:11:** Psa 72:10-15; Isa 60:6 ✡ **2:15:** Hos 11:1 ✡ **2:18:** Gen 35:19; Jer 31:15

21 Pomalam Iosep lohaka pe mene kol sune nem iri nai tana pe tela mule
nge Israel.
22 Pe Iosep matau nena nge la mule iange longe nge te teke ne Akelos mene
mule temene munna ke i non palau pe nauele mule kileng nenge Iutea. Ol
pe ma opene mule pe te hele lange i ke lange Kalelea
23 ✡pe la tetu nga kileng nenge Nasaret. Pomalam NeHalang na helenga
nenge hetatalonga mur te hele hote lohot ke manmanna. Nenge hele ke teke,
"Lape te hetue I ke nena nge Nasaret."

3

Ioanes Nenge Henunun Nena Hengetoro
(Mak 1:1-8; Luk 3:1-18; Ioa 1:19-28)

1 Iok, nga etue nemur Ioanes nenge henunun la ke haliuliu nga ich sana
lomona nenge Iutea
2 ✡ke teke, "A hulia letemo nga lemo poinga mur iange NeHalang nena
naualanga pe nekinga heroi lo."
3 ✡Ioanes nenge henunun laka nenge hetatalonga Isaias heleia ke teke,
"Non e kou haliuliu nga ich sana lomona ke teke,
'A tatalo ele Non Soke na kue pe a poia ke pengpeng toto.' "
4 ✡Pe Ioanes na hengeron te ume ia nga kamel pulpulna pe ana tal nenga
luana te ume hote nga huros mur uliria. Pe ana ngaunga laka sis pe misou
eina.
5 Pe hulua lochloch ngana nge Ierusalem pe nge Iutea pe nga kileng
lochloch ngana nga ech Iortan te longe i pe te eukirau ke tela lochloch nge
i.
6 Pe te hulia leteria pe te hele hote reia poinga poreke ngana mur pe Ioanes
henun sapele iri nga ech nge Iortan.
7 ✡Pe Paresio mur pe Satiusi mur tela pule nga kileng nenge Ioanes
henunun hehei pe hana ia. Ol pe Ioanes esia iri pe hele lange iri ke teke,
"Ilimo alete nemur itei toto nenge hemataua imo ke a ua nga NeHalang
letena inin ngana nenge atat mam?
8 A poia ute hel ke henonou hote imo nge a hulia letemo lo.
9 ✡Eh! Imo a teke Apraham na tete mur imo ke lape NeHalang renge imo
ae? Ero toto laka! E hele lange imo pengpeng NeHalang nakuna nge mene
um nemur pe poia iri ke te lohot ke Apraham na tete mur ia iri!
10 ✡Pe e hele lange imo pengpeng, ila kou ma nga ae huna lo pe lape te ris
heke ae mur nga ularia. Ae nemur nenge te hei pe nganangaria urana ero
lape te tele sue iri pe tesau heke iri langa oan.
11 ✡"Iau e henun mene imo nga ech. Pe poinga nem henonou hote ke ahul
mule letemo nga lemo poinga poreke ngana mur lo. Pe I nenge nanasia iau
lape henune imo nga Opepengpeng pe nga oan. Ana Non I palaungana toto
nge iau. Pe iau e urana ero pule nge e mene apena ana ae ulina.
12 Pe I rahite nena sulinga lo nenge lape sulhote uit nganngana mur nga
kina. Pe uit nganngana nemur lape takiraua iri ke nek nga ana pele. Pe uit
kina nemur lape chacharuch heke iri langa oan nenge remen ngana tu ke
kokoes mana."

Ioanes Henune Iesus
(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22)

✡ **2:23:** Isa 11:1; 53:2; Luk 2:39; Ioa 1:45 ✡ **3:2:** Mat 4:17; Mak 1:15 ✡ **3:3:** Isa 40:3 ✡ **3:4:** 2Ki 1:8 ✡ **3:7:** Mat 12:34; 23:33 ✡ **3:9:** Ioa 8:33, 39; Rom 4:12 ✡ **3:10:** Mat 7:19; Luk 13:6-9 ✡ **3:11:** Ioa 1:26-27, 33; Ume 1:5

13 Iok, Iesus lange Kalelea pe i ke langa ech nenge Iortan ke teke I pule
mene henuninga nge Ioanes.
14 Pe Ioanes teke hulia Iesus letena pomalam hele ke teke, “Iau toinge e
mene henuninga laka nge iong. Pe ngana iam o teke e henun mule iong
mam! Pomerei mai?”
15 Pe Iesus hele, “O henune iau ol. I urana nge e mene henuninga nge
iong pomalam lape ure lochloch ngana nenge NeHalang heleia lohot ke
pengpeng.” Ol pe Ioanes longala ke henun sapele Iesus.
16 ✡Iok, Iesus mene henuninga ke het pe lohaka sapele. Pe nga etue neu
pengpeng tapa sana ulala pe Iesus esia NeHalang opene nge nakuna manga
ngie chaulum nge sio at ke to haka mana nge I.
17 ✡Pe helenga e nge sio at nga tapa hele ke teke, “Nenge nei Iau tuk toto
nenge lemek tau tote pe e iech toto nge i.”

4

Non Poreke Ngana Olleke Iesus
(Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)

1 ✡Ke het Opepengpeng poia Iesus ke i sapele ke langa ich sana lomona e
ke la non poreke ngana olleke i.
2 ✡Pe Iesus mete ana toto lo iange ngau ero ke sinanga koana iri ana non
kina nai (40) pe miliko iri ana non kina nai (40) lo.
3 Pe non poreke ngana la pe olleke i ke teke, “Nenge teke iong NeHalang
tuna o hele langa um nemur ke tehul ke iri ngaunga.”
4 ✡Pe Iesus tuacholia pe hele, “NeHalang nena helenga nenge tehas sue
ke ulolo, hele ke teke, ‘Non e tu ke maulul nga ngaunga mana ero. Nenge
teke mele rahit lochloche helenga mur nenge lohot nga NeHalang hanna
pengpeng mele nem lape tu ke maulul.’ ”
5 Ol pe non poreke ngana neu mene sapele Iesus ke langa tuele tana
palaungana nge Ierusalem. Pe mene heke i langa NeHalang na pele palaun-
gana ona nga lut toto.
6 ✡Ol pe hele lange Iesus ke teke, “Nenge teke Iong NeHalang tuna toto o
tamu hot nga lamai ke osio langa ich. Iange NeHalang nena helenga nenge
tehas sue ke ulolo, hele ke teke,
“ ‘NeHalang lape heleia iong lange nena angkelo mur
ke te rahit heke mene iong nga peria.
Pe lape otut hule apem nga um ero.’ ”
7 ✡Ol pe Iesus tuachol mule lange i ke teke, “NeHalang nena helenga mur
nenge tehas sue ke ulolo, hele pule ke pomai, ‘O olleke am Soke NeHalang
ero toto.’ ”
8 Ol pe non poreke ngana neu mene heke Iesus langa hengene e nge haka
langa lut toto pe henonoua I langa kileng lochloch ngana nga ich pe reia
kerkerenga mur.
9 Pe hele lange Iesus ke teke, “Nenge teke o tualou sio pe o heto heke iau
lape e tunge ure lochloch ngana nemur lange iong.”
10 ✡Pe Iesus tuacholia lange i ke teke, “Iong Satan! O ua toto nge iau.
NeHalang nena helenga mur nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke, ‘O heto
heke am Soke NeHalang pe o ume mana nge i.’ ”
11 Ol pe non poreke ngana neu ua ke la ol pe angkelo mur teat ke te halaua
Iesus.

✡ **3:16:** Ioa 1:32 ✡ **3:17:** Psa 2:7; Isa 42:1; Mat 12:18; 17:5; Luk 9:35 ✡ **4:1:** Hip 2:18; 4:15 ✡ **4:2:** Exo 34:28 ✡ **4:4:** Deu 8:3 ✡ **4:6:** Psa 91:11-12 ✡ **4:7:** Deu 6:16 ✡ **4:10:** Deu 6:13

Iesus Talune Ana Ume Nge Kalelea
(Mak 1:14-15; Luk 4:14-15)

12 ✡Iok, nga etue nenge Iesus longe Ioanes pingana nge tu nga tuele au
ngana, lohaka pe la sapele nge Kalelea.
13 Iesus hile kileng nge Nasaret pe la ke tu nge Kapernam. Pe kileng nem
tunga ech hetaliliu ngana palaungana nenge Kalelea ilina. Nga ich nenga
mata nenge Sepulun iri nai Naptali.
14 Pe Iesus poingana nem lohot ke pete tote ure nenge hetatalonga Isaias
heleia lo. Ke hetatalonga Isaias hele ke teke,
15 ✡ "Ich Sepulun pe Ich Naptali nga kue tana
nenge langa ech hetaliuliu ngana palaungana
nenge Kalelea pe nga ech Iortan ilina hele
kileng Kalelea nenge hana lomonmona ngana mur te tuia.
16 Nga lamau hehei pe hana nenge tetu nga kileng au ngana
lape te esia lemenge palaungana.
Pe iri nenge metenga ana mulil ma hite iri
lemenge nem tualeme hatalia iri pule."
17 ✡Iesus talun ke hetoro nga etue neu pengpeng pe haliu ke teke, "A hulia
lemo poinga poreke ngana mur iange NeHalang nena naualanga pe nekinga
heroi lo."

Iesus Talun Ke Iua Nena Hana Mur
(Mak 1:16-20; Luk 5:1-11)

18 Iok, Iesus i olole nga ech ilina nge Kalelea pe esia hana nai. Hana nai neu
titiria hel. Ngana laka Simon nenge te hetue ke Petrus iri nai tina Antreas.
Iri nai te hesisio hoat nga ruach sana iange iri hana nenge te holole ruo.
19 Pe hele lange iri nai, "A i at ke a nanasia iau pe e poia imo ke aole hana
pule!"
20 Ueiuei mana iri nai te hile sue aria hoat pe tela ke te nanasia Iesus.
21 Iok, tei ole nga lamau ke telala pe Iesus esia hana nai pule. Iri nai titiria
hel pule. Elle ene Ieims pe elle ene Ioanes. Pe iri ne Sepeti tutuna mur ia iri.
Iri nai te manmana nga aka e pule luluch nge temeria Sepeti ke te palalala
aria hoat. Iesus iua iri nai
22 pe ueiuei mana te hile sue temeria luluch nga aria hoat pe tela ke te
nanasia Iesus.

Iesus Hetottoro Pe Hemasmas
(Luk 6:17-19)

23 ✡Iok, Iesus i ke langa kileng lochloch ngana nge Kalelea ke hetottoro nga
pele hetoronga mur. Pe haliu hote helenga urana ngana nga NeHalang nena
naualanga pe nekinga. Pe pule hemasmasia hehei pe hana nga aria haleles
mur.
24 ✡Ol pe Iesus pingana song ke te longe nga kileng lochloch ngana nge
Siria. Pomalam te mene iri nenge aria haleles kuenkuena ke te laia iri nge I.
Iri nenge te amneia inin palaungana pe iri nenge uneinei tetu nge iri pe iri
nenge singiria loiloiloi pe iri nenge singiria metmete pe te laia iri nge Iesus
ke hemas mule iri.
25 ✡Ol pe hulua lochloch ngana nga kileng nenge Kalelea pe Tekapolis pe
Ierusalem pe Iutea pe nga kileng nenge tu nga ech Iortan ilina hele te nanasia
Iesus.

✡ **4:12:** Mat 14:3; Mak 6:17; Luk 3:19-20 ✡ **4:15:** Isa 9:1-2 ✡ **4:17:** Mat 3:2; 19:27 ✡ **4:23:** Mat 9:35; Mak 1:39; Ume 10:38 ✡ **4:24:** Mak 6:55 ✡ **4:25:** Mak 3:7-8

5

Iesus Hetore Hehei Pe Hana

1 Iok, Iesus esia hulua nemur pe i haka ke la are nga sasana ilina. Ol pe
nena hana mur tela nge I
2 pe talun ke hetoro sapele iri. Pe hele,

Iechinga Nenge Manmanna
(Luk 6:20-23)

3 ✡ "Iri nenge te eteia ke reria ute e ero toto nga NeHalang matana te iech toto
iange lape tetu teu langa NeHalang nena naualanga pe nekinga.
4 ✡Iri nenge te tangtang heueu nei te iech toto ol
iange lape NeHalang hemaluch mule leteria.
5 ✡Pe iri nenge tetal sio tototе iri te iech toto ol
iange lape NeHalang tunge ich lochloch lange iri.
6 ✡Iri nenge muteria tau tote NeHalang lemene ngana
ke pomanga muteria taua ngaunga pe ech te iech toto ol.
Iange NeHalang lape poia iri ke saria huna.
7 Pe iri nenge leteria porekreke ia pekngaria mur te iech toto ol
iange lape NeHalang letena porekeia iri pule.
8 Pe iri nenge leteria lemlem te iech toto pule
iange lape te esia NeHalang.
9 Pe pule iri nenge te hemetmete palinga hel pe hunelinga te iech toto
iange lape te hetue iri ke NeHalang tutuna mur ia iri.
10 ✡Pe iri nenge te nanas ia poinga nge pengpeng
pe mele hel te poi poreke iri te iech toto
iange lape teteu la pule nga NeHalang nena naualanga pe nekinga.
11 ✡ "Pe imo nge a nanas ia iau pe te hele poreke imo pe te tunge amo
melmelenga pe te channanga ia hehei pe hana nga helenga poreke ngana
mur ke te heporeke imo
12 ✡letemo sio pe a iech toto iange urumo palaungana kou kulele imo
nga lut nga tapa. Pe poinga nenge te poia lange imo nem te poi tele lange
hetatalonga mur nenge tetu tala nge imo."

Mesmes Pe Lemenge
(Mak 9:50; Luk 14:34-35)

13 "Imo a pomanga mesmes nge hehei pe hana nga ich nei. Pe nenge teke
mesmes nem lemene ngana het lape ta poia ke mesmes mule ke pomere?
Lape ana ume ero ol. Pomalam lape ta saua pe ta hepapar hite ke lasus.
14 ✡ "Pe imo a pomanga lemenge nenge tualeme hatalia ich nei. Nenge teke
te ume heke tuele tana palaungana e nga sasana, kileng nem talkome ero
toto.
15 ✡Mele pele tonge lemenge pe hekom ite nga kaliu e ero. I lape heon heke
nga ana heoninga ke tualeme hatal ia iri lochloch ngana nenga pele letena.
16 ✡Ke pomalam mana imo a tualeme pule ke hehei pe hana te esia imo. Pe
lape te esia lemo poinga urana ngana mur pe te heto heke Tememo nga lut
nga Tapa.

Hemallaha Nga Nenga Hotonga

17 ✡ "E at ngak nei e at ke e sisparai ia Moses nena hotonga mur pe
hetatalonga mur te hetoro ngaria mur ero. E at ngak pete tote iri.

✡ **5:3:** Isa 57:15 ✡ **5:4:** Isa 61:2-3; Hem 7:17 ✡ **5:5:** Psa 37:11 ✡ **5:6:** Isa 55:1-2 ✡ **5:10:** 1Pi 3:14 ✡ **5:11:** 1Pi 4:14 ✡ **5:12:** 2Ch 36:16; Ume 7:52 ✡ **5:14:** Ioa 8:12; 9:5 ✡ **5:15:** Mak 4:21; Luk 8:16; 11:33 ✡ **5:16:** Epe 5:8-9; 1Pi 2:12 ✡ **5:17:** Rom 3:31

18 ✡E hele pengpeng lange imo! Tapa pe ich nei lape te het. Pe hasinga elle
munna kinkino ngana nemur unne lape erue ero toto. Hotonga nemur lape
tetu ke te rorol lochloch ke la het nga etue nenge helenga nemur nganangana
lohot ke manmanna.
19 ✡Nenge teke mele longo ole taua helenga nenge hotonga sune e hele ia pe
hetore mele hel pule ke te longo ole, mele nem pingana lape iuiu ero toto nga
NeHalang nena naualanga pe nekinga nenga tapa. Pe mele nenge nanas tau
tote hotonga nemur pe hetottore lala nge mele hel, mele nem lape ene song
ke palaungana toto nga naualanga pe nekinga nenga tapa.
20 E hele lange imo, nenge teke a nanas tau pengpeng ia NeHalang lemene
ngana ero pe lemo poinga urana ngana ristote poinga urana ngana nenge
Paresio mur pe hotonga ana hengetoro mur ero lape ateu langa naualanga
pe nekinga nenga tapa ero toto.

Hetoronga Nenge Leteinin Ana

21 ✡ "A longe lo nge nike te hele lange hehei pe hana ke te teke, 'O hune mele
ero toto. Pe nenge teke mele hune mele lape tenau teu langa poinga nenge
mele nem poia ke nek toto.'
22 ✡Pe e hele pengpeng lange imo. Mele nenge letena inin tau mule tina
e, mele nem lape tenau teu lange i ke nek toto pule. Pe nenge teke o hele
poreke tim e, lape hana papalauna tenau teu lange iong pule nga lem poinga
nem. Pe nenge teke o hele ia mele ke ana hauaua, o nekia iong iange lape
osio langa oan ngingina ngana.
23 ✡ "Pomalam nenge teke o lala ia lem tunginga nenge lala nga NeHalang
nena hatanga pe letem metene tim e nge poia poinga e lange iong
24 otal sue lem tunginga mur nga hatanga ilina mukam. Pe ola nge
neingam nem ke imo nai a sisa perimo mukam. Ke het pe oat mule ke o tunge
lem tunginga lange NeHalang ol.
25 "Pe nenge teke lem ngarang e mene iong ke la ames nga hana nenge te
longlongo helenga mataria, a i olole nga kue kura pe a hepeng hote nike. Ke
a sisa perimo pe a nauel mule ke nek. Pe nenge teke ero lape lem ngarang
nem tunge iong langa hana nemur peria pe hana nemur lape te tunge iong
lange non papal hussu e ke tamal teua iong langa tuele au ngana.
26 Pe e hele ke manmanna toto lange iong lape o lohot ero toto ke la het nga
etue nenge o saua umtutuna lochloch nenge te teke o saua.

Salaunga Ana Poinga

27 ✡ "Iok a longo, nge nike te teke, 'Oma luluch nge none nehei ero.'
28 E hele lange imo, mele nenge esia heie pe memelei ia pe letena tuanin
mana ke teke ma luluch nge i nga letena nge teu, poia poinga poreke ngana
nem ke het lo.
29 ✡Ke nenge teke matam nenga pen tamalmal poia iong ke o losio nga
poinga poreke ngana o sulhote ke lasus. Pomalam singim unne elle mana
lape lasus ol. Pe nenge teke ero lape te sausue iong pe singim lochloch ke
langa oan ngingina ngana.
30 ✡Iok, nenge teke perim nenga pen tamalmal poia iong ke o losio nga
poinga poreke ngana o chato hote pe o saua ke lasus. Urana toto nge o hile
hote singim unne ke lasus. Pe nenge teke ero lape tesau sue singim lochloch
ke langa oan ngingina ngana.

✡ **5:18:** Luk 16:17; 21:33 ✡ **5:19:** Iei 2:10 ✡ **5:21:** Exo 20:13; Deu 5:17 ✡ **5:22:** 1Io 3:15 ✡ **5:23:** Mak 11:25 ✡ **5:27:** Exo 20:14; Deu 5:18 ✡ **5:29:** Mat 18:9; Mak 9:47 ✡ **5:30:** Mat 18:8; Mak 9:43

Hilenga Hel Nga Leinga
(Mat 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18)

31 ✡"Iok, te heleia pule ke te teke, 'Nenge teke none lemene ke hile nehei
non nem tung tele helenga toto e nga alalaha ke lange nehei. Iange alalaha
nem hele tote iri nai aria leinga nge lape het.'
32 ✡Pe e hele lange imo pengpeng mele nenge hile nehei lape poia hei nem
ke la pingana hota mule nge none. Pe hei neu poi ke mau iange ure huna
nge iong non nenge o hile i nem. Ke iong non nem o eteia ke iong sipom o
heporeke amo leinga. Ure huna nenge o teke o hile lem hei ngana koi nei;
Nenge teke lem hei ma luluch nge none ke pingaria hota o hile sapele i. Pe
non nenge lei heke mule hei nem lape amneia ke poreke toto iange nanas ia
hotonga nenga leinga ero.

Ta Hekerkereng Ia Helenga E Nga NeHalang Ene Ero

33 ✡ "Iok, pule a longe lo nga helenga nenge te heleia lange ratete mur nge
nike. Te teke, 'Nenge teke o hele ke manmanna lange NeHalang ke o poia ute
e, o poia ure nem ke lohot ke pomanga o hele ngam pe o pallaka ero iange
Non Soke esia iong ke ulolo.'
34 ✡Pe e hele lange imo pengpeng, o teke o hele, o hetue kileng nga lut nga
tapa ke hekerkereng ia lem helenga ero iange NeHalang na arenga nge heo
ngana toto tu nga lut nga Tapa.
35 ✡Pe pule o hele pe o hetue ich ke hekerkereng ia lem helenga ero iange
ich nei NeHalang nena ure nge ala hote ke apena ma haka ia. Pe pule o hele
pe o hetue kileng nge Ierusalem ke hekerkereng ia lem helenga ero iange
Non Soke nenge i naungaala ana non soke toto laka na kileng nem.
36 Pe pule o hele ke manmanna toto nga palpalum ero iange o purpur ero
toto nge o hulia palpalum ina elle ke hussu pe muna.
37 O hele ke pengpeng mana. O hele ke 'Oe' ma o hele ke 'Ero'. Iange
helenga nemur nenge otal teu luluche langa lem helenga nenge 'oe' pe 'ero'
nem non poreke ngana laka tunge lange iong ol.

O Tuachol Mule Lange Mele Ero
(Luk 6:29-30)

38 ✡ "Pe pule a longe lo nenge te teke, 'Nenge teke mele pal ele matam iong
o pal ele matana pule. Pe nenge teke mele pal hoa ngingim iong o pal hoa
ngingina pule.'
39 Pe e hele lange iong pengpeng o tuachol mule lange mele nenge poi
poreke iong ero. Nenge teke mele tepele sose iong o hulia iong ke tepele iong
nga ele pule.
40 Pe nenge teke mele hemes teua iong langa tuele nenge te longlongo
helenga ia pe teke mene lem hengeron nenge teu ana o tunge lem hengeron
nenge ot ana lange i pule.
41 Pe nenge teke mele echia iong ke o puotaua i ke sase pol o puotaua i ke
sase toto.
42 Pe nenge teke mele onteia iong nga ute o tunge lange i. Pe pule nenge
teke mele lemene ke hanok ia ute nge iong, o tunge ure nem lange i pule.

Lememo Taua Iri Nenge Tepoi Poreke Imo
(Luk 6:27-28, 32-36)

43 ✡ "Pe pule a longe lo nenge te teke, 'Lememo tau mene neingamo mur pe
apoi poreke lemo ngarang mur.'

✡ **5:31:** Deu 24:1-4; Mak 10:4 ✡ **5:32:** 1Ko 7:10-11 ✡ **5:33:** Lev 19:12; Num 30:2; Deu 23:21 ✡ **5:34:** Isa 66:1; Mat 23:22; Iei 5:12 ✡ **5:35:** Psa 48:2; Isa 66:1 ✡ **5:38:** Exo 21:24; Lev 24:20; Deu 19:21 ✡ **5:43:** Lev 19:18

44 ✡Pe heueu nei e hele pengpeng lange iong. Lemem taua lem ngarang
mur. Pe iri nenge te tunge amo melmelenga o hetalaulau aria nge NeHalang
ke halaua iri.
45 Nenge teke apoi ke mai Tememo nga lut nga tapa tutuna mur toto imo.
I sipona poia chaia matana ke haka ke tua hatal ia hana uranrana ngana
mur pe nge hana porekreke ngana mur pule. Pe poia pitte ke sio nge hana
nenge te nanas ia poinga nge pengpeng pe nge hana nenge te popoi poinga
porekreke ngana mur pule.
46 Nenge teke lemem taua mele nenge lemene taua iong lape o mene urum
unne ero toto. Hana nenge te lololoch umtutuna te popoi ke pomalam pule.
47 Pe nenge teke o apala hot mene neingam mur utar nge urana toto nge
o poia? Hana nenge te eteia NeHalang ero iri te poi ke urana toto lala nge
pekngaria mur.
48 ✡Ke imo lochloch a hepengpeng ia imo pe a poia ure ke lohot ke
pengpeng ke pomange Tememo nga lut nga tapa I non nge pengpeng toto.

6

Poinga Nenge Ta Halaulaua Iri Nenge Reria Ure Ero

1 ✡"Iok, letemo matana ke nek toto. Nenge teke a poia poinga urana ngana
mur a poia pe a hemallaha hote ke hulua te esia ero. Iange nenge teke o
hemallaha hote lape o mene urum unne nge Temem nga lut nga tapa ero.
2 "Ke nenge teke o tung ure lange mele hel nenge reria ero o iua ana ngalum
paena ero. Iange hana nenge aria hengetau nachnai te popoi ke pomalam.
Te popoia poinga nem nga pele hetoronga mur pe nga kue matana mur ke
te teke hehei pe hana te heto hekeke iri. Pe e hele lange imo pengpeng iri te
mene ururia mur ke het lo.
3 Ke nenge teke a tung lange mele hel nenge reria ure ero
4 apoi kome tote ke perimo nenge hoihoi eteia ure nenge perimo nenge
tamalmal popoia ero. Pomalam lape a mene urumo nge Tememo. Iange I
esia ure lochloch ngana nenge talkomkome.

Iesus Hetore Ita Nga Hetalaulaunga
(Luk 11:2-4)

5 ✡ "Iok, nenge teke a hetalaulau apoi ke mange hana nenge aria hengetau
nachnai ero. Iri lemeria toto nge temes ke te hetalaulau nga hetoronga ana
pele letena pe nga kue ilinlina mur ke te teke hehei pe hana te esesia iri. Pe
e hele lange imo pengpeng iri te mene ururia lochloch ke het lo.
6 Pe imo nenge teke a hetalaulau ateu langa lemo pele nga mullimo nenge
a mamaia pe a hetalaulau lange Tememo nenge ta esia I ero. Pe Tememo esia
ure nenge apoi kome pe nga hoena lape tunge urumo ol.
7 ✡Iok, hana hel leteria manmanna nge NeHalang ero. Pe nenge teke a
hetalaulau apoi ke ma nge iri ero. Iange iri te hetalaulau pe te heleleia
helenga mur halang nenge luna ero pe te olole ke sasase toto. Pe te teke lape
aria non soke longe iri nga reria helenga lochloch ngana nemur.
8 ✡A poi ke mange iri ero toto. Iange a onteia Tememo ero kura pe I etei ia
ure nemur lo nenge lape a onteia.
9 "Ke nenge teke a hetalaulau, a hetalaulau ke mai koi;
" 'Tememem nga lut nga tapa em pengpeng toto.
10 ✡Lem naualanga pe nekinga at
ke mo longo taua iong lakoi nga ich

✡ **5:44:** Exo 23:4-5; Luk 23:34; Ume 7:60; Rom 12:14, 20 ✡ **5:48:** Lev 19:2; Deu 18:13 ✡ **6:1:** Mat 23:5 ✡ **6:5:** Mat 23:5; Luk 18:10-14 ✡ **6:7:** 1Ki 18:26-29 ✡ **6:8:** Mat 6:32 ✡ **6:10:** Luk 22:42

ke pomanga te longo taua iong nga lut.
11 O tunge emem ngaunga nga lapa
pe nge he pe.
12 ✡O tuacholia nge imem ero
ke pomanga mo tuacholia ero
nge iri nenge te poi poreke imem.
13 ✡O poi ele imem nga olenga
pe o hu hele ure poreke ngana mur nge imem.'
14 ✡Iange nenge teke letem ia mele nenge poi poreke iong lape Temem nga lut nga tapa lape letena ia iong pule.
15 Pe nenge teke letem ia iri nenge te poi poreke iong ero Temem lape letena porekeia iong nga lem poinga poreke ngana mur ero pule."

Poinga Nenge Aheo Nga Ngaunga

16 ✡ "Nenge teke oheo nga ngaunga o henonou hote nakum usus ngana ero. Iange hana nenge te channanga hali te popoi ke pomalam. Nenge teke teheo nga ngaunga te hemallaha hot tote lange hehei pe hana ke nakuria usus toto. Pomalam te eteia ke hana nemur teheo nga ngaunga. Pe E hele lange imo. Hana nemur te mene ururia mur lochloch ke het lo.
17 Nenge teke oheo nga ngaunga o lome matam pe o helemlem heke singim
18 ke hehei pe hana te eteia ero nge oheo nga ngaunga. Pe Temem nenge ta kolkolia lape tunge urum nga hoena ol. Iange I toro mana nge esia ure lochloch ngana nenge talkome.

NeHalang I Urana Toto Nga Umtutuna
(Luk 12:33-34)

19 ✡ "Pe a takiraua lemo ure urana ngana mur nga ich nei ero. Iange lape kankan te ngau hule pe lape tema sakilil pe singiria karkare hulu. Pe pule lape kemenge kina mur te tamu teu ke te kemeia iri.
20 ✡Nenge teke a takirau lemo ure urana ngana mur a takiraua lakou nga lut nga tapa. Iange kankan lape ngaua ero pe ure hel te heporeke ero. Pe pule kemenge kina mur lape te kemeia ero.
21 Pomalam lape letem tu hit mene kileng nenge lem ure urana ngana mur te maia.

Lemenge Nenga Singira
(Luk 11:34-36)

22 "Matara i lemenge nenga singira. Nenge teke matam te urana mana singim lochloch lape tualeme.
23 Pe nenge teke matam te poreke singim lochloch lape tu ke au mana. Ke nenge teke lemenga e ero nga singim pe singim au mana lape au nem puo ke palaungana pe au hit sapele iong.

NeHalang pe Rera Ure Mur
(Luk 16:13; 12:22-31)

24 "Mele pele ume nge hana nai ero. Iange lape lemene ero ia e pe lemene taua e. Nem pe la ke nanas mene e pe nau sio mene e. Mele nenge lemene tau tote umtutuna nakuna ero nge ume nge NeHalang.
25 ✡"Ke pomalam e hele lange imo letemo meena sakilil nga atu ngamo nga ich nei ero. Nga utar nenge lape a ngaua pe a inia pe nga utar nenge lape a heron hite nga singimo. A maul ngamo i ure nenge palaungana toto nga ngaunga pe singimo i ure nenge palaungana toto nga hengeron mur.

✡ **6:12:** Mat 6:14-15; 18:21-35 ✡ **6:13:** Luk 22:40; Ioa 17:15; Iei 1:13; 2Te 3:3; 2Ti 4:18 ✡ **6:14:** Mak 11:25-26 ✡ **6:16:** Isa 58:5-9 ✡ **6:19:** Iei 5:1-3 ✡ **6:20:** Mat 19:21; Luk 18:22 ✡ **6:25:** Pil 4:6; 1Ti 6:6-8; 1Pi 5:7

26 ✡A nau haka langa ngie mur nga lut. Iri tetua ngaunga ero pe te lulu
erochro. Pe pule te takirau teueu ngaunga nga ana pele ero. Pe Tememo nga
lut nga tapa hengaungaua iri kura. Pe ngie nemur iri ure nenge palaungana
nga NeHalang matana ero. Ngana laka imo lo.
27 Iok, nenge teke letemo meena sakilil amo tei nge imo purpur nge tom ia
ana etue nenge meteia ke elela polpol?
28 Pe pomere nenge letemo meena sakilil ia hengeron mur? A nau langa
ae rorana mur nga ume. Iri te poia ume palaungana e ero pe iri siporia te
sime aria tal nenge te hemale hite nge iri ero.
29 ✡Pe e hele lange imo pengpeng Ne Solomon heron heke nena hengeron
urana ngana mur pe i nakuna urana ero iange ae rorana nemur nakuria
urana toto nge i.
30 Pe NeHalang Isipona hemele heilil lochloch ngana nenge tetu nga
uraurau. Pe heilil nemur tetu ke te maulul heueu pe nge rou tesau heke iri
nga oan. Ke pomalam imo nenge letemo manmanna ngana unne sune mana
a etei tote ol ke NeHalang lape hemele imo pule!
31 Letemo meena ero pe a hele ke pomachmai ero: 'Lape ta ngaua ara utar
mai ol? Pe lape ta in langai mai? Pe lape ta heron ia utar?'
32 ✡Melehel nenge te eteia NeHalang ero toto lape te song ke te tango rere
ure nemur. Pe Tememo nga lut nga tapa eteia lo ure nemur nenge purpur
ero nge imo.
33 ✡Ure nenge toi nge lememo tau tele ngana laka NeHalang nena
naualanga pe nekinga pe pule nena poinga nenge pengpeng toto. Ol pe
NeHalang lape tunge ure lochloch ngana nemur lange imo.
34 Pomalam letemo tuanin rara sakilil nga utar nenge lape lohot nge rou
ero. Etue nenge rou nem i sipona letena tuaninin nge i sipona. Ke ure meena
ngana mur te lohot ke te purpure etue elle pe elle.

7

A Henonou Perimo Lange Mele Ero
(Luk 6:37-38, 41-42)

1 ✡ "A henonou perimo lange mele hel ero toto. Mele nenge henonou penna
lange mele NeHalang lape henonou penna lange i.
2 ✡Kue nenge a henonou perimo lange mele hel kue nem mana NeHalang
lape poia lange imo pule.
3 "Pomere nenge o esia ae mumuna unne sune nge ma ele neingam matana
pe o kolkolia ae chonna palaungana nenge ma ele iong sipom matam?
4 Pomere nenge ae chonna palaungana ma ele matam pe o hele lange
neingam e neu ke o teke o poi hote ae mumuna unne nenge ma ele matana?
5 Iong am hengetau nai iam teke poi pe o mene hot tele ae chonna
palaungana nenge ma ele matam mukam. Ke het o nau ke nek pe o poi hote
ae mumuna unne sune nenge ma ele neingam e nem matana ol.
6 "Lemo ure urana ngana mur nenge heo ngana a tunge lange kaone mur
ero. Pe lemo holonga mur a tamal sue lange kie mur ero. Iange lape te
hepapar hulu hit mene pe te ringha taua imo pe te lata hule imo.

Ta Onteia NeHalang
(Luk 11:9-13)

✡ **6:26:** Mat 10:29-31; Luk 12:6-7 ✡ **6:29:** 1Ki 10:4-7; 2Ch 9:3-6 ✡ **6:32:** Mat 6:8 ✡ **6:33:** 1Ki 3:11-14; Psa 37:4, 25; Rom 14:17 ✡ **7:1:** Rom 2:1; 1Ko 4:5; Iei 4:11-12 ✡ **7:2:** Mak 4:24

7 ✡ “O ontei pe lape NeHalang tunge lange iong. O tango rara pe lape o
hottaua. O ischong nga piunga pe piunga nem lohe lange iong.
8 ✡Ke iri nenge te onteitei te menmene pe iri nenge te tango rarara te
hottautau pe iri nenge te ischongchong nga piunga lape piunga olha lala nge
iri.
9 “Amo tei nge imo nenge teke tuna tamane ngana e ontei loi lange i pe
tunge um lange tuna?
10 Nem pe tuna ontei ruo pe tunge ilimo lange i?
11 ✡Imo hana poreke ngana nemur a eteia utar nenge urana nge lape a
tunge lange tutumo mur. Ke pomalam a etei tote ol ke Tememo nenga lut
nga tapa lape tunge ure urana ngana mur lange iri nenge te onteitei lala nge
I.
12 ✡ “Pe nga ure lochloch poinga urana ngana mur nenge lememo ke mele
hel te poia lange imo a poia lange iri pule. Moses nena hotonga mur pe
hengetoro nenge hetatalonga mur luna toto koi nei.

Piunga Matana Nenge Kino Pe Nenge Soke
(Luk 13:24)

13 “Iok, imo a i teu laka nga piunga matana nenge kino. Iange piunga nenge
soke pe ana kue mallaha pe song ke langa oan ngingina ngana. Pe hulua
halang toto te i teueu nga piunga nem.
14 Pe piunga nenge kino ana kue tuna mana pe mallaha ero. Pe kue nem
song ke langa maulinga ke koko ana kileng. Pe iri hel mana te saolia kue nem
pe te nanasia.

Hana Nenge Te Pallaka Ke Te Teke Iri Hetatalonga
(Luk 6:43-44)

15 ✡“Iok, a nauala amo ke nek nge hana nenge te channangnanga ke te teke
iri hetatalonga mur. Iri lape teat nge imo pe te maluch ole mene imo ke
pomanga sipsip mur. Pe i nge ero la. Nga leteria nge teu te poreke toto ke
pomalaka nga kaone hinolo mur.
16 ✡Lape a etei tote iri ke nek laka nga reria poinga mur ol. A nau at, uain
nganangana te sohe hote nga kiki tana ero. Pe ae Popi nganangana te sohe
hote nga heilil nenge memesanga ngana halang ero.
17 Ke pomalam mana ae nenge urana lape nganangana mur te urana mana
pe ae nenge poreke lape nganangana mur te poreke.
18 Ke ae nenge urana nakuna ero nge nganangana poreke. Pe ae nenge
poreke nakuna ero nge nganangana urana pule.
19 ✡Pe ae nemur nenge nganangaria te poreke lape te tele sue iri pe tesau
heke iri langa oan.
20 ✡Ke pomalam mana lape a eteia hana nemur nga ure nemur nenge te
popoia.

Lape Non Soke Eteia Imo Ma Ero?
(Luk 13:25-27)

21 ✡ “Hulua lape te hetue iau ke ‘Non Soke Non Soke’ pe iri lochloch lape
teteu la ero toto nga naualanga pe nekinga nga lut nga tapa. Iri nenge te
nanas taua Temek nenge tu nga lut lemene ngana iri mana lape teteu langa
naualanga pe nekinga nenga tapa.

✡ **7:7:** Mak 11:24; Ioa 14:13; 15:7; 16:23-24 ✡ **7:8:** 1Io 3:22; 5:14-15 ✡ **7:11:** Iei 1:17 ✡ **7:12:** Mat 22:39-40; Luk 6:31; Rom 13:8-10 ✡ **7:15:** Mat 24:24; Ume 20:29; 2Pi 2:1 ✡ **7:16:** Kal 5:19-22; Iei 3:12 ✡ **7:19:** Mat 3:10; Luk 3:9; Ioa 15:6 ✡ **7:20:** Mat 12:33 ✡ **7:21:** Luk 6:46; Iei 1:25

22 Pe hulua lape te hele at nge iau nga NeHalang nena haliunga ana etue
nem ke mai, ‘Non Soke, Non Soke, imem mo haliu hote iong pe mo helope
hote uneinei mur pe mo poia urelu mur ke te lohot nga iong em pule i.’
23 ✡Pe lape e hele ke mallaha toto lange iri ke e teke, ‘Imo nemur, e eteia
imo ero toto. A ua toto nga matak. Imo hana porekreke ngana mur iam.’

Hana Nai Te Hemes Pele
(Luk 6:47-49)

24 “Ke pomalam iri nenge te longe lek helenga mur pe te nanas taua te poi
ke pomanga non nenge letena matana ke hemes heke na pele nga um.
25 Pe nga etue nenge pitte molmol pe ech hotot pe tuttula at ke tah teu
nga pele neu pe pele nem losio ero. Iange ana pele mes haka nga um ke
kerkereng toto.
26 Pe iri nenge te longe lek helenga pe te nanas taua ero te poi ke pomalaka
nge non nenge letena matana ero pe hemes sio mene na pele nga peipei.
27 Pe nga etue nenge pitte molmol pe ech hotot pe tuttla at ke tah teu nga
pele neu pe pele nem hutu sio ke chach hulu.”
28 Iok, Iesus hele ia ure nemur ke het pe hulua nemur leteria tuanin ke
halang nga Iesus hetoro ngana.
29 ✡Iange i hetoro ke pomanga hotonga ana hetoronga mur ero. Hetoro
ngana pomalaka nga none nge na kerkerenga palaungana toto.

8

Iesus Hemasia Non Sususun Kina E
(Mak 1:40-45; Luk 5:12-16)

1 Iok laol, Iesus i sio mule nga sasana neu pe hulua halang toto te nanasia
i.
2 Ol pe none nge haleles poreke ngana mene i lange Iesus. Non neu lake
tualou sio nga Iesus matana pe hele, “Non Soke, nenge teke lemem o hemas
mule iau ke singik lemlem mule.”
3 Ol pe Iesus tul hot sapele penna pe la tal heke nge non neu pe hele, “Oe iau
lemek. Singim lemlem mule ol.” Ueiuei mana pe haleles poreke ngana neu
het sio sapele nga non neu singina. Haleles poreke ngana neu ngau hohoa
singira.
4 ✡Pe Iesus hele lange i ke teke, “Heueu o hele hote ure nei lange mele e
ero toto. Ola ke o eteia iong lange tunginga ana none ke poia tunginga nenge
Moses hele ia nga hana nenge te urana mule. Ke nem lape henonou hote utar
nenge e poia lange hehei pe hana.”

None Letena Manmanna Ngana Nge Palaungana Toto
(Luk 7:1-10)

5 Iok, Iesus la ke i teu nga kileng palaungana nenge Kapernam pe palinga
hel ana hana mur aria soke e lake esia i pe hele lange Iesus ke halaua i.
6 Ke non soke neu hele lange Iesus ke teke, “Non Soke, lek non nenge
umume nge iau kou ma mana nga pele. Singina inin hulu pe sachul rara
ero toto.”
7 Pe Iesus hele, “Lape e la ke e hemasmasia i.”
8 Pe palinga hel ana hana mur aria soke neu hele, “Non Soke, iau e urana
ero toto nge o teu at nga lek pele. O hele mana pe lek non neu urana mule.
9 Iange iau pule hana hel tenau ele iau. Pe iau enau ele lek hana mur hel
pule. Nenge teke e hele lange iri ke, ‘Ola,’ pe ana non la. Pe e hele lange i neu

✡ **7:23:** Psa 6:8; 2Ti 2:19 ✡ **7:29:** Mak 1:22; Luk 4:32 ✡ **8:4:** Lev 14:1-32; Mat 9:30; Luk 17:14

ke, ‘O iat,’ pe ana non i at. Pe e hele lange lek non ke, ‘O poia ure nei,’ pe i
poia.”
10 Iesus longe non neu nge hele ke mau pe letena tuanin ke halang. Ol
pe hele lange iri nenge te nanasia i, “E hele ke manmanna toto lange imo,
e hottaua none nge Israel nge poi ke mange non nei ero kura. Non nei letena
manmanna ngana palaungana toto.
11 ✡Hulua halang teat nga kileng hele nenga chaia haka ngana, pe nga
chaia sio ngana pe la te kila ke te ngau luluch nge Apraham pe Isak pe Iakop,
nga naualanga pe nekinga nenga tapa.
12 ✡Pe hana nenge reria kileng neu toto, lape NeHalang lope hote iri ke
la tetu nga kileng au ngana. Nga kileng nenge te tangtang pe ngingiria
chatrekreke ia.”
13 Ol pe Iesus hele lange palinga hel ana hana mur aria soke neu, “O laol,
Ure nem lape lohot ke pomanga letem manmanna ngana nenge o teke lape
lohot ke pomam. Ol pe nena non nenge singina haleles neu, singina urana
mule nga etue neu pengpeng.”

Iesus Hemasia Hulua Hel Pule
(Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)

14 Iok, Iesus la ke i teu nga Petrus nena pele pe esia Petrus uene nge singina
haleles ke ma nga hete. Ana hei singina milanglang.
15 Ol pe Iesus penna la ke rahite hei neu pe ana haleles het sio sapele. Pe
hei neu lo haka pe tun sapele ngaunga pe hengaua Iesus.
16 Iok, nga ulei te laua iri nenge uneinei tu teu nge iri ke te laia iri nge Iesus.
Pe Iesus hele pe helope hote uneinei nemur pe hemas mule iri lochloch
ngana nenge singiria haleles.
17 ✡Pe poinga nenge Iesus poia nem, poia ke pete tote NeHalang nena
helenga e nge hetatalonga Isaias hele hote nge nike lo nenge hele ia ke teke,
“Isipona amneia ara melmelenga
pe takisia ara haleles mur.”

Te Teke Te Nanasia Iesus
(Luk 9:57-62)

18 Iok, Iesus esia hulua nge te heliliu hite I ke tom, pe hele lange nena hana
mur ke teke te lotele langa kolkolu palaungana neu ilina hele.
19 Ol pe hotonga ana hetoronga e la pe hele lange Iesus ke teke, “Hetoronga,
nenge teke o la ke merei, iau lape e nanas mene iong.”
20 ✡Pe Iesus hele lange i ke teke, “Kaone hinolo mur reria polo tu nga ich,
polo nenge te mamaia. Pe ngie mur pule reria kiniu, pe Non Tuna munna e
nge mama ia ero.”
21 ✡Pe Iesus nena none hele ke teke, “Non Soke, e la ke e alo hite temek
mukam, ke ulo pe e at ke e nanasia iong ol.”
22 Pe Iesus hele lange non neu ke teke, “Hana nenge te metmete pekngaria
mur te alo hit mulmule iri. Pe iong o iat ke o nanasia iau.”

Iesus Hemete Ruach Pe Tuttula Palaungana
(Mak 4:35-41; Luk 8:22-25)

23 Iok, Iesus haka nga sulang e pe nena hana mur tela luluch nge I.
24 ✡Te la ol pe kileng eingana haka sapele. Pe kileng eingana neu palaun-
gana pe poia ruach ke poreke toto. Pe ruach ana mee teke hepuluch sue iri.
Pe Iesus mamani.

✡ **8:11:** Luk 13:29 ✡ **8:12:** Mat 22:13; 25:30; Luk 13:28 ✡ **8:17:** Isa 53:4 ✡ **8:20:** 2Ko 8:9 ✡ **8:21:** 1Ki 19:20 ✡ **8:24:** Psa 4:8

25 Ol pe nena hana mur te hengo heke I pe te hele ke te teke, “Non Soke, o
halaua ita ero kai? Ta metmete lo i!”
26 ✡Pe Iesus hele, “Imo letemo manmanna ngana unne sune mana iam.
A matau sakilil ia utar?” Ol pe Iesus lo haka pe hele ke kerkereng toto
langa tuttula palaungana neu pe ruach poreke ngana neu. Ol pe tuttula
palaungana neu het pe ruach poreke ngana neu ma ke mello mule.
27 Ol pe hana nemur te esia pe leteria tuanin ke halang pe te hele, “Non nei
mai i utar toto? Tuttula pe ruach te longo tau mene I.”

Iesus Hemasia Hana Nai Nge Uneinei Tuteu Nge Iri
(Mak 5:1-20; Luk 8:26-39)

28 Iok, Iesus lo tele la sapele nga kolkolu palaungana neu ilina hele nga
Katara mur reria ich. Pe hana nai nge uneinei tu teu nge iri. Te lohot nga
rika mur nenge hana koluria mur tema teu ia pe la te saolia Iesus. Pe hehei
pe hana te matau tote hana nai neu ke te i rara nga lamau ero toto. Iange iri
nai nakuria sisiling toto.
29 ✡Iok laol, hana nai neu te alngaria sapele, “NeHalang Tuna, o teke oat ke
o potaria ia imem? Emem etue nenge mo takisia emem melmelenga at ero
kura.”
30 Pe kie ana tuangarung e te sesel ke sase ero mana nga iri te mes ngaria.
31 Ol pe uneinei nemur te echia Iesus, “Nenge teke o lope hote imem heueu,
o kulosia imem ke mo teu heke kou kie ana tuangarung neu.”
32 Ol pe Iesus hele lange iri, “Iok, a laol!” Ol pe uneinei nemur te lohot nge
hana nai neu pe la ke teteu heke kie nemur. Pe kie ana tuangarung neu te
song hot sapele langa sasana neu ilina, pe te losio teu nga kolkolu neu pe te
pulachlach ke te mete sapele.
33 Pe iri nenge tenau elele kie nemur te song sapele ke tela nga tuele tana pe
te hele ia ure nenge lohot nga kie nemur, pe pule nge hana nai nenge uneinei
tu teu nge iri neu.
34 Ol pe hulua lochloch ngana nga tuele tana palaungana neu, te i ke la te
lohot nge Iesus. Te la te esia I pe te hele ke kerkereng toto lange I ke te teke,
ua nga reria kileng unne neu pe la toto nga kileng unne.

9

Iesus Hemas Mule None Nge Singina Mete
(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)

1 ✡Iok laol, Iesus lo haka mule nga sulang pe mana tele mule ke lange
Kapernam, nga i sipona nena kileng huna.
2 Ol pe hana hel te takis ia none nge singina lochloch mete pe mamana
nga tako. Pe Iesus esia hana nemur leteria manmanna ngana pe hele lange
non nenge singina mete neu, “Letem huna sakilil ero ol. E saua lem poinga
poreke ngana mur ke te lasus toto lo.”
3 Pe hotonga ana hetoronga mur hel, te hele chunuch mana nge iri ke
pomai, “Non nei hele ngana pomalaka nga I NeHalang toto i. Poia helenga
nei, heporeke tote NeHalang ene.”
4 ✡Pe Iesus eteia leteria tuanin ngana mur ke ulolo. Ol pe hele ke teke,
“Pomere nenge letemo inin ngana nem tu teu mana nge imo ke pomam?
5 Helenga tei nge semel nge lape te heleia? ‘E saua lem poinga poreke
ngana,’ ma nenge e teke, ‘O mes haka pe o i.’?
6 ✡Iau e teke e poia ke mam ke a eteia, ke Non Tuna na kerkerenga
palaungana nga ich, nge saua hehei pe hana reria poinga poreke ngana mur

✡ **8:26:** Mat 14:31; Psa 89:9 ✡ **8:29:** Mak 1:24; Luk 4:41 ✡ **9:1:** Mat 4:13 ✡ **9:4:** Luk 9:47; Ioa 2:25 ✡ **9:6:** Ioa 17:2

ke lasus toto." Ol pe Iesus hele lange non nenge singina mete neu, "O mes
haka pe o mene lem manga pe o i ke o la nga lem pele."
7 Non neu mes haka pe i ke la sapele nga na pele.
8 Pe hulua lochloch ngana te esia ke pomau pe leteria huna pe leteria
tuanin ke halang. Pe te heto heke tote NeHalang ene iange tunge kerkerenga
palaungana nei at nge ita non.

Iesus Iua Mateus
(Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)

9 Iok, Iesus lo haka nga lamau pe i ole ke la pe esia none nge ene Mateus,
nge arare nga hana nenge te lololoch umtutuna reria pele sune. Ol pe Iesus
hele lange i ke teke, "O i at ke o nanasia iau." Mateus lo haka pe nanas sapele
Iesus.
10 Iok, Iesus pe na hana mur teare ke te ngaungau nga Mateus na pele pe
hana nenge te lololoch umtutuna pe hana porekreke ngana mur teat ke te
ngau luluch nge iri.
11 ✡Pe Paresio mur te esia ke mau pe te onteia Iesus nena hana mur ke te
teke, "Pomere nenge amo hetoronga ngau luluch nge hana porekreke ngana
pe hana nenge te lololoch umtutuna mai?"
12 Pe Iesus longe pe hele, "Haleles kina mur mana tela nge non nenge
hemasmas ia haleles kina mur, pe iri nenge singiria urana tela nge non nem
ero.
13 ✡Ala pe letemo tuanin hote helenga nei luna ke nek. 'Lemek ero ia lemo
tunginga pa nemur nenge a makmak huros. Lemek ke letemo ia hehei pe
hana.' Iange e at ke e iua hana porekreke ngana mur mana, pe hana nenge
te urana e iua iri ero."

Onteinga Nga Hengeo Nga Ngaunga
(Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)

14 ✡Iok, Ioanes na hana mur teat pe te onteia Iesus ke te teke, "Pomerei
nenge imem pe Paresio mur moheo nga ngaunga pe lem hana mur teheo
ero?"
15 Pe Iesus tuacholia ke teke, "Nenge teke none nge lei heueu ngana at ke
kila luluch nge nena hana mur, hana nemur lape te iech ke elela. Pe nga
etue nenge non halangina nem i ero hatalia iri, hana nemur lape teheo nga
ngaunga sapele.
16 "Mele pele mene malenga heueu ngana sachana, pe sima hite hengeron
nike ngana chach ngana ero. Nenge teke poia ke pomam, lape malenga
sachana heueu ngana nem ta chach mule. Pe ure chach ngana nem
palaungana toto sapele.
17 Nenge mele ling teua uain heueu ngana ke langa meme ulina ke kina ia,
ling teua langa meme ulina nenge nike ngana ero, iange meme ulina nike
ngana nem sosolos lo, pe uain heueu ngana nem lape una haka ke hemute
meme ulina sosolos ngana nem ke chach. Pe uain nem lape pasiling hot pe
kina pule poreke ke lasus. Nenge urana laka, ling teua uain heueu ngana ke
langa kina meme ulina nenge heueu ngana. Pomalam iri nai tetu ke urana."

Mele Hei Ngana Sune Nge Mete, Pe Heie Nge Haleles Poreke Ngana Poia I
(Mak 5:21-43; Luk 8:40-56)

18 Iok, Iesus helele kura pe non nenge nauelele pele hetoronga neu, at ke
tualou sio nga Iesus matana pe hele, "Tuk nenge hei pau kou mete heueu
mana nei. Pe e teke o i at ke la otal heke perim nge i ke maul mule."
19 Iok laol, Iesus pe nena hana mur te lo haka pe tela luluch nge non neu
sapele.

✡ **9:11:** Luk 15:2 ✡ **9:13:** Hos 6:6; Mat 12:7 ✡ **9:14:** Luk 18:12

20-21 ✡Pe heie pule toho mala lohot nge i ke hesinga iri analoch pe nai lo. Pe
ana hei helele nge i sipona ke teke, “Nenge teke e ra haka mana nga Iesus na
hengeron, haleles nei lape het nge iau sapele.” Pomalam hei neu langa Iesus
rumena pe rahaka nga Iesus nena hengeron ana horo.
22 Ol pe Iesus ralele pe esia i pe hele, “Hatong, letem huna ero ol. Letem
manmanna ngana laka nenge hemaulia iong nga haleles nem.” Pe nga etue
unne neu pengpeng haleles neu het sapele nge hei neu.
23 Iok laol, Iesus la ke i teu nga non nenge nauelele hetoronga ana pele
nena pele pe esia hana nge te iuiua iu pe hulua nge te chauchai rara ke
halang.
24 Ol pe Iesus hele, “Imo lochloch ngana nem a ua! He nem mete ero iam,
mamani mana laka.” Pe hulua nemur te melmel lil ia Iesus.
25 Iok, hulua nemur tela ke tetu nge hot pe Iesus teu la ke ra hite he neu
nga penna. Ol pe he neu opene teu mule nge i pe lo haka sapele.
26 Pe ure nenge Iesus poia neu ana helenga song ke kileng lochloch ngana
nenga lamau te longe.

Iesus Hemasia Hana Nai Nge Mataria Hit

27 ✡Iok, Iesus lohot nga lamau ke teke lalalo pe hana mata hit nai te nanas
pe alngaria hot lange I ke te teke, “Ne Teuit tuna, letem poreke ia imem!”
28 Ol pe Iesus la ke i teu nga pele e pe mata hit nai neu tela nge i. Pe Iesus
onteia iri ke teke, “Imo mam letemo manmanna toto ke lape e hemas mule
imo ma?”
Pe iri nai te hele, “Oe Non Soke, letemem manmanna toto i.”
29 Iok laol, Iesus ra haka nga iri nai mataria pe hele, “Lape e poia ure nem
ke lohot nge imo nai ke pomanga letemo manmanna ngamo.”
30 ✡Ol pe iri nai tenau mule sapele. Pe Iesus hele ke kerkereng toto lange
iri nai ke teke, “A hele hote ure nei lange mele ero toto.”
31 Pe ero. Hana nai neu tela ol pe te hesongia ana helenga nga kileng
lochloch ngana.

Iesus Hemasia None Ke Hele Mule

32 Iok, nga etue nenge hana nai nem te i ke tela, hana hel te takisia none
pule lange Iesus. Non nem hele poreke iange uneinei tu teu nge i.
33 ✡Iesus helope hote uneinei nem ke ua hot nge non nem. Iok laol non
nenge hele poreke nem hele mule sapele. Ol pe hulua ngaria lohot pe te hele,
“Imem mo kolkol ute e nge pomai nge lohot nge nike nge Israel.”
34 ✡Pe Paresio mur te hele, “Uneinei mur aria soke laka hekerkereng ia i ke
helope hotote uneinei mur.”

Ume Ana Hana Mur Iri Halang Ero

35 ✡Iesus i ke rongo heke tuele tatana mur pe kileng kinkino ngana mur, ke
hetottoro nga hetoronga ana pele mur. Iok, pe haliu hote helenga urana toto
ngana nenga NeHalang nena naualanga pe nekinga pe pule hemasia hehei
pe hana nga aria haleles mur.
36 ✡Pe Iesus esia hulua nemur pe letena ia iri iange leteria meena pe tetu
poreke, pe mele nge nauele iri ero ke pomanga sipsip mur nge aria naunga
ala ero.
37 ✡Ol pe hele lange nena hana mur ke pomai, “Ngaunga halang te mera
tach lo. Pe lulunga ana hana mur iri unne sune mana.

✡ **9:20-21:** Mat 14:36 ✡ **9:27:** Mat 20:29-34 ✡ **9:30:** Mat 8:4 ✡ **9:33:** Mak 2:12 ✡ **9:34:** Mat 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15 ✡ **9:35:** Mat 4:23; Mak 1:39 ✡ **9:36:** Num 27:17; 1Ki 22:17; Zec 10:2; Mat 14:14; Mak 6:34 ✡ **9:37:** Luk 10:2

38 A hetalaulau lange ume tokoninga ke kulosia lulunga ana hana mur hel
pule ke te halau ke te lulu.”

10

Iesus Iua Nena Hana Mur Nge Iri Analoch Pe Nai
(Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)

1 ✡Iok laol, Iesus iua nena hana mur nge iri analoch pe nai ke te eukirau pe
tunge kerkerenga palaungana lange iri. Te mene kerkerenga palaungana
nem ke lape te helope hotote uneinei mur, pe te hemasmas ia hehei pe hana
nga aria haleles mur.

2-4 Pe Iesus nena hana mur analoch pe nai eria koi nemur:
Simon (nenge ene e pule Petrus)
Antreas (Simon tina)
Ieims (ne Sepeti tuna)
Ioanes (Ieims tina)
Pilip
Patolomius
Tomas
Mateus (nenge lololoch umtutuna.)
Ieims (nenge Alpeus tuna)
Tateus
Simon (non nenge teke Israel mur iri siporia tenau ele iri)
Iutas Iskariot (nenge tunge Iesus langa hana porekreke ngana mur peria)

5 Hana iri analoch pe nai nei, Iesus kulos hote iri pe hetoro tote iri ke mai,
“Ala pe atu luluch nge hana lomonmona ngana mur ero. Pe pule ala nge iri
nemur nge Samaria ero.

6 ✡Ala manmana nge hehei pe hana nenge Israel iange iri te pomalaka nga
sipsip mur nenge te erue toto lo.

7 ✡Ala pe a haliu hote koi helenga nei, ‘NeHalang nena naualanga pe
nekinga nenga tapa, ngana koi heroi lo.’

8 Pe a hemasmas ia haleles kina mur, a hemaul heke mule iri nenge te
metmete. Pe a helemlem mule iri nenge haleles poreke ngana ngau lala ke
ngau hoa singiria pe a helope hotote uneinei mur. Kerkerenga nenge e tunge
lange imo nei, a olia at nge iau ero. Pomalam, a la pe a poia lange iri pe a
chepeia uruna ero pule.

9 ✡Pe pule a in teua umtutuna unne e pe machmach unne e pe hake unne
e nga amo melo matana ero toto.

10 ✡Ai ia inga nei pe a takis kole ero pule. Pe a mene ke lemo hengeron
nachnai ero pe apemo ana kalenga haka nachnai ero pule. Pe pule a ra hit
heko ero. Iange ure nemur, non nenge umume uruna ia.

11 “Nenge teke ateu langa kileng palaungana e, nem pe nga tuele kina sune,
anau rara none nge na poinga urana pe pengpeng pe a la ke atu luluch nge i
nga nena pele. Pe atu luluch nge i ke la het nga etue nenge a lo haka mule.

12 ✡Ke nenge teke a i teu nga pele e, a hele ke a teke NeHalang pete imo.

13 Pe nenge teke iri nenga pele nem te iech ia lemo helenga, lemo helenga
urana ngana nem lape tu luluch nge iri. Pe nenge teke ero, lemo petenga
nem haka mule nge imo.

14 ✡Pe nenge teke none longo lange imo ero pe mene imo langa nena pele
ero, a pasis sue maruchrue nga apemo pe ai hot nga kileng nem.

✡ **10:1:** Mak 6:7; Luk 9:1 ✡ **10:6:** Jer 50:6 ✡ **10:7:** Mat 3:2; 4:17; Luk 10:9, 11 ✡ **10:9:** Luk 10:4
✡ **10:10:** Luk 10:7; 1Ko 9:14 ✡ **10:12:** Luk 10:5-6 ✡ **10:14:** Luk 10:10-12; Ume 13:51

15 ✡E hele ke manmanna toto lange imo. Nga NeHalang nena haliunga ana
etue kileng nem lape mene tuangachol nge poreke toto nga nenge Sotom pe
Komora.”

Iesus Heleia Ure Meena Ngana Mur Nge Lape Lohot (Mak 13:9-13; Luk 21:12-17)

16 ✡ “Iok, a longo at nge iau ke nek toto. E kulosia imo ke pomalaka nga
mele nenge kulosia sipsip mur ke tela ke tetu teu luluch nge kaone hinolo
mur. Pomalam letemo matana ke nek toto ke manga hilimo pe a nanas tau
tote ngie chaulum nena poinga nenge tu ke neknek.
17 ✡Pe anau ala amo ke nek toto nge hana mur. Iange lape te laua imo kela
ames nga hana papalauna mataria pe pule lape te taklala teua imo langa
hetoronga ana pele pe tepal hulu hite imo.
18 Pe te poia imo ke pomam iange lek hana mur imo. Ke lape te mene
imo lange almasinga ana hana mur pe naunga ala mur. Pe lape a hele hote
helenga urana toto ngana lange iri pe nge hana lomonmona ngana mur pule.
19 Pe nenge teke te laua imo, letemo song rara sakilil ero. Iange a hele
ngamo nga ure nenge a heleleia lape ma ke mallaha hot mana nga letemo
nga etue nem pengpeng.
20 ✡Pe imo sipomo a hele ero, iange Tememo NeHalang opene lape hele hot
nga halimo ol.
21 ✡ “Non e lape tua hita mule tina ana pe te hune i ke mete. Pe none lape
poia poinga nem lange tuna pule ke tua hita mule ana. Pe aina lape te pal hel
luluch mule nge tetemeria mur pe tataria mur pe te hune iri ke te mete.
22 Hana lochloch lape lemeria ero ia imo iange Iau lek hana mur imo. Pe
mele nenge mes ke kerkereng toto nga letena manmanna ngana, lape mene
maulinga ke koko.
23 Nenge teke te poi poreke imo nga kileng e, a ua ke a langa kileng e pule.
E hele ke manmanna toto lange imo koi. Imo lape a heulo hote amo ume nga
kileng lochloch ngana nge Israel ero kura, pe Non Tuna lape at.
24 ✡ “Mele nenge lala nga hengetoro kura, i muka mule nge ana hetoronga
ero. I nanas tau mene ana hetoronga. Pe mele nenge umume nge none, i
pule tamu tote ana ae huna ero. I longo la manmana nge ana ae huna.
25 ✡Pe mele nenge lala nga hetoronga nem purpur pule nge lohot ke
pomange ana hetoronga. Pe pule mele nenge umume nge none nem, purpur
pule nge lohot ke pomange ana ae huna nem. Ke nenge teke te hetue non
poreke ngana ene Pelsipul lange non soke e, lape te poia poinga nem ke
palaungana toto lange non nem nena hana mur.”

A Matau Mene NeHalang I Toro Mana (Luk 12:2-7)

26 ✡ “Pe a mataua iri ero. Ure lochloch ngana nenge talkomkome lape lohot
nga mallaha. Pe ure lochloch ngana nenge te hele komkome lape lohot ke
hulua te eteia pule.
27 Utar nenge e heleia lange iong nga kileng au ngana, o hele hote nga
sinanga. Pe utar nenge e mangun ia langa talngam, o mes haka ia nga pele
ona pe o haliu hote.
28 ✡A matau heke mene hana nenge te hunun ero. Iri te hun mene singira
pe te hune opere ero. A matau mene laka I nenge lape chacharuch heke
singira pe opere nga oan nge henge lemlem.

✡ **10:15:** Mat 11:24; Iut 7 ✡ **10:16:** Luk 10:3; Rom 16:19 ✡ **10:17:** Mak 13:9-11; Luk 12:11-12; 21:12-15 ✡ **10:20:** Ioa 14:26 ✡ **10:21:** Mic 7:6; Mat 10:35; Mak 13:12; Luk 21:16 ✡ **10:24:** Luk 6:40; Ioa 13:16; 15:20 ✡ **10:25:** Mat 9:34; 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15 ✡ **10:26:** Mak 4:22; Luk 8:17 ✡ **10:28:** Rom 8:31; Iei 4:12

29 Ngie kinkino ngana nai ururia haka toto ero. Pe te olia iri nga umtutuna
elle mana. Pe nenge teke elle nge iri mete, Tememo eteia ke het lo.
30 Pe pule NeHalang amele palpalumo ina pe eteia iri ke het ta lo.
31 ✡Ke a matau ero, iange imo a ele haka toto nga ngie nemur.”

A Hele Hote Letemo Manamanna Ngana Lange Hehei Pe Hana
(Luk 12:8-9)

32 “Mele nenge mes haka nga hulua mataria pe hele hote letena man-
manna ngana nge Iau, mele nem lohot ke lek non ia toto. Pe lape e heleia
i lange Temek nga lut nga tapa.
33 ✡Pe mele nenge hele ke teke eteia Iau ero nga hulua mataria, Iau lape e
hele lange Temek nga lut nga tapa, ke e teke e eteia mele nem ero pule.
34 “Imo a teke e at ke e hesue kilanga nge urana nga ich nei, ae? Ero nike.
E at ia kakop nge matana kaliu ala i. Pe lape e heporeke lemo kilanga mur.
35 ✡Lape e poia kol mele ke iri nai temene te hunel, pe he mele ke iri nai
tana te hunel, pe heie ke iri nai na melei te hunel.
36 “Lemo ngarang mur laka lemo hehei mur pe tutumo pe alomo mur
pengpeng.
37 “Imo nenge lememo tau tote tememo pe tamo ke te ele haka nge iau, imo
lek hana mur ia imo ero. Pe imo nenge lememo tau tote tutumo mur ke te ele
haka nge iau, imo lek hana mur ia imo ero.
38 ✡Pe mele nenge lemene ero nge takis ia ana melmelenga pe nanas ia iau,
lape e hile hote i ke pomalam pule.
39 Pe mele nenge teke tu ke maulul mana, lape mete pe lasus sapele. Pe
mele nenge poia ak ume pe te hune i ke mete, lape maul haka mule pe tu ke
maulul mana ol.

Lape Ta Mene Urura
(Mak 9:41)

40 ✡ “Mele nenge long ia iong, long ia Iau pule. Pe mele nenge long ia Iau,
long ia I nenge kulosia Iau ke e at nei.
41 Mele nenge eteia nge none i hetatalonga pe long ia i, lape mene uruna
nenge manga hetatalonga nem. Pe mele nenge eteia nge none i non nge
pengpeng pe long ia i lape mene uruna nenge manga non nenge pengpeng
toto.
42 “Pe nenge teke mele eulia ech lololo ngana ke tunge lange hatong e nge
umume nge iau, manmanna toto ke mele nem lape mene uruna.”

11

Ioanes Kulosia Nena Hana Mur Hel Lange Iesus
(Luk 7:18-35)

1 Iok, Iesus hetoro hite nena hana analoch pe nai neu ke het, pe lohaka
sapele ke langa kileng nemur nge Kalelea. Pe nga lamau Iesus hetottore
hehei pe hana pe haliu hote Helenga Urana Toto Ngana.
2 Pe Ioanes tu nga tuele au ngana pe longe Iesus pingana nge popoia ume
nemur. Ol pe kulosia nena hana mur ke tela nge Iesus.
3 Pe te onteia I ke mai, “Iong nenge te heleleia nge o atat laka lom? Ma, lape
mo kulele mele kau atat kura mau?”
4 Pe Iesus tuacholia lange iri ke teke, “Ala mule pe a hele lange Ioanes nga
ure lochloch ngana nenge a longe pe a esia nga matamo ke ulolo.

✡ **10:31:** Mat 6:26 ✡ **10:33:** Mak 8:38; Luk 9:26; 2Ti 2:12 ✡ **10:35:** Mic 7:6 ✡ **10:38:** Mat 16:24-25; Mak 8:34-35; Luk 9:23-24; 17:33; Ioa 12:25 ✡ **10:40:** Mak 9:37; Luk 10:16; Ioa 13:20

5 ✡Iri nenge mataria hit tenau mule lo pe iri nenge aperia mete te i mulmule
lo. Pe iri nenge haleles poreke ngana tu nga singiria, singiria urana mule lo.
Pe iri nenge talngaria hit te longo mulmule lo pe iri nenge te mete te maul
haka mule lo. Pe iri nenge reria ure halang ero, te longlonge NeHalang na
Helenga Urana Toto Ngana.
6 Hana nenge te longe lek helenga pe leteria manmanna ngana losio ero,
lape te iech toto!”
7 Iok laol, Ioanes nena hana mur te i ke te lala pe Iesus talun ke heleia
Ioanes lange hulua nenge te eukirau neu ke teke, “Nga etue nenge ai ke a
la nga ich sana lomona, utar toto nenge a teke a la ke a esia? A teke a la ke a
esia heilil ina e nge tuttula iua ke malau sio?
8 Eh, a teke a la ke a esia utar? Non e nge heronia heroninga urana ngana
mur? Ero toto. Hana nenge te heronronia heroninga urana ngana mur, te
tutu nga hana papalauna nenge iri Soksoke reria pele.
9 Ol pe a la lamau ke a teke a esia utar? A teke a la ke a esia hetatalonga e
ae? Oe, non nem i hetatalonga pe i ele haka toto nge hetatalonga mur.
10 ✡Iange nge non nei mana, NeHalang nena helenga nenge tehas sue ke
ulolo, hele ke teke,
“ ‘Lape e hekule lek none ke i muka nge iong
pe i lape hepengpeng ia lem kue.’
11 “E hele ia helenga nei manmanna. Nge hulua lochloch ngana nenge te
hoe iri ke te lohot nga ich, Ioanes nenge henunun i palaungana toto nge iri.
Pe mele nenge i kino toto nga NeHalang nena naualanga pe nekinga, lape i
palaungana toto nge Ioanes.
12 ✡Talun nga Ioanes nenge henunun ana etue ke at heueu nei, NeHalang
nena naualanga pe nekinga song ke pur kikina toto. Pe hana solaki ngana
mur te ech taua ke te mene.
13 Iange hetatalonga mur pe NeHalang nena hotonga mur te haliu hotot
nike ke at nga etue nenge Ioanes lohot ia.
14 ✡Ke nenge teke letemo manmanna nga helenga nemur, Ioanes i Elaisa
nenge te teke lape at.
15 Imo nenge a longlonge iau, a longo ke neknek.
16 “Lape e heilangia hehei pe hana nga etue nei ke pomere? Iri te pomalaka
nge aina kinkino ngana nemur nenge te kilkila nga ingala matana pe te
alngaria lala nge pekngaria mur ke te teke,
17 “ ‘Mo iuiua emem iu pe imo mam a hes ero ia?
Pe mo utute utunga lolo pe a tang ero ia?’
18 “Ioanes at pe ngau ero pe in ech ero. Pe te hele ke te teke, ‘Non nei,
uneinei ia i.’
19 ✡Pe Non Tuna, at pe ngaungau pe inin ech. Pe te heleia i ke te teke, ‘A
nau la pam, non neu ngau ngana pe in ngana kou kura. Pe pekngana mur
toto laka hana nenge te lololoch umtutuna pe hana porekreke ngana mur.’
Pe ure nemur nenge te lohotot nem, te lohot urume mene NeHalang letena
matana ngana.”

Kileng Nemur Nenge Te Hulia Leteria Ero
(Luk 10:13-15)

20 Iok, nga kileng hel, Iesus poi hote ure nenge hele pe lohot manmana ke
halang, pe hulua te hulia leteria ero. Pomalam Iesus hele ke kerkereng toto
lange iri ke teke,

✡ **11:5:** Isa 35:5-6; 61:1 ✡ **11:10:** Mal 3:1; Luk 1:76 ✡ **11:12:** Luk 16:16 ✡ **11:14:** Mal 4:5; Mat 17:10-13; Mak 9:11-13 ✡ **11:19:** Mat 9:14

21 ✡ “Imo nenge Korasin pe Petsaita a neknek ia imo. Iange e poi hote ure
nemur ke a esia nga lamai pe a hulia letemo ero toto. Pe toinge e poi hote
ure nemur nga kileng nenge Tir pe Saiton, hehei pe hana nga lamau lape
te hulia leteria ke het lo. Pe toinge ngana kou te heron heke hengeron muna
hulu ngana, pe te hepore heke kasu nge iri pe teare nga oan ina lo. Ke poinga
nem henonou hote iri nge te hulia reria poinga mur lo.
22 E hele lange imo Korasin pe Petsaita, nga NeHalang nena haliunga ana
etue, imo lape a mene tuacholinga nge poreke toto nge Tir pe Saiton mur.
23 ✡Pe imo nenge Kapernam lape ala ke merei? A haka langa lut nga tapa?
E hele lange imo, lape ateu sio la pengpeng nga oan nge henge lemlem.
Toinge e poia ure nemur ke te lohot nga kileng nenge Sotom nike, hehei pe
hana lape te hulia leteria ke ueiuei mana. Pe kileng nem lape tu ke urana
kura ke at nga etue nenge nei.
24 ✡Pe e hele lange imo Kapernam, nga NeHalang nena haliunga ana etue,
imo lape a mene tuangachol e nge poreke toto nge nenge Sotom.”

A At Nge Iau Ke A Tah Eingamo
(Luk 10:21-22)

25 ✡Ke het pe Iesus hele sapele ke teke, “Temek! E heto heke tote Iong. Iong
Non nge Iong Soke toto nga lut nga tapa pe nga ich. Iange o hekome tote ure
nei lange hana nenge te etei ngaria palaungana toto pe o etei hot mene lange
hana nenge te etei sakilil ero ke mange aina kinkino ngana.
26 Oe Temek, Iong o iech nge lohot ke pomam nike.
27 ✡“Temek tung sue ure lochloch ngana at nga perik ke e nauele iri. Pe
mele pele eteia Tuna ero. Temene I toro mana eteia Tuna. Pe mele pele eteia
Temene ero. Tuna i toro mana eteia Temene. Pe iri nenge Tuna hetore iri
lange Temene, iri toro mana te eteia Temene.
28 ✡ “Imo nenge a takisia ure meena ngana pe kikimo ero ol, ai at nge iau
pe a amneia ure meena ngana e ero ol.
29 A longo taua iau pe a mene hengetoro nge iau iange e poi ke nek toto pe
e tal sio tote Iau. Ke nenge teke a longo taua iau lape atah eingamo.
30 ✡Iange hengetoro nenge e tunge lala nge imo nem polpolenga mana.”

12

Onteinga Nga Sapat Ana Etue
(Mak 2:23-28; Luk 6:1-5)

1 ✡Iok laol, nga Sapat ana etue, Iesus pe nena hana mur te i teu nga ume e
letena. Ume neu tetue ana uit mur mana. Ol pe Iesus nena hana mur te mete
aria pe te sohe uit nganangana hel ke te ngaua.
2 ✡Ol pe Paresio mur te esia pe te hele lange Iesus ke te teke, “O nau langa
lem hana mur te poi ngaria pam! Pomere nenge te nanasia hotonga nenga
Israel mur aria etue nenge te hetalaulau ia ero?”
3 ✡Pe Iesus tuacholia ke teke, “Nananga e nge nike hele ia non soke Teuit pe
pekngana mur nge te mete aria. Pe imo mam a sisia nananga nei ero mana
kura kai?
4 ✡Ana non i teu langa NeHalang nena pele pe mene ngaunga nenge heo
ngana ke pekngana mur te ngaua. Pe ngaunga nem heo ngana toto nge non
pulut ngana e mana ngaua. Iange hotonga hele ke teke tunginga ana hana
mur, iri toro mana te ngaua ngaunga nem.

✡ **11:21:** Isa 23; Ezk 26-28; Jol 3:4-8; Amo 1:9-10; Zec 9:2-4 ✡ **11:23:** Gen 19:24-28; Isa 14:13-15 ✡ **11:24:** Mat 10:15; Luk 10:12 ✡ **11:25:** 1Ko 1:26-29 ✡ **11:27:** Mat 28:18; Ioa 1:18; 3:35; 10:15; 17:2 ✡ **11:28:** Jer 31:25 ✡ **11:30:** 1Io 5:3 ✡ **12:1:** Deu 23:25 ✡ **12:2:** Exo 20:10 ✡ **12:3:** 1Sa 21:1-6 ✡ **12:4:** Lev 24:5-9

5 ✡Pe pule hotonga e nge Moses hasia hele ke teke, tunginga ana hana
mur te umume nga NeHalang na pele nga Sapat ana etue. Te longo ole taua
hotonga pe mele pele hele ia iri ero.
6 ✡Pe e hele lange imo, mele nenge mes heueu nei, i palaungana toto nga
NeHalang na pele palaungana nem.
7 ✡NeHalang nena helenga nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke, ‘Lemek
ero ia lemo tunginga pa nemur nenge a makmak huros. Lemek ke letemo
ia hehei pe hana.’ Toinge a eteia helenga nem luna ke nek, toi ngana koi a
henonou perimo lange iri nenge te poia ute ke poreke ero.
8 Iange Non Tuna, I non Soke toto nga Sapat ana etue.”

Iesus Hemasia None Nge Penna Mete (Mak 3:1-6; Luk 6:6-11)

9 Iok, Iesus i nga lamau pe la ke i teu nga hengetoro ana pele.
10 ✡Pe none nge penna mete tu nga lamau pule. Pe mele hel te tango rara
kue nenge te teke te laulaua Iesus. Pomalam te poi haka pulut mana ure
huhuna mur pe te onteia I ke te teke, “Hotonga mai hele ke teke iri nenge
singiria haleles, lape te hemas mule iri nga Sapat ana etue pule kai? Ae?”
11 ✡Pe Iesus hele lange iri ke teke, “Nenge teke amo e na sipsip losio teu nga
polo nga Israel mur aria etue nenge te hetalaulau ia, mele nem lape poia ke
mere? E hele lange imo, heueu mana nei mele nem in haka hot mule nena
sipsip nem.
12 Iok, anau langa ure nai nei, sipsip mur pe ita non. Tei nge iri nai nge
NeHalang esia ke ure palaungana toto nga matana? Ure nenge palaugnana
toto nga NeHalang matana, ngana koi ita non. Ke pomalam, i pengpeng nge
ta halaua mele nga Sapat ana etue.”
13 Ol pe Iesus hele sapele lange non neu, “O tul hote perim.” Iok, non neu
tul hote penna pe penna urana mule sapele ke pomanga penna nenga hele.
14 ✡Pe ero, Paresio mur tehot lange hot pe tetal helenga ke te teke te hune
Iesus.

Iesus I NeHalang Nena Non Toto

15 Pe Iesus eteia lo. Ke pomalam lohaka nga kileng neu pe hulua te
kumnana nge i ke hemasmasia haleles kina mur lochloch nga aria haleles
mur.
16 ✡Pe heo ele tote iri nge te hele hot rere lange mele hel.
17 Pe ure nei lohot ke pete tote NeHalang nena helenga nenge hetatalonga
Isaias hele hote nge nike nenge teke,
18 ✡ “Nenge nei, Iau lek non toto nge E henonou hote.
Iau lemek tau tote I pe E iech toto nge I.
Pe lape etal heke opek nge I, ke lape haliu hote
lek poinga nenge e hemasmas
lange mata mur nga kileng lochloch ngana.
19 Pe I lape hele ia letena inin ngana ero
pe alngana rara ero.
Pe lape te longe I nge haliu rara
nga kue tana ero pule.
20 Pe lape hekerkereng mule iri nenge leteria manmanna ngana
unne sune mana ol, ke te kerkereng mule.
Pe lemenge nenge ngau ke unne sune mana,
i hemete sapele ero.

✡ **12:5:** Num 28:9-10 ✡ **12:6:** Mat 12:41-42 ✡ **12:7:** Hos 6:6; Mat 9:13 ✡ **12:10:** Luk 14:3
✡ **12:11:** Luk 14:5 ✡ **12:14:** Ioa 5:16 ✡ **12:16:** Mat 8:4; Mak 3:12 ✡ **12:18:** Isa 42:1-4; Mat 3:17

Teke poia poinga urana ngana nei,
ke ris tote poinga lochloch
pe mes hot ke mallaha toto.
21 Pe mata lochloch ngana nenga kileng lochloch
lape leteria kerkereng mana nge lape
te mene maulinga nga I toro mana ene.”

Iesus Na Kerkerenga At Nge NeHalang
(Mak 3:20-30; Luk 11:14-23)

22 Ol pe hana hel, teat ia none nge matana hit pe hele erochro iange uneinei tu nge i. Te laia i ke Iesus hemas mule i. Ke het pe ana non matana charchara ke nau mule ke nek pe hele mule sapele.

23 Ol pe hulua te esia pe leteria tuanin ke halang pe te hele, “Non nei nge lape ne Teuit tuna i.”

24 ✡Pe Paresio mur te longe pe te hele, “Ero iam! Uneinei mur aria soke Pelsipul laka hekerkereng ia non nem ke helope hotote uneinei mur.”

25 Pe Iesus eteia leteria tuanin ngana mur lo, pomalam hele lange iri ke teke, “Nenge teke hana mur nga tuele kina e te chach hel pe hunelinga lohot, kileng nem lape het sio sapele. Ke nenge teke hana nemur nga kileng nem te chach hel pe te ua rara, reria kileng nem lape tu ero ol. Pomalam mana nge none pe nehei pe tutuna mur. Nenge teke te chach hel pe te ua rara lape tetu ke muria elle mule ero ol.

26 Pe nenge teke non poreke ngana helope hot mule i sipona, ta etei mellehe mene ke non poreke ngana nena hana mur, te het sio sapele iange huria ero ol.

27 “Imo a teke e helope hotote uneinei mur nga Pelsipul ene, pe lemo hana mur te popoia ume nem pule. Pe te popoia nga itei toto ene? Ke imo anau, lemo hana mur pengpeng lape te hele hot mule amo.

28 ✡Nenge teke NeHalang opene hekerkereng ia iau, ke e helope hotote uneinei nemur, NeHalang nena naualanga pe nekinga at nge imo lo.

29 “Amo non tei nakuna toto nge tale chachia non solaki ngana e na pele ke loloch hote nena ure mur? Nenge teke o poi ke pomam o nanasia koi kue nei. O kale hit tele non nem. Ke het pe o teu nga nena pele ke o loloch hote nena ure mur.

30 ✡ “Mele nenge ma at nge iau ero, lek ngarang toto laka i. Pe mele nenge ume luluch nge iau ero, lape sisparai ia lek ume.

31 ✡Pe e hele lange imo, NeHalang lape letena ia imo nga lemo poinga poreke ngana mur, pe lemo helenga porekreke ngana mur lochloch. Pe mele nenge hele poreke Opepengpeng, mele nem lape mene poreke tote.

32 Pe mele nenge hele poreke Non Tuna, lape NeHalang letena ia i. Pe mele nenge hele poreke Opepengpeng, mele nem lape NeHalang letena ia i ero toto, nga etue nei pe nga hoena pule.

Ae Pe Nganangana Mur
(Luk 6:43-45)

33 ✡ “Nenge teke o poia ae e ke urana, nganangana lape hot ke urana. Pe nenge teke o poi poreke ae e, nganangana lape hot ke poreke. Iange tanau urume ae elle pe elle nga nganangana mur.

34 ✡Ilimo alete nemur! Imo hana porekreke ngana mur pa ne mam. Ol pe a teke a heleia ure nge urana ke mere? Iange lape halimo hele hot mene laka ure poreke ngana nemur nenge tu teu nga letemo nem lo.

✡ **12:24:** Mat 9:34; 10:25 ✡ **12:28:** Ume 10:38; 1Io 3:8 ✡ **12:30:** Mak 9:40; Luk 9:50 ✡ **12:31:** Hip 6:4-6 ✡ **12:33:** Mat 7:16-20 ✡ **12:34:** Mat 3:7; 15:18; Luk 3:7; 6:45

35 Hana nenge leteria urana, te hele hotote ure urana ngana mur nenge tu
teu nga leteria. Pe hana porekreke ngana mur, ure poreke ngana halang tu
teu nga leteria, pomalam lape te hele hot menmene ure poreke ngana mur.
36 Pe e hele lange imo, NeHalang nena haliunga ana etue nem lape at, pe
lape mele elle pe elle na poinga mur lape hele hot mule ana.
37 Lem helenga mur lape te hele hote iong. Nenge teke te urana, lape o
urana nga NeHalang matana. Pe nenge lem helenga mur te poreke, lape o
poreke nga NeHalang matana."

Paresio Mur Te Onteia Iesus Ke Poi Hote Ute Ke Tenau (Mak 8:11-12; Luk 11:29-32)

38 ✡Ol pe Paresio mur hel pe hotonga ana hetoronga mur te hele lange Iesus
ke te teke, "Hetoronga, o hele pe ute lohot mana ke mo nau mukam."
39 ✡Pe Iesus tuacholia ke teke, "Imo hehei pe hana nga etue nei, a muta nga
poinga poreke ngana mur pe letemo manmanna ngana tu hite NeHalang ero
toto. Ol pe a ontei ke a teke a esia utar? Lape e poi hote ute pele ke a esia ero
toto. Lape e hemallaha hot mene laka hengeilang nenge hetatalonga Iona
lange imo.
40 ✡Nge nike toto, ruo palaungana tone Iona. Pe Iona ma ke ana etue iri
mol nga ruo nem letena. Ke pomalam mana, Non Tuna lape ma ke ana etue
iri mol nga ich letena pule.
41 ✡Pe lape etue palaungana nem at pe iri nenge Niniue lape te hele ia imo
hehei pe hana nenga etue nei. Iange iri te hulia reria poinga mur nga etue
nenge Iona haliu hot. Pe mele nenge i palaungana toto nge Iona, ngana koi
helele heueu nei, pe pomere a hulia letemo ero?
42 ✡Nga NeHalang ana etue nem pule, lape Hei Soke nem nenge nauele
kileng Sipa lape heleia imo. Iange i lo haka nga na kileng pe la ke longo
nga Non Solomon Palau nena helenga urana ngana mur. Pe mele nenge I
palaungana toto nge ne Solomon, ngana koi helele heueu nei. Pe pomere a
longo langa nena helenga mur ero?"

Uneinei Lohot Ke La Pe At Mule Ngana (Luk 11:24-26)

43 "Nenge teke uneinei e lohot nge none, song sapele ke langa kileng nenge
ana ech ero pe tango rara munna nge tuia. Pe lape hottaua munna e nge tuia
ero.
44 Pe lape helele nge i sipona ke teke, 'E ua hot nga lamau ke e at pe mullik
ero nga lamai i. Lape e la mule nga lek pele iam.' Iok laol, uneinei nem at
mule pe esia na pele nge tu ke polpolo mana. Pe pele neu letena te sachalue
ke lemlem, pe ure mur nga letena te talue ke tema ke nek toto.
45 ✡Ol pe ana ure la mule pe la mene ke uneinei iri rahtele nai ke iri ul teat
ke la tetu nga pele neu. Pe uneinei nemur nenge iri rahtele nai neu, te poreke
toto nga uneinei elle nenge mene iri at. Pe non neu, tu ngana nga tele ngana
urana pol, pe nei ol, tu ngana poreke toto ol. Ke hehei pe hana poreke ngana
mur nga etue nei, tetu ngaria lape pomalam mana."

Iesus Tana Pe Titina Mur (Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)

46 Iok, Iesus hele lala nge hehei pe hana kura, pe tana pe titina mur teat ke
te mes nge hot. Iri te teke te hele luluch nge Iesus.
47 Ol pe mele hele lange Iesus ke teke, "Tam pe titim mur kou te mes nge
hot, pe te teke te hele luluch nge iong."

✡ **12:38:** Mat 16:1; Luk 11:16; Ioa 6:30 ✡ **12:39:** Mat 16:4; Mak 8:12 ✡ **12:40:** Jon 1:17 ✡ **12:41:** Jon 3:5 ✡ **12:42:** 1Ki 10:1-10 ✡ **12:45:** 2Pi 2:20

48 Pe Iesus hele, “Iau mai hetak itei pe titik mur itei hel?”
49 Ol pe Iesus henonoua nena hana mur pe hele, “Hetak pe titik mur koi nemur.
50 ✡Temek tu nga lut nga tapa, pe mele hel nenge te poia ume ke nanasia Temek lemene ngana, ke lohot nga ich nei, iau titik mur pe liliuk mur pe hatak mur ia iri.”

13

Helenga Opene Nga Ngaunga Alona
(Mak 4:1-9; Luk 8:4-8)

1 Iok, Iesus iuch hot nga pele nga etue neu pe la ke are nga kolkolu palaungana nenge Kalelea ilina.
2 ✡Pe hulua tela ke te maimai ite i. Pomalam, lo haka ke are nga aka e pe mana hita nge hot. Pe hulua nemur te mes nga peipei ilina.
3 Ol pe Iesus nenene ure halang lala nge iri nga helenga opene mur. Iesus nanana ke teke, “A longo at, none lake sausaua ngaunga alona nga ana ume.
4 Sausaua iri pe hel te losio hot langa alingele pe ngie mur teat ke te tuais haka taua ke het.
5 Pe hel te losio teu langa um letentena nenge ana ich halang ero pe te haka ke ueiuei mana iange ich unne sune mana.
6 Iok, chaia matana haka ke sine iri pe te melu sapele iange ularia teu sio ero mana.
7 Pe ngaunga alona hel te losio teu nga kiki letentena. Pe kiki nem haka ke au hite pe makia iri ke te mete.
8 Pe ngaunga alona hel te losio haka nga ich nenge urana pe te haka ke nek pe te hei pe nganangaria sapele. Hel nganangaria mur iri ana non kina iri lime (100) pe hel nganangaria iri ana non kina mol (60) pe hel nganangaria iri ana non elle pe analoch (30).
9 Imo nenge a longo atat nge Iau, a longo ke neknek.”

Pomere Nenge Iesus Nana Nga Helenga Opene
(Mak 4:10-12; Luk 8:9-10)

10 Iok, Iesus nena hana mur tela nge i pe te ontei hote ke te teke, “Pomere nenge o hetore hehei pe hana nga helenga opene mur?”
11 Pe Iesus tuacholia lange iri ke teke, “Heteinga nga ure talkomkome ngana mur nga NeHalang nena naualanga pe nekinga nga tapa, imo a mene lo. Pe iri ero kura.
12 ✡Mele hel nenge te etei lo lape te etei ke halang toto mule. Pe mele hel nenge te etei ke nek ero kura, te etei ngaria unne sune nem lape te ua toto mule ia nge iri.
13 Ke ngana laka nenge e nana manmana nga helenga opene lala nge iri:
“Mataria charchara ke te nachnau pe te esia ute e ero.
Pe talngaria longlongo pe te longe ute e ero pe te eteia ute e ero pule.”
14 ✡Pe hehei pe hana te poi ngaria nei, pete tote helenga e nge hetatalonga Isaias hele hote nge nike ke teke,
“ ‘Imo lape a longlongo pe a eteia luna e ero toto.
Pe a nachnau pe a esia ute e ero toto.
15 Iange iri leteria hit toto lo,
pe anali pule nge te longe ute e nga talngaria ol.
Pe pule te poi hele mataria ke hit lo.
Pe toinge ero, heueu nei te nachnau nga mataria

✡ **12:50:** Rom 8:29 ✡ **13:2:** Luk 5:1-3 ✡ **13:12:** Mat 25:29; Mak 4:25; Luk 8:18; 19:26 ✡ **13:14:** Isa 6:9-10; Ioa 12:40; Ume 28:26-27

pe te longlongo nga talngaria.
Pe leteria matana ke te hulia reria poinga mur,
pe teat ke e hemas mule iri. Pe nei ero.'
16 ✡Pe imo nenge a esia ure nga matamo pe a longe helenga nga talngamo a
iech toto.
17 E hele ke manmanna toto lange imo, hetatalonga mur pe NeHalang nena
hana mur muteria toto ke te teke tenau nga ure nenge imo a esia nem. Pe
ero, iri te kolkol toto. Pe pule te teke te longo nga ure nenge imo a longe nem.
Pe ero, iri te longe ero toto.
18 "Iok, a longo ke nek toto ol nga helenga opene nenge ngaunga alona nem
luna.
19 Ngaunga alona nenge losio hot langa alingele nem, pomalaka nga mele
nenge longe Helenga Urana Toto Ngana nga NeHalang nena naualanga pe
nekinga pe eteia luna ke nek ero. Pe non poreke ngana at ke ua toto mule ia
helenga nem nenge tu nga mele nem letena. Ke ngaunga alona nenge losio
hot nga kue nem luna la nem.
20 Pe nenge te losio teu nga um letentena, ngana laka mele nenge mene
sapele NeHalang nena helenga pe iech ele tote.
21 Pe mene helenga nem ke langa letena nge teu toto ero. Pe ra hite ke choro
mana iange helenga nem ulana au ero. Pe nenge teke helenga nem lohot ia
totoinga pe ure meena ngana, mele nem letena manmanna ngana losio ke
ueiuei mana.
22 ✡Pe ngaunga alona nenge te losio teu nga kiki letentena, pomalaka nga
mele nenge longe Helenga Urana Toto Ngana lo, pe letena tu ke kerkereng
toto nga ure lochloch ngana nenga ich. Nga nenge teke na umtutuna halang
toto pe ure. Pe Helenga Urana Toto Ngana nem, haka pe nganangana ero
iange ure nemur te poi hele mene.
23 Pe ngaunga alona nenge te losio haka nga ich nge urana, pomalaka nga
mele nenge longe Helenga Urana Toto Ngana nem, pe eteia luna ke nek toto.
Ke nganangana mur iri ana non kina iri lime (100), pe hel ana non kina mol
(60) pe hel ana non kina elle pe analoch (30)."

Helenga Opene E Pule Nga Heilil Poreke Ngana Nenge Haka Nga Ume

24 Iok, Iesus heleia helenga opene e pule lange iri ke teke, "NeHalang nena
naualanga pe nekinga nga tapa, pomalaka nga none nge tue ngaunga alona
urana ngana mur nga ana ume.
25 Pe nga miliko hulua lochloch ngana te mamani, pe non nem na ngarang
mur teat ke te tua teua heilil poreke ngana alona mur nga ume neu. Te tue
iri ke het pe te ua sapele.
26 Iok, ngaunga alona nemur te talun ke te hei pe heilil poreke ngana
nemur te haka pule.
27 "Iok laol, non neu nena hana mur nenge te umume nge i, tela nge i pe te
onteia i ke teke, 'Non soke, ngaunga urana ngana alona mur mana kai nenge
otue iri nga ume mai? Pe heilil poreke ngana nemur mai teat ke merei?'
28 "Pe non neu tuacholia ke teke, 'Lape lek ngarang e laka tua teua heilil
poreke ngana nemur.'
"Pe nena hana mur te ontei mule i, 'Ke pomere? Lemem ke o teke mo la ke
mo lalau hote iri?'
29 "Pe non neu hele, 'Ero, iange ngaunga alona mur te haka lo. Lape a tak
haka leke iri heueu.
30 Tetu ke te haka luluch mana mukam, ke la het nga etue nenge ngaunga
te mera. Nga etue nem pengpeng lape e hele lange lulunga ana hana mur ke

✡ **13:16:** Luk 10:23-24 ✡ **13:22:** Luk 12:16-21; 1Ti 6:9-10, 17

te lalau tele heilil poreke ngana nemur pe te kale pute iri pe la te chacharuch
heke nga oan. Ke het pe te lule ngaunga mur pe te tatach teua iri langa
ngaunga ana pele.' "

Helenga Opene Nga Ae Haka Ngana
(Mak 4:30-32; Luk 13:18-19)

31 Iok, Iesus heleia helenga opene e pule lange iri ke teke, "NeHalang nena
naualanga pe nekinga nga tapa, nakuna pomalaka nga ae nganngana e nge
tuna mana. Pe ae nganngana nem, none mene ke tue nga ana ume.
32 I nganangana tuna mana pe haka ngana, ris tote ae mur lochloch pe tana
palaungana toto. Pomalam ngie mur nga lut tela ke te ole teu nge i, ke tetal
kiniu pe te arare nga perperna mur."
33 Pe Iesus hele hote helenga opene e pule ke teke, "NeHalang nena
naualanga pe nekinga nakuna pomai pule. Pomalaka nga ure tutuna nenge
heie mene pe poi teu luluche nga beret itach ngana. Pe ure nem poia beret
ke una haka."
34 Iesus heleia ure lochloch ngana lange hehei pe hana nga helenga opene
mur mana. Utar nenge heleia, heleia nga helenga opene mana.
35 ✡Pe poinga nenge poia nem, pete tote utar nenge hetatalonga e hele hote
nge nike lo, nenge hele ke teke,
"Lape e hele mana nga helenga opene mur mana.
Pe lape e hele hote ure nemur nenge tetu ke te talkome,
nga NeHalang ala hot ngana ia tapa pe ich ke at heueu nei."

Iesus Hele Hote Helenga Opene Luna Nga Heilil Poreke Ngana

36 Iok, Iesus hele ke het pe la sapele ke i teu nga pele e. Ol pe nena hana
mur tela nge i pe te hele, "O hele hote helenga opene nei luna at nge imem.
Helenga opene nenga heilil poreke ngana nenge te haka nga ume."
37 Ol pe Iesus hele, "Non Tuna laka nenge I mele nenge tue ngaunga alona
urana ngana mur nga ume nem.
38 Pe ich nei, i ume nem. Pe ngaunga alona urana ngana nemur laka
NeHalang tutuna mur, nenge tetu teu nga nena naualanga pe nekinga. Pe
heilil poreke ngana mur laka, non poreke ngana nena hana mur.
39 Pe ngarang nenge tua sue heilil poreke ngana nemur, ngana laka Satan i
sipona lo. Pe ngaunga mera ngana pe lulunga ana etue laka, etue nenga ich
nei hetala toto ngana. Pe lulunga ana non mur laka NeHalang nena angkelo
mur.
40 ✡"Ke nga ich nei hetala toto ngana, lape poi ke pomalaka nga te leke heilil
nemur pe tesau heke iri langa oan.
41 ✡Ke pomalam mana, nga NeHalang nena naualanga pe nekinga. Non
Tuna lape kulos hote nena angkelo mur ke tesau hote iri lochloch ngana
nenge te heporekreke hehei pe hana leteria manmanna ngana mur. Pe iri
lochloch ngana nenge te popoia poinga poreke ngana mur, lape tesau hot
luluche iri pule.
42 ✡Ke lape tesau heke iri ke la te tangtang pe ngingiria chatrekreke la kou
nga oan sapel lala ngana.
43 ✡Pe NeHalang nena hana mur, lape singiria tua ke pomanga chaia
matana nga Temeria nena naualanga pe nekinga. Imo nenge a longo atat
nge Iau, a pal talngamo pe a longo ke nek!

Helenga Opene Nga None Nge Hottaua Umtutuna Nge Te Talkome

✡ **13:35:** Psa 78:2 ✡ **13:40:** Ioa 15:6 ✡ **13:41:** Mat 24:31; 25:31; Mak 13:27 ✡ **13:42:** Mat 8:12
✡ **13:43:** Dan 12:3

44 “Iok, NeHalang nena naualanga pe nekinga pomai koi pule. Pomalaka
nga umtutuna putana e nge mele alo hit kome nga ich unne. Pe none hottaua
pe iech ala toto i ia. Ol pe alo hit kome mule ke nek. Non neu letena iech toto
pe la ke mene nena ure mur lochloch, pe la ia ke hehei pe hana te olia iri. Ke
het, mene umtutuna neu, pe la ke ol hot mule ich unne nenge alo hit kome
umtutuna putana neu ia, ke nena ich neu ol.

Holonga Nenge Uruna Haka Toto

45 “Pe pule NeHalang nena naualanga pe nekinga pomalaka nga none nge
tango rerere holonga nenge uruna haka toto.
46 Iok laol, ana non hottaua pe la sapele ke mene nena ure mur lochloch,
pe la ia ke hehei pe hana te olia. Ke het pe mene umtutuna neu pe la ke ol
hote holonga neu.

Helenga Opene Nga Hoat

47 “Pe pule NeHalang nena naualanga pe nekinga pomalaka nga hoat
nenge te hesue nga kolkolu palaungana pe ruo lochloch nenga mata pe mata
te haia.
48 Hoat nem muta pe iri nenge te olole ruo nem, tetak heke sapele langa
peipei, pe te kila sio sapele ia ruo eu hot ngana. Pe te loloch mene ruo urana
ngana mur mana. Pe nenge te poreke tesaua iri ke te lasus.
49 Ke poinga nei lape lohot nga etue nenga ich nei hetala toto ngana.
Angkelo mur lape teat ke te eukiraua hehei pe hana nenge te urana ke te
mes ke kuena, pe porekreke ngana mur te mes ke kueria.
50 ✡Pe lape tesau heke porekreke ngana nemur ke la te tangtang pe
ngingiria chatrekreke nga oan sapel lala ngana.”
51 Pe Iesus onteia iri, “A eteia helenga nemur luria lo?”
Pe iri te hele, “Oe mo eteia lo.”
52 Ol pe Iesus hele mule lange iri, “Pomalam mana hotonga ana hetoronga
mur nenge e hetore nga NeHalang nena naualanga pe nekinga, te pomalaka
nga tokoninga nenga pele palaungana e. Ana non teu langa pele nenge
tattalue ure urana ngana mur ia, pe mene hote ure heueu ngana pe nike
ngana mur ke hot lochloch.”

Iesus Na Kileng Nganngana Mur Lemeria Ero Ia I
(Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)

53 Iok, Iesus hele hote helenga opene nemur ke het pe lo haka sapele nga
kileng neu.
54 ✡Pe i ke la mule nga nena kileng huna. La pe hetottore hehei pe hana nga
reria hengetoro ana pele. Pe hehei pe hana leteria au ala pe leteria tuanin ke
halang. Pe te ontei ke te teke, “Non nei mai mene letena matana ngana nei
langai toto? Pe na kerkerenga nenge hele pe urelu te lohot manmana mai
mene langai pule?
55 ✡Non nei, non nenge hemesmes pele tuna koi. Pe tana ene laka he Maria.
Pe titina mur laka Ieims pe Iosep pe Simon pe Iutas.
56 Pe liliuna mur pai, ita ul ke ta tutu panei. Pe I mai mene ure nemur langai
toto?”
57 ✡Ol pe saria keke Iesus sapele.
Pe Iesus hele lange iri ke teke, “Hetatalonga e pingana iuiu nga kileng pe
kileng. Pe nga nena kileng huna pe nga na pele pengpeng, pingana unne
hota ero toto.”
58 Hehei pe hana nga kileng neu leteria manmanna ero. Pomalam Iesus
poi hote ure halang ero.

✡ **13:50:** Mat 13:42; Luk 13:28 ✡ **13:54:** Ioa 7:15 ✡ **13:55:** Ioa 6:42 ✡ **13:57:** Ioa 4:44

14

Ioanes Nenge Henunun Mete
(Mak 6:14-29; Luk 9:7-9)

1 Nga etue neu ne Herot nauele kileng nenge Kalelea. Ana non longe Iesus pingana,
2 pe hele lange hana nenge te umume nge i ke teke, “Ioanes nenge henunun laka nenge pingana sasasa nem. Ana non mete ke ulolo pe maul haka mule. Ke ngana laka nenge hele pe urelu te lohot manmana.”
3 ✡Ne Herot hele ke mau iange nga tele ngana, laua Ioanes pe hele ke te kale penna pe tetal teua i langa tuele au ngana. Ne Herot poia poinga nei lange i iange Ioanes heleia i nge tak tote tina ne Pilipus nehei Herotias.
4 Ke Ioanes heleia ne Herot ke teke, “O nanasia hotonga tei toto nenge o poia poinga nem lange tim nehei?”
5 ✡Ke nga helenga neu mana, ana non teke hune Ioanes. Pe ne Herot matau nena pule iange hulua te teke Ioanes i hetatalonga.
6 Pe nga etue nenge te eukirau ke te iech ia etue nenge ne Herot tana hoho ngana ia I, Herotias tuna heingana heses ke ne Herot pe nena lang mur te nachnau. Pe ne Herot esia he neu nge heses pe iech toto.
7 Pomalam ne Herot hele ke manmanna pe hele ke kerkereng toto ke teke, nenge teke he neu lemene taua ute e nge i, lape tung hot mene ke lange he neu.
8 Ol pe Herotias hele la sapele nge tuna heingana neu nga utar nenge lape onteia lange ne Herot. Ol pe he neu hele, “E teke otal heke Ioanes nenge henunun palpalna nga kaliu nei pe o mene at nge iau.”
9 Ne Herot longe helenga neu pe singina matau toto. Ol pe lape hele ke merei ol? Ngana paiau tamal hote helenga kerkereng ngana ke nena lang mur te longe mau lou.
10 Ol pe ne Herot hele sapele ke te chat hoa Ioanes kanna nga tuele au ngana
11 pe tetal heke palpalna nga kaliu pe te mene lange he neu. Pe he neu mene pe laia nge tana.
12 Pe Ioanes nena hana mur tela ke te mene koluna ke la te alo hite. Ke het pe tela sapele ke la te hele toto Iesus nena.

Iesus Hengaua Hulua
(Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Ioa 6:1-14)

13 Iok, Iesus longo hatal nena nga ure nenge lohot nge Ioanes ke ulolo. Ol pe lohaka kun mana nga sulang e ke la tu ke I toro mana nga kileng e nge tu loulou mana. Pe hulua te longo rusia pe te lohaka nga reria kileng mur pe te i nga ich ke te nanasia I ke tela.
14 Pe Iesus mana sio langa peipei pe esia hulua nge te eukirau, pe letena ia iri. Pomalam hemasia iri nenge singiria haleles.
15 Pe kileng lala ke ulei sisio lo, ol pe Iesus nena hana mur tela nge I pe te hele, “Teke poi pe o kulosia hulua nei ke tela nga tuele tana nemur ke te ol aria ngaunga mukam. Iange mele hel tetu nga lamai ero koi. Kileng unne nei, tu loulou mana pe kileng ulei sisio lokoi.”
16 Ol pe Iesus tuacholia lange nena hana mur ke teke, “Iri lape tetu lakoloi, pe imo a tango ngaunga ke a hengaua iri.”
17 Pe iri te hele, “Ero! Iange mioka iri lime pe ruo nai mana i tema mai.”
18 Pe Iesus hele, “Iok, a mene iri at nge Iau.”
19 ✡Pe pule Iesus hele lange hehei pe hana ke te kila sio nga heilil. Ol pe

✡ **14:3:** Lev 18:16; 20:21; Luk 3:19-20 ✡ **14:5:** Mat 21:26 ✡ **14:19:** Mat 15:35-39; Mak 8:6-10

Iesus mene mioka nemur pe ruo nai neu pe nau haka langa lut nga tapa, pe
hele urana toto pe reke iri. Ke het pe tunge lange nena hana mur. Pe nena
hana mur te heronge nge hehei pe hana.
20 Iri lochloch te ngau pe te ngau ke saria una toto. Pe Iesus nena hana mur
te takirau mule ngaunga aluanuana mur. Pe chasang iri analoch pe nai, te
muta mule ia ngaunga aluanuana nemur.
21 Iri nenge te ngaua ngaunga neu, te am ele iri pe te lohot ke hana iri 5000.
Pe tesis hele hehei pe aina kinkino ngana ero.

Iesus I Mana Nga Ruach Ona
(Mak 6:45-52; Ioa 6:15-21)

22 Iok, Iesus poia nena hana mur ke te lohaka nga sulang ke iri muka tele
langa hele. Ke het pe kulos sapele hulua nemur ke tela ol.
23 ✡Ke het pe I toro mana i haka langa hengene ilina ke hetalaulau, pe tutu
ke la ulei sio.
24 Pe sulang nenge nena hana mur te haka ia kou manmana nga leme
tunangana unne lo. Pe ruach tamal ia iri ke sio pe haka iange kileng eingana
heke.
25 Pe nga uachuach Iesus i ke nanas hote iri, pe i haka mana nga ruach ona.
26 ✡Pe nena hana mur te esia i pe te matau toto pe te u haka iange te teke
ma moiuk.
27 Pe ueiuei mana Iesus hele ele iri ke teke, “Samo loiloi pe a matau ero. Iau
paiam.”
28 Pe Petrus hele, “Iok, o hele at nge iau ke e i mana nga ruach ona ke ela
nge iong. Laka e eteia ke iong toto.”
29 Pe Iesus hele, “Iok, o i at.”
Ol pe Petrus iuch hot nga sulang neu pe i sapele nga ruach ona ke lange
Iesus.
30 Pe Petrus esia tuttula palaungana neu pe sana rora mule. Pomalam
talun ke hekorong teu mule nga ruach. Ol pe alngana hot ke teke, “Non Soke!
O halaua iau.”
31 ✡Pe Iesus sie i nga penna ke ueiuei mana pe hele, “Iong letem manmanna
ngana unne sune mana kura. Pomerei nenge o ra hite letem manmanna
ngana ke kerkereng ero?”
32 Ke het pe iri nai te iuch teu la mule nga sulang neu, pe tuttula palaun-
gana neu mete sio sapele.
33 Pe Iesus nena hana mur nenge teare nga sulang neu te heto heke i pe te
hele, “Manmanna toto ke iong NeHalang Tuna.”
34 Iok, te lotele ke tela nga hele pe la te sio nga kileng nenge Kenesaret.
35 Pe hana nemur nga kileng neu tenau urume Iesus, pe te hesese pingana
ke ueiuei mana ke song rara nga kileng mur nenga lamau. Ol pe hulua teat
sapele ia haleles kina mur nge Iesus ke hemasia iri.
36 ✡Pe haleles kina nemur te hele lange Iesus ke te teke, te ra haka mana
nga nena hengeron ana horo ke aria haleles het. Ke iri nenge te ra haka nge
Iesus, aria haleles het lochloch.

15

Ta Nanasia Hengetoro Nenge NeHalang
(Mak 7:1-13)

1 Pe Paresio mur pe hotonga ana hetoronga mur hel, te lohaka nge
Ierusalem pe tei ke tela nge Iesus pe te onteia I,

✡ **14:23:** Luk 6:12; 9:28 ✡ **14:26:** Luk 24:37 ✡ **14:31:** Mat 8:26; Mak 4:39 ✡ **14:36:** Mat 9:20-21

2 “Pomere nge lem hana mur? Te nanas ia hotonga mur nenge rera tete
mur te hesio tele at nge ita ero. Hotonga nemur teke, ta lomo tele pera pe ta
ngau ol. Pe lem hana mur te lome peria ero, te ngau pulut mana. Pomere
mai?”
3 Pe Iesus hele, “Oe! Pe imo pomere nenge a nanas taua NeHalang na
hotonga mur ero, pe a nanas mene lemo hotonga mur?
4 ✡NeHalang hele ke teke, ‘O heto heke tam pe temem pe o longo tau mene
iri. Pe mele nenge hele poreke temene pe tana, lape te hune i ke mete.’
5 Pe imo a teke poinga nei urana. Nenge a teke none hele lange temene pe
tana ke, ‘E teke e halaua imo ke nek toto, pe ero. Iange lek halaunga nenge e
teke e tunge lange imo, ngana kou e tung mule lange NeHalang lo. Ke nem,
pomanga lek tunginga nenge lange I.’
6 Mele nem poi ke urana lange NeHalang pe nge temene pe tana ero. Ke
nga lemo poinga nem mana a tal sio tote NeHalang nena hotonga mur pe a
teke a nanas tau mene imo sipomo lemo.
7 Imo hana nenge a pallaka hali! Hetatalonga Isaias hele hot pengpeng ia
imo lo nenge hele ke teke
8 ✡ “ ‘Hana nemur te heto heke Iau nga haria ulina mana nge hot,
pe nga leteria nge teu tetu ke kangkanga toto nge Iau.
9 Te hetore hehei pe hana nga NeHalang na hotonga mur ero.
Iange te hetoro mene iri nga iri siporia reria hotonga mur.
Pe te channangnanga ke te heto hekeke Iau.’ ”

Iesus Heleia Ure Nenge Poia Ita Ke Letera Muna (Mak 7:14-23)

10 Ol pe Iesus iua hulua nemur ke tela nge i pe hele, “A longo ke nek nga
helenga nemur nenge e heleleia nei luna mur.
11 ✡Ngaunga nenge o mene ke otal teua langa halim, heporeke iong ke
letem muna ero. Pe utar nenge lohot nga halim, ure nem poia iong ke letem
muna.”
12 Pe Iesus nena hana mur tela nge I pe te hele, “Non Soke, o eteia pule?
Paresio nemur te longe lem helenga nem nge o tung hote lange iri pe saria
menin hulu toto ia.”
13 Pe Iesus hele ke teke, “Temek nga lut nga tapa eteia utar mur nenge tue
iri nga ana ume. Pe ure lochloch ngana nenge tue iri ero, lape lalau heke iri
luluch nga ularia mur.
14 ✡A reng mana lange iri. Mataria hit kura iam. Pe mele nenge matana hit
pe teke henonoua mele e pule nge matana hit nga kue, lape iri nai ape ke te
hekorong teu nga polo.”
15 Pe Petrus hele, “Iok, o hele urume helenga opene nem at nge imem.”
16 Pe Iesus hele, “Ia imo nge a etei ero kurkura kai?
17 Ure nenge a tal teua nga halimo, la sapele kela manga letemo. Ke het pe
lohot mule nga letemo ke lasus.
18 Pe ure nenge lohot nga halimo, lohot at nga letemo nge teu toto. Pe ure
nem lape poia mele nem ke letena muna hulu toto.
19 Ke ure nemur nenge poia mele nem ke letena muna hulu toto laka;
letena tuanin rara ngana nga ure poreke ngana mur pe hune mele ke mete
pe maluluch nge none nehei pe lau sisio hehei pe kemkeme, pe channanga
halali pe ngunngunu halali pe poinga nenge taolo heke mene helenga
chanangnanga ke ta heporeke mele ene.

✡ **15:4:** Exo 20:12; 21:17; Deu 5:16 ✡ **15:8:** Isa 29:13 ✡ **15:11:** Mat 12:34 ✡ **15:14:** Luk 6:39; Rom 2:19

20 Ke ure nemur, poia mele nem ke letena muna hulu toto. Pe nenge teke
mele nem lome penna ero pe ngau mana, nem poia mele nem ke letena
muna hulu ero."

Hei Kanan E Letena Manmanna Ngana
(Mak 7:24-30)

21 Iok, Iesus hile kileng neu pe langa kileng nenge Tir pe Saiton. Pe hei e
nge nena nge Kanan tutu nga kileng neu.
22 Ana hei esia Iesus pe tang hot lange I ke teke, "Non Soke! Iong ne Teuit
tuna laka iong. Letem poreke ia iau pe o halaua iau! Tuk heingana e, uneinei
te poi poreke tote. Pomerei pe o iat ke o halaua i, iange tu ngana poreke toto
lo."
23 Pe Iesus tuacholia hei neu nena helenga ero. Ol pe nena hana mur tela
nge I pe te totohita ke te teke, "O kulosia hei nei ke la ol. Ngana koi nenge
nananas pe pur leme ero mana ia iunga atat nge ita."
24 ✡Pe Iesus hele, "NeHalang kulosia iau at nge Israel mur mana. Iri te
pomanga sipsip mur nenge te erue."
25 Ol pe hei neu at ke tualou sio palana nga Iesus matana pe hele, "Non
Soke! O halaua iau."
26 Pe Iesus hele, "Nenge teke ta mene aina kinkino ngana aria ngaunga pe
ta sau sue langa kaone mur, poinga nem poreke toto."
27 Pe hei neu hele, "Oe Non Soke, nem manmanna. Pe hana hel te
ngaungau nga aria hatanga pe ngaunga mumuna losisio. Pe reria kaone mur
te ngau hekeke ngaunga mumuna nemur."
28 Pe Iesus hele, "Hei nem, iong letem manmanna ngana palaungana toto.
Pe utar nenge lemem taua nge iau lape lohot ke manmanna." Pe nga etue
unne neu pengpeng hei neu tuna heingana urana mule sapele.
29 Iok, Iesus hile kileng unne neu pe langa ech hetaliliu ngana nge Kalelea
pe i ke henanas ole ruach nem ilina. Ol pe i haka langa hengene ilina pe kila
sio.
30 Pe hulua te nanasia I pe tela ke te mene iri nenge aria haleles ke la tetal
sue iri nga Iesus apena huna ke hemasia iri. Ngana laka iri nenge singiria
metmete, pe nenge mataria hit, pe nenge aperia metmete pe nenge te hele
erochro pe haleles tana huna hel pule.
31 ✡Pe hulua nemur ngaria lohot, iange tenau pe iri nenge te hele erochro
neu, te hele mulmule, pe nenge aperia mete tei mulmule, pe nenge singiria
mete te urana mule, pe iri nenge mataria hit tenau mulmule. Ol pe te heto
haka tote Israel mur aria Soke NeHalang.

Iesus Hengaua Iri 4000
(Mak 8:1-10)

32 ✡Pe Iesus iua nena hana mur pe hele lange iri ke teke, "Letek poreke ia
hulua lochloch ngana nei i. Iange iri te nananasia iau ke etue iri mol lo, pe te
tam teua ute e ero toto. Pe atong mur te mete aria lo. Pe pule lemek ero nge
e poi kulosinga ia iri. Iange heueu lape hel mataria liuliu pe te losio ke tema
mana nga kue."
33 Ol pe Iesus nena hana mur te hele, "Pe ita mai lape ta mene ngaunga
langai ke ta hengaua hulua nenge pomai mai? Kileng e nge tu rochroi nga
lamai ero i."
34 Pe Iesus onteia iri, "Mioka hia nenge a ronronia mau?"
Pe iri te hele, "Mioka iri rahtele nai pe ruo kinkino ngana hel i, mo
ronronia."
35 Ol pe Iesus hele lange hulua nemur ke te kila sio nga ich.

✡ **15:24:** Mat 10:6 ✡ **15:31:** Mak 7:37 ✡ **15:32:** Mat 14:14

36 Pe mene hot sapele ngaunga nemur pe ruo neu. Pe hele urana toto lange
NeHalang. Ke het pe reke ngaunga nemur pe tunge lange nena hana mur ke
te heronge nge hehei pe hana.
37 Iri lochloch te ngau ke saria una toto. Pe Iesus nena hana mur te takiraua
ngaunga aluanuana mur. Pe ngaunga aluana, te takiraua ke ana kaliu iri
rahtele nai.
38 Iri nenge te ngaua ngaunga neu iri 4,000 pe tesis ele hehei pe aina
kinkino ngana ero.
39 Iok, Iesus kulosia hulua nemur ke tela ol, pe I tamu haka nga sulang e pe
mana tele langa kileng nenge Makatan.

16

Paresio Mur Te Ollaka Hote Iesus
(Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)

1 ✡Iok, Paresio mur iri ul Satiusi mur tela nge Iesus pe te ollaka hote I, ke te
teke hele pe ute e lohot mana ke tenau.
2 Pe Iesus hele, “Imo lape a esia tapa sana nge remenmen nga ulei pe a hele
pengpeng ke a teke, ‘Ochou kileng chaia pam lo, iange ririua pau kou ma hot
nga tapa sana.’
3 Pe nga uach a hele ke a teke, ‘Heueu lape pitte mol, iange muchmua
halang kou ma hele tapa sana.’ Imo anau urume tapa sana pe a hele hot
pengpeng ia ure nenge lape lohot. Pe pomere nge anau urume ure nenge
lohotot nga etue nei pe ramamo chach ia ero toto?
4 ✡Imo hana porekreke ngana mur nga etue nei, a teke e poi hote ute hel
ke anau? Iau lape e poi hote ute pele ero toto. Pe ure nenge lohot nge Iona
nge nike, lape e tunge lange imo.” Pe Iesus hulia rumena lange iri pe i ke la
sapele.

Anau Ala Amo Kenek Nge Paresio Mur Pe Satiusi Mur
(Mak 8:14-21)

5 Iok, Iesus pe na hana mur te lotele langa kolkolu palaungana neu ilina
hele lo, pe Iesus nena hana mur leteria lilil nge te mene ngaunga.
6 ✡Pe Iesus hele lange iri ke pomai, “Anau ala amo ke nek toto nge Paresio
mur pe Satiusi mur. Iange hana nemur, te poi ke pomalaka nga ure nenge
tetal teua langa beret itach ngana pe poia beret nem ke una haka. (is)”
7 Ol pe Iesus nena hana mur te hele tele hel mana nge iri ke te teke, “Pomere
toto nenge Iesus tamal hote helenga nei mai? Lape ta mene ngaunga ero ke
ngana kai?”
8 Pe Iesus eteia ure nenge te heleleia neu lo, pe hele lange iri ke teke, “Imo
letemo manmanna ngana unne sune mana iam. Pomere nenge a heleleia
ngaunga nge ero?
9 ✡Letemo mallaha ero kura kai? Letemo la mule nga mioka lime nenge
hana iri 5000 te ngaua pe saria una hatal ia. Pe kaliu iri hia nenge te muta ia
aria ngaunga aluanuana mur?
10 ✡Iok, letemo metene hulua nenge iri 4000 nem. Aria mioka iri rahtele
nai mana, pe hehei pe hana lochloch ngana nem te ngau ke saria una. Pe
kaliu iri hia te muta ia ngaunga aluanuana mur?
11 Pomere nge letemo alchach ero kura? Iau e hele lala nge imo nga
ngaunga ero. E teke anau ala amo ke nek toto nga is nenge Paresio mur pe
Satiusi mur.”

✡ **16:1:** Mat 12:38; Luk 11:16 ✡ **16:4:** Mat 12:39; Luk 11:29 ✡ **16:6:** Luk 12:1 ✡ **16:9:** Mat 14:17-21 ✡ **16:10:** Mat 15:34-38

12 Ol pe Iesus nena hana mur leteria matana sapele nga ure nenge Iesus
helele ia. Ke Iesus teke tenau ala aria nga is nenga beret ero. Iesus teke tenau
ala aria laka nga hengetoro nenge Paresio mur pe Satiusi mur.

Petrus Hemallaha Hote Iesus
(Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)

13 Iok laol, Iesus i ole ke langa tuele tana pengpeng ngana nenge Kaesarea
Pilipai. Pe onteia nena hana mur ke teke, “Hana pe hehei te heleleia Non
Tuna ke te teke I itei toto?”
14 ✡Pe nena hana mur te hele, “Hehei pe hana hel te heleia Non Tuna ke te
teke, I Ioanes nenge henunun; pe hel te teke I Elaisa; pe hel te teke Ieremias;
nem pe te teke non hetatalonga e mana.”
15 Pe Iesus ontei mule iri ke teke, “Pe imo a teke Iau itei toto?”
16 ✡Pe Simon Petrus tuacholia ke teke, “Iong Kristus. NeHalang nenge tu
ke koko tuna iong.”
17 ✡Pe Iesus hele, “Simon, iong ne Iona tuna iong. NeHalang pete iong.
Ke ngana laka nenge o hele hote helenga nem. Pe mele nga ich nei hele ia
helenga nem lange iong ero. Temek nenge tu nga lut nga tapa henonou iong
ia helenga nem.
18 ✡Pe e hele lange iong, iong Petrus nenge em luna laka, ‘um’, pe nga um
nei lape e hemes heke lek hana mur nenge leteria manmanna nge iau. Pe
kerkerenga nenga metenga lape hekou sue iri ero toto.
19 ✡Pe lape e tunge lohenga mur nenga NeHalang nena naualanga pe
nekinga nga tapa lange iong. Pe utar nenge o hu hele nga ich nei, lape
NeHalang hu hele nga lut pule. Pe utar nenge o longele nga ich nei, lape
NeHalang longele nga lut pule.”
20 Iesus i Kristus ke manmanna. Pe toto hita toto lange nena hana mur ke
te hele rere helenga nem ero toto.

Iesus Hele Talue Ana Metenga Nge Lape Lohot
(Mak 8:31-9:1; Luk 9:22-27)

21 Iok, talun nga etue neu ke la ol, Iesus hele lala nge nena hana mur ke
teke lange Ierusalem. Pe hele urume tote lange iri, ke teke lape amneia
melmelenga halang nenge lape hana nemur te poia lange I. Ngana laka
hana papalauna mur pe tunginga ana hana mur aria soksoke ngana mur pe
hotonga ana hetoronga mur. Pe lape te hune I ke mete pe maul haka mule
nga etue mol ngana.
22 Pe Petrus longe Iesus nge hele ke mau pe mene lele hote Iesus pe keres
taua I ke teke, “Non Soke! O poi ke pomam ero. Lemek ero nge ure nem lohot
nge iong.”
23 Pe Iesus ul mule ramana lange Petrus pe hele lange i ke teke, “Iong non
poreke ngana iam, o la nga rumek! O poi ke malaka nga ure nenge teke poi
hele lek kue pe hesingo ia Iau ke e losio mule. Iong letem tu mana nga ure
nemur nga ich nei. Letem tu nge NeHalang ero toto.”
24 ✡Ol pe Iesus hele lange nena hana mur ke teke, “Nenge teke mele
koko nge Iau heueu, hilesue lemene ngana mur lochloch pe takisia ana
melmelenga, pomalam nanasia iau ol.
25 ✡Iange mele nenge ramana tuhit mene maulul ngana nga ich, lape
maulul nga hoena ero ol. Pe mele nenge nanas tote iau kela i sipona mete,
ana non lape mene mule maulul ngana nenge tu ke koko.

✡ **16:14:** Mat 14:1-2; Mak 6:14-15; Luk 9:7-8 ✡ **16:16:** Ioa 6:69 ✡ **16:17:** Kal 1:15-16 ✡ **16:18:** Ioa 1:42; Epe 2:20 ✡ **16:19:** Mat 18:18; Ioa 20:23 ✡ **16:24:** Mat 10:38; Luk 14:27 ✡ **16:25:** Mat 10:39; Luk 17:33; Ioa 12:25

26 ✡Nenge teke mele mutena tau tote ure lochloch ngana nga ich nei, lape
mene maulinga ke koko ero. Iange lape ure nemur te halaua i nga hoena ke
merei? Nem pe lape ol mule maulinga ke koko nga utar?
27 ✡Non Tuna lape at luluch nga Temene na hemalmalinga. Pe at luluch
nge nena angkelo mur. Pe lape tunge iechinga lange hehei pe hana ke nanas
tau pengpengia reria poinga mur nga ich nei.
28 E hele lange imo pengpeng, amo hel nge imo nenge te mes heueu nei,
lape metenga mene iri ero kura pe te esia Non Tuna nge at luluch nga nena
naualanga pe nekinga."

17

Iesus Singina Lohot Ke Altoto
(Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)

1 Iok, etue iri rahtele elle lalo pe Iesus mene Petrus pe Ieims pe tina Ioanes
ke iri ul te haka langa hengene ke iri toro mana.
2 ✡Pe nga lamau te esia Iesus nge singina lohot ke altoto. Iesus ramana
sina ele mataria ke pomanga chaia matana. Pe na hengeron tua huita toto
ke pomanga lemenge e nge tualeme ngana sina ala toto.
3 Ol pe tenau mana pe te esia Iesus nge hele lululuch nge Moses iri nai
Elaisa.
4 Pe Petrus hele lange Iesus, "Non Soke, imem nei motu lamai ke urana lo.
Pe nenge teke lemem, e hemes haka ke pelpele iri mol, ke iong lem e pe Moses
na e pe Elaisa na e."
5 ✡Petrus helele kura pe ulu lohot ke poi hite iri. Ulu neu hussu toto pe
helenga e lohot nga ulu neu ke teke, "Tuk toto koi nei, nenge mutek tau tote
pe e iech toto nge I. A longo taua I!"
6 Iesus nena hana mur te longe ke mau pe te matau toto pe te losio mana.
Pe tema ke tenau sio mana nga ich.
7 Ol pe Iesus la ke ra lange iri pe hele, "A lohaka ol. A matau ero."
8 Te teke tenau haka pe tenau mene Iesus i toro mana ol. Pe hana nai neu
iri ero lo.
9 Iok, tei sio nga hengene neu ke tela mulmule pe Iesus toto hita toto lange
iri ke teke, "A esia ure nenge lohot nei, a hele ia lange mele ero toto kela het
nga etue nenge Non Tuna maul haka mule nga ana metenga."
10 ✡Pe nena hana mur te onteia I ke te teke, "Pe pomere nenge hotonga ana
hetoronga mur te hele ke te teke, Elaisa lape at tala mai?"
11 Pe Iesus hele ke teke, "Nem manmanna, Elaisa lape at tala ke hepengia
ure lochloch.
12 ✡Pe e hele lange imo, Elaisa at lo pe hana nemur te eteia i ero. Te poia i
ke nek ero pe te poi pulut mana lange i nga lemeria ngana. Pe poinga nem
lape te poia lange Non Tuna pule ke amneia ana melmelenga palaungana."
13 ✡Ol pe Iesus nena hana mur te etei sapele ke I heleleia Ioanes nenge
Henunun.

Iesus Hemasia Kol Mele Sune Nge Uneinei Poia
(Mak 9:14-29; Luk 9:37-43a)

14 Iok, tela mule nge hulua nemur pe none lange Iesus pe tualou sio nga
matana pe hele,

✡ **16:26:** Mat 4:8-9 ✡ **16:27:** Psa 62:12; Pro 24:12; Mat 25:31; Rom 2:6; Hem 22:12 ✡ **17:2:** 2Pi 1:16-18 ✡ **17:5:** Deu 18:15; Psa 2:7; Isa 42:1; Mat 3:17; Mak 1:11; Luk 3:22 ✡ **17:10:** Mal 4:5 ✡ **17:12:** Mat 11:14 ✡ **17:13:** Luk 1:17

15 “Non Soke, letem poreke ia tuk. Heueu nei tungana poreke toto iange ute
poia ramana ke ana hauaua toto. Teke la ke mak hakaka nga oan pe mana
puluch teueu nga ech.
16 E mene i lange lem hana mur nenge te nananasia iong, pe nakuria ero
taua nge te hemasia i.”
17 Ol pe Iesus hele ke teke, “Imo hana nem, letemo manmanna ero, pe ai
ke a tuamasia lemo inga mur ero toto. Etu luluch nge imo ke mala lo. Pe nge
ngingie ol pe a etei tote ume nei? A mene kol nem at nge Iau.”
18 Ol pe Iesus keres taua uneinei nenge tu nge kol neu, pe uneinei neu lohot
sapele. Pe kol sune neu urana mule nga etue neu pengpeng.
19 ✡Pe Iesus nena hana mur tela pe te ontei kome mene I ke teke, “Pomerei
toto nenge mo helope hote uneinei nem pe longo taua imem ero mai?”
20 ✡Pe Iesus tuacholia ke teke, “Iange imo letemo manmanna ngana unne
sune mana. E hele ke manmanna toto lange imo. Nenge teke letemo
manmanna ngana purpure hohos nganngana, a hele langa hengene neu pe
hengene nem lape longo taua imo. Ke a teke, ‘Hengene nem, o lohaka nga
lamai pe o loloun la lamau.’ Pe anau, hengene nem lo haka pe loloun ke la.
Pe ute pele nge anali nge imo ero ol. [
21 Pe nenge teke a teke a helope hote uneinei nenge pomai, apoi mana nga
poinga nenge a hetalaulau ke kokoes pe a hile ngaunga.”]
22 ✡Iok, Iesus iri ul nena hana mur tela ke te eukirau mule nge Kalelea pe
Iesus hele la mule nge iri ke teke, “Lape te tung heke Non Tuna langa hana
hel peria.
23 Pe te hune I ke mete pe nga etue mol ngana lape maul haka mule nga
ana metenga.” Iesus hele ke mau pe nena hana mur leteria poreke toto ia I.

Iesus Hele Nga Umtutuna Nenge Te Sausaua

24 ✡Iok, Iesus iri ul nena hana mur tela te lohot nge Kapernam pe hana
nenge te lololoch umtutuna tela nge Petrus pe te onteia i ke te teke, “Amo
hetoronga nem mam sausau umtutuna pule ma? Umtutuna nenge lala nga
NeHalang na pele palaungana?”
25 Pe Petrus hele ke teke, “Oe, Ana non sausau umtutuna pule la.”
Ol pe Petrus i teu la sapele nga pele. Pe Iesus ontei tele i ke mai, “Simon,
iong letem tuanin ngana ma ke mere? Hana papalauna nemur nga ich nei te
nananasia poinga nenge te lololoch umtutuna. Pe te menmene nge itei? Te
menmene nge tuturia mur pengpeng ma te menmene nge hana lomonmona
ngana mur?”
26 Pe Petrus tuacholia ke mai, “Te menmene nge hana lomonmona ngana
mur mana.”
Pe Iesus hele lange i ke teke, “Nem manmanna. Te loloch umtutuna nge
tuturia mur pengpeng ero.
27 Pe lemere ero nge ta poia hana nemur ke saria menin hulu. Pomalam
o la nga kolkolu palaungana nem pe o kona. Pe ruo elle nenge o kona heke
tele, o poia hanna ke pangpanga pe lape o hottaua um tuna e nge mateu. Pe
ita nai rera umtuna nenge ta saua lalom. O mene pe o laia nge hana nemur.”

18

Itei Nenge I Soke Toto
(Mak 9:33-37; Luk 9:46-48)

✡ **17:19:** Mat 10:1 ✡ **17:20:** Mat 21:21; Mak 11:23; Luk 17:6; 1Ko 13:2 ✡ **17:22:** Mat 16:21
✡ **17:24:** Exo 30:13; 38:26

1 ✡Iok, nga etue neu Iesus nena hana mur tela nge i pe te onteia i ke te teke,
“Itei toto nenge lape i soke nga NeHalang nena naualanga pe nekinga?”
2 Ol pe Iesus iua mele sune lange i pe hemes ia i nga mataria.
3 ✡Pe hele, “E hele ke manmanna toto lange imo, nenge teke a hulia lemo
poinga mur ero pe a tal sue imo ke mange aina kinkino ngana ero, lape ateu
langa NeHalang nena naualanga pe nekinga ero toto.
4 Ke mele nenge talsio tote i ke mange mele sune nei, lape i soke nga
NeHalang nena naualanga pe nekinga.
5 ✡ “Pe mele nenge letena metene Iau pe poi ke urana lange mele sune e
nge pomai, poi ke urana at nge Iau pule.
6 Aina kinkino ngana nge mai leteria manmanna nge Iau. Pe nenge teke
mele heporeke elle nge iri letena manmanna ngana ke losio, urana nge te
heon hite um palaungana nga mele nem kanna pe tesau sue langa leme
chapopo ngana pe mana puluch ke lasus.
7 “Hulua nga kileng lochloch lape te amneia melmelenga palaungana.
Iange ute hel poia iri ke te losio nga poinga poreke ngana mur. Pe ure nemur
lape te lohot ke manmanna. Pe non nem nenge poia iri ke te losio lape
amneia melmelenga ke poreke toto!
8 ✡Nenge teke perim ma apem, te poia iong ke o losio nga poinga poreke
ngana, o chato hote iri pe o saua ke te lasus. Urana nge singim unne lasus
nike. Pomalam lape o mene maulinga ke koko. Iange nenge teke apem nai
pe perim nai ape ke tetu, lape tesau heke iong langa oan sapel lala ngana
nenge tu ke kokoes mana.
9 Nenge teke matam poia iong ke o losio nga poinga poreke ngana, o sul
hote pe o saua ke lasus. Urana nge matam elle ke o mene maulinga ke koko.
Pe nenge teke matam iri nai ke tetu kura lape tesau heke iong langa oan nge
Imperno.”

Helenga Opene Nga Sipsip Nenge Erue
(Luk 15:3-7)

10 ✡ “Anau ala ke nek! A poi poreke aina kinkino ngana nenge mai ero.
Iange reria angkelo mur kou tetu luluch nge Temek nga lut nga tapa. Pe
kokoes te esesia Temek nakuna. [
11 ✡Pe Non Tuna at ke mene mule iri nenge te erue.]
12 “Imo letemo ma ke mere? Nga nenge teke none nena sipsip mur iri ana
non kina iri lime (100) pe elle erue. Lape la ke tango rere ma ero? E hele lange
imo, non nem lape hile sue nena sipsip mur pe langa hengene ke tango rere
elle nenge erue nem.
13 Pe nenge teke hottaua mai loi, non nem lape iech ele tote. Pe sipsip nem
pekngana nemur, non nem iech ele iri ero.
14 Ke pomalam mana, Tememo nga lut nga tapa lemene ero nge e nge iri
kinkino ngana nemur erue.

O Hepengia Tim E Nenge Poia Poinga Poreke Ngana Lange Iong

15 ✡ “Pe nenge teke tim e poia poinga poreke ngana e lange iong, ola ke nek
mana nge i ke imo nai mana, pe o hele hote ure nenge poia ke poreke. Pe
nenge teke longo lange iong ke nek, iong lape o halau mule i ke imo nai timo
hel mule.
16 ✡Pe nenge teke longo lange iong ke nek ero, ola ke o mene mele elle pule.
Nem pe o mene ke aina nai pule. Iange nenge teke aina nai ma mol te hele,
lape reria helenga mene hote ure nem ke lohot ke mallaha.

✡ **18:1:** Luk 22:24 ✡ **18:3:** Mat 19:14; Mak 10:15; Luk 18:17 ✡ **18:5:** Mat 10:40; Luk 10:16; Ioa 13:20 ✡ **18:8:** Mat 5:29-30 ✡ **18:10:** Hip 1:14 ✡ **18:11:** Luk 19:10 ✡ **18:15:** Luk 17:3; Kal 6:1 ✡ **18:16:** Deu 19:15; Ioa 8:17

17 Pe nenge teke mele nem lemene ero nge longo lange iri nai ma mol nem,
a heleia lange NeHalang nena hana mur. Pe nenge teke lemene ero nge longo
lange NeHalang nena hana mur, anau mene i ke pomanga none nge eteia
NeHalang ero. Nem pe a naue i ke pomanga non nenge lololoch umtutuna.
18 ✡ "E hele ke manmanna toto lange imo, utar nenge o hu hele nga ich,
lape NeHalang hu hele nga lut pule. Pe utar nenge o long hele nga ich nei,
lape NeHalang long hele nga lut pule.
19 ✡"Lape e hele lange imo ke mai pule, Nenge teke amo nai te ngata
hel ke te hetalaulau nga ute, Temek nga lut nga tapa lape poia ke lohot ke
manmanna.
20 Nei manmanna, iange nenge teke amo nai ma mol a eukirau nga Iau ek,
Iau la etu luluch nge iri."

Chau Nananga Nenge Letera Porekeia Mele

21 Ol pe Petrus lange Iesus pe hele ke teke, "Non Soke, nenge teke tik e poia
poinga poreke ngana at nge iau, pe lape letek porekeia i ke e hia? Ratele nai
toto?"
22 ✡Pe Iesus hele, "E hele ke e teke rahtele nai mana ero. E teke rahtele nai
pe rahtele nai mule pe rahtele nai mule a poia ke koko tele mana kela pe a
sis ele ero.
23 "Iange NeHalang nena naualanga pe nekinga pomalaka nge non soke
ngana e nge iua nena hana mur ke te tuacholcholia reria hanganok mur.
24 Pe talune nge nena non nenge mene ke umtutuna iri halang toto (1-
milion kina).
25 Pe non nem na umtutuna halang ero nge tuacholia ana soke nem nena
umtutuna mur. Pomalam non soke neu hele ke lape mele hel te olia non neu
pe nehei pe tutuna mur pe reria ure mur lochloch. Pe umtutuna lange non
soke neu ke hemete non neu nena hanganok mur.
26 "Ol pe non neu longe pe la ke tua mermero sio nga ana soke apena huna
pe hele ke teke, 'Non soke, letem ia iau mukam, pe lape e tuachol mule lem
ure mur lochloch.'
27 Ol pe non soke neu letena ia non neu pe hele ke teke hanganok neu lasus
ol. Pe kulosia non neu kela sapele.
28 "Iok, non neu i hot kela pe saolia neingana e nge hanok ke umtutuna
ana non kina iri lime (100 kina) nge i. Pe sihe i pe teke inroke non neu nga
kanna pe hele inin taua i ke teke, 'Iong nem, heueu mana nei o tuacholia lem
hanganok nenge o poia nge iau.'
29 "Pe neingana neu tuamermero sio nga matana pe hele, 'Kole, letem
poreke ia iau pe o kulala pol mana, pe lape e tuachol ia hanganok nem.'
30 "Pe non pa neu lemene ero nge kulala. Ol pe poia neingana neu
kela mateu nga tuele au ngana kela het nga etue nenge tuachol taua nena
hanganok mur.
31 Pe iri nai reria ume pekngana mur te esia poinga neu pe ma ke nek nga
leteria ero. Pomalam tela nge aria soke neu pe te nene lange i.
32 "Iok laol, non soke neu iu teua non neu la pe hele ke teke, 'Iong nem, lem
poinga poreke toto! Hanganok nenge o poia nge iau nem, e hele lange iong
ke e teke lasus lo. Iange iong sipom o hele ke o teke letek poreke ia iong.
33 Pe pomere nenge letem poreke ia neingam neu ero?'
34 ✡Non soke neu letena inin pe heteu mule non neu langa tuele au ngana.
Pe te poia i ke amneia ana melmelenga kela het nga etue nenge tuachol taua
nena hanganok mur.

✡ **18:18:** Mat 16:19; Ioa 20:23 ✡ **18:19:** Mak 11:24; Ioa 15:7 ✡ **18:22:** Luk 17:4 ✡ **18:34:** Mat 5:25-26

35 ✡ “Pe Temek nga lut nga tapa lape poia imo elle pe elle ke pomalam pule.
Pe nenge teke letemo ia neingamo mur, letemo ia iri nga letemo nge teu toto.”

19

Iesus Hetoro Nga Hilenga Hel Nga Leinga
(Mak 10:1-12)

1 Iesus hele ke het pe lohaka sapele nge Kalelea pe i ke langa kileng nenge
Iutea, nga ech ilina hele nenge Iortan.
2 Pe hulua te nanasia I pe hemasia iri nga aria haleles mur.
3 Pe Paresio mur hel tela nge Iesus ke te tuamirik hote i pe te onteia i, “Rera
hotonga mai hele ke teke, lape none hile nehei nga lemene ngana pule kai?”
4 ✡Pe Iesus tuachol ia ke teke, “Imo nge lape a sisis nga NeHalang nena
helenga ero iam. Alalaha nem hele ke teke, ‘Nga talun ngana toto, NeHalang
ume hote iri ke none pe heie.’
5 ✡Pe pule alalaha nem hele ke teke, ‘Pomalam, none lape hile temene pe
tana pe la ke tululuch nge nehei pe iri nai singiria lohot ke elle mana.’
6 Ke iri nai te lohot ke iri elle pengpeng pe nai mule ero ol. Pe ure nai nenge
NeHalang puotom tele, a chatoa ero toto.”
7 ✡Pe hana nemur te hele, “Pe pomere nenge Moses hele ke teke, nenge teke
none lemene ke hile nehei, non nem as hote alalaha e? Pe alalaha nem hele
tote aria leinga nge lape het. Ke het pe tunge lange nehei pe kulosia i ke la
mule nge temene pe tana. Pomere nge Moses hele ke pomam?”
8 Pe Iesus hele, “Moses longele imo ke a hile lemo hehei mur iange a
nanasia NeHalang nena hengetoro mur ero. Pe nga tele ngana toto ute pele
nge pomam ero.
9 ✡Pe e hele lange imo pengpeng, mele nenge hile nehei pe lei heke mule
hei e, poia poinga poreke ngana nga NeHalang matana ke het lo. Kue nenge
o teke o hile lem hei, ngana laka nga nenge teke hei nem pingana hota hot
nge none.”
10 Ol pe Iesus nena hana mur nenge te nananasia I, tela nge Iesus pe te hele,
“Eh, ke nenge teke leinga kina mur te popoi ke machmai, urana ngana ta lei
ero nike.”
11 Pe Iesus hele, “Hulua lochloch ngana te nanasia hengetoro nei ero. Pe
NeHalang poia mele hel mana ke te nanasia.
12 Mele hel te lei ero iange te hoe iri pe te poi ke pomau nike. Pe hel, te lei
ero iange none penna poia iri. Pe hel, te lei ero iange te teke te tung tote iri
ke te poia NeHalang nena naualanga pe nekinga nenga tapa ana ume. Mele
nenge lemene taua hengetoro nei, mene ke tal talue nga letena pe nanasia.”

Iesus Lemene Taua Aina Kinkino Ngana
(Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)

13 Iok, te mene aina kinkino ngana hel lange Iesus ke te teke Iesus tal heke
penna nge iri pe hetalaulau hite iri. Ol pe Iesus nena hana mur te hele inin
taua iri nenge te lala ia aina kinkino ngana nemur.
14 ✡Pe Iesus heleia nena hana mur ke teke, “Aina kinkino ngana nemur
te teke teat nge Iau. Pe imo, apoi hele iri ero. Iange naualanga pe nekinga
nenga tapa, nganangana mur laka iri nenge pomam.”
15 Iok, Iesus tal heke penna nge iri ke het pe i kela sapele.

✡ **18:35:** Mat 6:15; Mak 11:25; Epe 4:32; Kol 3:13 ✡ **19:4:** Gen 1:27; 5:2 ✡ **19:5:** Gen 2:24; Epe 5:31
✡ **19:7:** Deu 24:1-4; Mat 5:31 ✡ **19:9:** Mat 5:32; 1Ko 7:10-11 ✡ **19:14:** Mat 18:2-3

Non Kulpo E Nge Nena Ure Halang
(Mak 10:17-31; Luk 18:18-30)

16 Ol pe none lange Iesus pe ontei ke teke, “Hetoronga, lape e poia utar nge
urana ke e mene maulinga ke koko?”
17 ✡Pe Iesus tuachol ia ke teke, “Pomere nenge o onteia Iau nga ure nenge
urana? Mele elle mana nge urana toto. Pe nenge teke lemem ke o mene
maulinga ke koko, o longo tau mene hotonga mur.”
18 ✡Pe non neu ontei, “Hotonga tei hel?”
Pe Iesus tuacholia ke teke, “ ‘O hune mele ero. O tomtom hehei ero. O keme
ero. O pallaklaka ia mele ero.
19 ✡O heto heke temem pe tam. Pe lemem taua neingam ke pomanga
lemem taua iong sipom.’ ”
20 Pe non neu hele, “Hotonga nemur e nanas tau tote iri lo. Pe utar pule
nge lape e poia?”
21 Pe Iesus hele, “O teke o lohot ke iong non nge pengpeng toto, o laia lem
ure mur lochloch nge hana hel ke te olia, pe o tunge ana umtutuna mur lange
iri nenge reria ute e ero toto. Ke nenge teke o poi ke pomai, lape lem ure
halang tema ke te kulele iong nga lut nga tapa. O poia ume nem ke het pe o
iat ke o nanasia Iau.”
22 Non neu longe ke mau pe nakuna poreke pe ua sapele, iange nena ure
halang sakilil.
23 Ol pe Iesus hele lange nena hana mur ke teke, “E hele ke manmanna
toto lange imo. None nenge na ure halang sakilil, anali toto nge teu langa
naualanga pe nekinga nenga tapa.
24 Pe pule e hele lange imo, nenge teke kamel e i teu langa pakeka sune
polona, nem semel toto. Pe non nenge na ure halang, anali toto nge teu langa
NeHalang nena naualanga pe nekinga.”
25 Iesus nena hana mur te longe ke mau pe te rura toto pe te ontei, “Ol pe
itei toto ol nenge lape mene maulinga ke koko?”
26 ✡Pe Iesus nau lange iri pe hele, “Hana nakuria ero toto nge te poia ure
nem. Pe nge NeHalang, i nakuna nge poia ure lochloch ngana.”
27 Pe Petrus hele, “O esia imem nei, mo hile sue lemem ure mur lochloch
pe moat ke mo nananasia iong. Pe lape mo mene urumem utar?”
28 ✡Pe Iesus hele lange iri ke teke, “E hele ke manmanna toto lange imo
nenge a nanasia iau. Nga etue palaungana nenge lape ure lochloch ngana te
heueu ngana mule, Non Tuna lape are nga nena arenga nenge te hemalmalia
ke I Non Soke toto ngana ia. Pe nga etue palaungana nem, imo lape a kila
nga arenga mur pule. Lape a kila nga arenga mur nge iri analoch pe nai ke
a nauele mata iri analoch pe nai nenge Israel.
29 Pe iri lochloch ngana nenge leteria tu mana nge Iau pe te hile sue reria
pele mur pe titiria mur pe liliuria mur pe tetemeria mur pe tataria mur pe
tuturia mur pe reria ich mur, iri lape te mene mule ure nemur ke ele haka
toto pe lape te mene maulinga ke koko pule.
30 ✡Pe hulua nenge iri muka lape iri hoena mule, pe hulua nenge iri hoena
lape iri muka mule.”

20

Chau Nananga Nenge Hana Hel Te Umume Nga Uain Ana Late

✡ **19:17:** Lev 18:5; Luk 10:28 ✡ **19:18:** Exo 20:13-16; Deu 5:17-20 ✡ **19:19:** Exo 20:12; Lev 19:18
✡ **19:26:** Job 42:2 ✡ **19:28:** Mat 25:31; Luk 22:30; Hem 3:21 ✡ **19:30:** Mat 20:16; Luk 13:30

1 Pe Iesus hele "E hele ke pomam iange naualanga pe nekinga nenga lut
nga tapa, i pomanga none nge tue uain mur nga nena ich unne. Pe ana non
hoala hot nga uach uruna ke tango rara hana kela te ume nga uain ana late
nem.
2 Hottaua hana hel pe hele lange iri ke teke, 'Imo a ume nge iau heueu pe
urumo laka umtutuna tolona elle.' Pe iri te ngata helia uru nem. Hele lange
iri ke het pe kulos sapele iri ke tela nga ume.
3 "Iok, chaia matana mes haka pol lo pe lake tango rara hana hel mule. Esia
hel nge te mes rara manmana nga ingala matana
4 pe hele lange iri, 'Imo nemur ai at. Ala ke a ume nga lek uain ana late. Pe
lape e olia imo ke nanas urume mene a ume ngamo.'
5 Hana nemur te lohaka pe tela sapele.
"Iok, chaia matana heurunga (12 kilok) pe ana non la ke tango rara hana
hel pule. Pe chaia matana pallele (3 kilok) pe la ke tango rara hana hel pule.
6 Pe nga ulei, nga chaia matana sisio lo (5 kilok), pe la ke tango rara hana
hel pule. La pe esia hel nge te mes rara manmana pe hele lange iri, 'Etue nei
i lala lo, pe pomere nenge a mes rara manmana nga lamam mam?'
7 "Pe hana nemur te hele, 'Motu rara mana iange none hekuleilei ia imem
ke mo ume ana ero.'
"Ol pe non neu hele lange iri, 'Iok, imo pule a la ke a ume nga lek uain ana
late.'
8 ✡ "Iok, ulei sio nga chaia matana lala ke teu sisio lo (6 kilok), ume
tokoninga neu hele lange nena non nenge nauelele hana mur nga ume ke
teke, 'O iua hana nenge te ume nem pe o tunge reria umtutuna. Pe o talun
tala nge iri nemur nenge teat nga rume toto pe ramam ole lange iri nenge te
talun tala ume.'
9 "Ke iri nenge teat rume toto neu te olia iri elle pe elle nga umtutuna tolona
elle.
10 Pe iri nenge te mene tele iri ke te ume neu, te teke ma lape te mene ke
haka pol nge iri nemur, pe ero. Iri elle pe elle te mene ke umtutuna tolona
elle pule.
11 Te esia ke mau pe te ngunngunu ia ume tokoninga neu. Pe te hele lange
i ke te teke,
12 'Iong, toinge o olia imem nenge moat tala ke urumem haka nge iri nemur
nenge teat rume mana nei ol. Iange imem, mo talun tele ume nei nga chaia
milang ngana nike. Pe iri nemur teat rume mana te ume ke etue choro mana.
Pe pomere o tunge urumem ke elle mana ke mange iri?'
13 "Pe ume tokoninga neu tuachol ia pe hele lange elle nge iri ke pomai,
'Kole, e poia poinga poreke ngana e lange iong ero i. Iange iong o ngata at
nge iau lo nga nenge o teke, o ume pe o mene urum nenge pomam.
14 Ke o mene pe o la ol. Nga iau lemek ngak mana e tunge non nenge at
rume mana nem uruna ke elle mana ke mange iong.
15 Umtutuna nei iau sipok lek ia, pomalam e poia nga lemek ngak. Pe pule
e poia nga poinga urana ngana. Pe iong letem ma ke mere?' "
16 ✡Pe Iesus hele, "Iri nemur nenge iri muka, lape tela ke iri hoena mule pe
iri nenge iri hoena, lape tela ke iri muka ke pomalam mana."

Iesus Hele Hemol Ngana Nga Ana Metenga
(Mak 10:32-34; Luk 18:31-34)

17 Iok, Iesus ramana haka lala nge Ierusalem lo, pe iu hot kelkel ia nena
hana mur pe hele lange iri ke teke,

✡ **20:8:** Lev 19:13; Deu 24:15 ✡ **20:16:** Mat 19:30; Mak 10:31

18 ✡ “A longo ke nek. Tai haka lala nge Ierusalem lokoi, pe lape te tung heke
Non Tuna lange tunginga ana hana mur aria soksoke ngana mur, pe hotonga
ana hetoronga mur. Pe lape te tuahit ana ke te teke mete.
19 Pe lape te tunge I lange hana lomonmona ngana mur ke te songlele ule,
pe te heon heke I nga manga toto ke mete. Pe nga etue mol ngana lape maul
haka mule!”

Heie Onteia Iesus
(Mak 10:35-45)

20 Ol pe ne Sepeti nehei pe tutuna mur nai tela nge Iesus. Pe hei neu tualou
sio nga Iesus matana pe onteia Iesus ke teke Iesus poia ute lange i.
21 ✡Pe Iesus onteia hei neu ke teke, “Lemem taua utar nge Iau?”
Pe hei neu hele, “Nga etue nenge ta tutu nga lem naualanga pe nekinga, o
talue tutuk mur nai nei ke elle kila nga ilim hele nenga pen tamalmal, pe e
nga ilim hele nenga pen hoihoi.”
22 ✡Ol pe Iesus hele, “Imo a eteia ute e ero. A ontei pulut rara mana iam.
Nakumo nge a inia ure ehech ngana nga eulinga nenge lape e ininia nei kai?”
Pe iri nai te hele, “Oe! Nakumem nge mo inia la.”
23 Pe Iesus hele lange iri ke teke, “Iok, urana pe nenge amo e at ke kila nga
ilik hele nenga pen tamalmal pe amo e nga hoihoi, nem Iau lek nge e hele
teu ia la ero. Temek i sipona lape hele teu langa nem. Iange iri nenge Temek
hesilei hote iri lo, iri laka reria arenga nemur.”
24 Iesus nena hana analoch neu te longe pekngaria nai neu nge te poi ke
mau pe leteria inin tau tote iri.
25 ✡Ol pe Iesus eukiraua iri pe hele lange iri ke teke, “Imo a eteia lo ke hana
lomonmona ngana aria soksoke ngana mur, lemeria toto ke te eteiteia reria
kerkerenga lala nge hehei pe hana.
26 ✡Pe imo, apoi ke pomam ero. Pe nenge teke amo e nge imo teke lohot ke
i palaungana, talsio tote i pe ume nge imo mukam.
27 Pe mele nenge teke i muka toto nge imo, talsue i ke ume mana nge imo
mukam.
28 ✡Ke pomalam mana nge Non Tuna. I, at nga ich nei ke hehei pe hana
te ume nge I ero. At pe ume ke halaua hehei pe hana. Pe pule takisia
melmelenga ke mete ke hemasia hulua halang nga reria poinga poreke
ngana mur.”

Iesus Hemasia Hana Nai Nge Mataria Hit
(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)

29 Iok, Iesus iri ul nena hana mur te lohaka nge Ieriko pe hulua halang te
nanasia I.
30 Pe hana nai nge mataria hit te arare nga kue ilina. Te arare pe te longe
nge te teke Iesus kou lopar toto aria ke lala neu lo. Ol pe te alngaria haka ke
te teke, “Non Soke! Ne Teuit tuna, letem poreke ia imem!”
31 Pe hulua nemur te keres taua iri ke te teke te reng. Pe ero, iri nai alngaria
haka ke soke toto ol, “Non Soke, ne Teuit tuna, letem poreke ia imem!”
32 Ol pe Iesus mes sapele pe onteia iri nai, “Imo nai lememo taua utar nge
Iau?”
33 Pe iri nai te hele, “Mo teke o hemasia imem ke mo nau mule.”
34 Iesus letena ia iri pe tal heke penna langa iri nai mataria. Pe ueiuei mana
iri nai mataria charchara pe tenau mule sapele. Ke het pe te nanasia Iesus
ke tela.

✡ **20:18:** Mat 16:21; 17:22-23 ✡ **20:21:** Mat 19:28; Luk 22:30 ✡ **20:22:** Mat 26:39; Ioa 18:11
✡ **20:25:** Luk 22:25-26 ✡ **20:26:** Mat 23:11; Mak 9:35 ✡ **20:28:** Luk 22:27; Pil 2:7

21

Iechinga Palaungana Lohot Nge Ierusalem
(Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Ioa 12:12-19)

1 Iok, tei ke ramaria lange Ierusalem pe la te lohot nga hengene nenge
Oliua nga kileng nenge Petpage. Ol pe Iesus kulosia nena hana mur nai
2 pe hele lange iri ke teke, "Imo a muka langa kileng nenge ta naue lala neu
pe a esia tongki e nge te kale hite ke iri nai tuna te mes. Pe a une rur nge iri
pe a mene iri at nge Iau.
3 Pe nenge teke none poi helenga lange imo, a hele lange i ke a teke, 'Non
Soke lemene taua iri ke poi ana ume ia mukam.' Pomalam, non nem lape
tung sapele tongki nai nem lange imo."
4 Ure nei lohot ke pete tote hetatalonga e nena helenga nge poia nge nike
toto ke teke:
5 ✡"A hele hote helenga nei lange hehei pe hana nge Saion,
'A esia lo, amo Non Soke kou are haka nga tongki,
nga tongki lomele ngana ke atat neu.
Pe ngana tano mana ke manga none nge pingana iuiu ero.' "
6 Iok laol, hana nai neu tela pe te poia ure lochloch ngana ke manga Iesus
heleia lange iri.
7 Pe te mene tongki hei ngana neu luluch nge tuna. Pe te poi hote reria
hengeron nenge hot ana pe te pallou heke nga tongki nemur patangaria ke
Iesus are haka ia.
8 Pe hulua halang toto te lung ole reria hengeron mur nga kue. Pe hel te
ringa ke te paria ae perperna luluche ina mur ke tetal sio ole nga kue pule.
9 ✡Pe hulua nenge iri mukmuka nge Iesus pe hulua nenge iri hoena, iri
lochloch te makul haka pe te hele,
"Ta iech pe ta heto haka tote ne Teuit Tuna!
NeHalang pete tote i,
iange at nga Non Soke ene!
Ta iech pe ta heto haka tote NeHalang nga lut nga tapa,
iange mene mule ita lo!"
10 Iesus i teu nga kileng nenge Ierusalem pe iechinga palaungana lohot. Pe
te ontei rara ke te teke, "Non tei toto nenge nei mai?"
11 Pe hulua te tuacholia ke te teke, "Ne Iesus nenge I hetatalonga! Ana non
at nge Kalelea nga kileng nenge Nasaret."

Iesus Langa NeHalang Nena Pele Palaungana
(Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Ioa 2:13-22)

12 Ke ulo pe Iesus iteu la sapele nga NeHalang nena pele palaungana pe
lope hote hehei pe hana nenge tei alala nga pele neu letena. Pe hekale hul sue
hatanga nenge te hetata umtutuna ia. Pe lange iri nenge te laia ngie chaulum
mur pe hesochare sue reria arenga mur.
13 ✡Pe hele lange iri ke teke, "Helenga nenge tehas sue nga NeHalang na
alalaha hele ke teke, 'Lape te hetue lek pele ke hetalaulaunga ana pele.' Pe
imo a poia ke manga kemenge kina mur reria pele toto."
14 Ol pe iri nenge mataria hit pe nenge aperia lul, tela nge Iesus nga
NeHalang na pele palaungana neu letena pe Iesus hemasmasia iri.
15 Iesus poia ure urana ngana nemur pe aina kinkino ngana te makul
hakaka ke te teke, "Ta iech pe ta heto haka tote ne Teuit Tuna." Pe ure
nemur poia tunginga ana hana mur aria soksoke ngana mur pe hotonga ana
hetoronga mur ke leteria inin toto.

✡ **21:5:** Zec 9:9 ✡ **21:9:** Psa 118:25-26 ✡ **21:13:** Isa 56:7; Jer 7:11

16 ✡Ol pe te onteia Iesus, “Aina kinkino ngana nemur mau te hele ke
merechre mau? O longe pule?”
Pe Iesus hele, “Oe e longe pule la. Pe nga NeHalang na helenga nenge tehas
sue ke ulolo, hele ke teke,
“ ‘Iong sipom o hetore aina kinkino ngana pe mamau mur ke te heto heke
iong.’ ”
Ol pe Iesus ontei mule iri, “Imo nge a sisia nei ero kura kai?”
17 Ke het pe Iesus lohaka pe i hot sapele nga kileng neu ke lange Petani pe
tu ke ana miliko elle.

Iesus Ulo Heke Letena Inin Ngana Langa Ae Popi (Mak 11:12-14, 20-24)

18 Pe nga uach uruna toto, Iesus i ke la mulmule nge Ierusalem pe mete
ana.
19 Pe esia popi tana e nge mes nga kue ilina. Ol pe teke la ke nau pe popi
tana neu nganangana ero. Mes mana ia ina. Pomalam heleia popi tana neu
ke teke, “Lape o rora mule ero ol!” Ueiuei mana pe popi tana neu kalum
sapele.
20 Pe Iesus nena hana mur te esia ke mau pe ngaria lohot toto, pe te onteia
Iesus ke pomai, “Pomere nenge popi tana nei kalum ke ueiuei mana mai?”
21 ✡Pe Iesus tuacholia ke teke, “E hele ke manmanna toto lange imo, nenge
teke letemo manmanna pe letemo nachnai ero, poinga nenge e poia langa
popi nem, imo nakumo nge a poia pule. Nem pe a hele langa hengene neu
ke a teke, ‘O lohaka nga lamam pe ola ke o losio teu nga ruach.’ Pe imo anau,
ure nem lohot la.
22 ✡Nenge teke letemo manmanna pe a hetalaulau, ure nemur nenge a
hetalaulau ia lape te lohot ke manmanna.”

Onteinga Nga Iesus Nena Hekerkerenga (Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)

23 Iok, Iesus i teu langa NeHalang na pele palaungana letena pe hetottoro.
Pe tunginga ana hana mur aria soksoke ngana mur pe hana nenge iri
mukmuka nge hehei pe hana, tela nge I pe te onteia I ke pomai, “Iong mam
o mene lem kerkerenga langai toto nenge o popoia ure nemur? Pe itei toto
nenge tunge kerkerenga nem lange Iong?”
24 Pe Iesus hele lange iri ke teke, “Iau pule lape e onteia imo nga onteinga
e pule. Pe nenge teke a tuacholia, lape e tuacholia lemo pule. Pe e hele hote
kerkerenga nenge e poi hohote ure nemur.
25 Iok, a hele at nge Iau. Ioanes nenge henunun henune hehei pe hana. Pe
henuninga nem at langai? At nga lut nga tapa ma at nge none mana nga ich
nei?” Pe hana nemur te hele tele helia nge iri ke te teke, “Nenge teke ta hele
ke ta teke, ‘Ure nem at nga lut nga tapa.’ I lape ontei mule ita ke mai, ‘Iok, pe
pomere letemo manmanna nge i ero?’
26 ✡Pe nenge teke ta hele ke ta teke, ‘Ure nem at nge none mana,’ ta matau
ala ara nge hehei pe hana pule. Iange iri lochloch leteria kerkereng toto lo
nge Ioanes i hetatalonga.”
27 Pomalam te tuacholia Iesus na helenga ke te teke, “Mo eteia ero i.”
Ol pe Iesus hele, “Ke pomalam Iau pule lape e hele hote lek kerkerenga nei
lange imo ero.”

Helekenga Ala Nga None Nge Tutuna Mur Nai

✡ **21:16:** Psa 8:2 ✡ **21:21:** Mat 17:20; Luk 17:6; Ioa 14:12; 1Ko 13:2 ✡ **21:22:** Mat 7:7-11; 18:19
✡ **21:26:** Mat 14:5

28 “Iok, imo letemo ma ke merei nga nei? None tutuna mur iri nai. Ana
non lange tuna nenge soke pe hele, ‘Kolek, teke poi pe ola ke o ume nga uain
ana late heueu.’
29 “Pe tuna neu hele, ‘Ah! Lemek ero i!’ Pe nga hoena letena hul mule pe i
ke langa ume.
30 “Iok, non neu lange tuna nenge kino pe hele, ‘Kolek, teke poi pe ola ke
o ume nga uain ana late.’ Pe kon neu hele, ‘Oe temek, ela ke e ume heueu
kura.’ Pe ero. I hele mana pe la ke ume ero.
31 “Itei nge iri nai nanas taua temeria lemene ngana?”
Pe hana nemur te hele, “Ngana laka tuna nenge soke.”
Ol pe Iesus hele lange iri ke teke, “E hele lange imo pengpeng, iri nenge te
lololoch umtutuna pe salaunga kina mur, lape iri muka nge imo ke teteu tala
langa NeHalang nena naualanga pe nekinga.
32 ✡Iange Ioanes at ke hetore imo nga kue nenge pengpeng toto ke a
nanasia. Pe imo letemo manmanna nge i ero. Pe iri nenge te lololoch
umtutuna pe salaulaunga kina mur leteria manmanna nge i. Pe imo, a esia
iri nge te poi ke pomau pe a hulia letemo ero pe letemo manmanna ero pule.”

Helekenga Ala Nga Hana Nenge Tenau Ele Ume
(Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)

33 ✡Iok, Iesus hele lange hana papalauna nemur ke teke, “A longo at nga lek
helekinga ala nei pule. Nga etuene none tue uain nga nena ich unne. Ke het
pe haua ana mapuo ke liuliu tom. Pe nga ume neu letena, non neu selia polo
e ke uain nganangana ana nenge te pip hotote eina. Pe pule umeia pele sase
ngana e ke iri nenge tenau elele ume neu te tutu ia. Ke het tunge ume neu ke
langa hana hel peria ke tenau ele, pe i lohaka ke langa kileng tau ngana e.
34 Iok, nga etue nenge uain nganangana te mera, non neu kulosia nena
hana mur lange hana nenge tenau elele ume neu, ke te mene nena uain
nganangana mur pe te takisia lange i.
35 “Pe ero. Tela pe hana nemur te sihe iri. Elle te pal hulu hite. Pe elle, te
tamalia ana um. Pe elle, te hune ke mete.
36 Ol pe ume tokoninga neu kulosia nena hana mur hel ke tela pule. Neu ol,
iri halang te lohaka ke tela. Tela pe hana nemur te poia iri ke pomau mana
pule.
37 Ol pe nga hoena ume tokoninga neu kulosia i sipona tuna ke la ol. Pe
hele, ‘Hana nemur, lape te poi nek lange i ol.’
38 ✡ “Pe ero. Hana nemur te esia ume tokoninga tuna nge atat pe te hele,
‘Ume tokoninga tuna la atat nem. Pe i nge lape mene temene nena ure mur
lochloch laka. Ta hune i ke mete nike. Pomalam lape ta mene ure lochloch
ngana nemur ke rera ia ol.’
39 ✡Iok laol, te laua i pe tesau hote i langa mapuo rumena, pe te hune i ke
mete.
40 “Iok, ume tokoninga neu i sipona la ol. Pe lape poia hana nemur ke
merei?”
41 Pe hana nemur te hele, “Non nem lape at pe heporeke tote hana
porekreke ngana nemur. Pe lape tunge ume nem lange mele hel nge altoto
ke tenau ele pule. Pe nga etue nenge ume nem mera sio, hana nemur te lule
pe te tunge lange ume tokoninga neu.”
42 ✡Pe Iesus hele lange iri, “Imo nge a sisis nga NeHalang na helenga ero
kai? Nenge hele ke teke;
“ ‘Hana nenge te hemesmes pele te teke um e poreke pe tesau hote.

✡ **21:32:** Luk 3:12; 7:29-30 ✡ **21:33:** Isa 5:1-2 ✡ **21:38:** Mat 27:18 ✡ **21:39:** Hip 13:12 ✡ **21:42:** Psa 118:22-23; Rom 9:33; 1Pi 2:6-8

Pe heueu nei, um nem lohot ke i um kerkereng ngana nenge ratua hele pele.
Ure nei Non Soke i sipona poia ke lohot pe i urana toto nga matara.'
43 "Ke pomalam e hele lange imo. NeHalang lape piu hele nena naualanga pe nekinga ana kileng nge imo. Pe iri nenge te hulia leteria pe te longo taua nena helenga mur mana, lape teteu langa kileng neu.
44 Pe mele nenge losio haka nga um nem lape singina uch hulu ke het. Pe nenge teke um nem losio haka nge mele, mele nem menret sapele."
45 Pe Paresio mur pe hana papalauna nemur te longe Iesus nena helenga mur pe te etei mellehe mene ke te teke Iesus helele ia iri.
46 Pomalam te tango rara kue e nge te teke te sihe I. Pe ero, iange te mataua hulua nemur. Iange hulua nemur leteria manmanna toto ke te teke Iesus I hetatalonga.

22

Puongata Nga Leinga Ana Ngaunga
(Luk 14:15-24)

1 Pe Iesus nana mule nga helenga opene e pule ke mai,
2 "NeHalang nena naualanga pe nekinga nga lut nga tapa, pomalaka nge naungaala ana none nge popoia ngaunga unne nge tuna nenge lei heueu ngana.
3 Pe non palau nem hekulo mele hel aria lo ke tela nga ngaunga matana nem. Iok, kulosia hana nenge te umume nge i ke tela taua iri ke la te ngau, pe hana nemur lemeria ero.
4 "Ol pe ana non kulosia nena hana mur hel pule pe hele lange iri ke teke, 'Ala pe a hele lange iri nenge e hekulo aria nem ke e teke teat nga ngaunga nei ol, iange ngaunga kalum lo. A hele ke a teke palngen hel koi e ruruke iri lo, pe ure lochloch ngana e tatalo ele ke het lo. Pe teat ke te ngau mana ol!'
5 "Pe ero. Hana nemur te longo tau ero nge tela nga ngaunga matana neu. Tei ke tela nga lemeria ngana mana. Hel te takis selempo pe kakop ke teii, pe hel te lala nga aria ume mur nenge te menmene umtutuna ia.
6 ✡Pe hel te laua non palau neu nena hana nemur pe te pal hulu hite iri pe te hune iri.
7 Ol pe non palau neu letena inin pe kulosia nena palinga hel ana hana mur ke te hun lapue hana nenge te hun neu, pe te tonoi heke reria pele mur pe kileng tana neu ngau lala ke het.
8 "Pe hele lange nena hana mur nenge tetu neu ol ke teke, 'Ngaunga matana nenga puongatau nei, e tatalo ele ke het lo. Pe iri nenge e hekulo aria teat ero iange te urana ero.
9 Pomalam ala ke a mes ele kue matana mur lochloch pe anau rara mele hel pe a hele lange iri ke teat nga ngaunga matana nei.'
10 Iok laol, hana nemur tela pe te iua hana nge halang toto. Pe te mene hana nenge te urana pe nenge te poreke ke teat pule. Pe pele nenge te poi ngaunga matana neu ia, muta toto ia lang mur.
11 "Iok laol, non palau neu i teu at sapele. At pe esia none nge heronia hengeron nenge ngaunga matana ana ia ero.
12 Ol pe hele, 'Kole, o teu at lamai ke mere, nenge o heronia lem hengeron nenge ngaunga matana ana ero?' Pe non neu na helenga ero pe reng mana.

✡ **22:6:** Mat 21:35

13 ✡ “Ol pe non palau neu hele lange nena hana mur, ‘A kale hite non nei
penna pe apena pe a sau hote i langa kileng au ngana nge hot. Nga kileng
nenge te amneia melmelenga pe te tangtang pe ngingiria chatrekreke ia.’
14 “Ke ngana laka nenge e hele ke e teke, ‘NeHalang iua hulua halang, pe
hesilei hote hel mana ke teteu la.’ ”

Hana Hel Te Tuamirik Hote Iesus
(Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)

15 ✡Iok laol, Paresio mur aria papalauna mur tetal helenga ke te teke te
tuamirik hote Iesus, ke heleia helenga poreke ngana e.
16 Pomalam te kulosia reria hana hel pe ne Herot nena hana hel pule ke
tela nge Iesus pe te hele, “Hetoronga, imem mo eteia ke Iong o pallaklaka
erochro. O hetottore ure nge manmanna nga NeHalang na poinga lala nge
hehei pe hana. Pe lem poinga elle mana ke lange hulua lochloch. Nge iri
nenge pingaria iuiu pe iri nenge pingaria iuiu ero pule.
17 Iok, o hele hote letem at nge imem. I mai urana nge ta sau umtutuna
lange ne Kaesa pule kai? Ma ero?”
18 Pe Iesus eteia ke hana nemur leteria tuanin ngana mur te poreke
lochloch. Pe hele, “Imo mam, a pallaklaka manmana iam! Pomerei nenge
a teke a tuamirik hote Iau?
19 A hetei hote lemo umtutuna nenge a sausaua ke enau.” Ol pe te mene
hote umtuna elle pe te heteia lange Iesus.
20 Pe Iesus ontei mule iri, “Itei toto opene pe ene nenge ma haka nga
umtutuna nei mai?”
21 ✡Pe iri te hele, “Ne Kaesa.”
Pe Iesus hele, “Ure nemur nenge ne Kaesa nena, a tung mule iri lange
ne Kaesa. Pe ure nemur nenge NeHalang nena, a tung mule iri lange
NeHalang.”
22 Hana nemur te longe Iesus na helenga pe ngaria lohot. Pomalam te
lohaka mana pe tei ke tela.

Onteinga Nga Ta Maul Haka Mule Ngara
(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)

23 ✡Iok, Satiusi mur leteria manmanna ero nga nenge ta metmete pe ta
maul haka mulmule nga metenga. Pomalam nga etue nem mana tela nge
Iesus pe te onteia I ke te teke,
24 ✡“Hetoronga, ne Moses has sue nga alalaha ke teke, nenge teke none lei
pe tutuna mur ero pe mete hatalia nehei, non nenge mete nem tina e lape
lei haka mule metenga hatal nem. Pe iri nai tuturia mur, lape te heleia ke te
teke, non nenge mete nem tutuna mur ia iri.
25 Nga etuene e, hana iri rahtele nai nge titiria mur hel. Tiria nenge soke
lei pe tutuna mur ero kura pe mete mule.
26 Pe tiria neingana lei heke mule metenga hatal neu pe mete pule. Iok,
tiria mol ngana pule poi ke pomalam ke la het nge tiria rahtele nai ngana.
27 Pe nga hoena ol, hei neu mete.
28 Iok, o hele at nge imem. Hana nemur iri lochloch ke te leia hei neu pe
te mete. Pe hei neu pule mete. Pe nga etue nenge te maul haka mule nga
metenga, itei toto lape nehei mule ia ol?”
29 Pe Iesus hele, “Nakuna nenge imo a eteia NeHalang nena helenga mur
ero, pe a eteia na kerkerenga ero toto pule. Ke ngana laka nenge a tung hot
pulut mene helenga nem.

✡ **22:13:** Mat 8:12; 25:30; Luk 13:28 ✡ **22:15:** Mak 3:6 ✡ **22:21:** Rom 13:7 ✡ **22:23:** Ume 23:8
✡ **22:24:** Deu 25:5

30 Nga etue nenge hehei pe hana te maul haka mule nga metenga, lape tetu
mana ke pomange angkelo mur nga lut nga tapa, pe te lei hel mule ero ol.
31 Pe nenga maulinga haka mule nga metenga nem, NeHalang hele lange
imo lo. Pe imo mai, lape a sisia ero kura kai? NeHalang hele lange imo ke
teke,
32 ✡ ‘Iau NeHalang. ne Apraham pe ne Isak pe ne Iakop aria Soke Iau.’ ”
Pe Iesus heloloune na helenga pe hele, “Iri nenge aria Soke NeHalang,
ngana laka, iri nenge te maulul. Pe iri nenge te maulul ero, aria Soke
NeHalang ero.”
33 Hengetoro nenge Iesus poia neu, hehei pe hana te longe pe ngaria
lohotia.

NeHalang Na Hotonga Nenge Palaungana Toto
(Mak 12:28-34; Luk 10:25-28)

34 Iok, Paresio mur te longe nge te teke Iesus pal mete tote Satiusi mur rea
oan ke reria helenga ero. Pomalam te eu hel ke muria elle.
35 Pe elle nge iri etei teu la toto nga hotonga nenge Moses. Ana non teke
tuamirik hote Iesus pe poia onteinga nenge teke,
36 “Hetoronga, o amnei teu nga NeHalang nena hotonga nemur. Hotonga
tei toto nge palaungana nge iri lochloch?”
37 ✡Pe Iesus hele, “ ‘Mutemo taua NeHalang ara Soke nga kakahomo mur
lochloch, pe mutemo taua I nga opemo mur lochloch, pe mutemo taua I nga
letemo tuanin ngana mur lochloch.’
38 Ke hotonga nenge palaungana toto nga hotonga mur lochloch koi nei.
39 ✡Pe neingana nenge palaungana toto pule, ngana laka nenge: ‘Mutem
taua neingam e nenge tu rochroi nge iong, ke pomanga mutem tau mule iong
sipom.’
40 ✡Hotonga nemur nenge Moses pe alalaha nemur nenge hetatalonga mur
tehas ia, kiria toto koi hotonga nai nei.”

Iesus Onteia Paresio Mur
(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)

41 Iok, Paresio mur te mes ke muria elle kura pe Iesus onteia iri ke teke,
42 ✡ “Letemo tuanin ngana ma ke merei nge I nenge ene Kristus? Pe non
tei tuna toto?”
Pe iri te hele, “Ne Teuit Tuna laka nenge ene Kristus.”
43 Ol pe Iesus hele lange iri ke teke, “Iok, pe pomere nenge Opepengpeng
poia ne Teuit ke hetue Non nem ke I Non Soke? Nenge ne Teuit hele ke teke,
44 ✡ “NeHalang hele lange ak Non Soke ke pomai,
‘O are lakoi nga perik hele nenga pen tamalmal,
pe e mene lem ngarang mur ke etal sue iri pe apem hepapar hitite iri.’
45 A esia lo, Non nem, ne Teuit hetue I ke ana Soke ia. Pe pomere nenge Non
nem lohot ke I ne Teuit tuna mule?”
46 Iesus onteia Paresio nemur ke mau pe te tuacholia I ero toto. Ke talun
nga etue neu pengpeng, te matau nge te poi onteinga la mule nge Iesus ol.

23

Iesus Tunge Helenga Kerkereng Ngana Lange Hana Papalauna Mur
(Mak 12:38-39; Luk 11:43, 46; 20:45-46)

1 Ol pe Iesus hele lange hulua nemur pe nena hana mur ke teke,

---

✡ **22:32:** Exo 3:6; Mat 8:11 ✡ **22:37:** Deu 6:5 ✡ **22:39:** Lev 19:18; Mat 7:12 ✡ **22:40:** Rom 13:10; Kal 5:14 ✡ **22:42:** Ioa 7:42 ✡ **22:44:** Psa 110:1; Mat 26:64

2 “Paresio mur pe hotonga ana hetoronga mur te mene Moses munna ke
te hetottoro pe te hele ururume NeHalang nena hotonga mur.
3 ✡Ke nenge teke te hele lange imo nga utar, a longo tau mana pe a poia. Pe
reria poinga mur mana, a nanasia ero toto. Iange te hetottoro pe iri siporia
te nanasia te hetoro ngaria ero toto.
4 Pe te poia hehei pe hana ke te amneia melmelenga halang, nga hotonga
hel nenge iri siporia tetal hote. Pe iri te halau polia hehei pe hana ero toto
nga melmelenga nemur.
5 ✡“Ure lochloch ngana nenge te popoia, te teke te poi heteinga ana mana
ia. Ke te kale heke NeHalang nena helenga chorchorna mur nga ramaria
pe nga peria pe te hemallaha hot tote ure nemur. Pe pule te kale rur sasase
ngana nga reria hengeron mur.
6 Pe te kau toto elele arenga mur nga ngaunga matana. Pe nga pele
hetoronga letena, te teke te kila manmana nga muka ke kokoes.
7 Pe muteria tau tote poinga nenge hehei pe hana te apala lange iri ke nek
toto nga ingala matana. Pe te teke hehei pe hana te hetue iri ke iri hetoronga
ana hana mur.
8 “Pe imo, a teke te hetue imo ke pomau ero. Iange imo amo hetoronga elle
mana. Pe imo lochloch titimo mur hel.
9 Pe a hetue mele nga ich nei ke tememo ia ero. Iange imo tememo elle
mana. Ngana kou tu nga lut nga tapa.
10 Pe a poia hana pe hehei ke te hetue imo ke ‘Hetoronga’ ero iange imo
amo Hetoronga laka Kristus I toro.
11 ✡Ke mele nenge umume nge imo lape lohot ke i non palaungana.
12 ✡Iange mele nenge tal hekeke i lape tetal sue i, pe mele nenge talsio
menmene i lape tetal heke tote i.
13 “Pe imo Paresio mur pe imo hotonga ana hetoronga nemur, a neknek ia
imo iange amo hengetau nachnai hali. A hetoro kokoua hehei pe hana pe a
piu hele piunga nge iri, nga NeHalang nena naualanga pe nekinga nga tapa.
Atong mur te teke teteu la toto nga kileng nem. Pe imo apoi helele iri. Pe lape
ateu la ero toto ol.
[
14 “Pe imo Paresio mur pe imo hotonga ana hetoronga nemur, a neknek ia
imo iange amo hengetau nachnai hali. A chananga ia hehei pakar mur ke a
lolochia reria pele mur. Pe pule a hetalaulau ke sase toto nga hulua mataria.
Pomalam, lape amo tuangachol poreke toto ol!]
15 “Pe imo Paresio mur pe imo hotonga ana hetoronga nemur, a neknek ia
imo iange amo hengetau nach nai hali. Iange ai ke ala nga ich hel pe a mana
nga ruach ke ala nga kileng hel ke a tango rara hana. Pe lape a mene none pe
a poia i ke nanas tau pengpeng ia lemo poinga mur. Pe lape na poinga poreke
ngana, ristoto mule imo lemo poinga poreke ngana mur pe la ke poreke toto
ol.
16 ✡ “Pe a neknek ia imo pule. Iange matamo hit pe a teke a henonoua
hehei pe hana nga kue. A hetottore hehei pe hana ke a teke, nenge teke
mele hekerkereng tote na helenga pe hele ke kerkereng toto nga NeHalang
na pele, imo a heit kou sio mene pe a teke ute pele ero nga helenga nem. Pe
nenge teke mele hekerkereng tote na helenga pe hele ke kerkereng toto nga
um chalemlem ngana (gol) nenge ma teu nga NeHalang nena pele letena,
nem a teke poia nena helenga ke kerkereng toto.

✡ **23:3:** Mal 2:7-8 ✡ **23:5:** Exo 13:9; Num 15:38-39; Deu 6:8; Mat 6:1 ✡ **23:11:** Mat 20:26; Mak 9:35; Luk 22:26 ✡ **23:12:** Job 22:29; Pro 29:23; Luk 14:11; 18:14 ✡ **23:16:** Mat 15:14

17 Imo letemo mallaha ero pe a etei teu langa NeHalang nena poinga mur
ero toto. Ure tei nge palaungana toto? Ngana kau um chalemlem ngana
nenge uruna haka neu mau? Iau e teke NeHalang na pele, iange pele nem
poia ure nem ke heo ngana toto.
18 Pe imo a hele pule ke a teke, ‘Nenge teke mele teke hekerkereng tote na
helenga pe hele ke kerkereng toto nga hatanga, nem a teke ute pele ero pule.
Pe nenge teke mele heleia tunginga mur nenge tema haka nga hatanga nem,
a teke ana ure toto ol la. Pe a teke letena matana hite nena helenga kerkereng
ngana nem ke nek.’
19 Imo nge matamo hit toto lo iam. Ure tei nge palaungana toto? Ngana
kau tunginga neu mau? Iau e teke hatanga nem, iange hatanga nem poia
tunginga nem ke heo ngana toto.
20 Mele nenge poia helenga kerkereng ngana nga hatanga nem, poia langa
ure lochloch ngana nenge tema haka nga hatanga ona pule.
21 Pe mele nenge poia helenga kerkereng toto ngana nga NeHalang na pele,
poia lange mele nenge tu teu nga pele nem pule.
22 ✡Pe mele nenge poia helenga kerkereng ngana e langa tapa, poia langa
NeHalang nena arenga nenge heo ngana toto. Pe pule poia lange I nenge kila
nga arenga nem.
23 ✡“Ke imo Paresio mur pe hotonga ana hetoronga mur, a neknek ia
imo pule iange amo hengetau nach nai. Nga ure lochloch ngana nenge a
menmene iri pe ngaunga kinkino ngana mur nga ume, a tunge ke huna
elle nge iri analoch lala nge NeHalang. Pe pomerei lememo ero nge a
nanasia hengetoro palaungana nenga hotonga nenge helele ia; poinga nge
pengpeng, pe poinga nenge letem poreke ia mele, pe poinga nenga letem
manmanna ngana? Ure nemur nenge toinge apoi tettele iri koi nemur,
pomalam lape a la nga kinkino ngana pe a nanasia ke nek pule.
24 Imo nge letemo mallaha ero mana iam. A poi ke malaka nga none
nge sul hote lango e nge mateu nga ana ech kina ke lasus pe in teua kamel
palaungana e.
25 ✡“Pe a neknek ia imo pule. Imo Paresio mur pe hotonga ana hetoronga
mur. Iange amo hengetau nach nai hali. A teke a helemlem heke mene
singimo nge hot. Pe letemo nge teu muta ia poinga poreke ngana mur
lochloch.
26 Imo Paresio nemur matamo hit toto. Toinge a lomo hot tele kou letemo
nge teu, laka singimo nge hot lape lemlem pule.
27 ✡“Pe a neknek ia imo pule. Iange apoi ke pomalaka nga polo e nge te
alohit pum ia. Pe te hepore nge hot ke hussu pe nakuna urana mana. Pe nge
teu mele nenge mete neu kina pe ure nemur nenge inangaria has, te maia.
28 ✡Pe imo apoi ke pomalam toto. Nga singimo nge hot, nakumo pomanga
hana nemur nenge te pengpeng toto. Pe letemo nge teu muta ia poinga
poreke ngana mur, pe a channanga ele menmene imo.
29 “Pe a nauala amo ke nek pule. Iange a ume heke polo mur pe a
hemalmalia hetatalonga mur pe hana nenge te pengpeng toto aria polo. Pe
hana nemur, lemo tete mur te hune iri nge nike.
30 Pe a hele ke a teke, ‘Toinge tatu nga rera tete mur aria etue nike, lape ta
koko nge iri ero nike ke ta hune hetatalonga nemur.’
31 ✡Pe nga poinga nem, a henonou hot pengpeng ia ke imo alomo mur
pengpeng laka te hune hana nemur.

✡ **23:22:** Isa 66:1; Mat 5:34 ✡ **23:23:** Lev 27:30; Mic 6:8 ✡ **23:25:** Mak 7:4 ✡ **23:27:** Ume 23:3
✡ **23:28:** Luk 16:15 ✡ **23:31:** Ume 7:52

32 Pomalam, a heulo hot tote ol! A heulo hot tote poinga poreke ngana
nemur nenge lemo tete mur te talune nge nike lo!
33 ✡"Nakumo manga ilimo! Ilimo nenge hunun tutuna mur laka imo! Pe
NeHalang lape sau sue imo ke ala nga oan ngingina ngana. Pe lape a ua ke
merei?
34 Pe lape e kulosia hetatalonga mur pe hana nenge te etei tote ure mur pe
pule hetoronga mur nga hotonga nenge Moses ke tela nge imo. Pe hel nge iri
lape a hune iri pe a heon heke iri nga manga toto. Pe hel lape a palia iri nga
hengetoro ana pele pe lape a lope iri ke tela nga kileng pe kileng.
35 ✡Ke pomalam, lape a etei tote nge imo sipomo a poia poinga poreke
ngana nemur. Nenge a hune hana nenge te pengpeng toto nga ich nei.
A talune nge Abel ke lange ne Perekia tuna Sakarias, nenge a hune nga
NeHalang na pele pe hatanga tunangana. Ke imo lape singimo meena mana
ia poinga nenge a poia nei.
36 Pe e hele lange imo pengpeng, poinga poreke ngana nemur ana tuanga-
chol lape lohot nge imo hehei pe hana nenga etue nei.

Iesus Letena Poreke Totoia Kileng Nenge Ierusalem
(Luk 13:34-35)

37 "Auoh! Kileng nge Ierusalem o! Lem hana mur te hun lapue hetatalonga
mur pe te tamal hune iri nenge NeHalang kulosia iri lange iong. Kokoeses
e teke e eukirauraua tutum mur ke manga pareo hei ngana nenge eukirau
teua tutuna mur nga sahana ene. Pe iong lemem ero.
38 ✡Ol pe lape lem pele ngana ngana ero ol. Lape tu mana ol.
39 ✡Pe e hele lange iong pengpeng, lape o nau mule Iau ero ol ke la het nga
etue nenge o hele ke o teke, 'NeHalang poi ke urana toto lange I nenge at nga
Non Soke ene.' "

24

Iesus Heleia NeHalang Na Tuele Palaungana Nge Lape Te Heporeke
(Mak 13:1-2; Luk 21:5-6)

1 Iok laol, Iesus i hot nga NeHalang na tuele ke teke lala lo, pe nena hana
mur tela nge I ke te teke te henonou mule I langa pele mur. Pe te hele, "O nau
la mule nga pele pane mur, nakuria urana mana."
2 ✡Pe Iesus hele, "Oe, pe pele nenge a esesia iri nem lape te heporeke iri. Pe
um nemur nenge te lung heke iri nem lape te sisparai sio hulu."

Iesus Heleia Ure Poreke Ngana Nge Lape Lohot
(Mak 13:3-13; Luk 21:7-19)

3 Iok, Iesus arare nga hengene nge Oliua pe nena hana mur tela kome
mana nge I pe te ontei hote I ke pomai, "O hele hot lemem. Ure nem lape
lohot nge ngingie? Pe utar nge lape lohot tala ke mo nau hilia oat mule ngam
pe ich nei hetala toto ngana mai?"
4 Pe Iesus hele, "Imo a nauala amo ke nek, iange lape mele hel te chan-
nanga rere mene imo.
5 ✡Iri halang lape tela nge imo pe te hetue ek, pe te channanga rere mene
hehei pe hana ke te teke, 'Iau Kristus koloi, Non nenge NeHalang kulosia at
ke mene mule hehei pe hana.'
6 Pe imo lape a longe nananga mur nga hunelinga palaungana, pe a longe
pingana nge sasa ke at. Pe a matau ero. Ure nemur nenge pomam te lohot
tattala pe ich nei hetala toto ngana, ngana kou atat kura.

✡ **23:33:** Mat 3:7; 12:34; Luk 3:7 ✡ **23:35:** Gen 4:8; 2Ch 24:20-21 ✡ **23:38:** 1Ki 9:7-8; Jer 22:5
✡ **23:39:** Psa 118:26 ✡ **24:2:** Luk 19:44 ✡ **24:5:** Mat 24:23-24; 1Io 2:18

7 Kileng papalauna nai aria mata i helel. Pe tuele kina e teia polong ke tela
nga tuele kina e pule. Pe lape uringa lohotot pe mangila rurur nga kileng
mur lochloch.
8 Pe ure nemur te lohot ke pomanga hei nenge amneia ana inin nga talun
ngana toto nenge tuna sechia i.
9 ✡ "Iau lek hana mur imo. Pe hulua nga kileng lochloch lape lemeria ero
ia imo. Pe lape te laua imo pe a amneia melmelenga palaungana pe te hune
imo ke a mete.
10 Pe nga etue nem, hana halang nenge leteria manmanna nge Iau, lape te
hile leteria manmanna ngana nem pe lape te poi poreke hel mule nge iri. Pe
lape te tung heke mule hel nge iri langa reria ngarang mur peria.
11 ✡Pe hana halang lape te lohaka pe te channanga ke te teke iri hetatalonga
mur pe te pallaklaka ia hulua halang.
12 Poinga poreke ngana lape salala hite kileng pe poinga urana ngana lape
het sio.
13 ✡Pe mele hel nenge te mes ke kerkereng kela het nga kileng nei hetala
toto ngana, lape NeHalang mene iri.
14 ✡Pe helenga urana toto ngana nga NeHalang nena naualanga pe
nekinga, lape te hele hote nga kileng lochloch ngana nga ich, ke hehei pe
hana lochloch te longe. Ke het pe ich nei hetala toto ngana lohot sapele."

Ure Nenge Poreke Toto Lape Lohot
(Mak 13:14-23; Luk 21:20-24)

15 ✡Pe Iesus hele pule ke teke, "Imo lape a naue ure poreke ngana nenge
hetatalonga Taniel hele ia nge nike toto lo ke teke, 'Ure poreke ngana nem
mes nga NeHalang na tuele.' Mele nenge sisia helenga nei letena tuanin hote
luna ke nek.
16 Ke nga etue nem, iri nenge tetu nge Iutea te ua ke tela nga hengene mur.
17 ✡Nenge teke otu nga pele ona, otu lola. Pe o teu la mule nga pele letena
ke o mene mule ute ero ol.
18 Pe nenge teke otu nga ume, otu lola. Ola mule nga lem pele ke o mene
lem hengeron sase ngana ero ol.
19 Nga etue nem, hehei nenge saria pe nenge te lololo peo lape te amneia
ke meena toto nge iri.
20 Pomalam a hetalaulau lange NeHalang ke ure nem lohot nga etue lololo
ngana ero, pe lohot nga Sapat ana etue ero.
21 ✡Iange melmelenga pe ure meena ngana nenge palaungana toto lape
lohot nga etue nem. Pe ure e nge pomam lohot nge nike ero toto, nga ich nei
talun ngana nike. Pe nga hoena pule ure palaungana e nge pomai lape lohot
ero.
22 Nenge teke NeHalang tom chore etue poreke ngana nem ero, hulua
lochloch lape te het. Pe I letena ia nena hana mur nenge hesilei hote iri lo,
pomalam tomia etue nem ke choro mana.
23 ✡Nga etue nem, nenge teke mele hele lange imo ke teke, 'A nau at! Kristus
koi! Eh, ero! Ngana pau kou!' A nau pe poinga nei lohot, letemo manmanna
ia ero.
24 ✡Iange hana nenge te channanga ke te teke iri Kristus pe te channanga
ke te teke iri hetatalonga mur, lape te lohot ke te poia ure mur nenge te lohot
manmana ke halang. Pe lape te teke te channanga ia NeHalang nena hana
mur pule. Lape nakuria nge te poia ma ero.

✡ **24:9:** Mat 10:22 ✡ **24:11:** Mat 24:5, 24; 1Io 4:1 ✡ **24:13:** Mat 10:22 ✡ **24:14:** Mat 28:19
✡ **24:15:** Dan 9:27; 11:31; 12:11 ✡ **24:17:** Luk 17:31 ✡ **24:21:** Dan 12:1 ✡ **24:23:** Mat 24:5
✡ **24:24:** Deu 13:1-3; 2Te 2:8-9; Hem 13:13-14

25 A longo ke nek! Ure nemur te lohot ero kura pe e hele tele lange imo
nike.
26 ✡ “Ke nenge teke mele hele ke teke, ‘Ana non pau kou tunga ich sana
lomona,’ a longe helenga nem pe a la ero toto. Nem pe mele hele ke teke,
‘Ana non pai koi talkomkome nga pele pa nei letena.’ Helenga nemur, letemo
manmanna ia iri ero.
27 ✡Iange Non Tuna at ngana, pomalaka nga kileng chalem ngana nenge
chalem nga chaia matana haka ngana pe tualeme ke la lochloch nga chaia
matana puluch sio ngana.
28 ✡Ngie pisou mur te euirau mana nga kileng unne nenge mele nge mete
koluna maia.”

Non Tuna At Mule Ngana
(Mak 13:24-27; Luk 21:25-28)

29 ✡Iok, Iesus hele pule ke teke, “Nga etue nenge ure meena ngana nemur
te lohot ke het, ure meena ngana hel pul lape lohot nenge:
“ ‘Chaia matana au ala mana
pe teio tua ero.
Itoch mur lape te losio hot nga tapa sana,
pe ure kerkereng ngana mur nga tapa sana lape te rur rara pule.’
30 ✡“Pe ute lape lohot nga tapa sana nenge henonoua Non Tuna nge lape
lohot. Pe mata lochloch ngana nga ich nei lape tenau heke Non Tuna langa
ulu nga tapa sana pe te tang. Iange I at luluch nga nena kerkerenga pe
hemalmalinga palaungana.
31 ✡Pe lape ngalum paena alngana ke palaungana toto pe Non Tuna kulosia
nena angkelo mur ke tela nga kileng lochloch ngana nga ich, ke te mene nena
hana mur nenge i sipona hesilei hote iri lo.”

Hengetoro Nga Ae Popi Tana
(Mak 13:28-31; Luk 21:29-33)

32 “Iok, lemek ke e teke a mene hengetoro lakoi nga ae popi tana. Ae nem,
nga etue nenge ta esia nge ina hou hot mumule nga perperna mur, ta eteia
ke chaia ana etue heroi lo.
33 Pe imo pule apoi ke pomalam. Ke a esia ure nemur nenge te lohotot nei,
pe a eteia ke etue nem at rochroi toto lo.
34 ✡Pe e hele ke manmanna toto lange imo. Hehei pe hana nemur nga etue
nei lape te mete ero kura pe ure nemur te lohot lochloch lo.
35 ✡Tapa pe ich nei lape te het pe lek helenga hetala ngana ero toto.”

Mele Eteia Etue Nem Lohot Ngana Ero
(Mak 13:32-37; Luk 17:26-30, 34-36)

36 ✡ “Mele pele eteia ero toto, nga etue nem lohot ngana pe nga etue koana
tei toto nenge ure nem lape lohotia. Hekulkulonga mur nga lut nga tapa te
eteia ero pe Non Tuna eteia ero pule. Temene I toro mana eteia.
37 ✡Pe etue nenge Non Tuna at muleia, pomalaka nga ure nemur nenge te
lohot nga etue nenge Noa.
38 Iange nga etue nemur nenge ech taua kileng ero kura, hehei pe hana te
ngaungau pe te inin pe te helei helel kela het nga etue nenge Noa iuch teu
nga nena imot.

✡ **24:26:** Luk 17:23-24 ✡ **24:27:** Mat 24:37-39 ✡ **24:28:** Luk 17:37 ✡ **24:29:** Isa 13:10; 34:4; Ezk 32:7; Jol 2:10, 31; 2Pi 3:10; Hem 6:12-13 ✡ **24:30:** Dan 7:13; Zec 12:10; Hem 1:7 ✡ **24:31:** 1Ko 15:52; 1Te 4:16 ✡ **24:34:** Mat 16:28 ✡ **24:35:** Mat 5:18 ✡ **24:36:** Ume 1:7; 1Te 5:1-2 ✡ **24:37:** Gen 6:5-8

39 ✡Pe iri tetu pulut mana pe te eteia ure nenge lape lohot ero. Ol pe te rura
mana pe ech kon haka pe taua iri lochloch ke te het. Ke poinga nem lape
lohot mule nga etue nenge Non Tuna at mule ia.
40 Hana nai lape te tutu nga ume, pe lape te ua toto ia elle pe elle mana tu
ol.
41 Pe hehei nai te ululo pas, pe lape te ua toto ia elle pe elle mana tu ol.
42 ✡ "Ke pomalam a tatalo elele imo ke neknek nike. Iange a eteia etue
nenge amo Non Soke lape at ia ero.
43 ✡Pe letemo tuanin ia nei ke nek; Teke pele tokoninga e eteia etue nenge
non kemenga kina e lape at nga miliko, manmanna toto ke i lape mamani
ero pe mese ke nauala ke poi ele non kemenga nem nge at ke palchach teua
nena pele.
44 Pe imo apoi ke pomalam pule. Anau ala mana iange a eteia Non Tuna at
mule ngana ero."

Non Nenge Urana Pe Non Nenge Poreke (Luk 12:41-48)

45 "Itei nge imo hana nenge a umume, nge ramana song ke urana pe poia
ume ke nek? I laka nenge ana non soke letena here nge nauele pele, pe tunge
nena hekuleileinga mur aria ngaunga nga ngaunga ana etue pengpeng.
46 Nenge teke mele nem ana soke at pe hottaua i nge popoia ana ume ke
nek ke pomam, mele nem iech toto.
47 ✡E hele ke manmanna toto lange imo, non soke nem lape talue mele nem
ke nauele nena urelu mur lochloch.
48 Pe nenge teke mele nem i non nge poreke, lape letena tuanin nge i sipona
ke teke, 'Ah! Non soke panem at mule ke ueiuei ero paiam.'
49 Pe talun ke nos lapue pekngana mur pe popoi ngaunga matana pe in
lululuch nge hana porekreke ngana mur.
50 Pe non soke nem lape at mule nga etue nenge non neu kulele i ia ero.
51 At pe lape chatulu hite pe sau hote i kela tululuch nge hana nenge
aria hengetau nachnai hali, nga kileng nenge te tangtang pe ngingiria
chatrekreke ia."

25

Hehei Malolong Nge Iri Analoch

1 ✡"Pe nga etue nem NeHalang nena naualanga pe nekinga nga tapa,
pomalaka nge hehei malolong mur nge iri analoch. None nge lei heueu
ngana teke atat, pe hehei malolong nemur te mene reria lemenge mur pe
tela ke tei ele i ke te mene i at.
2 Pe hehei lime nge iri, leteria matana ke nek nga utar nenge lape te poia,
pe lime te poi ke pomanga hauaua mur.
3 Ke iri lime nenge te poi ke manga hauaua neu, te mene reria lemenge
mur pe te mene rir ana lochngasio ke halang ero.
4 Pe lime nenge leteria matana ke nek, te mene reria rir ana lochngasio ke
halang. Iok, tela
5 pe non halangina nem at ke ueiuei ero. Ol pe iri lochloch ke mataria
nongnongo pe te mamani sio.
6 "Pe nga miliko tuna, mele halngana hot ke teke, 'Non halangina nei koloi!
A hot at nge i ol!'

✡ **24:39:** Gen 7:21-23 ✡ **24:42:** Mat 25:13 ✡ **24:43:** Luk 12:39-40; Hem 16:15 ✡ **24:47:** Mat 25:21, 23 ✡ **25:1:** Luk 12:35; Hem 19:7

7 Ol pe hehei malolong nemur te rura haka pe te kik taua reria lemenge
mur ke te tongo mule iri.
8 “Pe hehei lime nenge te poi ke manga hauhaua neu, te hele lange
pekngaria nemur ke te teke, ‘Lemem lemenge mur i te chanuch sisio lo. A
tung lemem rir ana lochngasio hel.’
9 “Pe iri te hele, ‘Ero, iange mo mene ke purpure ita lochloch ero. Pomalam
ala ke a long rara lemo nge mele hel.’
10 “Iok, hehei nemur tela sapele kela te tango rara. Tei ke te lala kura pe non
halangina neu puris. Pe hehei nenge tetu ke te kulele i neu, tela luluch nge
i sapele. Pe te piu ele sapele iri pe te ngau luluch nge i nga ngaunga matana
nenga leinga heueu ngana.
11 ✡ “Pe nga hoena malolong nemur pekngaria mur teat mule. Ol pe te hele
ke te teke, ‘Non halangina nem, imem koloi moat lo. O lohe piunga nge imem
ol!’
12 ✡ “Pe non neu hele, ‘E hele ke manmanna toto lange imo, e eteia imo ero
toto i.’
13 ✡ “Ke pomalam mana a tatalo ele imo pe atu ke a nauala mana, iange a
eteia etue nenge Non Soke at mule ia ero.”

Nananga Nge Hana Mol
(Luk 19:11-27)

14 “NeHalang nena naualanga pe nekinga pomai pule. Pomanga none nge
iua nena hana mur, pe hele lange iri ke tenau ele nena ure mur, pe i lohaka
ke langa kileng tau ngana e.
15 ✡Pe non palau neu eteia nena hana mur te ume ngaria, pomalam
heronge umtutuna nge iri. Pe tunge ke umtutuna ana kole iri lime lange e pe
umtutuna ana kole nai tunge lange e pule pe umtutuna ana kole elle lange
mol ngaria. Ke het pe lohaka pe la sapele.
16 “Pe non nenge mene ke umtutuna ana kole iri lime neu, mene umtutuna
neu pe poi ume ia nenge mene umtutuna hel pule. Pe umtutuna nenge ume
hote lohot ke ana kole iri lime mule.
17 Pe non nenge mene ke umtutuna ana kole iri nai poi ke mau pule. Pe la
mene ke umtutuna ana kole nai mule.
18 Pe non nenge mene umtutuna ana kole elle neu, mene pe la ke alohite
nga ich.
19 “Iok, kileng mala lo pe non palau neu at mule sapele. Pe iua hana nemur
pe onteia iri nga umtutuna nemur.
20 Pe non nenge mene ke kole iri lime takis teua nena la, luluch nga kole
iri lime nenge i sipona ume hote pule pe hele, ‘Non soke, iong o tung ke
umtutuna ana kole iri lime at nge iau. Pe e ume ia umtutuna nem pe e mene
ke ana kole iri lime mule.’
21 ✡ “Ol pe non palau neu hele, ‘Urana toto. Lek non iong nge urana. O poia
ume unne sune nem ke urana mana. Pe lape e talue iong ke o nauele ume
hel pule. O iat ke o iech luluch nge iau.’
22 “Iok, non nenge mene ke umtutuna ana kole iri nai, i teu la pe hele, ‘Non
soke, iong o tung ke umtutuna ana kole iri nai at nge iau. Pe e ume hot mule
ke ana kole iri nai ke ngana koi.’
23 “Pe non palau neu hele, ‘Urana toto. Lek non iong nge urana. O poia
ume unne sune nem ke urana mana. Pe lape e talue iong ke o nauele ume
hel pule. O iat ke o iech luluch nge iau.’

✡ **25:11:** Luk 13:25-27 ✡ **25:12:** Mat 7:23 ✡ **25:13:** Mat 24:42 ✡ **25:15:** Rom 12:6 ✡ **25:21:** Mat 24:45-47; Luk 16:10

24 “Ke het pe non nenge mene umtutuna ana kole elle neu i teu la ol. La
pe hele, ‘Non soke, e eteia ke iong non nge letem inin hali. Iange o lulu heke
mene hana kelkel ngana hel aria ume nge tetue. Pe o takirau heke mene
hana hel aria ngaunga tutuna mur nge te sochia iri lo.
25 Nem poia iau ke e matau lek nge iong. Pomalam e mene lem umtutuna
pe ealo hite nga ich. Ke lem umtutuna mur koi.’
26 “Pe non palau neu hele, ‘Iong non poreke ngana nenge lem melei tana
hulu. O eteia iau nge e poi ke machmam lo.
27 Pe toinge o mene lek umtutuna pe o laia nge hana hel ke te poi aria ume
ia mukam. Pe e at mule pe e mene mule nge iri. Pe lape e mene ke ele haka
pol nga nenge o tunge lange iri nem.’
28 “Ol pe non palau neu hele lange nena hana mur hel pule ke teke, ‘A mene
umtutuna nem nge i pe a tunge lange non nenge nena umtutuna ana kole iri
analoch.
29 ✡Iri nenge reria ure halang lape te heluluch tau mule ke halang toto ol.
Pe iri nenge reria ure halang ero lape NeHalang mene mule ure nemur nge
iri.
30 ✡Pe a sau hote non poreke ngana nem ke lange hot nga kileng au ngana.
Nga kileng nenge te tangtang pe ngingiria chatrekreke ia.’ ”

Ich Nei Hetala Toto Ngana

31 ✡ “Nga etue nenge Non Tuna at, lape at luluch nga nena hemalmalinga
palaungana pe hekulkulonga mur teat luluch nge I. Pe lape kila haka nga
nena arenga palaungana nenge te hemalmalia nga lut nga tapa.
32 ✡Pe hulua nga kileng lochloch ngana nga ich, lape tela ke te eukirau nga
matana. Pe lape hesilei hotote nena hana mur elle pe elle nga hulua leteria.
Ke pomanga non nenge nauelele huros mur nge hesilei hohote sipsip mur
nga meme mur leteria.
33 Pe talue sipsip mur nga ilina hele nenga pen tamalmal pe meme mur
nga ilina hele nenga pen hoihoi.
34 “Ol pe Non Soke nem lape hele lange iri nenga pen tamalmal ke teke,
‘Imo nemur a i at. Temek na petanga tu nge imo lochloch, pe lape ateu langa
naualanga pe nekinga nenge NeHalang. I ala hote ich nei ero kura pe tatalo
ele tele kileng nem ke teke lemo ia.
35 ✡Iange nga etue nenge e uri, a hengaua iau. E mete ak ech pe a heinia
iau. E la nga kileng tau ngana pe a nek teua iau langa lemo pele.
36 Lek hengeron chachulu pe a hemele iau ke nek. Singik haleles pe a
nauele iau ke nek. E ma teu nga tuele au ngana, pe anau totote iau.’
37 “Pe iri nenge te pengpeng toto te tuacholia ke te teke, ‘Non Soke, imem
mo kolkol iong nge o uri pe mo tung am ngaunga. Pe o mete am ech pe mo
tung am ech.
38 Pe nga etue tei mo esia iong ke pomanga none nge at nga kileng tau
ngana pe mo nek teua iong langa lemem pele? Pe lem hengeron chachulu
pe mo hemele iong ke nek?
39 Pe nga etue tei pule mo esia iong nge singim haleles pe mo poia iong ke
nek pe otu teu nga tuele au ngana pe mo nau tote iong?’
40 ✡ “Pe Non Palaungana neu lape tuacholia ke teke, ‘E hele ke manmanna
toto lange imo, utar nenge a poia lange tik e nge ene sio manmana, a poia at
nge Iau pule.’

✡ **25:29:** Mat 13:12; Mak 4:25; Luk 8:18 ✡ **25:30:** Mat 8:12; Luk 13:28 ✡ **25:31:** Mat 16:27; 19:28
✡ **25:32:** Ezk 34:17; Hem 20:11-13 ✡ **25:35:** Isa 58:7 ✡ **25:40:** Pro 19:17; Mat 10:42; Mak 9:41

41 ✡ “Pe lape hele lange iri nemur nga pen hoihoi ke teke, ‘Imo nemur a
ua toto nga matak. NeHalang letena inin tau tote imo. Ke lape ala nga oan
ngingina ngana nenge non poreke ngana pe nena hana mur te tutu ia. Pe
oan nem ngau lala pe mete erochro!
42 Iange e mete ak pe a naue iau nga ngaunga unne ero.
43 Pe ei ke ela nga kileng tau ngana pe a mene teua iau langa lemo pele ero.
Lek hengeron chachulu pe a tung lek ero. Singik haleles ke e ma pe a at ke a
naue iau ero. Pe e mateu nga tuele au ngana pe a at ke a naue iau ero pule.’
44 “Pe hana nemur te tuachol ia ke pomai, ‘Non Soke imem mo kolkol iong
nge o ururi pe o metmete am ech pe oii nga kue tau ngana pe lem hengeron
chach ululu pe haleles menmene iong pe oma teueu nga tuele au ngana i.
Toinge mo esia iong, mo halaua iong la.’
45 “Pe Non Palaungana nem lape hele ke teke, ‘E hele ke manmanna toto
lange imo, nenge teke a poia ute lange tik e nge ene sio mana ero, a poia at
nge iau ero pule.’
46 ✡ “Ke iri lochloch ngana nemur lape te sio langa oan ngingina ngana. Pe
iri nemur nenge te pengpeng nga NeHalang matana, lape te mene maulinga
ke koko.”

26

Tetal Helenga Ke Teteke Tehune Iesus
(Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Ioa 11:45-53)

1 Iesus hele ia ure lochloch ngana nemur ke het pe hele lange nena hana
mur ke teke,
2 ✡ “Imo a eteia lo? Etue nai ma ol, pe ngaunga matana palaungana
nenga Ingatoto nem lape lohot. Pe lape te tung heke Non Tuna langa hana
porekreke ngana mur peria, ke te hero heke I nga manga toto.”
3 Ol pe hana nenge te popoi tunginga aria soksoke ngana mur, pe Iuta
mur aria papalauna mur, te eukirau nga ne Kaiapas na pele. Ne Kaiapas i
tunginga ana hana mur aria ae huna nenge soke toto.
4 Pe tetal helenga ke te teke te lau kome Iesus pe te hune I ke mete.
5 Pe te hele, “Ta poia nga etue palaungana nei ero, iange lape hehei pe hana
te esia pe palinga hel palaungana lohaka.”
6 Pe Iesus tu nge Petani nga ne Simon nena pele. Nge nike, non nem singina
poreke toto ia haleles e.
7 ✡Iesus are ke ngaungau nga hatanga, pe heie mene ure nenge inangana
ehech pe uruna ele aka toto, pe la ke pasiling heke nga Iesus palpalna. (Ure
nem mateu nga kina nge te umeia nga um e nge ene alampasta.)
8 Pe Iesus nena hana mur te esia pe leteria inin toto pe te hele, “Ure nei
uruna haka toto i, pe pomere nenge hei pa nei at ke hesil sio mene nga lamai
mai?
9 Toinge ure nei ta laia ke mele hel te olia pe ana umtutuna ta laia nge
pakarkar una mur.”
10 Pe Iesus eteia leteria tuanin ngana mur ke het lo. Ol pe hele lange iri ke
teke, “Pomere toto nenge a ulo heke mene letemo inin ngana lange hei nei?
Poinga nenge hei nei poia nei, poia nga urana ngana.
11 ✡Iau lape etu luluch nge imo ke mala ero. Pe atong nemur nenge reria
ure halang ero lape tetu luluch nge imo ke kokoes.
12 Hei nem ling heke ure inangana ehech ngana nem nga singik, iange ak
metenga heroi lo.

✡ **25:41:** Mat 7:23 ✡ **25:46:** Dan 12:2; Ioa 5:29 ✡ **26:2:** Exo 12:1-27; Mat 20:18 ✡ **26:7:** Luk 7:37-38 ✡ **26:11:** Deu 15:11

13 E hele ke manmanna toto lange imo, lape te haliu hote Helenga Urana
Toto Ngana nga kileng lochloch ngana nga ich nei, pe lape te hele hote poinga
nenge hei nei poia pule, ke hulua lochloch ngana te hele ia pe leteria metene
i.”

Iutas Ngata Lange Hana Papalauna
(Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Ioa 11:45-53)

14 Iok, Iesus nena hana mur iri analoch pe nai. Pe elle nge iri ene Iutas
Iskariot. Ana non, lange tunginga ana hana mur aria soksoke ngana mur,
15 ✡pe onteia iri ke pomai, “Nenge teke e tung heke Iesus langa perimo, pe
uruk? Lape a tunge lek utar?” Ol pe hana nemur tesis ala ke umtutuna iri
ana non kina elle pe analoch (30) pe te tunge lange i.
16 Ol pe talun sapele ke tango rara kue nenge lape tung heke Iesus langa
hana nemur peria.

Iesus Ngau Luluch Nge Nena Hana Mur
(Mak 14:12-21; Luk 22:7-13, 21-23; Ioa 13:21-30)

17 ✡Iok, ngaunga matana nenga Beret Menini Ngana lohot, pe Iesus nena
hana mur tela nge I pe te onteia I ke pomai, “Lemem ke o teke mo tatalo ele
ngaunga nenga Ingatoto ana ure mur langai?”
18 Pe Iesus hele, “A iteu ke ala nga kileng palaungana neu pe a esia none
pe a hele lange i ke a teke, ‘Hetoronga hele ke teke: Ak etue at rochroi lo, pe
e teke Iau pe lek hana mur mo ngaua ngaunga matana nenga Ingatoto nga
lem pele.’ ”
19 Ke Iesus na hana mur tela pe te poi mana ke pomanga hele ngana pe te
tatalo ele sapele ure mur nga lamau.
20 Iok laol, nga miliko Iesus iri ul nena hana analoch pe nai neu teare ke te
ngaungau nga hatanga.
21 Te ngaungau pe Iesus ra haka pe hele, “E hele ke manmanna toto lange
imo, amo e nge imo lape tung heke iau langa hana porekreke ngana mur
peria.”
22 Ol pe Iesus nena hana mur leteria poreke toto, pe elle pe elle te onteitei
ia Iesus ke te teke, “Non Soke, lape o heleleia kai iau mai?”
23 ✡Pe Iesus hele, “Mele nenge heteu luluche penna nge Iau nga kaliu nga
ta ngaungau ngara, i lape tung heke Iau lange hana porekreke ngana mur.
24 Non Tuna lape mete ke pomanga NeHalang Nena Alalaha hele talue nge
nike lo. Pe non nenge poi poreke Non Tuna nem lape tungana poreke toto.
Urana toto ngana, toinge non nem tana hoe i ero nike.”
25 Pe non nenge lape tung heke Iesus lange hana porekreke ngana mur,
ngana laka Iutas. Pe Iutas hele, “Hetoronga, lape ngana kai iau mai?”
Pe Iesus hele, “Oe, ngana laka iong.”
26 Iok, te ngaungau ol pe Iesus mene beret nem pe hele urana toto lange
NeHalang pe reke pe tunge lange nena hana mur pe hele, “A mene ke a
ngaua. Mirak koi nei.”
27 Ke het pe mene heke uain nga eulinga pe hele urana toto lange NeHa-
lang. Pe tunge lange nena hana mur pe hele, “Imo lochloch a mene nei ke a
inia.
28 ✡Eik koi, nenge lape pasiling hot ke hekerkereng ia Tomunga hel ana
Helenga nem. Iange eik i sipona lomo sue hulua lochloch reria poinga
poreke ngana mur.
29 Pe e hele lange imo, lape e inia uain nei ero ol kela het nga etue nenge
ita ul ta in mule uain heueu ngana nga Temek nena naualanga pe nekinga.”

✡ **26:15:** Zec 11:12; Ioa 11:57 ✡ **26:17:** Exo 12:14-20 ✡ **26:23:** Psa 41:9 ✡ **26:28:** Exo 24:8; Jer 31:31-34; Zec 9:11; 1Ko 10:16

30 ✡Iok, te peua aria peunga e ke het pe te lohaka nga kileng neu pe tei ke
tela sapele nga hengene nge Oliua.

Iesus Hele Hote Petrus Channanga Ngana Mur
(Mak 14:27-31; Luk 22:31-34; Ioa 13:36-38)

31 ✡Tela te lohot pe Iesus hele lange nena hana mur ke teke, “Heueu nga
miliko lape letemo manmanna ngana losio pe a ua ak. Iange NeHalang nena
helenga nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke,
“ ‘Lape e hun sue Non nenge nauelele sipsip mur
pe nena sipsip mur lape te ua parai.’
32 ✡E mete pe nga etue nenge e maul haka mule, lape Iau muka nge imo ke
ela nge Kalelea.”
33 Pe Petrus lohaka pe hele, “Nenge teke iri lochloch ngana te ua, iau lape
e ua am ero toto.”
34 ✡Pe Iesus hele, “E hele ke manmanna toto lange iong. Heueu nga miliko,
pareo tang ke hemol ero kura pe o channanga hemol ke o teke o eteia Iau
ero.”
35 Pe Petrus hele ke kerkereng toto ke teke, “Iau lape e pallaka ke pomam
ero toto! Nenge teke e mete luluch nge iong, helenga nenge e eteia iong ero
lape e heleia ero toto!” Pe Iesus nena hana nemur lochloch te hele ke pomau
pule.

Iesus Hetalaulau Nga Ume Nge Ketsemani
(Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)

36 Iok laol, Iesus la luluch nge nena hana mur ke tela nga kileng nenge te
hetue ke ene Ketsemani. Ol pe hele lange nena hana mur ke pomai, “A are
lakoloi pe ela lamau ke e hetalaulau mukam.”
37 Pe Iesus mene ke Petrus pe ne Sepeti tutuna mur nai ke tela luluch nge
i. Pe talun ke amnei poreke tote letena meena ngana sapele.
38 ✡Ol pe Iesus rahaka pe hele lange iri ke teke, “Letek meena ngana nei,
palaugana sakilil pe eingak teke pulo toto ia. Atu lakoi pe ta mese ala mana.”
39 Iok, Iesus ila pol pe losio pe ma ke nau sio langa ich pe hetalaulau ke teke,
“Nenge teke lemem, opoi ele ure meena ngana nenge teke lohotot nge Iau
nei. Pe o nanasia lemek ngak ero. O nanas mene iong sipom lemem ngam.”
40 Iok, Iesus ila mule nge nena hana mol neu. La pe nau pe te mamani lo.
Ol pe hele lange Petrus, “Pomere nenge a mese pe a nauala luluch nge iau
ero?
41 Anau ala pe a hetalaulau lange NeHalang, ma lape poinga poreke ngana
lohot nge imo pe a losio. Imo lememo toto ke a poia poinga urana ngana
nemur pe ero iange singimo makuk leilei mana nge a poia.”
42 Iesus hile iri pe la mule ke hetalaulau, “Temek, nenge teke kue e ero ol
lape e takis mene ure meena ngana nei. Pomalam lape lemem ngam lohot
ke manmanna.”
43 Iok, Iesus la mule nge nena hana mol neu pe te mamani mule lo iange
mataria meena toto.
44 Hile sue iri pe la mule ke hetalaulau ke pomanga tele ngana.
45 Ke het pe la mule nge iri pe hele, “A mamani kolo manmana lemo kura
ma?! A nau, etue koana nei i at lo, nenge lape te tung heke Non Tuna langa
hana porekreke ngana mur peria.
46 ✡A lohaka pe tala. Non nenge tung heke Iau langa hana nemur peria,
ngana koloi.”

✡ **26:30:** Luk 22:39; Ioa 18:1 ✡ **26:31:** Zec 13:7; Ioa 16:32 ✡ **26:32:** Mat 28:7, 16 ✡ **26:34:** Mat 26:69-75 ✡ **26:38:** Ioa 12:27 ✡ **26:46:** Ioa 14:31

Te Laua Iesus
(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Ioa 18:3-12)

47 Iesus helele kura pe Iutas i hot sapele. Iutas i none nga Iesus nena
hana analoch pe nai nem. Pe i laka nenge lape tung heke Iesus langa hana
porekreke ngana mur peria. Pe hana nenge te popoi tunginga aria soksoke
ngana mur pe hana papalauna mur te kulos ia hulua ke tela luluch nge Iutas.
Pe te loloch ia reria tukmaul pe mese mur.
48 Pe Iutas hele la tala nge hulua nemur lo ke teke, “A nau pe e lau haka nge
none, ana non lalom. Alau sapele i.”
49 Iok, Iutas la sapele nge Iesus pe hele, “Miliko hetoronga.” Pe lau haka
sapele nge I.
50 Pe Iesus hele, “Neingak, o poia lem ume ol.” Ol pe hana nemur tei hot ke
te heliliu hite Iesus pe te lau sapele I.
51 ✡Ol pe Iesus nena none kik taua na mese pe teke likia tunginga ana
hana mur aria soke nena none. Pe ero, mese neu mene hot mene non neu
talngana.
52 ✡Ol pe Iesus hele, “O tal teu mule lem mese langa munna. Mele nenge
pal pe menmene mese lape te hune i nga mese.
53 Imo a eteia ero kura kai? Nenge lemek, e hele lange Temek pe heueu nei
kulos sue angkelo mur nge iri halang toto ke te at ke te halaua Iau.
54 Pe nem lape ero iange ure nenge lohot nei, lohot ke pete tote NeHalang
nena helenga mur nenge tehas sue ke ulolo.”
55 ✡Ol pe Iesus hele lange hulua nemur ke teke, “Iau mai, Iau non poreke
toto ngana e nge e hunun kai, nenge ai ia hulua ke aat taua Iau mai? Kokoeses
e are ke e hetottoro nga NeHalang nena pele letena. Pe pomere a laua iau
ero?
56 Pe ure nenge lohot heueu nei, lohot ke pete tote hetatalonga mur tehas
ngaria.” Ol pe Iesus nena hana mur te lohaka pe te ua ana sapele.

Iesus Mes Nga Hana Papalauna Mataria
(Mak 14:53-65; Luk 22:54-55, 63-71; Ioa 18:13-14, 19-24)

57 Iri nenge te laua Iesus te mene I lange ne Kaiapas. Nga etue neu hotonga
ana hetoronga mur pe hana papalauna mur, tela ke te eukirau nga ne
Kaiapas na pele lo. Ne Kaiapas i non soke nenge nauele tunginga ana hana
mur.
58 Pe Petrus i ke nanas ke la toto nga ne Kaiapas na pele ana kileng koana
nge hot pe i ke kangkanga manmana. Ol pe i teu kela kila luluch nge palinga
hel ana hana mur ke teke nau nga te poi ngaria ia Iesus.
59 Pe hana papalauna nenge te hemurung neu te teke te hune Iesus ke
mete. Pomalam te tango rarara Iesus ana metenga huhuna mur nga helenga
pallaklaka ngana hel ke te hune i.
60 Hulua halang te lohot ia reria helenga pallaklaka ngana mur pe te
hottaua ero.
Pe nga hoena ol hana nai tei hot
61 ✡pe te hele, “Non nem hele ke pomai, ‘Iau nakuk toto nge e toto sue
NeHalang na pele palaungana, pe e hemes heke mule nga etue iri mol
mana.’ ”
62 Ol pe ne Kaiapas mes haka pe hele lange Iesus, “O longo langa hana
nemur te hele ngarngaria? Lape o tuachol ia ke mere?”
63 ✡Pe Iesus mes ke reng mana.

✡ **26:51:** Ioa 18:26 ✡ **26:52:** Gen 9:6; Hem 13:10 ✡ **26:55:** Luk 19:47; 21:37 ✡ **26:61:** Ioa 2:19-21
✡ **26:63:** Isa 53:7; Mat 27:12

Ol pe ne Kaiapas hele mule ke teke, “NeHalang tu ke maulul pe iong o hele
ke manmanna nga matana. E teke e onteia iong. Iong nge iong Kristus kaloi?
Pe iong nge NeHalang tuna ma? O hele hote nem at nge imem ke mo longo.”
64 ✡Pe Iesus tuacholia, “Oe, ngana laka iong sipom o hele hote nem lo. Pe
e hele lange imo lochloch ngana nem: NeHalang i non Solaki ngana ia. Pe
nge he kura lape a esia Non Tuna nge are nga NeHalang ilina ele nenga pen
tamalmal. Pe pule lape anau heke I nge sio at nga ulu nga lut nga tapa.”
65 ✡Ol pe ne Kaiapas tachach sue nena hengeron pe hele, “Non nei hele
poreke tote NeHalang ene! A tango rere helenga utar ol? A longe helenga
poreke ngana nem ke het lo!
66 ✡Pe letemo ma ke mere?”
Pe hana nemur te tuachol ia, “Urana nge ta hune I ke mete.”
67 ✡Ol pe te ulut lolele matana pe te amruche peria pe te palia. Pe hel, te
tepelehe i pe te songlele ia i pe te hele,
68 “Kristus, iong hetatalonga ma? O hele at nge imem. Itei toto nenge palia
Iong?”

Petrus Channanga Ke Eteia Iesus Ero
(Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Ioa 18:15-18, 25-27)

69 Pe Petrus pau kou arare nge hot kura nga pele neu ana kileng koana. Pe
heie nge umume nge ne Kaiapas i lange i pe hele, “Iong nem, Iesus nenge
Kalelea nena non iong pule.”
70 Pe Petrus channanga nga iri lochloch ngana mataria ke teke, “Iau e eteia
ure nenge o helele ia nem ero iam.”
71 Ol pe i hot sapele ke langa kileng koana nem ana kue teu ngana. Pe heie
pule esia pe hele lange iri nemur nga lamau, “Iesus nenge Nasaret nem, nena
none koi nei pule.”
72 Pe Petrus hele ke kerkereng toto ke teke, “Iau e eteia non nem ero toto
iam!”
73 Mala pol lo pe iri nemur nenge te mesmes nga lamau tela nge Petrus pe
te hele, “Manmanna toto ke iong pekngam mur laka iri. Iange o hele ngam
pomange Kalelea mur.”
74 Pe Petrus hele, “E hele ke manmanna toto lange imo. Iau e eteia non nem
ero toto. Nenge teke e channanga, NeHalang lape tuacholia ke poreke toto
at nge iau.”
Petrus hele ke mau ke het pe pareo tang sapele.
75 ✡Ol pe letena metene sapele Iesus nena helenga nenge heleia. “Lape
pareo tang ero kura pe o channanga hemol ke o teke o eteia iau ero.” Ol pe
Petrus ua hot ke lange hot pe tang ke palaungana toto.

27

Iutas Rua
(Ume 1:18-19)

1 Pe nga uach uruna toto hana nenge te popoi tuninga aria soksoke ngana
mur pe hana papalauna mur tetal helenga ke te teke te hune Iesus.
2 Pomalam te kale I pe te mene I ke lange ne Pilatus. Ne Pilatus i non nenge
mene ne Kaesa munna ke nauele Iuta mur.
3 Pe Iutas, i non nenge tung heke Iesus langa hana nemur peria. Ana non
esia Iesus nge hana nemur te teke te hunune pe letena la mule nga poinga
poreke ngana nenge poia ke ulolo. Pomalam lohaka pe mene umtutuna

✡ **26:64:** Psa 110:1; Dan 7:13; Mat 24:30 ✡ **26:65:** Mat 9:3; Ioa 10:33 ✡ **26:66:** Lev 24:16; Ioa 19:7
✡ **26:67:** Isa 50:6; 53:5 ✡ **26:75:** Mat 26:34

nenge iri ana non kina elle pe analoch nem pe la mule ia nge hana papalauna nemur.
4 Pe hele, “Iau, e poia poinga poreke toto ngana nenge e tung heke mene non nei lange imo. Pe non nei poia ute ke poreke ero toto.”
Pe hana nemur te hele, “Iong sipom lem ure ia. Nge imem, mo teke ute pele ero.”
5 ✡Ol pe Iutas sau teua umtutuna neu langa NeHalang na pele palaungana letena pe ua sapele kela rua.
6 Pe hana nenge te popoi tunginga aria papalauna mur te mene heke umtutuna neu pe te hele, “Umtutuna nei ta tal teu luluche langa NeHalang na pele ana umtutuna mur ero, iange te ol none eina ia ke ulolo.”
7 Pomalam te hele hel ia nge iri pe te teke te ol hote ich e nga umtutuna nem. Ich nem non nenge ume hotot tuninga mur nga ich nena ich ia. Pe kileng unne nem te poia ke hana lomonmona ngana mur koluria ana kileng.
8 Pomalam te hetue ich nem ke None Eina. Pe nga etue nei te hetetue ke pomau kura.
9-10 ✡Pe hetatalonga Ieremaia nena helenga lohot ke manmanna sapele nenge hele ke teke,
“Te mene ke umtutuna iri ana non kina elle pe analoch (30) pe te ol hote Pota nena ich nem ke pomanga Non Soke hele ngana ia at nge iau. Pe umtutuna nem, Israel mur hel te talue ke te teke non nem uruna.”

Te Mene Iesus Lange Ne Pilatus

11 Iok laol, te mene Iesus ke lange ne Pilatus. Ne Pilatus i non nenge mene ne Kaesa munna ke nauele Iuta mur. Pe ne Pilatus onteia Iesus ke teke, “Iuta mur aria soke ma iong mam?”
Pe Iesus hele, “Oe, iong sipom o hele hote lo.”
12 ✡Hana papalauna nemur te tua hite helenga lange Iesus. Pe Iesus tuacholia helenga e ero toto.
13 Ol pe ne Pilatus onteia Iesus, “Iong mam o longo lala nga hana nemur reria helenga pule?”
14 Pe Iesus tuachol ia helenga unne e ero toto. Nem poia ne Pilatus ke letena tuanin rara toto.
15 Kokoeses nga ngaunga matana palaungana nenga Ingatoto ana etue, ne Pilatus nananas ia poinga nenge lohe hotote none nga tuele au ngana, nga hulua lemeria ngana.
16 Nga etue neu none nge pingana songong nga poinga poreke ngana tunga tuele au ngana. Ene laka Parapas.
17 Ke ne Pilatus onteia hulua nenge te eukirau neu ke pomai, “Lememo taua non tei nge hana nai nei, ke e tung mule i lange imo? Ngana kai ne Parapas mai? Eh, Ngana kai Iesus nenge te hetue I ke Kristus mai?”
18 ✡Ne Pilatus hele ke mau iange eteia ke hana papalauna nemur saria keke Iesus kou nenge te mene lange i neu.
19 Nga etue nenge ne Pilatus are nga arenga palaungana nenge te hepeng-peng ure meena ngana mur ia, nehei hekule helenga nei lange i ke teke, “O poia ute ke lohot nge non nem ero toto. Non nem I non urana ngana nge pengpeng toto. E hele ke mai iange e ma opek poreke toto ia I. Ke heueu nei singik meena mana.”
20 Pe ero. Hana papalauna nemur teteu nga hulua nemur leteria ke te long hote ne Parapas pe te teke te hune Iesus ke mete.

✡ **27:5:** Mat 26:14-15; Ume 1:18-19 ✡ **27:9-10:** Zec 11:12-13 ✡ **27:12:** Isa 53:7 ✡ **27:18:** Ioa 11:47-48; 12:19

21 Ol pe ne Pilatus ontei mule iri ke teke, “Lememo taua non tei nge hana
nai nei ke e tung mule lange imo?”
Pe hana nemur te tuacholia, “Lememem taua ne Parapas!”
22 Pe ne Pilatus ontei mule, “Pe Iesus nenge te hetue I ke Kristus, lape e poia
I ke mere mai ol?”
Pe iri lochloch ngana te tuachol ia ke te teke, “O heon heke I nga manga
toto!”
23 Pe ne Pilatus hele, “Ia, i mai poia utar ke poreke?”
Pe iri lochloch ngana te haliu hot ke te teke, “O heon heke I nga manga
toto!”
24 ✡Ne Pilatus esia lo ke teke ute pele nge urana lape lohot ero. Pe pule
nau urume lo ke chauchainga palaungana lape lohaka nge hulua nemur.
Pomalam, mene ech pe lomo sue penna nga hulua mataria pe hele, “Iau lek
ute pele ero langa non nei ana metenga. Imo sipomo a mene I ke a heon heke
I nga manga toto.”
25 ✡Pe hulua lochloch ngana nemur te hele, “O tunge I at. Pe mete ngana
nem ana helenga, hakaka nge imem pe tutumem mur ol!”
26 Pomalam ne Pilatus tung mule Parapas ke lange iri, pe tunge Iesus lange
palinga hel ana hana mur ke te pal hulu hite pe te heon heke nga manga toto.

Palinga Hel Ana Hana Mur Tepoi Hesalanginga Ia Iesus
(Mak 15:16-20; Ioa 19:2-3)

27 Ol pe ne Pilatus nena palinga hel ana hana mur te mene teua Iesus langa
na pele pe iri lochoch te eukirau pe te heliliu hite Iesus.
28 ✡Ke het pe te haka hote nena hengeron pe te heron heke hengeron
remenmen ngana e lange I.
29 Pe te mene rur e nge matantana pe te helule, pe tetal heke langa
palpalna. Pe pule te tunge kula e lange I ke rahite nga penna tamalmal ke
nakuna manga naungaala ana non soke e. Pe te tualou palaria nge I pe te
songlele hule I pe alngaria ke pomai, “Masin! Iuta mur aria non soke!”
30 ✡Pe te ulut lolele I pe te mene kula nem pe te hechongia nga palpalna.
31 Te songlele hulu hite I ke het pe te haka hot mule hengeron neu nge I, pe
te heron teu mule i sipona nena lange I. Ke het pe te mene I kela te heon heke
I nga manga toto.

Te Heon Heke Iesus Nga Manga Toto
(Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Ioa 19:17-27)

32 Iok, teii ke te lala kura pe te apenia Simon nenge nena nge Sirini. Pe te
ech hote i ke halaua Iesus ke takis ia manga toto neu pule.
33 Pe tei kela te lohot nga kileng nenge ene Kolkota (Luna pomai, “Kittol
Munna.”)
34 ✡Pe nga lamau te tunge uain nenge te poi luluche nga ute e nge ehech.
Pe in hot mene ke het pe lemene ero nge in mule ol.
35 ✡Te hero hite I nga manga toto ke het pe te saua oio paena ke te teke
tenau, itei toto nenge lape mene na hengeron.
36 Pe teare ke tenau ele Iesus nge heon.
37 Pe te hero heke asinga langa manga toto neu pule nenge hele ke teke,
“IESUS NENGE IUTA MUR ARIA NAUNGA ALA ANA NON KOI NEI.” Iange
helenga nem hele urume huna nga nenge te laua Iesus.
38 ✡Pe hana kemenge kina nai, te heon heke iri pule. Elle heon nga Iesus
hilina hele nenga pen tamalmal pe e nga pen hoihoi.

✡ **27:24:** Deu 21:6-9 ✡ **27:25:** Ume 5:28 ✡ **27:28:** Luk 23:11 ✡ **27:30:** Isa 50:6 ✡ **27:34:** Psa 69:21 ✡ **27:35:** Psa 22:18 ✡ **27:38:** Isa 53:12

39 ✡Ke iri nemur nenge tei tototo lamau, te esia pe te rurur palpalria pe te
helele ke te teke,
40 ✡ “Iong utar pa nenge o teke o toto sue NeHalang na pele, pe o hemes
heke mule nga etue iri mol mana? Nenge teke iong NeHalang tuna, O halaua
Iong sipom ke osio nga manga toto nem!”
41 Pe hana nenge te popoi tuninga aria soksoke ngana mur pe hana
papalauna mur pe hotonga ana hetoronga mur, te song lele hule Iesus ke
pomalam pule.
42 Pe te hele, “Non nei Israel mur aria naungaala ana non. Pe I halaua
hulua halang lo. Pe pomere nenge halaua i sipona ke sio nga manga toto
nei ero mai?! Nenge teke halaua i sipona lape letera manmanna nge I.
43 ✡Non nei hele ke teke I NeHalang tuna. Pe pule hele ke teke letena
manmanna nge NeHalang. Nenge teke NeHalang mutena taua I, ta nauele
nge halaua I.”
44 Pe hana porekreke ngana nai nenge te heon luluche iri nge Iesus neu,
tesau hote helenga hel pule lange Iesus.

Iesus Mete
(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Ioa 19:28-30)

45 Pe nga chaia matana eurunga pengpeng, kileng lochloch ngana au. Pe
tu mana ke pomau ke la ulei.
46 ✡Iok, chaia pallele ke lala lo, (nga 3 kilok) pe Iesus hepehoihoihoi ke soke
toto ke teke, “*Eloi, Eloi, Lama Sapachtani?*” Pe helenga nem luna pomai, “Ak
Soke, Ak Soke, pomere nenge o hile hot mene iau ke pomai?”
47 Pe iri nenge te mes rochroi, te longe pe te hele, “Non nei iuiua Elaisa i!”
48 ✡Pomalam elle nge iri song sapele ke mene ute nge manga lumlum pe
kale hite nga io e mokona. Ke het pe panun teua nga uain nenge ehech pe tul
heke lange Iesus ke inia.
49 Pe pekngana mur te hele, “O mes mukam pe ta nauala. Lape Elaisa at ke
halaua i ma ero!”
50 Iesus alngana hot ke soke toto mule pe opene iuch hot kela, pe mete
sapele.
51 ✡Nga etue unne neu pengpeng huunga ala palaungana nenge heon sio
nga NeHalang na pele letena, chach nga tunangana ke sachana nai. Pe talun
ke chach nga lut ke ramana sio. Pe ich rurur pe um te chach hululu.
52 Pe hana nemur nenge te mete lo, aria polo mur te pangpanga mana ol.
Pe iri halang nenge te pengpeng toto nga NeHalang matana pe te mete lo,
koluria mur te maul haka mule nga metenga.
53 Pe tei hot mule nga reia polo mur. Pe nga etue nenge Iesus lohaka
mule nga metenga, hulua lochloch ngana te esia hana nemur nge teteu langa
kileng nenge Ierusalem.
54 Pe palinga hel ana hana mur iri ul aria soke, te mes ke tenau ele Iesus.
Ol pe te amneia mangila pe te esia ure lochloch ngana neu nge lohot pe te
matau toto. Pe te hele, “Manmanna toto ke Non nei, NeHalang Tuna koi.”
55 ✡Pe hehei halang tela pule pe te mes nga tau mana, pe tenau la manmana
nga ure nemur nge te lohotot. Iri, te koko nge Iesus nge Kalelea nike ke te
halaulaua I nga kue.
56 Pe hei mol nge iri eria koi: Maria Mantalena pe Maria nenge Ieims iri
nai Iosep taria pe Sepeti nehei.

✡ **27:39:** Psa 22:7; 109:25 ✡ **27:40:** Mat 26:61; Ioa 2:19 ✡ **27:43:** Psa 22:8 ✡ **27:46:** Psa 22:1
✡ **27:48:** Psa 69:21 ✡ **27:51:** Exo 26:31-33; Hip 10:19-20 ✡ **27:55:** Luk 8:2-3

Tealo Hite Iesus Koluna
(Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Ioa 19:38-42)

57 Iok nga ulei, Iesus nena none nge nena ure halang at ke puris. Ana non
nena nge Arimatea pe ene laka Iosep.
58 ✡Iosep at pe lange ne Pilatus pe onteia ne Pilatus nga Iesus koluna.
Pomalam ne Pilatus hele ke te tunge Iesus koluna lange Iosep.
59 Iok, Iosep mene Iesus koluna pe ruch hit sapele nga ruchinga hit heueu
ngana e,
60 ✡pe tal teua langa isipona nena um polona nenge rech teua ke heueu
ngana mana kura. Ke het pe hesasaul ia um palaungana e ke ma ele polo
neu matana pe i ke laol.
61 Pe Maria Mantalena iri nai Maria e pule teare ke tenau alala nga polo
neu ol.

Palinga Hel Ana Hana Mur Tenau Ele Iesus Ana Polo

62 Iok, Israel mur aria etue nenge te hetalaulauia lape lohot ke pomange
rou. Pe hana nenge te popoi tunginga aria papalauna mur pe Paresio mur,
tela ke te esia ne Pilatus.
63 ✡Tela pe te hele, “Non soke, letemem metene non nenge channanga hali
nem nena helenga e nge tamal hote. Nga etue nenge tu ke maulul kura helele
ke teke, ‘Etue mol het pe lape e maul haka mule.’
64 Pomalam o hele ke kerkereng ke tenau ele polo nem ke nek toto ke ana
etue mol. Iange lape nena hana mur teat ke te keme hote koluna. Pe lape
te channanga ia hehei pe hana ke te teke non nem, maul haka mule nga
metenga lo. Pe chau ngana ero ngana nem, lape tang ngana meena toto nga
nenge Isipona poia nga tele ngana.”
65 Ol pe ne Pilatus hele lange iri ke mai, “Heueu a mene palinga hel ana
hana mur ke te mes pe tenau ele polo nem ke nek toto.”
66 Iok laol, hana nemur tela pe te hepile heke ute nga um nenge ma hele
polo neu, pe te hemes sue palinga hel ana hana mur ke te mes pe tenau ala
sapele.

28

Iesus Maul Haka Mule Nga Metenga
(Mak 16:1-10; Luk 24:1-12; Ioa 20:1-10)

1 Iok, Sapat ana etue het lo pe miliko sio sapele. Pe nga uachuach Maria
Mantalena pe Maria e pule te teke tela ke tenau toto nga polo nenge Iesus
koluna ma ia.
2 Ol pe mangila palaungana rur pe Non Soke na angkelo e sio at nga tapa,
pe i langa polo nenge Iesus koluna ma ia. I la pe hesasa hul kelkelia um nenge
te poi ele nga polo hanna pe kila haka ia.
3 Ana non lohot ke pomanga kileng chalem ngana pe na hengeron hussu
pe sina ala toto.
4 Pe palinga hel ana hana nemur te esia angkelo neu pe te matau pe te loiloi
toto. Pe ngaria lohot pe te unalou sio mene iri nga ich pe tema ke manga hana
hel nge te mete.
5 Pe angkelo neu hele lange hehei nai neu ke teke, “Imo nai a matau ero. E
eteia lo nge a teke anau toto Iesus nenge te heone nga manga toto.
6 ✡Pe ana non, i ero nga lamai lo. Imo a iat ke anau nga munna nenge maia.
Ngana kou maul haka mule ke lalo ke pomanga hele ngana.

✡ **27:58:** Deu 21:22-23 ✡ **27:60:** Isa 53:9 ✡ **27:63:** Mat 12:40; 16:21; Mak 9:31; 10:33-34; Luk 9:22; 18:31-33; Ioa 2:19-21 ✡ **28:6:** Mat 12:40; 16:21

7 Ala mule ke ueiuei mana pe a hele ia lange nena hana mur: ‘Iesus maul
haka mule nga metenga lo. Pe ngana kou i muka ke lala nge Kalelea lo. Ala
pe a esia I nga lamau.’ Ke e at ngak nei, e at ia laka helenga nem.”
8 Hehei nai neu ueiuei mana pe te ua nga kileng unne neu. Pe te matau pe
te iech pe te song kela te hele nge Iesus nena hana mur.
9 Ol pe Iesus herura hot mene iri pe hele, “Uach toto nge imo nai.” Ol pe iri
nai tela nge Iesus ke te rahit nga apena pe te heto heke I.
10 ✡Ke het pe Iesus hele lange iri, “A matau ero. Ala pe a hele nge titik mur
ke tela nge Kalelea, kela te esia Iau nga lamau.”

Palinga Hel Ana Hana Mur Reria Helenga

11 Iok, hehei ne mur te song ke te lala pe palinga hel ana hana mur hel, teteu
lala nga kileng palaungana neu. Pe te hele ia ure lochloch ngana nenge lohot
neu lange tunginga ana hana mur aria papalauna mur.
12 Ol pe iri nemur tela ke te hele luluch nge Israel mur aria soksoke ngana
mur ke leteria tuanin hote utar nenge lape te poia. Pomalam te palpal hite
palinga hel ana hana mur haria nga umtutuna palaungana pe
13 te hele lange iri ke pomai, “Heueu a hele ke mai koi. A teke, ‘Non nem,
nena hana mur teat nga miliko ke te takis hot kome koluna. Pe imem paikoi
mo mamani.’
14 Nenge teke ne Pilatus talngana pairia helenga nei, imem lape mo
hemaluche letena ke poia ute pele lange imo ero.”
15 Ke palinga hel ana hana nemur te mene umtutuna neu pe te poia ure
lochloch ngana ke pomanga hana nemur te hele ngaria. Pe helenga nenge
te teke te kemeia Iesus koluna, ana nananga song ke halang nge iri Iuta mur.
Pe nga etue nei te nenene nananga nem kura.

Iesus Tunge Na Ume Lange Nena Hana Mur
(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Ioa 20:19-23; Ume 1:6-8)

16 ✡Iok laol, Iesus nena hana iri analoch pe elle nem, tei ke tela nge Kalelea
nga hengene nenge hele ia lange iri ke telaia.
17 Te la pe te esia Iesus pe te heto heke I, pe hel nge iri leteria manmanna
ero.
18 ✡Ol pe Iesus i lange iri pe hele, “NeHalang hekerkereng tote iau ke enau
ele tapa pe ich lochloch.
19 ✡Ke pomalam e hele lange imo, ai ke ala nge hehei pe hana nga kileng
lochloch ngana nga ich. Ala pe a poia iri ke lek hana mur ia iri. A poia ume
nem pe a henune iri nga Temene ene pe Tuna pe Opepengpeng.
20 Pe a hetottore iri ke te longo taua ure lochloch ngana nenge e hetoro sue
lange imo nem lo. Pe kokoeses, Iau lape etu luluch nge imo kela het nga etue
nei hetala toto ngana.”

✡ **28:10:** Mat 26:32 ✡ **28:16:** Mat 26:32 ✡ **28:18:** Ioa 13:3; Epe 1:20-22 ✡ **28:19:** Mak 16:15-16; Ume 1:8

Helenga Urana Toto Ngana Nenge
MAK

Ioanes Nenge Henunun Na Helenga
(Mat 3:1-12; Luk 3:1-18; Ioa 1:19-28)

1 Helenga urana toto ngana nge Iesus Kristus nenge NeHalang tuna.
2 ✡Helenga urana toto ngana nem talun ke pomanga hetatalonga Isaias has
sue nga halang nike lo.
"O longo, lape e kulosia lek hekulkulonga ke i muka nge iong.
kela hepengia lem kue.
3 ✡Hekulkulonga nem lape haliu nga kileng nenge ich sana lomona ke pomai,
'A hepeng mule imo ke a urana iange Non Soke lape at.
Pe a hepengia kue nenge i atia.' "
4 ✡Ol pe Ioanes lohot nga ich sana lomona nem, henune hulua pe haliu ia na
helenga pe hele ke teke, "A hul rumemo ia poinga poreke ngana pe a at ke e
henune imo, laka NeHalang saua lemo poinga poreke ngana mur ke te lasus
toto."
5 Iok laol, iri halang toto nga tuele kina nenge Iuta pe nga kileng nenge
Ierusalem te lohot ke te longe Ioanes na helenga. Pe te hele hote ria poinga
poreke ngana mur pe Ioanes henune iri nga ech Iortan.
6 ✡Ana non heronia hengeron nenge te taua nga kamel pulpunna pe kale
hite ana tal nga luana pe ana ngaunga sis pe nina laka misou eina.
7 ✡Ke Ioanes haliu hot lange hehei pe hana ke teke, "Non e koi nanasia iau
ke atat pe i palaungana toto nge iau. Iau e urana ero pe e purpur ero nga e
tuatuch sio nge epoi hote nena ae ulina nga apena.
8 E henune imo nga ech mana pe i lape henune imo nga Opepengpeng."
9 Mala pol mana pe Iesus at nge Nasaret nga tuele kina e nge Kalelea pe
Ioanes henune i nga ech nge Iortan.
10 Henune Iesus ke het pe Iesus lohot nga ech pe nau sapele tapaira nge
alchach pe Opepengpeng sio at nge i ke pomanga ngie chaulum nge lehe sio.
11 ✡Pe helenga e sio at nga tapa ke teke, "Tuk toto laka iong nenge mutek
tau tote. Pe e iech toto nge iong."
12 Iok, Opepengpeng kulosia i kela nga kileng nenge ich sana lomona
mana.
13 ✡Tu nga ana kileng ke teio elle pe hakekena (etue iri ana non kina nai)
pe la Non Poreke ngana totoi ke helosio ia i. Pe ure mur nenge iri hinolo tetu
pule. Mala pol pe NeHalang nena angkelo mur teat ke te halaua i.

Iesus Iua Na Hana Mur
(Mat 4:12-22; Luk 4:14-15; 5:1-11)

14 ✡Te laua Ioanes ke mala pol lo pe Iesus lange Kalelea ke hele hote
NeHalang nena helenga.
15 ✡Ke Ioanes hele, "Etue toto ngana at lo. Pe etue rochroi mana nge
NeHalang lape at ke lohot nge imo! A hulia lemo poinga mur pe letemo
manmanna nga nena helenga urana toto ngana!"
16 Iesus ii nga ech hetaliliu ngana nge Kalelea ilina, pe naue hana nai nge
te olole ruo nga hoat. Iri nai aria ume nike, elle ene Simon pe elle ene Antrias
pe iri nai titiria hel.

✡ **1:2:** Mal 3:1 ✡ **1:3:** Isa 40:3 ✡ **1:4:** Ume 13:24; 19:4 ✡ **1:6:** 2Ki 1:8; Mat 11:8 ✡ **1:7:** Ume 13:25 ✡ **1:11:** Psa 2:7; Isa 42:1; Mat 12:18; Mak 9:7 ✡ **1:13:** Psa 91:11-13 ✡ **1:14:** Mak 6:17 ✡ **1:15:** Mat 3:2

17 Iesus hele lange iri, “Ai luluch nge iau ke e hetore imo ke a mene hehei
pe hana ke pomanga ruo nenge aole nga hoat.” 18 Te longe Iesus na helenga
pe ueiuei mana te hile sue reria ume nga hoat pe te nanasia i.
19 Iesus i la pol pe esia Sepeti tutuna mur Iakop pe Ioanes. Iri nai te tutua
hoat chach ngana nga himot tuna letena.
20 Iesus esia iri nai pe iua iri. Iua iri pe te ua hatalia temeria pe reria hana
mur pe te nanasia Iesus.

Iesus Keresia Uneinei Ke Uahot Nge None (Luk 4:31-37)

21 Iesus pe na hana mur te lohot nga kileng nenge Kapernam. Pe tela nga
hetoronga ana pela nga etue nenge te hatalaulau ia. Pe Iesus hetoro sapele
hehei pe hana nga NeHalang nena helenga.
22 ✡Hehei pe hana te longe pe te ruraia Iesus na helenga nge mallaha toto
nge iri. I mallaha toto nge hana papalau ngana nemur nenge te hetottoro
nga NeHalang nena hotonga.
23 Ol pe none nge uneinei tu nge i, tu nga hetoronga ana pele nem pe
alngana haka lange Iesus ke teke,
24 ✡“Iesus nge Nasaret, Imem uneinei mur mo eteia iong lo la! Iong
NeHalang nena hekulkulonga nge pengpeng. O teke oat ke o potaria imem?
O teke oat ke o heporeke imem?”
25 Iesus keresia uneinei, “O reng, pe o lohot nge non nem.”
26 ✡Uneinei rure non nem ke palaungana, pe alngana haka ke soke pe
uahot nge ana non.
27 Hehei pe hana te rura toto pe te ontei hel mule nge iri, “Ee! Utar nei
mai? Hetoronga heueu ngana kai? Non nge nena helenga milang ke hele
lange uneinei mur ke te ua pe te longo taua i.”
28 ✡Ol pe Iesus pingana song ke ueiuei mana nga kileng lochloch ngana nga
ich nge Kalelea.

Iesus Hemas Ia Hana Halang (Mat 8:14-17; Luk 4:38-41)

29 Te lohaka nga hetoronga ana pele nem pe tei pengpeng langa Simon pe
tina Antrias ria pele pe Ieims pe Ioanes te koko luluch nge iri.
30 Simon uene nenge hei singina haleles ke ma nga hete pe Iesus lohot pe
te heleia lange i.
31 Iesus lange ana hei, rahite penna pe halaua i ke are aka. Singina milang
ngana makuk sio pe hengaua iri.
32 Miliko sio, pe hana te takisia iri nenge singiria haleles pe hel nenge
uneinei mene iri ke tela nge Iesus.
33 Iri halang nga kileng nenge Kapernam te heuirau nga pele matana.
34 ✡Iesus hemas ia iri halang nenge aria haleles altototo pe poia iri nenge
uneinei mene iri ke te urana mule. Iesus poi ele uneinei mur ke te hele ero
ol iange te eteia nge i NeHalang.

Iesus Hetoro Nge Kalelea (Luk 4:42-44)

35 ✡Nga uach uruna toto Iesus lohaka ke ua hatalia pele nem. Pe langa
kileng e nge ngana ero, ke hele luluch nge Temene.
36 Ol pe Simon iri ul pekngana mur tela ke te tango rere i.

✡ **1:22:** Mat 7:28-29 ✡ **1:24:** Mak 5:7 ✡ **1:26:** Mak 9:26 ✡ **1:28:** Mat 4:24 ✡ **1:34:** Mak 3:10-12
✡ **1:35:** Mat 14:23; Mak 6:46

37 Te hot taua i pe te hele lange i ke te teke, “Hana lochloch ngaria kou te
tango rerere iong.”
38 Pe Iesus hele, “Ita lape tai hot langa kileng hel pule nge rochroi. Iau e teke
e hele toto lange iri pule iange Temek kulosia iau ke e heleia nena helenga
lange hana lochloch.”
39 ✡Ke ngana iam nenge, Iesus i langa kileng lochloch nge Kalelea, ke helele
nga hetoronga ana pele mur leteria pe helope hotote uneinei mur.

Iesus Hemas Ia None nge Singina Poreke
(Mat 8:1-4; Luk 5:12-16)

40 Non e nge singina poreke at nge Iesus, tualou palana pe hele lange Iesus
ke halaua i pe hele ke teke, “Teke lemem, o poia singik ke urana mule.”
41 Iesus letena ia i ke ra haka nge i pe hele, “Nga lemek ngak o urana mule!”
42 Ueiuei mana pe haleles poreke ngana het sapele nge i pe singina urana
mule.
43 Iesus kulosia i pe toto hita lange i,
44 ✡ “O longo ke nek! Ola pe o hele hote lange mele e ero. Ola pengpeng nge
tunginga ana non pe o hele lange i ke nau urume singim. Singim urana nga
NeHalang matana lo pe o tunge lem tunginga ke manga Moses hele ngana,
ke mallaha lange hana lochloch ke te eteia singim nge urana mule lo.”
45 Ol pe non nem talkome helenga ero. Hele hote lange hana lochloch
ngana. Ana non hele hot rara sakililia ke poia Iesus ke tu luluch nge hulua
pe langa kileng palaungana ero ol. Ol pe tu mana nga kileng nge ngana ero
pe hana nga kileng lochloch ngana te mana taua i.

2

1 Etue hel nga hoena Iesus la mule nge Kapernam ke tu nga pele e pe
pingana song.
2 Hulua teat lochloch pe muria ero nge teu pe nga pele matana pule. Iesus
hetottore helenga lange iri,
3 pe hana henel nge te purpur ke te teke te takisia none nge apena mete at
nge i.
4 Pe te raker nge te takisia non neu lange Iesus iange hulua halang sakilil.
Ol pe te haka langa pele ona nga Iesus alangana haka pengpeng pe te
alchachia pele pulpunna pe te hesue ana non luluch nga na hete lange i.
5 Iesus eteia leteria manmanna ngana pe hele lange non nenge apena mete
ke teke, “Atong neingak, e saua lem poinga poreke ngana mur ke te lasus toto
ol.”
6 Hana papalau ngana mur nenge te hetottoro, teare pe leteria tuanin nge
iri siporia.
7 “Pomere nenge i hele ke pomai? I hele poreke NeHalang iam. NeHalang
i toro mana nge saua poinga poreke ngana mur ke te lasus toto.”
8 Ueiuei mana Iesus eteia leteria tuanin ngana pe hele lange iri, “Pomere
nenge letemo tuanin ke pomai?
9 Semel nge ta hele lange non nenge apena mete ke mai, ‘E saua lem poinga
poreke ngana ke te lasus toto.’ Pe semel ero nge ta hele, ‘O lohaka, olou heke
lem tako pe oi.’
10 Lape epoi hote ke mallaha lange imo ke a eteia Non Tuna na kerkerenga
nga ich nge saua poinga poreke ngana mur ke te lasus toto.” Hele sapele
lange non nenge apena mete,
11 “E hele lange iong, o lohaka, olou heke lem tako pe ola nga lem pele.”

✡ **1:39:** Mat 4:23; 9:35 ✡ **1:44:** Lev 14:1-32

12 Iri lochloch te nechnei kurkura pe ana non lohaka, pe lou heke na tako
pe i hot. Pe hehei pe hana te esia pe te rura mana kela te heto heke NeHalang
pe te hele, “Nge nike ta neue ure nge lohot ke pomai ero i!”

Iesus Iua Liuai
(Mat 9:9-13; Luk 5:27-32)

13 Iesus la mule nga ech hetaliliu ngana nge Kalelea. Hulua teat nge i pe
talun ke tunge hengetoro.
14 Iesus i atat pe esia Alpeus tuna Liuai. Liuai i non nenge lololoch
umtutuna. Ana non are teu nga nena ume ana pele sune pe Iesus hele lange
i, “O nanasia iau.” pe Liuai lohaka ke nanasia i sapele.
15 Nga hoena Iesus la ke ngau nga Liuai na pele. Hana nenge te lololoch
umtutuna iri ul hana porekreke ngana mur te nanasia Iesus. Pe iri halang
nge teare luluch nge i pe nena hana mur ke te ngau.
16 ✡Hana Paresio hel nge te hetottoro tenaue Iesus nge ngau luluch nge
hana porekreke ngana mur, pe hana nge te menmene umtutuna pe tela ke
te onteia Iesus nena hana mur, “Pomere nenge Iesus ngau luluch nge hana
nenge pomai?”
17 Iesus longe iri pe tuacholia reria helenga, “Hana nenge te urana lemeria
ero masmasinga pe iri nenge singiria haleles mana. Eat ke e iua hana urana
ngana mur ero. Eat ke e iua hana porekreke ngana mur.”

Onteinga Nga Heonga
(Mat 9:14-17; Luk 5:33-39)

18 Nga etue e Ioanes nena hana mur pe Paresio mur teheo nga ngaunga.
Hana hel teat nge Iesus pe te onteia i, “Pomere nenge Ioanes nena hana mur
pe Paresio mur teheo nga ngaunga pe lem hana mur ero?”
19 Iesus tuacholia lange iri ke teke, “Iri nenge tela nga ngesinga lape teheo
nga ngaunga pule ma? Nenge teke ngesinga ana non tu luluch nge iri kura
lape te poia poinga nem ero.
20 Ngesinga ana non la ol, laka teheo ol.
21 “Mele pele sime malenga sachana nge heueu ngana ke tal ele nga nike
ngana polona ero. Iange lape heueu ngana nem luluchou pe chach hot nga
nike ngana pe poia chach ngana ke palaungana toto ol.
22 Mele pele ling teua uain heueu ngana nga kina nenge nike ngana ero.
Iange lape kina sosolos pe chach pe lape iri nai te poreke. Urana ngana te
ling teua uain heueu ngana nga kina nge heueu ngana pule.”

Onteinga Nga Sapat Ana Etue
(Mat 12:1-8; Luk 6:1-5)

23 Nga Sapat ana etue Iesus pe nena hana mur teteu langa ume e. Tei la pe
na hana mur te sohe uit nganangana ke te ngaua.
24 ✡Pomalam Paresio mur te hele lange Iesus, “O longo, lem hana mur tepoi
ke mere nei mai? Pomere nge te nanasia lemem hotonga mur nga Sapat ana
etue ero?”
25 ✡Iesus tuacholia reria onteinga ke teke, “Ia!? O sisia poponing nga non
soke Teuit poi ngana nge nike ero? I pe na hana mur te mete aria
26 ✡pe la ke i teu nga NeHalang nena pele pe mene tunginga ke te ngaua. Te
poia nga etue nenge Apiatar i tunginga ana non nenge palaungana. Ngaunga
nem tunginga ana hana mur aria mana pe non soke Teuit ngaua pe hengau
nena hana mur ia.”

✡ **2:16:** Mat 11:19 ✡ **2:24:** Deu 23:25 ✡ **2:25:** 1Sa 21:1-6 ✡ **2:26:** Lev 24:5-9

27 ✡Ol pe Iesus hele lange iri, “NeHalang talue Sapat ana etue ke halaua
hana mur nenge te nanasia i. NeHalang ume hote hana mur ke Sapat ana
etue ana ia ero.
28 Pomalam, Iau Non Tuna pe iau palaungana toto nga Sapat ana etue.”

3

1 Iok Iesus la mule nga hetoronga ana pele, pe nga pele nem none nge
penna mete tu pule.
2 Pe Paresio mur te tango rere Iesus nena poinga huna ke te hele poreke
i ia. Paresio mur te nechnei it tote Iesus nge hemasia non nem penna nga
Sapat ana etue.
3 Iesus hele lange non nem, “O iat la koi nga mataria.”
4 ✡Iok pe Iesus onteia hana mur, “Hotonga tei nge urana nge ta nanasia nga
Sapat ana etue? Ta halaua mele ke tu ke maulul ma singira sisia i pe ta hune
i?” Pe iri lochloch te reng mana.
5 Ol pe Iesus letena inin taua iri. Nau rara nge iri pe letena sisipu iange iri
singiria sisis pe te hemas erochro. Pe Iesus hele lange non nem, “O hepeng
hote perim.” Iok, non nem hepeng hote penna pe urana sapele.
6 ✡La ol Paresio mur te lohot nga hetoronga ana pele pe iri ul ne Herot nena
hana mur te heuirau ke tetal reria helenga ke te teke te hune Iesus.

Hulua Te Nanasia Iesus

7 ✡Iesus pe na hana mur tei hot nga ech hetaliliu ngana nenge Kalelea. Pe
hulua halang nga kileng rochroi ngana mur Kalelea te nanasia i.
8 Pe halang nge Iutea, pe Ierusalem pule pe nga ele nga chaia haka ngana
nge Iortan pe nge Tir pe Siton. Hana lochloch nga kileng nem mur te longe
Iesus nge popoia ure mur pe teat nge I.
9 Iesus hele lange na hana mur ke te mene sulang ke ma ke kulkul ala, iange
hulua halang te hemurung hite i.
10 ✡I hemasia hana halang lo pe haleles mur halang te ech teua iri ke te teke
tera nge Iesus.
11 ✡Iri hana nenge uneinei poia iri te esia Iesus pe te tualou sio nga matana
pe te hele haka lange i, “Iong NeHalang Tuna!”
12 ✡Iesus keresia uneinei ke te hele hote i ero nge i NeHalang.

Iesus Hesilei Hote Nena Hana Mur Nge Iri Analoch Pe Nai (Mat 10:1-4; Luk 6:12-16)

13 Iok Iesus i haka langa chouchou ngana pe iua hana mur nenge lemene
taua iri. Pe teat sapele nge i.
14 Pe Iesus hesilei hote nena hana iri analoch pe nai. Pe hetue eria ke
Hekulkulonga mur. Iesus hele lange iri. “Iau e hesilei hote imo ke ai luluch
nge iau. Pe lape e kulosia imo ke a haliu hote lek helenga.
15 Pe imo lape a mene lemo kerkerenga nenge a hele pe a helope hote
uneinei mur.”
16-19 ✡Hana iri analoch pe nai nenge Iesus hesilei hote iri koi:
Simon, (pe Iesus haua ke ene Petrus),
Ieims pe tina Ioanes (nenge Sepeti tutuna mur pe Iesus haua eria ke
Poanerkes. Luna laka, “kileng kurung ngana” iange leteria inin ngana
manga kileng kurung ngana)
Antreas
Pilip

✡ **2:27:** Deu 5:14 ✡ **3:4:** Luk 14:3 ✡ **3:6:** Mat 22:15-16 ✡ **3:7:** LUK 9:54 ✡ **3:10:** Mat 14:36
✡ **3:11:** Luk 4:41 ✡ **3:12:** Mak 1:34 ✡ **3:16-19:** Luk 9:54; Ioa 1:42

Partolomius
Mateus
Tomas
Ieims (nenge Alpeus tuna)
Tateus
Simon (non nenge teke Israel mur iri siporia tenau ele iri)
Iutas Iskariot, (non nge tunge Iesus langa hana porekreke ngana peria).

Iesus Pe Pelsipul
(Mat 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10)

20 Iesus iri ul nena hana mur tela mule nga pele pe hulua nge halang toto teat nge i. Ol pe i pe nena hana mur te ngau ero ol.
21 Iesus alona mur te longe pe tela ke te mene i iange hehei pe hana te teke ana hauaua.
22 ✡Hotonga ana hetoronga hel nge teat nge Ierusalem, te teke Pelsipul tu nge i. Te teke uneinei mur aria soke tunge nena kerkerenga lange i ke helope hote uneinei mur.
23 Ke pomalam Iesus iua iri pe hele lange iri nga helenga opene hel ke teke, "Lape Satan lope hot mule Satan nge hehei pe hana ke pomere?
24 Nenge teke none las hule tuele kina e ke kinkino pe tepal hel mule nge iri, lape tuele kina nem tu ke elle ero ol.
25 Nenge teke mel hel tepal hel luluch mule nge aloria mur lape tetu ke elle ero ol.
26 Pe nenge teke Satan nena kileng nenge nauele telas hulu hel ke kinkino lape tu ke mala ero, het sio sapele.
27 "Mele pele teu pulut mana nga non kerkereng ngana e nena pele ero. Teke poi ke pomam, kale hite non nem mukam, laka teu ke kemeia non nem nena ure mur ol.
28 "E hele ke manmanna lange imo, poinga poreke ngana mur lochloch nenge ta popoia pe ta heleleia, NeHalang lape letena ia pe saua ke lasus.
29 Pe poinga poreke ngana nenge ta hele poreke Opepengpeng, NeHalang lape letena poreke ia ero iange poinga poreke nem lohot nga letera toto pe lape tu ke koko."
30 Iesus heleia helenga nei iange mele hel te hele ke teke, "Uneinei tu nge i."

Iesus Tana Pe Titina Mur
(Mat 12:46-50; Luk 8:19-21)

31 ✡Iesus tana pe titina mur te puris pe temes nge hot nga pele pe te hekulo teua reria helenga lange i ke lohot at.
32 Hulua nenge teare liliu ele Iesus te hele lange i ke te teke, "Ola ke o nau tam pe titim mur pe lilium mur ngaria kou nge hot, te teke te esia iong."
33 Pe Iesus tuacholia, "Itei hel nenge etak pe titik mur ia iri?"
34 Iesus nachneia hehei pe hana nenge teare liliu ele i pe hele, "A nau at, etak pe titik mur pe liliuk mur laka
35 mele hel nenge te longo taua NeHalang ke te poia ume nenge lemene taua."

4

Helenga Opene Nga Kon
(Mat 13:1-9; Luk 8:4-8)

✡ **3:22:** Mat 9:34; 10:25 ✡ **3:31:** Mak 6:3; Ioa 2:12; Ume 1:14

1 ✡Iesus talun ke hetoro mule nga ech hetaliliu ngana nenge Kalelea ilina
hele. Pe hulua nge halang toto teare liliu ele i. Ol pe are nga sulang ke ote hot
ke mana nga ech sana. Pe hulua temes nga ech ilina.
2 ✡Iesus hele lange iri nga helenga opene ke hetore iri nga ure halang pe
hele,
3 "A longo at! Etue e none la ke tua ngaunga alona.
4 Tue iri nga ume pe hel te losio nga kue pe ngie mur teat ke te tuais haka
taua.
5 Hel te losio nga ich nenge ana um halang. Etue sase ero mana pe mataria
hot mule iange ich une sune mana.
6 La ol pe chaia haka pe sine ngaunga alona nemur ke te mete iange ularia
sio langa ich letena nge sio ero.
7 Ngaunga alona hel te losio teu nga kiki letena pe kiki haka pe takue aria
ngaunga ke hei ero.
8 Pe ngaunga alona tutuna nemur nenge non neu tue iri nga ich nge urana,
pe mataria hot pe te haka ke nek pe ngana ngaria. Hel ngana ngaria iri ana
non kina elle pe analoch (30), hel ana non kina mol (60) pe hel ana non kina
iri lime (100)."
9 Ke het pe Iesus hele, "A pal talngamo pe a longo ke neknek!"
10 Iesus tu ke i toro mana pe na hana mur pe iri nenge te longe i teat ke te
onteia i ke hemallaha hote helenga opene nemur.
11 Pe hele lange iri, "Imo a mene helenga talkomkome ngana nga NeHalang
nena naualanga pe nekinga ke mallaha. Pe iri hel, e nana lange iri nga
helenga opene mana.
12 ✡Ke ngana laka nenge,
" 'Tenau pe tenau pe leteria lilil,
te longo pe te longo pe te eteia luna ero;
pomalam te hulia leteria ero,
pe NeHalang letena ia iri nga reria
poinga poreke ngana mur ero.' "

Iesus Hemallaha Hote Helenga Opene Nga Ngaunga Alona (Mat 13:18-23; Luk 8:11-15)

13 Ol pe Iesus hele lange iri, "A eteia helenga opene nei ero kura kai? Pe
lape a eteia helenga opene lochloch luna ke mere?
14 Non nge tutua ngaunga alona poi ke malaka nge non nenge hele hotote
NeHalang nena helenga.
15 Pe ngaunga alona nenge te losio nga kue, pomalaka nge hehei pe hana
nenge te longe NeHalang nena helenga pe nga etue nem mana non poreke
ngana at pe uaia totoia helenga nenge NeHalang tue nga leteria.
16 Pe hehei pe hana hel te poi ke pomalaka nga ngaunga alona nenge te
losio nga ich nenge ana um halang. Te longe helenga nem pe te mene ke
ueiuei mana pe te iech ia.
17 Pe ularia ero. Tetu ke etue choro mana pe nga etue nenge ure meena
ngana lohot pe mele hel te teke te hekou sue NeHalang na helenga, hehei pe
hana nemur leteria manmanna ngana het sio ke ueiuei mana.
18 Iri hel te poi ke pomalaka nga ngaunga alona nenge te losio teu nga kiki
letena. Te longe helenga
19 ✡pe leteria tuhit mene ure nemur nga ich pe muteria tau tote umtutuna
pe ure eltit ngana mur. La ol pe leteria lilil ele NeHalang na helenga pe te
ume hote ute e nge urana nga tetu ngaria ero.

✡ **4:1:** Mak 3:7-9; Luk 5:1-3 ✡ **4:2:** Mat 13:34; Mak 4:33-34 ✡ **4:12:** Isa 6:9-10; Ume 28:26-27
✡ **4:19:** Mat 19:23-24

20 Pe hehei pe hana hel te poi ke pomalaka nga ngaunga alona nenge tetue
nga ich nge urana. Te longe helenga nem pe muteria taua ke hel ngana
ngaria halang pe hel halang pol pe hel halang toto.”

Helenga Opene Nga Lemenga
(Luk 8:16-18)

21 ✡Pe Iesus onteia iri, “Pomere, mele tonge lemenga pe tal teua nga
chasang ma nga hete ene ke talkome? Lape ero! Lemenga nem lape te neue
ero. Lemenga nem tetal heke nga lut ke tualeme nga kileng lochloch pe tenau
ke mallaha ia.
22 ✡Ke pomalam helenga lochloch nenge talkome heueu nei lape NeHalang
hemallaha hote.
23 Apal talngamo pe a longo ke neknek!
24 ✡“Pe letemo tuanin ke nek toto nga ure nenge a longe iange NeHalang
lape poia imo ke a etei ke purpur, urume ure nenge letemo tuanin ia. Pe
NeHalang lape poia imo ke a etei tote.
25 ✡Mele nenge nena unne ma lo, lape NeHalang tung ke nena halang toto.
Pe mele nenge nena ero, lape NeHalang mene toto mule unne sune nenge
tutu nge i.”

Helenga Opene Nga Kon Aka Ngana

26 Iesus hele, “NeHalang nena naualanga pe nekinga pomalaka nga non
nenge tutua kon nga ana ume.
27 Pe kon tutuna nemur mataria hot pe te haka nga etue nenge non nem
mamamani nga miliko ma mesmese nga uach. Pe i eteia ure nemur te haka
ngaria ero.
28 Ich isipona poia kon nemur ke te haka pe nganangaria. Nga tele ngana
iria lohot, ke het pe te rora ke het pe nganangaria lohot sapele.
29 ✡Pe nga etue nenge kon mera, ume tokoninga at ke sohe iri.”
30 Iesus ontei, “Lape e hele urume NeHalang nena naualanga pe nekinga
ke pomere? Helenga opene tei nenge lape e heleia ke e hemallaha hote?
31 NeHalang nena naualanga pe nekinga, pomalaka nga ae paele tutuna.
Tutuna kinkino mana nga ae halang tuturia
32 pe haka ke soke toto ke i ae palaungana nge perperna halang pe ngie
mur te umeia reria kiniu pe tema ia.”
33 Iesus hetore nena helenga lange hehei pe hana nga helenga opene hel
ke pomai ke teke poia iri ke te etei tote.
34 Iesus hetottore hehei pe hana nga helenga opene mana, pe nga etue
nenge i toro tu luluch nge nena hana mur, hemallaha hote luna lange iri.
35 Nga ulei nga etue neu, Iesus hele lange na hana mur, “Ta lotele langa ech
hetaliliu ngana ilina hele.”
36 Pe te hile sue hulua, pe te haka nga sulang nenge Iesus are haka ia lo. Pe
te ote tele luluch nge i. Pe aka hel pule te ote tele luluch pule.
37 Ol pe tuttula palaungana heingana haka sapele pe ruach talun ke poi teu
sapele nga sulang letena ke liu muta ke teke puluchluch lo.
38 Pe Iesus iam tal heke palpalna nga ulunga ke mamani nga sulang hoena.
Na hekulkulonga mur te hengo heke i pe te hele, “Non soke, letemia ita nge
lape ta puluch ero kai?”
39 Iesus mes haka pe hele langa tuttula, “Heingam ero!” Pe hele langa
ruach, “O mana ke nek!” Tuttula nem mete sio pe ruach ma ke mello.

✡ **4:21:** Mat 5:15; Luk 11:33 ✡ **4:22:** Mat 10:26; Luk 12:2 ✡ **4:24:** Mat 7:2 ✡ **4:25:** Mat 13:12; 25:29; Luk 19:26 ✡ **4:29:** Jol 3:13; Hem 14:15

40 Iesus onteia nena hana mur, “Pomere nenge a matau? Letemo man-
manna nge iau ero kura kai?”
41 Pe te rura toto pe te hele tele hel nge iri, “Non tei nei mai, nenge tuttula
pe ruach te longo taua i?”

5

Iesus Lope Hote Uneinei Mur Nge None
(Mat 8:28-34; Luk 8:26-39)

1 Iesus pe na hana mur te lohot nga ech hetaliliu ngana ilina nge Kalelea
nga tuele tana nge Kerasa.
2 Iesus iuch sio nga sulang pe saol sapele none nge uneinei tu nge i.
3 Ana non nem tutu nga rika mur nenge te tattal hana koluria ia. Pe mele
pele kikina halang ero nge kale hite i ol. Chaunga nenge kerkereng toto
malam pe ero la.
4 Kokoes, te kale apena pe penna nga rur nenge kerkereng toto. Pe kokoes
mana takhoa nga penna pe nga apena tutkolkole. Mele pele nakuna ero toto
nge laua i iange kikina toto.
5 Kokoes nga sinanga pe miliko i rara nga rika hanna pe hengene, pe uu pe
ririria singina nga um.
6 I tu ke kangkanga pol pe esia Iesus pe song sapele lange i ke tualou sio
nga matana pe kanna tuakolo tala lange i.
7 ✡Pe alngana haka ke soke toto ke teke, “Iesus, NeHalang nenga lut toto
tuna iong! Oat ke o potar nge iau?” Pe hemaluche Iesus nga NeHalang ene
ke teke, “Iesus o heporeke iau ero!”
8 Non neu hele ke pomai iange Iesus hele lange i ke teke, “Uneinei o lohot
nge non nem.”
9 Ol pe Iesus onteia i, “Em mere?”
Pe non neu hele, “Ek laka ‘Hulua’ iange imem halang.”
10 Pe helaulau lange Iesus ke lope hote uneinei mur nga kileng nem ero.
11 Kie halang te tutua nga hengene ilina
12 pe uneinei mur te helaulau lange Iesus ke te teke, “O kulosia imem kela
mo teu heke kie mur.”
13 Ke Iesus longele iri ke tela. Pe uneinei mur te ua hot nge non nem pe
teteu heke kie mur. Kie nemur lochloch iri 2000, pe tepoi koukou pe te sasaul
sio nga liling kela te pachpach nga ech.
14 Ol pe hana nenge tenau elele kie nemur te ua kela te hesongia pingana
nga tuele tana pe nga kileng kinkino ngana mur. Ke hehei pe hana tela kela
tenau nga ure nenge lohot.
15 Iok, te song lange Iesus pe te esia non nenge uneinei ua hot nge i, pe iri te
ruraia nge are ke nek mana pe heronia nena hengeron pe ramana mallaha
mule lo.
16 Iri hel nenge te esia lo te nana lange hehei pe hana nga ure nenge lohot
nge non neu pe nge kie nemur.
17 Ol pe hehei pe hana te kulosia Iesus ke teke lohot nga reria kileng.
18 Iesus lohaka nga sulang nem pe non nenge uneinei tu nge i ech ke teke,
“Ita ul!”
19 Pe Iesus longele i ero. Ol pe Iesus hele lange i, “Ola mule nga lem kileng
pe o heleia lange alom mur pe lem misili mur nga nenge Non Soke letena toto
ia iong ke halaua iong.”
20 Ol pe ana non la ke i rara nga tuele kina nenge Tekapolis, pe heleia Iesus
nge halaua tote i pe iri nenge te longe te ruraia.

✡ **5:7:** Mak 1:24

Iairus Tuna Pe Hei E Nge Rahite Iesus Nena Hengeron
(Mat 9:18-26; Luk 8:40-56)

21 Iesus pe na hana mur tela mule nga ech hetaliliu ngana ilina hele pe
hulua teat ke te hemurung hite i.
22 Pe none nge i soke nga Israel mur reria hetoronga ana pele, ene Iairos.
Ana non at ke esia Iesus pe tualou palana pe ma sio nga Iesus matana.
23 Pe hetalaulau toto lange i ke teke, "Tuk hei ngana nenge kino kou teke
metmete lo. Auo! Atong, oi at ke ora haka nge i pe o hemasia ke maul mule!"
24 Iok, Iesus la luluch nge i pe hulua te nanas pe te maimai hite i ke liliu
tom.
25 Pe hei e pule nge toho malasioia i ke ana hesinga iri analoch pe nai.
26 Hana nenge te hemasmas te totoi ke te halaua i pe ero. Hei nem esilia
nena umtutuna lochloch ngana nge iri pe haleles nem het ero toto mana.
27-28 I longo tote Iesus pe isipona letena tuanin ke teke, "Ela, e raua nena
hengeron pe lape e urana." La ol, echrir teua i nga hulua leteria kela lohot
nga Iesus rumena ke raua na hengeron.
29 Raua pe haleles nem het sapele pe namneia pe eteia nge haleles nem het
toto nge i lo.
30 ✡Pe Iesus amnei sapele nena kerkerenga nge lohot nge i. Iok, ralele pe
ontei, "Itei rahite lek hengeron?"
31 Pe na hana mur te hele, "O nau nga hulua nenge te maimai hite iong nei.
Pomere nge o ontei ke, 'Itei raua iau?' "
32 Pe Iesus nau rara nga itei toto nge raua i.
33 Ana hei eteia nge utar lohot nge i ke sana loiloi pe isipona lange Iesus ke
tualousio nge i pe hele hot pengpeng lange i.
34 ✡Iesus hele lange i, "Atong liuk, o urana nga letem manmanna ngam. Ola
otu ke nek pe haleles nem tu nge iong ero ol."
35 Iesus heleleia ure nei pe hana hel nga Iairos nena pele te song at ke te
hele nge i, "Tum kou mete lo, pomere nge o hemakuk rere mene Non Soke
ne mam?"
36 Iesus ma langa reria helenga ero pe hele lange Iairos, "O matau ero,
letem manmanna mana."
37 Pomalam, Iesus poi ele hulua ke tela luluch nge i ero. Petrus pe Ieims pe
tina Ioanes iri toro mana te koko nge Iesus.
38 Tela ke te lohot nga Iairos na pele pe Iesus esia hulua nge te tangtang pe
te hele loulou rarara.
39 Iesus i teu pe hele lange iri, "Pomere nenge a chauchai rara pe a tangtang
mam? He nei mete ero i. Mamani mana pai!"
40 Ol pe te songlele ia Iesus pe Iesus kulos hote iri pe mene he nem alona
mur pe nena hana mol ke tei teu langa pele letena nenge he nem maia.
41 ✡Iesus rahite he neu nga penna pe hele lange i, "*Talitha koum.*" helenga
nei luna laka, "He sune nem e hele lange iong, o lohaka."
42 He nem lohaka sapele pe talun ke i rara. (Pe he nem ana hesinga iri
analoch pe nai) Pomalam ure nei lohot pe iri lochoch te rura toto.
43 Pe Iesus hele ele iri ke teke te hele hote lange mele hel ero. Pe hele, "A
tunge ngaunga lange i ke ngau."

6

Iesus Na Kileng Nganangana Mur Lemeria Ero Ia I
(Mat 13:53-58; Luk 4:16-30)

✡ **5:30:** Luk 6:19 ✡ **5:34:** Mak 10:52; Luk 7:50; 17:19 ✡ **5:41:** Luk 7:14

1 Iesus lohaka nga kileng nem pe la mule nga isipona na kileng huna luluch
nge nena hana mur.
2 ✡Pe Iesus talun ke hetoro nga hetoronga ana pele nga Sapat ana etue. Pe
iri halang nge te longe i pe te rura, pe te ontei hel, “Pomere ramana urana
ngana kau tu nge i mau? Non nei mene letena matana urana ngana nemur
langai mai? Pe itei tunge lange i ke umeia ure papalau ngana mur mai?
3 I pele ana lelenga iam! Pe i Maria tuna pe titina mur laka Iakop pe Iosep,
Iutas pe Simon. Pe liliuna mur pai itaul ke ta tutu panei mai!” Ol pe lemeria
ero ia i.
4 ✡Pe Iesus hele lange iri, “Hetalalonga e te longo taua i nga kileng lochloch
ngana. Pe nga nena kileng huna pengpeng, alona mur pe titina mur pe na
kileng ngana ngana mur te longo taua i ero.”
5-6 Iesus rura iange hana leteria manmanna ero. Ke pomalam poi hote
merakulo mur nga lamau ero. Tal heke penna nge hana ellechle mana nge
singiria haleles ke hemasia iri.
Pe Iesus i rara pe hetoro nga kileng pe kileng.
7 Iua nena hana iri analoch pe nai pe tunge kerkerenga nge iri ke te helope
hote uneinei mur pe kulos hote iri ke nachnai ke tela nga kileng mur.
8 ✡Pe hele lange iri ke pomai, “A i pe a mene ute kela luluch nga lemo inga
ero. A rahit mene lemo eko. Pe a takis kole ero pe a mene ngaunga ero pe
umtutuna ero.
9 A heronia ae ulina pe lemo hengeron la ellechle nenge tu hite imo nem
lo pe e ero ol.
10 Nenge teke ateu nga pele e, atu mana nga lamam kela het nga etue nenge
a lohaka nga kileng nem.
11 ✡Pe nenge teke ala nga kileng hel pe hehei pe hana lemeria ero ia imo
pe te longo taua imo ero, a pasis sue ich nga apemo nga etue nenge a lohaka.
Ke nem heneue iri nga NeHalang letena inin ngana.”
12 Iok, tei hot la pe te haliu hot lange hehei pe hana ke te hulia iri nga reria
poinga porekreke ngana mur.
13 ✡Pe te helope hote uneinei mur halang, pe te taune ae oliua eina nge iri
nenge singiria haleles pe te hemasia iri ke te urana mule.
14 ✡Naungaala ana non Herot longe nei iange Iesus pingana song ke hulua
te eteia. Hana hel te teke, “Ioanes nenge henunun lohaka mule nga metenga.
Pomalam nena kerkerenga tu nge i ke poi hote ure merakulo nemur.”
15 Pe hel te hele, “I Elaisa” pe hel pule te teke i hetatalonga e pule nenge
pomange hetatalonga hel nge nike.
16 Ne Herot longe pe hele, “Ioanes nenge e hele ke te chatoa kanna laka,
lohaka mule nga metenga nem.”
17 Ne Herot isipona tunge helenga ke te laua Ioanes pe te kale hite pe tetal
teua nga tuele au ngana. Ne Herot poi ke pomam iange lei heke tina Pilip
nehei Herotias,
18 ✡pe Ioanes hele lala nge ne Herot ke teke “Iong o leia tim nehei pe nem
ma ke pengpeng nga rera hotonga ero.”
19 Pe Herotias hul haka ae lapusa ngana nge Ioanes ke teke une i. Pe ero.
20 Iange ne Herot matau ele Ioanes nge i non nge na poinga pengpeng pe
nanas mene NeHalang. Ke pomalam Herot poi ele mene i nga tuele au ngana.
Herot longlonge Ioanes pe letena tuanin rara halang pe lemene nge longo
manmana nge i.

✡ **6:2:** Ioa 7:15 ✡ **6:4:** Ioa 4:44 ✡ **6:8:** Luk 10:4-11 ✡ **6:11:** Ume 13:51 ✡ **6:13:** Iei 5:14
✡ **6:14:** Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19-20 ✡ **6:18:** Lev 18:16

21 Iok laol, Herotias nena kue semel ngana nenge hune Ioanes lohot ol.
Ngana laka nga etue nenge te poia ngaunga matana nenge leteria metene
etue nenge Herot tana hoe i ia. Pe Herot iua ana lang mur. Hana papalauna
mur nenge te nauele kileng mur pe iri nenge te mukmuka nge palinga hel
ana hana mur pe hana papalau ngana mur nge Kalelea.
22 Nga etue nenge Herotias tuna teu at ke hes, poia ne Herot pe ana lang
mur ke te iech toto. Pe non soke nem hele lange he malolong nem ke teke, "O
hele at nge iau nga utar nenge lemem tau tote pe e tunge lange iong."
23 Pe hele lange i ke kerkereng toto ke teke, "O teke o longia utar? Lemem
ngam mana! Nenge teke lemem ke o mene ure lochloch ngana nenge enau
ele, lape e chachia nga tuna ngana ke lem hele pe lek hele."
24 Ol pe he nem i hot la, pe onteia tana, "Lape e longia utar mai?"
Pe tana tuacholia, "Ola pe o longia Ioanes nenge henunun palpalna."
25 Pe ueiuei mana he nem la mule nge naungala ana non neu pe hele,
"Lemek ke o tunge Ioanes nge henunun palpalna ana kaliu at nge iau heueu
mana nei."
26 Ol pe naungaala ana non neu letena poreke toto, pe meia i nge teke lape
channanga mana nga ana lang mur mataria.
27 Ol pe kulos sapele nena non nge hunun hana kela mene Ioanes palpalna.
Non nem la pe chatoa Ioanes kanna nga tuele au ngana.
28 Pe mene palpalna nga kaliu ke at mule pe tunge lange he nem pe he nem
tunge lange tana.
29 Ioanes na hana mur te longe nei pe teat ke te mene koluna kela tealo hite
nga rika letena.

Iesus Hengaua Hana Iri 5000
(Mat 14:13-21; Luk 9:10-17; Ioa 6:1-14)

30 ✡Iesus nena hana mur teat mule nga reria inga mur pe te nana luluch
nge i. Pe te nene ure nenge te poia nenge te heleia lange hehei pe hana.
31 Hehei pe hana halang te atat pe te lala ke te poia Iesus pe nena hana mur
ke te ngau ero. Ol pe Iesus hele lange na hana mur ke teke, "Ita ol, tala nga
kileng unne ke ita toro ke a tah eingamo mukam."
32 Ol pe te mene sulang pe teote langa kileng e nge mele tuia ero toto.
33 Pe hulua te neue iri nge tela pe te eteia lo. Pomalam te hile kileng
lochloch pe te song nga ich ke iri muka langa kileng nenge lape Iesus pe nena
hana mur tesio ia.
34 ✡Iesus iuch hot nga sulang pe esia hulua pe letena poreke toto ia iri iange
tepoi ke manga sipsip nenge aria naualanga ero. Pe talun ke hetore iri nga
ure nge halang toto.
35 ✡Chaia matana puluch sisio lo pe nena hana mur teat nge i pe te hele,
"Kileng nei, ich sana lomona mana pe ngaunga ero pe chaia matana i sisio
mai loi.
36 O kulosia iri ke tela nga kileng mur nenge tetu rochroi ke teol aria
ngaunga ke te ngau."
37 Pe Iesus hele, "Imo sipomo a tunge aria ngaunga."
Pe te hele, "Mo hengaua iri ke mere mai? O teke mo olia aria ngaunga?
Nem lape umtutuna halang toto paiam!"
38 Pe Iesus onteia iri, "Beret hia nge ma mau? Ala ke anau toto."
Te tango rara ke het pe te hele, "Beret iri lime iau pe ruo nai pule."
39 Ol pe Iesus hele lange na hana mur ke te poia hulua ke teare sio nga heilil.

✡ **6:30:** Luk 10:17 ✡ **6:34:** Num 27:17; Mat 9:36 ✡ **6:35:** Mak 8:1-9

40 Pe teare nga tuluk mur ke te nanas tau hel. Tuluk hel iri ana non kina
lime (100) pe hel iri ana non kina nai pe analoch (50).
41 Ol pe Iesus mene beret lime neu pe ruo nai neu. Pe nau haka langa
tapa pe hele urana lange NeHalang. Reke beret nemur pe tunge lange nena
hekulkulonga mur ke te heronge nge hehei pe hana. Pe heronge ruo nai neu
nge iri lochloch pule.
42 Iri lochloch te ngau pe saria una toto.
43 Pe Iesus na hana mur te heua beret pe ruo aluana mur ke muta toto nga
chasang nge iri analoch pe nai.
44 Hana nenge te ngau, iri 5,000.

Iesus I Nga Ech Ona
(Mat 14:22-33; Ioa 6:15-21)

45 Pe ueiuei mana Iesus hele lange na hana mur ke te haka nga sulang ke
te muka lange Petsaita. Pe i tu pol mukam ke kulos mulmule hulua ke tela
mule nga reria kileng.
46 ✡Kulosia iri ke tela pe i haka langa hengene ke hetalaulau.
47 Kileng miliko sio pe nena hana mur te manmana nga ech hetaliliu ngana
tunangana lo pe i toro tu nga ich.
48 Pe esia nena hekulkulonga mur nge te pur kikiria toto ia sulang ote
ngana iange tuttula eingana tua ele iri. Pe nga uachuach Iesus i nga ech ona
ke lange iri. Teke ris tote iri
49 ✡pe te esia i nge ii nga ech ona pe te teke ma moiuk iam pe alngaria haka.
50 Iange iri lochloch tenaue i pe te matau. Ueiuei mana pe hele lange iri ke
teke, “A matau ero! A kerkereng, Iau pa i!”
51 ✡Iuch haka lange iri nga sulang pe tuttula nem mete sio. Pe te rura pe
leteria una ala,
52 iange leteria mallaha ero toto nga beret nenge Iesus heronge nem luna.
53 Te ote tele nga ech hetaliliu ngana ke tela nga ich nge Kenesaret pe te
hele heke reria sulang.
54 Te hile sue reria sulang pe ueiuei mana hehei pe hana tenau urume
Iesus.
55 Ol pe te song langa kileng lochloch ngana nga kileng palaungana nem.
Pe te takisia iri nenge singiria haleles nga hete ke te lala nga kileng nemur
nenge Iesus tutu ia.
56 Pe nga kileng lochloch ngana nenge Iesus laia, te mene reria haleles kina
mur lala nga ingaala munna mur. Pe te hele kerkereng lange Iesus ke te teke
iri nenge singiria haleles te raua nena hengeron ilina. Pe iri nenge te raua te
urana mule.

7

Hana Reria Poinga Mur Nge Nike
(Mat 15:1-9)

1 Paresio mur pe iri hel nenge te hetottore hotonga, teat nge Ierusalem pe
te hemurung hite Iesus ke liliu tom.
2 ✡Pe te neue Iesus nena hana mur hel nge te ngau hit mene peria muna
ngana nga NeHalang matana pe te lome tele peria ero.
3 Iange Paresio mur pe Israel mur hel pule te ngau tangai mana ero. Te
nanasia iri siporia reria poinga nenge te mene nge reria tete mur, ke te lomo
sio tele peria ke nek mukam ke het pe te ngau ol.

✡ **6:46:** Luk 5:16 ✡ **6:49:** Luk 24:37 ✡ **6:51:** Mak 4:39 ✡ **7:2:** Luk 11:38

4 ✡Pe pule, nenge teke te mule nga ingala, te ngau tangai ero. Tenun tala
mukam. Pe te nanasia poinga halang pule, manga nenge te lome aria ure
lochloch nenge te inin ia pe te tuntun ia. Te teke te nanasia poinga nemur ke
te urana nga NeHalang matana.
5 Pe Paresio mur pe iri nenge te hetottore hotonga, te onteia Iesus, “Lem
hana mur te ngau luluch nga peria muna ngana. Pomere nge te nanasia
poinga nemur nenge ratete mur te hesue ero?”
6 ✡Iesus tuacholia ke teke, “Hetatalonga Isaias hele ke manmanna nga
nenge has pe hele urume imo hana nenge amo hengetau nachnai ke teke:
“ ‘Hana nei te heto heke iau nga haria ulina mana
pe nga leteria tetu kelkel toto nge iau.
7 Te heto heke iau pe leteria manmanna ero
nga ure nenge te heleia.
Tepoi ke pomau iange te hile Non Soke nena hotonga
pe te hetoro manmana nga hana mana reria poinga.’ ”
8 Pe Iesus hele, “Imo a hile hote NeHalang nena hotonga pe a nanas mene
hengetoro nenge hana mur.
9 Oe, a etei tote poinga nenge a sausaua NeHalang nena hotonga pe a nanas
mene imo sipomo lemo poinga.
10 ✡A poia ke pomam nga hotonga nenge Moses tunge lange imo. Iange
Moses nena hotonga hele ke teke, ‘O longo taua temem pe tam.’ Pe pule hele
ke teke, ‘Itei nge hele poreke tana pe temene, lape te hune i.’ Imo a saua
hotonga nem pe a hetoro hel mana ia a pallaklaka ngamo.
11 Iange mele teke longo taua tana pe temene pe teke tunge tunginga lange
iri, pe imo a hele ele i ke mene mule tunginga nem ke NeHalang nena ia.
12 Ke lemo poinga nenge a pallaklaka poia mele nem ke longo taua tana pe
temene ero pe halaua iri nga tunginga ero ol.
13 Ke nga poinga nem a hetaua NeHalang nena hotonga nga lemo poinga.
Pe a poia lange hana hel pule ke poinga nenge pomai lohot ke halang toto.”
14 Ol pe Iesus iu mule hulua nemur pe hele lange iri, “Imo lochloch a longo
at nge iau pe letemo mallaha nga ure nenge e heleleia nei.
15 ✡Ure nenge tu nge hot pe teu langa none letena, poia letena ke muna ulu
nga NeHalang matana ero. Ure nenge tu nge teu pe lohot at, poia non nem
ke muna ulu nga NeHalang matana.
16 Apal talngamo pe a longo ke neknek!”
17 Iesus hile sue hulua pe teu langa pele pe nena hana mur te onteia i nga
helenga opene nei.
18 Pe Iesus hele lange iri, “Amo hauaua toto kura kai? Ure nenge tu nge hot
ke teu langa mele letena poia i ke poreke nga NeHalang matana ero.
19 Iange teu langa kakaona ero. Teu la mana nga makanna pe lohot mule
nga singina.” (Iesus nena helenga nei luna, teke ngaunga lochloch ngana te
urana nge te ngaua.)
20 Pe Iesus helolo une na helenga ke teke, “Utar nenge tu teu nga none
letena pe lohot at, poia non nem ke poreke nga NeHalang matana.
21 Iange ure poreke ngana nemur te lohot at nga non nem letena. Ngana
laka; letena tuanin ngana poreke ngana mur, pe salaulau pe keme pe hunun
hana pe poi poreke lala nge leinga kina mur,
22 poinga nenge naulele ure mur pe na polo tantana pe channanga pe meia
iri ero pe sana kekeke pe channanga ke heporeke mele ene pe longo olole,
letena matana ero pe poi pulut mana pe ure poreke ngana hel pule.

✡ **7:4:** Mat 23:25 ✡ **7:6:** Isa 29:13 ✡ **7:10:** Exo 20:12; 21:17; Deu 5:16 ✡ **7:15:** Ume 10:14-15

23 Ure poreke ngana nemur tetu nga none letena nike pe te lohot at nge hot
pe te poia i ke poreke nga NeHalang matana.”
24 Iesus hile sue kileng neu pe langa kileng mur nenge rochroi nga kileng
nenge Tir. Teu nga pele e pe lemene ero nge mele e eteia i nge tu lamau. Pe
tu ke talkome ero.
25 Hei e nge uneinei tu nge tuna heingana. Ana hei longe Iesus pe lange i
ke ueiuei mana. La pe ma sio nga Iesus apena ke teke Iesus heurana ia tuna.
26 Ana heingana nena nge Israel ero. Te hoe i nge Poenisia nge Siria. Hele
lange Iesus ke helope hote uneinei nge tuna heingana nem.
27 Pe Iesus hele, “Poinga nenge ta mene aina kinkino ngana aria ngaunga
pe ta saua lange kaone mur pengpeng ero. Ta hengau tele aina kinkino
ngana nenge Israel muka.”
28 Pe hei neu tuacholia ke teke, “Oe Non Soke, pe kaone mur te ngaua aina
kinkino ngana aria ngaunga mumuna nga hatanga ene!”
29 Ol pe Iesus hele lange i, “Uneinei uahot nge tum lo nga tuacholinga nem.
Ola nga lem pele ol.”
30 Ana hei la mule nga na pele pe naue tuna nge ma nga hete. Pe uneinei
ua hot nge i lo.
31 Iesus hile kileng Tir pe i haka lange Siton pe i sio langa ech hetaliliu
ngana nge Kalelea nga tuele kina nenge ene Tekapolis.
32 Hana hel te takisia none lange Iesus. Non neu talngana hit pe ana
hengetau meena. Pe te hele lange Iesus ke tal heke penna nge i.
33 Pe Iesus mene kelkel ia non neu nge hulua pe puo teua penna kukana
langa ana non talngana. Ulut pe raua non neu ana hengetau.
34 Ol pe Iesus nau haka langa tapa, eingana tah pe hele, “*Epata!*” Luna, “O
longo mule!”
35 Ueiuei mana non nem longo ke nek pe ana hengetau polpolenga pe hele
ke mallaha mule.
36 ✡Pe Iesus hele lange hehei pe hana nemur ke teke te heleia lange mele e
ero ol. Hele lala nge iri ke te hele ero pe iri te tamia ana helenga ke halang
tototo ol.
37 ✡Pe iri lochloch nenge te longe te rura toto nge Iesus pe te hele, “I umeia
ure lochloch ke urana mana. Pe poia iri nenge te longo ero ke te longo mule
pe iri nenge te hele ero ke te hele mule.”

8

Iesus Hengaua Hana Iri 4000
(Mat 15:32-39)

1 ✡Nga etue nem hulua teat ke te eukirau pe aria ute ero nge te ngaua ol.
Pe Iesus iua na hana mur lange i pe hele,
2 “Letek poreke ia hulua nemur iange tetu luluch nge iau ke etue mol pe
ute nge ta tunge nge iri ke te ngaua ero.
3 Nenge teke e hengaua iri ero pe e kulosia iri langa ria kileng, lape te
makuk leilei pe te mete par nga kue iange iri hel nge teat nga kileng nga tau.”
4 Pe nena hana mur te hele, “Kileng nei tu loulou mana pe mele hel tetu nga
lamai ero, pe itei nakuna nge tango ke ngaunga halang pe hengaua hulua
nei?”
5 Pe Iesus onteia iri, “Amo beret hia mau?”
Pe te hele, “Rahtele nai.”

✡ **7:36:** Mak 1:43-45 ✡ **7:37:** Isa 35:5 ✡ **8:1:** Mak 6:35-44

6 Ol pe Iesus hele lange hulua ke teare sio nga ich. Pe mene beret rahtele
nai neu pe hele urana nge NeHalang. Reke iri pe tunge lange nena hana
mur ke te heronge lange hulua nemur. Ol pe nena hana mur te mene ke te
herongo sapele.
7 Iri aria ruo tutuna hel pule. Pe Iesus hele urana lange temene nga ruo
nemur pe hele lange nena hana mur ke te heronge pule.
8-9 Hulua lochloch te ngaua ke saria una. Hulua nemur iri 4,000. Pe na
hana mur te mene ke chasang iri rahtele nai nge te muta nga ngaunga aluana
mur. Te ngau ke het pe Iesus kulosia iri ke tela sapele.
10 Pe i lohaka sapele nga sulang luluch nge na hana mur pe tela nga kileng
nenge Talmanuta.

Paresio Mur Te Onteia Iesus Nga Ure Palaungana E (Mat 16:1-4)

11 Paresio hel teat nge Iesus pe te talun ke te heleia i. Te teke te hekoukou
ele i pe te onteia i ke ume hote ure palaungana e ke te eteia nge i Non Palau
tuna.
12 ✡Iesus letena poreke nge leteria manmanna nge i ero pe eingana chup
pe hele, “Pomere nga imo hana heueu ana nei a ontei nga ure papalau
ngana nenge a rura ia? E hele ke manmanna lange imo, lape e umeia ure
palaungana nem ke a neue ero.”
13 Iesus hile sue iri pe haka mule nga sulang pe te lotele langa ech hetaliliu
ngana ilina ele.

Paresio Pe Herot Leteria Tuanin Ngana (Mat 16:5-12)

14 Iesus na hana mur leteria lilil nge te mene ngaunga ke halang. Pe aria
beret elle mana ma nga sulang letena.
15 ✡Pe Iesus hetoro hite iri, “Anau ala amo ke nek nga Paresio mur pe Herot
leteria tuanin ngana, iange leteria tuanin ngana poma laka nga ure tutuna
nenge tetal teua langa beret pe poia ke una haka (is).”
16 Pe nena hana mur te hele tele hel nge iri siporia, “Ee! Iesus hele ke pomai
iange ara beret ero.”
17 ✡Iesus eteia utar nenge te heleleia pe onteia iri, “Pomere nenge a heleleia
nga beret nge ero? Letemo matana ero kura kai?
18 Imo matamo pe a kolkol kai? Pe talngamo pe a longo ero kai?
19 ✡E reke beret lime ke hana iri 5,000 te ngaua. Letemo metene ero kai?
Pe chasang hia nenge te muta ia ngaunga aluana mur?”
Pe te tuacholia ke te teke, “Iri analoch pe nai.”
20 Pe Iesus ontei mule iri, “Pe nenge e reke beret iri rahtele nai lange hana
iri 4,000, a mene chasang hia nenge te muta ia ngaunga aluana mur?”
Pe te tuacholia ke te teke, “Iri rahtele nai.”
21 Pe Iesus onteia iri, “Letemo mallaha ero toto kura kai?”

Iesus Hemasia None Nge Matana Hit

22 Iesus pe na hana mur tela ke te lohot nga kileng nenge Petsaita pe hana
hel te mene none nenge matana hit at nge Iesus pe te hele ke kerkereng lange
i ke rahaka nge non neu.
23 Iesus rahite non nem nga penna pe he i ia i ke tei hot nga kileng neu ke
tetu ke iri toro mana. Ol pe Iesus ulut haka nga non neu matana pe tal heke
penna nge i pe onteia i, “O amnei langa matam? O esia ute kau?”

✡ **8:12:** Mat 12:39; Luk 11:29 ✡ **8:15:** Luk 12:1 ✡ **8:17:** Mak 6:52 ✡ **8:19:** Mak 6:41-44

24 Non neu nau haka pe hele, “E neue hana pe te pomanga ae mur nge tei
rara.”
25 Iesus tal heke mule penna nga non neu matana pe nau ke urana sapele
pe esia ure lochloch ngana ke mallaha ol. 26 Pe Iesus kulosia i langa na kileng
pe hele lange i ke teke, “Ola pe oteu la mule nge Petsaita ero.”
27 Pe Iesus pe na hana mur tei ke tela nga kileng nemur nge Kaesarea
Pilipai. Teii nga kue pe Iesus onteia iri, “Hehei pe hana te teke iau itei?”
28 ✡Pe te tuacholia ke te teke, “Hel te teke iong Ioanes nenge Henunun. Hel
te teke iong Elaisa pe hel te teke iong hetatalonga e.”
29 ✡Iesus onteia iri, “Pe imo? A teke iau itei?”
Pe Petrus hele, “Iong Mesias, nenge NeHalang hele tala ia ke teke kulosia
at.”
30 ✡Iesus toto hita lange iri ke teke, “A hele hote iau lange mele e ero.”

Iesus Heleia Ana Melmelenga Pe Ana Metenga
(Mat 16:21-28; Luk 9:22-27)

31 Ol pe Iesus talun ke hetore nena hana mur, “Non Tuna lape takisia
melmelenga palaungana. Pe hana papalauna pe tunginga ana hana mur
aria papalauna mur pe hana nenge te hetottore hotonga mur, lape lemeria
ero ia i pe te hune i ke mete. Pe nga etue mol ngana, lape maul haka mule.”
32 Iesus hemallaha hot tote nei lange iri. Ol pe Petrus mene hot kelkel ia i
pe talun ke hele salia i.
33 Pe Iesus hulia i ke nau la mule nge na hana mur pe heleia Petrus ke teke,
“Satan, oua nge iau. Letem tuanin ngana mur song ke nanasia NeHalang
letena tuanin ngana ero iam. O nanas mene hana leteria tuanin ngana pa
iam.”
34 ✡Ol pe Iesus iua na hana mur pe hulua nemur ke teat nge i pe hele lange
iri ke teke, “Mele nenge teke at luluch nge iau, hile hote i pe takisia ana
manga toto ke nanasia iau.
35 Iange mele nge teke eleis maulngana nga ich, lape alparia maulngana
toto ngana. Pe mele nge teke alparia maulngana nge iau, nga helenga urana
toto ngana lape mene mule maulngana toto.
36 Pomere, urana nge none mene ure lochloch nga ich ke poia i ke alparia
maulngana toto ngana? Nem lape ero!
37 Ute e ero toto nge tunge mele maulngana toto ngana.
38 ✡Hehei pe hana nga etue poreke ngana nei, leteria manmanna nge
NeHalang ero. Nenge teke mele meia i at nge iau pe nga lek hengetoro mur,
Non Tuna lape meia i lange mele nem pule nga etue nenge sio at luluch nga
Temene nena hemalmalinga luluch nge angkelo mur nenge te pengpeng.”

9

1 ✡Iesus mene une nena helenga ke la pe hele ke teke, “E hele lange imo
ke manmanna. Hel nge imo nenge ames nga lamai heueu nei, lape a maulul
kura ke a esia NeHalang nena naualanga pe nekinga nge at luluch nga kikina
ngana toto.”

Iesus Singina Lohot Ke Altoto
(Mat 17:1-13; Luk 9:28-36)

2 ✡Etue rahtele elle nga hoena Iesus mene Petrus pe Ieims pe Ioanes ke iri
ul te haka langa hengene nga lut toto ke tetu ke iri toro mana. Tenau la pe
Iesus singina pe na hengeron lohot ke altoto.

✡ **8:28:** Mak 6:15 ✡ **8:29:** Ioa 6:68-69 ✡ **8:30:** Mak 9:9 ✡ **8:34:** Mat 10:38-39; Luk 14:27 ✡ **8:38:** Mat 10:33 ✡ **9:1:** Mak 13:30 ✡ **9:2:** Ume 3:22; 2Pi 1:17-18

3 Na hengeron hussu pe sinaha toto. Mele nga ich nei purpur ero nge poia
ke hussu ke pomau.
4 Ol pe iri mol te naue Elaisa pe Moses nge te hele lululuch nge Iesus.
5 Pe Petrus hele haka lange Iesus, “Non Soke, imem koi motu nei lo pe
urana nge mo hemes ke pelpele iri mol ke lem e pe Moses na e pe Elaisa na
e.”
6 Petrus pe pekngana mur te matau toto lo iau pe letena lilil nga utar nenge
lape heleia.
7 Ol pe ulu lohot pe ana mulil ma hite iri pe te longe helenga e nge sio at
nga ulu ke teke, “Tuk nge mutek tau tote koi. A longo taua i!”
8 Tenau rara ke ueiuei mana pe te neue mele ero ol. Tenau mene Iesus nge
tu luluch nge iri.
9 Nga tesio mule ngaria nga hengene Iesus hele lange iri, “A hele lange mele
ero nga utar nge a naue kela het nga Non Tuna maul haka mule ngana nga
metenga.”
10 Te longo taua na helenga pe iri siporia te ontei hel mule nge iri,
“Maulinga nga metenga luna ma ke mere?”
11 ✡Ol pe te onteia Iesus, “Pomere nenge iri nenge te hetottoro nga hotonga
te teke Elaisa at tala?”
12 ✡Pe Iesus tuacholia ke mai, “Manmanna ke Elaisa at tala ke he pengpen-
gia ure lochloch. Pe pomere nenge NeHalang na helenga nenge tehas sue ke
ulolo, hele ke teke Non Tuna lape takisia melmelenga palaungana pe lemeria
ero ia i?
13 ✡E hele lange imo, Elaisa at lo pe hehei pe hana tepoi poreke i nga
lemeria ngaria ke pomanga NeHalang na helenga nenge tehas sue nge nike
hele ngana.”

Iesus Helope Hote Uneinei Nge Kol Mele Sune (Mat 17:14-21; Luk 9:37-43a)

14 Tesio at mule nga hengene pe te esia hulua nge temes liliu ele Iesus nena
hana mur pe hana nenge te hetottoro nga hotonga, tetak ulu helelia helenga
luluch nge iri.
15 Hulua te esia Iesus pe te rura pe te iech pe te song lange i.
16 Pe Iesus onteia na hana mur, “A tak ulu heleleia helenga nga utar?”
17 Pe None nga hulua leteria tuacholia, “Non Soke, e mene tuk at nge iong
iange uneinei tuteu nge i pe poia i ke hele ero.
18 Etue hel uneinei teu heke i pe tamal sue langa ich pe melona tua nga
hanna, pe tele hite ngingina pe ma ke tak ton. Pe e onteia lem hana mur ke
te helope hote pe te alker taua.”
19 Iesus hele lange iri, “Etu luluch nge imo ke mala toto lo. Pomere nenge
letemo manmanna ero mana mam? Etu luluch nge imo ke mere ol? Pe e
halaua imo ke mere ol? A mene kol nem at nge iau!”
20 Te mene i lange Iesus.
Mala ero pe uneinei esia Iesus pe tamal sue kol nem langa ich. Poia i ke
loiloi pe sechul rara pe melona tua nga hanna. Ol pe Iesus onteia temene,
21 “Ure nem tu nge i ke etue hia lo?”
Pe kol neu temene hele, “Nga i kino ngana nike.
22 Kokoeses uneinei tamal heke i nga oan ngingina ngana ke teke une i. Pe
tamal teua i nga ech. Pomere, nakum toto nge letem poreke ia imem pe o
halaua imem kau?”

✡ **9:11:** Mal 3:1 ✡ **9:12:** Psa 22:1-18; Isa 53:3; Mal 4:5-6 ✡ **9:13:** Mat 11:14

23 ✡Pe Iesus hele, “Oe, iong o hele ke o teke, ‘Nakum toto?’ Pe iong nakum
pule la! Mele nenge letena manmanna, nakuna toto nge poia ure lochloch
ngana.”
24 Ueiuei mana kol neu temene hele, “Iau letek manmanna ngana koi tu,
pe kerkereng ero. O halaua iau ke letek manmanna ngana tu ke kerkereng!”
25 Iesus esia hulua nge lape ueiuei mana pe te emurung taua iri, tunge
helenga kerkereng ngana langa uneinei ke teke, “Iong uneinei nenge o poia
kol nem ke talngana hit pe hanna hit, o lohot nge i pe otu teu mule nge i ero
ol!”
26 ✡Uneinei neu alngana haka pe heloiloi ia i pe iuch hot sapele. Pe kol neu
nakuna pomanga mete. Kela iri lochloch te heleia, “Kol nem mete iam!”
27 La ol pe Iesus rahite i nga penna pe isipona mes haka.
28 Iesus pe na hana mur teteu langa pele ke iri toro mana, pe na hana mur
te ontei hote i, “Pomere nenge mo alker taua uneinei nemai?”
29 Iesus hele, “Hetalaulaunga mana helope hote ure nenge pomai. Ute e
ero ol.”

Iesus Hele Muleia Ana Metenga
(Mat 17:22-23; Luk 9:43b-45)

30 ✡Iesus pe na hana mur te lohaka nga kileng neu pe tei tele kileng nenge
Kalelea. Iesus lemene ero nge mele eteia tu ngana,
31 ✡iange hetottore nena hana mur pe hele lange iri, “Lape mele tung heke
Non Tuna langa hana peria ke te hune i. Pe nga etue mol ngana lape maul
haka mule nga metenga.”
32 ✡Iri te eteia hengetoro nei luna ero pe te matau pule nge te onteia i.

Itei I Palaungana Toto
(Mat 18:1-5; Luk 9:46-48)

33 Te lohot nge Kapernam pe teteu nga pele letena pe Iesus onteia na hana
mur, “A hele helel ia utar nga kue?”
34 Pe te tuacholia i ero iange nga kue te hele helel ia itei nge iri nge i
palaungana toto.
35 ✡Iesus kila sio pe iua nena hana analoch pe nai nem pe hele lange iri,
“Itei nenge lemene ke teke i muka, au sue i ke i hoena pe ume mule nge iri
lochloch.”
36 Iesus hele ke het pe mene mele sune pe hemesia i nga mataria. Lolo heke
i pe hele lange iri,
37 ✡ “Itei nenge longo taua iau ke poi ke urana lange mele sune nge mai, poi
ke urana at nge iau pule. Pe itei nenge poi ke urana at nge iau, poia at nge
iau toro ero. Poia la pule nge i nenge kulos sue iau at.”

Mele Nenge Hele Poreke Ita Ero, I Pekngara Ia
(Luk 9:49, 50)

38 Ioanes hele lange Iesus, “Non soke, mo esia none nge helope hotot
uneinei nga lem kerkerenga, pe mo hele lange i ke poia ero iange pekngara
ia i ero.”
39 Iesus hele lange iri, “Apoi ele i ero, iange mele nenge poi hotote
merakulo nga lek kerkerenga lape hele poreke iau ke ueiuei mana ero.
40 ✡Iange mele nenge hele poreke ita ero, i pekngara ia.

✡ **9:23:** Mat 21:21; Mak 11:23 ✡ **9:26:** Mak 1:26 ✡ **9:30:** Ioa 7:1 ✡ **9:31:** Mak 8:31; 10:32-34
✡ **9:32:** Luk 9:45 ✡ **9:35:** Mat 20:25-27; Mak 10:43-44; Luk 22:24-26 ✡ **9:37:** Mat 10:40 ✡ **9:40:**
Mat 12:30; Luk 11:23

41 ✡E hele ke manmanna lange imo, mele nenge eteia ke lek hana mur imo
pe tunge ech lange imo ke halaua imo, NeHalang lape tuacholia ke tunge ure
urana ngana lange i.”

Ta Heporeke Hana Leteria Manmanna Ngana Ero
(Mat 18:6-9; Luk 17:1, 2)

42 “Nenge teke mele poia elle nge aina kinkino ngana nemur nenge leteria
manmanna nge iau ke poia poinga poreke ngana, tuacholinga nga poinga
nei poreke toto nga te heon hite um palaungana nga mele nem kanna pe
tesau hote i nga leme.
43-44 ✡Pomalam, nenge teke perim poia iong ke o losio nga poinga poreke
ngana, o chatoa ke lasus! Urana toto nge perim ero pe o mene maulinga nge
Iesus. Pe poreke ngana, perim nai tetu pe osio langa oan nge henge lemlem.
45-46 Pe nenge teke apem poia iong ke o losio nga poinga poreke ngana, o
chatoa ke lasus! Urana toto nge apem ero pe o mene maulinga nge Iesus. Pe
poreke ngana, apem nai tetu pe osio lange oan nge henge lemlem.
47 ✡Pe nenge teke matam poia iong ke o losio nga poinga poreke ngana,
osul hote ke lasus! Urana toto nge matam ero pe o mene maulinga nge Iesus.
Pe poreke ngana, matam nai tetu pe osio langa oan nge henge lemlem.
48 ✡Nga kileng nenge matmata lape tole iri, pe ana oan mete erochro.
49 “Lape oan helemlem ia iri lochloch.
50 ✡ “Mesmes urana. Pe nenge teke mesmes ngana het, lape mesmes mule
ke mere ol? A poia atu ngamo ke manga mesmes pe a nauele imo ke nek.”

10

Iesus Hetoro Nga Hilenga Hel Nga Leinga
(Mat 19:1-12; Luk 16:18)

1 Iok, Iesus lohaka nga kileng nem pe i ke lange Iutea, pe lotele nga ech nge
Iortan. Hulua teole taua i pe hetoro mule iri ke manga popoia ke kokoeses.
2 Pe Paresio hel tela nge Iesus pe te ollaka hote i. Te onteia i, “O hele at nge
imem. Hotonga hele ke teke urana nge none hile nehei pule?”
3 Iesus tuacholia pe ontei, “Moses tunge hotonga tei lange imo?”
4 ✡Pe iri te tuacholia. “Moses tunge hotonga lange Israel mur pe hele ke
teke, ‘Mele nenge lemene ke hile nehei, isipona asia alalaha ke hele tote i
nge hile nehei lo.’ ”
5 Pe Iesus hele lange iri, “Moses tunge hotonga nem iange te hetore imo pe
anali toto nge a longo tau.
6 ✡Pe nga talun ngana nga ure lochloch te lohot ngaria, ‘NeHalang ala hote
none pe hei e ke pomanga NeHalang nena alalaha hele ngana.’
7 ✡ ‘Ke pomalam non nem hile temene pe tana pe tu luluch nge nehei
8 pe te lohot ke iri elle mana nga singiria.’
9 Ke NeHalang puo tomia imo pe mele pele las mule imo ero ol.”
10 Iok Iesus pe na hana mur teteu la mule nga pele letena pe na hana mur
te onteia i nga ure nemur.
11 ✡Pe hele lange iri ke teke, “None nenge hile nehei pe lei haka mule, poia
poinga nge poreke lange nehei.
12 Pomalam pule, hei e nenge hile ene pe lei haka mule, poia poinga nge
poreke lange ene.”

✡ **9:41:** Mat 10:42 ✡ **9:43-44:** Mat 5:30 ✡ **9:47:** Mat 5:29 ✡ **9:48:** Isa 66:24 ✡ **9:50:** Mat 5:13; Luk 14:34 ✡ **10:4:** Deu 24:1-4; Mat 5:31 ✡ **10:6:** Gen 1:27; 5:2 ✡ **10:7:** Gen 2:24; Epe 5:31-33 ✡ **10:11:** Mat 5:32

Iesus Pete Aina Kinkino Ngana
(Mat 19:13-15; Luk 18:15-17)

13 Hehei pe hana nga kileng nem, te laia tuturia mur nge Iesus ke rahaka
nge iri pe Iesus na hana mur tepoi ele iri.
14 Iesus esia poinga nei pe letena inin pe hele lange na hana mur, “Apoi ele
iri ero, teat nge iau. Iange NeHalang nena mutenga tu nge iri nenge pomai.
15 ✡E hele ke manmanna lange imo, mele nenge mene NeHalang nena
naualanga pe nekinga ke pomange mele sune ero, lape teu laia ero.”
16 Iok laol, Iesus lole aina kinkino ngana pe tal heke penna nge iri ke pete
iri.

Non Nenge Na Ure Halang
(Mat 19:16-30; Luk 18:18-30)

17 Iesus lohaka ke i mulmule lo pe none song la pe tualou nga matana
pe onteia i, “Non Soke urana ngana ellem, lape epoi ke mere ke e mene
maulinga ke koko?”
18 Iesus onteia i, “Pomere nenge o hetue iau ke urana? Mele e ero nge
urana. NeHalang i toro mana.
19 ✡O eteia hotonga nenge NeHalang tunge lange Moses. ‘O hune mele ero.
O tak tote mele nehei ero. O keme ero. O hele poreke mele ero. O topala hite
lem kemenge ero. O longo taua temem pe tam.’ ”
20 Pe non neu hele, “Non Soke, e longo taua hotonga lochloch ngana nemur
nga iau lolomele ngak nike.”
21 Iesus mutena taua non neu pe nau pengpeng lange i pe hele, “Ute elle
mana o poia ero kura. O mene lem urelu mur pe o laia nga ingala matana ke
te olia pe o tunge ana umtutuna lange pakar mur. Pomalam otu ke nek nga
lut nga tapa. Iok, o nanasia iau ol.”
22 Non neu longe pe nakuna poreke pe ua iange letena ia nena ure nge
halang.
23 Iesus nau lange na hana mur pe hele lange iri, “Anali toto nge iri nenge
reria urelu halang pe teteu langa NeHalang naualanga pe nekinga!”
24 Iesus na hana mur te ruraia helenga nei pe Iesus hele sapele, “Pekngak
mur, anali toto nge ateu langa NeHalang nena naualanga pe nekinga.
25 Semel ngana nge kamel palaungana iteu nga pakeka polona sune. Pe
anali toto ngana nge mele nenge na ure halang pe iteu langa NeHalang nena
naualanga pe nekinga.”
26 Iesus na hana mur leteria lilil toto nga helenga nei, pe te ontei hel mule
nge iri, “Itei nenge lape NeHalang mene mule i mai ol?”
27 Iesus nau la mule nge iri pe tuacholia, “Imo sipomo nakumo ero toto nge
a halau mule imo pe nge NeHalang semel mana. NeHalang nakuna nge poia
ure lochloch ngana.”
28 Mala ero pe Petrus lohaka pe hele, “Onau, imem mo hile sue lemem
urelu lochloch ngana pe mo nanasia iong.”
29 Iesus hele lange iri, “Oe, e hele lange imo ke manmanna, itei nenge hile
sue na kileng pe titina mur pe liliuna mur pe temene pe tana pe aina kinkino
ngana pe ich ke nanasia iau pe haliu hote lek helenga urana ngana,
30 i lape mene mule ke halang toto nga etue nei. Lape mene mule ke ana
non kina lime; nga pele mur pe titina mur pe liliuna mur pe tatana mur pe
aina kinkino ngana pe ich. Pe pule lape hana hel tepoi poreke i pe nga hoena
lape tu luluch nge iau ke kokoes.

✡ **10:15:** Mat 18:3 ✡ **10:19:** Exo 20:12-17; Deu 5:16-20

31 ✡Pe hulua nenge te heto heke iri ke iri nga muka, lape iri hoena. Pe hulua
nenge te au sue iri ke iri hoena, lape iri muka.”

Iesus Hele Hemol Ngana Ia Ana Metenga
(Mat 20:17-19; Luk 18:31-34)

32 ✡Iesus pe na hana mur tei nga kue ke te haka lange Ierusalem pe Iesus
i muka ia iri. Pe na hana mur leteria tuanin rara ke halang pe iri nenge te
nanasia iri te matau. Ol pe Iesus mene hot mule na hana analoch pe nai nem
pe hele mule ia ure nemur nenge lape lohot nge i.
33 Iesus hele lange iri, “A longo at. Ta haka lala nge Ierusalem koi pe Non
Tuna lape te tung heke i lange tunginga ana hana mur aria papalauna mur
pe iri nenge te hetottoro hotonga. Iri lape te talue helenga ke te teke mete.
Ke het pe lape te tunge i lange hana lomona ngana mur.
34 Pe lape te hele poreke i pe te ulut lolele i pe te palia i pe te hune i. Pe nga
etue mol ngana nga hoena lape maul haka mule.”

Ieims Pe Ioanes Reria Onteinga
(Mat 20:20-28)

35 Sepeti tutuna mur Ieims pe Ioanes, tela nge Iesus pe te hele, “Non Soke,
mutemem ke mo teke o poia ute nge imem.”
36 Pe Iesus onteia iri, “Lememo taua utar nge iau?”
37 Pe iri te tuacholia, “Nga etue nenge ola nga temem na kileng nenge
ririua tuia pe oare nga lem kilanga palaungana nenge te hemalmal heke iong
ia, o hetakile emem e nga ilim hele nenge hoihoi pe e nga ilim hele nenge
tamalmal ke imem soke luluch nge iong.”
38 ✡Iesus hele lange iri, “A eteia utar nemam? A eteia ute ero iam! Iau lape e
takisia melmelenga palaungana. Pe nakumo nge a takisia pule? Ure poreke
ngana lape lohot nge iau ke e mete. Pe nakumo nge a mete ke pomau pule?”
39 ✡Pe te tuacholia, “Oe, nakumem la.”
Iesus hele lange iri, “Manmanna ke lape a takisia melmelenga palaungana
ke pomange iau. Pe ure poreke ngana lohot nge imo ke a mete ke pomange
iau.
40 Pe iau ak ume nenge e hesilei hote imo ke a are nga ilik hele pe hele ero.
Mele hel nenge muria nem lape iri soke luluch nge iau pe NeHalang hesilei
hote iri ke het lo.”
41 Iesus nena hana iri analoch nem te longe Ieims pe Ioanes reria helenga
pe leteria inin taua iri.
42 ✡Iesus eukirau mule iri lochloch pe hele, “Imo a eteia hana lomona
ngana mur reria poinga lo. Aria soksoke ngana mur tetal hekeke iri ke te teke
iri mukmuka nga ure lochloch. Pe te teke te mene kerkerenga palaungana
pe tenau ele ure lochloch.
43 ✡A nanas taua poinga nenge mai ero. Mele lemene ke teke lohot ke i
palaungana, talsue i pe ume mule nge imo lochloch.
44 Pe mele lemene ke i lohot ke i muka, iok, talsue i pe ume ke pomanga
lemo hengekuleilei ana non ia.
45 Iange Non Tuna pule at pe tal heke i ero. Sio at pe talsio mene i pe takisia
melmelenga palaungana nenge hemas mule hulua halang.”

Iesus Hemasia Patimias Nenge Matana Hit
(Mat 20:29-34; Luk 18:35-43)

✡ **10:31:** Mat 20:16; Luk 13:30 ✡ **10:32:** Mak 8:31; 9:31 ✡ **10:38:** Mak 14:36; Luk 12:50 ✡ **10:39:** Ume 12:2; Hem 1:9 ✡ **10:42:** Luk 22:25-26 ✡ **10:43:** Mat 23:11; Mak 9:35

46 Iesus pe na hana mur tela nge Ieriko. Te lohaka nge Ieriko pe tei mule
pe hulua te nanasia iri. Pe ne Timias tuna Patimias matana hit pe arare nga
kue ilina ke longlong umtutuna.
47 Ana non longe nge manga Iesus nge Nasaret kou atat pe alngana haka,
“Iesus, Teuit tuna! Letemia iau ke o halaua iau!”
48 Pe iri halang tepoi hele pe te hele lange i ke reng. Pe ero. Non neu
alngana ke soke toto ol, “Teuit tuna, letemia iau ke o halaua iau!”
49 Ol pe Iesus mes sapele pe hele, “A iua i ke at.”
Te iu sapele non neu pe te hele, “Atong o lohaka pe o iech, iange i kou iuiua
iong.”
50 Non neu sau sue nena hengeron nenge lololo ana pe tamu haka pe lange
Iesus.
51 Iesus onteia i, “Lemem taua utar nge iau?”
Pe non neu tuacholia, “Non Soke, e teke matak charchara mule.”
52 ✡Pe Iesus hele, “Ola ol. Letem manmanna ngana poia iong ke o urana
lo.”
Non neu matana charchara sapele pe nanasia Iesus nga kue.

11

Iesus Iteu Nge Ierusalem Ke Manga Naungaala Ana Non (Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Ioa 12:12-19)

1 Tei ke heroi lange Ierusalem pe tei haka nga hengene nenge Oliua. Pe te
lohot nga tuele tana nenge Petpage pe Petani. Iesus kulosia nena hana nai
2 pe hetoro hite iri, “Imo nai ai langa tuele tana nenge a naue la neu. Ai ke
ala pe a esia tongki nge te kale hite pe mele songia ero kura. Aun hote pe a
mene at. 3 Pe nenge teke mele onteia imo, ‘A potatar ia ure nemam?’ Pe a
hele lange i ke a teke, ‘Non Soke mutena taua ke teke la, pe at muleia kura.’ ”
4 Tei ke tela pe te hottaua tongki nge kalenga hit ke mes nga kue nga pele
matana pe te un hote.
5 Hana hel nge temes luluch te ontomoia iri, “A un hote tongki nem ke a
potaria?”
6 Pe te tuacholia ke pomanga Iesus hele ngana lange iri pe te renge iri ke
tela.
7 Te mene tongki lange Iesus pe tesau heke reria hengeron langa ana ure
ke Iesus are haka ia.
8 Hehei pe hana tesau parai ia reria hengeron nga kue tana. Pe hel tela nga
ume ke te chatoa hakau ina mur pe te tatach hote nga kue.
9 ✡Iri nenge tei nga muka nge Iesus pe iri nenga hoena, singiria kikele
NeHalang pe te makul haka, “Ta heto heke NeHalang! Nena petanga tu nge
i nenge kulos sue at nga Non Soke ene!
10 NeHalang pete etue nenge atat ke pomanga pete etue nenge temere
Teuit esele Israel mur nge nike. Ta heto heke NeHalang nga lut toto!”
11 Iesus iteu lange Ierusalem, pe iteu langa temene na pele. Pe nau rara
nga ure lochloch. Nau rara ke het pe iri ul na hana analoch pe nai nem, tei
sereng mana nga ulei ke tela nge Petani.

Iesus Heleia Ae Nge Ngana Ngana Ero (Mat 21:18-19)

12 Pomange rou, te lohaka nge Petani ke tela mulmule nge Ierusalem pe
Iesus mete ana.

✡ **10:52:** Mak 5:34 ✡ **11:9:** Psa 118:25-26

13 ✡Esia ae popi nge ina halang pe mes nga tau pe ila ke teke nau. Lape
nganangana ma ero? La ke es pe ina mana pe nganangana ero iange ana
etue nenge hei ero.
14 Iesus hele taua ae popi nem ke teke, “Nganangam ero ol!” Pe na hana
mur te longe.

Iesus Langa Temene Na Pele
(Mat 21:12-17; Luk 19:45-48; Ioa 2:13-22)

15 Tela ke tesau hot nge Ierusalem pe Iesus i teu langa temene na pele. Pe
talun ke lope hote iri nenge tei alala nga temene na pele. Pe hekale hulia
hatanga nenge te hetata umtutuna ia pe arenga nenge iri nenge tei alala ia
ngie.
16 Pe heo ele iri nenge te loloch urelu pe te tamo tele rara nga temene na
pele letena.
17 ✡Pe lohaka pe hetore hehei pe hana ke pomai, “NeHalang nena alalaha
nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke,
“ ‘Lape te hetue lek pele ke hehei pe hana
nga kileng pe kileng reria hetalaulaunga ana pele.’
Pe imo a poia ke nakuna pomanga kemenge kina mur reria pele nenge te
talkomkome ia.”
18 ✡Tunginga ana hana mur aria papalauna mur pe hana nenge te het-
ottoro hotonga te longe ke pomau pe te tango rara kue nenge lape te hune
Iesus. Pe te mataua i iange hulua lochloch te rura ia non ngana na helenga.
19 Nga ulei Iesus pe nena hana mur te lohaka mule nga tuele tana neu.

Nananga Nenga Ae Popi
(Mat 21:20-22)

20 Pomange rou nga uach te nanasia kue nem pe te naue ae popi neu nge
kalum ke sio langa ulanlana mur.
21 Petrus letena metene utar nenge lohot pe onteia Iesus, “Non Soke, onau
la! Ae popi nenge lem helenga makia kou mete!”
22-23 ✡Pe Iesus hele lange iri ke teke, “E hele ke manmana toto lange imo.
Nenge teke letemo manmanna nge NeHalang, amo e hele langa hengene
nei, ‘O lohaka pe ola ke osau teua iong nga ruach letena!’ Nenge teke letem
nachnai ero pe letem kerkereng mana nga utar nenge o heleia, NeHalang
lape poia ke lohot nge iong.
24 ✡Ke pomalam e hele lange imo: Nga etue nenge a hetalaulau pe a ontei
nga ute, letemo manmanna toto ke a mene ure nem, pe lape a mene ure e
nenge a ontomoi iau ia.
25 ✡Pe nenge teke omes ke o hetalaulau pe letem metene poinga poreke
ngana nge mele poia lange iong, letem poreke ia mele nem mukam. Ke
pomalam temere nga lut lape letena ia iong nga lem poinga poreke ngana
mur pule.
26 Pe nenge teke letem poreke ia hehei pe hana nga reria poinga poreke
ngana mur ero, temem nga lut lape letena ia iong nga lem poinga poreke
ngana mur ero pule.”

Onteinga Nga Iesus Nena Kerkerenga
(Mat 21:23-27; Luk 20:1-8)

27 Iesus pe na hana mur teat mule nge Ierusalem pe Iesus i teu nga
NeHalang na pele palaungana. Pe tunginga ana hana mur aria papalauna
mur pe hotonga ana hetoronga mur pe almasinga ana hana mur teat nge i.

✡ **11:13:** Luk 13:6 ✡ **11:17:** Isa 56:7; Jer 7:11 ✡ **11:18:** Mak 14:1 ✡ **11:22-23:** Mat 17:20
✡ **11:24:** Mat 7:7 ✡ **11:25:** Mat 6:14-15

28 Pe te onteia i, “O kerkereng ngam mere nge o poia ure nemur? Itei he
kerkereng ia iong ke o poia iri?”
29 Iesus tuacholia iri, “Lape e onteia imo mukam. Pe nenge teke a tuacholia
at nge iau, iok iau lape e tuacholia lemo onteinga.
30 A hele at nge iau, Ioanes nena kerkerenga nenge henunun nem at
langai? At nge NeHalang ma at nge mele nga ich?”
31 Te hele hel mule nge iri, “Lape ta hele ke mere mai? Nenge teke ta
tuacholia ke ta teke, ‘At nge NeHalang.’ I lape ontei mule ita ke, ‘Pe pomere
nenge letemo manmanna nge i ero?’
32 Pe nenge teke ta teke, ‘At nge mele mana nga ich’ hulua nei lape te
lope ita.” (Iri te matau iange hulua ramaria kerkereng toto nge Ioanes i
hetatalonga.)
33 Ol pe te hele lange Iesus ke te teke, “Mo eteia ero i.”
Pe Iesus hele lange iri, “Iok, iau pule lape e tuacholia lemo onteinga ero
nga kerkerenga nenge e popoia urelu nemur.”

12

Helenga Opene Nga Iri Nenge Te Nau Ele Uain Ana Ume
(Mat 21:33-46; Luk 20:9-19)

1 ✡Ol pe Iesus hele lange iri nga helenga opene, “Nga etuene e none tue uain
ana late pe haua ana mapuo ke liliu tom. Pe selia polo nenge lape poi hote
uain nganangana eina ia. Pe hemesia naungaala ana pele ke ona langa lut
ke tenau ele. Pe tung sue late nem lange hana hel ke tenau ele pe i kela ol.
2 Pe nga lulunga ana etue, ume tokoninga nem kulosia nena none ke la
mene nena uain nganangana hele.
3 Pe iri nenge tenau elele ume nem, te laua ume tokoninga nena non pe
tepal poreke i pe te kulosia i ke patpata mana la ol.
4 Ol pe ume tokoninga kulosia nena none pule ke lange iri. Pe iri nenge
tenau elele ume nem tepal chachia palpalna pe tepoi poreke tote i.
5 Pe kulosia nena none pule pe te hune i. Pe kulosia nena hana mur hel
pule pe hana nemur te palia iri pe te hune hel ke te mete.
6 Pe elle mana nge tu ol, ana non tuna nge mutena tau tote. Nga hoena toto
ol kulosia tuna pe hele, ‘Lape te renge tuk pamla.’
7 Hana nemur teare pe te neue ana non tuna nge i ke atat pe te hele tele hel
nge iri, ‘Non nem tuna lape mene lochloche ure nemur. Ta hune i pe ta mene
nena ure nemur ke rera ia.’
8 ✡Ol pe telaua i pe te hune ke mete pe tesau hote i nga ume.”
9 Pe Iesus ontei, “Ol pe ume tokoninga nem poia utar ol? I lape at pe hune
hana nemur pe tunge ume nem lange hana hel pule ke tenau ele.
10 ✡A sisia NeHalang nena alalaha ero kai?
‘Iri nenge te hemesmes pele, te esia um e
pe te teke ma um nem poreke.
Pe um nei urana toto nga um lochloch ngana
nge hekerkereng ia pele nem.
11 Ure nei NeHalang poia.
Ta naue pe nakuna urana mana nga matara!’ ”
12 Iuta mur aria papalauna nemur te teke te laua Iesus iange te eteia ke Iesus
heleleia iri nga helenga opene nem. Pe ero iange te mataua hulua. Ol pe te
hile sue i pe tela.

✡ **12:1:** Isa 5:1-2 ✡ **12:8:** Hip 13:12 ✡ **12:10:** Psa 118:22-23

Onteinga Nga Umtutuna Sau Ngana
(Mat 22:15-22; Luk 20:20-26)

13 ✡Pe nga hoena te kulosia Paresio mur hel pe ne Herot nena hana mur
hel ke tela nge Iesus ke te ollaka hote i nga onteinga mur.
14 Tela nge i pe te hele, “Non Soke, imem mo eteia nge o hele ke pengpeng pe
manmanna toto lala nge hehei pe hana lochloch. Pe letem una ero nge hana
nenge reria ure halang ma une sune mana. Pe o hetoro ngam ia NeHalang
na poinga urana mana. Iok, o hele at nge imem. Pomere nga rera hotonga
mur, lape ta saua umtutuna ke lange non soke nenge Rom, ma ero?”
15 Pe Iesus eteia reria ollakanga pe hele lange iri, “Pomere nenge a teke a
ollaka hote iau mam? A mene umtutuna elle at ke enau.”
16 Te mene umtutuna elle lange i pe ontei ia iri, “Itei ramana pe ene mai?”
Pe te hele, “Non Soke nenge Rom ramana pe ene laka.”
17 ✡Ol pe Iesus hele, “Oe, ure nenge ne Kaesa nena, a tunge lange i pe ure
nenge NeHalang nena, a tunge lange NeHalang.” Pe hana nemur te rura nga
Iesus na helenga pe leteria tuanin raria.

Onteinga Nga Metenga Pe Maulinga
(Mat 22:23-33; Luk 20:27-40)

18 ✡Satiusi mur te teke hehei pe hana nenge te mete lape te maul haka mule
ero ol. Pe hel nge iri tela ke tehot nge Iesus pe te hele ke te teke,
19 ✡“Non Soke, Moses hasia hotonga e at nge ita ke pomai, ‘Nenge teke none
mete hatalia nehei pe tuna ero. Non nem tina lape lei heke hei pakar nem.
Pe nenge teke turia, lape te hetue ke non nenge mete nem tuna.’
20 Nga etuene e, aina iri rahtele nai titiria mur hel. Nenge tengene ana lei
pe turia ero pe mete.
21 Pe tina nei ngana lei heke hei neu pe turia ero pe mete. Pe tina mol ngana
poi ke pomau pule.
22 La ol pe titina mur lochloch te leia hei nem pe tuturia mur ero pe te mete
ke pomalam pule. Pe nga hoena toto ol, hei nem mete.
23 Iok, iri lochloch te leia hei nem lo pe nga etue nenge te maul haka mule,
itei lape nehei ia ol?”
24 Pe Iesus tuacholia ke teke, “Ramamo mallaha nga NeHalang nena
helenga pe na kerkerenga ero. Ke ngana laka nenge letemo matana ngana
song ke pengpeng ero.
25 Iange nga etue nenge NeHalang hemaul heke hehei pe hana nga
metenga, tepoi ke pomange angkelo mur nga lut ke telei ero.
26 ✡NeHalang heleia maulinga haka mule nga metenga ana helenga lange
Moses nga oan nge ngaulala pe Moses has sue ke ulolo. Pe imo mam a sisia
ero ma? NeHalang hele lange Moses ke teke, ‘Iau NeHalang pe Iau Apraham
ana soke, Isak ana soke, pe Iakop ana soke.’
27 Ke pomalam, NeHalang i hana nenge te maululul aria soke ia. Hana
nenge te mete aria soke ia ero. Pe imo letemo matana ngana song ke
pengpeng ero toto!”

NeHalang Nena Hotonga Nenge Palaungana Toto
(Mat 22:34-40; Luk 10:25-28)

28 ✡Non e nge hetottoro hotonga at pe longe reria helenga. Pe longe Iesus
nge tuacholia Satiusi mur reria onteinga ke urana pe onteia i, “Hotonga tei
nge i palaungana toto nge iri lochloch?”

✡ **12:13:** Luk 11:53-54 ✡ **12:17:** Rom 13:7 ✡ **12:18:** Ume 23:8 ✡ **12:19:** Deu 25:5 ✡ **12:26:** Exo 3:2, 6 ✡ **12:28:** Luk 10:25-28

29 ✡Pe Iesus hele, “Hotonga nenge palaungana toto koi nei: ‘Israel mur, a
longo. Non Soke NeHalang i toro mana ara Non Soke ia.
30 Mutemo tau tote amo Non Soke NeHalang nga kakahomo pe nga opemo
pe nga letemo tuanin ngana pe nga kikimo ngamo.’
31 ✡Pe NeHalang nena hotonga nai ngana nenge palaungana toto ngana
koi nei: ‘Mutem taua nei ngam ke pomanga mutemo taua iong sipom.’ Ke
hotonga e nge palaungana toto nga hotonga nai nei ero.”
32 Pe Non nenge hetottoro hotonga hele lange Iesus, “Oe, urana Non Soke.
Manmanna toto pomanga o hele ngam, nenge Non Soke NeHalang i toro
mana pe mele nge i NeHalang ero ol. Ngana laka lom i toro mana lo.
33 ✡Pe urana nge tapoi ke nek ke mutera tau tote Non Soke NeHalang nga
kakahora pe nga letera matana ngana pe nga kikira ngara. Pe pule mutem
taua neingam ke pomanga mutem taua iong sipom. Urana nge o longo taua
hotonga papalau ngana nai nei. Iange hotonga nai nei iri papalau ngana toto
nga tunginga nemur nenge te chacharuche nga oan pe nga tunginga mur
lochloch.”
34 Iesus longe non neu nge tuacholia helenga ke urana mana pe hele lange
i, “Iong otu ke rochroi toto langa NeHalang nena naualanga pe nekinga.”
Ol pe nga hoena te matau pe te onteia Iesus ero ol.

Onteinga Nga Kristus
(Mat 22:41-46; Luk 20:41-44)

35 Iesus hetottoro nga NeHalang nena pele palaungana pe ontei, “Pomere
nenge hana nenge te hetottoro hotonga te teke Kristus i ne Teuit nette ia?
36 ✡Opepengpeng hepengia ne Teuit ke hele ke teke,
“ ‘Non Soke NeHalang hele lange ak Non Soke:
“Oare la koi nga ilik hele nga tamalmal
kela het nga etue nenge e hekou sue
lem ngarang mur ke etal sue iri nga apem huna.” ’
37 Ne Teuit isipona hetue I ke ana Non Soke. Pe pomere nenge Kristus lohot
mule ke ne Teuit nette ia?”
38 Iesus hetore iri ke lala pe hele, “A nauele imo ke nek nge hana nenge te
hetottoro hotonga iange muteria tau tote poinga nenge te heronia hengeron
sasase ngana pe tela nga ingala matana ke te teke hehei pe hana te apala ele
iri.
39 Te teke te keke ele kilanga nemur nga muka toto nge hehei pe hana nga
hetoronga ana pele pe nga ngaunga matana mur.
40 Te pallaka ia pakar mur pe te mene reria pele pe urelu mur. Pe te
hetalaulau ke sase toto ke te teke te poia iri ke te urana nga hulua mataria.
Hana nenge pomai aria tuangachol nga hoena lape poreke toto.”

Hei Pakar E Nena Tunginga
(Luk 21:1-4)

41 Iesus are rochroi nga umtutuna ana kaliu nga Non Soke nena pele pe
esesia hehei pe hana nge tetal teueu reria umtutuna. Pe hana nenge reria
urelu halang tetal teu ke reria umtutuna halang toto.
42 Pe hei pakar e at pe tal teua umtutuna nai nge elio ero mana.
43 ✡Pe Iesus iua nena hana mur ke teat nge i pe hele, “E hele lange imo ke
manmanna, tunginga nenge hei pakar tal teua nei, halang toto nga hehei pe
hana lochloch reria nenge tetal teu nga umtutuna ana kaliu.
44 Iri hel reria umtutuna halang ma pe te mene unne mana ke at tetal teua
pe hei pakar nena umtutuna unne nenge ma elele i ngana koi hile hote nei.”

✡ **12:29:** Deu 6:4-5 ✡ **12:31:** Lev 19:18 ✡ **12:33:** 1Sa 15:22; Hos 6:6 ✡ **12:36:** Psa 110:1 ✡ **12:43:** 2Ko 8:12

13

Iesus Heleia Temene Nena Pele Palaungana Nge Lape Te Toto Sue
(Mat 24:1-2; Luk 21:5-6)

1 Iesus lohaka hatalia temene nena pele palaungana ke teke lala lo pe nena
none hele, “Non Soke, onau la. Um pe pele nemur nakuria urana toto!”
2 ✡Pe Iesus hele, “O esia pele papalau ngana nemur? Lape tetu ke mau ero
ol. Te toto sue pe lape ute nge tunga muria ero ol.”

Iesus Heleia Ure Poreke Ngana Mur Nge Lape Lohot
(Mat 24:3-14; Luk 21:7-19)

3 Iesus arare nga hengene nge Oliua pe nau tele langa temene na pele
palaungana, pe Petrus pe Ieims pe Ioanes pe Antreas, iri toro mana teura
hot tau i.
4 Pe te onteia i ke te teke, “Ure nei lape lohot nge ngingie? Pe utar nge lape
lohot tala ke mo esia pe mo eteia ke etue nenge ure nei lohotia heroi lo?”
5 Iesus hele lange iri, “Anau ala ke nek ma lape hana hel te channanga ia
imo.
6 Hana halang lape teat pe te hele nga iau ek ke te teke, ‘Iau koloi! Iau non
nenge e hemasmas!’ Pe lape te channanga ia hehei pe hana halang.
7 Lape a longe palinga hel nge lohot ke rochroi mana nge imo pe a longe
palinga hel pingana nge at nga tau. Pe a matau ero. Ure nemur lape te lohot
tala pe imo a teke ma etue hetala ngana iam lom, pe i ero la.
8 Kileng mur tepal helel. Hana nga ich hel tepal hel luluch nge iri nenga ich
hel. Mangila lape rur nga kileng lochoch. Hana halang lape aria ngaunga ero
ke te metmete. Ure nemur pomanga melmelenga tala ngana nenga hohonga.
9 ✡ “Anau ala amo ke nek. Ma lape te laua imo pe te laia imo nga haliunga pe
te palia imo nga reria hetoronga ana pele mur. Imo lape ames nga haliunga
nga hana papalau ngana mur mataria iange a nanasia iau, pe a hele hote
helenga urana toto ngana lange iri.
10 Nga kileng lochloch ngana te haliu hote helenga urana toto ngana lange
hehei pe hana, ke het pe etue hetala ngana at sapele.
11 ✡Nga etue nenge te laua imo ke la te ontei hotote imo, samo loiloi nga
utar nenge lape a heleia ero. Etue nem at pe letemo metene utar pe a heleia,
iange helenga nem lemo helenga ia ero. Opepengpeng tunge lange imo.
12 ✡Iri nenge titiria hel te tung mule titiria mur ke la te hune iri. Pe hana
te tunge tuturia mur kela te hune iri. Pe tuturia mur te hunel luluch nge
tetemeria mur pe te tunge iri ke la te hune iri.
13 ✡Hulua lape lemeria ero ia imo iange a nanasia iau. Itei nenge rahite
letena manmanna ngana kela het nga etue hetala ngana, lape e mene i.”

Aetapuna Nenge Poreke Toto Nga NeHalang Naungana
(Mat 24:15-28; Luk 21:20-24)

14 ✡Pe Iesus hele pule ke teke, “Imo lape a naue aetapuna nge mes nga
NeHalang nena pele nenge heo ngana toto letena. Pe ure nem poreke toto
nga NeHalang nau ngana. (Imo nenge asisis, letemo tuanin hote helenga nei
luna ke nek!). Ol pe iri nenge Iutea te esia ure poreke ngana nem pe te ua
kela te talkome nga hengene mur.
15 ✡Non nenge tu nga pele ona, sio mule ero, nem pe teu ke la mene mule
ute nga pele letena ero, ua mana ke la ol.
16 Pe non nenge tutu nga ume, la mule nga nena pele ke mene nena
hengeron mur ero, ua mana pule.

✡ **13:2:** Luk 19:44 ✡ **13:9:** Mat 10:17-20 ✡ **13:11:** Luk 12:11-12 ✡ **13:12:** Mat 10:21 ✡ **13:13:** Mat 10:22; Ioa 15:21 ✡ **13:14:** Dan 9:27; 11:31; 12:11 ✡ **13:15:** Luk 17:31

17 ✡Hehei nemur nenge saria pe nenge te lololo peo mur, atong mur lape te
amneia ke meena toto nge iri!
18 A hetalaulau lange NeHalang ke etue nem lohot nga lukunna ana etue
ero
19 ✡iange melmelenga palau ngana nei poreke nenge poreke toto. Nga etue
nenge NeHalang ala hote tapa pe ich ke at heueu nei, melmelenga palau
ngana pele nge pomai lohot ero. Pe lohot ngana nei, lape lohot mule ero ol.
20 Pe NeHalang lape tom choro ia etue nemur. Pe toinge ero, hulua
lochloch ngana lape te mete. NeHalang hesilei hote hehei pe hana nenge i
nena, pomalam tom choro mene etue nemur.
21 "Nga etue nem, mele hel lape te hele lange imo ke mai, 'O nau at, non
nenge hemasmas koi! O nau la e pule kou!' Nenge teke a longe helenga nem
mur, a longo taua iri ero.
22 ✡Iange hana hel lape te pallaka ke te teke iri Kristus nenge hemasmas pe
hel te teke iri hetatalonga. Pe lape te poia ure hel nge hehei pe hana nenge
NeHalang hesilei hote iri ke te ruraia. Lape te poia ure nemur ke te teke te
channanga ia iri. Pe ero, nakuria ero toto nge te channanga ia iri.
23 E hele tala ia ure lochloch lala nge imo nike pe a nauala amo ke neknek!"

Non Tuna At Ngana
(Mat 24:29-31; Luk 21:25-28)

24 ✡ "Ure poreke ngana mur te lohot ke het pe nga hoena chaia matana lape
tua ero pe teio lape tua ero pule.
25 Pe itoch mur lape tei ke te nanasia muria ero ol, te song parai pulut mana
pe kerkerenga hel pule nga tapa sana lape telot sio.
26 ✡Nga etue nem Non Tuna lape lohot nga ulu pe lohot luluch nga kikina
ngana palaungana pe nena hemalmalinga.
27 ✡Pe lape kulos sue nena angkelo mur ke tesio at nga ich, ke te eukiraua
nena hana mur nenge hesilei hote iri nga kileng mur lochloch ngana nga ich.

Hengetoro Nga Ae Keng
(Mat 24:32-35; Luk 21:29-33)

28 "Anau langa ae keng, i lape hetore imo. Nga etue nenge perperna mur
te rora mule, nakuna urana. Nem, letera metene ke chaia ana etue heroi lo.
29 Pomalam pule ta esia urelu nenge te lohotot pe letera metene ke Non
Tuna at mule ngana ana etue talunun lo.
30 E hele ke manmanna toto lange imo. Hulua lochloch nga etue nei lape
te maulul kura pe ure nemur te lohot.
31 Tapa pe ich lape tehet pe lek helenga mur tehet ero.

Mele Etei Nekia Etue Nem Hot Ngana Ero
(Mat 24:36-44)

32 "Pe mele etei nekia etue nem lohot ngana ero. Angkelo mur te etei ero
pe NeHalang Tuna etei ero. Temene i toro mana eteia.
33 Ke a nauala ke nek, iange a eteia ana etue lohot ngana ero.
34 I nakuna nenge pomanga none nge lohaka hatalia nena pele pe tung
sue ume mur lange nena hana mur pe langa kileng nga kileng tau ngana.
Iri ellechle tenau ele aria ume mur pe hele lange elle ke naualala nga pele
matana.
35 ✡Ke pomalam a nauala ke nek ol, iange a eteia pele tokoninga at mule
ngana ero. I lape at mule nga ulei ma miliko tuna ngana. Nga ngie chou
tangtang ma nga uach ol.

✡ **13:17:** Luk 23:29 ✡ **13:19:** Dan 12:1; Hem 7:14 ✡ **13:22:** Hem 13:13 ✡ **13:24:** Isa 13:10; Jol 2:10, 31; 3:15; Hem 6:12-13 ✡ **13:26:** Hem 1:7 ✡ **13:27:** Mat 13:41 ✡ **13:35:** Luk 12:38

36 A mamani ero, iange lape at mule pe hottaua imo nge a mamani.
37 Utar nenge e heleia lange imo, e heleia lange iri lochloch: Anau ala ke nek!”

14

Te Mil Iesus Ana
(Mat 26:1-5; Luk 22:1-2; Ioa 11:45-53)

1 Etue nem lohot nenge Israel mur te ngaua ngaunga matana palau ngana nenga Ingatoto pe Ngaunga Menini Ngana. Iok laol, etue nai tu kura pe ngaunga matana palaungana nem lape lohot. Pe tunginga ana hana mur aria papalauna mur pe hana nenge te hetottoro hotonga te tango rara kue e nenge talkome ke te laua Iesus pe te hune i.
2 Pe lemeria ero nge te poia nga ngaunga matana ana etue iange lape hulua te esia pe tepal paria ia iri.

Hei E Henonou Hote Iesus Ana Metenga Opene
(Mat 26:6-13; Ioa 12:1-8)

3 ✡Iesus kila teu nga Simon Lepra nena pele nge Petani. Are ke ngaungau pe hei e i teu at pe mene um e nge nakuna pomanga ech kina pe mutaia ure inangana ehech ngana nenge singira ana ia. Ure neu uruna haka toto iange te ume hote nga ae e nge inangana ehech toto. Ana hei palhote matana pe pasiling heke nga Iesus palpalna.
4 Hana hel te esia pe leteria inin pe te hele tele hel nge iri, “Pomere pa nenge hei paneu hesil sio mene ure paneu mau?
5 Nenge teke te laia nga ingala matana, lape te olia nga umtutuna ana non kina analoch pe lime pe uruna te mene pe te laia nge pakarkar una mur!” Te heleia i nga matana pe te hemeia i.
6 Pe Iesus hele, “A hemeia i ero! A hele poreke i ke?
7 ✡Pakar mur tetu luluch nge imo ke kokoes pe nenge teke lememo, a halaua iri pule. Iau etu luluch nge imo ke kokoes ero.
8 ✡Hei nem poi une la. Atong poi heke tele nga singik iange nga hoena lape e mete pe te poia ure nem nga singik pule.
9 Letemo metene ke nek! NeHalang na helenga lape te heleia nga kileng lochloch ngana nga ich. Pe utar nenge hei nei poia at nge iau, lape te hele hote pule ke hehei pe hana leteria metene heke mule.”

Iutas Hele Luluch Nge Hana Hel Ke Tunge Iesus Lange Iri
(Mat 26:14-16; Luk 22:3-6)

10 Iok laol, Iesus nena hana iri analoch pe nai, pe elle ene Iutas Iskariot. Iutas tuahita Iesus ana nge tunginga ana hana mur aria papalauna mur ke teke tung heke Iesus lange iri.
11 Hana nemur te longe pe te iech pe te hele lange i ke lape teol hite i. Iutas tango rara sapele kue nenge lape mene Iesus pe tung heke lange iri.

Iesus Ngau Luluch Nge Nena Hana Mur Nga Ngaunga Matana Nenga Ingatoto
(Mat 26:17-25; Luk 22:7-14, 21-23; Ioa 13:21-30)

12 ✡Iok, Ngaunga Menini Ngana ana etue talun pe te hune Sipsip Tuna ke te ngaua, ke leteria metene etue nenge Ingatoto ana. Iesus nena hana mur te onteia i, “O teke ta ngaua ngaunga nem langai?”
13 Iesus hele lange nena hana nai, “Ai teu langa tuele tana neu pe none nge takisia ech kina lape tapang ia imo. A nanasia i

✡ **14:3:** Luk 7:37-38 ✡ **14:7:** Deu 15:11 ✡ **14:8:** Ioa 19:40 ✡ **14:12:** Exo 12:6

14 kela nga pele nenge i teuia pe a hele lange pele tokoninga ke a teke,
‘Non Soke teke o henonoua imem nga pele letena unne nem, nenge lape i pe
nena hana mur te ngaua ngaunga matana nenge letera metene etue nenga
Ingatoto.’
15 I lape henonoua imo nga pele letena unne nge palaungana pol nga lut,
nenge ngaunga ana hatanga pe arenga mur te maia lo. Pe a tatalo ele ara
ngaunga mur nga lamam.”
16 Iesus nena hana mur tei teu langa tuele tana nem pe ure lochloch ngana
lohot ke manga hele ngana ia lange iri ke ulolo. Ol pe te tatalo ele ure
lochloch sapele.
17 Nga miliko Iesus iri hul nena hana analoch pe nai nem, teat sapele.
18 ✡Te are ke te ngaungau pe Iesus hele, “E hele ke manmanna lange imo,
amo elle nge imo nenge ita ul ta ngaungau nei, lape tung heke iau nga hana
peria.”
19 Na hana mur leteria meena sapele pe iri ellechle te onteia i, “Lape ngana
kai iau mai?”
20 Iesus tuacholia, “Ngana laka e nge imo analoch pe nai nem, nenge puo
teua ana ngaunga nga ngaunga eina luluch nge iau.
21 Non Tuna lape mete ke pomanga NeHalang na helenga hele talaia lo. Pe
tuacholinga poreke toto ngana, lape lohot nge i nenge tung heke Non Tuna
langa hana poreke ngana mur peria, ke te hune! Nenge teke non nem tana
hoe i ero nike, toinge urana nge i iam!”

Ngaunga Nenge Non Soke
(Mat 26:26-30; Luk 22:14-20; 1 Kor 11:23-25)

22 Etue nenge te ngaungau, Iesus mene ngaunga nem pe hele urana lange
Temene, reke pe heronge nge nena hana mur pe hele, “A mene. Iau mirak
koi.”
23 Ke het mene eulinga, hele urana lange Temene pe tunge lange iri
lochloch ke tein.
24 ✡Iesus hele, “Iau eik koi. Iau lape e mete pe eik lele ke heneue imo
lochloch nga Helenga Tomunga Hel nenge NeHalang hele talaia ke teke poia.
25 E hele ke manmanna lange imo, Iau lape einia uain e ero ol ke la ein
mule uain heueu ngana nga etue nenge hulua lochloch tenau haka lange
NeHalang pe te heto heke i ke aria soke ia.”
26 Iok laol, te peua aria peunga elle ke te heto heke NeHalang ke het pe tei
hot sapele ke tela nga hengene nge Oliua.

Iesus Hele Lange Petrus, Ke Teke Lape Channanga
(Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Ioa 13:36-38)

27 ✡Iesus hele lange iri, “Imo lochloch ngana lape a ua ak pe a hile sue iau,
ke pomanga NeHalang na helenga heleia lo, ‘Non palau ngana lape hune
naualanga nenga sipsip mur pe sipsip nemur lape te ua parai.’
28 ✡Pe nga hoena lape e maul haka mule nga ak metenga pe iau muka nge
imo ke ela nge Kalelea.”
29 Petrus tuacholia, “Nenge teke iri lochloch te teke te ua am, iau lape e ua
am ero!”
30 Iesus tuacholia, “E hele ke manmanna lange iong. Pareo tang ke henai
ero kura nga miliko nei, pe o hele he mol ke o eteia iau ero.”
31 ✡Petrus tuacholia ke kerkereng toto, “Iau lape e hele ke pomam ero toto.
Nenge teke tehun luluche iau nge iong, e ua am ero pule!”
Iesus nena hana mur lochloch te hele ke pomau pule.

✡ **14:18:** Psa 41:9 ✡ **14:24:** Exo 24:8; Jer 31:31-34; Zec 9:11; 1Ko 10:16; Hip 9:20 ✡ **14:27:** Zec 13:7
✡ **14:28:** Mat 28:16; Mak 16:7 ✡ **14:31:** Ioa 11:16

Iesus Hele Luluch Nge Temene Nge Ketsemani
(Mat 26:36-46; Luk 22:39-46)

32 ✡Tela nga kileng nenge Ketsemani pe Iesus hele lange nena hana mur,
"A are la koloi pe ela e hele luluch nge Temek."
33 Iok, mene Petrus pe Ieims pe Ioanes ke te koko nge i. Pe Iesus letena
meena toto sapele
34 ✡pe hele lange iri, "Letek meena ngana nei, teke hemete tote iau. Atu la
mai pe a nauala."
35 I la pol mana pe tamal sue i lange ich pe hele lange Temene ke teke,
"Auoo! Temek! Teke nakum, o poia etue nenge melmelenga palaungana nei
ana ke lohot nge iau ero."
36 ✡Iesus hele, "Temek, iong nakum nge o poia ure lochloch ngana. O poi
ele melmelenga palaungana nei nge iau. Pe o poia nga lemek ngak ero, opoi
mene nga iong sipom lemem ngam."
37 Iesus at mule pe nena hana mol neu te mamani lo. Ol pe hele lange
Simon Petrus, "O mamani ke? Onau ala pol ero?"
38 Pe hele lange iri, "Anau ala pol pe a onteia Temere nga lut ke halaua imo
ke a losio nga totoinga poreke ngana ero. Lape lememo toto nge a poia ure
nge urana, pe singimo kerkereng ero iange imo hana mana nga ich."
39 Iesus la mule pe hele lange temene ke pomau mana, "Auoo! Temek! Iong
nakum nge o poia ure lochloch ngana. O poi ele melmelenga palaungana nei
nge iau. Pe o poia nga lemek ngak ero. O poi mene nga iong sipom lemem
ngam."
40 Iesus at mule pe na hana mur te mamani pullo, iange mataria nong
nongo toto. Haria meena pule nge te tuacholia na helenga iange te eteia utar
nenge lape te heleia ero.
41 At mule hemol ngana pe hele lange iri, "A mamamani kura ma? A
memete ol! Iange etue nei at lo! Te tunge Non Tuna langa hana porekreke
ngana mur peria lo.
42 A lohaka pe tala ol. Anau la non nenge tung heke iau kou!"

Te Laua Iesus
(Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Ioa 18:3-12)

43 Iesus helele kura pe Iutas he hot. Iutas i Iesus nena none nga nena
hana analoch pe nai nem. Hana papalauna pe tunginga ana hana mur aria
papalauna mur pe hana nenge te hetottoro hotonga, te kulosia hulua ke te
mene palinga hel ana mese pe pakpaka pe te nanasia Iutas.
44 Iutas hele hatal reria ke teke, "Anau pe e rahite elle nge iri penna, ana
non la lom. Alau sapele."
45 Iok laol, Iutas ila sapele nge Iesus. Rahite penna pe hele, "Non Soke!"
46 Pe tela sapele pe te laua Iesus.
47 Elle nge iri mene kakop pe ule lange tunginga ana hana mur aria non
palau nena none pe chato hote talngana.
48 Iesus hele lange hana nemur, "A lolochia kakop pe pakpaka ke a laua iau
ia? Iau non nge e palpal kai?
49 ✡Kokoes etu luluch nge imo pe e hetottoro nga Temek na pele. Pe pomere
a laua iau ero? Ure nei lohot ke pomanga NeHalang na helenga nenge hele
tala ia."
50 ✡Ol pe Iesus nena hana mur lochloch te ua ana sapele.

✡ **14:32:** Ioa 18:1 ✡ **14:34:** Ioa 12:27 ✡ **14:36:** Mak 10:38; Ioa 6:38 ✡ **14:49:** Luk 19:47; 21:37; Ioa 18:20 ✡ **14:50:** Psa 31:11

51 Kol mele e nge na hengeron menini mana nananasia Iesus. Pe hana
nemur te teke te laua i pe
52 te rahit mene nena hengeron pe i ua ia lachlach ngana.

Hana Papalau Ngana Nge Israel Te Poia Haliunga Palaungana Nge Iesus
(Mat 26:57-68; Luk 22:54-55, 63-71; Ioa 18:13-14, 19-24)

53 Te mene heke Iesus langa tunginga ana hana mur aria non palau nena
pele. Pe tunginga ana hana mur pe hana nenge te hetottoro hotonga pe hana
papalaunga hel pule, iri lochloch te eukirau nga pele neu.
54 Pe Petrus nanas kome pe la ke i teu nga pele nem ana aeteme matana.
Ol pe kila sio luluch nge palpal hussu mur ke alelel oan.
55 Pe tunginga ana hana mur aria papalauna mur, pe pekngaria mur hel
pule nenge iri muka ia haliunga palaungana nem, te ontei rara mele hel ke
te hele hote Iesus na poinga poreke ngana huuna mur, ke te hune i. Te ontei
rara pe te hottaua mele e ero.
56 Hana halang te nana hot pe reria helenga ma ke pengpeng ero, iange te
channanga mana.
57 Hana hel temes haka pe te channanga ke te teke:
58 ✡ "Mo longe Iesus nge hele ke pomai, 'Iau lape e toto sue NeHalang na
pele palaungana nenge hana te umeia pe etue mol nga hoena lape e hemes
heke mule e nge pomanga hana te ume ia nga peria ero.' "
59 Hana nemur reia helenga ma ke pengpeng ero pule.
60 Tunginga ana hana mur aria palau, mes haka nga iri lochloch ngana
mataria pe ontei sapele Iesus, "O longe hana nemur nge te hele poreke iong
ero ma, nenge o tuacholia iri ero mam?"
61 Iesus reng mana pe heleia helenga e ero.
Non soke nem ontei mule i, "Iong Kristus ma? NeHalang nenge i soke toto,
tuna ma iong mam?"
62 Iesus tuacholia, "Oe iau i loi. Pe imo lochloch ngana lape a esia Non
Tuna nge are nga Non Soke NeHalang nenge kikina toto ilina hele nga pen
tamalmal. Pe lape a naue iau nge e sio at luluch nga ulu nga tapa."
63 Tunginga ana hana mur aria soke neu letena inin pe ta chachia isipona
nena hengeron pe hele, "Ta onteia mele hel ke te nana mule nga Iesus nena
poinga mur ero ol,
64 ✡iange a longe na helenga poreke toto ngana nem lo! Tal heke tote i
ke teke i pupure NeHalang. Lape ta tuacholia lange i ke pomere nga nena
helenga poreke ngana nei?"
Iri lochloch te talue helenga ke te teke te hune i.
65 Hana hel nge iri te lohaka pe te ulut lolele i. Pe te kale ele matana pe
tepal sapele i. Te songlele ia i pe te hele lange i ke te teke, "O hele hote mele
nenge palia iong." Palpal hussu mur te mene i pe te tapala ule i.

Petrus Hele Ke Teke Eteia Iesus Ero
(Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Ioa 18:15-18, 25-27)

66 Pe Petrus pau kou tutu nga non soke neu nena pele matana ana aeteme
kura. Ol pe hei e nge umume nge non soke neu i at
67 pe esia Petrus nge alelel oan. Nach nei hite i pe hele, "Iong pule o koko
luluch nge Iesus nenge Nasaret ae?"
68 Pe Petrus hele, "Iau e eteia non nem ero i! E eteia utar nenge o heleleia
nem ero iam." Ana non ua hot kela nga kue matana pe pareo tang sapele.
69 Hei nem es mule i nge hot pe hele la mule nge iri nenge temes rochroi ke
teke, "Iesus nena hana mur, elle iam nem!"

✡ **14:58:** Ioa 2:19-21 ✡ **14:64:** Lev 24:16; Ioa 19:7

70 Pe Petrus hele, “Itei, iau? Iau elle nge iri ero i!”
Mala ero pe iri nenge temes rochroi te hele lange Petrus, “Manmanna toto
ke iong pule o koko nge Iesus, iange iong lem nge Kalelea.”
71 Petrus echach ala ke teke, “E hele ke manmanna lange imo pe nenge teke
e pallaka, NeHalang tuachol mule at nge iau! E eteia non nenge a heleleia
nem ero!”
72 Petrus hele ke het pe pareo tang he nai ngana sapele. Pe Petrus letena
metene mule Iesus nena helenga nenge hele tala ia lange i, “Pareo tang ke
henai ero kura pe o hele he mol ke o teke o eteia iau ero.” Ana non maluluna
sio pe tang sapele.

15

Pilatus Onteia Iesus
(Mat 27:1-2, 11-14; Luk 23:1-5; Ioa 18:28-38)

1 ✡Nga uach uruna tunginga ana hana mur aria papalauna mur pe hana
soksoke ngana nenge Israel pe hana nenge te hetottoro hotonga pe iri
lochloch nga haliunga palaungana nem te eukirau pe te hele hel ia utar
nenge lape te poia lange Iesus. Ol pe te kale Iesus ke het pe te mene i ke lange
Pilatus.
2 Pe Pilatus onteia Iesus, “O teke Israel mur aria naungaala ana non ma
iong mam?”
Iesus tuacholia, “Oe, pomanga o hele ngam.”
3 Tunginga ana hana mur aria papalauna mur tetue helenga lange Iesus
nga ure halang.
4 Pomalam ne Pilatus ontei mule i, “O longo langa helenga lochloch ngana
nenge tetue lange iong neu. Pomere nge o tuacholia ero?” Pe Iesus tuacholia
ero toto.
5 ✡Pe ne Pilatus rura iange Iesus tuacholia helenga e ero.

Ne Pilatus Longala Ke Te Hune Iesus
(Mat 27:15-26; Luk 23:13-25; Ioa 18:39-19:16)

6 Nga ngaunga matana lochloch ngana nga Ingatoto ne Pilatus mene hote
mele elle nga tuele au ngana nga hana lemeria ngaria.
7 Nga etue nem none nge ene Parapas tu nga tuele au ngana luluch nge
pekngana mur iange tepal hel luluch nge Rom mur pe te hune none.
8 Hulua te eukirau pe te lohaka ke te onteia ne Pilatus ke mene hote none
nga tuele au ngana ke pomanga popoia nge nike.
9 Pe ne Pilatus onteia iri, “Lememo ke e mene hote itei? Lape e mene hote
Israel mur aria naungaala ana non nei?”
10 Ne Pilatus ontei iange i eteia nge tunginga ana hana mur aria papalauna
mur saria keke Iesus ke te mene Iesus at nge i.
11 ✡Pe tunginga ana hana mur aria papalauna nemur, te tunge helenga
lange hulua mur ke te teke Parapas lohot nga tuele au ngana.
12 Pilatus ontei mule hulua nem, “Pe non nenge a hetue ke Israel mur aria
naungaala ana non nei, lape e poia ke pomere?”
13 Pe Iri lochloch te hele aka ke te teke, “A hune i nga manga toto!”
14 Pe ne Pilatus onteia iri, “Ia i mai poia poinga poreke ngana nge mere
nenge a teke ta hune i?”
Pe te hele haka ke palaungana toto, “A hune i nga manga toto!”

✡ **15:1:** Luk 22:66 ✡ **15:5:** Isa 53:7; Mak 14:61 ✡ **15:11:** Ume 3:13-14

15 Pilatus he maluche hulua nemur ke poia Parapas ke lohot nga tuele au
ngana. Pe tunge Iesus lange palinga hel ana hana mur ke te pal ule i pe te
hune i nga manga toto.

Palinga Ana Hana Mur Te Hele Poreke Iesus
(Mat 27:27-31; Ioa 19:2, 3)

16 Te mene teua Iesus langa non soke e nga gavaman na pele pe te iua
pekngaria mur ke te eukirau.
17 Te songlele ule Iesus pe te heronia hengeron popopo ngana ke pomanga
i naungaala ana non. Pe te mania rur nge matantana pe te here nga Iesus
palpalna.
18 Pe te songlele ia i pe te hele. "Iong Israel mur aria naungaala ana non
nenge soke lape tu ke sase toto ol."
19 Tepal chongia palpalna nga ae pe te ulut haka nge i pe te tualou palaria
nge i pe te songlele ke te heto heke i.
20 Te esalang ule i ke het pe tepoi hote hengeron popopo ngana nem nge i
pe te heron teu mule nena hengeron la mule nge i. Pe te ape hote i lange hot
ke te hune i nga manga toto.

Palinga Ana Hana Mur Nenge Rom Te Heon Heke Iesus Nga Manga Toto
(Mat 27:32-44; Luk 23:26-43; Ioa 19:17-27)

21 ✡Tela nga kue pe te saolia none nge ene Simon nge mule nga ume ke
la mulmule nge Ierusalem. Pe palinga ana hana mur te echia i ke takis
halaua Iesus nga ana manga toto. (Simon nena nge Sirini pe tutuna mur laka
Aleksantria pe Rupas)
22 Te mene Iesus kela nga kileng nenge te hetue ene ke Kolkota. Helenga
nem luna, "Kittol ana Kileng."
23 Pe te mene uain pe tepoi luluche nga ute ke hemete ana inin nga singina
pe Iesus lemene ero ia.
24 ✡Te heon heke Iesus nga manga toto ke het pe te mene nena hengeron
mur pe te poia esalanginga e ke tenau nge itei nenge lape mene nena
hengeron mur.
25 Chaia matana nakuna nenge lala ke eurunga, pe te heon heke Iesus.
26 Pe tehas heke helenga toto ke henonoua hulua nga Iesus nena poinga
una nenge te hune i ia. Tehas ia ke pomai; "IUTA MUR ARIA NAUNGA ALA
ANA NON."
27 Te heon heke hana nai pule luluch nge Iesus. Elle nga ilina hele nenga
pen tamalmal pe elle nga ilina hele nenga pen hoihoi.
28 ✡Ure nemur te lohot ke pete tote NeHalang nena helenga nenge hele ke
teke, "Iesus mete ke pomanga i non poreke ngana e."
29 ✡Hehei pe hana tei toto nga matana pe te rure palpalria pe te rochroch.
Pe te hele poreke i, "Tom malaka! O teke iong pam nge o toto sue NeHalang
na pele pe o hemes heke mule nga etue mol ngana?
30 Iok, heueu nei, o halau mule iong sipom ke osio at nga manga toto nem."
31 Pe tunginga ana hana mur aria papalauna mur pe nenge te hetottore
hotonga, te hele poreke Iesus pule pe te hele tele hel nge iri, "Pomere nenge
halaua mele hel pe halau mule isipona ero?
32 Iok, tanau nga Mesaia pe Israel mur aria naungaala ana non nem. Nenge
teke isipona sio nga manga toto nem heueu, lape letera manmanna nge i." Pe
hana nai nge te heon luluch nge Iesus, iri pule te hele poreke Iesus.

✡ **15:21:** Rom 16:13 ✡ **15:24:** Psa 22:18 ✡ **15:28:** Isa 53:12 ✡ **15:29:** Psa 22:7; 109:25; Mak 14:58

Iesus Mete Ngana
(Mat 27:45-56; Luk 23:44-49; Ioa 19:28-30)

33 Chaia matana heurunga pengpeng pe kileng au lochloch ke la het nga
sinanga matana mol ngana nga ulei.
34 ✡Ol pe Iesus alngana hot ke soke toto nga isipona na helenga, "Eloi,
Eloi, lama sabachtani?" Helenga nei luna pomai koi, "Temek Ou! NeHalang,
pomere nge oua hatalia iau?"
35 Hana hel temes pe te longe Iesus nge hele pe te hele, "A reng pe ta longo.
Ngana kou iuiua Elaisa!"
36 ✡E nge iri song kela mene lumlum pe kale hite nga kula mokona. Panun
teua nga uain poreke ngana pe teke tul heke ke langa Iesus hanna. Pe hele,
"Tames mukam pe ta nauala. Lape Elaisa at pe mene sue i nga manga toto
ma ero?"
37 Pe Iesus alngana ke palaungana toto pe mete sapele.
38 Pe huunga palaungana nenge heon teu nga NeHalang na pele palaun-
gana chach nga lut ke la het nge sio ke sachana nai.
39 Pe palinga hel ana hana mur aria soke mes rochroi nge Iesus pe longe
Iesus nena tanginga pe esia mete ngana pe hele, "Manmanna toto, non nem
i NeHalang tuna toto."
40 ✡Hehei hel temes nga tau pol pe tenau lala nge i. Elle nge iri, ene Maria
Maktala pe e ene Salome pe Maria e pule nenge tutuna mur laka Ieims kol
ene nenge kino pe Iosep.
41 Nga etue nenge Iesus tu nge Kalelea, hehei nemur te nanasia i pe te
halaua i. Pe hehei halang pule nenge te koko nge Iesus ke tela nge Ierusalem.
Iri temes pe tenau lala nge i.

Tealo Hite Iesus
(Mat 27:57-61; Luk 23:50-56; Ioa 19:38-42)

42-43 Nga ulei Iosep nenge Arimatea lohot. Iosep i non soke e nge Israel pe i
non urana ngana nga hehei pe hana tenau ngaria. I pule kulelele etue nenge
hehei pe hana tenau haka lange NeHalang ke aria soke ia. Iok, Sapat ana etue
lohot ke pomange rou, pe heueu i etue nenge te tatalo ele ure mur lochloch
nike. Pomalam atong Iosep matau ero toto pe langa ne Pilatus matana pe
onteia i nga Iesus koluna.
44 Ne Pilatus longe nge Iesus mete lo pe rura. Pe iua palinga hel ana hana
mur aria soke at pe onteia i, "Iesus mete ke mala lo?"
45 Pilatus longe non nem na helenga pe hele lange Iosep, "O mene Iesus
koluna."
46 Pomalam Iosep olia ruchinga hit hussu ngana pe mene sue Iesus koluna
ke sio at pe ruch hite pe te teuia langa polo letena. Polo neu pomanga rika
nenge hana te selia. Te hemara sue Iesus koluna ke het pe Iosep hesasa hulia
um kela ma totele polo hanna.
47 Maria Maktala pe Maria nenge tuna Iosep tenau alala pe tenau urume
kileng unne nenge tetal teua Iesus koluna ia.

16

Iesus Maul Haka Mule Nga Metenga
(Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Ioa 20:1-10)

1 Etue nenge heo ngana het lo pe Maria Maktala pe Maria nenge tuna Ieims
pe Salome te olia ure mur nenge inangana ehech. Te teke tela ke teun hite
nga Iesus koluna.

✡ **15:34:** Psa 22:1 ✡ **15:36:** Psa 69:21 ✡ **15:40:** Luk 8:2-3

2 Nga Sande nga uach uruna tela nga kileng nenge tealo hit Iesus ia.
3 Tei pe te ontei helel nge iri ke te teke, “Itei nenge lape halaua ita ke ta
hesasa hulia um palaungana nem nga polo hanna?”
4 Ol pe tenau haka pe um nem ma nga polo ilina ke ulolo.
5 Tela ke tei teu nga polo letena pe te esia non lomele ngana e nge nena
hengeron hussu pe are nga iliria hele nga pen tamalmal. Pe te matau toto.
6 Pe non nem hele lange iri, “A matau ero! E eteia nge ai at ke anau rere
Iesus nenge Nasaret nenge te heon heke nga manga toto. I ero nga lamai! I
kou lohaka mule lo. Anau la, munna nenge ma ia kou!
7 ✡Ala ke a hele toto nge Petrus pe Iesus na hana mur ke pomai, ‘Ngana
kou i muka lange Kalelea lo. Lape a naue i nga kileng nem ke pomanga hele
ngana ia lange imo lo.’ ”
8 Saria loiloi pe te lohot nga polo hanna pe te song sapele. Pe te hele lange
mele ero iange te matau toto.

Maria Maktala Nau Tele Iesus
(Mat 28:9-10; Ioa 20:11-18)

9 Iesus maul haka mule nga uach uruna nga Sande pe lohot tala nge Maria
Maktala. Nge nike, Iesus poi hote uneinei iri rahtele nai nge hei nem.
10 Ana hei la pe hele lange pekngana mur, iri nenge leteria milang ia Iesus
pe te tangtang ia i.
11 Te longe Maria nge hele, “Iesus kou maul haka mule pe e neue i lo!” Te
longe helenga nem pe leteria manmanna nge ana hei ero.

Iesus Lohot Nge Nena Hana Mur Nai
(Luk 24:13-35)

12 Nga hoena Iesus nena hana nai, tei ke te lala nga kileng e. Pe Iesus lohot
taua iri pe nakuna nenge i ero ol.
13 Teat mule pe tenene ure nenge lohot nge iri nga kue lange pekngaria
mur. Pe pekngaria mur leteria manmanna nge iri nai ero.

Iesus Lohot Nge Na Hana Mur Nge Iri Analoch Pe Elle
(Mat 28:16-20; Luk 24:36-49; Ioa 20:19-23; Ume 1:6-8)

14 ✡Nga hoena Iesus nena hana mur nge iri analoch pe elle teare kirau
ke te ngaungau pe Iesus lohot taua iri. Pe hele inin taua iri iange ramaria
kerkereng pe leteria manmanna ero nge hehei pe hana nenge te teke te esia
Iesus nge maul haka mule lo.
15 ✡Iesus hele lange iri, “Ala nga kileng pe kileng nga ich pe a haliu hote
helenga urana toto ngana nei lange hulua lochloch.
16 ✡Non e nenge letena manmanna pe mene henuninga, lape maulul
ke koko. Pe none nenge letena manmanna ero lape NeHalang tunge ana
melmelenga.
17 ✡NeHalang lape tunge kerkerenga lange iri nenge leteria manmanna ke
tepoi ke pomai; Lape te helope hote uneinei mur nga Iesus ene pe te hele nga
helenga hel nge altoto pule.
18 ✡Pe te mene heke hilimo mur nga peria; pe te in heke ech poreke ngana
nenge he metmete hana pe te mete ero. Tetal heke peria nge haleles kina
mur pe haleles pe singiria urana mule.”

Iesus Langa Tapa
(Luk 24:50-53; Ume 1:9-11)

✡ **16:7:** Mat 26:32; Mak 14:28 ✡ **16:14:** 1Ko 15:5 ✡ **16:15:** Ume 1:8 ✡ **16:16:** Ume 2:38 ✡ **16:17:** Ume 2:4; 8:7 ✡ **16:18:** Luk 10:19; Ume 28:3-6

19 ✡Iesus hele lange iri ke het pe lohaka la sapele nga lut nga tapa pe are
nga temene ilina hele nga pen tamalmal.
20 ✡Ol pe Iesus nena hana mur tei hot pe te talun sapele ke te haliu hote
NeHalang nena helenga nga kileng mur lochloch. Pe Iesus ume luluch pe
hekerkereng ia iri ke te hele pe urelu te lohot manmana ke hehei pe hana te
esia pe leteria manmanna nga helenga nem.

✡ **16:19:** Ume 1:9-11; 2:33-34 ✡ **16:20:** Ume 14:3; Hip 2:3-4

Helenga Urana Toto Ngana Nenge
Lukas

1-3 ✡Oe Teopilos mur; Iri nenge te esia Iesus pe te haliu hote na helenga iri
te hetoro sue ure lochloch ngana nemur at nge ita. Pomalam hana halang
muteria toto ke tehas nanasia. Pe pule iau sipok e etei teu la toto nga ure
nemur nenge lohot nga tunangara. Ke ngana koi nenge e teke urana toto nge
iau sipok ehas urume ke nek toto lange imo. (Ure nemur ehas sue iri nenge
Iesus poia nga talun ngana toto ke la het nga mete ngana pe maul haka mule
ngana nga polo.)
4 Pomalam lape a eteia ure manmanna toto ngana nga ure lochloch nenge
te hetoro imo ia ke ulolo.

Helenga Tal Nga Ioanes Tana Hoho Ngana Ia

5 Nga etue nenge Herot i naungaala ana non nga kileng nenge Iutea, none
iri nai nehei te tutu. Pe non nem ene laka Sakarias. Pe i tu teu nga mata nenge
te umume nga NeHalang nena pele. Ana mata ene laka Apisa. Pe nehei ene
Elisapet. Pe Elisapet tuteu nga mata nenge Aron.
6 Pe iri nai tetu toto nga NeHalang matana pe te nanas pengpeng ia
NeHalang nena hotonga mur.
7 Pe iri tuturia mur ero iange Elisapet hoho erochro pe iri nai te tuauna lo.
8 Iok, nga etuene e Sakarias alona mur aria etue lohot. Aria etue nenge te
umume nga NeHalang nena pele letena.
9 ✡Pe iri te nanasia poinga nenge te saua oio paena pe ana maelepa lohot
ke henonou hote none nenge lape teu langa Non Soke tu ngana nenge heo
ngana toto. Pe nga etue nem te henonou hote Sakarias ke teu la.
10 Ana non teu la pe rau hekheke ure nenge inangana ehech nga ana
hatanga. Pe hulua lochloch te hetalaulau mana nge hot.
11 Ol pe NeHalang nena angkelo lohot nge i pe mes pengpeng nga hatanga
nem ilina ele nenga pen tamalmal.
12 Pe Sakarias esia pe rura pe matau toto.
13 Pe angkelo neu hele lange i, “Sakarias o matau ero! NeHalang longe o
hetalaulau ngam lo. Pomalam lem hei Elisapet lape hoe tum tamane ngana
e. Pe o hetue tum nem ke ene Ioanes.
14 Pe lape o iech toto pe hulua lochloch ngana nemur lape te iech toto pule
nga etue nenge lem hei hoe tum tamane ngana nem.
15 ✡Te iech nge i iange i lape lohot ke NeHalang nena non ia. Pe i heo ngana
toto nge inia uain pe ech kerkereng ngana mur. Iange nga etue nenge tana
hoe i, Ôpepengpeng lape hemuta sapele i.
16 Pe i lape mene mule hulua halang nge Israel ke tela mule nge aria Soke
NeHalang.
17 ✡Pe pule lape i muka ia Non Soke pingana. Pe na kerkerenga palaungana
toto ke mange hetatalonga Elaisa. Pe hemakuke tetemeria mur leteria ke
tuturia mur te kila mule ke muria elle. Pe pule poia iri nenge te longo olole
ke ramaria la mule nga poinga nenge pengpeng toto pe nga etue nenge Non
Soke at te nanas mene i ol.”
18 Sakarias onteia angkelo neu. “Lape e eteia ke mere nge lape ure nei lohot
ke manmanna? Iau e tuauna lo i! Pe lek hei pule ke pomalam.”

✡ **1:1-3:** Ume 1:1 ✡ **1:9:** Exo 30:7 ✡ **1:15:** Num 6:2-3 ✡ **1:17:** Mal 3:1; 4:5-6; Mat 17:11-13

19 ✡Pe angkelo neu hele, “Iau Kapriel. Pe etu toto nga NeHalang matana
pe i sipona kulosia iau ke teke e at ke e hele ia helenga urana toto ngana nei
lange iong.
20 Pe iong letem manmanna nga helenga nei ero nge lape lohot ke man-
manna toto nga ana etue pengpeng. Pomalam lape NeHalang poi ele halim
ke o hele ero. Lape o reng mana ke la het nga etue nenge lek helenga
manmanna ngana nei lohot. Iange iong letem manmanna nga helenga nei
ero.”
21 Nga etue nenge angkelo neu lohot nge Sakaraia hulua te kulele i pe
leteria tuanin ke halang iange tu ke mala toto nga NeHalang nena pele
letena.
22 Iok laol, Sakarias i hot at pe teke hele pe te longe na helenga ero ol. Pe
poi urume na helenga mur nga penna. Pe hulua te eteia ke ute lohot nge i
nga NeHalang nena pele palaungana letena.
23 La Sakarias ana etue nenge umume nga NeHalang na pele het pe la mule
nga nena pele.
24 Pe nga hoena nehei Elisapet sana pe tuteu mana nga pele letena ke teio
iri lime.
25 Pe Elisapet hele, “Nga etue nemur ol e iech toto nge NeHalang halaua iau
ke sak! Pe e meia iau nga hulua mataria ero ol!”

Angkelo Kapriel Lohot Nge Iesus Tana

26 Elisapet mes ke ana teio iri rahtele elle (6) pe NeHalang kulosia angkelo
Kapriel ke langa kileng e nge Kalelea nge ene Nasaret.
27 ✡Pe angkelo neu laia helenga nge hei malolong ngana e nge te hele hite
ke te teke lei nge none nge ene Iosep. Iosep i ne Teuit alona. Pe he neu ene
Maria.
28 Hekulkulonga lake lohot nge i pe hele, “Atong otu ke nek pe Non
Palaungana tu luluch nge iong pe pete tote iong.”
29 Maria longe angkelo nem pe rura toto pe letena tuanin rara nga na
helenga luna.
30 Pe angkelo neu hele lange i, “He Maria o matau ero. NeHalang iech toto
nge iong pe teke pete tote iong.
31 ✡Ke lape sam pe ohoe tum tamane ngana e pe o hetue i ke ene Iesus.
32 ✡Pe i nge lape lohot ke NeHalang nena non kerkereng ngana ia. Pe
pingana song pe te hetue i ke NeHalang Nge I Soke Nga Lut Toto Tuna.
33 NeHalang lape poia i ke i Israel mur aria naungaala ana non ke pomange
nette Teuit. Pe i lape nauele iri nga etue lochloch sapele.”
34 Pe Maria hele lange angkelo, “Iau etu luluch nge none ero kura i. Pe ure
nei lape lohot ke pomere?”
35 Pe angkelo neu tuacholia, “Opepengpeng lape sio at nge iong pe NeHa-
lang Nge I Soke Nga Lut Toto nena hekerkerenga lape tu hite iong. Pomalam
lape te hetue tum nem ke i NeHalang Tuna nge pengpeng toto.
36 Onau lange alom Elisapet. Te teke i hoho erochro pe nga etue nei tuauna
lo pe mes mule ke nena teio iri rahtele elle.
37 ✡Ure lochloch ngana nenge anali toto nge hana te poia NeHalang nakuna
nge poia.”
38 Ol pe Maria hele, “Iau i loi. Iau Non Soke na hekuleileinga. E nanas mene
NeHalang lemene ngana nenge o heleia lo.” Pe angkelo neu hile i pe la sapele.

Maria Lake Nau Toto Elisapet

✡ **1:19:** Dan 8:16; 9:21 ✡ **1:27:** Mat 1:16, 18 ✡ **1:31:** Isa 7:14; Mat 1:21-23 ✡ **1:32:** 2Sa 7:12, 13, 16; Isa 9:7 ✡ **1:37:** Gen 18:14

39 Mala ero mana pe Maria lohaka ke langa kileng e nga lut nge Iutea.
40 La pe i teu nga Sakarias na pele pe hele “Uach toto.” lange Elisapet.
41 Pe Elisapet longe Maria na helenga pe amneia tuna nge sechsech nga
letena pe Opengpeng hemute i
42 pe hele haka sapele, “NeHalang pete tote iong nge hehei lochloch pe pete
tote tum nenge lape o hoe nem.
43 Pomere toto nge ak Non Soke tana at ke nau tote iau?
44 Iange e longe iong nge o hele uach at nge iau pe tuk iech toto pe sechsech
nga letek.
45 Non Soke pete iong lo iange letem manmanna ia na helenga nge lape
lohot ke manmanna toto.”

Maria Ana Utunga

46 ✡Maria hele,
“Nga letek lochloch e heto heke Non Soke.
47 Iau e iech toto nge NeHalang
nge mene mule iau!
48 Iange iau heie mana nga ich
pe i letena metene iau.
Hulua nenge tetu nga etue nei
pe nga etue lochloch nga hoena
lape te hetue iau ke hei nge NeHalang heiech ia.
49 Iange NeHalang na kerkerenga halang
poia ure papalau ngana ke lohot nge iau.
Ia I na poinga pengpeng toto.
50 ✡NeHalang letena poreke ia iri lochloch nenge te mataua I.
Iri nenge te tu nga etue nei pe nga hoena pule
51 ✡Hana nenge tetal heke iri nga leteria toto
NeHalang tul hote penna pe na kerkerenga sisparai sue iri.
52 ✡Naungaala nemur nenge tetal heke iri ke kokoes
NeHalang tal sio tote iri.
Pe iri nenge teau sio tote iri nga NeHalang matana,
NeHalang tal haka tote iri langa lut.
53 ✡NeHalang tunge ure urana ngana mur
lange iri nenge reria ute hel ero.
Pe iri nenge reria ure halang
NeHalang kulosia iri pe te patpata mana ke tela ol.
54-55 ✡NeHalang halaua Israel mur
pe letena ia Apraham pe na tete mur
nga etue lochloch.
Iange letena metene helenga utona nem
nenge heleia lange rera tete mur nge nike.”
56 Iok laol, Maria tu luluch nge Elisapet ke teio mol het pe la mule nga na
kileng.

Elisapet Hoe Ioanes

57 Elisapet ana etue nenge hoho ia lohot pe hoe tuna tamane ngana e.
58 Elisapet na kileng ngana mur pe alona mur te longe nge Non Soke poi ke
urana toto lange i pe iri lochloch te iech luluch nge i.

✡ **1:46:** 1Sa 2:1-10 ✡ **1:50:** Psa 103:13, 17 ✡ **1:51:** 2Sa 22:28 ✡ **1:52:** Job 12:19; 5:11; Psa 147:6
✡ **1:53:** Psa 34:10 ✡ **1:54-55:** Gen 17:7; Psa 98:3; Mic 7:20

59 ✡Pe kol nem ana etue iri rahtele mol (8) pe te riria i pe te teke te hetue i
ke ene Sakarias.
60 Pe tana hele ele iri, “Ero! Ene laka Ioanes.”
61 Pe alona mur te hele, “Iong alom mur eria pomam ero!”
62 Ke het pe tepoi urume reria onteinga nga peria lange Sakarias pe te
onteia i, “Kol nei lape ene pomere?”
63 Pe Sakarias ontei rara alalaha sachana ke has haka ia. Pe la has sue ke
ene Ioanes. Ol pe iri lochloch te esia pe te rura.
64 Pe nga etue neu pengpeng Sakarias hanna olha ke hele mule pe heto
heke NeHalang.
65 Pe na kileng ngana mur te rura toto pe singiria matau nga urene nge
lohot. Pe te hesongia helenga ke ronge kileng mur nga lut nge Iutea.
66 Iri lochloch ngana nenge te longe leteria tuanin raraia pe te ontei, “Kol
nem mam lape lohot ke i utar?” Pe te eteia nge Non Soke na kerkerenga tu
hit mene i.

Sakarias Hetatalo Ngana

67 Opepengpeng hemuta heke Ioanes temene Sakarias pe haliu hot sapele
NeHalang na helenga:
68 ✡ “Ta heto haka tote NeHalang
Israel mur aria Non Soke!
Iange i sio at ke halaua nena hana mur
pe mene mule iri nga reria
poinga poreke ngana mur.
69 ✡Pe tung sue hemasinga e nge na kerkerenga halang
ke hemas mule ita lochloch.
Pe i nenge hemasmas nem at nga mata nenge Teuit
(NeHalang nena hekuleileinga).
70 Hetatalonga mur nge nike te hele hote
na helenga kerkereng ngana mur.
71 ✡Ke te teke NeHalang mene mule ita
nga rera ngarang mur peria
pe nge iri nenge muteria taua ita ero.
72 ✡Pe NeHalang hele ke teke
lape letena ia rera tete mur
pe letena metene helenga tomunga hel
nenge pengpeng toto.
73 ✡Nena helenga utona nenge heleia lange Apraham ma ke mai:
74 NeHalang lape mene mule ita
nga rera ngarang mur peria
ke ta ume mana nge i pe ta mataua
rera ngarang mur ero ol.
75 ✡Pomalam laka poinga poreke ngana e tu nge ita ero
pe ta pengpeng toto nga NeHalang matana
nga etue lochloch nenge tatu nga ich.”
76 ✡Sakarias hele lange tuna, “Iau tuk iong pe lape te hetue iong NeHalang
nenge I Soke nga Lut Toto nena hetatalonga. Iong lape iong muka nge Non
Soke ke o hepengia nena kue.
77 ✡Pe o hele lange hana lochloch ke NeHalang lape hemas mule iri ke
pomai: lape saua reria poinga poreke ngana mur ke te lasus toto.

✡ **1:59:** Gen 17:12; Lev 12:3; Luk 2:21 ✡ **1:68:** Psa 72:18 ✡ **1:69:** Psa 18:2 ✡ **1:71:** Psa 106:10
✡ **1:72:** Gen 17:7; Psa 105:8-9 ✡ **1:73:** Gen 22:16-17 ✡ **1:75:** Tit 2:12-14 ✡ **1:76:** Isa 40:3 ✡ **1:77:**
Jer 31:34

78 ✡NeHalang letena poreke hali ia ita nga rera poinga poreke ngana mur
pe tangtang ia tutuna mur ita ke poi ke manga chaia matana nenge haka
79 pe tualeme sio at nga tapa pe tua hatalia ita nenge ta tuteu nga metenga
ana mulil. Pe henonoua ita nga kue nenge langa tunga nge nek.”
80 Iok, Ioanes lumngana pupuo pe opene pupuo ke soksoke pe kerkereng.
Pe tu manmana nga ich sana lomona e ke la het nga etue nenge i sipona hetei
hote i langa hulua mataria nge Israel.

2

Maria Hoe Iesus
(Mat 1:18-25)

1 Nga etue nemur non soke nenge Rom ene Agastus tunge helenga kerk-
erengana nga sisalanga nge hehei pe hana ke lape hot nga kileng lochloch
nenge Rom nauele iri.
2 Pe sisalanga nem talun nga etue nenge Kirinius nauele kileng Siria.
3 Pe hulua lochloch tela mule nga reria kileng una mur ke tehas sue eria
mur.
4 Ol pe Iosep lohaka nge Nasaret nge Kalelea ke la mule nga na kileng una
nge Petlehem nge Iutea. Iange kileng nem non soke Teuit na kileng huna. Pe
Teuit i Iosep nette pengpeng. Pomalam Iosep la mule nga kileng neu.
5 Iosep iri nai Maria tela iange tetal helenga ke telei hel. Tela pe Maria sana
lo.
6 Pe nga etue nenge tetu nge Petlehem Maria hoho.
7 Hoe tuna tamane ngana e pe ruchite i nga ruchinga hit sachanchana
mur. Ruchite pe hemara sue i nga pulumakau mur aria ngaunga ana manga.
Iange pele nenge lang mur te muta lochloch lo.

Sipsip Ana Naungaala Mur Pe Hekulkulonga Mur

8 Sipsip ana naungaala mur hel te umume nga miliko neu pe tetu ke
kangkanga pol nga kileng nenge Petlehem.
9 Ol pe Non Soke na angkelo e lohot nge iri pe kerkerenga palau ngana
nenge NeHalang tualeme sio lange iri. Te esia pe te matau toto.
10 Pe angkelo nem hele, “A matau ero! Iau eat ia helenga urana toto ngana
nge imo, pe lape poia hulua lochloch ke te iech toto pule. 11 Nga etue nei
pengpeng nga Teuit na kileng huna te hoe non nenge hemasmas. Pe i Kristus,
ara Non Soke nenge NeHalang hele tala ia ke teke kulosia at.
12 Poinga nenge hemallaha hote ke helenga nei manmanna lape lohot ke
pomai koi; ala pe a naue i nge te ruchite i nga ruchinga hit sachanchana mur
pe te hemara sue i nga pulumakau mur aria ngaunga ana manga.”
13 Angkelo nem hele ke het pe ueiuei mana angkelo mur hel pule nge iri
halang toto temes luluch nge i pe te heto heke NeHalang ene ke pomai:
14 ✡ “Ta heto heke NeHalang nge i Non Soke nga lut nga tapa. Pe tunga nge
nek lape tu hite iri nenge NeHalang iech ia iri!”
15 La ol pe angkelo nemur te hile iri pe te haka la mule nga lut nga tapa. Pe
sipsip ana naungaala nemur te hele tele hel nge iri, “Ita ol! Tala nge Petlehem
ke tanau urume ure nenge Non Soke hele at nge ita lo!”
16 Iok laol, te song ke ueiuei mana ke tela pe te lohot nge Maria pe Iosep pe
turia nge masio mana nga pulumakau mur aria ngaunga ana manga.
17 Te esia ke ulo pe te hesong sapele helenga nenge angkelo heleia lange
iri.

✡ **1:78:** Isa 60:1-2 ✡ **2:14:** Luk 19:38

18 Pe iri lochloch nenge te longe helenga nem te rura ia pe leteria tuanin
rara ia.
19 ✡Pe Maria letena metene ke nek toto pe talhit tote nga letena nge teu.
20 La sipsip ana naungaala nemur tela mule pe te heto heke tote NeHalang,
nga ure nenge te longe pe te esia lo. Iange ure nemur te lohot ke pengpeng
toto ke pete tote utar nenge angkelo nem hele tala ia ke ulolo.

Te Riria Iesus Singina

21 ✡Kol sune nei ana etue iri rahtele mol pe te riria singina. Pe te hetue ke
ene Iesus. Ene nenge Iesus, angkelo nem tung tele nike nga tana sanaia i ero
kura.

Simion Esia Iesus

22 ✡Nga etue nem Maria iri nai Iosep te nanas tau pengpeng ia hotonga
nenge Moses. Ke Maria helemlem mule i nga hohonga. Ke het pe te mene
turia Iesus ke iri ul tela nge Ierusalem ke te tunge i langa NeHalang matana
ke pomanga tehas ia nga nena hotonga.
23 ✡Pe hotonga nem hele ke teke, “Aina tatamanna nenge tengene ana lape
te tung tote iri lange NeHalang ke tutuna mur ia iri.”
24 ✡Pe pule te nanasia NeHalang na hotonga ke te makia reria tunginga
nenge ngie chaulum nai.
25 Nga etue neu none nge ene Simion tu nge Ierusalem pule. Pe i non urana
nge longo tau tototo NeHalang pe kulele NeHalang nge mene mule hana
nenge Israel. Pe Opepengpeng tu luluch nge i.
26 Pe Opepengpeng hele toto lange i lo ke teke, “Lape o esia Kristus nenge
Non Soke kulosia at, ke het pe o mete ol.”
27 Iok laol, Opepengpeng poi heke letena pe ana non ii ke la iteu nga
NeHalang na pele palaungana. Nga etue nenge Maria iri ul Iosep te mene
teua Iesus langa NeHalang na pele palaungana nem
28 Simion lake lolo heke Iesus pe heto heke NeHalang pe hele;
29 “Non Soke lem hekuleileinga ana non koi iau.
O longala ke e mete sio ke nek mana ol.
Iange lem helenga pete tote
30 ✡ke enau tote lem hemasinga ana non nga matak pengpeng.
31 Pe iong sipom otal hote i
ke hulua lochloch te esia nga mataria pule
32 ✡ke pomanga lemenge palaungana
nge tualeme hatalia kue nge hana lomona mur
ke iong o mene mule iri.
Pe lape hulua te esia i pe te heto heke
lem hana mur nge Israel.”
33 Iosep iri nai Maria te longe non nem na helenga pe te rura totoia.
34 ✡Simion pete iri pe hele lange Maria, “Tum sune nem lape helosio
ia hulua halang nge Israel pe pule lape hemaul heke mule hulua halang
pule nge Israel. NeHalang henonou hote tum sune nem ke hemallaha hote
NeHalang lemene ngana nga ich pe hulua lape lemeria ero ia pe te hele
poreke i.
35 Pe i lape hemallaha hote hana leteria tuanin ngana mur nenge te
talkome nga leteria toto. Pe iong lape o amneia melmelenga palaungana nga

---

✡ **2:19:** Luk 2:51 ✡ **2:21:** Luk 1:31 ✡ **2:22:** Lev 12:1-8 ✡ **2:23:** Exo 13:2, 12 ✡ **2:24:** Lev 12:8
✡ **2:30:** Isa 52:10; Luk 3:6; Tit 2:11 ✡ **2:32:** Isa 42:6; 49:6; 52:10 ✡ **2:34:** Isa 8:14; Mat 21:42; 1Pi 2:8

letem kolkol ngana mur pe lem tanginga mur ke pomanga io nge mes teu nga
singim.”
36-37 Hei pakar e i hetatalonga pule. Ene laka Ana. Pe he neu temene ene
laka Panuel. Pe i tu teu nga mata nenge Asa. Hei neu lei mukam ke iri nai
ene tetu ke aria hesinga iri rahtele nai ol pe ene mete. La ke la hei pakar neu
tu ke i toro kela tuauna toto ke ana hesinga iri ana non kina henel pe henel
(84). Pe kokoes mana la ke umume nga NeHalang na pele pe heto hekeke
NeHalang. Heo nga ngaunga pe hetalaulau manmana.
38 Pe nga etue neu saolia Iosep iri nai Maria nge te laia Iesus nga NeHalang
na pele. Saolia iri pe heto heke NeHalang sapele pe heleia kol sune neu lange
iri nenge te kulele mene etue nenge lape NeHalang mene mule Israel mur.

Tela Mule Nge Nasaret

39 ✡Iosep pe Maria te nanas taua Non Soke nena hotonga ke het pe tela mule
sapele nga reria kileng nge Nasaret nge Kalelea.
40 Pe turia Iesus pupuo ke soke pe letena matana ngana urana toto pe
NeHalang pete tote i.

Iesus Langa Temene Nena Pele Palaungana

41 ✡Nga hesinga lochloch Iosep iri nai Maria telala nge Ierusalem nga
ngaunga matana nenga Ingatoto.
42 Iesus ana hesinga iri analoch pe nai pe iri ul ke tela ke pomanga reria
poinga nike.
43-44 Iok, etue palaungana neu het pe Iosep iri nai Maria tela mulmule nga
reria kileng pe iri nai te teke ma Iesus koi iri ul ke teii. Teii ke sase toto lo, ol
pe te rara sapele Iesus pe la te ontei rere i nge aloria mur pe pekngaria mur.
45 Pe te hottaua i ero toto. Ol pe tela te tango rara mule i nge Ierusalem.
46 Pe nga etue mol ngana te hottaua i nge are luluch nge hetoronga ana
hana mur nga NeHalang na pele palaungana letena. Pe i kila ke longo lala
nge hana nemur pe onteiteia iri pule.
47 Iri lochloch nenge te longe Kol sune nem na helenga mur te rura toto
iange hele ke manga none nge letena matana toto.
48 Temene pe tana te esia i pe leteria lilil toto lange i. Pe tana hele lange i,
“Tuk, o poia imem ke pomere? Iau pe temem letemem toto ia iong ke moat
mo tango rere iong i!”
49 Pe Iesus tuacholia iri, “A tango rere iau ke? Iau etu manmana nga temek
nena pele pe imo a eteia ero kai?”
50 Pe temene pe tana iri nai te eteia na helenga luna ero.
51 ✡La Iesus lohaka luluch nge temene pe tana ke tela mule nge Nasaret.
Pe nge Nasaret Iesus longo tau tototo iri. Ure lochloch ngana nemur Maria
talhit tote nga letena nge teu.
52 ✡Iesus puo haka luluche singina pe letena matana ngana nge lohot ke
nek toto. Pe NeHalang pe hulua lochloch leteria urana mana nge i.

3

Ioanes Nenge Henunun Nena Haliunga
(Mat 3:1-12; Mak 1:1-8; Ioa 1:19-28)

1-2 Nga etuene e NeHalang na helenga lohot nge Sakarias tuna Ioanes nga
ich sana lomona e. Pe nga etue neu Pontius Pilatus nauele kileng nenge
Iutea. Pe Herot nauele kileng nenge Kalelea pe tina Pilipus nauele kileng
nenge Iturea pe kileng Trakonitis pule. Pe Lisanias nauele kileng nenge

---

✡ **2:39:** Mat 2:23 ✡ **2:41:** Exo 12:24-27; 23:14-17; Deu 16:1-8 ✡ **2:51:** Luk 2:19 ✡ **2:52:** 1Sa 2:26; Pro 3:4

Apilene. Pe Teperius i non soke toto nge Rom nge nauele iri lochloch. Pe
Anas iri nai Kaiapas iri tungina ana hana mur aria papalauna mur. Nga etue
neu pengpeng NeHalang nena helenga lohot nge Ioanes.
3 ✡La ol, i ke langa ech nge Iortan pe haliu hote NeHalang na helenga pe
hele, “A hile lemo poinga pulut ngana mur pe e henune imo. Pomalam lape
NeHalang saua lemo poinga poreke ngana mur ke te lasus toto.”
4 ✡Haliunga nei nanas taua hetatalonga Isaias na helenga nenge has sue
nga na alalaha ke teke,
“None kou haliuliu nga ich sana lomona. Haliu ke teke,
‘A hepengia Non Soke na kue ke kulele i.
A hepengia na kue ke pengpeng toto iange lape at pe i ia.
5 Kileng talloko sio ngana mur lape te hemuta heke mule iri
pe sasana pe hengene mur lape tesel sue iri.
Pe kue chachau ngana nemur lape te umeia iri ke pengpeng mule.
Pe kue poreke ngana mur lape telau hit mule iri pe te hepeng mule.
6 Hulua lochloch ngana nga ich lape te esia NeHalang penna
nge mene mule iri lochloch.’ ”
7 ✡Iok laol, hulua lochloch ngana tela nge Ioanes ke henune iri. Pe hele inin
taua iri, “Ilimo alete nemur! A teke NeHalang eteia letemo tuanin ngana ero
ma? Imo a sere at ke a menmene henuninga pe imo a teke ma ech nem poi
ele NeHalang letena inin ngana nga lemo poinga poreke ngana mur. Ero toto
la! A hul tote letemo!
8 ✡Pe a poia lemo poinga urana ngana mur ke mo eteia ke ahul mule nga
lemo poinga poreke ngana mur lo. Imo nenge a teke Apraham na tete mur
imo a pengpeng ero kura la. NeHalang nakuna nge ume hote Apraham nena
tete mur nga um mur pe imo a teke Apraham na tete mur imo. Ute pele ero!
9 ✡Selempo koi te rahite nga ae mur huria lo ke te tele sue iri. Pe ae lochloch
ngana nenge nganangaria lohot ke urana ero lape te tele sue iri pe tesau heke
nga oan.”
10 Pe hana nemur te onteia i, “Lape mopoi ke pomere ol?”
11 Pe Ioanes hele, “Itei nenge nena hengeron nai tunge elle lange mele
nenge na ero pe itei nenge ana ngaunga lo reke lange mele nenge ana
ngaunga ero pe mete ana.”
12 ✡Hana hel nenge te lololoch umtutuna teat nga henuninga pule pe te
onteia Ioanes, “Hetoronga imem lape mopoi ke pomere pule?”
13 Pe Ioanes hele, “Te talue umtutuna hia nenge lape a mene, a mene
pengpengia pe aele heke ero.”
14 Pe palinga hel ana hana mur te onteia i pule, “Pe imem? Lape mopoi ke
pomere ol?”
Pe Ioanes hele lange iri, “A palia mele hel pe a loloch mene reria umtutuna
ero. Pe a pallaka ia mele hel pe a keme mana nge iri ero. A iech mana nga
urumo nenge a mene.”
15 Te longe Ioanes na helenga mur pe leteria haka pe nga ramaria te teke
lape i Kristus nenge NeHalang hele tala ia nike ke lape kulosia at.
16 ✡Pomalam ol pe Ioanes hele lange iri lochloch, “Iau lape e henun mene
imo nga ech mana pe mele nge palaungana toto nge iau lape nananas. Pe
iau e urana ero pule nge e poi hote apena ana ae ulina. Pe mele nem lape
henune imo nga Opepengpeng pe nga oan.

✡ **3:3:** Ume 13:24 ✡ **3:4:** Isa 40:3-5 ✡ **3:7:** Mat 12:34; 23:33 ✡ **3:8:** Ioa 8:33, 39 ✡ **3:9:** Mat 7:19 ✡ **3:12:** Luk 7:29 ✡ **3:16:** Ume 13:25

17 Pe i lape mene mule nena hana mur ke pomai; lape mene kakop pe
sochote mioka ulina mur pe nganngana mur takiraua iri ke muria elle. Ke
het pe sau heke ulina mur nga oan sapel lala ngana nenge tu ke koko.”
18 Pe nga poinga hel pule Ioanes haliu ia NeHalang na helenga urana toto
ngana lange hehei pe hana ke te hile reria poinga pulut ngana mur.
19 ✡Non soke Herot nauele kileng nenge Kalelea pe lei mule ene tana
Herotias. Pe pule poia poinga hel nge poreke toto. Pe Ioanes na helenga nei
tua tau pengpeng ia Herot.
20 Pomalam Herot poia poinga poreke toto ngana nenge tal teua Ioanes nga
tuele au ngana.

Ioanes Henune Iesus
(Mat 3:13-17; Mak 1:9-11)

21 Iok, Ioanes henune hehei pe hana lochloch ke het pe henune Iesus ol.
Iesus hetalaulau pe ulu alchach hatalia tapa.
22 ✡Pe Opepengpeng sio at pe nakuna pomanga ngie chaulum. Pe helenga
e sio at nga tapa, “Iong mana tuk toto nge e mete pe e iech toto nge iong.”

Iesus Nena Tete Mur
(Mat 1:1-17)

23 ✡Iesus ana hesinga teke lala ke iri ana non kina elle pe analoch (30) pe
talun sapele ana ume. Pe hulua te teke Iesus temene Iosep pe Iosep temene
Heli.
24 Pe Heli temene Matat. Pe Matat temene Liuai. Pe Liuai temene Melki.
Pe Melki temene Ianai. Pe Ianai temene Iosep.
25 La Iosep temene Matatias pe Matatias temene Amos. Amos temene
Nahum pe Nahum temene Esli. Èsli temene Nakai pe Nakai temene Mat.
26 Mat temene Matatias pe Matatias temene Semein. Semein temene
Iosech pe Iosech temene Iota.
27 Iota temene Ioanan pe Ioanan temene Resa. Resa temene Serupapel pe
Serupapel temene Sealtil. Sealtil temene Neri pe Neri temene Melki.
28 Melki temene Atti pe Atti temene Kosam. Kosam temene Elmatam pe
Elmatam temene Er.
29 Er temene Iosua pe Iosua temene Elieser. Elieser temene Iorim pe Iorim
temene Mattat. Mattat temene Liuai pe Liuai temene Simeon.
30 Simeon temene Iuta pe Iuta temene Iosep. Iosep temene Ionam pe
Ionam temene Eliakim.
31 Eliakim temene Melea pe Melea temene Menna. Menna temene Mattata
pe Mattata temene Natan. Natan temene Teuit pe Teuit temene Iesi.
32 ✡Iesi temene Opet pe Opet temene Poas. Poas temene Salmon pe Salmon
temene Nason.
33 Nason temene Aminatap pe Aminatap temene Atmin. Atmin temene
Ani pe Ani temene Hesron. Hesron temene Peres pe Peres temene Iuta.
34 La Iuta temene Iakop pe Iakop temene Isak. Isak temene Apraham pe
Apraham temene Tera. Tera temene Nahor pe Nahor temene Seruk.
35 Seruk temene Reu pe Reu temene Pelek. Pelek temene Eper pe Eper
temene Sela.
36 ✡Sela temene Kainan pe Kainan temene Arpaksat. Arpaksat temene Sem
pe Sem temene Noa. Noa temene Lamek pe Lamek temene Metusela.
37 Metusela temene Enok pe Enok temene Iaret. Iaret temene Mahalalel
pe Mahalalel temene Kenan.

✡ **3:19:** Mat 14:3-4; Mak 6:17-18 ✡ **3:22:** Ioa 1:32 ✡ **3:23:** Luk 4:22; Ioa 6:42 ✡ **3:32:** Rut 4:17-22
✡ **3:36:** Gen 11:10-26

38 ✡Kenan temene Enos pe Enos temene Set. Set temene Antam pe Antam
temene NeHalang.

4

Non Poreke Ngana Totoia Iesus
(Mat 4:1-11; Mak 1:12-13)

1 Ioanes henune Iesus nge Iortan ke het pe Opepengpeng hemute i pe mene
i ke langa ich sana lomona.
2 Pe nga lamau Iesus tuke ana etue iri ana non kina nai (40) pe non poreke
ngana totoi ke helosio ia i. Nga etue lochloch ngana nemur Iesus ngaua
ngaunga e ero pe nga hoena mete ana toto ol.
3 Iok laol, Non Poreke ngana neu hele lange i, "Teke iong NeHalang tuna
toto o tunge helenga kerkereng ngana langa um nei ke hul ke am ngaunga
ia."
4 ✡Pe Iesus tuacholia, "NeHalang nena hotonga hele ke teke, 'Hana pe hehei
te mene maulinga ke koko nga ngaunga mana ero.' "
5 Pe Non Poreke ngana mene heke i langa kileng e nga hengene palaun-
gana. Pe mala ero mana pe henonoua i langa kileng lochloch ngana nga ich.
6 Pe hele lange i, "Lape e tunge lem kerkerenga palaungana nenge o nauele
kileng lochloch ngana nemur. Pe ure lochloch ngana nga kileng nemur iong
lem ia ol. O esia ure lochloch ngana nemur te tung lochloche at nge iau lo.
Pe lape e tung pulut mene lange mele pele mana nga iau lemek ngak.
7 Nenge teke o heto heke iau lape e tunge ure lochloch ngana nei ke lem
ol."
8 ✡Pe Iesus tuacholia, "NeHalang nena hotonga hele ke teke, 'O heto heke
NeHalang am Soke pe oume mana nge i!' "
9 Ol pe non poreke ngana neu mene Iesus lange Ierusalem pe hetakila heke
i nga NeHalang na pele palaungana ona nga lut toto pe hele lange i, "Nenge
teke iong NeHalang tuna toto, o tamu hot lamai ke o losio langa ich.
10 ✡Iange NeHalang nena hotonga hele ke teke,
" 'NeHalang lape kulosia na angkelo mur
ke tenau ele iong.
11 Lape tera hit heke mene iong nga peria
pe lape um riria apem ero toto.' "
12 ✡Pe Iesus tuacholia, "NeHalang na hotonga hele ke teke, 'O totoi ia am
Non Soke NeHalang ero. Pe oech ia i ke nanasia lemem ngam mana ero
toto.' "
13 ✡Non Poreke ngana neu totoi ke helosio ia Iesus nga poinga lochloch. Ke
het pe ua ana iange nga hoena lape at tau mule i.

Iesus Talune Ana Ume Nge Kalelea
(Mat 4:12-17; Mak 1:14-15)

14 La ol pe Iesus la mule nge Kalelea pe Opepengpeng na hekerkerenga tu
luchluch nge i. Pe pingana song nga kileng lochloch ngana nga lamau.
15 Iesus hetoro nga hetoronga ana pele mur pe hulua lochloch ngana te
heto heke i.

Iesus Na Kileng Nganangana Mur Lemeria Ero Ia I
(Mat 13:53-58; Mak 6:1-6)

✡ **3:38:** Gen 4:25-26 ✡ **4:4:** Deu 8:3 ✡ **4:8:** Deu 6:13-14 ✡ **4:10:** Psa 91:11-12 ✡ **4:12:** Deu 6:16; 1Ko 10:9 ✡ **4:13:** Hip 2:18; 4:15

16 La Iesus la mule nge Nasaret nga kileng nenge i soke ia. Pe nga Sapat
ana etue Iesus la mule nga hetoronga ana pele ke pomanga popoia lo. Mes
haka ke sisia NeHalang nena hotonga mur
17 pe te tunge alalaha nenge hetatalonga Isaias lange i. Iesus ulele alalaha
neu langa helenga nenge tehas ia ke pomai,
18 "Non Soke opene koi tu luluch nge iau
iange i sipona hesilei hote iau
ke e haliu hotote nena helenga urana toto ngana.
Helenga urana toto ngana nei e haliu hote lala nge
hehei pe hana nenge eria haka ero pe reria ure ero toto nga ich nei.
Pe kulosia iau ke e haliu hot ke pomai:
Iri nenge tetu teu nga kileng au ngana te lohotot.
Pe iri nenge mataria hit te nachnau. ✡
19 Pe e haliu ke e teke, etue nem at lo
nenge lape Non Soke mene mule na hana mur lochloch."
20 Iesus lulit mule hetatalonga Isaias nena alalaha tunge lange mele nenge
atia pe are sio. Pe hulua lochloch ngana nenga hetoronga ana pele letena
neu mataria tuit mene i.
21 Ol pe hele lange iri, "Helenga chonna nenga NeHalang nena hotonga nei
lohot ke manmanna heueu nei, ngana laka e sisia ke a longe ke ulolo."
22 ✡Pe iri lochloch leteria urana toto pe te rura iange ana non hele ngana
ia helenga nemur ma ke urana toto. Pe te hele, "I mai Iosep tuna kai!?"
23 Pe Iesus hele lange iri, "Imo lape a hele at nge iau ke pomai, 'Iong o
hemaul mule iong. Iange iong non nenge o nauelele haleles kina mur. Ure
nemur nenge o poia nge Kapernam o poia nga lem kileng pengpeng.'
24 ✡ "E hele ke manmanna toto lange imo. Hetatalonga e nena kileng
nganangana mur pengpeng lemeria ero ia i.
25 ✡Nge nike pakarkar una mur halang toto nge Israel nga etue nenge
Elaisa. Pe nga etue nem pitte mol ero ke hesinga iri mol pe hakekena. Pe
uringa palaungana toto lohot nga ich lochloch.
26 ✡A longo at nge iau. Manmanna toto ke NeHalang kulosia Elaisa ke lange
pakarkar una mur nge Israel ero. Kulos mene i ke lange pakar e nge tutu nge
Sarepat nga kileng nenge Saiton.
27 ✡ "Pe nge Israel nga etue nenge Elisa, hulua halang temene haleles
poreke toto ngana nenge ngaungaua singiria. Pe elle nge iri Elisa hemas
mule i nga haleles nem ero toto. Pe Elisa hemas mene ne Naman nge na nge
Siria."
28 Iok laol, hulua lochloch ngana nenga hetoronga ana pele te longe
helenga nei pe leteria inin toto.
29 Te lohaka pe te onrung hote Iesus nga kileng neu pe temene i langa
hengene. Pe te teke tesau hot tote i ke losio ke mete.
30 Pe ero, ana non iteu mana nga hulua nemur tunangaria pe la sapele.

Iesus Keres Taua Uneinei
(Mak 1:21-28)

31 Ol pe Iesus i sio lange Kapernam nga kileng nge Kalelea. Pe nga Sapat
ana etue Iesus hetore hehei pe hana.
32 ✡Hehei pe hana te rura totoia Iesus na helenga iange meena pe tua tote
leteria.
33 Nga hetoronga ana pele neu letena none nge uneinei tuteu nge i alngana
hot ke palaungana toto.

✡ **4:18:** Isa 61:1-2 ✡ **4:22:** Luk 3:23; Ioa 6:42 ✡ **4:24:** Ioa 4:44 ✡ **4:25:** 1Ki 17:1, 7 ✡ **4:26:** 1Ki 17:8-16 ✡ **4:27:** 2Ki 5:1-14 ✡ **4:32:** Mat 7:28-29

34 “Ah! Iesus nenge Nasaret o teke oat ke o potaria imem? O teke oat ke
opoi poreke imem? E eteia iong ke ulolo. Iong pengpeng toto nge NeHalang
kulosia iong ke oat.”
35 Pe Iesus keres taua uneinei neu pe hele, “O reng ol pe oua hot nge non
nem!” Pe uneinei neu tamal sue non neu langa ich pe ua hot sapele nge i pe
non neu singina urana mana.
36 Pe hehei pe hana te esia ure nei pe te rura toto pe te hele el nge iri,
“Helenga utar nemai? Helenga nei kerkereng toto i nenge keresia uneinei
mur pe te ua hot.”
37 Pe Iesus pingana song ke rongo heke kileng lochloch ngana nga kileng
neu.

Iesus Hemasia Hulua Halang
(Mat 8:14-17; Mak 1:29-34)

38 La Iesus i hot nga hetoronga ana pele neu pe langa Simon na pele. Pe
Simon uene, haleles poia ke singina milanglang toto pe te hele urume i lange
Iesus.
39 Ol pe Iesus la ke mes nga ana hei na hete ilina pe hele ke kerkereng toto
langa haleles neu. Iesus hele pe haleles neu het sapele nge hei neu. Haleles
het pe hei neu loaka pe tun sapele aria.
40 Sinanga matana puluch lo pe hulua halang te atia aria haleles mur nge
Iesus. Pe Iesus tal heke penna nge iri pe iri lochloch aria haleles het.
41 ✡Pe uneinei mur te ua hot nge hana halang pe te alngaria ke mai, “Iong
NeHalang tuna!” Pe Iesus hele ke kerkereng toto lange uneinei nemur, pe
poia iri ke te hele ero iange te eteia ke Iesus i Kristus nem.
42 Uach sio lo pe Iesus i ke langa kileng e nge mele tuaia ero. Pe hulua te
tango rere i pe te hottaua i pe te hele ele i ke lohaka hatalia iri ero.
43 Pe ero. Iesus hele lange iri, “Iau lape ela nga kileng hel pule ke e haliu
hote Temek nena helenga urana toto ngana lange hehei pe hana. E haliu
nga etue nenge hehei pe hana tenau haka lange NeHalang aria Soke. Pe
NeHalang nauele iri lochloch ngana ke nek. Ela nga ume palaungana nem
iange NeHalang kulos sue iau ke e poia.”
44 ✡Ol pe Iesus la ke haliu nga hetoronga ana pele mur nge Iutea.

5

Iesus Talun Ke Iua Nena Hana Mur
(Mat 4:18-22; Mak 1:16-20)

1 ✡Iok, nga etuene e Iesus mesmes nga ech hetaliliu ngana palaungana
ililna nge Kenesaret. Ol pe hulua halang te emurung hite i pe hel te teke
te longo toto nga NeHalang na helenga. Pomalam te pururum teu nga
pekngaria mur koaria ke tela rochroi toto.
2 Pe Iesus esia aka nai nge te ele heke nga peipei. Pe hana nenge te olole
ruo nga sulang nemur ngaria kou te lomlomo hoat.
3 Ol pe Iesus lake kila teu nga Simon nena sulang pe hele lange i ke ele hote
sulang neu ke mana hot la pol nge hot. Ke Iesus are teu nga sulang neu pe
hetore hulua nemur.
4 Iesus hetore hulua nemur ke het pe hele lange Simon, “O hepu hote lem
sulang ke lange ech leme ngana pe imo ul pekngam mur a hemes sue hoat
ke a hole ruo.”

✡ **4:41:** Mat 8:29; Mak 3:11-12 ✡ **4:44:** Mat 4:23 ✡ **5:1:** Mat 13:1-2; Mak 3:9-10

5 ✡Pe Simon tuacholia, “Non Soke, imem pum toto ia hoat nei hesio ngana
nga miliko lo i! Pe emem ero toto. Pe lape e hesio mule hoat nei ke pomanga
o hele ngam.”
6 Iok laol, te hesue hoat nemur pe te hole ruo nge halang toto nge poia hoat
nemur ke te teke te uch ulu.
7 Pe te iua pekngaria mur nga aka e pule ke teat ke te halaua iri. Teat ke te
hemuta heke sulang nai neu nga ruo ke te puluch par.
8 Pe Simon Petrus esia ure nenge lohot pe tualou sio nga Iesus matana pe
hele lange i, “Non Soke oua toto ak iange iau lek poinga poreke!”
9 Petrus poi ke pomau iange iri ul pekngana mur te rura toto nga ruo
lochloch ngana nenge teole.
10 Pe Petrus pekngana nai pule Ieims pe Ioanes Sepeti tutuna mur te rura
pule.
Ol pe Iesus hele lange Simon, “O matau ero. Heueu pe laol lape o menmene
hana ke pomanga ruo nge o hole nga hoat.”
11 ✡Iok, te ele heke sulang mur nga peipei pe te hile sue ure lochloch pe te
hile sue aria ume mur nenge te holole hoat pe te nanasia Iesus.

Iesus Hemas Mule None
(Mat 8:1-4; Mak 1:40-45)

12 Iok, Iesus langa kileng e pe nga kileng neu none tu. Pe non nem tu poreke
toto ia haleles poreke toto ngana nenge ngau hohoa singira. Pe nga etue
nenge esia Iesus talsio tote i pe hele ke teke, “Non Soke, nenge teke lemem
toto o hemasia iau!”
13 Pe Iesus tal heke penna nge non neu pe hele, “Oe lemek toto. Singim
lemlem mule!” Pe haleles neu het sapele nge non neu.
14 ✡Pe Iesus hele ke kerkereng toto lange i, “O hele pulut rara lange mele ero
toto. Ola ke o heteia singim lange tunginga ana non. Pe o makia lem tunginga
hel ke o nanasia hotonga nenge NeHalang tunge lange Moses. Pomalam
hulua lochlolch te eteia ke singim urana mule lo.”
15 Pe Iesus pingana song ke langa tau toto pe hulua halang te atat ke te
longo nge i pe te teke Iesus hemaulia iri nga aria haleles mur.
16 Pe kokoes Iesus ua kome ke hetalaulau nga kileng nenge nganangana
ero.

Iesus Hemasia None Nge Apena Mete
(Mat 9:1-8; Mak 2:1-12)

17 Nga etuene e Iesus hetottoro pe Paresio mur pe hotonga ana hetoronga
mur teat nga kileng nemur nge Kalelea pe Iutea pe Ierusalem. Hana nemur
teare lamau pule. Pe Non Soke tunge na hekerkerenga palaungana lange
Iesus ke hemas mule haleles mur.
18 Hana hel te takisia none nge apena mete luluch nga na hete pe te teke te
teuia langa pele letena ke tetal sue i nga Iesus matana.
19 Hulua halang ol pe te tango rara kue e nge te mene teua non neu lange
teu. Ol pe te takis heke i langa pele ona teal hatalia pele pulpulna pe te heon
sue pe te hesue i luluch nga nena hete ke langa hulua tunangaria nga Iesus
matana pengpeng.
20 ✡Iesus esia leteria manmanna ngana pe hele lange non neu, “Neingak, e
saua lem poinga poreke ngana mur ke te lasus toto lo.”
21 Pe hotonga ana hetoronga mur pe Paresio mur te hele te hele hel nge iri,
“Itei pane mai? Mele nei hele poreke tote NeHalang i! Teke i utar toto pamai?
NeHalang i toro mana nge saua rera poinga poreke ngana mur ke te lasus!”

✡ **5:5:** Ioa 21:3-8 ✡ **5:11:** Mat 19:27 ✡ **5:14:** Lev 14:1-32 ✡ **5:20:** Isa 43:25; Luk 7:48

22 Iesus eteia leteria tuanin ngana mur pe hele lange iri, “Pomere nenge
letemo tuanin rara ke pomam ia ure nemur?
23 Semel ngana nge e hele ke e teke, ‘E saua lem poinga poreke ngana mur
ke te lasus toto lo.’ Pe anali toto nge e hele ke e teke ‘O loaka pe oi.’
24 ✡Heueu lape aes tote nga matamo nge Non Tuna na kerkerenga palaun-
gana nga ich nge saua poinga poreke ngana mur.” Iok, hele lange non nenge
apena mete neu, “E hele lange iong, o lohaka pe o mene lem tako pe ola nga
lem pele!”
25 Ueiuei mana pe non neu lohaka nga iri lochloch mataria mene heke
nena manga pe langa nena pele pe heto hekeke NeHalang.
26 Pe hulua lochloch ngana nemur te rura toto pe te matau pe haria
kangkanga mana nga ure nenge lohot pe te heto heke NeHalang pe te hele,
“Heueu mana nei ta naue ure nemur nenge ta esia iri erochro nge nike.”

Iesus Iua Liuai
(Mat 9:9-13; Mak 2:13-17)

27 Iok, Iesus hile kileng neu pe i ke la pe esia Liuai nge arare nga nena ume
ana pele nenge lololoch umtutuna ia. Pe Iesus hele lange i, “O nanasia iau.”
28 Pe Liuai lohaka pe hile sue ure mur lochloch ngana pe nanasia Iesus.
29 Ol pe Liuai poia Iesus ana ngaunga palaungana pe hana halang toto nge
iri nenge te lololoch umtutuna pe hana hel pule tela ke te ngau luluch nge
Iesus.
30 ✡Paresio mur iri ul aria hotonga ana hetoronga mur te ngunngunu pe te
hele lange Iesus na hana mur. Pe te ontei, “Pomere pa nenge o ngau pe oin
luluch nge hana nenge te lololoch umtutuna pe nge hana porekreke ngana
nemur pamam?”
31 Pe Iesus tuacholia reria helenga, “Iri nenge singiria haleles mana tela
nge non nenge umume nga haleles ana pele pe iri nenge singiria haleles ero
tela ero nike.
32 Iau eat mana nge iri nenge muteria toto ke te hulia reria poinga poreke
ngana mur pe te nanas mule iau. Pe iri nenge te teke iri siporia te pengpeng
lo eat nge iri ero.”

Onteinga Nga Heonga
(Mat 9:14-17; Mak 2:18-22)

33 Hana hel te onteia Iesus, “Pomere nenge Ioanes nena hana mur pe
Paresio mur reria hana mur teheo nga ngaunga pe te hetalaulau ke kokoes
pe lem hana mur ero?”
34 ✡Iesus tuacholia, “Nenge teke none ngesia nehei, lape heo ele hulua nga
ngaunga pule? Ero toto la!
35 Pe non nenge ngesnges ana etue nenge lohaka hatalia iri lape at. Nga
etue nem hulua lochloch ngana nem lape teheo nga ngaunga ol.”
36 Iok, Iesus heleia helenga opene e pule, “Mele chach ia nena hengeron
heueu ngana pe sima hite langa hengeron nike ngana ero. Nenge teke poia
ke pomam lape poi poreke hengeron heueu ngana nem nge tachach ia. Pe
lape poia hengeron nike ngana nem ke nakuna poreke pule.
37 Pe pule mele ling teua uain heueu ngana langa kina nenge nike ngana
ero iange sosolos. Nenge teke poia ke pomam lape poia kina nike ngana nem
ke chach pe pasiling hot, pe kina nem poreke sapele.
38 Ke lape a ling teua uain heueu ngana langa kina nenge heueu ngana pe
makuk.

✡ **5:24:** Ioa 5:8 ✡ **5:30:** Luk 15:1-2 ✡ **5:34:** Ioa 3:29

39 Pe mele lemene taua uain heueu ngana ero ol nenge teke inia nike ngana
lo. Pe mele neu hele, ‘Nike ngana nem urana.’ ”

6

Iesus Hetore Ita Nga Poinga Nenge Ta Poia Nga Sapat Ana Etue
(Mat 12:1-8; Mak 2:23-28)

1 ✡Nga Sapat ana etue Iesus iri ul nena hana mur tei teu langa ume e. Pe
Iesus nena hana mur te sohe uit nganangana pe te soch hote paena pe te
ngaua.
2 ✡Pomalam Paresio mur te onteia Iesus, “Rera hotonga hele ke teke tapoi
ke pomam nga Sapat ana etue ero. Pe pomere nenge lem hana mur tepoi ke
pomam?”
3 ✡Pe Iesus tuacholia iri, “Imo mam a sisia non soke Teuit poi ngana nge
nike ero? Nga etue nenge iri ul nena hana mur te mete aria?
4 ✡Te mete aria toto pe ana non i teu langa NeHalang nena pele pe mene
ngaunga nenge heo ngana ke te ngaua. Pe rera hotonga hele ke teke ngaunga
nem tunginga ana hana mur mana aria.”
5 Pe Iesus hele pule ke mai, “Sapat ana etue nem tokoninga koi iau Non
Tuna.”
6 Nga Sapat ana etue e pule Iesus hetottoro nga hetoronga ana pele.
Hetottoro pe none nge penna tamalmal mete tu pule.
7 Paresio mur pe hotonga ana hetoronga mur hel te tango rara kue nenge
te ollaka hote Iesus ke poia poinga poreke ngana e. Pe te teke tenau ala tote
i pe te nachnei hit tote i nge hemas ia non neu nga Sapat ana etue.
8 Pe Iesus eteia iri lochloch ramaria ke het lo pe hele lange non nenge
penna mete neu, “Omes haka pe oi hot at lakoi nga muka.” Non neu mes
haka pe la sapele nga muka.
9 La ke mes pe Iesus hele lange iri, “E onteia imo lochloch. Hotonga nenge
ita hele ke teke ta poia ume utar mur nga Sapat ana etue? Ta halau hel
mule nge ita ma ta hunel mule nge ita? Nenge teke mele nge ana haleles
palaungana tu tahun sapele i ma ta hemas mule i?”
10 Iesus nau rara nge iri lochloch pe hele lange non nenge penna mete neu,
“Otul hote perim mete ngana nem ke pengpeng.” Pe non neu teke tul hote
penna mete ngana neu ke mai pe penna urana mule sapele.
11 Pe hana nemur te esia ke mau pe leteria inin toto pe te hele tele hel nge
iri nga utar nge lape te poia lange Iesus.

Iesus Hesilei Hote Nena Hana Mur Iri Analoch Pe Nai
(Mat 10:1-4; Mak 3:13-19)

12 Nga etuene e Iesus i haka langa kileng chouchou ngana e ke hetalaulau.
Pe hetalaulau nga kileng neu ke la uach sio.
13 Ol pe iua nena hana mur lochloch pe hesilei hot ke analoch pe nai pe
hetue iri ke nena hekulkulonga mur.
14 Eria koi nemur: Simon (nenge Iesus hetue ke ene Petrus) pe tina Antreas
pe Ieims pe Ioanes pe Pilipus pe Patolomius
15 pe Mateus pe Tomas pe Ieims (nenge Alpeus tuna) pe Simon (nenge te
hetue i ke Emo Kina)
16 pe Iutas (nenge Ieims tuna) pe Iutas Iskariot (nenge Iesus nena non ia pe
poi poreke mule lange Iesus).

Iesus Hetottoro Pe Hemasmas
(Mat 4:23-25)

✡ **6:1:** Deu 23:25 ✡ **6:2:** Ioa 5:10 ✡ **6:3:** 1Sa 21:1-6 ✡ **6:4:** Lev 24:5-9

17 Iesus hile kileng chouchou ngana neu pe iri ul nena hana nemur tei sio.
Tei sio pe la temes nga kileng mosngana luluch nge na hana mur hel pule nge
halang toto. Pe hulua halang teat nge Iutea pe nge Ierusalem pe nga ruach
ilina pule nge Tir pe Siton.
18 Iri lochloch te teke teat ke te longo Iesus nge hetottoro pe te teke hemas
mule iri nga aria haleles mur. Iri nenge uneinei tuteu nge iri teat pule pe
Iesus hemas mule iri.
19 Pe hulua lochloch ngana te teke tera nge i iange kerkerenga nem lohot
manmana nge i pe hemasia iri lochloch.

Tunga Urana Ngana Pe Poreke Ngana (Mat 5:1-12)

20 Ol pe Iesus naula nge na hana mur pe hele,
"Imo nenge lemo ure halang ero, a iech toto
iange atu teu nga NeHalang nena naualanga lo!
21 ✡Imo nenge a meteamo nga ich heueu nei, a iech pule
iange lape samo una nga hoena.
Imo nenge a tangtang pe letemo meena toto heueu nei,
a iech iange nga hoena lape a melmel mule.
22 ✡ "Imo nenge a nanas tote Non Tuna pe hana muteria taua imo ero toto
pe te tanga selel amo, a iech!
23 Nenge teke ure nei lohot nge imo, a iech toto pe ahes haka iange urumo
palaungana kou kulele imo nga lut nga tapa.
24 "Pe imo nenge lemo ure halang heueu nei, a iech ero ol
iange atu ngamo nenge urana toto a mene ke ulolo!
25 Pe imo nenge samo huna heueu nei, a iech ero ol
iange nga hoena lape a meteamo toto!
Imo nenge a melmelmel heueu nei, a iech ero ol
iange nga hoena lape a tang manmana ol!
26 Pe imo nenge hulua te heto hekeke imo, a iech ero ol
iange nge nike hulua nemur reria tete mur te heto hekeke hana nemur
nenge te pallaklaka ke iri hetatalonga."

Mutemo Taua Lemo Ngarang Mur (Mat 5:38-48; 7:12a)

27 Pe Iesus hele mule, "E hele lange imo nenge a longo atat nge iau. Letemo
la mule pe lememo tau mule lemo ngarang mur pe apoi ke urana mule lange
iri nenge lemeria ero ia imo pe te tanga selel amo.
28 A pete iri nenge te hele tautaua imo pe a hetalaulau iri nenge tepoi
porekreke imo aria.
29 Nenge teke mele te pele iong o hulia hengem ele lange i ke te pele pule.
Pe nenge teke mele achatote lem hengeron nenge hot ana, o ngata mana ke
mene lem hengeron nenge teu ana pule.
30 Nenge teke mele hel te onteia iong nga ute hel, o tung mene lange iri pe
nenge teke mele mene lem ute o ontei haka mule i ero ol.
31 ✡Poinga urana ngana nenge lemem ke mele hel te poia lange iong o poia
lange iri.
32 "Nenge teke lememo tau mene hana nenge muteria taua imo lape a
mene urumo utar? Anau lange hana porekreke ngana mur. Iri kau lemeria
tautaua hana nenge muteria tautaua iri pule mau pe te mene ururia e ero.

✡ **6:21:** Psa 126:5-6; Isa 61:3; Hem 7:16-17 ✡ **6:22:** Ioa 15:19; 16:2; 1Pi 4:14 ✡ **6:31:** Mat 7:12

33 Teke apoi ke urana lange iri nenge tepoi ke urana lange imo pe apoi ke
pomam lange iri toro mana, pomere toto nenge lape a mene urumo? Pe hana
nenge te poreke kau tepoi ke mau pule mau!
34 Pe nenge teke a tunge ute lange mele pe a teke tuachol mule pomere toto
nenge a teke a mene urumo? Pe hana porekreke ngana mur kau te tung helel
reria urelu mau pe te teke te mene pengpeng mule reria ure nenge te tunge
la!
35 A poia poinga nemur ero! Letemo la mule pe lememo tau mule lemo
ngarang mur. Pe a tung ure lange mele hel pe lememo tau mule ero ol.
Pomalam lape urumo palaungana toto pe NeHalang Nge I Soke Nga Lut Toto
tutuna mur imo. Iange I poi ke nek toto lange iri nenge te poreke manmana
pe iri nenge te hele urana erochro.
36 Letemo porekeia pekngamo mur lochloch ke pomange tememo nge
letena porekeia imo lochloch ngana nga ich."

Tanek Hel Mana
(Mat 7:1-5)

37 ✡ "O henonou perim lange hehei pe hana nga reria poinga mur ero.
Pomalam lape NeHalang henonou penna lange iong nga lem poinga poreke
ngana mur ero pule. Pe o hele hote hehei pe hana reria poinga poreke ngana
mur ero. Pomalam lape NeHalang hele hote lem poinga poreke ngana mur
ero pule. Letem poreke ia hehei pa hana nga reria poinga poreke ngana mur.
Pomalam NeHalang lape letena ia iong nga lem poinga poreke ngana mur.
38 ✡Lem poinga nenge o tungtung o poia lange mele hel. Pomalam lape
NeHalang poia lange iong pule. Pe i manmanna toto lape tuacholia lange
iong ke pomai: nenge teke o tunge chasang elle NeHalang tuacholia nga
chasang elle nge rure pe pip hite pe hemuta heke mule ke pararai pe tunge
lange iong. Lem halaunga meena ngana nenge o poia lange mele hel lape
NeHalang tuachol mule lange iong."
39 ✡Pe Iesus heleia helenga opene nei lange iri, "Nenge teke none nge
matana hit koke neingana e nge matana hit pule lape iri nai te losio teu nga
polo.
40 ✡Pe kol mele nge lala nga hengetoro i palaungana nge ana hetoronga
ero. Pe teke heulo hote ana hesinga nemur nga hengetoro lape poi ke mange
ana hetoronga ol.
41 "Pomere nenge o esia ae mumuna unne nge mateu nga tim e matana pe
o kolkol taua ae chonna palaungana nge maele matam?
42 Pomalam lape o hele lange tim e neu ke pomai, 'Kole tik, o iat ke e sulhote
ae mumuna unne langa matam.' Iong o hele ke mau pe iong sipom o kolkol
taua ae chonna palaungana nem nenge maele matam. Iong opoi ke manga
mamulou ero! Opoi hot tele ae chonna palaungana nenge maele matam. Ke
het laka onau ke nek toto pe o sulhote ae mumuna nenge maele tim matana."

Ae E Luluch Nga Nganangana Mur
(Mat 7:16-20; 12:33-35)

43 "Ae nenge haka pe nganngana lohot ke urana i ae poreke ngana ia ero.
Pe ae nenge haka pe nganangana lohot ke poreke i ae urana ngana ia ero.
44 Ta eteia ae elle pe elle nga nganngana mur ke pomalam, o teke o sohe
kon ola nga raka tana ero. Pe o teke o sohe here, ola nga kore tana ero.
45 Pe non nenge urana lape ta esia poinga urana ngana nge lohot nge i
iange poinga nem at nga letena toto. Pe non nenge poreke lape ta esia poinga
poreke ngana nge lohot nge i iange poinga nem at nga letena toto. Iange
harra hele hote utar nenge muta nge ita nga letera toto."

✡ **6:37:** Mat 6:14 ✡ **6:38:** Mak 4:24 ✡ **6:39:** Mat 15:14 ✡ **6:40:** Mat 10:24-25

Hana Nai Te Hemes Ke Pele Nai
(Mat 7:24-27)

46 ✡ “Pomere nenge o hetue iau ke am Soke iau pe opoi ke pomanga e hele
ngak ero?
47 Mele nenge at nge iau pe longe lek helenga pe longo taua iri lape e
henonou hote i ke i non nge pomai:
48 I pomanga non nenge hemesia na pele pe selsio tote na pele huna munna
pe ume heke nga um. Pe nga lukunna ech ngau reke kileng pe teke tak hote
pele pe pele nem mes ke kerkereng toto iange te umeia ke nek toto nike.
49 Pe mele nenge longe lek helenga pe nanas taua ero lape poi ke pomanga
mele nenge hemes mene na pele nga lut mana pe sel sue munna ero. Pe nga
lukunna ech ngau reke ke at pe tak hote pele nem pe losio sapele. Pe pele
nem uchulu ke poreke toto.”

7

Non Soke Nem Letena Manmanna Ngana
(Mat 8:5-13)

1 Iok laol, Iesus heleia ure lochloch ngana nei lange hehei pe hana ke het
pe i ke lange Kapernam.
2 Pe nga lamau non nenge i mukmuka nga palinga hel ana hana mur tu.
Pe nena non nenge umume nge i singina haleles toto pe teke metmete lo. Pe
ana non ana soke mutena tau tote i.
3 Ana soke longe Iesus pingana, ol pe kulosia hana papalaungana hel nge
Israel ke tela taua Iesus ke hemas mule non soke neu nena non.
4 Tela ke te lohot nge Iesus pe te ech tote i pe te hele, “Lememem toto ke ola
ke o hemas mule non soke neu nena non. Iange i poia ume palaungana toto
at nge imem Israel mur.
5 Pe i mutena tau tote imem Israel mur pe lele lemem hetoronga ana pele.”
6 La ol pe Iesus koko sapele nge iri.
Tela rochroi nga pele lo pe non soke neu kulosia pekngana hel ke la
te heleia i sipona na helenga lange Iesus, “Non Soke, lemek ero nge e
hekuleileia iong. Iau e urana ero toto nge oteu at nga lek pele.
7 Pe pule e urana ero toto nge iau sipok ela ke e esia iong. Lemek ke e teke
o hele mana pe lek non nenge umume nge iau urana mule.
8 Iau pule eume pe e longo tau menmene ak ae huna mur pe pule iau sipok
enau ele palinga hel ana hana mur. E hele lange elle ke e teke, ‘Ola!’ pe ila.
Pe e hele lange e pule ke e teke, ‘O i at!’ pe i at. Pe e hele lange lek non nenge
umume nge iau ke e teke, ‘O poia ume nei!’ Pe i ume ia.”
9 Iesus rura toto nga Non Soke neu nena helenga nei. Longe ke het pe
ralele taua hulua nenge te nananas ia i pe hele lange iri, “E hele lange imo
pengpeng, e hottaua none nge letena manmanna ngana pomai ero kura. Pe
nge Israel pule e hottaua e ero!”
10 Hana nenge te atia non soke neu na helenga tela mule nga pele pe haleles
palaungana nenge poia non soke nena non neu het mule lo.

Iesus Hemaul Heke Hei Pakar E Tuna

11 Pomange rou Iesus langa kileng e nge ene Naen. Pe nena hana mur pe
hulua halang pule te nanasia i.
12 Te ii ke la te lohot nga kileng neu ana kue matana pe tesaol haka nga hei
pakar e tuna koluna nge telolo hotote ke la tealo hitite. Pe hei pakar neu tuna
elle mana ke ngana kolou nenge mete neu lo. Pe hulua halang nga kileng neu
tei luluch nge i.

✡ **6:46:** Mat 7:21

13 Ol pe Iesus esia hei pakar neu pe letena poreke toto ia i pe hele lange i,
“Atong o tang ero.”
14 Pe Iesus i ke la rahaka nga metenga ana hete pe hana nenge te takisia
temes. Pe Iesus hele, “Kol nem! E hele lange iong. O lohaka!”
15 ✡Pe kol nenge mete neu are haka pe hele sapele. Pe Iesus tung mule i
lange tana.
16 ✡Pe hulua nemur te esia pe te matau pe te heto heke NeHalang pe te
teke, “Hetatalonga e nge na kerkerenga palaungana toto i! Tu luluch nge
ita! NeHalang at lo ke hemas mule nena hana mur!”
17 Iesus poia ure nei pe pingana song nga kileng lochloch ngana nge Iutea
pe kileng nemur nenge tetu rochroi.

Ioanes Hekule Nena Hana Nai Lange Iesus (Mat 11:2-19)

18 Iok, Ioanes nena hana mur te hele lange i nga ure lochloch ngana nei.
Ioanes longe pe iu ke nena hana nai
19 ✡pe kulosia iri kela te onteia Iesus. Pe te teke, “Iong laka lom nenge
NeHalang hele ke teke lape kulosia ke at? Eh, Mele nenge mo kulele kau lape
atat kura mau?”
20 La hana nai neu tela nge Iesus pe te hele, “Ioanes nenge henunun kulosia
imem ke at mo onteia iong. Ioanes teke, ‘Iong laka lom nenge NeHalang hele
ke teke lape kulosia ke at? Eh, Mele nenge mo kulele kau? Lape atat kura
mau?’ ”
21 Nga etue neu pengpeng Iesus hemas mule hulua halang nga aria haleles
mur pe helope hote uneinei mur pe poia iri nenge mataria hit ke tenau mule.
22 ✡Pomalam Iesus tuacholia Ioanes nena hana mur ke teke, “Ala mule pe
a hele lange Ioanes nga utar nenge a esia pe a longe lo. Iri nenge mataria hit
tenau mulmule lo. Iri nenge aperia mete tei mulmule lo. Iri nenge haleles
poreke ngana lohot nga singiria te urana mule lo. Iri nenge talngaria hit te
longo mule lo. Iri nenge te mete te maul haka mule lo. Pe iri nenge reria ure
halang ero pe tetu poreke toto nga ich te longlonge NeHalang na helenga
urana toto ngana.
23 Hana nenge te longe lek helenga pe leteria manmanna ngana losio ero
lape te iech toto!”
24 Iok, Ioanes nena hana mur tela ol pe Iesus talun ke nana urume Ioanes
na poinga mur lange hehei pe hana. Pe hele ke teke, “Nenge ala nge Ioanes
nga ich sana lomona nem pe nga ramamo a teke a esia utar toto? A teke a
esia heilil ina a nge tutula iu rusia pe pellou rara mana?
25 Teke ramamo tunga nem ero pe a teke ala ke a esia utar? A teke A
esia none nge heronia hengeron urana ngana mur? Hana nenge te heronia
hengeron nenge pomam pe te ngaungaua ngaunga urana ngana mur tetu
mana nga pele palaungana nenge uruna haka toto!
26 ✡Iok, a hele at nge iau ol. Nga ramamo a teke a esia utar toto? A teke a esia
hetatalonga e? Oe i manmanna ke i hetatalonga. Pe i altoto nga hetatalonga
mur lochloch.
27 ✡Ioanes i sipona nenge NeHalang na helenga nenge tehas sue hele tala
ia lo. Ke NeHalang hele,

“ ‘Lape e kulosia non nenge mene lek helenga
ke imuka nge iong ke helue lem kue.’ ”

✡ **7:15:** 1Ki 17:23; 2Ki 4:36 ✡ **7:16:** Luk 1:68 ✡ **7:19:** Psa 40:7; Mal 3:1; Hem 1:8 ✡ **7:22:** Isa 35:5-6; 61:1; Luk 4:18 ✡ **7:26:** Luk 1:76 ✡ **7:27:** Mal 3:1

28 Pe Iesus hele pule, “E hele lange imo, Ioanes i palaungana toto nge hana
lochloch nenge tetu nge nike ke at heueu nei. Pe nga NeHalang nena
naualanga pe nekinga nge ita, iri nenge teat nga hoena lape te ele haka toto
nge Ioanes.”
29 ✡Hulua lochloch ngana nemur te longe pe iri ul hana nenge te lololoch
umtutuna mana te heto heke NeHalang nge na poinga pengpeng mana. Iri
te poi ke pomam iange Ioanes henune iri lo.
30 ✡Pe Paresio mur iri ul hotonga ana hetoronga mur ero. Iri lemeria ero
toto nge te nanasia NeHalang. Iange iri tela nge Ioanes ke henune iri ero
nike.
31 Iesus hele mule, “Nga enau ngak nge hulua nga etue nei nakuria te teke
tepoi ke pomere mai?
32 Tepoi ke pomalaka nga aina kinkino ngana nenge aria tuluk nai ke te
arare nga ingala munna. Pe leteria inin tau helel pe hel te chusi. Iok, hel te
alngaria tele lange pekngaria mur,
“ ‘Pomere nenge mo palia emem hario
pe ahes ero?
Pe moute pum ana utunga
pe a tang ero?’
33 Oe, imo nga etue nei a pomanga aina nemur iange Ioanes nenge henunun
at pe heo nga ngaunga pe inia ech kerkereng ngana e ero pe a hele ke a teke,
‘Non pa nem, uneinei tu nge i iam!’
34 ✡Iok, Non Tuna at. Ngaungau pe inin pe imo a hele, ‘Anau langa non pa
neu! Non nei ngau halali! Pe in sakilil i! Pe kokoko nge hana nenge te
lololoch umtutuna pe hana nenge reria poinga poreke toto!’
35 Pe iri nenge te nanasia NeHalang iri te hemallaha hote ke NeHalang i
pengpeng toto pe manmanna.”

Iesus Lake Ngau Luluch Nge Simon Nenge I Paresio

36 Non Paresio e iua Iesus kela ngau nga na pele. Iok Iesus iteu langa pele
neu pe kila sio ke te ngaungau ol.
37 ✡Pe nga kileng neu heie nge poinga poreke ngana muta toto nge i tu. Ana
hei longe Iesus nge lake ngaungau nga non Paresio neu na pele pe mene ech
kina e nge te ume hote nga um. Pe ech kina nem muta ia ure nenge inangana
ehech.
38 Pe la ana hei mes nga Iesus rumena nga apena mangana pe tangtang ol.
Tangtang pe matana eina sio ke la lome Iesus apena. Ke het pe taune Iesus
apena nga palpalna ina pe saka hite Iesus apena. (poi ngana nei, manga teke
talsio tote i pe heto heke tote Iesus) Pe heusiling heke ure nenge inangana
ehech neu nga Iesus apena.
39 Pe non Paresio neu esia pe hele mana nga letena, “Teke non nei i
hetatalonga ke manmanna lape eteia hei nenge rachraua i neu. Pe pule eteia
ke hei nem i hei poreke ngana toto.”
40 Iok, Iesus rahaka helenga pe hele lange i, “Simon, e teke e hele ia ute
lange iong.”
Pe Simon hele, “Iok, Non Soke, o hele ia at nge iau.”
41 Pe Iesus talun ke hele lange i sapele, “None tunge umtutuna lange hana
nai pe teke nga hoena te tuacholia ke pengpeng la mule nge i. Elle nge iri
mene ke umtutuna iri ana non kina lime iri lime (500) pe neingana mene ke
umtutuna iri ana non kina nai pe analoch mana. (50)

✡ **7:29:** Luk 3:12 ✡ **7:30:** Mat 21:32 ✡ **7:34:** Luk 15:2 ✡ **7:37:** Mat 26:7; Mak 14:3; Ioa 12:3

42 Pe iri nai ape te teke te tuachol mule pe reria umtutuna ero toto. Ol pe
non nenge tunge umtutuna lange iri hele lange iri nai, ‘Hanganok nemur
nenge a poia nge iau lape lasus ol.’ ” Iesus hele ke het pe onteia Simon, “Non
tei nge iri nai lape mutena tau tote non nenge tunge umtutuna nemur?”
43 Pe Simon lohaka pe hele, “Iau e teke ngana laka nenge mene ke
umtutuna halang.”
Pe Iesus hele, “Nem pengpeng.”
44 Pe Iesus naula nge hei neu pe hele mule lange Simon, “O esia hei nei? E
i teu at nga lem pele pe o tunge ech ke e lome apek ero. Pe hei nei lome apek
nga matana heina pe taune mule nga palpalna ina.
45 Pe iong, eat nga lem pele pe o iech ele iau pe olau hite iau ero pe hei nei
saka hitite apek nga eat ngak nike. Ngana i popoia ne kura.
46 Pe iong opoi heke oliua eina nga palpaluk ero pe hei nei heusiling heke
ure nenge inangana ehech nga apek.
47 Pomalam e hele lange iong hei nei eteia nge lape letek poreke ia i nga
nena poinga poreke ngana mur lochloch ngana koi nenge mutena tau tote
iau. Pe mele nenge na poinga poreke ngana unne sune mana pe letek poreke
ia i nga na poinga nem mutena taua iau ke unne sune mana.”
48 Pe Iesus hele lange hei neu, “Atong, e saua lem poinga poreke ngana mur
lochloch ke te lasus toto lo.”
49 Pe hana hel pule nenge iri ul te ngaungau neu te hele tele hel nge iri, “Itei
pane mai ol, nge teke saua hehei pe hana reria poinga poreke ngana mur ke
te lasus toto?”
50 ✡Pe Iesus hele lange hei neu, “Letem manmanna ngana laka hemas mule
iong. Ola mule pe otu ke nek ol.”

8

Hehei Nemur Nenge Te Halaua Iesus Pe Nena Hana Mur

1 Iok, nga hoena ol Iesus i ke langa kileng elle pe elle pe haliu hote
NeHalang nena helenga urana toto ngana. Helenga urana toto ngana nem
hemallaha hote NeHalang nena naualanga urana ngana pe nena nekinga.
Iesus i rara neu pe nena hana analoch pe nai neu tei luluch nge i.
2 ✡Iok, hehei hel nge uneinei pe haleles poia iri Iesus hemas mule iri. Ke
hehei nemur te koko pule. Hehei nemur eria mai koi: Maria (nenge ene e
pule Mantalena) Ana hei Iesus poi hot ke uneinei iri rahtele nai nge i.
3 Hei e pule ene Ioana. Pe ana hei ene umume nga NeHerot na pele pe ene
laka ne Kusa. Iok, hei e pule ene Susana. Ke hehei nemur pe hehei halang
pule te halaua Iesus pe na hana mur nga iri siporia reria umtutuna mur.

Helenga Opene Nga Ngaunga Tutuna Alona
(Mat 13:1-9; Mak 4:1-9)

4 Hulua halang te atat nge Iesus nga kileng pe kileng. Iri halang teat te
emurung ol pe Iesus hele hote helenga opene nei lange iri.
5 Pe hele, “None langa ume ke tata ngaunga tutuna alona. Tataua ngaunga
tutuna nemur pe hel te losio hot ke tema nga alingele ke heitite iri pe ngie
mur teat ke te tuais heke ke het.
6 Pe hel te losio teu nga um koana mur nga ich nenge ana um halang. Pe
ngaunga tutuna nemur mataria hot pe te kalum mule iange ich nem poreke.
7 Pe ngaunga tutuna hel te losio teu nga kiki letena munna pe te haka
luluch nga kiki pe kiki au hite iri ke te mete.

✡ **7:50:** Luk 8:48; 18:42 ✡ **8:2:** Mat 27:55-56; Mak 15:40-41; Luk 23:49

8 Pe ngaunga tutuna hel te losio haka nga ich nge urana pe te haka ke nek
pe nganangaria halang toto. Ngaunga tutuna nemur nganangaria lohot ke
ana non kina iri lime (100) nga tana elechle."
Pe Iesus haliu haka, "A pal talngamo pe a longo ke neknek!"

Helenga Opene Mur Aria Ume
(Mat 13:10-17; Mak 4:10-12)

9 Iesus nena hana mur te onteia i nga helenga opene nei luna.
10 ✡Pe Iesus tuacholia, "NeHalang hesilei hote imo ke a eteia ke mallaha
nga helenga talkome ngana nga NeHalang nena naualanga. Pe iri hel lape te
longo mene nga helenga opene ol. Ke pomalam,
" 'Tenau pe tees ero.
Pe te longe pe te eteia ero.' "

Iesus Hemallaha Hote Helenga Nga Ngaunga Tutuna Alona
(Mat 13:18-23; Mak 4:13-20)

11 "Helenga opene nem luna toto koi: Ngaunga tutuna nem pomalaka nga
NeHalang nena helenga.
12 Pe ngaunga tutuna nenge te losio nga alingele nem te pomalaka nga iri
nenge te longe NeHalang nena helenga. Ol pe Non Poreke ngana at pe ua toto
ia NeHalang nena helenga nga leteria ke leteria manmanna ero ke pomalam
te mene hemasinga ero.
13 Pe ngaunga tutuna nenge te losio haka nga ich nenge ana um halang te
pomalaka nga iri nenge te longe helenga pe leteria manmanna mukam pe
ure meena ngana lohot nge iri pe te losio mule ke ueiuei mana.
14 Pe ngaunga tutuna nenge te losio teu nga kiki letena munna te pomalaka
nga iri nenge te longe helenga nem pe iri reria ure halang nga ich ke
pomanga umtutuna pe ure urana ngana mur hel pule. Pomalam leteria tuit
tote pe te umeia ume e nge urana ero.
15 Pe ngaunga tutuna nenge te losio nga ich urana ngana te pomalaka
nge iri nenge leteria urana. Te longe helenga nem pe te talue ke nek toto
nga leteria. Leteria manmanna ngana nem tu ke kerkereng kela aria ume
nganangana mur lohot ke nek toto."

Helenga Opene Nga Lemenga
(Mak 4:21-25)

16 ✡ "Mele pele tonge lemenga pe hesalakou hite ero. Nem pe tal teua langa
hete ene ero pule. Mele nem tonge pe tal heke mene nga lut ke hehei pe hana
te esia tualeme ngana pe teteu at nga pele.
17 ✡Utar nenge tetal komkome lape te mene hote langa mallaha. Pe utar
nenge te esalakou hite lape te hottaua pe te mene hote langa mallaha.
18 ✡Letemo tuanin ke nek toto nga a longo ngamo. Mele nenge nena ure hel
malo lape te tunge nena hel pule. Pe mele nenge nena ure ero pe nga letena
teke nena lo nem lape te ua toto ia nge i."

Iesus Tana Pe Titina Mur
(Mat 12:46-50; Mak 3:31-35)

19 Iesus tana pe titina mur te teke tela ke te neue i pe hulua halang tepoi
ele i.
20 Pe mele hele lange Iesus, "Tam pe titim mur kou te mesmes nge hot te
teke teat ke te esia iong."
21 Pe Iesus hele lange iri lochloch, "Etak pe titik mur laka iri nenge te longe
NeHalang na helenga pe te nanas taua."

✡ **8:10:** Isa 6:9-10 ✡ **8:16:** Mat 5:15; Luk 11:33 ✡ **8:17:** Mat 10:26; Luk 12:2 ✡ **8:18:** Mat 25:29; Luk 19:26

Iesus Hemete Kileng Eingana Palaungana
(Mat 8:23-27; Mak 4:35-41)

22 Nga etuene e Iesus iri ul nena hana mur te haka nga sulang e pe Iesus hele lange iri, “Ta lotele langa ech hetaliliu ngana nei ilina hele.” Iok laol, teote hot sapele.

23 Te mana ole ke te lala pe Iesus mamani sio. Ol pe kileng eingana palaungana lohaka sapele nga ech hetaliliu ngana neu. Pe ech pasiling teu nga reria sulang ke te teke te puluch.

24 Ol pe Iesus na hana mur telange i pe te engo heke i. Pe te hele, “Non Soke! Non Soke! Ta puluchluch lo i!”

Iesus lohaka pe hele ke kerkereng toto langa kileng eingana palaungana nem pe ruach poreke ngana nem. Pomalam kileng eingana palau ngana nem mete sio pe ruach poreke ngana nem ma ke nek mule pe kileng urana mule.

25 Pe Iesus hele lange nena hana mur, “Letemo manmanna ngana tu langai?”

Pe iri te rura pe te matau toto pe te hele tele hel nge iri, “Non tei nemai? I tunge na helenga kerkereng ngana langa kileng eingana palau ngana nei pe ruach ana mee papalau ngana nemur pe te longo tau mene i!”

Iesus Helope Hote Uneinei Mur Nge None
(Mat 8:28-34; Mak 5:1-20)

26 Iesus pe nena hana mur te mana nga sulang nem kela te lohot nga kileng nenge Kerasa. Kileng Kalelea tu nga ech hetaliliu ngana palaungana neu ilina ele pe ana kileng tu nga ele.

27 Tela tesio nga kileng neu pe Iesus i sio ke langa peipei. Pe none nga kileng neu saol haka nge i. Non neu uneinei halang tetu teu nge i. Pe uneinei te poia i ke lachlach manmana nga halang nike pe tu ke nek nga pele e ero. Tu manmana nga um polona mur nenge tetal teueua hana nenge te metmete.

28 Non neu esia Iesus pe halngana haka ke soke toto pe tamal sue i nga Iesus apena huna pe alngana ke teke, “Iesus! Iong NeHalang Nge I Soke Nga Lut Nga Tapa Tuna! O teke o potaria iau? O tunge melmelenga palaungana at nge iau ero!”

29 Non neu hele ke pomai lange Iesus iange Iesus hele lo ke teke helope hote uneinei nemur nge i. (Kokoeses hana te kele non neu penna pe apena ana rur kerkereng ngana pe tenau ala tote i. Pe uneinei nemur tera hit tote i. Pe i tak hoa rur kerkereng ngana nemur pe uneinei nemur te heua ia i ke langa ich sana lomona.)

30 Iok laol, Iesus onteia i, “Em mere?”

Pe non neu tuacholia, “Ek laka, Hulua” Ene pomam iange uneinei halang tetu teu nge i.

31 Pe uneinei nemur te echia Iesus ke te teke kulosia iri langa polo poreke ngana ero. Iange polo nem takolkol hetala ngana pe te amneia melmelinga palaungana.

32 Pe kie ana tuangarung hel te tutua nga sasana palaungana e ilina. Pe uneinei nemur te echia Iesus ke tela ke teteu langa kie nemur. Pe Iesus longele lange iri ke la teteu langa kie nemur.

33 Iok laol, te lohot nge non nem pe teteu heke sapele kie nemur. Teteu heke kie nemur pe iri lochloch te song kela te losio hot nga kileng talloko sio ngana nem kela te pachpach nga ech.

34 Pe hana nenge tenau elele kie nemur te esia ke mau pe te song ke la te hesongia ana helenga nga tuele tana pe nge iri nenge tetu kangkanga nge hot pule.

35 Helenga song pe iri nenge te longe tela kela tenau nga ure nenge lohot
nga lamam. Tela kela te lohot nge Iesus pe te esia non nenge uneinei mur te
ua hot nge i. Ana non letena urana mule lo pe heron ke nek toto pe are sio
nga Iesus apena una. Iri lochloch te esia ke mau pe te matau toto.
36 Iri nenge tees tote Iesus nge helope hote uneinei nemur te hele urume
lange pekngaria mur.
37 Hana lochloch ngana nga kileng neu te matau toto pe te hele lange Iesus
ke ua toto aria. Pomalam Iesus lohaka sapele ke teke langa sulang.
38 Pe non nenge Iesus hemas mule i neu la pe la hele ke kerkereng toto
lange Iesus, "O hele ele iau ero pe ela luluch nge iong." Pe Iesus kulos mule i
pe hele,
39 "Ola mule nga lem kileng pe o hele hote ure palaungana nenge NeHalang
poia lange iong lo." Iok laol, non neu langa tuele tana neu pe hele hote ure
palaungana nenge Iesus poia lange i.

Iairos Tuna Pe Hei Nenge Rahite Iesus Na Hengeron (Mat 9:18-26; Mak 5:21-43)

40 Iok, Iesus pe nena hana mur te lotele la mule nga ech palaungana neu
ilina ele pe hehei pe hana te iech ele i iange te kulele i ke mala lo.
41 Ol pe none nge ene Iairos puris. I nge nauelele hetoronga ana pele nga
kileng neu. I at pe tamal sue i langa Iesus apena pe hele ke kerkereng toto
lange Iesus ke teke langa na pele,
42 iange tuna heingana e singina haleles ke metmete lo. Pe non neu tuna
elle mana ke ngana kolou neu lo. Pe tuna nem ana hesinga iri analoch pe
nai.
Iesus i ole ke lala nga non neu na pele pe hulua te emurung hit tote i.
43 Hei e nge haleles poreke ngana mene i ii luluch nge iri pule. Hei neu toho
mala tu nge i ke hesinga iri analoch pe nai pe mele e nge nakuna ero toto nge
hemasia i.
44 La ol pe hei neu echrir teu mene i nga hulua leteria kela raua Iesus nena
hengeron ana horo nga rumena. Hei neu raua Iesus na hengeron pe haleles
neu het sapele nge i.
45 Pe Iesus ontei, "Itei nenge raua iau mai?"
Pe iri lochloch te hele ke te teke te raua Iesus ero. Pe Petrus lohaka pe
hele, "Non Soke pomere nenge o ontei ke pomam? Onau nga hulua lochloch
ngana nenge te maimai hite iong nem."
46 Pe Iesus hele mule, "Ero, mele nenge raua iau nei rau pulut mene iau ero
koi. Raua iau ke e hemas mule i iange e amnei urume nga lek kerkerenga
nenge lohot nge iau."
47 Hei neu eteia nge lape i talkome ero ol pe loiloi ele i pe la tamal sue i nga
Iesus apena. Pe nga hulua mataria hei neu hele urume ke i sipona raua Iesus
pe ana haleles het sapele.
48 ✡Pe Iesus hele ke nek mana lange hei neu, "Atong heek, letem man-
manna ngana hemas mule iong. Ola pe otu ke nek ol."
49 Iesus helele kura pe te kulosia none at nga Iairus na pele pe hele lange
Iairus, "Tum kou mete lo. O hemakuk mene non soke nem ero ol."
50 Iesus longe reria helenga pe hele lange Iairos, "O matau ero. O rahit ele
mene letem manmanna ngana ke heem maul mule."
51 Iok, tei kela te lohot nga Iairus na pele pe Iesus mene Petrus pe Ioanes
pe Ieims pe he sune neu temene pe tana ke teteu langa pele letena.

✡ **8:48:** Luk 7:50

52 Pe hehei pe hana te tangtang pe te chauchai sakililia he sune neu nge
mete. Pe Iesus hele lange iri, “A tang ero ol. He sune nem mete ero iam. I
mamani mana!”
53 Pe iri lochloch ngana te melmel lilia Iesus iange iri te eteia ke he sune
neu mete toto lo.
54 Ol pe Iesus rahite he sune neu nga penna pe hele haka ke soke, “Heek
sune nem, o lohaka ol!”
55 Pe he neu opene at mule pe lohaka sapele. Lohaka pe Iesus hele ke te
tung ngaunga lange i ke ngau.
56 He neu tana pe temene te rura toto pe Iesus hele lange iri ke te hele rara
lange mele hel ero nga ure nenge lohot nei.

9

Iesus Kulos Hote Nena Hana Analoch Pe Nai Nem
(Mat 10:5-15; Mak 6:7-13)

1 Iesus iua nena hana analoch pe nai nem ke tunge kerkerenga lange iri. Pe
tunge na kerkerenga palaungana nenge iri siporia te poia ume ke te helope
hote uneinei pe te hemasmas ia haleles mur.
2 Ke het pe kulos hote iri ke la te haliu hote NeHalang nena naualanga
urana toto ngana pe te hemasmas haleles.
3 ✡Kulosia iri pe tunge helenga nei lange iri, “A teke a lohaka a mene ute e
ero toto nga lemo inga nenge ai ke a poia ume nemur. A mene heko ero, kole
ero, ngaunga ero, umtutuna ero pe pule lemo hengeron naingana ero.
4 A lohot nga kileng e pe ama nga pele tei atu lola. Atu nga pele nem ke la
het nga etue nenge a ume ke het nga kileng nem.
5 Pe teke ala nga kileng e pe hehei pe hana te iech ele imo ero ai hot nga
kileng nem pe a pasis sue ich mumuna nga apemo. Pomalam a henonou
hote NeHalang letena inin ngana lange iri.”
6 Iesus nena hana mur te lohaka sapele pe tei ke tela nga kileng lochloch
ngana ke te haliu hote NeHalang na helenga urana toto ngana pe te hemas
mule hehei pe hana nga aria haleles mur.

Herot Letena Tuanin Raraia Iesus Nge I Itei
(Mat 14:1-12; Mak 6:14-29)

7 ✡Pe Herot non soke nenge nauele kileng Kalelea longe ure nemur nge
te lohotot pe letena tuanin raraia ke halang iange mele hel te teke, “Ioanes
nenge henunun kou maul haka mule lo!”
8 Pe hel te teke Elaisa lohot ke i mallaha. Pe hel te teke hetatalonga e nge
nike iam maul haka mule nem.
9 ✡Pe Herot hele, “Iau e chatoa Ioanes nga kanna lo pe non tei nemai nenge
e longlonge nge popoia ure peltit ngana nemur?” Pe Herot letena toto ke teke
es tote Iesus.

Iesus Hengaua Hana Iri 5000
(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Ioa 6:1-14)

10 Iok laol, Iesus nena hekulkulonga (Apostel mur) teat mule nge Iesus pe
te hele urume ure lochloch ngana nenge te poia nga reria inga nem lange i.
Te nana lange Iesus ke het pe Iesus mene iri ke iri hul mana tela nga kileng
nenge ene Petsaita.
11 Pe nga hoena hulua te longo rusia ol pe te nanas sapele i. Iesus esia
iri nge teat pe iech ele iri pe hetoro mule iri nga NeHalang nena naualanga
urana ngana nge ita. Pe hemas mule iri nenge singiria haleles.

✡ **9:3:** Luk 10:4-11 ✡ **9:7:** Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19 ✡ **9:9:** Luk 23:8

12 Chaia matana puluch sisio lo pe Iesus nena hana mur tela nge i pe te
hele, “O kulosia hehei pe hana nemur ke tela nga kileng nemur nenge tetu
rochroi lamai ke te tango aria ngaunga pe muria nenge te maia. Iange kileng
nei ich sana lomona mana i.”
13 Pe Iesus hele lange iri, “Ero, imo sipomo a hengaua iri.”
Pe iri te tuacholia, “Imem motal ke mioka iri lime pe ruo nai mana. Lemem
ke mola mo ol hulua nei aria ngaunga?”
14 (Hana nenge tetu lamau nakuna nenge iri 5000.)
Pe Iesus hele lange na hana mur, “A hele lange hana nemur ke teare pe a
sisele iri ke ana non kina nai pe analoch (50) nga tuluk elle pe elle.”
15 Iesus nena hana mur te nanasia na helenga ke te poia hana lochloch
ngana neu ke teare sio.
16 Iesus mene mioka lime neu pe ruo nai neu pe nau haka langa tapa pe
heto heke NeHalang pe hele urana toto lange i. Ke het pe reke pe tunge lange
nena hana mur ke te heronge lange hulua nemur.
17 Hulua lochloch ngana neu te ngau ke saria una toto pe ngaunga nem
aluana ma kura. Pe Iesus nena hana mur te eukiraua ngaunga aluana mur
nge muta nga chasang nge iri analoch pe nai (12).

Petrus Hele Hot Pengpeng Ia Iesus Nge I Kristus
(Mat 16:13-19; Mak 8:27-29)

18 Nga etuene e Iesus hetalaulau nge isipona pe nena hana mur tetu luluch
nge i. Pe onteia iri, “Hulua lochloch ngana te teke iau itei?”
19 ✡Pe iri te tuacholia, “Mele hel te teke iong Ioanes nenge henunun. Pe hel
te teke iong Elaisa pe hel pule te teke iong hetatalonga e nge nike nge maul
haka mule.”
20 ✡Pe Iesus ontei, “Pe imo? A teke iau itei?”
Pe Petrus tuacholia, “Iong Kristus non nenge NeHalang hele tala ia ke teke
kulosia at.”

Iesus Hele Hote Ana Melmelenga Pe Metengana
(Mat 16:20-28; Mak 8:30-9:1)

21 Iesus longe Petrus tuachol ngana pe hele ke kerkereng toto lange iri ke
te hele rara ia lange mele hel ero toto.
22 ✡Pe Iesus hele pule, “Non Tuna lape amneia melmelenga palaungana. Pe
hana papalauna pe tunginga ana hana mur aria papalauna mur pe hotonga
ana hetoronga mur lape lemeria ero ia i. Pe lape te hune i ke mete pe nga
etue mol ngana lape maul haka mule.”
23 ✡Pe Iesus hele lange iri lochloch, “Nenge teke mele nem lemene toto ke
nanasia iau poi ke pomai koi; Hile sue lemene ngana mur lochloch nga ich
pe takisia ana melmelenga mur nga etue lochloch. Pomalam nanasia iau ol.
24 ✡Iange itei nenge letena tu hit mene maulul ngana nga ich lape maulul
ngana nem nga hoena ero ol. Pe mele nenge tung teu tote i pe hile sue lemene
ngana mur lochloch nga ich lape mene mule maulul ngana nenge tu ke koko.
25 Pe nenge mele lolochia ure lochloch ngana nga ich nei pe nga hoena na
poinga poreke ngana mur poia i ke amneia melmelenga palaungana lape
ure pa nemur te halaua i ke mere?
26 ✡Nenge teke mele meia i at nge iau pe nga lek helenga mur Non Tuna
lape meia i lange i pule nga etue nenge sio at luluch nga lemenge palaungana
nenge i pe nge Temene pe nge angkelo mur.

✡ **9:19:** Luk 9:7-8 ✡ **9:20:** Ioa 6:68-69 ✡ **9:22:** Luk 9:44; 18:32-33 ✡ **9:23:** Mat 10:38; Luk 14:27
✡ **9:24:** Mat 10:39; Luk 17:33; Ioa 12:25 ✡ **9:26:** Mat 10:33; Luk 12:9

27 E hele ke manmanna toto lange imo. Mele hel nge imo nenge te mesmes
heueu nei lape tenau tele NeHalang nena naualanga urana toto ngana ke het
pe te mete ol.”

Iesus Singina Lohot Ke Altoto
(Mat 17:1-8; Mak 9:2-8)

28 Iesus heleia ure nemur ke het pe etue iri rahtele mol (8) nga hoena mene
Petrus pe Ioanes pe Ieims ke te haka langa sasana ke hetalaulau.
29 Iesus hetalaulau ol pe hul ke nakuna lohot ke altoto. Pe nena hengeron
sinaha pe tuahu toto.
30 Ol pe hana nai temes hot sapele ke te hele luluch nge i. Hana nai nem
laka Moses iri nai Elaisa.
31 ✡Iri te lohot luluch nga lemenge palaungana nga tapa pe te hele luluch
nge Iesus. Te hele luluch nge Iesus nga mete ngana nge Ierusalem ke
pomanga NeHalang talue lo.
32 ✡Petrus pe pekngana mur te mamani un toto lo pe te lohaka pe te naue
Iesus nge tu luluch nga lemenge palaungana pe hana nai neu temes luluch
nge i.
33 Iok, hana nai neu te teke te hile susue Iesus lo pe Petrus hele lange Iesus,
“Non Soke, urana toto nge imem koloi motu nei lo. Lape mo ume ke pelpele
iri mol. Iong lem e pe Moses na e pe Elaisa na e.” (Pe Petrus eteia utar nenge
helele ia ero.)
34 Petrus helele kura pe ulu lohot ke ana mulil ma hite iri pe Iesus nena
hana nemur te matau toto nga ulu neu nge poi hite iri.
35 ✡Pe helenga e lohot nga ulu ke teke, “Tuk toto koi nei nge e hesilei hote.
A longo mana lange i.”
36 Helenga neu het ol pe Iesus i toro mana tu nga lamau ol. Pe Iesus nena
hana nemur te reng hit tote ure nemur. Pe nga etue neu te heleia helenga
unne lange mele ero toto nga ure nenge te naue ke ulolo.

Iesus Helope Hote Uneinei Nge Kol Mele Sune
(Mat 17:14-18; Mak 9:14-27)

37 Iok, pomange rou Iesus pe nena hana mol neu tei sio mule nga sasana
neu pe la te saol haka nge hulua nge te kulelele i nge sio.
38 Pe none alngana hot nga hulua leteria, “Non Soke, letem ia iau pe onau
lange tuk mukam. Iange tuk elle mana ke ngana i loi nenge uneinei te poia
nei.
39 Uneinei nem teu hekeke i pe te tamal sue i ke sechul rara nga ich. Uneinei
nemur te heporeke tote i ke melona tua nga hanna pe singina emurung ulu
ke poreke toto ol pe tehet sio mule nge i. Ke mala ero mana pe teteu heke
mulmule i.
40 E hele ke kerkereng toto lange lem hana mur ke te kulos hote pe te alker
taua.”
41 Pe Iesus hele lange iri, “Imo nemur nga etue nei letemo manmanna
ngana mur te losio lo. Pe lemo poinga poreke ulu. Etu luluch nge imo ke
mala lo pe pomere nenge letemo manmanna ero? Pe lape e halaua imo ke
merei ol?” Pe Iesus hele lange non neu, “O mene tum at nge iau.”
42 Te mene kol neu ke lala pe uneinei nemur teteu haka mule i. Te tamal
sue i langa ich pe te heloiloi ia i ke sasahul rara nga ich. Pe Iesus keres taua
uneinei neu ke lohot nge kol neu. Hemas mule i ke nek pe tung mule i lange
temene.
43 Pe hulua lochloch ngana nemur te rura toto nga NeHalang nena kerk-
erenga palaungana nei.

✡ **9:31:** Luk 9:22 ✡ **9:32:** 2Pi 1:16-18 ✡ **9:35:** Luk 3:22

Iesus Hele Mule Ia Ana Metenga
(Mat 17:22-23; Mak 9:30-32)

Ure nenge Iesus poi nei, poia iri lochloch ke haria kangkanga manmana ia
kura pe Iesus hele lange nena hana mur,
44 ✡ "A longo ke nek toto nga ure nenge e teke e heleia lange imo pe letemo
lilil ele ero! Lape te tung heke Non Tuna langa hana hel peria."
45 ✡Pe Iesus nena hana mur leteria matana hote helenga nei luna ero.
Pomalaka nga ute helau ele leteria matana ngana nga helenga nei ke te
heilang hote luna ero. Pe te matau pule nge te ontei hot mule nga luna.

Itei I Palaungana Toto
(Mat 18:1-5; Mak 9:33-37)

46 ✡Iesus nena hana mur te hunel mule nge iri nga itei nge iri nge lape lohot
ke i palaungna toto.
47 Pe Iesus eteia leteria tuanin ngana ke ulolo ke mene mele sune ke
hemesia i nga ilina
48 ✡pe hele lange iri, "Mele nenge mutena taua aina sune nge mai mutena
taua iau pule. Pe mele nenge mutena taua iau mutena taua itei nenge kulosia
iau ke eat. Pomalam itei nenge talsio tote i nge imo lape i palaungana toto."

Itei Nenge Poi Poreke Iong Ero, I Pekngam Ia
(Mak 9:38-40)

49 Pe Ioanes hele haka, "Non Soke, mo naue none nge helope hotote
uneinei mur nge hana pe i popoia nga kerkerenga nenga iong em. Pe mo
hele ele ke poi ke mau ero ol iange i pekngamem ia ero."
50 ✡Pe Iesus hele lange i, "O hele ele i ero iange itei nenge lem ngarang ia
ero i pekngam ia."

Samaria Mur Lemeria Ero Ia Iesus

51 Etue nenge Iesus haka langa lut nga tapa heroi lo. Ol pe Iesus letena haka
toto ke teke lange Ierusalem.
52 Pe kulosia mele hel ke iri muka langa kileng e nge Samaria ke te tango
rara pele e nge lape te maia.
53 Pe hehei pe hana nga kileng neu lemeria ero nge Iesus la ke tu nge iri
iange te eteia ke i lala nge Ierusalem.
54 ✡Ieims iri nai Ioanes te longe ke mau pe te hele, "Non Soke, lemem ke o
teke moiu sue oan nga tapa ke at ngaulele kileng nei?"
55 Pe Iesus nau lange iri pe keres ele iri
56 pe tei toto ke tela nga kileng e pule.

Iri Nenge Te Teke Te Nanasia Iesus
(Mat 8:19-22)

57 Iok, tei ole ke telala pe none hele lange Iesus, "Lape e nanas menmene
iong lo koi. O teke oi ke ola nga kileng tei iau pule ela."
58 Pe Iesus hele lange i, "Kaone inolo mur reria polo nge te mama ia pe ngie
mur reria kiniu pe Non Tuna munna nga kileng e ero nge lake mateu ia."
59 Pe Iesus hele lange none pule, "Iong nem o iat ke o nanasia iau." Pe non
neu hele, "Non Soke, o longele iau ke ela mule ke ealo hite temek mukam."
60 Pe Iesus tuacholia, "Iri nenge te pomanga te mete lo, tela ke tealo hite
pum nem. Pe iong ola ke ohaliu hote NeHalang nena naualanga urana toto
ngana."

✡ **9:44:** Luk 9:22 ✡ **9:45:** Luk 18:34 ✡ **9:46:** Luk 22:24 ✡ **9:48:** Mat 10:40 ✡ **9:50:** Mat 12:30; Luk 11:23 ✡ **9:54:** 2Ki 1:9-16

61 ✡Iok, none pule hele, “Non Soke, lape e nanasia iong. Eh, O longele iau
ke ela mule nga lek kileng ke e ee ia lek hei pe tutuk mur mukam.”
62 Pe Iesus hele lange i, “Mele nenge talune lamonga pe letena tu hit tote
ero, lamonga nem lape het ero. Pe nenge mele letena nachnai nge nanasia
iau, nena kerkerenga e ero nge teu langa NeHalang nena naualanga urana
toto ngana.”

10

Iesus Kulos Hot Ke Hana Iri Ana Non Kina Mol Pe Analoch Pe Nai (72)

1 ✡Iesus henonou hot ke hana iri ana non kina mol pe analoch pe nai (72)
pe kulos hote iri. Pe kulos ke nachnai ke iri muka nge i ke tela nga kileng
lochloch ngana nenge lape i laia.
2 ✡Pe Iesus hele lange iri, “Ume lochloch ngana nganangaria mur te mera
tach lo pe lulunga ana hana mur iri unne sune mana. Ke a hetalaulau lange
tokoninga nenga ume nemur ke kulos hote lulunga ana hana mur ke te lule
ana ume mur.
3 ✡Iok ala ol! E kulosia imo ke a pomanga sipsip tutuna mur nenge la tetu
teu luluch nge kaone inolo mur.
4 ✡Ala pe a mene umtutuna ero pe a takis kole ero pe a mene lemo ae ulina
e ero pule. Nenge teke a saolia mele hel nga kue ames ke a hele sakilil ero.
5 Nenge teke ai teu nga pele e a hele tala ke pomai, ‘Non Palaungana na
petanga tu luluch nge imo.’
6 Nenge teke none nem na poinga urana pe purpure petanga nem lape
lemo helenga urana ngana nem masio nge i ke nek. Pe nenge teke ero, lemo
helenga urana ngana nemur lape haka mule nge imo.
7 ✡Atu mana nga pele elle nem ke a ngaungau pe a ininia utar nenge te
tunge lala nge imo iange a ume lamam pe urumo laka. Pe ama lilis rara nga
pele hel pule ero ol.
8 ✡Ala nga kileng e pe ai teu langa pele e pe a ngaua utar nenge te tunge
lala nge imo.
9 A hemas mule iri nenge aria haleles nga lamam pe a hele lange hehei pe
hana ke a teke, ‘NeHalang nena naualanga urana toto ngana heroi taua imo
lo.’
10 Pe nenge teke a langa kileng e pe te ulo ele imo ai hot langa kue pe a
heleia iri ke a teke,
11 ✡‘Mo pasis sue lemo kileng ana maruchrue nga apemem ke a eteia nge
NeHalang lemene ero toto ia lemo poinga poreke ngana mur. Imo letemo
matana ke nek, NeHalang nena naualanga urana toto ngana at rochroi toto
nge imo pe lememo ero ia lo!’
12 ✡E hele ke manmanna toto lange imo. Nga etue palaungana nem lape
NeHalang letena porekeia kileng nenge Sotom pe lemo kileng ero!”

Tuele Kina Nemur Nenge Te Ulo Ele Iesus
(Mat 11:20-24)

13 “Imo nenge Korasin lape atu ngamo poreke toto! Pe imo nenge Petsaita
lape a poreke toto pule! Iange NeHalang poia ure papalaungana nge imo
ke a esia lo pe letemo manmanna ia ero. Pe toinge NeHalang poia ure
papalaungana nemur nge Tir pe Siton lape iri te hulia reria poinga mur nga
halang nike. Iri te henonou hote iri nge te hulia reria poinga poreke ngana

---

✡ **9:61:** 1Ki 19:20 ✡ **10:1:** Mak 6:7 ✡ **10:2:** Mat 9:37-38; Ioa 4:35 ✡ **10:3:** Mat 10:16 ✡ **10:4:** Mat 10:7-14; Mak 6:8-11; Luk 9:3-5 ✡ **10:7:** 1Ko 9:6-14; 1Ti 5:18 ✡ **10:8:** 1Ko 10:27 ✡ **10:11:** Ume 13:51; 18:6 ✡ **10:12:** Gen 19:24-25; Mat 10:15; 11:24

mur ke pomai; te heronia hengeron muna hulu ngana pe te hepore singiria
ana apou!
14 Nga etue nenge NeHalang nau teu at nge ita elle pe elle nga rera poinga
mur lape letena poreke ia iri nenge Tir pe Siton unne sune pe imo nem ero
toto.
15 Pe imo nenge Kapernam nenge a teke ala nga lut nga tapa. Lape te tamal
sue imo ke ala nge sio toto nga kileng au ngana!"
16 ✡Iesus hele lange na hana mur, "Mele nenge longo taua imo longo taua
iau pule pe mele nenge ulo ele imo ulo ele iau pule pe mele nenge ulo ele iau
ulo ele I nenge kulosia iau at."

Iechinga Palaungana Lohot Nge Hana Iri Ana Non Kina Mol Pe Analoch Pe Nai nem (72)

17 Hana iri ana non kina mol pe analoch pe nai (72) neu teat mule pe te iech
toto. Pe te hele lange Iesus, "Non Soke, uneinei mur pule mo kulos hote iri
nga iong em pe te longo tau mana!"
18 ✡Pe Iesus tuacholia lange iri, "E esia non poreke ngana nge losio at nga
tapa ke pomanga kileng chalem ngana.
19 ✡A longo ke nek! Iau e tunge lek kerkerenga lange imo ke imo sipomo
a poia ume nemur nenge pomai. Ai haka nga ilimo nenge te hunun pe a
hekolkole iri. Pe ei mur nenge te hunun ita, lape apoia iri ke pomam pule.
Pe a hekou sue lemo ngarang Non Poreke ngana nem nena kerkerenga. Pe
ute pele nge heporeke imo ero.
20 ✡Uneinei ne mur te longo taua imo pe a iech sakilil ero nge a mene
kerkerenga palaungana nem. A iech toto mana nga emo nge tehas sue nga
lut nga tapa."

Iesus Iech Toto Ngana
(Mat 11:25-27; 13:16-17)

21 Nga etue unne neu Opepengpeng hemute Iesus nga iechinga pe hele,
"Temek O! Iong Non Soke nenga lut nga tapa pe nga ich! E heto heke iong pe
e hele urana toto lange iong nge o talkome ure nemur nge hana nenge leteria
matana pe te etei toto nga ure lochloch ngana nga ich. Pe O hemallaha hot
mene lange hana nenge leteria manga aina kinkino ngana pe te etei sakilil
ero. Oe Temek, o iech toto nga ure nei nge lohot ke nanas tau tote lemem
ngam.
22 ✡ "Temek tunge ure lochloch ngana at nge iau lo. Mele e nga ich nei etei
tote iau ero, Temek i toro mana etei tote iau. Pe mele e nga ich nei etei tote
Temek ero, iau toro mana e etei tote pe pule iri nenge iau lemek ke e hetei
hote iri lange Temek."
23 Pe Iesus naula nga na hana mur pe hele mana lange iri, "Imo nemur a
iech toto nga ure ne mur nenge aesia iri!
24 E hele pengpeng lange imo. Hetalalonga mur pe naungaala ana hana
mur nge nike eingaria chup tau tote ure nenge imo aesia pe iri te kolkolia.
Pe eingaria chup tau tote ure nenge imo a longe pe iri te longe ero."

Helenga Opene Nge Non Urana Ngana Nenge Samaria

25 ✡Non hotonga ana hetoronga e iat ke teke totoia Iesus. Pe hele, "Non
Soke, lape epoi ke merei ke e mene tunga nenga maulinga ke koko?"
26 Pe Iesus tuacholia, "Tehas sue ke mere nga NeHalang nena hotonga
mur? Pe iong o sisia pe luna ma ke mere?"

✡ **10:16:** Mat 10:40; Luk 9:48; Ioa 5:23 ✡ **10:18:** Ioa 12:31; Hem 12:8-9 ✡ **10:19:** Psa 91:13; Mak 16:18 ✡ **10:20:** Pil 4:3; Hem 3:5 ✡ **10:22:** Ioa 3:35; 10:15 ✡ **10:25:** Mat 22:35-40; Luk 18:18

27 ✡Pe Non neu tuacholia, “Mutem taua NeHalang amo Soke nga letem
toto pe nga opem pe nga kikim ngam toto pe nga letem tuanin ngana mur
lochloch. Pe pule mutem taua neingam ke pomanga mutem taua iong
sipom.”
28 ✡Pe Iesus hele lange i, “Lem tuacholinga nem pengpeng toto. Opoi ke
pomai pe nga hoena lape otu luluch nge NeHalang.”
29 Pe non hotonga ana hetoronga neu teke hepeng mule i sipona ene pe
ontei mule Iesus, “Itei hel toto nenge iau neingak mur?”
30 Iok laol, Iesus tuacholia lange i ke pomai, “None lohaka nge Ierusalem
pe i ke ramana sio lala nge Ieriko. Ol pe hana porekreke ngana hel te laua i
pe te palia i ke mete par. Pe te haka hote nena hengeron mur pe te ua sapele.
31 Pe tunginga ana hana mur e nanas sio nga kue neu ke lala nge Ieriko
pule pe esia non neu nge ma nga kue pe i kel nga kue ele pe la sapele.
32 Iok, none pule nge mata nenge Liuai nanas sue kue neu pule pe esia non
neu nge ma pe kel ana pule.
33 Pe non Samaria e nanas sio ke la pe esia non neu nge tepal poreke ke ma
pe letena poreke toto ia i.
34 Ol pe lake lome na chanchan mur nga oliua eina luluch nga uain. Ke het
pe tal heke i nga nena tongki pe mene i ke langa pele nenge lang mur tema
teueu ia pe nauele i.
35 Pomange rou non Samaria neu tung hot ke alak iri nai lange non nenge
nauelele pele neu pe hele lange i ke teke, ‘O nauele non nei pe teke o hesilia
ure hel nge i eat mule pe e tuacholia lange iong ol.’ ”
36 Iok, Iesus onteia hotonga ana hetoronga neu, “Nga ramam non tei nge
hana mol nei nge o teke neingana toto non nenge te palia neu?”
37 Pe non hotonga ana hetoronga neu hele, “Ngana laka i nenge letena
porekeia non nenge hana te palia nem.”
Pe Iesus hele lange i, “Iok, Ola pe opoi ke pomalaka nge non nem.”

Iesus Langa Marta Nena Pele

38 Iok laol, Iesus iri ul nena hana mur teila pe Iesus iteu nga kileng e. Pe
heie ene Marta mene Iesus ke langa na pele.
39 ✡Pe Marta tina e ene Maria. I kila sio nga Iesus apena huna ke longlongo
Iesus nge hetottoro.
40 Pe Marta letena inin taua tina Maria iange halaua i nga tuninga ero. Ol
pe la ke hele lange Iesus, “Non Soke, tik pai hile sio mene iau ke iau toro e
popoia ume lochloch pamai. Heongana nge at ke halaua iau kai?”
41 Pe Iesus tuacholia Marta pe hele, “Atong liuk, iong letem tu nga ure
halang sakilil.
42 ✡Pe ure elle mana nge urana toto nge letem tu hite. Pe Maria hottaua ure
nem pe lape e ua ia nge i ero ol.”

11

Iesus Hetoro Nga Hetalaulaunga
(Mat 6:9-13; 7:7-11)

1 Iok, nga etuene Iesus hetalaulau nga kileng unne. Hetalaulau ke het pe
nena none hele lange i, “Non Soke, o hetore imem ke mo hetalaulau pule ke
pomange Ioanes nge hetore nena hana mur.”
2 Pe Iesus hele lange iri, “Nenge teke a hetalaulau, a hele ke mai koi:

✡ **10:27:** Deu 6:5; Lev 19:18 ✡ **10:28:** Lev 18:5 ✡ **10:39:** Ioa 11:1; 12:2-3 ✡ **10:42:** Mat 6:33

“ ‘Tememem, lememem toto ke hehei pe hana te heto heke em ke pengpeng
toto.
Pe pule lememem toto ke lem naunga ala urana ngana at.
3 O tunge emem ngaunga nga lapa pe nge he pe
4 O saua lemem poinga poreke ngana mur ke te lasus toto
ke pomanga imem mo popoia
lange hehei pe hana nga reria poinga poreke ngana mur
nenge te popoia atat nge imem.
Pe o helosio ia imem nga totoinga ero.’ ”
5 Iok, Iesus hele mule, “Teke elle nge imo langa neingana e na pele nga
miliko tuna pe hele, ‘Neingak, e hanokia ngaunga unne e nge iong mukam
6 iange neingak e nge at nga kileng tau ngana koi at ke lohot nge iau pe lek
ute nge e heole i ia ero.’
7 “Pe i nenga pele letena tuacholia, ‘Ah! O hengo lala rara ia utar? Mopiu
lo ke tutuk mur i imem hul ke moma nei. E lohaka ke e tunge ute nem lange
iong ero ol.’ ”
8 Pe Iesus hele pule, “E hele lange imo pengpeng, non nem eteia ke i
neingana ia pe i lemene ero toto nge lohaka ke tunge ngaunga nem lange i. Pe
i lemene ero kou neingana neu nge pur mana ia onteinga lange i. Pomalam
non nem lohaka ke tunge ure lochloch ngana nenge neingana nem lemene
taua.
9 “Ke e hele lange imo; nenge teke lememo taua ute nge NeHalang a ontei
pe i tunge lange imo. Pe a tango rara ure pe lape a hottaua. Nenge teke o
ischongia piunga te lohe piunga lange iong.
10 Ke nge iri lochloch ngana nenge te onteitei lape te menmene. Pe i nenge
tango rarara hottautau pe i nenge ischongchong nga piunga te lohe piunga
lala nge i.
11 “Nenge teke mele sune onteia temene nga ruo pe lape tunge ilimo has
ngana lange i ma?
12 Nem pe tuna e onteia pareo tutuna lange i pe lape tunge ei nenge hunun
ita lange i?
13 Ke imo hana mana nga ich nei a eteia ke a tunge ure urana ngana lala
nge tutumo mur. Ke pomalam mana lape Temere nga lut nga tapa tunge
Opepengpeng lange iri nenge te onteia i!”

Iesus Pe Pelsipul
(Mat 12:22-30; Mak 3:20-27)

14 Iok, nga etuene e Iesus helope hote uneinei e nge tu nge none pe poia i
ke hele erochro. Kela uneinei neu lohot pe non nenge hele erochro neu hele
mule sapele. Pe hulua lochloch te rura pe leteria tuanin rara.
15 ✡Pe hel te hele, “Non nem lope hotote uneinei nemur nga Pelsipul ene.
Uneinei mur aria soke.”
16 ✡Pe hel te olleke Iesus ke te onteia i ke poi hote ute ke hot nga tapa ke
pomalam te eteia i ke i NeHalang tuna.
17 Pe Iesus eteia leteria ke ulolo pe hele lange iri, “Kileng e nenge telas lele
hel pe tepal hel mule nge iri lape tehet toto. Pe nenge teke none pe nehei pe
tuturia mur telas lele hel lape tenau hel mule ero ol.
18 Pe nenge teke Non Poreke ngana nena hana mur telas lele hel pe tepal
hel luluch mule nge iri lape tehet toto. E hele ke mai iange imo a teke e helope
hote uneinei mur nga Pelsipul Non Poreke ngana ene.

✡ **11:15:** Mat 9:34; 10:25 ✡ **11:16:** Mat 12:38

19 Iok, nenge teke e helope hotote uneinei mur nga Pelsipul ene pe nga itei
ene toto lemo hana mur te helope hotote uneinei mur? Ke imo anau, lemo
hana mur te hemallaha hot pengpeng ia.
20 Pe nenge teke e helope hotote uneinei mur nga NeHalang nena kerk-
erenga, nem hemallaha hote ke NeHalang nena naualanga urana ngana at
nge imo lo.
21 "Nenge teke none nge kerkereng toto pe heronia palinga hel ana
hengeron pe ra hite na io pe mes ke nauele na pele nena ure mur lape tetu
ke nek.
22 ✡Pe teke mele e nge kerkereng toto nge i at ke iri nai tepal hel pe hekou
sue i lape mele nem haka hote palinga hel ana ure nemur nenge teke i non
totoia pe heronge none nem nena ure mur lange mele hel.
23 ✡ "Mele nenge halaua iau ero heporeke iau.
24 "Iok, uneinei e lohot nge mele pe song ke la tango rara munna nge tuia.
Song ke langa kileng hal ngana mur ke tango rara munna pe hottaua munna
e ero. Pomalam hele, 'Lape ela tau mule kou lek pele neu lo nenge etu tatala
ia.'
25 Iok laol, at mule pe teke nau pe pele neu te sachalue ke lemlem pe te poia
ke nek toto.
26 Ol pe uneinei neu la mule ke la mene ke uneinei iri rahtele nai mule
nenge te poreke toto nge i ke la tetu teu lamau. Ke mele neu tungana nenga
tele ngana poreke pol mana pe nei ol poreke toto ol."

Itei Hel Nenge Te Iech Toto

27 ✡Iesus nenene ure nemur ke pomau pe hei e alngana hot lange Iesus
nga hulua leteria pe hele, "Hei e nenge hoe iong pe nauele iong lape mene
iechinga."
28 Pe Iesus tuacholia i ke teke, "Pa nem ero, iri nenge te longe NeHalang
nena helenga pe te nanas tau tote iri laka nenge lape te mene iechinga nge
palaungana toto."

Ure Nenge Lohot Nge Iona
(Mat 12:38-42)

29 ✡Hehei pe hana iri halang toto te emurung nge Iesus, ol pe Iesus hele,
"Imo hehei pe hana nga etue nei, a poreke toto. A teke e poia ure palaungana
e ke henonou hote lek hekerkerenga nenge at nge Non Palaungana. Pe lape e
poia ure nem lange imo ero. Lape epoi hot mene ure palaungana nem nenge
lohot nge Iona.
30 Ure palaungana nenge hehei pe hana nenge Niniue, ngana laka Iona. Pe
ure palaungana nenge hehei pe hana nenga etue nei, ngana laka Non Tuna.
31 ✡ "Etue palaungana nem lape at nenge NeHalang nau tote hehei pe hana
lochloch reria poinga mur. Pe nga etue nem imo lape a meia imo. Iange nge
nike hei soke nenge sio nem at nga kileng tau ngana ke longo nga Solomon
na helenga urana ngana mur. Pe imo nei, none nge soke toto nge Solomon at
nge imo lo pe imo a longo nge i ero.
32 ✡Pe pule imo ul hana nenge Niniue lape ames haka nga etue nem pe lape
a meia imo pule. Iange iri nenga etue neu Iona haliu hote NeHalang nena
helenga mur pe te hulia reria poinga mur. Pe heueu nei none nge i soke toto
nge Iona koi tu luluch nge imo."

Lemenge Nenga Singim
(Mat 5:15; 6:22-23)

✡ **11:22:** Kol 2:15 ✡ **11:23:** Luk 9:50 ✡ **11:27:** Luk 1:28, 42, 48 ✡ **11:29:** Mat 16:4 ✡ **11:31:** 1Ki 10:1-10 ✡ **11:32:** Jon 3:5-10

33 ✡ “Mele pele tonge lemenge pe talue nga kileng unne nge talkome ero.
Nem pe talkome teua nga kole palaungana letena ero. Lemenge nem te
talkome ero. Te heon heke mene. Laka iri nenge te teu at te nau ke mallaha.
34 Matam i lemenge nenga singim. Teke matam te urana lochloch letem
nge teu pe singim pule tualeme. Pe nenge teke matam te poreke letem nge
teu pe singim pule tetu mana nga au.
35 Ke onau ke nek ol. Iange lape lemenge nga letem i chantom.
36 Ke ngana laka nenge teke singim lochloch tualeme pe unne nge chantom
ero iong o tualeme lochloch sapelpele. Ke pomalaka nga lemenge palaun-
gana nge tualeme hite iong.”
37 Iesus hele ke het pe non Paresio e hele lange Iesus ke la ngau luluch nge
i. Iesus iteu nga ana non na pele pela kila sio sapele nga ngaunga munna
nenge te ngaungau ia.
38 Iesus nun ero pe la ke are sio pe ngau mana. Ol pe non Paresio neu neue
nge manga Iesus lome penna ero pe rura toto nga Iesus poi ngana neu.
39 Pe Iesus hele lange i, “Imo Paresio nemur, a lomo menmene amo eulinga
pe amo pan mur singiria nenge hot pe nga letemo nge teu a muta toto ia
poinga nenge kemenge pe sachumchum pe poinga poreke ngana hel pule.
40 Imo amo hauaua! I nenge umeia singira nge hot mai umeia leteria ero
kai?
41 Pomalam a mene ngaunga pe ech nenge mateu nga pan pe eulinga
nemur pe a tunge lange iri nenge aria ngaunga ero. Nenge apoi ke pomai
pe ure lochloch ngana lape lemlem nge imo ol.
42 “Imo Paresio nemur a neknek ia! Ure poreke ngana lape lohot nge
imo iange imo a nanas tau mene hotonga kinkino ngana mur. Pe hotonga
papalauna a nanas taua iri ero toto. A takiraua ngaunga kinkino ngana nge
manga loi tana pe ngaunga ehech ngana ke huna iri analoch pe a tunge huna
elle lange NeHalang. Pe hotonga nenge apoi ke nek lange pekngamo mur, a
nanas taua ero toto. Pe hotonga nenge lememo tau tote NeHalang a nanas
taua ero toto pule. Teke a nanas tau tote hotonga kinkino ngana nemur
pomere nenge a nanas taua hotonga papalauna ke nek ero?
43 “Imo Paresio mur a neknek ia imo! Iange lememo tau tototе arenga
nemur nga muka toto nga hetoronga ana pele. Pe lememo ke te hele ke urana
toto lala nge imo nga ingala munna mur.
44 “A neknek pule iange imo a pomalaka nga mele koluna nge tealo hite pe
tetua ele ero. Pe hana nenge tei haka nga ona lape te poreke sapele iange te
eteia ero.”
45 Ol pe none nge etei toto nga hotonga tuacholia Iesus, “Non Soke, o hele
ke mam pe o hele poreke imem pule iam.”
46 Pe Iesus hele, “Imo nenge a etei toto nga hotonga mur a neknek ia pule
iange imo a poia hana ke te takisia ure meena toto ngana nenge te alker taua.
Pe imo sipomo a tunge perimo kukana elle ke a halaua iri ero toto.
47 “A neknek ia pule iange a hemalmal heke hetatalonga mur aria metenga
munna nenge lemo tete mur te hune iri nge nike.
48 Ke nga poinga nei imo sipomo a henonou hot pengpeng ia utar nenge
lemo tete mur te poia. Iri te hune hetatalonga mur pe imo a hemalmalia aria
polo.
49 NeHalang eteia ke ulolo ke ngana laka nenge hele ke teke, ‘Lape e kulosia
hetatalonga mur pe hekulkulonga mur. Pe hel nge hana nemur lape te hune
iri pe hel lape tepoi poreke iri.’

✡ **11:33:** Mak 4:21; Luk 8:16

50 Ke pomalam tuangachol poreke ngana nga huninga nemur lochloch
lape sio pengpeng nge hana nenga etue nei.
51 Talun ngana nga huninga nenge Apel ke langa huninga nenge Sakarias.
(Sakarias te hune i nga hatanga pe NeHalang munna nenge heo ngana
toto tunangaria). E hele pengpeng lange imo nenga etue nei lape a mene
melmelenga palaungana nga ure nemur lochloch.
52 "Imo nenge a etei toto nga hotonga mur a neknek ia pule iange hehei pe
hana muteria toto ke te eteia NeHalang pe imo a unele lohenga nge hehei
pe hana ke teteu langa eteinga nem ero. Pe imo ateu langa eteinga nenge
NeHalang ero pule."
53 Iesus lohaka ke ii lo pe Paresio mur pe hotonga ana hetoronga mur te
hele poreke tote i pe te tutue i nga helenga pe te onteiteia i.
54 Tepoi ke pomau iange te teke te ollaka hotote Iesus. Pe nenge teke Iesus
tamal hote helenga e nge poreke lape te hele hot sapele i.

12

Apoi Ke Mange Paresio Mur Ero
(Mat 10:26-27)

1 Iok laol, hulua halang toto teat ol nenge te heit ulu hel iange kileng muta
toto. Pe Iesus talun ke hele tala lange nena hana nemur nenge hetotore iri
ke teke, "Anau ala amo ke nek toto nga poinga nenge Paresio mur te popoia
iange iri hana nenge te heleia ute nem pe te poia ure e nge altoto!
2 ✡Ure lochloch ngana nenge a talkomkome NeHalang lape hemallaha
hote. Oe, ure lochloch ngana nenge a talkomkome NeHalang lape poi hote
ke mallaha.
3 Utar nenge a hele komkome nga miliko NeHalang lape hemallaha hote
nga sinanga. Pe utar nenge a mangun tele helel ia nga lemo pele letena lape
temes hot ia nga aeteme pe te haliu hote lange hulua mur.
4 "E hele lange titik mur imo, a mataua iri nenge te hune singimo mana
ero. Iange nga hoena ol lape te poia ute pele lange imo ero ol.
5 Iok, lape e henonoua mele nenge a mataua. A mataua laka i nenge nena
kerkerenga palaungana nge hune ita ke het pe sau sue ita langa melmelenga
ana kileng. Oe, e hele lange imo, a mataua laka i lo!
6 "Ngie simsim iri lime te olia iri nga umtutuna nai mana (2 toea). Pe
NeHalang letene metene iri lochloch pe hile hote e nge iri ero.
7 ✡Pomalam mana palpalumo ina mur te sisala lochloche iri ke ulolo. A
matau ero iange nga NeHalang matana NeHalang lemene tau tote ita nga
ngie simsim mur.
8 "Ke e hele lange imo pengpeng urana toto nge mele nenge mes haka pe
haliu hote iau ke teke, 'Iesus i Non Tuna. Pe Iau letek manmanna nge i.' Nge
mele nem Iau lape e haliu hote i lange NeHalang nena angkelo mur ke e teke,
'Non nei, iau lek non ia.'
9 Pe poreke toto nge mele nenge mes haka nga hulua mataria pe hele ke
teke, 'Iau letek manmanna nge Non Tuna ero.' Iange iau pule lape e hele
lange NeHalang nena angkelo mur ke e teke, 'Iau e eteia non nei ero i.'
10 Pe iri nenge te hele poreke Non Tuna lape NeHalang letena poreke
mule ia iri. Pe iri nenge te hele poreke Opepengpeng, NeHalang lape letena
porekeia iri ero toto.
11 ✡ "Teke te laua iong pe te mene iong langa hetoronga ana pele ke te onteia
iong, omes nga hana papalauna nemur mataria pe sam loiloi ero. Pe pule
letem tuanin rara nga utar nenge lape o hele ia ero.

✡ **12:2:** Luk 8:17 ✡ **12:7:** Luk 12:24; Ume 27:34 ✡ **12:11:** Mak 13:11; Luk 21:12-15

12 Iange nga etue nem pengpeng lape Opepengpeng hetore iong nga utar
nenge urana nge o heleia."

Helenga Opene Nga None Nge Nena Ure Halang

13 Pe none nga hulua leteria hele lange Iesus, "Non Soke o hele lange tik ke
tunge ure nemur nenge temek mete hatalia unne at nge iau."
14 Pe Iesus hele lange i, "Ia, itei nenge talue iau ke e poia ume nemam? Iau
ak ume nem ero iam."
15 ✡Iok laol, Iesus hele lange iri, "Anau ala ke nek toto nga poinga nenge
taeu lochloche ure pe ta teke ita toro mana rera. Iange mele nenge na ure
halang nem, ure lochloch ngana nem tunge maulinga nge koko lange i ero."
16 Ol pe Iesus heleia helenga opene e lange iri pe hele, "Non e nge na ure
halang neu ana ume mur nganangaria ke halang toto.
17 Pe letena tuanin nge i sipona ol, 'Lape epoi ke mere mai ol? Ure lochloch
ngana nei muria ero ol i! Lape e tatach teua iri langai mai?'
18 "Ol pe ana non lohaka pe hele, 'Eh! lape epoi ke mai i! Lape etoto sue
pele nemur pe e lele mule hel nge papalauna toto. Ke lape e tatach teua ak
ume nganngana mur pe lek ure mur.
19 Pe lape letek tuanin ke e teke: Lek ure halang pamlo nge lape tu ke
hesinga halang toto. Lape e tutu manmanna ol. Pe lape eare ke e ngau haka
manmana ol pe pule lape e inin pe e iech manmana ol!'
20 "Ol pe NeHalang hele lange i, 'Iong nge am hauaua toto iam! Heueu nga
miliko nei lape o mete. Pe ure lochloch ngana nenge o talue nem lape itei
mene iri?'
21 ✡ "Ke i pomalam mana. Mele nenge heu kinia ure mur ke teke i toro
nena, lape nena ute e ero toto nga NeHalang matana."

Letemo Una Sakilil Ero
(Mat 6:25-34)

22 Iok, Iesus hele lange nena hana mur nenge hetotore iri, "Ke pomalam
e hele lange imo, letemo una sakilil nga atu ngamo nga ich nei ero. Letemo
tuanin rara sakilil ero nga utar nenge lape a ngaua pe nga singimo pe nga
utar nenge lape a mele.
23 A maul ngamo, i palaungana toto nga ngaunga pe singimo, i palaungana
toto nga ure nenge ta heronronia iri.
24 Anau langa ngie mur. Tetua aria ngaunga ero. Pe te lulu aria ero. Pe te
lele pele ke te tatach teu aria ngaunga ia ero. Pe NeHalang i sipona hengaua
iri. Pe imo nge a ele haka toto nge ngie mur laka!
25 Amo tei nge imo nge letemo una sakilil? Pomere? Letemo nem poia imo
ke heloloune atu ngamo nga ich nei ke sase pol?
26 Nenge teke nakumo ero nge a poia ure sune nei, pomere nenge letemo
una sakilil nga ure lochloch?
27 "Anau langa ae nemur te haka ngaria. Tehei pe roraria te palola hot ke
nakuria urana toto. Pe e hele lange imo pengpeng Ne Solomon nge nike nena
ure urana ngana mur halang. Pe i heronia ure urana ngana pele nge urana
toto ke pomanga ae rorana nemur ero.
28 Letemo metene ke nek NeHalang hemele heilil mur nenge tetu ke te
maulul heueu nei pe nge rou te parsue pe tesau heke iri nga oan. NeHalang
tunge malenga urana ngana langa ure nemur nenge tetu ke choro mana.
Pe imo lape NeHalang tunge malenga lange imo pule? Imo nge letemo
manmanna ngana unne sune mana iam!

✡ **12:15:** 1Ti 6:9-10 ✡ **12:21:** Mat 6:19-20

29 Letemo una sakilil ero nga utar nenge lape a ngaua pe utar nenge lape
a inia. Pe letemo meena ia ero.
30 Nenge letemo una sakilil nga ure nemur, apoi ke mange hulua nemur
nenge te etia Tememo NeHalang ero toto. Leteria tu hit mene reria ure mur.
Pe imo ero. Tememo nga lut eteia ke imo lememo taua ure nemur ke a mene
pule la.
31 Urana ngana a tango rara tele ure nenge opemo ana ngaunga pe
NeHalang nena naualanga urana ngana. Pomalam lape tunge ure nenge
lememo tau tote lange imo pule.
32 "Imo sipsip tutuna mur a matau ero iange Tememo iech toto nge mene
imo ke atu teu nga nena naualanga nge urana toto.
33 ✡A laia lemo ure mur nga ingaala ke te olia iri pe a tunge umtutuna
lange iri nemur nenge reria ero. Ol pe imo a mene laka lemo umtutuna
ana mateunga e nge poreke erochro. Pe ure nem nganangana mur laka ure
urana ngana mur nenga lut nga tapa nenge tetu ke koko. A tango rere ure
nemur ke a mene iri pule. Ure nemur kemenge ana hana mur tekeme ia ero
toto pe kankan ngau ule ero pule.
34 Ke imo lape letemo tuit menmene laka kileng nemur ol nenge a talue
lemo ure urana ngana mur ia.

Atu Pe Anau Ala

35 ✡ "A kale masia amo tal pe a tonge lemo lemenge ke remenmen pe anau
alala nga utar nenge lape lohot.
36 Pe apoi ke pomanga hana hel nge te kulkulelele aria soke nge mule nga
leinga heueu ngana e ana ngaunga matana. Pe teke non soke nem at ke
ischong nga piunga te lohe piunga ke ueiuei mana lange i.
37 Ke iri nenge aria soke at pe hottaua iri nge te mesmese kura, iri nemur
lape te iech toto. E hele lange imo pengpeng non soke nem lape nek hit tote
imo pe lape hetakile imo pe hengaua imo.
38 Pe nenge teke Non Soke nem at nga miliko tuna ma nga uachuach pe
hana nemur tenau alala kura, iri lape te iech toto.
39 ✡Pe letemo metene nei ke nek; Nenge teke pele tokoninga eteia etue
nenge kemenge ana hana mur te atat ia i lape nauala ke nek toto ke kemenge
kina nemur te palchach teua nena pele ero.
40 Imo pule a nauala ke nek toto iange Non Tuna lape at mule nga etue
nenge imo a teke i atia ero."
41 Pe Petrus ontei, "Non Soke, iong mai o heleia helenga opene nei atat nge
imem mana kai? Eh? Nge hana lochloch?"
42 Pe Iesus tuacholia, "Itei nge imo hana nenge a umume nge letena song ke
urana pe poia ume ke nek? I laka nenge ana non soke letena here nge nauele
pele pe tunge nena hekuleileinga mur aria ngaunga nga ngaunga ana etue
pengpeng.
43 Mele nem lape iech toto nenge teke ana soke at pe hottaua i nge popoia
ana ume.
44 ✡E hele ke manmanna toto lange imo mele nem lape non soke talue i ke
nauele nena ure mur lochloch.
45 Pe lape mele nem letena tuaninin nge i sipona ke teke, 'Ah! Ak non Soke
nem lape at ke ueiuei ero iam.' Ol pe talun ke nos lapue hehei pe hana nenge
te umume. Pe pule popoi ngaunga matana pe inin ech kerkereng ngana pe
poi rara hulu.

✡ **12:33:** Luk 18:22 ✡ **12:35:** Mat 25:1-13 ✡ **12:39:** Mat 24:43-44; 1Te 5:2 ✡ **12:44:** Mat 25:21, 23

46 Pe ana soke lape at mule nga etue nenge ana non eteia ero ke kulele i
ero. Non soke nem at pe lape chatulu hite pe lope hote i kela tu luluch nge
hana nenge te longo tau erochro.
47 ✡ "Iok, nenge teke none nenge umume pe eteia non soke nem lemene
ngana pe na melei tana toto nge nanas taua non soke neu lemene ngana,
lape tenos ulu hit tote i.
48 Pe mele nenge eteia non soke neu lemene ngana ero pe poia poinga
nenge lape te nosia i ia lape ana nosinga meena ero. Iri nenge NeHalang
tunge aria ume halang pe letena here iri nge te poia ke nek, lape NeHalang
angala mana nge esia aria ume ngangana mur nge lohot ke halang toto. Pe iri
nenge NeHalang tung ke aria ume halang nge halang toto lange iri pe letena
here iri nge te poia aria ume ke nek, lape NeHalang angala mana nge esia
aria ume nganangana mur nge lohot ke halang nge halang toto."

Iesus Lasia Ita
(Mat 10:34-36)

49 "Esio at ngak nei. E atia oan ke etun hite nga ich. Pe lemek toto ke oan
nem ngaulala haka ke ueiuei.
50 ✡Iau lape e mene henuninga e kura ke heueu nei letek meena toto ia
kura. Pe letek meena ngana nem lape tu ke la het nga etue nenge e mene
henuninga nem.
51 Imo mam a teke eat ke epoi hote tunga nge urana nga ich kai? Ero toto!
E hele pengpeng lange imo eat ke e lasia.
52 Talun heueu nei ke la ol nga pele elle none pe nehei pe tuturia mur telas
hel. Mol lape iri altoto nga nai pe nai lape iri altoto nga mol.
53 ✡Lape telas hel ke non neu i altoto nge tuna tamane ngana pe tuna
tamane ngana i altoto nge temene. Pe hei neu i altoto nge tuna hei ngana
pe tuna hei ngana i altoto nge tana. Non neu lape i altoto nge uene pe uene i
altoto nge i."

Heteinga Nenga Etue Mur
(Mat 16:2-3)

54 Iesus hele lange hulua nemur, "Nenge teke a naue ulu nge ma hot nga
tapa huna pe a hele sapele ke a teke, 'Lape pitte mol heueu.' Pe la pitte nem
mol.
55 Pe teke a amneia tutula nge song ke ramana haka at nge sio pe a hele ke
a teke, 'Lape kileng milang toto heueu.' Pe la kileng milang.
56 Imo apoi ke manga mamulou! Nenge teke a esia ute nge lohot nga ich
nei pe nga tapa sana neu pe a etei pengpeng ia ure nem luna. Pe pomere toto
nenge a esia ure mur nenge te lohot nga etue nei pe a eteia luna ero?
57 "Pomere nenge imo sipomo a amnei urume poinga nenge poreke pe nga
poinga nenge urana ero?
58 Nenge teke none hele ote iong nga ute pe mene iong ke a hepengia, iong
opur kikim ke imo nai a hepeng olole nga kue nike. Teke ero lape non nem
mene iong ke laia iong nge hana nenge te longlongo pe te amnei teu langa
helenga mur. Pe hana nemur lape te tunge iong langa palpal hussu mur peria
pe palpal hussu mur lape te tamal teua iong langa tuele au ngana.
59 Pe e hele pengpeng lange iong lape o lohot nga lamam ero toto ke la het
nga etue nenge o tuachol taua lem hangonok mur."

13

A Hulia Letemo

✡ **12:47:** Iei 4:17 ✡ **12:50:** Mak 10:38-39 ✡ **12:53:** Mic 7:6

1 Iok, nga etue nem hana hel te hele lange Iesus ke teke, “Mele hel nge
Kalelea te makmak pulumakau ke te heto hekeke NeHalang pe Pilatus nena
hana mur te hune iri. Te hune iri pe eiria maluluch nga pulumakau nemur
eiria.”
2 ✡Pe Iesus tuacholia iri ke pomai, “Iri mam, te hune iri ia? Te poreke toto
nge hana lochloch ngana nenge Kalelea ma?
3 Ero! Pe e hele pengpeng lange imo nenge teke a hulia lemo poinga poreke
ngana mur ero lape a mete ke pomange iri.
4 Iok, anau lange hana analoch pe rahtele mol nenge Siloam. Hana nemur,
pele sase ngana e losio haka nge iri ke te mete. Iri mau te poreke toto nge
hana lochloch ngana nenge Ierusalem kau?
5 Ero! Pe e hele pengpeng lange imo, nenge teke a hulia lemo poinga
poreke ngana mur ero lape a mete ke pomange iri.”
6 Iesus heleia helenga opene nei, “None ana popi tana e mes nga ana ume
letena. Ana non i langa ae nem ke teke nau rara nganangana. Pe ae nem
nganangana ero.
7 ✡Ol pe hele lange non nenge umume nga ana ume. ‘Ae nei nganangana
ero ke hesinga iri mol lo i! O telesue ol! Iange hesil mene ich i.’
8 ✡Ol pe non nenge umume neu hele, ‘Non soke, ae nem tu mukam ke
hesinga elle mule. Pe esel hote ich nga huna pe etal teua ana ngaunga.
9 Pe teke nganangana mule nga hesinga nem, urana. Pe teke ero e telesue
ol.’ ”

Iesus Hemasmas Nga Sapat Ana Etue

10 Nga Sapat ana etue Iesus hetottoro nga hetoronga ana pele.
11 Pe hei e nge uneinei poia i ke kina chachau tu lamau pule. Haleles neu
tu nge i ke hesinga iri analoch pe rahtele mol. Pe mes haka ke pengpeng ero.
12 Iesus esia i pe iu lange i pe hele, “Hei nem, am haleles nem het ol.”
13 La ol pe Iesus tal heke penna nge ana hei pe ueiuei mana mes haka ke
pengpeng mule. Ol pe talun ke heto heke sapele NeHalang.
14 ✡Pe non soke nenga hetoronga ana pele neu letena inin iange Iesus
hemasmas nga Sapat ana etue. Ol pe hele lange hehei pe hana, “Etue iri
rahtele elle ta umume ia ara ume mur. Pomalam aat nga etue nemur ke te
hemasia imo. Pe nga Sapat ana etue ero.”
15 ✡Ol pe Iesus tuacholia, “Imo mamulou mur! Nenge teke lemo pu-
lumakau e ma tongki e mete ana ech nga Sapat ana etue, lape a einia ero
ma? Imo lochloch lape a einia la!
16 Pe hei nei i Apraham tuna ia. Pe Non Poreke Ngana rahit tote i ke hesinga
iri analoch pe rahtele mol (18). Ke ute pele nge poreke ero nge e hemas mule
i nga Sapat ana etue.”
17 Iesus hele ke mau ol pe iri lochloch ngana nenge te hele poreke i temei
tote iri. Pe iri hulua lochloch te iech toto nga ure lochloch ngana nenge Iesus
poia ke urana.

Helenga Opene Mur Nga NeHalang Nena Naualanga Pe Nekinga (Mat 13:31-33; Mak 4:30-32)

18 Iok Iesus hele, “Lape e hele urume NeHalang nena naualanga pe
nekinga ke mere? Pe lape e hele urume langa utar?
19 I pomalaka nga ae tutuna nenge kinkino toto nenge none tue nga ana
ume. Iok, ae nem haka ol pe tana palaungana toto. Pe ngie mur te talue reria
kiniu nga perperna mur.”

✡ **13:2:** Ioa 9:2 ✡ **13:7:** Luk 3:9 ✡ **13:8:** 2Pi 3:9,15 ✡ **13:14:** Exo 20:9-10; Deu 5:13-14 ✡ **13:15:** Luk 14:5

20 Pe Iesus ontei mule, “Lape e hele urume NeHalang nena naualanga pe
nekinga ke mere?
21 I pomalaka nga is unne sune nenge tepoi teu luluche nga beret nge
halang toto pe te hulia nga tuninga e nge palaungana toto. Pe is nem poia
beret itach ngana ke una haka ke palaungana toto.”

Pele Matana Hoholoch Ngana Sune (Mat 7:13-14, 21-23)

22 Ol pe Iesus i ke lala nga kileng mur pe hetoro olole ke ramana lala nge
Ierusalem.
23 Pe mele onteia i, “Non soke, iri nenge NeHalang lape mene mule iri lape
iri unne sune mana kai?”
Pe Iesus hele lange iri,
24 “Apur kikimo toto ke a teu langa piunga matana hoholoch ngana sune
nem. Iange hulua halang lape te teke teteu la toto. Pe e hele lange imo
pengpeng hulua lape teteu la ero.
25 ✡Nenge teke pele tokoninga piu hele piunga nem lo imo lape ames mana
nge hot ol. A ischong teueu pe a tangtang ke a teke, ‘Kole, o lohe piunga nge
imem!’
“Pe i lape tuacholia ke teke, ‘E eteia imo ero pe e eteia aat ngamo ero pule
iam!’
26 “Pe imo lape a teke, ‘Imem laka nenge mo ngau pe moin luluch nge iong.
Pe iong laka nge o hetottoro nga lemem kileng ana kue mur.’
27 ✡“Pe lape tuacholia iri ke teke, ‘E eteia imo ero pe e eteia aat ngamo ero
pule! A ua toto lamam. Imo nenge a popoi poinga poreke toto ngana laka.
Lemek ero toto imo!’
28 ✡ “Imo lape atu manmana nge hot pe a tangtang pe ngingimo cha-
trekreke pe a amneia melmelenga palaungana. Lape a esia Apraham pe Isak
pe Iakop pe hetatalonga nemur nge tetu teu nga NeHalang nena naualanga
pe nekinga. Pe imo sipomo lape a lasus toto.
29 ✡Hulua halang lape teat nga chaia aka ngana pe chaia sio ngana pe nga
kileng rumena pe nga kileng sana. Ke lape teare teu nga ngaunga matana
palaungana nem nga NeHalang nena naualanga urana toto ngana.
30 ✡Pe manmanna toto ke iri nenge iri hoena lape iri muka pe iri nenga
muka lape iri hoena mule.”

Iesus Lape Mete Nge Ierusalem (Mat 23:37-39)

31 Iok nga etue neu Paresio mur hel teat nge Iesus pe te hele lange i ke
teke, “O ua nga kileng nei ke ola nga kileng unne. Iange non soke Herot teke
hunune iong.”
32 Pe Iesus tuacholia iri, “Ala ke a hele lange non pallaklakanga kina nem,
‘Iau lape e helope hote uneinei mur pe e hemas mule hehei pe hana heueu
pe nge rou pe nga etue mol ngana lape e heulo hote ak ume mur.’
33 Pe ute nenge palaungana heueu nei mai ngana laka nenge e teke ela toto
nge Ierusalem. Ke iau lape ei heueu pe nge rou pe nge pong nai ke ela toto.
Iange manmanna toto ke hetatalonga e tehun sio mene nga kileng unne ero.
Tehun pengpeng ia nge Ierusalem.
34 “Ochou! Imo hana nenge Ierusalem! Imo ahun lapue hetatalonga mur
pe a tamal hune hana nenge NeHalang kulosia iri ke teat nge imo. Kokoes e
teke e eukiraua imo ke pomanga pareo heingana nenge eu teua tutuna mur
nga sahana ene. Pe imo lememo ero nge e eukiraua imo.

✡ **13:25:** Mat 25:10-12 ✡ **13:27:** Psa 6:8 ✡ **13:28:** Mat 8:11-12 ✡ **13:29:** Psa 107:3 ✡ **13:30:** Mat 19:30

35 ✡Ke lape NeHalang nau langa lemo pele ero toto. Pe e hele pengpeng
lange imo, lape anau mule iau ero ol kela het nga etue nenge lape a hele ke a
teke, ‘Petenga nge palaungana toto lange i nenge at nga Non Soke ene.’ ”

14

Iesus Hemasia None Nge Singina Haleles

1 Nga Sapat ana etue Iesus lake ngau nga Paresio mur aria soke nena pele.
Pe hehei pe hana nga lamau tenau ala tote i.
2 Pe none nge ana haleles nenge singina hakokoia mes nga Iesus matana.
3 ✡Ol pe Iesus onteia Paresio mur pe hana nenge te etei nga hotonga mur
ke teke, “Ita mai ra hotonga e nge hele ke teke ta hemasmas nga Sapat ana
etue pule? Ma ero?”
4 Pe Paresio nemur te reng mana. Iok laol, Iesus rahite non neu pe hemasia
i sapele. Hemasia i ke het pe kulosia i ke la sapele.
5 ✡Iok, Iesus hele lange iri pe onteia iri, “Nenge teke tumo e ma lemo
pulumakau e losio teu nga ech ana polo nga Sapat ana etue lape a poia ke
mere? Lape atak hote i ke ueiuei mana ma ero?”
6 Pe iri te reng mana iange nakuria ero nge te tuachol ia Iesus.

Otal Heke Iong Ero

7 Iesus tu nga non soke neu na pele kura pe esia hana hel nenge ana non
soke iua iri pule. Pe hana nemur tela ke te mene muria nge uranrana nga
ngaunga ana manga. Ol pe Iesus heleia helenga opene nei.
8 ✡ “Nenge teke none hekulo am ke oat nga ngaunga matana nenga leinga
heueu ngana, o mene mullim e nge urana toto ero. Iange lape mele nge i soke
toto nge iong lape te hekulo ana ke at pule.
9 Ke pomlam lape non nenge hekulo amo nem lape at pe hele lange iong ke
pomai, ‘O ua nga non nei munna!’ Nga poinga nei lape non neu hemeia iong
pe talsio tote iong ke lape ola mule nga hoena toto.
10 Ke nenge teke te hekulo am ke oat nga ngaunga matana nem o mene
mullim e nga hoena toto nike. Pomalam lape non nenge hekulo am nem
lape at pe hele lange iong ke teke, ‘Neingak, ola ke o kila nga muka toto.’ Nga
poinga nei lape pekngam mur nenge imo ul atu nem te heto heke tote iong.
11 ✡Iri nenge tetal heke mule iri siporia, lape Non Soke tal sio tote iri. Pe iri
nenge tetal sue iri siporia mule lape Non Soke tal haka tote iri.”
12-14 ✡Iok Iesus hele mule lange tokoninga nenga ngaunga matana neu ke
teke, “Nenge teke o poia ngaunga matana, o iua hana nenge reria ure halang
ero. O iua laka iri nenge tetu poreke toto pe haleles poia iri ke singiria ele
mete pe mataria hit. Pomalam lape Non Palaungana pete iong toto. Iange
iri te tuacholia lange iong ero. Non Palaungana i sipona lape tuacholia lange
iong nga etue nenge hana uranrana ngana mur te lohaka mule nga metenga.
Pe nenge teke o iua pekngam mur pe titim mur pe alom mur pe lem kileng
ngana mur nenge reria umtutuna halang lape iri siporia te tuachol mule
lange iong ke o mene urum nge Non Palaungana ero ol.”

Helenga Opene Nga Ngaunga Matana Palaungana (Mat 22:1-10)

15 ✡Non elle nge iri hana nenge te ngaungau neu, longe Iesus nena helenga
pe hele lange Iesus, “NeHalang lape poia ngaunga matana palaungana nga
nena naualanga pe nekinga urana ngana. Pe iri nenge teat ke te ngau nga
ngaunga matana palaungana nem lape te iech toto.”

✡ **13:35:** Psa 118:26 ✡ **14:3:** Luk 6:9 ✡ **14:5:** Mat 12:11; Luk 13:15 ✡ **14:8:** Pro 25:6-7 ✡ **14:11:** Mat 23:12; Luk 18:14 ✡ **14:12-14:** Ioa 5:29 ✡ **14:15:** Luk 13:29

16 Pe Iesus tuacholia, “Non e teke poia ngaunga matana palaungana e. Ol
pe hekulo helenga lange hulua halang ke teat nga ngaunga matana nem.
17 Nga ngaunga nem ana etue pengpeng non soke neu kulosia nena non
nenge umume nge i ke song taua hana nenge te hekulo aria. Pe hele lange
iri ke teke, ‘Aiat ol! Ngaunga kalum lo.’
18 “Pe iri lochloch ngana te hele ke teke tetu mule iange te teke tetu ke te
poia aria ume hel pule. Elle nge iri lohaka pe hele, ‘Iau eol hote ich unne lo
koi ke ela ke enau tote mukam.’
19 “Pe elle pule hele, ‘Iau heueu mana nei eol ke pulumakau iri analoch.
Pomalam ela ke e totoi tote iri mukam.’
20 ✡ “Pe elle pule hele, ‘Iau elei heueu mana koi ke lape ela ero.’
21 “La ol pe non neu i ke la mule pe la hele lange ana non soke. Ol pe pele
tokoninga nem letena inin toto pe hele mule lange non nenge umume nge
i ke teke, ‘O song ke ueiuei mana ke ola nga kue tana mur pe kue kinkino
ngana lochloch pe o hele lange hana nenge tetu poreke toto pe haleles poia
iri ke singiria ele mete pe mataria hit. O hele nge iri ke teat lochloch.’
22 “Iok laol, non nem la pe at mule pe hele lange ana non soke ke teke, ‘Ure
nenge o heleia at nge iau e poia ke het lo. Pe pele neu muta ero kura.’
23 “Ol pe non soke neu hele la mule nge nena non neu, ‘O song hot ke ola
nga kileng kinkino ngana nemur nga tau pe o ngai heke iri ke teat lochloch
ke te hemute lek pele.
24 E hele lange iong, none nge iri nenge e hekulo tala aria lape at ke ngau
hote ngaunga unne nga lek ngaunga matana nei ero toto.’ ”

Ta Nanasia Iesus Pe Letera Tuanin Kenek (Mat 10:37-38)

25 Hulua halang te koko nge Iesus pe Iesus naula mule nge iri pe hele,
26 ✡ “Mele nenge teke nanasia iau hile tote temene pe tana pe nehei pe
tutuna mur pe titina mur pe liliuna mur. Pe pule hile tote i sipona. Laka
nanasia iau ol.
27 Mele nenge takiskis ia melmelenga luluch nge iau ero, iau lek non toto
laka i ero.
28 “Nenge teke none hemesia pele palaungana e, kila ke nek pe ume hote
pele nem uruna pe eteia ke umtutuna purpur tote pele nem.
29 Pe nenge teke poia ero lape hemes heke pele nem haena pe aluana tu.
Pe iri nenge te esia te songlele ia i pe te hele,
30 ‘Non panei hemes heke pele pe heule ero mana.’
31 “Non soke e nga kileng e teke pal luluch nge non soke e pule nga kileng
e. E nena palinga hel ana hana mur iri halang toto pe e unne sune mana. Pe
nenge nena hana iri unne sune mana nem, kila pe letena matana ke nek toto.
Pe letena tuanin ke mai, ‘Lape ta hekou sue iri ma ero? Iri halang sakilil i!’
32 “Non soke nem letena tuanin ke mau pe eteia nge nakuna ero nge iri ul
ke te palhel. Pomalam lape poi ke pomai; Hana nenge iri halang tetu ke sase
kura pe i nenge na hana unne sune mana nem kulosia hana hel ke la te hele
toto mule ke te teke palinga hel nem lasus ol.”
33 Ol pe Iesus hemallaha hote helenga opene nemur ke pomai, “Pomalam
letem hile ure lochloch pe o nanas mene iau ol.
34 “Mesmes i urana pe nenge teke mesmes ngana het opoi mule ke mesmes
ero ol.
35 Ke nenge teke pomam i poreke lo. Pe o takiraua ke ich ana ngaunga ia
ero pule. O saua ke lasus sapele. Apal talngamo pe a long ke neknek!”

✡ **14:20:** 1Ko 7:33 ✡ **14:26:** Luk 9:23

15

Helenga Opene Nga Sipsip Nge Erue
(Mat 18:12-14)

1 Nga etuene e hana nenge te loloch umtutuna pe hana porekreke ngana
mur te emurung ke te teke te longo Iesus nge helele.
2 ✡Pe Paresio mur iri ul hotonga ana hetoronga mur te ngunngunu ia Iesus
ke te teke, “Non pane lemene taua hana porekreke ngana mur pe ngau luluch
manmana nge iri.”
3 Ol pe Iesus hele ia helenga opene nei lange iri.
4 ✡ “Nenge teke elle nge imo nena sipsip iri ana non kina iri lime (100) pe
elle erue lape poia ke mere? I lape hile sue sipsip nemur nenge te erue ero.
Nenge iri ana non kina iri henel pe analoch pe rahtele henel (99). Hile sue
sipsip lochloch ngana nemur pe la ke tango rere elle nem nenge erue.
5 Pe nenge teke hottaua lape iech toto pe takisia
6 ke la mule ia. Ol pe la hele lange pekngana mur ke teke aiat ke a iech
luluch nge iau. Iange e hottaua lek sipsip nenge erue lo.
7 Pomalam mana e hele lange imo, lape iechinga palaungana lohot nga lut
nga tapa nge mele elle nge hul mule letena nga nena poinga poreke ngana
mur. Iechinga nem palaungana toto nga nenge iri ana non kina riri henel
pe analoch pe rahtele henel nem (99) iange te teke te urana nga NeHalang
matana lo. Ke tehul mule leteria nga reria poinga poreke ngana ero.
8 “Pe helenga e pule nga hei e nge nena umtutuna iri analoch. Pe nena
umtutuna elle erue. (umtutuna nemur te ume nga siliua ke uruna aka) Ol pe
lape poi ke mere ol? I lape tonge lemenge pe sachalue nena pele letena pe
puria ana tangonga ol.
9 Pe teke hottaua lape lake hele nge pekngana mur pe na kileng ngana mur
ke te emurung pe hele lange iri ke teke, ‘A iech luluch nge iau ol. Iange e
hottau mule lek umtutuna lo.’ ”
10 Pe Iesus hele pule ke teke, “Pomalam mana iechinga palaungana toto
lohot nge NeHalang nena angkelo mur nge mele elle nenge hul mule letena
nga nena poinga poreke ngana mur.”

Iechinga Palaungana Lohot Nga Kol Mele Nge Ua Temene Ana Pe At Mule

11 Iok, Iesus hesapele helenga ke teke, “None tuna iri nai.
12 Pe tuna nenge kino hele lange temene ke teke, ‘Temek, o tunge lek ure
mur atat nge iau nike. Ure nemur nenge lape o mete pe mo mene nge iong.’
Ol pe temene herongo sapele nena ure mur nge iri nai tina.
13 “Mala ero mana nga hoena kol neu takiraua nena ure mur pe laia ke te
olia ke mene umtutuna ia. Ke het pe ua sapele ke langa kileng e nga tau toto.
Pe nga kileng neu ana non hesil taua nena umtutuna mur nga poinga poreke
ngana pe ure poreke ngana mur.
14 Ol pe uringa palaungana lohot sapele. Pe ana ngaunga ero pe tu ke
poreke toto sapele nga kileng neu.
15 Ol pe lake tu luluch nge none nga kileng neu pe non neu poia kol neu ke
la nauelele nena kie mur.
16 Pe mete ana toto pe lemene mana nge hemute sana nga kie nemur aria
ngaunga. Pe ero. Mele pele tunge ngaunga unne lange i ero toto.
17 “Iok laol, ana non letena matana ke nek toto ol pe hele sapele, ‘Temek
nena hana mur kou te ngau ke saria unna pe aria ngaunga aluana mama. Pe
iau i! E meteak ke e metmete lo!

✡ **15:2:** Luk 5:30 ✡ **15:4:** Ezk 34:11, 16; Luk 19:10

18 ✡Lape ela mule nge temek pe e hele lange i, “Temek, e poia poinga poreke
toto ngana lange NeHalang pe lange iong pule.
19 Iau e urana ero ol nge o hetue iau ke tum iau. Lemek ke o poia iau ke
eume manmana nge iong ol.” ’
20 Iok laol, ana non lohaka pe la sapele nge temene.
“Pe ii nga tau kura pe temene esia i pe letena poreke toto ia tuna pe song
ke la lau hite i pe tangia i.
21 Ol pe kol neu hele lange temene, ‘Temek, e poia poinga poreke toto ngana
lange NeHalang pe lange iong pule. Iau e urana ero ol nge o hetue iau ke tum
iau.’
22 “Pe temene hele lange nena hana mur nenge te umume nge i ke teke,
‘Ueiuei mana a hemalmalia i nga hengeron e nge urana toto pe apuo teua
pon nga penna kukana pe ae ulina nga apena.
23 Pe a hune pulumakau tuna elle nge lum toto pe a lele hite pe tapeu ele
ke ta ngau nge i.
24 ✡Iange tuk nei mete lokoi pe mahul haka mule! Pe pule i erue toto lo pe
ngana koi e hottau mule nei!’ Ol pe te talune iechinga palaungana nem.
25 “Tepoi ke machmau pe non soke neu tuna tengene ana kou tu nga ume
kura. Ol pe hot ume ana ke at rochroi nga pele pe longe iri nge te peupeu pe
te heses.
26 Ol pe iua temene nena none pe onteia i ke teke, ‘Hana nemur te potatar
mau?’
27 Pe temene nena non neu tuacholia, ‘Tim pai at mule lo. Pe temem hune
pulumakau e nge lum toto ke poia tim na kilanga unne iange ute heporeke
tim ero. Urana mana ke at lohot mule nge temem.’
28 “Kol neu tina nenge soke letena inin pe lemene ero nge teu langa pele. Ol
pe temene i hot taua i lange hot ke onteiteia pe puochenia i ke teke teu langa
pele letena.
29 Pe ana non hele inin taua temene, ‘Onau at, nga hesinga lochoch ngana
nei eume manmana nge iong pe e longo ole taua iong ero toto. Pe o tunge
utar at nge iau? Pomere nenge o tunge meme e ero ke imem ul pekngak mur
mo poia lek kilanga unne ke mo iech?
30 Pe tum poreke ngana nei hesil taua lem ure nge hehei kue tana ana mur.
Pe heueu nei at mule nga ra kileng pe o hune ana pulumakau lum ngana ke
ngaua.’
31 “Pe non neu hele lange tuna ke teke, ‘Iong, otu luluch nge iau ke kokoes
pe lek ure lochloch ngana nemur lape e tunge lange iong ke lem.
32 Pe heueu nei tapeu pe tahes iange tim nei mete lokoi pe maul haka mule.
Pe pule erue pe e hottau mule i lo.’ ”

16

Iesus Hetoro Nga Umtutuna

1 Iesus hele lange nena hana mur, “Nga etuene e, none umume nge non
soke e nge nena ure halang. Pe ume ngana nauelele laka non soke neu nena
ure mur. Ol pe helenga e song ke teke non neu hesil sio mene non soke neu
nena umtutuna mur.
2 Ol pe non soke neu iu sapele non neu pe onteia i, ‘Pomere nenge ohesil
sio mene lek umtutuna? Lape o ume nge iau ke het koi heueu lo. Pomalam
ohas sue pe o hele urume umtutuna song ngana at nge iau pe ola ol.’

✡ **15:18:** Psa 51:4 ✡ **15:24:** Epe 2:1, 5

3 “Ol pe non neu letena tuanin rara sapele, ‘Lape epoi ke mere mai ol? Non
soke nei lemene ero iau nge eume nge i ol i! Iau lek kerkerenga ero nge e
sesel ich pe e meia iau pule nge e long us rara i!’
4 La ol pe letena matana pe hele, ‘Eh! Oe, letek metene kue e lo! Nenge
teke epoi ke pomai lape hulua te tung peria at nge iau nga etue nemur nenge
e ume ero ol.’
5 “Ol pe non neu la ke hele nge hana nenge reria hanganok maite non soke
neu. Pe iu teua iri elechle pe onteia iri. Iok, ontei tele nenge i muka, ‘Lem
hanganok hia nenge maite ak non soke?’
6 “Pe non neu tuacholia ke teke, ‘Iau, e mene ae oliua eina nge non soke
nem. Pe e mene ke kina papalau ngana iri ana non kina lime (100).’
“Iok laol, non nenge umume nge non soke neu hele lange non nenge poia
hanganok neu ke teke, ‘O mene hanganok nem ana alalaha at ke ueiuei pe
ohas mana ke ana non kina iri nai pe analoch (50).’
7 “Iok onteia e pule, ‘Pe iong lem hanganok hia?’
“Pe non nem tuacholia, ‘Iau, e mene uit nge non soke nem. Pe uit nenge e
mene nem ana kole iri ana non kina iri lime iri analoch (1000).’
“Pe non soke nena non neu hele lange non nenge poia hanganok neu ke
teke, ‘O mene lem hanganok ana alalaha pe oele sue ke uit kina nem iri ana
non kina lime iri rahtele mol. (800)’
8 “Ol pe non soke neu heto heke nena non nenge na poinga pengpeng ero,
iange letena song ke nek toto nge nauele i sipona. Hulua lochloch ngana
nenge leteria tu mana nga ich nei, leteria tuanin ke nek toto nge te halau
mule iri siporia. Iri te etei tote poinga nem. Pe iri nenge tetu teu nga lemenge
tualeme ngana, leteria tuanin ke nek ero. Te poi ke pomange aina kinkino
ngana kura.
9 A mene umtutuna mur nga ich nei pe a tunge lange hehei pe hana pe apoi
ke nek lange iri. Pomalam nga hoena lape umtutuna nem het pe ala ke atu
ke nek mana nga kileng nenge tu ke koko.
10 ✡ “Itei nenge leteria here i nga ure kinkino ngana lape leteria here i pule
nga ure papalaungana. Pe itei nenge pallaklaka nga ure kinkino ngana lape
pallaklaka pule nga ure papalaungana.
11 Ke nenge teke leteria manmana nge imo ero nga umtutuna pe ure hel
pule nga ich, itei lape letena manmana nge imo nga ure urana ngana mur
nga lut nga tapa?
12 Pe nenge teke leteria manmanna nge iong ero nga mele nena ure lape
itei tunge iong sipom lem?
13 ✡ “Non e ume nge hana soksoke ngana nai ero. Iange lape lemene tau
tote e pe lemene ero totoia e. Pe mutena tau tote e pe e mutena taua ero. Ke
aume mana nge NeHalang pe mutemo taua umtutuna ero.”
14 Pe Paresio mur te longe Iesus na helenga pe te songlele ia i. Iange iri
muteria tau tote umtutuna.
15 ✡Ol pe Iesus hele lange iri, “Imo sipomo a hetei hote imo lange hulua mur
iange a teke a urana nga NeHalang matana. Pe NeHalang eteia letemo nge
teu ke ulolo. Utar nge palaungana toto nge hana nga ich nei poreke toto nga
NeHalang matana.

Hetoronga Hel Pule

16 ✡ “Moses nena hotonga mur pe hetatalonga mur tehas ngaria te nanasia
ke la het nga etue nenge Ioanes. Pe nga etue neu pengpeng te hele hote
NeHalang nena helenga urana toto ngana nga nena naualanga pe nekinga
nge ita. Pe hulua halang tepur kikiria toto ke teke teteu.

✡ **16:10:** Luk 19:17-26 ✡ **16:13:** Mat 6:24 ✡ **16:15:** Mat 23:28; Luk 18:9-14 ✡ **16:16:** Mat 11:12-13

17 ✡Tapa pe ich lape tehet pe NeHalang Nena Hotonga ana hasinga unne e
erue ero toto.
18 “Mele nenge hile nehei pe lei haka mule i laka tomtom ia none nehei. Pe
mele nenge lei heke mule none nehei nge hile poia poinga poreke toto ngana
pule.

None Nge Nena Ure Halang Pe Lasarus

19 “None nenge nena ure halang pe none nenge tu ke poreke toto. Pe non
nenge nena ure halang heronia hengeron urana ngana mur pe nga etue
lochloch ngau ke sana una manmana.
20 Pe non nenge tu poreke toto nem ene Lasarus. I singina chanchan hulu
pe kokoes mana te mene i langa non soke neu nena piunga matana
21 ke nachnei alala ngaunga mumuna. Pe kaone mur teat ke te ramram ia
nena chanchan mur.
22 “Ol pe nga hoena ana non mete pe NeHalang nena angkelo mur te mene
heke sapele i langa lut nga tapa ke la are nga Apraham penna tamalmal. Pe
non nenge nena ure halang neu mete pule ke tealo hite.
23 Pe i nga ana metenga hoena amneia melmelenga palaungana toto iange
opene lake tu nge imperno. Pe teke nau haka la pe esia Apraham nge tu ke
kangkanga toto pe Lasarus tu luluch nge i.
24 Ol pe iu ke teke, ‘Temek, Apraham letem poreke ia iau, pe o hele lange
Lasarus ke puo teua penna kukana mokona nga ech pe at ke hesipsipia ak
hengetau. Iange e amneia melmelenga palaungana toto i, nga oan nei.’
25 “Pe Apraham tuacholia lange i, ‘Tuk, letem metene? Otu ngam nga
ich, o mene ure urana ngana mur lochloch. Pe Lasarus mene ute pele nge
urana ero toto. Ke heueu nei tu luluch nge iau ke nek pe iong o amneia am
melmelenga pallem.
26 Pe pule liling e nge palaungana toto koi ma tote ita. Ke mele e nge imem
lape lotele lalamam ero toto. Pe mele e nge imo lape lotele at lamai ero toto
pule.’
27 “Pe non neu hele, ‘Iok temek, o kulosia Lasarus ke langa temek nena
pele.
28 Iau titik mur iri lime pe e teke Lasarus la ke hele toto reria ke te hulia
reria poinga mur. Pomalam lape teat nga kileng poreke ngana nei ero.’
29 “Pe Apraham hele, ‘Hotonga nenge Moses pe hasinga nenge hetatalonga
mur tehas ia ngana la ma lo. Pe nenge teke lemeria te longo taua.’
30 “Pe non neu hele, ‘Ero iam, Temek! Te longo taua ero toto la! Nenge teke
mele nenge mete lo lake lohot nge iri, laka lape te longo taua i pe te hulia
reria poinga mur.’
31 “Pe Apraham hele lange i, ‘Nenge teke te longo taua Moses pe hetata-
longa mur ero lape mele nenge mete pe mahul haka mule lape te longo taua
i ero pule.’ ”

17

Poinga Poreke Ngana
(Mat 18:6-7, 21-22; Mak 9:42)

1 Iesus hele lange nena hana mur ke pomai, “Manmanna toto ke ure nemur
nenge hesingo ia hehei pe hana ke te losio nga poinga poreke ngana mur
lape teat. Pe mele nenge poia singo nem nenge helosio ia hehei pe hana lape
mene poreke tote.

✡ **16:17:** Mat 5:18

2 Tuangachol nga poinga nem poreke toto. Pe teke te heon hite um
palaungana nga mele nem kanna pe tesau hote langa leme i urana nga
tuangachol nenge helosio ia mele sune letena manmanna ngana.
3 ✡Ke pomalam a nauala amo ke nek.
"Nenge teke tim losio nga poinga poreke ngana o heleia i ke hul mule
letena. Pe nenge hul mule nena poinga lo, iok, letem metene poi ngana
nemur ero ol.
4 Pe nenge teke tim poia poinga poreke ngana e lange iong pe nga hoena
hul mule letena, o saua nena poinga poreke ngana mur ke te lasus toto. Pe
nenge poi emule mene nga etue choro mana, o saua nena poinga poreke
ngana mur ke emule mana pule ke kokoes."

Letera Manmanna Ngana

5 Pe Iesus nena hana mur nenge kulos hote iri te hele lange i, "O halaua
imem ke letemem manmanna ngana lohot ke palaungana toto."
6 ✡Pe Iesus tuacholia, "Nenge teke letemo manmanna ngana tuna mana ke
pomanga heilil tutuna, nakumo nge a hele langa ae e ke pomai, 'O laka haka
pe ola ke omes teu nga ruach.' Pe ae nem longo taua iong la."

Hengekuleilei Mur Aria Ume

7 Iok, Iesus onteia iri, "Imo lemo poinga mere? Nenge teke lem
hengekuleilei ana non, mule nga ume nenge nauelele sipsip mur ke at, pe
lape o hele lange i ke mere? Lape iteu at heueu mana pe o hele lange i ke are
sio pe ngau sapele?
8 Ero toto la! Lape o hele lange i ke o teke, 'Ola ke onun pe oat ke o poia ak
ngaunga ke e ngau ol. E ngau ke het laka, iong o ngau ol.'
9 Lem hekuleileinga ana non nem, poia ume nemur pe iong o heto heke i
ero. Iange i popoia ana ume nenge popoia nike.
10 Ke pomalam nge imo pule, nenge teke apoi taua ure nemur nenge te
hele lange imo ke a poia, a hele ke a teke, 'Imem hana nenge te hekuleilei
rere menmene imem. Mopoi mene ume nenge te tunge at nge imem ke mo
poia.' "

Iesus Hemas Mule Ke Hana Iri Analoch

11 Iesus ii nga kileng nge Samaria pe Kalelea tunangaria ke lala nge
Ierusalem.
12 Iteu ke lala nga kileng sune pe saol haka nge hana iri analoch. Pe hana
nemur haleles poreke ngana nenge ngau hooa singira poia iri. Pe iri tetu
ke kangkanga toto nge hehei pe hana iange singiria poreke toto. Pomalam
temes nga tau kura,
13 ✡pe teiu, "Non Soke Iesus, letem ia imem."
14 ✡Iesus esia iri pe hele lange iri, "Ala ke a esia hana nenge tunginga ana
hana mur ke tenau ke nek nga singimo."
Iok laol, tei ke te lala kura pe singiria urana sapele.
15 Elle nge iri analoch nem nena nge Samaria. Ana non esia i sipona
singina nge urana mule pe la mule pe haliu haka nenge heto heke tote
NeHalang ene.
16 Lamule pe tamal sue i langa Iesus apena huna pe hele urana toto lange
i.
17 Pe Iesus hele, "E hemas mule hana iri analoch i, pe rahtele henel nem te
lake mere?
18 Pomere nenge non lomona nei i toro at ke heto heke NeHalang?"

✡ **17:3:** Mat 18:15 ✡ **17:6:** Mat 17:20; 21:21 ✡ **17:13:** Lev 13:45-46 ✡ **17:14:** Lev 14:2-3; Mat 8:3-4

19 Ol pe Iesus hele lange non lomona neu, “O lohaka pe ola ol. Letem
manmanna ngana laka hemas mule iong.”

NeHalang Nena Naualanga Pe Nekinga At Ngana (Mat 24:23-28, 37-41)

20 Iok, Paresio hel te onteia Iesus nga etue nenge NeHalang nena
naualanga pe nena nekinga lape at. Pe Iesus tuacholia ke pomai, “Etue nenga
NeHalang nena naualanga pe nekinga nem, lape at ke pomanga ure nenge
ta esia nga matara ero.
21 Mele ero toto nge hele ke teke, ‘Anau at ngana i!’ Pe pule mele ero toto
nge hele ke teke, ‘Eh, Ngana paukou!’ Mele nge lape hele ke pomam ero toto
iange NeHalang nena naualanga pe nekinga, ngana laka tuteu nge imo lo.”
22 Ol pe Iesus hele lange nena hana mur, “Etue nem lape at, pe imo lememo
toto ke a teke a naue Non Tuna nga etue nem. Pe lape a naue ero toto.
23 ✡Lape iri hel pule nenge lape te hele lange imo ke te teke, ‘Anau lala mau!
Eh, anau at lamai!’ Pe imo, a longo tau pulute iri ero.
24 Etue nenge Non Tuna at mule ia lape pomalaka nga kileng chalem ngana
nenge inlem nga tapa sana pe song ke langa ele pe ele.
25 Pe ure nenge lohot tala nga Non Tuna ana etue ngana koi nei, lape
Non Tuna amneia melmelenga palaungana pe hulua lochloch nga etue nei
lemeria ero ia i mukam. Ke het pe etue nem lohot.
26 “Non tuna ana etue lape lohot ke pomanga etue nenge Noa.
27 Nenge hulua lochloch te ngaungau pe te inin pe te lechlei kela het nga
etue nenge Noa iteu langa nena imot. Pe ech hot ke taua kileng pe te mete
lochloch.
28 ✡ “Pe pule Non Tuna ana etue lape lohot ke pomanga etue nenge Lot.
Nenge hulua lochloch te ngaungau pe te inin pe te ialala pe te umume aria
pe te lelele pele.
29 Pe nga etue nenge Lot ua hot nge Sotom, oan remenmen ngana pe um
ngingina ngana telot parai sio at nga tapa ke pomanga pitte ke te hune iri
lochloch ke te mete.
30 “Ke Non Tuna ana etue nenge lape at muleia pomalam mana.
31 ✡Nga etue nem pengpeng, mele nenge tutu nga one, teu langa pele letena
ke lolochia nena ure mur ero ol. Pomalam mana none nenge tutu nga ume
la mule nga na pele ero ol.
32 ✡Letemo metene Lot nehei?
33 ✡Mele nenge teke heleis maul ngana nga ich nei, lape tu ke maulul nga
hoena ero ol. Pe mele nenge tungteu tote i, pe hile sue lemene ngana mur
nga ich nei lape tu ke maulul mana nga hoena.
34 E hele lange imo pengpeng, nga miliko nem aina nai tema nga hete elle
pe elle nge iri lape te ua toto ia, pe elle mana lape ma ol.
35 Pe hehei nai lape te olole mioka pe elle nge iri lape te ua toto ia pe elle
mana tu ol. [
36 Hana nai te umume nga ume pe elle nge iri te ua toto ia pe elle mana tu
ol.]”
37 Pe Iesus nena hana mur nenge hetotore iri te ontei, “Ure nemur lape te
lohot langai?”
Pe Iesus tuacholia ke pomai, “Nga kileng nenge ute has ngana maia, lape
a esia lango cherchera mur halang, nge te emurung.”

✡ **17:23:** Mak 13:21; Luk 21:8 ✡ **17:28:** Gen 18:20; 19:25 ✡ **17:31:** Mat 24:17-18 ✡ **17:32:** Gen 19:17, 26 ✡ **17:33:** Luk 9:24

18

Poponing Nenge Hei Pakar E

1 ✡Ol pe Iesus nene poponing e lange nena hana nemur. Poponing neu,
nenge hetore iri ke te hetalau ke kokoes pe leteria manmanna ke NeHalang
longe te hetalaulau ngaria pe halaua iri.
2 Iok, Iesus talune nena nananga ke pomai, “Nga kileng e none nge
longlongo helenga tu. Pe non neu mataua NeHalang ero toto. Pe pule non
neu letena porekeia hehei pe hana ero iange letena tu mana nge i sipona.
3 Pe nga kileng neu hei pakar e tu. Pe hei neu kokoes mana lala nge non
nenge longlongo helenga pe hele urume poinga poreke ngana nenge none
poia lange i. Pe hei neu hele ke teke, ‘O amnei langa poinga poreke ngana
nenge non neu poia at nge iau. Lape o halaua iau ke pomere?’
4 “Nga tele ngana non neu longo taua hei neu ero. Pe nga hoena ol hele
mule ke teke, ‘Iau e mataua NeHalang ero pe letek porekeia hehei pe hana
ero.
5 Pe hei nei kokoes mana at ke pur leme ero mana ia iau nga letena una
ngana nei. Ke pomalam lape e halaua i ke are ke nek laka at ke hemakuk
tote iau ero ol.’ ”
6 Iesus nene poponing nem ke het pe hele mule ke teke, “A longo langa non
poreke ngana nenge longolongo helenga neu hele ngana.
7 Lape NeHalang mai halaua nena hana mur ero kai? I sipona hesilei hote
iri. Pe lape pomere? Nenge teke te tang lange i ke kokoes nga sinanga pe nga
miliko lochloch lape NeHalang poi hulul mana nge halaua iri?
8 E hele lange imo pengpeng lape halaua nena hana mur ke teare ke nek
mule ke ueiuei mana. Pe pomere lape Non Tuna at pe hehei pe hana leteria
manmanna lochloch lo?”

Poponing Nenge Non Paresio E Pe Non Nenge Lololoch Umtutuna

9 Pe pule Iesus nene poponing nei lange iri hel nenge te teke iri siporia te
pengpeng toto lo pe tetal heke iri siporia pe tenau sio menmene hehei pe
hana.
10 Pe Iesus nana lange iri ke pomai, “Hana nai tela nga NeHalang nena pele
palaungana ke te hetalaulau. Non e nge iri i Paresio pe e i non nenge lololoch
umtutuna.
11 Pe Paresio neu i toro mes ke kangkanga pe hetalaulau lange NeHalang
ke pomai, ‘NeHalang, e hele urana toto lange iong nge iau e pomanga hana
nemur ero. Hana nenge te kemkeme pe hana nenge te pallaklaka pe hana
nenge tepoi poreke lala nge hehei. Pe e hele urana toto lange iong pule nge
iau e pomange non nenge lololoch umtutuna nei ero.
12 ✡Etue nachnai nga etue koana elle eheo nga ngaunga pe letek metene
iong. Pe e mene hote umtutuna unne nga uruk ke e tunge lala nge iong. Pe e
poia ke pomau nga lek ure mur lochloch.’
13 ✡“Pe non nenge lololoch umtutuna mes ke kangkanga pe nau sio mana
pe palia mautuna pe hetalaulau ke pomai, ‘NeHalang, letem ia iau. Iau non
poreke ngana.’ ”
14 ✡Ol pe Iesus hele, “E hele lange imo pengpeng, non nenge lololoch
umtutuna nem la mule nga na kileng pe i toro mana lohot ke pengpeng toto
nga NeHalang matana. Pe non Paresio nem ero toto. Iange mele hel nenge
tetal heke iri lape NeHalang tal sio tote iri. Pe mele hel nenge tetal susue iri
lape NeHalang tal haka tote iri.”

✡ **18:1:** Kol 4:2; 1Te 5:17 ✡ **18:12:** Isa 58:1-4; Mat 23:23 ✡ **18:13:** Psa 51:1 ✡ **18:14:** Mat 23:12

Iesus Mutena Tote Aina Kinkino Ngana
(Mat 19:13-15; Mak 10:13-16)

15 Hana hel te laia tuturia mur nge Iesus ke pete iri. Pe Iesus nena hana
mur te esia pe te hele ele iri.
16 Pe Iesus hele lange na hana mur ke teke, “Aina kinkino ngana nem mur
muteria ke te teke teat nge iau. Pe imo apoi ele iri ero. Iange hehei pe hana
nenge te pomange aina kinkino ngana nemur, tetu teu nga NeHalang nena
naualanga pe nekinga pule.
17 ✡E hele ke manmanna lange imo, mele nenge letena ia NeHalang nena
naualanga pe nekinga ke mange aina kinkino ngana ero lape teu la ero.”

None Nenge Nena Ure Halang
(Mat 19:16-30; Mak 10:17-31)

18 ✡Ol pe non nenge i mukmuka nge Iuta mur onteia Iesus, “Non soke, o
urana toto. Pe iau lape epoi ke mere ke e mene maulinga ke koko?”
19 Pe Iesus tuacholia, “Pomere nenge o hetue iau ke non nge urana? Mele
e nge urana ero toto. NeHalang i toro mana.
20 ✡O eteia NeHalang nena hotonga mur. O tomtom ia hehei ero pe o hune
mele ero pe okeme ero pe o pallaka ia mele ero pe o heto heke temem pe
tam.”
21 Pe non neu tuacholia, “Nga iau lomele ngak nike ke at heueu nei e nanas
taua hotonga nemur lochloch.”
22 Iesus longe ke mau pe hele lange i, “Ute elle la o poia ero kura. O laia
lem ure lochloch ke te olia pe uruna, o laia nge pakar mur. Nenge teke opoi
ke pomalam lape lem ure mur halang nge tetu ke koko. Pe ure nemur lape
te kulele iong nga lut nga tapa. Opoi ke mam ke het pe o nanasia iau ol.”
23 Pe non neu longe helenga nei pe letena poreke toto iange i nena ure
halang toto.
24 Pe Iesus esia i nge nakuna pomau pe hele, “Anali toto nge hana nenge
reria ure halang nge teteu langa NeHalang nena naualanga pe nekinga.
25 Anali toto nge iri iam. Nenge teke te puo teua ae tana palaungana e ke
teu nga pakeka sune polona, nem semel pol. Pe nenge teteu langa NeHalang
nena naualanga pe nekinga nem nge anali toto iam.”
26 Iri nenge te longe i te ontei, “Nakuna nge mele ero toto nge lape mene
maulinga ke koko. Lape mopoi ke mere ol?”
27 Pe Iesus tuacholia, “Utar nenge anali toto nge none poia semel mana nge
NeHalang poia.”
28 Pe Petrus hele, “Onau at, imem mo hile sue lemem kileng mur pe moat
ke mo nanasia iong.”
29 Pe Iesus hele lange iri, “Oe, atong pe e hele pengpeng lange imo iri
lochloch nenge te ume teu nga NeHalang nena naualanga pe nekinga pe
te hile sue reria kileng mur pe reria hehei pe tuturia mur pe tetemeria pe
tataria mur,
30 iri lape te mene ure urana ngana halang toto nga etue nei. Pe nga etue
nenga hoena lape te mene maulinga nge koko.”

Iesus Hele Hemol Ngana Nga Ana Metenga
(Mat 20:17-19; Mak 10:32-34)

31 ✡Iok, Iesus mene hot kelkelia nena hana analoch pe nai nem pe hele
lange iri ke pomai, “A longo at. Ta lohaka lala nge Ierusalem koi pe lape
hetatalonga mur tehas ngaria nge Non Tuna lape lohot ke manmanna.

✡ **18:17:** Mat 18:3 ✡ **18:18:** Luk 10:25 ✡ **18:20:** Exo 20:12-16; Deu 5:16-20 ✡ **18:31:** Luk 24:44

32 ✡Iange lape te tunge Non Tuna langa hana lomonmona mur peria. Pe
lape tepoi poreke i ke te hesalang ia i pe te ulut lolele i pe lape te hune i.
33 Pe etue mol ngana nga hoena lape maul haka mule.”
34 ✡Iesus hele ke pomau pe nena hana nemur te eteia utar nenge helele ia
ero. Iange helenga luna mallaha nge iri ero. Pomalam te eteia utar nenge
Iesus helele ia ero.

Iesus Hemas Mule None Nge Matana Hit
(Mat 20:29-34; Mak 10:46-52)

35 Iok, Iesus i ke heroi lala nge Ieriko pe none nge matana hit are nga kue
ilina pe longlong ure nge hehei pe hana nge tei olole nga kue.
36 Ol pe longe hulua nge teii nga kue pe ontei, “Eh! Pomere mai?”
37 Pe hehei pe hana nemur te tuacholia i ke pomai, “Iesus nenge Nasaret
koi i olole nga kue.”
38 Pe non neu halngana haka, “Iesus! Teuit tuna! Letem poreke ia iau!”
39 Pe hehei pe hana nenga muka te keres taua i pe te hele lange i ke teke
reng. Pe ero. Non neu alngana haka ke soke toto ol, “Teuit tuna! Letem
poreke ia iau!”
40 La ol pe Iesus mes sapele. Pe ngai heke hehei pe hana ke te mene non
neu lange i. Te mene ana non lange i pe Iesus onteia i,
41 “Lemem ke o teke e poia utar lange iong?”
Pe non neu tuacholia, “Non Soke, o halaua iau ke matak charchara mule.”
42 Pe Iesus hele lange i, “Iok, onau mule ol. Letem manmanna ngana laka
poia iong ke o urana mule.”
43 Ueiuei mana pe non neu nau ke nek mule sapele pe nanasia Iesus pe heto
heke NeHalang. Hulua nemur te esia pe iri lochloch te heto heke NeHalang
pule.

19

Iesus Pe Sakius

1 Iok laol, Iesus iteu la sapele nge Ieriko pe i olole ke lala.
2 Pe hana nenge te lololoch umtutuna aria soke tu lamau pule. Pe i ene laka
Sakius pe nena ure halang toto.
3 Ana non teke etei toto nga itei nenge i Iesus. Pe ero, iange hulua halang
pe i choro mana, pomalam anali toto nge i.
4 Ol pe song ke i muka nge hulua nemur pe la haka nga ae siki mokona ke
teke nau nge Iesus nge ila ke pomau.
5 Iok, Iesus i langa kileng unne neu pengpeng pe hele lange Sakius, “Sakius,
osio at ke ueiuei iange heueu lape etu nga lem pele.”
6 Sakius sio ke ueiuei mana pe epele Iesus pe iech toto nge Iesus.
7 ✡Hulua lochloch ngana nemur te esia i pe te ngunngunu ke teke, “Non
panei i langa non nenge na poinga poreke toto na pele!”
8 ✡Ol pe Sakius mes haka pe hele lange Iesus, “Non Soke, o longo at nge iau.
Lape e tunge lek ure mur ele lochloch lange pakar mur. Pe pule nenge teke e
pallaka ia iri lape e olia iri ke olinga huna henel la mule nge iri.”
9 ✡Pe Iesus hele lange Sakius, “Heueu mana nei NeHalang mene mule iong.
Iange iong Apraham nette iong pule.
10 ✡Pe Non Tuna at ngana nei at ke tango rere iri nenge te erue pe mene
mule iri.”

✡ **18:32:** Luk 9:22, 44 ✡ **18:34:** Mak 9:32 ✡ **19:7:** Luk 15:2 ✡ **19:8:** Exo 22:1; Num 5:6-7 ✡ **19:9:** Luk 13:16; Ume 16:31 ✡ **19:10:** Luk 15:4; Ioa 3:17; 1Ti 1:15

Nananga Nenga Umtutuna
(Mat 25:14-30)

11 Iok, hehei pe hana te longlongo nga nei kura pe Iesus nana tele sapele
nga poponing e. Iesus heroi toto lange Ierusalem pe hulua te teke mam pe
NeHalang nena naualanga pe nekinga lape lohot sapele.
12 Ol pe Iesus hele, "Non e nenge tuteu nga mata nenge naungaala ana
hana mur. Ana non soke teke i ke langa kileng tau ngana e ke tal heke i ke i
aria naungaala ana non. Ke het pe lape at mule nga na kileng.
13 Lohaka ke la ero kura pe iua nena hana iri analoch nenge te umume nge
i. Tunge reria umtutuna ellechle pe hele lange iri, 'Anau at, iau lape e lala lo
koi. Pe imo a mene umtutuna nem pe a ume mule ia umtutuna hel pule. Ke
la het nga etue nenge eat mule.'
14 "Pe nena kileng nganangana mur lemeria ero ia i pe te kulosia hana hel
langa kileng tau ngana nem pule ke te hele ke te teke, 'Imem lememem ero
toto nge non nei lohot ke i ara naungaala ana non.'
15 "Ol pe ana non la ol pe te poia i ke i aria naungaala ana non pe at mule
sapele nga na kileng. Pe ueiuei mana tunge helenga kerkereng ngana lange
nena hana nenge te umume nge i ke teat ke te neue i, pe ontei hote iri nga
umtutuna hia lo nenge teume hote nga umtutuna nenge heronge lange iri.
16 Elle at tala pe hele, 'Non soke, iau e mene ke umtutuna iri analoch mule
nga elle nenge o tunge at nge iau.'
17 ✡ "Pe non Soke neu hele, 'Iong oume ke urana toto iam! Ke iong non nge
urana. Iok, iong letek here iong nge oume ke nek toto nga ume kinkino ngana
lo pomalam, lape e talue iong ke onau ala ke kileng iri analoch.'
18 "Iok nena non naingana at pe hele, 'Non soke, iau e mene mule ke
umtutuna iri lime. Eume hote nga elle nenge o tunge at nge iau.'
19 "Pe non soke neu hele lange i, 'Nga nem, lape onau ala ke kileng iri lime.'
20 "Iok, nena non mol ngana iteu at mule pe hele, 'Non soke lem umtutuna
nenge o tunge at nge iau koi, e ruchite pe e talkome ke ma.
21 E mataua iong ke ngana laka nenge e talkome mene, iange iong non nge
letem inin hali pe o menmene mele hel reria ure mur pe o lulule ngaunga
nenge mele hel tetue.'
22 "Ol pe non soke neu hele lange i, 'Iong hengekuleilei poreke ngana. Pe
nga iong sipom lem helenga nge hot nga halim, lape o amneia melmelenga
palaungana! Iong sipom o eteia lo ke iau non nge letek inin hali. E menmene
mele hel reria ure mur pe e lulule ngaunga nenge mele hel tetue.
23 Iok, pomere toto nge o talue lek umtutuna nga umtutuna ana pele ero?
Toi nge otal teua, lape eat mule pe e mene umtutuna nem pe ana manga hoho
hel pule.'
24 "Ke het, pe non soke neu hele lange hana hel nenge te mes rochroi nga
henge kuleilei nem ke teke, 'A mene mule umtutuna nge non nem pe at tunge
lange non hengekuleilei nenge nena umtutuna iri analoch.'
25 "Pe hana nemur te hele lange non soke neu ke teke, 'Non soke, non nei
nena umtutuna iri analoch lo!'
26 ✡ "Pe non soke neu tuacholia, 'E hele lange imo pengpeng, mele hel nenge
reria halang toto lape te mene ke halang toto pule. Pe mele hel nenge reria
unne sune mana lape te mene mule unne nem nge iri.
27 Pe lek ngarang nemur nenge lemeria ero ia iau a mene iri at pe a hune
iri lakoi nga matak.' "

Iesus Iteu Nge Ierusalem Ke Manga Naungaala Ana Non
(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Ioa 12:12-19)

✡ **19:17:** Luk 16:10 ✡ **19:26:** Mat 13:12; Luk 8:18

28 Iesus nana ke het pe i ke i mukmuka pe hulua te nanasia i ke tela nge
Ierusalem.
29 Iok, Iesus i ke heroi nga kileng nenge Petpage pe Petani. Pe nga hengene
nenge te hetue ke Ae Oliua, kulosia nena hana nai.
30 Pe hele lange iri ke pomai, “Imo muka ke ateu langa kileng neu pe lape a
neue tongki lomele ngana e nenge mele are haka ia ero kura. Pe tongki nem,
te kele ke mes. Aun hote pe a atia.
31 Pe nenge teke mele onteia imo, ‘Pomere nenge aun hote ure nem?’ Pe
imo a hele lange i ke a teke, ‘Non soke lemene taua.’ ”
32 Iok laol, hana nemur tela pe te hottaua ure lochloch ngana nge lohot ke
pomanga Iesus heleia lange iri.
33 Iok, teun hotote tongki lomele ngana neu pe non nenge nena ure neu
onteia iri, “Pomere nenge aun hote ure nemam?”
34 Pe iri te hele, “Non soke lemene taua.”
35 Iok laol, te mene la sapele nge Iesus pe te tamal heke reria hengeron nga
ure neu ona pe teare heke sapele Iesus.
36 Iesus are haka nga tongki ke iolole pe hehei pe hana te lung susue reria
hengeron mur nga kue.
37 Iesus i ke langa kileng unne nenga hengene nge Oliua nenge ana kue
nau sio lange Ierusalem. Pe nena hana lochloch ngana nemur nenge te
nananasia i te iech toto pe te hele urana toto lange NeHalang. Singiria kik
pe te heto heke tote NeHalang nga mirakulo nemur nenge Iesus poi hote iri
ke te esia ke ulolo.
38 ✡Pe te makul haka ke mai,
“Petanga tunge Naunga ala ana non nenge at nga Non Soke ene!
Pe tunga nge nek nga lut nga tapa!
Ta heto heke tote NeHalang nga lut nga tapa
nge i palaungana toto pe urana toto!”
39 Ol pe Paresio mur hel nge tei luluch nge iri te hele lange Iesus ke teke,
“Non soke, o keres taua lem hana mur.”
40 Pe Iesus tuacholia, “E hele lange imo, nenge teke lek hana mur te reng,
um lochloch ngana nemur tepeu pe te heto heke NeHalang ene.”

Iesus Naue Kileng Ierusalem Pe Tang

41 Iesus i ke heroi toto lange Ierusalem pe esia kileng nem pe letena poreke
toto ia pe tang.
42 Pe hele, “Heueu nei, toinge o eteia utar nenge hetakile iong. Pe pa nei
ero iange te talkome nga matam.
43 Pe etue nem lape at nenge lape lem ngarang mur teat ke te heliliu hite
iong ke tom ke otu mana nge teu.
44 ✡Pe lape te heporeke tote iong pe lem hana mur, iange o etei ilia etue
nenge NeHalang atia ke halau iong ia ero!”

Iesus Langa NeHalang Nena Pele Palaungana
(Mat 21:12-17; Mak 11:15-19; Ioa 2:13-22)

45 Ol pe Iesus iteu sapele langa NeHalang nena pele palaungana pe lope
hote hana nge tei alala.
46 ✡Lope hote iri pe hele, “NeHalang hele hote na hotonga ke tehas sue ke
pomai, ‘Lek pele palaungana nei, i hetalaulaunga ana pele!’ Pe ero. Imo, a
poia ke pomanga kemenge kina mur reria pele nge tetal komkome ia.”

✡ **19:38:** Psa 118:26; Luk 2:14 ✡ **19:44:** Luk 21:6 ✡ **19:46:** Isa 56:7; Jer 7:11

47 ✡Nga etue lochloch, Iesus hetottoro nga NeHalang nena pele palaungana
pe tunginga ana hana mur aria papalauna mur pe hotonga ana hetoronga
mur, pe hana papalauna hel pule te teke te hune i.
48 Pe iri te teke te tango rara kue e nge te laua Iesus. Pe ero toto, iange hehei
pe hana te longo lala nge i kura. Iri lemeria ero nge te hile hote Iesus nena
helenga unne.

20

Onteinga Nga Iesus Nena Hekerkerenga
(Mat 21:23-27; Mak 11:27-33)

1 Iok, etue e pule Iesus tu teu nga NeHalang nena pele palaungana letena.
Ana non hetottoro pe haliu hote NeHalang nena helenga urana toto ngana.
Ol pe tunginga ana hana mur aria papalauna mur pe hotonga ana hetoronga
mur pe hana papalauna hel pule teat pe te hele lange i,
2 "O hele urume lem kerkerenga nem, nenge o popoia ure nemur. At langai
toto? Pe itei toto nenge tunge kerkerenga nem lange iong?"
3 Pe Iesus tuacholia iri, "Iok, iau pule e onteia imo nga onteinga elle pe imo
a hele at nge iau.
4 Ioanes nenge henunun mai nena kerkerenga nem, at langai? At nge
NeHalang ma at nge hana mur mana?"
5 Ol pe hana nemur te hele hel nge iri, "Lape ta hele ke mere mai? Nenge
teke ta hele ke ta teke, 'Ioanes nena hekerkereng nem at nge NeHalang', lape
Iesus hele ke teke, 'Iok, pomere nenge letemo manmanna nge i ero?'
6 Pe nenge teke ta hele ke ta teke, 'Ioanes na kerkerenga nem at nge hana
mur mana', lape hulua nemur te tamal hune ita nga um. Iange iri leteria
manmanna toto ke Ioanes i hetatalonga!"
7 Pomalam te tuacholia ke pomai, "Imem mo eteia Ioanes na hekerkerenga
nem at ngana ero."
8 Ol pe Iesus hele lange iri ke pomai, "Pomalam mana lape e tuacholia lemo
helenga ero nga hekerkerenga nenge e popoia ure mur ia."

Poponing Nga Iri Nenge Tenau Ele Uain Ana Ume
(Mat 21:33-46; Mak 12:1-12)

9 ✡Iok, Iesus nene poponing e lange hehei pe hana ke pomai, "Nga etuene
e, none tue uain nga ume pe tunge lange hana hel ke te ume hot umtutuna
ia. Pe i ulhot ke langa kileng unne sapele.
10 Nga lulunga ana etue, non nem kulosia nena hengekuleilei e ke lange
hana nenge te umume nga uain ana ume neu ke te tunge uain nganangana
hel lange i. Pe ero. Hana nemur te lohaka pe te palia i pe te kulosia i ke
patpata mana ke la mule.
11 Iok, kulos mule nena hengekuleileinga e ke la pule. Pe hana nemur te
lohaka pe tepal mule i pule pe te hemei sio tote i. Pe te kulosia i ke patpata
mana ke la mule.
12 Iok, non neu kulos mule nena hengekuleilei mol ngana la pe tepal
poreke tote i pe tesau hote i.
13 "Iok, ume tokoninga neu hele, 'Lape epoi ke mere mai ol? Lape e kulosia
tuk nenge mutek tau tote ke la, laka lape te renge i.'
14 "Ol pe non neu tuna la pe hana nemur te esia pe te hele, 'Non soke nem
tuna ol koi atat. I lape mene ure lochloch ngana nei ke nena. Pe heueu ta
hune i ke mete. Pomalam lape ta mene ure lochloch ngana nei ke rera ia ol.'

✡ **19:47:** Luk 21:37 ✡ **20:9:** Isa 5:1

15 La ol pe te laua non neu tuna pe tesau hote i nga ume letena pe tehun
sapele i.”
Iok laol, Iesus onteia iri, “Utar ol nge lape ume tokoninga neu poia lange
hana nemur?
16 Non nem i sipona lape at ke hun lapue hana nemur pe tunge uain ana
ume nem lange mele hel nge altoto ke tenau ele.”
Pe hulua te longe helenga nei pe te hele, “Poreke toto nge ure nem lohot ke
pomau!”
17 ✡Iok, Iesus nau lange hulua nemur pe hele, “Helenga nenge tehas sue
nga NeHalang nena hotonga nei, luna ma ke mere? Nenge tehas sue ke,
‘Um nenge pele ana lelenga mur lemeria ero ia ke te teke tesaua,
i um urana toto ngana nenge mes ke rahtua ele pele.’
18 ✡ “Iri lochloch ngana nenge te losio haka nga um nem, lape um rir ule iri
ke sachanchana ulu. Pe nenge teke um nem losio haka nge mele, mele nem
lape menret sapele.”
19 Iok, Iesus nana ke het pe hotonga ana hetoronga mur pe tunginga ana
hana mur aria papalauna mur te teke telau sapele i. Te teke te laua Iesus
iange iri te eteia ke Iesus nana ngana latau pengpeng ia iri. Pe iri te mataua
hehei pe hana ke pomalam te laua Iesus ero.

Onteinga Nga Umtutuna Loloch Ngana.

20 ✡Ol pe tenau ele tote i ke nek toto, pe te tung hite ure lange hana hel
pe te kulosia iri ke la te ollaka hote i nga onteinga mur. Pe hana nemur tela
pe te chananga ke tepoi ke mange hana nenge leteria urana mana. Te teke
te ollaka hote Iesus, pe nenge teke Iesus heleia ute nge tang ke poreke nga
talngaria, lape te laua i pe tela sapele ia i nge Rom mur aria non soke.
21 Iok laol, hana nemur tela pe te onteia Iesus ke pomai, “Non soke, imem
mo eteia ke iong o hele ke manmanna pe pengpeng toto mana. Pe iong o
mataua mele ero toto ke o hetottoro ke nek toto nga NeHalang nena poinga
mur.
22 Iok, o hele ke nek at nge imem. Ita mai urana nge tasau umtutuna lange
non soke nenge Rom pule kai? Eh, ero?”
23 Pe Iesus eteia ke hana nemur te chananga ia i nga onteinga nem, ol pe
hele lange iri ke pomai, “A teke a ollaka hote utar nge iau?
24 A heteia umtutuna elle at nge iau ke enau.” Iok laol, te mene umtuna
elle ke la te heteia lange Iesus. Pe Iesus onteia iri, “Itei opene pe ene nenge
tunga nga umtuna nemai?”
25 Pe iri te hele, “Non soke nenge Rom opene pe ene laka tu nem.”
Ol pe Iesus hele, “Oe, ke non soke nenge Rom nena ure mur a tunge lange
i. Pe ure nemur nenge NeHalang nena, a tunge lange NeHalang.”
26 Ol pe hana nemur, anali toto nge iri nge te laua Iesus nga hulua nemur
mataria. Pe teare ke te reng toktok mana ol. Iange te rura toto nga Iesus nena
helenga nenge tunge lange iri.

Onteinga Nga Ta Maul Haka Mule Ngara
(Mat 22:23-33; Mak 12:18-27)

27 Ol pe hana Satiusi hel tela ke te lohot nge Iesus. Pe iri te teke, nenge teke
ta mete lape ta maul haka mule ero ol.
28 ✡Pe te hele, “Non soke, Moses has sue hotonga nei ke teke ta nanasia:
‘Nenge teke none mete hatalia nehei pe i tutuna mur ero kura, non nenge
mete nem, tina lape lei heke mule hei nem. Pe iri nai tuturia mur lape te
heleia ke teke non nenge mete neu tutuna mur.’

✡ **20:17:** Psa 118:22 ✡ **20:18:** Isa 8:14-15 ✡ **20:20:** Luk 11:54 ✡ **20:28:** Deu 25:5

29 Iok, nga etuene e aina iri rahtele nai nge titiria mur hel tetu. Ol pe tiria
nenge soke lei. Iok, telei ke tuturia mur ero kura pe kol neu mete.
30 Laol pe tina nenge nanasia i lei heke mule tina nehei. Iok la, tuturia ero
kura pule, pe kol neu mete pule.
31 Pe tina mol ngana lei heke mule hei neu, pe i mete pule ke manga titina
mur nenge iri tala nge i. La ke la iri rahtele nai neu telei mene hei elle mana.
Pe te hoho ero mana pe iri lochloch ke te mete mule.
32 Pe hei neu mete nga hoena toto ol.
33 Iok, nga etue nenge ta maul haka mule, itei toto nenge lape leia hei neu
ol? Iange hei neu, hana iri rahtele nai te leia i ke ulolo."
34 Pe Iesus tuacholia iri ke pomai, "Hehei pe hana nenge tetu nga ich nei te
lechlei.
35 Pe iri nenge te urana pe te maul haka mule nga metenga, telei ero ol.
36 Iri, NeHalang tutuna mur iri iange te maul haka mule nga metenga. Pe
tepoi ke pomanga angkelo mur ke te mete ero ol.
37 ✡Moses i sipona hemallaha hote lo. Nga nena hasinga, i has urume etue
nenge oan ngau haka nga ae e pe chacharuch ero. Pe nga hasinga nem, i
hetue NeHalang ke Abraham ana Non Soke pe Isak ana Non Soke pe Iakop
ana Non Soke.
38 Ke NeHalang i hana nenge te maulul mana, aria Non Soke. Iange nge
NeHalang iri lochloch te maulul"
39 Ol pe hotonga ana hetoronga mur hel te hele haka, "Non Soke, o
tuacholia lemem onteinga ke pengpeng mana!"
40 Ke het pe hana nemur lemeria ero nge te ontei mule Iesus ol.

Pomere Nge Kristus I Teuit Tuna?
(Mat 22:41-46; Mak 12:35-37)

41 Iok laol, Iesus onteia hehei pe hana pe hotonga ana hetoronga mur,
"Pomere nenge hotonga ana hetoronga mur te teke Kristus i Teuit tuna?
42 ✡Iange Teuit i sipona heleia lo nga alalaha nenge Sam ke teke,
" 'NeHalang hele lange ak Non Soke:
"Oat ke oare lakoi nga ilik hele nenga tamalmal.
43 Pe e mene lem ngarang mur at
ke apem ana nge otal hekeke ia.
Pe o hepapar hite iri." '
44 Pe Teuit hetue i ke i ana Non Soke, ke pomere nge i Teuit tuna?"

Anau Ala Amo Kenek Nge Hotonga Ana Hetoronga Mur.
(Mat 23:1-36; Mak 12:38-40)

45 Iok, hulua lochloch ngana te longlongo pe Iesus hele lange nena hana
mur nenge hetottore iri,
46 "Anau ala amo ke nek toto nge hotonga ana hetoronga mur. Hana
nemur, muteria toto nge te heronia hengeron sase ngana mur ke tei raraia pe
lemeria toto nge hehei pe hana tepoi ke nek toto lange iri nga ingala munna
mur. Pe muteria nge teare nga muka toto nga hehei pe hana mataria nga
NeHalang nena pele palaungana letena. Pe pule muteria toto nge te lohot ke
iri hana papalauna nga ngaunga matana ana etue ke te ngaua ngaunga nge
nek toto.
47 Pe iri, tenau sio mene pakar mur pe te teke te lolochia reria ure mur. Pe
te hetalaulau ke mala toto ke hulua te esia iri pe te teke iri hana urana ngana
mur. Iri nemur, lape NeHalang tunge tuangachol poreke ngana toto lange iri
nga hoena."

✡ **20:37:** Exo 3:6 ✡ **20:42:** Psa 110:1

21

Pakar E Nena Tunginga
(Mak 12:41-44)

1 Iok, Iesus tu nga NeHalang nena pele palaungana letena pe esia hana
nenge reria ure halang toto nge tesau sisio umtutuna. Pe iri tesau sue
umtutuna nemur ke pomanga reria tunginga nenge lange NeHalang.
2 Pe Iesus esia hei pakar una e nge la pe sau sio ke umtutuna kinkino ngana
nai.
3 ✡Ol pe hele, "E hele lange imo pengpeng. Hei pakar nei, sau teu ke
umtutuna halang toto nge hana nemur.
4 Iange iri lochloch ngana tesau teu umtutuna pe reria umtutuna halang
makura. Pe atong hei pakar nei, nena umtutuna unne nenge mama laka sau
hot eule nem lo pe e ero ol."

Iesus Heleia Temene Nena Pele Nge Lape Tetoto Sue
(Mat 24:1-2; Mak 13:1-2)

5 Iok, Iesus nena hana mur hel te heleleia NeHalang nena pele palaungana
neu nge te teke nakuna urana toto. Iange te hemalmalia nga um nge singina
chalemlem pe nga tunginga mur nenge lange NeHalang. Pe Iesus hele lange
iri,
6 ✡ "Ure lochloch nenge a esia nem lape tuke mau ero ol. Lape tetoto sue
pe ute pele nge tunga munna ero ol."

Iesus Heleia Ure Poreke Ngana Mur Nge Lape Lohot
(Mat 24:3-14; Mak 13:3-13)

7 Pe Iesus nena hana mur te ontei, "Non soke, nge ngingie ol pe lape ure
nemur te lohot? Pe lape utar lohot tala ke mo esia pe mo eteia ke ure nei
rochroi nge lape lohot?"
8 Pe Iesus hele, "Anau ala ke nek iange lape hana hel te pallakaia imo. Hana
halang lape teat pe te hele nga ek ke te teke, 'Iau Kristus nenge a kulelele!
Etue nem, ngana koi at lo.' Te hele ke pomam pe imo a longo tau pulute iri
ero!
9 Nenge teke a longe ure meena ngana pe palinga hel pingana nge lohot,
samo loiloi ero pe a matau ero pule. Iange ure nemur lape te lohot tala pe
imo a teke ma etue hetala ngana. Pe i ero la."
10 Pe Iesus hele lange iri pule, "Kileng mur lape tepal helel pe hana hel pule
lape tepal hel luluch nge hana hel.
11 Lape mangila palaungana rurur pe uringa lohotot pe haleles poreke
ngana lohot nga kileng lochloch. Pe ure hel nenge ta kolkolkol iri nge nike
lape te herura hot mene ita nga tapa sana.
12 "Ure nemur lape te lohot ero kura pe lape hana hel te laua imo pe te
palia imo pe tepoi poreke tote imo. Pe lape te poia amo helenga palaungana
nga hetoronga ana pele letena pe tetal teua imo nga tuele au ngana. Pe pule
lape te mene imo lange naungaala ana hana mur pe hana nenge tenau elele
kileng mur ke ames nga mataria. Iange imo lek hana mur imo pe a popoia
ume nenge a hele hotote Helenga Urana Toto Ngana.
13 Ure nemur lape te lohot pe amo etue koloi nenge a hele hote Helenga
Urana Toto Ngana nem.
14 ✡Pe letemo tuanin rara sakilil ero nga utar nenge lape a heleia.
15 ✡Iange iau lape e hemellehe letemo tuanin ngana pe e hepeng ia halimo
ke a hele ke nek. Pe lemo ngarang nemur lape te longe lemo helenga pe te
reng toktok mana ol.

✡ **21:3:** 2Ko 8:12 ✡ **21:6:** Luk 19:44 ✡ **21:14:** Luk 12:11-12 ✡ **21:15:** Ume 6:10

16 ✡Tetememo mur pe tatamo mur pe titimo mur pe alomo mur pe
neingamo mur, lape tehul mule nge imo pe lape te tung heke imo langa hana
soksoke ngana mur peria. Pe lape te hune hel nge imo ke te mete.
17 Pe hulua lochloch ngana lape lemeria ero ia imo iange lek hana mur imo.
18 Pe imo lochloch lape atu ke nek mana pe a mete toto ero.
19 Ames ke kerkereng iange letemo manmanna ngana nem lape hemas
mule imo.
20 "Nenge teke a esia palinga hel ana hana mur nge te heliliu hite kileng
nge Ierusalem, a etei mene ke a teke lape kileng nem lape het.
21 Pe iri nenge tetu nge Iutea te ua ke telala nga hengene mur pe iri nenge
te tunga kileng neu te ua hotot pe iri nenge tetu nge hot nga kileng hel teteu
langa kileng nem ero ol.
22 ✡Iange nga etue e lape NeHalang lape heneue Ierusalem mur nga letena
inin ngana. Nem lohot ke pete tote nena helenga nenge tehas sue ke ulolo.
23 Atong hehei nemur nenge saria pe nenge te lololo peo kura, lape anali
toto nge iri. Iange NeHalang letena inin taua kileng nem ke lape poia ure
poreke ngana ke lohot nge iri.
24 ✡Hana hel lape te hune iri nga kakop pe lape te laua hel pe te mene iri
langa kileng hel. Pe hana lomona ngana mur lape te hekou susue iri nenge
Ierusalem pe tehun lapue iri kela het nga etue nenge NeHalang talue ke teke
het.

Non Tuna At Ngana
(Mat 24:29-31; Mak 13:24-27)

25 ✡ "Pe ure heueu ngana hel nge te esesia iri ero, lape te lohot nga chaia
matana pe teio pe itoch mur. Pe kileng lochloch ngana nga ich lape te matau
tote ruach ana mee papalauna pe aria hutu mur.
26 Hehei pe hana lape ngaria lohot pe te matau toto nga utar nenge lape
lohot nga ich nei. Iange chaia matana pe teio pe itoch mur te nanasia muria
ero ol.
27 ✡Pe nga etue nem lape Non Tuna lohot nga ulu pe at luluch nga nena
kerkerenga palaungana pe nena hemalmalinga.
28 Ure nemur nenge te lohot tala nga Non Tuna at ngana, lape te lohotot. Pe
nga etue nem pengpeng ames ke anau haka mana iange NeHalang ana etue
nenge at ke mene mule imo, heroi lo."

Hetoronga Nga Ae Keng
(Mat 24:32-35; Mak 13:28-31)

29 Iok laol, Iesus nene poponing e lange iri, "Anau langa ae keng pe ae hel
pule.
30 Nga etue nenge ae perperna te rora mule, ta etei mene ke chaia ana etue
at rochroi lo.
31 Ke pomalam mana nenge teke a esia ure nemur nge te lohotot, a eteia ke
NeHalang nena naualanga urana ngana pe nena nekinga nge ita at rochroi
lo.
32 "E hele ke manmanna toto lange imo. Imo hel nga etue nei lape atu kura
pe ure nemur te lohot.
33 Tapa pe ich pe ure lochloch ngana lape tehet pe lek helenga mur lape
tetu ke koko sapele."

Anau Ala Amo Kenek

✡ **21:16:** Mat 10:21-22 ✡ **21:22:** Jer 5:29; 46:10; Hos 9:7 ✡ **21:24:** Psa 79:1; Hem 11:2 ✡ **21:25:** Isa 13:10; Ezk 32:7; Jol 2:31; Hem 6:12-13 ✡ **21:27:** Dan 7:13; Mat 26:64; Hem 1:7

34 Iok laol, Iesus hele lange nena hana mur nenge hetottore iri, “Anau ala
amo ke nek, nenge teke a ngau sakilil pe ain sakilil ke amo hauaua pe letemo
tu mana nga atu ngamo nga ich nei, ure nemur lape te poia imo ke letemo
meena toto. Pe lape etue palaungana nem at pe herura hot mene imo ke
pomanga kie nenge palnga palau.
35 Pe etue palaungana nem lape lohot nge iri lochloch ngana nenge tetu
nga kileng lochloch ngana nga ich.
36 Ke imo a nauala amo ke nek toto pe a hetalaulau ke kokoes. Pomalam
lape ames ke kerkereng nga etue poreke ngana nenge atat. Pe lape a matau
ero nga etue nenge a lohot nge iau Non Tuna.”
37 Nga etue lochloch Iesus hetottoro nga NeHalang nena pele palaungana
pe nga ulei kokoes, i ke la mulmule nga hengene nge Oliua iange mama
lamau nga miliko.
38 Pe nga uach uruna hehei pe hana te hoala at mulmule ke te longlongo
Iesus nge hetottoro nga NeHalang nena pele palaungana letena.

22

Te Mil Iesus Ana
(Mat 26:1-5; Mak 14:1-2; Ioa 11:45-53)

1 Etue palaungana nenge te ngaua ngaunga menini ngana heroi lo nenge
te hetue ke Ingatoto.
2 Pe tunginga ana hana mur aria papalauna mur pe hotonga ana het-
oronga mur te teke te hune Iesus pe ero. Iange te mataua hulua nenge te
koko ke te longlongo nga nena helenga. Pomalam te tango rara kue e nge
lape te nanasia ke te hune i.

Iutas Halaua Iri Nenge Teteke Tehune Iesus
(Mat 26:14-16; Mak 14:10-11)

3 ✡Iutas Iskariot i Iesus nena none nga nena hana analoch pe nai nem pe
Satan teu heke i.
4 Ol pe la sapele nge tunginga ana hana mur aria papalauna mur pe palpal
hussu mur nenge tenau ele NeHalang nena pele palaungana pe hele lange
iri nga kue nenge lape tunge Iesus langa peria.
5 Pe hana nemur te iech toto pe te teke te olia i nga umtutuna. Pomalam iri
lochloch ke tetal helenga sapele.
6 Tetal helenga ke het pe Iutas tango rara sapele kue e, nenge lape tunge
Iesus langa peria nga etue nenge hehei pe hana iri ero.

Iesus Tatalo Ele Ngaunga Nenge Ingatoto Ana
(Mat 26:17-25; Mak 14:12-21; Ioa 13:21-30)

7 ✡Iok, etue nenga ngaunga matana nenga ngaunga menini ngana nem hot
ke ulo pe etue nenge lape te hune Sipsip Tuna nenge Ingatoto ana at.
8 Pe Iesus kulosia Petrus iri nai Ioanes pe hele lange iri ke pomai, “Ala ke a
tatalo ele ngaunga nenga Ingatoto ana ke ma nike ke tala pe tangau.”
9 Pe iri te ontei mule Iesus, “Lape mola ke mo tatalo ele ngaunga nem
langai?”
10 Pe Iesus tuacholia, “Ai teu ke ala nga kileng neu pe none nge takisia ech
kina lape saolia imo. Pe a nanas mene i ke a langa pele nenge i teu ia.
11 Pe a hele lange pele tokoninga nem ke a teke, ‘Non Soke hele ke pomai:
Pele letena unne nenge lang mur teat pe te tutu ia tu langai? Iau pe lek hana
mur lape moat ke mo ngaua ngaunga nenge Ingatoto ana nga lamam.’

✡ **22:3:** Ioa 13:2, 27 ✡ **22:7:** Exo 12:1-27

12 Pe i lape henonoua imo nga pele letena e nge soke pe ngaunga ana
hatanga pe ure mur hel pule tema ke mataria purpur lo. Ke nga lamam a
tatalo ele ngaunga mur ke tema nike."
13 Iok laol, tela pe te hottaua ure lochloch ngana nge lohot ke pete tote Iesus
hele ngana pe te tatalo ele ngaunga mur sapele.

Iesus Ngaua Ngaunga Nenge Ingatoto Ana
(Mat 26:26-30; Mak 14:22-26; 1 Kor 11:23-25)

14 Iok, etue nem at nenge te ngaua ngaunga nem. Pe Iesus iri ul nena
hekulkulonga mur tela ke teare tala sio ke te heliliu hite ngaunga ana
hatanga.
15 Pe Iesus hele lange iri, "Iau lape e takisia melmelenga palaungana pe e
mete. Pe lemek toto ke ita ul ta ngau tele ngaunga nenga Ingatoto nei.
16 Iange lape e ngau mule ngaunga e nge pomai ero, kela het nga etue
nenge NeHalang nena naualanga pe nekinga lohot. Pe ngaunga matana nei,
luna lape lohot ke mallaha toto nga etue nem."
17 Iok laol, Iesus mene eulinga pe hele urana toto lange NeHalang pe hele
lange nena hana mur, "A mene ke imo lochloch ainia.
18 E hele lange imo pengpeng, heueu nei pe laol, lape e in mule uain e nge
pomai ero kela het nga etue nenge NeHalang nena naualanga pe nekinga
lohot."
19 Iok Iesus mene mioka pe hele urana toto lange NeHalang pe reke pe
tunge lange nena hana mur pe hele ke pomai, "Iau mirak koi nga ngaunga
nenge e tunge ke halaua imo. A ngaua pe letemo metene iau."
20 Ke pomalam mana, te ngau ke het pe Iesus mene heke eulinga pe hele,
"Eulinga nei, i NeHalang nena helenga tomunga hel nenge heueu ngana, nge
eik lele ite nga e mete ngak.
21 ✡Pe anau at, mele nenge lape tung heke iau langa hana porekreke ngana
mur peria, ngana koloi kila luluch nge iau nga hatanga heueu nei.
22 Non Tuna lape mete ke pomanga NeHalang heleia lo, pe mele nenge tung
heke Non Tuna lange hana porekreke ngana nemur, lape mene tuangachol
nge poreke toto."
23 Ol pe Iesus nena hana mur te ontei hel nge iri sapele, nga itei toto nenge
lape poia poinga nei.

Iesus Nena Hana Mur Te Hele Helia Itei Nenge Lape I Palaungana Nge Iri

24 ✡Chaungachai palaungana lohot nge Iesus nena hana mur nga itei toto
nge iri nge lape lohot ke i palaungana.
25 ✡Pe Iesus hele lange iri, "Hehei pe hana nga ich aria naungaala ana
hana mur reria poinga pomai koi; iri siporia tetal heke iri ke iri soksoke pe
reria kerkerenga palaungana toto. Pe te teke hehei pe hana lochloch te heto
pekngaria mur ia iri.
"Pe hana soksoke ngana mur, reria kerkerenga palaungana toto nge tenau
ele reria hana mur. Pe hana soksoke ngana nemur hel, te heto heke iri siporia
ke te teke iri reria kerkerenga palaungana toto nge tenau ele hehei pe hana!
26 ✡Pe imo, a nanasia poinga nei ero. Mele nenge teke i palaungana poi ke
manga aina kinkino ngana. Ke mele nenge teke i muka nge imo talsio tote i
pe ume mule nge nena hana mur imo."
27 ✡Iok, Iesus onteia nena hana mur, "Itei nge i palaungana toto? Ngana kai
mele nenge are mana pe kulele mene ana ngaunga mai? Eh! ngana kai mele
nenge ichich ngaunga mai? Mele nenge i palaungana laka nenge are mana

---

✡ **22:21:** Psa 41:9; Ioa 13:21-22 ✡ **22:24:** Luk 9:46 ✡ **22:25:** Mat 20:25-27; Mak 10:42-45 ✡ **22:26:** Mat 23:11; Mak 9:35 ✡ **22:27:** Ioa 13:12-15

pe kulele mene ana ngaunga. Pe iau etu luluch nge imo ke pomanga mele
nenge ichich amo ngaunga.
28 Imo ames ke kerkereng luluch nge iau lo nga etue lochloch ngana nenge
ure meena ngana lohot nge iau.
29 Pe temek tunge kerkerenga palaungana at nge iau ke enau ele nena hana
mur. Pe kerkerenga nenge temek tunge at nge iau nem lape e tunge lange
imo pule.
30 ✡Imo lape a ngau pe ain luluch nge iau nga ak ngaunga ana hatanga,
nga etue nenge NeHalang nena hana mur lochloch teat ke te eukirau nga
ngaunga matana nem. Pe lape etal heke tote imo nga lut ke a nauele mata
analoch pe nai nenge Israel."

Iesus Hele Hote Petrus Pallaka Ngana.
(Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Ioa 13:36-38)

31 Pe Iesus hele lange Simon nenge ene e pule Petrus, "Simon o longo at,
Non Poreke ngana lemene toto ke totoi ia imo. Pe i teke poia imo ke pomanga
non nenge rur hotote uit nganangana nga paena.
32 ✡Pe iau e hetalaulau amo lange NeHalang ke letemo manmanna ngana
nem lape tu ke kerkereng. Pe nga etue nenge ohul mule letem, ola ke o
hekerkereng mule pekngam mur leteria."
33 Pe Petrus hele, "Non Soke, iau etu ke e angala mana nga utar nenge lape
lohot. Nenge teke te mene iong langa tuele au ngana lape te mene iau la pule.
Pe nenge teke te hune iong lape te hune iau pule."
34 Pe Iesus hele lange Petrus, "E hele pengpeng lange iong, lape pareo tang
ero kura pe o pallaka ke hemol ke o teke o eteia iau ero."
35 ✡Ol pe Iesus hele lange nena hana mur, "Nga etue nenge e kulos hote imo
pe a patpata mana, a amneia ke pomere?" Pe iri te hele, "Mo amneia ke ute
pele alpapa taua imem ero."
36 Pe Iesus hele, "Iok heueu nei a mene lemo umtutuna mur pe amo
hetanga mur. Pe mele nenge nena palinga hel ana kakop ero, mene nena
hengeron kela teolia pe olia nena kakop e nga hengeron nem uruna.
37 ✡Iange tehas ia nga NeHalang nena alalaha lo ke lape lohot ke man-
manna toto nge iau. Helenga nem hele ke teke, 'Hulua lape te esia i ke
pomanga kemenge kina e.' "
38 Pe Iesus nena hana mur te hele, "Non Soke onau at, palinga hel ana
kakop nai iloi." Pe Iesus hele, "Het pam lo la!"

Iesus Hetalaulau Nga Hengene Nge Oliua
(Mat 26:36-46; Mak 14:32-42)

39 Iok laol, Iesus pe nena hana mur te lohaka nga kileng neu pe tei ke tela
nga hengene nge Oliua ke pomanga tela hemulmule ngaria.
40 Tela ke te lohot nga kileng neu pe Iesus hele, "A hetalaulau ke NeHalang
hekerkereng ia imo nga totoinga poreke ngana mur."
41 Ol pe Iesus hile sue nena hana mur pe i hot ke kangkanga aria pela
tualou sio pe hetalaulau ol.
42 Iesus hetalaulau ke mai, "Euo Temek O! Nenge teke lemem, opoi ele
melmelenga palaungana nei ke lohot nge iau ero! Pe o nanasia lemek ngak
ero, o nanas mene iong sipom lemem ngam."
43 Ol pe NeHalang nena angkelo e lohot nge Iesus ke hekerkereng ia i.
44 Pe Iesus letena meena toto pe hetalaulau ke kerkereng toto pe hines sio
porekeia i ke pomanga eina nge lele sio ke lala nga ich.

✡ **22:30:** Mat 19:28 ✡ **22:32:** Ioa 17:15 ✡ **22:35:** Luk 9:3; 10:4 ✡ **22:37:** Isa 53:12

45 Ke het pe lohaka pe i la mule nge nena hana mur. Iesus la pe nena hana
mur te mamani lo iange leteria meena toto.
46 Ol pe Iesus hele lange iri, “A mamani ia utar? A lohaka pe a hetalaulau
ke NeHalang hekerkereng ia imo nga totoinga poreke ngana mur.”

Te Laua Iesus
(Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Ioa 18:3-11)

47 Iesus helele kura pe hulua tei at nge i. Pe Iutas, Iesus nena none nga
hana iri analoch pe nai nem, i mukaia iri. Iok, Iutas teke la ke lau haka nge
Iesus
48 pe Iesus hele lange i, “Iutas, nga poinga nenge olau haka nge iau nei, o
tung heke Non Tuna langa hana porekreke ngana mur peria.”
49 Pe Iesus nena hana mur te esia hulua neu pe te hele, “Non soke! Ta potar
mai ol! Mo palia iri nga kakop?”
50 Ol pe elle nge iri mene kakop ke teke hune non soke Kaepas nena none
pe kakop mene hot mene talngana nenga tamalmal.
51 Ol pe Iesus hele, “Apoi ke pomam ero!” Pe penna langa non neu talngana
pe hemas mule.
52 Ol pe Iesus hele lange tunginga ana hana mur aria papalauna mur pe
palpal hussu mur nenge tenau ele NeHalang nena pele pe hana papalauna
hel pule nenge teat ke te laua i neu ke teke, “Imo mam a mene huninga hel
ana kakop mur pe lemo tukmaul mur ke at a laua iau ia? E hunun hana pe e
kemkeme kai?
53 Etu luluch nge imo ke kokoes mana nga NeHalang nena pele palaungana
pe pomere a laua iau ero? Pe heueu nei, amo etue ol koi. Iange imo ul non
poreke ngana a ume ke kerkereng toto nga etue nei.”

Petrus Channanga Ke Hemol Ke Teke Eteia Iesus Ero
(Mat 26:57-58, 69-75; Mak 14:53-54, 66-72; Ioa 18:12-18, 25-27)

54 ✡Iok laol, te laua Iesus pe te mene i langa tunginga ana hana mur aria ae
huna nena pele. Pe Petrus i ke nanas ia iri.
55 Ol pe Petrus iteu langa pele neu koana nge hot. Pe tetun hite oan ke
remenmen nga kileng unne neu. Pe Petrus lake halel oan luluch nge iri
nenge te halelel neu.
56 Pe heie nge umume lamau esia Petrus pe nachnei hit tote i pe hele, “Non
nei, kokoko nge Iesus pule koi, enau urume i!”
57 Pe Petrus hele, “Hei nem, iau mam e kokoko nge non nem ia? E eteia i
ma? E eteia i ero toto i!”
58 Mala pol sunem pe none esia Petrus pe hele lange i, “Iong pule, iong elle
nge iri nenge te nananas ia Iesus!”
Pe Petrus hele, “Ah! Iau ero i!”
59 Etue sase pol lo pe none pule esia Petrus pe hele ke kerkereng toto ke
teke, “Manmanna toto ke non nei kokoko nge Iesus iange i pule nena nge
Kalelea!”
60 Pe Petrus tuacholia, “Non nem, e eteia ure nenge o helele ia ero i!” Petrus
helele kura pe pareo tang sapele.
61 Ol pe Iesus nau hot la pengpeng nge Petrus pe Petrus letena metene
sapele Iesus nena helenga nenge heleia lange i, “Lape pareo tang ero kura
pe o pallaka ke hemol ke o teke o eteia iau ero.”
62 Ol pe Petrus ua hot sapele nga kileng unne neu pe tang ke teke mete.

Te Songlele Ule Iesus Pe Tepal Ule I
(Mat 26:67-68; Mak 14:65)

63 Iok, hana nenge tenau elele Iesus neu, te songlele ule i pe tepal ule i.

✡ **22:54:** Mak 14:53-54

64 Pe te kale ele matana pe te hele lange i, “O hele, itei palia iong!”
65 Pe tesau hote helenga poreke ngana hel pule lange i.

Iesus Mes Nga Hana Papalau Ngana Mur Mataria
(Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Ioa 18:19-24)

66 Iok laol, uach sio pe tunginga ana hana mur aria papalauna mur pe hotonga ana hetoronga mur pe hana papalauna mur hel pule te eukirau. Pe iri nenge tenau elele Iesus te mene i kela mes nga hana nemur mataria.
67 ✡Te mene i kela mes pe te onteia i, “Iong nge iong Kristus mam lom? Ae!?” Pe Iesus tuacholia, “Nenge teke e hele lange imo lape letemo manmanna nga lek helenga ero toto.
68 Pe nenge teke e onteia imo nga onteinga e lape a tuacholia ero toto pule.
69 ✡Talun heueu ke laol, Non Tuna lape are nga NeHalang nenge kikina toto hilina ele nenga pen tamalmal.”
70 Pe hana nemur te ontei mule i, “Eke iong mam, iong NeHalang Tuna ma?”
Pe Iesus tuacholia, “Imo sipomo a hele ke a teke iau NeHalang Tuna.”
71 Pe hana nemur te hele, “A longo la! Ita sipora ta longe helenga nei nge lohot nga i sipona hanna ke het lo. Ke ta mene mele ero ol.”

23

Te Mene Iesus Lange Pilatus
(Mat 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Ioa 18:28-38)

1 Iok laol, Iri hana papalaungana nemur te lohaka pe te mene sapele Iesus lange Pilatus.
2 Te mene i ke la mes nga Pilatus matana pe te hele ke te teke, “Non nei, mo hottaua i nge chanangaia hehei pe hana nenge ita ke teare ngaria poreke toto. Pe hele ele iri ke tesau umtutuna lange ne Kaesa ero. Pe pule hele ke teke i sipona i Kristus pe i naungaala ana non.”
3 Ol pe Pilatus ontei sapele Iesus. “Ae, Iuta mur aria naungaala ana non ma iong mam?”
Pe Iesus hele, “Iong sipom o hele hote helenga nem.”
4 Ol pe Pilatus hele lange hana papalauna nemur pe nge hulua lochloch ngana nemur ke pomai, “Iau e hottaua ute e nge non nei poia ke poreke ero.”
5 Pe hana papalauna nemur te hele ke kerkereng toto ke pomai, “Non nei hetoro ngana poia hehei pe hana ke teare poreke nga kileng lochloch ngana nge Iutea! Talune nge Kalelea ke ngana koi atat nei lo!”

Te Mene Iesus Lange Herot

6 Pilatus longe hana nemur nge te hele ke pomau pe ontei, “Non nei mai nena nge Kalelea kai?”
7 ✡Ol pe Pilatus kulosia Iesus lange Herot iange eteia lo ke Iesus at nge Kalelea. Pe Herot nge nauele kileng Kalelea. Pe pule nga etue nem, Herot tu nge Ierusalem lo.
8 Herot esia Iesus pe letena iech toto iange longlonge Iesus pingana nga halang nike pe kolkol mana nakuna pe heueu nei esia i ol. Pe i lemene toto nge teke nau Iesus nge popoi mirakulo.
9 Ke pomalam Herot onteia Iesus nga onteinga halang pe Iesus tuacholia i ero toto.
10 Pe tunginga ana hana mur aria papalauna mur pe hotonga ana hetoronga mur temes haka pe te hele poreke tote Iesus.

✡ **22:67:** Ioa 3:12 ✡ **22:69:** Ume 7:56 ✡ **23:7:** Luk 3:1

11 Pe Herot pe nena palinga hel ana hana mur te songlele ule i pe te heron
heke hengeron e nge uruna haka toto lange i pe kulos mule i ke lange Pilatus.
12 Pe Herot iri nai Pilatus, nge nike tenau hel ke nek erochro iange iri nai
tehun helel. Pe nga etue nenge Iesus poi ke mai, iri nai tenek hel mule nge
iri.

Pilatus Longala Ke Te Hune Iesus
(Mat 27:15-26; Mak 15:6-15; Ioa 18:39-19:16)

13 Pilatus eukiraua tunginga ana hana mur aria papalauna mur pe hana
papalauna hel pule pe hehei pe hana.
14 Pe hele lange iri ke pomai, “Imo, a mene non nei at nge iau pe a hele
ke a teke, Non nei channangnanga ia hehei pe hana ke teare poreke toto.
Pe heueu nei, imo lochloch ngana ames pe e ontei hote i nga matamo, pe e
hottaua ute e nge non nei poia ke poreke ero toto.
15 Herot pule eteia ke non nei poia poinga poreke ngana e ero, ke ngana koi
nenge kulos mule i at nge ita. Toinge non nei poia poinga poreke toto ngana
e lape ta hune i ke mete pe nei ero koi.
16 Pomalam lape e hele lange lek palinga hel ana hana mur ke tenos ulu
mene i pe i la mana ol.”
17 Kokoes, nga ngaunga matana nem ana etue, Pilatus popoia poinga
nenge hile hotote non elle nga tuele au ngana lala nge iri Ierusalem mur.
18 Ol pe hehei pe hana lochloch alngaria haka ke pomai, “A hune i ke mete!
Pe a tung hote Parapas at nge imem!”
19 (Parapas tetal teua i nga tuele au ngana iange poi heke palinga palaun-
gana nge Ierusalem pe hune none ke mete.)
20 Pilatus hele hot mule letena lange hehei pe hana nga nenge teke hune
Iesus ero.
21 Pe ero. Hulua nemur alngaria haka mule ke pomai, “A heon heke i! A
heon heke i!”
22 Ol pe Pilatus hele hemol ngana mule lange iri, “Non nei poia poinga
poreke ngana e nge uruna metenga ero koi! Lape e hele lange lek palinga
ana hana mur ke te nos ulu mene i pe te kulosia i ke la mana ol.”
23 Pe ero. Hulua nemur te alngaria ke soke toto ke te heon heke Iesus. Ol
pe aria sosolos ala ngana neu, lohot ke manmanna sapele.
24 Ke Pilatus hele ke teke poia utar nenge hulua nemur lemeria taua.
25 Mene hote Parapas nem nga tuele au, pe tung hote lange hulua nemur.
Pe tunge Iesus lange iri ke te poia i nga lemeria ngana.

Palinga Hel Ana Hana Mur Te Heon Heke Iesus
(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Ioa 19:17-27)

26 Ol pe te mene hote Iesus nga Pilatus na pele sapele. Tei ke tela pe te saolia
Simon nenge nena nge Sirini. Ana non mule nga kileng nemur nge hot ke teu
atat. Te laua i pe te poia i ke takisia Iesus ana manga toto. Te poia i pule ke
nanas menmene Iesus.
27 Hulua halang toto iri hul hehei hel te nanasia Iesus. Hehei nemur leteria
porekeia Iesus pe te tang ke soke toto.
28 Ol pe Iesus hulia i ke nau lange iri pe hele lange iri, “Imo hehei nenge
Ierusalem, a tangia iau ero. A tangia imo sipomo pe tutumo mur.
29 ✡Iange etue nei koi atat nenge lape hehei pe hana te hele ke teke, ‘Iri
hehei nenge tehoho ero ke tuturia mur ero, te iech toto ol!’

✡ **23:29:** Luk 21:23

30 ✡Nga etue nem, hehei pe hana lape te hele langa hengene mur ke teke, ‘O
losio aka nge imem.’ Pe pule, te hele langa sasana mur ke te teke, ‘Otal kome
imem.’
31 Ure nemur nenge a esia heueu nei, lohot nga etue nenge ae itach kura.
Pe etue nem lape at nga ae kalum ngana. Pe etue nem lape poreke toto.”
32 Palinga hel ana hana mur te mene hote hana porekreke ngana mur nai
kela te heon luluche iri nge Iesus.
33 Iok, tei kela te lohot nga kileng nenge ene “Kittol” pe te heon haka sapele
iri. None heon nga Iesus ilina hele nenga pen tamalmal pe e nga Iesus ilina
hele nenga pen hoioi
34 ✡Iesus hele, “Temek, letem ia iri, te eteia utar nenge te poia nei ero.” Iok
laol, palinga hel ana hana nemur te hesalangia Iesus nena hengeron pe te
saua oio paena pe ana maelepa lohot ke tenau nge itei nenge lape mene Iesus
nena hengeron mur.
35 Hulua halang toto temes ke te nachnau pe hana papalauna nemur te
hesalang langia Iesus pe te hele ke machmai, “I, hemaul mule hulua halang
lo. Iok, nenge teke i Kristus nenge NeHalang kulosia at, tanau nge i sipona
hemaul mule i!”
36 ✡Iok, palinga hel ana hana nemur te hesalang ule i pe te tunge uain
ehech ngana lange i. Pe te hele lange i,
37 “Nenge teke Iuta mur aria naungaala ana non iong, o halaua iong
sipom!”
38 Pe tetal heke helenga nei nga Iesus hou ngana, “IUTA MUR ARIA
NAUNGAALA ANA NON KOI NEI.”
39 Ol pe non elle nge iri nai nenge te heon luluch nge Iesus neu, hele inin
taua Iesus ke pomai, “Nenge teke iong Kristus, o halaua iong sipom pe imem
pule!”
40 Pe neingana hele inin tau mule i ke teke, “Iong mam, o hele ke mam pe
o mataua NeHalang ero ma? Ita ta takisia melmelenga elle mana koi.
41 Pe ita nai, te poia poinga nei at nge ita ke pete tote rera poinga
poreke ngana mur. Pe Iesus poia poinga poreke ngana e ero pe takis mene
melmelenga nei.”
42 Ol pe ana non loaka pe hele la sapele nge Iesus ke pomai, “Iesus, lem
naualanga pe nekinga nge urana toto at pe letem metene iau.”
43 Pe Iesus hele lange i ke teke, “E hele ke manmanna toto lange iong, heueu
nei lape otu luluch nge iau nge Paratiso.”

Iesus Metengana
(Mat 27:45-56; Mak 15:33-41; Ioa 19:28-30)

44 Nga chaia matana heurunga ngana, chaia tua ero pe chantom palaun-
gana ma hite kileng lochloch kela chaia matana palele.
45 ✡Pe huunga ala palaungana nenge heon teu nga NeHalang na pele
letena, chach nga lut kela het nge sio ke sachana nai.
46 Ol pe Iesus alangana hot ke palaungana toto ke pomai, “Temek, e tung
mene iau lange iong ol.” Iesus hele ke pomai pe mete sapele.
47 Palinga hel ana hana mur aria non soke esia ure nei nge lohot pe heto
heke NeHalang pe hele sapele, “Manmanna toto ke non nei i non urana
ngana toto!”
48 Pe hulua lochloch ngana nenge te emurungrung lamau te esia ure neu
nge lohot pule. Pomalam tei ke tela mule nga reria kileng pe te palpalia
mauturia iange leteria milang toto ia Iesus.

✡ **23:30:** Hos 10:8; Hem 6:16 ✡ **23:34:** Psa 22:18; Isa 53:12 ✡ **23:36:** Psa 69:21 ✡ **23:45:** Hip 6:19-20; 10:19-20

49 Iri nenge te etei tote Iesus pe hehei nenge te nanasia Iesus at nge Kalelea,
temes ke kangkanga mana pe tenau manmana nga ure nemur nge te lohotot.

Tealo Hite Iesus
(Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Ioa 19:38-42)

50-51 Iok, non urana ngana e ene Iosep. I, nena nge Arimatea, nga kileng
nenge Iutea. Ana non, nanas tau tote NeHalang nena hotonga mur pe tu ke
kulkulele mene NeHalang nena naualanga pe nekinga nge lape lohot. Pe i
pule, tuteu luluch nge hana papalauna nenge te popoia Iesus ana helenga
pe singiria sisisia i ke te teke te hunune i. Pe ana non letena urana ero nga
helenga pe poinga poreke ngana nenge hana nemur te poia lala nge Iesus.
52 Ana non i kela lohot nge Pilatus pe onteia i nga Iesus koluna.
53 Ol pe i ke langa kileng nenge hana te heon heke Iesus ia pe lo losio sapele
Iesus koluna. Ke het pe ruchit sapele, pela tal teua nga polo heueu ngana e
nge te rech teua nga um ilina. (Polo neu, te poia ke hana nenge te metmete
koluria ana ia nike.)
54 Tealo hite Iesus nga Praete, pe i etue nenge Israel mur tetu ke te tatalo
ele Sapat ana etue. Pe etue palaungana nem heroi lo.
55 Pe hehei nenge te nanasia Iesus nge Kalelea nike tela luluch nge Iosep
ke tenau nga Iesus ana polo pe tenau nga Iesus koluna nge tetal teua.
56 ✡Ke het pe tela mule ke te mene ure nemur nenge inangaria ehech nenge
lape teun hite nga Iesus koluna. Ke het pe tetutu sio mana ol. Iange iri te
nanasia hotonga nenge Moses has sue ke teke te ume ero nga Sapat ana etue.

24

Iesus Lohaka Mule Nga Metenga
(Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Ioa 20:1-10)

1 Nga Sante nga uach uruna toto, hehei nemur te mene ure inangana ehech
ngana nemur pe te hoala ke te teke tela tenau Iesus koluna.
2 Tei ke la te lohot nga kileng nenge Iesus koluna maia, pe um nenge are
ele polo anna, ma kelkel pe polo anna pangpanga mana ol.
3 Iok laol, tei teu la pe te tango rere Iesus koluna pe te hottaua ero.
4 Temes ke leteria tuaninin pe hana nai nge reria hengeron sinaala toto te
lohot ke temes luluch nge iri.
5 Ol pe hehei nemur te rura manaia iri pe te matau toto pe te tualou sio
pe te puosue palpalria langa ich. Pe hana nai neu te hele lange iri ke pomai,
“Pomere? A tango rere itei? Kileng nei metenga ana kileng koi pe pomere
toto nenge o tango rere I nenge maulul.
6 ✡Pe non nem i ero lamai pule. Ngana kou maul haka mule lo. Letemo
metene nena helenga mur nge heleia lange imo pule? Nga etue nenge tu
luluch nge imo nge Kalelea, ana non hele ke teke,
7 ‘Lape te tunge Non Tuna langa hana porekreke ngana mur peria, ke lape
te heon heke i ke mete. Pe nga etue mol ngana nga hoena lape maul haka
mule.’ ”
8 Ol pe leteria metene sapele Iesus na helenga nemur.
9 Hehei nemur tela mule pela te heleia ure lochloch ngana nei lange Iesus
nena hana mur pe nge hulua lochloch ngana nenge te nananas ia Iesus.
10 Maria Mantalena pe Ioana pe Maria nenge Ieims tana pe hehei hel pule
nenge tela luluch nge iri, te nana hote ure lochloch ngana nei lange Iesus
nena hana mur.

✡ **23:56:** Exo 20:10; Deu 5:14 ✡ **24:6:** Luk 9:22

11 Te nene pe Iesus nena hana mur leteria manmanna nga nananga nei
ero, iange te teke hehei nemur te hele ngaria tang ke pomanga aria hauaua.
12 Ol pe Petrus lohaka pe song ke teke la ke nau nga polo nenge Iesus koluna
mateuia. La ke tatuch sio ke teke nau pe um ponna ngana neu nganngana
ero ol. Pe es mene ruchinga hit nenge te ruchit Iesus ia nge masio mana ol.
Petrus esia ke mau pe letena hul rara ia ke halang pe ua ke la mule.

Iesus Lohot Nge Nena Hana Nai
(Mak 16:12-13)

13 Iok, nga etue neu pengpeng Iesus nena hana nai tei ole ke te lala nga
kileng e nge ene Emaus. Pe kileng neu tu ke sase pol nge Ierusalem.
14 Pe iri nai tei olole pe te heleleia ure lochloch ngana nenge lohot lo.
15 Iok, iri nai tei ke te hele tele helelia pe Iesus lohot nge iri, pe heroi taua
iri kela iri ul tei ape.
16 Pe nena hana nai neu te etei hilia i ero. Te esia i pe te teke non pele mana.
17 Ol pe Iesus onteia iri nai, “Imo nai ai olole pe a hele tele helel ia utar?”
Pe iri nai nakuria poi koukou mana pe temes.
18 Elle nge iri ene Kleopas. Iok, i nenge ene Kleopas lohaka pe hele, “Atong!
Iong lape oi lang at nge Ierusalem heueu mana kai, nenge oetei ero nga ure
nemur nenge te lohotot lamai?”
19 Pe Iesus ontei, “Iong mam o heleleia utar mur nenge te lohotot mam?”
Pe iri nai te tuacholia, “Mo heleleia laka ure nemur nenge lohot nge Iesus
nenge Nasaret. Non nei i NeHalang nena hetatalonga. Iange ure lochloch
ngana nenge heleia pe poia henonou hote ke i mene kerkerenga nenge
NeHalang. Pe ana helenga song ke hehei pe hana lochloch te longe.
20 Tunginga ana hana mur aria papalauna mur pe hana nenge tenau elele
imem, te poia ana helenga ke te teke mete. Pomalam te heon heke i.
21 ✡ ✡Pe imem lochloch ngana letemem manmanna ke i toto koloi, nenge
lape mene mule Israel mur lochloch. Pe lape ero ol. Onau ure nenge lohot
nem ana etue mol ngana koi heueu nei.
22 “Pe hehei hel nge imem te herura mene imem. Iange nga uach uruna te
oala ke te teke tenau toto nga um ponna nenge tetal teu Iesus koluna ia.
23 Tela pe te rere Iesus koluna pe te hottaua ero. Iok, teat mule pe te teke
tenau operia ia NeHalang nena angkelo mur nge te hele lange iri ke te teke,
‘Iesus maul haka mule lo.’
24 ✡Ol pe mele hel pule nge imem tela ke tenau toto nga um ponna neu
pule. Pe te esia ke ure lochloch ngana lohot ke pete tote hehei nemur te hele
ngaria. Ke iri pule te kolkol Iesus koluna.”
25 Ol pe Iesus hele lange iri nai, “Imo nge lape letemo matana ngana
unne ero iam, iange anali toto nge imo pule nge letemo manmanna nga ure
lochloch ngana nenge hetatalonga mur te heleia.
26 ✡ ✡Pomere? Imo nge a eteia ero kai? Toinge letemo matana pol, a eteia
ke Kristus lape mene melmelenga palaungana tala, pe nga hoena, mene
kerkerenga palaungana toto nge NeHalang.”
27 ✡ ✡Ol pe Iesus hele hote asinga nemur nenge te heleleia i. Talune nga
alalaha nenge Moses hasia kela het nga alalaha nenge hetatalonga mur tehas
ia.
28 Iok, tei ke te heroi langa kileng nenge Emaus pe Iesus poi ke malaka nga
i ke lala nga kileng e nge tunga tau kura.

✡ **24:21:** Luk 19:11; Ume 1:6 ✡ **24:21:** Luk 19:11; Ume 1:6 ✡ **24:24:** Ioa 20:3-10 ✡ **24:26:** Luk 9:22 ✡ **24:26:** Luk 9:22 ✡ **24:27:** Psa 22:1-21; Isa 53 ✡ **24:27:** 22:1-21; 53

29 Ol pe iri nai te hele ele i ke te teke, “O iat ke otu luluch nge imem muka,
iange chaia matana puluch sisio lo i.” Pomalam Iesus lake tu luluch nge iri.
30 Iok laol, Iesus are sio ke ngau luluch nge iri, pe mene ngaunga pe hele
urana toto lange NeHalang pe reke pe tunge lange hana nai neu.
31 Ol pe hana nai neu te esia Iesus nge poi ke pomau pe ngaria lohot. Pe te
etei sapele ke non neu i Iesus. Te eteia ke i Iesus ol pe erue sio ke te kolkolia
i sapele.
32 Ol pe iri nai te hele, “Tai olole nga kue nem pe ita nai letera iech toto nge
ta longe i nge hele urumrume hasinga nemur, pe hemallaha hote luna mur
atat nge ita.”
33 Iok, ol pe te lohaka sapele ke tela mule nge Ierusalem. Tela pe te lohot
nge Iesus nena hana iri analoch pe elle nge te emurungrung luluch nge hulua
nemur nenge te nanasia Iesus.
34 ✡ ✡Pe te hele ke te teke, “Manmanna ke Iesus maul haka mule lo! Ke
ngana laka nenge hetei hote i lange Simon!”
35 Iok, Iesus nena hana nai neu te hele hote utar nenge lohot nge iri nga
kue nenge lala nge Emaus, pe pule te hele ururume te etei ngaria ia Iesus
nga etue nenge reke ngaunga pe tunge lange iri.

Iesus Lohot Nge Nena Hana Mur
(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Ioa 20:19-23; Ume 1:6-8)

36 Te helele kura, pe Iesus lohot ke mes luluch nge iri pe hele lange iri, “Lek
miliko palaungana lange imo lochloch ngana.”
37 ✡ ✡Pe iri lochloch ngana nemur te rura pe te matau toto iange te esia
Iesus pe te teke ma moiuk.
38 Ol pe Iesus hele lange iri, “A mataua utar? Pomere nenge letemo
manmanna ero?”
39-40 Pe Iesus heteia penna pe apena lange iri pe hele, “Anau at nga perik
pe apek, iau toto kai nemai. Pe a ra nga singik, moiuk pele mes hotia
nganangana ke mange iau ero.”
41 Iesus hele ke mau pe hulua nemur leteria nachnai kura iange te iech
toto. Ol pe Iesus onteia iri, “A talue ngaunga unne kau?”
42 Pe te mene ruo kalum ngana elle ke te laia nge i.
43 Iok laol, Iesus mene ruo neu pe ngau sapele nga hulua nemur mataria.
44 ✡ ✡Ke het pe hele lange iri, “Ure nenge etu luluch nge imo pe e heleleia,
ngana koi lohot nei. Iange hasinga nenge Moses pe hetatalonga mur pe
nga alalaha nenge Sam te tuatautaua iau. Pe ure nemur lape te lohot ke
mamanna nga NeHalang lemene ngana.”
45 Ol pe Iesus helete metene iri ke te eteia NeHalang nena helenga mur.
46 Pe hele lange iri ke pomai, “Helenga nenge tehas sue, tang ke mai koi:
Kristus lape takisia melmelenga palaungana ke mete pe nga etue mol ngana
lape maul haka mule.
47 Pe nga i sipona na kerkerenga lape te haliu hote nena helenga ke
pomai, ‘A hulia letemo nga lemo poinga poreke ngana mur. Pomalam lape
NeHalang letena porekeia imo pe saua lemo poinga poreke ngana mur ke
te lasus toto.’ Helenga nemur lape te haliu hot tele nge Ierusalem ke het pe
langa kileng lochloch ngana nga ich.
48 ✡ ✡Pe imo sipomo anau urume ure nemur lo. Ke lape a haliu hote ol.

✡ **24:34:** 1Ko 15:4-5 ✡ **24:34:** 1Ko 15:4-5 ✡ **24:37:** Mat 14:26 ✡ **24:37:** Mat 14:26 ✡ **24:44:** Luk 9:22 ✡ **24:44:** Luk 9:22 ✡ **24:48:** Ioa 15:27; Ume 1:8 ✡ **24:48:** Ioa 15:27; Ume 1:8

49 ✡ ✡Pe iau lape e hekulo sue utar nenge temek hele ke teke tunge
lange imo. Pe imo atu lakoloi. Iange Opepengpeng lape sio at nga lut ke
hekerkereng tote imo, ke het pe a laol.”

NeHalang Mene Heke Iesus Langa Lut Nga Tapa
(Mak 16:19-20; Ume 1:9-11)

50 Iok, ol pe Iesus mene hote nena hana mur nge Ierusalem ke tela rochroi
nge Petani. Pe nga lamau, Iesus tul heke penna pe pete iri lochloch.
51 Iesus petpete iri kura pe hile iri pe lohaka la sapele ke langa lut nga tapa.
52 Pe hehei pe hana nemur te heto heke tote i nga lamau. Ke het pe tela
mule nge Ierusalem. Tela mule pe iechinga palaungana toto lohot nge iri.
53 Ke kokoes tetu manmanna nga NeHalang nena pele palaungana ke te
heto hekeke i.

✡ **24:49:** Ioa 14:16; 15:26; Ume 1:4 ✡ **24:49:** Ioa 14:16; 15:26; Ume 1:4

Ioanes
Helenga Urana Toto Ngana Nenge Ioanes Hasia

Helenga Lohot Ke I Non

1 ✡Nga talun ngana toto ure lochloch ngana te lohot ero kura pe Helenga
nem tu ke ulolo. Helenga nem tu luluch nge NeHalang pe i sipona i
NeHalang.
2 I tu luluch nge NeHalang nga talun ngana toto.
3 ✡Nge i mana, NeHalang ala hote ure lochloch ngana. Ke ure lochloch
ngana nei lohot nga kue e nge altoto ero ol.
4 ✡Pe maulinga lochloch ngana huna nge i toro. Pe maulinga nem, tunge
lemenge lange hehei pe hana lochloch.
5 ✡Pe lemenge nem tualeme nga kileng au ngana. Pe kileng au ngana
kikina ngana nenge poi hele lemenge nem nge ita ero.
6 ✡Iok, NeHalang kulosia none ke at. Ana non ene laka Ioanes.
7 Pe i at ke hele hote Lemenge nem ke hehei pe hana lochloch te longe nena
helenga pe leteria manmanna.
8 Pe Ioanes i sipona i lemenge nem ero. I at mana ke hele hote lemenge
nem.
9 ✡Pe lemenge toto ngana nenge tualeme hite hulua lochloch, lape sio at
nga ich pe ngana koi atat lo.
10 Ana non tu nga ich lo nenge i sipona ala hote. Pe kileng nga ich tenau
lange i ke nek ero.
11 Ana non at nga nena kileng pengpeng pe nena kileng nganangana mur
lemeria ero ia i.
12 Pe iri nenge tenek teua i pe leteria manmanna nga Ene, i talue iri ke
NeHalang tutuna mur ia iri.
13 ✡Pe NeHalang tutuna mur iri nga poinga nenga leinga ero, nga nenge
hehei pe hana te hohoe tuturia mur. Nem ero. Iri te lohot nga NeHalang
lemene ngana. Ke iri temeria NeHalang.
14 ✡Helenga nem lohot ke i non ke tu luluch nge ita. Pe ta naue nena
hemalmalinga palaungana ke ulolo. Hemalmalinga palaungana nenge
Temere Tuna elle nem. Pe i muta toto nga poinga urana toto ngana. Pe nena
helenga mur manmanna lochloch.
15 Ke Ioanes hele urumrume ana non lala nge hehei pe hana, pe haliu
ke teke, “Non nem koloi nenge e heleia ke e teke, ‘I nenge nanasia iau, i
palaungana toto nge iau iange tehoe iau ero kura pe ana non tu ke ulolo.’ ”
16 Pe i muta toto nga poinga urana ngana mur. Ke pomalam ita lochloch ta
menmene petanga mur nge halang toto nge i.
17 ✡NeHalang hesue hotonga mur lange Moses ke at nge ita. Pe poinga
urana ngana mur pe helenga manmanna ngana mur teat nge ita nga kue
nenge Iesus Kristus.
18 ✡Mele pele naue NeHalang nakuna ero toto. Pe tuna elle nem i NeHalang
ia. Pe i are teu la toto nga Temene taena ene. Pe i sipona henonou hote
NeHalang at nge ita.

✡ **1:1:** Ioa 17:5; 1Io 1:1-2; Hem 19:13 ✡ **1:3:** 1Ko 8:6; Kol 1:16-17; Hip 1:2 ✡ **1:4:** Ioa 5:26 ✡ **1:5:** Ioa 3:19 ✡ **1:6:** Mat 3:1; Luk 1:13-17, 76 ✡ **1:9:** Ioa 8:12 ✡ **1:13:** Ioa 2:11; 3:3-6; 1Pi 1:23 ✡ **1:14:** Pil 2:7 ✡ **1:17:** Exo 34:28; Rom 6:14 ✡ **1:18:** Exo 33:20; Ioa 6:46; 1Ti 6:16

Ioanes Nenge Henunun Hele Hemallaha Hote Iesus Lange Hehei Pe Hana (Mat 3:1-12; Mak 1:1-8; Luk 3:1-18)

19 Iuta mur nenge Ierusalem te kulosia tunginga ana hana mur pe Liuai
mur ke tela nge Ioanes pe te ontei hote i ke pomai koi, “Iong itei toto?”
20 Pe Ioanes topele helenga e ero. Hele hot pengpeng mene ke teke, “Iau
Kristus ero.”
21 ✡Pe hana nemur te ontei mule, “Ol pe iong non tei? Iong Elaisa?”
Pe Ioanes hele, “Ero iam, iau non nem ero.”
“Eh! Iong hetatalonga ma?”
Pe Ioanes tucholia, “Ero.”
22 Pe hana nemur te hele, “Ol pe iong itei toto? O hele hote iong at nge imem
pe mola ke mo heleia lange iri nenge te kulosia imem at. Pomalam o hele hot
mene iong at nge imem ol.”
23 ✡Ol pe Ioanes tuacholia nga hetatalonga Isaias nena helenga mur nenge
hele ke teke, “Iau laka none alngana nenge haliuliu nga ich sana lomona
nenge teke, ‘A hepeng ia Non Soke nena kue ke pengpeng.’ ”
24 Pe hel nenge iri Paresio nenge te kulosia iri at neu,
25 te ontei mule i, “O teke iong Kristus ero, pe iong Elaisa ero pe iong
hetatalonga ero. Pe pomerei o henunune hehei pe hana?”
26 Pe Ioanes tuacholia, “Iau e henune hehei pe hana nga ech mana. Pe mele
la mes luluch nge imo, pe imo a eteia i ero.
27 ✡Ana non koi nanasia iau ke atat. Pe iau e urana ero toto nge epoi hote
apena ana ae ulina.”
28 Ure nenge nei lohot nga kileng nenge Petani nga ech Iortan ilina hele.
Nga kileng unne nenge Ioanes henunune hehei pe hana ia.

Iesus I NeHalang Nena Tunginga

29 ✡Iok, pomange rou Ioanes naue Iesus nge i ke la tau pengpeng ia i pe
hele, “Anau la NeHalang nena Sipsip Tuna kou atat neu. I lape saua poinga
poreke ngana mur nga ich nei ke te lasus toto.
30 ✡Ke i sipona laka nenge e heleia lala nge imo nenge e teke, ‘None koi
nananas ia iau ke atat kura. Pe ana non i palaungana toto nge iau. Iange
tehoe iau ero kura pe i tu tala nge iau ke ulolo.’
31 Pe iau e eteia i ero. Eat pe e henune hehei pe hana nga ech mana. Pe nga
poinga nenge e poia nei, lape hehei pe hana nge Israel te naue i ke mallaha
toto.”
32 ✡Ke het pe Ioanes hele hot mule ure manmanna ngana hel pule ke teke,
“E naue Opepengpeng nge sio at nga tapa ke pomanga ngie chaulum, pe to
haka mana nga ana non houngana.
33 Nga tele ngana toto e eteia i ero. Pe Non nenge kulosia iau at ke e
henunun nga ech nei, hele at nge iau ke teke, ‘Onau pe o esia non nenge
Opepengpeng sio at ke to haka nge i, ana non lalom nenge lape henunun
nga Opepengpeng.’
34 ✡Ke ure nem e naue nge lohot ke ulolo. Pe e hele ke manmanna toto
lange imo, Non nei i NeHalang tuna.”

Iesus Talun Ke Iua Nena Hana Mur

35 Iok, pomange rou mule Ioanes mes luluch nge nena hana mur nai.
36 ✡Pe naue Iesus nge i toto pe hele, “Anau la, NeHalang nena Sipsip Tuna
kou!”
37 Pe hana nai neu te longe Ioanes nge hele ke mau pe te nanas sapele Iesus.

✡ **1:21:** Deu 18:15, 18; Mat 11:14 ✡ **1:23:** Isa 40:3 ✡ **1:27:** Ioa 1:15 ✡ **1:29:** Isa 53:6-7; 1Pi 1:18-19
✡ **1:30:** Ioa 1:15 ✡ **1:32:** Mat 3:16 ✡ **1:34:** Mat 3:17 ✡ **1:36:** Ioa 1:29

38 Ol pe Iesus ralele pe naue iri nge te nananas pe onteia iri, “Imo nai a
nansia iau ke?”
Pe iri nai te hele, “Hetoronga, o tutu langai?”
39 Pe Iesus hele, “Imo nai aiat kela anau.” Iesus hele pomau pe chaia
matana sisio lo.
Pomalam tei kela tenau nga Iesus tu nganngana pe tetu luluch mana nge i
nga etue neu.
40 ✡Pe hana nai nenge te longe Ioanes nge heleia Iesus pe te koko nge i neu,
elle nge iri ene Antreas. Pe Antreas i Simon Petrus tina ia.
41 Ana non la ke tango rere tele tina Simon pe hele lange i, “Mo hottaua
Mesias, non nenge mene tuangaola nge heo ngana lo.” (Nga helenga Krik te
hetue non nem ke “Kristus”.)
42 ✡Pe mene i ke lange Iesus.
Pe Iesus nau lange i pe hele, “Iong em laka Simon nenge ne Ioanes tuna.
Pe lape te hetue iong ke Sipas” (Nga helenga Krik te hetue ke “Petrus” luna
laka “um”.)

Iesus Iua Pilipus Iri Nai Nataniel

43 Iok, pomange rou mule pe Iesus teke lohaka ke lange Kalelea. La pe
hottaua Pilipus pe hele lange i ke teke, “Pilipus o iat ke o nanasia iau.”
44 Pe Pilipus pule nena nge Petsaita nga Antreas iri nai Petrus reria kileng
huna.
45 ✡Iok, Pilipus hottaua Nataniel pe hele lange i pule ke teke, “Mo hottaua
non nenge Moses has urume nga hotonga ana alalaha mur lo. Pe pule
hetatalonga mur tehas urume i nga reria alalaha mur. Ana non ene laka
Iesus. Ne Iosep nenge Nasaret tuna.”
46 Pe Nataniel hele, “Ah! Ngana iam o hetue kileng nenge Nasaret mam!
Utar nge urana toto nge lape lohot nga kileng nem mam, eh!?”
Pe Pilipus hele, “Oi at mana ke onau.”
47 Iok, Iesus naue Nataniel nge i ke atat pe hele, “Kileng nenge Israel
nganangana e toto koi atat nei. Pe pallakanga ana poinga unne tu nge i ero
toto.”
48 Pe Nataniel onteia Iesus ke teke, “Iong mam o eteia iau ke merei toto?”
Pe Iesus hele, “Pilipus la ke hele nge iong ero kura pe enau tele iong nge o
arare nga ae popi ene.”
49 ✡Ol pe Nataniel hele, “Hetoronga! Iong NeHalang Tuna Iong pe Israel
mur aria Naungaala ana non!”
50 Pe Iesus hele, “Iong o longe iau nge e teke e naue iong nge o arare nga
ae popi ene. Pomalam letem manmanna pe o hele ke mam, ae? Ure hel nge
papalauna nga nei, lape o naue iri nge te lohot kura.”
51 ✡Pe Iesus hele pule ke teke, e hele ke manmanna toto lange imo: lape a
naue tapa sana nge ulala pe a esia NeHalang nena angkelo mur nge te haka
lala pe tesio atat nge Non Tuna.

2

Iesus Hulia Ech Ke Langa Uain

1 Iok, nga etue mol ngana nga hoena ngaunga matana e lohot nge Kana nga
kileng nenge Kalelea, pe Iesus tana tu nga etue neu pule. (Ngaunga matana
nem nga halangina heueu ngana hel nge te puotau hel.)

✡ **1:40:** Mat 4:18-20 ✡ **1:42:** Mat 16:18 ✡ **1:45:** Deu 18:18; Isa 7:14; 9:6; Jer 23:5; Ezk 34:23
✡ **1:49:** Mat 14:33; 16:16; Mak 3:11 ✡ **1:51:** Gen 28:12

2 Pe Iesus pe nena hana mur te mene helenga ke tela nga puongatau neu
pule.
3 Ol pe aria uain soso. Pe Iesus tana la ke hele lange Iesus ke teke, “Hana
nemur aria uain soso lo i.”
4 ✡Pe Iesus hele lange tana, “Etak, pomere nenge otal teu luluche iau langa
ure nei? Iau ak etue at ero kura.”
5 Ol pe Iesus tana hele lange iri nenge te umume lamau ke teke, “Aua nei
hele lange imo pe a longo tau mene i.”
6 Nga ngaunga matana nem, ech kina papalaungana nge iri rahtele elle
tema. Pe ech kina nemur, iri papalauna nge lape ech ana ponge (lita) iri ana
non kina lime (100) hemute kina elle. Pe pule, ech kina nemur te ume hote
nga um pe ana ech Iuta mur te nununia ke te lemlem nga NeHalang matana.
7 Iok laol, Iesus hele lange hana nenge te umume neu ke teke, “A eulia ech
pe a pasiling teua langa ech kina nemur.” Pe hana nemur te hemute heke
tote ech kina nemur ke langa haria ilina toto.
8 Ke het pe Iesus hele lange iri, “Iok, a eulia unne pe ala ia nge non nenge i
muka nga ngaunga matana nei.” Iok, te mene ech neu la,
9 pe hul ke i uain lo pe la non neu in tote. Ana non in tote pe eteia uain
neu at ngana ero pe iri nenge te eulia ana ech te eteia. Ol pe non neu iua non
halangina heueu ngana neu
10 pe hele lange i ke teke, “Hana lochloch te mene hote uain urana ngana
mur ke aria lang mur tein tettele. Pe nau pe tein sakilil lo, mene hote uain
nenge urana ero ke te inia nga hoena ol. Pe iong ero. Uain nenge urana toto
koi nenge o tung hotote nei ol!”
11 Ke merakulo tengene ana nenge Iesus poia lohot nga kileng nenge Kana
nge Kalelea. Pe nga lamau Iesus henonou hote i sipona nena hemalmalinga
palaungana lange nena hana mur. Pomalam leteria manmanna nge i.
12 ✡Ke het pe Iesus pe tana pe titina mur pe nena hana mur tei ke tesio lange
Kapernam, pe tetu ke etue hel mule nga kileng neu.

Iesus Langa NeHalang Nena Pele Palaungana
(Mat 21:12-13; Mak 11:15-17; Luk 19:45-46)

13 ✡Iok, etue palaungana nenga Ingatoto ana ngaunga matana heroi lo.
Pomalam Iesus lohaka ke lange Ierusalem.
14 La pe hulua tei alala nga NeHalang nena pele palaungana nge
Ierusalem. Te loloch teua pulumakau mur pe sipsip mur pe ngie mur kela te
ololia iri nga NeHalang nena pele letena. Pe iri nenge te hetataua umtutuna
mur teare pule nga reria haonga mur.
15 Ol pe Iesus mania nena nosinga nga such ke lope hote huros nemur. Pe
pule hekale hul sue hana nenge te hetataua umtutuna reria hatanga mur, ke
reria umtutuna te pararai ulu.
16 Pe hele lange iri nenge reria ngie mur ke teke, “A mene hote ngie nemur
lange hot. A poia Temek nena pele ke pomanga ingala ana pele ero.”
17 ✡Pe nena hana mur leteria metene NeHalang nena helenga nenge tehas
sue ke ulolo, nenge hele ke teke, “NeHalang lem pele ana mute tu toto nge
iau. Pe ngaulala nga letek ke pomanga oan ngingina ngana.”
18 Ol pe Iuta mur aria papalauna mur te hele lange Iesus ke te teke, “O poi
hote merakulo hel ke monau mukam. Pomalam lape mo eteia ke Iong lem
kerkerenga palaungana nge o poia poinga nei.”
19 ✡Pe Iesus hele, “A toto sue NeHalang nena pele palaungana nei, pe nga
etue iri mol mana lape e hemes heke mule.”

✡ **2:4:** Ioa 7:30; 8:20 ✡ **2:12:** Mat 4:13 ✡ **2:13:** Exo 12:1-27 ✡ **2:17:** Psa 69:9 ✡ **2:19:** Mat 26:61; 27:40

20 Pe hana Iuta nemur te tuacholia ke te teke, “NeHalang nena pele
palaungana nei te hemes heke pe te umume ia ke hesinga iri ana non kina
nai pe rahtele elle. (46) Pe iong ma oteke o hemes heke mule nga etue iri mol
mana mam?”
21 ✡Pe Iesus helele ia NeHalang nena pele palaungana nem ero. Iesus
helele ia i sipona singina.
22 ✡Ke nga etue nenge Iesus maul haka mule nga metenga, nena hana mur
nenge te nananas ia i, leteria metene mule nena helenga nei. Pomalam
leteria manmanna nga NeHalang nena alalaha mur pe Iesus na helenga
mur.
23 ✡Iok, Iesus tunge Ierusalem nga ngaunga matana nenga Ingatoto ana
etue pe poia merakulo halang ke te lohot. Pe hulua te esia pe leteria
manmanna nga Iesus ene.
24 Pe Iesus etei tote hulua lochloch leteria tuanin ngana mur ke ulolo.
Pomalam elechin teu la sakilil nge iri ero.
25 Mele nakuna ero toto nge hetore Iesus nga hana leteria tuanin ngana
mur. Iange i etei tote leteria ke ulolo.

3

Iesus Hetore Nikotemus

1 ✡Iok, non Paresio e ene Nikotemus. Pe i non soke ia pule nenge tenau
elele hehei pe hana nenge Iutea.
2 Ana non lange Iesus nga miliko e pe hele, “Hetoronga, imem mo eteia ke
iong hetoronga nenge NeHalang kulosia ke at. Iange Iong o hele pe ure te
lohot manmana. Nenge teke NeHalang tu luluch nge iong ero, lape nakum
ero nge o poia ure papalaungana nemur.”
3 ✡Pe Iesus tuacholia non neu na helenga ke teke, “E hele ke manmanna
toto. Mele pele lape teu langa NeHalang nena naualanga pe nekinga ero toto.
Iri nenge teha mule ke iri heueu ngana mule. Iri toro teteu la.”
4 Pe Nikotemus ontei mule, “Lape te hoho mule mele ke merei ol nga etue
nenge tana hoho hote ke ulolo? Mele pele teu la henai ngana mule nga tana
letena ke tana hoho mule i ero kura!”
5 ✡Pe Iesus tuacholia ke teke, “E hele ke manmanna toto lange iong, mele
pele lape teu langa NeHalang nena naualanga pe nekinga ero toto. Pe mele
nenge mene hohonga nenga ech pe Opepengpeng, mele nem mana lape teu
la.
6 ✡Hohonga nenge lohot nge tara pe temere, i singira ana ia. Pe hohonga
nenge lohot nga Opepengpeng i opere ana ia.
7 Ke o rura ero nga nenge e hele lange iong ke e teke, ‘Imo lochloch ala ke
te hoho mule imo.’
8 Tuttula song ke langa lemene ngana pe o longlonge. Pe o eteia tuttula nem
at ngana kau? Pe o eteia la nganngana pule? Ke iri nenge te mene hohonga
nenga Opepengpeng tepoi ke pomalam mana.”
9 Pe Nikotemus ontei mule, “Ke ure nenge nei lape lohot ke mere toto mai?”
10 Pe Iesus hele, “Iong non hetoronga e nge Israel, pe pomerei letem
mallaha nga ure nemur ero?
11 E hele ke manmanna toto lange iong, imem mo helele ia ure nemur
nenge mo eteia iri pe mo nenene ure nemur nenge mo eses ia iri. Pe pomerei
letemo manmanna nga ure nemur ero?

✡ **2:21:** 1Ko 6:19 ✡ **2:22:** Luk 24:6-8; Ioa 12:16 ✡ **2:23:** Ioa 7:31 ✡ **3:1:** Ioa 7:50; 19:39 ✡ **3:3:** Mat 18:3; 1Pi 1:23 ✡ **3:5:** Ezk 36:25-27 ✡ **3:6:** Ioa 1:13

12 E nenene ure nemur nga ich pe letemo manmanna ero. Pe nenge teke e
nene ure nemur nga tapa, lape letemo manmanna ol kau?
13 Mele pele langa lut nga tapa ero toto. Non Tuna i toro mana. Iange i sio
at nga lut nga tapa.
14 ✡Pe Non Tuna nem lape te heon heke ke langa lut ke pomanga ilimo
nenge Moses heon heke nga ae nga ich sana lomona.
15 ✡Ke iri nenge leteria manmanna nge i lape te mene maulinga ke koko.
16 ✡ "NeHalang lemene tau tote hehei pe hana nga ich nei. Pomalam tung
hote tuna elle mana nem. Pe iri nenge leteria manmanna nge i lape te mene
maulinga ke koko. Te mete sapele ero.
17 ✡Iange NeHalang kulos sue Tuna at nga ich ke heporeke hehei pe hana
ero. At ke mene mule hehei pe hana ke tela nge NeHalang. Pe kue nenge tela
ia nge NeHalang, ngana laka nge Iesus i sipona lo.
18 ✡Pe mele hel nenge leteria manmanna nge i lape te amnei teu langa reria
poinga poreke ngana mur ero. Pe mele hel nenge leteria manmanna nge
i ero, te amnei teu nga reria poinga poreke ngana mur ke het lo. Iange iri
leteria manmanna nge NeHalang Tuna elle nem ero.
19 ✡Te amnei teu langa reria poinga mur ke pomai koi: Lemenge sio at
nga ich nei ke ulolo, pe hehei pe hana lemeria ero ia. Lemeria tau mene
kileng au ngana iange reria poinga mur poreke toto. Pomalam NeHalang
lape tuacholia ke poreke toto lange iri.
20 Iri lochloch ngana nenge te popoi poinga poreke ngana, lemeria ero
lemenge. Pe lemeria ero nge tei hot nga kileng mesehe ngana, iange lape
reria poinga poreke ngana mur, tetu ke mallaha hot mana.
21 Pe mele hel nenge te longo taua NeHalang nena helenga manmanna
ngana, tei hot langa lemenge. Pomalam lape tees mellehe mene ke reria
poinga nemur nenge te popoia, te poia nga NeHalang lemene ngana."

Ioanes Nenge Henunun Nana Urume Ure Manmanna Ngana Nenge Naue Nge Iesus

22 ✡Iesus hele ke mau ke het pe i pe nena hana mur nenge te nananas ia i,
tehot langa ich nenge Iutea. Pe tu pol mana luluch nge iri pe henununne hehei
pe hana.
23 Pe Ioanes pule henununne hehei pe hana nga kileng nenge Aenon. Kileng
nei rochroi langa kileng nenge Salem pe ana ech halang. Pomalam hulua te
atat ke kokoes ke Ioanes henununne iri.
24 (Nenge nei lohot tala nga etue nenge tetal teua Ioanes nga tuele au
ngana.)
25 Ol pe hunelinga unne lohot nge Ioanes nena hana mur nenge te nanan-
sia i, pe non Iuta e. Te hunel nga poinga nenge Iuta mur te nananasia nenge
te henun susue iri ke te helemlem mulmule iri nga reria poinga poreke
ngana mur.
26 Ol pe tela nge Ioanes pe te hele, "Hetoronga, letem metene non nem
nenge tu luluch nge iong nga ech ilina hele nge Iortan pe iong o haliu hotote
i lala nge hehei pe hana. i kou henunun pule pe hulua te lala nge i."
27 Ol pe Ioanes tuacholia ke teke, "Ure lochloch ngana nenge ta mene, teat
mana nge NeHalang i toro pe nga kue e ero ol.
28 ✡Imo sipomo a longe nge e heleia ke ulolo nenge e teke, 'Iau Kristus ero
koi. Iange iau, te kulosia iau ke iau muka at.'

✡ **3:14:** Num 21:9; Ioa 8:28; 12:32 ✡ **3:15:** Ioa 20:31 ✡ **3:16:** Ioa 3:36; 10:28; Rom 5:8; 8:32; 1Io 4:9-10 ✡ **3:17:** Luk 19:10 ✡ **3:18:** Ioa 5:24 ✡ **3:19:** Ioa 1:5, 9; 8:12 ✡ **3:22:** Ioa 4:1-2 ✡ **3:28:** Mat 11:10; Ioa 1:20

29 Non e lei pe mene hei nem ke nehei ia. Pe non nem na tula nenge longo
tautaua i, kulala pe longo ala manmana. Pe nenge teke talngana pair ia non
halangina neu kanna unne, non nem letena iech toto. Pe iau e iech toto ke
pomange non nem pule.
30 Pe i lape lohot ke i palaungana toto. Pe iau, e ele sio toto.
31 ✡ "I nenge sio at nga lut i palaungana nga ure lochloch. Pe i nenge at nga
ich pe nena nga ich helele ia ure nemur nga ich. Ke i nenge sio at nga tapa i
palaungana nga ure lochloch.
32 ✡Ana non helele ia ure nemur nenge e sesia pe longlonge pe mele pele
letena manmanna nge i ero toto.
33 Pe iri nenge leteria manmanna nge i, te henonou hote ke NeHalang
pallaklaka ero.
34 Pe i nenge NeHalang kulosia ke at, hele hotote NeHalang nena helenga
mur iange NeHalang tung tote Opepengpeng ke muta toto nge ana non.
35 ✡Temene mutena tau tote Tuna, pomalam tal heke ure lochloch ngana
nga Tuna penna.
36 ✡Pe mele nenge letena manmanna nge Tuna lape mene maulinga ke
koko. Pe mele nenge lemene ero ia Tuna lape teu langa maulinga ke koko
nem ero. Iange NeHalang letena inin ngana lape tu manmana nge mele nem
ke kokoes."

4

Iesus Hele Luluch Nge Hei Samaria E

1 ✡Iok, Paresio mur te longo nge hulua halang toto te lala nge Iesus ke
henununе iri pe Ioanes ero.
2 Pe ure manmanna ngana, Iesus nena hana mur laka nenge te popoia ume
nem, nenge te henununе hehei pe hana. Pe Iesus i sipona ero.
3 Nga etue nenge Iesus eteia ke pomau, lohaka nga kileng nenge Iutea pe
la mule nga kileng nenge Kalelea.
4 Pe la mule ngana lape i nga kue nenge langa tuele kina nenge Samaria.
5 ✡Pomalam Iesus la ke lohot nga tuele tana e nge Samaria nge ene Sikar.
Ana kileng tu ke rochroi langa ich unne nenge ne Iakop tunge lange tuna
Iosep.
6 Pe ne Iakop ana ech matana e nge sel ia, tu nga lamau pule. Pe kileng
sinanga toto lo iange chaia matana heurunga pengpeng. Pe Iesus i nga kue
sase ngana pe makuk toto lo. Ol pe la ke are sio nga ech matana neu.
7 Pe hei Samaria e teke la ke eul ech, pe Iesus hele lange i ke teke, "Hei nem
o eulia ech unne at ke ein mukam?"
8 (Nga etue neu Iesus nena hana mur nenge te nananas ia i, ngaria kou tela
nga tuele tana ke teol aria ngaunga.)
9 ✡Pe hei Samaria neu hele lange Iesus ke teke, "Iong lem nge Iutea pe iau
lek nge Samaria. Pe pomerei o onteia iau ke e eul am ech?" (Hei neu hele ke
mau iange Iuta mur te teke te tu kangkanga toto nge Samaria mur.)
10 ✡Pe Iesus hele, "Toinge o eteia urelu urana ngana mur nenge NeHalang
tung menmene iri, pe o eteia mele nenge onteiteia iong nga ech nei, lape o
ontei ech lange i pe lape tunge ech nenge maulinga ana lange iong."
11 Pe hei neu hele, "Non Soke, lape o eul hote nga utar? Ech matana nei
lange sio toto i. Eh, lape o mene ech nenga maulinga ke koko nem langai?
12 ✡Eh iong palaungana toto nge lemem te ne Iakop ma? I kai nenge tunge

✡ **3:31:** Ioa 8:23 ✡ **3:32:** Ioa 3:11 ✡ **3:35:** Mat 11:27; Ioa 5:20 ✡ **3:36:** Ioa 3:16-18; 1Io 5:12
✡ **4:1:** Ioa 3:22 ✡ **4:5:** Gen 33:19; Jos 24:32 ✡ **4:9:** Ezr 4:1-5 ✡ **4:10:** Ioa 7:37-38; Hem 21:6
✡ **4:12:** Ioa 8:53

ech matana nei at nge imem mai. Pe i pe tutuna mur pe reria sipsip mur te
inin ia ech nei pule."
13 Pe Iesus hele, "Iri lochloch ngana nenge te inin ech nga lamai lape te
meteune ech mule.
14 ✡Pe mele nenge inia ech nenge e tunge lange i, lape mete ana ech mule
ero ol. Iange ech nem lape lohot ke i ech matana nenge pachpach hotot pe
lelele nga letena ke tunge maulinga ke koko nge i."
15 Pe hei neu hele lange Iesus, "Iok, Non Soke o tunge ech nem at nge iau.
Pomalam lape mutenga nenga ech het nge iau, pe pule eat lamai ke e eul ech
ero ol."
16 Pe Iesus hele lange i ke teke, "Ola pe o hele nge em pe oi at mule."
17 Pe hei neu hele, "Iau ek ero i."
Pe Iesus hele, "Helenga nenge o heleia nem manmanna, nenge o teke em
ero.
18 Pe i manmanna ke em hana iri lime. Pe non nenge o mene i heueu nei,
iong em ia ero. Ke lem helenga nem manmanna."
19 Pe hei neu hele, "Non Soke, nga enau ngak e eteia ke iong hetatalonga e.
20 ✡Lemem tete mur te hetalaulau pe te heto hekeke nga hengene nei. Pe
imo Iuta mur a teke hetalaulaunga ana kileng nge Ierusalem mana."
21 Pe Iesus hele, "Hei nem, letem manmanna nga lek helenga nei. Etue e
lape at nenge lape a hetalaulau pe a heto heke Temere nga hengene nei ero.
Pe lape a heto hekeke Temere nge Ierusalem ero pule.
22 ✡Pe imo Samaria mur a eteia utar nenge a hetalaulau pe a heto hekeke
ero. Pe imem Iuta mur mo eteia utar nenge mo hetalaulau pe mo heto
hekeke. Iange maulinga ke koko chach hot nge Iuta mur.
23 Pe etue e pule lape at, nenge lape hetalaulaunga ana hana mur toto te
hetalaulau lange Temere nga ope pe nga ure manmanna toto ngana. Ke ana
etue koloi at lo. Iange Temere tango rerere hetalaulaunga ana hana mur
nenge pomau.
24 ✡NeHalang i ope mana, pe nena hetalaulaunga ana hana mur lape te
hetalaulau pe te heto heke i nga ope pe nga ure manmanna toto ngana."
25 Pe hei neu hele, "Iau e eteia ke Mesias kou atat kura." (Mesias te hetue
ke Kristus). "Pe nga etue nenge at ke sau hot, lape hele urume ure lochloch
ngana at nge imem ol."
26 ✡Ol pe Iesus hele, "Pe ana non kai iau mai loi, iau nenge e hele lala nge
iong nei mai."
27 Iesus hele ke mau ke het pe nena hana mur tela ke te lohot mule nge i. Pe
te rura ia i nge hele lululuch nge heie. Pe e nge iri onteia Iesus nga onteinga
nemur ero: "Lemem taua utar nge hei nei" nem pe "Pomerei nenge o hele
luluch nge hei nei?"
28 Ol pe hei neu hile sue ana ech kina pe la mule nga tuele tana neu. La pe
hele lange hehei pe hana ke teke,
29 "Ai at ke anau nge Non nei. Non nei hele hote ure lochloch ngana nenge
e popoia nge nike ke at heueu nei. Lape i Kristus ka loi?"
30 Iok laol, tei hot nga tuele tana neu pe tei ke ramaria lange Iesus.
31 Nga etue neu Iesus nena hana mur te echia i ke te teke, "Hetoronga, o
ngau polia ute mukam."
32 Pe Iesus hele lange iri ke mai, "Ak ngaunga nenge e ngaua, imo a eteia
ero toto."

✡ **4:14:** Ioa 6:35 ✡ **4:20:** Deu 12:5-14; Psa 122:1-5 ✡ **4:22:** 2Ki 17:29-41; Isa 2:3; Rom 9:4-5 ✡ **4:24:** Rom 12:1; 2Ko 3:17; Pil 3:3 ✡ **4:26:** Mak 14:61-62

33 Ol pe nena hana mur nenge te nananas ia i, te mangun tele hel nge iri ke
te teke, “Lape mele at ia ana ngaunga lo kai?”
34 ✡Pe Iesus hele lange iri ke teke, “Iau lape e nanas mene Non nenge
kulosia iau at lemene ngana. Pe lape e heulo hote nena ume mur. Ke ak
ngaunga laka nem lo.
35 ✡Imo a helele ke a teke, ‘Teio henel koi tu kura. Teio henel nem het pe
lulunga ana etue sapele.’ Pe e hele lange imo, anau haka pe anau langa ume
mur! Ngaunga nga ume nemur te mera tah lo. Pe a lule iri nge ngingie ol?
36 Heueu nei lulunga ana hana mur kou te menmene ururia lo. Iange te
lulu kiraua ngaunga nenga maulinga ke koko ana ke ulolo. Pe non nenge tue
ngaunga nemur lape iech luluch nge lulunga ana hana nemur.
37 Pe helenga nei manmanna. Nenge te helele ia ke te teke, ‘Non e tue
ngaunga nga ume pe none la ke lule.’
38 Pomalam e kulosia imo kela a lulu nga ume nenge imo sipomo atue
ero. Mele hel te poia ume palaungana lo, pe imo a lulu heke mene ume
palaungana nem nganangana ol.”

Hulua Nge Samaria Leteria Manmanna

39 Hulua halang nge Samaria nenge tetu nga kileng neu leteria manmanna
nge Iesus. Iange te longe hei neu nena helenga nenge hele ke teke, “Non nei
hele hote ure lochloch ngana nenge e popoia nge nike ke at heueu nei.”
40 Pomalam Samaria mur tela nge Iesus pe te echia i ke tu nge iri, pe tu
luluch nge iri ke etue nai.
41 Pe te longlonge Iesus nena helenga mur pe hulua halang mule leteria
manmanna.
42 ✡Pe te hele lange hei neu, “Nga tele ngana, imem mo longe iong toro
lem helenga pe letemem manmanna nge Non nei. Pe nei ol, imem sipomem
mo longe i pe mo etei mellehe mene ke non nei i non nenge at ke mene
mule hehei pe hana nga reria poinga poreke ngana mur, nga kileng lochloch
ngana nga ich.”

Iesus Hemaulia Non Soke E Tuna

43 Iok, etue nai het pe Iesus lohaka ke lange Kalelea.
44 ✡(Iesus hele hot tele ke ulolo ke teke non hetatalonga e lape pingana iuiu
nga nena kileng huna ero toto.)
45 ✡Iok, Iesus i kela lohot nge Kalelea pe iri nenge Kalelea te long teua i
pe leteria manmanna nge i. Iange nga etue nenge tela nge Ierusalem nga
ngaunga matana nenga Ingatoto, te esesia ure nemur nenge Iesus popoia
iri.
46 ✡Iesus tu nge Kalelea pe la ke lohot mule nga kileng nenge Kana, nga
kileng nenge hulia ech pe lohot ke uain. Pe nge Kapernam, naungaala ana
none nena non soke e tutu. Pe tuna tamane ngana singina haleles toto.
47 ✡Non neu longe nge te teke Iesus lohaka nga kileng nenge Iutea, pe la ke
lohot nge Kalelea ke ulolo. Pomalam, ana non la ke naue Iesus pe onteia i ke
teke Iesus lange Kapernam kela hemas mule tuna nge singina haleles toto lo.
48 ✡Pe Iesus hele lange i ke teke, “Imo nemur letemo manmanna ero
toto. Nenge teke a naue ure mur nge te lohot manmana, laka lape letemo
manmanna.”
49 Pe non neu hele, “Non Soke, osio la ke ueiuei mana iange lape tuk mete
heueu.”
50 ✡Pe Iesus hele, “Ola mule ol. Tum lape tu ke maulul.”

✡ **4:34:** Ioa 6:38 ✡ **4:35:** Luk 10:2 ✡ **4:42:** 1Io 4:14 ✡ **4:44:** Mat 13:57 ✡ **4:45:** Ioa 2:23
✡ **4:46:** Ioa 2:1-11 ✡ **4:47:** Mat 8:5-6 ✡ **4:48:** Ioa 2:18; 1Ko 1:22 ✡ **4:50:** Mat 8:13

Pe non neu letena manmanna nga Iesus nena helenga pe i kela sapele.
51 Ana non i ke lala kura pe nena hana mur nenge te umume nge i, te apenia
i nga kue. Pe te hele lange i ke te teke, “Tum kou maul mule lo.”
52 Pe ana non ontei hote iri nga etue nenge tuna maula mule ia, pe te hele
ke te teke, “Nge lona nga sinanga. Nga etue koana nenge tera haka mulmule
ume ia.”
53 Ol pe kol neu temene eteia ke nge lona nga etue koana nem pengpeng,
Iesus hele lange i ke teke, “Tum lape tu ke maulul.” Ol pe non neu pe iri
lochloch ngana nenge tetu luluch nge i nga nena pele, iri lochloch ke leteria
manmanna.
54 ✡Pe nenge nei i merakulo naingana nenge Iesus poia nga etue nenge
lohaka nge Iutea ke la tu nge Kalelea.

5

Iesus Hemasia None Nga Ech Matana Nge Petesta

1 Iok, etue hel nga hoena Iesus lohaka ke lange Ierusalem iange Iuta mur
te popoia ngaunga matana e.
2 Pe nge Ierusalem ech matana e tu. Ana ech matana tu ke rochroi mana
nga kue matana nenge teu langa kileng neu. Pe kue matana palaungana
neu te hetue ke ene Sipsip ana Kue Matana. Pe nga helenga Hipru te hetue
ech matana neu ke ene, ech matana nenge Petsaita pe ech matana neu ana
sauach iri lime.
3-4 Pe hulua nge haleles poia iri tema sio rara mana nga lamau. Iri nenge
mataria hit pe iri nenge aperia lul pe iri nenge singiria metmete. [Nga etue
hel Non Soke nena angkelo sio at ke tua maimai heke ech nga ech matana
neu. Tua maimai heke ech pe mele nenge i muka sio kela nun teu nga ech
neu, ana haleles nenge tutu nge i nem het sapelpele.]
5 Pe none nge haleles tu nge i ke hesinga iri ana non kina elle pe analoch
pe rahtele mol (38), tu nga lamau pule.
6 Pe nga etue nenge Iesus esia non neu, Iesus eteia ke haleles neu tunge non
neu ke mala toto lo. Ol pe Iesus onteia non neu, “Lemem ke o teke o urana
mule?”
7 Pe non haleles kina neu hele, “Non Soke, mele e nge halaua iau ero ka mai.
Ech nei tua maimai haka pe e teke esio kela enun teu pe ero, mele hemuka
toto ala lo.”
8 ✡Ol pe Iesus hele lange i, “O lohaka! Pe o mene lem manga pe oi.”
9 Nga etue neu pengpeng haleles neu het nge non neu, pe lou heke nena
tako nenge mamaia pe i sapele.
Pe ure neu lohot pengpeng nga Sapat ana etue.
10 ✡Pomalam Iuta mur te hele lange non nenge urana mule neu ke te teke,
“Sapat ana etue i heueu mai. Pe hotonga hele ke teke o takisia lem manga
ero.”
11 Pe non neu tuacholia ke teke, “Non nenge hemaulia iau hele at nge iau
ke teke, ‘O lou heke lem tako nenge o mama ia pe oi.’ ”
12 Pe hana nemur te ontei mule i, “Non tei toto nemam, nenge hele lange
iong ke teke o mene heke pe oi?”
13 Pe non neu eteia non nenge hemaulia i ero ol, iange Iesus kou salekleke
teu nga hulua leteria kela lo.
14 Pe nga hoena, Iesus sahol mule non neu nga NeHalang na pele palaun-
gana letena. Pe hele lange i ke teke, “O naue lo, o urana mule lo. Pe o poia

✡ **4:54:** Ioa 2:11 ✡ **5:8:** Mat 9:6 ✡ **5:10:** Neh 13:19; Jer 17:21-22

poinga porekreke ngana mur ero ol, iange lape ute e nge poreke toto lape
lohot mule nge iong."
15 Ol pe non neu la sapele pela hele lange Iuta mur ke teke Iesus laka nenge
poia i ke urana mule nem.

Maulinga Ke Koko Nenge Non Tuna

16 Iesus hemas mule non neu nga Sapat ana etue pomalam Iuta mur te
talun sapele ke te tunge melmelenga lange i.
17 Pe Iesus hele lange iri ke teke, "Temek ume ke kokoes mana, ke pomalam
e umume pule."
18 ✡Ke nga nenge nei, Iuta mur te totoi ke kerkereng ke te toto hita toto ke
te teke te hune Iesus. Pe huna nga nenge neu mana ero. Nenge umume nga
etue palaungana nenge Israel mur te hetalaulau ia. Huna e pule nga nenge
hetetue NeHalang ke i sipona Temene, pe poia i sipona ke ana opo elle mana
ke mange NeHalang.

Iesus Mene Kerkerenga Nenge NeHalang

19 ✡Pe Iesus tuacholia lange iri ke teke, "E hele ke manmanna toto lange
imo, NeHalang Tuna poia ute pele nge i sipona ero. I poia ure nemur nenge
naue nge Temene popoia. Ke ure nemur nenge Temene popoia, Tuna popoia
pule.
20 Pe Temene mutena tau tote Tuna, pomalam henonoua i nga ure lochloch
ngana nenge popoia. Ke lape Temene henonoua Tuna nga ure hel nge
papalauna toto nga nei, pe lape imo lochloch ngana letemo una ala mana
ia.
21 Temene hemaul heke mule hana nenge te mete ke ulolo pe tunge
maulinga ke koko lange iri. Pomalam mana, Tuna lape tunge maulinga ke
koko lange mele hel nga lemene ngana mana.
22 ✡Temene tunge kerkerenga lange Tuna ke amnei teu lala nge hehei pe
hana nga reria poinga mur. Pe Temene poia ume nem ero.
23 ✡Ke pomalam lape hulua te heto heke Tuna ke pomanga te heto heke
Temene. Pe mele nenge heto heke Tuna ero, heto heke Temene ero, iange i
kulosia Tuna ke at.
24 ✡ "E hele ke manmanna toto lange imo, mele nenge longe ure nenge
e heleia pe letena manmanna nge i nenge kulosia iau at, mele nem lape
mene maulinga ke koko. Mele nem lape te amnei teu lange i ke te hottaua
ure poreke ngana e nge i ero ol. Iange i lohaka mule nga metenga ke mene
maulinga ke koko lo.
25 Pe pule e hele ke manmanna lange imo, etue nenge atat ana etue koi
nei lo nenge lape hana nenge te mete ke ulolo te longo hilia NeHalang Tuna
kanna. Pe iri nenge te longe lape te mene maulinga ke koko.
26 Iange Temene nena kerkerenga nge tunge maulinga ke koko. Pe i tunge
kerkerenga elle mana nem lange Tuna.
27 Pe Tuna mene kerkerenga nenge amnei teu lala nga hehei pe hana reria
poinga mur. Temene tunge kerkerenga nem lange i, iange i Non Tuna.
28 A rura nga helenga nei ero: Etue e lape at. Pe iri lochloch ngana nenge
te mete ke tema nga polo ke ulolo lape te longe nena haliunga
29 ✡pe lape te lohot nga reria polo mur. Pe iri nenge te nanasia poinga nge
pengpeng lape te lohaka mule pe te mene maulinga ke koko. Pe iri nenge te
nanasia poinga nge pengpeng ero, lape te lohaka mule pe NeHalang amnei
teu langa reria poinga poreke ngana mur.

✡ **5:18:** Mat 26:4; Ioa 7:1; 10:30 ✡ **5:19:** Ioa 5:30 ✡ **5:22:** Ioa 5:27; Ume 10:42 ✡ **5:23:** Pil 2:10-11; 1Io 2:23 ✡ **5:24:** Ioa 3:15-18 ✡ **5:29:** Dan 12:2; Mat 16:27; Ume 24:15

Iesus I NeHalang Tuna

30 ✡ "Iau e poia ute pele ke iau toro ero. E amnei teu langa hehei pe hana
reria poinga mur ke pomanga Temek hele ngana ia at nge iau. Ke e amnei
teu ngak nem song hot ke urana. E poia ume nei pe e heto haka ek ia ero. E
teke e poia i nenge kulosia iau at ke iech.
31 "Ke nenge teke e nenene iau sipok lala nge hehei pe hana, lek helenga
nem ute pele ero.
32 Pe mele e nge altoto kou nana urumrume iau. Pe e eteia ke ure nemur
nenge heleleia iri neu, manmanna.
33 "Imo, a kulosia hehei pe hana lange Ioanes nenge henunun. Pe i hele
urume iau pe nena helenga manmanna.
34 Nenge none mana hele urume iau, nem ure palaungana ero. E hele
mene ke halaua imo ke a mene maulinga ke koko.
35 Ioanes poi ke pomalaka nga lemenge nenge sapel lala pe tualemleme.
Pe a iech ele mene lemenge nenge Ioanes nga etue choro ngana mana.
36 ✡ "Pe ure nenge ele haka toto nga Ioanes nena helenga mur, ngana koi
ure nemur nenge e popoia nei. Ure nemur Temek tunge iri at nge iau, pe te
henonou hot pengpeng ia ke Temek kulosia iau at.
37 ✡Pe pule, Temek nenge kulosia iau at nei, i sipona hele urume iau. Pe
imo, a naue nakuna ero pe a longe nena helenga ero.
38 Nena hengetoro ma teu nge imo ero iange letemo manmanna nge non
nenge kulosia at ero.
39 ✡Imo a sisisia NeHalang nena helenga mur nenge ta has sue iri ke nek
tototo, iange a teke lape a mene maulinga ke koko. Pe NeHalang nena
helenga nemur, te helele ia kai iau mai loi!
40 Pe pomerei a at nge iau ke a mene maulinga nem ero?
41 "Iau lemek ke hehei pe hana te heto heke iau ero.
42 Iange e etei mellehe mene imo nge mutemo taua NeHalang nga kaka-
homo ero toto.
43 Iau, Temek kulosia iau pe e mene munna ke eat nge imo pe lememo ero
ia iau. Pe nenge teke mele at pe hele nga i sipona ene, lape anek teua i.
44 Poinga nenge a heto haka helel nge imo a iech ia ke elela. Pe lememo ero
nge a nansia kue urana ngana hel nenge NeHalang i sipona heto heke imo ia.
Pe lape letemo manmanna nge iau ke merei ol?
45 A teke iau nge lape emes nga Temek matana pe e hele hot amo kai? I
nenge lape hele hot amo laka Moses. Imo letemo kerkereng nge i ke a teke
lape mene mule imo. Pe i nge lape toto hita mule amo laka.
46 ✡Nenge teke letemo manmanna toto nge Moses iok, letemo manmanna
nge iau pule. Iange Moses nena hassinga mur helele ia i iau lo.
47 Pe nenge teke letemo manmanna nga Moses nena hassinga mur ero, ol
pe lape letemo manmanna nge iau ke mere?"

6

Iesus Hengaua Hulua (5,000)
(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Luk 9:10-17)

1 Iok, Iesus hele ke het pe lotele sapele nga ech hetaliliu ngana palaungana
nenge Kalelea ke langa ele. (Pe ech neu ene e pule laka Tiperias).
2 Pe hulua halang te nanasia i iange te esia merakulo mur nga etue nenge
hemasmas ia haleles mur.

✡ **5:30:** Ioa 5:19; 6:38 ✡ **5:36:** Ioa 3:2; 14:11 ✡ **5:37:** Mat 3:17; Ioa 5:32; 8:18 ✡ **5:39:** Luk 24:27
✡ **5:46:** Ume 3:22

3 Iok laol, Iesus lohaka langa sasana ilina pe are sio luluch nge nena hana
mur.
4 Pe ngaunga matana nenga Ingatoto heroi lo.
5 Pe Iesus nau rara pe esia hulua nge te atat nge i. Ol pe onteia Pilipus,
“Lape ta olia hulua nemur aria ngaunga langai ke te ngau?”
6 Iesus eteia utar nenge lape poia lo, pe i teke olleke mene Pilipus nga
onteinga nei.
7 Pe Pilipus hele, “Nenge teke ta mene none uruna nga teio iri rahtele mol
(8) pe ta olia nga hulua nemur aria naunga, lape teram mene pe saria una
ero toto.”
8 Pe Iesus nena none pule ene Antreas, nenge Simon Petrus tina. Ana non
lohaka pe hele,
9 “Kol suna nei mene ke loi iri lime pe ruo kinkino ngana nai. Pe lape
purpure hulua nemur ke merei?”
10 Pe Iesus hele, “Iok, a hele lange hehei pe hana ke teare sio.” Kileng neu
ana heilil halang pe hehei pe hana teare sio nga lamau. Pe tesis mene hana
mur pe te lohot ke iri ana non kina lime iri analoch iri lime (5,000).
11 Ke het pe Iesus mene loi nemur pe hele urana toto lange NeHalang pe
heronge lange hulua nemur nenge teare nga lamau. Pe poia ruo nemur ke
pomau pule pe hulua nemur te ngau ke saria una toto nga lemeria ngaria.
12 Iok laol, hulua nemur te ngau ke saria una ol pe Iesus hele lange nena
hana mur, “A takiraua ruo pe loi aluanuana mur. Pomalam lape ngaunga
unne hesil ero.”
13 Iok, Iesus nena hana mur te takiraua loi lime nem aluana mur pe te
takiraua ke ana chasang iri analoch pe nai ke te muta.
14 Hulua nemur te esia Iesus nge poia merakulo neu ke pomau pe te hele,
“Manmanna toto ke non nei, i hetatalonga nem nenge te teke lape sio at nga
ich nei.”
15 ✡Iok, Iesus eteia hulua nemur leteria tuanin ngana mur ke ulolo. Iri te
teke lape te laua Iesus pe te echia i ke te teke aria naungaala ana non ia.
Pomalam Iesus i toro i haka la mule nga hengene e.

Iesus I Haka Mana Nga Ruach Sana
(Mat 14:22-33; Mak 6:45-52)

16 Iok, ulei sio lo pe Iesus nena hana mur tei sio langa ech hetaliliu ngana.
17 Pe Iesus at ke lohot nge iri ero mana. Ol pe te lohaka nga sulang pe te
mana tele nga ech ke tela nge Kapernam.
18 Pe kileng heingana palaungana lohot pe poia ech ke ur haka ke halang.
19 Teote ke te siklou nga tunangana lo, pe te naue Iesus nge i mana nga ech
sana kela tautaua iri. Ol pe te matau toto.
20 Pe Iesus hele lange iri, “A matau ero iau paiam.”
21 Ol pe te poia i ke haka luluch nge iri, pe ueiuei mana tesio nga ech hele
nga kileng nenge te lala ia neu.

Hulua Te Tango Rere Iesus

22 Iok, pomange rou hulua nenge tetu nga ech neu ilina hele kura, te eteia
ke Iesus tamu haka luluch nge nena hana mur nga sulang ero. Nena hana
mur tela pe i tu. Pe pule te eteia ke aka elle mana ma nga lamau.
23 Ol pe sulang hel teat nga kileng nenge Tiperias ke tesio nga kileng nenge
Iesus mene loi pe hele urana toto lange NeHalang pe tunge ke hulua te ngaua.
24 Pe hulua nemur tenau pe Iesus iri hul nena hana mur iri ero mai ol, te
lohaka sapele nga sulang nemur pe tela nge Kapernam ke te tango rere i.

✡ **6:15:** Ioa 18:36

Iesus I Ngaunga Nenga Maulinga

25 Iok, nga etue nenge te hottaua Iesus nga ech ilina ele, te onteia i,
“Hetoronga, O lotele at lamai nge ngingie?”
26 Pe Iesus tuacholia ke teke, “E hele ke manmanna toto lange imo. Imo a
tango rerere iau iange a ngaua ngaunga nem pe samo una toto. Pe nga ure
nemur nenge e hele pe te lohot manmana, a tango rere iau ia ero.
27 ✡Ngaunga nenge het mule ke ueiuei, a pur sakilil ia ana tangonga ero. A
tango rara tote laka ngaunga nenga maulinga ke koko, nenge Non Tuna lape
tunge lange imo. Iange Temere NeHalang tal heke nena kerkerenga lange i
ke ulolo.”
28 Pe iri te onteia Iesus, “Ke ume utar mur nenge NeHalang lemene ke teke
mo poia?”
29 ✡Pe Iesus hele, “Ume nenge NeHalang teke a poia, ngana koi nei: letemo
manmanna nge non nenge i sipona kulosia at.”
30 ✡Ol pe te ontei mule i, “Ke lape o hele mana pe utar lohot ke mo esia pe
letemem manmanna nge Iong? Eh, lape o poia utar?
31 ✡Lemem tete mur te ngaua ngaunga menini ngana nga ich sana lomona
ke pomanga tehas sue nga NeHalang nena alalaha nge hele ke teke, ‘Ana Non
tunge ngaunga nenga tapa ke te ngaua.’ ”
32 Pe Iesus hele, “E hele ke manmanna toto lange imo. Ngaunga nenga
tapa nem Moses tunge lange imo ero. Temek laka nenge tungtunge ngaunga
manmanna ngana nem.
33 Ke ngaunga nenge NeHalang, ngana laka i nenge sio at nga tapa ke hesue
maulinga nga ich nei.”
34 Pe hulua nemur te hele, “Non Soke, talun heueu nei pe la ol, o tungtunge
emem ngaunga nem.”
35 ✡Ol pe Iesus hele ke teke, “Ngaunga nenga maulinga, ngana koi iau lo.
Mele nenge at nge iau, lape meteana mule ero ol. Pe mele nenge letena
manmanna nge iau lape meteana ech mule ero ol.
36 Pe imo e hele lange imo, a naue iau lo pe letemo manmanna ero toto.
37 Iri lochloch nenge Temek tunge iri at nge iau lape teat nge iau. Pe mele
nenge at nge iau lape enek teua i.
38 Iange esio at nga tapa ke e umeia ume nenge NeHalang lemene taua ke
teke e poia. Pe e umeia ume nga lemek ngak ero.
39 ✡Ke i nenge kulosia iau at lemene ke teke: Iri lochloch ngana nenge
NeHalang tunge iri at nge iau, e hile hote elle nge iri ero toto. Lape e hemaul
heke mule iri nga etue nga rume.
40 Ke Temek lemene ke teke, iri nenge tenau la mana nge Tuna pe leteria
manmanna nge i, lape te mene maulinga ke koko. Pe lape e hemaul heke
mule iri lochloch nga etue nga rume.”
41 Pe Iuta mur te longe ke mau pe te tuainaunau hel rara sapele. Iange
Iesus hele ke teke, “Iau laka ngaunga nem nenge sio at nga tapa.”
42 ✡Ol pe te hele, “Non nei ene Iesus pe temene laka ne Iosep. Ita ta eteia
temene pe tana. Pe pomerei hele ke teke, ‘Esio at nga tapa’?”
43 Pe Iesus hele, “A tuainaunau hel rara nge imo ero.
44 ✡Mele at nge iau nga i sipona lemene ngana ero. Temek nenge kulosia
iau at poia mele nem ke at nge iau. Pe lape e hemaul heke i nga etue nga
rume.
45 ✡Hetatalonga mur tehas ke,

✡ **6:27:** Ioa 6:48-58 ✡ **6:29:** 1Io 3:23 ✡ **6:30:** Mat 16:1; Ioa 2:18 ✡ **6:31:** Exo 16:14-15; Num 11:7-9; Psa 78:24 ✡ **6:35:** Ioa 4:14 ✡ **6:39:** Ioa 10:28-29; 17:12 ✡ **6:42:** Mat 13:55 ✡ **6:44:** Ioa 6:65 ✡ **6:45:** Isa 54:13

“ ‘Iri lochloch, lape NeHalang hetore iri.’
Ke iri lochloch nenge te longe NeHalang pe te nanasia, lape teat nge iau.
46 ✡Mele pele naue Temek ero. Iau toro mana e naue Temek NeHalang iange
eat nge i.
47 ✡Pe e hele ke manmanna toto lange imo. Mele nenge letena manmanna
nge iau, mene maulinga ke koko ke ulolo.
48 ✡Ngaunga nenge tunge maulinga ke koko ngana koi iau.
49 Lemo tete mur te ngaua ngaunga menini ngana nga ich sana lomona pe te
mete.
50 Pe ngaunga nenge sio at nga tapa nei altoto. Mele nenge ngaua ngaunga
nei lape mete ero.
51 Pe ngaunga nenga maulinga ke koko nenge sio at nga tapa, ngana koi
iau. Pe nenge teke mele ngaua ngaunga nei, lape tu ke maulul mana ol. Ke
ngaunga nem, ngana koi iau sipok mirak, nenge lape e tunge. Pe e tunge ke
hulua nga ich lochloch ngana te mene maulinga.”
52 Ol pe Iuta mur te hele inin hel rara nge iri pe te hele, “Non nei mai tunge
mirana ke ta ngaua ke mere mai?”
53 Pe Iesus hele, “E hele ke manmanna toto lange imo. Nenge teke a ngaua
Non Tuna mirana ero pe ainia eina ero, lape atu ke a maulul ero toto.
54 Pe iri nenge te ngaua mirak pe te inia eik, te mene maulinga ke koko. Pe
lape e hemaul heke mule iri nga etue nga rume.
55 Iange mirak i ngaunga toto pe eik i ininga toto.
56 Iri nenge te ngaua mirak pe te inia eik, tetu teu luluch nge iau pe etu teu
luluch nge iri.
57 ✡Temek nenge tu ke maulul ke kokoes kulosia iau at, pe lape etu ke
kokoes ke pomange i. Ke pomalam mana mele nenge ngaua mirak, lape tu
ke kokoes ke pomange iau.
58 Iau ngaunga nenge sio at nga tapa pe epoi ke pomanga ngaunga menini
ngana nenge lemo tete mur te ngaua ero. Iri te ngaua ngaunga menini ngana
nem pe te mete. Pe mele nenge ngaua mirak, lape tetu ke te maulul mana ol.”
59 Iesus hetottoro nga hetoronga ana pele nge Kapernam pe helele ia ure
nemur.

Helenga Nenga Maulinga Ke Koko

60 Pe Iesus nena hana mur te longe pe te ontei, “Hengetoro nei anali toto i.
Itei nenge lape longo la ke nek kura mai?”
61 Pe Iesus eteia ke nena hana mur te tuainaunau hel rara lo. Ol pe hele
lange iri, “Pomerei? Hengetoro nei helosio ia letemo manmanna ngana kai?
62 Heueu nei, nenge teke a naue Non Tuna nge lohaka la mule nga kileng
nenge at ia, lape heporeke letemo manmanna ngana pule?
63 NeHalang Opene tunge maulinga ke koko; pe none na kerkerenga
ana ume pele ero. Ke helenga nemur nenge e heleia lala nge imo nem,
Opepengpeng laka nena helenga mur. Pe helenga nemur te tunge maulinga.
64 ✡Pe ero. Amo hel nge imo leteria manmanna ero.” Iesus etei tele iri ke
het lo. Iri nenge leteria manmanna ero pe i nenge lape tung heke i langa
hana porekreke ngana mur pereia.
65 ✡Ol pe Iesus hele, “Ke ngana laka nenge e hele ke e teke, ‘Mele pele at nge
iau ero. Iri nenge Temek poia ke teat nge iau, iri toro mana teat nge iau.’ ”
66 Iesus hele ke mau ke het pe nena hana mur halang nenge te nanasia i, te
ua mule pe te nanasia i ero ol.

✡ **6:46:** Ioa 1:18 ✡ **6:47:** Ioa 3:15-16 ✡ **6:48:** Ioa 6:32,58 ✡ **6:57:** 1Io 3:24 ✡ **6:64:** Ioa 13:11
✡ **6:65:** Ioa 6:44

67 Pe Iesus onteia nena hana mur nenge iri analoch pe nai neu, “Imo a teke
ala pule, ae?”
68 ✡Pe Simon Petrus tuacholia, “Non Soke, lape mola mule nge itei ol?
Helenga mur nga maulinga ke koko laka tunge Iong.
69 Pe letemem manmanna pe mo eteia ke Iong NeHalang nena non nenge
heongana toto.”
70 Ol pe Iesus tuacholia, “Iau, e henonou hot ke imo analoch pe nai. Pe elle
nge imo nanas tau tote non poreke ngana nena poinga mur.”
71 Iesus helele ia Iutas nenge Simon Iskariot tuna. Iutas i none nga Iesus
nena hana analoch pe nai neu. Pe nga hoena tung heke mule Iesus lange
hana porekreke ngana mur.

7

Iesus Titina Mur Leteria Manmanna Nge I Ero

1 ✡Ke het pe Iesus i rara nga kileng mur nge Kalelea. Iesus lemene ero nge
lange Iutea iange Iuta mur te kulala tote i ke te hune i.
2 ✡Iok, etue nenga ngaunga matana palaugana nenge Iuta mur te mahoch
rara nga reria pelpele mur, heroi toto lo.
3 Ol pe Iesus titina mur te hele lange i, “Iong toinge o lohaka nga lamai pe
ola nge Iutea ke lem hana mur nga lamau te esia ure nemur nenge o hele pe
lohot manmana.
4 Iange mele nenge teke hulua lochloch ngana te eteia i, poi komkome ure
mur ero. Ke ure nemur nenge o popoia iri nem, o poia ke hulua lochloch
ngana nga ich te naue.”
5 ✡Pe Iesus titina mur leteria manmanna nge i ero pule.
6 Pomalam Iesus hele lange iri, “Iau, ak etue toto ngana at ero kura pe imo
etue lochloch urana nge imo.
7 Iange hulua lochloch ngana nga ich nei lape saria keke imo ero. Pe iau,
lape saria keke iau iange e hele chach hote ure poreke ngana mur nenge te
popoia.
8 Ke pomalam, imo ala nga ngaunga matana palaungana nem. Pe iau lape
ela ero iange ak etue toto ngana at ero kura.”
9 Iesus hele ke mau ke het pe tu sapele nge Kalelea.
10 Iok, Iesus titina mur tela nga ngaunga matana palaungana neu lo. Pe
Iesus haka la pule. La pe hetei hote i lange hehei pe hana ero. La kome mana.
11 Pe nga ngaunga matana neu, Iuta mur te tangtango pe te ontei rerere i,
“Anau ke non nei ngai mai?”
12 Iok, te hele chunuchnuch ia Iesus ke halang toto nga hulua leteria. Hel
te teke, “Non nem, non urana ngana iam.”
Pe hel te hele, “Ero iam, non nem pallaklaka ia hehei pe hana.”
13 Pe elle nge iri ana seilil ero nge haliu hote Iesus, iange te mataua Iuta
mur.

Iesus Hetottoro Nga Ngaunga Matana Palaungana Neu

14 Iok laol, ngaunga matana neu teke hetet lo pe Iesus i haka langa
NeHalang nena pele palaungana pe talun ke hetoro.
15 ✡Pe Iuta mur leteria tuanin rara pe te hele, “Non nei langa hengetoro e
ero toto i. Pe eteia ure lochloch ngana nemur ke merei?”
16 ✡Pe Iesus hele, “Hengetoro nemur nenge e tung hotote nei, iau sipok lek
ia ero. At pengpeng nge i nenge kulosia iau at.

✡ **6:68:** Mat 16:16 ✡ **7:1:** Ioa 5:18 ✡ **7:2:** Lev 23:34 ✡ **7:5:** Ume 1:14 ✡ **7:15:** Mat 13:54; Luk 2:47 ✡ **7:16:** Ioa 12:49; 14:10

17 Nenge teke mele mutena ke nanasia NeHalang lemene ngana, lape eteia
ke lek hengetoro nemur teat nge NeHalang. Pe iau sipok lek ero.
18 ✡Pe iri nenge te hetottoro nga iri siporia reria kerkerenga, te teke hehei
pe hana te heto hekeke iri. Pe mele nenge lemene ke hehei pe hana te heto
heke i nenge kulosia i ke at, heleia helenga nge manmanna pe pallaklaka ero.
19 ✡Moses tunge hotonga mur lange imo. Pe amo e nge imo longo taua
hotonga nemur ero. Pe pomerei toto nenge a teke a hune iau mam?"
20 ✡Pe hana nemur te hele, "Iong nge lape uneinei tuteu nge iong iam. Itei
nenge teke hunune iong mam e?"
21 Pe Iesus hele lange iri ke teke, "E hele mana pe ute e lohot pe imo
lochloch letemo una mana ia.
22 ✡Pe Moses tunge hotonga nenga us rir ngana lange imo. (Hotonga nem
talun nge Moses ero. Talun nge lemo tete mur nike.) Pe imo arir us nga Sapat
ana etue.
23 ✡Imo a nanas tau pengpeng ia hotonga nem ke nenge teke a riria mamau
sune nga Sapat ana etue, a teke ute pele ero. Pe pomerei nenge letemo inin
taua iau nge e hemasia none nga etue nem pule?
24 A henonou pulut mene perimo langa mele na poinga ero. A amnei teu
la ke nek toto mukam. Ke het pe a heleia ke ma ke pengpeng."

Iesus Mai I Non Nenge Mene Tuangaola Nge Heo Ngana Kai?

25 Nga etue neu pengpeng hana hel nge Ierusalem te talun ke te ontei
sapele, "Non nenge te teke te hunune kaloi?
26 Ngana paiam haliuliu nga hulua leteria pe te poia helenga unne lange i
ero mana pamam. Eh, lape hana nenge iri mukmuka te teke non nei i Kristus
kai?
27 ✡Ero nike. Ita ta eteia non nei na kileng. Pe nga etue nenge Kristus at,
mele eteia at ngana ero."
28 ✡Iesus hetottoro nga NeHalang nena pele ana sauach kura pe alngana
hot, "Oe, imo a eteia iau pe a eteia eat ngak. Pe eat lamai nga iau sipok lemek
ngak ero. Pe i nenge kulosia iau at tu ke manmanna pe imo a eteia i ero.
29 Pe iau e eteia i iange etu luluch nge i pe i kulosia iau at."
30 ✡Iesus hele ke mau pe hana nemur te teke te laua i, pe ero. Iange ana
etue toto at ero kura.
31 Pe hulua halang nga iri nenge temes neu, leteria manmanna nge Iesus.
Pe te hele, "Iok, non nei poia ure halang ke te lohot ke ulolo, pe non nenge
mene tuangaola nge heo ngana at pe lape poia ure halang toto ke te lohot
ol?"

Hana Papalauna Mur Te Teke Telaua Iesus

32 Ol pe Paresio mur te longe hulua nge te hele chunuchnuch ia ure nemur
nge Iesus. Pomalam tunginga ana hana papalauna mur pe Paresio mur te
kulosia NeHalang nena pele ana naungaala mur ke te laua Iesus.
33 Pe Iesus hele, "Iau lape etu luluch nge imo ke etue choro mana ol pe lape
ela mule nge i nenge kulosia iau at.
34 ✡Pe lape a tango rere iau pe a hottaua iau ero. Pe aat nga kileng nenge
etu ia ero."
35 Ol pe Iuta mur te ontei hel nge iri, "Non nei mai teke la langai nenge lape
ta hottaua i ero mai? Ita rera hana mur tetu nga kileng papalauna nemur nge
Krik. Pe lape non nei lange iri ke hetottore iri kai?

✡ **7:18:** Ioa 8:50 ✡ **7:19:** Ume 7:53; Rom 2:21-24 ✡ **7:20:** Ioa 8:48; 10:20 ✡ **7:22:** Gen 17:9-13; Lev 12:3 ✡ **7:23:** Ioa 5:8-10, 16 ✡ **7:27:** Ioa 7:41; 9:29 ✡ **7:28:** Mat 11:27; Ioa 8:55 ✡ **7:30:** Ioa 7:44 ✡ **7:34:** Ioa 8:21; 13:36

36 Na helenga nei luna merei? Nenge hele ke teke, ‘Lape a tango rere iau
pe a hottaua iau ero. Pe kileng nenge etu ia, amo e at ia ero.’ ”

Iesus Heleia Ech Nenge Tunge Maulinga

37 ✡Iok, nga ngaunga matana neu ana etue nenge het ia, i etue palaungana
ia. Pe Iesus mes haka pe hele ke palaungana toto, “Mele nenge meteana ech,
at nge iau ke in ech.
38 ✡Mele nenge letena manmanna nge iau, NeHalang nena alalaha hele ke
teke, ‘Lape ech tana nenge tunge maulinga ke koko lape lelele nga letena.’ ”
39 ✡Nga nenge nei Iesus helele ia Opepengpeng. Opepengpeng nem te tung
hote ero kura. Pe nga etue nenge Iesus lohaka mule ke mene hemalmalinga
palaungana ol, iri nenge leteria manmanna nge Iesus lape te mene Opepeng-
peng nem ol.

Hulua Te Echachala Helia Iesus

40 ✡Hulua te longe Iesus nena helenga mur pe hel te hele, “Manmanna toto
ke non nei i Hetatalonga.”
41 ✡Pe hel te hele, “Non nei, i Kristus.”
Pe hel pule te hele, “Kristus at nga kileng nenge Kalelea ero.
42 ✡NeHalang nena alalaha hele ke teke, Kristus at nge Petlehem nga kileng
nenge ne Teuit tutu ia. Pe lohot pengpeng nge ne Teuit na tete mur.”
43 Nenge nei poia hulua nemur ke telas lele hel.
44 Ke hel te teke te laua Iesus pe mele pele sie i ero.

Hana Papalauna Nenge Iuta Leteria Manmanna Nge Iesus Ero

45 Ol pe NeHalang nena pele ana naungaala mur tela mule pe tunginga ana
hana mur aria papalauna mur pe Paresio mur te onteia iri, “Pomerei nenge
a mene Iesus at ero mam?”
46 ✡Pe naungaala nemur te hele, “Non e hele ngana pomange non nei ero
i.”
47 Pe Paresio mur te hele, “Luna pomanga a teke i pallaka ia imo pule. Ae?
48 ✡Pe a longe hana papalauna hel pe Paresio hel nge leteria manmanna
nge i pule? Ero le.
49 Pe hulua pa nemur nenge te eteia hotonga mur ero, NeHalang lape
hemete iri.”
50 ✡Pe non Paresio e nge ene Nikotemus la tala ke esia Iesus lo. Ana non
lohaka pe hele ke teke,
51 “Ita rera hotonga hele ke teke talau pulut mene none ero. Ta longo teu
lange i ke nek pe tanau urume ure nemur nenge popoia mukam.”
52 ✡Pe hana nemur te hele, “Iong mam lem nge Kalelea pule ma? Onau teu
langa NeHalang nena alalaha ke nek mukam. Pe lape o eteia ke hetatalonga
pele at nge Kalelea ero.” [
53 Ke het pe iri lochloch tela mule nga reria kileng mur.

8

Te Takue Hei Salaunga Kina E Lange Iesus

1 Pe Iesus langa hengene nge Oliua.
2 Iok, nga uach uruna Iesus la mule nga NeHalang nena pele palaungana.
Pe nga lamau hulua teat nge i. Ol pe Iesus are sio pe hetottore iri.

✡ **7:37:** Lev 23:36; Isa 55:1; Ioa 4:14 ✡ **7:38:** Isa 58:11 ✡ **7:39:** Ioa 16:7; 20:22; Ume 2:4 ✡ **7:40:** Ioa 6:14 ✡ **7:41:** Ioa 1:46 ✡ **7:42:** Psa 89:3-4; Mic 5:2 ✡ **7:46:** Mak 1:22 ✡ **7:48:** Ioa 12:42 ✡ **7:50:** Ioa 3:1-2 ✡ **7:52:** Ioa 7:41-42

3 Pe hotonga ana hetoronga mur pe Paresio mur te mene teua hei salaunga
kina e pe te poia hei neu ke mes nga hulua mataria.
4 Pe te hele lange Iesus, “Hetoronga, hei nei te hottaua i nge salaulau.
5 ✡Pe hotonga nenge Moses hele ke teke hei nenge pomai ta tamal hune ana
um. Iok o hele, lape mopoi ke mere?”
6 Iri te teke tetua laka hote i ke heleia helenga poreke ngana e. Pomalam
te tamal hote onteinga neu.
Pe ero. Iesus tatuch sio ke has nga ich nga penna kukanna.
7 ✡Pe hana nemur te onteitei kura. Pomalam Iesus mes haka pe hele,
“Nenge teke amo e nge imo poia poinga poreke ngana e ero toto, i muka ia
imo ke tamal tele hei nem.”
8 Pe Iesus tatuch sio mule ke has nga ich.
9 Hana nemur te longe helenga neu pe te ua ke iri ellechle. Hana tuauna
ngana mur te ua tala pe kulpo mur te nanasia iri. Lala kela Iesus i toro mana
tu ol pe hei neu pule mes nga munna kura.
10 Ol pe Iesus mes haka pe onteia hei neu, “Hei nem, hana nemur ol?
Pomere, mele e nge tu ke palot am melmelenga ana helenga ero kai?”
11 ✡Pe hei neu hele, “Non Soke, mele ero ol i.”
Pe Iesus hele, “Iau lape e hele hote iong ero pule. Ola pe o poia poinga
poreke ngana ero ol.”]

Iesus I Lemenge Nenga Ich

12 ✡Iok, nga etue nenge Iesus hele la mule nge hehei pe hana, hele ke teke,
“Iau lemenge nenga ich nei. Mele nenge nanasia iau lape i nga kileng au
ngana ero ol. Iange lape mene lemenge nenga maulinga.”
13 Ol pe Paresio mur te hele, “Nga etue nenge o hele urumrume iong, iong
toro mana o teke ure nemur manmanna. Pe imem mo teke o channanga.”
14 ✡Pe Iesus hele, “Oe, iau sipok e hele urumrume iau. Pe lek helenga
nemur manmanna iange iau e eteia eat ngak pe e eteia ela ngak. Pe imo a
eteia eat ngak pe ela ngak ero.
15 ✡Imo a amnei teu ngamo nga ure mur, a poia nga poinga nemur nga ich.
Pe iau e henonou perik lange mele nga poinga poreke ngana e ero.
16 ✡Pe nenge teke e amnei teu langa mele nena poinga, lek helenga mur
manmanna iange iau toro e poia ero. Temek nenge kulosia iau at tu luluch
nge iau pe e poia.
17 ✡Imo lemo hotonga hele ke teke, ‘Nenge teke hana nai te hele hote
helenga elle, helenga nem manmanna.’
18 ✡Pe iau, iau toro koi nenge e hele urumrume iau nei. Pe neingak laka
Temek nenge kulosia iau at.”
19 Ol pe hana nemur te ontei, “Ke Temem ngai?”
Pe Iesus hele, “Imo a eteia iau ero pe a eteia Temek ero. Nenge teke a eteia
iau, lape a eteia Temek pule.”
20 ✡Iesus hetottoro nga NeHalang nena pele palaungana letena nga
tunginga mur tema ngaria, pe helele ia helenga nemur. Pe mele pele laua
i ero iange ana etue at ero kura.

Iesus Hele Urume La Mule Ngana

21 ✡Pe pule Iesus hele lange hehei pe hana ke teke, “Iau e lala lo koi. Pe lape
a tongo rere iau pe a mete hite lemo poinga poreke ngana mur. Pe lape a at
nga kileng nenge e lala ia nei ero.”

✡ **8:5:** Lev 20:10; Deu 22:22-24 ✡ **8:7:** Deu 17:7 ✡ **8:11:** Ioa 5:14 ✡ **8:12:** Isa 49:6; Ioa 1:4-9; 9:5; 12:46 ✡ **8:14:** Ioa 5:31-32; 7:28 ✡ **8:15:** Ioa 12:47 ✡ **8:16:** Ioa 5:30; 8:29 ✡ **8:17:** Deu 19:15 ✡ **8:18:** 1Io 5:9 ✡ **8:20:** Ioa 7:30 ✡ **8:21:** Ioa 7:34; 13:33

22 Iuta mur te longe helenga neu pe te ontei hel mule nge iri ke mai,
“Pomerei nenge hele ke teke, ‘Imo lape at nga kileng nenge e lala ia nei ero
mai?’ Lape i sipona hun mule i kai?”
23 ✡Pe Iesus hele, “Imo lemo nge sio pe iau lek nga lut. Imo lemo nga ich
nei pe iau lek nga ich nei ero.
24 Pe e hele ke e teke lape a mete hite lemo poinga poreke ngana mur. Iau
laka nenge e teke iau koloi. Pe nenge teke letemo manmanna nga nei ero,
manmanna toto ke lape a mete hite lemo poinga poreke ngana mur.”
25 Pe hana nemur te ontei, “Ke iong itei nemam?”
Pe Iesus tuacholia, “Iau itei? Nem e heleia lange imo ke ulolo.
26 Pe lek helenga halang nge lape e hele hote lemo poinga poreke ngana
mur. Pe i nenge kulosia iau at na poinga mur pengpeng toto. Pe ure nemur
nenge e longe nge i, e heleia ke pengpeng lange hehei pe hana nga ich nei.”
27 Iesus helele ia Temene pe hehei pe hana te eteia ero.
28 ✡Ke pomalam Iesus hele, “Nga etue nenge a heon heke Non Tuna, lape a
eteia ke iau laka nenge e teke iau koloi. Pe lape a eteia ke e poia ute pele nga
lemek ngak ero. E hele ke pomanga Temek hetoro iau ia.
29 Iange i nenge kulosia iau at, ngana koi tu luluch nge iau; Hile iau ke iau
toro ero iange e nanas mene lemene ngana ke kokoes.”
30 Iesus hele ke mau pe hulua leteria manmanna nge i.

Apraham Nena Tete Mur

31 Ol pe Iesus hele lange Iuta mur nenge leteria manmanna nge i ke teke,
“Nenge teke a rahite lek hengetoro mur ke kerkereng, lape lek hana mur toto
laka imo.
32 Pe lape a eteia helenga manmanna ngana. Pe helenga manmanna
ngana nem lape un hote ure mur nenge rahit ele imo pe poia imo ke a ume
manmanna nge mele ero ol.”
33 ✡Pe iri te hele, “Apraham nena tete mur i imem. Pe mo ume nge mele
ero kura i. Pe pomere nenge o hele ke o teke lape mo ume manmanna nge
mele ero ol?”
34 ✡Pe Iesus tuacholia, “E hele ke manmanna lange imo. Iri lochloch nenge
te popoi poinga poreke ngana, poinga poreke ngana nem chiu hit tote iri ke
tepoi manmana poinga poreke ngana ke kokoes.
35 Hekuleileinga ana non nenge tu luluch nge none pe nehei pe tutuna mur,
i tuteu toto nge iri ero. Pe non nem tuna mana lape tu teu toto nge temene
pe tana.
36 Ke nenge teke NeHalang Tuna poia imo ke atu ke nek, lape atu ke nek
toto sapele.
37 E eteia ke Apraham nena tete mur imo. Pe imo a teke a hune iau iange a
mene lek hengetoro mur ero.
38 Pe e helele ia ure nemur nenge Temek henonou iau ia lala nge imo. Ke
imo a poia laka ure nemur nenge Tememo NeHalang teke a poia.”
39 ✡Pe iri te tuacholia, “Imem tememem laka Apraham.”
Pe Iesus hele, “Toinge Apraham tutuna mur imo ke manmanna, lape lemo
poinga mur pomanga Apraham nena poinga mur nike. Pe ero.
40 Helenga manmanna ngana mur nenge e longe nge NeHalang e hele hote
lange imo. Pe ero, a teke a hunune iau kura. Pe Apraham poia poinga pele
nge pomai ero.
41 ✡Tememo nena poinga laka nenge a popoia nem.”

✡ **8:23:** Ioa 3:31 ✡ **8:28:** Ioa 3:14 ✡ **8:33:** Mat 3:9 ✡ **8:34:** Rom 6:16, 20 ✡ **8:39:** Mat 3:9
✡ **8:41:** Isa 63:16

Pe iri te hele, “Ouo! Iong o teke imem tememem itei? Imem tamem hei salaunga kina e ero i! Imem Tememem laka NeHalang i toro.”
42 Pe Iesus hele lange iri, “Nenge teke Tememo toto NeHalang toinge lememo taua iau. Iange iau etu luluch nge i koi nenge eat nei. Pe eat nga iau sipok lemek ngak ero; i sipona kulosia iau ke eat.
43 Pe lek helenga mallaha nge imo ero iange lememo ero ia lek hengetoro mur.
44 ✡Imo tememo laka non poreke ngana ke a nanas tau menmene nena poinga mur. I hunun hana ke te metmete nga tele ngana toto nike. Pe i nge lemene ero ia helenga manmanna ngana iange helenga manmanna ngana e tu nge i ero toto. I hetei hot pengpeng ia i nga nena pallakanga mur. Iange i pallaka hali pe pallakanga kina i toto.
45 Pe iau e heleia helenga nge manmanna pe letemo manmanna ia lek helenga ero.
46 ✡Amo tei hottaua iau nge e poia poinga poreke ngana e lo? Iau e helele ia helenga nge manmanna. Pe pomerei letemo manmanna nge iau ero?
47 ✡NeHalang tutuna mur laka iri nenge te longo taua nena helenga mur. Pe imo a longo taua nena helenga mur ero. Luna pomanga NeHalang tutuna mur imo ero.”

Iesus I Palaungana Toto Nge Apraham

48 ✡Pe Iuta mur te hele inin taua i, “Iong uneinei laka tuteu nge iong iange lem nge Samaria iam.”
49 Pe Iesus hele, “Iau uneinei tu teu nge iau ero. Iau e heto heke tote Temek pe imo atal sio tote iau.
50 Iau lemek ke hehei pe hana te heto heke iau ero. Mele e pule lemene ke teke hehei pe hana te heto heke iau. Pe i, ana ume nenge amnei urumrume poinga mur.
51 ✡Pe e hele ke manmanna toto lange imo. Mele nenge longo taua lek hengetoro mur lape mete ero.”
52 Pe Iuta mur te hele, “Nenge nei mo eteia ke uneinei tu teu nge Iong! Iange Apraham pe hetatalonga mur te mete lo. Pe iong o teke, ‘Mele nenge nanasia lek hengetoro mur ke nek lape mete ero.’
53 Ita rette Apraham mete ke ulolo. Pe pule hetatalonga mur te mete lo. Pe iong mam! O teke iong palaungana toto nge i ma? O teke iong itei panem mam?”
54 Pe Iesus hele, “Nenge teke e heto heke iau sipok ek, lape luna ero toto. Pe Temek NeHalang nenge a heto amo Soke ia, i sipona hemalmalia iau.
55 Iau e eteia i pe imo a eteia i ero toto. Pe nenge teke e hele ke e eteia i ero, lape iau non nenge e pallaklaka ke mange imo. Pe iau e rahite nena helenga mur iange e eteia i.
56 Tememo Apraham iech toto nge lape esia iau nga ak etue. I esia pe iech ele tote.”
57 Pe Iuta mur te hele lange i, “Ia iong mam o naue Apraham lo ma? Am hesinga iri ana non kina nai pe analoch ero kura iam.” (30)
58 ✡Pe Iesus hele, “E hele ke manmanna toto lange imo. Apraham tana hoe i ero kura pe iau etu tala lo.”
59 Iesus hele ke mau pe Iuta mur te lolochia um ke te teke te tamal hune i. Pe ero. Iesus erue sio nga mataria pe i hot nga NeHalang na pele palaungana neu ke lange hot.

✡ **8:44:** 1Io 3:8 ✡ **8:46:** 2Ko 5:21; 1Pi 2:22 ✡ **8:47:** 1Io 4:6 ✡ **8:48:** Mak 3:21-22 ✡ **8:51:** Ioa 5:24 ✡ **8:58:** Ioa 1:1

9

Iesus Hemas Mule None Nge Tehoe I Pe Matana Hit

1 Iok, Iesus i olole pe naue none nge matana hit. Non neu tehoe i pe matana
hit nike.
2 ✡Ol pe nena hana mur te onteia i, “Hetoronga, itei toto poia poinga poreke
ngana nenge non nei te hoe pe matana hit mai? Isipona ma alona mur?”
3 ✡Pe Iesus hele, “Non nei tehoe pe matana hit. Isipona pe alona mur te poia
poinga poreke ngana e ero. Pe ure nei lohot ke hemallaha hote NeHalang
nena kerkerenga nge non nei.
4 Heueu nei uach mana kura pe ta popoia i nenge kulosia iau at nei ana
ume. Iange miliko at pe mele lape ume ero ol.
5 ✡Nga etue nenge e tutu nga ich nei, iau sipok iau lemenge nenga ich.”
6 ✡Iesus hele ke mau ke het pe ulut sio nga ich pe poia melete nga melona.
Ke het pe unhite nga non neu matana.
7 Ol pe hele lange non neu, “Ola ke onun nga ech matana nenge Siloam.”
(helenga neu luna, Kulosia la.) Ke non neu la ke nun pe at mule pe nau ke
nek sapele.
8 Pe non neu na kileng ngana mur pe iri nenge te naue i nge long usus ure
nga tele ngana te ontei, “Non nenge arare pe long usus ure nge hehei pe hana
mam lom?”
9 Pe hel te hele, “Oe, i laka lom.”
Pe hel teke, “Ero, i mele e pule pe nakuna mange non nem iam.”
Pe non neu hele, “Iau sipok i loi.”
10 Pe iri te ontei, “Pe matam urana mule ke merei?”
11 Pe non neu hele, “Non nenge te hetue ene ke Iesus, poia melete pe unhite
nga matak. Pe hele at nge iau kela enun nge Siloam. Iok, ela ke enun pe enau
mule sapele!”
12 Pe iri te ontei, “Ke ana non nem ngai?” Pe non neu tuacholia, “E etei ero
i.”

Paresio Mur Telas Lele Hel

13 Ol pe hana nemur te mene non mata hit neu lange Paresio mur.
14 Pe Iesus une melete nga non neu matana ke urana mule nga Sapat ana
etue.
15 Pomalam Paresio mur te onteia non neu, “Iong mam onau mule ke
merei?”
Pe non neu hele, “Iesus poia melete nga matak pe enun pe enau mule
sapele.”
16 Ol pe Paresio mur hel te hele, “Nakuna nenge non nei NeHalang kulosia
at ero i, ngana kai nenge nanasia hotonga mur nga etue palaungana nei ero
mai.”
Pe hel te hele, “Nenge teke non nei i non nge popoi poinga poreke ngana,
poi hote ure palaungana e nge pomai ero.” Pomalam telas lele hel sapele.
17 ✡Ol pe te ontei mule non neu, “O amnei lange non nenge poia matam ke
urana mule nem, non tei toto ia mau?”
Pe ana non tuacholia, “Non nem i hetatalonga ia laka.”
18 Non neu matana hit tala mukam pe heueu nei nau mule ke nek ol. Pe
Iuta mur leteria manmanna nga neu ero. Ol pe te hekulo non neu temene pe
tana aria
19 pe te onteia iri, “Tumo nenge a teke ahoe pe matana hit ka loi? Iok, heueu
nei matana urana mule ke merei?”

✡ **9:2:** Ezk 18:20; Luk 13:2, 4 ✡ **9:3:** Ioa 11:4 ✡ **9:5:** Mat 5:14; Ioa 8:12 ✡ **9:6:** Mak 8:23 ✡ **9:17:** Ioa 4:19

20 Pe non neu temene pe tana te hele, “Mo eteia ke i tumem ia nge mo hoe
pe matana hit.
21 Pe heueu nei matana charchara pe es ke nek mule. Nenge nem imem
mo etei teu la ero ol. Itei toto nenge poia matana ke charchara mule? Ana
non i palaungana lo. A onteia i pe hele lange imo la.”
22 Non neu temene pe tana te hele ke mai iange te mataua Iuta mur aria
papalauna mur nge te hele ke te teke, nenge teke mele heleia Iesus nge i Non
nge Hemasinga, lape tepoi ele mele nem ke langa hetoronga ana pele ero ol.
23 Ke ngana laka nenge temene pe tana te hele ke te teke, “Ana non i
palaungana lo. A onteia i pe hele lange imo la.”
24 Iok, te iua non mata hit nenge matana urana mule neu henai ngana, pe
te hele, “O heto haka tote NeHalang ene pe o hele ke manmanna. Imem mo
eteia ke non nenge o helele ia nem i non poreke ngana.”
25 Pe non neu tuacholia, “A teke non nem i non poreke ngana, nem e eteia
ero. Pe ute elle mana nge e eteia. Ngana laka nenge; iau matak hit mukam
pe heueu nei e es mule ol.”
26 Ol pe hana nemur te ontei, “Iok, poia utar lange iong? Pe poia iong ke
matam charchara ke merei?”
27 Pe non neu tuacholia, “E hele lange imo ke ulolo pe lememo ero nge a
longe. Pe pomerei toto nenge a teke a longo mule? A teke a lohot ke nena
hana mur imo pule? Ae?”
28 Ol pe te hele inin taua i ke te teke, “Non nem nena non laka iong. Imem,
Moses nena non mur koi imem.
29 Pe mo eteia ke NeHalang hele lala nge Moses lo, pe non nem mo eteia at
ngana ero iam.”
30 Pe non neu hele, “Apoi letek lilil iam. Non nei poia matak ke charchara
mule. Pe pomere a teke a eteia at ngana ero?
31 ✡Ita lochloch ta eteia ke NeHalang longo lala nge iri nemur nenge te heto
hekeke i pe te longo tautaua i. Pe iri nemur nenge te popoi poinga poreke
ngana NeHalang longo lange iri ero.
32 A longe mele nge tehoe pe matana hit pe none hemas mule i lo?
33 Nenge teke NeHalang kulosia non nei ke at ero, lape poia ute pele ero.”
34 ✡Pe hana nemur te hele, “Iong tam hoe iong pe poinga poreke ngana tu
luluch nge iong nike. Pe o teke o hetoro mule kai imem mai?” Ol pe telope
hote i nga hetoronga ana pele.

Iri Nenge Leteria Manmanna Ero, Tepoi Ke Mange Mata Hit Mur

35 Iok, Iesus longe non neu nge te lope hote i nga hetoronga ana pele pe la
ke hottaua i. Pe Iesus hele, “Letem manmanna nge Non Tuna?”
36 Pe non neu ontei, “Non Soke, Non Tuna mam itei toto ia? O heleia at nge
iau. Pomalam lape letek manmanna nge i.”
37 Pe Iesus hele lange non neu, “Ngana iam o esesia i nemam lom. Non
Tuna laka nenge hele lululuch nge iong nem.”
38 Pe non neu hele, “Non Soke, letek manmanna nge iong.” Ol pe non neu
tualou sio pe heto heke Iesus.
39 Pe Iesus hele, “Eat nga ich nei ke e tatalo ele hehei pe hana nga etue
palaungana nenge atat. Pe eat ke iri nemur nenge mataria hit tenau
mulmule pe iri nenge te nachnau mataria hitit.”
40 ✡Pe Paresio mur hel nge tetu rochroi nge Iesus, te longe Iesus nge hele
ke mau pe te ontei, “Ke pomerei? Imem nei matamem hit pule kai?”

✡ **9:31:** Psa 34:15 ✡ **9:34:** Psa 51:5 ✡ **9:40:** Mat 15:14

41 Pe Iesus hele, “Nenge teke matamo hit lape lete meena ngana nga poinga
poreke ngana ero nge imo. Pe heueu nei a hele ke a teke a nachnau kura.
Pomalam lete meena ngana nem tu nge imo kura.”

10

Sipsip Mur Pe Aria Naungaala

1 Pe Iesus hele pule ke teke, “E hele ke manmanna toto lange imo. Sipsip
mur tetu teu nga mapuo letena. Pe mele nenge i teu nga mapuo nem matana
ero pe tamu tote mapuo ke lange teu, mele nem i non nenge kemkeme pe
hunun.
2 Pe non nenge i teu nga mapuo nem matana, mele nem i non nenge
nauelele sipsip mur.
3 Pe non nenge nauelele mapuo nem matana lohe piunga nge i. Pe sipsip
mur te longo urume non nenge nauelele iri kanna. Pe hetetue nena sipsip
mur eria pe koko hote iri ke tela nge hot.
4 Nga etue nenge koko hote nena sipsip mur, ana non i ke i mukmuka
nge nena sipsip mur. Pe nena sipsip mur te nanasia i iange te longo urume
kanna.
5 Pe sipsip nemur te nanas pulut mene none ero. Iri lape te ua mule non
nem ana iange te longo urume kanna ero.”
6 Iesus nene nananga nei lange hehei pe hana pe te eteia luna ero toto.
7 Ol pe Iesus hele mule, “E hele ke manmanna lange imo, sipsip nemur
reria piunga matana koi iau.
8 ✡Pe iri nemur nenge teat tala nge iau, iri hana nenge te kemkeme pe iri
hana nenge te hunun. Pe sipsip nemur te longo urume karia ero.
9 Iau nge iau piunga matana koloi. Pe mele nenge iteu pengpeng nge iau,
lape NeHalang mene mule i. Pe lape i teueu pe i hotot ke menmene ana
ngaunga.
10 Kemenge kina mur teat ke te kemkeme pe te hunun pe te heporeke sipsip
mur. Pe iau eat ia maulinga nge iri. Pe maulinga nem lape muta toto nge iri.
11 ✡ “Iau sipok, iau non urana ngana nenge enau elele sipsip mur. Pe non
urana ngana nenge nauelele sipsip mur, tung heke i sipona ke mete ke halaua
nena sipsip mur.
12 ✡Pe non nenge umume ke nauelele sipsip mur pe te ololia i, nena sipsip
toto nemur ero. Nga etue nenge non nem naue kaone hinolo nge atat, lape ua
pe sipsip nemur iri toro tetu ol. Pe kaone hinolo nem at ke hun lapue sipsip
nemur pe telot parai.
13 Non nem poia poinga nei iange ume nenge teol mene i. Pe letena tu toto
nge sipsip nemur ero.
14 “Iau sipok, iau non urana ngana nenge enau elele sipsip mur. E etei tote
lek sipsip mur pe iri te etei tote iau.
15 ✡Pomalam mana nge Temek nge etei tote iau pe iau e etei tote i. Pe e tung
heke iau ke e mete ke e halaua lek sipsip mur.
16 ✡Pe lek sipsip mur hel pule tetu teu nga mapuo nei ero. Iri pule te longo
urume kalik pe lape e mene iri at pule. Ke lape sipsip mur aria tuluk elle pe
aria naungaala elle mana.
17 ✡Temek mutena tau tote iau iange e tung heke iau ke e mete pe lape e
maul haka mule.

✡ **10:8:** Jer 23:1-2; Ezk 34:2-3 ✡ **10:11:** Psa 23:1; Hem 7:17 ✡ **10:12:** Ume 20:29 ✡ **10:15:** Mat 11:27; 1Io 3:16 ✡ **10:16:** Isa 56:8; Ezk 34:23 ✡ **10:17:** Pil 2:8-9

18 Mele pele nakuna ero toto nge hemete tote iau. Iau sipok e tung heke iau
nga lemek ngak. Nga iau sipok lek kerkerenga e tung heke iau ke e mete. Pe
nga iau sipok lek kerkerenga e lohaka mule nga metenga. Nenge nei Temek
i sipona heleia at nge iau."
19 Iuta mur te longe Iesus na helenga nemur pe telas hel mule.
20 Pe halang nge iri te hele, "Uneinei tu teu nge i pe poia i ke ana hauaua
tototo lola. A longo lange i ke?"
21 Pe hel te hele, "Non e nenge uneinei poia ke ana hauaua toto, heleia
helenga nemur nenge pomai ero. Uneinei pele mam poia non mata hit e ke
matana charchara mule loma, ae?"

Iuta Mur Lemeria Ero Ia Iesus

22 Iok laol, hetalaulaunga ana etue palaungana lohot nge Ierusalem.
Nga etue neu leteria metene mule nenge te tunge pele palaungana lange
NeHalang ke nena ia nge nike. Pe etue neu lohot laka nga kileng lololo ngana
ana etue.
23 Iok, Iesus ii nga NeHalang na pele palaungana. Pe ii nga pele palaun-
gana nem unne nenge te etue ke ene Ne Solomon Nena Sauach.
24 Pe Iuta mur te heliliu hite i pe te hele, "Nge ngingie ol pe o hemallaha
hote iong at nge imem? O hele pengpeng mana, iong Kristus mam lom ae?"
25 Pe Iesus hele, "E hele lange imo ke ulolo pe letemo manmanna ero. Ure
nemur nenge e hele pe te lohot manmana, e poia nga Temek ene. Pe ure
nemur te hemallaha hote iau.
26 Pe imo letemo manmanna nge iau ero toto iange lek sipsip mur imo ero.
27 Iau e eteia lek sipsip mur pe iri te longo urume kalik pe te nanasia iau.
28 ✡Pe iri lape te mete ero ol iange e tunge maulinga ke koko lange iri pe
tetu nga perik. Pe mele pele mene hote iri ero toto.
29 Temek tunge sipsip nemur at nge iau. Pe i, i palaungana toto nga hehei
pe hana lochloch. Pe mele pele mene hote iri nga Temek penna ero toto.
30 Imem nai Temek imem elle mana."
31 Ol pe Iuta mur te lochloch um ke te teke te tamal hun mule Iesus.
32 Pe Iesus hele lange iri, "Iau e henonou hote Temek nena kerkerenga
lange imo, nga nenge e hele pe ure te lohot manmana. Pe tei toto nenge poia
imo ke a teke a tamal hun iau ia, e?"
33 ✡Pe Iuta mur te hele, "Mo tamal hune iong nga ure nemur ero. Mo teke
mo tamal hune iong iange, iong none mana pe o hele poreke tote NeHalang,
nga nenge o teke imo nai NeHalang imo elle mana!"
34 ✡Pe Iesus hele lange iri, "NeHalang nena helenga masio nga lemo
hotonga pule nenge hele ke teke, 'Imo nehalang.'
35 Nge nike hana nenge te longe NeHalang nena hotonga, NeHalang hetue
iri ke iri nehalang. Pe helenga nenge masio nga NeHalang nena alalaha
helenga nem manmanna.
36 Iau NeHalang i sipona hesilei hote iau pe kulosia iau ke esio at nga ich
nei. Pe pomerei a hele ke a teke e hele poreke NeHalang nenge e hele ke e
teke, 'Iau NeHalang Tuna'?
37 Nenge teke e poia Temek ana ume ero, urana nge letemo manmanna nge
iau ero.
38 ✡Pe nei e popoia Temek ana ume. Pe pomerei letemo manmanna nge
iau ero? Pomam, letemo manmanna nga ure nemur nenge e hele pe te lohot
manmana. Pomalam lape letemo mallaha pe a eteia ke Temek tuteu luluch
nge iau pe iau etu teu luluch nge Temek."

✡ **10:28:** Ioa 3:16; 6:39 ✡ **10:33:** Lev 24:16 ✡ **10:34:** Psa 82:6 ✡ **10:38:** Ioa 14:10-11

39 Ol pe Iuta mur te teke te laua Iesus, pe Iesus sereha mana nga peria pe
la.
40 ✡Iok, Iesus lotele nga ech nge Iortan kela mule nga kileng nenge Ioanes
henunun hehei pe hana ia nge nike, kela tu lamau.
41 Pe hulua halang tela nge i pe te hele, “Ioanes hele pe ure mur te lohot
mana ero. Ure lochloch ngana nenge Ioanes helele ia nge non nei, lohot ke
manmanna.”
42 Pe hulua halang nga kileng neu leteria manmanna nge Iesus.

11

Lasarus Mete

1 ✡Iok, none nge ene Lasarus singina haleles. Pe ana non tu nge Petani nga
kileng nenge Maria iri nai tina Marta te tutu ia.
2 ✡Pe Maria nei, i laka nenge nga hoena pasiling heke ure inangana ehech
ngana nga Iesus apena pe unhite nga palpalna ina. Pe Lasarus nenge singina
haleles neu, liliuna mur koi hehei nai nei.
3 Ke Maria iri nai Marta te hekulo helenga lange Iesus, “Non Soke, non
nenge mutem tau tote koi singina haleles.”
4 ✡Iok, Iesus longe ke mau pe hele, “Non nem lape mete hot ia haleles
nem ero. Haleles nem lape poia hehei pe hana ke te naue NeHalang nena
kerkerenga pe te heto heke tote NeHalang ene. Pe nga kue nem mana lape
te heto heke tote NeHalang Tuna ene pule.”
5 Iesus mutena tau tote Marta pe tina pe Lasarus.
6 Pe nga etue nenge longe Lasarus pingana nge singina haleles la sapele
ero. Tunga kileng nenge tutuia neu ke etue nai mule.
7 Ol pe Iesus hele lange nena hana mur, “Tala mule nge Iutea.”
8 Pe nena hana mur te hele, “Hetoronga, Iuta mur nga lamau te teke te
tamal hune iong nga um. Pe etue halang la ero kura. Pe ngana ma o teke
ola mulmule mam pulom?”
9 Pe Iesus hele, “Chaia matana haka nga uach pe sio mule nga ulei. Pe mele
nenge ii nga etue nem lape losio ero, iange nachnau nga lemenge nenga ich
nei.
10 Pe mele nenge ii nga miliko lape losio iange kileng au.”
11 Iesus hele ke mau ke het pe hele mule, “Pekngara Lasarus kou mamani
lo, pe lape ela ke e hengo heke i.”
12 Pe nena hana mur te hele, “Non Soke, nenge teke mamani mana lape
urana mule.”
13 Iesus helele ia Lasarus nge mete lo, pe nena hana mur te teke ma Iesus
hele ke teke mamani mana.
14 Ol pe Iesus hele hot sapele, “Lasarus kou mete lo.
15 Pe letekia imo pe e iech nge e tunga etue neu ero. Iange lape e poia imo
ke letemo manmanna. Iok, tala nge i ol.”
16 ✡Ol pe Tomas (nenge ene e pule Titimus) hele lange pekngana mur, “Iok,
ita lochloch tala kela ta mete luluch nge i.”

Iesus Lange Petani

17 Iok, Iesus la ke lohot nge Petani pe Lasarus koluna ma nga polo ke etue
henel ke ulolo.
18 Kileng nenge Petani rochroi mana nga kileng nenge Ierusalem. (sase
ngana pomanga kilomita iri mol)

✡ **10:40:** Ioa 1:28 ✡ **11:1:** Luk 10:38-39 ✡ **11:2:** Ioa 12:3 ✡ **11:4:** Ioa 9:3 ✡ **11:16:** Mak 14:31

19 Pomalam Iuta mur halang tela ke te lohot nge Maria iri nai Marta ke tetu
hite iri nga liuria nge mete.
20 Iok, nga etue nenge Marta longe Iesus pingana nge te teke, “Iesus koi atat
lo.” Ana hei hile sue tina Maria ke tunga pele pe i la ke saolia Iesus nga kue.
21 Saolia i pe hele, “Non Soke, toinge o tunga lamai nike, liuk lape mete ero.
22 Pe iau e eteia. Nenge teke o onteia NeHalang nga ute heueu nei,
NeHalang lape tunge lange iong.”
23 Pe Iesus hele, “Lium lape maul haka mule.”
24 ✡Pe Marta hele, “E eteia ke i lape maul haka mule nga metenga nga etue
nga rume, nga maulinga ana etue.”
25 Pe Iesus hele, “Maulinga haka nem ngana i iau lo. Pe iau pule iau
maulinga ke koko. Iri nenge leteria manmanna nge iau pe te mete, lape te
maul haka mule.
26 Pe iri nenge leteria manmanna nge iau (pe te tutu kura), lape te mete ero
ol. Letem manmanna nga nei pule kai?”
27 ✡Pe hei neu hele, “Oe Non Soke, pe letek manmanna pule ke iong Kristus.
Pe iong NeHalang Tuna nenge te teke atat nga ich nei.”

Iesus Tang

28 Hei neu hele ke mau ke het pe la ke iu hot kome tina Maria pe hele,
“Hetoronga koloi, pe ontei rerere iong.”
29 Maria longe ke mau pe lohaka ke ueiuei mana pe lange Iesus.
30 Pe Iesus i teu at nga kileng neu ero kura. Ngana kou tutu nga kileng unne
nenge Marta saol i ia kura.
31 Maria kila nga pele pe Iuta mur te kila luchluch nge i ke te
hemaluchluche letena. Pe Iuta nemur te naue Maria nge lohaka ke ueiuei
mana pe i hot. Ol pe te nanas hote i iange te teke ma la ke tangtang nga tina
koluna ma ngana.
32 Pe ero. Maria langa kileng unne nenge Iesus tuia pe esia Iesus. Ol pe
tualou sio toto langa Iesus apena pe hele, “Non Soke, toinge o tunga lamai
nike, lape liuk mete ero.”
33 Iesus naue Maria nge tangtang pe Iuta nemur nenge tela luluch nge i te
tang pule. Ol pe Iesus letena poreke toto ke teke tang.
34 Ol pe ontei, “A alo hite i langai?” Pe iri te hele, “Non Soke, oi at ke oes.”
35 Pe Iesus tang.
36 Ol pe Iuta mur te hele, “Non nei mutena tau tote Lasarus.”
37 ✡Pe Iuta mur hel te hele, “I hemas mule iri nenge mataria hit ke tenau
mule. Pe pomerei Lasarus mete pe halaua i ero?”

Iesus Hemaul Heke Mule Lasarus Nga Metenga

38 Iesus langa polo neu pe letena meena toto kura. Polo neu pomanga rika
nenge te hekom hitite hanna ana um.
39 Ol pe Iesus hele, “A alele um nem.”
Pe Marta nenge liuna mete neu hele, “Non Soke, i mete ke etue henel lalo.
Pe heueu nei inangana poreke lo.”
40 Pe Iesus hele, “E hele lange iong ke ulolo. Nenge teke letem manmanna
lape o naue NeHalang nena kerkerenga.”
41 Ol pe alele sapele um nga polo hanna. Ke het pe Iesus nau haka langa lut
pe hele, “Temek, e teke e hele urana toto lange Iong nge o longo at nge iau.

✡ **11:24:** Ioa 6:40 ✡ **11:27:** Ioa 6:69 ✡ **11:37:** Ioa 9:6-7

42 E eteia ke kokoes o longo atat nge iau. Pe e teke e heleia helenga
nemur ke halaua hehei pe hana nenge temes nei, ke leteria manmanna nge
o kulosia iau at."
43 Iesus hele ke mau ke het pe alngana ke soke toto, "Lasarus, oi hot at."
44 Ol pe Lasarus i hot at sapele. I hot pe malenga sachanchana nenge telul
hite nga penna pe apena pe nga ramana tetu kura.
Ol pe Iesus hele lange iri, "A unhote malenga nemur nge i pe a poia i kela
ol."

Tetal Helenga Ke Te Hune Iesus
(Mat 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2)

45 ✡Pe Iuta mur halang nenge tetu luluch nge Maria te naue ure neu nge
Iesus poia pe leteria manmanna nge i.
46 ✡Pe hel nge iri tela ke te heleia ure nenge Iesus poia lange Paresio mur.
47 Ol pe etue nenge hana papalauna te eukirau lohot sapele. Ke tunginga
ana hana mur aria papalauna mur pe Paresio mur te eukirau pe te hele,
"Non nei hele pe ure halang te lohot manmana. Pe ita, lape tapoi ke merei?
48 Nenge teke ta kila mana pe ta nachnei mene i nge popoi ke mau, lape
hulua lochloch ngana leteria manmanna nge i. Pe lape Rom mur teat ke te
heporeke NeHalang nena pele pe te heporeke rera hehei pe hana mur pule."
49 Ol pe elle nge iri ene Kaipas. Kaipas i tunginga ana hana mur aria soke
nenge palaungana toto nga hesinga neu. Ana non lohaka pe hele, "Imo a
eteia ute pele ero toto!
50 Nenge teke anau ke nek lape a eteia. Urana toto nge mele elle mana
mene hehei pe hana muria ke mete. Pomalam lape rera hehei pe hana tetu
ke nek."
51 Ne Kaipas sau hote helenga neu nga i sipona letena matana ngana ero.
I tunginga ana hana mur aria soke nenge palaungana toto nga hesinga neu.
Pe hele ngana neu hetatalo ke teke lape Iesus mete ke halaua Iuta mur
lochloch.
52 ✡Pe Iuta mur iri toro mana ero. Iesus mete ke halaua NeHalang nena
hana mur nenge telot parai ke tetu nga kileng lochloch ngana nga ich, pe
mene mule iri at ke muria elle pe poia iri ke te lohot ke iri elle mana.
53 ✡Ke nga etue neu te talun sapele ke te heninina kue nemur nenge lape
te hune Iesus.
54 Pomalam Iesus i rara sakilil luluch nge Iuta mur nga mallaha ero ol. Ol
pe Iesus ua nga lamau pe la ke tu luluch nge nena hana mur nga kileng nenge
te hetue ke ene Epraim. Ana kileng tu rochroi nga ich sana lomona.
55 Iok, ngaunga matana palaungana nenga Ingatoto heroi lo. Pomalam
hulua halang nga kileng mur te lohaka ke tela nge Ierusalem ke te helemlem
tettele iri nike, (iange ngaunga matana palaungana nem mam pe lohot.)
56 Pe hulua nemur te tango rerere Iesus. Te mes nga NeHalang nena pele
pe te ontei hel rara nge iri, "Imo letemo ma ke merei? I mai lape at nga
ngaunga matana palaungana nei pule ma ero?"
57 Hulua nemur te hele ke pomai iange tunginga ana hana mur, aria
papalauna mur pe Paresio mur te tung hote helenga kerkereng ngana lo ke
te teke, nenge teke mele eteia Iesus tu ngana, hele hote pe tela ke te laua i.

12

Maria Eusiling Heke Surumong Nga Iesus Apena
(Mat 26:6-13; Mak 14:3-9)

✡ **11:45:** Ioa 7:31 ✡ **11:46:** Luk 16:31 ✡ **11:52:** Ioa 10:16 ✡ **11:53:** Ioa 5:18

1 ✡Iok, ngaunga matana nenga Ingatoto nem, ana etue iri rahtele elle (6) tu
kura pe Iesus lange Petani nga kileng nenge Lasarus tu ia. Pe Lasarus i non
nenge Iesus hemaul heke mule i nga metenga.
2 ✡Nga lamau te poia ngaunga unne ke lange Iesus pe Lasarus kila luluch
nge iri nenge te kila nga hatanga. Pe Marta ichichia aria ngaunga.
3 ✡Ol pe Maria mene ure nenge inangana halang nge uruna haka toto pe la
ke pasiling heke nga Iesus apena pe taunune nga palpalna ina. Pe pele neu
letena muta ia ure neu inangana.
4 Pe Iesus nena none ene Iutas Iskariot. Pe nga hoena lape tung heke Iesus
langa hana porekreke ngana mur peria. Ana non hele,
5 "Toinge te laia ure nei ke te olia nga umtutuna nge halang toto. Pe uruna
nem te tunge lange iri nenge reria ure ero."
6 Non neu hele ke mau iange i kemenge kina. Pe iri nenge reria ure ero,
non nem letena tu nge iri ero toto. Iange i nauelele umtutuna ana kole pe
kokoeses mene hotote umtutuna pe i toro ngaungaua.
7 Pe Iesus hele, "O hele lange hei nem ero. Atong tatalo ele ke ak metenga
ana ia nike.
8 ✡Iange iri nemur nenge reria ure ero tetu luluch nge imo ke kokoes. Pe
iau lape etu luluch nge imo ke kokoes ero."
9 Ol pe Iuta mur halang toto te longe Iesus nge tu lamau pe tela sapele. Tela
ke te teke tenau Iesus pe pule te teke tenau Lasarus nenge Iesus hemaul heke
mule nga metenga.
10 Ol pe tunginga ana hana mur aria papalauna mur, tetal helenga ke te
teke lape te hune Lasarus pule.
11 ✡Iange Lasarus pingana song pe nem mana poia Iuta mur ke te ua aria
papalauna mur aria pe leteria manmanna nge Iesus pe te nanasia i.

Iechinga Palaungana Lohot
(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40)

12 Iok, pomange rou hulua nenge tela nga ngaunga matana neu te longe
nge te teke Iesus kou lala nge Ierusalem lo.
13 ✡Pomalam te choloua akau perperna mur pe tela ke tei ele i. Pe alngaria
ke te teke,
"Ta heto heke NeHalang!
NeHalang pete i nenge at nga Non Soke ene!
NeHalang pete Israel mur aria Naungaala ana non!"
14 Iok laol, Iesus hottaua tongki heueu ngana e pe are haka ia ke pomanga
NeHalang nena alalaha hele ngana nenge hele ke teke,
15 ✡"Imo hehei pe hana nenge Ierusalem, a matau ero ol!
Anau la, amo naungaala ana non kou
are haka nga tongki tuna ke atat."
16 ✡Ure nemur te lohotot pe Iesus nena hana mur leteria mallaha ero toto
nga luria. Pe nga etue nenge NeHalang hemalmalia Iesus ke het ol, leteria
metene sapele ke helenga nemur nenge te tetu nga NeHalang nena alalaha,
helele ia Iesus nge te poia poinga nei lala nge i.
17 Iok laol, hulua nemur nenge temes pe Iesus iu hote Lasarus nga polo pe
hemaul heke mule i nga metenga, te hekerkereng ia hehei pe hana leteria
nga ume nemur nenge Iesus popoia.
18 Pe hulua tela ke tei ele i iange te longe i nge poia ure palaungana nei.

✡ **12:1:** Ioa 11:1, 43 ✡ **12:2:** Luk 10:40 ✡ **12:3:** Luk 7:37-38 ✡ **12:8:** Deu 15:11 ✡ **12:11:** Ioa 11:45 ✡ **12:13:** Psa 118:25-26; Ioa 1:49 ✡ **12:15:** Zec 9:9 ✡ **12:16:** Ioa 2:22

19 Ol pe Paresio mur te hele tele hel nge iri ke te teke, “Ita nakura ero toto
nge ta poia ute pele. Anau langa hulua lochloch te nanas ngana ia i ke.”

Iesus Hele Tote Mete Ngana

20 Iok, Krik mur hel te koko luluch ke tela nga ngaunga matana neu pule.
21 Iri tela nge Pilipus pe te hele, “Non soke, mo teke monau Iesus.” Pe ne
Pilipus nena nge Petsaita nga kileng nenge Kalelea.
22 Ol pe Pilipus heleia lange Antreas pe iri nai tela ke te heleia lange Iesus.
23 ✡Pe Iesus hele, “Etue at lo nenge lape te hemalmal heke Non Tuna.
24 ✡Pe e hele ke manmanna toto lange imo. Nenge teke uit nganangana elle
losio hot ke langa ich pe punich ero lape tu ke elle ke pomam mana. Pe nenge
teke punich lape matana hot ke haka pe hei ke nganangana halang toto.
25 ✡Mele hel nenge leteria tu mana nge iri siporia, lape te mene maulinga
ke koko ero. Pe mele hel nenge leteria tumana nge iri siporia ero, nga te
tungaria nga ich nei, lape te mene maulinga ke koko.
26 Mele nenge lemene ke teke ume nge iau nanasia iau. Pe mele nenge
umume nge iau nem lape tu luluch nge iau nga etu ngak. Pe Temek lape tal
heke tote mele nenge umume nge iau.
27 ✡ “Heueu nei letek meena pe lape e hele ke merei? Lape e hele lange
temek ke poi ele ure meena ngana nei ke lohot nge iau ero? Nem ero, iange
esio at nga ich nei ke e takisia melmelenga nem.
28 “Temek o hetei hote iong lange hehei pe hana ke iong non nge urana toto
pe te heto heke tote em.”
Ol pe NeHalang hele sio at nga tapa ke teke, “E hetei hote iau lange hehei
pe hana ke iau non nge urana toto pe te heto heke tote iau ke ulolo, pe lape
epoi mule pule.”
29 Pe hulua nemur nenge tetu nga lamau te longe pe te teke ma kileng
kurung ngana. Pe hel te teke angkelo e hele lala nge i.
30 Pe Iesus hele, “Helenga nenge a longe nem lape halaua iau ero. Helenga
nem lape halau tote laka imo.
31 Pe etue nenge NeHalang nau teu langa hulua lochloch ngana nga ich
reria poinga mur ngana koloi at lo. Pe mele nenge nauele ich nei lape te lope
hote i.
32 ✡Pe Iau, nga etue nenge e mete pe e maul haka mule pe e mene
kerkerenga nenge enau ele ure lochloch, lape e mene hehei pe hana lochloch
ke teat nge iau.”
33 ✡Iesus hele ngana nei hele urume i nga ana metenga.
34 ✡Ol pe hulua nemur te hele, “Imem mo eteia nge lemem hotonga hele ke
teke, Kristus i non nenge tu ke koko. Pe pomerei nenge o hele ke o teke, lape
te heon heke Non Tuna? Non Tuna mam itei toto ia?”
35 ✡Pe Iesus hele lange iri, “Lemenge lape tu luluch nge imo ke mala pol.
Pe a esapele lemo inga mur nga etue nenge lemenge tu kura. Pomalam lape
kileng au ngana poi hite imo ero. Pe mele nenge ii nga kileng au ngana eteia
la nganngana ero.
36 ✡Ke nga etue nenge lemenge tu luluch nge imo ke mai, letemo man-
manna nge i nike. Pomalam lape a lohot ke imo hehei pe hana nenge tetu
manmana nga lemenge.” Iesus hele ke mau ke het pe erue sio mana pe la
sapele.

Hehei Pe Hana Leteria Manmanna Ero

✡ **12:23:** Ioa 13:31-32; 17:1 ✡ **12:24:** 1Ko 15:36 ✡ **12:25:** Mat 16:25 ✡ **12:27:** Psa 6:3; 42:5; Mat 26:38 ✡ **12:32:** Ioa 3:14 ✡ **12:33:** Ioa 19:6 ✡ **12:34:** Psa 110:4; Isa 9:7; Dan 7:14 ✡ **12:35:** Ioa 8:12 ✡ **12:36:** Epe 5:8

37 Iesus hele pe ure halang te lohot mana pe hulua nemur leteria man-
manna ero.
38 ✡Pe poinga neu te poia ke pete tote hetatalonga Isaias nena helenga mur.
“Non Soke, itei hel leteria manmanna nga rera helenga mur?
Pe Non Soke hetei hote nena kerkerenga lange itei hel?”
39 Leteria manmanna ero iange hetatalonga Isaias hele pule ke teke,
40 ✡ “NeHalang poia iri ke mataria hit
pe poia leteria ke au ala toto.
Pomalam te naue iau ero pe leteria mallaha nge iau ero.
Pe e hemasia iri ero iange teat nge iau ero.”
41 ✡Isaias naue hemalmalinga palaungana nenge Iesus ke ulolo, pomalam
heleia Iesus ke pomam.
42 ✡Pe hana papalauna nemur, halang nge iri leteria manmanna nge Iesus.
Pe te hele hote leteria manmanna ngana ero iange te mataua Paresio mur.
Pe pule te matau nge lape tepoi ele iri ke tela nga hetoronga ana pele ero ol.
43 ✡Iange hana nemur muteria toto nge te teke hehei pe hana te heto heke
totote iri. Pe leteria tu nge NeHalang ero.
44 Ol pe Iesus haliu hot ke palaungana toto ke teke, “Mele nenge letena
manmanna nge iau, letena manmanna nge iau toro ero. Letena manmanna
pule nge i nenge kulosia iau at nei.
45 ✡Pe mele nenge esia iau esia i nenge kulosia iau at pule.
46 Esio at nga ich nei ke pomanga lemenge. Ke pomalam iri lochloch ngana
nenge leteria manmanna nge iau lape tetu nga kileng au ngana ero ol.
47 ✡ “Mele nenge longe lek helenga pe nanasia ero, iau sipok lape e amnei
teu langa nena poinga poreke ngana nem ero. Iange iau eat nga ich nei ke e
amnei teu langa hehei pe hana reria poinga poreke ngana mur ero. Eat nga
ich nei ke e mene mule hehei pe hana.
48 Pe mele nenge hile hote iau pe nanasia lek helenga mur ero, lape te
amnei teu lange i ke nek toto. Pe helenga nenge e heleia nem i sipona lape
amnei teu lange mele nem nga etue nga rume.
49 Iange helenga nem e tamal hote nga iau sipok lemek ngak ero. Temek
nenge kulosia iau at hele ke kerkereng at nge iau ke e heleia pe hele urume
e hele ngak ia.
50 Iau e eteia ke nena helenga kerkereng ngana nem, i kue nenge langa
maulinga ke koko. Ke pomalam utar nenge e heleia, e heleia ke pomanga
Temek hele ngana ia at nge iau.”

13

Iesus Lome Nena Hana Mur Aperia

1 Etue nenga ngaunga matana nenga Ingatoto heroi lo. Pe Iesus eteia ke
ana etue heroi pule, nenge lape hile ich nei pe lange Temene. Pe mutena tau
tote iri nemur nga ich nenge saria kikina nge i. Mutena tau tote iri kela het
nga mete ngana.
2 ✡Iok, nga ulei Iesus pe nena hana mur te kila hirau nga ngaunga. Te kila
hirau ero kura pe Satan roro heke Iutas Iskariot nenge Simon tuna pe tung
teua lete matana ngana lange i ke tung heke Iesus langa hana porekreke
ngana mur peria.
3 ✡Iesus eteia ke i at nge NeHalang pe lape la mule nge NeHalang. Pe pule
eteia ke Temene tunge kerkerenga lange i ke nauele ure lochloch.

✡ **12:38:** Isa 53:1 ✡ **12:40:** Isa 6:10 ✡ **12:41:** Isa 6:1 ✡ **12:42:** Ioa 9:22 ✡ **12:43:** Ioa 5:44
✡ **12:45:** Ioa 14:9 ✡ **12:47:** Ioa 3:17 ✡ **13:2:** Luk 22:3; Ioa 13:27 ✡ **13:3:** Ioa 3:35; 16:28

4 Pomalam nga etue nenge te ngaungau nga hatanga, Iesus mes haka pe
haka hote nena hengeron nenge hot ana pe kale loua tauninga nga luana.
5 Ke het pe eusiling teua ech langa kaliu pe talun ke lomo sapele nena
hana mur aperia. Lomlome nena hana mur aperia pe taunune nga tauninga
nenge kale loua nga luana.
6 Iok, Iesus teke lake lome Simon Petrus apena pe Simon Petrus hele, "Non
Soke, lape o lome apek pule kai?"
7 Pe Iesus hele, "Iong, o eteia ure nenge e popoia nei ero, pe nga hoena lape
o eteia ol."
8 Pe Petrus hele, "Ero! Lemek ero nge o lome apek."
Ol pe Iesus hele, "Nenge teke elome apem ero, lape lek non iong ero ol."
9 Pe Simon Petrus hele, "Non Soke pomalam iok, o lomo mene apek ero. O
lome perik pe palpaluk pule."
10 ✡Iesus hele, "Mele nenge nun ke singina lemlem ke ulolo, nun mule ero
ol. Lape lomo mene apena ol. Pe imo nemur singimo lemlem ke ulolo pe
mele elle nge imo singina lemlem ero."
11 Iesus eteia mele nenge milmil ana ke pomalam hele ke teke, "Mele elle
nge imo singina lemlem ero."
12 Iok, Iesus lome nena hana mur aperia ke het pe heron heke mule nena
hengeron nenge hot ana. Ke het pe la ke are mule nga munna nga hatanga
pe onteia iri ke teke, "Ure nenge e poia lange imo nei mai a eteia luna pule
kai?
13 Imo, nga etue nenge a hele atat nge iau, a hetue iau ke Hetoronga pe Non
Soke. Pe a heto ngamo nem pengpeng iange iau non nenge pomam.
14 ✡Ke iau, amo Non Soke pe amo hetoronga. E lome apemo pe imo a lome
pekngamo mur aperia pule.
15 ✡E poia lange imo ke ulolo. Pomalam a poia lange pekngamo mur pule
ke pomanga epoi ngak ia lange imo.
16 ✡E hele ke manmanna toto lange imo, hekuleileinga ana hana mur iri
papalauna nge aria aehuna mur ero. Pe pule non nenge hesongong helenga,
i palaungana nge non nenge hekule i ero.
17 Heueu nei a eteia ke helenga nenge e heleia nei manmanna. Pe nenge
teke a poia ana ume, iechinga lape lohot nge imo.

Iesus Hele Talue Ana Metenga

18 ✡"Iau e heleia imo lochloch ero, iau e etei tote mele hel nenge e hesilei
hote iri ke ulolo. Pe nei nenge poia NeHalang nena helenga nenge masio
nga alalaha lo, ke lohot ke manmanna nenge hele ke teke, 'Non nenge ngau
luluch nge iau lape hul rumena mule nge iau.'
19 ✡"Ure nem, lape lohot nga hoena kura pe e hele tele lala nge imo nike.
Pe nga etue nenge ure nem lohot, lape letemo manmanna ke iau non nenge
tu ke koko.
20 ✡E hele ke manmanna lange imo, mele nenge long teua lek hana mur
nenge e kulosia iri, long teua iau pule. Pe mele nenge long teua iau, long
teua i nenge kulosia iau."
21 Iesus poia helenga nei ke het pe letena meena toto. Ol pe hele, "E hele
ke manmanna lange imo. Amo e nge imo lape tung heke iau langa hana
porekreke ngana mur peria."

✡ **13:10:** Ioa 6:64, 70-71; 15:3 ✡ **13:14:** Mat 20:28; Luk 22:27 ✡ **13:15:** Pil 2:5; Kol 3:13; 1Pi 2:21
✡ **13:16:** Mat 10:24 ✡ **13:18:** Psa 41:9 ✡ **13:19:** Ioa 14:29; 16:4 ✡ **13:20:** Mat 10:40

22 Pe nena hana mur ngaria lohot nga helenga neu pe leteria una toto. Ol
pe tenau tele hel nge iri pe te ontei hel ke te teke, “Itei toto nenge non nei
helele ia mai?”
23 Pe elle nge iri nenge Iesus mutena tau tote, kila rochroi toto nge Iesus.
24 Pomalam Simon Petrus pal nakuna lange i nenge Iesus mutena tau tote
pe mangun lange i ke onteia Iesus, “O onteia Iesus. I mam helele ia itei toto?”
25 Pomalam non neu matu haka toto nge Iesus pe onteia i ke teke, “Non
Soke o helele ia itei toto?”
26 Pe Iesus tuacholia, “Iau lape e panun teua ngaunga nei nga kaliu pe e
tunge lange none. Pe non nenge e tunge ngaunga nei lange i, ana non lalom.”
Iok, Iesus panun teua ngaunga neu ke het pe tunge lange Simon Iskariot
tuna. Ana non ene laka Iutas.
27 ✡Pe nga etue nenge Iutas mene ngaunga nei, non poreke ngana roro
heke i sapele.
Ol pe Iesus hele lange i ke teke, “Utar nenge o teke o popoia, o poia ke
ueiuei.”
28 Pe helenga nenge Iesus heleia lange Iutas, mele e nga hatanga neu eteia
luna ero.
29 Iutas i non nenge nauelele umtutuna ana kole. Pe pekngana nemur te
teke ma Iesus hele lala nge i ke olol ngaunga. Pe pule te teke ma Iesus hele
lange i ke mene umtutuna unne pe laia nge iri nenge reria ure ero. Pe ero.
30 Iutas mene ngaunga ele neu nge Iesus pe i hot sapelpele nga miliko neu.

Hotonga Heueu Ngana

31 ✡Iok, Iutas i hot kela pe Iesus hele, “Heueu lape te heto haka tote Non
Tuna. Pe lape te heto haka tote NeHalang pule iange Non Tuna hemallaha
hote nena hemalmalinga.
32 ✡Pomalam NeHalang i sipona lape hemalmalia i pe lape poia ke ueiuei
toto.
33 ✡ “Pe imo, apoi ke pomanga tutuk mur imo toto. Pe lape etu luluch nge
imo ke etue choro mana pe nga hoena lape a tango rere iau. Pe helenga
nenge e hele ia lange Iuta mur aria papalauna mur, heueu nei lape e hele
ia lange imo pule. Ana helenga koi, ‘Imo lape a at nga kileng nenge etu ia
ero.’
34 ✡ “Pe e tunge hotonga heueu ngana e lange imo: Mutemo taua pekngamo
mur. Iau, mutek tau tote imo pomalam imo pule mutemo taua pekngamo
mur.
35 Nenge teke mutemo taua pekngamo mur, lape hulua te eteia ke iau lek
hana mur imo.”

Iesus Hele Talue Petrus Pallaklaka Ngana
(Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34)

36 Ol pe Simon Petrus onteia Iesus, “Non Soke, iong mam lape o lala
langai?”
Pe Iesus tuacholia, “Iong lape o nanasia iau nga lek inga nenge eii ia heueu
nei ero. Pe lape o nanasia iau nga hoena kura.”
37 Pe Petrus ontei mule, “Non Soke, pomerei nenge e nanasia iong heueu
ero? E teke e mete ke e mene mullim.”
38 Pe Iesus tuacholia, “O teke o mete ke o mene mullik ma? E hele ke
manmanna toto lange iong. Nge rou nga uachuach pareo tang ero kura pe o
channanga hemol ke o teke o eteia iau ero.”

✡ **13:27:** Ioa 13:2 ✡ **13:31:** Ioa 12:23 ✡ **13:32:** Ioa 17:5 ✡ **13:33:** Ioa 7:33-34 ✡ **13:34:** Ioa 15:12, 17; 1Io 3:23; 2Io 5

14

Iesus Hemaluche Nena Hana Mur

1 Ol pe Iesus hele lange nena hana mur, “Letemo meena ero. Samo kikina
nge NeHalang pe samo kikina nge iau pule.
2 Temek nena pele ana tokola halang. Nem manmanna iange ela ke e tatalo
ele mullimo.
3 ✡Ela ke e tatalo ele mullimo ke het pe lape eat tau mule imo pe e mene
imo kela atu luluch nge iau.
4 Imo a eteia kue nenga kileng nenge e lala ia nei.”

Iesus I Esinga Tele Nenge Lange Temere

5 Pe Tomas hele lange Iesus, “Non Soke mo eteia kileng nenge o lala ia nem
ero i. Ke lape mo eteia ana kue ke merei?”
6 ✡Pe Iesus tuacholia, “Iau sipok iau esinga tele nenge e hemallaha hote
helenga manmanna toto ngana nenge NeHalang, pe iau kue nenge langa
maulinga ke koko nenge NeHalang tunge. Pe iau sipok iau kue nenge song
ke lange Temek. Kue e ero ol.”
7 ✡Pe Iesus hele lange iri, “Nenge teke a etei tote iau lape a eteia Temek pule.
Pe nga etue nei kela ol lape a eteia i iange a naue ramana nge iau ke ululo.”
8 Ol pe Pilipus hele lange Iesus, “Non Soke, imem lape mo ontei mule iong
nga ute e ero ol. Pe ure nenge mutemem tau tote ngana koi nei; O henonoua
imem nge Temere ke mo naue nga matamem.”
9 ✡Pe Iesus hele lange Pilipus, “Pilipus etu luluch nge imo ke mala ke ululo,
pe pomerei nenge o teke o eteia iau ero? Mele nenge naue iau lo, naue Temek
pule. Pe pomerei nenge o teke e henonoua Temek lange imo?
10 ✡Letem manmanna nga nei ero kai? Iau etu teu luluch nge Temek pe
Temek tu teu luluch nge iau. Helenga nenge e heleia lala nge imo nei, iau
sipok lek helenga mur ia ero. Temek nenge tu teu luluch nge iau pe e popoia
ana ume koi nena helenga nemur.
11 ✡Letemo manmanna nga lek helenga nenge e teke Temek tu teu luluch
nge iau pe iau etu teu luluch nge Temek. Pe nenge teke letemo manmanna
nga lek helenga nem ero, iok letemo manmanna nga urelu nenge e hele pe
te lohot manmana.
12 ✡E hele ke manmanna toto lange imo. Mele nenge letena manmanna
nge iau, lape hele pe urelu te lohot manmana ke pomange iau. Pe i lape poia
ure hel nge papalauna toto nga nenge e popoia, iange iau e lala nge Temek
lo.
13 ✡Ure lochloch ngana nenge a hetalaulau pe a onteia nga iau ek lape e
poia. Pomalam lape e hemallaha hote Temek nena hemalmalinga palaun-
gana.
14 Ke ure lochloch nenge a ontei iau ia, iau lape e poia la.”

Iesus Nena Helenga Kerkereng Ngana Nga Opepengpeng

15 ✡Nenge teke mutemo taua iau, lape a longo taua lek helenga mur.
16 ✡Pe iau lape e onteia Temek ke tunge amo halaunga e pule nenge lape tu
luluch nge imo ke koko.
17 ✡Ke imo amo halaunga laka Opepengpeng. Pe Opepengpeng nem lape
hemallaha hote helenga manmanna toto ngana mur nge NeHalang lange
hehei pe hana. Pe hehei pe hana nga ich nenge leteria manamanna nge

---

✡ **14:3:** Ioa 12:26 ✡ **14:6:** Ioa 11:25; Rom 5:1-2 ✡ **14:7:** Ioa 8:19 ✡ **14:9:** Ioa 12:45; Kol 1:15; Hip 1:3 ✡ **14:10:** Ioa 12:49 ✡ **14:11:** Ioa 10:38 ✡ **14:12:** Mak 16:19-20 ✡ **14:13:** Mat 7:7; Ioa 15:16 ✡ **14:15:** Ioa 15:10; 1Io 5:3 ✡ **14:16:** Ioa 14:26; 15:26; 16:7 ✡ **14:17:** Ioa 16:13

NeHalang ero, lemeria ero ia i iange te naue i ero pe te eteia i ero pule. Pe imo a eteia i iange tu teu luluch toto nge imo.

18 Iau lape e hile sio mene imo ke pomanga hatuong mur ero. Lape ela pe eat tau mule imo.

19 Etue choro mana tu ol pe hehei pe hana nga ich lape tenau mule iau ero ol. Pe imo lape anau mule iau iange lape e maul haka mule pe etu ke e maulul ke koko. Ke pomalam imo lape a mene maulinga ke koko nge iau.

20 ✡Pe nga etue nenge e maul haka mule a eteia ke imem nai Temek imem elle mana pe imo pe iau ita elle mana pule.

21 Mele hel nenge muteria taua iau tera hite lek helenga mur pe te nanasia pe Temek mutena taua iri nenge muteria taua iau. Pe e hetei hote iau lange iri iange mutek taua iri.

22 Ol pe Iutas ontei, (Iutas nenge ene Iskariot ero, Iutas e pule) "Non Soke pomerei toto nenge o hetei hote iong at nge imem mana pe o hetei hote iong lange hehei pe hana nga ich nei ero?"

23 Pe Iesus tuacholia pe hele lange i ke teke, "Mele nenge mutena taua iau, longo taua lek hengetoro mur pe Temek lape mutena taua mele nem. Pomalam lape imem nai Temek moat ke motu luluch nge i.

24 ✡Pe mele nenge mutena taua iau ero rahite lek hengetoro mur ero. Pe helenga nemur nenge a longlonge nem Temek nenge kulosia iau at laka nena helenga nemur.

25 "E heleia ure nemur lange imo nga etue nenge etu luluch nge imo.

26 Pe Opepengpeng nenge halaulaua imo lape Temek hekulo sue at nge imo nga iau ek. Pe i lape hetore imo pe helete metene imo nga ure lochloch ngana nenge e heleia lange imo ke ulolo.

27 Ke iau e lala lo pe e teke e tunge letek urana ngana lange imo ke letemo ma ke nek pe atu ke nek. Letemo meena ero pe a matau ero iange mele nga ich nei tunge lete urana ngana nenge pomam lange imo ero.

28 ✡ "Imo a longe iau nge e hele lange imo ke ulolo nenge e hele ke e teke, 'Lape ela pe lape eat mule nge imo.' Pe nenge teke mutemo taua iau lape letemo iech mana nge ela nge Temek iange i palaungana toto nge iau.

29 ✡E heleia ure nemur lange imo nike ke nga etue nenge te lohot, lape letemo manmanna.

30 Iok, lape e hele sakilil lange imo ero ol iange non nenge nauele ich nei ngana koi atat lo. Pe iau kikik ngak palaungana toto nga i kikina ngana.

31 Iau e teke kileng lochloch ngana nga ich te eteia ke iau mutek tau tote Temek. Ke pomalam e poia ume lochloch ngana nenge i sipona heleia at nge iau.

"Iok a lohaka pe tai!"

15

Iesus I Uain Tana Nenge Urana Toto

1 Iesus hele, "Iau uain tana toto ngana. Pe Temek i non nenge nauelele pe umume nga ume nenge tetue ana uain.

2 ✡Pe Temek lape chato hote uain perperna mur nenge tetu teu nge iau pe tehei erochro. Pe perperna nemur nenge tehei, Temek lape ute iri ke almas mule iri ke te chorchoro. Pomalam, nga hoena lape nganangaria halang toto ol.

3 Pe imo, lek helenga nenge e heleia lange imo almasia imo ke ulolo.

✡ **14:20:** Ioa 17:21-23 ✡ **14:24:** Ioa 7:16 ✡ **14:28:** Ioa 20:17 ✡ **14:29:** Ioa 13:19 ✡ **15:2:** Mat 3:10

4 Nenge teke atu teu luluch toto nge iau, iau etu teu luluch toto nge imo.
Nenge teke uain penna e tuteu toto nga uain tana, uain penna nem lape hei.
Pe uain penna e hei mana nge i ero. Ke pomalam mana nge imo, nenge teke
atu teu luluch nge iau ero, lemo kerkerenga pele ero toto nge a poia ute pele
ke lohot.
5 "Ke iau uain tana pe imo uain perperna mur. Nenge teke mele tu teu
luluch nge iau pe iau etu teu luluch nge i, mele nem lape poia ure urana
ngana halang. Iange mele nenge tu teu luluch nge iau ero lape poia ute pele
ero toto.
6 ✡Pe iri nenge tetu teu luluch nge iau ero lape tepoi ke pomalaka nga uain
perperna mur nenge tesau hote iri ke te kalum. Pe uain perperna nemur
nenge pomam lape te lochloch heke pe tesau heke iri langa oan ngingina
ngana ke te ngaulala.
7 Nenge teke atu teu luluch nge iau pe lek helenga mur tetu teu toto nga
letemo, lape Temek tunge utar nenge lememo taua pe a ontei i ia.
8 ✡Pe Temek lape mene hemalmalinga palaungana nga etue nenge a poia
ure urana ngana mur pe a hetei hote imo ke lek hana mur imo.
9 "Mutek tau tote imo ke pomange Temek nge mutena tau tote iau.
Pomalam, letemo tu mana nge iau.
10 ✡Ke nenge teke a longo taua lek hotonga mur letemo lape tu mana nge
iau. Pomange iau nge e longo taua Temek nena hotonga mur pe letek tu
mana nge i.
11 E heleia helenga nemur lange imo ke lek iechinga tu hite letemo. Pe lape
a iech toto.
12 ✡Pe lek hotonga nenge e teke a nanasia ngana koi nei; Mutemo taua
pekngamo mur ke pomange iau nge mutek taua imo.
13 ✡Nenge teke mele tung heke i sipona ke mete ke halaua pekngana mur,
mele nem mutena tau tote pekngana mur.
14 ✡Ke nenge teke a poia ure nenge e heleia lange imo ke e teke a poia, iau
pekngak mur imo.
15 Pe lape e hetue imo ke hengekuleilei ana hana mur ero ol iange
hengekuleilei ana hana mur te eteia utar nenge non nenge nauele iri popoia
ero. Iau e hetue imo ke pekngak mur iange utar nenge Temek hetoro iau ia
e hetore lange imo ke a eteia pule.
16 Imo a hesilei hote iau ero, iau e hesilei hote imo. E hesilei hote imo pe etal
hote imo ke a poia ume urana ngana mur pe amo ume urana ngana nemur
nganangana lohot pe tu ke koko. Pomalam lape Temek tunge ure mur lange
imo nenge teke a hetalaulau pe a onteia i nga iau ek.
17 ✡Pe lek hotonga nenge e tunge lange imo ngana laka nenge e teke
mutemo taua pekngamo mur."

Hehei Pe Hana Nga Ich Te Hesisia Iesus Nena Hana Mur

18 "Pe nenge teke hehei pe hana nga ich nei te hesisia imo a eteia ke te hesis
tele iau ke ulolo.
19 ✡Pe te hesisia imo iange etal hote imo pe e mene hote imo nga ich nei ke
ulolo. Pe nenge teke lemo nga ich nei kura lape muteria tau tote imo pe nei
ero ol. Ke pomalam hehei pe hana nga ich nei te hesisia imo.
20 ✡Letemo metene utar nenge e heleia lange imo ke ulolo. 'Hengekuleilei
ana none i palaungana nge ana aehuna ero.' Ke pomalam nenge teke tepoi

---

✡ **15:6:** Mat 7:19; 13:42 ✡ **15:8:** Mat 5:16 ✡ **15:10:** Ioa 14:15; 1Io 2:5 ✡ **15:12:** Ioa 13:34
✡ **15:13:** Ioa 10:11; 1Io 3:16 ✡ **15:14:** Mat 12:50 ✡ **15:17:** Ioa 13:34 ✡ **15:19:** Ioa 17:14 ✡ **15:20:** Ioa 13:16

poreke iau lape tepoi poreke imo pule. Pe nenge teke te longo taua lek hengetoro mur lape te longo taua lemo hengetoro mur pule.
21 Pe iri te poia poinga nemur lange imo iange iau lek hana mur imo. Pe pule te eteia i nenge kulosia iau at nei ero.
22 Iau ela nge iri nga tele ngana pe e hele lange iri lo, pe nenge teke e hele lange iri ero, lape te etei teu nga poinga poreke ngana ero. Pe nei ero. E hele lange iri ke ulolo pe te longo ole, pomalam reria helenga e ero toto ol.
23 ✡Pe mele nenge hesisia iau hesisia Temek pule.
24 Pe mele pele kikina ero toto nge hele pe ure te lohot manmana. Pe iau, e helele pe urelu te lohotot. Pe nenge teke e poia ume nem nga mataria nga tele ngana ero, lape te etei teu nga poinga poreke ngana ero. Pe nei ero. Iri te naue ure nemur nge epoi hote iri ke ulolo. Pe pomerei toto nenge te hesis apeia imem nai Temek mai?
25 ✡Pe reria poinga nei lohot ke pete tote helenga hel nenge tehas sue nga reria hotonga mur ana alalaha lo nenge hele ke teke, ‘Iri te hesisia iau pe iau lek huna nga ute e nge iri ero.’
26 ✡ “Pe imo amo Halaunga, ngana kou tu luluch nge Temek kura. Pe i Ope nenge hele hote helenga manmanna toto ngana mur nge Temek iange lohot pengpeng nge Temek. Pe iau lape e hekule i ke at nge imo. Pe i lape at ke hemallaha hote iau lange imo pule.
27 Pe imo pule lape a hele hote helenga manmanna toto ngana mur ke mallaha, iange atu luluch nge iau nga etue nenge e talun ke e hetottoro ke at heueu nei.

16

1 “E heleia ure lochloch ngana nei lange imo ke a rahite letemo manmanna ngana mur ke kerkereng.
2 ✡Iange lape te hile hote imo pe lape ala ke a hetalaulau luluch nge iri nga hengetoro ana pele ero ol. Pe nga hoena etue e lape at. Pe iri nenge te teke te hunune imo, te teke ma reria poinga nem pengpeng nga NeHalang matana.
3 ✡Pe te popoia imo ke pomam iange te eteia Temek ero pe te eteia iau ero pule.
4 E heleia ure nemur lange imo nike. Pe ana etue teke lohot ho olo, letemo metene ke e heleia ure nemur lange imo ke ulolo. E heleia ure nemur lange imo nga tele ngana ero iange etu luluch nge imo kura.
5 Pe heueu nei ela mulmule nge Temek lo. Temek nenge kulosia iau at nei. Pe pomerei amo e onteia iau ke pomai ero? ‘O lala langai?’
6 A onteia iau ero iange letemo una nga ure nemur nenge e heleia lange imo ke ulolo.”

Opepengpeng Ana Ume

7 ✡ “Pe helenga nenge lape e heleia lange imo nei manmanna toto koi. Urana nge ela iange ela ngak nei lape halau tote imo. Pe nenge teke ela ero halaunga e lape at nge imo ero. Ke pomalam ela pe e kulosia halaunga nem ke at nge imo.
8 Pe nga etue nenge ana non at, lape hemallaha hot tote ure nemur lange hehei pe hana nga ich nei. Ngana laka; Poinga poreke ngana huuna mur pe poinga mur nenge tatu ke pengpeng nga NeHalang matana pe NeHalang nena haliunga lohot ngana nge he.
9 Pe lape hemallaha hot tote poinga poreke ngana hu una mur iange leteria manmanna nge iau ero.

✡ **15:23:** Luk 10:16 ✡ **15:25:** Psa 35:19; 69:4 ✡ **15:26:** Ioa 14:26 ✡ **16:2:** Mat 24:9; Luk 6:22; Ioa 9:22 ✡ **16:3:** Ioa 15:21 ✡ **16:7:** Ioa 14:16

10 Pe pule lape hemallaha hot tote poinga mur nenge tatu ke pengpeng nga
NeHalang matana iange lape ela nge Temek pe a naue iau ero ol.
11 ✡Pe pule lape hemallaha hot tote NeHalang nena haliunga lohot ngana
nge he iange non poreke ngana nenge nauele ich nei, NeHalang hekou sue
nena kerkerenga ke ulolo.
12 ✡ "Lek helenga halang tetu kura pe lape e heleia lange imo ero iange lape
a mene ke nek ero.
13 Pe Ope nenge hele hotote helenga manmanna ngana mur lape at. Pe nga
etue nenge at i lape hepengia imo pe poia imo ke a eteia helenga manmanna
ngana mur nge NeHalang. Pe helele ia i sipona nena helenga mur ero. I lape
longe helenga mur pe at ke heleia lange imo. Pe ure nemur nenge te lohotot
nga hoena lape heleia lange imo pule.
14 Ke i lape mene lek helenga mur pe heleia lange imo. Nga poinga nei lape
hemallaha hote lek kerkerenga pe hehei pe hana te heto heke iau.
15 Ure lochloch ngana nenge Temek nena ia iau lek ia pule. Ke ngana laka
nenge e hele ke e teke lape e tunge lek helenga lange Opepengpeng pe i lape
heleia lange imo.
16 ✡ "Etue choro mana tu ol pe lape a naue iau ero ol. Pe musuna pol mana
lape anau mule iau."

Tanginga Lohot Ke Iechinga

17 Ol pe Iesus nena hana mur hel te ontei hel nge iri, "Helenga nenge heleia
at nge ita nei luna merei? Nenge hele ke teke, 'Etue choro mana tu ol pe lape
a naue iau ero ol. Pe musuna pol mana lape anau mule iau.' Pe pule hele ke
teke, 'Iange lape ela nge Temek'."
18 Pe te ontei hel mule, "Helenga nenge, 'Etue choro mana tu ol' luna merei?
Ita ta eteia utar nenge helele ia luna ero i."
19 Iesus eteia nge te teke te onteia i. Pomalam hele lange iri, "Iau e hele ke
e teke, 'Etue choro mana tu ol pe lape a naue iau ero ol pe musuna pol mana
lape anau mule iau.' A ontei helelia imo kai nga helenga nei mai?
20 E hele ke manmanna toto lange imo. Iechinga palaungana lape lohot
nge hulua nga ich nei. Pe imo lape a tangtang pe letemo kolkol ulu ke ahet.
Pe lemo tanginga nem lape het pe a iech mule.
21 Hei e nge hoe nena mamau a amneia melmelenga palaungana nga
hohonga ana etue. Pe nga etue nenge hoho ke het letena metene melmelenga
nem ero ol, iange iech toto ia nena mamau nge ha nga ich nei.
22 Pomalam mana nge imo. Heueu nei lape a tangtang pe letemo milang
toto. Pe iau lape enau mule imo kura. Pe nga etue nenge enau mule imo lape
a iech toto pe mele pele mene tote iechinga nem nge imo ero.
23 ✡Nga etue nem lape a onteia iau nga ute ero ol. Temek lape tunge
utar nemur nenge a onteia lange i nga iau ek. Helenga nenge e heleia nei
manmanna koi.
24 Nge nike ke at heueu nei a ontei ke a mene ute e nga iau ek ero kura. Ana
etue at koloi. A ontei pe NeHalang tunge la. Pe lape a iech ele tote ure nemur
nenge a mene.

Ames Ke Kerkereng

25 "E heleia ure nemur nga helenga opene pe nga etue nenge atat nei, lape e
poia helenga e nge pomam ero ol. Lape e hele ke e hemallaha hot tote Temek
lange imo.
26 Nga etue nem lape a hetalaulau lange Temek ke halaua imo nga iau ek.
Pe iau ak ume nenge e onteia i ke halaua imo ero ol.

✡ **16:11:** Ioa 12:31 ✡ **16:12:** 1Ko 3:1-2 ✡ **16:16:** Ioa 14:19 ✡ **16:23:** Mat 7:7

27 ✡Temek i sipona mutena tau tote imo pe mutena tau tote imo iange,
mutemo tau tote iau pe letemo manmanna ke iau eat nge i.
28 Iau, eat nge Temek ke etu teu nga ich nei pe heueu nei lape e hile ich nei
pe ela mule nge Temek.”
29 Ol pe Iesus nena hana mur te hele lange i ke te teke, “Lem helenga nem
mallaha nge imem ol. Pe o hele nga helenga opene ero ol.
30 Pe heueu nei mo naue ke iong o eteia ure lochloch pe lape mele pele
onteia iong nga onteinga e ero. Pe nem poia imem ke letemem manmanna
toto nge oat nge NeHalang.”
31 Pe Iesus tuacholia, “Letemo manmanna nge iau lo?
32 ✡Etue nenge atat ngana koloi at lo nenge lape imo lochloch alot parai ke
ala nga lemo kileng mur. Pe a hilesue iau ke iau toro etu. Pe iau toro etu ero
iange Temek tu teu luluch nge iau ke koko.”
33 ✡“E heleia ure nemur lange imo ke atu teu luluch nge iau pe letemo ma
ke nek. Oe, hehei pe hana nga ich nei lape tepoi poreke imo. Pe imo ames ke
kerkereng iange iau e hekou sue ich nei ke ulolo.”

17

Iesus Hetalaulau Nge Isipona

1 Iesus hele lange nena hana mur ke het pe nau haka langa lut nga tapa pe
hetalaulau ke teke,
“Temek, etue nei sauhot lo. O tunge hemalmalinga nem lange Tum ke o
heneue hehei pe hana. Pomalam mana lape e heneue hehei pe hana ke te
heto heke tote iong.
2 Pe o tunge kerkerenga nge iau ke e muka nge hehei pe hana lochloch.
Ke pomalam, e tunge maulinga ke koko nge iri nemur nenge o poia iri ke lek
hana mur ia iri.
3 ✡Pe maulinga ke koko luna, ngana kai nei mai: Te eteia iong nge iong
toro iong NeHalang toto ngana pe te eteia Iesus Kristus nge o kulos ia at.
4 ✡Ume nenge o tunge at nge iau e poia ke het lo. Ke e hemallaha hote
lem hemalmalinga nga ich nei ke ulolo.
5 ✡Temek, nga etue nenge oala hote tapa pe ich ero kura, etu luluch nge
iong pe o tunge hemalmalinga palaungana at nge iau. Pe heueu nei eat ke etu
luluch mule nge iong pe lape o tung mule hemalmalinga nem at nge iau.”

Iesus Hetalaulau Hana Nenge Te Nanasia I Aria

6 “Iau, e hemallaha hote em lange hana nenge o tunge iri at nge iau nga
ich nei. Hana nemur iong lem hana mur ia iri pe o tunge iri at nge iau pe
te longo taua lem helenga ke ulolo.
7 Pe heueu nei te eteia ke ure lochloch ngana nenge o tunge at nge iau
teat pengpeng nge Iong.
8 Pe e tunge hengetoro nenge o tunge at nge iau lange iri pe te mene. Pe
te etei tote ke iau eat nge iong pe leteria manmanna toto nge o kulosia iau.
9 Pe iau e hetalaulau hehei pe hana nenga ich nei aria ero. E hetalaulau
mana hana nenge o tunge iri at nge iau aria iange lem hana mur ia iri.
10 Pe lek hana mur lochloch iong lem hana mur ia iri. Pe iong lem
hana mur lochloch iau lek hana mur ia iri. Pe iri te hemallaha hotote lek
hemalmalinga ke ulolo.
11 Iau e lala nge iong heueu lola pe lape etu nga ich nei ero ol. Pe iri te
tutu nga ich nei kura. Temek, Iong Non nge Heongana toto. O heneue iri nga

✡ **16:27:** Ioa 14:21, 23 ✡ **16:32:** Mat 26:31, 56 ✡ **16:33:** Ioa 14:27; Rom 5:1; 1Io 5:4 ✡ **17:3:** 1Io 5:20 ✡ **17:4:** Ioa 4:34 ✡ **17:5:** Ioa 1:1

kerkerenga nenga em, nga em nenge o tunge at nge iau. Pomalam, iri lape
tetu ke elle ke pomange iong pe iau nge ita elle mana.
12 ✡Nga etue nenge etu luluch nge iri e nekia iri nga kerkerenga nenga
em nenge o tunge at nge iau. Pe elle nge iri erue ero. Non elle mana nge iri
iskeke hot ke mete ke amneia melmelenga palaungana. Pe ure nem lohot ke
pete tote lem helenga nenge masio nga alalaha.
13 "Iau e lala nge iong heueu lola. Pe e heleia ure nemur nga etue nenge
etu nga ich kura ke hana nemur leteria iech toto ke mange iau nge e iech
toto.
14 E heleia lem helenga lange lem hana mur ke ulolo pe hehei pe hana
nga ich nei singiria sisia iri. Iange iri reria nga ich nei ero. Ke pomange iau
nge lek nga ich nei ero pule.
15 ✡Iau e onteia iong ke o mene hote iri nga ich nei ero. E onteia iong ke
o nauele iri ke nek nge non poreke ngana.
16 Iange iri reria nga ich nei ero ke pomange iau nge lek nga ich nei ero
pule.
17 Lem helenga lohot ke manmanna ke ulolo pe o poia lem helenga nem
ke tuteu toto nge iri. Ke o mene iri ke lem hana mur ia iri pe o helemlem ia
iri.
18 ✡Iong o kulosia iau ke eat nga ich nei, pomalam mana iau e kulos hote
iri ke te haliu hote lem helenga nga ich nei.
19 Pe e tung tote iau lange iong ke e halaua iri. Pomalam, nga lem helenga
manmanna ngana lape te tung tote iri lange iong pule."

Iesus Hetalaulau Iri Nenge Leteria Manmanna Aria

20 "Pe e hetalaulau lek hana mur mana aria ero. Iri hel pule nenge
te longe lek hana mur reria helenga pe leteria manmanna nge iau, e
hetalaulau aria pule.
21 Temek, e hetalaulau aria ke iri elle mana ke pomange ita nai. Iange
iong otu teu luluch nge iau pe iau etu teu luluch nge iong. Pe pule e
hetalaulau ke iri tetu teu luluch nge ita nai. Pomalam hulua lochloch ngana
nga ich leteria manmanna ke iong o kulosia iau.
22 ✡Pe e hemalmal ia iri ke pomange iong nge o hemalmal ia iau. Pe e
hemalmal ia iri ke iri elle ke pomange ita nai nge ita elle.
23 Iong otu teu luluch nge iau pe iau etu teu luluch nge iri ke lape te
lohot ke iri elle toto. Nga poinga nei kileng lochloch nga ich te eteia ke iong
o kulosia iau pe mutem taua iri ke pomange iong nge mutem taua iau.
24 "Temek, lemek ke hana nenge o tunge iri at nge iau nei tetu luluch nge
iau ke te naue lek hemalmalinga nenge lape lohot. Hemalmalinga nem o
tunge at nge iau iange mutem tau tele iau nike nga etue nenge oala hote
tapa pe ich ero kura.
25 "Temek, iong non nge pengpeng toto pe hehei pe hana nga ich nei te
eteia iong ero. Pe iau e eteia iong pe lek hana mur nenge te nanasia iau te
eteia ke iong o kulosia iau at.
26 Pe e hemallaha hote iong lange iri ke te eteia iong ke ulolo. Pe kokoes
lape e hemallaha hottote iong lala nge iri. Pomalam lape muteria taua
pekngaria mur ke pomange iong nge mutem taua iau pe pule lape etu teu
luchluch nge iri."

✡ **17:12:** Ioa 6:39; 13:18 ✡ **17:15:** Mat 6:13; 2Te 3:3 ✡ **17:18:** Ioa 20:21 ✡ **17:22:** Ume 4:32

18

Palinga Hel Ana Hana Mur Te Laua Iesus
(Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Luk 22:47-53)

1 Iesus hetalaulau ke mau ke het pe iri ul nena hana mur te lotele langa ech
nenge Kitron ilina ele. Pe nga lamau ume e nenge te tue ae oliua tu pe Iesus
pe nena hana mur tei teu langa ume neu.
2 Iutas i non nenge lape tung heke Iesus lange hana porekreke ngana mur.
Ana non eteia kileng neu iange kokoes Iesus pe nena hana mur te eukiraurau
nga lamau.
3 Pomalam ana non sauhot nga ume neu. Pe tunginga ana hana mur aria
papalauna mur pe Paresio mur te kulosia palpal hussu mur hel ke tela luluch
nge Iutas. Pe pule, palinga hel ana hana mur nenge Rom te koke iri pe te
lochloch ia reria lemenge mur pe rir pe palinga hel ana ure mur.
4 Pe Iesus eteia ure lochloch ngana nenge lape lohot nge i ke ulolo.
Pomalam i hot lange iri pe onteia iri, “A tango rere itei?”
5 Pe iri te tuacholia ke te teke, “Mo tango rerere Iesus nenge Nasaret.”
Pe Iesus hele, “Iau i loi.” (Pe Iutas i non nenge teke tung heke Iesus lange
iri. Ngana kou mes luluch nge iri pule.)
6 Te longe Iesus nge hele ke teke, “Iau i loi.” Pe te ruka pe te losio langa ich.
7 Pe Iesus ontei mule iri, “A tango rere itei?”
Pe iri te hele, “Mo tango rerere Iesus nenge Nasaret.”
8 Pe Iesus hele la mule nge iri, “E hele lange imo ke ulolo ke e teke iau koloi.
Pe nenge teke a tango rerere iau, iok a hile hote lek hana nemur ke tela.”
9 ✡(Iesus hele ke mau pe pete tote nena helenga nenge hele talue ke ulolo.
Nenge hele ke teke, “Temek, hana nenge o tunge iri at nge iau lape enau ele
iri ke nek toto.”)
10 Pe Simon Petrus lachasiu hote nena palinga hel mese pe pasasal hote
tunginga ana hana mur aria soke nena none talngana ele nenga pen tamal-
mal. (Ana non ene laka Malkas.)
11 ✡Pe Iesus hele lange Petrus, “Otal teu mule mese langa ana manga teu!
Pomerei, ak melmelenga lape lohot ke pomanga Temek letena tuanin hot
ngana ia. Pe iong mam o teke lemek ero ia kai?”

Te Mene Iesus Lange Anas

12 Iok laol, Palinga hel ana hana mur nenge Rom (pe aria soke) pe palpal
hussu mur nenge Iuta te laua Iesus pe teman pakiua penna pe te kale hite.
13 Pe te mene ke tela tala ia i nge Anas. Pe Anas i ne Kaipas uene. Pe i,
tunginga ana hana mur aria soke ia nga hesinga neu.
14 ✡Ne Kaipas i non nenge hetoro hite Iuta mur ke teke, “Urana nge non elle
mana mete ke mene hulua muria.”

Petrus Hele Ke Teke Eteia Iesus Ero
(Mat 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57)

15 Pe Simon Petrus pe neingana e te nanasia Iesus ke tela. Pe neingana nem
nanas teua Iesus langa Kaipas nena pele ana kileng koana nge hot iange non
soke neu eteia i.
16 Pe Petrus kulkulala nge hot nga kue matana. Ol pe Petrus neingana nem
at mule pe hele lange hei nenge nauelele kue matana pe mene teua Petrus
la.
17 Ol pe hei neu onteia Petrus, “Non neu nena none laka iong pule, ae?”
Pe Petrus tuacholia ke teke, “Ero! iau ero i!”

✡ **18:9:** Ioa 17:12 ✡ **18:11:** Mat 26:39 ✡ **18:14:** Ioa 11:49-51

18 Iok, palpal hussu mur pe hekuleileinga ana hana mur temes ke te alelel
oan iange kileng lololo. Pe Petrus mes luluch nge iri ke alelel oan pule.

Tunginga Ana Hana Mur Aria Soke Onteia Iesus
(Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71)

19 Pe tunginga ana hana mur aria soke onteia Iesus nge nena hana mur pe
nga hetoro nganngana mur.
20 Pe Iesus tuacholia ke teke, “Iau, e hetottoro nga mallaha nga hulua
lochloch mataria. E hetottoro nga hengetoro ana pele pe nga NeHalang nena
pele palaungana nenge Iuta mur te eukiraurau ia. Pe e heleia helenga e nga
kileng e nge talkome ero.
21 Pe pomerei nenge o onteia iau? O onteia iri nenge te longe lek helenga
iange iri te eteia utar nenge e heleia.”
22 Iesus hele ke mau pe palpal hussu e tepele i nga hengene pe hele,
“Pomerei nenge o heleia tunginga ana hana mur aria soke ke pomam?”
23 Pe Iesus tuacholia ke teke, “Nenge teke e heleia ute e nge poreke iok, o
hele hote lange hulua nemur. Pe nenge teke e heleia ure nenge manmanna,
pomerei nenge o tepele iau?”
24 Ol pe Anas kulosia Iesus lange Kaipas pe rur tu hite penna kura.

Petrus Channanga Henai pe Hemol Ngana
(Mat 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62)

25 Pe Simon Petrus mes ke alelel oan pe te onteia i, “Non neu nena none
laka iong pule, ae?”
Pe Petrus channanga pe hele, “Ero, iau ero i.”
26 Petrus hele ke mau pe tunginga ana hana mur aria soke nena none tu
lamau pule. Non neu alona laka non nenge Petrus pasasal hote talngana.
Ana non lohaka pe hele lange Petrus, “E naue iong pule nge otu luluch nge
Iesus nga ae oliua ana ume nem.”
27 ✡Pe Petrus channanga mule pule. Pe nga etue neu pengpeng pareo tang
sapele.

Te Mene Iesus Lange Ne Pilatus
(Mat 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Luk 23:1-5)

28 Nga uach uruna toto te mene hote Iesus nga ne Kaipas nena pele pe te
laia i nga non soke nenge Rom nena pele. Pe Iuta mur teteu la ero iange non
Rom neu, ne Pilatus, i Iuta ero. Pe nenge te teke teu la lape singiria muna nga
NeHalang matana pe lape te ngaua ngaunga nenga Ingatoto ero ol.
29 Ol pe ne Pilatus i hot la pe ontei, “Huna nga utar toto nenge a mene non
nei at nge iau?”
30 Pe iri te tuacholia ke te teke, “Nenge teke non nei poia poinga poreke
ngana e ero lape mo mene i at nge iong ero.”
31 ✡Pe ne Pilatus hele, “Imo sipomo a mene pe a amnei teu langa nena
poinga mur. Pe a poia ke a nanasia lemo hotonga mur.”
Pe iri te hele, “Imem, heo ngana nge mo hune mele ke mete.”
32 ✡Reria helenga nemur pete tote Iesus nena helenga nenge hele talue ke
ulolo nenge Rom mur lape te hune i.
33 Ol pe ne Pilatus i teu la mule nga pele palaungana neu pe iua Iesus pe
onteia i ke teke, “Iuta mur aria soke ma iong mam ae?”
34 Pe Iesus onteia i, “Helenga nem lohot nge iong sipom ma mele hel te
heleia iau lange iong?”

✡ **18:27:** Ioa 13:38 ✡ **18:31:** Ioa 19:6-7 ✡ **18:32:** Ioa 3:14; 12:33

35 ✡Pe ne Pilatus tuacholia ke teke, “Iong mam o teke iau Iuta kai ae? Lem
kileng nganangana mur pe lem tunginga ana hana papalauna mur laka
nenge te mene iong at nge iau. Iong mam o poia utar toto e?”
36 Pe Iesus hele, “Iau, lek naualanga pe nekinga ich nei ana ero. Toinge
lek naualanga pe nekinga tunga ich nei lape lek hana mur nenge te umume
nge iau, tepal pe poi ele Iuta mur nge te laua iau. Pe ero. Lek naualanga pe
nekinga ich nei ana ero.”
37 Ol pe ne Pilatus ontei, “Ke hehei pe hana aria naungaala ana non ma
iong mam ae!?”
Pe Iesus tuacholia, “Lem helenga nem manmanna. Hehei pe hana aria
naungaala ana non koi iau. Pe nga nem mana hetak hoe iau pe eat nga ich
nei ke e hele hote helenga manmanna ngana. Pe iri lochloch nenge te longo
lala nga helenga manmanna ngana mur te longo atat nge iau.”
38 Pe ne Pilatus ontei, “Helenga manmanna ngana mam i utar ia?”

Ne Pilatus Hele Ke Te Heon Heke Iesus Nga Manga Toto
(Mat 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:13-25)

Ol pe ne Pilatus i hot mule lange Iuta mur pe hele, “Iau, e hottaua ute e nge
non nei poia ke poreke ero.
39 Nga soksoko lochloch nga ngaunga matana nenga Ingatoto ana etue, e
tung hotote none nga tuele au ngana lange imo. Poinga nem e poia ke nanas
urume lemo poinga. Lememo ke e tung hote Iuta mur aria naungaala ana
non, ae?”
40 Pe iri alngaria la mule, “Ero, i ero! O tung hote Parapas at nge imem!”
Pe Parapas i non nenge hunun hana pe kemkeme.

19

1 Ne Pilatus hele ke palinga hel ana hana mur te nosia Iesus.
2 ✡Pe te helule rur nge matantana nenge pomanga pale pe tetal heke nga
palpalna pe te heron heke hengeron kunkun ngana nge i.
3 Pe emule mana te songlele ia i ke te teke, “Masin! Iuta mur aria naungaala
ana non! Lape omes ke kerkereng ol!” Pe te tepele nga ramana.
4 Ol pe ne Pilatus i hot la mule pe hele lange Iuta mur, “A longo at! Lape
e hele ke te mene hote i at nge imo ke anau nge i. Ke lape a eteia nge iau e
hottaua poinga poreke ngana e nge poia ero.”
5 Iok, Iesus i hot la luluch nga rur matantana ngana nenge tetal heke nga
palpalna pe hengeron kunkun ngana neu. Pe ne Pilatus hele lange iri, “Anau
at ana non koi!”
6 Pe tunginga ana hana mur aria papalauna mur pe palpal hussu mur te
naue Iesus pe alngaria ke te teke, “O heon heke i nga manga toto! O heon
heke i nga manga toto!”
Pe ne Pilatus tuacholia lange iri ke teke, “Imo sipomo a mene i pe a heon
heke i nga manga toto. Iange iau, e hottaua poinga poreke ngana e nge poia
ero.”
7 Pe Iuta mur te hele, “Imem lemem hotonga e tu. Pe mo teke non nem
mete urume hotonga nem hele ngana iange i sipona hele ke teke i NeHalang
Tuna.”
8 Ne Pilatus longe hana nemur reria helenga pe matau toto.
9 ✡Ol pe iteu la mule nga pele palaungana neu pe ontei mule Iesus, “Iong
mam lem langai toto?”
Pe Iesus heleia helenga e ero.

✡ **18:35:** Ioa 1:11 ✡ **19:2:** Luk 23:11 ✡ **19:9:** Mat 27:12

10 Pe ne Pilatus hele, “Pomerei nenge o tuacholia iau ero? Iau lek
kerkerenga nenge e hele ala am pe lek kerkerenga nenge e hele ke palinga
hel ana hana mur te heon heke iong nga manga toto. O eteia nei ero kai?”
11 ✡Pe Iesus hele, “NeHalang tunge kerkerenga nem lange iong. Pe nenge
teke ero mele pele nge tunge iau lange iong ero. Pe non nenge tunge iau
lange iong, na poinga poreke ngana mur ele haka toto nga lem poinga poreke
ngana mur.”
12 ✡Ne Pilatus longe helenga nei pe letena tuanin rara ke teke hele ala Iesus
ana. Pe ero Iuta mur alngaria ke te teke, “Nenge teke o hele ala ana lape
neingam ne Kaesa ero ol. Ne Kaesa nena ngarang toto laka mele nenge hele
ke teke i naungaala ana non.”
13 Ne Pilatus longe helenga nei pe mene hote Iesus lange hot pe la ke are
nga arenga nenge te amnei urumrume helenga mur. Nga kileng unne nenge
te hetue ke Um Arenga. Nga helenga Hipru te hetue ke Kapata.
14 Iok, ngaunga matana nenge Ingatoto ana etue mam pe lohot. Pe etue
neu i etue nenge te tatalo elele ure mur pe lala ke sinanga luana lo. Pe ne
Pilatus hele lange Iuta mur, “Anau at amo naungaala ana non koi.”
15 Pe iri alngaria ke te teke, “A mene hote i kela aheon heke nga manga
toto.”
Pe ne Pilatus onteia iri, “A teke e heon heke amo naungaala ana non nga
manga toto?”
Pe tunginga ana hana mur aria papalauna mur te tuacholia ke te teke,
“Imem emem naungaala ana none ero ol, ne Kaesa i toro mana.”
16 Pomalam ne Pilatus tunge Iesus lange iri ke te heon heke nga manga
toto.

Palinga Hel Ana Hana Mur Te Heon Heke Iesus Nga Manga Toto (Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Luk 23:26-43)

Ol pe Palinga hel ana hana mur te mene Iesus kela.
17 Pe Iesus i sipona takisia ana manga toto kela nga Kittol ana kileng (nenge
iri Hipru te hetue ke Kolkota.)
18 Nga lamau te heon heke i nga manga toto pe te heone hana nai pule nga
Iesus ilina ele pe ele. Elle heon nga pen tamalmal pe e nga pen hoihoi pe
Iesus nga tunangana.
19 Pe ne Pilatus hele ke tehas ia helenga toto e pe tetal heke nga manga toto.
Helenga toto neu hele ke pomai, “IESUS NENGE NASARET, IUTA MUR ARIA
NAUNGAALA ANA NON.”
20 Helenga toto neu tehas ia nga helenga Hipru pe helenga Latin pe helenga
Krik. Pe hulua halang te sisia helenga neu iange kileng nenge te heon heke
Iesus ia, tu rochroi mana nga tuele tana palaungana neu.
21 Ol pe tunginga ana hana mur aria papalauna mur te hele lange ne
Pilatus ke te teke, “Iong ohas ia ke ‘Iuta mur aria naungaala ana non’. Pe
imem mo teke ohas ia ke pomai koi, ‘Non nei hele ke teke i Iuta mur aria
naungaala ana non.’ ”
22 Pe ne Pilatus hele, “Utar nenge e hele ke tehas ia tu ke pomalalom.”
23 Iok, palinga hel ana hana mur te hero hite Iesus nga manga toto ke het
pe te mene nena hengeron mur nenge hot ana pe te heronge nge iri. Pe te
mene nena hengeron nenge teu ana pule nenge ana simanga nga ilina ero.
24 ✡Pe te hele tele hel nge iri ke te teke, “Nena hengeron nei lape ta chachia
ero. Ta poia hesalanginga e ke henonou hote non tei nenge lape mene ke
nena ia.”

✡ **19:11:** Ioa 10:18; Ume 2:23; Rom 13:1 ✡ **19:12:** Luk 23:2; Ume 17:7 ✡ **19:24:** Psa 22:18

Poinga nei lohot ke pete tote NeHalang nena helenga nenge masio nga
alalaha ke ulolo nenge hele ke teke,
“Te mene lek hengeron mur nenge hot ana
pe te heronge nge iri.
Pe te poia hesalanginga e nga lek hengeron nenge teu ana
ke henonou hote non tei nenge lape mene ke nena ia.”
Ke palinga hel ana hana mur te poia poinga nei.

25 ✡Iok, Iesus tana pe tana tina pe Maria nenge Klopas nehei pe Maria
nenge Maktala, temes rochroi nga manga toto nenge Iesus heon haka ia.
26 ✡Pe Iesus nena non nenge mutena tau tote mes pule. Ol pe Iesus naue i
pe hele lange tana ke teke, “Etak o naue i ke pomanga tumia.”
27 Pe pule Iesus hele lange nena non neu, “Pe iong o naue i ke pomanga
tamia.” Ke nga etue neu pengpeng Iesus nena non neu mene he Maria langa
nena pele ke nauele i.

Iesus Mete
(Mat 27:45-56; Mak 15:33-41; Luk 23:44-49)

28 ✡Iok, Iesus eteia ke ure lochloch ngana umeia ke het lo. Ol pe hele, “E teke
ein ech.” Iesus nena helenga nei lohot ke pete tote NeHalang nena helenga
nenge masio nga alalaha ke ulolo.
29 ✡Kaliu e nge muta ia uain ehech ngana ma. Pe te mene ute nge makuk
pe te panun teua la ke rumia uain neu. Ke het pe te kale taua nga memeta
kina pe tetul heke langa Iesus hanna.
30 Iesus inia uain neu ke het pe hele, “Het lo.” Ol pe Iesus palpalna tuakolo
sio pe ngana iuch hot sapele.
31 ✡Iok, ngaunga matana nenga Ingatoto ana etue mam pe lohot. Pe etue
neu i etue nenge te tatalo elele ure mur. Pe Iuta mur aria papalauna mur
lemeria ero hana nge te heon nga manga toto nga etue palaungana neu.
Pomalam te onteia ne Pilatus ke te teke, “O longele imem ke mo pal hoa hana
nemur aperia kina pe mo mene sue koluria mur nga manga toto.”
32 Ol pe palinga hel ana hana mur tela tala nge hana nai nem pe te pal hoa
aperia kina ke te mete ke ueiuei.
33 Iok, te teke tela nge Iesus pe tenau pe mete lo. Pomalam te pal hoa apena
kina ero.
34 Pe palinga hel ana none tua teua io nga Iesus alalina. Ol pe Iesus eina pe
ech te pasiling hot.
35 ✡Mele nenge naue ure nei nge lohot heleia ke teke ure nei lohot ke
manmanna. Pe eteia ke teke i hele ke manmanna. Ke imo pule lape letemo
manmanna.
36 ✡Ure nemur te lohot ke pete tote NeHalang nena helenga nenge masio
nga alalaha ke ulolo, nenge hele ke teke, “Lape te pal hoa kina e ero.”
37 ✡Pe NeHalang nena helenga e pule nge masio nga alalaha lo hele ke teke,
“Lape tenau lange non nenge tetue ana io.”

Tealo Hite Iesus Koluna
(Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Luk 23:50-56)

38 Iok, urelu lochloch ngana nemur te lohot ke ulo pe Iosep nenge nena nge
Arimatea lake ontei tote Iesus koluna nge ne Pilatus ke teke alo hite. Pe ne
Pilatus longala. Pomalam, Iosep lake mene sue Iesus koluna. Iosep i Iesus
nena non ia pule pe talkome letena manmanna ngana pe heleia lange mele
ero toto iange mataua Iuta mur aria papalauna mur hel pule.

✡ **19:25:** Mat 27:55-56 ✡ **19:26:** Ioa 13:23 ✡ **19:28:** Psa 22:15 ✡ **19:29:** Psa 69:21 ✡ **19:31:** Deu 21:22-23 ✡ **19:35:** Ioa 21:24 ✡ **19:36:** Exo 12:46; Num 9:12; Psa 34:20 ✡ **19:37:** Zec 12:10; Hem 1:7

39 ✡Pe Nikotemus i non nenge lake naue Iesus nga miliko nga etuene lo, i
pule la luluch nge Iosep. Ana non mene sini ana monri nge meena toto. Sini
nemur teume hote ae nai eiria nge te heluluch tele pe inangaria ehech toto.
40 Iri nai te mene Iesus koluna pe te ruchite nga ruchinga hit hussu ngana.
Pe teun hite Iesus koluna ana sini nemur. Te poia ke te nanasia poinga nenge
Iuta mur te popoia nga aria pum mur, nenge tealo hitite iri.
41 Iok, metenga ana ich unne tunga kileng nenge te heon haka Iesus ia. Pe
polo heueu ngana e nge mele koluna mateu ia ero kura, tunga metenga ana
ich unne neu.
42 Pe tetal teu mene Iesus koluna nga polo neu iange polo neu tu ke rochroi
mana. Pe pule etue neu i etue nenge te tatalo elele ure mur nga Israel mur
aria etue palaungana nenge te hetalaulau ia.

20

Iesus Maul Haka Mule
(Mat 28:1-8; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12)

1 Iok, nga Sante nga uach uruna toto kileng nonenone kura pe Maria
Mantalena oala ke langa polo nenge Iesus koluna mateu ia. Oala kela pe um
nenge tetal ele nga polo hanna tunga munna ero ol.
2 Ana hei naue ke mau pe song langa kileng nenge Simon Petrus iri nai
Iesus nena non nenge mutena tau tote te tutu ia. Song la pe hele, “Te hemou
hote Non Soke koluna lo pe mo eteia tetal ngaria ia ero.”
3 Ol pe Petrus iri nai i nenge Iesus mutena tau tote neu, te song sapele ke
tela nga polo nenge Iesus koluna mateu ia.
4 Te song ke te lala pe Iesus nena non nenge mutena tau tote ris tote Petrus
pe song kela sauhot tala,
5 pe teu langa polo ero. Tatuch sio ke teke nau pe es mene ruchinga hit
hussu ngana mur nge tema.
6 Pe Simon Petrus at ke sauhot pe teu la pengpeng nga polo pe naue
ruchinga hit hussu ngana nemur nge tema.
7 Pe nenge te ruch hit Iesus palpalna ia, te loua ke ma ke altoto nga
ruchinga hit hussu ngana nemur.
8 Iok, Iesus nena non nenge sauhot tala i pule nanas teu la. Teu la pe naue
ure nemur pe letena manmanna.
9 ✡NeHalang nena helenga nenge masio nga alalaha ke ulolo hele ke teke,
“Iesus lape maul haka mule nga metenga.” Helenga nei mallaha nge iri ero
kura.
10 Ol pe iri nai te lohaka pe tela mule nga tetu ngaria.

Iesus Lohot Nge Maria Mantalena
(Mat 28:9-10; Mak 16:9-11)

11 Pe Maria mes ke tangtang nga polo hanna ol. Pe tatuch sio ke teke nau
teu la,
12 pe naue angkelo nai nge reria hengeron hussu pe teare nga Iesus koluna
ma ngana. Elle are nga Iesus palpalna ma ngana pe elle are nga Iesus apena
ma ngana.
13 Pe te onteia hei neu, “O tangtang ia utar?”
Pe hei neu hele, “E tangtang ia ak Soke koluna, ngana i mele hel te hemou
hote pe e eteia tetal ngaria ia i ero koi.”
14 ✡Ana hei hele ke mau pe ralele pe naue Iesus nge mes pe lekleke i.
15 Ol pe Iesus onteia i, “O tangtang ia utar? Pe o tango rerere itei?”

✡ **19:39:** Ioa 3:1-2 ✡ **20:9:** Ume 2:24-32; 1Ko 15:4 ✡ **20:14:** Luk 24:16; Ioa 21:4

Pe hei neu teke ma non nenge nauelele metenga ana ich unne neu ke hele
lange i ke teke, “Kole, nenge teke o hemou hote Iesus koluna, o heleia at nge
iau pe mola ke mo lolo mule at.”
16 Pe Iesus hetue hei neu ene, “He Maria!”
Pe Maria ralele lange Iesus pe hele nga helenga Hipru ke teke, “*Raponi!*”
(Helenga nei luna, “Hetoronga.”)
17 ✡Ol pe Iesus hele lange i, “Ora at nge iau ero iange e haka lange Temek
ero kura. Ola ke o hele lange titik mur nenge leteria manmanna nge iau ke o
teke, iau e haka lala nge Temek nenge iri pule Temeria pe i ak Soke ia nenge
iri pule aria Soke.”
18 Iok laol, Maria Mantalena lange Iesus nena hana mur pe hele ke teke,
“E naue Non Soke lo.” Pe nene ure nemur nenge Iesus heleia lange i nge iri
pule.

Iesus Lohot Nge Nena Hana Mur Nenge Te Nananasia I
(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Luk 24:36-49)

19 Iok, nga Sante nga ulei Iesus nena hana mur te eukirau nga pele e pe
tepiu ele iri ke kerkereng toto iange te mataua Iuta mur aria papalauna mur.
Pe Iesus lohot mana ke mes nga tunangaria pe hele ke teke, “E hetalaulau
amo ke letemo maluch sio ke nek mule.”
20 ✡Iesus hele ke pomau ke het pe heteia penna mur pe alalina lange iri.
Iesus nena hana mur leteria iech toto nge tenau mule i.
21 Pe Iesus hele mule lange iri, “E hetalaulau amo ke letemo maluch sio ke
nek mule. Temek kulosia iau ke eat pomalam mana lape e kulosia imo ke
ala.”
22 Iesus hele ke mau ke het pe ula hote eingana lange iri pe hele, “A mene
Opepengpeng.
23 ✡Nenge teke a saua hehei pe hana reria poinga poreke ngana ke te lasus
toto, NeHalang lape poia ke pomalam pule. Pe nenge teke a saua hehei pe
hana reria poinga poreke ngana mur ero, poinga poreke ngana nemur lape
tetu kura.”

Iesus Hetei Hote I Lange Tomas

24 Iok, Iesus nena hana mur iri analoch pe nai pe elle nge iri ene Tomas
(nenge tehau keke ke ene Titimus). Pe nga etue nenge Iesus lohot nge nena
hana mur Tomas tunga etue neu ero.
25 Ol pe pekngana mur tela pe te hele lange i ke te teke, “Mo naue Non Soke
lo!”
Pe Tomas hele lange iri, “Imo a teke a naue Iesus pe iau letek manmanna
nga lemo helenga nemur ero. Nenge teke e naue kirum munna nga penna
mur pe io munna nga alalina pe e rahite iri lape letek manmanna.”
26 Iok, etue iri rahtele nai mule nga hoena Iesus nena hana mur tetu teu
mule nga pele letena. Nga etue neu Tomas tu luluch nge iri ol. Pe tepiu ele
pele matana mur ke kerkereng toto. Pe Iesus at mana ke mes nga tunangaria
pe hele, “E hetalaulau amo ke letemo maluch sio ke nek mule.”
27 Ol pe Iesus hele lange Tomas, “O talue perim kukana at nga kirum
munna nenga perik pe onau. Pe otul hote perim pe opoi teua nga alalik.
Letem manmanna pe letem nachnai ero ol.”
28 Pe Tomas tucholia pe hele ke teke, “Iong NeHalang nenge e heto hekeke
pe ak Non Soke iong!”

✡ **20:17:** Rom 8:29; Hip 2:11-12 ✡ **20:20:** Ioa 16:22; 1Io 1:1 ✡ **20:23:** Mat 16:19

29 ✡Ol pe Iesus hele lange i ke teke, “Urana hatong! Iong o naue iau pe letem
manmanna pe iri nenge te kolkol ia iau pe leteria manmanna lape te iech
toto.”

Pomerei Toto Nenge Ioanes Has Hote Alallaha Nei?

30 Tehas hote alalaha nei iange nga etue nenge Iesus tu luluch nge nena
hana mur, poi hote merakulo mur nge halang toto. Pe ure nemur nenge Iesus
poi hote iri nem, halang tehas sue nga alalaha nei ero.
31 ✡Pe nemur nenge ehas sue iri nei, nenge poia ita ke letera manmanna
ke Iesus i NeHalang Tuna pe i Kristus. Ke nenge teke letera manmanna nga
nem, lape ta mene maulinga ke koko nga Iesus ene.

21

Iesus Hetei Hote I Nge Nena Hana Mur Nge Kalelea

1 Iok, nga hoena Iesus hetei hot mule nge nena hana mur nga ech nge
Kalelea. (ech nem ene e pule Tiperius) Pe hetei hot ngana ia i poi ke pomai:
2 Simon Petrus pe Tomas (nenge tehau keke ke ene Titimus) pe Nataniel
(nenge nena nge Kana nge Kalelea) pe ne Sepeti tutuna mur pe Iesus nena
hana nai pule, tetu ke muria elle nga lamau.
3 ✡Pe Simon Petrus hele lange iri ke teke, “Iau lape e lohot kela euas.” Pe iri
te hele, “Mo koko nge iong ke itaul ta uas.” Ol pe tela ke te lohaka sapele nga
sulang. Pe nga miliko neu ruo e ha nga aria hoat ero toto.
4 Pe nga uach uruna kileng matale sisio pe Iesus mes nga peipei nga ech
ilina pe nena hana mur te naue pe te lekleke i.
5 Ol pe Iesus ontei hot lange iri ke teke, “Hana, a uasia ruo hel kau?”
Pe iri te tuachol ia ke teke, “Ero toto i!”
6 Pe Iesus hele lange iri, “A hesue amo hoat lakou nga sulang ilina ele nenga
pen tamalmal. Nga lamam lape aole ruo hel.” Iok, te hesue hoat nem la pe te
alker nge tetak haka mule iange ruo halang toto teha nga hoat.
7 ✡Pe Iesus nena non nenge mutena tau tototе hele lange Petrus, “Non Soke
laka nenge hele hot atat nge ita nem!” Nga etue nenge Simon Petrus longe
non neu nge hele ke teke “Non Soke laka nenge hele hot atat nge ita nem,”
ueiuei mana kale loua nena hengeron nenge hot ana nga luana (iange i haka
hot tele ke ulolo) pe tamu sio nga ech pe pasu sio ke langa peipei.
8 Pe pekngana mur teote sulang pe teole hoat luluch nga ruo ke tesio langa
peipei iange malang nenge sio langa peipei sase ero. Sase ngana ana lome
iri ana non kina lime mana. (100 mita)
9 Iok, tela ke temes nga peipei pe te naue oan ngingina ngana. Pe nga oan
matana te naue ruo hel nge makmak pe ngaunga hel tema pule.
10 Ol pe Iesus hele lange iri ke teke, “Ruo nenge aole iri nem, a mene hel
at.”
11 ✡Iok, Simon Petrus tamu haka nga sulang pe halaua pekngana mur ke
teole sue hoat ke langa peipei. Pe hoat neu muta ia ruo papalaungana mur
nge iri ana non kina rahtele nai pe analoch pe mol (153). Ruo nemur iri
halang pe hoat neu chach poreke.
12 Ol pe Iesus hele lange iri, “Aiat ke angau ol.” Iesus nena hana mur te
eteia ke i Non Soke. Pe iri te here tau helia onteinga nenge, lape elle nge iri
ontei lil hote i ke teke, “Ia iong itei mam?”
13 Ol pe Iesus lake mene ngaunga nem pe tunge lange iri pe poia ruo ke
pomalam pule.

✡ **20:29:** 1Pi 1:8 ✡ **20:31:** Ioa 3:15; Rom 1:17; 1Io 5:13 ✡ **21:3:** Luk 5:4-7 ✡ **21:7:** Mat 14:29; Ioa 13:23 ✡ **21:11:** Luk 5:6

14 ✡Ke Iesus maul haka mule nga metenga ke ulolo. Pe hetei hot ngana ia i
lange nena hana mur hemol ngana koi nga nenge nei.

Iesus Ontei Hote Petrus

15 Iok, te ngau ke het pe Iesus onteia Simon Petrus, “Simon, iong ne Ioanes
tuna. Imo lochloch ngana nei mutemo taua iau, pe iong mutem tau tote iau
ma ero?”
Pe Petrus tuacholia, “Oe Non Soke. O eteia ke iau mutek tau tote Iong.”
Pe Iesus hele lange i ke teke, “O nauele lek hana mur ke nek ke pomanga o
nauele sipsip mur.”
16 ✡Pe Iesus ontei henai ngana, “Simon iong ne Ioanes tuna. Mutem tau
tote iau ma ero?”
Pe Simon tuacholia, “Oe Non Soke, o eteia ke iau mutek tau tote Iong.”
Pe Iesus hele lange i ke teke, “Onek hite lek hana mur ke pomanga onek
hite sipsip mur.”
17 Pe Iesus ontei hemol ngana ke teke, “Simon iong ne Ioanes tuna. Mutem
tau tote iau ma ero?”
Pe Petrus letena huna iange Iesus ontei hemol ia i ke ulolo ke teke. “Mutem
taua iau ma ero?” Ol pe Petrus hele, “Non Soke Iong o eteia ure lochloch
ngana pe o eteia ke mutek tau tote iong!”
Pe Iesus hele lange i ke teke, “O nauele lek hana mur ke nek ke pomanga o
nauele sipsip mur.
18 Pe e hele ke manmanna toto lange iong; Nga iong lomele ngam iong
sipom o hemele iong pe oi ke ola nga lemem ngam. Pe nga etue nenge o
tuauna ol lape otul hote perim pe mele at ke hemele iong. Pe lape mene iong
langa kileng nenge lemem ero nge ola ia.”
19 ✡(Petrus mete ngana lape lohot ke mau kou nga Iesus hele ngana neu.
Pe nga nem lape te heto heke tote NeHalang ene.) Iesus hele ke mau ke het
pe hele, “Oi at ke o nanasia iau.”

Iesus Heleia Nena Non Nenge Mutena Tautote

20 ✡Ol pe Petrus ralele pe naue Iesus nena non nenge mutena tau tototе
nge nananasia iri. (I laka nenge matu haka toto nge Iesus nga etue nenge te
ngaungau pe onteia i ke teke, “Non Soke itei toto nenge lape tung heke iong
langa hana porekreke ngana mur peria?”)
21 Ke Petrus naue i pe onteia Iesus ke teke, “Non Soke, pe non neu lape te
poia i ke pomerei?”
22 Pe Iesus tuacholia ke teke, “Nenge teke lemek non nem lape tu ke maulul
kela het nga etue nenge eat mule. Pe pomerei nenge letem una sakilil nga ure
nei? O iat ke o nanasia iau!”
23 Ol pe Iesus nena hana mur nenge te nananas ia i, iri halang te longe pe
te hele ke te teke Iesus nena non nem lape mete ero. Helenga nenge non nem
lape mete ero Iesus heleia ero. Iesus hele mana ke teke, “Nenge teke lemek
non nem lape tu ke maulul kela het nga etue nenge eat mule. Pe pomerei
nenge letem huna sakilil nga ure nei?”
24 ✡Iesus nena non nenge mutena tau tote esia ure lochloch ngana nei pe
heleia helenga nemur pe has sue iri. Pe ita ta eteia ke nena helenga nemur
manmanna.

Iesus Poia Ure Nge Halang Toto

✡ **21:14:** Ioa 20:19, 26 ✡ **21:16:** Ume 20:28 ✡ **21:19:** Mat 16:24-25; 2Pi 1:14 ✡ **21:20:** Ioa 13:23-25 ✡ **21:24:** Ioa 19:35

25 ✡Iesus poia ure lochloch ngana hel pule. Pe nenge teke tehas sue ure
lochloch ngana nemur nga alalaha, iau e teke ich nei kino mana pe alalaha
nemur lape muria ero nge tema ia.

✡ **21:25:** Ioa 20:30

Hekulkulonga Mur Aria Ume

Apostel Mur Aria Ume

1 ✡Oe, Teopilos mur, iau Lukas koi ehas ia alalaha nei lange imo pe e teke e
hele mule lange imo. Nga lek alalaha nenge ehas tele lange imo, e has urume
ure lochloch ngana nenge Iesus popoia pe hetottore nga etue nenge talune
ana ume,
2 ✡kela het nga etue nenge haka langa lut nga tapa. Ana non haka langa
lut nga tapa ero kura pe Opepengpeng halaua i ke hele lange nena hana mur
nenge hesilei hote iri. Pe i hele urume reria ume nenge lape te poia.
3 ✡Iesus mete ke ulolo pe lohot mulmule nge nena hana mur ke etue iri ana
non kina nai (40). Pe nga etue nemur, popoia ure halang ke te esia pe leteria
manmanna ke Iesus maul haka mule nga ana metenga lo. Nena hana mur
te esia i pe heleia NeHalang nena naualanga pe nekinga lange iri.
4 ✡Nga etue nenge Iesus tu luluch nge iri kura pe tunge helenga kerkereng
ngana nei lange iri ke teke, “Atu nge Ierusalem mukam ke a kulele tunginga
nenge e hele ia lange imo lo. Tunginga nenge Temek heleia ke teke tunge
lange imo.
5 ✡Ioanes henune imo nga ech mana. Pe nge rou pongnai lape a mene
henuninga nga Opepengpeng.”

NeHalang Mene Heke Iesus Langa Lut Nga Tapa

6 ✡Iesus nena hana mur teare luluch nge i pe te onteia i ke te teke, “Non
Soke, lape otal haka mule Israel kai? Nga etue nemai?”
7 ✡Pe Iesus hele, “Ure papalaungana nemur aria etue, Temek i sipona talue
iri. Iange i nauele ure lochloch. Ke imo a eteia ure nemur te lohot ngaria ero.
8 ✡Pe nga etue nenge Opepengpeng sio at nge imo, lape a mene kerkerenga
nenge a haliu hote iau lange hehei pe hana lochloch. Ke lape a haliu nge
Ierusalem pe nge Iutea lochloch pe nge Samaria pe nga kileng lochloch
ngana nga ich.”
9 Iesus helele kura pe NeHalang mene heke i ke la sapele nga lut nga tapa.
Pe hana nemur temes ke tenau ala tote i kela lele teu nga ulu.
10 Hana nemur mataria tu mana nga lut kura pe hana nai nge reria
hengeron hussu te lohot ke temes luluch nge iri.
11 ✡Pe te hele, “Imo hana nenge Kalelea, pomere nenge ames ke anau haka
lamana nga tapa mam? A esia Iesus laka NeHalang mene heke i ke la nga lut
nga tapa lo! Pe at mule ngana, lape pomalam mana nga haka la ngana nem.”

Mateas Mene Iutas Munna

12 ✡Ure nemur te lohotot pe Iesus nena hana mur tetu nga hengene nenge
Oliua. Ke het pe tei sio ke tela mule nge Ierusalem. Pe kue sase ngana nenge
lange Ierusalem ana lome iri ana non kina iri lime iri analoch. (kilomita elle)
13 ✡Iok laol, tei teu lange Ierusalem pe tei haka langa lut nga pele letena
unne nenge te tutuia. Iri lochloch eria koi: Petrus, Ioanes, Ieims, Antreas,
Pilipus, Tomas, Patolomius, Mateus, Ieims nenge Alpeus tuna, Simon nenge
seilil kina, pe Iutas nenge Ieims tuna.

✡ **1:1:** Luk 1:3 ✡ **1:2:** Mak 16:19; Luk 24:49-51 ✡ **1:3:** Luk 24:36-49; Ume 10:41 ✡ **1:4:** Luk 24:49; Ioa 14:16-17; Ume 2:33 ✡ **1:5:** Mat 3:11 ✡ **1:6:** Luk 24:21 ✡ **1:7:** Mak 13:32 ✡ **1:8:** Mat 28:19; Luk 24:48 ✡ **1:11:** Mat 26:64; Luk 21:27 ✡ **1:12:** Luk 24:50-53 ✡ **1:13:** Mat 10:2-4

14 Iri lochloch te eukirau ke kokoes mana ke te hetalaulau. Iri ul hehei
nemur pe Maria nenge Iesus tana, pe Iesus titina mur.
15 Nga etue hel nga hoena iri lochloch ngana nenge leteria manmanna te
eukirau. Iri nenge te lohot, iri ana non kina iri rahtele elle (120). Pe Petrus
mes haka pe hele,
16 ✡"Titik mur pe liliuk mur, imo a eteia poinga nenge Iutas poia nem.
NeHalang nena helenga lohot ke manmanna lo. Ke Opepengpeng hele hote
nga Teuit anna ke teke, Iutas lape i non nenge henonou hote hana nenge te
laua Iesus.
17 Nga tele ngana, imem pekngamem Iutas pe i rahite ume elle mana nenge
pomange imem nei."
18 ✡(Iok Iutas poia poinga poreke ngana nem pe te olia i nga umtutuna. Pe
mene umtutuna nem pela olia ich unne. Pe nga ich unne nem, ana non losio
ke mete pe sana chach pe makanna pararai hot.
19 Hulua lochloch ngana nenge tetu nge Ierusalem, te longe pe te hetue
kileng neu nga reria helenga ke ene Akaltama. Luna: Eina lele ich.)
20 ✡Pe Petrus hele mule, "Helenga nenge Teuit has sue nga alalaha nenge
Sam hele ke pomai,
" 'Lape na pele nganngana ero
pe mele tuia ero.' "
Pe hasinga e pule hele ke teke,
" 'Mele lape mene munna nga ana ume.'
21 Ke pomlam lape ta henonou hote mele ke mene munna ol. Pe mele
nem lape ta henonou hote nga iri hana nenge te i lululuch nge ita nga etue
lochloch nenge Non Soke Iesus i luluch nge ita.
22 ✡Talun ngana nga etue nenge Ioanes henunun, ke la het nga etue nenge
NeHalang mene heke Iesus langa lut nga tapa."
23 Iok laol, te henonou hot ke hana nai. E ene Iosep nenge te hetue ke
Pasapas (pe ene e pule Iastus). Pe e ene Mateas.
24 Ol pe te hetalaulau lange NeHalang ke pomai, "Non Soke iong o eteia
utar nenge tuteu nga hulua lochloch leteria. Ke pomalam o hemallaha hote
non elle nge iri nai nei ol, nenge o henonou hote
25 ke mene Iutas munna. Iange Iutas hile sue ume nei lo. Pe i kou lake
amnei ana nga kileng unne nenge lape laia."
26 Laol pe te mene um nai nenge hana nai neu eria maia, pe te saua ana
maelpa pe Mateas ene mahot ia. Pomalam tesis luluche i lange Iesus nena
hana analoch pe elle neu, ke mene Iutas munna.

2

Opepengpeng Sio At Ngana

1 ✡Pentekos ana etue at pe iri lochloch te eukirau ke muria elle.
2 Pe ueiuei mana ute sio at nga tapa pe alngana pomanga tuttula palaun-
gana. Sio at pe hemute pele letena nenge te tuia.
3 ✡Ol pe te esia ute hel nge pomanga oan remen ngana nge la ke rongo heke
iri elle pe elle pe tu haka mana nga houngaria.
4 ✡Te muta nga Opepengpeng pe te talun ke te hele nga helenga altoto
ngana mur nenge tunge lange iri.
5 Pe nge Ierusalem, Iuta mur hel nenge leteria metene NeHalang ke kokoes,
te tu pule. Pe iri teat nga kileng lochloch ngana nga ich.

✡ **1:16:** Psa 41:9 ✡ **1:18:** Mat 27:3-8 ✡ **1:20:** Psa 69:25; 109:8 ✡ **1:22:** Mak 1:9; 16:19; Ioa 15:27
✡ **2:1:** Lev 23:15-21; Deu 16:9-11 ✡ **2:3:** Mat 3:11 ✡ **2:4:** Mak 16:17; Ume 4:31; 10:44-46; 19:6

6 Te longe ure neu nge lohot pe teat ke te eukirau. Teat ke te eukirau pe te
rura toto iange te longe hana nemur nge te helele nga kileng elle pe elle reria
helenga mur pengpeng.
7 Ol pe ngaria lohot pe te hele, “Hana nemur reria nge Kalelea pe chauling
mur ia iri.
8 Pe pomere nenge ta longe iri nge te hele nga ita sipora rera helenga mur
mai?
9 Ita lochloch ngana nei ta at nga kileng nemur nge Patia pe nge Mitia, pe
nge Ilam pe nga kileng nenge Mesapotamia pe nge Iuta pe nge Kapatosia pe
nga kileng nenge Pontus pe Eisia pe nge
10 Prikia pe nge Pampilia pe nge Ekipto. Pe nga kileng nemur nenge Lipia
nenge rochroi lange Sirini. Pe ara hel nge ita teat nge Rom.
11 (Iri nenge teat nge Rom, hel iri Iuta pengpeng nike. Pe hel, iri Iuta ero
mukam pe nga hoena te lohot ke iri Iuta.) Pe ara hel nge ita teat nge Krit
pe nge Arapia. Pe ita lochloch ngana ta longe hana nemur nge te heleia ure
papalaungana nemur nenge NeHalang popoia iri. Pe te heleia ure nemur
nga ita sipora rera helenga mur pengpeng.”
12 Ngaria lohot pe leteria lilil toto pe te ontei hel mulmule nge iri ke te teke,
“Ure nenge lohotot nemai, luna mere toto mai?”
13 Pe hel tetua sal haka ke te teke, “Hana nemur tein iam.”

Petrus Hemellehe Hulua Ramaria

14 Iok, Petrus mes haka luluch nge pekngana mur nenge analoch pe elle
nem pe haliu ke palaungana toto lange hulua lochloch ngana ke teke, “Iuta
mur pe imo lochloch ngana nenge atu nge Ierusalem, a longo at nge iau pe e
hemallaha hote ure nenge te lohotot nei luna lange imo.
15 Imo a teke hana nemur tein. Pe iri tein ero iam, iange kileng uach mana
kura!
16 E hele lange imo pengpeng, ure nenge te lohotot nei, hetatalonga Ioel
hele talue nge nike lo. Hele ke teke,
17 ✡ “ ‘NeHalang hele ke pomai koi;
Etue nemur nga hoena nge te lohot tala nga etue hetala ngana,
iau lape e tunge Opepengpeng ke rongo heke iri lochloch.
Tutumo mur tatamanna pe tutumo mur heheina,
lape te haliu hote lek helenga mur.
Pe lape lemo lolomele mur,
lape tenau operia ia ure mur
pe amo hana papalauna mur,
lape tema operia rara.
18 Pe lek hekuleileinga ana non mur,
manmanna toto ke te mene Opepengpeng nem pule,
ke iri pule te haliu hote lek helenga mur.
Iri nenge tatamanna pe heheina pule.
19-20 Pe lape epoi hote ana lala hel nga lut nga tapa ke pomai,
lape chaia tua ero ol, pe kileng au mana.
Pe teio matana lape hul ke pomanga toho.
Pe lape epoi hote ana lala hel nge sio nga ich ke pomai,
lape e heremenia kileng nga toho
pe e poia kileng ke oan ngaulele pe kileng pulu ala mana.
Pe ure nemur lape te lohot tala
nga NeHalang ana etue nenge palaungana toto.
21 Pe iri lochloch ngana nenge te tang la nge Non Soke ke halaua iri,
lape tetu ke te maulul.’ ”

✡ **2:17:** Jol 2:28-32

22 Pe Petrus hele pule, “Imo hana nenge Israel, a longo at nga lek helenga.
E teke e hele urume Iesus nenge Nasaret lange imo. Imo sipomo a eteia ume
papalaungana pe lala mur nenge Iesus poi hote lange imo ke a esesia lo. Nga
NeHalang lemene ngana toto, poia ure nemur ke te lohot ke pomalam. Iange
i teke heneue imo ke a eteia ke i sipona kulos sue Iesus at.
23 Pe nga NeHalang lemene ngana, tung heke Iesus langa perimo ke
pomanga i sipona letena tuanin hot ngana ia nge nike, pe heleia ke teke poia.
Ke imo sipomo a hune Iesus nenge a tunge i langa hana poreke ngana mur
peria ke te heon heke i ke mete.
24 Pe NeHalang hemaul heke mule Iesus nga metenga. Hile hote i ke mete
sapele ero, iange kerkerenga pele nga metenga nakuna ero nge hekou sue
Iesus.
25 ✡Non Soke Teuit heleia Iesus ke pomai,
“ ‘Kokoes mana e esesia Non Soke.
Pe ute pele ero nge heloiloi ia iau.
Iange ana non tu ke rochroi mana nge iau.
26 Ke pomalam letek urana toto pe e hele ke e iech mana.
Pe pule singik nei lape tuke angala mana nge NeHalang.
27 Iange NeHalang iong, o hile sio mene iau
ke etu nga hana nenge te mete reria kileng ero.
Pe lape o hile sio mene lem non nge pengpeng
ke ma ke punich nga ich letena ero.
28 Iong, o henonoua iau nga maulinga ana kue lo.
Ke lape o poia iau ke etu luluch nge iong
pe o poia iau ke e iech toto.’ ”
29 ✡Iok Petrus hele mule, “Titik mur e teke e hele hot pengpeng lange imo
nge rette Teuit. Ana non mete ke tealo hite i lo. Pe ana polo tu luluch nge ita
ke at nga etue nenge heueu nei.
30 ✡Pe non soke Teuit nem i hetatalonga. Pe i eteia utar nenge NeHalang
heleia ke teke poia. NeHalang talue helenga kerkereng ngana nge teke
hemes heke Teuit nette e ke lohot ke i naungaala ana none, ke pomange Non
Soke Teuit i sipona.
31 ✡Iok, Non Soke Teuit eteia utar nenge NeHalang teke popoia, pomalam
hele urume Mesias nem maul haka mule ngana ke teke, ana non lape tu ke
lasus nga hana nenge te mete reria kileng ero. Pe pule lape koluna ma ke
punich nga polo letena ero.
32 Ke Ne Iesus nei, ngana kou NeHalang hemaul heke mule i nga metenga
lo. Ke imem lochloch ngana nei, Iesus maul haka mule pe at ke lohot nge
imem. Ke ngana koi nenge mo hele hotote ure nemur, iange mo esia lo.
33 ✡Ke Ne Iesus nem, ngana kou maul haka mule kela are nga Temene
penna tamalmal lo. Pe mene Opepengpeng nga Temene penna lo. Ke
pomanga Temene hele talaia lo ke teke tunge lange i. Pe nena tunginga
nenge hekulo sue at nge imem, ngana koi nenge a esesia pe a longlonge
heueu nei.
34 ✡“Iange Non Soke Teuit haka langa lut nga tapa ero. Pe Iesus i toro mana
haka langa lut nga tapa. Pe Non Soke Teuit hele ke pomai,
“ ‘Non Soke hele lange ak Non Soke ke pomai:
“O haka at ke oare lakoi nga ilik ele nenga perik tamalmal.
Oare lamai kela het nga etue nenge,
35 e mene lem ngarang mur, ke e talue iri nga apem sana ene,
ke apem ana manga mur ia iri.” ’

✡ **2:25:** Psa 16:8-11 ✡ **2:29:** 1Ki 2:10 ✡ **2:30:** 2Sa 7:12; Psa 89:3-4; 132:11 ✡ **2:31:** Psa 16:10
✡ **2:33:** Ume 5:32; 7:55-56 ✡ **2:34:** Psa 110:1

36 ✡ "Ke imo hana nenge Israel, nenge nei a etei tote ol, iange Iesus nenge a heon heke i nem, NeHalang tal heke tote i ke i soke toto ol. Ke i Mesias nenge mene mule NeHalang nena hana mur nenge hesilei hote iri lo."
37 Iok laol, Petrus na helenga nemur tua tote hehei pe hana leteria, ol pe hehei pe hana nemur te hele lange Petrus pe pekngana mur ke mai, "Oe atong mur, pe imem lape mopoi ke pomere mai ol?"
38 Pe Petrus hele lange iri ke mai koi, teke, "Imo lochloch ngana nem, imo elle pe elle, a hulia letemo nga lemo poinga poreke ngana mur, pe a mene henuninga nga Iesus Krisus ene. Pomalam lape NeHalang letena ia imo nga lemo poinga poreke ngana mur. Pe lape a mene tunginga nenga Opepengpeng pule nenge NeHalang hekulo sue at nei.
39 ✡NeHalang talue helenga kerkereng ngana lo, nenge teke tunge Opepengpeng lange imo pe nge tutumo mur pe nge hulua lochloch ngana nenge tetu nga tau. Oe, tunge lange iri nenge i sipona iua iri."
40 Pe Petrus hele hote helenga e pule lange iri pe hele ke kerkereng toto lange iri ke mai, "Anau ala amo, iange lape melmelenga palaungana nenge NeHalang tunge lange hana poreke ngana mur, lape mene imo pule!"
41 ✡Petrus na helenga tua tote leteria pe hulua halang toto leteria manmanna nga helenga nemur. Ke pomalam te mene henuninga. Ke hehei pe hana iri ana non kina lime iri analoch iri mol (3,000) te lohot ke Iesus nena hana mur nga etue neu pengpeng.

Iri Nenge Leteria Manmanna Nge Iesus Tetu Ngaria

42 ✡Iok, iri lochloch ngana nenge te hulia leteria pe te mene henuninga nem, kokoes mana tela nge Iesus nena hana mur ke te hetottore iri. Pe tetu ngaria pomai, tenau hel mule nge iri ke pomanga iri lochloch titiria mur hel. Te eukirau pe te ngau ke elle pe te eukirau ke te hetalaulau.
43 Pe Iesus nena hana mur tepoi hotote lala mur pe ure papalaungana mur pe hulua te esesia pe te rura toto. Pe haria kangkanga manmana.
44 ✡Ke iri lochloch ngana nenge leteria manmanna nge Iesus tetu manmana ke muria elle, pe te tung helel aria ure.
45 Nenge teke tetu pe mele na ure unne sune mana, te mene reria ure hel langa ingala, nem pe mele hel te olia reria ich unne pe uruna te laia nge mele nem.
46 Kokoes mana tela ke te eukirau nga NeHalang nena pele palaungana. Pe pule tela ke te eukirau ke te ngau nga reria pele mur. Te ngau pe te iech pe te tung helia aria ngaunga.
47 ✡Pe te heto heke NeHalang ene pe te iech toto iange hehei pe hana lochloch nenge Ierusalem, leteria urana mana nge iri. Nga etue lochloch, NeHalang hesilei hotote nena hana mur. Ke nga poinga nem mana, iri nenge NeHalang mene mule iri pe leteria manmanna nge Iesus, te lohot ke iri hulua toto.

3

None Nge Apena Lul

1 Nga ulei nga etuene e, Petrus iri nai Ioanes tei teu lala nga NeHalang nena pele palaungana. Tei teu lalamau ke te hetalaulau ke pomanga kokoes te popoia lo.
2 Pe NeHalang nena pele palaungana neu matana, te hetue ke ene Rerere. Pe none nge apena lul nga i kino ngana nike arare lamau. Kokoes mana te

---

✡ **2:36:** Ume 5:30-31 ✡ **2:39:** Isa 57:19 ✡ **2:41:** Ume 2:47; 4:4 ✡ **2:42:** Ume 20:7 ✡ **2:44:** Ume 4:32-35 ✡ **2:47:** Ume 6:7; 11:21

takisia i ke te laia nga pele matana neu, ke longlong umtutuna nge hehei pe
hana nge tei teu lala nga NeHalang nena pele palaungana neu.
3 Iok, esia Petrus iri nai Ioanes nge tei teu lala, pe long umtutuna lange iri.
4 ✡Ol pe Petrus iri nai Ioanes te nachnei hite i, pe Petrus hele, “Onau at nge
imem!”
5 Iok, ana non naula nge iri nai pe teke ma lape te tunge ute lala nge i.
6 ✡Pe Petrus hele mule lange i, “Iau lek umtutuna ero toto koi, nenge lape
e tunge lange iong. Pe lek ure nenge e teke e tunge lange iong ngana koi nei;
Nga Iesus Kristus nenge Nasaret ene, e hele lange iong ke omes haka pe oi!”
7 La Petrus rahit heke non neu nga penna tamalmal pe ueiuei mana ana
non apena takaha pe mes sapele.
8 Non neu mes nga apena pe tamu haka pe talun ke i rara sapele. Pe i pe
Petrus pe Ioanes tei teu la sapele nga NeHalang nena pele palaungana neu
letena. Pe non neu ii pe tamtamu pe heto hekeke NeHalang ene.
9 Pe hulua lochloch ngana nga lamau te esia non neu nge ii pe te longe i
nge heto hekeke NeHalang,
10 ol pe te rura toto pe leteria tuanin rara ke te teke, “Utar toto nenge poia
non nem ke urana mule?” Iange tenau urume ke i non nenge arare ke long
manmana umtutuna nga pele matana nenge Rerere.

Petrus Haliu Nga NeHalang Na Pele Palaungana

11 Iok laol, hulua lochloch ngana te longe ure neu nge lohot pe te song ke
tela nga sauach nenge te hetue ke Solomon na Sauach. Tela pe non neu lau
hite Petrus pe Ioanes ke temes.
12 Pe Petrus esia hulua lochloch ngana nemur nge te rura ia non neu nge
i mule pe hele, “Imo hana nenge Israel, pomere nenge a nachnei sakililia
imem ke pomam? Imo a teke lemem kerkerenga palaungana pe imem toto
kai, nenge mo poia non nei ke i mule mai?
13 ✡Ra tete mur aria soke NeHalang nenge Apraham pe Isak pe Iakop te
heto hekeke, tunge hemalmalinga lange nena hekuleileinga, Iesus lo. I laka
nenge a tunge i langa hana nenge Rom peria. Pe Pilatus hele ke teke hottaua
ute nge non nem poia ke poreke ero, pomalam teke papa ala ana nga helenga
pallaklaka ngana nenge a poia lange i. Pe imo a hulia patangamo lange i pe
a toto ita toto lange Pilatus ke a teke, non nei mete.
14 Non nei, NeHalang nena non toto. Ke na poinga pe na ume mur
pengpeng mana. Pe imo lememo ero ia i ke a teke lake mete. Pe a hele lange
Pilatus ke mene non nenge hunun hana munna.
15 Ke imo a hune non nenge tunge maulinga at nge ita laka. Pe ana non,
NeHalang hemaul heke mule i lo. Imem nai mo esia ke ngana koi nenge mo
heleia.
16 Ke imem nai letemem manmanna toto nge Iesus. Imo a esia non nenge
apena lul nem, i urana mule nga kerkerenga nenga Iesus ene. Ke letemem
manmanna ngana nge Iesus laka nenge poia non nem ke urana mule.
17 ✡ “Pe titik mur, e eteia ke ulolo. Imo ul amo papalauna mur, a poia poinga
nei lange Iesus iange a eteia ero. Ke ngana laka nenge lememo ero ia i.
18 Pe e hele lange imo pengpeng, NeHalang hele hote nga hetatalonga mur
haria nge nike lo. Nenge hele ke teke, ‘Non Mesias nenge at ke mene mule
nena hana mur, lape takisia melmelenga palaungana.’ Ke nga poinga nenge
a poia nem, pete tote NeHalang hele ngana.

✡ **3:4:** Ume 14:9 ✡ **3:6:** Ume 4:10; 16:18 ✡ **3:13:** Exo 3:6, 15; Luk 23:13-25; Ume 2:23 ✡ **3:17:** Luk 23:34; 1Ti 1:13

19 ✡Pomalam apoi ke pomai koi; A hulia letemo nga lemo poinga poreke
ngana mur pe a nanasia NeHalang. Pomalam lape NeHalang letena porekeia
imo nga lemo poinga poreke ngana mur.
20 Nenge teke apoi ke pomam, lape NeHalang hekulo sue opemo ana
ngaunga at nge imo. Ke lape kulosia Mesias nenge i sipona henonou hote
lo, ke at mene mule nena hana mur nenge hesilei hote iri lo. Ke Mesias nem
laka Iesus i sipona.
21 Pe i lape tunga tapa mukam ke kulele etue nenge NeHalang talue ke
teke, poia ure lochloch ngana ke te lohot ke heueu ngana mule. Helenga
nem, NeHalang i sipona hele hote nga nena hetatalonga mur haria nge nike.
Pe hetatalonga nemur, NeHalang talue iri ke altoto ke te poia ume nem
pengpeng.
22 ✡Ke nge nike, Moses hele tote Ne Iesus ke mai,
“ ‘Amo Soke NeHalang lape henonou hote mele e nge imo sipomo,
pe talue i ke i hetatalonga ke mange iau.
Pe teke hele ke mere lange imo,
a longo taua nena helenga mur.
23 Pe mele hel nenge te longo taua hetatalonga nem nena helenga ero,
lape tetu teu langa NeHalang nena hana mur ero.
Pe lape NeHalang hun sue iri ke tehet.’
24 “Pe hetatalonga lochloch ngana nge nike, te hele hote utar nenge te
lohotot heueu nei. Talun nge hetatalonga Samuel pe ole lange pekngana
nemur nenge te nanasia i.
25 ✡Pe imo lape a mene ure nemur nenge hetatalonga mur te heleia. Pe
NeHalang hele hote ure nemur nga etue nenge, i pe lemo tete mur te talue
helenga tomunga hel nem. Iange i hele lange Apraham ke pomai, ‘Lape
e pete hulua lochloch nga ich, pe petanga nem lape at nge iong sipom
alom.’ Nge nike, NeHalang tunge helenga nem lange Apraham, pe heueu
nei, petanga nem sio at nge imo ol.
26 ✡Ke pomalam NeHalang henonou hote nena non pe kulosia i ke at tala
nge imo ke pete imo pe halaua imo elle pe elle, ke a hile lemo poinga poreke
ngana mur.”

4

Hana Papalauna Leteria Inin Taua Petrus Iri Nai Ioanes

1 Iok, Petrus iri nai Ioanes te hele lala nge hehei pe hana kura pe tunginga
ana hana mur pe non soke nenge nauelele NeHalang nena pele palaungana
ana naungaala mur pe Satiusi mur hel teat ke te puris.
2 Teat pe leteria inin toto iange Petrus iri nai Ioanes te hetottore hehei pe
hana nga Iesus nge maul haka mule nga metenga. Ke nem hemallaha hot
tote ke, iri nenge te mete lape te maul haka mule.
3 Laol pe hana papalauna nemur te laua Petrus iri nai Ioanes ke te teke te
onteia iri nai pe ero. Iange kileng ulei sio lo. Pomalam tetal teua iri langa
tuele au ngana.
4 ✡Pe hulua lochloch ngana nenge te longe iri nai reria helenga, leteria
manmanna. Ke iri nenge leteria manmanna te lohot ke iri ana non kina lime
iri analoch iri lime (5,000).
5 Iok, pomange rou almasinga ana hana mur pe hana nenge iri mukmuka
nge Israel mur pe hotonga ana hetoronga mur, teat ke te eukirau nge
Ierusalem.

✡ **3:19:** Ume 2:38 ✡ **3:22:** Deu 18:15, 18-19 ✡ **3:25:** Gen 22:18 ✡ **3:26:** Ume 13:46 ✡ **4:4:** Ume 2:41

6 Pe tunginga ana hana mur aria non soke, ene Anas. Ke Anas pe Kaepas pe
Ioanes pe Aleksanta pe iri hel pule nenge te lohot nga mata nenge tunginga
ana hana mur, iri lochloch tela ke te eukirau luluch nge hana nemur.
7 Laol pe te hemesia Petrus iri nai Ioanes nga mataria pe te onteia iri ke
pomai, “A poia ure nei ke mere mai? A mene lemo kerkerenga langai nenge
a poia ure nei? Pe a poia nga itei ene?”
8 Pe Opepengpeng teu ke muta toto nge Petrus pe tuacholia hana nemur
reria helenga ke mai, “Imo almasinga ana hana mur pe imo hana nenge imo
mukmuka nge Israel mur:
9 A onteia imem nga halaunga nenge mo poia nge ape lul nei. Maul ke
mere?
10 ✡Imo lochloch pe imo Israel mur a longo ke nek. Non ape lul nei urana
mule nga Iesus Kristus nenge Nasaret nena kerkerenga. Pe imo a hune ana
non ke mete nga ana manga toto. Pe NeHalang hemaul heke mule i. Pe
NeHalang nena helenga hele ia Iesus ke mai:
11 ✡ “ ‘I laka, i um nenge imo hana nenge a lelele pele lememo ero ia.
Pe i, lohot ke i um palaungana nenge rahtua ele pele.’
12 ✡Maulinga at nge mele ero ol. At mana nga Iesus ene.”
13 Hana papalauna nemur te esia Petrus pe Ioanes pe te rura. Iange iri nai
temes ia aria seilil. Pe te eteia iri lo, nge iri hana mana nge ramaria alchach
ero. Pomalam te eteia iri nai nge tetu luluch nge Iesus.
14 Pe te esia non ape lul nem nge mes luluch nge iri pe te reng toto ke te
hele ia helenga e ero ol.
15 Hana papalauna nemur te kulos hote iri nai pe te hele tele el nge iri,
16 “Lape ta poia iri nai ke pomere? Hehei pe hana lochloch ngana nge
Ierusalem te esia iri nge tepoi hote ure palaungana nem nge hemallaha hote
NeHalang na hekerkerenga. Ure nei, ta talkome ero ol i!
17 Teke poi, pe ta hele ke kerkereng lange iri nai ke te heto heke Iesus ene
ero ol. Pomalam ure nei het la koloi pe te heloloune ero ol.”
18 ✡Te iua iri nai pe te hele ke kerkereng lange iri nai ke te hetottoro pe te
haliu nga Iesus ene ero ol.
19 ✡Pe Petrus iri nai Ioanes te hele, “A mil teu la. Nga NeHalang matana,
poinga tei nge urana? Mo longo taua NeHalang ma mo longo taua imo?
20 Imem, ute pele nge ra ele halimem ero ol iange mo longe pe moes tote
lo.”
21 Pe hana papalauna nemur te hottaua ute ero toto nge poreke nge iri nai
nge tetal teua iri nga tuele au ngana. Pomalam, te keres taua iri pe te kulos
hote iri nai ke tela. Iange hulua te esia ure nem nge lohot pe te heto heke
NeHalang.
22 Pe non nenge te hemasia i nei ana hesinga ele haka nga ana non kina nai
(40).
23 Te kulos hote Petrus iri nai Ioanes ke het pe tela sapele nge pekngaria
mur pe te heleia ure lochloch nenge almasinga ana hana mur pe tunginga
ana hana mur aria papalauna mur te hele ia lange iri.
24 ✡Iri te longe helenga nemur pe iri lochloch leteria elle pe te hetalaulau
lange NeHalang ke pomai, “Non Soke, iong sipom oala hote tapa pe ich pe
ruach pe ure lochloch ngana.
25 ✡Nge nike toto, Opepengpeng hele hot nga lem hekuleileinga, lemem te
ne Teuit hanna ke pomai:
“ ‘Pomere nge hana lomonmona mur leteria inin hali?

✡ **4:10:** Ume 3:6, 13-16 ✡ **4:11:** Psa 118:22 ✡ **4:12:** Mat 1:21 ✡ **4:18:** Ume 5:28 ✡ **4:19:** Ume 5:29 ✡ **4:24:** Exo 20:11; Neh 9:6; Psa 146:6 ✡ **4:25:** Psa 2:1-2

Pomere nge tetal hel ia helenga ke te heporeke Non Soke?
26 Kileng mur nga ich aria naungaala mur
tetal helenga ke tei ia polong.
Hana papalauna mur pule tetal helenga
ke te hekou sue Non Soke
pe Mesias nenge Non soke tal hote ke mene mule ita.'
27 ✡Oe Non Soke. Manmanna nge Herot iri nai Pilatus te heua hana lomonmona mur pe Israel mur ke teare nga tuele tana nge Ierusalem. Tetal helenga ke te hekou sue Iesus, lem hekuleileinga nenge otal hote.
28 ✡Iri te poia poinga nem, nanas mene iong lemem ngam. Iange lohot nga lem kerkerenga nike.
29 ✡Iok, Non Soke o nau sio at nge imem, lem hekuleileinga mur ke o halaua imem. Iange hana kai te hemataua imem mai. Ke o halaua imem ke momes ke kerkereng toto ke mo haliu hote lem helenga.
30 Otul hote perim ke mo hemasia haleles mur pe mopoi hote ure papalauna ke hemallaha hote lem kerkerenga. Mo poia ure nemur nga Iesus ene, lem hekuleileinga nenge iong sipom otal hote."
31 Te hetalaulau ke ulo, pe kileng nenge te hetalaulau ia nem rur. Pe Opepengpeng hemute iri lochloch ke aria seilil ke te hele hote NeHalang na helenga.

Iri Nenge Leteria Manmanna Te Halau Hel Iri

32 ✡Iri nenge leteria manmanna, leteria pe ramaria elle mana. E nge iri teke i toro nena ute ero, iange ure lochloch te teke iri lochloch reria.
33 NeHalang tung sue hekerkerenga palaungana lange Iesus nena hekulkulonga mur ke te haliu hote Iesus maul haka mule ngana. Pe pete tote iri lochloch.
34 ✡Iri lochloch reria ure pe ute e nge alpapa nge iri ero. Iange iri nenge reria ich pe reria pele, te hile hotote ke mele hel te ololia iri.
35 Pe te mene ure nemur ururia pe te tunge lange hekulkulonga nemur. Pe hekulkulonga nemur te heronge lange iri nenge reria ure mur ero.
36 None nge ene Iosep, tana hoe i nge Saipras. Pe ana mata, Liuai. Pe hekulkulonga nemur te hetue i ke ene Parnapas. (Luna, non nge hekerkereng ia hehei pe hana leteria pe halachlaua iri.)
37 Ana non pule hile hote na ich unne ke mene uruna pe tunge lange hekulkulonga nemur.

5

Ananias Iri Nai Sapaera

1 Iok laol, none nge ene Ananias iri nai nehei Sapaera reria ich unne, mele hel te olia pule. Pe Ananias rahite umtutuna nenge ich neu uruna ele.
2 ✡Nehei pule eteia pe ngata mana. Ol pe Ananias mene umtutuna ele mana, pe laia nge Iesus nena hana mur iange ele kou talkome lo.
3 ✡Pe Petrus hele lange Ananias, "Pomere nenge ongata lange Non Poreke ngana ke o pallakaia Opepengpeng, ke o rahit mule umtutuna ele nga ich uruna nenge o mene nem?
4 Ich nem te olia ero kura pe iong lem nike. Pe te olia ke het pe umtutuna nem, iong lem pengpeng. Pe utar nenge pa heke iong ke o poia poinga nei? Iong o pallaklaka ia none mana ero, o pallakaia NeHalang laka nem."

✡ **4:27:** Mat 27:1-2; Luk 23:7-11; Ume 3:13 ✡ **4:28:** Ume 2:23 ✡ **4:29:** Epe 6:19 ✡ **4:32:** Ume 2:44 ✡ **4:34:** Ume 2:45 ✡ **5:2:** Ume 4:34-35 ✡ **5:3:** Ioa 13:2

5 Ananias longe helenga nem, pe losio pe mete sapele. Pe iri nenge te longe
ure nem nge lohot, mataunga palaungana laua iri.
6 Ol pe hana lolomele hel tela ke te ruchite non neu koluna pe te takis hote
kela tealo hite.
7 Etue mala pol lo pe Ananias nehei iteu at. Pe i eteia utar nenge lohot tala
nga etue neu ero.
8 Ol pe Petrus onteia i, “O hele at nge iau mukam, lemo ich unne nenge te
olia lange imo nai, uruna kaloi?”
Pe ana hei hele, “Oe, uruna lochloch lakalom.”
9 Ol pe Petrus hele mule lange i, “Pomere nenge imo nai em a ngata hel ke
a totoia NeHalang opene ke pomam? Onau la, hana nenge tealo hite em iau
temes nga pele matana neu pe lape te takis hote iong la pule!”
10 Nga etue unne neu pengpeng, hei neu losio pe mete sapele. Pe hana
lolomele tei teu at pe ana hei mete lo, pomalam te takis hote kela tealo hite i
nga ene rikena.
11 Ol pe iri lochloch ngana nenge leteria manmanna nge Iesus, pe iri hel
pule nenge te longe ure nemur nge te lohotot, iri te matau toto ol.

Iesus Na Hekulkulonga Mur Te Hemas Mule Hulua Halang

12 ✡Iesus nena hekulkulonga mur tepoi hote ure papalaungana halang
ke hulua lochloch te esia. Pe iri nenge leteria manmanna, te lala ke te
eukiraurau nga Solomon Nena Sauach.
13 Pe iri nenge te tu nge hot, leteria urana mana nge iri pe teteu pulut mana
pe teare luluch nge iri ero.
14 Pe hulua halang toto, leteria manmanna nge Iesus pe teteu kela te koko
teu nge Iesus nena hana mur.
15 Ol pe hehei pe hana tela ke te takis hote iri nenge singiria haleles ke teat
ke te emara sue iri nga hete mur nga kue ilina. Pomalam, Petrus itoto pe
opene ma hite iri pe temaul.
16 Pe hulua lochlolch ngana nga kileng nemur nenge tetu rochroi nge
Ierusalem, te longe pe iri pule te takis hote haleles kina mur pe iri nenge
uneinei poia iri. Te atia iri pe Iesus nena hana mur te hemas mule iri
lochloch.

Tetal Teua Petrus Iri Nai Ioanes Nga Tuele Au Ngana

17 Ol pe tunginga ana hana mur aria soke pe pekngana mur nenge iri
Satiusi, te esia ure nemur nenge Iesus nena hana mur te poia pe saria keke
iri.
18 Pomalam te lohaka pe telaua Petrus iri nai Ioanes pe tetal teua iri langa
tuele au ngana, kela tetu luluch nge hana porekreke ngana mur.
19 ✡Pe nga miliko NeHalang nena angkelo e loe tuele au ngana neu matana
pe mene hote Petrus iri nai Ioanes pe hele lange iri ke mai,
20 “Ala ke a mes nga NeHalang nena pele palaungana letena pe a hemal-
laha hote helenga lange hehei pe hana ke nek nga tunga heueu ngana nei.”
21 Iok laol, uach sio pe iri nai teteu la sapele nga NeHalang nena pele
palaungana pe te talun ke te hetottore hehei pe hana ke pomanga NeHalang
nena angkelo neu heleia lo. Pe Anas iriul pekngana mur te iua hana
papalauna nenge Israel te eukirau. Pe te hekulo helenga langa tuele au
ngana ke te mene Petrus iri nai Ioanes at.
22 Iok palpal hussu mur tela ke te lohot nga tuele au ngana pe Iesus nena
hana nai neu iri ero lo. Ol pe tela mule pe te hele lange hana papalauna
nemur ke mai,

✡ **5:12:** Ume 2:43; 14:3 ✡ **5:19:** Ume 12:7-10

23 “Mola ke mo lohot lamau pe mo esia piunga lochloch ngana nga tuele
chantom ngana neu, aria chaunga tetu ke tekerkereng. Pe naualanga nemur
nenge te umume lamau, temes ke te ronge piunga lochloch. Iok, mo lohe
piunga e ke moi teu la, pe hana nemur iri ero.”
24 Nga etue nem, hana papalauna mur pe non soke nenge nauelele
palpal hussu mur nga NeHalang nena pele pe tunginga ana hana mur aria
papalauna mur te longe ke mau, pe ngaria lohot pe leteria tuanin rara ke te
teke, hana pane tela ke merei?
25 Ol pe none at pe hele, “A nau at, hana nenge atal teua iri langa tuele au
ngana nem, ngaria kou te hetottore hehei pe hana nga NeHalang nena pele
palaungana letena.”
26 Ol pe palpal hussu mur iriul aria soke, tela ke te mene iri pe te mene iri
ke nek mana pe te poia ute hel lange iri ero, iange te mataua hulua lochloch
ngana nemur nge lape telope aria um.
27 Iok laol, palpal hussu nemur te mene iri ke tela te hemesia iri nga hana
nenge te longlongo helenga mataria. Pe Anas lohaka pe hele,
28 ✡ “Imem moheo ele tote imo nge a hetore hehei pe hana nga non nem
ene. Pe ero. Imo a hetottoro pe kura, ke hehei pe hana nga kileng lochloch
ngana nge Ierusalem te longe lemo helenga mur lo. Pe pule, imo a tue
helenga at nge imem ke a teke mo hune non nem ke mete.”
29 ✡Pe Petrus iri ul Iesus nena hekulkulonga mur te tuacholia hana nemur
reria helenga ke mai, “Imem mo nanas tau pulut mene hana pele hel nga ich
nei reria helenga ero. Mo nanas mene NeHalang na helenga mur!”
30 Imo a heon heke Iesus nga manga toto, ke nga poinga nem, a hune i ke
mete. Pe ratete mur aria Soke NeHalang hemaul heke mule i nga metenga
lo.
31 ✡Pe mene heke i kela hetakile nga ilina nga penna tamalmal. Nga lamau
Iesus lohot ke i naungaala ana non pe hemasinga ana non. Iange NeHalang
teke Israel mur te hulia leteria pe te mene maulinga ke koko.
32 Imem mo esia utar nenge NeHalang poia lo. Pe imem toro ero. Imem ul
Opepengpeng. I laka, NeHalang nena tunginga nenge tunge lange iri nenge
te longo taua i.
33 Iri hana papalauna nemur nge Israel, te longe ke mau pe leteria inin toto
nenge te teke te hune Iesus nena hana mur ke te mete.
34 Pe ero, Non Paresio e nge ene Kamaliel mes haka nga hana papalauna
nemur leteria pe hele ke teke, te mene hote Iesus nena hana mur kela temes
pol nge hot mukam. Ana non i hotonga ana hetoronga ke hulua lochloch
ngana tepoi ke nek lala nge i.
35 Pe hele lange hana papalauna nemur ke mai, “Imo hana nenge Israel,
anau ke nek toto nga utar nenge a teke a popoia lala nge hana nemur.
36 ✡A eteia, nga lia manmana none nge ene Tiutas lohot pe teke i non
palaungana pe na kerkerenga halang. Pe hana iri ana non kina iri ana non
kina elle (400) leteria manmanna nge i pe te nanasia i. Pe nga etue nenge te
hune i ke mete, nena hana mur te ua parai pe tepoi hote ume pele ero.
37 Iok, nga hoena Iutas nenge na nge Kalelea lohaka. Lohaka nga etue
nenga sisalanga nge hehei pe hana lohot, ke tehas susue eria. Ana non teu
nga hulua leteria ke te nanasia i ke tepoi heke hunelinga, iange lemeria ero
ure neu nge lohot. Iok te hune i ke mete pe iri lochloch ngana nenge te
nanasia i nem te ua parai pule.
38 Pe nga ure nenge lohot heueu nei, e hele lange imo pengpeng, a poia
ute lange hana nemur ero toto. A hile hote iri ke tela! Iange nenge teke ure

✡ **5:28:** Mat 27:25 ✡ **5:29:** Ume 4:19 ✡ **5:31:** Ume 2:33-34; Epe 1:20; Hip 2:10; 12:2 ✡ **5:36:** Ume 21:38

nenge te popoia nei, iri siporia tepoi heke mene, lape ure nem sisparai sio
mule.
39 Pe nenge teke NeHalang i sipona poi heke, imo nakumo ero toto nge apoi
ele iri. Nenge teke apoi poreke iri heueu, apoi poreke NeHalang ke ulolo!”
Laol pe hana papalauna nemur te nanas mene Kamaliel nena helenga.
40 ✡Iok, teiu teu mule Iesus na hekulkulonga nemur at pe te palia iri. Te
palia iri ke het pe te hele ke kerkereng toto mule lange iri ke te hetore hehei
pe hana nga Iesus ene ero ol. Ke het pe te kulos hote iri ke tela sapele.
41 ✡Iok laol, hekulkulonga nemur te hile sue hana papalauna nemur ke
tela ol pe te iech toto iange NeHalang teke nakuria nge te mene meinga
palaungana toto nga Iesus ene.
42 Pe kokoes mana nga etue lochloch tela ke te haliu hotote NeHalang nena
helenga urana toto ngana lala nge hehei pe hana nge reria pele mur, pe pule
nga NeHalang nena pele palaungana letena. Te haliu hote helenga urana
toto ngana nenge Iesus i sipona i Mesias, nenge NeHalang kulosia ke at mene
mule hehei pe hana nenge NeHalang hesilei hote iri lo.

6

Te Henonou Hot Ke Hana Iri Rahtele Nai

1 ✡Iok nga etue nemur iri nenge leteria manmanna nge Iesus te lohot ke
iri halang toto. Ol pe ngunngunuga e lohaka nge Iuta mur nenge te helelia
helenga Krik iri ul Iuta mur nenge iri Iuta pengpeng. Pe ngunngununga nem,
huna nga ngaunga nenge te heronge ke kokoes lange pakar mur nga etue elle
pe elle. Iange hei pakar mur nenge Krik nem, te menmene aria ngaunga ke
nek ero. Pomalam te ngungu nge iri nemur nenge Iuta pengpeng.
2 Ol pe Iesus nena hana iri analoch pe nai nem te eukiraua iri lochloch
nenge leteria manmanna nge Iesus pe te hele lange iri ke pomai, “Nenge
teke mo hilesue ume nenge mo hetottore hehei pe hana nga NeHalang nena
helenga pela mo herongo mulmule amo ngaunga, panem urana ero.
3 Ke pomalam, kole mur, imo sipomo a hesilei hot ke hana iri rahtele
nai nge imo mule, ke tenau ele ume nem. A henonou hote mele hel nge
Opepengpeng muta nge iri, pe leteria pe reria poinga mur urana mana.
4 Pe imem, lape motu pengpeng nga ume nenge mo hetalaulau pe mo
hetottore hehei pe hana nga NeHalang nena helenga mur.”
5 Iok laol, iri lochloch lemeria ke te teke tepoi ke pomanga Iesus nena hana
mur te hele ngaria. Pomalam te henonou hote Stipen, non nenge letena
manmanna ngana tuke kerkereng toto, pe Opepengpeng muta nge i. Pe
pule Pililpus pe Prokorus pe Nikanor pe Timon pe Parmenas pe Nikolaus.
Nikolaus i nena nge Antiok pe i koko teu luluch nge Iuta mur nge leteria
manmanna nge NeHalang.
6 Iok, te mene hana nemur ke te laia iri nge Iesus nena hana mur ke tetal
heke peria nge iri pe te hetalaulau haka nge iri.
7 ✡Pe NeHalang nena helenga song ke ronge kileng lochloch ngana. Pe
hehei pe hana halang nge Ierusalem te lohot ke Iesus nena hana mur ia iri.
Pe tunginga ana hana mur halang, leteria manmanna nga NeHalang nena
helenga pule pe te nanasia.

Te Laua Stipen

8 Iok, Stipen i non nenge NeHalang pete tote i, pe tunge na kerkerenga
palaungana nenge poi hote ure papalaungana hel nga hulua leteria ke te
esesia.

✡ **5:40:** Ume 4:18 ✡ **5:41:** Mat 5:10-12; 1Pi 4:13 ✡ **6:1:** Ume 4:35 ✡ **6:7:** Ume 2:41; 16:5

9 Ol pe hana hel teat ke iriul Stipen tetak huluelia helenga. Pe hana nemur
ria hetoronga ana pele e nge te hetue ke ene, hana nenge iri siporia tenau
ele iri. Pe hana nemur reria nge Sirini pe Aleksantria, pe pekngaria hel pule
teat nga ich nenge Silisia pe Eisia.
10 ✡Pe Opepengpeng helete matana tote Stipen ke hana nemur nakuria ero
nge te hekou sue Stipen nga helenga.
11 Ol pe la teol hite hana hel, nenge te pallaklaka ke te teke, “Mo longe
Stipen nge hele poreke tote NeHalang iri nai Moses.”
12 Ke nga poinga nei te hesosolos heke tote hehei pe hana pe hana
papalauna pe hotonga ana hetoronga mur leteria ke telaua Stipen. Pe la
te hemesia nga hana papalauna nenge te longlongo helenga mataria nga
NeHalang nena pele palaungana letena.
13 Pe te mene teua hana hel pule kela te channanga ke te teke, “Non nei,
kokoes mana, hele poreke NeHalang na pele pe Moses nena hotonga mur.
14 Pe pule, mo longe i nge hele ke teke, Iesus nenge Nasaret nem lape toto
sue NeHalang nena pele palaungana nei, pe hetaua rera poinga mur nenge
rette Moses tung sue at nge ita nge nike.”
15 Ol pe hana papalauna nemur te nachnei hit tote Stipen, pe te esia Stipen
nge nakuna pomalaka nga NeHalang nena angkelo toto.

7

Stipen Hele Nga Hana Papalauna Nemur Mataria

1 Iok, non soke nenga tunginga ana hana mur, onteia Stipen ke teke, “Ure
nemur nenge hana nei te hele hotote atat nge imem nemai, manmanna kai?”
2 ✡Pe Stipen tuacholia lange hana papalauna nemur ke mai, “Titik mur
pe temek mur, a longo at nge iau mukam! Nge nike, rette Apraham tu nge
Haran ero kura pe NeHalang Non Palaungana nenge nena hemalmalinga
nenge sina ala toto, lohot nge i nga tuele tana nge Mesapotamia.
3 Pe hele lange i ke teke, ‘O hile sue lem kileng pe lem hana mur pe ola ke
otu nga ich nge lape e henonoua lange iong.’
4 ✡“Pomalam Apraham lohaka nga na kileng huna nge Saltea pe la ke tu
nge Haran. Iok, Apraham temene mete ke het pe NeHalang kulosia i ke at
nga ich nenge a tutuia nei.
5 ✡NeHalang tunge ich unne lange Apraham ero toto. Pe NeHalang hele
ke manmanna toto ke teke tunge ich neu lange Apraham pe na tete mur ke
rea ich. NeHalang hele hote helenga kerkereng ngana nem pe Apraham hoe
tutuna mur hel ero kura.
6 ✡Ke NeHalang hele lange Apraham ke mai koi, ‘Iong lem tete mur lape
tetu nga kileng tau ngana e nga ich nenge iri siporia reria ia ero. Pe lape tetu
ke te hekuleilei menmene iri nga kileng nem. Pe hana nga kileng nem, lape
tepoi poreke tote iri ke hesinga iri ana non kina iri ana non kina elle. (400)
7 ✡Pe lape e poia ure meena ngana ke lohot nge hana nenge lemtete mur
te umume nge iri nem. Pe lape nga hoena lem tete mur te ua hot nga kileng
neu pe teat ke te heto heke iau nga kileng nei.’
8 ✡Ol pe NeHalang hele lange Apraham ke terir us. Ke nga poinga nenge
terir us, poinga nem helete metene iri nga NeHalang nena helenga tomunga
hel nenge heleia lange Apraham. Ke Apraham i Isak temene. Pe Isak, tana
hoe i ke ana etue iri rahtele mol, pe temene Apraham rir us sapele. Pe nga

---

✡ **6:10:** Luk 21:15 ✡ **7:2:** Gen 11:31; 12:1 ✡ **7:4:** Gen 11:31–12:5 ✡ **7:5:** Gen 12:7; 15:18; 17:8
✡ **7:6:** Gen 15:13-14; Exo 12:40 ✡ **7:7:** Exo 3:12 ✡ **7:8:** Gen 17:9-14; 21:4

hoena Isak lohot ke i Iakop temene. Pe Iakop hoe ra tete mur ke hana analoch
pe nai nem.
9 ✡ "Pe Iakop tutuna nemur saria keke tiria Iosep pe te mene i lange hana
lomonmona ngana mur ke te olia i pe te mene sapele i ke lange Ekipto. Pe
NeHalang tu luluch toto nge Iosep.
10 ✡Ke nauele tote i nga ure meena ngana mur nenge lohotot nge i. Pe
pule tunge letematana ngana palaungana toto lange i. Ke nem poia Parao,
non soke nenge Ekipto, ke lemene tau tote i. Pomalam Parao talue Iosep ke
nauele kileng nenge Ekipto, pe pule nauele ure lochloch ngana nenga Parao
na pele.
11 ✡ "Laol pe uringa palaungana lohot sapele nga kileng lochloch ngana
nenge Ekipto. Pe nge Kanan, rera tete nemur te uri.
12 Ol pe Iakop longe nge te teke ngaunga kou nge Ekipto. Pomalam kulosia
tutuna mur ke tela.
13 ✡Iok, tela mule henai ngana pe Iosep hemallaha hote i lange titina mur
pe Parao eteia ke Iosep titina mur teat.
14 ✡Ke het pe, Iosep hekulo lange temene Iakop pe hele lange i ke teke, iri
lochloch te lohaka pe tela nge Ekipto. Pe iri lochloch ngana nenge tetu lamau
iri ana non kina iri mol pe analoch pe lime (75).
15 ✡Iok laol, Iakop sio la sapele nge Ekipto. Pe nge Ekipto i pe ra tete hana
nemur te mete.
16 ✡Pe te takis mule koluria kela tealo hite iri nge Sekem, nga metenga ana
polo nenge Apraham olia nga umtutuna lange hana nenge te lohot nga mata
nenge iri Hamor.
17 ✡ "Iok, etue at rochroi lo, nenge lape NeHalang nena helenga utona
nenge heleia lange Apraham lape lohot ke manmanna. Pe Israel mur nenge
tetu nge Ekipto neu iri hulua toto ol.
18 Iok, none nge altoto ol lohot ke i naungaala ana non nge Ekipto. Pe i eteia
Iosep ero iange Iosep mete ke mala lo.
19 ✡Pe ana non pallakaia rera tete hana nemur ke poia poinga poreke toto
ngana lange iri. Poia iri ke tesau hote tuturia mur nenge kinkino ke te mete.
20 ✡ "Pe nga etue nenge Moses tana hoe i, NeHalang lemene tau tote Moses.
Pe tenau ele i nga temene na pele ke teio iri mol.
21 ✡Pe nga etue nenge tesau hote i, naungaala ana non nem tuna hei ngana
mene i pe nauele i ke pomanga tuna toto. Pe nauele i kela i soke.
22 Iok laol, Moses hele ngana pe ana ume mur lohot ke urana toto, iange
mene tote hengetoro nenge Ekipto mur ke nek toto.
23 "Iok nga etue nenge Moses ana hesinga iri ana non kina iri nai, (40) teke
irara kela nau toto pekngana Israel mur.
24 ✡Ol pe esia non Ekipto e nge poi poreke tote non Israel e. Pomalam Moses
halaua non Israel neu ke hune non Ekipto neu.
25 Pe Moses teke ma hana nenge Israel te eteia ke, i sipona nge NeHalang
talue i ke halaua iri ke mene hote iri nge Ekipto. Pe ero! Leteria mallaha ero
toto!
26 Iok poma ngerou, Moses esia hana Israel nai nge tepal helel. Ol pe Moses
lake poi hele iri pe hele lange iri ke mai, 'Imo nai nem! Imo elle mana iam,
iange lemo nge Israel. Pe pomere apal hel mule nge imo?'

✡ **7:9:** Gen 37:11, 28; 39:2, 21-23 ✡ **7:10:** Gen 41:37-44 ✡ **7:11:** Gen 41:54; 42:1-2 ✡ **7:13:** Gen 45:1-4, 16 ✡ **7:14:** Gen 45:9-11; 46:27 ✡ **7:15:** Gen 46:1-7; 49:33 ✡ **7:16:** Gen 23:2-20; 33:19; Jos 24:32 ✡ **7:17:** Exo 1:7-8 ✡ **7:19:** Exo 1:11-22 ✡ **7:20:** Exo 2:2 ✡ **7:21:** Exo 2:3-10 ✡ **7:24:** Exo 2:11-15

27 “Pe non nenge teke palia neingana neu hepuo sose Moses pe hele, ‘Itei
panenge talue iong ke emem soke iong pe o nauele imem pamam?
28 ✡O teke o hune iau ke pomanga non Ekipto nenge o hune nge lona ma?’
29 ✡Moses longe helenga neu pe ua sapelpele kela tu nga Mitian mur reria
ich pe lei ke tutuna mur nai.
30 ✡ “Iok, hesinga iri ana non kina nai (40) het, pe NeHalang nena angkelo
e lohot nge Moses nga ich sana lomona e nge rochroi langa hengene nenge
Sinai. Angkelo neu lohot nge Moses ke manga oan remenmen ngana nge
ngau lalala nga ae tana sune nge mes.
31 Moses esia ke mau pe letena tuanin rara ia ke halang pe teke nau ke nek
toto. Iok, la rochroi toto ke teke nau ke nek pe longe Non Soke nge hele lange
i ke teke,
32 ‘Iau NeHalang, lem tete mur aria Non Soke. Lem tete mur Apraham pe
Isak pe Iakop, te heto hekeke iau.’ Moses longe ke mau ol pe loiloi pe matau
toto ke naula mule ero ol.
33 “Pe Non Soke NeHalang hele lange i, ‘Opoi hote ae ulina nenga apem,
iange ich unne nenge o mesia nem, heo ngana toto.
34 E esia poinga poreke ngana nenge te poia lange lek hana mur nge Ekipto
ke ulolo. Pe e longe iri nge te tangtang ke ngana koi nenge esio at ke e teke e
mene mule iri nga hana nenge Ekipto peria. Pomalam, oat nge iau ol pe lape
e kulosia iong ke ola mule nge Ekipto.’
35 ✡ “Pe Moses nei, i sipona laka nenge Israel mur lemeria ero ia i, pe te
hele lange i ke te teke, ‘Itei panenge talue iong ke emem Soke iong pe o
nauele imem pamam?’ Ke ana non i sipona koloi nenge NeHalang kulosia
na angkelo ke hele lala nge i nga oan sapelala ngana nei. Nenge hele lange
i ke teke, la mule nge Ekipto ke mukaia Israel mur ke te ua toto nga kileng
nem.
36 ✡Iok, Moses mene hote Israel mur nge Ekipto. Pe nge Ekipto, NeHalang
hekerkereng ia i ke poi hote merakulo mur. Pe poia hel pule nenge tei tele
nga ruach nenge ene Ruach Remenmen. Pe pule nga ich sana lomona nge
teii ia ke hesinga iri ana non kina nai (40).
37 ✡ “Pe Moses nei, i sipona laka hele ke teke, ‘NeHalang lape kulosia
hetatalonga e nge mange iau ke lape at. Pe hetatalonga nem, i mele e nge
imo pengpeng.’
38 ✡Pe ana Moses laka nenge tu luluch nge rera tete mur nga ich sana
lomona, pe NeHalang nena angkelo hele lala nge i, nga hengene nenge Sinai.
Pe i nge mene NeHalang nena helenga urana toto ngana nenge maulinga ana
pe tunge at nge ita.
39 “Pe ero! Ratete mur lemeria ero nge te longo lange i. Te hile hote i iange
lemeria toto nge tela mule nge Ekipto.
40 ✡Ke pomalam te hele lange Aron ke te teke, ‘O ume hote ara ae tapuna e
ke imuka nge ita ol. Iange Moses nenge mene hote ita nge Ekipto koi, ta eteia
la ngana ero ol!’
41 ✡Ke nga etue neu, te les hote ae tapuna e nge nakuna pomalaka nga
pulumakau tuna. Pe te tunge reria tunginga mur pe te heto hekeke aria soke
ae tapuna nenge iri siporia te ume hote nga peria.
42 ✡Pomalam, NeHalang hul patangana lange iri pe iri te heto heke itoch
mur, pe teio pe chaia nga tapa sana. Pe poinga nenge te poia nem, pete tote
hetatalonga mur tehas ngaria nenge te teke:
“ ‘Imo hana nenge Israel!

✡ **7:28:** Exo 2:14 ✡ **7:29:** Exo 2:21-22; 18:3-4 ✡ **7:30:** Exo 3:1-10 ✡ **7:35:** Exo 2:14 ✡ **7:36:** Exo 7:3; 14:21; Num 14:33 ✡ **7:37:** Deu 18:15 ✡ **7:38:** Exo 19:3 ✡ **7:40:** Exo 32:1 ✡ **7:41:** Exo 32:2-6 ✡ **7:42:** Amo 5:25-27

Hesinga iri ana non kina nai (40)
nenge atu manaia nga ich sana lomona nem,
a hununе pulumakau pe sipsip mur,
ke a teke lemo tunginga mur nenge at nge iau.
Pe tunginga nemur, at nge iau ero toto.
43 Amo soke Molek, nenge imo sipomo aume hote,
laka nena pelpele ana as palaungana nenge a takis rerere nem.
Pe itoch Repan opene laka nenge a takis rerere nem pule,
amo soke itoch nenge a heto hekeke.
Imo, a heto hekeke ae tapuna nemur
nenge imo sipomo ales hote iri.
Ke pomalam, lape e kulos hote imo ke a ume
ke a amnei amo nga kileng tau ngana e.
Ana kileng, lape ai ke a hile kileng Papilon pe ala toto.'
44 "Iok, nga etue nenge ratete mur tetu nga ich sana lomona, te umeia NeHalang nena pelpele ke nanas tau pengpeng ia opene nenge NeHalang henonoua lange Moses.
45 ✡Iok, ita ratete mur te mene loloune pelpele nem nge tetemeria mur, pe Iosua i muka nge iri kela te mene ich. Ich neu, hana lomonmona ngana mur te tuia mukam. Pe nga etue nenge ratete mur iriul Iosua tela, NeHalang helope hote hana lomonmona ngana nemur pe iri te mene ich nem sapele. Pe te hemes heke mule pelpele nem nga ich neu, pe tu ke mala toto ke langa Teuit ana etue.
46 ✡Pe NeHalang poi ke urana toto lange Teuit. Pe Teuit hetalaulau lange NeHalang pe hele ke teke lape umeia Iakop ana soke NeHalang na pele urana toto ngana e.
47 ✡Pe ero. Nga hoena toto ol, Solomon hemes heke NeHalang nena pele palaungana nem.
48 "Pe NeHalang Nge I Soke Nga Lut Toto, tu teu nga pele nenge hana te umeia nga peria ero. Ke pomanga hetatalonga hele ngana nge hele ke teke,
49 ✡ " 'Non Soke NeHalang hele ke teke,
Mullik nenge eare pe enau ele kileng lochloch ngana nga ich,
ngana kou tu nga lut nga tapa.
Pe ich nei apek munna nge etal hekeke ia.
Ke imo mam a teke a umeia lek pele e nge mere?
Pe lape kileng unne nenge lape e arare ia, tu langai?
50 Pe iau ma nenge e ume hote ure lochloch ngana nemur mam.' "
51 ✡Iok, Stipen hele lange hana papalauna nemur ke mai, "Imo hana nemur, a longo ole tototo iam! Letemo pe ramamo hit toto ke pomange hana nenge lemeria ero toto NeHalang. Pe talngamo nemur, tehit toto nge te longe NeHalang nena helenga mur! Apoi ke pomalaka nge lemo tete mur toto, ke lememo ero toto nge a longlonge Opepengpeng nena helenga mur.
52 ✡Nge nike, NeHalang nena hetatalonga mur te haliu ke te teke, lape NeHalang i sipona nena none nge pengpeng toto lape at. Pe imo lemo tete mur te hun lapue hetatalonga nemur. Pe heueu nei, imo sipona a tunge NeHalang nena non nenge hetatalonga mur te helele ia nem, ke langa hana porekreke ngana mur peria, ke te hune i ke mete lo.
53 Imo sipomo a mene NeHalang nena hotonga mur nga NeHalang nena hekulkulonga mur peria. Pe pomere nenge a nanasia ero?"

Tetamal Hune Stipen

✡ **7:45:** Jos 3:14-17 ✡ **7:46:** 2Sa 7:1-16 ✡ **7:47:** 1Ki 6:1-38 ✡ **7:49:** Isa 66:1-2 ✡ **7:51:** Isa 63:10
✡ **7:52:** Mat 23:31

54 Iok laol, Stipen na helenga nemur poia hana papalauna nemur ke leteria
inin toto, pe te hala hit ngingiria nenge lape te hun tote i ol.
55 ✡Pe Opepengpeng teu ke muta toto nge Stipen, pe nau haka langa lut nga
tapa, pe esia NeHalang na hemalmalinga nge tualeme ke palaungana toto, pe
esia Iesus nge mes nga NeHalang ilina ele nenge tamalmal.
56 ✡Ol pe Stipen hele, “A longo at, e esia kue matana nenge langa lut nga
tapa pau kou tu pa neu. Pe Non Tuna pule, ngana pau kou mes nga NeHalang
ilina ele nenge tamalmal.”
57 Hana papalauna nemur te longe Stipen nge hele ke mau, pe te alngaria
haka ke soke toto. Pe tepoi ele talngaria nga peria mur pe te song ke te latau
pengpengia Stipen ke te laua i.
58 Ol pe teole hote i langa kileng neu ana mapuo patangana, pe te talun ke
te tamal sapelpele ana um. Pe iri hana nenge tetua tettele Stipen nga helenga
mur, tepoi hote reria hengeron sasase ngana mur, pela tetal sue nga kol kulpo
e apena huna ke nauele iri. Ana non ene laka Sol.
59 Iok, hana nemur te tamalmalia Stipen pe i hetalaulau ke mai, “Non Soke
Iesus, o mene heke opek lange iong.”
60 ✡Ke het pe tualou sio pe alngana haka ke soke toto ke mai, “Non Soke o
tuacholia poinga poreke ngana nei lange iri ero!” Stipen hele ke mau ke het
pe mete sapele.

8

1 Pe Sol esia poinga nenge hana nemur te tamal hune Stipen ke mete, pe
teke pengpeng toto nga matana.

Sol Heporeke NeHalang Nena Hana Mur

Iok, nga etue nenge te hune Stipen ke mete, te talun sapele ke heporeke
tote NeHalang nena hana mur lochloch nge Ierusalem. Ol pe hehei pe hana
lochloch ngana nenge leteria manmanna nge Iesus, te ua parai ke tela nga
kileng mur nge Iutea pe nge Samaria. Pe Iesus na hekulkulonga nemur
mana tetu ol.
2 Pe atong hana hel nge te nanas tau totote NeHalang lemene ngana, tela
ke tealo hite Stipen koluna, pe te tangia i ke halang.
3 ✡Pe Sol poi poreke tote NeHalang nena hehei pe hana mur. Ana non iteu
nga pele elle pe elle ke takrung hote hehei pe hana, pe la tal teua iri nga tuele
au ngana.

Pilipus Haliu Nge Samaria

4 Iok, iri nenge te ua parai neu, te haliu hote NeHalang nena helenga mur
nga kileng nemur nenge te tuia.
5 Iok, Pilipus langa kileng e nge Samaria pe haliu hote Iesus nge i Kristus.
6 Hulua halang toto te longo ke nek toto nga Pilipus nena helenga mur. Te
longe i nge helele pe te esia merakulo mur nge Pilipus poi hotote iri.
7 Pilipus poia uneinei halang ke te alngaria haka ke soke toto, pe te iuch hot
nge hulua halang ke tela. Pe iri nenge aperia ele mete pe aperia lul te urana
mule.
8 Ol pe iechinga palaungana toto lohot nga kileng neu.

Simon Nenge Popoi Ure Paluna

9 Pe none nge ene Simon tu nga kileng neu. Ana non popoi ure paluna pe
herura ia hehei pe hana pe heto heke tote i ke teke i non palaungana.

✡ **7:55:** Psa 110:1 ✡ **7:56:** Kol 3:1 ✡ **7:60:** Luk 23:34 ✡ **8:3:** Ume 9:1, 13; 22:4; 26:9-11

10 Pe hana papalauna pe hehei pe aina kinkino ngana mur te longo ke nek
toto langa ana non nena helenga mur, pe leteria manmanna nge i. Ol pe te
hele, “NeHalang nena kerkerenga palaungana toto koi tunge non nei.”
11 Hehei pe hana te kerkereng toto ke te nanasia i, iange kokoes mana
popoia nena ure paluna nemur pe hulua ramaria song raraia ke halang.
12 Iok laol, Pilipus at pe haliu hote helenga urana toto ngana nenge Iesus
Kristus pe NeHalang nena naualanga pe nekinga. Haliu hote pe hehei pe
hana lochloch leteria manmanna pe te henun sapele iri.
13 Pe Simon neu pule, letena manmanna nga helenga nemur pe mene
henuninga pule. Ol pe koko manmana nge Pilipus ol. Pe esia merakulo
halang, pe ure papalauna hel pule nge Pilipus popoia pe letena tuanin rara
ke halang.
14 Iok, Iesus nena hana mur nenge tetu nge Ierusalem, te longo nge iri
nenge Samaria te mene NeHalang nena helenga lo. Pomalam te kulosia
Petrus iri nai Ioanes lange iri.
15 Iok, iri nai tela ke te lohot pe, te hetalaulau lange NeHalang ke hekulo
sue Opepengpeng lange Samaria mur.
16 Iange iri te mene Opepengpeng ero kura. Te mene mene henuninga nem
nga Non Soke Iesus ene.
17 ✡Iok, Petrus iri nai Ioanes te hetalaulau ke het pe tetal heke peria nge iri
ke te mene Opepengpeng.
18 Ol pe Simon esia hana nemur nge te mene Opepengpeng, nga etue nenge
Petrus iri nai Ioanes tetal heke peria nge iri. Pomalam, mene umtutuna pe
tunge lange Petrus iri nai Ioanes
19 pe hele, “Imo nai a tunge kerkerenga nem at nge iau pule. Ke nenge teke
etal heke perik nge mele, mele nem mene Opepengpeng pule.”
20 Pe Petrus lohaka pe hele, “Iong lape ola ke ohet luluch nga lem umtutuna
nem nga oan remenmen ngana. Mele pele olia tunginga nenge at nge
NeHalang nga umtutuna ero!
21 Pe iong, lem unne ero toto pule nge o hele teu ia at nga ume nei. Iange
iong, letem ma ke pengpeng nga NeHalang matana ero toto.
22 O hulia letem nga lem poinga poreke ngana nemur pe o hetalaulau lange
Non Soke ke letena porekeia iong nge letem tu mana nga poinga poreke
ngana nemur.
23 E hele ke mai lange iong iange onau lele tote NeHalang nena tunginga
nei. Ke nga letem toto, o teke opoi ke mange imem. Pe poinga poreke ngana
lau hit tote iong laka nga onau lele ngam nem.”
24 Ol pe Simon tuacholia Petrus ke mai, “Imo nai a hetalau ak lange Non
Soke ke ure e nge pomanga imo nai a heleia nem, lohot nge iau ero.”
25 Iok, Petrus iri nai Ioanes te haliu hote Non Soke nena helenga pe te hele
lange hehei pe hana nga ure nemur nenge Non Soke poia lange iri ke ulolo.
Ke het pe iri nai tela mule nge Ierusalem. Pe nga tela mule ngaria, te haliu
hote helenga urana ngana nga kileng kinkino ngana halang nge Samaria.

Pilipus Pe Non Itiopia E

26 Ol pe Non Soke na angkelo e hele lange Pilipus ke teke, “O lohaka pe oi
ke ramam sio langa kue nenge song nge Ierusalem kela nge Kasa.” Kue nei,
nga etue nei, tei ia ero ol.
27 Laol pe Pilipus lohaka pe i kela sapele. Pe nga kue neu, saolia non soke e
nge nauelele hei soke Kantasi nena umtutuna mur. Pe hei soke nem nauele
kileng nenge Itiopia. Pe nena non soke neu, lange Ierusalem ke heto hekeke
NeHalang.

✡ **8:17:** Ume 19:6

28 La ol, ana non teke la mulmule lo. Pe are teu nga arenga e nenge oriong
mur te takrungrunge pe sis olole alalaha nenge hetatalonga Isaias hasia.
29 Pe Opepengpeng hele lange Pilipus ke mai, “Oi ke ola rochroi toto nga
arenga neu.”
30 Ol pe Pilipus song kela rochroi toto pe longe non neu nge sisisia alalaha
neu nenge hetatalonga Isaias. Pe Pilipus ontei sapele ke mai, “O eteia ure
nenge o sisisia nem luna pule laka?”
31 Pe ana non hele, “Ke lape e eteia ke mere? Nenge teke mele hele urume
at nge iau laka lape e eteia. Pe nei ero i.” Ol pe non neu hele lange Pilipus ke
haka lange i kela are luluch nge i.
32 ✡Helenga nemur nenge non soke neu sisisia nga alalaha neu tang ke mai
koi,
“Ana non heleia helenga unne e ero toto.
Hanna hit mana pe maluch mana
ke pomanga sipsip nenge te takisia kela te hunune.
Pe pule maluch mana ke manga sipsip tuna
nenge te ut susue pulpunna.
33 Te hemeia i pe mele mes luluch ke halaua i ero.
Tutuna mur lape iri ero ol iange te hune ke mete lo.”
34 Non soke neu sisia helenga nemur ke het pe onteia Pilipus ke mai, “O
hele at nge iau mukam, hetatalonga nemai heleleia itei nemai? Heleleia i
sipona kai, ma mele e pule?”
35 Ol pe Pilipus hele hote helenga urana toto ngana nenge Iesus lange non
neu. Pe talun ke hele nga helenga nemur nenge non neu i sipona sis hote nga
alalaha nenge hetatalonga Isaias.
36 ✡Iok, te song ole ke te lala pela te lohot nga kileng unne nge ana ech. Pe
non soke neu hele lange Pilipus ke teke, “O naula, ech i loi. O henune iau ol.
Ute pele poi ele iau nge e mene henuninga ero.”
[
37 Pe Pilipus hele, “Nenge teke letem manmanna toto, lape e henune iong.”
Pe non neu tuacholia ke mai, “Iau, letek manmanna toto nge Iesus Kristus
nge i NeHalang tuna.”]
38 Iok laol, non soke neu hele lange hana nemur nenge te songongia oriong
nemur ke tetak ele iri ke temes. Pe iri nai Pilipus te i sio langa ech neu kela
Pilipus henune i.
39 Iri nai tei hot nga ech neu pe ueiuei mana NeHalang opene mene tote
Pilipus ke non neu kolkol sapelpele. Ol pe ana non lohaka mule ke nanas
mule kue neu pe iech ole ke laol.
40 ✡Pe Pilipus la ke lohot nge Astot pe talun sapele ke hele hote helenga
urana ngana lange hehei pe hana nga kileng lochloch ngana nga lamau, ke
ramana ole lange Kaesarea.

9

Sol Hulia Letena
(Ume 22:6-16; 26:12-18)

1 ✡Pe nga etue neu, Sol hele ke kerkereng toto ke teke lape hun lapue Non
Soke nena hana mur. Ana non, lange tunginga mur aria soke
2 pe hele lange i ke hasia alalaha mur. Ke alalaha nemur rongo heke
hana nenge te mukmuka nga Iuta mur reia hetoronga ana pele mur nge
Tamaskus. Pe alalaha neu tehas ia ke te teke, Sol tango rere hehei pe hana

✡ **8:32:** Isa 53:7-8 ✡ **8:36:** Ume 10:47 ✡ **8:40:** Ume 21:8 ✡ **9:1:** Ume 8:3

nenge tetu teu nga tuluk nenge Esinga Tele pe teke hottaua iri, kale hite peria
pe laia iri kela tal teua iri nga tuele au ngana nge Ierusalem.
3 Iok laol, Sol lohaka nge Ierusalem pe la sapele nge Tamaskus. Sol i kela
rochroi nge Tamaskus pe ueiuei mana lemenge palaungana e tua nga tapa
pe at tualeme hite i.
4 Ol pe Sol losio ke langa ich pe longe helenga e ke pomai, “Sol, Sol, pomere
nenge opoi poreke iau ke pomam?”
5 Pe Sol hele, “Non Soke, iong itei nemam?” Pe non neu hele, “Iau Iesus. Iau
laka nenge opoi porekreke iau nem.
6 Heueu nei, o lohaka pe oiteu langa kileng neu. Pe nga lamau, lape te hele
lange iong nga utar nenge lape o poia.”
7 Pe hana nenge tela luluch nge Sol neu, te rura toto nga ure neu nge lohot
pe reia helenga ero ke temes mana ol. Iri pule te longe none nge hele, pe te
kolkolia ana non.
8 Iok laol, Sol lohaka ke mes pe teke nau pe ero, kolkol toto. Matana nai ape
ke teau ala mana. Pomalam hana nemur tera hite i nga penna pe te apea i ke
iriul tei teu lange Tamaskus.
9 Pe Sol matana hit ke etue mol pe ngau pe inia ute e ero toto.
10 Iok, nge Tamaskus, Non Soke nena none tu. Ana non ene laka Ananias.
Pe Ananias nau openene ia Non Soke nge iua i ke teke, “Ananias!”
Pe i tuacholia ke teke, “Non Soke, utar?”
11 Pe Non Soke hele lange i ke mai, “O lohaka pe ola nga kue nenge ene, ‘Kue
Pengpeng’. Pe ola nga Iutas na pele pe o ontei rere none nge na nge Tarsus.
Ana non ene laka Sol, pe i la hetalaulau.
12 I, matana hit pe nau opene pule ke esia none nge ene Ananias nge iteu
lange i ke tal heke penna nge i, pe hele lange i ke teke nau mule.”
13 Ol pe Ananias tuacholia Non Soke nena helenga ke mai, “Non Soke, iau
e longe helenga halang toto nge non nei. I, poi poreke tototе lem hana mur
nge Ierusalem.
14 Pe heueu nei, tunginga ana hana mur aria papalauna mur, te longele Sol
ke te teke, Sol at ke mene hehei pe hana nga kileng nei nenge te hetalaulau
pe te heto hekeke iong.”
15 ✡Pe Non Soke hele lange Ananias ke mai, “Ola! Non nem e henonou hote
i ke lek non i lo. I lape lake haliu hote ek lange hana lomonmona ngana mur
pe nge aria soksoke ngana mur pe nge Israel mur lochloch.
16 ✡Ke nga iau ek mana, i lape takisia melmelenga pe ure meena ngana
halang lape lohot nge i.”
17 Iok laol, Ananias i la pe la ke i teu sapele nga pele neu. Pe tal heke penna
nge Sol pe hele lange i ke mai, “Tik Sol, Non Soke Iesus nenge lohot nge iong
nga kue nenge oi atat ia nem, ngana koi nenge kulosia iau ke eat nge iong
nei. Ke pomalam lape onau mule pe Opepengpeng muta nge iong.”
18 Ananias hele ke mau ke het pe ueiuei mana ute e nge pomanga ruo
kilkilana nge maele Sol matana, losio pe Sol es ke nek mule sapele. Ke het
pe Sol lohaka pe mes haka pe mene henuninga.
19 Iok, Sol ngau ke het pe amneia i nge kerkereng mule.

Sol Haliu Hote Helenga Urana Ngana Nge Tamaskus

Iok, Sol tu luluch nge Non Soke nena hana mur nge Tamaskus ke ana etue
hel pule.
20 Tu pe langa hetoronga ana pele mur nenge Iuta mur pe haliu hote Iesus,
ke teke, “Iesus i NeHalang tuna.”

✡ **9:15:** Ume 26:2, 6; 27:24; Rom 1:5 ✡ **9:16:** 2Ko 11:23-28

21 ✡Hulua lochloch te longe i nge hele ke mau, pe te rura toto pe te hele ke
te teke, “Aina! Non nenge hunune Iesus nena hana mur nge Ierusalem iam
lom. At ngana nem, at ke lololoch Iesus nena hana mur pullo la. Ke lalaia iri
nge tunginga ana hana mur aria papalauna mur nge Ierusalem.”
22 ✡Pe ero. Sol hetoro ngana song ke kerkereng toto pe palaungana toto ol.
Pe halot tote helenga lange Iuta mur nenge tetu nge Tamaskus ke mai, “Iesus
i Mesias nenge NeHalang kulosia ke at mene mule nena hana mur lochloch.”
Pe Iuta nemur te longe Sol na helenga pe na helenga ma hoa iri. Pomalam te
hetakine i nga helenga unne ero toto.
23 Iok, etue halang lalo pe Iuta mur te eukirau pe tetal helenga ke te teke te
hune Sol.
24 Pe ero. Sol longo rusia utar nenge te teke te popoia ke het lo. Iok, Iuta
mur temes ke tenau ala Sol ke nek toto nga kileng neu ana kue matana mur,
ke te teke te hununе i. Kokoes mana temes ke tenau alala, nga sinanga pe
nga miliko pule.
25 ✡Pe ero. Sol nena hana mur hel te mene i nga miliko ke te haka langa
kileng neu ana mapuo ona, ke te teke te halaua i ke uahot nga kileng neu.
Pomalam te hele lange i ke are teu nga chasang palaungana e. Ol pe te heon
ole sue i nga mapuo neu hilina ele nenge hile hot, ke sio langa ich pe ua
sapele.

Sol Lamule Nge Ierusalem

26 ✡Iok laol, Sol lange Ierusalem ke teke koko teu luluch nge Iesus nena
hana mur. Pe Iesus nena hana mur te mataua i. Iange iri, leteria manmanna
ero nga nenge te teke, Sol hulia letena pe lohot ke i Iesus nena non lo.
27 ✡Ol pe Parnapas at pe nene Sol lange Iesus nena hekulkulonga mur. Pe
nana urume Sol nge esia Non Soke nga kue pe Non Soke hele lange i. Pe
pule Parnapas nana urume Sol nge haliu ke kerkereng toto nga Iesus ene
nge Tamaskus.
28 Iok laol, Sol tu luluch sapelpele nge Iesus nena hekulkulonga nemur.
Pe iteu pe ihot ia ana seilil nga pele lochloch ngana nge Ierusalem ke haliu
hotote Non Soke ene ke soke toto.
29 Ol pe Iuta mur nenge te helele helenga Krik te teke te hune i, iange hele
lala nge iri pe iriul ke te hemes haka helelia helenga.
30 Iok, iri nenge leteria manmanna nge Iesus te longe ke mau pe te tau hote
Sol lange Kaesarea pe te kulosia i ke la sapele nge Tarsus.
31 Ke hulua lochloch ngana nenge te ekiraurau nga Iesus ene nge Iutea pe
nge Kalelea pe nge Samaria tetu ke nek mana ol. Iange mele hel nge teat ke
tepoi poreke iri ero ol. Pe Opepengpeng hekerkereng ia iri pe halaulaua iri.
Pe hulua halang te koko teu nge iri ke iri halang toto ol. Pe te nanasia poinga
nenge tetal sio mene iri nga Non Soke matana.

Petrus Lange Lita Pe Iopa

32 Petrus i ke langa kileng lochloch ngana, pe pule lake nau tote NeHalang
nena hana mur nga kileng nenge Lita.
33 Pe nge Lita, none nge ene Aeneas tu. Ana non ma manmana nga hete ke
hesinga iri rahtele mol, iange singina mete lochloch.
34 Ol pe Petrus hele lange i ke mai, “Aeneas, Iesus Kristus hemaul mule iong
ke o urana mule lo. O lohaka pe olou heke lem manga ol.” Petrus hele ke mau
ke het, pe ueiuei mana Aeneas lohaka sapele.
35 Pe hulua lochloch ngana nga kileng nenge Lita pe Saron, te esia non neu
nge urana mule, pe leteria manmanna nge Non Soke.

✡ **9:21:** Ume 8:3 ✡ **9:22:** Ume 18:28 ✡ **9:25:** 2Ko 11:32-33 ✡ **9:26:** Kal 1:17-19 ✡ **9:27:** 1Ko 9:1

36 Pe nge Iopa, heie nge letena manmanna toto nge Iesus tu. Ana hei ene
laka Tapita. Pe nga helenga Krik te hetue i ke ene Tokas. Hei neu kokoes
mana halaulaua hehei pe hana nenge reria ure ero.
37 Pe nga etue neu pengpeng haleles mene ana hei pe mete. Iok, telome
koluna pe te talue nga nena pele letena e nga lut.
38 Iok, kileng nenge Iopa, tuke rochroi mana langa kileng nenge Lita. Pe
iri nenge leteria manmanna nge Iesus, te longe nge te teke Petrus kou tunge
Lita. Pomalam, te kulosia hana nai ke tela pe te tunge helenga nei lange i. Te
teke, “Kole, oat luluch nge imem ke itaul tala ke ueiuei mana.”
39 Iok laol, Petrus lohaka pe la luluch sapele nge iri. Petrus lake la puris pe
te mene i ke tei haka langa pele letena nenga lut. Pe hei pakar mur lochloch
ngana teat ke temes ite i pe te tangtang ol. Te tangtang pe te henonoua
Petrus lala nga hengeron mur pe malenga mur, nenge Tokas umemeia iri
nga maulul ngana.
40 Ol pe Petrus kulos hot sapele iri lochloch ngana nga pele letena unne
neu, pe tualou sio nga palana pe hetalaulau ol. Ke het pe, nau langa hei neu
koluna pe hele ke mai, “Tapita, o lohaka!” Ol pe hei neu matana charchara,
pe esia Petrus pe are haka sapele.
41 Iok laol, Petrus rahit heke hei neu nga penna, pe halaua i ke mes haka.
Ke het pe Petrus iu lange iri nenge leteria manmanna nge Iesus, pe hei pakar
mur ke teat. Teat ol pe eteia hei neu nge maul haka mule lange iri, pe tung
mule lange iri.
42 Iok laol, ure nenge Petrus poia neu, ana helenga song ke hulua lochloch
ngana nge Iopa te longe. Pomalam, hulua halang leteria manmanna nge Non
Soke.
43 Iok, Petrus tu nge Iopa ke etue halang toto. Pe i tu luluch nge none nge
ene Simon. Pe Simon ana ume nenge lome pulumakau pe sipsip mur uliria.

10

1 Nge Kaesarea, none nge ene Kornelius nge tutu. I non nenge i mukmuka
nga palinga hel ana hana mur nge Itali.
2 Ana non pe na pele ngana mur te matau tote NeHalang. Pe kokoes
hetalaulau pe halau totote Iuta mur nenge reria ure ero.
3 Nga etuene e nga ulei, chaia matana pallele lo pe Kornelius nau opene ia
NeHalang nena angkelo nge at nge i pe hele, “Kornelius!”
4 Kornelius nachnei ia i pe matau toto pe ontei, “Non Soke, pomere mai?”
Iok, angkelo hele lange Kornelius ke pomai, “NeHalang longe lem heta-
laulaunga lo pe iech toto nga lem poinga nenge o halaua iri nenge reria ure
ero. Pe i letena metene kura.
5 Heueu, o kulosia hana hel ke tela nge Iopa pe te tango rere none nge ene
Simon. Ene nei ngana laka, Petrus. Pe te hele lange i ke at.
6 Ana non tutu nga pele nenga none nge ene Simon pule. Pe i rahite ume
nenge lomlome pulamakau ulina. Na pele mes nga ruach ilina.”
7 NeHalang nena angkelo hele ke het, pe Kornelius iua nena ume ana hana
nai luluch nge palinga hel ana none. Palinga hel ana non nem, i non nenge
nanas tau tote NeHalang nena poinga mur.
8 Iua hana mol nem pe hele urume ure lochloch nenge lohot. Ke het pe
kulosia iri ke tela nge Iopa.
9 Pomange rou, chaia matana heurunga pe hana mol nem te heroi hot
lange Iopa. Pe nga etue neu pengpeng, Petrus haka nga pele ona ke
hetalaulau.
10 Petrus mete ana pe teke ngau. Te tatatal ngaunga kura, pe Petrus nau
opene ia ute nge hot nge i.

11 Pe esia tapa sana nge alchach pe malenga palaungana sio at. Pe ute e
rahite ana oro henel ke pongponga ke sio at nga ich.
12 Pe huros lochloch ngana tema teu nga malenga nem. Huros nemur
nenge aperia henechnel pe nemur nenge pomanga hole pe hilimo pe ngie
mur tema teu pule.
13 Pe helenga e lohot nge Petrus pe hele, “Petrus, o lohaka pe o hune huros
nemur ke o ngaua iri.”
14 ✡Petrus tuacholia helenga ke pomai, “Non Soke, heo ngana toto nge e
ngaua huros nenge muna pe lemlem ero.”
15 ✡Helenga hot henei ngana mule ke pomai, “Ure nenge Non Soke ume ia
ke lemlem pe urana, o hetue ke muna pe poreke ero.”
16 Ure nei hot hemol pe ueiuei mana pe malenga neu haka la mule nga lut
nga tapa.
17 Petrus letena tuanin rara ia nau opene ngana nem luna kura, pe hana
nenge Kornelius kulos ia iri te puris pe temes nga pele matana lo. Iange iri
te onteitei ia hana hel nga Simon nena pele.
18 Pe Kornelius na hana nemur teiu lange iri pe te onteia iri, “Simon nenge
ene e pule Petrus, ngana kau tutu mau?”
19 Petrus letena tuanin rara ia opene ngana kura pe Opepengpeng hele
lange i, “Hana mol kou, te tango rerere iong.
20 Ke o lohaka pe osio la ke ola luluch nge iri. O matau ero iange iau sipok
e kulos ia iri.”
21 Petrus sio la pe hele, “Non nenge a tango rere, ngana koi. A at ke a potar?”
22 Pe hana nemur te tuacholia, “Kornelius, non nenge mukmuka na
palinga hel ana hana mur, kulos ia imem ke moat. I non urana ngana ia pe
matautau nena nge NeHalang. Iri lochloch nenge Iutea te hele ia i ke teke
non urana ngana ia. Pe NeHalang nena angkelo e hele lange i ke teke iong
oat nga nena pele ke longo langa lem helenga.”
23 Ol pe Petrus mene teua iri ke tema nge i.
Iok, pomange rou Petrus pe hana hel pule nge Iopa te koko luluch sapele
nge iri.
24 Pe nga etue naingana te lohot nge Kaesarea. Pe Kornelius eukiraua
pekngana mur pe alona mur nga nena pele ke te kulele hana nemur nenge
Kornelius kulosia iri ke tela taua Petrus.
25 Iok, Petrus teu ke lala nga pele letena pe Kornelius song kela tamal sue i
nga Petrus apena huna pe tualou sio lange i.
26 ✡Pe Petrus hele, “Omes haka, iau non mana ke mange iong i.”
27 Petrus hele lala nge Kornelius pe i ke teu lala nga pele. La pe saol haka
nge hulua lochloch ngana nemur nga pele letena.
28 Pe hele lange iri ke pomai, “Imo sipomo a eteia lo ke Iuta mur reria ho-
tongo hele ke teke iri nenge Iuta tetu ke te kangkanga nge hana lomonmona
ngana mur. Pe nei ol, NeHalang henonou hot tote at nge iau ol ke teke, E
hetue mele ke muna pe lemlem ero toto.
29 Ke ngana laka nenge o hekulo ak pe e lohaka ke ueiuei mana ke eat. Iok,
e onteia iong ol, pomere nenge o hekulo ak ke eat mai?”
30 Pe Kornelius hele, “Etue iri mol kou lalo pe kileng nakuna pomai. Pe
iau e hetalaulau nga lek pele letena nga ulei. Ol pe none nge nena hengeron
hussu pe sina ala toto mes hot mana nga matak,
31 pe hele, ‘Kornelius! O hetalaulau pe NeHalang longe ke ulolo. Pe pule,
esia lem poinga nenge o popoia lala nge iri nenge reria ure halang ero.

✡ **10:14:** Lev 11:1-47; Ezk 4:14 ✡ **10:15:** Mak 7:15, 19 ✡ **10:26:** Ume 14:13-15; Hem 19:10

32 Ke pomalam o kulosia mele lange Iopa ke lataua none nge ene Simon
Petrus. Ana non la tu luluch nge none pule nge ene Simon, nenge ana ume
nenge nauelele huros mur singiria. Reria pele laka tu rochroi langa ruach
ilina.'
33 Pomalam e hekulo am sapele. Pe iong o poia nga poinga urana ngana
ke oiat. Ke heueu nei, ita lochloch tames nga NeHalang matana koi, pe mo
kulala mana nge mo longo nga utar nenge NeHalang hele ke teke oat ke o
hele hote."

Petrus Nena Helenga

34 ✡Ol pe Petrus lohaka pe hele, "Oe, nei ol e eteia ke NeHalang poia hulua
lochloch nga kileng lochloch ngana ke elle mana.
35 NeHalang poi ke urana lange iri lochloch ngana nenge te mataua
NeHalang pe te nanas tau tote i, NeHalang lape iech mana nge mene mule
iri.
36 Imo a eteia helenga nem nenge NeHalang hesongia lange Israel mur
lo. Ana helenga urana toto ngana nenge Iesus Kristus i Non Soke, pe i
palaungana toto pe nauele ure lochloch.
37 ✡Imo a eteia ure palaungana nem nenge lohot nge Israel. Talun laka nge
Kalelea, nanasia henuninga nenge Ioanes haliu hote.
38 ✡Pe imo a eteia Iesus nenge Nasaret. NeHalang hemuta ia i nga
Opepengpeng pe hekerkereng tote i. Pe ana non i rara nga kileng mur pe
popoia poinga urana ngana mur. Pe hemasmas ia iri nenge Non Poreke
ngana rahite ke kerkereng. NeHalang tu toto nge Iesus ke ngana laka popoia
ure nemur.
39 "Imem mo esia nga matamem, ure nemur nenge Iesus popoia nge Israel
pe nge Ierusalem. Te hune i nga ana manga toto ke mete.
40 Pe nga etue mol ngana nga ana metenga nga hoena, NeHalang hemaul
heke mule i ke hana hel te esia i.
41 ✡Hana lochloch te esia i ero. Imem toro nenge NeHalang hesilei hote
nike. Ke imem mo esia i nga ana metenga nga hoena pe mo ngau pe mo in
luluch nge i.
42 ✡Pe hele at nge imem ke mo haliu hote na helenga urana toto ngana
lange hehei pe hana. Pe tunge ume palaungana nenge mo hele ke Iesus
i sipona NeHalang nena non toto nenge lape nau teu nga hehei pe hana
lochloch reria poinga mur. Iri nenge te maulul pe iri nenge te mete lo.
43 ✡Hetatalonga mur lochloch te hele urume i ke te teke, Nga Iesus ene, iri
lochloch nenge leteria manmanna nge i lape NeHalang saua reria poinga
poreke ngana mur ke te lasus toto."
44 ✡Petrus helele kura pe Opepengpeng sio at pe hemuta ia iri lochloch
nenge te longlonge helenga nem.
45 Iuta mur hel nenge leteria manmanna nge Non Soke, nenge te koko
luluch nge Petrus te rura. Iange te esia hana lomonmona ngana mur nge
NeHalang hekule Opepengpeng ke rongo heke iri ke pomanga hemuta heke
nge imem pule.
46 ✡Pe te longe iri nge te helele ia helenga nge altoto pe te heto heke Non
Soke ene.
47 Ol pe Petrus hele, "Itei nenge heo ele ech nenge te henune hana nemur?
Iange iri te mene Opepengpeng ke pomange ita."

✡ **10:34:** Deu 10:17; Rom 2:11 ✡ **10:37:** Mat 4:12-17 ✡ **10:38:** Mat 3:16; Luk 4:17-21 ✡ **10:41:** Luk 24:42-43; Ume 1:8 ✡ **10:42:** Ume 17:31; 1Pi 4:5 ✡ **10:43:** Isa 53:5-6; Jer 31:34; Ume 2:38 ✡ **10:44:** Ume 11:15; 15:8 ✡ **10:46:** Ume 2:4; 19:6

48 ✡Pomalam hele ke kerkereng ke te henune iri nga Iesus Kristus ene. Ol
pe te hele lange Petrus ke tu luluch nge iri nga etue hel pule.

11

Petrus Lange Ierusalem Pe Hele Urume Utar Nemur Nenge NeHalang Poia Lange I

1 Iok laol, Iesus nena hekulkulonga mur pe iri lochloch ngana nenge leteria
manmanna nge Iesus, te longe helenga e nge te heleia ke te teke, hehei pe
hana lomonmona ngana mur, iri pule te mene NeHalang nena helenga ke
ulolo.
2 Ke nga etue nenge Petrus la mule nge Ierusalem, iri (Iuta mur) nenge
leteria manmanna nge Iesus pe te nanasia poinga nenge teririr us, te hele
inin taua i ke pomai,
3 ✡ "O poia poinga utar panenge oteu langa hana lomonmona ngana mur
reria pele pe ongau luluch nge iri pamam? Hana nem terir us erochro iam!"
4 Iok laol, Petrus lohaka pe nana hote ure lochloch ngana lange iri ke nek
toto. Pe hele,
5 ✡ "Iau etu nge Iopa pe e hetalaulau. Ol pe enau opek ke e esia ute e nge
pomanga malenga palaungana, nge sio at nga lut nga tapa. Pe ana ure, te
rahit ele nga ana horo mur nge iri henel pe te hesue ke at toto nga matak.
6 Iok, e teke enau teu pe e esia huros mur nenge aperia henel pe nenge
nakuria manga hole, pe ngie mur.
7 Ol pe e longe helenga e nge hele at nge iau ke teke, 'Petrus, o lohaka ke
ohun am huros ke o ngau!'
8 "Pe iau e tuacholia, 'Non Soke, heo ngana toto iam, nge e ngaua huros
nenge muna pe lemlem ero.'
9 "Ol pe helenga neu sio at henei ngana nga lut nga tapa pe hele mule at
nge iau ke mai, 'Ure lochloch ngana nenge NeHalang poia iri ke te lemlem, a
hetue iri ke te lemlem ero, ero.'
10 E longe helenga neu nge hele at nge iau ke hemol. Ke het pe tetak heke
mule ure lochloch ngana nemur la mule nga tapa.
11 "Pe nga etue neu pengpeng hana mol nge te kulosia iri at nge Kaesarea,
teat ke te lohot nga pele nenge e tutuia.
12 Pe Opepengpeng hele at nge iau ke teke, 'O matau ero. O koko mana nge
iri. Pe titik mur hana rahtele elle nei, tela luluch nge iau kela mo iteu nga
non neu na pele.'
13 "Pe ana non, nana at nge imem nge teke esia angkelo e nge mes nga na
pele. Pe angkelo neu, hele lange i ke pomai, 'O kulosia hana hel ke tela taua
Simon ke at. Ana non ene e pule laka Petrus. I kou tutu nge Iopa.
14 ✡I lape atia helenga e nge iong. Pe nga helenga nem, iong pe hulua
lochloch ngana nenge tetu nga lem pele nem, lape a mene maulinga nge
koko.'
15 ✡"Iok laol, e talun ke e helele pe Opepengpeng sioat nge iri ke pomanga
nenge sio at nge ita nga Pentikos ana etue nem.
16 ✡Ol pe letek metene Non Soke nena helenga nenge teke, 'Ioanes henune
hehei pe hana nga ech pe imo lape a mene henuninga nga Opepengpeng.'
17 Ita, letera manmanna nge Non Soke Iesus pomalam NeHalang tunge
tunginga nem at nge ita. Pe heueu nei, NeHalang tunge tunginga nem lange
iri pule. Pe iau utar toto nenge lape epoi ele ume nenge NeHalang i sipona
poia lange iri?"

✡ **10:48:** Ume 19:5 ✡ **11:3:** Ume 10:28; Kal 2:12 ✡ **11:5:** Ume 10:9-48 ✡ **11:14:** Ume 16:31
✡ **11:15:** Ume 2:4 ✡ **11:16:** Ume 1:5

18 ✡Hana nemur te longe Petrus nena helenga mur pe leteria maluch sio
mule pe leteria inin ero ol. Pe te heto heke NeHalang pe te hele, “Eh!
NeHalang teke hana lomonmona ngana mur pule, te hulia leteria pe te mene
maulinga nge koko.”

Hehei Pe Hana Nge Antiok Leteria Manmanna Nge Iesus

19 ✡Iok, iri nenge leteria manmanna nge Iesus pe ua parai nga etue nenge
Stipen mete, hel tela toto nge Poenesia pe nga mimio nge Saiprus pe nga
kileng nge Antiok. Pe nga kileng nemur, te haliu hote NeHalang nena
helenga lala nge Iuta mur mana.
20 Pe hana hel nge iri, reria nga mimio nge Saiprus pe nga kileng nenge
Sirini. Iri nemur tela nge Antiok pe te haliu hote helenga urana toto ngana
nge Non Soke Iesus lange Krik mur pule.
21 Pe Non Soke nena kerkerenga palaungana tu luluch nge iri, pomalam
hehei pe hana halang leteria manmanna pe te nanasia Non Soke.
22 ✡Helenga nei, song kela NeHalang nena hana mur nenge Ierusalem te
longe, pomalam te kulosia Parnapas ke lange Antiok.
23 Iok, Parnapas lake puris, pe es tote nga matana nga NeHalang halaun-
gana ia hehei pe hana mur nga lamau. Ol pe iech toto pe hekerkereng ia
hehei pe hana ke muteria tau tote Non Soke pe te nanasia i ke kokoes.
24 Parnapas i non urana ngana toto. I, letena manmanna ngana tu ke
kerkereng toto, pe Opepengpeng tuke muta toto nge i. Ke nga etue neu, hulua
halang toto mule, te koko teu luluch nge iri nenge leteria manmanna nge
Non Soke.
25 ✡Ke het pe Parnapas lange Tarsus ke tango rere Sol.
26 Tango rere Sol kela hottaua i pe mene i ke iri nai tela mule nge Antiok.
Ke Parnapas iri nai Sol tetu luluch nge NeHalang na hana mur nge Antiok
pe te hetottore iri halang toto ke hesinga elle. Ke nge Antiok, iri nenge
leteria manmanna nge Iesus, te hetue iri hana nenge te lohot nga mata nenge
Kristus pe eria nem talun pengpeng nge Antioch.
27 Pe nga etue neu pengpeng, hetatalonga mur hel te lohaka nge Ierusalem,
ke tela nge Antiok.
28 ✡Elle nge iri ene laka Akapus. Ana non mes haka nga Opepengpeng
na kerkerenga pe haliu hote uringa palaungana e nge lape lohot nga kileng
lochloch ngana nga ich. (Uringa nei lohot ke manmanna nga etue nenge
Klatius nauele kileng nem.)
29 Ol pe Non Soke nena hana mur te longe helenga neu pe te hele ke te teke
lape te halaua pekngaria mur, nenge Iutea nga aria ngaunga uruna.
30 ✡Iok, te takiraua umtutuna ke het pe te tunge lange Parnapas iri nai Sol
ke te laia lange pekngaria nemur nge Ierusalem, aria almasinga ana hana.

12

Petrus Lohot Nga Tuele Au Ngana

1 Iok, nga etue nem, naungaala ana non soke ne Herot talun ke heporeke
mata nenge NeHalang.
2 Pomalam, mene Ieims nenge tina Ioanes ke hune i nga kakop. Pe Iuta
mur te esia poinga nei pe te iech mana.
3 Ke nga ngaunga matana nenge Ingatoto ana at, Herot hele ke te laua
Petrus.

✡ **11:18:** Ume 13:48; 14:27 ✡ **11:19:** Ume 8:1-4 ✡ **11:22:** Ume 4:36 ✡ **11:25:** Ume 9:30 ✡ **11:28:** Ume 21:10 ✡ **11:30:** Ume 12:25

4 Te laua i ke het pe tetal teu sapele i langa tuele au ngana. Pe Herot hele
ke palinga hel ana hana mur ana tuluk iri henel tenau ele i. Pe nga tuluk elle
pe elle ana hana iri henechnel ke tenau ele Petrus. Iange Herot teke Ingatoto
ana etue het pe mene hote Petrus ke ontei hote i nga hulua mataria.
5 Pomalam, Petrus tumana nga tuele au ngana. Pe hehei pe hana nemur
nenge leteria manmanna toto nge Iesus, te hetalaulau ke kerkereng toto
lange NeHalang, ke halaua Petrus.
6 Pomange rou, Herot lape mene hote Petrus kela ontei hote i nga hulua
mataria. Pe nga miliko, Petrus mamani mana nga palinga hel ana hana nai
tunangaria pe tekale hite Petrus penna pe apena nge iri nai nem. Pe palinga
hel ana hana hel pule temes ke tenau ele i nga piunga matana.
7 Ol pe NeHalang na angkelo lohot, pe lemenge tualeme nga tuele au ngana
letena. Pe angkelo neu, lake rahite Petrus nga ekena pe hengo heke i pe hele,
“O lohaka ke ueiuei mana.” Ol pe rur kerkereng ngana nenge tekale hite nga
Petrus apena pe penna neu, un hot mana.
8 Ke het pe angkelo neu hele lange i, “O mele am tal pe o heron heke lem
ae ulina.” Pe Petrus poia ure nemur Pe angkelo neu hele mule lange Petrus,
“Iok, o heron heke lem hengeron nenge hot ana pe o nanasia iau.”
9 Pe Petrus nanas hot sapele angkelo neu, nga tuele au ngana. Pe angkelo
neu poia ure neu ke lohot ke manmanna. Pe Petrus eteia ero toto. Teke ma
nau opene mana ia ure nemur.
10 ✡Iok, tei hot ke tela pe te saolia palinga ana hana mur hel pe tela mana.
Te i ke la pe te saolia hel pule pe iri pule tepoi ele iri ero. Te la mana. Iok, tei la
taua piunga matana nenge palaungana toto. Pe piunga matana neu, te chau
hite ke kerkereng toto. Pe pule, piunga matana neu, nau hot la pengpeng nga
kue tana. Tela pe piunga neu, i sipona olha. Pomalam, tei hot sapele ke tela.
Tei ke sase pol nga kue tana, pe angkelo neu erue sio sapele.
11 Ol pe Petrus, ramana mallaha pe letena matana ke nek toto ol, nga ure
nemur nenge te lohot nge i. Ol pe hele, “Nei ol, e etei tote ke ure nemur te
lohot ke manmanna toto. Nenge Non Soke hekule nena angkelo ke mene
hote iau nga Herot na kerkerenga. Pe pule, ure nenge hana Iuta mur te teke
te esia nge lohot nge iau, lape lohot ero ol.”
12 Iok, Petrus ramana mallaha pe letena matana ke nek toto ol, pe i sapele
ke langa pele nenge he Maria, nenge Ioanes Makus tana. Pe nga pele neu,
hulua halang te eukirau ke te hetalaulau.
13 Iok, hei malolong e nge hekuleileinga ana tu lamau pule. Pe ene laka
Rota. Ana hei, longe Petrus nge ischongchong nga piunga, pe teke lake loe
piunga.
14 Pe ero. Iange longo il mene Petrus hele ngana pe letena iech toto. Ol
pe song ke la mule pe hele ke teke, “Petrus laka ischongchong nga piunga
matana nem!”
15 Pe iri nemur nga pele neu letena, te hele lange i, “Iong, lape am hauaua
iam!” Pe ana hei helele kura ke teke ure nei lohot ke manmanna. Ol pe iri te
lohaka pe te hele ke te teke, “Lape Petrus na angkelo iam.”
16 Pe ero, Petrus kou ischongchong nga piunga kura. Ol pe tela ke teloe
piunga pe te esia i nge mes. Te esia Petrus pe ramaria au ala toto.
17 Pe Petrus penna poi lange iri ke te reng, pe nana urume i nge Non
Soke mene hote i nga tuele au ngana. Ke het pe hele, “A heleia ure nei
lange Ieims, pe titira mur lochloch ngana nenge leteria manmanna nge
NeHalang.” Petrus hele ke mau ke het pe loloun ke langa kileng unne pule.

✡ **12:10:** Ume 5:19

18 ✡Pe nga uach ol, palinga hel ana hana nemur te poia chauchainga pe
tangoraranga palauangana nga utar nenge lohot nge Petrus nga miliko.
19 Pe Herot tung hot sapele nena helenga kerkereng ngana, nenge te
nanasia ke te tango rere Petrus. Tenau rere i pe tehot taua i ero toto.
Pomalam, mene palinga hel ana hana nemur, pe ontei hote iri ke nek. Ontei
hote iri ke het pe hele ke teke iri lochloch te mete. Ke het pe Herot lohaka nge
Iutea pe la ke tu pol mana nga kileng nenge Kaesarea.

Herot Mete

20 Nga Herot tu pol ngana nenge Kaesarea, letena inin tau totote hana
nenge Tir pe Siton. Ol pe hana nemur nga kileng nai neu, te eukirau ke elle
ke la te esia i pe tepoi ke nek lange i. Pe nga tele ngana, tela tala nge Plastus
pe te hele lange i ke halaua iri. Iange Plastus i non nenge nauele Herot na
pele. Ke het pe te hele lange Herot ke poi ke urana mule lange iri, iange iri
nemur nga kileng nai neu, te menmene aria ngaunga nga Herot na kileng.
21 Iok laol, etue nem at nenge hana nemur te teke tela ke te esia Herot. Pe
Herot heron heke hengeron mur nenge naungaala ana pe la ke are haka nga
nena arenga palaungana pe tung hote nena helenga mur.
22 Ol pe hulua nemur te alngaria haka ke te teke, “Non pa nei tal haka tote i
sipona ke i pomanga NeHalang toto i! Nakuna nenge NeHalang i sipona koi
helele nei, iange non pulut ngana pele hele ngana pomai ero.”
23 ✡Pe Herot hele ngana nemur, heto heke NeHalang ia ero toto. Pomalam,
Non Soke nena angkelo poia i ke singina haleles pe matmata tole i pe mete
sapele.
24 ✡Pe NeHalang nena helenga mur, puo ke lala ke hehei pe hana halang te
longlonge.
25 ✡Ke Parnapas iri nai Sol te poia aria ume nge Ierusalem ke het pe tela
mule nge Antiok. Pe te mene Ioanes Makus ke la luluch nge iri.

13

Tekulos Hote Parnapas Iri Nai Sol

1 Nge Antiok, iri nenge leteria manmanna pe te heto hekeke Iesus te tutu.
Pe hana hel nge iri, iri hetatalonga. Pe hel iri hetoronga. Hana nemur eria
koi; Parnapas pe Simon (nenge singina muna) pe Lusius (nenge nena nge
Sirini) pe Manaen (nenge ana lala Herot Antipas) pe Sol.
2 ✡Iri nemur te hetalaulau pe te heto hekeke Non Soke pe teheo nga
ngaunga pule. Pe Opepengpeng hele lange iri ke pomai, “A henonou hote
Parnapas iri nai Sol. Iri lape te poia ume palaungana nenge e iua iri nai ke
te poia.”
3 ✡Iok, teheo nga ngaunga pe te hetalaulau ke het pe tetal heke peria nge
Parnapas iri nai Sol pe te kulosia iri ke tela sapele.

Parnapas Iri Nai Sol Tela Nge Saiprus

4 Iok laol, Opepengpeng poia iri nai ke tei sio lange Selusia pe te mene imot
pe tela sapele nga mimio nenge Saiprus.
5 ✡Tela te lohot nge Salamis pe te hele hote NeHalang nena helenga nga
Iuta mur reria hetoronga ana pele letena. Pe Ioanes Makus, kokoko nge iri
ke halaulaua iri.
6 Iok, tela sapelpele nga mimio nem ilina ele nge Papos. Pe nga lamau,
te saolia non Iuta e nge popoi ure paluna. Ene laka Par-Iesus pe i teke i
hetatalonga pe ero. I chanangnanga mana.

✡ **12:18:** Ume 5:22-24 ✡ **12:23:** Dan 5:20 ✡ **12:24:** Isa 55:11 ✡ **12:25:** Ume 11:29-30; 15:37
✡ **13:2:** Ume 9:15 ✡ **13:3:** Ume 6:6 ✡ **13:5:** Ume 12:12; 15:39

7 Pe ana non tu ke rochroi nge non soke e nenge nauele mimio nem, ene
laka Serkius Paulus. Pe Serkius Paulus nem, letena matana nga ure lochoch.
Pe i hekulo Parnapas iri nai Sol aria, iange teke longo nga NeHalang nena
helenga.
8 Pe Elimas non nenge popoi ure paluna nem, ramana urana nge iri ero
toto. (Nga helenga Krik, te hetue non nenge popoi ure paluna nem ke ene
Elimas) Ana non teke poi ele non soke neu nge letena manmanna nge Iesus.
9 Ol pe Opepengpeng hemuta heke sapele Sol, nenge ene epule Paulus. Pe
Sol naula pengpeng nge Elimas pe hele,
10 "Iong nem, Non poreke ngana tuna laka iong! Iange lemem ero toto ia
ure lochloch ngana nenge te urana! Pe iong, o pallaka ngam kou kura. Ure
lochloch ngana nenge te poia nga Non Soke ene, ure nemur manmanna. Pe
iong, o hele ke o teke ure nemur te pallaklaka ia iri.
11 ✡Ke heueu nei lape o amnei am nga Non Soke penna mukam. Lape
matam hit ke o kolkol ia chaia matana mukam." Ol pe non neu matana auala
pe pal rara sapele, ke teke tango rara mele ke apea i.
12 Iok laol, non soke Serkius Paulus esia ure nei nge lohot ke mau pe letena
manmanna toto sapele. Iange rura toto nga Non Soke nena hetoronga mur.

Tela Nge Antiok Nga Kileng Nenge Pisitia

13 ✡Paulus iri ul pekngana mur te mene imot nge Papos pe tela nge Perka,
nga kileng nenge Pampilia. Pe nga lamau Ioanes Makus hile sue iri pe la
mule nge Ierusalem.
14 Iok, iri nemur te lohaka nge Perka pe tela nge Antiok nga kileng nenge
Pisitia. Pe nga Sapat ana etue, tei teu kela teare sio nga hetoronga ana pele
letena.
15 Iok, te sisia alalaha nemur nenge Moses pe hetatalonga mur ke het pe te
hekule helenga lange Paulus iri nai Parnapas ke te teke, "Atong mur, nenge
teke lemo helenga hel nge a teke a hekerkereng ia hehei pe hana leteria,
ames haka pe a hele."
16 Ol pe Paulus mes haka sapele pe tul heke penna pe hele, "Imo hana
nenge Israel pengpeng pe imo hana lomonmona ngana mur nenge a heto
heke NeHalang, a longo at nge iau.
17 ✡Israel mur aria soke NeHalang, henonou hote rera tete mur nge nike.
Nga etue nenge tetu nge Ekipto, poia iri ke iri hulua. Pe nga i sipona na
kerkerenga nenge palaungana toto, mene hote iri nga kileng nem.
18 ✡Pe nga etue nenge te ii nga ich sana lomona, nauele iri ke nek toto ke
hesinga iri ana non kina nai (40).
19 ✡Pe hekou sue tuele tana iri rahtele nai nga ich nenge Kanan. Pe tunge
ich nemur lange nena hana mur pengpeng ke reria ia.
20 ✡Ure nemur te lohotot ke hesinga iri ana non kina lime iri henel pe ana
non kina nai pe analoch (450).
"Ke het pe NeHalang henonou hote hana mur hel ke iri muka ia nena hana
mur, ke la het nga etue nenge hetatalonga Samuel.
21 ✡Ol pe hehei pe hana lemeria ke te teke none lohot ke iri aria naungaala
ana non ia. Pomalam te onteia NeHalang pe NeHalang henonou hote Sol
nenge ne Kis tuna. Sol lohot nga mata nenge Pensamin pe nauele hehei pe
hana ke hesinga iri ana non kina nai. (40)
22 ✡Iok, NeHalang mene tote Sol pe henonou hote Teuit ke mene Sol
munna. Pe NeHalang heleia Teuit ke teke, 'Teuit i Iesi tuna. Pe utar nenge

---

✡ **13:11:** Ume 9:8 ✡ **13:13:** Ume 15:38 ✡ **13:17:** Exo 1:7; 6:6; 12:51 ✡ **13:18:** Num 14:34; Deu 1:31-32 ✡ **13:19:** Deu 7:1; Jos 14:1 ✡ **13:20:** Jdg 2:16; 1Sa 3:20 ✡ **13:21:** 1Sa 8:5, 19; 10:20-24 ✡ **13:22:** 1Sa 13:14; 16:12; Psa 89:20

e hottaua nge i, i non nge urana. Ke iau lemek tau tote non nenge pomai.
Iange i poia ure lochloch ngana nga iau lemek ngak.'
23 ✡ "Pe nge he, lape Iesus nenge Israel mur aria hemasinga lohot nge non
nei na tete mur. Ure nem lohot iange NeHalang i sipona hele talue lo ke teke
poia.
24 ✡Pe Iesus lohot ero kura pe Ioanes haliu ke teke hehei pe hana lochloch
ngana nge Israel te hulia reria poinga mur pe te mene henuninga.
25 ✡Iok, Ioanes poia ana ume ke hetet lo pe hele lange hehei pe hana, 'Imo a
teke iau itei mai? A longo ke nek. Non nenge a kulelele, ngana kou atat kura.
Pe a teke i nge iau ero. Iau e urana ero toto nge e halaua i ke epoi hote nena
ae ulina nenge heronronia nga apena.'
26 "Titik mur, imo nenge a lohot nge Apraham pe imo hana lomonmona
ngana mur nenge a heto hekeke NeHalang, helenga nenga maulinga nge
koko, te hekule at nge ita.
27 Iange hana nenge Iersalem pe aria papalauna mur ramaria mallaha nge
Iesus ero. Pe pule te eteia hetatalonga mur ria helenga luna ero, nenge tesis
hote ke kokoes mana nga Sapat ana etue. Ke pomalam tetal sio tote Iesus.
28 ✡Pe te tango rere kue e nge te teke te hune Iesus ia. Pe ero. Ol pe te hele
lange Pilatus ke te teke, lemeria toto nge Iesus mete.
29 ✡Pe poinga nenge te poia nem, pete tote NeHalang nena helenga mur
lochloch nenge tehas sue ke ulolo. Ke te takis sue i nga ana manga toto pe la
tetal teua nga polo.
30 Pe NeHalang hemaul heke mule i nga metenga.
31 ✡Pe Iesus hetei hote i ke emule mana lange iri nenge tei luluch nge i nge
Kalelea ke lange Ierusalem. Ke heueu nei, iri nemur te hele hotote ure nemur
nenge lohotot nge iri, lala nge Israel mur.
32 Ke imem mo hele hote helenga urana toto ngana nem lange imo pule.
Nga utar nenge NeHalang hele ke kerkereng ke teke poia lange ratete mur
nge nike.
33 ✡Ke pomalam heueu nei, NeHalang nena helenga nem lohot ke man-
manna ke tuturia mur ita ta naue. Nga nenge hemaul heke mule Iesus nga
metenga, ure nenge lohot nem tehas urume tele nike nga alalaha chonna
naingana nenge Sam. Ke ana helenga hele ke teke,
" 'Tuk laka Iong;
ke heueu nei Temem koi Iau' "
34 ✡Manmanna toto ke NeHalang hemaul heke mule Iesus nga metenga. Pe i
ma ke punich nga polo letena ero. Pomalam, NeHalang hele ke pomai,
" 'Imo lape a mene petanga pengpeng ngana
nenge e hele talue lange Teuit ke lape e tunge.'
35 ✡Pe nga alalaha nenge Sam, chonna e pule hele ke teke,
'Iong onau sio mene lem non nenge pengpeng toto
ke ma ke punich ero.'
36 "Iok, Teuit nanas tau mene NeHalang lemene ngana nga tungana nga
ich. Pe nga etue nenge mete, tealo hite i nga na tete mur tema ngaria pe make
punich nga polo letena.
37 Pe i nenge NeHalang hemaul heke mule nga metenga nem, ma ke punich
mana nga polo letena ero.
38 Titik mur a longo ke nek, nge Iesus i toro mana, NeHalang lape ul
rumena ia lemo poinga poreke ngana mur pe nau la mule nge iri ero ol.

✡ **13:23:** 2Sa 7:12-16 ✡ **13:24:** Mat 3:1-2 ✡ **13:25:** Ioa 1:20, 27 ✡ **13:28:** Mat 27:22-23 ✡ **13:29:** Mat 27:59-60 ✡ **13:31:** Ume 1:3, 8 ✡ **13:33:** Psa 2:7 ✡ **13:34:** Isa 55:3 ✡ **13:35:** Psa 16:10

39 ✡Pe Iesus, i sipona lape mene mule iri nenge leteria manmanna nge i.
Mene mule iri nga reria poinga poreke ngana mur nenge rahit tote iri ke
kerkereng. Iange Moses na hotonga e nakuna ero toto nge poia poinga nem.
40 Iok, a nauala amo ke nek ol iange lape ure nem nenge hetatalonga mur
te heleia, lape lohot nge imo. Hetatalonga nemur te hele ke pomai,
41 ✡ " 'Imo nenge a tua salaklaka halali, a longo at.
Lape ramamo auala mana pe a mete.
Iange lape epoi hote ute nga atu ngamo nga ich.
Pe imo lape letemo manmanna ia ero toto.
Pe nenge te hele urume lange imo,
lape letemo manmanna ero pule.' "
42 Iok, Paulus iri nai Parnapas te lohotot nga hetoronga ana pele lo, pe
hehei pe hana te hele lange iri ke te teke, iri nai lape teat mule nga Sapat
ana etue e pule ke te hetore iri ke nek toto nga ure nemur.
43 Iok, tehot lange hot lo pe Iuta mur pe hana lomonmona ngana mur
nenge te nanasia Iuta mur te hetalaulau ngaria, te nanasia Paulus iri nai
Parnapas. Pomalam Paulus iri nai Parnapas te hekerkereng ia hulua nemur
leteria, ke te teke kokoes mana, leteria manmanna nge NeHalang pe tenau
la mana nge i nga nena tunginga urana ngana mur nge tunge lala nge iri.
44 Iok laol, Sapat ana etue neu at pe nakuna nenge hulua lochloch ngana
nenga kileng neu te lohaka ke la te longo nga Non Soke na helenga.
45 Ol pe Iuta mur, te esia hulua lochloch ngana neu pe saria keke Paulus pe
te hele poreke i.
46 ✡Pe Paulus iri nai Parnapas te haliu hot ke soke toto ke te teke, "Imem
mo teke mo hele hot tele NeHalang na helenga lange imo. Pe imo, aulo ala
pe lememo ero nge a mene helenga nei. Ke poinga nem henonou hote imo
ke nakumo ero toto nge a mene maulinga nge koko. Pe pomalam lape mo
hile sue imo pe mola nge hana lomonmona ngana mur.
47 ✡Iange Non Soke hele ke kerkereng at nge ita ke teke,
" 'E poia imo ke pomanga lemenge
nenge lange hana lomonmona ngana mur.
Ke pomalam lape kileng lochloch ngana nga ich
te mene maulinga nge koko.' "
48 Iok laol, hana lomonmona ngana mur te longe ke mau pe te iech toto,
pe te heto heke Non Soke na helenga. Pe iri nenge NeHalang henonou hote
ke te mene maulinga nge koko, leteria manmanna toto sapele nga helenga
nemur.
49 Ol pe Non Soke na helenga puo ke palaungana toto nga tuele kina neu.
50 Pe nge Antiok, Iuta mur teteu heke hehei pe hana papalauna leteria ke
te talun ke tepoi poreke Paulus iri nai Parnapas pe telope hote iri nga reria
tuele kina neu.
51 ✡Iok laol, Paulus iri nai Parnapas tepasis sue kileng neu ana maruchrue
nga aperia pe tei ke tela nge Ikonium.
52 Pe hulua nenge leteria manmanna nga NeHalang na helenga nge
Antiok, te iech toto pe Opepengpeng tu ke muta toto nge iri.

14

Paulus Iri Nai Parnapas Tela Nge Ikonium

✡ **13:39:** Rom 10:4 ✡ **13:41:** Hab 1:5 ✡ **13:46:** Ume 3:26; 18:6 ✡ **13:47:** Isa 49:6 ✡ **13:51:** Mat 10:14; Ume 18:6

1 Pe nge Ikonium, Paulus iri nai Parnapas tei teu nga hetoronga ana pele.
Pe te haliu hote NeHalang na helenga ke nek toto. Ol pe Iuta mur pe hana
lomonmona ngana mur halang leteria manmanna.
2 Pe iri Iuta mur nenge leteria manmanna ero, teteu nga hana lomonmona
ngana mur leteria ke tetua lele sue leteria manmanna ngana.
3 ✡Ke Paulus iri nai Parnapas tetu lamau ke mala toto, pe te haliu hote Non
Soke na helenga ke kerkereng toto. Pomalam, Non Soke tunge kerkerenga
nenge te popoia ure papalauna mur. Ke nga poinga nem, Non Soke hekerk-
ereng ia iri nai. Te haliu hote Non Soke nge letena ia ita pe mene mule ita.
4 Pe hana nenga kileng neu telas hel. Ke hel tela nge Iuta mur pe hel tela
nge Paulus iri nai Parnapas.
5 ✡Ol pe hana lomonmona ngana mur pe Iuta mur te hele tele hel nge iri
ke te teke tepoi poreke iri nai neu pe te tamal hune iri nga um.
6 Iok laol, Paulus iri nai Parnapas te eteia lo nge hana nemur te teke te poia
poinga neu lala nge iri. Pomalam, te ua sapele ke tela nge Listra pe Tepi nga
kileng nenge Likaonia.
7 Pe te hele hote NeHalang na helenga urana toto ngana nga tuele kina
nem.

Tela Nge Listra Pe Tepi

8 Iok, nga kileng nenge Listra, none tu. Non neu apena lul nga tana hoho
ngana ia nike pe i rara ero toto.
9 Ana non are pe longo ke nek toto nga Paulus na helenga mur. Pe Paulus
esia i pe eteia ke non nem letena manmanna toto. Ol pe teke hemasia i.
10 Iok laol, Paulus naula pengpeng nge non neu pe hele ke kerkereng toto
lange i ke teke, “Apem kerkereng pe omes haka.” Ol pe non neu tamu haka
pe talun ke irara sapele.
11 ✡Pe hulua nemur, te esia ure neu nge lohot pe alngaria haka nga ria
helenga nenge Likaonia ke te teke, “Ara soksoke ngana nai koi! Te hul ke
iri non ke tesio at nge ita nei lo!”
12 Pomalam, te hetue Parnapas ke ene Seus pe Paulus te hetue ke ene
Hemes. Iange i, i mukmuka nge iri ke haliu hotote NeHalang na helenga mur.
13 Iok laol, non nenge mene Seus hanna munna, mene pulumakau pe ae
rorana mur ke laia nga kileng neu ana kue matana. Iange Seus na pele, te
umeia ke rochroi mana nga kileng neu pe nge hot. Te teke te makia ure
nemur ke pomanga ria tunginga nenge lange Paulus iri nai Parnapas.
14 Pe nga etue nenge Paulus iri nai Parnapas te longe, te tachach ia rea
hengeron mur pe te song tele hulua nemur pe alngaria ke te teke,
15 ✡ “Imo hana nemur, pomere nenge a teke a poia poinga nei at nge imem?
Imem mo pomange imo mana. Pe imem hana mana ke pomange imo pule.
Moat ke mo hele hot mene helenga urana toto ngana lange imo nenge mo
teke a heto heke aetapuna mur ero pe a heto heke mene NeHalang i sipona
nenge ala hote tapa pe ich pe ruach pe ure lochloch ngana nenge tetu teu nga
ure nemur.
16 ✡Nge nike, poia hehei pe hana lochloch ke tela nga lemeria ngana mana.
17 ✡Pe i sipona teke hemallaha hot tote i ke teke manmanna toto nge i koi
tu. Pomalam poia poinga urana toto ngana nenge tung sue pitte at nge ita pe
poia ngaunga alona mur ke te haka pe tehei nga aria etue pengpeng. Pe pule
poia ita ke ara ngaunga halang pe poia letera ke iech manmana.”

✡ **14:3:** Mak 16:20; Hip 2:4 ✡ **14:5:** Ume 14:19 ✡ **14:11:** Ume 28:6 ✡ **14:15:** Psa 146:6; Ume 10:26 ✡ **14:16:** Ume 17:30 ✡ **14:17:** Jer 5:24

18 Paulus iri nai Parnapas te hele hote helenga nemur ke te teke, tepoi ele
hana nemur pe ero. Hana nemur leteria kerkereng toto ke te teke te poia
tunginga lange iri nai kura.
19 ✡Iok, Iuta mur hel teat nge Antiok pe Ikonium. Iri, te ngai heke hehei
pe hana ke tehul rumeria nge Paulus iri nai Parnapas. Pomalam, te tamalia
Paulus ana um pe tehole hote lange hot. Pe iri, nga leteria te teke Paulus kou
mete lo.
20 Pe ero. Iri nenge leteria manmanna nge Non Soke, teat ke te emurung
hite Paulus. Ol pe ana non lohaka mule pe iteu langa kileng neu. Iok, poma
nge rou Paulus iri nai Parnapas tela mule nga kileng nenge Tepi.

Tela Mule Nge Antiok Nga Kileng Nenge Siria

21 Iok, Paulus iri nai Parnapas te hele hote NeHalang nena helenga nge
Tepi pe hulua leteria manmanna pe te koko teu nge iri nenge te nanasia
Iesus. Ol pe Paulus iri nai Parnapas tela mule nge Listra pe Ikonium pe
Antiok.
22 ✡Pe te hele ke kerkereng toto lange iri nenge leteria manmanna ke tetu
ke kerkereng toto nga leteria manmanna ngana mur. Pe te hele, “Nenge teke
tateu langa NeHalang nena naualanga pe nekinga, lape tai rurung teu langa
kileng chatala ngana mukam.”
23 Pomalam iri nai te henonou hote hana papalauna hel nga kileng nemur
ke te mukaia iri nenge leteria manmanna nge Non Soke. Pe iri nai te hile
ngaunga pe te hetalau aria pe te talue iri langa Non Soke nena naualanga.
Iange iri leteria manmanna toto nge Non Soke.
24 Paulus iri nai Parnapas teteu langa tuele tana nenge Pisitia ke het pe tela
nge Pampilia.
25 Pe nge Perka te haliu hote NeHalang nena helenga pe tesio la sapele nge
Atalia.
26 ✡Pe nge Atalia, te haka nga imot pe tela sapele nge Antiok nga kileng
nenge te talune aria ume ia. Pe nga etue nenge te talune aria ume, hehei pe
hana lamau te hetalaulau aria ke kerkereng toto ke NeHalang tunge poinga
urana ngana lange iri kela het nga etue nenge te heulo hot mule aria ume
neu.
27 ✡Iok, nga etue nenge te lohot mule nge Antiok, Paulus iri nai Parnapas
te eukiraua hehei pe hana lochloch pe te hele hote ure lochloch ngana nenge
NeHalang poia ke pengpeng nge hana lomonmona ngana mur ke leteria
manmanna.
28 Ke pomalam, iri nai tetu ke mala toto lamau luluch nge hehei pe hana
nenge leteria manmanna nge NeHalang.

15

Hana Papalauna Teole Aria Nge Ierusalem

1 ✡Iok, hana hel nge Iuta tela nge Antiok pe te talun sapele ke te hetore hana
lomonmona ngana mur nenge leteria manmanna nge Iesus. Pe te hetore
iri ke mai, “Imo, lape NeHalang mene mule imo ero toto iange te riria imo
ero. Nenge teke lememo nge atu ke a maul, iok lape teriria imo ke pomanga
hotonga nenge Moses hetoro ita ia.”
2 ✡Pe Paulus iri nai Parnapas, te longe helenga nei pe ma ke nek nga iri
nai leteria ero toto. Ol pe iri ul hana nemur te hele inin tau hel nga ure nei.
Pomalam iri nenge Antiok te teke lape Paulus pe Parnapas pe hana hel tela

---

✡ **14:19:** Ume 17:13; 2Ko 11:25 ✡ **14:22:** Ume 15:32; 1Te 3:3 ✡ **14:26:** Ume 13:1-2 ✡ **14:27:** Ume 15:4, 12 ✡ **15:1:** Kal 5:2 ✡ **15:2:** Kal 2:1

nge Ierusalem ke te esia Iesus nena hana mur pe hana papalauna mur nga
helenga nei.
3 Iok laol, iri nenge leteria manmanna nge Iesus nge Antiok te kulosia iri
ke tela sapele. Pe tei ke tela nga kileng nenge Poenisia pe Samaria pe te nana
urume hana lomonmona ngana mur nge leteria manmanna nge NeHalang.
Pe helenga nei poia iri nenge leteria manmanna ke te iech toto.
4 ✡Iok, tela te lohot nge Ierusalem pe Iesus nena hekulkulonga mur pe hana
papalauna mur pe iri lochloch ngana nenge leteria manmanna nge Iesus
te iech ele iri. Pe Paulus pe Parnapas pe hana nemur te nana urume ure
lochloch ngana nenge NeHalang halaua iri ke te poia.
5 Iok, Parisio mur hel leteria manmanna nge Iesus. Pe iri te lohaka mule pe
te hele ke te teke, “Hana nenge iri Iuta ero pe leteria manmanna nge Iesus,
lape te riria iri. Pe lape ta hetore iri ke te nanasia hotonga nenge Moses.”
6 Iok, Iesus na hekulkulonga mur pe hana papalauna nemur te emurung
ke te teke te hepeng hote helenga nei.
7 ✡Te poia ana helenga ke lala ol pe Petrus mes haka pe hele, “Titik mur,
imo a eteia lo ke NeHalang henonou hote iau nga tuna ngamo, ke e hele hote
helenga urana toto ngana lange hana lomonmona ngana mur. Ke pomalam
te longe pe leteria manmanna ia. Pe e talune ume nei ke mala toto lo.
8 ✡Pe NeHalang nenge eteia hulua lochloch ramaria ume ngana, hetei hot
pengpeng ia i lange hana lomonmona ngana mur ke hekulo sue Opepeng-
peng ke lange iri, ke pomalam mana nga nenge hekulo sue at nge ita.
9 NeHalang poia iri ke manga poingana ia ita. Nenge leteria manmanna
nge i, lape helemlem ia operia ke operia lemlem pule.
10 ✡Pe imo heueu nei, a teke a totoia NeHalang. Iange a teke a poia hana
lomonmona ngana mur nenge leteria manmanna ke singiria meena toto.
Pe e hele pengpeng lange imo, rera tete mur nge nike pe ita heueu nei pule,
nakura ero toto nge ta takisia ure meena ngana nenge pomanga nenge a poia
nem.
11 ✡A longo ke nek, nenge teke letera manmanna toto nge NeHalang lape
NeHalang mene mule ita ke pomange iri. Pe poinga nem lohot mana nga ara
Non Soke Iesus letena poreke ngana pe lemene tau ngana ia ita.”
12 Ol pe hulua lochloch ngana nenge te emurung neu te reng toktok. Pe
Paulus iri nai Parnapas te lohaka pe te hele hote ure papalauna nemur nenge
NeHalang hekerkereng ia iri ke te poia pe hana lomonmona mur te esia pe
leteria manmanna.
13 ✡Iri nai te hele ke het pe Ieims lohaka pe hele, “Titik mur, a longo at nge
iau!
14 Simon hele hote lange imo lo, nga nenge teke NeHalang lemene taua
hana lomonmona ngana mur pule. Ngana laka nenge hesilei hote hana hel
nge iri ke i sipona nena hana mur.
15 Pe ure nenge lohot nei, lohot ke pomanga hetatalonga mur te hele ngaria
ia nge nike. Nenge Non Soke hele ke teke,
16 ✡ “ ‘Nga hoena lape eat mule
pe Teuit na pele nei losio lo.
Pe lape e hemes heke mule.
Pe ure nemur nenge te poreke nga pele nei,
lape eume heke mule iri ke nek
pe etal mule iri nga muria mur.
17 Pomalam, hana lomonmona mur lochloch

✡ **15:4:** Ume 14:27 ✡ **15:7:** Ume 10:1-43 ✡ **15:8:** Ume 10:44; 11:15 ✡ **15:10:** Mat 11:30; Kal 3:10 ✡ **15:11:** Kal 2:16; Epe 2:5-8 ✡ **15:13:** Kal 2:9 ✡ **15:16:** Amo 9:11-12

nenge iau lek non mur ia iri,
lape te song ke teat mana nge iau.
Iau, Non Soke, epoi hote ure nemur pe e hele ia
18 ke te eteia nga halang nike lo.' "

19 Iok, Ieims lohaka pe hele mule ke mai, "Iau letek tuanin ke mai! E teke tanau pe hana lomonmona ngana nemur te teke leteria manmanna nge NeHalang, ita tapoi lange iri ero.
20 ✡Pe e teke tahas mene alalaha e ke lange iri pe ta hele lange iri ke te ngaua ngaunga nenge tepoi tunginga ia lange aetapuna mur ero. Pe tema luluch nge hehei ero pe te ngaua huros nemur nenge te roke iri ero pe pule te inia toho ero.
21 Iange Moses na hotonga mur te haliu hotote nga NeHalang na pele mur nga kileng pe kileng. Pe te haliu hotote ke mala toto lo nga Sapat ana etue lochloch."

Alalaha Nenge Lange Hana Lomonmona Ngana Mur

22 Ol pe Iesus na hekulkulonga mur pe hana papalauna mur pe iri lochloch nenge te eukirau neu, te teke te henonou hote hana hel nge iri ke tela luluch nge Paulus iri nai Parnapas nge Antiok. Iok, te henonou hote Iutas (nenge ene e pule Parsapas) iri nai Sailas. Te henonou hote iri nai iange hulua nemur nenge leteria manmanna neu, tenau haka aria soksoke ngana mur nge iri.
23 Pe te hekule alalaha nei nenge hele ke teke;
"Imem, Iesus nena hekulkulonga mur pe hana papalauna mur koi, mohas ia alalaha nei lange imo hana lomonmona mur nenge a tu nge Antiok pe Siria pe Silisia. Imem titimem mur laka imo iange letemo manmanna nge Ne Iesus.
Uach pe miliko toto lange imo lochloch.
24 Imem mo eteia lo nge hana hel nge imem tela ke te poia imo ke ramamo au ala pe lemo arenga poreke toto ia reria helenga mur. Pe imem mo hele lange iri ke te poia poinga nem ero.
25 Pomalam mo eukirau pe mo henonou hote mele hel ke te mene helenga lange imo. Ke iri lape te koko luluch nge pekngara mur toto Paulus iri nai Parnapas.
26 Iange iri nai te matau singiria ero toto nga Non Soke Iesus Kristus nena ume mur.
27 Ke iri nenge mo kulosia at nge imo heueu nei, ngaria koi Iutas iri nai Sailas. Pe iri lape te hele lange imo pengpeng ke te hekerkereng ia helenga nemur nenge mohas sue iri nei.
28 ✡Imem mo nanas mene Opepengpeng lemene ngana nenge mo teke a takisia ure meena ngana ero ol. Pe mo teke a nanas tau mene koi hotonga nemur;
29 A ngaua ngaunga nenge tepoi tunginga ia lange aetapuna mur ero. A in toho ero pe a ngaua huros nemur nenge te roke iri ero. Pe pule, ama luluch nge hehei mur ero. Nenge teke a nanas tau tote hotonga nemur lape atu ngamo urana toto.
Urana toto nge a olonge helenga nei pe atu malalom."
30 Iok laol, iri nemur te lohaka pe tela sapele nge Antiok. Pe nge Antiok te eukiraua iri lochloch ngana nenge leteria manmanna pe te tunge alalaha neu lange iri ke tesisia.
31 Hulua nemur te sisia pe te iech toto iange helenga nemur nga alalaha neu hekerkereng ia iri nga leteria manmanna ngana mur.

✡ **15:20:** Exo 34:15-17; Lev 17:10-16 ✡ **15:28:** Mat 23:4

32 Pe Iutas iri nai Sailas, iri hetatalonga pule. Pomalam te tunge helenga
urana ngana mur nenge hekerkereng tote hulua nemur leteria.
33 Pe iri nai tetu ke mala pol nge Antiok. Ke het pe iri nenge Antiok tetal
heke petanga nenga tunga nge nek lange iri pe te kulos mule iri ke tela mule
nge iri nemur nenge te kulosia iri ke teat. [
34 Pe Sailas letena haka ke teke tunge Antiok ol.]
35 Pe Paulus iri nai Parnapas tetu mana nge Antiok, pe iri ul hana hel pule
ke te hetore hehei pe hana halang nga NeHalang na helenga, pe te hele hote
helenga urana toto ngana nenge Non Soke.

Paulus Iri Nai Parnapas Techachel

36 Iok, etue hel nga hoena, Paulus hele lange Parnapas ke teke, “Lape ita
nai tai ke tala mule nga kileng lochloch ngana nenge ta haliu hote Non Soke
na helenga mur ia lo, ke tanau nga hehei pe hana tepoi ngaria.”
37 ✡Iok, Parnapas teke mene Ioanes Makus ke iri ul.
38 ✡Pe Paulus teke urana ero nge te mene i iange nga tele ngana reria ume
het ero kura pe ua mule aria nge Pampilia.
39 Paulus iri nai Parnapas te hele inin tau helia ure nei ke halang. Pomalam
iri nai te chach hel. Ke Parnapas mene Ioanes Makus ke iri nai te lohaka nga
imot pe tela sapele nga kileng nenge Saipras.
40 Pe Paulus mene Sailas ke iri nai tei sapele. Pe iri lochloch ngana
nenge leteria manmanna te hetalaulau aria ke te teke Non Soke tunge nena
tunginga nge urana lange iri pe nauele iri ke nek.
41 Paulus langa kileng nenge Siria pe Silisia pe hekerkereng mule hehei pe
hana mur nga leteria manmanna ngana.

16

Timoti Laluluch Nge Paulus Iri nai Sailas

1 ✡Paulus langa kileng nenge Tebi pe Listra. Pe none nge ene Timoti tunga
lamau pule. Pe ana non, iri ul tana leteria manmanna nge Iesus. Pe tana i
Iuta pe temene i Krik.
2 ✡Iri lochloch ngana nenge leteria manmanna nge NeHalang nga kileng
nenge Ikonium pe Listra, te neue Timoti ke te teke i non urana ngana ia.
3 Iok, Paulus teke mene Timoti ke la luluch nge i pe Iuta mur te eteia ke
Timoti temene i Krik. Pomalam Paulus riria Timoti singina ke Iuta mur te
esia i ke manga i Iuta ol.
4 ✡Iok laol, tei ke tela nga kileng mur pe te hele hote hotonga nemur nenge
Iesus nena hekulkulonga mur pe hana papalauna nemur tetal hote nge
Ierusalem.
5 Pomalam NeHalang nena hana mur temes ke kerkereng toto nga leteria
manmanna ngana pe nga etue lochloch, hulua halang te hulia leteria pe te
koko teu nge iri.

Paulus Nau Opene Nge Troas

6 ✡Iok laol, Paulus pe pekngana mur tela pe te sapele mana nga kileng
mur nenge Prikia pe Kalasia. Iange Opepengpeng poi ele iri nge te hele hote
NeHalang na helenga nga tuele kina nenge Eisia.
7 Iok, tei kela te lohot nga kileng Misia het ngana pe te teke teteu langa
kileng nenge Pitinia pe Opepengpeng nenge Iesus poi ele iri iange kileng
nem tu teu nga tuele kina nenge Eisia.

✡ **15:37:** Ume 12:12, 25 ✡ **15:38:** Ume 13:13; Kol 4:10 ✡ **16:1:** Ume 14:6; 2Ti 1:5 ✡ **16:2:** Pil 2:19-22 ✡ **16:4:** Ume 15:23-29 ✡ **16:6:** Ume 18:23

8 Pomalam te sapele mana ke tela nge Troas.
9 Iok, nga miliko Paulus nau opene ke esia none nge nena nge Mesatonia.
Non neu mes pe hele ke kerkereng toto pe ech ia i ke teke, “O iat nge
Mesatonia ke o halaua imem!”
10 Ke Paulus nau opene ngana neu het pe mo kik haka sapele nenge mola
nge Mesatonia. Iange mo eteia ke NeHalang i sipona iua imem ke teke mola
ke mo hele hote nena helenga lange iri nemur nga kileng neu.

Litia Mur Te Hulia Leteria

11 Iok, mo tamu haka nga imot nge Troas pe mo song tele ke mola nge
Samotras pe nga etue naingana mo song ke mola nge Neapolis.
12 Ke het pe moi nga apemem ke moteu lange Pilipai. Kileng Pilipai, i tuele
tana nge Mesatonia pe Rom mur te ume heke pe tenau ele kileng nem. Oe,
ke mo tuia etue hel nga lamau.
13 Pe nga Sapat ana etue, moi hot nga kileng neu ke mola nga ech ilina.
Iange mo teke lape Iuta mur te eukirau nga lamau ke te hetalaulau. Iok, mo
are sio pe mo hetore hehei hel nge te eukirau nga lamau.
14 Pe heie nge iri ene Litia. Ana hei nena nge Taiatira. Pe hehei pe hana tela
ke teolol malmalenga mur nge i. Malenga nemur ururia haka toto. Ana hei
heto hekeke NeHalang pule. Ke Non Soke i sipona poia i ke letena mallaha
nga Paulus nena helenga mur.
15 Ke pomalam ana hei pe iri lochloch ngana nenge tetu luluch nge i nga
na pele, te mene henuninga. Ke het pe hele ke teke, “Imo nenge a teke letek
manmanna toto nge Non Soke, aiat ke atu luluch nge iau nga lek pele.” Hei
neu ech tote imem ke mola nga nena pele.

Te Laua Paulus Iri Nai Sailas Nge Pilipai

16 Nga etue e moi ke mo lala nga kileng unne nenge te hetalaulau ia, pe
mo saol haka nge heie nge uneinei tuteu nge i. Hei neu, mele hel te olia i
ke umume nge iri. Pe te ololia i iange hele hot tettele ure nemur nenge te
lohotot. Pomalam iri nenge tenau ele i, te mene umtutuna halang toto nga
ana hei na ume neu.
17 ✡Iok ana hei nanasia imem ul Paulus pe aliuliu ke teke, “NeHalang Nge I
Soke Nga Lut Toto nena hana mur koi teii nei! Iri lape te hetore imo nga kue
nenge NeHalang mene mule imo ia.”
18 Etue halang, hei neu helele ke machmau. Ol pe Paulus talngana pe
letena inin pe ralele lange hei neu pe hele langa uneinei neu, “E hele lange
iong, nga Iesus Kristus ene, o lohot nge hei nem ol!” Ueiuei mana pe uneinei
neu ua hot sapele nge hei neu.
19 Pe iri nenge tenau ele hei neu te eteia ke reria umtutuna ana kue ero
ol. Pomalam te laua Paulus iri nai Sailas pe te tak runge iri kela nga ingala
matana pe te hemesia iri nga hana papalauna nemur nenge tenau ele kileng
neu, mataria.
20 ✡Iok, te mene iri lange hana Rom mur nenge te longlongo helenga pe te
hele, “Hana nai nei iri Iuta koi. Iri teat ke te heporeke arenga nge urana nga
kileng nei lo.
21 Iri te hetoro koukoua imem nga ure nemur nenge ita nenge Rom rera
hotonga mur teheo ele tote nge ita ke ta nanasia ero.”
22 ✡Iok laol, hulua te koko teu sapele nga iri nai aria palinga. Pe hana Rom
nemur nenge te longlongo helenga te hele ke palinga hel ana hana mur te
haka hote Paulus iri nai Sailas reria hengeron pe tenos ule iri.

✡ **16:17:** Mak 1:24 ✡ **16:20:** Mak 13:9 ✡ **16:22:** 2Ko 11:25; 1Te 2:2

23 Tenos poreke ule iri ke het pe tetal teu sapele iri langa tuele au ngana.
Pe hana papalauna nemur te hele lange non nenge nauelele tuele au ngana
neu ke chiu hit tote iri nai ke kerkereng toto. Pomalam iri nai ria kue ero toto
nge te ua hot.
24 Non neu longe ke mau ol pe mene Paulus iri nai Sailas ke la tal teua iri
nga tuele au ngana neu letena nge teu toto. Ol pe ha hite iri nai aperia nga
ae chonna e nge meena toto.

25 Iok laol, nga miliko tunangana iri hel pule nenge tema teu nga tuele au
ngana neu, te longe Paulus iri nai Sailas nge te hetalaulau pe te peupeua
peunga mur nenge te heto hekeke NeHalang.
26 Te rura mana pe mangila palaungana rur sapele. Pe mangila neu rur ke
palaungana toto nga kileng unne nenge tuele au ngana neu mesia. Pomalam
piunga mur nga tuele au ngana neu te uchulu sio. Pe iri lochloch ngana
nenge tetu nga tuele au ngana neu, peria pe aperia ana kalenga mur te
uchulu sio pule.
27 ✡Ol pe non nenge nauelele tuele au ngana neu rura haka. Pe nau pe
piunga lochloch ngana nemur te uchulu sio tach lo. Ol pe mene nena kakop
ke teke hun mule i, iange tekema iri lochloch ngana nenge tetu teu nga tuele
au ngana kou te ua hot talo. Pe ero.
28 Ol pe Paulus alngana taua i ke teke, “Ei! Ohun mule iong ero! Imem
lochloch ngana i motu kura.”

29 Ol pe non neu iua mele nga lemenga pe song kela tamal sue i nga Paulus
iri nai Sailas aperia huna pe loiloiloi ke teke mete.
30 ✡Iok, mene hote iri nai lange hot pe onteia iri, “Hana nai nem, lape epoi
ke pomere toto nenge e mene maulinga nge koko?”

31 Pe iri nai te hele, “Letem manmanna nge Non Soke Iesus! Iong pe iri
lochloch ngana nenge tetu luluch nge iong nga lem pele. Pomalam lape o
mene maulinga nge koko.”
32 Ke Paulus iri nai Sailas te hele hot sapele Non Soke nena helenga lange
non neu pe iri lochloch ngana nenge tetu luluch nge i.
33 Iok laol, non neu poia Paulus iri nai Sailas ke la lome ria chanchan mur
nga etue neu pengpeng. Ke het pe Paulus iri nai Sailas te henun sapele non
neu pe iri lochloch ngana nenge tetu luluch nge i.
34 Laol pe non neu mene iri nai kela he ngaua iri nga na pele. Pe non
neu pe iri lochloch ngana nenge tetu luluch nge i, te iech toto iange leteria
manmanna toto nge NeHalang.

35 Pe nga uach hana Rom nemur nenge te longlongo helenga, te kulosia
palpal husu mur ke te laia helenga nei nge non nenge nauelele tuele au
ngana neu. Te hele ke te teke, “A lohe hote Paulus iri nai Sailas nga tuele
au ngana ke tela ol.”
36 Pomalam non neu lake hele lange Paulus ke teke, “Hana papalauna
nemur te hekule helenga at ke te teke imo nai Sailas lape a lohot nga tuele
au ngana ol. Ke lape a i malalom, pe ai ke nek.”

37 Ol pe Paulus lohaka pe hele lange palpal hussu nemur ke teke, “Hana
papalauna nemur te hottaua ute e nge imem nai nei mo poia ke poreke ero.
Pe pule imem lemem nge Rom. Pe pomere tenos ulu hite imem nai nga hulua
mataria mai? Ke het pe tetal teua imem langa tuele au ngana. Pe heueu nei
te teke te kulosia imem ke moi hot ke nek mana ke mola. Poinga nei poreke
toto i! Teke pomam iri siporia teat ke te mene hote imem nga lamai.”

✡ **16:27:** Ume 12:18-19 ✡ **16:30:** Ume 2:37

38 Iok laol, palpal hussu nemur tela ke te tetetere Paulus na helenga lange
hana papalauna nemur. Hana papalauna nemur te longe ol pe te matau
iange te longe Paulus na helenga nenge teke iri nai Sailas reia nge Rom pule.
39 Pomalam iri siporia tela kela te hele ke nek mule lange Paulus iri nai
Sailas pe te mene hot sapele iri nai nga tuele au ngana. Pe te kulos hot sapele
iri nai nga kileng neu.
40 Iok laol, iri nai te lohot nga tuele au ngana pe tela sapele nga he
Litia na pele. Pe nga pele neu tesaol haka nga hulua halang nge leteria
manmanna nge Non Soke. Pomalam te hekerkereng ia hulua nemur nga
leteria manmanna ngana mur pe iri nai tei sapele.

17

Nge Tesalonika

1 Iok, Paulus iri nai Sailas tei teu langa kileng nenge Ampipolis pe Apolonia
ke tela nga kileng nenge Tesalonika. Pe nga lamau Iuta mur ria hetoronga
ana pele e kou tu.
2 Pe Paulus kokoes lala nga hetoronga ana pele nem, pomalam lake hemol
nga Sapat ana etue palaungana pe te echachala helel.
3 Pe Paulus hele urumrume NeHalang nena helenga lala nge iri. Nenge
hele ke teke, Non nenge NeHalang kulosia at ke mene mule nena hana mur,
lape takisia ana melmelenga ke mete pe maul haka mule. “Pe ne Iesus nenge
e heleia lala nge imo nei, i sipona lakalom nenge NeHalang kulosia i at.”
4 Paulus hele ke mau pe na helenga tua tote Iuta mur hel leteria. Pomalam
leteria manmanna pe te nanasia Paulus iri nai Sailas. Pe Krik mur halang
nenge te heto hekeke NeHalang, pe hehei papalauna mur, iri pule leteria
manmanna nga Paulus nena helenga mur.
5 Ol pe Iuta mur saria keke Paulus. Pomalam tela ke te loloch heke pulut
mene hana porekreke ngana mur hel, ke te eukirau pe tepoi heke hunelinga
palaungana nga kileng neu. Iok, te song teu ke te tango rere Paulus iri nai
Sailas nga none nge ene Iason na pele. Te tango rere iri nai neu ke te teke te
takrung hote iri kela te hemesia iri nga hulua mataria.
6 Pe ero. Te hottaua iri nai nga lamau ero. Pomalam te takrung hote
Iason pe pekngana mur hel pule kela te hemesia iri nga hana papalauna mur
mataria. Iange hana papalauna nemur tenau ele kileng neu. Pe te haliu haka
ke te teke, “Hana nemur tela nga kileng lochloch pe te poia hehei pe hana ke
reria arenga poreke lo pe heueu nei teat ke te lohot nge ita.
7 ✡Pe Iason nauele iri nga na pele. Pe iri te nanasia hotonga nenge ne Kaesa
ero. Pe tetal hote aria naungaala e pule nge ene Iesus luluch nge Kaesa.”
8 Hana papalauna pe hulua nemur te longe helenga neu pe leteria huna pe
te hele rara mana.
9 Ol pe hana papalauna nemur te poia Iason pe pekngana mur ke te saua
umtutuna palaungana. Ke het pe te kulosia iri ke tela ol.

Tela Nga Kileng Nenge Ene Perea

10 Iok laol, kileng miliko sio pe iri nenge leteria manmanna nge Iesus te
kulos sapele Paulus iri nai Sailas ke tela nge Perea. Tela nga kileng neu pe
teteu langa hetoronga ana pele.
11 Pe hehei pe hana nenge Perea tepoi ke mange iri nenge Tesalonika ero.
Iri te iech toto nge te longe Paulus na helenga pe kokoes te sisia NeHalang na
helenga pule ke te eteia nge Paulus na helenga manmanna ma ero.

✡ **17:7:** Luk 23:2; Ioa 19:12

12 Pomalam Iuta mur halang leteria manmanna. Pe Krik mur halang pule,
nenge tera hite ume papalauna, iri leteria manmanna pule.
13 Ol pe Iuta mur nenge Tesalonika te longe Paulus nge hetottore hehei pe
hana nge Perea nga NeHalang na helenga. Pomalam te lohaka pe tela ke
teteu nga hehei pe hana leteria ke te lope hote Paulus iri nai Sailas nge Perea.
14 Pe ero. Ueiuei mana NeHalang nena hana mur te kulosia Paulus ke
ramana hot langa ruach ilina. Pe hana hel tela luluch nge i. Pe Sailas iri nai
Timoti tetu nge Perea ol.
15 Pe hana nemur nenge tei luluch nge Paulus, iri lochloch tela kela te lohot
nga kileng nenge Atens. Ke ulo pe tela mule nge Perea. Pe te mene Paulus
nena helenga nenge lange Sailas iri nai Timoti nenge teke, iri nai te nanas
mule i ke ueiuei mana.

Nge Atens

16 Iok, Paulus tu nge Atens ke kulele iri nai neu. Pe tu ke mala pe singina
tuakik ero iange kileng neu ana aetapuna halang mana.
17 ✡Pomalam eukiraua Iuta mur pe Krik mur nenge te heto hekeke NeHa-
lang ke hetottore iri pe te echachala helel nga hetoronga ana pele. Pe pule,
kokoes lala nga ingala matana ke iri ul hehei pe hana nga lamau te echachala
helel.
18 Ol pe hetoronga mur hel nenge te hetue iri ke Epikarin pe Stoik mur,
teat ke iri ul Paulus te hele inin tau hel. Pe hel te heleia Paulus ke mai, te
teke, “Non hauaua kina nei hele ia utar mai? I nge lape heleleia maopene
ngana i.” Pe hana hel pule te heleia Paulus ke te teke, “Non nei heleleia hana
hel nga tau toto reria aetapuna mur i.” Hana nemur te hele ke mau iange
Paulus hetottoro nga Iesus nge mete pe maul haka mule.
19 Pomalam te mene Paulus lange Areopakus, ke teole aria. Pe nga lamau,
te ontei hote i ke nek toto. Pe te hele lange Paulus ke mai, “Mo teke mo longo
teu la ke nek toto nga hetoronga heueu ngana nenge oiat ke o hetoro sue nga
lamai.
20 Imem mo longe pe ma ke nek nga samem ero toto, ke heueu nei mo teke
o hemallaha hot tote luna at nge imem ol.”
21 (Tepoi ke pomau iange iri nenga kileng nenge Atens pe iri hel pule nenge
tela ke tetu nga kileng neu teare manmana pe te helele pe te longo manmana
nga ure heueu ngana mur nenge te lohotot.)
22 Iok laol, Paulus mes haka sapele nga hana papalauna nemur mataria pe
hele,
“Imo hana nenge Atens. Nga enau ngak, e esia ke pomai. Imo amo
nehalang halang toto.
23 Ei rara nga lemo kileng pe e neue ure pane mur nenge a heto hekeke
iri. Pe e hottaua helenga e nga tunginga munna nenge a makmakia pe a
tunge lala nge nehalang. Helenga neu tehas ia ke mai; ‘Lange nehalang
nenge ta eteia ero.’ Imo a eteia nehalang nenge a heto hekeke nem ero. Pe e
hele lange imo pengpeng, I toto koloi nenge e heleleia nei.
24 ✡NeHalang nenge ala hote tapa pe ich pe ure lochloch, i palaungana
nga lut nga tapa pe i palaungana nga ich pule. Pe tuteu ero nga pele nenge
hana peria umeia.
25 ✡Isipona poi hote ita pe ure lochloch ngana nenge tetu ke te maulul
heueu nei. Pomalam i nauele ita pe ure lochloch ngana. Pe ita ta nauele i
nga ute e ero toto.
26 Nga talun ngana toto NeHalang ala hote non elle mana. Pe nga non
elle nem mana ita lochoch ngana nga ich nei, rette ia. Nenge poia ita hana

✡ **17:17:** Ume 18:19 ✡ **17:24:** 1Ki 8:27; Ume 7:48 ✡ **17:25:** Psa 50:12

ke tatu ke ta purpure ich nei. Poi hote ita pe i sipona talue mura pe ara etue
mur nenge tatu ia.
27 ✡Isipona poi hote ita ke ta song ke tala nge i pe ta tango rere i. Pe tu ke
sase nge ita ero, ngana iam lom tu ke rochroi mana nem lo.
28 Pomanga mele heleia lo nenge teke, ‘Nga i sipona na hekerkerenga,
tunge eingana at nge ita ke tai rara pe tatu ke ta maulul heueu nei.’ Pomanga
none nge imo sipomo, has sue ke pomai, ‘Ita pule NeHalang tutuna mur ita.’
29 ✡Ke ita NeHalang tutuna mur ita ke ulolo ke pomalam, ta nanas ia
hana nemur leteria tuanin ngana ero nenge te teke, NeHalang nakuna
pomanga ure nemur nenge hana te ume hot mene nga peria. Nenge
pomanga te umeia aetapuna mur nga um chalemlem ngana mur pe sinaha
ngana mur pe um nemur nenge ururia haka toto.
30 Nge nike, hehei pe hana leteria matana ngana nge NeHalang, lohot ke
nek ero. Pe i letena metene poinga nenge te poia lange i nem ero. Pe heueu
nei hele ke kerkereng ke teke hulua lochloch ngana nga ich nei tehul rumeria
ia poinga poreke ngana mur ol.
31 ✡Iange i talue etue palaungana e lo. Pe nga etue palaungana nem,
NeHalang lape amnei teu la ke nek toto nga hehei pe hana lochloch ngana
ria poinga mur. Pe i henonou hote nena none lo, nenge lape poia ure nem
ke pengpeng toto. Pe NeHalang i sipona hemaul heke mule i nga metenga ke
hemallaha hote i lange hulua lochloch!”
32 Iok laol, hana nemur hel te melmel iange te longe Paulus nge hele ke
teke NeHalang hemaul heke mule hana nenge te mete. Pe hel te hele, “Lape
moat ke mo longo mule helenga nemur nge iong kura.”
33 Pomalam Paulus lohaka pe ua sapele aria.
34 Pe hana hel te longe Paulus nena helenga pe leteria manmanna. Elle
nge iri, ene Tonisius. Ana non i non soke e nge tu teu nga Areopakus nem. Pe
heie pule nge ene Tamaris. Iri nai neu pe hulua hel pule leteria manmanna.

18

Paulus Lange Korin

1 Iok laol, Paulus lohaka nge Atens pe la sapele nge Korin.
2 ✡Pe nge Korin Paulus saolia non Iuta e nge ene Akuila. Non neu tana hoe
i nga kileng nenge Pontus. Pe iri nai nehei Prisila te lohaka nge Itali ke teat
nge Korin pe tetu ke mala ero kura. Iange Ne Klatius hele ke teke te lope hote
Iuta mur lochloch nenge tetu nge Rom. Pomalam Akuila iri nai nehei te ua
ke tela nge Korin. Iok laol, Paulus la kela nau tote iri nai.
3 ✡Paulus lake nau tote iri nai iange tera hite ume nenge te umume pelpele
ke pomange Paulus pule. Pomalam lake tu pe ume luluch nge iri.
4 Pe kokoes nga Sapat ana etue, Paulus hele ke kerkereng toto lala nge Iuta
mur pe Krik mur nga hetoronga ana pele. Iange teke poi taole iri ke leteria
manmanna nge Iesus.
5 ✡Sailas iri nai Timoti teat nge Mesatonia pe Paulus tung teu tote i nga ume
nenge hetottore Iuta mur nga helenga urana toto ngana. Pe hemallaha hot
tote lange iri ke Iesus i toto nenge NeHalang kulosia at ke mene mule nena
hana mur.
6 ✡Pe ero. Te mene Paulus nena hetoronga mur ero pe tesau hote helenga
porekreke ngana mur hel lange i. Pomalam Paulus rur sue maruchrue nga
nena hengeron pe hele, “Nenge NeHalang letena inin ngana heporeke imo,

✡ **17:27:** Psa 145:18; Jer 23:23 ✡ **17:29:** Isa 40:18-20; 44:10-17; Ume 19:26 ✡ **17:31:** Psa 96:13
✡ **18:2:** Rom 16:3 ✡ **18:3:** Ume 20:34 ✡ **18:5:** Ume 17:14-15 ✡ **18:6:** Ume 13:46, 51; 20:26

atue helenga unne at nge iau ero toto. Imo sipomo a takisia pe a hemas mule
imo ol. Pe ehet ngak koloi. Ela nge hana lomonmona ngana mur ol."
7 Iok laol, Paulus i hot nga hetoronga ana pele pe la iteu nga Titus Iastus na
pele. Non neu na pele mes ke rochroi mana langa hetoronga ana pele neu.
Pe ana non heto hekeke NeHalang pule.
8 Pe non nenge ene Krispus, nauelele hetoronga ana pele neu. Ana non pe
iri lochloch ngana nenga na pele leteria manmanna nge Non Soke. Pe hulua
lochloch ngana hel nge Korin te longe Paulus na hetoronga mur pe leteria
manmanna. Pomalam te mene henuninga.
9 Pe nga miliko Paulus esia Non Soke nga nau opene ngana nge hele lange
i ke teke, "O matau ero pe o hele hot manmana pe o reng ero.
10 ✡Iau lape etu luluch nge iong pe mele pele nge lape poi poreke iong ero.
Iange iau e hesilei hote lek hana mur ke halang lo pe leteria kerkereng ero
kura."
11 Paulus tu nga lamau ke hetottore hehei pe hana nga NeHalang nena
helenga mur ke ana hesinga elle pe akekena.

Te Mene Paulus Lange Kalio

12 Iok, nga etue nenge non soke Kalio nauele kileng Akaia, Iuta mur te
eukirau pe telaua Paulus pe te mene i kela te hemesia i nga non soke neu
matana pe te hele,
13 "Non nei poi olole hehei pe hana ke te heto heke NeHalang ke pomanga
ita rera hotonga hele ngana ero."
14 Iok, Paulus lohaka ke teke helele lo pe ne Kalio pule lohaka pe hele lange
Iuta mur ke teke, "Imo Iuta nemur, a longo at nge iau. Toinge non nei i non
poreke ngana nge hunun hana pe poia poinga poreke ngana hel pule, nem
lape e longo ke nek toto langa lemo helenga mur. Pe nei ero koi.
15 Imo alau mene non nei nga nena helenga mur pe nga imo sipomo lemo
hotonga mur. Pomalam, imo sipomo a hepengia. Iau lemek ero nge e
hepengia helenga nemur."
16 Iok laol, Kalio poia iri ke te lohot sapele nga kileng unne neu.
17 Ol pe hana nenge te eukirau neu telaua ne Sostinis pe te palia. Pe non
neu i nauelele hetoronga ana pele, pe hana nemur te poia poinga neu lange
i pe ne Kalio teke na ute pele langa neu ero ol.

Paulus Lamule Nge Antiok

18 ✡Iok, Paulus tu luluch nge NeHalang nena hana mur nge Korin ke mala
pol pe lohaka sapele nga imot ke lange Siria. Pe Akuila iri nai nehei Prisila
tela luluch nge i. Nga kileng nenge Kenkrea, Paulus utsue palpalna ina iange
poia helenga kerkereng ngana e lange NeHalang.
19 Iok, tela te lohot nge Epeses pe Paulus hile sio sapele Akuila iri nai nehei
e Prisila. Pe Paulus langa hetoronga ana pele pe iri ul Iuta mur te echachala
helel.
20 Ol pe te hele lange i ke tu ke mala pol nge iri mukam pe ana non lemene
ero.
21 Pe hele lange iri ke mai, "Nenge teke NeHalang lemene, lape eat mule
nga lamai." Iok, Paulus tamu haka mule nga imot e nge Epeses pe te mana
hot ke tela.
22 Iok, Paulus lohot nge Kaesarea pe loaka sapele ke nau tote NeHalang
nena hana mur nge Ierusalem. Ke het pe sio la mule nge Antiok.

✡ **18:10:** Jos 1:9; Isa 41:10 ✡ **18:18:** Num 6:18; Ume 21:24

23 Tu pol nge Antiok pe i ke langa kileng mur nga kileng nenge Kalasia pe
Prikia. I rara nga kileng nemur ke hekerkereng mule iri nemur nenge leteria
manmanna nge Iesus.

Apolos Hetoro Nge Epeses Pe Nge Korin

24 Iok, nga etue neu non Iuta e nge ene Apolos at nge Epeses. Pe ana non
na kileng huna toto nge Aleksantria nga kileng nenge Ekipto. Pe i etei teu la
ke nek toto nga NeHalang nena helenga mur nenge tehas sue iri ke ulolo. Pe
hetoro ngana urana toto.
25 Apolos mene hetoronga nga Kue Nenge NeHalang Henonoua Ke Teke Ta
nanasia, pe singina kik nge hetottore hehei pe hana ke nek toto nge Iesus. Pe
i eteia ke nek ero kura iange hetei mene henuninga nenge Ioanes.
26 Iok, Apolos talun ke haliu pe hetottoro nga hetoronga ana pele. Pe
Akuila pe nehei Prisila te longe i pe tepoi sapele i ke tela nga reria pele. Pe
te hele urume pe te hetore i ke nek toto nga Kue Nenge NeHalang Henonoua
Ke Teke Ta nanasia.
27 Iok Apolos lohaka ke teke lange Akaia. Pomalam NeHalang nena hana
mur nge Epeses tehas ia alalaha lange pekngaria mur nge Akaia pe te hele
lange iri ke te iech ele Apolos nge lape lange iri. Pe iri leteria manmanna nge
Iesus iange NeHalang poi ke urana lange iri. Iok Apolos lange iri pe halaua
iri ke nek toto.
28 ✡Apolos hekou sue Iuta mur nga helenga nga hulua mataria ke teke Iesus
i non nenge NeHalang kulosia at ke mene mule ita lochloch. Pe hemallaha
hot tote nga NeHalang nena helenga nemur nenge tehas sue iri ke ulolo.

19

Paulus Lange Epeses

1 ✡Iok, Apolos tu nge Korin pe Paulus lohaka nge Antiok pe i ke nau toto
mulmule kileng nemur nga uraurau kela lohot nge Epeses. Pe nge Epeses
Paulus tapang teu nge iri hel nenge leteria manmanna
2 ✡pe onteia iri ke mai, “Imo mam letemo manmanna nge Iesus pe a mene
Opepengpeng pule?”
Pe iri te hele, “Ero! Imem mo eteia ute nenge ene Opepengpeng ero koi.”
3 Pe Paulus ontei mule iri, “Iok, henuninga tei toto nenge a mene?”
Pe iri te hele, “Imem mo mene henuninga nenge Ioanes nenge henunun.”
4 ✡Pe Paulus hele, “Ioanes nena henuninga nem i henuninga nenga hul-
mulenga. Ioanes hele lange hehei pe hana ke leteria manmanna nge mele
nenge nanasia i. Pe mele nenge nanasia nem ngana laka Iesus i sipona lo.”
5 Hana nemur te longe ke mau pe te mene sapele henuninga nga Non Soke
Iesus ene.
6 ✡Paulus tal heke penna nge iri pe Opepengpeng sio at nge iri. Pomalam
te hele rara sapele nga helenga hel nge altoto. Pe te hele hote helenga mur
nenge at nge NeHalang.
7 Hana nemur iri analoch pe nai.
8 Iok Paulus lala nga hetoronga ana pele ke teio iri mol. Pe hetottoro pe poi
olole hehei pe hana ke leteria manmanna nga NeHalang nena naualanga pe
nekinga nge ita.
9 Pe hel nge iri lemeria ero toto nge te longo langa Paulus nena helenga
mur. Pe leteria manmanna ero pule. Ol pe tesau hote helenga porekreke
ngana mur hel nga hulua mataria nga tuluk nenge Esinga Tele. Pomalam

✡ **18:28:** Ume 9:22 ✡ **19:1:** 1Ko 3:6 ✡ **19:2:** Ume 8:16 ✡ **19:4:** Mat 3:11 ✡ **19:6:** Ume 8:17; 10:44, 46

Paulus mene iri nenge leteria manmanna pe te ua ke tela nga Ne Tairenes
nena hetoronga ana pele.
10 Ke Paulus hetottoro pe popoi helenga nga pele neu ke hesinga iri nai. Ke
pomalam Iuta mur pe Krik mur pe hulua lochloch ngana nga kileng nenge
Eisia te longe Non Soke nena helenga ke purpur.

Ne Sekeua Tutuna Mur

11 ✡Iok, NeHalang hekerkereng ia Paulus ke poi hote ure papalauna mur
nenge altototo.
12 ✡Ol pe hehei pe hana te mene Paulus ana hines ana tangaun pe na
hengeron mur ke te laia nge haleles kina mur pe iri nenge uneinei tu nge
iri. Te laia pe haleles nemur te hetet pe uneinei nemur teua hot ke te lala.
13 Iok, Iuta mur hel nenge te i rara pe tepoi ure paluna ke te helope hotot
uneinei mur tetu pule. Pe iri te totoi ke te heto mene Iesus ene nga ure paluna
nem. Pe te hele ke pomai, “Nga Iesus nenge Paulus haliu hotote, e hele lange
iong ke olohot!”
14 Hana nemur iri lime pe rahtele nai pe titiria hel. Pe temeria laka, ne
Sekeua nenge i non soke nga iri nenge te umume nga NeHalang na pele.
15 La ol, nga etuene e te teke te helope hote uneinei e pe uneinei nem
tuacholia iri ke mai, “Iau e eteia Iesus pe e eteia Paulus. Pe imo? Imo itei
hel mam?”
16 Ol pe non nenge uneinei tuteu nge i neu pal lapue iri ke eiria lele ele
iri, pe ta chach ule reria hengeron mur. Pomalam singiria lachlach mana pe
teua hot sapele nga non neu na pele ke tela sapele.
17 ✡Iuta mur pe Krik mur pe hulua lochloch ngana nenge tetu nge Epeses
te longe ure nei nge lohot pe te matau toto. Pe te heto heke tote Non Soke
Iesus ene.
18 Ol pe hulua halang nenge leteria manmanna te hele hote reria poinga
poreke ngana mur nga hulua mataria.
19 Iri halang nenge te popoi ure paluna, te loloch hote reria alalaha mur
nenge ure paluna ana ke te chacharuch heke nga oan nga hulua mataria. Pe
alalaha nemur nenge te chacharuch heke iri neu, te sisele iri pe ururia lohot
ke halang nge halang toto.
20 Pomalam Non Soke nena helenga puo ke kikina toto pe song ke langa
kileng pe kileng.

Chauchainga Palaungana Lohot Nge Epeses

21 ✡Iok, ure lochloch ngana nei lohot ke het pe Paulus teke lohaka ke lange
Ierusalem. Pe Opepengpeng poia i ke letena tuanin ke teke la tala nga kileng
nemur nge Mesatonia pe Akaia. Ke het pe lange Ierusalem ol. Pe Paulus hele
pule ke teke, “Lape ela tala nge Ierusalem ke het pe ela nge Rom.”
22 Iok laol Paulus kulosia hana nai nenge te halaulaua i ke iri muka lange
Mesatonia. Eria laka Timoti iri nai Erastus. Pe Paulus tu ke mala pol mana
nge Eisia.
23 ✡Nga etue neu chauchainga palaungana lohot nge Epeses nga tuluk
nenge Esinga Tele.
24 Non e nge ene Timetrius talune chauchainga palaungana neu. Ana non
pe pekngana mur hel teume hotote aria soke na pele opene mur nga ure
chalemlem ngana. Pe iri, te heto hekeke aria hei soke e nge ene Atemis. Pe
te teke aria soke hei neu na pele opene mur kou nenge te umume ia iri neu.
Pe iri te mene um tutuna palaungana nga reria ume neu.

✡ **19:11:** Ume 14:3 ✡ **19:12:** Ume 5:15 ✡ **19:17:** Ume 5:11 ✡ **19:21:** Ume 23:11; Rom 1:13
✡ **19:23:** 2Ko 1:8

25 Iok, Timetrius iua nena hana mur ke eukiraua iri pe iua hana nenge
reria ume elle ke mange iri ke teat pule. Pe lohaka pe hele, “Imo hana
lochloch ngana nem, a eteia lo ke ita ta mene umtutuna palaungana toto nga
ume nenge ta popoia nei.
26 Pe heueu nei a esia lo, pe a longe helenga nemur nenge Paulus heleleia
iri. Paulus nena helenga nemur poia hulua halang nge Epeses pe nga kileng
lochloch ngana nge Eisia ke leteria manmanna ero toto nga ure nemur nenge
ta popoia iri nem. Paulus hele ke teke mele pele ume hote NeHalang nga
penna ero toto. Pe hele ke teke ure nemur nenge hana teume hote iri nga
peria mana, luna ero toto pule.
27 Pe iau e matau toto iange lape hehei pe hana te hele poreke ara ume
nenge ta menmene umtutuna ia nei. Iange lape ra ume losio pe ta mene
umtutuna ero ol. Pe pule, hulua halang nge Eisia pe nga kileng lochloch
ngana te heto hekeke hei soke Atemis. Pe e matau mana nge lape hulua
ramaria mene ke te teke Atemis nena pele opene nenge ta umumeia nei i
ure palaungana ia ero ol. Pe pingana nenge iuiu lape het toto sio.”
28 Ol pe hulua nenge te eukirau neu te longe pe leteria inin toto pe te
alngaria haka ke te teke, “Atemis nenge Epeses i palaungana toto!”
29 ✡Ol pe makulinga song ke rongo heke kileng neu pela te laua ne Kaius
irinai Aristakus pe te songia iri ke te laia iri nga pele palaungana nenge te
eukiraurau ia. (hana nai neu te halaua Paulus nga i ngana nge Mesatonia)
30 Ol pe Paulus teke lake mes nga hana nemur mataria ke hele ke nek lange
iri pe ero. Iri nenge leteria manmanna nge NeHalang te longele i ke la ero.
31 Pe pule, Paulus neingana mur hel iri hana papalauna nga kileng nenge
Eisia. Iri te hekule helenga hel lange Paulus ke te teke la ke hetei hote i lange
hulua nemur ero.
32 Iok laol, hulua halang te lekleke langa te eukirau ngaria nem. Iange hel
te hele pe te makul ke mai, pe hel te hele pe te makul ke altoto. Ol pe leteria
lilil mana ol.
33 Ol pe Iuta mur te hesisi hote Aleksenta ke langa muka, pe hana hel te
alngaria lange i nga utar nenge lape poia. Pomalam ana non tul heke penna
ke hereng ia iri pe teke hele ala pol pekngaria mur aria.
34 Pe ero. Hulua te eteia ke Aleksenta i Iuta, pomalam te alngaria toto
haka pe te makul ke te teke, “Atemis nenge Epeses i palaungana toto!” Hana
nemur te alngarngaria pe te makulkulia helenga neu ke mala toto.
35 Ol pe non soke nenge hasas alalaha pe nauelele kileng neu mes hot ke
poia hulua nemur ke te reng pe hele, “Imo hana nenge Epeses, hulua te
eteia ke kileng nei mana nge nauele tote hei soke Atemis nena pele. Pe pule,
nauele um heo ngana nem nenge losio at nga lut nga tapa.
36 Pe mele pele hele ke teke urenei ta channangaia ero. Ke pomalam a reng
pe a are ke nek. Letemo matana ke nek pe a poia ure. Apoi pulut mene ure
ero.
37 Hana nenge a mene iri at nei, te hele poreke hei soke Atemis ene ero. Pe
pule te kemeia ure heo ngana ngana mur nga nena pele ero.
38 Nenge teke Timetrius pe na hana mur iriul mele hel te hele hel, urana
nge tela nga etue nemur nenge hana papalauna te longlongo helenga mur
ia. Pomalam lape te longe pe te hepengia helenga nemur.
39 Pe nenge teke o helele nga ute e pule, o laia nge hana nemur nenge te
longo teu lala nga ure nemur nenge te lohotot nga kileng nei.
40 E hele ke mai iange hehei pe hana nge kileng nei teare ke nek ero ol nga
poinga nenge ta poia heueu nei. Hulua lape te hele poreke ita heueu iam. Pe
lape ta hele ke mere? Iange ta eukirau ngara heueu nei, luna ero toto.”

✡ **19:29:** Ume 20:4; 27:2; Kol 4:10; Plm 24

41 Non soke neu hele ke het pe kulos sapele hana nemur ke te rongo mule
reria pele mur.

20

Paulus Lange Mesatonia Pe Nge Kris

1 Iok, chauchainga palaungana nenge lohot neu het lo pe Paulus hekulo
sapele iri nenge leteria manmanna aria ke teat nge i. Teat ke Paulus
hekerkereng mule leteria manmanna ngana pe te sisa peria. Te sisa peria
ke het pe Paulus i sapele ke langa kileng nenge Mesatonia.
2 Iok Paulus i ke langa kileng mur nge Mesatonia pe hekerkereng mulmule
hehei pe hana nga nena helenga mur. Ke het pe la sapele nge Kris.
3 Pe nga lamau Paulus tu ke ana teio iri mol. Iok Paulus teke tamu haka nga
imot ke lange Siria pe longe nge Iuta mur hel te teke te hunune i. Pomalam
Paulus teke la mule ke nanas mule kue nenge Mesatonia ke lange Siria.
4 Pe hana nenge tela luluch nge i eria mur koi nei, Sopata nenge ne Pirhus
tuna. Pe i nena nge Perea. Pe Aristakus iri nai Sekuntus nga kileng nenge
Tesalonika pe Kaius nenge nena nge Tepi, pe Timoti pe Taikikus iri nai
Trompimus nenge reria kileng nge Eisia.
5 Hana nemur iri muka emem pe la te kulele imem nga kileng nenge Troas.
6 Iok ngaunga matana nenga ngaunga menini ngana lohot ke het pe mo
mana hot sapele nge Pilipai. Mo mana ke mo lala pe nga etue lime ngana mo
saolia iri nenge Troas. Pe nga lamau motu ke emem etue rahtele nai.

Paulus Nena Inga Nenge Lange Troas Hetala Ngana

7 Iok, nga Sarere nga miliko imem lochloch mo eukirau ke mo ngau pe mo
nanasia poinga nenge Iesus iriul nena hana mur nenge te rekreke ngaunga.
Pe Paulus hetottore hehei pe hana kela miliko tuna iange teke uach sio pe i
mulmule.
8 Imem lochloch motu nga pele letena e nga lut toto pe lemenge halang te
eintele iri ke te remenmen.
9 Pe kol kulpo e nge ene Iutikas are hot langa pele matana nenge kino
nenge tuttula song teueu ia. Iok Paulus hele ke lala pe ana non tu-
anongnongo. Ol pe mamani hun toto ol pe losio hot sapele nga pele neu ana
lala mol ngana nenga lut toto. Iange pele neu te hemes hoho heke iri. Iok
tela ke te lolo heke i pe mete lo.
10 Iok Paulus sio la pe ma haka nge kol neu pe lau hite i pe hele, “Letemoia
i ero, konei maul mule lo.”
11 Ke het pe Paulus haka la mule pe reke beret pe ngaua pe hetottore iri ke
la uachuach toto. Pe nga uach uruna toto ana non lohaka pe i sapele.
12 Pe hehei pe hana nemur te iech mule ia kon neu nge maulul pe iriul ke
tela mule sapele.

Paulus Lohaka Nge Troas Ke Lange Miletus

13 Iok, Paulus hele ke teke i mana nga apena ke lange Asos. Pe imem mo
mene imot pe mo mana ke imem muka kela mo kulele i nga ana kileng.
14 Iok, Paulus la ke saolia imem nge Asos pe mohul heke i pe mo mana ke
mola nge Mitilin.
15 Iok, mo mana hot nge Mitilin nga etue neingana pe la mo mana teu nge
Kaios. Pe nga etue mol ngana mo mana ke mola nge Samos. Ke het pe mo
mana hot mule pe mo mana teu nge Miletus nga uach.
16 Pe Paulus hele ke teke hesilia etue unne nge Eisia ero. Pomalam mosio
nge Epeses ero. Iange Paulus heusach mana ke teke la ke tu nge Ierusalem
nga Pentikos ana etue.

Iesus Nena Hana Papalauna Nge Epeses

17 ✡Iok, Paulus tu nge Miletus kura pe hekulo Iesus na hana papalauna nge
Epeses aria ke tela nge i.
18 ✡Hana nemur teat pe Paulus hele lange iri ke mai, "Imo a etei tote iau ke
nek toto, talun nga etue nenge eat ke e lohot nge imo nge Eisia. Pe a etei tote
etu ngak iange kokoes etu luluch nge imo.
19 E umume ia ak ume mur ke pomanga Non Soke nena non toto pe e heto
heke ek ia ero toto. Pe etue hel e tangtang iange ure meena ngana hel te
lohotot nge iau, nenge Iuta mur te teke te hunune iau.
20 Helenga urana ngana mur nenge e eteia ke e halaua imo, e hele hot
lochloche lange imo ke ulolo. Pe etal kome unne sune e ero toto. Pe e
hetottore imo nga hulua mataria, pe pule nga lemo pele letena mur.
21 Pe e tunge helenga kerkereng ngana lange Iuta mur pe Krik mur ke e
teke tehul rumeria nga reria poinga poreke ngana mur pe tenau la pol aria
nge NeHalang pe leteria manmanna nge ara Non Soke Iesus.
22 "Pe heueu nei e longo tau mene Opepengpeng ke ela nge Ierusalem pe e
etei la ero, utar lape lohot nge iau nga lamau.
23 ✡E eteia ke nga kileng mur nenge e lalaia, Opepengpeng hele atat nge iau
nge hana lape tetal teua iau langa tuele au ngana. Pe pule lape te poia ure
meena ngana mur ke lohot nge iau.
24 ✡Pe iau e matau ele singik nga ume nei ero. Nenge teke te hune iau,
panem ute pele ero. Pe ure nenge palaungana toto ngana koi; nenge e teke e
heulo hot tote ume nenge Non Soke Iesus tunge at nge iau. Nenge e hetottore
hehei pe hana nga helenga urana toto ngana nga NeHalang nena nekinga
nge nena hana mur.
25 "Iok, imo nemur, ei rara ke e hetottore NeHalang nena naualanga pe
nekinga nge ita lala nge imo. Pe amo e nge imo lape nau mule ramak ero ol.
26 Ke heueu nei e hele pengpeng lange imo, nenge teke amo e nge imo mene
maulinga nge koko ero, atue helenga at nge iau ero.
27 Iange ure lochloch ngana nenge NeHalang lemene ke teke a eteia, ngana
laka e hele hot lochloch e lange imo ke ulolo. Pe e topele unne e ero toto.
28 ✡Ke a nauala amo ke nek. Pe pule a nauele hehei pe hana nenge
Opepengpeng tunge lange imo ke a nauele iri. A nauele NeHalang nena hana
mur ke pomanga hana nenge tenau elele reria sipsip mur, iange olia iri nga
tuna Iesus eina.
29 ✡Iange iau, elala lokoi pe e eteia ke hana hel lape teat pe te channanga ia
NeHalang nena hana mur pe te helosio ia iri nga leteria manmanna ngana
mur, pomalaka nga kaone hinolo mur nenge teteu rurung taua sipsip mur
ke te hunune iri.
30 Pe pule mele hel nge imo lape temes haka pe te channanga ia hehei pe
hana pe tepoi taole iri ke te hile helenga mamanna ngana pe te nanasia iri.
31 ✡Ke a nauala amo ke nek toto nga ure nemur! Letemo metene, iau matak
eina sisio pe e helete metene imo nga ure nei. Pe e popoia ume nem nga
miliko pe nga sinanga ke hesinga iri mol.
32 "Iok heueu nei e tunge imo langa NeHalang penna ke nauele imo. Pe
NeHalang nena helenga pe nena nekinga nenge a mene nem, nauele imo
pule. Pe lape hekerkereng ia imo pe poia ure urana ngana mur ke te lohot
nge imo. Ure urana ngana nemur NeHalang tung hote ke teke nena hana
mur pengpeng reria ia.

✡ **20:17:** Ume 18:21 ✡ **20:18:** Ume 18:19–19:10 ✡ **20:23:** Ume 9:16; 21:11 ✡ **20:24:** Ume 21:13; 2Ti 4:7 ✡ **20:28:** 1Ti 4:16; 1Pi 5:2-4 ✡ **20:29:** Mat 7:15; Ioa 10:12 ✡ **20:31:** 1Te 2:11

33 ✡Iau lemek taua amoe nge imo nena umtutuna pe nena hengeron ero
toto.
34 ✡Imo sipomo a eteia lo ke perik nai nei umume ke mene iau pe pekngak
mur emem ngaunga pe ure mur nenge lememem taua.
35 Nga ume lochloch ngana nenge e umume ia iri, e teke e henonoua imo ke
ta ume ke kerkereng ke mai ke ta halaua atong nemur nenge singiria haleles.
Pe e hetore imo ke letemo metene Non Soke Iesus nena helenga nenge teke,
‘Nenge teke mele tunge ute lange mele, nem poia i ke iech toto nga nenge
mene ute nge mele’ ”
36 Iok Paulus hele lange hana nemur ke het pe tualou sio luluch nge iri pe
hetalaulau lange NeHalang.
37 Iok hana nemur te sisa peria nge Paulus pe telau hite i pe te tangia i ke
halang.
38 Hana nemur leteria poreke toto ia Paulus iange hele ke teke lape tenau
mule ramana nga lamau ero ol. Ke het pe iri lochloch ke tetau hote Paulus
langa imot.

21

Paulus Lange Ierusalem

1 Iok, mo sisa perimem luluch nge hana nemur, mo tang pe molau hit hel
ke het pe mo mana hot sapele, pe mo mana pengpeng ke mola nga mimio
nenge Kos. Pe nga etue naingana mo song teu nge Rotes ke het pe mola nge
Patara.
2 Pe nge Patara mo hottaua imot e nge teke lala nge Poenisia, pomalam mo
tamu haka nga imot nem pe mo song ke mola sapele.
3 Iok, mo song ke mo lala pela mo esia mimio nenge Saiprus. Pe monau
heke ana mimio nge tu ke ile haka langa lut pe imem mo song nge sio ke mola
nge Siria. Iok mo mana teu lange Tir kela te tatach sue imot neu nganngana
hel nga lamau.
4 ✡Pe nga kileng neu mo saolia hana hel nge leteria manmanna nge
Iesus, pomalam mola ke motu luluch nge iri ke etue iri rahtele nai. Pe
Opepengpeng poia iri ke te hele ele Paulus ke lange Ierusalem ero.
5 Iok, emem etue nenge motu luluchia nge iri het pe mo hile sue iri pe mo
mana hot mule ke mola. Hana lochloch ngana nga kileng neu pe hehei pe
tuturia mur, tetau hote imem. Te taua imem kela te mesia imem nga peipei,
pe imem lochloch mo tualou sio pe mo hetalaulau lange NeHalang.
6 Ke het pe mo sisa perimem luluch nge iri pe mo haka mule nga imot, pe
iri tei ke tela mule nga ria pele mur.
7 Iok mo mana hot nge Tir pe mo song ke mola nge Tolemis. Pe nga lamau
mo saolia iri hel pule nge leteria manmanna pe motu luluch nge iri ke etue
elle mana.
8 ✡Iok nga etue nei ngana mo lohaka nge Tolemis pe mola nga kileng nenge
Kaesarea pela motu nga Pilipus na pele. Pilipus i non nenge hetottore hehei
pe hana nga Helenga Urana Toto Ngana. Pe i none nga hana iri rahtele nai
nenge te henonou hote iri nge Ierusalem, ke te halaua Iesus nena hana mur.
9 Ana non tutuna mur iri henel nge iri malolong pe te popoia ume nenge
hetatalonga mur.
10 ✡Iok, motu nga lamau ke etue hel lalo pe non hetatalonga e nge ene
Akapus lohaka nge Iutea pe i ke at.

✡ **20:33:** 1Ko 9:11-12 ✡ **20:34:** Ume 18:3; 1Te 2:9 ✡ **21:4:** Ume 20:23 ✡ **21:8:** Ume 6:5; 8:40
✡ **21:10:** Ume 11:28

11 ✡Ana non iat nge imem pe mene Paulus ana tal ana kalenga pe kale hite
i sipona penna pe apena pe hele, “Opepengpeng hele ke teke, ‘Iuta mur nge
Ierusalem lape tekale mele nenge nena ure nei ke mai koi. Ke het pe te tunge
i lange hana lomonmona ngana mur!’ ”
12 Mo longe ke mau pe imem hul hana hel pule nenge teat ke mo eukirau
neu, mo hele ele Paulus ke mo teke lange Ierusalem ero toto.
13 ✡Ol pe Paulus hele, “A tangtang ia utar? A poia iau ke letek kolkol sakilil.
Nenge teke te laua iau pe te hune iau, letek meina nga nem ero, iange e nanas
mene Iesus lemene ngana.”
14 Pomalam mo reng mana ol iange mo teke mopoi ele i pe ero. Pe mo hele
mana ke mo teke, “Iok la, pe lape mo hetalaulau mana ke ure lochloch ngana
nenge lohot nem, lohot mana nga NeHalang lemene ngana.”
15 Ke het pe mo takirau teua lemem ure nga lemem kole mur pe mola
sapele nge Ierusalem.
16 Pe NeHalang nena hana mur hel nge Kaesarea, te koko nge imem pe
te taua imem langa Nason na pele kela motu lamau. Pe Nason nena nge
Saiprus. Ana non longe hengetoro nenga NeHalang nena helenga pe letena
manmanna ke i Non Soke nena none ia tala nike.

Paulus La Ke Sauhot Nge Ierusalem Pe Lake Nau Tote Ieims

17 Iok mola ke mo lohot nge Ierusalem pe NeHalang nena hana mur te iech
ele imem.
18 Pe pomange rou imem lochloch mola ke mo esia Ieims. Mola pe
almasinga ana hana mur tetu pule.
19 ✡Pe Paulus sise peria pe nana lange iri ke nek toto nga ure mur nenge
NeHalang poia ke lohot nge hana lomonmona ngana mur, nga etue nenge
Paulus la ke hetottore iri.
20 ✡Hana nemur te longe pe te heto heke tote NeHalang ene. Pe te hele
lange Paulus ke mai, “Paulus, timem laka iong pe urana nge mo hele lem
pule. Heueu nei Iuta mur nge halang toto leteria manmanna pe iri lochloch
lemeria toto ke ta nanas tau tote rera hotonga mur nenge Moses mene at.
21 Pe iri te longe hana hel ria helenga nge te teke iong o hele lange Iuta mur
nenge tetu teu luluch nge hana lomonmona ngana mur ke tesaua hotonga
mur nenge Moses. Pe pule te teke iong o hele lange iri ke te riria tuturia mur
singiria ero pe te nanasia Iuta mur ria poinga ero.
22 Iri lape te longe iong nge oat lo. Ke lape tapoi ke mere?
23 ✡Lape o poi ke pomai koi: Hana hel nge imem nei te poia helenga
kerkereng ngana hel ke te teke te poia ume nemur nenge NeHalang tunge
lange iri. Pe helenga kerkereng ngana nem te takho mule ero ol.
24 Mo teke o mene hana nemur kela o poia iri ke te lemlem mule nga
NeHalang matana. Pe o olia uruna nga nenge tepoi ke pomau. Pe o ut sue
palpalria ina. Hulua lochloch ngana lape te esia poinga nei nge o poia pe te
eteia ke helenga nenge te longe iri nem, manmanna ero. Iange iong o nanas
tau tote reria hotonga mur nenge Moses mene iri at.
25 ✡Pe hana lomonmona ngana nemur nenge leteria manmanna, mohas ia
alalaha e lange iri lo, ke mo teke te ngaua ngaunga nenge te tunge lange ae
tapuna mur ero pe mo teke te inia toho ero pule. Pe pule mo teke te ngaua
huros nenge teroke ero pe tepoi pulut rara lange hehei ero.”
26 ✡Iok laol, pomange rou Paulus mene hana henel neu kela helemlem
mule iri. Pe poia poinga neu lange i sipona ke helemlemia i pule. Ke het pe
Paulus langa hetoronga ana pele ke hele tote ure nenge te poia neu nge ana

---

✡ **21:11:** Ume 20:23; 21:33 ✡ **21:13:** Ume 20:24 ✡ **21:19:** Ume 15:12 ✡ **21:20:** Ume 15:1, 5
✡ **21:23:** Num 6:1-20; Ume 18:18 ✡ **21:25:** Ume 15:29 ✡ **21:26:** 1Ko 9:20

etue lape het. Iange nga ure neu ana etue het ngana, lape te makia iri elle pe
elle reria tunginga nenge lange NeHalang. (Ure nenge te poia neu ana etue
iri rahtele nai.)

Iuta Mur Telaua Paulus Nga Hetoronga Ana Pele

27 Iok, etue rahtele nai ngana teke hetet lo pe Iuta mur hel nga kileng nenge
Eisia te esia Paulus nga hetoronga ana pele letena. Ol pe tela ke teteu nga pek
ngaria Iuta mur leteria pe te poia iri ke leteria inin toto. Pomalam tela sapele
ke te laua Paulus.
28 Te laua i pe alngaria ke mai, “Imo hana nenge Israel a at ke a halaua
imem. Non nei i rara nga kileng lochloch ke hetottore hehei pe hana pe
hele poreke hana nenge ita pe rera hotonga mur pe NeHalang nena pele
palaungana nenga ra kileng nei!”
29 ✡(Te hele ke mau iange te esia Tropimus nenge na nge Epeses nge iri
nai Paulus te i rarara nga kileng neu pe te teke Paulus mene teua i langa
NeHalang na pele palaungana letena.)
30 Ol pe hulua lochloch ngana nga kileng neu te longe pe talngaria mes. Pe
te song ke teat nga kileng koana mur lochoch ke te laua Paulus pe te takrung
hote i nga pele neu. Te takrung hote i ke het pe tepiu hit sapele ana piunga
mur.
31 Iok te teke te hune i, pe helenga kou song ke la lohot nge palinga hel
ana hana mur nenge Rom aria soke lo. Ke helenga neu tang ke teke, “Hana
lochloch ngana nenge Ierusalem kou te hele inin hel pe alngaria haua rara.”
32 Ueiuei mana pe non neu mene nena palinga hel ana hana mur pe te song
ke tela nga kileng unne nenge hulua te emurungrung ia. Hulua nemur te esia
iri ke mau pe te palia Paulus ero ol.
33 Iok palinga hel ana hana mur aria soke neu lake laua Paulus pe hele ke
nena hana mur te mene ke rur nai pe te kele i. Ol pe palinga hel ana hana
mur aria soke neu ontei, “Non tei nemai? Pe imo mam a laua i ia potar?”
34 Pe hulua nemur hel alngaria ke te teke non nei poi ke mai, pe hel alngaria
ia ute e nge altoto. Ol pe non soke neu etei ero ol, helenga tei nge manmanna.
Pomalam hele lange palinga hel ana hana mur ke te mene teua Paulus langa
palinga hel ana hana mur reria pele kerkereng ngana e.
35 Iok Paulus teke i haka nga pele neu ana hakanga pe palinga hel ana hana
mur te takis heke sapele i iange hulua nemur te teke teora sio tote i ol.
36 ✡Hulua nemur te nanasia iri pe te alngarngaria ke te teke, “Tala ke ta
hune i!”

Paulus Hele Lange Hulua

37 Iok laol, palinga hel ana hana mur te teke te mene teua Paulus lala nga
reria pele neu lo pe Paulus hele lange aria soke ke mai, “E teke e heleia ute
lange iong.” Pe non soke neu onteia i ke teke, “Iong mam o helele helenga
Krik ma?
38 ✡Non Ekipto tana e at tala nga lamai lo pe poia hunelinga palaungana ke
lohot nge hana nga lamai. Pe mene ke hana iri ana non kina lime iri analoch
iri henel (4,000) pe te mene reria palinga hel ana ure mur pe tei ke tela nga
ich sana lomona ngana e. Pe e esia iong pe e teke ma i iam atat nem pullo.”
39 Pe Paulus tuacholia lange i ke teke, “Ero! Iau Iuta koi, etak hoe iau nge
Tarsus nga kileng nenge Silisia. Ke iau ek masio nga alalaha pule nga kileng
palaungana nem. Pe e teke o longele iau ke e hele pol lange hana nemur
mukam.”

✡ **21:29:** Ume 20:4 ✡ **21:36:** Luk 23:18 ✡ **21:38:** Ume 5:36-37

40 Iok laol, non soke neu ngata pe Paulus mes sapele nga pele neu ana
hakanga pe penna poi lange hulua nemur ke te reng. Iok hulua nemur
tereng ol pe Paulus hele la sapele nge iri nga Iuta mur ria helenga ke teke,

22

Paulus Hele Lange Iuta Mur Nge Ierusalem

1 "Imo Israel mur, neingak mur pe imo hana papalauna. Apoi rara tangai
ero pe e hele lemo mukam."
2 Hana nemur te longe Paulus nge hele nga ria helenga pengpeng pe tereng
toktok sapele. Pe Paulus hele,
3 ✡ "Iau Iuta, pe hetak hohe nge Tarsus nga kileng nenge Silisia pe etu ke iau
soke nga lamai nge Ierusalem. Pe ela nga hengetoro ke ne Kamaliel hetottore
iau. Pe te hetore iau ke nek toto nga hotonga nemur nenge te hesio tele lange
rera tete mur. Pe e tung teu tote iau langa NeHalang nena ume mur, ke
pomange imo nenge ames heueu nem.
4 ✡Iau nei epoi poreke tototе iri nenge te nanasia Esinga Tele nenge Iesus.
E laulaua hehei pe hana pe etal teua iri lala nga tuele au ngana.
5 Nenge teke a teke e channanga ia imo, a onteia tunginga ana hana mur
aria palau iri ul pekngana mur. Iri lape te hele ke te teke, 'Oe aua nem
hele ke manmanna.' Tehas ia alalaha mur lange pekngara Iuta mur nge
Tamaskus pe te tunge at nge iau. Pomalam ela ke e laua iri nemur nenge
te nanasia Esinga Tele nenge Iesus, pe e kale hite peria mur pe e mene mule
iri at nge Ierusalem. Pe hana papalauna nemur lape te poia iri ke te amneia
melmelenga palaungana toto.

Paulus Hele Urume Letena Hul Ngana
(Ume 9:1-19; 26:12-18)

6 "Iok lala ke sinanga tuch ngana lo pe e song ke e lala nge Tamaskus. Ela
rochroi nge Tamaskus pe lemenge palaungana e lohot nga lut nga tapa pe
tuasio at tau pengpeng ia iau. Pe lemenge neu sina ala toto nenge sina ele
matak ke e kolkol.
7 Ol pe elosio ke la ema nga ich pe e longe mele nge hele atat nge iau ke
pomai, 'Sol, Sol, pomere nenge opoi poreke iau ke pomam?'
8 "Ol pe iau e hele, 'Ia Non Soke, iong itei nemam?'
"Pe mele neu hele, 'Iau Iesus nenge Nasaret laka opoi porekreke iau nem.'
9 Pe hana nenge te koko nge iau te esia lemenge palaungana neu nge lohot.
Pe iri te longe mele neu nenge hele atat nge iau ero.
10 "Iok laol, iau e ontei ke mai, 'Non Soke, lape epoi ke mere mai ol?'
"Pe Non Soke hele, 'O lohaka pe o i teu langa kileng nenge Tamaskus. Pe
nga lamau lape te hele lange iong nga ure lochloch ngana nenge NeHalang
heleia ke teke o poia.'
11 Iok laol, pekngak mur tera hite iau nga perik pe te apeia iau ke e lange
Tamaskus iange lemenge neu poia iau ke matak hit lo.
12 "Pe none nge ene Ananias kou tu. Ana non heto heke tototе NeHalang
pe nanas tau tote nena hotonga mur. Pe Iuta mur lochloch nga kileng neu te
teke i non nge urana ke tepoi ke nek toto lala nge i.
13 Ana non at ke mes sio nga ilik pe hele, 'Sol, atong onau mule ol! Pe nga
etue neu pengpeng matak urana mule pe e es sapele i.'
14 Ol pe ana non hele, 'NeHalang nenge ratete mur te heto hekeke, henonou
hote iong ke teke o eteia utar nenge teke poia pe teke o esia i sipona nena non
nenge pengpeng toto pe o longe helenga nge lohot nga hanna pengpeng.

✡ **22:3:** Ume 5:34 ✡ **22:4:** Ume 8:3

15 Pomalam omes ke kerkereng toto nga letem manmanna ngana pe o hele
hote lange hulua lochloch nga utar nenge o longe pe o esia ke ulolo.
16 Ke heueu nei o kulkulele ute ero ol. Omes haka pe o mene henuninga
pe o tang lange Non Soke. Iange kue nem mana nge lome iong ke lem poinga
poreke ngana mur te lasus toto ol.'
17 "Iok laol, e la mule nge Ierusalem pe ela ke e hetalaulau nga NeHalang
nena pele palaungana letena.
18 ✡Ol pe enau opek ke e esia Non Soke nge hele at nge iau ke teke, 'O lohaka
pe o ua hot nga kileng nei ke ueiuei mana iange hana nemur nga kileng nei
lape te longe helenga manmanna ngana nemur pe tetal teua nga leteria ero
toto.'
19 ✡Pe iau e tuacholia ke mai, 'Non Soke, iri te etei tote iau nge elala
nga hetoronga ana pele ke e palpalia iri pe e menmene iri nenge leteria
manmanna nge iong ke te lala nga tuele au ngana.
20 ✡Iri te eteia ke iau etu nga etue nenge te hune lem non Stipen. Pe iau e
ngata ke te hune Stipen pe e loloch hite hana nenge te hune i reria hengeron
mur.'
21 ✡Ol pe Non Soke hele mule at nge iau ke teke, 'Lape e kulosia iong ke ola
nga tau toto nge hana lomonmona ngana mur. O lohaka pe o laol.' "
22 Hana nemur te longo ke nek toto nga Paulus nena helenga mur. Pe nga
nenge heleia ke teke lange hana lomonmona ngana mur, nem poi heke hulua
nemur leteria ke alngaria tau sapele i. Pe te u taua i nga karia nenga lut toto
ke te teke, "Ta renge non nei ero! Ta hune i ke lasus toto!"
23 Hana nemur te ulule reria hengeron pe te uu pe tesau hekeke
maruchrue.
24 Ol pe palinga hel ana hana mur aria soke neu hele lange nena hana mur
ke te mene teu sapele Paulus langa pele neu letena. Pe pule hele ke te nosia i
ke hele hote utar nenge poia ke poreke toto nenge hana nemur alngaria tau
sakililia i ke pomau.
25 ✡Iok, palinga hel ana hana mur te kele Paulus ke te teke te nosia i. Pe
ero. Paulus hele lange hana nemur aria soke e nge mes rochroi mana nge i
ke teke, "Imo mam a nanasia hotonga tei nenge a poia poinga nem at nge iau
mam? Iau lek nge Rom pule i. Pe utar toto nenge e poia ke poreke, nenge a
teke a nosia iau?"
26 Iok laol, non soke neu longe ke mau pe lake hele lange aria aehuna ke
teke, "Iong mam opotar mam? Ita tapoi pulut mene poinga nei lange non
nei. Pe i nena nge Rom pule i!"
27 Iok non aehuna neu i la sapele nge Paulus pe la onteia i ke mai, "Iok o
hele at nge iau, iong mam lem nge Rom pule ma?"
Pe Paulus tuacholia lange i ke mai, "Oe! Iau lek nge Rom pule i!"
28 Ol pe non aehuna neu hele, "E saua umtutuna palaungana lo pe tahas
sue ek ke iau lek nga lamai pengpeng ol."
Pe Paulus tuacholia, "Temek pe hetak reria nge Rom nike, pomalam iau
lek nge Rom pule."
29 ✡Ol pe iri nenge te teke tela ke te ontei hotote Paulus te longe i nge hele
ke mau pe te ruka mule. Pe palinga hel ana hana mur aria aehuna neu longo
nge Paulus nena nge Rom pe matau toto iange nena hana mur te kele Paulus
lo.

Paulus Mes Nga Hana Papalauna Mataria

✡ **22:18:** Ume 9:29-30 ✡ **22:19:** Ume 8:3; 26:9-11 ✡ **22:20:** Ume 8:1 ✡ **22:21:** Ume 9:15
✡ **22:25:** Ume 16:37 ✡ **22:29:** Ume 16:38

30 Iok, pomange rou non aehuna neu teke etei toto; Pomere nenge Iuta
mur te poia poinga nei lange Paulus mai? Pomalam eukiraua tunginga ana
hana mur aria papalauna mur pe hana papalauna nge Iuta pe hele ke teun
hote rur nga Paulus penna. Ke het pe mene Paulus ke la hemesia i nga hana
papalauna nemur mataria.

23

Paulus Hele Ala Ana Nga Hana Papalauna Mur Mataria

1 Iok laol, Paulus nau la pengpeng nge hana papalauna nemur pe hele,
"Hana papalauna, nga letek nge teu toto e amneia ute e nge e poia ke poreke
ero toto nga NeHalang matana. Nge nike toto ke at nga etue nenge heueu
nei."
2 ✡Ol pe non soke nenga tunginga ana hana mur hele lange hana nenge
temes rochroi ke tepal ele Paulus hanna. Non soke neu ene laka Ananias.
3 ✡Pe Paulus hele lange Ananias ke teke, "Iong, lape NeHalang tuacholia ke
poreke toto lange iong. Nakum malaka nga pele e nge kankan ngaua letena
pe te hepore ke hussu toto nge hot. Nakuna urana mana nge hot pe nge teu,
poreke toto lo. Iong oare nga lamam ke o longlongo pe o amnei teu atat nga
lek helenga mur, pe o poia ke nanas tau pengpeng ia hotonga mur te hele
ngaria. Pe pomere o heit kou sue hotonga pe o hele ke hana te palia iau?"
4 Ol pe iri nenge temes rochroi lange Paulus te hele lange i ke mai, "O heleia
NeHalang nena non palaungana neu ke mam ke? O matau ero ma?"
5 ✡Pe Paulus hele, "Titik mur, iau e etei ero toto nge non nei rahite ume
palaungana nem. Pe NeHalang nena helenga e nge tehas sue ke ulolo, hele
ke teke, 'O hele poreke mele nenge i mukmuka nge lem hana mur ero.' "
6 ✡Iok Paulus nau pe hana hel iri Satiusi, pe hel iri Paresio mur. Pomalam
haliu haka ke palaungana toto nga hana nemur leteria ke teke, "Hana, iau
nge iau Paresio koi pe temek pule i Paresio. Pe te laua iau pe te mene iau at
lamai iange letek manmanna nge ita nge ta maul haka mule nga metenga."
7 Hana nemur te longe Paulus nge hele ke mau pe te hele inin tau hel sapele
nge iri. Pomalam Satiusi mur te eukirau ke iri altoto pe Paresio mur pule te
eukirau ke iri altoto.
8 ✡(Satiusi mur, te teke ita tamaul haka mule nga metenga ero ol. Pe
pule te teke angkelo mur ero pe Ope mur ero pule. Pe Paresio mur leteria
manmanna nga ure mol nem.)
9 Iok laol, hana pane mur te u tau hel sapele. Ol pe hotonga ana hetoronga
mur nenge iri Paresio, temes haka pe te hele ke kerkereng toto ke te teke,
"Ta longo langa non nei hele ngana lo pe ute e nge poia ke poreke ero i! Lape
angkelo e ma ope e. Ngana laka nenge hele lala nge i nga kue nenge lala nge
Tamaskus nem."
10 Iok laol, palinga hel ana hana mur aria soke longo la pe hana nemur
te alngaria ke palaungana toto ol. Ol pe matau toto iange teke lape hana
nemur, te hora sue Paulus heueu. Pomalam hele lange nena hana mur ke
la te takrung hote Paulus nga hana nemur leteria pe te laia i nga ria pele
kerkereng ngana neu.
11 ✡Iok, nga miliko neu, Non Soke lake mes nga Paulus ilina pe hele, "O
matau ero ol, o hele hote iau lange hana nenge Ierusalem ke het lo. Pe lemek
ke o poia lange hana nenge Rom pule."

Iuta Mur Tetal Helenga Ke Te Teke Te Hune Paulus

✡ **23:2:** Ioa 18:22-23 ✡ **23:3:** Mat 23:27 ✡ **23:5:** Exo 22:28 ✡ **23:6:** Ume 26:5 ✡ **23:8:** Mat 22:23 ✡ **23:11:** Ume 27:24; 28:16, 23

12 Iok nga uach Iuta mur hel te eukirau pe tetal helenga ke te teke te hune
Paulus. Ol pe te talue helenga kerkereng ngana e lange NeHalang ke te teke
te ngau ero pe tein ech ero pule. Te teke te hune Paulus ke mete mukam laka
te ngau pe tein mule ech ol.
13 Iri nenge te tattal helenga neu iri ana non kina nai toto (40).
14 Iok laol, tela nge tunginga ana hana mur aria papalauna mur pe
almasinga ana hana mur pe te hele, “Imem mo talue helenga kerkereng
ngana e lo ke mo ngau ero toto ke la het nga etue nenge mo hune Paulus
ke mete.
15 ✡Ke heueu nei mo teke iong pe hana papalauna nemur a hekulo Paulus
ana ke at. Pe a channanga ia palinga hel ana hana mur aria soke nem ke a
teke a ontei hot mule Paulus ke nek toto. Pe imem mo kulala mana, teke iat
nge imo heueu, mohun sio sapele i nga lamai.”
16 Pe Paulus na achung nenge liuna tuna longe nge iri tetal helenga ke te
hune Paulus. Pomalam, la sapele nga palinga hel ana hana mur ria pele pe
tataraia lange Paulus.
17 Ol pe Paulus iu sapele palinga hel ana hana mur aria naungaala e pe
hele lange i ke teke, “Kol kulpo nei teke heleia helenga e lange amo soke. O
mene i ke imo nai ala.”
18 Iok laol, non neu mene sapele Paulus na achung lange non soke neu pe
hele, “Paulus iua iau pe hele at nge iau ke teke e mene kol kulpo nei at nge
iong, iange i teke heleia ute lange iong.”
19 Iok laol, non soke neu rahite kol neu penna pe iri nai te i hot kelkel ke iri
toro pe onteia i, “Kol nem, iong mam o teke o heleia utar at nge iau?”
20 Pe kol neu hele sapele lange i ke mai, “Iuta mur tetal helenga lo ke te
teke nge rou, lape te onteia iong ke o mene sue Paulus lange hana papalauna
nemur. Pe iri lape te channanga ia iong ke te teke hana papalauna nemur te
teke te longo ke nek toto mule nga Paulus nena helenga mur.
21 Pe o longo taua iri ero toto iange hana iri ana non kina nai (40) pe hel
pule lape te talkome ke te hune Paulus. Iri te talue helenga kerkereng ngana
e lo, ke te ngau ero pe tein ech ero kela het nga etue nenge te hune Paulus
ke mete. Ke heueu nei te kulele mene iong. Nenge teke o longele ke Paulus
lange iri heueu lape te hun sapele i ke mete.”
22 Ol pe non soke neu hele, “Iok ure nenge o heleia at nge iau nei, o hele
hote lange mele ero toto.” Non soke neu hele lange kol neu ke het pe kulosia
i ke la sapele.

Te Kulosia Paulus Lange Ne Peliks Nge Kaesarea

23 Iok laol, non soke neu iu sapele nena hana nai pe hele lange iri ke teke,
“A mene ke palinga hel ana hana iri ana non kina analoch (200) ke tela nge
Kaesarea. Pe pule a mene ana non kina mol pe analoch (70) nenge te songong
ia oriong. Pe nenge te hunun nga io, a mene ke iri ana non kina analoch pule.
(200) Pe heueu sinanga matana henonoua sisalanga rahtele henel ngana nga
miliko, (9 kilok) imo hana nemur a i sapele.
24 A tunge oriong mur lange Paulus ke songia pe a mene i ke nek mana ke
lange ne Peliks palau nga kileng nem.”
25 Ol pe non soke neu hasia alalaha e ke te mene lange ne Peliks palau. Pe
ana alalaha tang ke pomai,

26 “Ulei toto Non Soke Peliks,
Iau Klatius Lisias koi, pe ehas ia alalaha nei lange iong ke e teke e hele
urume non nei lange iong.

✡ **23:15:** Ume 25:3

27 ✡Non nenge e kulosia nei, Iuta mur te laua ke te teke te hune i pe iau e
mene lek palinga hel ana hana mur ke mo mene hote i nge iri. Mo halaua
i iange e longe nge te teke non nei nena nge Rom.
28 ✡Pe e teke e etei teu la ke nek toto. Pomere toto nenge Iuta mur leteria
inin taua i ke te teke te hune i mai? Pomalam e mene sue i ke la e hemesia i
nga aria papalauna mur mataria.
29 Laol pe e eteia ke Iuta mur te teke Paulus nanasia reria hotonga mur
ke nek ero. Pe i poia ute e ero toto nge uruna metenga. Pe pule nakuna urana
ero toto nge aua nei lake mateu mana nga tuele au ngana.
30 ✡Pe e longe nge te teke te hunune i ke ngana koi nenge e kulos
sapelpele i at nge iong nei. Pe pule e hele lange Iuta mur nenge milmil
ana ke iri te hele hote reria helenga lange iong ke o longo teu la pule."
31 Iok laol, palinga hel ana hana nemur te poia ure lochloch ke pomanga
aria soke hele ngana. Ke te mene Paulus pe te i sapele nga miliko neu ke tela
nga kileng nenge Antipatris.
32 Te tu nga lamau ke uach sio pe palinga hel ana hana mur nenge te songia
oriong mur, iri ul Paulus ke tela sapele nge Kaesarea. Pe iri nenge te i mana
nga aperia, tela mule nga tetu ngaria nge Ierusalem.
33 Iok iri nenge te songia oriong tela ke la te lohot nge Kaesarea pe te mene
sapele Paulus lange non palau nenge nauele kileng neu. Pe pule te tunge
alalaha lange i.
34 Iok laol, non soke neu sisia alalaha neu ke het pe onteia Paulus ke teke,
"Iong mam lem nga kileng tei toto?" Ol pe non soke neu etei sapele ke Paulus
nena nga kileng nenge Silisia.
35 Pomalam lohaka pe hele mule ke teke, "Nenge teke iri nenge te milmil
am te lohot, iau lape e longo teu la sapele nga ure nenge lohot nge iong nem."
Ke het pe non soke neu hele ke palinga hel ana hana mur te mene Paulus kela
tenau ele i ke nek nga non soke Herot nena pele.

24

Paulus Mes Nga Ne Peliks Matana

1 Iok, etue iri lime het pe Ananias iri ul hana papalauna hel tela nge
Kaesarea. Ananias i non soke nenga tunginga ana hana mur. Pe none nge
ene Tertulas koko nge iri pule. Ana non etei tote hotonga mur ke la ke halaua
Ananias pe pekngana mur. Iok hana nemur tela ke te lohot nge Ne Peliks pe
te tatara lange i nga ure nemur nenge te teke Paulus poia ke poreke.
2 Pe teiu teu sapele Paulus. Pe ne Tertulas mene pekngaria mur haria pe
hele lange ne Peliks, "Non Soke, iong o nauele imem ke mala toto lo pe motu
ke nek pe mo iech mana. Pe iong otal mas mule ure mur ke te lohot ke poia
lemem kileng mur ke te song ke nek pule.
3 Imem lememem taua ure nemur ke te lohot nga lemem kileng lochloch
ke kokoes mo teke mo hele urana toto nge iong nga nem.
4 O poia ume palaungana lo ke lememem ero nge mo hemakuk mule iong
nga ume e pule. Pe e teke o longo tau mana ke oare ke nek mana pe o longo
teu at nga imem nei lemem helenga unne.
5 ✡"Imem moes tote nga matamem lo nge non nei i non poreke ngana toto.
Ana non i rara nga kileng lochloch ke poi hakaka urelu huhuna lala nge Iuta
mur. Pe i, imuka nge iri nemur nenge te hetue ke Nasarin mur.
6 ✡Pe pule poi hesalanginga mana ia NeHalang nena pele palaungana
nenge heo ngana toto ke ngana koi nenge mo laua i. [Pe imem mo teke mo

✡ **23:27:** Ume 21:30-33; 22:25-27 ✡ **23:28:** Ume 22:30 ✡ **23:30:** Ume 23:16-23; 24:1-9 ✡ **24:5:** Ume 17:6 ✡ **24:6:** Ume 21:28-30

heneue i nga imem sipomem lemem hotonga mur. Iange poingan ngana
nemur make pengpeng nga lemem hotonga mur ero toto.
7 Pe palinga hel ana hana mur aria soke ene ne Lisias. I pe nena hana mur
teat ke te helapue imem pe te takrung hote aua nem nga tuna ngamem.
8 Pe ne Lisias i sipona hele ke teke moat ke mo hele hote non nei poingan
ngana mur lange iong.] Nenge teke o ontei hote i ke nek toto, lape o eteia ke
ure lochloch ngana nenge mo heleleia nei manmanna toto.”
9 Ol pe Iuta mur nenge teat ke temes neu, iri lochloch te hekerkereng ia ne
Tertulas na helenga ke te teke helenga neu manmanna.

Paulus Hele Ala Ana Nge Ne Peliks

10 Iok laol, non soke neu penna poi lange Paulus ke teke hele ol. Ol pe
Paulus hele ke mai, “Non Soke, iau e eteia ke iong o nauele kileng nei ke mala
toto lo. Pe heueu nei e iech mana nge e mes ke e hele ala ak nga matam.
11 I semel mana nge o eteia ke etue iri analoch pe nai nenge lalo, iau e lange
Ierusalem ke e heto heke NeHalang.
12 Pe imem ul mele hel mo hunel nga NeHalang na pele ero toto. Pe pule
epoi haka ure huna lange mele ero nga hetoronga ana pele letena pe nga
kileng unne nge hot. Pe iri nenge te helele ia iau nei, te esia ute e ero toto pe
te hele mana nga haria.
13 Pe pule, nakuria ero toto nge te henonoua ute e lange iong ke poia reria
helenga ke manmanna.
14 Pe e teke e hele hot pengpeng ia lange iong ke mai; Iau e heto heke
NeHalang nenge lemem tete mur te heto hekeke. Pe e nanasia kue nenge
te hetue ke Esinga Tele. Pe iri leteria manmanna nga kue nem ero. Pe letek
manmanna nga hotonga nemur nenge Moses pe nga alalaha nemur nenge
hetatalonga mur tehas sue iri.
15 ✡Pe sak kikina toto nge NeHalang ke mange iri; nenge mo teke hana
nenge te urana pe hana nenge te poreke lape te maul haka mule nga
metenga.
16 Ke pomalam kokoes e totoi toto ke letek nge teu toto, amneia ute e nge e
poia ke poreke ero nga NeHalang matana pe pule nga hehei pe hana mataria.
17 “Iok, ela nga kileng tau ngana pe etu ke hesinga hel het mukam, ke het
pe e lolochia umtutuna hel ke ela mule ia nge lek hana mur pengpeng nge
Ierusalem. Pe pule mo makia tunginga mur ke mo tunge lange NeHalang.
18 ✡Pe iau e nanasia poinga nenge te helemlem mulmule iri. Pe hana
nemur te esia iau nga ure nem ana etue het ngana pengpeng. Pe hulua hel
nge temes ke te emurung hite iau ero. Pe pule mele pele nge poi haka rara
ure huna pe alngana rara ero.
19 Iuta mur hel mana nga kileng nenge Eisia tetu nga etue nem. Pe nenge
teke e poia ute ke poreke nga mataria, pomere nenge iri siporia teat pe te
hele hot pengpeng ia lange iong ero?
20 Teke poi pe o onteia hana nemur nenge temes nei. Te hemesia iau nga
hana papalauna mur mataria nge Ierusalem pe te hottaua poinga poreke
ngana tei toto nge e poia?
21 ✡Eh, ngana kai nenge e haliu haka nga mataria ke e teke, ‘Imo a hemesia
iau heueu nei iange iau letek manmanna nge lape ta maul haka mule nga
metenga.’ ”
22 ✡Pe ne Peliks etei teu la pule nga kue nem nenge te hetue ke ene Esinga
Tele. Pomalam hele ke teke het ke pomau mukam. Pe hele lange Paulus ke

✡ **24:15:** Ioa 5:28-29 ✡ **24:18:** Ume 21:17-28 ✡ **24:21:** Ume 23:6 ✡ **24:22:** Ume 23:26

mai, “Lape e hele hote ramak lange iong tangai ero. Ta kulele ne Lisias ke at
mukam, laka e hele lange iong ol.”
23 Iok laol, ne Peliks hele lange palinga hel ana none ke nauele Paulus ke
nek toto. Pe pule hele ke teke, “Nenge teke Paulus pekngana mur teat ke
tenau toto i, opoi ele iri ero. O longele iri kela te esia i pe te tunge ure mur
nenge ana non lemene taua iri.”

Paulus Hele Nga Ne Peliks Irinai Nehei Mataria

24 Iok, etue hel nga hoena ne Peliks iri nai nehei, he Tarusila te lohot. Pe ne
Peliks nehei i Iuta. Te lohot ol pe ne Peliks hekulo sapele Paulus ana. Iange i
teke longo Paulus nge helele nga letera manmanna ngana nge Iesus Kristus.
25 Iok laol, Paulus hele nga poinga nenge tatu ke ta urana pe ta pengpeng
toto. Pe nga poinga nenge ta nauele ita sipora ke nek pe tatal susue ita. Pe
hele pule nga etue nenge NeHalang lape nau teu ke nek toto nga poinga
urana ngana mur pe poreke ngana mur nenge ita elle pe elle ta popoia. Ne
Peliks longe helenga neu pe matau toto pe hele, “Lape o hele ke het ke mam
mukam! Pe ola ol. Pe lape eiu mule iong nga etuene e kura.”
26 Pe ne Peliks teke ma lape Paulus tunge nena umtutuna unne, pomalam
kokoes mana iua Paulus ke iri nai te nanana.
27 Iok, tetu ke hesinga nai het ke lalo, pe ne Posius Pestus mene sapele ne
Peliks munna ke nauele kileng neu ol. Pe ne Peliks tal teua Paulus nga tuele
au ngana. Teke poia poinga nei ke Iuta mur te iech nge i pe muteria taua i.

25

Paulus Ontei Ke Teke Esia Ne Kaesa

1 Iok laol, ne Pestus mene ne Peliks munna ke nauele kileng nenge
Kaesarea. Iok etue mol het pe ne Pestus lohaka nge Kaesarea ke lange
Ierusalem.
2 ✡Pe nge Ierusalem tunginga ana hana mur aria papalauna mur pe Iuta
mur aria papalauna mur tela ke te esia ne Pestus. Pe te toto hita Paulus ana
lange i ke te teke manmanna toto ke non nem poia ure meena ngana halang
ke lohot pe poia hehei pe hana ke ria arenga poreke toto.
3 ✡Ol pe te ech tote i ke te teke poi ke urana lange iri ke kulos mule Paulus
lange Ierusalem. Iange iri te teke teolo ele Paulus ke te hun sue i nga kue.
4 Pe ne Pestus hele lange iri ke teke, “Paulus kou palinga hel ana hana mur
tenau elele i nga tuele au ngana nge Kaesarea. Pe iau ela mulmule lokoi.
5 Teke poi pe a hele lange amo papalauna hel ke te koko nge iau ke mola. Pe
nenge teke manmanna toto ke non nei poia ute hel ke poreke, hana nemur
te hele hot pengpeng ia ure nemur sapele.”
6 Iok laol, ne Pestus tu luluch nge hana nemur ke ana etue iri rahtele mol
ma analoch. Ke het pe lohaka ke la mule nge Kaesarea. Iok pomange rou
ana non lake are nga pele nenge te longlongo helenga ia pe hele ke te mene
Paulus ke la esia i.
7 ✡Iok Paulus lohot la ke mes pe Iuta mur nenge teat nge Ierusalem te mes
ke te heliliu hite i. Pe teulo inin rara ke te teke non nei poia ure halang
ke poreke. Iri rea helenga polpolenga mana pe ute e nge hemeena ia reria
helenga ero toto.
8 Ol pe Paulus lohaka pe hele ala ana ke teke, “Iau e poia ute e ke poreke
ero toto nga NeHalang na pele pe nge ne Kaesa. Pe pule e tamu tote Iuta mur
reria hotonga e ero toto.”

✡ **25:2:** Ume 24:1 ✡ **25:3:** Ume 23:15 ✡ **25:7:** Ume 24:5-6

9 Iok ne Pestus teke poia Iuta mur ke leteria sio unne, pomalam onteia
Paulus ke mai, “Lemem ke o teke o haka lange Ierusalem ke la e longe am
helenga mur nga lamau?”
10 Pe Paulus hele, “Heueu nei e mes pengpeng nga ne Kaesa nena helenga
hot ana pele pe lemek toto ke te longe lek helenga mur la koloi. Iong o eteia
ke ulolo. Iau e poia ute ke poreke lange Iuta mur ero toto.
11 Pe nenge teke e poia ute ke poreke pe hotonga hele ke teke e mete,
nem ute pele ero. Pe helenga nemur nenge Iuta mur tetue at nge iau nei
manmanna ero, pomalam mele pele nakuna ero nge mene iau pe tunge iau
lange iri. Pe lemek toto ke e esia ne Kaesa!”
12 Ol pe ne Pestus iri ul nena hana mur nenge te longlongo helenga neu te
mangun tele helia muka. Ke het pe ne Pestus hele, “O hele ke o teke o lange
ne Kaesa ke longo nga lem helenga mur, nem ute pele ero. Mo hele pe mo
longala ke mo teke ola!”

Ne Pestus Heleia Paulus Lange Akripa

13 Iok, etue hel nga hoena naungaala ana non Akripa iri nai e Penis tela
nge Kaesarea ke tenau toto ne Pestus.
14 ✡Te tu luluch nge ne Pestus ke etue hel lalo, pe ne Pestus nene Paulus
lange naungaala ana non neu. Iok ne Pestus nana ke mai, “Ne Peliks tal teua
none nga tuele au ngana ke ngana koi tu.
15 Pe nga etue nenge e lange Ierusalem, tunginga ana hana mur aria
papalauna mur pe Iuta mur aria papalauna mur, te hele loulouia i ke halang.
Pe te ech tote iau ke te teke e longele iri ke te hune i ke mete.
16 Pe e hele lange iri ke e teke ita nenge Rom rera poinga pomam ero, rera
poinga mai koi: Ta longo tala langa mele nem nena helenga mur mukam. Ke
het pe ta longo teu la ke nek nga mele nem tuachol ngana ia helenga mur.
Nenge teke ta longo pe mele nem na helenga polpolenga haka mana, ta poi
sapele i ke pomanga a hele ngamo nem.
17 Iok laol, nga etue nenge Iuta mur teat luluch nge iau nge Kaesarea, e
kulele ute ero ol. Uach sio pe ela sapele ke e are nga pele nenge te longlongo
helenga ia pe e hele ke te mene teu sapele non neu at.
18 Ol pe iri nenge iri ul non neu aria matana i elel, temes haka pe te hele
hot sapele reria helenga mur. Pe iau e teke ma lape te hele hote ure hel nge
non neu poia iri ke poreke, pe ero.
19 E longo pe te hele helel ia iri siporia reria poinga nenge te heto hekeke
aria soke pe te hetetue none nge mete lo nenge ene Iesus. Pe Paulus hele ke
teke non neu kou maul haka mule nga metenga ke ulolo.
20 Ol pe iau letek lilil ol, lape e tuacholia hana nemur reria helenga ke
merei? Ol pe e onteia Paulus ke mai, ‘Lemem ke o teke tala mule nge
Ierusalem ke la e longo teu la mule nga lemo helenga mur lamau?’
21 Pe Paulus hele ke kerkereng toto ke teke esia ne Kaesa ke isipona longo
teu langa helenga nei. Pomalam e hele ke palinga hel ana hana mur tenau
ele i ke nek toto ke kulele etue nenge lape e kulosia lange ne Kaesa.”
22 Ol pe Akripa lohaka pe hele lange Pestus ke mai, “Iau e teke e longo teu
langa non nem na helenga mur pule, pe iong ramam mere?” Pe Pestus hele,
“Iok, pomam nge rou iong am etue nge o longo nga nena helenga mur.”

Te Mene Paulus Lange Ne Akripa

23 Iok laol, pomange rou Akripa iri nai he Penis te lohot pe hulua te iech
pe tepoi ke nek toto lange iri. Iange tela ke teteu taua hulua nemur nenge
te emurung ke te longlongo helenga. Pe palinga hel ana hana mur aria

---

✡ **25:14:** Ume 24:27

papalauna mur teteu la luluch pule nge hana papalauna mur nga kileng neu.
Ke het pe ne Pestus hele sapele ke palinga hel ana hana mur te mene teua
Paulus at.
24 Pe ne Pestus hele, “Non soke Akripa pe imo lochloch ngana nenge a
lohot heueu nei, anau nga non nenge mes nei. Hulua lochloch ngana nge
Ierusalem te hele loulou ia non nei ke halang. Pe te tataraia i at nge iau lo,
pe te alngarngaria ke te teke urana nge te hune i ke lasus toto.
25 Mele nenge poia poinga poreke toto ngana e, nena poinga poreke ngana
nem uruna metenga. Pe iau e hottaua ute nge non nei poia ke poreke ero
toto. Pe pule isipona hele lo ke teke esia ne Kaesa. Ke ne Kaesa i sipona longo
teu langa nena helenga mur. Ke pomalam lape e kulosia i ke la.
26 Pe iau lape ehas urume i lange non soke neu nga alalaha e. Ol pe lape
ehas ke mere? Helenga chiu ala toto kura i. Pe ute e nge make mallaha hot
nge i ero toto. Ke pomalam heueu nei e mene i ke at mes nga matamo. Pe non
soke Akripa, heueu lape e tunge langa perim ke iong muka ia rera helenga
mur. Pomalam lape e eteia utar nemur nenge lape ehas sue nga alalaha
nenge lange ne Kaesa.
27 Iange e amnei la pe poreke toto nge e kulos mene non nei ke la pe ehas
ururume ure nenge lohot nge i ero.”

26

Paulus Hele Ke Kerkereng Toto Nga Ne Akripa Matana

1 Iok laol, ne Akripa hele lange Paulus ke teke, “Heueu nei mele pele hele
lange iong ero. O hele hot tote letem pe o hele ke manmanna.” Iok, Paulus
penna tul haka pe talun ke hele sapele ke teke,
2 “Non soke Akripa, heueu nei e iech toto nge e mes nga matam pe e
tuacholia Iuta mur te hele louloulou ngaria.
3 Iong o etei tote Iuta mur reria poinga mur pe tehun hel ngaria. Ke heueu
nei lemek ke o are ke nek pe o longo ke nek toto at nga lek helenga mur.
4 “Iau, Iuta mur te etei tote iau. Talun ngana nga iau kino ngak ke la iau
soke. Te eteia iau nga lek kileng huna pengpeng pe nge Ierusalem pule.
5 ✡Iri te eteia iau ke mala toto lo ke urana nge te hele pengpeng. Teke
lemeria te hele pengpeng ke iau Paresio. Pe imem Paresio mur mo nanas
tau tote hotonga mur nenge Iuta mur te heto heke NeHalang ia.
6 ✡Pe heueu nei, e mes nga matamo iange sak kikina nga helenga utona
nenge NeHalang iri ul rera tete mur te talue nge nike.
7 Pe mata iri analoch pe nai nenge Israel te tung tote leteria pe te heto
hekeke NeHalang nga miliko pe nga sinanga ke te mene helenga utona nem.
Non soke, e hele pengpeng lange iong, Iuta mur te poia iau ke e takisia ure
meena ngana nei iange letek manmanna toto nga helenga utona nei.
8 Iok, pomere nenge amo e nge imo nenge at heueu nei, letena manmanna
ero toto nge NeHalang hemaul heke mule iri nenge te mete?
9 ✡“Iau pule ramak kerkereng toto ke e teke e heporeke tote Iesus nenge
Nasaret ene, nenge e heporeke nena hana mur.
10 Pe i manmanna ke iau e poia poinga nem ke lohot nge Ierusalem.
Tunginga ana hana mur aria papalauna mur te henonou hote iau pe te
hekerkereng ia iau ke e poia ume nei. Ke etal teua NeHalang nena hana
halang nga tuele au ngana. Pe nga etue nenge te hune iri, iau e ngata pule ke
e teke urana toto nge te mete.
11 Kokoes e i ke ela nga hetoronga ana pele pe e poia ure meena ngana mur
ke lohot nge iri. Pe e totoi toto ke e echia iri ke te hele ke mai, ‘Imem letemem

✡ **26:5:** Pil 3:5-6 ✡ **26:6:** Ume 23:6; 28:20 ✡ **26:9:** Ume 8:3

manmanna nge Iesus ero ol i.' Iau letek inin tau totote iri, ke pomalam ela
nga kileng tau ngana mur pule ke e poia ure meena ngana mur ke lohot
pule."

Paulus Nana Urume Letena Hul Ngana
(Ume 9:1-19; 22:6-16)

12 "Iok, nga etuene e hana nenge te mukmuka nga hetalaulaunga ana ume
aria papalauna mur te tunge helenga kerkerenga ngana at nge iau pe te
kulosia iau ke e lange Tamaskus.
13 Iok, non soke mo i i nga kue luana pe kileng sinanga. Ol pe e esia lemenge
e nga lut nga tapa. Pe ana lemenge sina ala toto nga chaia matana pe tua leme
it lochloche imem ul pekngak mur nenge tei luluch nge iau.
14 Ol pe imem lochloch mo losio langa ich pe e longe mele nge hele at nge
iau nga helenga Hipru ke teke, 'Sol! Sol! Pomere nenge o poi poreke iau ke
pomam? O poia poinga nem at nge iau, pe lape iong nge o takis mule ana
melmelenga laka.'
15 Ol pe iau e hele, 'Non Soke, Iong itei nemam?!'
"Pe Non Soke hele, 'Iau Iesus. Iau laka nenge o teke o hunune iau nem.
16 O lohaka ke omes nga apem ol. Heueu nei e lohot nge iong pe e henonou
hote iong ke lek non iong toto ol. Iong lape o heleia iau lange hehei pe
hana nga ure nemur nenge o esia heueu nei pe nga ure nemur nenge lape
e henonoua lange iong nga hoena kura.
17 Lape enau ele iong ke nek toto nge lem hana mur pengpeng pe nge hana
lomonmona ngana mur.
18 ✡Lape e kulosia iong lange iri ke o poia iri ke mataria charchara ke te ua
hot nga kileng chantom ngana ke tela nga kileng mallaha ngana. Pe te hile
sue non poreke ngana nena hekerkerenga ke tela nge NeHalang. Pomalam
NeHalang lape saua reria poinga poreke ngana mur ke te lasus toto. Pe lape
te mene muria pule luluch nge NeHalang nena hana mur nenge i sipona
hesilei hote iri ke ulolo.'

Paulus Nana Urume Ana Ume Mur

19 "Ke onau non soke Akripa, e longo tau mana pe epoi sapele ume nenge
enau opekia pe te heleia at nge iau.
20 Ke e talune ume nem nge Tamaskus ke het pe e lange Ierusalem ke het
pe e la nga kileng nemur nge Iutea ke het pe ela nge hana lomonmona ngana
mur. E i i nga kileng nemur pe e hetottoro ke e teke te hulia leteria nga reria
poinga poreke ngana mur pe tenau la mana nge NeHalang. Pe e teke te poia
ure nemur nenge henonou hote iri ke te esia ke manmanna toto ke te hulia
reria poinga pe leteria mur lo.
21 Ke nga nei mana Iuta mur te laua iau nga NeHalang na pele pe te teke te
hune iau.
22 Pe ero, iange NeHalang nauala tote iau. Ke ngana koi nenge emes heueu
ke e hele lala nge hulua lochloch, iri nenge teau sio menmene iri pe iri nenge
pingaria iuiu. Pe ure lochlolch ngana nemur nenge e helelel ia nei, Moses pe
hetatalonga mur nge nike te helelia lo ke te teke lape lohot.
23 ✡Nenge te teke, Non nenge NeHalang kulosia at ke mene mule nena hana
mur, lape mete pe i nge i muka toto nge ita lochloch nge maul haka mule nga
metenga. Pe lape poia na lemenge ke tua leme hite Iuta mur lochloch pe hana
lomonmona mur pule."
24 Pe ne Pestus longe Paulus nge hele ke mau pe alngana taua i ke teke,
"Paulus! Am hauaua ma? Iong osis halali ke ngana laka nenge poia ramam
ke ume ke nek ero."

✡ **26:18:** Isa 42:16; Epe 2:2; Kol 1:13 ✡ **26:23:** Luk 24:44-47; 1Ko 15:20

25 Pe Paulus hele, “Non soke, iau ramak auala ero koi. Ramak urana mana
i nenge e helele nei.
26 Pe naungaala ana non soke Akripa eteia ure lochloch ngana nei nge
lohot lo, pomalam e hele hot lochloche ure mur pe e topala hite ute e ero.
Pe e eteia ke i esia ure lochloch ngana pule iange ure nemur, te lohot nga
kileng koana unne nge talkome ero.
27 Non soke Akripa, iau e eteia ke iong letem manmanna nge hetatalonga
mur.”
28 Pe Akripa hele lange Paulus ke teke, “Nakum nge o poia iau ke letek
mamanna nga etue choro ngana mana?”
29 Pe Paulus hele, “Oe! Nga etue choro ngana mana pe nga etue sase ngana
pule. Pe lape e hetalaulau lange NeHalang ke imo lochloch ngana nenge a
longo atat nge iau heueu nei, lape apoi ke mange iau. Pe lemek ero nge te
kele apemo pe perimo ke pomange iau!”
30 Paulus hele ke mau ke het pe non soke Akripa pe ne Pestus pe he Penis
pe hulua lochloch ngana nenga pele letena neu temes haka
31 pe te i hot sapele nga pele neu. Pe te helele ke te teke, “Non nei poia
poinga e nge uruna metenga ero toto, pe pule tetal teu mene i langa tuele au
ngana.”
32 Ol pe Akripa hele lange Pestus ke mai, “Toinge non nei hele ke teke esia
ne Kaesa ero, lape ta kulos mule i ke laol.”

27

Paulus Mana Nga Imot Ke Lange Rom

1 Iok laol, hana papalauna nenge Rom te hele ke te teke mo mene imot ke
mo mana ke mola nge Itali. Pomalam te hele lange ne Iulius ke nauele Paulus
pe pekngaria mur hel nga imot. Pe ne Iulius i Kaesa nena palinga hel ana non
soke e.
2 ✡Laol, mo mene imot e nge at nga kileng nenge Atramitum pe mo mana
olole nga ruach ilina pe mosio olole nga kileng mur nga kileng nenge Eisia.
Pe none nge ene Aristakus tamu haka luluch nge imem. Ana non nena nge
Tesalonika nga kileng nenge Mesatonia.
3 Iok pomange rou pe mo lohot nga kileng nenge Saiton. Pe ne Iulius poi
ke urana lange Paulus pe hele lange i ke teke Paulus la ke esia pekngana mur
nga kileng neu. Pe pekngana mur lape te tunge nena ute hel nenge lemene
taua.
4 Iok mo lohaka nge Saiton pe mo mana rochroi mana nga mimio nenge
Saiprus iange kileng eingana haka.
5 Mo song tele langa ruach sana nenge Silisia pe Pampilia pe la mana teu
nge Mira nga kileng nenge Lisia.
6 Pe nga lamau non palinga hel ana non neu esia imot e nenga kileng nenge
Aleksantria. Pe ana imot lape song ke lala nge Itali. Pomalam poia imem ke
mo haka nga ana imot.
7 Iok, mo manmana ke etue halang toto iange kileng eingana tua ele mene
imem. Pe mo amnei poreke tote nga nenge mo song ke mo lala nge Nitus. Pe
mo song ke mola toto ero ol iange kileng eingana neu palaungana hali. Ol
pe mo mana ke mo ristote kileng ina nenge Salmon pe mo song nga mimio
nenge Krit ilina hele nenge nau sio.
8 Iok mo song sasar mana ke mola pe la mo song teu nga kileng nenge
te hetue ke ene, Omol. Ana kileng tu ke rochroi mana langa kilenge nenge
Lasea.

✡ **27:2:** Ume 19:29

9 Motu ke mala toto nga lamau pe mo mana hot mule ero ol iange kileng
eingana heke ruach ke poreke toto ol. Pe Iuta mur aria etue palaungana
nenge heo ngana, ngana koi lohot lo. Pe iri reia lukunna ana etue talun
pengpeng nga aria etue palaungana neu. Ol pe Paulus lohaka pe hele sapele
lange iri ke teke,
10 "Hana, a esia lo, ta mana hot mule ngara nenga lamai lape tala pe ta
poreke toto. Imot nei lape chach hulu sio pe nganangana mur lape te erue
tah. Pe ita non ngana pule lape tahet."
11 Pe non nenge na imot neu iri nai imot neu ana aunga, te longo taua
Paulus nena helenga mur ero. Pe palinga hel ana non neu pule ma la mana
nge iri nai.
12 Iok, imot muria nenge te mana hitita ia neu, urana sakilil ero nge imot
e maia nga lukunna ana etue neu. Pomalam hana halang te teke mo mana
hot mule nga tuttula palaungana neu ke la moma ke nek nge Poenis. Poenis
i kileng palaungana e nga mimio nenge Krit. Pe imot muria nenge te mana
hitita ia ma ke nau sio langa ruach ele nga chaia sio ngana pe nau haka langa
ruach ele pule nga chaia sio ngana.

Kileng Eingana Heke Ruach Ke Poreke Toto

13 Iok laol, iuiu unne song ke ramana haka at nge sio. Pe hana nemur nga
imot neu te amneia pe te hele, "Eio! Toinge ta song hot koi nga iuiu ellei." Ol
pe tetak haka sapele um meena ngana nenge te tamal sue ke la ma nga ruach
letena ke rahit ele imot neu. Te tak heke ke het pe mo mana sasar ole sapele
nga mimio neu.
14 Mala pol mana pe tuttula palaungana e lohaka sapele. Pe tuttula neu sio
at nga lut pe nga chaia aka ngana. Pe ana tuttula song hot at nga mimio neu
ke la tau pengpeng ia imot neu.
15 Ol pe tua ele sapele imot neu pe anali toto nge imem nge mo aua imot
neu ke mo song seleng ele. Pomalam mo teke tuttula panem takis menmene
imem ol.
16 Iok, mo mana ke mola nga mimio sune nenge Kauta ilina ele nenge sio ol
pe mo teke mo tak heke imot neu ana aka sune nenge heonon nga ana imot
hoena pe anali toto nge imem. Te purpuria kela tetak heke.
17 Ke het pe te matau nge lape ruach palchach ule imot. Ol pe te mene rur
kerkereng ngana mur ke telio hite imot neu ke kerkereng toto ke rahit ele.
Iok, te matau pule nge lape ruach ulo heke iri langa peipei nga kileng nenge
Lipia. Pomalam tepoi sue tutula ana huunga ala nga imot neu pe tuttula takis
menmene imot ol.
18 Kileng eingana palaungana pe ana ruach poreke ngana neu het ero toto.
Pomalam uach sio pe te tatach hote ure mur nenge imot takisia iri pe tesau
hote iri ke te lasus.
19 Iok ana uach mule pe tesau hot mule imot neu ana ure hel pule. (Huunga
ala mur pe io hel)
20 Pe mo kolkol mana chaia matana pe itoch mur ke mala toto lo iange
kileng eingana palaungana neu pur nga pur ngana. Mo purpur ol pe
lememem ero mana pe mo hele mana ke mo teke imem lochloch lape mo
mete mana ol.
21 Iok, kileng eingana pe ruach poreke ngana neu poia hana nenga imot ke
leteria langa ngaunga ero, pe te ngau ero ke mala lo. Ol pe Paulus mes haka
pe hele lange iri, "Hana! Helenga laka e heleia lange imo ke ulolo. Toinge
a longo taua iau ke tama nge Krit, ute pele nge pomai lohot nge ita ero toto.
Toinge ita pau kou tatu ke nek pe ute pele hel nge te chach ulu pe te erue rara
ero.

22 Pe heueu nei e hele pengpeng lange imo, letemo una sakilil ero. Pe pule
samo loiloi ero iange lape mele e nge ita mete ero. Imot nei mana lape chach
ulu ke lasus pe ita lochloch ngana lape ta maulul.
23 E hele ke mai iange NeHalang tu nge iau pe e heto hekeke i. Pe nga
miliko, nena angkelo at nge iau pe mes nga ilik,
24 ✡pe hele ke teke, ‘Paulus, o matau ero. Ola ke o esia ne Kaesa. Pe
NeHalang nenge poi ke urana toto lala nge iong, lape nauele iri lochoch
ngana nenge imo ul nga imot nem, ke lape e nge mete ero.’
25 Ke ngana laka nenge e hele ke e teke, a matau pe samo loiloi rara ero.
Iange iau letek manmanna toto nge NeHalang nga ure lochoch ngana nemur
nge lape te lohot, ke pomanga i sipona heleia at nge iau lo.
26 ✡Iange imot nei, tuttula palaungana nei rahite lo pe lape ruach ulo heke
ke langa peipei.”

Ruach Palchach Ule Imot

27 Iok, mo purpur ke emem miliko iri analoch pe rahtele henel lo (14). Pe
kileng eingana palaungana nem takis rere menmene imem nga ruach sana.
(Ana ruach, te hetue ke ene Meretereniien.) Pe nga miliko tuch ngana, hana
nenge te songongia imot neu te hele ke te teke mo heroi lala nga kileng hal
ngana lo.
28 Pomalam te mene rur nenge te kale teua ure meena ngana nga ana horo
pe te hesue nga imot ilina ke teu langa ruach letena. Te poia ke pomau ke te
teke te amnei urume kileng leme ngana. Iok, te amnei la pe leme sase ngana
lohot ke luana iri ana non kina nai. (40 mita) Iok te kulala ke mala pol pe te
hesio pule. Pe te amele pe lohot ke iri ana non kina elle pe analoch. (30 mita)
29 Ol pe te matau toto iange te teke lape ruach ulo kolkol teua imem langa
um letentena. Pomalam te tamal sio ke um meena ngana iri henel nenge te
kele ana rur ke tak ele imot neu pe te hetalaulau ke te teke kileng mesehe sio
ke ueiuei.
30 Pe iri hana nenge te umume nga imot neu, te un hote imot neu ana
sulang nenge takrungrunge pe te hesue ke langa ruach ke te teke te ua. Pe
te channanga ke te teke tela ke te tamal sue um meena ngana hel nga imot
ramana pule ke rahit ele imot.
31 Ol pe Paulus hele lange palinga hel ana hana iri ul aria soke ke teke,
“Nenge teke hana nei teua ara ke tela, imo lochloch ngana lape ahet pe mele
e nge lape tu ke maulul ero ol.”
32 Ol pe palinga hel ana hana mur te chato sapele sulang neu ana rur nenge
te tom hit ele nga imot pe mana hot ke la ol.
33 Iok, kileng mesehe sisio lo pe Paulus ngai heke iri ke teke te ngau. Pe
hele, “Imo a ngau ero toto ke mala lo i. Etue iri analoch pe henel la ke ulolo,
pe a ngaua ute e ero mana.
34 Pe heueu nei, lemek ke a ngau mukam. Iange ngaunga nem lape
hekerkereng ia imo ke a maulul. Pe lape ure poreke ngana e lohot nge imo
ero toto.”
35 Paulus hele ke mau ke het pe mene sapele ngaunga nga iri lochloch
ngana mataria pe hetalaulau pe hele urana toto lange NeHalang. Iok, reke
pe ngau sapele.
36 Iri lochloch ngana te esia ke mau pe saria kikina sapele. Pomalam iri
lochloch te mene ngaunga ke te ngau sapele.
37 Imem nenge motu nga imot neu imem ana non kina iri analoch pe sio
ke ana non kina iri mol pe analoch pe rahtele elle (276).

✡ **27:24:** Ume 23:11 ✡ **27:26:** Ume 28:1

38 Hulua lochloch te ngau ke saria una lo, ke het pe tesau hot eule ngaunga
aluana mur lochloch ke langa ruach sana. Te poia poinga nei iange te teke te
poia imot neu ke polpolenga haka mule.

Ruach Palchach Ule Imot

39 Uach sio toto ol pe hana nenge te umume nga imot neu tenau sio langa
peipei, pe te eteia kileng neu ene ero. Ol pe te naue kileng kokolou teu ngana
e nga peipei pe te teke te song teu ia imot ke la tetoh heke nga lamau.
40 Iok laol, te chato sapele rur mur nga um meena ngana mur nenge te
tamal sue iri ke tetak ele imot neu. Pe um nemur te mana riring ke tela ol.
Pe pule teun hote rur nenge te kale hit ele imot ana aunga palaungana. Ke
het pe tetak heke tuttula ana huunga ala nga imot ramana ke tuttula mene
pe mo song ke mo mana sio langa kileng soso ngana.
41 Ol pe imot neu song pela toh haka sapele nga ora pe palpalna neu sel teu
toto langa peipei pe are sapele pe ruach hekale hul rere ero ol. Pe ruach ana
mee mur teat ke te palchach ulu hite hoena ke het.
42 Palinga hel ana hana mur te matau nge lape hana nenge tetu nga tuele
au ngana, te pasu sio pe te ua sapele. Pomalam te teke te hune iri nike.
43 Pe ero. Aria soke nenge nauelele iri poi ele iri iange ana non lemene ero
nge Paulus mete. Ol pe hele lange iri lochloch ngana ke teke, “Imo nenge a
eteia pasunga lo, a tamu hot tala pe a pasu sio lala nga peipei.
44 Pe imo nenge a pasu porekreke, a mene imot sachanchana mur nenge
ruach palchach ule pe a mana ke a nanas sue iri.” Ke nga kue nei mana iri
lochloch te pasu sio langa peipei pe te urana mana. Pe ute pele nge heporeke
iri ero.

28

Mimio Nenge Malta

1 Iok, imem lochloch ngana mosio ke la momes nga peipei, pe kileng neu i
mimio nenge Malta.
2 ✡Pe tuele huna nemur nga lamau tepoi ke urana mana at nge imem.
Tetun hite oan pe te hele at nge imem ke la mo halel iange pitte molmol pe
singimem houhou.
3 Pe Paulus takiraua ae perperna putana e pe lake tatach heke nga oan. Ol
pe ilimo e nge hunun amneia oan milang ngana pe song hot nga ae putana
neu, pe ala hite Paulus penna pe heon sapele.
4 Pe hana nemur nga kileng neu, te esia ilimo neu nge ala hite Paulus penna
pe te hele tele hel nge iri ke te teke, “Lape non nei hunun hana koi! I mai heo
ngana nge mete nga ruach poreke ngana neu nike, pe maul sach ke potar
mai? Ta nauala. Lape mete kura la iange ara soke nenge ene Iastis lemene
ero toto hana nenge pomam pe teke ana non lape mete ke lasus toto.”
5 ✡Ol pe Paulus paltak sue ilimo neu nga penna ke losio haka langa oan
matana. Ilimo neu tele Paulus penna pe Paulus amneia leisis ngana unne e
ero toto.
6 ✡Pe hana nemur nga kileng neu, mataria tu hit mene Paulus iange te teke
tenau nge penna hakoko. Pe pule te teke ma lape Paulus matana liuliu pe
losio ke mete, pe ero. Tenau alala pe ute pele lohot nge Paulus ero ke mala
lo. Ol pe ramaria hul mule pe te hele ke te teke, “Eh, ero. Lape NeHalang i
sipona iloi nemai loi!”
7 Iok, none nge ene Puplius, na kileng tu ke rochroi mana. Pe ana non, i
non soke nga mimio neu. Ne Puplius poi ke urana toto at nge imem. Poia

✡ **28:2:** 2Ko 11:27 ✡ **28:5:** Mak 16:18 ✡ **28:6:** Ume 14:11

imem ke pomanga ana lang mur imem, pe moma nga na pele ke emem etue mol.
8 Pe ne Puplius temene ngana kou sainin pe porochroch poia ke manga hete. Pe pule singina milanglang toto. Ol pe Paulus i teu ke teke la ke nau toto i. Iok, Paulus hele luluch nge NeHalang ke het pe tal heke penna nge non soke neu pe haleles neu het sapele.
9 Ure nei lohot ke het pe haleles kina mur nga mimio neu te longo sapele. Pomalam teat pe Paulus hemas mule iri.
10 Ol pe iri lochloch ngana nenga mimio neu tepoi ke urana toto at nge imem nga ure lochloch. Iok mo kik haka ke mo teke mo i mulmule pe hana nemur te tunge ure nge halang toto at nge imem.

Paulus Lohaka Nge Malta Ke Lange Rom

11 Motu ke teio iri mol het nga mimio neu pe mo tamu haka sapele nga imot e nenga kileng nenge Aleksantria. Ana imot tamal hita mana nga mimio neu nike iange mataua lukunna ana etue nem. Pe imot neu ene laka "Kasto Irinai Polaks."
12 Mo song ke la moteu nga kileng nenge Sirakus pe motu nga lamau ke emem etue iri mol.
13 Mo song hot mule pe mo mana ole ke la moteu nga kileng nenge Rekium. Iok, pomange rou tuttula nge sio song ke ramana haka. Pe mo song ke etue nai mule pe la mo song teu nga kileng Puteoli.
14 Pe nga kileng neu mo saolia hana hel nge leteria manmanna nge NeHalang. Pe te hele at nge imem ke la motu luluch nge iri ke emem etue rahtele nai (7) mukam. Ke het pe mo lohaka mule pe mola sapele nge Rom.
15 Pe iri nemur nge Rom nenge leteria manmanna nge NeHalang te longe pingamem ke ulolo. Ol pe iri hel te lohaka nga ingala matana nge Apius pe hel te lohaka nga kileng nenge ana Tuele Mol ke teat ke tei ele imem. Paulus esia iri pe sana kikina toto pe heto heke tote NeHalang.

Paulus Hetotoro Nge Rom

16 Mola mo lohot sapele nge Rom. Pe hana papalauna mur nenge Rom te hele ke te teke lape Paulus i toro tu ke altoto nga pele e. Pe palinga hel ana non elle mana la ke tu ke nauele i.
17 Iok, etue iri mol het lo pe Paulus iu sapele Iuta mur aria papalauna mur ke la te eukirau ke te hole aria. Iok laol, teat ke te eukirau pe Paulus hele lange iri ke pomai, "Imo Iuta mur titik mur laka imo. Iange iau, lek nge Iuta pule koi. A longo at, iau epoi poreke rera hana mur nga etue e ero toto. Pe pule, iau e hele poreke ita sipora rera poinga unne e ero toto. Rera poinga nemur nenge ratete mur te hesio tettele atat nge ita. Pe hana te laua iau nge Ierusalem pe tetal teua iau langa tuele au ngana. Pe te kulosia iau ke la e esia non soke nenge Rom.
18 ✡Iok, te ontei hot tote iau pe te longo teu lala nga lek helenga mur pe te hottaua ute e nge e poia ke poreke ero toto nenge te teke uruna metenga. Pomalam te teke te heit kou sue helenga nei ke lasus pe tepoi kulosinga ia iau pe ute pele nge iau ero ol.
19 ✡Pe Iuta mur lemeria ero toto. Ke pomalam iau sipok e hele ke e teke eat nge Rom ke non soke Kaesa i sipona longo teu at nga lek helenga mur. Pe lemek ero nge e hele loulou ia lek hana mur.
20 ✡Ke ngana koi nenge e iua imo at heueu nei ke e teke e hele pengpeng lange imo. Pe iau letek manmanna toto nge non nenge Israel mur leteria tu hit menmene pe tenau ala mene nge lape at ke mene mule iri. Ke ngana koi nenge te kale iau ke pomai."

✡ **28:18:** Ume 26:31 ✡ **28:19:** Ume 25:11 ✡ **28:20:** Ume 26:6-7

21 Ol pe hana nemur te tuacholia Paulus nena helenga ke mai, “Toinge mo
mene polia alalaha unne nge at nge Iutea, nem lape mo etei pol nga ure
nemur nenge te lohotot nge iong. Pe nei ero toto. Motu pulut mana i. Pe
pule, iri nenge tela pe te atat nga kileng neu, te hele polia ute at nge imem
ero toto.
22 ✡Pe urana toto nge o nana hote letem at nge imem ke mo longe pule iange
hulua nga kileng lochloch te hele loulouia ita ke halang. Ita nenge letera
manmanna nge NeHalang.”
23 Iok laol, Paulus pe hana papalauna nemur tetal mule etue e mule nenge
lape teat ke te eukirau mule. Pe nga te eukirau mule ngaria neu ol, Iuta mur
iri hulua toto ol nenge teat ke te eukirau nga Paulus na pele. Pe Paulus talun
ke hele lala nge iri nga uach nike ke la miliko teu. Paulus hele urumrume
pe hemallaha hotote NeHalang nena naualanga pe nekinga nge nena hana
mur lala nge iri. Pe pule hele ke kerkereng toto lange iri ke teke leteria
manmanna nge Iesus. Pe Paulus hekerkereng ia nena helenga mur nga
hotonga mur nenge Moses pe hetatalonga mur tehas sue iri.
24 Pe hana hel nge iri leteria manmanna nga Paulus nena helenga mur pe
hel leteria manmanna ero.
25 Te lohaka pe tei pe te tuainaunau ole ke tela sapele. Iange Paulus hele
lange iri ke mai, “Opepengpeng hele hote helenga nge manmanna toto lange
lemo tete mur, nenge hele hote nga hetatalonga Isaias hanna ke teke,
26 ✡ “ ‘O lange hana nemur pe o hele ke o teke:
“Imo lape a pal talngamo pe a eteia ute pele ero toto.
Pe matamo charchara pe a esia ute pele ero toto.
27 Iange iri te longe NeHalang nena helenga mur
pe lemeria ero mana ia.
Pomalam te longe pe te nanasia ero.
Pe nenge teke muteria taua NeHalang,
lape mataria lape es ke nek pe talngaria longo ke nek
pe te etei ke nek pe
lape teat mule nge iau ke e hemas mule iri.’
28 “Ke ngana laka nenge lemek toto ke e teke a eteia ke nek. NeHalang
lemene toto ke hemas mule hana lomonmona ngana mur. Pe iri lape te longe
pe te nanasia!”
[
29 Paulus hele ke mau ke het pe Iuta mur te lohaka pe tei pe te tuainaunau
ole ke tela sapele.]
30 Iok, Paulus tu ke ana hesinga nai nga pele nenge i sipona mamaia pe
ololia. Pe poi ke nek toto lala nge iri lochloch ngana nenge te lala nge i nga
na pele.
31 Pe Paulus hetottore iri nga NeHalang nena naualanga pe nekinga nge
ita. Pe pule hetottore Non Soke Iesus lala nge hehei pe hana. Paulus
hetottoro pe ute pele nge raele hanna ero ol. Haliu hote NeHalang nena
helenga nge urana toto lange hulua lochloch.

✡ **28:22:** Ume 24:14 ✡ **28:26:** Isa 6:9-10

Rom
Alalaha Nenge Paulus Hasia Lange Rom Mur

1 ✡Iau Paulus, pe Iau non nenge e umume nge Iesus Kristus. Pe NeHalang
iua iau ke iau hekulkulonga. Pe henonou hote iau nga ume nenge e haliu
hote nena helenga urana toto ngana.
2 ✡Helenga urana toto ngana nem, i NeHalang nena helenga manmanna
ngana nenge tunge lange nena hetatalonga mur ke tehas sue nga nena
alalaha tapuna ngana mur.
3 Pe helenga urana toto ngana nem heleleia Tuna nenge lohot ke i non pe
lohot nga mata nenge ne Teuit.
4 Pe Ope nenga poinga nge pengpeng henonou hote ke ara Non Soke Iesus
Kristus, i NeHalang Tuna nenge kikina ngana halang iange maul haka mule
nga metenga.
5 ✡Pe NeHalang letena urana ia imem pe henonou hote imem ke imem
hekulkulonga ana hana mur iange huna nge Iesus. Ke NeHalang kulosia
imem ke mo iua hehei pe hana nga kileng lochloch ke leteria manmanna
pe te nanasia nena helenga.
6 Pe imo pule a longe iunga nem ke ulolo, nenge NeHalang iua imo ke a
lohot ke Iesus Kristus nena hana mur imo.
7 ✡Ke alalaha nei ehas ia ke lange imo hehei pe hana lochloch nge Rom. Imo
NeHalang mutena taua imo pe iua imo ke nena hana mur nge pengpeng.
E hetalaulau amo ke Temere NeHalang pe ara Non Soke Iesus Kristus
leteria ia imo pe te poia letemo ke ma ke nek.

Paulus Teke La Ke Nau Toto Hehei Pe Hana Nge Rom

8 Iok, e teke e talun tele lek helenga ke mai: Hehei pe hana nga kileng
lochloch ngana nga ich te nenene imo nge letemo manmanna. Nem poia iau
ke e hele urana toto lange ak Soke NeHalang. Pe Iesus Kristus i sipona poia
ure nem ke lohot ke pomam.
9 Iau e tung teu tote iau ke e ume nge NeHalang ke e haliu hotote helenga
urana toto ngana nenge Tuna, pe letek metene imo ke kokoes. E hele ke
pomai pe NeHalang eteia ke helenga nei manmanna.
10 ✡Nga etue lochloch e hetalaulau amo pe pule e hetalaulau ke e teke lek
kue urana kela e lohot nge imo, pe nenge teke NeHalang lemene, poia ke
lohot ke pomam.
11 Iange iau e teke ela ke e lohot toto nge imo ke e tunge Opepengpeng nena
tunginga hel lange imo ke hekerkereng ia imo.
12 Lek helenga luna mai koi: E teke ta hekerkereng hel nga letera man-
manna ngana mur. Ke imo letemo manmanna ngana hekerkereng ia iau pe
iau letek manmanna ngana hekerkereng ia imo.
13 ✡Titik mur pe liliuk mur, e teke a eteia ke nek. Iau e heninin ia lek inga
mur ke kokoes lo ke e teke ela nge imo, ke e heole tele hana hel nge imo ke
te nanasia Kristus ke pomanga nenge e poia lange hana lomonmona ngana
mur. (Pe ero, ute koi nenge poi elele iau ke atat nei kura.)
14 Iange iau ak ume laka nenge e halaua hehei pe hana lochloch. Hehei pe
hana nenge iri Krik pe nenge iri Krik ero. Pe nge iri nenge te etei ngaria ele
haka toto pe iri nenge te etei ngaria unne sune mana.

✡ **1:1:** Ume 9:15 ✡ **1:2:** Rom 16:25-26 ✡ **1:5:** Ume 26:16-18; Kal 2:7-9 ✡ **1:7:** Num 6:25-26
✡ **1:10:** Ume 19:21; Rom 15:23 ✡ **1:13:** Ume 19:21

15 Ke ngana laka nenge letek haka toto ke e teke e haliu hote helenga urana
toto ngana lange imo nenge Rom pule.

Helenga Urana Toto Ngana Kikina Ngana

16 ✡Iau e palut haka tote Helenga Urana Toto Ngana iange NeHalang
kikina ngana laka helenga nem. Pe I longala teua iri lochloch nenge leteria
manmanna nga helenga nem mana. Iri nenge NeHalang mene tele iri, laka
Iuta mur. Ke het pe lape longala teua hana lomonmona ngana mur pule.
17 ✡Pe helenga urana toto ngana nem, hele urume kue nenge NeHalang
hetue ita ke ita hehei pe hana nge pengpeng. Kue elle mana. Ngana laka
letera manmanna ngana. Iange NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke
ulolo, hele ke teke, “Mele nenge letena manmanna pe NeHalang hetue i ke i
non nge pengpeng, lape tu ke maulul.”

Hehei Pe Hana Tehul Rumeria Ia NeHalang

18 NeHalang tu nga tapa pe henonou hote letena inin ngana ke teke tuachol
ia poinga poreke ngana nenge hehei pe hana te popoia, pe nga nenge tehul
rumeria ia poinga nenge NeHalang mutena taua. Iange poinga nemur te
hepiriu ele helenga manmanna toto ngana nge iri.
19 ✡NeHalang henonou hote letena inin ngana lange iri iange ure lochloch
ngana nenge hemallaha hote i ke hehei pe hana te eteia I, i sipona hemallaha
hote lange iri ke ulolo.
20 ✡Pe ute hel nge NeHalang, hehei pe hana nakuria ero toto nge te naue
nga mataria. Ure nenge pomanga; Nena kerkerenga nenge tu ke koko pe
nena ure talkomkome ngana mur. Pe nga etue nenge NeHalang ala hote ich,
ure nemur te lohot ke mallaha mana ke at heueu nei pe te eteia iri ke ulolo.
Ke pomalam hehei pe hana tesau hote helenga nenge pomai ke te hele ala
aria nga ure poreke ngana mur nenge te popoia ero: Nenge te hele ke teke,
“Ah! Imem mo eteia ero i!”
21 ✡Iri te eteia ke NeHalang tu pe te heto heke i ero pe te hele urana lange i
ero pule. Leteria matana ngana mete sio pe leteria au ala mana.
22 ✡Iri siporia te hele ke te teke leteria matana pe ero, aria hauaua toto
23 ✡iange te heto heke NeHalang nenge tu ke koko ero pe te heto haka
koukoua aetapuna nenge te umeia ke nakuna manga ure nemur nga ich.
Nenge nakuria pomange hehei pe hana pe ngie mur pe huros mur pe ilimo
mur.
24 Ke pomalam NeHalang poia hehei pe hana nemur ke te nanasia leteria
tuanin ngana poreke ngana mur, nenge poi hote meinga nga salaunga ana
poinga nenge tepoi helelia nga singiria.
25 Iri tesau sue NeHalang nena helenga manmanna ngana pe te hetaua nga
helenga pallaklaka ngana nenge te nanasia. NeHalang ala hote ure lochloch
pe hehei pe hana tehul rumeria ia i pe te heto heke pe te nanasia ure nemur
nenge ala hote iri. Ta heto heke NeHalang ke koko. Manmanna!
26 Ke nga poinga nem NeHalang poia meinga ana poinga mur ke lohot nge
iri. Nenge hehei tema luluch mulmule nge hehei pe te nanasia leinga ana
poinga ero.
27 ✡Pe hana pule ke pomalam. Tema luluch nge hehei ero pe tela tau
mulmule hana. Hana tepoi hel mule ia meinga ana poinga nge iri. Pe nga
reria poinga poreke ngana nem, te longia tuangachol poreke ngana lange iri
ke ulolo.

✡ **1:16:** Mak 8:38; Ume 13:46; 1Ko 1:18-24 ✡ **1:17:** Hab 2:4; Rom 3:21-22 ✡ **1:19:** Ume 14:15-17; 17:24-28 ✡ **1:20:** Job 12:7-9; Psa 19:1 ✡ **1:21:** Epe 4:17-18 ✡ **1:22:** Jer 10:14; 1Ko 1:20 ✡ **1:23:** Deu 4:15-19; Psa 106:20 ✡ **1:27:** Lev 18:22; 20:13; 1Ko 6:9

28 Pe pule hehei pe hana lemeria ero nge leteria metene ure manmanna
ngana mur nge NeHalang. Ke pomalam NeHalang poia leteria tuanin ngana
poreke ngana mur ke heporeke tote iri, ke te poia poinga poreke ngana mur
nenge urana ero toto nge te poia.
29 Pe te muta toto nga poinga poreke ngana mur pe te teke reria ure pule
ke pomange mele hel, pe tepoi poreke mele hel pe saria kekeke ke te hunun
hana, pe te palpal pe te pallaklaka, pe leteria poreke tau tote mele hel. Pe te
ngunngunu
30 pe te hele porekreke mele hel, pe tehul rumeria ia NeHalang pe te helete
ininin ia mele hel, pe nga leteria nge teu tetal heke iri pe te palut lekleke iri,
pe leteria matana hote poinga poreke ngana ana kue halang pe te longo taua
tetemeria mur pe tataria mur ero.
31 Pe leteria matana nga poinga mur nenge urana ero pe tetal hite reria
helenga mur ero, pe te poia poinga urana ngana lange mele ero pe leteria ia
mele ero.
32 Iri te eteia ke NeHalang nena hotonga hele ke teke, mele hel nenge te
popoi ke mai lape te mete. Pe ero, tepur hit mene poinga nemur pe te ngai
heke iri hel ke te poia poinga nemur pule.

2

NeHalang Lape Amnei Teu Nga Ita Lochloch Rera Poinga Mur

1 ✡Ke pomalam titik mur pe liliuk mur, atue helenga lange mele hel nga
poinga poreke ngana nenge te poia ero. Poinga nem poreke. Iange poinga
nenge te poia nem iong lape o poia pule pe helenga nenge otue lange iri nem
lape latau mule laka iong, ke heporeke iong malam.
2 Ita ta eteia ke NeHalang amnei teu ngana nga poinga nenge pomai, poia
nga poinga nge manmanna pe pengpeng.
3 Pe imo, lemo poinga elle mana ke mange hana nenge a tutue iri ia helenga
nem. Pe a teke lape NeHalang renge imo nga lemo poinga nem ma?
4 ✡NeHalang poi ke urana toto lange imo ke poia melmelenga e ke lohot
nge imo ero. Iange teke poia imo ke a hulia letemo nga lemo poinga poreke
ngana mur. Pe imo letemo tu toto nga nena poinga urana ngana nei ero. Imo
nge a eteia ero kai? NeHalang poi ke nek lange imo iange teke poia imo ke a
hulia letemo.
5 Pe imo a chuchuseng ala mana pe lememo ero nge a hulia letemo. Ke nga
lemo poinga nei imo sipomo atal hoo hekeke amo melmelenga nenge lape at
nge NeHalang ke ele hakaka. Pe lape lohot nge imo nga etue nenge NeHalang
henonou hote letena inin ngana. Nga etue nem hulua lochloch lape te naue
ke NeHalang nanasia poinga nge manmanna pe pengpeng ke amnei teu nga
rera poinga poreke ngana mur.
6 ✡Ke NeHalang lape tuacholia mele elle pe elle ke purpure nena poinga
mur nenge popoia.
7 Hehei pe hana hel te nanas menmene poinga nge urana. Tepoi ke pomau
iange te teke NeHalang heto heke iri pe mene iri ke la tetu luluch nge i pe
lape tunge maulinga ke koko lange iri.
8 ✡Pe hehei pe hana hel leteria tu mana nge iri siporia pe te ume ke te halau
menmene iri siporia. Te hira ele helenga manmanna ngana iange te teke
te nanasia poinga poreke ngana. Pe NeHalang lape tunge aria melmelenga
nenge lohot nga letena inin ngana.

✡ **2:1:** Mat 7:1-2; Ioa 8:7 ✡ **2:4:** Epe 1:7; 2Pi 3:15 ✡ **2:6:** Psa 62:12; Pro 24:12; Mat 16:27; 2Ko 5:10
✡ **2:8:** 2Te 1:8

9 Ke melmelenga palaungana lape lohot nge hehei pe hana lochloch nenge
te popoi poinga poreke ngana: Iuta mur lape iri muka ia, ke het pe hana
lomonmona ngana mur pule.
10 Pe iri lochloch ngana nenge te nanasia poinga nge urana, lape NeHalang
heto heke iri pe mene iri ke la tetu luluch nge i pe hetakile iri ke tetu ke nek.
Iuta mur iri mukaia ke het pe hana lomonmona ngana mur pule.
11 NeHalang nanasia poinga elle mana ke amnei urume rera poinga mur.

12 Hana lochloch ngana lape te mete pe iri erue iange iri lochloch te popoi
poinga poreke ngana. Iri nenge te eteia Moses nena hotonga pe iri te eteia
ero pule. Te poia poinga poreke ngana pe NeHalang lape amnei urume reria
poinga mur ke pomanga hotonga hele ngana.
13 Iange iri nenge te longe NeHalang nena hotonga pe te nanasia lape
NeHalang hetue iri ke iri hehei pe hana nge pengpeng. Pe iri nenge te longo
mene NeHalang nena hotonga pe te nanasia ero, NeHalang hetue iri ke iri
hehei pe hana nge pengpeng ero.
14 ✡(Hana lomonmona ngana mur te rahite hotonga nem ero pe te nanasia
hotonga hele ngana. Ke nga poinga nem, reria hotonga mur laka iri siporia
mule. Pe i manmanna ke te rahite hotonga nem ero.
15 Iri te henonou hote ke nga leteria te eteia utar nenge urana pe utar nenge
poreke ke pomanga hotonga hele ngana. Etue hel te etei ngaria nga ure
nemur nenge urana pe poreke hele ke teke poinga nei poreke, nem pe hele
ke teke poinga nei urana.)
16 Ure nei lape lohot nga etue nenge NeHalang poia Iesus Kristus ke amnei
urume hehei pe hana reria poinga mur pe leteria tuanin ngana mur nenge
talkomkome. Helenga urana toto ngana nenge e haliu hotote, heleia ke
pomai.

17 Pe imo, a teke imo Iuta ae? Ke letemo manmanna nga hotonga pe a palut
laklaka nge atu ke rochroi toto nge NeHalang.
18 Pe a eteia utar nenge NeHalang mutena taua ke teke a poia pe a mene
hengetoro nga hotonga lo ke a nanas mene poinga nge pengpeng.
19 Pe a teke a henonoua iri nenge mataria hit pe a lohot ke imo lemenge
nge iri nenge tetu nga kileng au ngana.
20 ✡Imo a teke a mene letematana ngana pe helenga manmanna ngana nga
hotonga lo, ke a teke a henonoua iri nenge aria hauaua pe a hetore iri nenge
te eteia ute e ero toto.
21 ✡Imo a hetottore mele hel pe pomerei a hetoro mule imo ero? A hele
lange iri hel ke a teke te keme ero pe imo a kemkeme.
22 A hele lange iri hel ke a teke a heporeke amo leinga ero pe imo sipomo a
heporekreke amo leinga. Lememo ero ia aetapuna mur pe a keme mulmule
tunginga nenge te lalaia nga pele nenge aetapuna mur.
23 A palut laka ke a teke a rahite NeHalang nena hotonga pe a hemei mule
i nga nenge a nanasia nena hotonga ero.
24 ✡Pe NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke, “Hana
lomonmona ngana mur te hele poreke NeHalang iange huna nge imo.”

25 Nenge teke a nanansia hotonga, lemo poinga nenge a ririr us, luna
palaungana nenge lape halaua imo. Pe nenge teke a nanasia hotonga ero
pe te riria imo, nem nakuna pomanga te riria imo ero toto.
26 ✡Hana lomonmona ngana mur te ririr us ero pe nenge teke te nanas tau
tote hotonga hele ngana, nakuna pomanga iri te ririr us pule.

✡ **2:14:** Ume 10:35 ✡ **2:20:** 2Ti 3:5 ✡ **2:21:** Mat 23:3-4 ✡ **2:24:** Isa 52:5 ✡ **2:26:** Kal 5:6

27 Imo Iuta mur ariria singimo pe lemo hotonga tehas sue nga alalaha ke
ma hite imo. Pe hana lomonmona ngana mur lape te hele poreke imo. Iange
iri te riria singiria ero pe te nanas ia hotonga hele ngana pe imo a nanasia
ero toto.
28 Nenge teke mele i Iuta ngana toto ia ero pe te riria singina, nem poia
mele nem ke lohot ke i Iuta ngana toto ia ero. Iange riringa toto ngana,
singira nenge hot ana ia ero.
29 ✡Ke mele nenge teke i Iuta ngana toto, lohot ke i Iuta ngana toto nga
riringa nenge lohot nga letena. Pe hotonga nenge tehas sue poi hote ume
nem ero, NeHalang nena Opepengpeng poi hote ume nem. Ke mele nenge
poi ke pomam lape NeHalang heto heke i pe hehei pe hana te heto heke i ero.

3

NeHalang Hele Pe Poia Ure Ke Pengpeng

1 Ke utar nge urana nenge lape lohot nenge teke o lohot ke iong Iuta? Pe
utar nge urana nenge lape lohot nga nenge teke te riria singim?
2 Nenge nem ana ure urana ngana mur halang. Nga tele ngana toto
NeHalang tunge nena helenga lange Iuta mur.
3 Pe nenge teke Iuta mur hel leteria manmanna nga helenga nem ero, ure
nenge NeHalang teke poia lange iri lape rahit ele mule ero ol. Ae?
4 ✡Ero toto paiam! Hulua lochloch te pallaklaka pe NeHalang hele ke
manmanna. Pe NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ululo hele ke teke,
“NeHalang, nga etue nenge o hele, te eteia ke
iong o hele ke manmanna pe lape
o hekousue iri nga helenga nenge
te hemes teu iong ia.”
5 Iok, mele hel lape te hele ke pomai: Nga etue nenge ta poia poinga poreke
ngana, nem henonou hot pengpeng ia ke NeHalang i non nge pengpeng.
Ke nga etue nenge NeHalang tunge melmelenga at nge ita nga rera poinga
poreke ngana I poia poinga nge pengpeng ero. Ae?
6 Pa nem ero toto! Nenge teke NeHalang i non nge pengpeng ero, pomerei
nge lape amnei teu lange hehei pe hana lochloch nga ich, nga reria poinga
mur?
7 Mele lape hele ke teke, “Nga etue nenge e pallaklaka etal haka tototе
NeHalang ene, iange e pallaklaka ngak nem henonou hot pengpeng ia ke
NeHalang i non nge pengpeng. Pe pomerei nenge NeHalang hetue iau ke
iau non poreke ngana kura mai?”
8 Pomam iok, a hele ke a teke, “Ta poia poinga poreke ngana, pomalam lape
ure urana ngana lape lohot.” Mele hel te hele poreke tote iau ke te teke iau
koi nenge e poia helenga nei. Pe NeHalang i sipona lape nau teu lange iri nga
poinga nenge te poia nem.

Mele E Nga Ich Nei I Non Nge Pengpeng Ero Toto

9 ✡Ke lape ta hele ke merei ol? Ita Iuta mur mai ta urana toto nge hana
lomonmona ngana mur kai? Ero toto! E hemallaha hote ke ululo ke e teke
Iuta mur pe hana lomonmona ngana mur te popoi poinga poreke ngana.
10 ✡NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ululo heleia pule ke teke,
“Mele pele i non nge pengpeng ero toto.
11 Mele pele i non nge letena matana ero toto.
Mele pele naula mana nge NeHalang ke halaua i ero toto.
12 Iri lochloch ngana te hul rumeria ia NeHalang.

✡ **2:29:** Deu 30:6; Kol 2:11 ✡ **3:4:** Psa 51:4 ✡ **3:9:** Rom 1:18–2:24; 3:23 ✡ **3:10:** Psa 14:1-3; 53:1-3

Pe iri lochloch ke te poia poinga poreke ngana.
Pe mele e nge poia poinga e pengpeng ero toto.
13 ✡Harria pomalaka nga mele nenge mete ana polo nge hanna pangpanga.
Aria hengetau hele hot menmene helenga pallaklaka ngana mur.
14 ✡Harria milang pe te hele hot menmene ure poreke ngana.
15 ✡Pe leteria inin ke ueiuei mana ke te hune hehei pe hana.
16 Nga kileng lochloch ngana nenge te laia
te heporeke ure mur pe te sisparai ule iri.
17 Pe te eteia poinga nenge tetu ke nek luchluch nge hehei pe hana ero.
18 ✡Pe te mataua NeHalang ero pule.”

19 Ita ta eteia ke ure lochloch ngana nenge hotonga heleia, heleia lange iri lochloch ngana nenge hotonga nem meena hite iri. Ke hotonga nem lape herengia hulua lochloch ke NeHalang amnei urume reria poinga poreke ngana mur.

20 ✡Pomalam mele e ero toto nge lape lohot ke pengpeng nga NeHalang matana nga poinga nenge nanas taua hotonga. Hotonga henonou hot mene rera poinga poreke ngana mur.

Mele Nenge Letena Manmanna Lohot Ke I Non Nge Pengpeng Nga NeHalang Matana

21 Pe nei ol, NeHalang henonoua ita nga kue e nge lape ta lohot ke ta pengpeng nga matana. Kue nem Moses nena hotonga heleia pe hetatalonga mur te heleia pule. Pe i lohot nga poinga nenge ta nanasia hotonga ero. Lohot nge NeHalang i sipona.

22 ✡Ana kue nenge at nge I sipona, ngana laka letera manmanna ngana nge Iesus Kristus. Kue elle mana nem lange hulua lochloch (nge Iuta mur pe hana lomonmona ngana mur pule).

23 Iange ita lochloch ta poia poinga poreke ngana ke elle pe ta urana ero nge ta mene NeHalang nena hemalmalinga.

24 ✡Pe nga NeHalang letena urana ngana, longala teua ita ke poia ita ke ta pengpeng nga matana. Ke nem i NeHalang nena tunginga nenge at nge ita ke ta mene mene pe uruna ero. Ngana laka nenge ta mene nge Iesus Kristus, nenge mene hot mule ita nga poinga poreke ngana.

25 NeHalang poia Iesus ke pomanga nena kue nenge saua hehei pe hana reria poinga poreke ngana mur ke te lasus toto. Iesus mete ke eina lele pe iri nenge leteria manmanna ke Iesus eina lele iri, NeHalang saua reria poinga poreke ngana mur ke te lasus toto. Poinga nei henonou hote ke nge nike NeHalang poia poinga nge urana pe pengpeng pe tunge tuangachol lange hehei pe hana nga reria poinga poreke ngana ero.

26 Pe heueu nei Iesus mete ngana nem henonou hote ke NeHalang poia poinga nge pengpeng nenge amnei teu langa hehei pe hana reria poinga poreke ngana mur pe mene iri nenge leteria manmanna nge Iesus, ke la hetue iri ke te pengpeng nga matana.

27 Ke pomalam ute pele nge ta palut laka ia pe ta heto heke ita ia ero. Ia pomerei? Poinga nenge ta nanasia hotonga kai nenge poi hele mai? Ero toto! Poinga nenga letera manmanna ngana laka nenge poi hele palutinga nem.

28 Ke NeHalang hetue ita ke nena hana mur nge pengpeng nga poinga nenge letera manmanna nge Iesus pe nga poinga nenge ta nanasia hotonga, nem ero.

✡ **3:13:** Psa 5:9; 140:3 ✡ **3:14:** Psa 10:7 ✡ **3:15:** Isa 59:7-8 ✡ **3:18:** Psa 36:1 ✡ **3:20:** Psa 143:2; Rom 7:7; Kal 2:16 ✡ **3:22:** Kal 2:16 ✡ **3:24:** Rom 5:1

29 ✡Eh?! Iuta mur iri toro kai nenge aria Soke NeHalang mai? Pe hana
lomonmona ngana mur ero? NeHalang, hana lomonmona ngana mur aria
Soke ia pule.
30 ✡Iange NeHalang elle mana. Pe Iuta mur pe hana lomonmona ngana
mur leteria manmanna ngaria elle mana. Pe NeHalang lape poia iri lochloch
ke tepengpeng nga matana nga leteria manmanna ngana elle mana nem.
31 ✡Pe poinga nenge ta nanasia letera manmanna ngana heporeke hotonga
ero. Poinga nenge letera manmanna poia ita ke ta rahit heke hotonga.

4

Letera Manmanna Ke Mange Apraham

1 Iok, rette Apraham i non ke mange ita pe lape ta hele teu langa ure nemur
nenge te lohotot nge i ke pomerei?
2 Nenge teke manmanna ke Apraham ume ke poia i sipona ke i non nge
pengpeng nga NeHalang matana, lape palut laka pe heto heke i ol. Pe ero.
Nakuna ero toto nge tal heke i nga NeHalang matana.
3 ✡Iange NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke,
"Apraham letena manmanna nge NeHalang pe NeHalang iech nga Apraham
letena manmanna ngana. Ke Apraham letena manmanna ngana nem, poia
i ke lohot ke i non nge pengpeng."
4 Hana nenge te umume te olia iri nga umtutuna pe umtutuna nem te mene
ke pomanga tunginga mana ero. Te mene ke pomanga ururia nge te poia
ume.
5 Pe tatu ngara nge NeHalang altoto koi. NeHalang i non nenge poia iri
nenge te poreke ke te pengpeng mule nga matana. Mele nenge poia ume
pele ero pe letena manmanna mana nge NeHalang, lape NeHalang poia i ke
pengpeng nga matana.
6 Ne Teuit heleia petanga nei pule ke teke, NeHalang nau nga hehei pe hana
reria poinga urana ngana ero, nenge mene iri pe poia iri ke te pengpeng nga
matana.
7 ✡Ke ne Teuit hele ke teke,
"Iri nenge te nanasia hotonga ero
pe NeHalang saua reria poinga poreke ngana mur
ke te lasus toto, lape te iech.
8 Pe mele nenge Non Soke letena metene
nena poinga poreke ngana ero, lape iech pule."
9 Ke petanga nei mai lape la mana nge iri nenge te ririr us ma lape lange
iri nenge te ririr us ero pule? Oe! Iri nenge te ririr us ero lape te mene
petanga nem pule. Iange ta hele hote nga NeHalang nena alalaha nenge
tehas sue ke ulolo, ke ta teke, "Apraham letena manmanna nge NeHalang pe
NeHalang iech nga Apraham letena manmanna ngana. Ke Apraham letena
manmanna ngana nem, poia i ke lohot ke i non nge pengpeng."
10 Ke Apraham mai te riria singina lo kai nenge ure nei lohot nge i mai? Ma
nga hoena ol? Ero, ure nem lohot tala nge Apraham pe te riria singina nga
hoena ol.
11 ✡Te riria Apraham singina ero kura pe letena manmanna nge NeHalang.
Pe letena manmanna ngana nem poia i ke lohot ke pengpeng nga NeHalang
matana, pe te riria singinga nga hoena ol. Ke pomalam Apraham lohot ke iri
nenge te riria singiria ero pe leteria manmanna nge NeHalang temeria ia.

✡ **3:29:** Rom 10:12 ✡ **3:30:** Deu 6:4; Kal 3:20 ✡ **3:31:** Mat 5:17 ✡ **4:3:** Gen 15:6; Kal 3:6 ✡ **4:7:** Psa 32:1-2 ✡ **4:11:** Gen 17:10-11

Ngana laka iri lochloch ngana nenge te pengpeng pe NeHalang mene iri ke
la tetu luluch nge i.
12 Pe lohot ke iri hel nenge te ririr us temeria ia pule. Ngana laka iri nenge
te ririr us pe leteria manmanna ke pomange temere Apraham, nga etue
nenge te riria singina ero kura.

NeHalang Rahite Nena Tomunga Hel Ana Helenga

13 ✡Nge nike NeHalang iri nai Apraham te poia tomunga hel ana helenga
ke Apraham pe nena tete mur lape te mene ich nei lochloch. Pe tomunga
hel ana helenga nenge Apraham mene nem, lohot nga poinga nenge nanasia
hotonga ero. Mene tomunga hel ana helenga nem iange NeHalang hetue i ke
i non nge pengpeng nga letena manmanna ngana.
14 ✡Iange toinge hehei pe hana te mene NeHalang nena tomunga hel ana
helenga nganangana nga poinga nenge te nanasia hotonga, lete manmanna
ngana ana poinga lape luna ero. Pe NeHalang nena tomunga hel ana helenga
nem nganangana ero.
15 ✡Iange hotonga poi hote NeHalang letena inin ngana ke lohot. Pe nenge
teke hotonga ero lape longonga ole pele ero.
16 ✡Ke hehei pe hana te mene NeHalang nena tomunga hel ana helenga
nganangana iange leteria manmana. Pe ure nem lohot ke pomam ke te mene
tomunga hel ana helenga nganangana nem ke pomanga tunginga nenge te
mene mene. Ke Apraham nena tete mur lochloch lape te mene tomunga
hel ana helenga nganangana nem. Pe iri nenge te nanasia hotonga, iri toro
mana reria ia ero. Iri nenge leteria manmanna ke pomange Apraham, reria
ia pule iange ita lochloch ngana rette ia.
17 ✡Ke pomanga NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hele ke
teke, “E talue iong ke o lohot ke hehei pe hana nga kileng lochloch reiette
iong.” Ke tomunga hel ana helenga nenge NeHalang poia lange Apraham
nem, lohot ke manmanna nga matana. NeHalang nenge Apraham letena
manmanna nge i pe NeHalang nenge hemaul hekeke iri nenge te mete pe
alahotote urelu nemur nenge iri ero ke te lohot.
18 ✡Apraham letena ke teke lape hoho ero ol. Pe letena manmanna nge
NeHalang pe angala mana. Ke pomalam lohot ke hehei pe hana nga kileng
lochloch reiette ia, ke pomanga NeHalang hele ngana ia lange i nike ke teke,
“Lem tete mur lape te lohot ke iri halang toto ke pomanga itoch mur.”
19 ✡Apraham letena metene ke i tuauna toto pe ana hesinga heroi lala nga
ana non kina lime ngana lo (100) pe nehei he Sara hoho ero ol. Pe i letena
manmanna ngana nge NeHalang kerkereng kura.
20 Apraham eteia ke NeHalang rahite nena tomunga hel ana helenga nem,
ke pomalam letena manmanna ngana nge NeHalang het sio ero. Letena
manmanna ngana puo ke kerkereng pe heto heke NeHalang.
21 Apraham amnei urume ke ure nenge NeHalang heleia ke teke poia lange
i lape lohot ke manmanna.
22 ✡Ke pomalam Apraham letena manmanna ngana poia NeHalang ke iech
pe NeHalang hetue i ke i non nge pengpeng.
23 Helenga nemur nenge, “NeHalang iech nga Apraham letena manmanna
ngana pe hetue i ke i non nge pengpeng,” latau mene Apraham i toro ero.
24 Helenga nei at nge ita pule. NeHalang lape longala teua ita pule iange
letera manmanna nge i nenge hemaul heke ara Non Soke Iesus nga metenga.

✡ **4:13:** Gen 17:4-6; 22:17-18; Kal 3:29 ✡ **4:14:** Kal 3:18 ✡ **4:15:** Rom 3:20; 5:13 ✡ **4:16:** Kal 3:7
✡ **4:17:** Gen 17:5 ✡ **4:18:** Gen 15:5 ✡ **4:19:** Gen 17:17 ✡ **4:22:** Gen 15:6

25 ✡NeHalang letena tuanin hote nike ke teke Iesus mete ke saua rera
poinga poreke ngana mur. Pe hemaul heke i nga metenga pe longala teua
ita ke la tatu luluch nge I.

5

Tatu Ke Letera Elle Luluch Nge NeHalang

1 Iok, NeHalang longala teua ita ke la tatu luluch nge i iange nga letera
manmanna ngana. Pe ara Non Soke Iesus Kristus poia ita ke letera ma ke
elle luluch nge NeHalang.
2 Ke tames ngara heueu nei nanas urume Kristus nena ume nenge poia ke
ulolo, nenge helue NeHalang letena urana ngana ana kue ke at nge ita. Pe ta
iech iange lape tateu langa NeHalang nena hemalmalinga pule.
3 ✡Pe ta iech mana nga nem ero. Ta iech pule nga melmelenga nemur
nenge te lohotot nge ita. Iange melmelenga nemur te poia ita ke tames ke
kerkereng.
4 Pe tames ke kerkereng ngara nem poia NeHalang ke letena here ita. Pe
NeHalang letena here ngana ia ita nem, poia ita ke ta kulkulele ara maulinga
nga tapa nge i.
5 Pe ta kulala ngara nem poia ita ke letera nachnai ero iange NeHalang
mutena tau tote ita pe hesio teua nena Opepengpeng ke tu teu luluch nge ita
ke ulolo.
6 Ke anau, Kristus mete ke halaua ita nenge tahul rumera ia NeHalang. Pe
halaunga nem lohot nge ita nga ana etue pengpeng iange nakura ero toto ol
nge ta halau mule ita.
7 Non tei toto nge lape mete ke halaua non e? Nakuna nge lape hana elechle
mana tepoia poinga nem. Pe nenge teke non e lemene toto, i lape mete ke
halaua non e nge na poinga urana pe pengpeng mana.
8 ✡Pe NeHalang henonou hote mutena tau ngana ia ita ke pomai: Ita hehei
pe hana porekreke ngana mur kura pe Kristus mete ke halaua ita.
9 ✡Ke nenge teke Kristus eina poia NeHalang ke longala teua ita ke la tatu
luluch nge i, lape poi ke mere nga letena inin ngana ol? Manmanna toto nge
Kristus poia NeHalang ke ulo heke letena inin ngana nge ita ero pule!
10 Iange nga tele ngana ita NeHalang nena ngarang mur koi ita. Pe
Tuna mete ke hepeng mule ita ke ulolo. Ke pomalam manmanna toto nge
NeHalang letena urana mule nge ita ke neingara i ol, pe lape mene mule ita
nga Tuna maul haka mule ngana!
11 Pe nga nem mana ero, ta iech nge NeHalang nga ume nenge poia lange
ara Non Soke Iesus Kristus, nenge heueu nei hetakile ita ke itaul NeHalang
letera elle mule.

Metenga At Nge Antam Pe Maulinga At Nge Kristus

12 ✡Poinga poreke ngana lohot nge non e nga ich pe poinga poreke ngana
nem poi hote metenga. Ke pomalam metenga lohot nge hulua lochloch iange
hulua lochloch te poia poinga poreke ngana.
13 ✡Ke poinga poreke ngana lohot tala nga ich pe NeHalang tunge hotonga
nga hoena ol. Pe nenge teke hotonga ero lape NeHalang tal hite poinga
poreke ngana pele ero.
14 Antam poia poinga poreke ngana iange longo ole taua NeHalang nena
hotonga. Ke iri lochloch ngana nenge tetu nga etue nenge Antam ke la nga
etue nenge Moses, te mete hotot ia poinga poreke ngana, pe iri nenge te poia

---

✡ **4:25:** Isa 53:4-5 ✡ **5:3:** Iei 1:2-3; 1Pi 1:5-7 ✡ **5:8:** Ioa 3:16; 1Io 4:10 ✡ **5:9:** Rom 1:18; 2:5; Epe 2:3-5 ✡ **5:12:** Gen 3:6; Rom 6:23 ✡ **5:13:** Rom 4:15

poinga poreke ngana nenge pomanga nenge Antam poia neu ero, lape te
mete pule.
Antam lohot ke heilangia non e nenge lape atat.
15 Pe NeHalang nena tunginga pe Antam nena poinga poreke ngana, te
purpur ala hel ero. Non elle nenge ene Antam nena poinga poreke ngana
poia hehei pe hana halang ke te mete. Nei manmanna. Pe NeHalang letena
urana ngana palaungana toto pe nena tunginga nenge ta mene palaungana
toto pule. Ana tunginga laka nenge hehei pe hana halang te mene nga non
elle nenge ene Iesus Kristus letena urana ngana.
16 Nga etue nenge Antam poia poinga poreke ngana, NeHalang heleia ke
teke poinga nem poreke toto ke tuangachol poreke ngana lape nanasia. Pe
NeHalang nena tunginga i ure nenge altoto lochloch nga Antam nena poinga
poreke ngana nem. Ke NeHalang tunge nena tunginga at nge ita nga ume
nenge Iesus poia ke mene mule hehei pe hana lochloch nga reria poinga
poreke ngana mur ke la tetu luluch nge I.
17 Non elle mana nenge ene Antam poia poinga poreke ngana pe nga
nena poinga poreke ngana nem, metenga lohot nge hulua lochloch. Nei
manmanna. Pe ure nenge palaungana toto laka NeHalang letena urana
ngana pe nena tunginga nenge poia hehei pe hana ke te pengpeng mule nga
NeHalang matana. Tunginga nem lohot nga ume nenge non elle nenge ene
Iesus Kristus poia. Pe lape te mene maulinga pe temes ke kerkereng nga tetu
ngaria.
18 ✡Non elle nenge ene Antam poia poinga poreke ngana. Pe nem lape poia
hulua lochloch ke te mene tuangachol poreke ngana nenga metenga. Pe non
e pule nenge ene Iesus poia ume urana ngana e. Pe nga ume nem NeHalang
hepeng mule ita ke ta pengpeng nga matana pe longala teua ita pe tunge
tunginga nenga maulinga ke koko at nge ita.
19 ✡Non elle nenge ene Antam longo ole taua NeHalang pe nena longonga
ole nem poia hulua halang ke te poia poinga poreke ngana. Pe non elle
nenge ene Iesus longo taua NeHalang. Ke pomalam poia hulua halang ke
te pengpeng mule nga NeHalang matana pe NeHalang longala teua iri ke la
tetu luluch nge I.
20 Hotonga lohot pe henonou hote ke poinga poreke ngana puo irir toto. Pe
nga etue nenge poinga poreke ngana lohot ke poreke toto, NeHalang letena
urana ngana puo ke palaungana toto ol.
21 ✡Poinga poreke ngana poia metenga ke song ke haia ita lochloch. Pe
heueu nei NeHalang letena urana ngana song ke salala hite ita. Pe longala
teua ita ke la tatu luluch nge i nga ume nenge ara Non Soke Iesus Kristus poia,
pe nem lape tunge maulinga ke koko nge ita.

6

Tai Ia Rera Inga Heueu Ngana

1 Iok, lape ta poi ke pomerei ol? Lape tapoi manmana poinga poreke ngana
ke NeHalang letena urana ngana pupuo ke palaungana tototo ol?
2 Ero toto! Tatu ngara nga poinga poreke ngana nemur mete sio ke ulolo.
Ke lape tatu hit menmene ero ol!
3 ✡Imo a eteia ke ita ta mene henuninga pe ta lohot ke ita elle mana luluch
nge Kristus, pe ta mene henuninga nenge ta mete luluch nge i pule.
4 ✡Nga etue nenge ta mene henuninga, ta mete luluch nge i pe tealo hite
ita la luluch nge i pule. Pe Temere NeHalang hemaul heke mule Kristus nga

✡ **5:18:** 1Ko 15:22 ✡ **5:19:** Isa 53:11 ✡ **5:21:** Rom 6:23 ✡ **6:3:** Kal 3:27 ✡ **6:4:** Kol 2:12

nena kerkerenga nenga nena hemalmalinga. Pe ita pule ke pomalam, pe ta
talun ke tai ia rera inga heueu ngana.
5 Iange ita ta lohot ke ita elle mana luluch nge Kristus pe ta mete luluch nge
i nga etue nenge mete. Pe nga maul haka mule ngana ita lape ta maul haka
luluch nge i pule.
6 ✡Ita ta eteia ke rera poinga niknike ngana mur ta mete haka luluch ia nge
Kristus nga manga toto ke ulolo. Ke pomalam singira metmete ngana nei
nena kerkerenga ero ol nge poia ita ke ta nanas ia poinga poreke ngana. Ke
ita ta nanas tau mene poinga poreke ngana mur ero ol.
7 Iange ta eteia ke kerkerenga nenga poinga poreke ngana rahit tote mele
nenge mete ero ol.
8 Ita letera manmanna ke ta mete luluch nge Kristus pe lape tatu ke ta maul
luluch nge i pule.
9 Iange ta eteia ke Kristus maul haka mule nga metenga pe lape mete mule
ero ol; metenga nena kerkerenga nenge hekou sio mule i ero.
10 Kristus mete ke hekou sue kerkerenga nenga metenga pe mete ke elle
mana pe mete mule ero ol. Pe heueu nei tu ke maulul pe tuia nena tunga nga
NeHalang ene.
11 ✡Ke pomalam mana nge imo. Imo letemo metene imo sipomo pe a hele
ke pomai koi: Ita ta mete luluch nge Kristus pe poinga poreke ngana nemur
te rahit toto mule ita ero ol. Ta mete pe NeHalang hemaul haka mule ita
luluch nge Kristus ke tatu ia rera tunga nge NeHalang mana ol.

Metenga At Nge Antam Pe Maulinga At Nge Kristus

12 ✡Ke pomalam a longala teua poinga poreke ngana langa singimo met-
mete ngana nemur ero pe a longele singimo ke nanas tau mene lemene
ngana mur ero.
13 ✡Pe a longele singimo unne ke poi ke pomanga ure nenge popoi poinga
poreke ngana ero pule. Urana nge a tunge imo sipomo lange NeHalang iange
imo apoi ke pomalaka nge hehei pe hana nenge te mete pe heueu nei a maul
haka mule nga metenga. Pe a tung lochloche singimo lange NeHalang ke
ume hote ure urana ngana mur.
14 ✡A longele poinga poreke ngana ke nauele imo ero iange atu teu nga
hotonga nauala ngana ero, atu teu laka nga NeHalang letena urana ngana
ol.

Ita Ume Ana Hana Mur Nga Poinga Nge Pengpeng

15 Iok, ita tatu teu mana nga NeHalang letena urana ngana. Pe nenge
hotonga nauala ngana, tatu teu ia ero ol. Pe lape tapoi ke pomerei ol? Lape
tai nga lemere ngara ke ta popoi poinga poreke ngana kura kai? Ero toto!
16 ✡Imo a eteia ke nga etue nenge a tunge imo sipomo lange mele ke
pomanga ume ana hana mur pe a longo taua i, manmanna ke mele nenge
a longo taua i nem nena ume ana hana mur imo sapelpele. Pe nenge teke
a tunge imo langa poinga poreke ngana lape a mene urumo metenga. Pe
nenge teke a tunge imo lange NeHalang ke a nanasia I lape a mene urumo
laka poinga pengpeng ngana mur.
17 Pe e hele urana toto lange NeHalang iange nge nike poinga poreke ngana
nena ume ana hana mur imo toto, pe heueu nei a tung tote letemo ke longo
tau tote helenga manmanna toto ngana nenge te hetoro sue lange imo.
18 Imo te mene hote imo nga poinga poreke ngana ke ulolo pe heueu nei
poinga nge pengpeng nena ume ana hana mur imo ol.

✡ **6:6:** Kal 5:24 ✡ **6:11:** 2Ko 5:15; Kal 2:19 ✡ **6:12:** Gen 4:7 ✡ **6:13:** Rom 12:1 ✡ **6:14:** 1Io 3:6
✡ **6:16:** Ioa 8:34; 2Pi 2:19

19 Imo letemo matana ngana mallaha sakilil ero ke lape e heleia helenga
nenge ta helele ia ke kokoes. Nge nike a tunge singimo unne hel ke poinga
poreke ngana pe salaulaunga reria ume ana hana mur ia iri. Ke pomalam
heueu nei a tunge iri ke la iri ume ana hana mur nga poinga nge urana pe
pengpeng.
20 Nga etue nenge poinga poreke ngana takue imo, a nanasia poinga nge
pengpeng ero.
21 Pe a poia poinga poreke ngana nemur ke heueu nei a meia imo. Pe
poinga poreke ngana nemur uruna metenga. Aina! Amene ute pele nge
urana ero toto nga etue nem!
22 Pe heueu nei NeHalang mene hote imo nga poinga poreke ngana pe a
lohot ke nena ume ana hana mur imo. Pe lemo ume mur lape poia imo ke a
lohot ke pomange i. Ke pomalam, nga hoena lape a mene maulinga ke koko.
23 ✡Iange poinga poreke ngana uruna laka metenga, pe NeHalang nena
tunginga nenge tung mene at nge ita, ngana laka maulinga ke koko nge ara
Non Soke Iesus Kristus.

7

Helenga Opene Nga Leinga

1 Titik mur pe liliuk mur, Imo a eteia hotonga nenge Moses. Pe a eteia ke
hotonga nauele mele nga etue nenge maulul mana, pe nenge teke mele nem
mete, hotonga nena kerkerenga ero ol.
2 Lape e heninia ke pomai koi; heie lei pe lape tu luluch manmana nge ene
lola. Pe nenge teke ene mete, hei nem nanasia hotonga nenga leinga ero ol.
3 Pe nenge teke hei neu lei heke mule none nga etue nenge ene maulul
kura, lape hotonga hele ke teke hei nem poia poinga poreke ngana nenge
heporeke aria leinga. Pe nenge teke ene mete lo, hotonga nenga leinga rahite
i ero ol. Ke nenge teke lei haka mule nge none, poia poinga poreke ngana e
ero nenge heporeke leinga.
4 ✡Ke pomalam titik mur pe liliuk mur, hotonga rahite imo ero ol, iange imo
elle luluch nge Kristus ke a mete luluch nge I. Ke heueu nei a lohot ke Kristus
nena hana mur imo. Pe Kristus maul haka mule nga metenga ke pomalam
lape ta ume manmana nge NeHalang ol.
5 Nga etue nenge ta nanas mene singira lemene ngana mur, hotonga kik
heke letera poreke ngana ke tapoi menmene poinga poreke ngana mur. Pe
ure nemur nenge ta popoia iri nem te tunge metenga at nge ita.
6 ✡Pe heueu nei hotonga rahit hele ita ero ol, iange ita pomanga ta mete ke
ulolo. Pe lape ta nanasia poinga heueu ngana nenge at nga Opepengpeng ke
ta ume nge NeHalang, pe ta nanasia poinga nike ngana nga hotonga ero ol.

Tames Ke Kerkereng Ke Ta Hekou Sue Poinga Poreke Ngana

7 ✡Iok, lape ta hele ke ta teke hotonga i poinga poreke ngana, ae? Hotonga
i poinga poreke ngana ero! Hotonga hemallaha hote poinga poreke ngana
at nge ita. Nenge teke e memeleia mele nena ute, iau sipok e eteia ke poinga
nem poreke ero. Pe hotonga hemallaha hote at nge iau ke teke poinga nem
poreke. Iange hotonga hele ke teke, “O memeleia mele nena ure ero.”
8 Ke poinga poreke ngana nem lohot nga kue e nga NeHalang nena hotonga
ke poi heke letek ke e memeleia ure tunten ngana halang. Ke nenge teke
hotonga ero, poinga poreke ngana kikina ngana ero.

✡ **6:23:** Rom 5:12, 15 ✡ **7:4:** Rom 6:2, 11 ✡ **7:6:** Rom 8:2; 6:4 ✡ **7:7:** Exo 20:17; Deu 5:21

9 Nga etue nenge e eteia hotonga ero kura etu ke emaul. Pe nga etue nenge
e eteia NeHalang nena hotonga ol, poinga poreke ngana kik haka nga letek
pe e mete sapele.
10 Hotonga nem, NeHalang tunge ke hemaulia ita. Pe ero. E naue ke
pomanga atia metenga nge iau.
11 ✡Iange poinga poreke ngana nem hottaua kue e nga NeHalang nena
hotonga ke pallaka ia iau pe hune iau.
12 ✡Ke hotonga i ure nenge pengpeng pe NeHalang nena helenga kerk-
ereng ngana i ure nenge pengpeng pe urana.
13 Pe nei, eh? Ngana ma ke merei? Hotonga i ure nge urana pe hotonga
kai tunge metenga at nge iau mai? Luna ma ke pomam ero! Poinga poreke
ngana umeia nena kue nga ure urana ngana mur ke tunge metenga at nge
iau. Ke pomalam NeHalang nena hotonga henonou hote poinga poreke
ngana ke i ure nenge poreke toto.

Hotonga Nai Nenge Te Palhelel Nga Letera

14 Ita ta eteia ke hotonga i ure nenge at nge NeHalang pe iau epoi ke pomau
ero. Epoi ke pomalaka nga iau ume ana non pe poinga poreke ngana ole tele
iau ke nena non iau ol.
15 ✡Pe poinga nemur nenge epoi pulut mene iri pe e eteia luria ero. Ure
nenge e teke e poia ngana kou e poia ero pe epoi mene laka ure nenge lemek
ero nge e poia.
16 Pe nenge teke e poia ure nenge lemek ero nge e poia, nem luna pomanga
e teke hotonga i ure urana ngana ia.
17 Iange iau sipok e poia ure nemur ero, poinga poreke ngana nenge tu teu
luluch nge iau laka nenge popoia ure nemur.
18 Iau e eteia ke ute pele nge urana tu teu nge iau ero. E helele ia nei, nga
lek poinga nike ngana nenge tu teu nge iau. Iange iau e teke e poia ure nenge
urana pe ngana koi nakuk ero nge e poia.
19 Ke ure urana ngana nenge e teke e poia, e poia ero pe epoi mene ure
poreke ngana mur nenge lemek ero nge e poia.
20 Ke nenge teke e popoia ure nenge lemek ero nge e poia, iau sipok e poia
ure nemur ero ol. Poinga poreke ngana nenge tu teu luluch nge iau laka
nenge memeunun nge iau ke popoia ure nemur ol.
21 Ke e hottaua hotonga e koi umume nge iau. Nga etue nenge e teke e poia
ure nge urana, ute lohot ke poi ele pe e poia ure nenge poreke.
22 Iau nga letek, mutek tau tote NeHalang nena hotonga.
23 ✡Pe e naue ke pomanga hotonga e nem umume nga letek unne pule. Pe
hotonga nei, iri nai NeHalang nena hotonga nenge tutu nga letek tepal helel.
Hotonga nei poia iau ke iau ume ana non nga hotonga nenga poinga poreke
ngana nenge umume nga letek nei.
24 Iau panei etu ngak poreke toto pai! Itei nenge lape mene hote iau nga
singik nenge lape tunge metenga nge iau mai, e?
25 ✡E hele urana toto lange NeHalang nge mene mule iau nga ume nenge
ara Non Soke Iesus Kristus!

Ke etu ngak pomai koi; Nga letek, iau ume ana non nga hotonga nenge
NeHalang. Pe nga lek poinga nike ngana, iau ume ana non nga hotonga
nenga poinga poreke ngana.

✡ **7:11:** Gen 3:13 ✡ **7:12:** 1Ti 1:8 ✡ **7:15:** Kal 5:17 ✡ **7:23:** Kal 5:17; 1Pi 2:11 ✡ **7:25:** 1Ko 15:57

8

Ta Nanasia Opepengpeng Lemene Ngana

1 Lek helenga lochloch ngana nenge het sisio nei, luna ma hot ke mai koi:
Imo nenge letemo manmanna nge Iesus Kristus, NeHalang lape tuacholia
lemo poinga poreke ngana mur ero ol.
2 Iange nga ume nenge Iesus Kristus poia, Opepengpeng nenge tunge
maulinga, mene hote imo nga hotonga nenga poinga poreke ngana pe
metenga.
3 Hotonga nenge Moses kikina ngana ero nge mene mule ita iange singira
makuk mana nge nanasia. Ke pomalam ta nanas mene poinga poreke ngana
mur. Pe NeHalang lemene ero ia poinga poreke ngana nenge tu teu luluch
nge ita, ke pomalam kulosia i sipona Tuna ke lohot ke i non ke pomange ita
hana porekreke ngana mur, ke la lohot ke I tunginga nenge mene mule ita
nga rera poinga poreke ngana mur.
4 ✡NeHalang poia ke pomai iange teke ta nanasia poinga nge pengpeng
nenge hotonga heleia ke teke ta nanasia pe ta longo taua Opepengpeng pe
ta nanas mene ita non lemere ngara nga poinga poreke ngana ero.
5 Iri nenge te nanas menmene iri siporia lemeria ngaria nga poinga poreke
ngana mur, leteria tu mana nga poinga poreke ngana mur. Pe iri nenge te
nanas menmene Opepengpeng lemene ngana mur, leteria tu mana nga ure
nemur nenge Opepengpeng lemene taua iri.
6 Iange iri nenge leteria tu manmana nga reria poinga poreke ngana
mur, lape te mete. Pe nenge teke leteria tu mana nga Opepengpeng pe te
nanas mene lemene ngana, lape NeHalang poia iri ke tetu ke nek pe tunge
maulinga lange iri.
7 Ke iri nenge te nanas menmene lemeria ngaria nga poinga poreke ngana
mur, te lohot ke NeHalang nena ngarang mur ia iri iange te longo taua
NeHalang nena hotonga ero pe nakuria ero toto nge te nanasia.
8 Ke iri nenge te nanas menmene lemeria ngaria nga reria poinga poreke
ngana mur nakuria ero toto nge te poia NeHalang ke iech.
9 ✡Pe imo a pomange iri nemur ero. Nenge teke NeHalang Opene tu teu
luluch toto nge imo lape a nanas mene lememo ngamo nga poinga poreke
ngana mur ero ol. Lape a nanas mene Opepengpeng lemene ngana mur
mana. Pe mele nenge Kristus Opene tu teu luluch nge i ero, Kristus nena
non ia ero.
10 ✡Pe nenge teke Kristus tu teu luluch nge iong, singim lape mete iange
nga lem poinga poreke ngana. Pe opem lape tu ke maulul iange o lohot ke
iong non nge pengpeng ke ulolo nga ume nenge Kristus poia.
11 Pe nenge teke i nenge hemaul heke Iesus nga metenga Opene tu teu
luluch nge iong, iok, lape tunge maulinga langa singim metmete ngana nem
pule. Pe lape poia ke pomai nga Opene ana ume, Opene nenge tu teu nge
iong.
12 Ke pomalam titik mur pe liliuk mur, ita ara ume nenge ta nanas mene
NeHalang Opene hele ngana. Pe tatu ke ta nanas mene lemere ngara nga
poinga poreke ngana ero.
13 ✡Iange nenge teke otu ke o nanas mene lemem ngam nga poinga poreke
ngana, lape o mete. Pe nenge teke o hemete singim lemene ngana mur nga
poinga poreke ngana, lape otu ke o maulul.
14 Iange iri nenge te nanas mene NeHalang Opene, NeHalang tutuna mur
ia iri.

✡ **8:4:** Kal 5:16, 25 ✡ **8:9:** 1Ko 3:16; 12:3 ✡ **8:10:** Kal 2:20 ✡ **8:13:** Kal 6:8; Kol 3:5

15 ✡ ✡Iange Ope nenge NeHalang tunge lange imo nem, i Ope nenge poia
imo ke a ume manmana ero ol pe i Ope nenge poia imo ke a matau ero. I
Ope nenge poia imo ke NeHalang tutuna mur imo. Pe nga Ope nem nena
kerkerenga, ita ellechle nakura nge ta hetue NeHalang ke ta teke, “Temek!”
16 ✡Ke NeHalang Opene hele atat nga opere mur ke teke NeHalang tutuna
mur koi ita.
17 Pe nenge teke NeHalang tutuna mur ita, lape ita ul Kristus ke ta mene
petanga mur nge Temere NeHalang nenge talue ke teke nena hana mur reria
ia. Pe utar nenge NeHalang talue ke teke Kristus nena ia, ita lape ta mene
pule. Ke nenge teke ta takisia melmelenga luluch nge Kristus, lape tateu
langa nena hemalmalinga pule.

Nge He Lape Ta Mene Hemalmalinga

18 Iau e naue ke hemalmalinga nenge NeHalang lape tunge at nge ita nge
he, i ure nenge palaungana toto nga melmelenga nenge ta takiskis ia heueu
nei.
19 Ure lochloch ngana nenge NeHalang ala hote te heor haka mana pe te
kulala iange te teke tenau ala tote NeHalang nge hemallaha hote tutuna mur.
20 ✡Iange ure lochloch ngana nenge NeHalang ala hote, tetu ke pengpeng
ke pomanga alahot ngana ia iri ero ol. Pe tepoi ke pomau nga lemeria ngaria
ero – tepoi ke pomau nga NeHalang lemene ngana. Ke pomalam te kulele
mene
21 NeHalang ke mene hot kel ia ure lochloch ngana nenge ala hote iri nga
poinga nenge tetu ke te lapusa sio mana, ke tetu ke tepoi tetele mana ol. Pe te
poi tetele ngaria nem, pomalaka nga hemalmalinga nenge NeHalang tunge
lange tutuna mur.
22 Ita ta eteia ke ure lochloch ngana nenge NeHalang ala hote iri, te amneia
melmelenga pe te kulalala ke at heueu nei. Pe melmelenga nenge te amneia
nem pomalaka nga melmelenga nenga hohonga.
23 ✡Pe melmelenga nem lohot mana nge iri ero. Ita nenge ta mene tele
NeHalang nena tunginga nenga Opepengpeng, ta amneia melmelenga nem
nge tu teu nge ita pule. Pe ta kulele tote NeHalang ke poia ita ke ta lohot ke
tutuna mur ita, nga nenge mene mule singira lochloch nga poinga poreke
ngana.
24 Ita ta kulkulele mene ara maulinga nga tapa nge NeHalang. Pe nenge
teke ta naue NeHalang nge tunge at nge ita lo, lape ta kulele ute pele ero
ol. Iange nenge teke mele rahite ure nenge kulelele nga penna lo, lape
kulkulelele utar kura?
25 Pe ita ta kulkulele ara maulinga nga tapa nge NeHalang pe ta mene ero
kura, ke pomalam pe tatu ke nek mana pe ta kulala.
26 Pe Opepengpeng halaulaua ita nenge sara kikina nge NeHalang ero ke
pomalam mana, iange ta eteia poinga nenge ta hetalaulau ero pe ta eteia
utar nenge ta hetalaulau ia ero pule. Pe letera meena ngana pe rera tanginga
mur tetu teu nga letera nge teu toto pe nakura ero toto nge ta hele urume. Pe
Opepengpeng i sipona halaua ita ke hetalaulau ara lange NeHalang.
27 ✡NeHalang nau teu atat nga letera pe eteia letera tuanin ngana mur. Pe
eteia Opepengpeng letena tuanin ngana iange Opepengpeng halaua NeHa-
lang nena hana mur ke hetalaulau aria ke kerkereng toto lange NeHalang,
pe poia nga poinga nenge NeHalang mutena taua.

✡ **8:15:** Mak 14:36; 2Ti 1:7 ✡ **8:15:** Kal 4:5-7; Hem 21:7 ✡ **8:16:** 2Ko 1:22 ✡ **8:20:** Gen 3:17-19
✡ **8:23:** 2Ko 5:2-4 ✡ **8:27:** Psa 139:1

28 ✡Pe ita ta eteia ke NeHalang poia ure lochloch ngana ke te ume ke urana
nge iri nenge muteria taua I. Ngana laka ita lochloch nenge NeHalang iua ita
ke teke ta umeia nena ume nenge teke popoia.
29 ✡Iri nenge leteria manmanna, NeHalang etei tele nike pe hesilei hote iri
pe tal hote iri ke altoto, ke tepoi ke mange Tuna. Pomalam Iesus lohot ke
pomanga tiria nenge palau.
30 Pe iri nenge NeHalang tal hote ke altoto, iri laka nenge iua ke nena hana
mur ia. Pe iri nenge NeHalang iua, iri laka nenge hetue ke te pengpeng nga
matana. Pe iri nenge NeHalang hetue ke te pengpeng nga matana, iri laka
nenge hemalmalia iri.

Ute Pele Rir Hote Ita Ero Toto Nga Mutenga Nenge NeHalang

31 ✡Ke lape ta hele ke pomerei nga ure nemur nenge NeHalang poia nei
mai? Nenge teke NeHalang mes luluch nge ita, itei toto nenge lape lohot ke
hekou sue ita?
32 NeHalang rahit ele Tuna ero, tung hote Tuna ke mete ke halaua ita
lochloch. Ke nga ume nenge Tuna poia nem, lape NeHalang letena ia ita pe
tunge ure lochloch ngana hel at nge ita pule ke halaua ita.
33 ✡Mele pele nakuna ero toto nge poia helenga e ke tua taua NeHalang
nena hana mur nenge hesilei hote iri. Iange NeHalang i sipona hetue iri ke
nena hana mur nge pengpeng.
34 Pe itei toto nge lape hele ke teke NeHalang nena hana mur iri hana
porekreke ngana mur? Mele pele ero toto iange Iesus Kristus mete pe maul
haka mule nga metenga pe heueu nei are nga NeHalang ilina ele nenga pen
tamalmal pe hele lala nge NeHalang ke halaulaua ita.
35 Pe itei toto nenge lape rir hote ita nga mutenga nenge Kristus? Nenge
teke ure meena ngana lohot nge ita pe ta takisia melmelenga pe mele poi
poreke ita, pe uringa lohot nge ita pe rera urelu ero pe metenga lohot nge
ita. Ute pele ero toto nga ure lochloch ngana nemur nge lape rir hote ita nga
mutenga nenge Kristus!
36 ✡Iange manmanna nge ure nemur lape lohot nge ita ke pomanga
NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hele ngana nenge hele ke
teke,
“Kokoes hana te teke te hunune imem nge iong mana;
Pe te popoia imem ke pomanga sipsip nenge te hunune.”
37 Ure meena ngana nemur lochloch te heporeke ita nga letera manmanna
ngana ero iange i nenge mutena tau tote ita, talue ita ke ta hekou sue ure
lochloch ngana nemur.
38 Iange iau e etei tote ke ute pele ero toto nge lape rir hote ita nga nena
mutenga nge ita. Metenga pe ure meena ngana mur nenge te lohotot nge ita
nga ta maulul ngara. Pe angkelo mur pe ope poreke ngana mur pe ure nemur
nenge tetu heueu nei pe ure nemur nenge te lohotot nge he pe kerkerenga
mur,
39 pe ure nemur nenge tetu nga ora pe nemur nenge tetu nga ere pe ure
lochloch ngana nenge tetu nga ich, ure nemur nakuria ero toto nge te rir
hote ita nga NeHalang nena mutenga nge ita, nenge henonou hote nga ume
nenge ara Non Soke Iesus Kristus poia.

9

NeHalang Hesilei Hote Nena Hana Mur Nge Israel

✡ **8:28:** Epe 1:11 ✡ **8:29:** Kol 1:18; Hip 1:6 ✡ **8:31:** Psa 118:6 ✡ **8:33:** Isa 50:8-9 ✡ **8:36:** Psa 44:22

1 Iau Kristus nena non toto koi iau. Pe e hele ke manmanna pe e pallaklaka
ero koi. Pe e etei ngak nga utar nenge urana pe utar nenge poreke,
Opepengpeng heleia at nge iau ke teke e hele ke manmanna pe e pallaklaka
ero.
2 Iau letek meena toto pe letek kolkol ke kokoes mana.
3 ✡Iange lemek ke e teke NeHalang ulo heke letena inin ngana nge iau toro
mana pe rir hote iau ke Kristus nena non iau ero ol. Pe e teke mene mule
Israel mur, alok mur pengpeng.
4 ✡Iri Israel mur pe NeHalang nena hana mur nenge poia iri ke te lohot ke
tutuna mur ia iri pe NeHalang hemallaha hote nena hemalmalinga lange iri.
Pe te takisia NeHalang ke i luluch nge iri pe te mene nena hotonga mur pe
te etei tote poinga nenge te heto heke NeHalang pe NeHalang poia tomunga
hel ana helenga luluch nge iri.
5 Pe rette Apraham pe Isak pe Iakop reria tete mur ia iri pe Kristus lohot
nge iri hana ana mata nem. Kristus i NeHalang nenge nauele ure lochloch
pe ta heto hekeke i ke koko! Manmanna toto.
6 Hehei pe hana halang nge Israel te lohot ke NeHalang nena hana mur ia
iri ero iange leteria manmanna nge Kristus ero. Pe tomunga hel ana helenga
nenge NeHalang poia lange Apraham nge nike, NeHalang poia ke lohot ke
manmanna.
7 ✡Pe iri nenge Apraham nena tete mur ia iri, iri lochloch te lohot ke
NeHalang tutuna mur ia iri ero. Iange NeHalang hele lange Apraham ke
teke, “Ne Isak nena tete mur lape te poi hote lem tete mur nenge e heleia
lange iong nem.”
8 ✡Nenge nei luna mai koi: Hehei pe hana nenge te lohot mana nga poinga
nenga leinga nenge hehei te hohoe iri, iri nemur Apraham nena tete mur
toto ia iri ero. Apraham nena tete mur toto laka iri nenge te lohot ke
pomanga NeHalang nena tomunga hel ana helenga heleia. Ke iri nemur lape
te lohot ke NeHalang tutuna mur ia iri toto.
9 ✡Iange NeHalang nena tomunga hel ana helenga nem hele ke mai koi:
“Nga hesinga nenge atat nem, teio iri rahtele henel het pe eat mule. Pe he
Sara lape hoe tum tamane ngana e.”
10 Pe nem mana ero. He Repeka hoe tutuna mur nai nge iri tatamanna nge
non elle mana nem. Nge rette palaungana ne Isak.
11-12 ✡Aina nai neu taria hoe iri ero kura pe NeHalang hesilei hote elle nge
iri ke ulolo ke poi nena ume ana non ia. Pe NeHalang hele lange he Repeka
ke teke, “Tum nenge i palaungana lape ume mule nge tum nenge kino.” Ke
NeHalang iua kol nem iange hesilei hote i pe hesilei hote i nga nena ume e
nenge poia ero. Iange iri nai te poia ume e nge urana ma poreke ero kura.
13 ✡Ke NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke, “Iau
letek tutu nge Iakop pe e hesilei hote i pe Iso ero.”
14 Ke lape ta hele ke pomerei mai? Lape ta hele ke ta teke NeHalang poia
poinga nge pengpeng ero kai? Ero toto!
15 ✡Iange NeHalang hele lange Moses ke teke,
“Lape letek ia mele nenge letek urana ia
pe epoi ke nek lange mele nenge e teke e halaua i.”
16 ✡Ke NeHalang hesilei hote ita iange letena ia ita. Pe hesilei hote ita nga
rera ume urana ngana mur ero pe nga ita sipora lemera ngara ero.

✡ **9:3:** Exo 32:32 ✡ **9:4:** Exo 4:22; Lev 1–10; Psa 147:19; Rom 15:8; Hip 9:5 ✡ **9:7:** Gen 21:12
✡ **9:8:** Kal 4:23 ✡ **9:9:** Gen 18:14 ✡ **9:11-12:** Gen 25:23 ✡ **9:13:** Mal 1:2-3 ✡ **9:15:** Exo 33:19
✡ **9:16:** Epe 2:8

17 ✡Iange NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hele lange ne
Parao ke teke, “E hemes heke iong ke iong naungaala ana non nge Ekipto,
iange e teke e poia iong ke o hemallaha hote lek kerkerenga. Nga poinga
nem lape hulua lochloch ngana nga ich te hesongia ek.”
18 Ke pomalam NeHalang letena ia mele nenge teke letena urana ia pe poia
mele ke longo ole nga lemene ngana.

NeHalang Letena Inin Ngana Pe Letena Urana Ngana

19 Iok, amoe onteia iau ol, “Nenge teke pomam, iok, pomerei toto nenge
NeHalang hele ke teke ta popoi poinga poreke ngana kura? Pe ara tei toto
lape hul mule NeHalang lemene ngana?”
20 ✡Ia kole iong itei toto nenge o teke o hepallele mulmule onteinga lala nge
NeHalang malam? Tuninga nenge mele pip hote nga ich pilpile ngana, ontei
mule mele nenge pip hote i ke pomai ero, “Pomerei nenge o umeia iau ke
pomai?”
21 ✡Nenge teke mele nem lemene ume hot ke ure nai nga ich pilpile ngana
nenge pip hot tuninga nem ia. Elle nenge ma ke tatalo elele etue papalauna
mur pe elle nenge te poipoi reria ume ana ia nga etue lochloch.
22 Pe NeHalang poi ke pomalam pule ke teke hemallaha hote kikina ngana
pe letena inin ngana. Pe ero. Maluch ole mene iri nenge lape ulo heke
letena inin ngana nge iri. Ngana laka iri nenge NeHalang tatalo ala ke teke
heporeke iri.
23 NeHalang maluch ole iri iange teke hemallaha hote nena hemalmalinga
palaungana lange iri nenge letena ia iri. Ngana laka iri nenge NeHalang
tataloele tele iri nike ke teke te mene nena hemalmalinga.
24 Pe ita laka nenge NeHalang iua ita nem. Pe NeHalang mene hote
nena hana mur nge Iuta mana ero, mene hote nena hana mur nge hana
lomonmona ngana mur pule.
25 ✡Ke NeHalang nena alalaha nenge hetatalonga Hosea has sue ke ulolo,
hele ke teke,
“Hana nenge lek hana mur ia iri ero,
Lape e hetue iri ke ‘lek hana mur ia iri.’
Pe tuele kina nemur nenge mutek taua iri ero,
lape e hele ia iri ke, ‘Mutek tau tote iri.’ ”
26 ✡Pe pule,
“Nga kileng lochloch ngana nenge E hele lange iri ke e teke,
‘Imo lek hana mur imo ero.’
Hulua lape te hetue iri ke
‘NeHalang nenge tu ke maulul tutuna mur ia iri.’ ”
27 ✡Pe hetatalonga Isaias hele urume hana nenge Israel ke pomai:
“Hehei pe hana nenge Israel iri halang toto
ke pomanga peipei nenga ruach ilina,
pe NeHalang lape mene mule ellechle mana nge iri
ke te mene maulinga ke koko.
28 Iange Non Soke lape tom choro mene
ana etue ke choro mana
pe poia melmelenga ke lohot nge hehei pe hana lochloch nga ich
pe lape poia ke ueiuei toto.”
29 ✡Ke pomanga hetatalonga Isaias hele ngana ia ke ulolo, nenge hele ke
teke,
“Nenge teke Non Soke nenge kikina toto

✡ **9:17:** Exo 9:16 ✡ **9:20:** Isa 29:16; 45:9 ✡ **9:21:** Jer 18:6 ✡ **9:25:** Hos 2:23 ✡ **9:26:** Hos 1:10
✡ **9:27:** Isa 10:22-23 ✡ **9:29:** Isa 1:9

longele matara alona hel ke tetu ero
lape ita lochloch ngana tahet
ke pomange iri nenge Sotom pe Komora.”

Israel Mur Leteria Manmanna Nge Kristus Ero

30-31 Ke lape ta hele ke pomerei ol? Israel mur tepur kikiria toto ke te tango
rere kue ke te lohot ke te pengpeng nga NeHalang matana. Pe te hottaua ero
iange te teke te poia nga kue nenge te nanas tau tote hotonga mur. Pe hana
lomonmona ngana mur tepur kikiria ero mana pe te lohot ke te pengpeng
nga NeHalang matana iange nga leteria manmanna ngana mana.
32 ✡Ia pomerei nge Israel mur te mene ero? Te mene ero iange iri leteria
manmanna nge Kristus ero. Pe te teke reria ume urana ngana mur mana
lape poia iri ke te pengpeng nga NeHalang matana. Ke pomalam te singsingo
nga “um nenge poia hehei pe hana ke te sisingo ia”.
33 ✡Ke pomanga NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hele
ngana nenge hele ke teke,
“Anau, e talue um e nga kileng nenge Sion.
Um nenge lape poia hehei pe hana ke te singsingo pe te losio ia.
Pe mele nenge letena manmanna nge I lape e hile hote i ero.”

10

1 Titik mur pe liliuk mur, ure nenge letektek ia pe e hetalaulau ia, ngana
koi nenge e teke NeHalang mene mule lek hana Israel mur.
2 Iau e hele ke pomai iange e etei tote: Iri leteria toto ke te teke te ume nge
NeHalang. Pe leteria matana ngana nga kue nenge te nanasia ke te ume nge
NeHalang, pengpeng ero.
3 Iange NeHalang poia kue e nenge lape poia iri ke te lohot ke te pengpeng
nga matana. Pe iri lemeria ero ia ke te nanasia ero. Te teke te poia iri ke te
pengpeng nga iri siporia reria poinga nenge te nanasia hotonga.
4 Hotonga nenge NeHalang tunge lange Moses nem, hetala ngana nge
Kristus. Pe iri lochloch ngana nenge leteria manmanna nge Kristus, lape te
lohot ke te pengpeng nga NeHalang matana.
5 ✡Moses hele urume hotonga nem nge lape poia mele ke pengpeng nga
NeHalang matana: Nenge hele ke teke, “Mele nenge nanas taua hotonga tang
ngana lape tu ke maulul.”
6 ✡Pe NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hele urume letera
manmanna ngara nge poia ita ke ta pengpeng nga NeHalang matana: Nenge
hele ke teke, “O ontei mule iong nga letem ke pomai ero, ‘Itei nenge lape haka
langa lut nga tapa?’ (ke mene sue Kristus at)
7 Pe o ontei mule iong ke pomai ero pule, ‘Itei nenge lape sio langa metenga
ana kileng?’ ” (ke hemaul heke mule Kristus nga metenga)
8 NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo hele ke mai koi,
“Helenga tu rochroi nge iong nem lo;
tuteu luluch nge iong nga letem pe nga halim pule.”
Pe helenga nem i helenga nenge lete manmanna ngana ana nenge mo haliu
hotote.
9 Ke nenge teke o hele hot ke o teke, “Iesus i Non Soke,” pe letem manmanna
nga letem toto ke NeHalang hemaul heke mule i nga metenga, lape NeHalang
mene mule iong.
10 Iange letem manmanna nge teu toto pe nem poia iong ke o lohot ke o
pengpeng nga NeHalang matana. Pe nga halim o hele hote letem manmanna
ngana pe nem poia iong ke NeHalang mene mule iong.

✡ **9:32:** Isa 8:14 ✡ **9:33:** Isa 28:16; 1Pi 2:6 ✡ **10:5:** Lev 18:5 ✡ **10:6:** Deu 30:12-14

11 ✡Iange NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke,
“Mele nenge letena manmanna nge Kristus, lape NeHalang hile hote i ero.”
12 ✡Poinga nem lape lohot ke elle mana nge Iuta mur pe hana lomonmona
ngana mur pule. Ute pele nge altoto nge iri ero. Ke Non Soke elle nem, i
hulua lochloch nenge leteria mamanna nge i aria Non Soke ia, pe lape tunge
ure urana ngana mur lange iri.
13 ✡Ke, “iri lochloch ngana nenge leteria manmanna nge i lape NeHalang
mene mule iri.”
14 Pe nenge teke leteria manmanna nge NeHalang ero, pomerei nge te
onteia I ke halaua iri? Pe nenge teke te longe NeHalang nena helenga ero,
lape leteria manmanna nge I ke merei toto? Pe nenge teke mele haliu hote
nena helenga ero, lape te longe ke mere?
15 ✡Pe nenge teke te kulos hote iri ero lape te haliu hote nena helenga ke
pomerei? Ke NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke,
“Urana toto! Hana nenge tei hot ia helenga urana toto ngana, ngaria koi te
atat!”
16 ✡Pe hana halang nge Israel te longala teua helenga urana toto ngana
nem ero. Iange hetatalonga Isaias hele ke teke, “Non Soke, mele pele letena
manmanna nga lem helenga nenge mo haliu hote lange iri ero.”
17 Ita, letera manmanna ngara lohot iange ta longe helenga urana toto
ngana. Pe ta longe helenga urana toto ngana iange mele haliu hote Kristus
nena helenga.
18 ✡Pe e teke e onteia imo ke pomai: Hehei pe hana nenge Israel mai, te
longe helenga urana toto ngana pule ma ero? Iri te longe ke ulolo. Iange
NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo hele ke teke,
“Te longe hana nemur reria haliunga nga ich lochloch,
pe reria haliunga song ke langa kileng lochloch ngana nga ich.”
19 ✡Iok, lape e ontei mule imo ke pomai: Heei pe hana nenge Israel mai, te
eteia helenga urana toto ngana pule ma ero? Iri te eteia ke ulolo. Iange Moses
hele tala ke teke,
“Lape e mene teua iri nenge lek hana mur ia iri ero
ke tetu luluch nge iau,
pe nga nem lape e poia imo ke samo keke iri.
Pe lape letek urana ia iri nenge te eteia ute e ero toto
pe nga nem lape e helete ininia imo.”
20 ✡Hetatalonga Isaias heleia NeHalang nena helenga ke mallaha toto ke teke,
“Heei pe hana nenge te tango rerere iau ero,
te hottaua iau.
Pe e hemallaha hote iau lange
iri nenge te ontei rerere iau ero.”
21 ✡Pe nenge Israel, NeHalang hele ke teke,
“Nga etue lochloch etul hote perik ke e teke elau teua iri.
Pe ero, te longo ole taua iau pe te hele poreke iau.”

11

Israel Mur Hel Mana Leteria Manmanna Nge Non Soke

1 ✡Iok, lape e ontei ke pomai: NeHalang mai hile hote nena hana mur ol
kai? Ero toto! Iange iau lek nge Israel pule pe lekte laka ne Apraham pe e
lohot nga kaleu ramana nge Pensamin.

✡ **10:11:** Isa 28:16 ✡ **10:12:** Ume 15:9 ✡ **10:13:** Jol 2:32 ✡ **10:15:** Isa 52:7 ✡ **10:16:** Isa 53:1
✡ **10:18:** Psa 19:4 ✡ **10:19:** Deu 32:21 ✡ **10:20:** Isa 65:1 ✡ **10:21:** Isa 65:2 ✡ **11:1:** 1Sa 12:22; Psa 94:14; Pil 3:5

2 Israel mur teha ero kura pe NeHalang hesilei hote iri ke ulolo ke nena
hana mur ia iri. Ke NeHalang nena hana nemur nenge hesilei hote iri ke
ulolo, lape hile hote iri ero. Imo a eteia nananga nenge hetatalonga Elaisa
nenge tu nga NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo. Elaisa letena
inin taua Israel mur pe hele ke kerkereng toto lange NeHalang ke teke,
3 ✡ "Non Soke, hana nemur te hune lem hetatalonga mur pe te toto sue lem
tunginga ana hatanga mur. Pe iau toro mana koi etu ol pe ngaria koi te teke
te hunune iau pullo."
4 ✡Pe NeHalang tuacholia Eliasa nena helenga ke pomerei? NeHalang
tuacholia ke teke, "Iau e rahit ke lek hana mur iri 7,000 pe hana nemur te
heto hekeke aetapuna nenge ene Paal ero."
5 Ke heueu nei pule NeHalang hile hote nena hana mur Israel ero. I hesilei
hote hehei pe hana hel ke nena hana mur ia iri nga letena urana ngana.
6 ✡Ke NeHalang hesilei hote iri nga letena urana ngana mana, pe nga reria
ume urana ngana mur ero. Pe nenge teke NeHalang hesilei hote iri nga reria
ume urana ngana mur, lape NeHalang nena tunginga nenga letena urana
ngana nem luna ero.
7 Ke lape ta hele ke pomerei ol? Israel mur te purpur ke te tango rere ure pe
te hottaua ero pe iri hel mana nenge NeHalang hesilei hote iri te hottaua. Pe
iri lochloch ngana NeHalang hepiriu ala tote leteria ke te longe nena iunga
ero.
8 ✡Ke pomanga NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hele
ngana nenge hele ke teke,
"NeHalang tunge aria lete mete ke leteria haka ero,
ke te eteia ure nemur nenge te esesia ero pe
te eteia ure nemur nenge te longlonge ero.
Ke ure nei lohotot ke heueu nei lohotot kura."
9 ✡Pe ne Teuit hele ke teke,
"Iau lemek toto ke e teke aria ngaunga matana mur
te hesingo ia iri ke te losio
pe ekoukou ele iri ke te tekema te urana nga NeHalang matana.
Pe lemek toto ke e teke NeHalang tunge tuangachol lange iri.
10 Pe lemek toto ke e teke NeHalang poia iri
ke mataria hit ke te kolkol
pe poia iri ke teura ero toto
nga ure meena ngana mur nenge lohotot nge iri."

NeHalang Mene Mule Hana Lomonmona Ngana Mur

11 ✡Iok, lape e ontei mule pule: Iuta mur te losio ngaria neu mau, lape te
poreke sapele pe te urana mule ero ol? Pomam ero! Reria poinga poreke
ngana nem halaua hana lomonmona ngana mur ke te mene maulinga ke
koko, pe nem poia Israel mur ke saria keke iri.
12 Iuta mur tehul rumeria ia Kristus pe nga reria poinga nem, NeHalang
poi ke urana lange hehei pe hana nga ich. Iuta mur leteria manmanna nge
Kristus ero, ke pomalam NeHalang poi ke urana lange hana lomonmona
ngana mur. Pe nenge teke Iuta mur lochloch leteria manmanna mule nge
Kristus, lape NeHalang poi ke urana toto lange hehei pe hana lochloch ngana
nga ich!

NeHalang Tunge Maulinga Lange Hana Lomonmona Ngana Mur Pule

✡ **11:3:** 1Ki 19:10, 14 ✡ **11:4:** 1Ki 19:18 ✡ **11:6:** Kal 3:18 ✡ **11:8:** Deu 29:4; Isa 29:10 ✡ **11:9:** Psa 69:22-23 ✡ **11:11:** Ume 13:46

13 Iok, imo hana lomonmona ngana mur, lape e hele lange imo. Iau
hekulkulonga nenge e ume luluch nge hana lomonmona ngana mur pe e
tung teu tote iau nga ume nem.
14 Iange iau e teke e heneue lek hana mur ke te poi ke pomange hana
lomonmona ngana mur nge NeHalang mene mule iri.
15 NeHalang hile hote iri mukam ke pomalam mene mule hehei pe hana
nga ich ke tetu ke elle luluch nge i. Pe nga etue nenge NeHalang mene mule
Israel mur, lape tepoi ke pomalaka nga te maul haka mule nga metenga.
16 Ke i manmanna toto nge NeHalang hesilei hote Israel mur nga poinga
nei. Nenge teke ngaunga ele unne nenge tepoi tunginga ia lohot ke urana,
ngaunga aluana lochloch lape te urana pule. Pe nenge teke ae ulana mur te
urana, ae perperna mur lape te urana pule.
17 ✡Pe NeHalang hile hote Iuta mur hel pe mene hana lomonmona ngana
mur ke te mene muria. Ke iri tepoi ke pomanga ae oliua toto ngana perperna
mur nenge te chato hote iri. Pe hana lomonmona ngana mur tepoi ke
pomalaka nga ae oliua uraurau ana perperna mur nenge te mene muria ke
te tuatom teu mule nga ae oliua toto ngana tana. Pe Iuta mur reria tete mur
iri ae ulana urana ngana nem. Ke imo hana lomonmona ngana mur, heueu
nei a mene maulinga pule nga ae ulana urana ngana nenge Iuta mur.
18 Ke pomalam a palut laka rara pe anau sio mene ae perperna nemur ero.
Iange imo ae ulana inheke imo pe imo a inheke ae ulana ero.
19 Iok, lape a hele ke a teke, “Te chatoa ae perperna nemur lo pomalam e
puotom tele iau ke e mene muria.”
20 Nem manmanna. Pe ae perperna nemur te chato hote iri iange leteria
manmanna ero pe iong o mene muria iange letem manmanna nge Kristus.
Pe o palut laka rara ero. Urana nge o matau.
21 Iange nenge teke letem manmanna ero lape NeHalang hile hote iong
pule ke pomanga ae perperna nemur nenge chato hote iri neu.
22 ✡Ke o naue lo? NeHalang nena poinga urana pe i nge maluch ero la. Ke
iri nenge leteria manmanna ero NeHalang maluch ole iri ero. Pe i poi ke nek
lange iong nga nenge teke o nanasia mene lemene ngana. Pe nenge teke o
nanasia lemene ngana ero, i lape chato hote iong pule.
23 Pe nenge teke Iuta mur leteria manmanna mule, NeHalang nakuna nge
tuatom teu mule iri nga muria nenge chato hote iri ia ke tetu mule nga muria.
24 Letemo metene ke nek! Iuta mur iri ae oliua toto ngana perperna mur
ia iri. Pe imo, ae oliua nenge uraurau ana perperna mur. Pe NeHalang chato
hote Iuta mur pe tuatom teua imo langa ae oliua toto ngana tana ke a mene
muria. Pe nenge teke Iuta mur leteria manmanna mule, semel mana nge
NeHalang tuatom teu mule iri langa muria!

NeHalang Lape Mene Mule Israel Mur Pe Hana Lomonmona Ngana Mur Pule

25 Ke titik mur pe liliuk mur, lemek ke e teke a eteia helenga manmanna
ngana nenge NeHalang hemallaha hote nei ol. Pomalam lape a eteia pe a
hele ke a teke, “Manmanna iam, imem mo etei lochloche NeHalang letena
tuanin ngana ero i!” Ke ana helenga mai koi: Israel mur halang lemeria ero
nge leteria manmanna nge Kristus. Pe lape tepoi ke pomalam kela het nga
etue nenge hana lomonmona ngana nemur nenge NeHalang amele iri, teteu
kela tetu luluch nge NeHalang.
26 ✡Ke nga kue nem NeHalang lape mene mule Israel mur lochloch. Ke
pomanga NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hele ngana nenge
hele ke teke,

✡ **11:17:** Epe 2:11-19 ✡ **11:22:** Ioa 15:2, 4 ✡ **11:26:** Isa 59:20-21

"Non nenge lape mene mule hehei pe hana lape lohot nge Sion nga kileng
nenge Ierusalem.
Pe lape holoa sue ne Iakop nena tete mur reria poinga poreke ngana mur
ke te lasus lochloch.
27 ✡Ke nenge nei poi ke pomanga lek tomunga hel ana helenga
nenge e saua reria poinga poreke ngana mur ke te lasus toto."
28 Israel nemur lemeria ero nge te longala teua helenga urana toto ngana
ke tuteu nge iri, ke pomalam te lohot ke NeHalang nena ngarang mur ia iri,
ke nem halaua imo hana lomonmona ngana mur. Pe NeHalang mutena taua
Israel mur iange nga nena tomunga hel ana helenga nenge poia lange reria
tete mur.
29 Iange NeHalang hul mule letena ero ol nga ure urana ngana mur nenge
tunge lange iri nenge hesilei hote iri ke ulolo.
30 Ke pomange imo hana lomonmona ngana mur. Nge nike a longo ole taua
NeHalang pe NeHalang letena ia imo pe mene mule imo iange Israel mur te
longo olole.
31 Ke heueu nei Israel mur lemeria ero nge te longo tau pe nenge teke
lemeria, te longo tau pe NeHalang letena ia iri pule ke pomange imo.
32 NeHalang poia hehei pe hana lochloch ngana nga ich ke tepoi manmana
poinga poreke ngana iange nga reria longonga ole. Pe poia iri ke pomai iange
teke letena ia iri lochloch.

Ta Heto Heke NeHalang Ene

33 ✡NeHalang letena tuanin ngana pe letena matana ngana elela toto pe i
non urana ngana ia toto! Mele pele nakuna ero toto nge letena matana hote
NeHalang letena tuanin hot ngana ia nena ume mur!
34 ✡ "Itei toto eteia Non Soke letena tuanin ngana mur?
Pe itei toto tunge lete matana ngana lange i?"
35 ✡ "Pe itei toto tunge ute lange NeHalang ke lape NeHalang tuachol mule
lange i?"
36 ✡Ero toto! Iange NeHalang ala hote ure lochloch pe ala hote ure lochloch
ke nena ia, pe ure lochloch temeria i. Ta heto heke NeHalang ene ke koko!
Manmanna toto.

12

Ta Tung Teu Tote Ita Lange NeHalang

1 ✡Titik mur pe liliuk mur, lek helenga lochloch ngana koi tetu pe lape
ta potar ol? E hele ke kerkereng toto lange imo. NeHalang letena ia ita ke
palaungana toto lo. Ke pomalam e teke a tung teu tote singimo lange i ke
pomanga tunginga nenge maulul pe lemlem ke a poia nena ume. Nenge nei
i kue nenge a heto heke NeHalang nga letemo pe lape poia i ke iech.
2 Pe a nanasia poinga nenge hehei pe hana nga ich ero, a longele NeHalang
ke hetaua letemo tuanin ngana nike ngana mur nga heueu ngana. Ke
NeHalang lape hulia lemo poinga mur ke nanasia letemo tuanin ngana
heueu ngana nemur. Ke pomalam lape a etei tote poinga nemur nenge
NeHalang mutena taua iri, pe a eteia poinga nemur nenge te urana pe te
pengpeng pe poia i ke iech.

Ta Poia Ume Nga Tunginga Nemur Nenge NeHalang Tunge At Nge Ita

3 ✡Iau e lohot ke iau non nenge pomai nga tunginga nenge NeHalang tunge
at nge iau. Ke pomalam e hele lange imo elle pe elle ke mai: Otal heke tote

---

✡ **11:27:** Jer 31:33-34 ✡ **11:33:** Isa 55:8-9 ✡ **11:34:** Isa 40:13; 1Ko 2:16 ✡ **11:35:** Job 41:11
✡ **11:36:** 1Ko 8:6 ✡ **12:1:** Rom 6:11, 13; 1Pi 2:5 ✡ **12:3:** 1Ko 12:11; Epe 4:7; Pil 2:3

iong ke o teke iong non toto ero. Otal sio mene iong pe o amnei urume iong
nga letem manmanna ngana nenge NeHalang tunge lange iong.
4 ✡Ita elle pe elle singira sachanchana halang. Pe singira sachanchana
nemur aria ume altototo.
5 Ke pomalam mana nge ita. Ita halang pe singira elle mana luluch
nge Kristus pe singira sachanchana nemur te tuatom tele hel luluch nge
pekngaria mur.
6 ✡NeHalang letena urana ia ita ke tunge tunginga kuenkuena ngana mur
at nge ita. Mele nenge mene tunginga nenge hetatatalo, poia ke purpure
letena manmanna ngana.
7 Pe mele nenge mene tunginga nenge halaulaua hehei pe hana, poia ana
ume ke manmanna ke halaua hehei pe hana. Pe mele nenge mene tunginga
nenge hetottoro, poia ana ume ke manmanna ke hetoro.
8 Pe mele nenge mene tunginga nenge he kerkerkereng ia hehei pe hana
leteria, poia ana ume nem ke lohot ke manmanna. Pe mele nenge mene
tunginga nenge tungtung ure lala nge mele hel, poia nga letena toto ke hile
hote ure. Pe mele nenge mene tunginga nenge i mukmuka nge hehei pe
hana, nakuna taktakia ana ume nem. Pe mele nenge mene tunginga nenge
letena ia hehei pe hana, iech mana pe poia ana ume nem ke lohot.

Mutera Tau Tote Hehei Pe Hana

9 Nga etue nenge mutemo taua hehei pe hana, mutemo taua iri ke man-
manna pe a channanga mana ero. Pe a hile hote poinga poreke ngana pe a
rahit mene poinga nenge urana.
10 ✡A tung tote letemo lange pekngamo mur pe mutemo tau tote iri. Pe a
heto heke menmene pekngamo mur.
11 A ume ke kerkereng toto pe lemo melei tana rara ero. A tung tote letemo
lange Non Soke ke a ume nge i.
12 ✡A iech pe a kulele mene utar nenge letemo tu hit menmene nenge
lape at. Pe nenge teke ure meena ngana lohot nge imo a takis mene pe a
hetalaulau ke kokoes.
13 ✡A tunge lemo urelu hel lange NeHalang nena hana mur hel pule pe
a lohe lemo pele matana mur lange hana nemur nenge teat nga kileng tau
ngana.
14 ✡A onteia NeHalang ke poi ke urana lange hana nemur nenge tepoi
porekreke imo pe a onteia i ke he poreke iri ero.
15 A iech luluch nge iri nemur nenge te iechiech pe a tang luluch nge iri
nemur nenge te tangtang.
16 ✡Atu ke letemo elle luluch nge hulua lochloch pe atal heke imo ero, a au
sio mene imo ke aume luluch nge iri nenge pingaria iuiu ero. Atal heke imo
ke a teke imo toto ero.
17 ✡Nenge teke mele poia poinga poreke ngana e lange imo, a tuacholia
poinga poreke ngana e lange iri ero. Ames ke kerkereng ke a poia poinga
nenge urana nga hulua mataria.
18 A ume ke kerkereng toto ke atu ke letemo elle luluch nge hulua lochloch.
19 ✡Titik mur pe liliuk mur, a tuacholia poinga poreke ngana nenge mele
hel te poia lange imo ero. A hei tele lange NeHalang ke tuacholia nga letena
inin ngana. Iange NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo, heleia
Non Soke hele ngana nge hele ke teke, “Iau sipok lape e tuacholia poinga
poreke ngana nenge te poia.”

✡ **12:4:** 1Ko 12:12, 27 ✡ **12:6:** 1Ko 12:4-11; 1Pi 4:10-11 ✡ **12:10:** 1Pi 1:22 ✡ **12:12:** 1Te 5:16-18 ✡ **12:13:** Hip 13:2 ✡ **12:14:** Mat 5:44; 1Ko 4:12 ✡ **12:16:** Pro 3:7 ✡ **12:17:** 1Te 5:15 ✡ **12:19:** Deu 32:35; Mat 5:39

20 ✡Pe imo, urana nenge apoi ke pomai koi,
“Nenge teke lemo ngarang mur te mete aria, a hengaua iri.
Pe nenge teke te meteune ech, a tunge ech lange iri ke tein.
Nenge teke a poia poinga nei lange iri, lape temei tote iri.”
21 A longala teua poinga poreke ngana ke hekou sue imo ero. A poia poinga
urana ngana ke a hekou sue poinga poreke ngana.

13

Ta Longo Taua Hana Nenge Te Here Kileng

1 ✡Urana nge imo hehei pe hana lochloch atu ke a longo tau mene hana
nenge tenau ele imo, iange NeHalang i sipona tal hote poinga nem pe tunge
hana nemur aria ume nenge tenau elele hehei pe hana. Pe iri te lohot pe
tepoi ke pomam nga iri siporia lemeria ngaria ero.
2 Ke mele hel nenge te longo ole taua hana nemur, te longo ole tau ume
nenge NeHalang tal hote ke ulolo. Pe mele hel nenge tepoi ke pomam, te
longia aria melmelenga nenge lape lohot nge iri ke ulolo.
3 ✡Iange iri nemur nenge te nanasia poinga nge pengpeng, te mataua hana
nenge tenau elele iri ero. Iri nemur nenge te popoi poinga poreke ngana
mana, te mataua hana nemur nenge tenau elele iri. Ke nenge teke lememo
ero nge a mataua hana nenge tenau elele imo, iok, a nanas mene poinga nge
pengpeng.
4 Iange hana nemur, NeHalang nena ume ana hana mur ia iri, nenge
teume ke te halaulaua imo ke atu ke nek. Pe nenge teke a popoi poinga
poreke ngana, nem lape poia imo ke a matau. Hana nemur, NeHalang talue
iri ke nena ume ana hana mur ia iri pe te mene hekerkerenga nenge te tung
hote NeHalang letena inin ngana lala nge mele hel nenge te popoi poinga
poreke ngana.
5 Ke pomalam urana nge a longo taua iri. Pe a longo taua iri nga lemo
mataunga nenge, a teke lape te poia NeHalang letena inin ngana ke lohot
nge imo ero. Pe pule, a longo taua iri nga ure urana ngana nenge a eteia ke
NeHalang poi hote ke teke ta nanasia.
6 ✡Ke ngana laka nenge a sausau umtutuna pule. Iange hana nemur te
umume nge NeHalang pe te poia aria ume ke lohot ke nek ke kokoes.
7 Ke pomalam ume nemur nenge a poia lange iri ero kura, a poia lange iri
ol. Nenge teke asau umtutuna ero kura, asau umtutuna ol. Pe nenge teke a
poi ke nek lange hel nge iri ero kura, apoi ke nek lange iri ol. Pe nenge teke
atal heke hel nge iri ero kura atal heke iri ol.

Mutera Taua Pekngara Mur Iange Ara Etue Heroi Lo

8 ✡A hanok ia umtutuna ma ute e nge mele ero toto. Mutemo taua
pekngamo mur pe lemo mutenga nem, a poia ke pomanga lemo hanganok
nenge a tunge lange mele elle pe elle. Mele nenge poi ke pomai, nanas tau
tote hotonga hele ngana.
9 ✡Iange hotonga hele ke teke, “O heporeke leinga ero,” “O hune mele ero,”
“O keme ero,” “O memeleia mele nena ute e ero.” Ke hotonga nemur pe hel
pule, iri lochloch te lohot nga hotonga tana elle nenge hele ke teke, “Mutem
taua mele hel pule ke pomanga mutem taua iong sipom.”
10 ✡Iange mele nenge mutena taua pekngana mur, poia poinga poreke
ngana e lange iri ero. Ke nenge teke mutemo taua hehei pe hana, a nanasia
hotonga lochloch ke ulolo.

✡ **12:20:** Pro 25:21-22; Mat 5:44 ✡ **13:1:** Pro 8:15; Tit 3:1 ✡ **13:3:** 1Pi 2:13-14 ✡ **13:6:** Mat 22:21
✡ **13:8:** Mat 22:39-40; Iei 2:8 ✡ **13:9:** Exo 20:13-15, 17; Deu 5:17-19, 21 ✡ **13:10:** 1Ko 13:4-7

11 ✡Pe a poia ol iange ta tutu nga etue e lokoi. Etue nei i etue nenge ta
mamamani ero ol koi, matara charchara mana pe ta nauala mana ol. Iange
etue heroi lo nenge lape NeHalang mene mule ita nga rera melmelenga mur
pe tala nga lut nga tapa.
12 ✡Tatu nga kileng au ngana ke mala toto lo pe mam pe kileng chach sio
ke etue heueu ngana e at. Pe tatu hit mene poinga nemur nenge ta popoia iri
nga kileng au ngana ero ol. Ta ra heke rera palinga hel ana ure mur nenga
kileng mesehe ngana ana.
13 ✡Ta almasia rera inga mur pe tai ke ta pengpeng ke pomange hehei pe
hana nenge teii nga kileng mesehe ngana. Pe tain ke ara hauaua ulu ero ol.
Pe poinga poreke ngana mur pe salaunga ana poinga pe poinga nenge tama
lululuch nge hehei, ta hile tote iri ol. Pe tapal hel ero pe sara keke hel ero ol.
14 ✡Pe lape apoi ke pomai koi: A mene ara Non Soke Iesus Kristus ke
pomanga lemo hengeron nenge a heron heke nge imo. Pe singimo lemene
ngana mur nga poinga poreke ngana, a hile iri ke te lasus toto ol.

14

Ta Halaua Iri Nenge Leteria Manmanna Ngana Kerkereng Ero

1 ✡Hana pe hehei hel leteria manmanna nge Kristus pe leteria manmanna
ngaria kerkereng ero iange leteria nachnai nga ure hel. A long teua iri lange
imo pe a hele inin taua iri nga reria poinga nenge te poia nem ero.
2 ✡Mele hel nenge leteria manmanna ngana kerkereng te teke urana nge
te ngaua ngaunga kuenkuena ngana mur. Pe iri nenge leteria manmanna
ngana kerkereng ero, te teke urana nge te ngau mene ngaunga hel mana pe
huros ero.
3 ✡Pe urana ero nge mele nenge ngaungau huros ero nge ngailele mele
nenge ngaungaua ngaunga kuena ngana mur. Iange mele nenge ngaungaua
ngaunga kuena ngana mur, NeHalang mene mule i ke ulolo.
4 ✡Ke o amnei teu langa mele nena poinga mur ero. Mele nem, Non Soke
nena non ia i. Pe pomere nge o teke o nauele i. Pe nenge teke non nem
losio ma mes ke kerkereng Non Soke i sipona lape amnei teu laia. Pe Non
Soke nena non nenge umume nge i, lape ume ke kerkereng iange Non Soke
i sipona halaulaua i.
5 ✡Mele hel te teke etue hel papalauna nga etue hel, pe mele hel te teke etue
lochloch iri etue papalauna mur ia iri. Nga ure nenge pomam, imo elle pe
elle amnei teu ke nek pe a nanas ia utar nenge imo elle pe elle a teke urana.
6 Mele hel nenge te teke etue e palaungana nga etue hel, te talue etue nem
ke i etue nenge te heto hekeke Non Soke ia. Pe iri nenge te ngaua ngaunga
kuenkuena ngana mur, te teke urana nga Non Soke matana pe te hele urana
lange i nga ngaunga nemur. Pe mele hel nenge lemeria ero nge te ngau
huros, te teke urana nga Non Soke matana pe te hele urana lange Non Soke
nga ngaunga hel mana nenge te ngaua.
7 Iange mele pele tu ke heiech ia i sipona nga lemene ngana ero pe mete
nga i sipona lemene ngana ero.
8 ✡Nenge teke tatu ke ta maulul, ta maulul nga Non Soke lemene ngana pe
nenge teke ta mete, ta mete nga Non Soke lemene ngana pule. Ke nenge teke
ta maulul ma ta mete, ta nanas mene Non Soke lemene ngana.

✡ **13:11:** Epe 5:14; 1Te 5:6-7 ✡ **13:12:** 1Io 2:8 ✡ **13:13:** Luk 21:34; Epe 5:18 ✡ **13:14:** Epe 5:11
✡ **14:1:** Rom 15:7 ✡ **14:2:** Gen 9:3-4 ✡ **14:3:** Kol 2:16 ✡ **14:4:** Mat 7:1; Iei 4:11-12 ✡ **14:5:**
Kal 4:10-11 ✡ **14:8:** Kal 2:20

9 Kristus mete pe maul haka mule nga metenga ke ulolo. Ke nga poinga
nem, Kristus lohot ke i Non Soke nge iri lochloch. Iri nenge te mete pe iri
nenge te maulul pule.
10 ✡Ke pomerei nenge a henonou perimo lange pekngamo mur ke a teke te
poia poinga poreke ngana. Pe pomerei nge a ngailelele iri? Ita lochloch lape
tames nga NeHalang matana ke amnei teu at nge ita nga rera poinga mur.
11 ✡Iange NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hele ke mai,
"NeHalang hele ke teke,
'Iau etu ke e maulul ke manmanna,
pe manmanna toto ke hulua lochloch
lape te tualou sio nga matak
ke te heto heke iau;
pe hulua lochloch lape te hele hot
ke te teke iau NeHalang toto ngana.' "
12 Ke pomalam, ita elle pe elle lape ta mes nga NeHalang matana pe ta hele
hote rera poinga mur pe ta kulele ana tuangachol.

Ta Heporeke Pekngara Mur Nga Leteria Manmanna Ngana Ero

13 Ke pomalam ta henonou perra lange pekngara mur ero. Ure nenge
urana nge ta poia ngana koi nei: Letera haka ke ta poia tira e ma liura e ke
losio nga poinga poreke ngana ero.
14 ✡Iau e nanas tau tote ara Non Soke Iesus pe manmanna ke e eteia ke ute
pele nge poreke nge tuteu nga ngaunga pele ero. Pe mele hel nenge te teke
ngaunga e poreke, ngaunga nem poreke mana nge iri nenge te teke poreke.
15 ✡Ke nenge teke o heporeke tim ma lium e letena iange o ngaua ngaunga
e nenge i teke poreke, poinga nem henonou hote ke iong mutem taua i ero
toto. Nakuna urana ero nge o heporeke tim e nga letena manmanna ngana,
iange i pule, Kristus mete ke mene mule i ke ulolo.
16 Ke pomalam poinga nenge a teke urana nge a poia pe mele hel te heleia
ke te teke poreke, a poia ero ol.
17 Iange NeHalang nena naualanga pe nekinga tu nga ure nenge ta ngaun-
gaua pe ta ininia ero. Ana ure toto ngana laka: Poinga nenge tatu ke ta
pengpeng pe ta nanasia NeHalang lemene ngana mur pe poinga nenge tatu
ke letera elle luluch nge NeHalang pe poinga nenge Opepengpeng poia letera
ke iech manmana.
18 Iange mele hel nenge te nanasia poinga nemur ke te ume nge Kristus,
lape te poia NeHalang ke iech pe pule hehei pe hana lape te heleia ke te teke
poinga nem urana.
19 ✡Ke pomalam ta ume ke kerkereng ke tapoi hote poinga nemur nenge
hetakile hehei pe hana ke nek pe hekerkereng ia mele elle pe elle.
20 ✡A heporeke NeHalang nena ume nga poinga nenge aheo nga naunga
ero. Iange NeHalang heo ele ngaunga e ero. Pe poinga nenge mele ngaua
ngaunga e ke he poreke mele nga letena manmanna ngana, poinga nem
poreke.
21 Iong o teke o ngaungaua huros ma o inin ia ech kerkereng ngana? Utar
nenge o teke opoia letem matana hote ke nek mukam. Nenge teke lem poinga
nem heporeke mele letena manmanna ngana, urana nge o poia ero nike.
22 A rahite letemo manmanna ngana mur ke tu mana nge imo pe NeHa-
lang, nga ngaunga nemur nenge imo elle pe elle a ngaungaua. Mele nenge
poia ute nenge i sipona teke urana pe amneia ke poia poinga poreke ngana
e ero, urana nge o iech.

✡ **14:10:** 2Ko 5:10 ✡ **14:11:** Isa 45:23; Pil 2:10-11 ✡ **14:14:** Ume 10:15; Tit 1:15 ✡ **14:15:** 1Ko 8:11-13 ✡ **14:19:** Rom 12:18; 15:2 ✡ **14:20:** 1Ko 8:13

23 Pe mele nenge letena nachnai ia ngaunga nenge lape ngaua, poia poinga
poreke ngana nga nenge teke ngau mule ngaunga nem. Iange poia nena
poinga nem pe amneia nga letena ke poinga nem poreke. Pe ure nenge ta
poia nga letera manmanna ngana ero, i poinga poreke ngana.

15

Ta Poia Mele Hel Ke Te Iech Pe Ita Sipora Ero

1 Ita nenge letera manmanna ngana kerkereng, ta halaua iri nenge leteria
manmanna ngana kerkereng ero ke ta takisia aria melmelenga pule, pe
letera tu mana nga rera iechinga mur ero.
2 ✡Urana nge ta poia iri nemur ke te iech pe ta halaua iri ke ta he
kerkerengia leteria manmanna ngana mur.
3 ✡Iange Kristus poia ume nenge tung mule iechinga lange i sipona ero. Ke
pomanga NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hele ngana nenge
hele ke teke, “Helenga poreke ngana nenge hehei pe hana te poia lange iong,
ana melmelenga koi lohot nge iau.”
4 ✡Ure lochloch ngana nenge tehas sue nge nike ke ulolo, tehas sue ke
hetore koi ita. Ke NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hetakile
ita ke tatu ke nek pe hekerkereng ia ita ke ta rahite letera manmanna ngana
pe tatu ke ta kulkulele mene ara maulinga nga tapa nge i.
5 NeHalang i non nenge he kerkereng ia ita pe poia ita ke tatu ke nek. Pe e
hetalaulau amo ke NeHalang poia imo ke atu luluch ke elle pe letemo ma ke
elle ke a nanasia Iesus Kristus nena poinga mur.
6 Ke pomalam ames ke elle pe a heto heke NeHalang nenge ara Non Soke
Iesus Kristus Temene.

Helenga Urana Toto Ngana Lohot Nge Hana Lomonmona Ngana Mur

7 ✡Iok, Kristus longala teua ita ke ulolo ke pomalam apoi ke urana lala nge
imo elle pe elle ke a longala teu helia imo. Pe poinga nem lape poia hehei pe
hana ke te heto heke NeHalang.
8 ✡Iange Kristus lohot ke i ume ana non nenge halaulaua imem Iuta mur.
Nem henonou hote ke NeHalang nena tomunga hel ana helenga nenge poia
lange Iuta mur reria tete mur, lohot ke manmanna.
9 ✡Pe pule poia hana lomonmona ngana mur ke te heto heke NeHalang
iange i non nge letentena ia iri. Ke pomanga NeHalang nena alalaha nenge
tehas sue ke ulolo, hele ngana nenge hele ke teke:
“Ke pomalam lape e heto heke em,
nga etue nenge etu luluch nge hana lomonmona ngana mur.
Pe lape e peua peunga mur ke e heto heke em.”
10 ✡Pe NeHalang nena alalaha e pule hele ke teke,
“Imo hana lomonmona ngana mur,
a iech luluch nge NeHalang nena hana mur.”
11 ✡Pe nena alalaha e pule hele ke teke,
“Imo hana lomonmona ngana mur
a heto heke Non Soke.
Imo hehei pe hana lochloch,
a peua peunga mur ke a heto heke i.”
12 ✡Pe hetatalonga Isaias heleia pule ke teke,
“Ne Iese palau nette e lape is toto haka,
pe lape lohot ke i naungaala ana non

✡ **15:2:** 1Ko 10:24, 33 ✡ **15:3:** Psa 69:9 ✡ **15:4:** 2Ti 3:16 ✡ **15:7:** Rom 14:1 ✡ **15:8:** Mat 15:24
✡ **15:9:** Psa 18:49; Ume 3:25 ✡ **15:10:** Deu 32:43 ✡ **15:11:** Psa 117:1 ✡ **15:12:** Isa 11:10; Hem
5:5

nenge lape nauele hana lomonmona ngana mur.
Pe aria kulkulalanga nenga maulinga tu nge i.”
13 NeHalang i non nenge tunge kulkulalanga nga maulinga nga tapa nge
ita. Pe e hetalaulau amo lange i ke poia imo ke letemo ma ke nek pe a iech
nga letemo manmanna ngana. Pe Opepengpeng lape he kerkereng ia imo
nga amo kulkulalanga nga maulinga nge NeHalang.

Paulus Hele Urume Nena Ume

14 Iok titik mur pe liliuk mur, Iau letek manmanna ke ure urana ngana mur
halang tetu teu nge imo. E eteia ke letemo matana ngana urana ke a purpur
nge a hetoro helel ia imo.
15 Pe lek helenga hel nga alalaha nei e hele chach hot tote pe era hala halik
ia ero, iange e teke e helete metene mule imo nga ure nemur. E poia ke
pomam iange NeHalang letena urana toto nge iau
16 ✡ke e poia Iesus Kristus ana ume lange hana lomonmona ngana mur.
Pe e ume nge NeHalang ke e haliu hotote nena helenga urana toto ngana.
Ke pomalam hana lomonmona ngana mur lape tepoi ke pomanga tunginga
nenge Opepengpeng helemlem ia pe NeHalang longele ke mene.
17 Iau e nanas tau tote Iesus Kristus ke pomalam e iech toto nge e poia
NeHalang nena ume.
18 Pe lemek ero toto nge e hele hote ume pele nge mele pule poia. E
teke e hele ke kerkereng toto nga ume nenge Kristus poia nge iau ke e poia
hana lomonmona ngana mur ke te longo taua NeHalang. Pe te longo taua
NeHalang nga helenga nenge e heleia pe nga ume nenge e poia.
19 Ngana laka nga Opepengpeng nena kerkerenga nenge he kerkereng ia
iau ke epoi hotote ure papalauna nemur nenge e hele pe te lohot manmana.
Ke e talun ke e haliu hote helenga urana toto ngana nenge Kristus, ke rongo
heke lochloche kileng nemur nge Ierusalem pe ramak laia nga kileng mur
nge Ilirikam pule.
20 ✡Iau lemek toto ke e teke e haliu hote helenga urana toto ngana nenge
Kristus nga kileng nemur nenge te eteia Kristus ero kura. Iange lemek ero
nge e ume haka mana nga ume nenge mele nge altoto talune ke ulolo.
21 ✡Ke pomanga NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hele
ngana nenge hele ke teke,
“Iri nemur nenge te longe pingana ero toto lape te naue i,
pe iri nemur nenge te longe nena helenga ero toto lape te eteia ke nek.”
22 ✡Ke ume nei poi ele iau ke kokoes ke ngana laka nenge eat ke e lohot nge
imo erochro.

Paulus La Ke Nau Tote NeHalang Nena Hana Mur Nge Rom

23 E teke ela ke enau toto imo pe ero manmana ke hesinga halang la ke
ulolo. Pe heueu nei e teke ela toto nge imo ol iange e heulo hote lek ume
lochloch ngana nga kileng nemur nga lamai ke het lo.
24 Ke pomalam lape ela nga kileng nenge Sipein pe ela ke e lohot nge imo
ke etu pol pe e iech luluch nge imo mukam. Pe iau e teke urana nge a halaua
iau nga lek kue ke ela nga kileng nem.
25 ✡Pe heueu nei e lala nge Ierusalem kura ke e laia halaunga nenge lala
nge NeHalang nena hana mur nga lamau.
26 ✡Iange NeHalang nena hana mur nenge Mesatonia pe Akaia tetal
helenga lo pe te iech ke te teke te tunge reria halaunga nga umtutuna ke
lange NeHalang nena hana mur nge Ierusalem nenge reria ure ero.

✡ **15:16:** Rom 1:5; 11:13 ✡ **15:20:** 2Ko 10:15-16 ✡ **15:21:** Isa 52:15 ✡ **15:22:** Rom 1:13 ✡ **15:25:** 1Ko 16:1-4 ✡ **15:26:** Ume 24:17; 1Ko 16:1; 2Ko 8:1; 9:2, 12

27 ✡Iri siporia tetal helenga pe te iech mana nge tepoi ke pomau. Pe urana
nge tepoi ke pomau, iange Iuta mur laka nenge te halaua hana lomonmona
ngana mur nga ure urana ngana mur nge NeHalang ke halaua iri nga operia
mur. Ke pomalam hana lomonmona ngana te tuacholia ke te halaua Iuta
mur nga ure nenge halau mene singiria.
28 Ke iau lape e tunge umtutuna nemur lange NeHalang nena hana mur ke
te rahite mukam. Ke het pe ramak lange Sipein pe nga ela ngak, lape enau
toto imo mukam.
29 ✡Iau e eteia ke ulolo ke Kristus nena petanga mur te muta toto nge iau
lo. Pe nga etue nenge ela nge imo, lape e tunge petanga nemur lange imo.
30 ✡Ke titik mur pe liliuk mur, nga letera manmanna ngana nge ara Non
Soke Iesus Kristus pe nga mutenga nenge Opepengpeng tunge at nge ita,
e onteia imo ke e teke a pur kikimo ke a hetalaulau ak lange NeHalang ke
halaua iau.
31 A hetalaulau ak iange Iuta mur hel nga lamau leteria manmanna ero ke
te teke te heporeke iau. Pe pule a hetalaulau ke NeHalang nena hana mur
nge Ierusalem te iech nge te mene halaunga nenge e lalaia nei.
32 Ke pomalam nga NeHalang lemene ngana ela ke e lohot ke e iech luluch
nge imo pe etu pol nge imo.
33 E hetalaulau ke NeHalang nenge popoia letera ke ma ke nek, tu luluch
nge imo lochloch. Manmanna.

16

Paulus Hekule Nena Apalanga Mur

1 E teke e hele tote liura he Popi lange imo. Hei nem umume nga mata
nenge NeHalang nga kileng nenge Kenkrea pe i hei urana ngana ia.
2 E teke e onteia imo ke a longala teua i ke pomanga Kristus nena hana
mur pekngaria ia. Pe a halaua i nga ure nemur nenge mutena taua iri iange
i halaulaua hehei pe hana halang pe halaua iau pule.
3 ✡Pe a heleia lek apalanga lange Prisila pe Akuila. Iri nai, pekngak mur ia
iri iange te umume ia Iesus Kristus nena ume ke pomange iau.
4 E teke e hele urana toto lange iri iange te matau reria ero toto nga nenge
te halaua iau nga lek ume. Pe NeHalang nena mata mur hel nge hana
lomonmona ngana mur, te hele urana toto lange iri pule.
5 Pe a heleia lek apalanga lange iri mata nenge te hekiraurau nga iri nai
nem reria pele.
Pe a heleia lek apalanga lange neingak Epinetus pule. Epinetus non nenge
i tala toto nge hulia nena poinga mur ke nanasia Kristus nga tuele kina
nenge Eisia.
6 Pe a heleia lek apalanga lange he Maria pule. Hei nem ume ke kerkereng
toto ke halaulaua imo.
7 Pe pule a heleia lek apalanga lange Antronikus pe Iunias. Iri nai iri Iuta
ke mange iau pe tetu luluch nge iau nga tuele au ngana. Pe pingaria iuiu
nga ume nenge iri hekulkulonga mur pule, pe iri muka tala nge iau ke
te nanasia Kristus.
8 Pe a heleia lek apalanga lange Ampilitus pule. Ampilitus i neingak toto
ia nenge nanas tau tote Non Soke.
9 Pe a heleia lek apalanga lange Urpanus pule. Urpanus i pekngara ia iange
i umume ia Kristus nena ume ke pomange ita.
Pe a heleia lek apalanga lange Istakis pule, Istakis i neingak toto ia.

✡ **15:27:** 1Ko 9:11 ✡ **15:29:** Rom 1:11 ✡ **15:30:** 2Ko 1:11; Kol 4:3; 2Te 3:1 ✡ **16:3:** Ume 18:2

10 Pe a heleia lek apalanga lange Apelis pule. Apelis, te totoia i pe henonou
hote ke i nanas tau tote Kristus nga nena ume mur.
Pe a heleia lek apalanga lange Aristopulus pe alona mur lochloch.
11 Pe pule a heleia lek apalanga lange Heroton. Heroton i alok ia.
Pe pule a heleia lek apalanga lange Nakisus pe alona mur nenge te nanas
tau tote Non Soke.
12 Pe a heleia lek apalanga lange hehei nemur pule, he Taraipina pe he
Taraiposa. Iri nai te ume ke kerkereng toto nge Non Soke.
Pe pule a heleia lek apalanga lange neingak hei e pule nge ene he Persis.
Ana hei ume ke kerkereng toto nge Non Soke pule.
13 ✡Pe a heleia lek apalanga lange Rupas pe tana pule. Rupas i non nenge
pingana iuiu nga Non Soke nena ume, pe tana neknek ia iau ke pomanga
tuna iau pule.
14 Pe pule a heleia lek apalanga lange Asinkiritus pe Pilikon pe Hemis
pe Patropas pe Hemas pe nge NeHalang nena hana mur nenge te
eukiraurau nga reria pele.
15 Pe pule a heleia lek apalanga lange Pilolokus pe Iulia pe Nerias iri
nai liuna pe Olimpas pe NeHalang nena hana mur lochloch nenge te
eukiraurau nga reria pele.
16 ✡A tunge lemo apalanga lange imo elle pe elle pe a sisa perimo pe a poia
ke pomanga NeHalang nena hana mur imo. Pe Kristus nena mata mur
lochloch ngana te hekule reria apalanga lange imo pule.

Hana Hel Te Teke Te Heporekreke Mata Nenge NeHalang

17 ✡Iok titik mur pe liliuk mur, e teke e hele ke kerkereng toto lange imo ke
a nauala toto amo nge iri nemur nenge te teke telas lele helel ia imo. Iri te
teke te helosio ia imo nga letemo manmanna ngana mur. Iange iri te hetoro
ngaria, te teke tepoi elele hengetoro nemur nenge a mene. Ke pomalam ahul
rumemo toto ia iri!
18 ✡Iange hana nemur nenge pomam te popoia ara Non Soke Kristus nena
ume ero. Leteria tu mana nga iri siporia lemeria ngaria pe ure mur nenge
singiria kikikia. Ke pomalam te tamal hote reria helenga mur nenge tang ke
urana toto, ke te channanga ia hehei pe hana nenge leteria matana ngana
mallaha ero.
19 ✡Hulua lochloch ngana nenge leteria manmanna te longe imo nge a
longo tau ke a nanas tau tote NeHalang nena helenga, pe iau e iech toto nge
imo nga nem pule. Pe e teke a etei tote ure nemur nenge te urana ke nek toto.
Pe ure nemur nenge te poreke, e teke letemo unne la taua ero toto.
20 ✡Musuna pol mana pe NeHalang nenge popoia letera ke ma ke nek, lape
hekou sue Satan ke unalou sue nga apem huna pe tunge kerkerenga lange
iong.
E hetalaulau amo ke ara Non Soke Iesus Kristus letena urana ngana tu
luluch nge imo.
21 ✡Timoti i non nenge ume lululuch nge iau, pe i hekule nena apalanga
lange imo. Pe iri nei, iri Iuta ke pomange iau; Lusias pe Iason pe Sosipater.
Iri te hekule reria apalanga lange imo pule.
22 Tetias koi nenge has susue lek helenga mur nga alalaha nei. Pe i hekule
nena apalanga lange imo pule nga Non Soke ene.
23 ✡Ne Kaius i non nenge longala teua iau nga nena pele. Pe mata mur
nga lamai te eukiraurau nga nena pele pule. Ana non hekule nena apalanga
lange imo pule.

✡ **16:13:** Mak 15:21 ✡ **16:16:** 1Ko 16:20; 1Pi 5:14 ✡ **16:17:** Mat 7:15; Tit 3:10 ✡ **16:18:** Pil 3:19; 2Pi 2:3 ✡ **16:19:** Rom 1:8; 1Ko 14:20 ✡ **16:20:** Gen 3:15 ✡ **16:21:** Ume 16:1-2; 19:22; 20:4 ✡ **16:23:** Ume 19:22; 1Ko 1:14

Pe ne Irastus i non nenge nauelele umtutuna nga tuele tana nei, pe iri nai
tira Kuatus te hekule reria apalanga lange imo pule. [
24 E hetalaulau amo ke ara Soke Iesus Kristus letena urana toto ngana tu
toto nge imo. Manmanna.]

Ta Heto Heke NeHalang

25 ✡Ta heto heke NeHalang! NeHalang i non nenge purpur toto nge he
kerkerengia imo ke letemo manmanna, nga helenga urana toto ngana nenge
e hetore lala nge hehei pe hana, pe nga helenga urana toto ngana nenge Iesus
Kristus. Helenga urana toto ngana nenge Kristus i nananga manmanna
ngana nenge tu ke talkome mana, nga hesinga tana rorol ngana nemur
nenge tela ke ulolo, nga ita non ta lohot ngara nga ich nei nike.
26 Pe heueu nei NeHalang nenge tu ke maulul ke koko hemallaha hote ol
nga nena helenga mur nenge hetatalonga mur tehas sue iri, ke hehei pe hana
nga kileng lochloch ngana leteria manmanna nge i pe te longo taua i.
27 NeHalang i toro mana letena matana ngana urana toto. Ke pomalam ta
heto heke ene nge Iesus Kristus ke koko! Manmanna Toto.

✡ **16:25:** Rom 1:5; Epe 1:9; 3:5, 9; Kol 1:26

1 Korin
Alalaha Elle Ngana Nenge Paulus Hassia Lange Korin Mur

1 Iau Paulus, pe nga NeHalang lemene ngana iua iau ke e lohot ke iau Iesus
Kristus nena hekulkulonga. Pe imem nai tira Sostenes
2 mo hekule alalaha nei ke langa NeHalang ana mata nga kileng nenge
Korin. Nge imo NeHalang nena hana mur nenge Iesus Kristus hesilei hote ke
I nena hana mur nge pengpeng. Luluch nge hehei pe hana lochloch nenge
te heto hekeke Non Soke Iesus Kristus ene nga kileng lochloch. Iesus Kristus
nenge iri pe ita ara Soke ia.
3 Pe mo hetalaulau amo ke Temere NeHalang pe Non Soke Iesus Kristus,
lape leteria poreke ia imo pe te hesue lete matana urana ngana pe eteinga
nge imo pe te poia letemo ke ma kenek.

Paulus Hele Urana Lange NeHalang

4 Kokoes e hele urana lange NeHalang iange imo a mene lete porekenga
nenge NeHalang nge Iesus Kristus.
5 Iange nga poinga nenge atu teu luluch nge Iesus Kristus, NeHalang
hemuta tote imo nga ure urana ngana mur ke a urana toto nga lemo helenga
mur pe nga letemo matana ngana mur.
6 Pe ure nem lohot lo nenge NeHalang hekerkereng tote haliunga hot
nenge Kristus nga letemo.
7 Ke pomalam nga etue nenge letemo kulala tototе ara Non Soke Iesus
Kristus at mule ngana, lape a menmene tunginga mur lochloch nenge
NeHalang opene tunge lala nge imo.
8 ✡Iesus Kristus lape hekerkereng ia imo kela het nga etue hetala ngana
toto. Ke nga etue nenge at mule ia, mele pele lape henonou penna lange imo
nga poinga poreke ngana e ero toto.
9 ✡NeHalang i non nenge hele ke manmanna pe nanas pengpeng ia nena
helenga. Pe urana nge sara kikina nge i iange iua ita ke tatu teu luluch nge
Tuna Iesus Kristus ara Non Soke.

Atu Ke Letemo Elle Mana Pe A Longo Ala Hel

10 ✡Titik mur pe liliuk mur, e hele ke kerkereng lange imo. Pe e hele nga
kerkerenga nenge ara Non Soke Iesus Kristus ene, ke imo lochloch letemo
elle mana. Pomalam a laslele hel ero toto. Letemo elle mana nga letemo
tuanin ngana mur pe nga utar nenge a helele ia.
11 Titik mur pe liliuk mur, e hele ke pomai iange iri hel nga tuluk nenge he
Koloe tepal hot lek nga a hele inin helel ngamo.
12 ✡Ure nenge lohotot ngana koi nei: Imo nga tuluk elle pe elle a hele,
“Imem moma lange Paulus,” pe tuluk e hele, “Imem moma lange Apolos,”
pe tuluk e hele, “Imem moma lange Sipas,” pe tuluk e hele, “Imem moma
lange Kristus.”
13 Nakuna pomanga a teke a rongo heke Kristus, ae?! Pe Paulus kai nenge
mete nga manga toto ke hemas mule imo mai?! Pe Paulus kai nenge henune
imo mai, ae?!
14 ✡E hele urana nge e henun mene Krispus iri nai Kaius.

✡ **1:8:** 1Te 3:13; 5:23 ✡ **1:9:** 1Te 5:24; 1Io 1:3 ✡ **1:10:** Pil 2:2 ✡ **1:12:** Ume 18:24-28; 1Ko 3:4
✡ **1:14:** Ume 18:8; Rom 16:23

15 Ke mele pele nakuna ero toto nge hele ke teke, “Imem te henune imem
ke Paulus nena hana mur imem.”
16 ✡(Eh, oe! Letek metene nge e henune Stepanus pe iri lochloch nenge tetu
nga nena pele. Pe e eteia ero nge e henune mele e pule.)
17 Iange Kristus kulosia iau ke e henun ero. I kulosia iau ke e haliu hote
helenga Urana Toto Ngana, pe e haliu hote nga ita non letera matana ngara
ero. Ke pomalam Kristus metengana nenga mangatoto kikina ngana het sio
ero.

Kristus I NeHalang Kikina Ngana Pe Letena Matana Ngana

18 ✡Iange iri nenge te lala nga oan nge hengelemlem te teke Kristus ana
manga toto ana helenga luna unne ero toto. Pe ita nenge NeHalang mene
mule ita, ta teke helenga nem I NeHalang kikina ngana ia.
19 ✡Iange NeHalang nena helenga nenge tehas sue ke ulolo hele ke teke,
“Lape e heporeke hana nenge te etei toto
pe lape te poreke nga reria eteinga.
Pe iri nenge leteria matana toto,
lape e hepiriu ele leteria matana ngana mur.”
20 ✡Iok, non nenge letena tuanin ngana urana toto ngai? Pe non nenge etei
tote hotonga mur ngai? Pe non nenge letena matana toto nga echachalanga
ngai? NeHalang hepiriu ala tote lete matana ngana nga ich nei ke piriu ala
toto.
21 ✡NeHalang letena matana ngana urana toto nge hepiriu ele hehei pe
hana nga ich leteria matana ngana ke nakuria ero toto nge te eteia I. Pe mene
mule iri nenge leteria manmanna nge I nga helenga nenge luna ero nenge
mo haliu hotote.
22 Iuta mur te onteitei ke te teke te nachnau hengeilang. Pe Krik mur te
tango rarara lete matana ngana.
23 ✡Pe imem mo haliu hote Kristus nenge mete nga manga toto. Pe Iuta mur
te longe ke pomanga helenga nenge hesingo ia iri ke te losio, pe Krik mur te
teke helenga nem luna unne ero.
24 ✡Pe Iuta mur pe Krik mur nenge NeHalang iua iri, te longe ke manga
Kristus I kerkerenga pe I lete matana ngana nenge at nge NeHalang.
25 ✡Iange NeHalang letena matana ngana urana toto nga ita non letera
matana ngana. Pe NeHalang kikina toto nga ita non kikira ngara.
26 ✡Iok titik mur pe liliuk mur, letemo metene mule NeHalang iu ngana ia
imo ke nena hana mur imo. Amo hel mana nge imo leteria matana ngana
urana toto nga hana tenau ngaria. Pe amo hel mana nge imo te ele haka ke
iri hana papalauna mur. Pe pule amo hel mana nge imo teha nge hana nenge
pingaria iuiu.
27 Pe NeHalang hesilei hote iri nemur nenge hana nga ich te teke leteria
matana ero, ke hemeia iri nenge leteria matana ngana urana toto. Pe pule
hesilei hote iri nemur nenge kikiria ero ke hemeia hana nenge kikiria toto.
28 Pe hesilei hote iri nenge pingaria iuiu ero nenge hana nga ich tenau sio
toto menmene iri. Nga poinga nei, teke heporeke hana nenge pingaria iuiu
nga ich ke tehet sio toto.
29 ✡Ke pomalam lape mele pele tal heke mene i sipona nga NeHalang
matana ero toto.
30 ✡Iange NeHalang mana poia imo ke atu luluch nge Iesus Kristus, pe talue
ke letera matana ngana huna nge Kristus. Kritus hesilei hote ita ke nena

---

✡ **1:16:** 1Ko 16:15 ✡ **1:18:** Rom 1:16 ✡ **1:19:** Isa 29:14 ✡ **1:20:** Job 12:17; Isa 19:12; 33:18; 44:25 ✡ **1:21:** Mat 11:25 ✡ **1:23:** Rom 9:32; 1Ko 2:14 ✡ **1:24:** Kol 2:3 ✡ **1:25:** 2Ko 13:4 ✡ **1:26:** Mat 11:25; Iei 2:5 ✡ **1:29:** Epe 2:9 ✡ **1:30:** Jer 23:5-6

hana mur toto pe mene mule ita nga rera poinga poreke ngana ke tatu ke
pengpeng nga NeHalang matana.
31 ✡Pomalam mana NeHalang na helenga hele ke teke, “Mele nenge teke
palut nga NeHalang matana, palut leke ume nenge NeHalang poia lange i.”

2

Letemo Manmanna Ngana Huna Lohot Mana Nga NeHalang Nena Kerkerenga

1 Oe titik mur pe liliuk mur, nga etue nenge eat nge imo, e haliu hote
NeHalang nena helenga mur. Pe e haliu hote nga chau papalauna ero.
2 Letek haka lo ke etu luluch nge imo pe letek lilil ele ure lochloch pe haliu
hot mene Iesus Kristus pe mete ngana nga manga toto.
3 ✡Nga etue nem kikik ero pe e matau pe e loiloi ke halang.
4 ✡Pe lek helenga mur nenge e haliu hote, e poia ke e hemaluch letemo ia
ero. E poia ke e hemallaha hote NeHalang Opene kikina ngana.
5 Ke pomalam letemo manmanna ngana huna lohot nga ita non letera
matana ngara ero. Letemo manmanna ngana huna lohot mana nga NeHalang nena kerkerenga.

NeHalang Letena Matana Ngana

6 Iau e haliu hote ita non letera matana ngana ero. E haliu hote lete matana
urana ngana lange iri nenge leteria manmanna ngana mera lo. Pe lete
matana urana ngana neu lohot nge none nga ich nga etue nei ero. Pe pule
lohot nga naungaala ana hana mur nga ich reria kerkerenga ero. Iange reria
kerkerenga lala nga het nganngana lo.
7 Pe imem, mo helele nga NeHalang letena matana ngana nenge talkome.
Letena matana ngana nenge hesilei hote ita nga etue nenge hala hote ich ero
kura pe hemalmalia ita nga lut nga tapa.
8 Pe naungaala ana none nga ich nga etue nei letena matana hote ero. Pe
toinge leteria matana hote lape te heon heke hamalmalinga ana Non Soke
nga manga toto ero.
9 ✡Ke pomanga NeHalang na helenga hele ke teke,
“NeHalang tatalo ele ure hel
ke hana nenge muteria taua I reria ia.
Ure nemur mele esia ero toto
pe longe ero toto pe letena tuanin hote ero pule.”
10 Ure nemur NeHalang hemallaha hote at nge imem lo pe hemallaha hote
nga ume nenga Opepengpeng.
I Opene tango rara hote ure lochloch ngana pe teu la toto nga letena tuanin
ngana mur nenge talkomkome pule.
11 Mele pele eteia none letena tuanin ngana mur ero. Non nem opene
nenge tu nge i mana eteia. Pomalam mana nge NeHalang, mele pele eteia
letena tuanin ngana mur ero. Opene i toro mana eteia letena tuanin ngana
mur.
12 Imem mo mene hana nga ich nei reria lelenga ero. Mo mene Ope nenge
at pengpeng nge NeHalang ke mo etei ilia ure nemur nenge tunge atat nge
imem.
13 Ke pomalam nga etue nenge mo hele, mo helele ia helenga nemur
nenge none hetoro imem ia ero. Helenga nemur nenge mo helele ia nem
Opepengpeng hetoro imem ia, ke mo hemallaha hotote ure manmanna

✡ **1:31:** Jer 9:24 ✡ **2:3:** Ume 18:9; 2Ko 10:1 ✡ **2:4:** 1Te 1:5 ✡ **2:9:** Isa 64:4

ngana mur nga Opepengpeng lala nge iri nemur nenge Opepengpeng ume
ke kerkereng toto nge iri.
14 Ke mele nenge Opepengpeng tuteu nge i ero lape mene tunginga mur
nge NeHalang ero iange ana hauaua toto nga ure nemur. Ana non nakuna
ero nge etei teu la nga tunginga nemur iange Opepengpeng i sipona hesue
iri.
15 Mele nenge Opepengpeng tu teu nge i, ana non purpur toto nge etei ilia
ure lochloch. Pe mele pele nakuna ero toto nge amnei teu langa nena poinga
mur.
16 ✡Pomalam mana NeHalang na helenga hele ke teke,
"Amo tei eteia Non Soke letena tuanin ngana
ke lape hetore I?"
Pe ita, Kristus letena matana ngana tu nge ita.

3

NeHalang Itoro Poia Letera Manmanna Ngana Ke Lohot Ke Mera

1 Pe titik mur pe liliuk mur, nga etue nenge etu luluch nge imo e hele lange
imo ke pomanga imo hana nenge Opepengpeng tu nge iri ero. E hele lange
imo ke pomanga imo hana nemur nga ich mana. Iange letemo manmanna
ngana nge Kristus poi ke manga mamau kura.
2 ✡E hein mene imo nga siu eina pe e tunge ngaunga kerkererng ngana
lange imo ero iange a makuk leilei mana. A makuk leilei mana ke atat, ke
heueu nei amera ero kura.
3 ✡Atu ngamo pomanga hana nenga ich nei kura. Imo samo kekeke
pekngamo mur pe a hele inin helel, ke pomalam imo hana nenga ich kura.
4 ✡Iange amo tuluk e hele, "Imem moma lange Paulus." Pe amo tuluk e
hele, "Imem moma lange Apolos." Nenge teke apoi ke pomam a pomanga
hana nga ich kura.
5 ✡Iok, Apolos mai i non tei pe Paulus mai i non tei? Imem nai imem
hekulkulonga mur mana, pe letemo manmanna ngana lohot nga ume nenge
NeHalang tunge at nge imem elle pe elle ke mo umeia.
6 Iau pomanga non nenge tutue ngaunga tutuna nga ume pe Apolos
nanasia iau ke tungtunge ech nga ngaunga tutuna nemur. Pe nem pomanga
e haliu hote helenga urana toto ngana lange imo pe Apolos nanasia iau ke
hekerkerengia letemo manmanna ngana. Pe NeHalang itoro poia ke pupuo
ke hakaka.
7 Ke pomalam non nenge tue ngaunga tutuna pe non nenge tungtunge ech
nga ngaunga tutuna nemur iri nai pingaria song ero. NeHalang i toro mana
pingana song iange I poia ngaunga tutuna nem ke haka pe nganangana.
8 ✡Iange non nenge tue ngaunga tutuna pe non nenge tungtunge ech nga
ngaunga tutuna nemur, ute pele nge altoto nge iri nai ero. Pe nga hoena iri
nai lape te mene ururia ke purpure ume nenge iri elle pe elle te popoia.
9 Iange imem nai moume luluch mana nga NeHalang ana ume. Pe imo a
pomanga NeHalang ana ume pe a pomanga NeHalang nena pele pule.

Non Nenge Letena Matana Toto Nga Pele Hemes Ngana

10 Oe, imo a pomanga NeHalang nena pele. Ke NeHalang letena ia iau ke e
poia ana ume. Pe ume nem pomalaka nga e lung heke pele huna pe e hemes
heke ana isong. Pe mele e pule lape mene une lek ume nga pele nem ke
hemes heke pola sana tuana mur pe pal heke ana elele mur. Ke hana nenge

✡ **2:16:** Isa 40:13 ✡ **3:2:** Hip 5:12-13; 1Pi 2:2 ✡ **3:3:** 1Ko 1:10-11 ✡ **3:4:** 1Ko 1:12 ✡ **3:5:** Ume 18:4, 11, 27-28 ✡ **3:8:** Mat 16:27; Epe 2:20-22

te lele hekeke pele nem leteria matana ke nek nga reria ume nenge te popoia
nga pele nenge e talune nem.
11 ✡Iange NeHalang talue Iesus Kristus ke pele nem ana isong ia. Pe mele
pele purpur ero toto nge hetaua.
12 Ke nga etue nenge mele hel te hemes heke pele nem, lape te umeia nga
ure chalemlem ngana nenge koikoi ke pomanga lauta. Pe hel lape te umeia
nga ure nenge chalemlem pe sinaha, pe hel lape te umeia nga ure nemur
nenge ururia haka toto. Pe iri hel lape te ume heke pele nem nga ae makuk
leilei ngana. Pe hel te umeia nga memeta kina pe hel lape te umeia nga pou.
13 ✡Pe mele elle pe elle nena ume lape lohot nga mallaha nga NeHalang
nena haliunga ana etue, nge ume nem urana ma poreke. Iange etue nem
lape lohot ke pomanga oan ke totoia mele elle pe elle ume ngana.
14 Pe mele nenge hemes heke nena pele nga pele huna nem pe na pele
ngaulala ero, i lape mene uruna.
15 Pe mele nenge hemes heke nena pele pe ngaulala sio, i lape eleis maul
ngana pe lape poi ke pomanga non nenge tetak lala hote nga oan.

Imo NeHalang Nena Pele

16 ✡Imo lape a eteia ero nge NeHalang hele ke teke, “Iau lek pele laka imo
pe lek Opepengpeng tu teu nge imo.”
17 Nenge teke mele heporeke NeHalang nena pele, NeHalang lape hep-
oreke mele nem; iange i sipona tal hote ke nena ia. Ke NeHalang na pele
nem, ngana laka imo.
18 A channanga mule imo ero. Nenge teke amo e nge imo teke i toto nga
hana nga ich mataria ke teke letena matana toto, urana nge tal sue i ke
pomanga hauaua e nga mataria. Pomalam, lape lohot ke letena matana toto
ol.
19 ✡Iange lete matana urana ngana nenga ich nei, pomalaka nga hauaua
ana poinga nga NeHalang matana. Iange NeHalang na helenga hele ke teke,
“Hana hel te teke te hesingo ia mele hel nga leteria matana ngana mur. Ke
pomalam NeHalang helekleke ele iri pe hesingo mule iri nga leteria matana
ngana nemur.”
20 ✡NeHalang nena helenga e pule hele ke teke, “Non Soke eteia ke hana
nga ich leteria matana urana ngana nganangana ero.”
21 Ke pomalam a palut leke none ero ol. Ure lochloch ngana lemo ia ke te
halaua imo.
22 Ne Paulus pe ne Apolos pe ne Petrus pe ich pe maulinga, pe metenga
pe ure nemur nenge tetu heueu nei, pe ure nemur nenge lape te lohot nga
hoena; ure lochloch ngana nemur lemoia ke te halaua imo.
23 Imo, Kristus nena imo pe NeHalang nena Kristus.

4

Kristus Nena Hekulkulonga Mur Nenge Te Umume Nge I

1 Ke imo a naue imem ke pomanga Kristus nena hana mur nenge mo
umume nge I. Pe NeHalang tunge emem ume nenge mo haliu hotote nena
helenga manmanna ngana nenge talkomkome.
2 ✡Pe ute e nge ta naue nge hekuleileinga ana non popoia, ngana laka nenge
poia ana ume ke lohot ke manmanna.

✡ **3:11:** Isa 28:16; 1Pi 2:4-6 ✡ **3:13:** 1Ko 4:5 ✡ **3:16:** 1Ko 6:19; 2Ko 6:16 ✡ **3:19:** Job 5:13 ✡ **3:20:** Psa 94:11 ✡ **4:2:** Luk 12:42

3 Nenge teke imo ma mele hel nga ich te amnei teu at nga lek poinga mur,
iau e teke ute pele ero. Iau sipok e amnei teu at nga lek poinga mur nenge e
popoia ero.
4 Iau e amnei at nge iau sipok pe e eteia ke e poia poinga poreke ngana e
ero. Pe nem poia iau ke iau non nge pengpeng ero, iange NeHalang i sipona
lape amnei teu at nga lek poinga mur.
5 ✡Ke pomalam a amnei teu langa mele hel reria poinga ero iange ana etue
atat kura. Ume nem tu ke kulele etue nenge Non Soke atia. Nga etue nem
Non Soke lape hemallaha hote ure talkomkome ngana mur ke te lohot nga
mallaha. Pe lape hemallaha hote hehei pe hana leteria tuanin ngana luria.
Ke het pe heto heke iri elle pe elle.

Korin Mur Te Heto Heke Mule Iri

6 ✡Titik mur pe liliuk nga lek helenga nemur e poia helenga opene ia imem
nai Apolos ke e halaua imo. Pomalam lape a mene NeHalang nena helenga
nei luna nenge hele ke teke, “A nanas mene hasinga tang ngana pe ala hali
ero.” Pomalam, lape a poia none ke ele aka nge none ero.
7 ✡Itei toto nenge tal heke imo ke imo papalauna nge iri hel? NeHalang laka
tunge lemo urelu lochloch. Ke ure nemur a mene nge NeHalang ke pomanga
tunginga pe pomerei otal haka iong ia? Iong ma opoi hote ure nemur mam?
8 Eh, imo a teke ure nemur nenge mutemo tautaua mataria purpur pe
NeHalang tung lochloche tunginga mur nga Opepengpeng ke te muta toto
nge imo lo, ae? Imem mo lohot ke imem naungaala ana hana mur ero kura
pe imo a teke a lohot ke imo naungaala ana hana mur lo. Teke pomam iok,
imem mo teke mo lohot ke imem naungaala ana hana mur pule ke ita ul ta
nauele hehei pe hana.
9 Nga enau ngak, NeHalang hesalang toto ia imem hekulkulonga mur pe
talue imem langa hoena toto. Pe mopoi ke malaka nge hana nenge te haliu
hote iri lo ke te teke te hunune iri. Pe nakuna pomanga imem hana nenge
lape te hune imem nga hehei pe hana pe angkelo mur lochloch mataria.
10 Imem letemem manmanna nge Kristus pe te teke emem hauaua pe
kikimem ero pe te heto heke imem ero. Pe imo Kristus nena hana mur imo
pe letemo matana ngana urana toto pe kikimo toto pe te heto hekeke imo.
11 ✡Nge niknike ke at heueu nei emem ngaunga alpapa tautaua imem
ke mo mete emem manmana, pe mo mete unune ech. Pe pule mo heron
menmene hengeron chachulu ngana mur pe tepoi sochia imem ke pomanga
kaone pe mola pe moat pulut mana pe motu hita nga kileng elle ero.
12 ✡Pe mo ume ke kikimem toto nga perimem ke mo ngau. Hehei pe hana
te hele porekreke imem pe mo onteia NeHalang ke poi ke nek lala nge iri.
Tepoi porekreke imem pe mo takis mene ana melmelenga.
13 Pe nga etue nenge hehei pe hana te hele poreke tote imem, mo tuacholia
nga helenga nge urana lange iri. Nge nike ke at heueu nei hehei pe hana te
naue imem ke pomanga alolap pe sausaunga nenga ich lochloch.
14 Pe ure nemur nenge ehas sue iri nei, ehas sue ke e hemeia imo ia ero.
Iange imo apoi ke pomanga tutuk mur toto, ke pomalam e teke e hetore imo.
15 ✡Imo amo hetoronga halang nge te hetottore imo nge Kristus, pe
tememo halang ero. Tememo iau toro mana iange a lohot ke tutuk mur imo
nga Iesus Kristus nena Helenga Urana Toto Ngana nenge e haliu hote lala
nge imo.
16 ✡Pomalam e teke a nanas tau tote lek poinga mur.

✡ **4:5:** 1Ko 3:8 ✡ **4:6:** Rom 12:3 ✡ **4:7:** Rom 12:6 ✡ **4:11:** 2Ko 11:23-27 ✡ **4:12:** Mat 5:44; 2Te 3:8 ✡ **4:15:** Kal 4:19 ✡ **4:16:** Pil 3:17

17 ✡Pe e kulosia Timoti ke lange imo iange huna nga nem mana. Timoti
poi ke manga tukia toto pe mutek tau tote i iange rahite Non Soke nena
ume ke kerkereng. Pe i lape helete metene mule imo nga kue mur nenge e
nanasia Iesus Kristus, nga nenge e hetottore lala nge iri mata mur nga kileng
lochloch.
18 Pe mele hel nge imo te iech pe te palut lekleke iri iange te teke ma lape
eat mule nge imo ero ol.
19 Pe iau, nga Non Soke lemene ngana, lape eat ke enau toto mule imo ke
ueiuei mana. Pe lape enau nga hana nemur reria kerkerenga nenge te palut
lekleke iri ia.
20 ✡Iange NeHalang nena naualanga pe nekinga i helenga mana ero, i ure
nenge hehei pe hana te henonou hote NeHalang kikina ngana nga reria ume
mur.
21 Imo mutemo taua poinga tei? A teke e mene amo put at ke e hepengia
imo? Eh, a teke e atia letek urana ngana ke letek porekeia imo?

5

Alope Hote Mele Nenge Salau Hali

1 ✡Iok, mele hel te hele at nge iau ke te teke amo hel nge imo te salaulau.
Te teke none ma luluch mule nge temene nehei mokona. Pe hana nenge te
eteia NeHalang ero te teke poinga nenge pomam poreke toto.
2 Ol pe imo mam a palut hakaka ia utar? A hile sue poinga nenge a heto
hekeke imo pe letemo ia lemo poinga poreke ngana ol. Pe mele nenge poia
poinga poreke ngana nem, urana nge a lope hote ke koko teu luluch mule
nge imo ero ol.
3 ✡Iau etu luluch nge imo ero pe opek tu luluch nge imo lo. Pe e amneia ke
pomalaka nga etu luluch toto nge imo heueu nei pe e amnei urume non nem
nena poinga poreke ngana nem ke ulolo.
4 Pe e teke a heukirau nga Non Soke Iesus ene ke a heleia poinga nenge
lohot nei pe iau opek lape tu luluch nge imo pule. Pe nga Non Soke Iesus
nena kerkerenga nenge tu luluch nge ita,
5 ✡ta tunge non nem lange Satan ke heporeke singina. Ke pomalam lape
Non Soke mene mule opene nga nena haliunga ana etue.

A Hile Hote Mele Nenge Popoi Poinga Poreke Ngana

6 ✡Poinga nenge a heto hekeke imo sipomo emo, poreke. A eteia helenga
nei ke ulolo nenge hele ke teke, “Is unne sune mana poia beret itach ngana
ke huna haka.”
7 ✡Pe a saua is nem ol iange nike ngana lo, pomalam lape a pomanga beret
heueu ngana nenge ana is ero. Iau e eteia ke imo apoi ke pomam iange
Kristus, tepoi tunginga ia I ke ulolo ke pomanga sipsip nenge tapoi tunginga
ia nga ara ngaunga matana nenga Ingatoto ana etue.
8 ✡Ke pomalam ta saua beret nenge ana is nike ngana pe ta mene beret
heueu ngana nenge ana is ero ke ta ngaua nga ngaunga matana nem. Iange
beret nenge ana is nike ngana heilangia poinga poreke ngana. Pe beret
heueu ngana nem nenge ana is ero heilangia poinga urana ngana pe helenga
manmanna toto ngana.
9 Iau e hassia alalaha e lange imo ke ulolo pe e hele lange imo ke e teke a
koko luluch nge hana nenge te salaulau ero.

✡ **4:17:** Ume 19:22 ✡ **4:20:** 1Ko 2:4 ✡ **5:1:** Lev 18:7-8; Deu 22:30 ✡ **5:3:** Kol 2:5 ✡ **5:5:** 1Ti 1:20 ✡ **5:6:** Kal 5:9 ✡ **5:7:** Isa 53:7; 1Pi 1:19 ✡ **5:8:** Deu 16:3

10 Iri te salaulau pe saria chumchumchum pe te kemkeme pe te heto
hekeke aetapuna mur. Iau e teke a ua toto aria ero iange nenge teke a ua
toto aria iok, a ua hot toto nga ich nei sapele.
11 ✡Lek helenga nemur luria mai koi: Hana nenge te teke leteria man-
manna nge Iesus pe te popoia poinga poreke ngana mur kura, e teke a koko
luluch nge iri ero. Nenge te salaulau, pe saria chumchumchum, pe te heto
hekeke aetapuna, pe te hele porekreke mele hel, pe te inin ke aria hauaua,
pe te kemkeme. E teke a koko luluch nge hana nenge pomai ero pe a ngau
luluch nge iri ero pule.
12-13 ✡Pe iri nenge leteria manmanna nge Kristus ero, iau lek ume nge e
amnei teu langa reria poinga mur ero. Iange NeHalang i sipona lape amnei
teu langa reria poinga mur. Pe iri nenge leteria manmanna nge Kristus, imo
amo ume nge a amnei teu langa reria poinga mur. Iange NeHalang nena
helenga hele ke teke, “None nenge tu luluch nge imo pe popoi poinga poreke
ngana, a hile hote i ke lasus toto.”

6

A Hepengia Ure Meena Ngana Nenge Lohotot Nge Imo Kenek

1 Iok, nenge teke amoe nge imo letena inin taua neingana e, urana nge
mene i lange NeHalang nena hana mur ke te amnei teu langa ure meena
ngana nem. Pe pomerei nenge laia nge hana kelkel ngana mur nenge te eteia
NeHalang ero ke te amnei teu la ia?
2 ✡A eteia ero kai? Imo NeHalang nena hana mur nge lape a amnei teu
langa hehei pe hana nga kileng lochloch ngana nga ich reria poinga mur. Pe
nenge teke nakumo nge a poia ume palaungana nem nenge lape lohot kura,
pomere nge nakumo ero nge a hepengia ure kinkino ngana nemur nenge
lohotot nga tunangamo heueu nei?
3 Pe a eteia lokai? Ita lape ta amnei teu langa angkelo mur reria poinga
mur pule. Ke pomalam nakura nge ta amnei teu langa poinga nemur nga
ich pule.
4 Pe nenge teke poinga e lohot, lape a laia nge mele nenge rahite ume unne
nga mata nenge NeHalang ero ke hepengia?
5 Ia pomerei, amoe nge imo letena matana nge hepengia poinga nenge
lohot nge hana nai nem ero? E poia helenga nei ke e teke e hemeia imo,
6 iange amo e nge imo mene neingana kela hana nenge leteria manmanna
nge NeHalang ero te hepengia reria hunhelinga.
7 Pe e hele pengpeng lange imo; Imo a hunel mulmule nge imo iange
poinga nenge a nanasia Kristus a altaua ke ulolo. Iau e teke apoi ke pomai
koi: Nenge teke te poi poreke imo ma te kemeia lem ure, a chumele mene.
8 Pe ero. Imo titimo hel. Pe apoi poreke helel pe a keme helel nge imo kura.
9 ✡Pe lape e hele pengpeng lange imo ke pomai; Mele hel nenge te popoi
poinga poreke ngana lape teteu langa NeHalang nena naualanga pe nekinga
ero toto. Anau ala amo ke nek iange lape mele hel te channanga ia imo.
Salaunga kina mur pe iri nenge te heto hekeke aetapuna mur pe nenge
te heporekreke leinga pe hana nenge te salaulau ke mange hehei pe hana
nenge te heporeke mulmule hana mur,
10 pe iri nenge te kemkeme pe nenge te teke iri toro manaia ure mur, pe
nenge tein halali pe iri nenge te ngailelele mele hel pe nenge te ua tototo ia
mele hel reria ure mur; iri lochloch ngana nenge te popoi ke pomai lape teteu
langa NeHalang nena naualanga pe nekinga ero toto.

✡ **5:11:** 2Te 3:6; Tit 3:10 ✡ **5:12-13:** Deu 13:5; 17:7 ✡ **6:2:** Hem 20:4 ✡ **6:9:** Kal 5:19-21; Epe 5:5; Hem 22:15

11 ✡Pe amo hel nge imo, nge nike a popoi ke pomam pe heueu nei ero ol.
NeHalang Opene helemlem tote imo lo pe hesilei hote imo ke nena hana mur
toto ia imo. Pe a lohot ke a pengpeng toto nga matana lo. Poi ke pomam lange
imo iange Non Soke Iesus Kristus mete ke hemas mule imo.

A Heto Heke NeHalang Nga Singimo Pule

12 ✡Amo hel nge imo te teke, "Ure lochloch ngana, ta poia nga lemere ngara.
Teheo ele ero." Pe e hele lange imo, ure hel te halaua ita ero. Ke lemek ero
nge sak iuch ia ute pele nenge tak tele iau ke e nanas menmene.
13 ✡Amo hel te hele pule ke te teke, "Ngaunga i sara ana ia ke sara menmene
ngaunga." Pe e hele lange imo, NeHalang lape poia ure nai nem ke tehet.
Ke pomalam a nauele singimo ke nek pe a hesalangia ero iange singimo i
salaunga ana ure ia ero. Singimo i Non Soke nena ure ia ke a heto heke Non
Soke nga singimo.
14 ✡NeHalang hemaul heke mule Tuna nga metenga nga nena kerkerenga
pe lape hemaul heke mule ita pule.
15 ✡Imo a eteia nei ero kai? Singimo mur elle mana luluch nga Kristus
singina. Pe nenge teke e mene Kristus singina unne pe e heluluch tele nga
hei salaunga kina e singina, nem nakuna poreke toto.
16 ✡Mele nenge ma luluch nge hei salaunga kina e singina elle mana luluch
nga hei nem singina. Iange helenga nenge ma sio nga NeHalang nena
alalaha hele ke teke, "Non nem pe hei nem singiria lape lohot ke elle mana."
17 ✡Pe mele nenge tal teu luluche i langa Non Soke Opene, lape lohot ke elle
mana luluch nga Non Soke Opene.
18 Ke pomalam ahul rumemo ia salaunga ana poinga pe a hile tote. Iange
poinga poreke ngana hel nenge hehei pe hana te popoia tu mana nga singiria
nge hot. Pe iri nenge te salaulau te heporeke tote singiria.
19 Imo a eteia ke singimo nemur imo sipomo lemo ia ero. Opepengpeng
nenge NeHalang tunge lange imo pe tuteu nge imo ke ulolo, nena pele laka
singimo nemur. Ke singimo i NeHalang nena ure ia.
20 ✡NeHalang mene mule imo nga uru nge palaungana toto ke pomalam a
heto heke I nga ure lochloch ngana nenge a poia nga singimo.

7

Leinga Ana Poinga

1 Iok, e teke e hele teu langa ure mur nenge a hasia ana alalaha ke at nge
iau: Urana nge none ma luluch nge hei e ero.
2 Pe salaunga ana poinga mur te lohot ke elela toto lo, ke pomalam urana
nge hana lochloch elle pe elle mene i sipona nehei e pe hehei lochloch elle
pe elle mene i sipona ene e.
3 Pe a lohot ke imo elle mana nga poinga nenga leinga. Iong non nem o
tung tote iong lala nge lem hei pe iong hei nem o tung tote iong lala nge em.
4 Iong hei nem o huele singim nge em ero iange singim i em nena ure ia,
pe iong non nem o huele singim nge lem hei ero iange singim i lem hei nena
ure ia.
5 A lei hel pe aheo ele imo nga poinga nenge ama luluch ero. Pe nenge teke
a ngata hel ke ama luluch ero, iok a tunge amo etue unne nem ke a hetalaulau
pe nga hoena ama luluch mule. Iange nenge teke a nauele singimo lemene
ngana ke nek ero non poreke ngana lape helosio ia imo nga poinga poreke
ngana.

✡ **6:11:** Tit 3:3-7 ✡ **6:12:** 1Ko 10:23 ✡ **6:13:** 1Te 4:3-5 ✡ **6:14:** Rom 8:11; 1Ko 15:20; 2Ko 4:14
✡ **6:15:** Epe 5:30 ✡ **6:16:** Mat 19:5 ✡ **6:17:** Ioa 17:21-23; Rom 8:9-11 ✡ **6:20:** 1Ko 7:23; 1Pi 1:18-19

6 E heleia helenga nei pe i Non Soke na hotonga ia ero koi. E hele hot mene
ramak mana.
7 Iau lemek ke e teke hehei pe hana lochloch tepoi ke mange iau. Pe
ero iange NeHalang tunge tunginga mur nge altototo lange hehei pe hana
lochloch. Mele nena pomai pe mele nena pomau.
8 Iok, e teke e hele ke pomai lange hehei pe hana nenge telei ero pe pakar
mur: Urana nge telei ero ke pomange iau.
9 ✡Pe nenge teke te nauele singiria lemene ngana ero, urana nge telei.
Iange lape salaunga ana poinga kik heke iri pe tepoi rara pulut mana lange
hehei hel pe hana hel nenge te leia iri ero.
10 ✡Iok, e teke e tunge hotonga nei lange hehei pe hana nenge telei ke ulolo.
(Pe hotonga nei iau lek hotonga ia ero, Non Soke nena hotonga ia.) Heie ua
ene ana ero toto.
11 Pe nenge teke ua ene ana, tu mana ke pomam lola pe lei mule ero ol.
Teke merei pe la ke tu luluch mule nge ene. Pe ene iong otak hoa amo leinga
ero.
12 Pe e teke e hele ke pomai lange iri lochloch ngana hel pule nenge telei:
(Nei Non Soke nena helenga ia ero koi, iau sipok lek helenga.) Nenge teke
NeHalang nena none nehei, letena manmanna nge Kristus ero pe hei neu
lemene ke teke tu luluch nge i kura, iong NeHalang nena non nem o hile i
ero.
13 Pe nenge teke heie ene, letena manmanna nge Kristus ero pe non neu
lemene ke teke tu luluch nge i kura, iong hei nem o hile i ero.
14 Iange hei nenge letena manmanna lape o poia ene nenge letena man-
manna ero ke lohot ke i non pengpeng. Pe non nenge letena manmanna lape
o poia nehei nenge letena manmanna ero ke lohot ke i hei nge pengpeng.
Pe nenge teke ero, lape tuturia mur te eteia poinga nenge te heto hekeke
NeHalang ero. Pe heueu nei tuturia mur tetu ke te lemlem nga NeHalang
matana kura.
15 ✡Nenge teke none ma heie nenge letena manmanna ero ua nehei ma ene
ana, poia nga lemene ngana. Iong e nenge letem manmanna pe poinga nei
lohot nge iong, letem meena ia ero. Otu ke opoi tetele, iange NeHalang iua
ita ke ta nanasia poinga nenge tatu ke tanek.
16 ✡E hele ke mai iange iong hei nem o eteia ero, lape o poia em ke letena
manmanna ma ero. Pe iong non nem o eteia ero, lape o poia lem hei ke letena
manmanna ma ero.

Tatu Mana Nga Tatu Ngara Nenge NeHalang Tunge Nge Ita

17 Hotonga nei e helele ia lange iri mata mur lochloch pe lape e heleia lange
imo pule. Imo elle pe elle NeHalang iua imo nga atu ngamo nenge i sipona
tunge lange imo, pe a nanas mene atu ngamo nem ke pomalalom.
18 Nenge teke NeHalang iua none nge te riria singina lo, non nem mai hit
mule singinga ke rorol mule ero ol. Pe nenge teke NeHalang iua none nge te
riria singina ero kura, non nem la ke terir mule singina ero ol.
19 ✡Iange poinga nenge ta ririr us pe nenge ta ririr us ero, i ute pele nge
palaungana ero. Ure nenge palaungana toto ngana laka; poinga nenge ta
nanasia NeHalang nena hotonga mur.
20 Ke imo elle pe elle atu ngamo nenge a nananas ia pe NeHalang iua imo,
a nanas tau mene ke pomalalom.
21 Imo nenge aume manmana nge hana hel pe NeHalang iua imo, letemo
meena ia ero. Pe nenge teke a hottaua kue nge mene hote imo nga ume nem
pe atu mana ol, iok ananas mene kue nem.

✡ **7:9:** 1Ti 5:14 ✡ **7:10:** Mat 5:32 ✡ **7:15:** Rom 14:19 ✡ **7:16:** 1Pi 3:1 ✡ **7:19:** Rom 2:25; Kal 5:6; 6:15

22 ✡Iange mele nenge ume manmana nge hana hel pe NeHalang iua i ke
at luluch nge Kristus, lohot ke Kritus nena non nenge mene mule. Pomalam
mana nge mele nenge ume nge hana hel ero. Nga etue nenge NeHalang iua
i ke at luluch nge Kristus, mele nem lohot sapele ke Kristus nena non nenge
umume nge I.
23 NeHalang mene mule imo nga uru nge palaungana toto. Ke pomalam a
longo taua hana hel ke aume mule nge iri ero ol.
24 Titik mur pe liliuk mur, atu luluch mana nge NeHalang pe a nanas mene
atu ngamo nenge iua imo ia ke pomalam mana.

Helenga Nenga Hehei Pe Hana Nenge Telei Ero

25 Iok, imo ahas at nge iau pe ara heke hehei pe hana nenge telei ero
aria helenga. Non Soke nena helenga unne langa nem ero pe lape e hele
hote letek tuanin ngana mur lange imo. Pe lape letemo manmanna nga lek
helenga iange NeHalang letena ia iau ke ulolo.
26 Heueu nei ure meena ngana mur halang te lohotot. Ke pomalam urana
nge imo hehei pe hana nenge alei ero atu ke pomalam mana ol.
27 Imo nenge alei lo alei hel lola, pe imo nenge alei ero kura alei ero ol.
28 Pe nenge teke o tango lem hei ke olei, o poia poinga poreke ngana e nga
nem ero la. Pe nenge teke hei malolong e lei, i poia poinga poreke ngana e
ero pule. Iau e teke epoi ele imo nga ure meena ngana mur nenge lohot ke
kokoes manmana nge hehei pe hana nenge te lechlei.
29 Titik mur ure nenge e teke e heleia ngana koi nei; Etue hetala ngana
heroi toto lo. Ke pomalam nga etue unne nenge tu nei ol, imo nenge alei
letemo langa poinga nenga leinga ero. Letemo tu mana ke pomanga iri
nenge telei ero.
30 Ke pomalam mana nge iri nenge te tangtang pe iri nenge te iechech pe
iri nenge te olol ure. Iri nenge te tangtang leteria poi ke mange iri nenge te
tang ero pe iri nenge te iechech leteria poi ke mange iri nenge te iech ero pe
iri nenge te olol ure, leteria poi ke mange iri nenge reria ure ero.
31 ✡Pe iri nenge te popoia aria ume nga ure nemur nga ich nei leteria poi
ke mange hana nenge muteria taua ure mur nga ich ero. Iange ta eteia ke
ich nei lala nga het nganngana lo.
32 Iau e teke letemo una rara nga ute hel ero. None nenge lei ero letena tu
mana nga Non Soke ana ume. Pe letena una ngana nga nenge teke poia Non
Soke letena ke iech.
33 Pe non nenge lei letena unaia ure nemur nga ich nei, iange teke poia
nehei letena ke iech.
34 Ke pomalam ure nai te taktele helia i. Pe hei nenge lei ero pe hei
malolong nenge lei ero toto, leteria una nga poinga nenge te tung tote
singiria pe operia lange Non Soke iange te teke te poia Non Soke letena ke
iech. Pe hei nenge lei, letena una ia ure nemur nga ich nei iange teke poia
ene ke letena iech.
35 E heleia helenga nei iange e teke e halaua imo. Lemek ero nge etal heke
ure meena ngana lange imo. E teke e halaua imo ke a nanasia poinga nge
pengpeng pe mutemo taua Non Soke nga ure lochloch.
36 Pe nenge teke none lemene ke leia hei malolong mera ngana e pe amnei
nga letena nge popoia poinga nenge urana ero lange hei neu, iok, la ke iri nai
telei hel mana ol. Ute pele nge poreke nga nem ero.
37 Pe nenge teke none nauele singina lemene ngana mur ke nek pe i sipona
letena haka ke teke lei ero, poinga nem urana.

✡ **7:22:** Plm 16; 1Pi 2:16 ✡ **7:31:** 1Io 2:17

38 Ke pomalam none nenge leia nehei malolong ngana e poia poinga nge urana. Pe none nenge tu mana pe leia heie ero, poia poinga nenge urana toto.

39 ✡Hei nenge lei urana nge tu luluch mana nge ene ke nek. Pe nenge teke ene mete, ute pele poi ele i nge lei haka mule ero. Pe nenge teke lei haka mule, leia none nenge letena manmanna nge Non Soke.

40 Nga letek e teke hei nem lape mene iechinga palaungana nga nenge teke tu mana pe lei haka mule ero ol. Pe e eteia ke NeHalang Opene tunge lete matana ngana nei at nge iau.

8

Ngaunga Nenge Te Kalongia Lala Nge Aetapuna Mur

1 ✡Iok, nga lemo alalaha a onteia iau nga ngaunga nenge te kalongia lala nge aetapuna mur. Ita lochloch ta eteia ure nei lo. Pe letera matana ngana mur poia ita ke tatal heke totote ita nge mele hel.

2 ✡Iri nenge te teke te etei toto lape te eteia ute pele ero.

3 Pe mele nenge mutena tau tote NeHalang lape mene lete matana ngana nge NeHalang.

4 ✡Iok, nga poinga nenge te ngaua ngaunga nenge te kalongia lala nge aetapuna mur: Ita lochloch ta eteia ke NeHalang elle mana pe itoro mana tu ke maulul pe aetapuna pele tu ke maulul nga ich nei ero toto.

5 Hana halang te hetue ure hel nga tapa pe nga ich ke te teke non soke pe nehalang ia iri. Pe ure nemur iri Non Soke pe iri NeHalang ero toto.

6 ✡Ita ara Soke NeHalang elle mana, ngana laka Temere NeHalang itoro. Non elle mana nenge ala hote ure lochloch pe nena hana mur toto ita. Pe ara Non Soke laka Iesus Kristus i toro mana. NeHalang ala hote ure lochloch iange huna nge I mana pe ta mene maulinga ke koko nge I.

7 Pe hulua halang te eteia nei ero. Iange te nanas tau tote aetapuna mur pe leteria mallaha kenek ero nga etue nenge te ngaua huros nenge te kalongia lala nge aetapuna mur. Pe te amneia ke te poia poinga poreke ngana.

8 Pe ngaunga nenge ta ngaua poia ita ke tala rochroi nge NeHalang ero. Pe pule ta ngaua pe poia ita ke ta urana nga NeHalang matana ero pe nenge teke ta ngaua ero poia ita ke ta poreke nga NeHalang matana ero.

9 ✡Pe a nauala ke nek iange lape lemo poinga nenge angau pulut mene ngaunga nemur, helosio ia iri nenge leteria manmanna ngana kino mana ke te losio teu mule nga poinga poreke ngana.

10 Nenge teke mele nenge letena manmanna ngana kino mana, naue iong nge o ngaungau nga hatanga nenge aetapuna mur, lape mele nem letena haka ke ngaua huros nenge te kalongia lange aetapuna mur pule.

11-12 ✡Ke letem matana ngana nem heporeke Iesus nena none nenge letena manmanna ngana kino mana. Iange iong opoia i ke amnei teu ke nek nga utar nenge poreke pe utar nenge urana ero ol. Pe mele nem Kristus mete ke mene mule i ke ulolo. Ke poinga nenge o poia poinga poreke ngana lange tim e ke pomam, o poia poinga poreke ngana lange Kristus ke ulolo.

13 ✡Ke nenge teke e ngaua ngaunga e pe e heporeke Non Soke nena none ke losio teu mule nga poinga poreke ngana, lape e ngau mule huros ero ol. Pomalam lape e poia tik e ke losio mule ero.

✡ **7:39:** Rom 7:2-3 ✡ **8:1:** Ume 15:29 ✡ **8:2:** Kal 6:3 ✡ **8:4:** Deu 4:39; 6:4; Kal 4:8 ✡ **8:6:** Epe 4:5, 6 ✡ **8:9:** Rom 14:13-15; Kal 5:13 ✡ **8:11-12:** Rom 14:15, 20 ✡ **8:13:** Rom 14:21

9

Hekulkulonga Paulus Iech Nge Mene Uruna Ero Nga Nena Ume

1 ✡Iau Non Soke nena hekulkulonga, pe ute pele nge poiele iau nge e umeia
nena ume ero. E naue ara Non Soke Iesus nga matak ke ulolo? Pe lek ume
nei laka nenge poia imo ke a lohot ke nena hana mur imo nem.
2 ✡Mele hel te teke iau hekulkulonga e ero pe imo a eteia ke iau hekulku-
longa e, iange lek ume nganangana lohot pe tal apena pe penna nge imo ke
ulolo.
3 Nenge teke hana tetue iau nga helenga lape e hele ala ak ke mai koi,
4 ✡Pomerei nge imem nai Parnapas nenge moume ke mo halaua imo?
NeHalang hekerkereng ia imem ke mo poia ume nei, pe pomerei nenge a
nau at nge imem nga ngaunga pe ech unne ero?
5 Non Soke titina mur pe hekulkulonga mur pe Petrus te mene hehei nenge
leteria manmanna ke te leia iri. Pe pomerei nge imem mai? Imem, toinge mo
mene lemem hehei mur ke tei luluch nge imem nga ume nei iange NeHalang
hekerkereng ia imem ke mange iri pule.
6 Eh, imo letemo ma ke merei? A teke iau pe Parnapas lape mo tango rara
ume ke moume ke mo halaua imem nga motu ngamem?
7 Palinga hel ana hana mur te olol iri siporia aria ngaunga ero. Amo tei
nenge tue ume e pe ngaua ngaunga e nga ume nem ero? Mele nenge nauele
kolok mur lape pip hote kolok heheina siuria eina pe inia pule.
8 Helenga nei lohot nga ita non letera matana ngana mana ero. Hotonga
heleia ke elle mana ke pomai.
9 ✡Ke Hotonga nenge Moses hele ke teke; “Nga etue nenge kolok i hakaka
nga uit nganangana ke poi hotote paena mur, atom ele hanna ero.” Pomerei
nenge NeHalang poia helenga nei, letena ia kau kolok neu mau?
10 ✡NeHalang letena ia ita ke ngana laka nenge poia helenga nem. Ke mele
nenge tutua pe nenge lululu, nga leteria nge teu te eteia ke lape te mene
ngaunga nga reria ume nenge te poia.
11 ✡Ure nenge palaungana toto ngana koi nei; Imem motue ngaunga
tutuna nenga Opepengpeng nga letemo ke haka. Pe singira ana ure nenge
a kalongia at nge imem i ure nenge kino mana.
12 ✡Mele hel te loloch urelu nge imo ke ulolo pe pomerei nge imem? Lemem
kerkerenga palaungana toto nge iri pe heo ngana nge mo loloch urelu nge
imo pule ma?
Pe urelu nenge toinge mo lolochia nge imo ngana koi mo mene ero. Iange
mo teke hehei pe hana tera hit tote Kristus nena helenga. Ke pomalam mo
chumele mene ure meena ngana pe mopoia poinga nem ero.
13 ✡Imo a eteia ke iri nenge te umume nga NeHalang nena tunginga ana
pele te menmene aria ngaunga nga NeHalang nena tunginga ana pele. Pe iri
nenge te popoi tunginga nga tunginga ana hatanga te mene huros unne nga
tunginga nem.
14 ✡Ke pomalam mana Non Soke talue ke teke iri nenge te haliu hotote
helenga urana toto ngana, te mene halaunga nga reria ume nem pule.
15 Non Soke talue helenga ke pomam pe iau e mene halaunga unne e ero
toto. Pe heueu nenge ehas ia alalaha nei, e tang haka halaunga nge imo ero.
E teke e mete tala mukam iange lemek ero nge mele ua toto ia iechinga nenge
tunge iau. E iech toto iange e mene uruk unne nge mele pele ero.
16 ✡Iau e haliu hotote helenga urana toto ngana pe e heto haka iau ia ero.

✡ **9:1:** Ume 22:17-18; 26:16; 1Ko 15:8-9 ✡ **9:2:** 2Ko 3:2-3 ✡ **9:4:** Luk 10:8 ✡ **9:9:** Deu 25:4; 1Ti 5:18 ✡ **9:10:** 2Ti 2:6 ✡ **9:11:** Rom 15:27 ✡ **9:12:** Ume 20:34; 2Ko 11:9 ✡ **9:13:** Deu 18:1-3 ✡ **9:14:** Mat 10:10; Kal 6:6 ✡ **9:16:** Jer 20:9

Iange NeHalang henonou hote iau ke e poia ume nem, pe nenge teke e poia
ume nem ero lape NeHalang nau urume iau nga hoena.
17 Nenge teke e haliu hote helenga urana toto ngana nga iau sipok lemek
ngak lape e mene uruk ia. Pe nei NeHalang i sipona henonou hote iau nga
ume nei.
18 Pe lape e mene uruk utar nga ume nei? Uruk toto laka lom nenge; E iech
mana nge e haliu hote helenga urana toto ngana lange hehei pe hana pe e
long heke uruk ero. Lemek ero nge e mene ute nge hehei pe hana nga ume
nenge e haliu hotote helenga urana toto ngana.

Paulus Ume Ke Halaua Hehei Pe Hana Lochloch

19 Iau non pele nena non iau ero pe eume nge mele pele ero pule. Iau sipok
e talue iau ke eume nge hulua lochloch. Iange e teke e heole hana halang ke
te nanasia Kristus.
20 ✡Nga etue nenge etu luluch nge Iuta mur e nanas taua reria poinga mur
iange e teke e heole hana halang nge iri. Iri te nanasia hotonga nenge Moses
pe iau ero. Pe e nanas mene iri iange e teke e heolole iri.
21 Pe nga etue nenge etu luluch nge iri nenge te nanasia hotonga nenge
Moses ero, e nanasia reria poinga mur pule iange e teke e heole hana
lomonmona ngana mur pule. Iau e nanasia Kristus nena hotonga pe e hile
hote NeHalang nena hotonga ero.
22 ✡Pe nge iri nenge leteria manmanna ngana kerkereng ero, etu luluch
nge iri pe epoi ke pomange iri pule. Pe eume ke kerkereng toto ke e nanasia
reria poinga mur lochloch iange e teke e heole hana halang nge iri.
23 E poia ure nemur nenge e helele ia nei iange e teke Iesus nena helenga
urana toto ngana song ke langa kileng lochlolch. Pomalam iau lape e mene
petanga unne pule nga petanga nenge lohot nga helenga urana toto ngana
nei.

Ta Song Ke Kerkereng Ke Ta Mene Tunginga

24 Imo a eteia ke songinga ana hana mur nenge te songsong iri halang pe
elle mana nge iri lape mene tunginga. Pomalam a song ke kerkereng pule ke
a mene tunginga pule.
25 ✡Iri nenge te teke te koko teu nga hesalanginga nemur tela ke te mene
hengetoro kerkereng ngana. Tepoi ke pomau iange te teke te mene tunginga.
Pe tunginga nenge te mene nem lape tu ke etue choro mana pe ita ta teke ta
poia ke ta mene tunginga nenge tu ke koko.
26 Ke pomalam e song ke kerkereng pe e song ke pengpeng mana kela
het nga songinga hetala ngana. Pe pule epal ke pomanga non nenge penna
chapar rara ero.
27 ✡E palia mautuk pe e hekerkereng ia singik ke e haliu hote helenga urana
toto ngana lange hehei pe hana pe e eulo hot tote. Ke pomalam nga hoena
lape e mene lek tunginga.

10

A Heto Heke Aetapuna Mur Ero

1 ✡Titik mur pe liliuk mur, e teke letemo la mule nga ure nenge lohot nge
rera tete mur nge nike nenge te nanasia Moses. Iri tei luluch nga ulu pe ulu
nem nauele iri ke nek pe te tamo tele nga ruach remenmen ngana ke tela nga
ele.

✡ **9:20:** Ume 21:20-26 ✡ **9:22:** 2Ko 11:29 ✡ **9:25:** Pil 3:14; 2Ti 2:4-5; 4:7-8 ✡ **9:27:** Rom 8:13; 13:14 ✡ **10:1:** Exo 13:21-22; 14:22-29

2 Iri tepoi ke pomalaka nga te mene henuninga nga ulu pe ruach pe te lohot
ke Moses nena hana mur ia iri.
3 ✡Pe iri lochloch te ngaua ngaunga nenge NeHalang nena angkelo tunge
lange iri.
4 ✡Pe iri lochloch te inia ech nenge NeHalang nena angkelo tunge lange iri
nenge lele hot nga um. Pe um nem heilang ia Kristus nge tu luluch nge iri.
5 ✡Pe ero. Halang nge iri, NeHalang iech nga reria poinga mur ero. Ke
pomalam hemete iri ke koluria masio parai mana nga ich sana lomona.
6 ✡Pe ure nenge lohot nge iri nem teke heneue ita nenge ta teke ta popoi
poinga poreke ngana.
7 ✡A heto heke aetapuna mur ero. Pe apoi ke pomange hana hel nge iri
nemur ero. Iange NeHalang nena helenga nenge tehas sue ke ululo, hele ke
teke, “Hehei pe hana teare sio ke te ngau pe tein pe te lohaka ke tehes rara.”
8 ✡Ke hehei pe hana nemur hel te poia poinga nenge te salau rara pe
NeHalang hemete iri. Pe nga etue elle mana iri 23,000 te mete lochloch. Ke
pomalam a nanasia poinga nenge iri te poia neu ero.
9 ✡Pe a ollaka hote Non Soke nga lemo poinga poreke ngana ana tuanga-
chol ero. Iange hel nge iri te poia poinga nem pe ilimo mur tehun lapue iri.
10 ✡Pe letemo inin pe a ngungunu ia NeHalang ero iange hehei pe hana
nemur, hel nge iri tepoi ke pomam pe angkelo nenge hunun, hun lapue iri.
11 Ure nemur te lohot nge iri ke heneue ita. Pe masio nga NeHalang nena
alalaha nenge tehas sue ke ululo ke hetore ita lochloch ngana, iange ta tutu
nga etue hetala ngana mur lo.
12 Ke imo nenge letemo tuanin ke a teke ames ke kerkereng nga letemo
manmanna ngana lo, a nauala amo ke nek ol, ma lape a losio pule.
13 Nenge teke ure meena ngana lohot nge imo a eteia ke ure nem lohot tala
nge hehei pe hana lo. Pe NeHalang i non nenge hele ke manmanna pe nanas
pengpeng ia nena helenga. Pomalam lape poia ure meena ngana nemur ke
te heporeke tote imo ero. I lape henonoua iong nga kue nenge halaua iong
ke omes ke kerkereng ke o takisia ure meena ngana nem.

Ahul Rumemo Ia Aetapuna Mur Pe A Nanasia NeHalang

14 Ke pomalam titik pe liliuk mur, ahul rumemo ia aetapuna mur.
15 E hele lange imo iange letemo matana lo ke imo sipomo a amnei teu ke
nek toto nga lek helenga.
16 ✡Nga etue nenge ta hele urana pe tain nga eulinga nga ngaunga nenge
Non Soke, ta lohot ke ita elle mana nga Kristus eina. Pe nga etue nenge ta
ngaua ngaunga nenge ta reke, ta lohot ke ita elle mana nga Kristus mirana.
17 ✡Ita halang toto pe ngaunga elle mana. Pe ta lohot ke ita elle mana iange
ta ngaua ngaunga elle nem mana.
18 ✡Letemo metene Israel mur. Iri te hetalaulau pe te ngaungaua ngaunga
nenge te popoi tunginga ia lala nge NeHalang pule.
19 ✡Iau mai e helele ia utar toto mai? Ngana kai ngaunga nenge te kalongia
lala nge aetapuna mur mai? Eh, e helele ia kai aetapuna mur mai?
20 ✡Ure nenge e helele ia ngana koi nei; Utar nenge hana nenge te eteia
NeHalang ero te popoi tunginga ia nga reria hatanga, te poia lange NeHalang
ero. Te poia la laka nge uneinei mur pe iau lemek ero nge atal teu luluche imo
lange uneinei mur.

✡ **10:3:** Exo 16:35 ✡ **10:4:** Exo 17:6; Num 20:11 ✡ **10:5:** Num 14:29-30 ✡ **10:6:** Num 11:4, 34; 1Ko 10:11 ✡ **10:7:** Exo 32:6 ✡ **10:8:** Num 25:1-9 ✡ **10:9:** Num 21:5-6 ✡ **10:10:** Num 16:41-49 ✡ **10:16:** Mat 26:26-28 ✡ **10:17:** Rom 12:5 ✡ **10:18:** Lev 7:6 ✡ **10:19:** 1Ko 8:4 ✡ **10:20:** Deu 32:17; Hem 9:20

21 ✡Nenge teke ain nga Non Soke ana eulinga lo, ain nga aetapuna mur aria
eulinga ero ol. Pe nenge teke a ngau nga hatanga nenge Non Soke lo, a ngau
nga hatanga nenge aetapuna mur ero ol.
22 ✡Ita ta teke ta helete inin ia Non Soke laka nga poinga nenge pomam. Ia
kikira toto ke mange i kai?

Ta Heto Heke NeHalang Ene Ke Kokoes

23 ✡ "Ita nakura nge ta poia ure lochloch." Nei manmanna pe e hele lange
imo, ure lochloch ngana te urana ero. "Ita nakura nge ta poia ure lochloch."
Pe ure lochloch ngana te halaua ita ero.
24 ✡Ke pomalam letemia mele hel ke o halaua iri pule. Letem tu mana nge
iong toro ero.
25 Huros nenge te ololia nga ingala matana o mene pe o ngau pulut mene.
Pe letem una ia onteinga nemur nenge pomai ero; "Huros nei at langai pe
tepoi utar ana ia?"
26 ✡Iange NeHalang nena helenga nenge tehas sue ke ululo, hele ke teke,
"Ich pe ure lochloch ngana nenge tetu nga ich NeHalang nena ure mur ia
iri."
27 Nenge teke mele hel nenge leteria manmanna ero, te iua iong kela o
ngau luluch nge iri, o ngau pulut mene utar nenge te tunge lange iong. Pe
ngaunga nem at ngana pe ana ume nge merei o ontei rara ia ero.
28 ✡Pe nenge teke mele hele lange imo ke teke, "Ngaunga nem te kalongia
lange aetapuna mur lo." Nga etue nenge o longe ke pomau o ngaua ngaunga
nem ero ol. Iange e teke letemia mele nenge hele lala nge iong nem, ke i pule
eteia ke ngaua ngaunga nem ero.
29 Iau e heleia a amnei teu ngamo nga ure nenge urana pe poreke ero. E
helele ia kou mele neu amnei teu ngana. Iau nakuk nge e ngau pulut mana
pe mele pele poi ele iau nga lemek ngak ero.
30 ✡Nenge teke e hele urana lange NeHalang nga ngaunga nenge e ngaua,
pomerei nenge mele pele hele poreke iau nga ngaunga nenge e heto haka
NeHalang ia?
31 ✡Ke imo pule a heto heke NeHalang nga ure lochloch ngana nenge a
popoia. Ngaunga nenge a ngaua pe utar nenge a inia, a heto heke NeHalang
ia.
32 ✡Pe atu ke nek mana, ma lape a heporeke Iuta mur pe hana lomonmona
mur pe hehei pe hana nga mata nenge NeHalang nga leteria manmanna
ngana.
33 ✡Apoi ke mange iau ke a halaua hehei pe hana. Iange iau letek ia iau
sipok ero. Letek ke e teke e halaua hehei pe hana ke NeHalang mene mule
iri.

11

1 ✡A nanasia lek poinga iange iau e nanasia Kristus nena poinga.

Poinga Nenge Ta Hetalaulau Pe Ta Popoia

2 Iau e iech toto nge imo iange letemo metene iau pe a nanasia ure lochloch
nenge e hetoro sue lange imo.
3 ✡Pe e teke a eteia ke hana lochloch aria soke laka Kristus pe hehei mur
aria soke laka eria mur pe Kristus ana soke laka NeHalang.

✡ **10:21:** 2Ko 6:15-16 ✡ **10:22:** Deu 32:21 ✡ **10:23:** 1Ko 6:12 ✡ **10:24:** Rom 15:1-2 ✡ **10:26:** Psa 24:1 ✡ **10:28:** 1Ko 8:7 ✡ **10:30:** 1Ti 4:4 ✡ **10:31:** Kol 3:17 ✡ **10:32:** Rom 14:13 ✡ **10:33:** 1Ko 9:20-22 ✡ **11:1:** 1Ko 4:16 ✡ **11:3:** Gen 3:16; Epe 5:23

4 Ke nenge teke none ruchite palpalna pe hetalaulau nem pe haliu hotote
NeHalang nena helenga nenge tunge lala nge i, hemeia Kristus nga poinga
nem.
5 Pe hehei nenge te ruchite palpalna pe hetalaulau, nem pe haliu hotote
NeHalang nena helenga nenge tunge lala nge iri, te hemeia eria mur nga
poinga nem. Poinga nem elle mana ke pomange hehei nemur nenge telak
sio lochloche palpalria ina pe te meia iri.
6 Nenge teke heie ruchite palpalna ero, urana nge te here palpalna pe te
laksue ke lasus. Pe nenge teke meia i nge te here palpalna pe te laksue iok,
urana nge ruchite palpalna.
7 ✡Pe non pele ruchite palpalna ero. Iange NeHalang umeia non nem ke
nakuna pomange I pe ngana sipona tu teu nge non nem. Pe hana nakuria pe
ngaria toto tu nge hehei.
8 ✡Iange NeHalang ume hote none nga hehei singina ero. NeHalang ume
hote heie nga none singina.
9 Pe ume hote none ke halaua heie ero. I ume hote heie ke halaua none.
10 Ke pomalam urana nge heie ruchite palpalna pe haliu hote NeHalang
nena helenga, poinga nem urana nga NeHalang nena angkelo mur mataria.
11 Oe, nem nge hehei mur. Pe nenge ita lochloch tatu ngara luluch nge Non
Soke, none tu ke i toro ero pe heie tu ke i toro ero.
12 Iange nge nike, hei nenge tengene ana lohot nga none singina, pe nga
hoena hehei te hohoe hana mur ol. Pe ure nemur te lohot ke pomalam nga
NeHalang lemene ngana.
13 Imo sipomo a amnei teu langa helenga nei: Nenge teke heie ruchite
palpalna ero pe hetalaulau lange NeHalang, poinga nem urana ma ero?
14 Nga tanau ngara, none tuahe mule i nga palpalna ina nenge hou ke
halang.
15 Pe nenge heie palpalna ina hou ke halang, urana iange nena olenga haka
ia.
16 Amo pele tuinaunau rara ero iange imem pe NeHalang nena mata mur
lochloch mo nanas mene kue nei ke pomalam mana.

Ngaunga Nenge Non Soke
(Mat 26:26-29; Mak 14:22-25; Luk 22:14-20)

17 Nga lek helenga mur nenge e tung hotote nei, lape e heto haka imo ia
ute pele ero toto. Iange e naue ke nga lemo poinga nenge a eukirau ke a
hetalaulau, ute pele nge urana lape lohot ia ero.
18 ✡E teke e hele ke pomai mukam. E longe nge te teke nga etue nenge a
hekirau ke a hetalaulau, alas hulu helel pe a are ke mullimo elle ero, pe iau
letek manmanna unne nga helenga nem.
19 Pe poinga nem lohot ke henonou hot pengpeng ia itei hel toto nenge te
nanasia helenga manmanna toto ngana.
20 Nga etue nenge a eukirau ke a ngau, a teke ma a ngaungaua ngaunga
nenge Non Soke, pe i ero la.
21 Iange nga etue nenge a ngaungau a kulala hel ero. Amo hel te hemuk-
muka ngaunga pe tein ke aria hauaua lo pe hel te metmete aria kura.
22 Pomerei? Lemo pele ero toto loma nge a ngau pe ain? Imo a teke a at
ke a hesalang ulu mene mata nenge NeHalang pe a hemeia iri nenge reria
ure ero, ae? Lape e heleia imo ke pomerei? A teke e heto heke imo nga lemo
poinga nem? Ero toto.

✡ **11:7:** Gen 1:26-27 ✡ **11:8:** Gen 2:18-23 ✡ **11:18:** 1Ko 1:10-12

23 Hengetoro nenge e mene nge Non Soke, e hetore lange imo ke ulolo:
Nga miliko nenge te tung heke Non Soke Iesus langa hana poreke ngana mur
peria, mene ngaunga
24 pe hele urana lange NeHalang. Ke het pe reke pe hele, “Mirak koi nei. A
mene pe a ngaua. A poia poinga nei pe letemo metentene iau.”
25 ✡Iok, te ngau ke het pe mene eulinga pe poia ke pomalam pule, pe hele,
“Eik koi nei a mene pe ain ia. Eik nenge NeHalang poi nena tomunga hel
heueu ngana ia. A poia poinga nei pe letemo metentene iau.”
26 Nenge nei luna mai koi, nga etue lochloch nenge a ngaua ngaunga nei
pe ain nga eulinga nei, a hele hote Non Soke mete ngana kela het nga etue
nenge at mule.
27 ✡Pe mele nenge poi esalanginga mana ke ngaua ngaunga pe in nga
eulinga nenge Non Soke, mele nem poi poreke Non Soke mirana pe eina ke
ulolo.
28 Ke pomalam imo elle pe elle anau teu la mule nga letemo ke nek mukam.
Ke het ol laka a ngaua ngaunga pe ain nga eulinga nem.
29 Iange mele nenge ngau pulut mene Non Soke mirana pe in pulut mana
nga eulinga nem pe eteia luna ero, poi haka ana nge NeHalang ke ulolo.
30 Ke ngana laka nenge imo halang singimo haleles pe a makuk leilei pe
amo hel te metmete.
31 Pe nenge teke ita sipora ta amnei teu at mule nge ita ke nek tala mukam,
nem lape NeHalang amnei teu nga rera poinga mur ero ol.
32 ✡Pe nenge teke Non Soke amnei teu at nga rera poinga mur, urana iange
i teke hetore ita ke ta erue luluch nge hehei pe hana nga ich nei ero.
33 Ke pomalam titik mur pe liliuk mur, nenge teke a eukirau ke a ngau nga
ngaunga nenge Non Soke, a kulkulala hel mukam.
34 Pe nenge teke mele mete ana toto, ngau tala nga nena pele mukam.
Iange lape a poia poinga poreke ngana pe Non Soke amnei teu langa lemo
poinga nem.
Ure hel tetu kura pe nga etue nenge eat ke e lohot nge imo, lape e hepeng
hote lange imo ol.

12

Opepengpeng Nena Tunginga Mur

1 Iok, titik mur pe liliuk mur imo a ontei iau ia tunginga mur nenga
Opepengpeng pe lape e hele teu langa nem pule. Iau e teke a eteia ure nem
kenek toto.
2 ✡Nge nike letemo manmanna nge Non Soke ero kura pe te mene imo kela
a heto hekeke aetapuna mur nenge ngaria tuteu nge iri ero.
3 ✡Ke pomalam e teke e hemallaha hote lange imo ke pomai; Mele nenge
NeHalang Opene tuteu nge i hele poreke Iesus ero. Pe pule mele nenge
Opepengpeng tuteu nge i, lape hele ke teke Iesus i Non Soke.
4 ✡Opepengpeng nena tunginga mur iri altototo, pe Ope elle mana nem
tung hote tunginga nemur.
5 Pe kue halang nge ta poia ume lange Non Soke pe Non Soke elle mana.
6 Pe ume kuena ngana mur halang nenge ta popoia. Pe NeHalang elle
mana pe i toro mana halaulaua ita nga rera ume lochloch ngana nemur.
7 Pe Opepengpeng henonoua kue urana ngana nge ita elle pe elle ke ta
halaua Non Soke nena hana mur lochloch.

✡ **11:25:** Exo 24:6-8; Hip 8:8-13 ✡ **11:27:** Hip 10:29 ✡ **11:32:** Hip 12:5-6 ✡ **12:2:** Hab 2:18-19
✡ **12:3:** 1Io 4:2-3 ✡ **12:4:** Rom 12:6

8 Ke Opepengpeng nem halaua mele hel ke te etei tote NeHalang letena
tuanin ngana mur. Pe halaua hel ke te urana toto nga leteria matana ngana
nenge te hetottore hehei pe hana.
9 Pe hel, Ope elle nem tunge leteria manmanna ngana mur. Pe iri nenge
te hemasmasia haleles kina mur, Ope elle nem mana tunge tunginga nem
lange iri pule.
10 Pe Ope nem tunge kerkerenga lange mele hel ke te popoi merakulo.
Pe mele hel te mene kerkerenga nenge te lohot ke iri hetatalonga nga Ope
elle nem mana. Pe mele hel leteria matana nga nenge te longo urumrume
NeHalang Opene pe ope altoto ngana mur, Ope elle nem tunge tunginga
nem lange iri pule. Pe Ope elle nem tunge tunginga nenge mele hel leteria
matana nga nenge te heleia mele hel reria helenga. Pe Ope elle nem tunge
lete matana ngana lange mele hel ke te hele urumrume helenga nemur luria.
11 ✡Ke Opepengpeng elle nem nena ume mur koi nei. Pe tunge ume nemur
lange mele elle pe elle nga lemene ngana.

Kristus Pomalaka Nga Aetana Pe Perperna Mur Ita

12 ✡Kristus singina elle mana ke pomanga ae tana nge elle mana pe
perperna mur halang. Ke ita hehei pe hana ita ae perperna mur pe tara elle
mana iange tatua hot nga Kristus singina.
13 ✡Hel nge ita iri Iuta pe hel iri hana lomonmona ngana mur pe hel te
umume nge hana hel pe hel te ume nge hana hel ero. Pe ita lochloch ta mene
henuninga nga Opepengpeng elle mana nenge NeHalang tunge ke tu teu nge
ita.
14 Ke ita non singira ana lala elle mana ero, singira ana lala pe lala.
15 Nenge teke mele apena hele ke teke, “Iau perim iau ero, pomalam etu
luluch nga singim ero.” Pomerei mele neu apena tu luluch nga singina kura
ma ero?
16 Pe nenge teke talngana hele ke teke, “Iau matam iau ero, pomalam etu
luluch nga singim ero.” Pomerei? Mele neu talngana tu luluch nga singina
kura ma ero?
17 Nenge teke matara rongo heke singira lochloch, lape ta longo ke merei?
Pe nenge teke talngara rongo heke singira lochloch, lape tasaka ure inan-
gana ke merei?
18 Nga NeHalang lemene ngana tal teua utarra nemur elle pe elle at nga
singira ke rorol.
19 Nenge teke singira lochloch te lohot ke apera itoro mana, lape singira
ero pe aperia i toro mana tu.
20 Ke singira unne nemur iri lochloch tetal hote singira ke elle pe rorol.
21 Poinga nei lohot nge mele ero kura nenge matana hele langa penna ke
teke, “Lemek ero iong.” Pe palpalna hele langa apena ke teke, “Lemek ero
iong.”
22 Pe nenge teke singira unne hel nemur nenge makuk mana iri ero, lape
singira tu ke nek ero.
23 Singira unne nemur nenge ta meimei ita ia ta heron hite ke nek toto. Pe
singira unne nemur nenge nakuria urana ero pe tetu kome taheo ele pe ta
nauele ke nek toto.
24 Pe singira unne nemur nenge tetu mallaha ta nauele ke nek ke pomau
ero. Pe NeHalang ume hote singira pe tal luluche ana lala mur ke elle. Pe
heto hote singira unne nemur nenge te talkomkome aria ume.
25 Ke pomalam singira unne es keke hot ke i toro ero, iri lochloch tetu ke
elle ke te halau hel pe te ume ke elle.

✡ **12:11:** 1Ko 7:7 ✡ **12:12:** 1Ko 10:17 ✡ **12:13:** Kal 3:28

26 Ke nenge teke singira unne amneia melmelenga, ta amneia melmelenga
nem nga singira lochloch. Pe nenge teke te heto heke singira unne, ta amneia
iechinga nga singira lochloch.
27 ✡Ke imo NeHalang nena hana mur, Kristus singina laka imo. Pe imo elle
pe elle Kristus singina unne ia.
28 ✡NeHalang tal hot tele hana hel nga mata nenge i ke iri hekulkulonga ke
het pe hetatalonga mur ke het pe hetoronga mur. Pe tal hote hel pule nenge te
hele pe urelu lohot manmana, pe nenge te hemasmas pe nenge te halaulaua
hehei pe hana pe nenge te nauele ume kuena ngana mur pe nenge te eteia
helenga kuena ngana mur.
29 NeHalang tal hote ita lochloch ke ita hekulkulonga ero pe ita lochloch ke
ita hetatalonga ero pe ita lochloch ke ita hetoronga ero pe ita lochloch ke ita
hana nenge ta popoi merakulo ero.
30 Pe tal hote ita lochloch ke ita hana nenge te hemasmas ero pe ita lochloch
ke ita hana nenge te eteia helenga kuena ngana mur ero pe ita lochloch ke
ita hana nenge te hele urumrume helenga luria mur ero.
31 ✡Imo mutemo tau totote tunginga papalauna mur.
Pe ana kue toto nenge lape e henonou imo ia ngana koi nei: Mutemo taua
pekngamo mur.

13

Mutenga I Ure Nenge Palaungana Toto

1 Nenge teke e heleia helenga kuena ngana e pe angkelo mur reria helenga
pe mutek taua hehei pe hana ero, lape halik palalas ulu mana ke pomalaka
nga hario alngana.
2 ✡Pe nenge teke e mene tunginga nenge lete matana ngana ana pe nenge
e hetatatalo pe e eteia ure talkomkome ngana mur nge NeHalang, pe nenge
teke e mene tunginga nenge lete manmanna ngana ana nenge heloloune
hengene mur pe mutek taua hehei pe hana ero, lape epoi ke pomanga alolap
nenge te saua nga sausaunga.
3 Nenge teke e tung lochloche lek ure mur lange iri nenge reria ure ero pe
pule e tung teu mene singik ke te makia nga oan pe mutek taua hehei pe hana
ero, lape e mene ute pele nge urana ero.
4 Mele nenge mutena tautaua hehei pe hana, tu ke nek manmana pe poi
ke urana mana pe memeleia mele hel reria ure ero pe palut laka rara ero pe
heto heke i sipona ero.
5 Ngana tano manmana pe na polo tana ero pe letena inin ke ueiuei ero pe
letena heke poinga poreke ngana nenge te poia lange i ero.
6 ✡Pe pule mele nenge mutena taua hehei pe hana, iech ele tote helenga
manmanna ngana pe poinga poreke ngana iech ele ero toto.
7 ✡Pe takisia ure meena ngana mur lochloch pe rahite letena manmanna
ngana pe mes ke kerkereng ke takisia melmelenga mur pe kulele NeHalang
ke halaua i.
8 Ke mutenga hetala ngana ero toto. Pe helenga hetatalonga nenge at
nge NeHalang lape het pe helenga kuena ngana mur nenge hehei pe hana
te helele ia lape tehet pule pe lete matana ngana nenge hehei pe hana te
menmene lape tehet pule.
9 Iange ita letera matana ngana unne sune mana pe pule ta mene lochloche
helenga hetatalonga ero.

✡ **12:27:** Rom 12:5 ✡ **12:28:** Epe 4:11-12 ✡ **12:31:** 1Ko 14:1 ✡ **13:2:** Mat 17:20 ✡ **13:6:** Rom 12:9 ✡ **13:7:** 1Pi 4:8

10 Pe nga etue nenge ure manmanna toto ngana at, unne sune nenge ta
menmene iri nem lape tehet lochloch.
11 Ana helenga laka nenge; Nga iau kino ngak e hele ngak pe e amnei teu
ngak nga ure mur pe letek tuanin ngak pomange aina kinkino ngana. Pe nga
etue nenge iau palaungana ol e hile hote poinga nenge aina kinkino ngana
ke lasus sapele.
12 Heueu nei tanau piriuriu mene NeHalang ke pomanga ute hel nge hussu
asa mana nga silonga pe nga hoena lape ta naue i ke mallaha toto ol. Heueu
nei ta etei par manmana pe nga hoena lape ta etei lochloche ol. Lape ta etei
lochloche ke pomange I nge etei lochloche ita.
13 ✡Pe ure mol nenge tetu ke kokoes ngaria koi nei; lete manmanna ngana
pe kukul alanga pe mutenga. Pe ure nenge palaungana toto nge iri mol,
ngana laka mutenga.

14

Tunginga Mur Nenga Opepengpeng Nenge Palaungana Toto

1 ✡Iok, aume ke kerkereng toto ke a mene poinga nenge mutemo taua hehei
pe hana. Urana nge a mene tunginga mur nenge at nga Opepengpeng. Pe
tunginga nenge palaungana toto ngana laka nenge hetatalonga.
2 Pe mele nenge mene tunginga nenge helele ia helenga kuena ngana mur,
hele lala nge hehei pe hana ero, hele lala nge NeHalang. Iange helenga
nenge helele ia iri nem i helenga talkomkome ngana mur nenge at nga
Opepengpeng pe hulua te eteia luna ero.
3 Pe iri nenge te hetatalo hotote NeHalang nena helenga, te halaua hehei
pe hana pe te hekerkereng ia leteria manmanna ngana pe te poia leteria ke
ma ke nek.
4 Iri nenge te helele ia helenga kuena ngana mur te hekerkereng mulmule
iri siporia. Pe iri nenge te hetatalo hotote NeHalang nena helenga te
hekerkereng ia hehei pe hana lochloch, nga mata nenge NeHalang nga
leteria manmanna ngana mur.
5 Iau mutek ke e teke toinge amene tunginga nenge a helele ia helenga
kuena ngana mur. Pe mutek toto ke e teke amene tunginga nenge a hetatalo
hotote NeHalang nena helenga. Nem i ure palaungana iange lape halau tote
hehei pe hana. Pe nenge teke a helele ia helenga kuena ngana mur, urana
nge a hele hote helenga nemur luria. Ke pomalam lape halaua hehei pe hana
lochloch nga mata nenge NeHalang.
6 Titik mur pe liliuk mur, nenge teke eat nge imo pe e hele ia helenga kuena
ngana hel pe e hele hote luna lange imo ero, lape e halaua imo ke merei?
Nenge teke e hele lange imo nga helenga nenge NeHalang tunge at nge iau
pe e tunge lete matana ngana lange imo, pe e poia helenga hetatalonga pe e
hetore imo nga helenga nemur luria, lape e halaua imo ke nek.
7 Ure nemur nenge ngaria te tuteu nge iri ero ke pomanga iu pe hario, tepoi
ke pomalam pule. Nenge teke elle alngana altoto pe e alngana altoto lape ta
nanasia tei ke tatul heke peunga kanna?
8 Pe nenge teke ngalum paena alngana ke nek ero, lape hana te lohaka ke
tela nga hunelinga ma ero?
9 Imo pule apoi ke pomalam. Nenge teke a heleia helenga e nge altoto lange
mele, mele nem lape eteia helenga nem luna ke merei? Lem helenga nem
lape hesil sio mana paiam.
10 I manmanna ke helenga altoto ngana mur halang tetu nga ich nei. Pe
helenga lochloch ngana nem luria pule la.

✡ **13:13:** 1Te 1:3 ✡ **14:1:** 1Ko 12:31; 14:39

11 Pe nenge teke mele heleia helenga e pe e eteia luna ero, nakuna
pomanga i nena nga kileng e pe iau lek nga kileng e.
12 Ke imo apoi ke pomalam mana iange a teke amene tote tunginga nemur
nga Opepengpeng. Pe urana nge a mene tunginga nenge halau tote mata
nenge NeHalang.

Utar Nenge Ta Poia Pe Ta Heleia Helenga Altoto Ngana

13 Ke pomalam mele nenge teke hele nga helenga altoto ngana, urana nge
hetalaulau pe onteia NeHalang nga tunginga, tunginga nenge halaua i ke
hemallaha hote helenga nem luna.
14 Iange nenge teke e hetalaulau nga helenga nenge altoto, opek hetalaulau
pe letek tuanin ngana tu nga hetalaulaunga nem ero.
15 Ke lape epoi ke pomerei? Iau e teke e hetalaulau nga opek pe e
hetalaulau nga letek tuanin ngana pule. Pe e teke e peupeu nga opek pe e
peupeu nga letek tuaninin ngana pule.
16 Ke nenge teke mele hel tetu luluch nge iong pe te esia iong nge o heto
hekeke NeHalang nga opem mana, iri lape te hele ke merei? Lape te hele ke,
“Oe Manmanna.”? Pa nem ero iange te eteia utar nenge o helele ia ero.
17 I manmanna ke lem hetalaulaunga nenge opoia lange NeHalang urana,
pe hetalaulaunga nem hekerkereng ia mele hel nenge tetu luluch nge iong
leteria ero.
18 Poinga nenge ta helele ia helenga altoto ngana i urana. Iau e popoia ke
halang lo pe e hele urana toto lange NeHalang nga nem.
19 Pe nga etue nenge hehei pe hana nga mata nenge NeHalang te heukirau,
e teke e hele nga helenga nenge te eteia ke e hetore iri. E hele ngak ia nem
urana toto nga nenge ehele nga helenga altoto ngana nemur.
20 ✡Titik mur pe liliuk mur, letemo tuanin ngana poi ke mange aina kinkino
ngana ero. Letemo tuanin ngana poi ke mange hehei pe hana nenge te mera
lo. Pe urana nge apoi ke manga mamau mur nenge te popoia poinga poreke
ngana mur ero.
21 ✡NeHalang nena helenga nenge tehas sue ke ulolo hele ke teke,
“Lape e poia hana lomonmona ngana mur
nenge reria helenga altoto ke te hele lange hana nemur,
pe hana nemur lape te longo taua iau ero toto.”
22 Ke helenga altoto ngana nemur tepoi ke manga lala nenge heilangia
NeHalang nena kerkerenga palaungana lange iri nenge leteria manmanna
ero. Pe helenga hetatalonga halaua iri nenge leteria manmanna.
23 ✡Ke nenge teke hehei pe hana nga mata nenge NeHalang te heukirau
pe te helele nga helenga altoto ngana mur, pe iri nenge te eteia ero pe iri
nenge leteria mamanna ero tei teu pe lape te hele ke teke, “Imo nge lape amo
hauhaua iam!”
24 ✡Pe nenge teke a hetatalo hotote NeHalang nena helenga nemur, nenge
tunge lala nge imo pe iri nenge leteria manmanna ero tei teu, lape lemo
helenga nemur tua tote leteria nga reria poinga poreke ngana mur.
25 Pe leteria tuanin ngana mur nenge tetal komkome lape te hele hote nga
mallaha. Pe lape te tualou sio pe te heto heke NeHalang pe te hele ke te teke,
“Manmanna toto ke NeHalang tu luchluch nge imo!”

Ume Nemur Nenge Ta Hetalaulau Pe Tapopoia

26 ✡Titik mur pe liliuk mur, ure nenge e teke e helele ia ngana koi nei: Nga
etue nenge a eukirau ke a hetalaulau, mele mene peunga pe mele hetottoro
pe mele hele hotote NeHalang nena helenga nenge tunge lala nge i, pe mele

---

✡ **14:20:** Epe 4:14 ✡ **14:21:** Isa 28:11-12 ✡ **14:23:** Ume 2:13 ✡ **14:24:** Ioa 16:8 ✡ **14:26:** 1Ko 12:8-10

helele ia helenga altoto ngana pe mele hele hotote luna mur. A poia ure
lochloch ngana nei ke a hekerkereng ia mata nenge NeHalang.
27 Nga nenge a hele nga helenga nenge altoto amo mol mana te hele. Elle
hele ke het pe nai ngana ke het pe mol ngana pe het sapele. Pe mele e pule
nge hele urume helenga nemur luria.
28 Pe nenge teke mele e nge hele urumrume helenga mur luria ero, iok,
mele nenge teke helele nem reng mana pe hele mana lala nge NeHalang nga
letena ol.
29 ✡Pe hetatalonga iri nai ma mol mana te hele pe imo lochloch a longo teu
langa reria helenga tang ngana ke nek.
30 Pe nenge teke NeHalang nena helenga lohot nge mele nenge kilkila nga
lamam, i nenge helele nem reng mukam.
31 A nanasia poinga nei ke imo elle pe elle a hele hote NeHalang nena
helenga. Pomalam lape hehei pe hana te eteia pe hekerkereng ia iri.
32 Hetatalonga mur te haliu hotote NeHalang nena helenga pe te hele ke
het nga iri siporia lemeria ngana mana.
33 Iange NeHalang i non nenge hepiriu elele ure mur ero. Pomalam
lemene ke teke tatu ke nek pe letera pulu ala nga ute e ero.
Nga etue nenge hehei pe hana nga mata nenge NeHalang te eukirau ke
teole haria,
34 ✡hehei iri muka ia helenga e ero. Iri teare ke tereng mana ke pomanga
Iuta mur reria hotonga hele ngana.
35 Pe nenge te teke te etei teu langa ute, tela mule nga reria pele ol laka te
ontei hotote eria mur ol. Ke heo ngana toto nge heie hele nga etue nenge iri
mata nenge NeHalang te hekirau iange lape hemei mule i.
36 Lape NeHalang nena helenga huna nge imo pe imo nge a tung hote
iam ae? Pe lape helenga nem la nge mele hel ero pe lohot mana nge imo,
manmanna kai?
37 ✡Mele nenge teke i hetatalonga pe mene lete matana ngana nga
Opepengpeng, urana nge heleia pule ke teke ure nemur nenge ehas ia lala
nge imo nei, Non Soke nena hotonga mur ia iri.
38 Pe nenge teke lemene ero ia, iok a longo taua i ero.
39 Ke pomalam titik mur pe liliuk mur, a hetatalo hote NeHalang nena
helenga nenge tunge lala nge imo ke kerkereng. Pe aheo ele imo nge a hele
nga helenga altoto ngana mur ero.
40 A poia ure lochloch ngana ke urana pe a nanasia ke pengpeng.

15

Kristus Maul Haka Mule Ngana

1 Iok titik mur pe liliuk mur, e teke letemo metene helenga urana toto
ngana nenge e haliu hote lange imo ke a mene pe letemo manmanna ngana
mes ke kerkereng ia ke ulolo.
2 Ke nenge teke a rahite helenga urana toto ngana nenge e haliu hote lange
imo ke kerkereng, lape NeHalang mene mule imo. Pe nenge teke letemo
manmanna ia ero lape helenga urana toto ngana nem halaua imo ero toto.
3-4 ✡Helenga nenge e mene i helenga nenge palaungana toto pe e heleia
lange imo lo. Ana helenga koi nei:
“Kristus mete ke saua rera poinga poreke ngana mur ke te lasus toto.
Tealo hite I pe ma ke etuene mol nga polo
pe nga etue mol ngana maul haka mule.

✡ **14:29:** 1Te 5:21 ✡ **14:34:** 1Ko 11:3; 1Ti 2:12 ✡ **14:37:** 1Io 4:6 ✡ **15:3-4:** Isa 53:5-12; Mat 12:40; Ume 2:24-32

Pe nem pete tote NeHalang nena helenga nenge te hassue ke ulolo.”
5 ✡Pe hetei hote i lange Petrus, ke het pe hetei hote i lange hekulkulonga
analoch pe nai nem.
6 Ke het hetei hote i lange nena hana mur lochloch nenge leteria man-
manna nge i ke te esia i ke hele nga etue elle mana. Hana nemur aria
sisalanga ele haka toto nga nenge iri ana non kina lime iri lime (500). Hana
nemur hel te mete lo pe halang tetu ke te maulul kura.
7 ✡Pe hetei hote i lange Ieims pule ke het pe nge hekulkulonga ana hana
mur lochloch.
8 ✡Pe nga hoena toto ol hetei hote i at nge iau, pe iau epoi ke pomalaka nga
mele nenge te hoho lele.
9 ✡E hele ke pomai iange iau e ele sio mana nge hekulkulonga mur. Pe
urana nge a hetue iau ke hekulkulonga ero iange e heporeke tote hehei pe
hana nga mata nenge NeHalang.
10 ✡Pe NeHalang letena ia iau ke pomalam e lohot ke iau non nenge pomai.
Pe eume ke kerkereng toto nge hekulkulonga mur, ke pomalam letena
poreke ngana nem hesil sio mana nge iau ero. Pe iau toro e poia ume nei
ero iange NeHalang letena poreke ngana halaulaua iau nga ume nei.
11 Pe nenge teke e haliu hote helenga pe letemo manmanna pe hekulku-
longa nemur pule te haliu hote helenga pe letemo manmanna, ute pele nga
nem ero.

Tamaul Haka Ngara Nga Metenga

12 Imem mo haliu ke mo teke NeHalang hemaul heke mule Kristus nga
metenga pe pomerei amo hel te teke iri nenge te mete lape te maul haka mule
ero?
13 Iok, nenge teke pomam, pomerei nge Kristus? Lape maul haka nga
metenga ero pule?
14 Ke nenge teke Kristus maul haka mule ero, lemem hengetoro mur lape
hesil sio mana pe letemo manmanna ngana nem lape luna ero.
15 Pe pule nakuna nenge imem mo pallaklaka mana ia helenga nenge mo
teke NeHalang hemaul heke Kristus. Iange nenge teke manmanna ke iri
nenge te mete te maul haka mule nga metenga ero, iok NeHalang hemaul
heke mule Kristus ero.
16 Ke nenge teke iri nenge te mete te maul haka mule nga metenga ero
Kristus lape maul haka ero pule.
17 Pe nenge teke NeHalang hemaul heke mule Kristus ero, letemo man-
manna ngana mur luria ero pe lemo poinga poreke ngana mur tetu kura.
18 Pe pule iri nenge leteria manmanna nge Kristus pe te mete, te erue mana
ke te lasus.
19 Pe nenge teke letera manmanna nge Kristus nga tatu ngara nei mana,
pe e ero ol lape ta mene poreke tote nge hehei pe hana lochloch nga ich.
20 Pe i manmanna toto ke NeHalang hemaul heke Kristus nga metenga ke
helue kue nge iri nenge te mete nge lape te maul haka pule.

Iesus I Mukaia Maulinga

21 ✡Ke none helue kue nenga metenga ke lohot nge hehei pe hana ke
pomalam none pule helue kue nenga ta maul haka mule ngara ke lohot nge
hehei pe hana.
22 Metenga at nge ita lochloch nge Antam. Ke pomalam ta maul haka mule
ngara at nge Kristus.

✡ **15:5:** Mat 28:16-17; Luk 24:34 ✡ **15:7:** Ume 1:3-4 ✡ **15:8:** Ume 9:3-6 ✡ **15:9:** Epe 3:8; 1Ti 1:15
✡ **15:10:** 2Ko 11:23 ✡ **15:21:** Rom 5:12

23 ✡Pe mele elle pe elle kulele ana etue nenge lape maul haka muleia.
Kristus helue kue lo pe nga at mule ngana, iri nenge te nanasia i lape te maul
haka pule.
24 Ol pe etue nei hetala ngana lape lohot ol: Nenge Kristus lape hekou
sue hotonga papalau ngana mur pe hana nenge reria kerkerenga halang pe
ope nga tapa sana reria kerkerenga mur. Hekou sue iri ke het pe tung heke
naungaala ana ume langa NeHalang penna.
25 ✡Iange Kristus i naungaala ana non nenge nauele kileng. Pe nauele
kileng ke la het nga etue nenge hekou sue nena ngarang mur lochloch pe
tal sue iri nga apena ene.
26 ✡Pe Kristus nena ngarang nenge lape hekou sue nga hoena, ngana laka
metenga.
27 ✡NeHalang nena helenga nenge tehas sue ke ulolo hele ke pomai, “Tal
sue ure lochloch ngana nga apena ene.” Nei mallaha ke NeHalang tuteu
luluch nga ure nemur nenge tal sue iri nga Kristus apena ene nem ero.
28 Iange Kristus lape nauele ure lochloch ngana nenge NeHalang tal sue
nga apena ene. Ke het pe Tuna Kristus lape tal sio mule i nge NeHalang
nenge tal susue ure nemur nga apena ene nem. Ke NeHalang lape nauele
ure lochloch ol.
29 Iok, a longo at nga nei: Iri nenge te mete lo hana hel te mene muria ke
te henune iri. Pomalam iri nenge te mete nem lape te mene maulinga. Pe
nenge teke manmanna ke iri nenge te mete te maul haka mule nga metenga
ero, pomerei nenge hana nemur te poia poinga nei?
30 ✡Anau at nge imem pule. Imem mo matau metenga ero pe mo rahite
ume nei ke kerkereng. Pe nenge teke helenga nem manmanna pomerei
nenge mopoi ke mai?
31 Titik mur pe liliuk mur, e hele ke manmanna toto lange imo. Nga etue
lochloch e kulala mana metenga. Pe e iech toto iange imo a nanansia ara
Non Soke Iesus Kristus pomalam e poia helenga nei.
32 ✡Iau pe hana nenge tepoi ke manga ur hinolo mur nge Epesus, mo hunel
ia helenga nem pe lape halaua iau nga letek manmanna ngana ke merei,
nenge teke iri nenge te mete lape te maul haka mule ero? Lape tapoi mana
ke pomanga helenga nenge hele ke teke,
“Ta ngau pe tain nike
iange nge rou ta mete.”
33 A nauala amo kenek iange lape mele hel te channanga ia imo. Pe atu
luluch nge hana porekreke ngana mur ero iange hana nenge pomam te he
porekreke rera poinga urana ngana mur.
34 Letemo matana ke nek mule pe a hile lemo poinga poreke ngana mur. Pe
amo hel nge imo te eteia NeHalang ero toto, ameia imo nga nei ero kai?

Singi Nenge Lohaka Mule Nga Metenga

35 Iok, nenge teke amo hel nge imo te ontei ke te teke, “Iri nenge te mete
lape te maul haka ke pomerei? Pe lape singiria lohot ke pomerei?”
36 ✡Opoi ke manga hauaua ero! Nenge teke otua sue ngaunga tutuna nenge
maulul nga ich i lape mete. Pe nenge teke otua sue nenge mete i lape matana
hot pe haka.
37 Pe ure nenge otue nem i ngaunga tutuna mana nenge pomanga kon pe
raes nganangana pe otue tana rorol ngana ero. Pe nga hoena te haka pe te
lohot ke pomanga kon pe raes ol.

✡ **15:23:** 1Te 4:16; Hem 20:5 ✡ **15:25:** Mat 22:44 ✡ **15:26:** Hem 20:14 ✡ **15:27:** Psa 8:6
✡ **15:30:** Rom 8:36 ✡ **15:32:** Isa 22:13 ✡ **15:36:** Ioa 12:24

38 Pe NeHalang tunge ngaunga tutuna nemur singiria ke pomanga tal
ngana ia. Pe ngaunga tutuna nemur nenge altoto NeHalang talue ke iri elle
pe elle singiria altoto.
39 Ke ure nemur nenge singiria, iri lochloch ke nakuria elle ero. Ita non
singira altoto pe huros mur singiria altoto pe ngie mur singiria altoto pe ruo
mur singiria altoto.
40 Ure hel tetu nga tapa pe hel tetu nga ich. Nemur nga tapa singiria ana
hemalmalinga elle mana pe altoto nge iri nemur nga ich. Pe nemur nga ich
singiria ana hemalmalinga elle mana pe altoto nge iri nemur nga tapa.
41 Chaia matana ana hemalmalinga altoto nga teio ana hemalmalinga. Pe
itoch mur aria hemalmalinga altoto pe itoch elle pe elle aria hemalmalinga
altoto nge pekngaria mur.
42 Ke iri nenge te mete pe te maul haka mule lape tepoi ke pomalam pule.
Mele mete pe tealo hite iange singina tu ke koko ero pe singina nenge maul
haka mule ia lape tu ke koko.
43 ✡Pe tealo hite singina iange punich ulu pe nakuna poreke pe singina
nenge maul haka mule ia nakuna urana pe kerkereng.
44 Ke singina nenge tealo hite nem i ich ana mana pe singina nenge maul
haka mule ia i tapa ana ure ia iange i ope mana.
45 ✡Ke pomalam NeHalang nena helenga nenge te hassue ke ululo hele ke
teke, “Antam nenge lohot tala tungana pomange ita nga ich nei.” Pe Antam
nenge lohot rume, at nga Opepengpeng pe i Ope nenge tunge maulinga.
46 (Ke anaue lo?) Singi nenge Ope ana lohot tala ero. Singi nenge ich nei
ana lohot tala ke het pe singi nenge Ope ana.
47 Antam nenge lohot tala, tepip hote i nga melete nenga ich nei pe Antam
nenge lohot rume at nga tapa.
48 Ke pomalam iri nenge reria nga ich tepoi ke mange i nenge at nga ich,
pe iri nenge reria nga tapa tepoi ke mange i nenge at nga tapa.
49 Pe ita tatu ke pomange non nenge at nga ich nei ke pomalam mana lape
nga hoena tatu ke pomange non nenge at nga tapa.
50 Titik mur pe liliuk mur, e teke e hele ke mai koi; Singira pe eira lape te
teu langa NeHalang nena naualanga pe nekinga ero, iange singi nenge ich
nei ana tu ke koko ero.
51-52 ✡A longo kenek nga helenga talkomkome ngana nei: Ita lochloch
ngana lape ta mete ero iange nga etue nenge ngalum paena alngana, lape
tahul ke ueiuei toto ke pomanga matara palun ngana. Pe iri nenge te mete
lape te maul haka pe te mete mule ero ol pe ita lochloch ke tahul ke elle.
53 ✡Iange singira nenge tu ke koko ero nei lape lohot ke i singi nenge tu ke
koko. Pe singira nenge metmete nei lape lohot ke i singi nenge mete mule
ero ol.
54 ✡Ke nga etue nenge ure nem lohot ke pomam ke singira nenge tu ke koko
ero nei, lohot ke i singi nenge tu ke koko, lape NeHalang nena helenga nenge
te hassue ke ululo hot ke manmanna sapele nenge hele ke teke, “NeHalang
hekou sue metenga ke het toto.”
55 ✡ “Metenga! Kikim ngam tu langai?
Pe lem kerkerenga nenge melmelenga ana ngai?”
56 ✡Metenga mene nena kerkerenga nenge melmelenga nga poinga poreke
ngana pe poinga poreke ngana nena kerkerenga lohot nga hotonga.

✡ **15:43:** Pil 3:20-21 ✡ **15:45:** Gen 2:7 ✡ **15:51-52:** Mat 24:31; 1Te 4:15-17 ✡ **15:53:** 2Ko 5:4
✡ **15:54:** Isa 25:8 ✡ **15:55:** Hos 13:14 ✡ **15:56:** Rom 7:13

57 Pe ta hele urana toto lange NeHalang nga ara Non Soke Iesus Kristus
kikina ngana. Nge Kristus mana NeHalang hekerkereng ia ita ke ta hekousue
poinga nenga metenga.
58 Ke pomalam titik mur pe liliuk mur, ames ke kerkereng ke ute pele
heloiloi ia imo ero. Kokoes a tung teu tote imo langa Non Soke ana ume, iange
a etia ke lemo ume nenge Non Soke nem lape hesil sio mana ero.

16

Tunginga Nenge Halaua NeHalang Nena Hana Mur

1 ✡Iok, e teke e hele teu langa um tutuna nenge lape a takiraua pe apoi
tunginga ia ke a halaua NeHalang nena hana mur. Urana nge a nanasia ke
pomanga e hele ngakia lange iri mata nenge Kalasia.
2 Nenge e hele ke e teke; Nga Sante kokoes imo elle pe elle a mene lemo
umtutuna unne hel nenge a hottau ususia pe atal lele hote unne ke ma ke
tatalo alala nike. Pomalam nga etue nenge eat lape a song ke a tango rara
mule lemo umtutuna nenge halaunga ana ero ol.
3 Pe a henonou hote hana hel ke te mene lemo halaunga ana umtutuna
nem lange Ierusalem. Pomalam nga etue nenge eat lape ehas ia alalaha
nenge hele urume iri pe e kulosia iri ke tela.
4 Pe nenge teke urana nge iau ela pule, iok iri lape tei luluch nge iau.

Paulus Nena Heninginga Mur

5 ✡Pe e teke ei tele tuele kina nenge Mesatonia mukam ke het ol laka, ela e
lohot ke enau toto imo ol.
6 ✡Pe lape etu ke mala pol luluch nge imo mukam. Lape nga lukunna ana
etue. Ke het pe imo lape a halaua iau ke ela nga kileng e pule nenge e teke
ela ia.
7 Lemek ero nge ela ke ueiuei pe etu luluch nge imo ke etue choro mana.
E teke etu luluch nge imo ke mala pol, pe nem lohot mana nga Non Soke
lemene ngana.
8 Pe e teke etu nge Epesus ke etue nenga Pentikos het mukam.
9 ✡Iange kue chach lo nenge lape e poia ume palaungana pe esei heke hana
nenge te teke tepoi elele iau nga ume nei ero.
10 ✡Pe nenge teke Timoti sauhot nge imo along teua i ke tululuch nge imo
pe a poia i ke nek, iange i umume ia Non Soke ana ume ke mange iau.
11 ✡Pe amoe nau sio mene i ke pomanga non pulut ngana pele ero. A nekia
i ke letena masio ke nek pe a halaua i nga nena inga ke at mule nge iau; iange
iau pe NeHalang nena hana mur mo kulelele i.
12 ✡Pe tira Apolos, kokoes e hele ke kerkereng toto lala nge i ke la luluch nge
titira mur hel pule ke la tenau toto imo. Pe i lemene ero nge lohaka heueu
nei, pe nga hoena nenge teke kileng urana lape lohaka pe lange imo ol.

Helenga Hel Pule

13 Atu pe a nauala manmana pe ames ke kerkereng nga letemo manmanna
ngana pe ames ia amo seilil pe a mes ke kerkereng.
14 Pe poinga nenge mutemo taua NeHalang pe hehei pe hana, a henonou
hote nga lemo ume mur lochloch nenge a popoia.
15 ✡Titik mur pe liliuk mur, a eteia ke iri lochloch ngana nenga mata nenge
Stepanus, iri tala nga tuele kina nenge Akaia nge te hulia leteria pe te ume

---

✡ **16:1:** Rom 15:25-26; 2Ko 8:1-9 ✡ **16:5:** Ume 19:21 ✡ **16:6:** Rom 15:24 ✡ **16:9:** Ume 19:8-10; 2Ko 2:12 ✡ **16:10:** 1Ko 4:17 ✡ **16:11:** 1Ti 4:12 ✡ **16:12:** 1Ko 3:6 ✡ **16:15:** 1Ko 1:16

ke te halaulaua NeHalang nena hana mur. Pe e teke e hele ke kerkereng toto lange imo ke
16 a nanasia hana nenge pomai reria poinga pe iri lochloch ngana nenge te halaua iri ke te poia ume nei.
17 Iau e iech nge Stepanus pe Potunatus pe Akaikus nge te mene mullimo pe teat ke te halaua iau nga lek ume.
18 Iau letek urana toto nge iri ke pomange imo nge letemo urana nge iri pule. Ke urana nge a heto heke hana nenge pomai.

Helenga Hetala Ngana Mur

19 ✡Iri mata nenga tuele kina nge Eisia te teke reria iechinga palaungana lange imo. Pe Akuila pe Prisila pe iri mata nenge te eukiraurau nga reria pele, te teke reria iechinga palaungana lange imo nga Non Soke ene.
20 Pe NeHalang nena hana mur lochloch nga lamai, te teke reria iechinga lange imo pule. Pe a sisa perimo nge imo elle pe elle nga poinga nenge ita NeHalang nena hana mur ta popoia.
21 Iau sipok e hassia helenga nei nga perik: Lek iechinga palaungana lange imo. Iau Paulus.
22 ✡Mele nenge mutena taua Non Soke ero lape mene maulinga ero toto. *Maranata* – Ara Non Soke at.
23 E hetalaulau ke Non Soke Iesus letena poreke ia imo.
24 Pe mutek taua imo lochloch iange Iesus Kristus kale tele ita ke ita elle mana. (Ngana laka lom!)

✡ **16:19:** Ume 18:2, 18, 26 ✡ **16:22:** Kal 1:8-9; Hem 22:20

2 Korin
Alalaha Nai Ngana Nenge Paulus Hasia Lange Korin Mur

1 Iau Paulus. Pe nga NeHalang lemene ngana iua iau ke e lohot ke iau
Iesus Kristus nena hekulkulonga. Pe imem nai tira Timoti nenge letena
manmanna ngana elle mana ke mange ita, mo hekule alalaha nei ke lange
NeHalang nena mata nge Korin pe nena hana mur nenge tetu nga kileng
lochloch ngana nga tuele kina nenge Akaia.
2 Mo hetalaulau ke Temere NeHalang pe Non Soke Iesus Kristus leteria
porekeia imo pe te poia letemo ke ma ke nek.

Paulus Hele Urana Lange NeHalang

3 ✡Ta heto heke NeHalang nenge ara Non Soke Iesus Kristus Temene. Pe i
Temere ia nenge letena poreke ia ita pe i NeHalang nenge hemasmas ia hehei
pe hana nga melmelenga mur.
4 I hemasia imem nga emem melmelenga mur ke pomalam mo hema-
sia mele hel pule nga aria melmelenga mur nga hemasinga nenge imem
sipomem mo mene nge i.
5 ✡Imem momes luluch nge Kristus ke mo takisia ure meena ngana pe
melmelenga mur. Ke pomalam NeHalang halaua Kristus pe lape hemaluche
letemem pule.
6 Pe imem mo takisia melmelenga nei ke halaua imo ke a mene maulinga
ke koko. Pe nenge teke NeHalang hemaluche letemem nga nei, imo pule lape
NeHalang hemaluche letemo pe ames ke kerkereng ke a takisia melmelenga
ke mange imem.
7 Ke imem samem kikina nge imo iange mo eteia nge lape ames ke
kerkereng ke a takisia melmelenga pe lape NeHalang hemaluche letemo
pule ke mange imem.
8 ✡Ke titik mur pe liliuk mur, imem mo teke mo helete metene imo ke
a eteia ure meena ngana nenge lohotot nge imem nga kileng nenge Eisia.
Imem moura ero totoia melmelenga nenge lohot nge imem nei. Melmelenga
nem meena kou sio tote imem ke kikimem ero nge mo takisia, pe mo naue
emem metenga ke rochroi toto.
9 Pe mo amnei ker tote nga letemem ke mo teke emem etue nenge mo mete
ia koloi. Pe ero, ure nenge lohot nei, teke henonoua imem nge NeHalang nge
i non nge hemaul heke mule hehei pe hana nga metenga pe samem kikina
ngana tu mana nge i nge lape halaua imem. Iange imem sipomem nakumem
ero toto nge mo halau mule imem ke motu ke mo maulul.
10-11 ✡Kokoes mo teke mo metmete nga ure meena ngana nemur pe
NeHalang halaulaua imem. Pe letemem manmanna ke pomai; Nenge teke
a hetalaulau emem ke kokoes, lape NeHalang longe lemo hetalaulaunga pe
halau mulmule imem. Pe hulua lape te hele urana pe te heto heke tote i nga
ure urana ngana nemur nenge tunge atat nge imem.

Paulus Nena Inga Nenge Lange Korin Mur Lohot Ero Mule

12 Imem mo palut laka totoia ure lochloch ngana nenge mo popoia nga
ich nei. Nem mene teu luluche lemem ume nenge mo poia lala nge imo.
Nga letemem mo eteia ke mo poia nga poinga nge urana pe nga poinga nge
pengpeng nenge NeHalang tunge at nge imem. Pe mo nanasia mele nga

✡ **1:3:** Rom 15:5 ✡ **1:5:** Psa 34:19 ✡ **1:8:** Ume 19:23; 1Ko 15:32 ✡ **1:10-11:** 2Ti 4:18

ich letena matana ngana ero, NeHalang letena poreke ngana mana halaua
imem ke mo poia poinga nenge pomam.
13-14 ✡Nga alalaha nenge ehas ia lala nge imo ehas ia helenga nemur nenge
a sisia pe a eteia luna ke nek. Imo a etei polia imem lo pe nga hoena lape a
etei ke nek toto ol. Ke pomalam nga etue nenge ara Non Soke Iesus at, lape
mo palut ke motal hekeke imo pe imo a palut ke atal hekeke imem. ✡

15 Iau letek here tote imo nga nei, ke pomalam nga tele ngana, e henin tele
lek inga ke e teke ela ke e lohot tala nge imo. Nga poinga nei lape a iech nge
e lohot ke henai nge imo.
16 ✡Iange e teke e lohot tala nge imo ke het pe ela nge Mesatonia, ke het pe
ela ke e lohot mule nge imo ke a halaua iau nga lek inga nenge lange Iutea.
17 Iau letek tuanin ngana song hot ke pomam pe ero, eat ke enau toto mule
imo ero. Ke nga nem a teke iau non nenge ehul hali helenga ae? Poinga
nenge e hele ke "Oe" pe e hele mule ke "Ero," nem lape e nanas mene lemek
ngak pe iau non nenge pomam ero.

18 NeHalang nena helenga tu ke manmanna ke pomalam iau pule e hele
ke manmanna. Iau non nenge e hele ke teke, "Oe" pe "Ero" mule ero.
19 ✡Iange NeHalang Tuna Iesus Kristus nenge Iau pe Sailas pe Timoti mo
haliu hote lala nge imo, I non nenge hele ke "Oe" pe "Ero" mule ero. I hele ke
"Oe" mana pe nanas mene NeHalang lemene ngana mur lochloch.
20 ✡Pe ngata ke "Oe" ke poia NeHalang nena tomunga hel ana helenga mur
ke te lohot ke manmanna. Ke ngana laka nenge ta hele ke "Oe Manmanna"
nge Kristus pe ta heto heke NeHalang iange Kristus hele ke "Oe" pe nanasia
nena helenga.
21 Pe NeHalang i sipona laka nenge poia imo pe imem ke tames ke kerk-
ereng ke hele luluch nge Kristus. Pe i sipona poia ita ke ta mene tuangaola
nge heongana nge i.
22 ✡Pe pule hesio teua nena Opepengpeng at nga letera ke heilangia nena
hana mur imem pe helue kue nenga ure manmanna toto ngana nenge teke
tunge at nge ita kura.

23 NeHalang eteia letek ke iau e pallaklaka ero. I poi ele iau ke ela nge imo
nge Korin ero, iange lape e hele inin taua imo pe e heporeke tote atu ngamo.
24 ✡Pe mo poia imo ke pomanga non nenge nauele nena hana mur nga ume
ero. Ke pomalam mo echia imo nga letemo manmanna ngana mur ero. Imo
ames ke kerkereng nga letemo manmanna mur lo pe mo teke mo ume luluch
mana nge imo ke mo poia imo ke a iech.

2

1 ✡Ke pomalam letek tuanin hote lo ke e teke lemek ero nge ela ke enau toto
imo pe e poia ure meena ngana e ke lohot nge imo.
2 Iange nenge teke e poia ure meena ngana ke lohot nge imo, itei lape poia
iau ke e iech ol? Pe ngana ma imo nenge e poia ure meena ngana ke lohotot
nge imo nem mam lom.
3 Lek alalaha nenge ehas tele lange imo huna koi nei. Imo mana a poia iau
ke e iech pe lemek ero nge ela nge imo pe a poia iau ke letek meena mule. Iau
letek manmanna ke nga etue nenge e iech, e eteia ke iechinga nem lohotot
nge imo pule.

✡ **1:13-14:** 2Ko 5:12; Pil 2:16 ✡ **1:13-14:** 2Ko 5:12; Pil 2:16 ✡ **1:16:** 1Ko 16:5-6 ✡ **1:19:** Ume 18:5
✡ **1:20:** Hem 3:14 ✡ **1:22:** 2Ko 5:5; Epe 1:13-14 ✡ **1:24:** 1Pi 5:3 ✡ **2:1:** 1Ko 4:21

4 ✡Nga etue nenge e hasasia alalaha nem letek meena pe letek una pe
matak eina sio ke halang, pe letemo meena ia nem ero. E teke a eteia ke iau
mutek tau tote imo.

Letemo Porekeia Mele Nenge Poia Poinga Poreke Ngana

5 Nenge teke mele poia mele ke letena meena, mele nem poia poinga nem
at nge iau ero. I poia lange imo lochloch. Pe lemek ero nge a tuachol sakililia
i.
6 Imo lochloch a ngata hel lo ke a teke a heleia i nga nena poinga nem, ke
nem purpur lo.
7 Pe heueu nei ol, e teke a poia i ke pomai koi: Letemo poreke ia i pe a poia
i ke nek iange lape letena meena sakilil.
8 Pe e hele ke kerkereng lange imo ke e teke a poia mele nem ke eteia ke
imo mutemo taua i.
9 Pe alalaha nenge ehas ia lange imo nem, huna laka nenge e teke enau
urume ames ngamo, ames ke kerkereng nga ure lochloch ngana nenge e
hetoro sue lange imo ma ero.
10 Nenge teke o saua mele nena poinga poreke ngana ke lasus toto pe letem
metene ero ol, iau lape e poia lange i ke pomalam pule. Nenge teke poinga
poreke ngana e lohot, iau lape epoi ke pomam pe e poia nga Kristus ene ke e
halaua imo.
11 ✡Ke pomalam non poreke ngana memeun nge ita ero ol, iange ta etei tote
nena poinga mur lo.

Paulus Longe Titus Pingana Nge Troas

12 ✡Nga etue nenge ela ke e lohot nga tuele tana nenge Troas ke e haliu hote
helenga urana toto ngana nenge Kristus, e naue ke pomanga Non Soke helue
kue nga ume nei nga lamau ke ulolo.
13 ✡Pe iau letek meena kura iange e hottaua tira Titus ero mana. Ke
pomalam e ee lange hehei pe hana nga lamau pe ramak lange Mesatonia.
14 Pe e hele urana toto lange NeHalang nge i muka ia imem ke moi hotia
Kristus nena ume. Pe poia ume nem inangana ehech ngana song ke kikina
toto nga kileng lochloch ngana ke hehei pe hana te eteia i.
15 Iange imem mo pomanga sapiu eina inangana ehech ngana nenge
Kristus poi tunginga ia lange NeHalang. Pe inangana song ke rongo heke
iri nenge NeHalang mene mulmule iri pe iri nenge lape te mete pe iri erue.
16 ✡Ke ume nenge mo poia nei, inangana lange iri nenge lape te mete pe
iri erue nem, ke pomanga ure nenge tunge metenga. Pe inangana lange iri
nenge NeHalang mene mulmule iri, ke pomanga ure nenge tunge maulinga.
Pe itei nakuna toto nge poia ume nenge pomai?
17 Hana halang te teke te mene umtutuna nga ume nenge te haliu hotote
NeHalang nena helenga, pe imem ero. NeHalang i sipona kulosia imem pe
mo hele ke manmanna nga matana ke pomanga Kristus nena hana mur toto.

3

Hekulkulonga Mur Iri Ume Ana Hana Mur Nga Tomunga Hel Heueu Ngana

1 ✡Pe imo letemo ma ke merei? A teke mo tal heke mulmule imem pullo
kai? Mele hel tehas ia alalaha ke te heto hekeke hana hel. Pe a teke mopoi ke
mange iri ke mo tunge alalaha nenge mele hel tehas ia, ke te heto heke imem
lange imo? Eh! A teke imo sipomo a hasia alalaha e ke hele urume imem?

✡ **2:4:** Ume 20:31 ✡ **2:11:** Luk 22:31 ✡ **2:12:** Ume 14:27; 1Ko 16:9 ✡ **2:13:** Ume 20:1 ✡ **2:16:** Luk 2:34; 2Ko 3:5-6 ✡ **3:1:** Ume 18:27; 2Ko 5:12

2 ✡Ero toto. Imo sipomo a pomanga alalaha nenge mohas ia nga kaka-
homem pe hehei pe hana te sisia pe te eteia.
3 ✡Pe pule lemem ume nenge mo haliu hotote helenga urana toto ngana
poia imo ke a pomanga alalaha nenge Kristus hasia. Pe hasia nga hasinga
eina ero, hasia laka nga NeHalang nenge tu ke maulul Opene. Pe has heke
nga um nenge tekole ero, has heke nga ita non kakahora.
4 Imem letemem manmanna ke NeHalang mene mule imo nga ume nenge
Kristus ke ngana koi nenge mo hele ke pomai.
5 Imem sipomem nakumem ero toto nge mo poia ume nei, pe emem
halaunga nga ume nenge mo popoia at mana nge NeHalang i toro.
6 ✡Ke i sipona poia imem ke nakumem nge imem ume ana hana mur nga
tomunga hel heueu ngana. Tomunga hel heueu ngana nem poi ke manga
hotonga nenge tehas ia ero, i ure nenge at nga Opepengpeng. Hotonga nenge
tehas ia atia metenga pe Opepengpeng tunge maulinga.
7 ✡Hotonga nenge atia metenga tehas heke nga um pe at luluch nga
NeHalang nena hemalmalinga nenge poia Moses ramana ke sinaala toto.
Pe sinaele tote Israel mur mataria ke te naue ke nek ero. Pe nga hoena
hemalmalinga nem het sio mule.
8 Pe ume nenge NeHalang nenge tunge Opepengpeng at nge ita, ana
hemalmalinga palaungana toto nga nenge hotonga ana.
9 ✡Ke nenge teke ume nenge atia metenga nge ita ana hemalmalinga, ume
nenge poia ita ke ta pengpeng nga NeHalang matana, ana hemalmalinga
pule. Pe i palaungana toto.
10 I manmanna ke pomam iange tomunga hel heueu ngana nei ana hemal-
malinga tualeme ke palaungana toto pe hemalmalinga nenga tomunga hel
nike ngana het sio toto lo.
11 Ke nenge teke hotonga nike ngana nenge het sio nem at luluch nga
hemalmalinga, tomunga hel heueu ngana nei ana hemalmalinga palaun-
gana toto, iange i lape tu ke koko.
12 Imem letemem manmanna toto nga ure nei ke pomalam moi hot
mallaha ke mo haliu hote helenga urana toto ngana.
13 ✡Imem mo poi ke mange Moses ero. Moses ramana sinaala pe poi hele
ana malenga iange lemene ero nge Israel mur te naue ure nem nge het sisio
nge i.
14 Pe leteria hit mana. Ke nga etue nei te sisia tomunga hel nike ngana
nenge Moses pe te eteia luna ero, iange nakuna pomanga malenga nem poi
ele leteria matana ngana kura. Pe nenge teke leteria manmanna nge Kristus,
lape Kristus poi sue malenga nem pe te eteia hotonga luna ke nek.
15 Ke nga etue nei tesis ia tomunga hel nenge Moses pe te eteia luna ero
iange malenga poi ele mene leteria matana ngana.
16 ✡Pe nenge teke mele hulia nena poinga mur pe nanasia Non Soke, lape
Non Soke poi sue malenga nenge poi ele letena matana ngana nem.
17 ✡Helenga nenge "Non Soke" nei, i heleleia Ope. Nenge teke Non Soke
Opene tuteu nge mele, mele nem lape tu ke poi tetele mana ol.
18 Pe ita, malenga poi ele ramara ero. Ke pomalam ta henonou hote Non
Soke nena hemalmalinga. Isipona hulia ita ke ta pomange i nga nena hemal-
malinga nenge pupuo ke papalaungana. Pe hemalmalinga palaungana nem,
at nge Non Soke nenge i Ope.

✡ **3:2:** 1Ko 9:2 ✡ **3:3:** Exo 24:12; Jer 31:33; Ezk 36:26-27 ✡ **3:6:** Jer 31:31; Ioa 6:63; 1Ko 11:25
✡ **3:7:** Exo 34:29 ✡ **3:9:** Deu 27:26; Rom 1:17 ✡ **3:13:** Exo 34:33 ✡ **3:16:** Exo 34:34 ✡ **3:17:**
Ioa 8:36; Rom 8:2

4

1 NeHalang letena ia imem pe tunge ume nei at nge imem. Ke pomalam
lemem melei tana ia ume nei ero.
2 ✡Pe mohul rumemem ia meinga ana poinga mur nenge talkomkome pe
mo pallaka ia hehei pe hana ero pe mo hetaua NeHalang nena helenga unne
e ero. Mo haliu hot pengpeng ia NeHalang nena helenga. Pomalam hehei pe
hana te amnei teu nga leteria nga lemem poinga pe te eteia ke imem hana
nenge pomai nga NeHalang matana.
3 Imem mo haliu hote helenga urana toto ngana lange hehei pe hana
lochloch, pe iri nenge lape te erue, iri mana te mene hote helenga nei luna
ero.
4 ✡Iange non poreke ngana nenge nauele ich nei, hepirit ele tote iri nenge
leteria manmanna ero, leteria matana ngana mur lo. Ke pomalam te naue
lemenge nenga hemalmalinga nge Kristus nenge lohot nga helenga urana
toto ngana nei ero. Kristus i non nenge henonou hot pengpeng ia NeHalang
nakuna.
5 Imem mo haliu hote imem sipomem lemem helenga ero. Mo haliu ke mo
teke Iesus Kristus i Non Soke pe nena hana mur imem, pe moat ke mo halau
mene imo.
6 ✡Iange NeHalang hele nge nike ke teke, “Lemenge lape lohot nga kileng
au ngana!” Ke NeHalang nem, i koi nenge poia nena lemenge ke tua nga
letemem pe tunge lete matana ngana nge imem nga nena hemalmalinga,
nenge tualeme hot nga Kristus ramana.
7 ✡Imem mo mene teua ure urana ngana nge NeHalang ke tuteu nge imem.
Pe mo poike pomalaka nga tuninga nenge tepip hote nga melete. Ke nei
henonou hot pengpeng ia ke kerkerenga palaungana nem at nge imem ero,
at mana nge Nehalang.
8 ✡Kokoes ure meena ngana halang te lohotot nge imem pe te hekou sio
tote imem ero. Etue hel letemem lilil pe letemem matana ke nek mulmule
nga motu ngamem.
9 Lemem ngarang mur tepoi porekreke imem pe NeHalang nausio mene
imem ero. Tepal poreke totote imem pe momes haka mulmule.
10 ✡Kokoes mo takis rerere Iesus mete ngana nga singimem, pomalam lape
hehei pe hana te naue Iesus maulngana pule nge tu nga singimem.
11 ✡Imem motu ke mo maulul kura pe hana te teke te hunune imem iange
mo rahite Iesus nena ume. Pe singimem i ure nenge lape mete pe het sapele
pe tu ke koko ero. Pe hehei pe hana lape te naue ke Iesus tu ke maulul kura
nga singimem nei.
12 Ke imem mo angala manmana metenga nga ume nenge lape tunge
maulinga ke koko lange imo.
13 ✡NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke, “E hele,
iange letek manmanna.” Pe imem pule mopoi ke pomalam. Mo hele iange
letemem manmanna.
14 ✡Pe mo eteia ke NeHalang hemaul heke Non Soke Iesus nga metenga pe
lape hemaul heke imem luluch nge Iesus. Pe lape mene imem luluch nge imo
ke la tatu luluch nge i.
15 Ure lochloch ngana nei lohot nge imem ke halaua imo. Pe hehei pe hana
lochloch ngana nenge NeHalang letena ia iri ke mene mulmule iri, lape te
heto heke NeHalang nena hemalmalinga ke elela toto.

✡ **4:2:** 2Ko 2:17; 1Te 2:5 ✡ **4:4:** Epe 2:2; Kol 1:15; Hip 1:3 ✡ **4:6:** Gen 1:3; Isa 9:2; 2Ko 3:18 ✡ **4:7:** 2Ko 5:1 ✡ **4:8:** 2Ko 1:8; 7:5 ✡ **4:10:** 1Ko 15:31 ✡ **4:11:** Rom 8:36 ✡ **4:13:** Psa 116:10 ✡ **4:14:** 1Ko 6:14

16 ✡Ke pomalam mo rahite ume nei ke kerkereng. Nga singimem nge hot
mo tuauna pe mo kerkereng ero ol pe opemem nenge tuteu nge imem lohot
ke heueu ngana mulmule nga etue lochloch.
17 ✡Pe ure meena ngana mur nenge te lohotot nge imem nem, i ure kinkino
mana pe lape tetu ke mala ero. Pe iri lape te halaua imem ke mo mene
hemalmalinga nenge lape tu ke koko. Pe hemalmalinga nem i ure nenge
palaungana toto nga ure meena ngana nemur.
18 ✡Ke imem letemem tu mana kou nga ure nenge mo kolkol ia kura pe
letemem tunga ure nenge mo esesia nei ero. Iange ure nenge mo esesia nei
tu ke etue choro mana pe ure nenge mo kolkol ia neu lape tu ke koko.

5

Ta Nanasia NeHalang Lemene Ngana Nga Singira

1 ✡Imem mo eteia ke singimem nei pomalaka nga pelpele nenge mo tuteu
mana ia nga ich nei, iange i lape lapusa sio. Ke nga etue nenge mo mete lape
NeHalang tunge lemem pele e nga nena kileng. Pele nem, ita non ta umeia
ero. NeHalang i sipona umeia pe ana pele lape tu ke koko.
2 ✡Heueu nei mo heperir hulu mana ia singimem nenge manga pelpele
nenge motu teu ia nei, pe mo teke moteu heke lemem pele toto ngana nenga
tapa ol.
3 Iange nenge teke mo mete, opemem teu heke sapele singimem heueu
ngana nem pe motu charchara nga mana ero.
4 Nga etue nenge motu teu nga singimem nei kura, ure meena ngana lohot
pe mo heperirir ia pe mo hile ero. Mo teke moteu heke tele lemem pele nenga
tapa, pomalam lape singimem pesa ngana nei kerkereng pe tu ke maulul
mule.
5 NeHalang i sipona poia ure nei ke lohot nge imem ke pomai pe tunge
Opepengpeng at nge imem ke helue kue nenga ure manmanna toto ngana
nenge teke tunge atat nge imem.
6 ✡Ke pomalam mo mataua ute pele ero. Mo eteia ke nga etue nenge motu
teu nga singimem nei kura, motu kangkanga nge Non Soke.
7 Pe motu ke mo nanas mene letemem manmanna ngana nga ure nenge
mo kolkolia pe mo nanasia ure nenge mo esesia nei ero.
8 ✡Ke pomalam e hele ke e teke mo mataua ute pele ero. Mo teke mo lohot
nga singimem nei pe mola nga lemem kileng nge Non Soke.
9 ✡Kokoes mo teke mo heiech ia NeHalang nga poinga nemur nenge
mutena tautaua iri. Nga etue nenge motu nga lamai pe pule nga etue nenge
motu luluch nge I nga lemem kileng huna.
10 ✡Iange nga hoena lape ita lochloch tames nga Kristus nena arenga
tapuna ngana matana, ke amnei urume rera poinga mur nenge tatu teu nga
singira nei kura pe ta popoia. Pe ita elle pe elle lape ta mene uru ke pupure
rera poinga mur, rera poinga mur nenge urana ma poreke.

Tatu Ke Elle Mule Luluch Nge NeHalang

11 Imem mo matau ala toto emem nge Non Soke nga nem, ke pomalam mo
teke mopoi heke hehei pe hana leteria ke leteria manmanna nga helenga
urana toto ngana. NeHalang etei tote imem ke nek toto pe e eteia ke imo
pule nga letemo toto a eteia imem ke nek toto.
12 Imo a teke lape motal hekeke imem pullo koi, pe i ero. Mo teke mo poia
imo ke letemo urana nge imem. Pomalam lape a tuacholia iri nenge pomai

---

✡ **4:16:** Epe 3:16 ✡ **4:17:** Rom 8:17-18 ✡ **4:18:** Kol 1:16 ✡ **5:1:** 2Ko 4:7 ✡ **5:2:** Rom 8:23
✡ **5:6:** Hip 11:13-16 ✡ **5:8:** Pil 1:23 ✡ **5:9:** Kol 1:10; 1Te 4:1 ✡ **5:10:** Ecc 12:14

reria helenga mur: Iri nenge te naue hana singiria nge hot nge nakuria
urana pe te palut laka mana ia, pe hana nemur leteria nge teu pe reria poinga
mur te palut laka ia ero.
13 Nenge teke mo hele rara pulut mana ke pomanga hauaua mur, nem
NeHalang nena ia ke nau teu lala ia. Pe nenge teke mo helele nga letemem
matana ngamem, nem lemo ia ke halaulaua imo ol.
14 Imem Kristus mutena ngana nauala tote imem iange mo eteia ke non
elle mana mene ita lochloch murra ke mete. Ke pomalam ita lochloch ta
mete pule.
15 ✡I mene ita lochloch murra ke mete, pomalam ita nenge ta maulul kura
tatu pulut mana nga lemera ngara ero. Ta heiech ia I nga tatu ngara iange I
mene murra ke mete ke mene mule ita pe maul haka mule lo.
16 Ke pomalam talun heueu nei ke la ol, mo nanasia poinga nenga ich nei ke
mo amnei urume mele nena poinga ero. Iange nge nike mo nanasia poinga
nemur nga ich ke mo heilang ia Kristus, pe heueu nei mopoi mule ero ol.
17 ✡Iange mele nenge letena manmanna nge Kristus lohot ke i non pe hei
heueu ngana ia mule. Poinga nike ngana het sio lo pe ure lochloch ngana te
lohot ke heueu ngaria mule!
18 ✡NeHalang poia ure lochloch ngana nei ke lohot ke pomai. Pomalam
poia ita ke itaul talele polong nga ume nenge Kristus poia. Pe tunge ume
nenge teke ta hele lange hehei pe hana ke itaul NeHalang talele polong.
19 ✡Imem mo haliu ke mo teke, NeHalang lele polong luluch nge hehei pe
hana lochloch nga ich ke tetu ke elle lo nga ume nenge Kristus poia. Pe letena
metene mule reria poinga poreke ngana mur ero ol, pe tunge emem ume
nenge mo haliu hote polong ana lelenga nem.
20 Ke pomalam imem mo mene Kristus hanna ke mo haliu hote nena
helenga. Pe i nakuna pomanga NeHalang i sipona haliu hotot nga halimem
ke iuiua hehei pe hana. Mo haliu hote Kristus nena helenga pe mo hele lange
imo ke mo teke, “Imo ul NeHalang ke a lele tele polong.”
21 ✡Kristus i non nenge poia poinga poreke ngana e ero toto. Pe NeHalang
ulo heke rera poinga poreke ngana mur lochloch lange i ke takisia. Pe nga
nena kerkerenga lape poia ita ke ta lohot ke ita NeHalang nena hana mur
nge pengpeng.

6

Hekulkulonga Mur Te Amneia Ure Meena Ngana

1 Imem mo ume luluch nge NeHalang pe mo hele ke kerkereng toto lange
imo ke mo teke, a hesil sio mene NeHalang letena poreke ngana nenge a
mene nem ero.
2 ✡Iange NeHalang hele ke teke,
“Nga etue nenge e talue,
e longe lemo hetalaulaunga.
Nga etue nenge e mene mule imo nem,
e halau tote imo.”
A longo ke nek! Etue nei i etue nenge NeHalang talue ke teke halaua hehei
pe hana pe mene mule iri ana etue koi heueu nei lo.
3 Imem mo nanasia poinga nenge helosio ia mele letena manmanna ngana
ero, iange lememem ero nge mele hel te hele poreke emem ume.
4 Pe mopoi ke mai koi; Mo henonou hote ke imem NeHalang nena hana
mur nenge mo umume nge i nga ure lochloch ngana nenge mo popoia.

✡ **5:15:** Rom 14:7-8 ✡ **5:17:** Rom 8:1; Kal 6:15 ✡ **5:18:** Rom 5:10 ✡ **5:19:** Rom 3:23-25 ✡ **5:21:** Hip 4:15 ✡ **6:2:** Isa 49:8

Pe mo mes ke kerkereng ke mo takisia ure meena ngana mur nenge tepoi
porekreke imem pe nenge te tunge melmelenga atat nge imem.
5 ✡Tepal ule imem pe tetal teua imem nga tuele au ngana, te molmol taua
imem ke te palia imem pe te poia imem ke mo ume sakilil pe mo mamani ke
nek ero pe mo ngau ero.
6 ✡Mo hetei hote ke imem NeHalang nena hana mur nenge mo umume
nge i nga nenge mo nanas mene poinga nge pengpeng, pe mo etei tote
NeHalang nena helenga pe letemem inin ke ueiuei ero pe mo urana lange
hehei pe hana. Pe Opepengpeng halaulaua imem ke popoia ume nem pe
pule mutemem tau totote hehei pe hana.
7 Pe mo hele hote helenga nge manmanna nga NeHalang nena kerkerenga.
Pe mo nanasia poinga nge pengpeng, pe mo rahite ke pomanga lemem kaleu
pe io.
8 Mele hel te heto hekeke imem pe hel tetal sio totote imem. Hel te heleia
ure urana ngana mur nge imem pe hel te hele porekreke imem. Hel te teke
mo pallaklaka pe imem mo heleia helenga nge manmanna.
9 ✡Hel te teke te eteia imem ero pe hulua halang te eteia imem. Hel te hele
ke te teke, “Te metmete lo laka!” Pe ero, heueu nei mo ii kura. Te ele koua
ure meena ngana at nge imem pe mo mete hot ia ero.
10 Te poia imem ke letemem meena ke halang pe mo iech manmana.
Lemem ure halang ero pe mo tunge ure nenge ele haka toto nga ure nemur
nga ich lange hehei pe hana ke te rahit tote. Lemem ute pele ero pe NeHalang
lape tunge lemem kura.
11 Imo Korin nemur, imem titimem mur pe liliumem mur laka imo. Pe mo
hele hot ke mallaha toto lange imo pe mo talkome ute e nge imo ero toto. Mo
tung tote letemem lange imo ke mutemem taua imo.
12 Ke imo amo lete tu nge imem kura pe imem emem lete tu nge imo ero ol.
13 ✡E hele lange imo ke pomanga tutuk mur imo ke e teke ta poia rera
poinga mur ke te palala helel. A tung tote letemo pe mutemo taua imem ke
pomange imem nge mutemem taua imo.

A Kangkanga Toto Hana Nenge Leteria Manmanna Ero Aria

14 ✡Imo letemo manmanna pe hana hel leteria manmanna ero, ke poma-
lam a kangkanga toto aria. Ita ta eteia ke ure nenge urana, tatal luluche nga
ure nenge poreke ero. Pe pule lemenge pe kileng au ngana tetu ke elle ero.
15 Ke Kristus pe non poreke ngana te poi ke pomalam pule. Iri nai
tetu ke elle ero. Iange non nenge letena manmanna pe non nenge letena
manmanna ero, iri nai leteria tuanin ngana mur pe reria poinga mur song
hot ke elle ero.
16 ✡Eh! A teke ta heluluch tele NeHalang nena pele langa aetapuna nena
pele? Ero toto, iange ita NeHalang nenge tuke maulul nena pele mur koi ita.
Pe NeHalang heleia ke ulolo ke teke, “Lape etu luluch nge iri pe ei luluch nge
iri. Iange iau lek hana mur ia iri pe iri aria Soke iau.”
17 ✡Pe Non Soke hele pule ke teke,
“A ua hot ke a kangkanga toto hana nemur aria.
Pe a rataua ure nenge muna ulu ero toto.
Pomalam lape emene imo.”
18 ✡Ke Non Soke nenge kikina toto hele ke teke,
“Imo Tememo iau pe iau tutuk mur imo.
Imo tatamanna pe heheina lochloch.”

✡ **6:5:** 2Ko 11:23-27 ✡ **6:6:** 1Ti 4:12 ✡ **6:9:** 2Ko 4:10 ✡ **6:13:** 1Ko 4:14 ✡ **6:14:** Epe 5:11
✡ **6:16:** Lev 26:12; 1Ko 3:16 ✡ **6:17:** Isa 52:11; Hem 18:4 ✡ **6:18:** 2Sa 7:14; Jer 31:9

7

1 Ke titik mur pe liliuk mur, NeHalang tunge helenga manmanna ngana
nemur at nge ita lo. Pomalam ta helemlem heke tote ita pe ta hile tote ure
nemur nenge poia singira pe opere ke muna ulu. Ta hile tote pe tatal sue ita
pe tatu ke ta pengpeng toto ke pomange NeHalang.

Paulus Letena Iech Toto

2 A tung tote letemo at nge imem. Imem mo poia poinga poreke ngana e
lange mele ero, pe mo heporeke mele letena manmanna ngana ero pe moua
toto ia mele nena ure ero.
3 Pe e poia helenga nei ke e teke e heporeke letemo ia ero koi. Iange e hele
lange imo lo ke e teke: Imem mutemem tau tote imo pe mo teke motu ke elle
luluch nge imo pe mo mete luluch nge imo.
4 E amneia ke e teke e hele pengpeng lange imo. Iau e iech toto pe e heto
heke tote imo. Imem mo takisia ure meena ngana halang pe letek lange imo
pe iechinga song ke elela toto nga singik.
5 ✡Nge nike mo lohot nga tuele kina nenge Mesatonia pe mo are ke nek
ero iange ure meena ngana halang te lohot nge imem. Mo hunel luluch nge
hehei pe hana hel nga lamau pe mataunga tu nga letemem.
6 Pe NeHalang hemaluche hehei pe hana leteria pe hemaluche letemem ke
ma ke nek pule nga nenge kulosia Titus ke at nge imem.
7 Pe letemem ma ke nek nga nem mana ero, letemem ma ke nek pule nga
poinga nenge a poia lange i. Ana non nana at nge imem ke teke: Imo letemo
ia lemo poinga nenge a poia pe a teke letemo elle luluch mule nge iau pe nga
nenge singimo ele iau. E longe nem pe e iech toto.
8 ✡Nenge teke alalaha nenge ehas ia nei heporeke letemo, iau letek
porekeia imo ero. Nga tele ngana letek porekeia imo iange alalaha nem
heporeke letemo pe letemo meena nga etue choro ngana mana.
9 Pe heueu nei iau e iech pe e iech ele imo nge e poia letemo ke meena ero.
Nem ero. E iech iange letemo meena ngana nem poia imo ke a hulia lemo
poinga mur. Ure meena ngana nem lohot nge imo pe NeHalang tunge lete
matana ngana nem lange imo. Ke pomalam mo heporeke imo nga ute e ero.
10 ✡Lete poreke ngana nenge lohot nga NeHalang lemene ngana poia hehei
pe hana ke te hulia reria poinga mur ke te mene maulinga. Nenge teke mele
hulia letena nga nena poinga poreke ngana, letena meena ia ero. Pe lete
poreke ngana nenge lohot mana nga ich, at ia metenga.
11 Imo letemo meena pe letemo meena ngana nem lohot nga NeHalang
lemene ngana. Anau nga ure nemur nenge NeHalang poi hote. NeHalang
poia letemo meena ngana nem ke; Kik heke letemo ke a hepengia helenga
nem, pe poia imo ke a hemallaha hote ames ngamo nga ure nem, pe poia imo
ke a naue poinga nem ke i ure palaungana ia pe poia imo ke apal nakumo ia
pe poia imo ke letemo inin pe a matau pe poia imo ke a teke ela toto nge imo
pe poia imo ke a lohot nga kue urana ngana nenge a tunge tuangachol lange
mele nenge poia poinga nem. Nga ure lochloch ngana nemur a hemallaha
hote imo ke letemo urana mana nike.
12 Pe mele nenge poia poinga nem pe non nenge mele nem poi poreke i,
tepoi heke letek ke ehas ia alalaha nei ero. E hasia alalaha nei, iange e teke a
naue ke mallaha nga NeHalang matana ke imo a tung tote imo ke a nanasia
lemem helenga mur.
13 Nenge nei mana poia letemem ke ma ke nek. Pe apoi ke pomam at nge
imem mana ero. Mo iech toto pule nga lemo poinga nenge a poia lange Titus.
Titus letena iech toto iange imo lochloch a poia i ke pomam.

✡ **7:5:** 2Ko 2:13 ✡ **7:8:** 2Ko 2:4 ✡ **7:10:** Mat 27:3-5; Hip 12:16-17

14 Imo a poia iau ke letek meena ero pe e palut laka pe e heto heke imo
lange Titus ke elela. Imem mo hele hote helenga manmanna ngana lange
imo pe a henonou hote ke lemem palutinga nenge mo poia lange Titus lohot
ke manmanna.
15 Titus letena metene mule imo nge samo loiloi pe a talsio mene imo pe a
longia i pe a longo taua nena helenga mur. Nenge nem poia i ke mutena tau
tote imo ol.
16 Pe iau e iech toto pe letek manmanna nge imo nge lape a nanasia poinga
nge pengpeng nga ure lochloch.

8

Tunginga Nenge Halaua NeHalang Nena Hana Mur

1 ✡Ke titik mur pe liliuk mur, mo teke a eteia NeHalang letena poreke ngana
nenge hesue lange nena mata mur nge Mesatonia.
2 Iri reria ure halang ero pe ure meena ngana halang te lohotot ke te totoia
iri. Pe iechinga palaungana lalalaua iri pe te tung peria ke halang.
3 E hele lange imo pengpeng, iri te tung ke halang lo pe ero iri siporia te
tung ke ele haka toto nga lemeria ngaria.
4 Pe te onteiteia imem ke te teke mo longele iri ke teume luluch nge hana
hel pule ke te tango rara umtutuna nenge halaua NeHalang nena hana mur.
5 Iri te tung tele iri lange Non Soke ke het pe te tunge iri at nge imem pule,
pe mo teke lape tepoi ke pomau ero. Ke reria ume lape te poia ke te nanas
mene NeHalang lemene ngana.
6 Ke pomalam mo hele ke kerkereng toto lange Titus ke halaua imo ke a
heule halaunga ana ume nem iange i sipona talune.
7 ✡Imo a urana nga ure lochloch, nga letemo manmanna ngana pe nga
haliunga pe nga letemo matana ngana pe nga nenge letemo hakaka ke a
halaulau, pe nga mutenga ana poinga nenge mo hetoro sue lange imo. Ke
pomalam aume ke kerkereng pule nga halaunga ana ume nei.
8 Iau e echia imo nga helenga nei ero. E esia Mesatonia nemur reria poinga
nge te tung peria pe te halaua NeHalang nena hana mur pe iau e teke enau
urume lemo ume. Mutemo tau tote NeHalang nena hana mur pule ke mange
iri ma ero?
9 ✡Imo a eteia mutenga nenge ara Non Soke Iesus Kristus lo. I nena ure
halang pe hile lochloche ure nemur pe lohot ke pomanga none nge nena ure
ero, iange teke halaua ita. Ke nga poinga nenge lohot ke nena ure ero, imo
lape a mene ure nge halang toto nge NeHalang.
10 Iau letek tuanin ngana nga ure nei song ke mai koi: Imo a talun tele ume
nei nga hesinga nenge la neu lo pe imo tala nge a tung perimo ke a halau. Pe
imo lememo toto ke a poia poinga nem.
11 Pe umtutuna hia nenge a teke a tunge, e teke a tunge ke a heule ume
nem ol. Ke pomalam lemo ume nenge a teke a poia nganangana lohot ke
manmanna.
12 ✡Nenge teke letemo haka ke a tung perimo ke a halau, NeHalang lape
letena urana nge imo nga poinga nem. I nau mana nga lemo ure nenge a
tunge. Pe ure nenge tu nge imo ero, I letena ia ero.
13 Imem lememem ero nge mo tunge ure meena ngana ke la mana nge imo
pe hana hel tetu ke tepoi tetele mana. Mo teke mo poia ure ke palala helel.

✡ **8:1:** Rom 15:26; 2Ko 9:1-2 ✡ **8:7:** 1Ko 16:1-2 ✡ **8:9:** Mat 8:20; Pil 2:6-7 ✡ **8:12:** Mak 12:43-44

14 Nga etue nei imo lemo ure halang ke urana nge a halaua iri nenge reria
ure ero. Pe nga etue nenge iri reria ure halang, lape te halaua imo nenge
lemo ure ero. Ke ure palala helel.
15 ✡Iange NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke, “I
nenge loloch ke halang nena halang sakilil ero. Pe i nenge loloch ke halang
ero nena unne sune toto ero.”

Titus Pe Hana Nai Te Lange Korin

16 E hele urana toto lange NeHalang nge poi heke Titus letena ke letena tau
tote imo ke pomange imem.
17 Ana non ngata nga ure nenge mo onteia i ke mo teke poia. Pe nga i sipona
letena tuanin ngana teke la toto ke halaua imo.
18 Pe lape mo kulosia tira e ke la luluch nge i. Tira nem pingana iuiu nga
ume nenge haliu hotote helenga urana toto ngana nga mata mur lochloch.
19 Pe pule tira nei, iri mata mur te henonou hote i ke koko nge imem, ke
halaua imem nga ume nenge mo hottautau umtutuna nenge tunginga ana.
Pe mo poia ume nei ke hehei pe hana te heto heke Non Soke. Pe pule mo teke
mo henonou hot tote letemem nenge mo teke mo halau.
20 Pe mo nauele tunginga palaungana nei ke nek toto iange lememem ero
nge mele hele poreke imem nga poinga poreke ngana e.
21 Imem mo totoi toto ke mo poia poinga nenge urana nga Non Soke
matana pe nga hehei pe hana nga ich nei mataria pule.
22 Pe pule lape mo kulosia tira e pule ke la luluch nge iri nai. Tira nei mo
totoi emule esia i lo, pe kokoes tatalo alala ke teke halaulaua hehei pe hana.
Pe i teke koko nge iri nai nei ke halaua imo iange letena here imo nge a poia
ume nem.
23 Titus, iau neingak ia nenge imem nai mo umume ke mo halaulaua imo.
Pe titira mur nai nei, te mene iri mata nemur nga lamai muria. Pe lape hehei
pe hana te heto heke Kristus ene nga ume nenge te poia.
24 ✡Ke pomalam a heneue iri nga poinga nenge mutemo tau tote iri ke iri
mata mur lochloch te naue. Pe te eteia ke imem motal heke tote imo iange
imo hana nenge pomam.

9

Ta Nanasia NeHalang Nena Poinga Nenge Tungtung

1 ✡Pe lemek ero nge e hele teu la sakilil nga tunginga nenge lange NeHalang
nena hana mur ol,
2 iange e eteia ke imo mutemo toto nge a teke a halaua iri. Ke pomalam
e palut laka toto lala nge hehei pe hana nge Mesatonia nga poinga nei pe e
hele lala nge iri ke e teke, “Korin mur nga tuele kina nenge Akaia, te talune
ume nenge te tango rara reria halaunga ana umtutuna nga hesinga nenge la
neu lo.” Pe helenga nem poi heke iri halang leteria ke iri pule te tung peria.
3 Pe e kulosia titira nemur lange imo iange lemek ke e teke lemem
palutinga nge imo nem nganangana lohot ke manmanna pe mo palut sio
mana ero. Pe e teke a tatalo ele tunginga nemur ke pomanga e hele ngakia.
4 Iange nenge teke a tatalo ele ero pe mele hel nge Mesatonia te koko nge
iau pe te naue ke pomam, lape emei tote iau pe imo lape a meia imo pule.
5 Ke pomalam e teke urana nge e toto hita lange titira nemur ke iri muka
lange imo ke te tatalo ele umtutuna nemur nenge a heleleia. Ke nga etue
nenge eat, umtutuna nem ma ke tatalo ala ke ulolo. Imo anau taole ia

✡ **8:15:** Exo 16:18 ✡ **8:24:** 2Ko 7:13-14 ✡ **9:1:** 2Ko 8:1-7

umtutuna tung ngana nenge pomam nge mele hel ero, a tunge nga letemo
toto nenge a teke a halau.
6 ✡Letemo metene nei: Mele hel nenge tetua ke ngaunga alona unne sue
mana lape te lulu hot ke ngaunga unne sune mana. Pe mele hel nenge te tua
ke halang lape te lulu hot ke ngaunga halang toto.
7 Imo elle pe elle letemo matana ke nek nga umtutuna hia nenge lape a
tunge. Pomalam lape letemo mule ia ero pe a amneia ke manga mele pele
echia imo ke a tunge umtutuna nem ero. Iange NeHalang mutena taua laka
mele nenge tunge ure pe iech mana.
8 Pe NeHalang lape tunge petanga nge lele hot ke manga ech lange imo
pe lape lemo ute pele nge alpapa taua imo ero. Lemo ure lochloch ngana
lape mataria purpur pe hel pule nenge lape te halau ke tepoi hote ume urana
ngana mur.
9 ✡NeHalang nena helenga nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke,
"I tung penna ke halaua iri lochloch ngana nenge reria ure ero,
pe nena poinga nenge tungtung nem lape tu ke koko."
10 ✡NeHalang i non nenge tunge ngaunga tutuna lange non nenge umume
nga ume pe tunge loi ke ngaunga ia. Pe i lape tung ke ngaunga tutuna halang
lange imo ke atue ke haka ke nganangana halang toto. Nem pomanga poia
imo ke lemo ure halang pe lape a tung perimo ke a halaua iri nenge reria
urelu ero.
11 ✡Ke NeHalang lape poia imo ke lemo urelu halang nga kue lochloch pe lape
a heronge lala nge iri hel pule. Pe nenge teke mo mene lemo tunginga nem
ke mo laia, hulua halang lape te hele urana toto lange NeHalang.
12 Ume nenge pomai hul hot ngana nenge halau mene NeHalang nena
hana mur ero. Hul hot ngana nenge te heto hakaka NeHalang ia pule.
13 Imo a tung perimo ke a halaua iri nemur pe iri hel pule. Pe nem henonou
hot pengpeng ia letemo manmanna ngana iange a nanasia helenga urana
toto ngana nenge Kristus pe a haliu hotote. Pe hulua halang lape te heto heke
NeHalang nga nem.
14 Pe lape te hetalaulau amo ke NeHalang pete tote imo nga ure mur iange
muteria tau tote imo nga NeHalang letena urana ngana nenge tunge lange
imo.
15 Ta hele urana toto lange NeHalang nga nena tunginga palaungana nem,
nge nakuna urana toto nga ta hele ngaria ia.

10

Paulus Hele Ala Ana Nga Nena Ume Nge Kristus

1 ✡Iau Paulus, pe e teke e poia nga urana ngana ke etal sue iau ke pomange
Kristus pe e hele ke kerkereng toto lange imo. Iange amo hel nge imo te teke
nga etue nenge etu luluch nge imo, e matautau ke e talkome manmana pe
nga etue nenge etu nga tau e hele ke halik tamaha lange imo.
2 ✡Pe pule te hele ke te teke motu ngamem pomange hana nenga ich nei
kura. Pe nga etue nenge ela nge imo, lemek ero nge a echia iau pe a poia
iau ke e hele ke halik tamaha lange imo. Iau e eteia ke lape e hele ke halik
tamaha lange iri nenge te tutue iau nga helenga.
3 I manmanna ke imem motu nga ich nei kura pe palinga hel nenge mo
poia ke mo teke mo hekou sue non poreke ngana, elle mana ke pomanga iri
nenga ich nei reria ero.

✡ **9:6:** Pro 11:24-25 ✡ **9:9:** Psa 112:9 ✡ **9:10:** Isa 55:10 ✡ **9:11:** 2Ko 1:11; 4:15 ✡ **10:1:** 1Ko 2:3 ✡ **10:2:** 1Ko 4:21

4 ✡Pe lemem palinga hel ana ure mur, altoto nga ich nei nena palinga hel
ana ure mur. Imem lemem palinga hel ana ure mur laka, NeHalang nena
kerkerenga nenge poia imem ke mohel parai sue non poreke ngana nena
pakpak mur nenge tu ke sik teu toto ia. Ngana laka nga nenge pallaklaka
ia ita pe rahit tote ita ke ta nananas mene lemene ngana nga poinga poreke
ngana mur.
5 Pe NeHalang nena kerkerenga nem, poia imem ke mo hemakuke hehei
pe hana leteria nga reria hunelinga. Pe poia imem ke mo hekou sue ure
nemur nenge panrur helele hehei pe hana leteria matana ngana ke te eteia
NeHalang ero. Pe hehei pe hana nenge reria matana luluch nge NeHalang,
mo hulia leteria ke te nanasia Kristus.
6 Pe nga etue nenge a longo tau mule Kristus ke het lape mo talun sapele ke
mo tung hote tuangachol poreke ngana lange iri nenge te longo olole kura.
7 Anau teu la toto nga ure manmanna ngana pe anau mana nga ure singina
nge hot ero. Nenge teke mele hele hot tote letena ke teke i Kristus nena non
toto, letena tuanin la mule nge i ke nek pe lape eteia ke Kristus nena hana
mur imem pule ke pomange i.
8 ✡Iau e palut laka sakilil ia kerkerenga nenge Non Soke tunge at nge imem
pe e meia iau nga poinga nei ero. Iange tunge kerkerenga nem at nge imem
ke mo heporeke imo ia ero, tunge at nge imem ke mo hekerkereng ia imo.
9 Pe lemek ero nge letemo tuanin ke a teke e he matautaua imo nga lek
alalaha mur nenge ehas ia lala nge imo.
10 Mele hel te heleia iau ke te teke, “Paulus nena helenga nga nena alalaha
mur, tang ke meena pe hele ke kerkereng toto. Pe nga etue nenge tu luluch
nge ita, kikina ero pe nena helenga polpolenga mana.”
11 Mele nenge poi ke mam, urana nge eteia nei ke nek. Imem motu ke
kangkanga nge imo ke pomalam mohas ia alalaha ke lange imo. Pe nga etue
nenge motu luluch nge imo, lape mo nanasia ure nenge mohas ia nga lemem
alalaha nem pule.
12 Imem lememem ero nge momes hot ke mo hepurpure imem la luluch
nge iri nenge tetal haka totote iri. Iri siporia te olou heke mene poinga nenge
te amnei urume lala nga iri siporia reria poinga mur. Nenge nei henonou hot
pengpengia ke iri te eteia ute pele ero.
13 ✡Pe imem, ure hel lau lai ngana nenge tetu teu nga emem ume ero, mo
palut laka rara ia ero. Mo palut laka mana nga ume nenge NeHalang tunge
at nge imem ke mo poia, ke emem ume nenge mo poia lange imo, mo palut
laka ia pule.
14 Pe nem mo palut laka sakilil ero iange NeHalang nena ume nenge tunge
at nge imem hetala ngana nge imo. Ke pomalam mo laia Kristus nena
helenga urana toto ngana nge imo pe mo lohot la hali ero ol.
15 Ke mo palut laka nga ume nenge NeHalang tunge at nge imem kela het
nga hetala ngana nenge talue, pe mopoi ke mange hana hel ero. Imo letemo
manmanna ngana pupuo lo pe nga letemem, mo teke letemo mamanna
ngana nem lape poia emem ume nenge mo poia lange imo ke puo ke
palaungana toto.
16 Ke pomalam lape mo haliu hote helenga urana toto ngana nga tuele kina
hel pule nge hot. Pe lemek ero nge e tamu tote ume nei hetala ngana nenge
NeHalang talue iange lape mo palut laka mana ia imem nga nena ume nenge
poia ke lohot nga kileng e ke ulolo.
17 ✡Iange NeHalang nena helenga nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke,
“Mele nenge teke palut laka, palut laka ia ume nenge Non Soke poia.”

✡ **10:4:** Epe 6:13-17 ✡ **10:8:** 2Ko 13:10 ✡ **10:13:** Rom 12:3 ✡ **10:17:** Jer 9:24; 1Ko 1:31

18 ✡Mele hel nenge iri siporia te heto hekeke iri, NeHalang lape hile hote
iri. Pe iri nenge NeHalang heto hekeke iri, iri mana lape tela nge NeHalang.

11

Paulus Pe Iri Nenge Te Pallaka Ke Iri Hekulkulonga

1 Iau mutek ke e teke a longele iau ke e poia helenga talero ngana e ke
pomanga a popoia nem lo.
2 ✡Iau letek ia imo ke halang ke pomange NeHalang nge letena tau tote imo.
Imo apoi ke mange hei malolong ngana e nenge lei ero kura pe e teke e heleia
imo lange Kristus i toro ke emo ia.
3 ✡Iau e matau iange lape mele hel te heporeke letemo ke a hile lemo inga
nenge a nanasia Kristus pe a saleke nga kue e nge altoto ke pomange he Eua
nge ilimo nenge etei toto nga poinga nenge pallaklaka, paut leke mene i nge
nike.
4 ✡Iange imo a iech mana nge a longele hana nenge te pallaklaka halali ke
te haliu hote helenga hel nge altoto nge Iesus, lala nge imo pe a longo taua
iri ke ueiuei mana. Pe imem mo haliu hote helenga nenge pomam lange imo
ero. Pe ope pe helenga urana toto ngana nenge a mene nge iri nem altoto
lochloch nga Ope pe helenga urana toto ngana nenge a mene nge imem.
5 ✡Pe iau e teke imem mo ele haka toto nge hana nenge hana karia pe "amo
hekulkulonga manmanna ngana nemur."
6 ✡Iri te haliu ngaria urana toto nge iau. Pe iau letek matana ngana nga
helenga urana toto ngana, ele haka toto nge iri. Imem mo henonou hote ke
kokoes lange imo ke ulolo nga urelu lochloch ngana nenge mo popoia.
7 ✡Iau etal sio mene iau pe etal heke imo. Pe e haliu hote NeHalang nena
helenga urana toto ngana lange imo pe e long haka uruna ero. Letemo ma
ke merei nga poinga nenge e poia nei, poreke kai?
8 ✡Nga etue nenge eume luluch nge imo e menmene umtutuna nga NeHa-
lang nena mata mur hel nge altoto. Nem nakuna pomanga e kemkeme nge
iri ke e halaulaua imo.
9 Pe pule nga etue nenge etu luluch nge imo, lek ute alpapa taua iau ero
pe e helete meena ia amoe ke halaua iau ero toto. NeHalang nena hana mur
nga tuele kina nenge Mesatonia, teat pe te tunge ure lochloch ngana nenge
mutek taua. Nga etue nemur nenge lalo e poia ure meena ngana e ke lohot
nge imo ero toto, pe lape epoi ke pomalam mana nga hoena pule.
10 Iau, Kristus nena helenga manmanna toto ngana tuteu nge iau pe e palut
laka toto ia nena ume. Pe mele pele nga kileng lochloch ngana nga tuele kina
nenge Akaia lape hele ele iau ero toto.
11 Imo a teke lape mutek taua imo ero ke pomalam e tang haka halaunga
lange imo ero, ae? NeHalang eteia ke iau mutek tau tote imo.
12 Pe iau lape epoi menmene ure nenge e popoia heueu nei ke pomai koloi
iange lemek ero "hekulkulonga hel nemur" nge te palut laka rara ke te heto
hekeke iri. Iri te teke te lohot ke aria lala elle mana ke pomange imem, nga
ure nemur nenge te palut rarara ia.
13 Hana nemur te channanga mana ke te teke iri hekulkulonga. Pe iri
hekulkulonga ero toto. Pe te hulia iri siporia ke nakuria mange Kristus nena
hekulkulonga mur toto.
14 Ure nem mallaha mana iange Satan pule hulia i sipona ke nakuna
manga angkelo nenge at nge NeHalang.

✡ **10:18:** 1Ko 4:4 ✡ **11:2:** Epe 5:26-27 ✡ **11:3:** Gen 3:4, 13 ✡ **11:4:** Kal 1:8-9 ✡ **11:5:** 1Ko 15:10; 2Ko 12:11 ✡ **11:6:** 1Ko 2:1, 13 ✡ **11:7:** 1Ko 9:18 ✡ **11:8:** 2Ko 12:13; Pil 4:15-16

15 Ke nenge teke Satan nena hana mur nenge te umume nge i te hulia iri
siporia ke nakuria mange hana nenge te umume nge NeHalang, nem ute pele
nge ta ruraia ero. Pe nga hoena NeHalang lape tunge aria melmelenga nenge
purpure reria ume nenge te popoia.

Paulus Heleia Ana Melmelenga Mur

16 Lape etua tau mule lek helenga. Letemo metene nei ke nek, iau ak
hauaua ero koi. Pe nenge teke a teke ak hauaua, iok a longele iau ke e heto
haka polia iau pule ke mange hauaua kina nemur.
17 Pe nga etue nenge e heto hekeke iau e helele ke pomanga Non Soke
lemene ngana ero, e helele ke pomanga non hauaua kina e toto.
18 Hana halang te nanasia poinga nenga ich nei ke te heto hekeke iri
siporia, pe iau e teke epoi ke pomalam pule.
19 Imo nge lape letemo matana ngana elela toto lo iam, nenge ama la mana
nge hauaua kina nemur mam!
20 Pe pule ngamo tano hit mene hana panenge te channanga ole mene imo
pe te echia imo ke te teke apoi ke mai, pe te loloch ia lemo urelu mur pe tenau
sio mene imo pe te tepele selle imo nga ramamo.
21 ✡E hele pengpeng lange imo, iau e meia iau iange nga etue nenge motu
luluch nge imo, mo poia poinga e nge pomam lange imo ero toto.

Ke nenge teke mele ana seilil nge palut laka ke heto hekeke i, iau lape
ak seilil ke e heto heke iau pule. (E hele ngak nei pomanga none nge ana
hauaua.)
22 Te teke iri utar pamam, iri Hipru? Iau pule iau Hipru. Pe nenge teke
reria nge Israel, iau pule lek nge Israel. Pe nenge teke te lohot nga mata
nenge Apraham, iau pule e lohot nga mata nenge Apraham.
23 ✡Pe nenge teke iri Kristus nena hana mur nenge te umume nge i, iau
Kristus nena non nenge e umume nge i pule, pe e urana toto nge iri iange
eume ke kerkereng toto. (Lape e hele ke pomanga non hauaua kina e toto ke
pomai.) Kokoes tetal teua iau nga tuele au ngana pe te palpalia iau ke e mete
parpar.
24 ✡Pe lek hana mur pengpeng nge Iuta te nosia iau ke ak nosinga iri ana
non kina elle pe analoch pe rahtele henel (39) pe tepoi he lime ia at nge iau.
25 ✡Pe hana nenge Rom te luke ak put palaungana pe te poia nge iau ke
hemol. Pe mele hel te tamal hun paria iau nga um nga etue e. E hakaka nga
imot pe ruach palchachia imot ke hemol pe emana nga ruach sana. Pe etue
elle nga nenge ruach palchach hemol ia imot nem, e manmana nga ruach
sana ke ak miliko e pe sinanga koana e.
26 ✡Nga etue nemur nenge ei rara ke e popoia lek ume, ure nemur te poia
ure meena ngana ke lohot nge iau; Nga ech nge hotot pe nge kemenge kina
mur pe nge lek kileng ngana Iuta mur pe nge hana lomonmona ngana mur
pe nga tuele tana papalauna mur pe nga kileng nenge ana hehei pe hana
halang ero pe nga ruach sana pe nge hehei pe hana nenge te channanga ke
te teke iri NeHalang nena hana mur.
27 Pe pule kokoes kikik ero iange eume ke kerkereng sakilil pe e mamani ke
nek ero manmana pe e ururi pe e mete unune ech pe e ngau ero manmana
pe singik houou manmana iange lek hengeron halang ero.
28 Pe ure nemur mana ero. Nga etue lochloch letek meena sakilil iange nga
lek ume nenge enau ele iri mata mur.

✡ **11:21:** Pil 3:5 ✡ **11:23:** Ume 16:23 ✡ **11:24:** Deu 25:3 ✡ **11:25:** Ume 14:19; 16:22 ✡ **11:26:** Ume 9:23; 14:5

29 E amneia ke letek meena nga etue nenge mele losio nga letena man-
manna ngana. Pe nga etue nenge mele poi taole mele ke poia poinga poreke
ngana, letek inin toto.
30 Ke nenge teke e palut laklaka ke e heto hekeke iau sipok, e palut laklaka
nga ure nemur nenge te henonou hote iau ke iau non nenge kikik ero.
31 Ta heto heke NeHalang nenge Non Soke Iesus Temene ke koko pe I eteia
ke iau e pallaklaka ero.
32 ✡Nga etue nenge etu nge Tamaskus non soke nenge umume nge naun-
gaala ana non nenge ene Aretas teke laua iau. Ke pomalam talue palpal
hussu mur ke tenau ala nga tuele tana palaungana neu ke te laua iau.
33 Pe ero, NeHalang nena hana mur hel tetal teua iau nga chasang pe te
hesio hot kome iau nga tuele tana neu ana mapuo koana ngana pe e ua
sapele.

12

Paulus Nau Opene Ngana Pe Ana Melmelenga

1 Iau e palut laklaka pe e heto hekeke iau kura pe poinga nei lape poi hote
ute pele nge urana ero. Pe heueu lape e hele teu langa ure nemur nenge enau
opekia, pe ure talkomkome ngana nemur nenge Non Soke hemallaha hote at
nge iau.
2 Iau e eteia Kristus nena none nge NeHalang mene heke ke langa tapa mol
ngana nga lut toto. Pe ure nei lohot ke ana hesinga iri analoch pe henel kou
la ke ulolo. Pe e eteia ke nek ero, ana non la luluch nga singina pule ma opene
mana? Nenge nei NeHalang i toro eteia.
3 Etua tau mule lek helenga: E eteia ke nek ero, ana non la luluch nga
singina pule ma opene mana? Nenge nei NeHalang i toro eteia.
4 Oe! NeHalang mene heke i lange Paratiso pe longe helenga hel nge heo
ngana toto nge mele hanna tamia.
5 Pomalam e palut laka pe e heto heke tote none nenge pomam. Pe poinga
nenge e heto heke iau sipok ke pomai poreke. Urana nge e palut laka pe e
heto heke iau nge iau non nenge kikik ero.
6 Pe nenge teke lemek ke e palut laka, e palut laka ia ure nenge manmanna
pe halik mera rara mana ero. E palut laka pe e heto heke menmene iau ero,
iange lemek ke e teke hehei pe hana tenau urume iau nga urelu nenge te
naue nge e poia pe nga ure nenge te longe nge e heleia.
7 ✡Ke NeHalang henonoua iau nga ure nenge palaungana toto. Pe i eteia
ke lape e palut laka pe e heto heke iau nga ure nem. Pomalam poia haleles
e ke lohot nge iau. Pe singik melmele toto ia haleles nem ke pomanga Satan
nena none nge kulosia at ke palulu hite iau.
8 Pe e hetalaulau lange Non Soke ke hemol ke e teke poia haleles nei ke het
nge iau.
9 ✡Pe i hele at nge iau ke teke, “Lek nekinga tu luluch nge iong ke ulolo. Pe
lek kerkerenga ume ke mallaha toto nge iri nenge kikiria ero.” Ke pomalam
e iech pe e palut laka pe e heto heke iau nge kikik ero, ke Kristus tunge kikina
ngana at nge iau.
10 Iau e popoia Kristus ana ume pe e iech mana nga etue nenge kikik ero,
pe hana te poi porekreke iau pe ure meena ngana halang te lohotot nge iau.
Iange nga etue nemur nenge kikik ero, NeHalang nena kerkerenga lohot ke
mallaha toto nge iau.

✡ **11:32:** Ume 9:23-25 ✡ **12:7:** Job 2:6 ✡ **12:9:** Pil 4:11-13

11 ✡Imo a poia iau ke e helele ke pomanga none nge ana hauaua. Iau none
mana ke pomange imo pe e ele haka toto nge hana nenge hana karia pe "amo
hekulkulonga manmanna ngana nemur" pe pomerei a hele urume iau ke iau
non nenge pomam ero?!
12 ✡Nga etue nenge etu luluch nge imo etal sio mene iau pe e poia ume
halang pe lek ume nemur te henonou hote ke iau hekulkulonga manmanna
ngana toto. Epoi hote merakulo mur pe lala mur pe urelu nemur nenge te
henonou hote NeHalang nena kerkerenga.
13 ✡Iau lek poinga nenge e poia lange iri mata hel e poia ke elle mana lange
imo pule. Pe ute elle mana nge e poia ke meena lange imo ngana laka nenge,
a halaua iau nga umtutuna unne e ero. Pe e teke letemo ia iau nga nem.
14 Iok, heueu nei e teke ela ke e lohot hemol ngana nge imo. Pe ela nge
imo ke a halaua iau nga umtutuna ero iange ela ke e loloch ure nge imo ero.
Ela nge imo ke e teke a tunge imo at nge iau. Aina kinkino ngana aria ume
nenge te tango rara pe te tatalo ele ure mur ke te tunge lange tetemeria mur
pe tataria mur ero. Tetemeria mur pe tataria mur aria ume nenge te poia
lange tuturia mur laka nem.
15 Ke iau e iech mana nge e hesilia lek urelu mur lange imo pe e tung tote
iau lange imo pule. Iau mutek tau tote imo pe imo mutemo tau tote iau pule
ma ero?
16 Nenge nei mallaha mana. Iau ela nge imo ke a halaua iau nga ute e ero
pe amo hel nge imo te teke e channanga olole imo ke etak tettele imo.
17 Pe e channanga ole imo ke merei? Lape hana nenge e kulosia iri lala nge
imo nem, nge te channanga olole imo kau? Ero le!
18 ✡Iau e toto hita lange Titus ke e teke lange imo pe e kulosia tira e ke koko
nge i. Pe Titus la ke channanga ole imo, ae? Imo a eteia ke Titus pe iau emem
ume elle mana pe Opepengpeng itoro i mukmuka nge imem nga ume nem.
19 Eh, imo a teke lape mohas ia alalaha nei ke mo hele alala emem kai? Titik
mur pe liliuk mur, imem mo haliu hote Kristus nena helenga nga i sipona
lemene ngana pe mo poia ure lochloch nga NeHalang matana. Pe mo poia
ke pomam ke hekerkereng ia letemo manmanna ngana.
20 Iau letek ia imo ke halang iange nga etue nenge ela ke e lohot nge imo,
lape enau leke nge hehei pe hana nenge lemek ero toto nge e naue iri pe imo
pule lape anau leke nge iau non nenge lememo ero toto nge a naue. Iau e
matau iange lape e naue poinga nemur nge te lohotot: Poinga nenge ahun
helel pe samo kekeke mele hel pe letemo inin helel pe apal helel pe a penpen
helel pe a ngunngunu helel pe a heto hekeke imo pe alas lele helel.
21 ✡Pe letek ke e teke nga etue nenge ela mule nge imo, lape ak Soke
NeHalang hemeia iau nga matamo. Pe lape e tang ia hulua nenge te poipoi
poinga poreke ngana ke ulolo pe te hulia reria poinga mur ero toto. Pe heueu
nei poinga poreke ngana mur pe salaunga ana poinga pe poinga nenge tema
lululuch nge hehei lohotot kura.

13

Helenga Toto Nga Ure Poreke Ngana Hetala Ngana

1 ✡Iau lape e lohot nge imo ke hemol ngana koi nei. Pe NeHalang nena
helenga nenge tehas sue ke ulolo, hele ke pomai, "Nenge teke mele i toro hele
hote mele nga poinga e, nena helenga lape polpolenga mana. Pe nenge teke
hana nai ma mol te heleia lape reria helenga meena ia."

✡ **12:11:** 2Ko 11:5 ✡ **12:12:** Rom 15:19 ✡ **12:13:** 2Ko 11:9 ✡ **12:18:** 2Ko 8:6, 16-18 ✡ **12:21:** 2Ko 13:2 ✡ **13:1:** Deu 19:15; Mat 18:16; 1Ti 5:19

2 Iau e hele ke kerkereng toto lange imo ke ulolo nga etue nenge e lohot
henai ngana nge imo ke e teke, lape e poia ure meena ngana ke lohot nge
hehei pe hana nenge te popoi poinga poreke ngana nge nike ke at heueu nei
pe hel pule. Pe heueu nei etu ke kangkanga nge imo pe era heke mule pe nga
etue nenge ela lape e renge mele ero.
3 E teke e heneue imo ke Kristus i sipona hele hotot nga halik. Pe nga etue
nenge Kristus teke hetore imo ke hepengia imo, i lape poia nga kikina ngana
pe maluch ole imo ero.
4 ✡I kikina ero nga etue nenge te heon heke i nga manga toto. Nem
manmanna. Pe heueu nei tu ke maulul nga NeHalang nena kerkerenga.
Imem pule mopoi ke pomalam ke kikimem ero pe nga NeHalang nena
kerkerenga motu ke mo maulul luluch nge Kristus. Pe lape mo heneue imo
nga NeHalang nena kerkerenga ke mange Kristus.
5 ✡A amnei urume imo sipomo ke nek mukam; letemo manmanna ma ero?
Pomerei? A amneia ke Iesus Kristus kau tuteu nge imo mau?
6 Iau letek manmanna ke nga hoena lape a eteia ke iau hekulkulonga
manmanna toto ngana.
7 Mo hetalaulau amo ke NeHalang halaua imo ke a poia poinga poreke
ngana e ero. Pe mo hetalaulau ke NeHalang poia imem ke nakumem urana
nga matamo ero. Nenge teke hehei pe hana te teke imem hekulkulonga
manmanna toto ngana ero, ute pele ia ero. Ure nenge palaungana toto ngana
laka nenge mo hetalaulau amo ke a nanasia poinga nge pengpeng.
8 Imem mo poia ume nenge halaua helenga manmanna toto ngana ke
song, pe mo poia ume nenge poi ele ero.
9 Pe nakuna nenge imem kikimem ero koi pe imo kikimo ngamo halang la.
Nenge teke pomam iok, mo iech mana pe mo hetalaulau amo ke a pengpeng
toto ol.
10 ✡Iau etu ke kangkanga pe ehas ia alalaha nei lange imo iange huna
pomai koi: Nga etue nenge ela nge imo, lemek ero nge emak hite imo
pe e heporeke imo nga kerkerenga nenge Non Soke tunge nge iau. Pe
kerkerenga nem ana ume pomam ero, ana ume laka nenge poia imo ke ames
ke kerkereng nga letemo manmanna ngana.

Helenga Hetala Ngana Mur

11 Iok titik mur pe liliuk mur, e ee ia imo malalom iange lek helenga hetet lo.
Pe e teke aume ke kerkereng pe a lohot ke imo hehei pe hana nge pengpeng.
A nanasia lek helenga mur pe (a longo ala hel) pe letemo elle pe atu ke elle.
Pe mutenga pe tunga nge nek nge NeHalang lape tu luluch nge imo.
12 A sisa perimo nge imo elle pe elle pe a poia nga NeHalang ene.
13 Pe NeHalang nena hana mur lochloch nga lamai te hekule reria iechinga
lange imo.
14 E hetalaulau ke Non Soke Iesus Kristus letena ia imo pe NeHalang
mutena taua imo pe Opepengpeng tu ke sik teu toto nge imo lochloch. Ngana
laka lom.

✡ **13:4:** Pil 2:7-8 ✡ **13:5:** 1Ko 11:28 ✡ **13:10:** 2Ko 10:8

Kalasia
Alalaha Nenge Paulus Hasia Lange Kalasia Mur

1 Iau Paulus koi. Pe iau, Iesus nena hekulkulonga. Pe none mana henonou
hote iau ke e rahite ume nei ero. Pe pule none mana kulosia iau ero. Iesus
Kristus i sipona poia iau ke e rahite ume nei. Ana Non, Temere NeHalang
hemaul heke mule I nga metenga.
2 Pe titik mur nenge leteria manmanna nge Iesus koi tetu luluch nge iau.
Imem lochloch mo hekule alalaha nei lange imo NeHalang nena hana mur
nge Kalasia.
3 Temere NeHalang pe Non Soke Iesus Kristus leteria poreke ia imo pe te
hemaluche letemo ke ma ke elle.
4 ✡Temere NeHalang letena tuanin hote nike ke teke Tuna Iesus tunge i
sipona ke mene mule ita nga rera poinga poreke ngana mur. Poia poinga
nem ke hekerkerenga nenga etue poreke ngana nei rahit tote ita ero ol.
5 Pomalam ta heto hekeke NeHalang nga etue lochloch sapele. Man-
manna.

Helenga Urana Toto Ngana Nenge Manmanna

6 Iau e rura toto pe letek tuanin ke halang nga poinga nenge a poia nei,
nenge ueiuei mana pe ahul rumemo ia NeHalang. Kristus letena ia imo ke
mene mule imo ke ulolo. Pomalam NeHalang hetue imo ke tutuna mur ia
imo. Pe pomere nenge ahul mule pe letemo manmanna nga "helenga urana
ngana" e nge altoto?
7 ✡Pe "helenga urana ngana" panem manmanna ero? Hana hel tepoi heke
mene helenga nemur iange te teke te hepiriu ele letemo nga Helenga Urana
Toto Ngana nenge Kristus.
8 ✡Imem mo haliu hote Helenga Urana Toto Ngana lange imo. Pe nenge
teke imem ma NeHalang nena angkelo e nga tapa, mo channanga manaia
helenga e nge pomam, lape NeHalang tuachol ia at nge imem ke poreke toto!
9 Helenga mo heleia lange imo ke ulolo pe lape e hele mule pule. Nenge
teke mele haliu hote helenga e nge altoto nga Helenga Urana Toto Ngana
nenge a rahite lo, mele nem lape NeHalang chacharuch heke i nga oan.
10 ✡Heueu nei e teke e poia hehei pe hana ke leteria urana nge iau ero. E
teke e poia NeHalang ke letena urana pe iech. Eh, imo letemo ma ke mere?
A teke iau nge e popoia hehei pe hana ke te iech mana ia? Nenge teke e poia
ke pomam lape Kristus nena non iau ero toto.

NeHalang Iua Paulus Ke Raite Nena Ume

11 ✡Titik mur pe liliuk mur, e teke e hele lange imo pengpeng. Helenga
Urana Toto Ngana nenge e haliu hotote nei none nga ich nei olou heke mene
ero.
12 Pe pule none mana tunge at nge iau ero pe hetoro iau ia ero pule. Iesus
Kristus i sipona henonoua at nge iau.
13 ✡Iau Iuta pe etu ngak nge nike imo a eteia ke ulolo. E heparachrai ia
NeHalang nena hana mur pe e hunune iri.
14 ✡Oe, nga etue nem iau e lohotot ke iau non nge urana nge Iuta mur
lochloch nenge imem ul ke emem opo elle. Pe e nanas tau tote hotonga mur
nenge lemem tete mur te hesio tele at nge imem.

✡ **1:4:** Kal 2:20 ✡ **1:7:** Ume 15:1, 24 ✡ **1:8:** 1Ko 16:22 ✡ **1:10:** 1Te 2:4 ✡ **1:11:** Mat 16:17
✡ **1:13:** Ume 8:3 ✡ **1:14:** Ume 22:3

15 ✡Nga NeHalang nena halaunga, henonou hote iau nga etue nenge etu
nga hetak letena nike.
16 Pe I iech toto nge hemallaha hote Tuna at nge iau ke e haliu hote nena
Helenga Urana Toto Ngana lange hehei pe hana lomomona ngana mur. Mele
pele heleia ure nei at nge iau. NeHalang isipona hemallaha hote.
17 Pe iri nenge te rahit tele ume nei nge iau pe tetu nge Ierusalem, ela ke e
esia iri ero pule. E lohaka mana pe ela sapele nga tuele kina nenge Arapia.
Ke het pe ela mule nga tuele tana nenge Tamaskus.
18 ✡Etu ke hesinga mol la ke het pe e lohaka ke ela nge Ierusalem ke enau
tote Petrus. Enau tote i pe etu luluch nge i ke etue iri analoch pe lime (15).
19 Pe nga lamau enau mene Ieims i toro. Ieims nenge Non Soke tina. Pe
Iesus nena hekulkulonga mur hel pule, e kolkol iri.
20 Pe e hele ke manmanna toto lange imo nga NeHalang matana, ke ure
nemur nenge e hasas ia iri nei, e pallaklaka imo ia ero.
21 ✡Ke het pe e lohaka ke ela nga kileng nemur nenge Siria pe Silisia.
22 Pe NeHalang nena mata mur nge Iutea nenge leteria manmanna nge
Kristus, te naue ramak ero kura.
23 Pe te longo mene pingak nge song ke teke, “Non pa nenge hunune ita
nenge letera manmanna nem, ngana pa i haliu hot mulmule Helenga Urana
Toto Ngana lo. Nga tele ngana heporeke mukam, pe nei ero ol.”
24 Ke poinga nenge NeHalang poia at nge iau neu, poia hehei pe hana ke te
heto haka tototе NeHalang ene.

2

Iesus Nena Hekulkulonga Mur Te Iech Nge Paulus.

1 ✡Iok, etu nge Silisia ke ak hesinga iri analoch pe henel het pe imem nai
Parnapas mola mule nge Ierusalem. Pe e mene Titus pule ke koko luluch nge
imem.
2 Ela nga lamau iange NeHalang hele at nge iau ke teke ela. Pe nga lamau,
eare luluch nge hana papalauna mur iri toro pe e hele urume Helenga Urana
Toto Ngana nem nenge e haliu hotote ke ulolo lala nge hana lomonmona
mur. Iange lemek ero nge ak ume nemur nenge eume tettele pe nenge e
umume ia nei hesil sio mana ke lasus.
3 Pe Titus i non lomona ngana ia iange i nena nge Krik pe iri te ririr us ero.
Pe hana papalauna nemur te esia i nge koko nge iau pe te teke te riria singina
ol. Pe ero. Te ech taua i ke te riria singina ero.
4 ✡E hele ia iri nemur iange hana hel te chananga ke te teke titiria mur ita,
pe teteu at kome mana ke tetu luluch nge ita, pe teute olounga nga poinga
nenge Iesus Kristus tunge at nge ita ke ulolo. Nga nenge Iesus i sipona mene
hote ita ke tatu ke tapoi tetele. Pe hana nemur te teke te heloko teu mule ita
langa hotonga nike ngana nemur nenge chiu hit tote ita.
5 Pe imem mo longo taua iri unne ero toto, iange mo teke Helenga
Urana Toto Ngana tu ke manmanna mana nge imo pe ute heporeke letemo
manmanna ngana ero.
6 Pe hana papalauna nemur, iri siporia te longe lek helenga pe leteria elle
mana pe te hele ia helenga unne e ero ol. (Nenge teke pingaria iuiu ma
pingaria iuiu ero, iau e teke ute pele nga nem ero, iange NeHalang naue ita
ke ita elle mana.)

✡ **1:15:** Isa 49:1; Kal 2:7 ✡ **1:18:** Ume 9:26-27 ✡ **1:21:** Ume 9:30 ✡ **2:1:** Ume 15:2 ✡ **2:4:** Kal 1:7; 5:1, 13

7 ✡Iri te hele ele iau ero. Tenau urume ke NeHalang kulos ia iau ke la e
hele hote Helenga Urana Toto Ngana nei nge hana lomonmona ngana mur.
Pomalam mana ke mange Petrus, nge la ke haliu hote lala nge Iuta mur.
8 NeHalang tunge kerkerenga lange Petrus ke i Iesus nena hekulkulonga
nenge lala nge Iuta mur. Pe iau pule ke pomalam. NeHalang tunge
kerkerenga at nge iau ke iau Iesus nena hekulkulonga nenge e lala nge hana
lomonmona ngana mur.
9 Ieims pe Petrus pe Ioanes, iri hana papalauna nga NeHalang ana ume. Pe
iri te eteia ke NeHalang tunge ume nei at nge iau. Pomalam te sisa peria nge
imem nai Parnapas. Pe te hele ke te teke imem nai mola ke mo ume luluch
nge hana lomonmona ngana mur pe iri tela ke teume luluch nge Iuta mur.
10 ✡Pe te hele at nge imem ke te teke letemem metene iri nemur nenge reria
ure halang ero. Pe nem, i ure palaungana nenge letek metene tettele nike ke
e teke e popoia.

Paulus Heleia Petrus Nge Antiok

11 Nga etue nenge Petrus at nge Antiok e heleia i nga matana pengpeng
iange i poia poinga hel nge pengpeng ero.
12 ✡Nga etue nenge Ieims pekngana mur te lohot nge Antiok ero kura,
Petrus la ke ngau lululuch nge hana lomonmona ngana mur. Iok, teat
ke te puris ol pe Petrus matau sapele pe tu ke kangkanga mule nge hana
lomonmona ngana nemur. Petrus mataua iri iange iri Iuta. Pe pule iri
tokoninga mur toto nga us rir ngana.
13 Pe Iuta mur hel te koko taole nge Petrus ke iri ul te poia poinga nem
nenge aria hengetau nachnai. Pomalam Parnapas nau taole nge iri pule.
14 Pe enau pe te nanasia Helenga Urana Toto Ngana hele ngana ero.
Pomalam e heleia Petrus nga iri lochloch ngana mataria ke e teke, “Petrus,
iong lem nge Iuta. Pe heueu nei otu ke pomanga lem nge Iuta ero toto. Otu ke
pomange hana lomonmona ngana nemur. Pe pomerei nenge o teke o echia
hana lomonmona ngana nemur ke te nanasia poinga nenge Iuta mur?
15 “Ita, tatara mur te hoe ita pe ita Iuta mur nike. Pe ita hana lomonmona
ngana mur ero. Hana nemur, iri ‘hana porekreke ngana mur’ ia iri.
16 ✡Pe ita ta eteia ke kue elle mana nge poia ita ke ta pengpeng nga
NeHalang matana. Ngana koi nenge letera manmanna nge Iesus Kristus. Pe
nenge ta nanas tau tote hotonga mur, kue nem poia ita ke ta pengpeng nga
NeHalang matana ero toto. Ke pomalam, ita ul hana lomonmona ngana mur,
ita lochloch ta pengpeng nga NeHalang matana nga kue elle nem mana.
17 “Pe nga poinga nenge letera manmanna pe ta nanas ia Kristus lape
tames hot mallaha mana ke ita hana porekreke ngana mur, ke mange hana
lomonmona ngana nemur. Ia Kristus mai I muka muleia poinga poreke
ngana mur kai? Ero le!
18 Iange nenge teke e palchach sue ute pe e hemes heke mule, hulua te eteia
nge e tamu tote hotonga pe iau non poreke ngana ke ulolo.
19 Iange hotonga nem rahit tote iau ero ol. Ke nga letek manmanna ngana
e mete luluch nge Kristus ke ulolo. Pe NeHalang nauele etu ngak ol.
20 ✡Ke iau sipok e maulul ero ol. Kristus nenge tu teu nge iau koi hemaul ia
iau. Pe etu ke e maulul nga singik nei iange letek manmanna nge NeHalang
Tuna. I lemene tau tote iau pe tung heke i sipona ke mene mule iau.
21 Pe ehul rumek ia NeHalang ero iange letena poreke ngana palaungana
toto. Pe nenge teke hotonga nemur te hemas mule ita ke ta pengpeng nga
NeHalang matana, Kristus mete ngana nem lape luna ero toto!”

✡ **2:7:** Ume 22:21 ✡ **2:10:** Ume 11:29-30 ✡ **2:12:** Ume 11:3 ✡ **2:16:** Ume 15:10-11; Rom 3:20-28; Kal 3:11 ✡ **2:20:** Kal 1:4

3

Kue Elle Mana Nenga Letera Manmanna Ngana

1 Imo Kalasia mur, amo hauaua toto. Iesus Kristus mete ngana nga manga
toto nem, mo hemallaha hote luna lange imo ke ulolo. Pe pomere hana te
channanga ia imo pe a nanas mene iri?
2 E teke e onteia imo nga ute elle mana: Imo mam a mene Opepengpeng ke
merei? A mene kai nga hotonga nemur nenge a nanasia iri mai? Ero le! Imo
a mene Opepengpeng iange a longe Helenga Urana Toto Ngana pe letemo
manmanna ia.
3 Amo hauaua ngamo nem merei toto? Opepengpeng talune ana ume
nge imo ke ulolo, ol pe a teke a heulo hote ume nem nga imo sipomo lemo
kerkerenga?
4 Pe ure meena ngana nemur nenge te lohot nge imo nem luna palaungana
toto la! Pe ngana kau lape hesil sio mana ke lasus mau?
5 Imo nem, NeHalang tunge Opepengpeng pe poia merakulo mur ke te
lohotot nga tunangamo. Pe pomerei nenge poia mai? Poia kai nga hotonga
nemur nenge a nanasia iri mai? Ero nike! Poia nge imo iange letemo
manmanna nga Helenga Urana Toto Ngana nenge a longe.
6 ✡Anau lange Apraham. “Apraham letena manmanna toto nge NeHalang,
pomalam NeHalang hetue i ke i non nge pengpeng.”
7 Iok, a eteia nei ke nek ol: Apraham tutuna mur laka iri lochloch ngana
nenge leteria manmanna.
8 ✡Pe NeHalang nena helenga nenge tehas sue ke ulolo, helelia ure nemur
nge lape te lohot. Nenge teke, NeHalang lape hemas mule hana lomonmona
ngana mur pule ke te pengpeng nga matana iange leteria manmanna. Pe
NeHalang hele hot tele Helenga Urana Toto Ngana nem lange Apraham ke
teke, “Nge iong mana lape E pete hulua lochloch ngana nga ich.”
9 Ke hulua lochloch ngana nenge leteria manmanna, NeHalang pete
luluche iri nge Apraham. Iange Apraham i lete manmanna ngana ana non
ia.
10 ✡Pe iri lochloch ngana nenge te teke te hemas mule iri siporia nga
hotonga mur, NeHalang lape tuacholia ke poreke toto lange iri. Iange
NeHalang nena helenga mur nenge tehas sue iri ke ulolo, hele ke teke,
“Hotonga mur tema sio ke ulolo, pe mele hel nenge te longo tau lochloche
ero NeHalang lape tuacholia ke poreke toto lange iri.”
11 ✡Pe i mallaha mana ke mele nenge teke nanas tau mene hotonga mur,
lape lohot ke pengpeng nga NeHalang matana ero toto. Iange “Hana nenge
leteria manmanna mana lape tetu ke te pengpeng nga NeHalang matana.”
12 ✡Ke Hotonga huna nga lete manmanna ngana ero. Iange Hotonga hele
ke teke, “Mele nenge nanas taua Hotonga mur lape tu ke maulul.”
13 ✡Ke hotonga ngingina mur koi ita, ke NeHalang lape tuacholia ke poreke
at nge ita. Pe ero. Iange Kristus ol hot mule ita pe mene murra ke ulolo. Iange
NeHalang nena helenga nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke, “NeHalang
letena inin ngana lape sio ke poreke toto nge iri nenge te heon heke iri nga
manga toto.”
14 Ke nga poinga nenge Iesus poia nem, lape NeHalang pete hana lomon-
mona ngana mur ke pomanga nena helenga kerkereng ngana nenge tunge
lange Apraham. Pe ita lochloch ngana nenge letera manmanna lape ta mene
Opepengpeng nenge Iesus Kristus helele ia.

Hotonga Mur Pe Helenga Kerkereng Ngana

✡ **3:6:** Gen 15:6 ✡ **3:8:** Gen 12:3; Rom 4:3, 16 ✡ **3:10:** Deu 27:26 ✡ **3:11:** Hab 2:4; Kal 2:16
✡ **3:12:** Lev 18:5 ✡ **3:13:** Deu 21:23; Rom 8:3

15 Titik mur pe liliuk mur, lape e heleia ure nemur nenge lohotot nge ita ke
kokoes, ke e hemallaha hote utar nenge e teke e heleleia: Nenge teke hana
nai te talue reria helenga tomunga hel ana helenga e, mele pele heta mule
ero pe tal heke mule unne la ero ol.
16 ✡Pe nga nei NeHalang poia helenga kerkereng ngana nemur lange
Apraham pe Apraham nette e. Ke Alalaha nem heleleia Apraham na tete
mur ero. Apraham na tete mur tang ngana pomanga iri hulua. Pe nei ero.
Hele mene Apraham nette pe tang ngana pomanga mele elle mana. Ke
Alalaha nem helele ia laka Iesus.
17 ✡Pe ure nenge e teke e helele ia, ngana koi nei: Nge nike NeHalang
hele talue nena helenga tomunga hel ana helenga nem. Pe nga hoena,
hesinga iri ana non kina analoch iri nai pe ana non kina pe analoch (430)
het pe hotonga nemur te lohot ol. Pe hotonga nemur te chatoa NeHalang na
helenga kerkereng ngana nem pe te saua ke lasus ero toto.
18 ✡Iange nenge teke hotonga nemur nakuria nge te halaua ita ke ta mene
maulinga nge koko, lape helenga kerkereng ngana nem lasus. Pe nei ero.
Iange nga NeHalang nena poinga urana ngana mana, tung sue helenga
kerkereng ngana nem lange Apraham.
19 ✡Hotonga nemur talhot rume mene iri ol, pe aria ume utar? Aria ume
laka nenge: Lape te hemallaha hote hehei pe hana reria poinga poreke
ngana mur. Pe lape iri siporia te naue pe te amnei urume ke la het nga etue
nenge helenga kerkereng ngana nem, nganangana lohot ia. Nenge Iesus i
sipona lape at. Nga etue nenge NeHalang tung sue hotonga nemur, hekule
angkelo mur ke te heleia lange Moses nenge tu nga NeHalang pe hana mur
tunangaria.
20 Nga etue nenge NeHalang poia helenga kerkereng ngana nem lange
Apraham, mele e nge tu nga iri nai tunangaria ero. Iange mele nenge tu nga
tunangana umume nge hana nai. Pe nei ero, NeHalang poia nge Isipona.
21 ✡Ke pomerei ol? Hotonga hele ke teke NeHalang na helenga kerkereng
ngana nem lasus kai? Ero le! Iange nenge teke hotonga e nakuna nge tunge
maulinga lape ta pengpeng nga NeHalang matana nga hotonga nem nenge
ta nanasia.
22 Pe nei ero. Iange NeHalang nena helenga nenge tehas sue ke ulolo, hele
ke teke, poinga poreke ngana hesum hite hulua lochloch ngana nga ich nei
ke tehet. Pe nga lete manmanna ngana mana, NeHalang tung sue helenga
kerkereng ngana nem. Ke pomalam iri nenge leteria manmanna nge Iesus
Kristus lape te mene ure nenge NeHalang hele sue lange Apraham.
23 ✡Nga etue nenge lete manmanna ngana nei lohot ero kura, hotonga nem
chiu it tote ita. Pe tak ele mene ita ke la het nga etue nenge lete manmanna
ngana nem lohot nga mallaha.
24 ✡Pe hotonga nem poi ke pomanga ara hetoronga nenge nauele ita. Pe
nga etue nenge Kristus at, hotonga nem hei tele ita ke tala sapele nge Kristus
pe letera manmanna nge I. Ke pomalam lape NeHalang mene mule ita nga
letera manmanna ngara nem.
25 Pe heueu nei, letera manmanna ngara nem, lohot nga mallaha ke ulolo.
Pe hotonga nem rahite ita ero ol.

NeHalang Tutuna Mur

26 ✡Pe NeHalang tutuna mur imo lochloch iange letemo manmanna nge
Iesus Kristus.

✡ **3:16:** Gen 12:7 ✡ **3:17:** Exo 12:40 ✡ **3:18:** Rom 4:14 ✡ **3:19:** Ume 7:38; Rom 5:20 ✡ **3:21:** Rom 8:2-4 ✡ **3:23:** Kal 4:3 ✡ **3:24:** Rom 10:4 ✡ **3:26:** Ioa 1:12

27 ✡Pe imo lochloch nenge a mene henuninga nge Kristus, atu ke a pomange Kristus toto lo.
28 ✡Pe a al mata rara ero ol, iange Iuta mur pe Krik mur pe iri nenge te umume nge mele hel pe iri nenge tetu ke tepoi tetele pe hehei pe hana, imo lochloch ngana nem, atu luluch nge Iesus Kristus ke imo elle mana.
29 ✡Pe Apraham na tete mur imo iange Kristus nena hana mur imo. Pe lape a mene ure lochloch ngana nenge NeHalang heleia, nga nena helenga kerkereng ngana nenge tung sue lange Apraham.

4

1 Ure nenge e helele ia ngana koi nei: Mele sune lape mene lochloche temene nena ure mur. Pe lape i non palaungana pe nauele ure lochloch. Pe nga etue nenge i kino kura, ele haka nge mele nenge umume nge none ero.
2 Iange hana nenge tenau elele i pe hana papalauna mur lape tenau ele mene i ke la het nga etue nenge temene talue.
3 ✡Nga tele ngana ita pule tapoi ke pomalam. Ita kinkino pe ta mene hengetoro nga hotonga nemur nga ich nei, nenge chiu hit tote ita.
4 ✡Pe heueu nei ero ol. Iange nga ana etue pengpeng nenge NeHalang talue nike, kulosia tuna ke at. Hei e nga ich nei hoe I. Pe hotonga nemur tenau ele I ke I nanas tau tote. Pe ita pule tapoi ke pomalam. Ita kinkino pe ta mene hengetoro nga hotonga nemur nga ich nei, nenge chiu hit tote ita.
5 Pe at ngana nem, at ke ol hot mule iri nenge hotonga chiu hite iri. Ke pomalam lape ta lohot ke NeHalang tutuna mur ita.
6 ✡Pe imo, NeHalang tutuna mur imo. Ke ngana laka nenge kulosia Tuna Opene ke at tu teu nga letera pe ta heto ke ta teke, “Temek.”
7 Ke iong pomanga mele nenge umume nge none ero ol. Iong, NeHalang tuna iong ke ulolo, pomalam lape o mene ure lochloch ngana nenge heleia nga nena helenga kerkereng ngana nem.

Paulus Letena Toto Ia Kalasia Mur

8 Nga tele ngana a eteia NeHalang ero pe a ume pulut mana nge aetapuna hel, nenge Nehalang toto ngana ia iri ero.
9 Pe heueu nei a etei tote NeHalang lo, nem pe e teke NeHalang hetue imo ke tutuna mur imo ke ulolo. Pe pomerei toto nenge ahul mule ke la a heila teu mule imo nga ure makuk leilei ngana mur pe hotonga porekreke ngana mur nga ich nei? A teke la ure nemur te chiu hit mule imo pullo?
10 ✡Imo a iech elele etue papalauna mur pe teio mur pe hesinga mur pe etue e talun ngana ke langa het ngana!
11 Pe iau, e matau iange kikik ngak nenge e ume lululuchia nge imo lape hesil sio mana.
12 Titik mur pe liliuk mur, e teke apoi ke mange iau. Iange ure nenge lohotot nge imo nem, iau e amneia ke ulolo. A poia ute pele nge heporeke iau ero.
13 Imo a eteia ke ulolo. Nga tele ngana toto singik haleles pe ela ke e haliu hote Helenga Urana Toto Ngana nge imo.
14 Pe ak haleles nem poi ke manga ollakanga nenge teke olleke imo. Pe imo a hira ele iau ero. Mutemo tau mene iau pe a mene iau ke pomalaka nga iau NeHalang nena angkelo e. Nem pe pomalaka nga iau Iesus Kristus i sipona,
15 pe a iech ele tote iau. Nga etue nem a unele ute nge iau ero toto. Pe rera iechinga nemur mai ngaria ol? Nenge teke nakumo, lape asul hote matamo mur pe a tunge iri at nge iau.

✡ **3:27:** Rom 6:3 ✡ **3:28:** Rom 10:12 ✡ **3:29:** Rom 4:13 ✡ **4:3:** Kol 2:20 ✡ **4:4:** Ioa 1:14; Rom 1:3 ✡ **4:6:** Rom 8:15-17 ✡ **4:10:** Rom 14:5; Kol 2:16

16 Heueu nei lape lek matana luluch nge imo ol, iange e heleia helenga nge
manmanna. Ae?
17 Hana ana mata nemur teume ke kikiria toto ke tepoi ole imo ke a nanasia
iri. Pe te poia nga leteria poreke ngana. Pe te teke te heporeke ra kilanga
urana ngana nei. Tepoi ke pomam iange te teke a heto hekeke iri.
18 Nenge teke hana te poia imo ke pomam, urana nge te poia ke kokoes nga
leteria urana ngana. Nga etue nenge etu luluch nge imo pe nga etue nenge
iau ero hatalia imo.
19 Auo! Tutuk mur, a poia iau ke e amneia melmelenga pullo! Melmelenga
nei pomalaka nga heie nge tuna sechia i ke teke hohoho. Pe melmelenga nem
lape tu nge iau ke la het nga etue nenge a nanas tau tote Kristus nena poinga
mur.
20 Toinge ute pele ul mene iau ke la etu luluch nge imo heueu nei, ke poia
ia ure nemur nenge e heleia iri nei. Iange etu pe letek tuanin rara sakilil ia
imo.

Helenga Opene Nge Heka Pe Sara

21 Iok, e teke e onteia imo nenge a teke a nanas taua hotonga mur: Imo
mam a longe hotonga hele ngana ero kai?
22 ✡Hotonga hele ke teke, Apraham tutuna mur iri nai. Tuna elle nge hei
nenge umume nge iri pe tuna e pule nge nehei nenge tu ke poi tetele mana.
23 ✡Pe tuna nenge hei nenge umume nge iri neu, tehoe i iange te nanasia
poinga nenga leinga. Pe tuna nenge nehei nenge tu ke poi tetele mana nem,
tehoe i ke nanasia helenga kerkereng ngana.
24 Nananga nei luna la ke mai koi: Hehei nai nem te pomanga Helenga
Tomunga Hel iri nai. Elle at nga hengene nenge Sinai pe hoe tutuna mur
nenge hotonga chiu hit mene iri ke te nanas tau mene. Ke hei nenge Heka i
pomanga hengene nem.
25 Pe hengene nenge Sinai tu nga tuele kina nenge Arapia, pe mes ke
henonoua kilenge nenge Ierusalem heueu ana nei. Iange hehei pe hana nga
kileng nem, hotonga chiu hit mene iri ke te mana teu toto nga ene.
26 ✡Pe Ierusalem nenge tu nga lut nga tapa, tu ke poi tetele mana. Pe i tara
toto ngana ia.
27 ✡Iange hasinga nenge manga NeHalang nena alalaha hele ke teke:
“Iong hei nenge omes tamane
pe ohoe tum e ero, o iech toto ol.
Iong hei nenge o amneia melmelenga e nga hohonga ero,
o tang hote lem iechinga.
Iange hei nenge tu mana
lape tutuna mur iri halang toto
nge hei nenge tu luluch nge ene.”
28 ✡Ke titik mur pe liliuk mur, imo NeHalang tutuna mur imo ke mange
Isak. Nem nanas urume NeHalang nena helenga kerkereng ngana.
29 ✡Pe kol nenge tehoe i nga poinga nenga leinga, poi matana lala nge kol
nenge tehoe i nga kerkerenga nenga Opepengpeng. Ke poinga nem ngana
koi lohotot nge ita heueu nei.
30 Pe NeHalang na alalaha hele ke mere pule? Hele ke teke, “O kulosia hei
nenge umume nge imo nem, iri nai tuna ke tela nga kileng unne. Iange tuna
nem lape mene temene nena ure mur hele ero. Pe hei nenge tu ke poi tetele
nem, tuna itoro lape mene lochloche temene nena urelu mur.”

✡ **4:22:** Gen 16:15; 21:2 ✡ **4:23:** Rom 9:7-9 ✡ **4:26:** Hip 12:22; Hem 21:2, 10 ✡ **4:27:** Isa 54:1
✡ **4:28:** Gen 15:4-5; Rom 9:7 ✡ **4:29:** Gen 21:9-10; Ioa 8:35

31 Ke titik mur pe liliuk mur, hei nenge tu ke poi tetele mana nem, tutuna
mur koi ita. Pe hei nenge umume mana nem, tutuna mur ita ero.

5

Nge Iesus Mana Lape Tatu Ke Tapoi Tetele

1 Iok, ute pele nge chiu ele ita ero ol iange Kristus i sipona mene hote ita ke
ulolo. Pomalam tatu ke ta poi tetele mana ol. Ol pe ames ke kerkereng pe a
longo tau pulute hana hel ero. Iange lape a heloko teu mule ita ke la aume
mule nge iri pule.
2 A longo ke nek! Iau Paulus koi e helele nei: Nenge teke atal teu luluche
imo ke te riria singimo, ume nenge Kristus poia nem lape halaua imo ero
toto.
3 Pe lek helenga kerkereng ngana koi, iong non tei nenge ola ke te riria
singim, urana nge o nanas tau tote hotonga lochloch ngana ol.
4 Amo hel te teke a nanas mene hotonga mur, iange te teke poia imo ke a
pengpeng nga NeHalang matana. Nenge teke a poia poinga nem arir hote
imo nge Kristus ke ulolo pe a hile NeHalang letena poreke ngana.
5 Pe ita, nga Opepengpeng nena kerkerenga, letera manmanna nge NeHa-
lang pe tatu ke ta kulele mene I nge lape hetue ita ke ita hana nenge pengpeng
nga matana.
6 ✡Pe ita, nenge teke ta nanasia Kristus, poinga pa nenge ta ririr us pe nenge
tarir us erochro ute pele ia ero. Ure nenge palaungana toto ngana laka letera
manmanna ngana lo. Iange poi heke ita ke letera porekeia pekngara mur.
7 Nga tele ngana a nanasia Kristus ke nek mana pe heueu nei ero ol! Itei
nenge tamo ele mule imo pe poia imo ke a saleke rara? Mele nem poia imo
ke a longo taua helenga manmanna ngana ero ol!
8 Mele nenge poia imo ke a saua letemo manmanna ngana nem, at nge Non
nenge hesilei hote imo ero.
9 ✡Anau ala amo ke nek. Ure nenge lohotot nem, pomalaka nga is unne
sune mana nge tetal teua langa beret itach ngana, pe is nem poia beret
lochloch ke puo haka sapele.
10 ✡Pe iau letek manmanna toto nge Non Soke ke a tung teua imo langa ure
nemur ero. Pe mele nge hetakinkine imo nem, e eteia i ero. Pe lape NeHalang
tuachol ia lange i ke poreke toto.
11 Titik mur pe liliuk mur, hana hel te teke e hetottoro ke pomai, “Nenge
teke tarir us ero ta pengpeng nga NeHalang matana ero.” Pe nem ero.
Nenge teke e hetottoro ke pomam, pomere toto nge ure meena ngana mur
te lohotot nge iau kura? Pe nenge teke reria helenga nem manmanna, lape
lek hengetoro nenga Kristus ana manga toto, poi ngarang mur ia iri ero ol.
12 Iau lemek toto ke hana nenge te hetakinkine imo nem, terir hote huria
ke te lasus lochloch!

Maulinga Ke Koko Nga Opepengpeng

13 ✡Pe titik mur, NeHalang iua imo ke ulolo, ke apoi tetele mana ol. Ol pe
lape apoi ke mere ol? A teke a poia singimo ke iech mana nga poinga poreke
ngana mur? Apoi ke mam ero! A poia poinga nenge pomai koi: Mutemo taua
pekngamo mur pe a halaua iri.
14 ✡NeHalang tunge hotonga e nge palaungana toto. Pe nenge teke ta longo
taua hotonga elle nem, ta longo taua hotonga lochloch ngana ke ulolo. Ana
hotonga, ngana koi nei: “Mutem taua pekngam mur ke pomanga mutem
taua iong sipom.”

✡ **5:6:** 1Ko 7:19; Kal 6:15 ✡ **5:9:** 1Ko 5:6 ✡ **5:10:** 2Ko 11:15; Kal 1:7 ✡ **5:13:** 1Pi 2:16 ✡ **5:14:** Lev 19:18; Rom 13:9

15 Pe a nauala amo ke nek. Iange nenge teke a poi susun helel, lape ahun
parai mule imo ke ahet.
16 Ke pomalam e hele ke e teke, a longia Opepengpeng ke halaua imo nga
ai ngamo ke lape a nanasia ure poreke ngana nenge singimo lemene tautaua
ero ol.
17 ✡Iange Opepengpeng lemene ero toto ia poinga poreke ngana mur
nenge singira lemene tautaua. Pe ita singira lemene tautaua poinga poreke
ngana mur nenge Opepengpeng lemene ero toto ia. Ke hunelinga nei tu nga
letera ke ulolo, pomalam tai nga lemere ngana ero ol.
18 Ke nenge teke o nanas tau mene Opepengpeng lemene ngana, lape
hotonga nem nauele iong ero ol.
19 ✡Pe poinga poreke ngana nenge singira lemene tautaua, ngaria koi
nemur. Poinga nenge: hehei pe hana tema lululuch nge hehei pe hana
nenge eria pe reehei mur ia ero, pe kol e pe e mele mataria ach tau helel,
pe salaunga ana poinga mur,
20 pe ta heto hekeke aetapuna mur, pe achunga, pe hunelinga, pe lete inin
ngana, pe sara keke ngana mur pe letera inin haka manmana, pe letera ia
melehel ero, pe talas helel,
21 pe ta musmus, pe ta inin ke ara hauaua, pe tapeu lil helel, pe ure hel
pule nenge pomau. E hele ke kerkereng lange imo ke ulolo, pe lape e hele
ke kerkereng toto lange imo pule: Mele nenge nanas tau menmene poinga
nemur, lape teu langa NeHalang nena naualanga pe nekinga ero toto.
22 Pe Opepengpeng, ana ume nganangana mur koi nemur. Nenge: Mutera
tautaua pekngara mur, pe ta iechech, pe tatu ke letera ma ke elle, pe ra melei
tana ero nga etue nenge ure meena ngana lohotot, pe tanek hel ita, pe tapoi
ke urana pe ta halau hel, pe ta poia poinga mur nge poia hehei pe hana ke
saria kikina nge ita.
23 Pe tatal sue ita ke tatu ke nek manmana, pe ta hepengia tai ngara mur
ke nek. Poinga mur nenge pomam hotonga pele heo ele ero.
24 ✡Iri nenge te nanasia Kristus, tehul rumeria ia poinga poreke ngana mur
nenge singiria lemene tautaua.
25 Opepengpeng tu teu nge ita pe hemaulia ita, pomalam tai ke ta nanas
mene lemene ngana ol.
26 ✡Tatal heke ita ero pe ta helete inin hel ero pe ta musmus pe sara keke
hel ero.

6

A Halaua Pekngamo Mur Nga Ure Meena Ngana Mur

1 ✡Iok titik mur pe liliuk mur, nenge teke a naue mele nge poia poinga
poreke ngana, imo nenge Opepengpeng ume lululuch nge imo a hemas mule
i ke nek. Pe imo a nauala amo ke nek pule; iange lape poinga poreke ngana
nem lohot nge imo pule.
2 ✡Nenge teke a halaua pekngamo mur nga ure meena ngana mur, a nanas
tau tote hotonga nenge Kristus.
3 Nenge teke mele letena ke teke i palaungana, pe manmanna ke i palaun-
gana ero, mele nem channanga mule i ke ulolo.
4 Imo elle pe elle anau teu la mule nga lemo poinga mur ke nek toto, pe
a totoia langa mele hel reria poinga ero. Pomalam lape mele nem iech toto
nga i sipona nena poinga mur.
5 ✡Ke imo elle pe elle a takiskisia ana melmelenga mur.

✡ **5:17:** Rom 7:15-23 ✡ **5:19:** 1Ko 6:9-10 ✡ **5:24:** Rom 6:6; Kol 3:5 ✡ **5:26:** Pil 2:3 ✡ **6:1:** Mat 18:15 ✡ **6:2:** Rom 15:1 ✡ **6:5:** Rom 14:12

6 ✡Mele nenge te hetore i nga NeHalang nena helenga, urana nge tuacholia
nga nena ure urana ngana mur lochloch lange ana hetoronga.
7 ✡A chananga mule imo ero. Iange mele pele nakuna nge channanga
ia NeHalang ero toto. Ngaunga utar alona nenge otue, lape o lulu mule
ngaunga nem mule.
8 Pe mele nenge tutua ke heiech mene singina lape lulu hote metenga. Pe
mele nenge tutua ke heiech ia Opepengpeng, lape lulu hote maulinga ke
koko.
9 Ke ra melei tana taua poinga urana ngana mur nenge ta popoia ero.
Nenge teke ra melei tana ero, lape ta lulu hote maulinga ke koko nga ana
etue pengpeng.
10 Ke nenge teke o esia neingam e nem nge poi ke merechre, o halaulaua
i. Pe apoi ke urana toto lange pekngamo mur, nenge imo ul ames ke elle nga
letemo manmanna ngana mur.

Helenga Hetala Ngana Pe Apalanga

11 A naue lo? Iau sipok e hasas ia alalaha nei nga perik. Pe ehas ngak nei e
poia ke papalauna koi!
12 Iri nemur nenge te heto hekeke iri pe te palut rarara, iri laka te echechia
imo ke te teke te ririria singimo. Te poia poinga nei iange te mataua Iuta mur
nge lape te hune iri iange leteria manmanna nga Kristus ana manga toto.
13 Pe hana nenge te riria iri te nanasia hotonga mur ero toto. Pe muteria
toto ke te teke te riria imo pule. Pe nenge teke a longo taua iri ke a nanasia
iri, hana nemur lape te palut laka rara pe te heto heke tote iri.
14 Pe iau, e palut laka rara nga ute pele nge pomam ero toto. E palut laka
pe e heto heke tote ara Non Soke, Iesus Kristus nge mete nga ana manga toto.
Nga Iesus ana manga toto letek metene poinga nemur nga ich nei ero ol. Ke
epoi ke pomanga none nenge mete ke hile ure lochloch ngana nga ich nei.
15 ✡Nenge teke te riria singim pe nenge teke te riria singim ero, nem ute
pele ero. Ure nenge palaungana toto ngana laka nenge NeHalang poia ita ke
ita heueu ngana mule.
16 Iri lochloch ngana nenge te nanasia hotonga nei, leteria sio iange lape
NeHalang letena porekeia iri pe mene luluche iri nge Israel mur. Israel
nemur nenge NeHalang nena hana mur toto ia iri.
17 ✡Iok, nga lek helenga hetala ngana e teke, lemek ero nge none poi mule
ure meena ngana e ke lohot nge iau ol. Iange chanchan munna nemur nga
singik henonou hot pengpengia ke iau Iesus nena non toto.
18 Titik mur pe liliuk mur, ara Non Soke Iesus Kristus letena poreke ngana
lape tu luluch nge imo nga opemo mur. Manmanna.

✡ **6:6:** 1Ko 9:11, 14 ✡ **6:7:** Rom 8:13 ✡ **6:15:** Kal 5:6; 2Ko 5:17 ✡ **6:17:** 2Ko 4:10

Epeses
Alalaha Nenge Paulus Hassia Lange Epeses Mur

1 ✡Iau Paulus koi ehas ia alalaha nei. Nga NeHalang lemene ngana e lohot
ke iau Iesus Kristus nena hekulkulonga.
Pe ehas ia alalaha nei ke lange imo NeHalang nena hana mur nge Epeses
nenge te nanas tau tote Iesus Kristus.
2 E hetalaulau ke Temere NeHalang pe Non Soke Iesus Kristus leteria urana
ia imo pe te poia letemo ke ma ke nek.

NeHalang Lape Tunge Ure Urana Ngana Mur Nga Tapa At Nge Ita

3 ✡Ta heto heke NeHalang nenge ara Non Soke Iesus Kristus Temene.
Nge Kristus mana NeHalang tung lochloche ure urana ngana mur nga
Opepengpeng nenga tapa at nge ita.
4 ✡NeHalang ala hote tapa pe ich ero kura pe hesilei hote ita ke nena hana
mur nge pengpeng pe naue rera poinga poreke ngana e ero toto. I mutena
taua ita
5 ✡pomalam hesilei hote ita nge nike ke tutuna mur ita nga ume nenge
Iesus Kristus poia. Pe ure nem lohot ke pomam ke nanas mene NeHalang
lemene ngana nenge iech toto nge poia.
6 Ta heto heke NeHalang nge poi hote kue urana ngana nenge poia ita ke
tatu ke nek nga nenge tung mene Tuna nenge mutena taua, at nge ita.
7 ✡Iange Kristus lome ita nga eina nga metengana pe saua rera poinga
poreke ngana mur ke te lasus toto. Pe nekinga nenge NeHalang poia nem
i ure nenge palaungana toto
8 nenge hile hot lochloche letena at nge ita nga letena tuanin ngana pe
letena matana ngana urana toto ngana.
9 ✡NeHalang iech toto nge poia ke pomai nga nenge hemallaha hote letena
tuanin ngana nenge talkomkome at nge ita, nenge lape heulo hote nga ume
nenge Kristus poia.
10 ✡NeHalang teke poia letena tuanin ngana nem ke lohot nga etue nenge
i sipona talue nenge lape poia ure lochloch ngana nga ich pe nga tapa ke te
eukirau pe tenau haka aria soke nge Kristus.
11 ✡Ure lochloch ngana te lohot ke pomanga NeHalang letena tuanin hot
ngana ia. Ke nge Kristus mana NeHalang hesilei hote ita ke nena hana mur
ita nga nena ume. Pe poia ke nanasia utar nenge letena matana hote ke teke
poia nga talun ngana nike.
12 Poia ke pomam ke imem nenge mo kulelele Kristus tala nike, mo heto
heke NeHalang nena hemalmalinga nge palaungana toto.
13 Pe imo Epeses mur pule a longe helenga manmanna ngana nga he-
lenga urana toto ngana nenge NeHalang lape mene mule imo pe letemo
manmanna nge Kristus. Nga etue nenge letemo manmanna, NeHalang
heilangaia imo ke cholo ele imo ke nena hana mur imo. Ngana laka
Opepengpeng nenge hele talaia ke teke tunge lange imo.
14 ✡Pe Opepengpeng nem i lala nenge heilangia ure nenge lape ta mene,
nenge NeHalang heleia ke teke tunge lange nena hana mur. Ke nem
hekerkereng ia letera nenge i lape mene nena hana mur ita ke ta heto heke
i NeHalang nenge urana toto.

✡ **1:1:** Ume 18:19-21; 19:1 ✡ **1:3:** Epe 2:6 ✡ **1:4:** Ioa 15:16 ✡ **1:5:** Ioa 1:12 ✡ **1:7:** Epe 2:7; Kol 1:14 ✡ **1:9:** Rom 16:25 ✡ **1:10:** Kol 1:16, 20 ✡ **1:11:** Rom 8:28-29 ✡ **1:14:** 2Ko 1:22

Paulus Nena Hetalaulaunga

15 Ke pomalam nga etue nenge e longe imo nge letemo manmanna nge Non
Soke Iesus pe mutemo taua NeHalang nena hana mur,
16 e hele urana lange NeHalang ke kokoes mana ia imo, pe letek metene
imo ke e hetalaulau amo lala nge NeHalang.
17 ✡E hetalaulau amo ke NeHalang nenge ara Non Soke Iesus ana Palau
pe Temere nenge urana toto tunge lete matana ngana nenga Opepengpeng
lange imo ke a etei tote NeHalang.
18 Pe e hetalaulau amo pule ke NeHalang poia letemo matana ngana mur
ke tualeme ke pomanga lemenge ke a eteia ure nenge iu imo ia pe a kulkulele.
Ngana laka ure urana ngana mur nenge heleia ke teke tunge lange nena
hana mur.
19 ✡Pe e hetalaulau amo ke a eteia NeHalang nena kerkerenga kikina ngana
palaungana, nenge umume nge ita nenge letera manmanna. Kerkerengnga
nem pomalaka nga kikina ngana nenge palaungana toto,
20 ✡nenge poia ke hemaul heke mule Kristus nga metenga pe here i nga
ilina ele nenga pen tamalmal nga lut nga tapa.
21 ✡Ke Kristus nena kerkerenga palaungana nem soke toto nga kerkerenga
mur lochloch nga etue nei pe nga hoena pule. I soke toto nge ope mur pe
naungaala mur pe hotonga mur pe hana papalauna mur. Pe Kristus ene
nenge NeHalang tunge lange i, pingana iuiu toto nga hulua lochloch eria.
22 ✡Pe NeHalang tunge kerkerenga lange Kristus pe talue iri lochloch
ngana ke Kristus nauele iri pe hemes hote i ke nauele iri lochloch nga mata
nenge NeHalang
23 ✡nenge Kristus singina ia. Pe mata nem muta toto ia Kristus na
kerkerenga pe Kristus tu purpure ure lochloch nga kileng lochloch ngana.

2

Ta Mene Maulinga Nge Kristus

1 ✡Nge nike atu ke pomanga a mete lo iange a longo ole taua NeHalang pe
a popoi poinga poreke ngana.
2 ✡Nga etue nem atu ke a nanas menmene poinga nemur nga ich nei pe a
nanas mene ope poreke ngana mur nga tapa sana aria palau. Ke heueu nei
ope nem tu ke umume nge iri nemur nenge te longo olole nge NeHalang.
3 ✡Nge nike ita lochloch tatu ke pomange iri, ke ta heiech mana ia singira
nga poinga poreke ngana mur. Ke urana nge ita pe hulua lochloch nenge
te longo olole ta amneia melmelenga nga NeHalang letena inin ngana iange
tapoi ke pomange iri.
4-5 ✡Ita tatu ke pomanga ta mete ke ulolo iange nga rera poinga poreke
ngana mur, pe NeHalang mutena tau tote ita kura iange letena urana ngana
palaungana toto. Ke pomalam poia poinga urana ngana toto ke mene mule
ita pe tunge maulinga at nge ita nge Kristus.
6 ✡Pe ita Kristus nena hana mur ita ke pomalam he maul heke mule ita
luluch nge Iesus Kristus, pe hetakile ita ke ta are luluch nge i nga lut nga
tapa.
7 Poia poinga nei ke teke hemallaha hote lange iri nenge he pule nga nena
poinga urana toto ngana pe nena mutenga nenge hemallaha hote at nge ita
nge Iesus Kristus.

✡ **1:17:** Kol 1:9 ✡ **1:19:** Kol 1:11 ✡ **1:20:** Psa 110:1; 2Ko 13:4; Kol 2:12 ✡ **1:21:** Kol 1:16; 2:10 ✡ **1:22:** Psa 8:6 ✡ **1:23:** Rom 12:5; Epe 4:10, 15; Kol 1:18 ✡ **2:1:** Kol 1:21; 2:13 ✡ **2:2:** Kol 3:7; Tit 3:3 ✡ **2:3:** Kol 3:6 ✡ **2:4-5:** Rom 6:11-13 ✡ **2:6:** Kol 2:12

8 Iange nga NeHalang nena poinga urana toto ngana, mene mule imo
nenge letemo manmanna. Imo sipomo a mene mule imo ero. Poinga nem
i tunginga nenge at nge NeHalang.
9 ✡Lemo ume urana ngana mur poi hote ure nem ero. Ke pomalam a palut
leke imo ero.
10 ✡Ita, NeHalang i sipona ume hote ita pe tatu ke elle luluch nge Iesus
Kristus. Pe ala hote ita ke ta poia ume urana ngana mur nenge tatalo ele
tele nge nike ke teke ta poia.

Kristus Heluluch Tele Ita Ke Ita Elle

11 Ke pomalam letemo metene ke nek, imo tehoe imo ke imo hana lomon-
mona ngana mur pe Iuta mur te hetue imo ke "hana nenge te ririr us ero"
pe iri te hetue iri siporia ke "hana nenge te ririr us" (nenge nem i ure nenge
hana peria poia nga iri siporia singiria mana).
12 ✡Letemo metene, nge nike atu ke kangkanga nge Kristus pe lemo nge
Israel ero. Lemo nga kileng tau ngana pe atu teu nga tomunga hel ana
helenga nenge NeHalang poia lange nena hana mur ero pe atu pulut mana
pe a eteia NeHalang ero.
13 ✡Pe heueu nei atu ke elle luluch nge Iesus Kristus. Imo nenge atu ke
kangkanga nge NeHalang nge nike, Kristus eina nenga metengana mene imo
ke a at rochroi toto nge i ol.
14 ✡Kristus i sipona poia imem Iuta mur pe imo hana lomonmona ngana
mur ke letera ma ke elle. Poia Iuta mur pe hana lomonmona ngana mur
ke te lohot ke iri elle. Nge nike aria matana i helel pe tetu ke elle ero, pe
Kristus heparai sue mapuo nenge tu nga tuna ngara ke ma tote iri nga i
sipona singina nenge tung heke ke mete.
15 ✡Pe saua Iuta mur reria hotonga luluch nga ana helenga mur ke te lasus,
iange teke lele polong ke hana aria tuluk nai nem te lohot ke iri hana heueu
ngana mur pe te lohot ke iri elle mana luluch nge i.
16 ✡Pe Kristus metengana nga manga toto nem teke hemete hunelinga
nenge lohotot nga tuluk nai nem pe poia iri ke te lohot ke iri elle pe laia iri
nge NeHalang.
17 ✡Kristus at ke haliu hote helenga urana toto ngana nga polong lele ngana
nge imo hana lomonmona nenge atu ke kangkanga nge NeHalang pe nge
imem Iuta mur nenge motu ke rochroi nge i.
18 Ke nenge teke letera manmanna nge Kristus, Opepengpeng elle nem
poia ita ul hana lomonmona ngana mur pe Iuta mur ke ta lala nge Temere.
19 ✡Ke pomalam imo hana lomonmona ngana mur lape te hetue imo ke
hana lomonmona ngana mur ero ol. Heueu nei atu ke elle luluch nge
NeHalang nena hana mur lochloch pe atu teu nga mata nenge i.
20 ✡Pe apoi ke pomanga pele nenge te hemes heke nga ich kerkereng
ngana, nenge hekulkulonga mur pe hetatalonga mur. Pe Iesus Kristus i um
kerkereng ngana nenge pele nem ana isong ia.
21 ✡Ke i sipona laka nenge ratua ele pele nem pe poia ke lohot ke Non Soke
nena tunginga ana pele nge heo ngana.
22 ✡Pe imo hana lomonmona ngana mur pe Iuta mur, Opepengpeng
umume nge imo ke imo elle luluch nge Kristus. Ke pomalam a lohot ke imo
NeHalang nena pele nenge Opene tu teu ia.

✡ **2:9:** 1Ko 1:29-31; 2Ti 1:9 ✡ **2:10:** Tit 2:14 ✡ **2:12:** Rom 9:4; Kol 1:21 ✡ **2:13:** Kol 1:20 ✡ **2:14:** 1Ko 12:13 ✡ **2:15:** Kol 2:14 ✡ **2:16:** Kol 1:20, 22 ✡ **2:17:** Isa 57:19 ✡ **2:19:** Epe 3:6 ✡ **2:20:** 1Ko 3:11 ✡ **2:21:** 1Ko 3:16 ✡ **2:22:** 1Pi 2:5

3

Paulus Haliu Hote Helenga Urana Toto Ngana Lange Hana Lomonmona Ngana Mur

1 ✡Iau Paulus koi etutu nga tuele au ngana iange e umume nge Iesus Kristus
ke e halaulaua imo hana lomonmona ngana mur.
2 ✡Imo lape a longe ke ulolo ke NeHalang letena urana ia iau ke tunge ume
nei at nge iau ke e halaua imo.
3 ✡Pe hemallaha hote nena helenga talkomkome ngana ke henonoua at nge
iau pe ehas sue unne sune lo.
4 Pe nenge teke a sisia ure nenge ehas sue, lape a eteia ke iau e etei tote
helenga talkomkome ngana nemur nenge Kristus.
5 NeHalang hemallaha hote helenga nei lange hana nemur nenge tetu
nge nike ero. Pe heueu nei hemallaha hote lange nena hekulkulonga pe
hetatalonga pengpeng ngana mur nga ume nenga Opepengpeng.
6 ✡Helenga talkomkome ngana nei ngana laka nenge: Helenga urana toto
ngana poia imo hana lomonmona ngana mur ke imo pe imem Iuta mur, ita
ul ta mene ure urana ngana mur nge NeHalang pe ta lohot ke ita elle. Pe tatu
teu pule nga ure nenge NeHalang heleia ke teke poia nge Iesus Kristus.
7 ✡Pe e lohot ke iau ume ana non nga helenga urana toto ngana nga
NeHalang nena tunginga nga nena poinga urana toto ngana. Pe i sipona
hekerkereng ia iau nga ume nem.
8 ✡NeHalang nena hana mur lochloch te urana toto nge iau ke toinge e nge
iri mene ume palaungana nei, nem lape urana pol. Pe ero. NeHalang tunge
tunginga nem at nge iau ke e haliu hot lange hana lomonmona ngana mur
nga helenga urana toto ngana nenge lape te mene ure urana ngana nenge
Kristus. Ure urana ngana nemur, ta etei teu ke langa het ngana ero.
9 Nge nike NeHalang ala hote ure lochloch pe talkome letena tuanin ngana
nga ure nenge teke popoia nga etue talun ngana nike. Pe heueu nei tunge ak
ume nenge e haliu hote ure talkomkome ngana nem lange hehei pe hana
lochloch.
10 NeHalang teke poia ke mai, ke ope nemur nenge tenau ele tapa sana nga
reria kerkerenga, te esia nena mata pe tenau urume letena matana ngana
mur nge ana lala pe lala.
11 Ure nei lohot ke pete tote NeHalang letena tuanin hot ngana ia nga talun
ngana nike, ke poia ke lohot nge ara Non Soke Iesus Kristus.
12 ✡Ita tatu ke elle luluch nge Kristus pe letera manmanna nge i. Ke
pomalam tala ke tames nga NeHalang matana pe ta matau ero.
13 Ke pomalam e teke e hele lange imo ke letemo meena nga melmelenga
nenge lohotot nge iau ero. Ak melmelenga nei lape halau tote imo ke a mene
hemalmalinga.

Paulus Hetalaulau Epeses Mur Aria

14 Ke nenge nem mana poia iau ke e tualou sio nga Temere matana.
15 I mana poia iri lochloch nga tapa pe ich ke tetu.
16 Pe e hetalaulau lange i nenge nena hemalmalinga palaungana ke
hekerkereng ia letemo nga Opene kikina ngana,
17 ✡ke letemo manmanna pe Kristus tuteu nga letemo. Pe e hatalaulau ke
mutenga tu ke sik teu toto nge imo pe huna toto nge imo.

✡ **3:1:** Pil 1:7, 13 ✡ **3:2:** Kol 1:25 ✡ **3:3:** Epe 1:9-10; Kol 1:26 ✡ **3:6:** Epe 2:13, 16-19 ✡ **3:7:** Kol 1:25 ✡ **3:8:** 1Ko 15:9-10 ✡ **3:12:** Ioa 14:6; Rom 5:2 ✡ **3:17:** Ioa 14:23; Kol 1:23; 2:7

18 Pe e hetalaulau ke NeHalang hekerkereng ia imo pe nena hana mur
lochloch ke a eteia Kristus nena mutenga ke nek. Nga pongponga ngana pe
sase ngana pe ana lome nenge langa lut pe sio toto ngana.
19 Kristus nena mutenga palaungana toto nga mele etei ngana. Pe e
hatalaulau amo ke a eteia mutenga nem, pomalam lape NeHalang hemuta
heke tote imo nga ure nemur nenge teke tunge lange imo.
20 Pe nga NeHalang nena kerkerenga nenge umume nge ita, i nakuna nge
poia ure mur nge halang toto ke te lohot nge ita. Poi ngana nem lape ris tote
ure nemur nenge lape ta ontei i ia pe nenge letera tuaninin ia iri.
21 Ita lochloch nenge tatu ke elle luluch nge Iesus Kristus pe tatu teu nga
NeHalang nena mata ta hemallaha hote nena hemalmalinga palaungana
nga etue lochloch ke koko. Manmanna.

4

Tatu Ke Elle Luluch Nga Kristus Singina

1 ✡Iau etu nga tuele au ngana iange e ume nge Non Soke, pe NeHalang iua
imo ke nena hana mur imo. Ke pomalam e hele ke kerkereng toto lange imo
ke a nanasia atu ngamo nenge NeHalang iu imo ia.
2 ✡Kokoes atal sue imo pe apoi ke nek lange iri hel pe atu ke nek mana pe
a henonou hote lemo mutenga lange iri hel pule ke a long teua iri.
3 ✡Imo, Opepengpeng kale tele imo ke letemo ma ke elle pe aume ke
kerkereng ke a nanas mene poinga nem.
4 Ita ta poi ke pomanga singira elle mana pe Opepengpeng elle mana pe
NeHalang iua ita ke ta kulele ute elle mana.
5 Pe Non Soke elle mana pe letera manmanna ngana elle mana pe ta mene
henuninga elle mana nenge henonoua ke ita NeHalang nena hana mur.
6 ✡Pe NeHalang i toro mana nenge hehei pe hana lochloch Temeria ia, pe i
nauele ure lochloch pe tu purpure kileng lochloch pe tu teu luluch nge hehei
pe hana lochloch.
7 ✡Pe Kristus tunge tunginga nenga nena poinga urana toto ngana nge ita
elle pe elle. Pe tunge ke nanas mene i sipona lemene ngana.
8 ✡Ke pomanga NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hele
ngana nenge hele ke teke,
“Nga etue nenge lohaka langa lut nga tapa,
mene hehei pe hana nenge hekou sue iri ke te nanas olole i.
Pe tunge tunginga mur lange hana mur.”
9 ✡Helenga nenge hele ke teke, “Lohaka langa lut nga tapa” helenga nei luna
pomerei? Luna ma ke mai koi: I sio la tala nga kileng nenge sio toto nga ich.
10 Ke i nenge sio la nem, i sipona laka nenge lohaka la mule nga lut nem. Pe
ristote tapa mur ke pomalam tu ke purpure kileng lochloch.
11 ✡Pe tunge tunginga lange hana hel ke te lohot ke iri hekulkulonga pe hel iri
hetatalonga pe hel iri hana nenge te haliu hote helenga urana toto ngana pe
hel iri hana nenge tenau ele NeHalang nena hana mur pe hel iri hetoronga.
12 Ke Kristus poi ke pomai iange teke tatalo ele NeHalang nena hana mur ke
te poia nena ume urana ngana mur. Pomalam lape hulua halang toto te lohot
ke iri elle mana nga Kristus singina.
13 ✡Pe ume nem songong ke la het nga etue nenge ta puotom tele hel ke ita
elle mana pe ta etei ngara nge NeHalang Tuna lohot ke elle mana, pe letera
manmanna ngara kerkereng pe tapoi ke pomange Kristus toto.

✡ **4:1:** Kol 1:10 ✡ **4:2:** Kol 3:12-13 ✡ **4:3:** Kol 3:14-15 ✡ **4:6:** 1Ko 12:6 ✡ **4:7:** Rom 12:3, 6
✡ **4:8:** Psa 68:18 ✡ **4:9:** Ioa 3:13 ✡ **4:11:** 1Ko 12:28 ✡ **4:13:** Kol 1:28

14 Iange I teke tapoi ke pomange aina kikino ngana ero ol pe tapoi ke
pomanga aka nenge ruach ana mee ulo rerere ero ol. Pe hana nenge te
pallaklaka, reria hengetoro mur te mene ita ke pomanga tuttula ke tala ke
mai pe mau ero ol. Hana nemur te totoia kue halang ke te teke te helosio ia
ita nga letera manmanna ngana mur.
15 ✡Ta nanas ia iri ero. Ta nanas mene helenga manmanna ngana pe
mutera taua hehei pe hana. Nenge teke tapoi ke pomai lape ta pile teu toto
luluch nge Kristus pe ta poi ke pomange I nga kue lochloch.
16 Kristus pomanga ita palpalra ia pe singina mur koi ita pe tunge ume mur
at nge ita lochloch elle pe elle. Pe nenge teke ta poia rera ume mur ke nek lape
ta pupuo ke kerkereng toto pe mutera tau helhel.

Tatu Ke Ta Nanasia Poinga Heueu Ngana

17 ✡E teke e hele lange imo ke pomai nga Non Soke ene: Hehei pe hana
nenge tetu pulut mana pe leteria manmanna ero, imo apoi ke pomange
iri ero. Iri leteria tuanin ngana mur tu manmana nga ure nemur nenge
nganangana ero.
18 Iri ramaria kerkereng pe lemeria ero nge te longo tau ke te eteia
NeHalang ero toto. Ke pomalam leteria matana ngana auala mana pe te
kangkanga toto nga maulinga nenge NeHalang tunge.
19 Iri te amneia meinga unne nge tu teu nge iri ero ol, ke tepoi manmana
poinga poreke ngana. Pe salaunga ana poinga kik heke tote iri ke te poia ke
ele la toto.
20 Pe imo, te hetore imo nga Kristus pe te hetore imo ke apoi ke pomam ero.
21 Manmanna ke imo a longe nena helenga ke ululo pe te hetore imo nga
helenga manmanna ngana nenge at nge Iesus.
22 ✡Te hetore imo ke te teke a hile hote lemo poinga nike ngana mur nenge
a popoia iri nge nike. Iange poinga nemur lape channanga ia imo pe poi heke
letemo ke a poia poinga poreke ngana pe lape heporeke tote imo.
23 ✡Pe imo te hetore imo ke a poia letemo ke heueu ngana
24 ✡pe a lohot ke imo hehei pe hana heueu ngana mur. Pe mele heueu
ngana nenge pomam te ume hote ke pengpeng toto pe lemlem ke pomange
NeHalang.
25 ✡Ke pomalam a pallaka rara ero ol. A heleia helenga nge manmanna
lange hehei pe hana iange ita lochloch ta lohot ke ita elle nga Kristus singina.
26 ✡Pe nenge teke letemo inin nga ute, a nauala ke nek iange lape letemo
inin ngana nem poia imo ke a losio nga poinga poreke ngana. Ke pomalam
a rahite letemo inin ngana nem ke sase ero. Chaia matana sio ero kura pe a
poia ke het nike.
27 A longala teua non poreke ngana ke poia nena ume unne nge imo ero
toto.
28 Mele hel nenge te kemkeme, te keme ero ol pe te talun ke te ume ke te
mene reria urelu urana ngana hel nenge te ume hote nga iri siporia peria.
Pomalam lape te tung peria pule ke te halaua iri hel pule nga umtutuna, iri
nenge reria urelu ero.
29 ✡Pe a hele hote helenga poreke ngana nemur nenge lape heporeke mele
hel ero. A hele mene helenga nemur nenge hekerkereng ia iri pe halaua
iri nga utar nenge muteria taua. Pe mele hel nenge te longlonge iong nge
o helele, lem helenga nem lape halaua iri pule.
30 ✡Pe a helete ininia NeHalang nena Opepengpeng ero. Opepengpeng i

---

✡ **4:15:** Kol 1:18; 2:19 ✡ **4:17:** Rom 1:21; 1Pi 1:14 ✡ **4:22:** Rom 8:13; Kol 3:9 ✡ **4:23:** Rom 12:2 ✡ **4:24:** Gen 1:26; Kol 3:10 ✡ **4:25:** Zec 8:16; Kol 3:8-9 ✡ **4:26:** Psa 4:4; Iei 1:19-20 ✡ **4:29:** Kol 4:6 ✡ **4:30:** Isa 63:10; Epe 1:13-14; 1Te 5:19

NeHalang nena hengeilang nenge nena hana mur imo pe a kulele mene etue
nenge lape at ke mene mule imo.
31 ✡A hile hote lemo poinga nenge letemo poreke tautaua mele hel pe
letemo ininin pe a hele inin tau helel pe a keres tau helel pe a hele porekreke
mele hel. A poia poinga poreke ngana e lange mele ero.
32 ✡Apoi ke urana lange pekngamo mur pe mutemo taua iri pe a saua reria
poinga poreke ngana mur ke te lasus toto ke pomange NeHalang nge saua
lemo poinga poreke ngana mur ke te lasus toto nga ume nenge Kristus poia.

5

Tai Ke Pomanga Ta Tutu Nga Lemenge

1 ✡Imo NeHalang tutuna mur imo nenge mutena tau tote. Ke pomalam
aume ke kerkereng pe apoi ke pomange i.
2 ✡Pe mutemo tautaua hehei pe hana ke pomange Kristus nge mutena taua
ita pe tung heke i sipona ke halaua ita, ke pomanga tunginga pe tunginga
inangana ehech ngana nenge lange NeHalang.
3 Ke pomalam a hile hot tote salaunga ana poinga pe nenge a poia poinga
tunten ngana mur nenge muna hulu pe nenge a teke lemo urelu halang nge
mele hel. Iange NeHalang nena hana mur nenge pengpeng, poinga nemur
urana nge iri ero.
4 Pe pule a tamal hote helenga poreke ngana ero pe a penpen ero pe
songingalele nenge poreke a heleia iri ero. Ure nemur te urana ero nge a
poia. Pe a hele urana pe a heto heke NeHalang iange i mene hote imo nga
poinga nemur.
5 ✡E hele lange imo pengpeng: Mele nenge tal teu tote i langa poinga nenge
salau hali pe popoi poinga poreke ngana pe mememelei urelu, i heto hekeke
aetapuna mur pe lape teu langa NeHalang pe Kristus reria naungaala pe
nekinga ero toto.
6 ✡Mele hel lape te pallaklaka ia imo nga ure nemur nenge manmanna ero.
Imo a longo tau ero iange ure nemur lape longia NeHalang letena inin ngana
ke lohot nge iri nenge te longo ole taua i.
7 Ke pomalam ama lange iri ero.
8 ✡Nge nike atu teu nga kileng au ngana pe nga etue nenge a lohot ke
Non Soke nena hana mur imo pe atu teu nga lemenge. Ke pomalam atu ke
pomanga hehei pe hana nenge te tutu nga lemenge.
9 Iange NeHalang na lemenge poi hote ure urana ngana mur halang pe poi
hote tunga nge pengpeng pe poi hote ure manmanna ngana.
10 Aume ke kerkereng ke a eteia poinga nemur nenge poia Non Soke ke
iech.
11 Pe a nanasia hehei pe hana nenge tetu nga kileng au ngana reria poinga
poreke ngana mur ero. Poinga nemur tepoi hote ute pele nge urana ero. Pe
urana nge a hemallaha hote lange hehei pe hana ke poinga nemur te poreke.
12 Meinga ana poinga laka nenge tepoi komkome nem pe lape e meia iau
pule nga nenge teke e heleia poinga nemur lange imo.
13 ✡Pe ure lochloch ngana lape lohot ke mallaha nga lemenge tualeme
ngana
14 ✡iange lemenge tualeme hatalia ure lochloch ke ta naue. Ke ana helenga
laka nenge te heleia ke te teke:

✡ **4:31:** Kol 3:8 ✡ **4:32:** Mat 6:14; 18:22-35; Kol 3:12-13 ✡ **5:1:** Mat 5:48 ✡ **5:2:** Exo 29:18; Hip 10:10 ✡ **5:5:** 1Ko 6:9-10; Kol 3:5 ✡ **5:6:** Rom 1:18; Kol 2:4, 8 ✡ **5:8:** Ioa 12:36; Epe 2:13; Kol 1:13; 1Pi 2:9 ✡ **5:13:** Ioa 3:20-21 ✡ **5:14:** Isa 26:19; Rom 13:11

"Iong nenge o mamamani o memete!
O lohaka mule nga metenga ol
pe Kristus tua leme hatalia iong."

15 ✡Ke pomalam a nauala amo ke nek toto nga atu ngamo. Ai pulut rara
mana ke pomanga amo hauaua ero. Letemo matana ke nek pe ai.
16 A umeia lemo ume urana ngana mur ol, iange etue nei i etue nenge hehei
pe hana te popoi poinga poreke ngana mur.
17 Ke pomalam apoi ke pomanga hauaua mur ero ol, letemo matana hote
utar nenge Non Soke lemene taua ke teke a poia.
18 ✡A inia ech kerkereng ngana ke amo hauaua ia ero iange lape heporeke
imo. A longala teua Opepengpeng lange imo ke hemuta heke imo.
19 ✡Nga etue nenge a helele, letemo metene peunga nemur nga NeHalang
nena alalaha nenge Sam pe peunga mur nenge Opepengpeng poi heke nga
letemo. A peupeu pe a poi heke peunga mur nga letemo ke a heto hekeke
Non Soke.
20 ✡A hele urana lange Temere NeHalang ke kokoes nga ure lochloch ngana
iange atu ke elle luluch nge ara Non Soke Iesus Kristus.
21 ✡A longo tau helhel. Ke nga poinga nem lape a henonou hote Kristus ke
amo soke ia.

Hehei Mur Pe Eria Mur

22 ✡Imo hehei a nanasia emo mur reria helenga ke pomanga a nanasia Non
Soke nena helenga.
23 ✡Iange imo, emo mur tenau ele imo ke pomange Kristus nge nauele
iri mata nenge NeHalang. Pe iri mata nenge NeHalang tepoi ke pomanga
Kristus singina pe Kristus mene mule iri.
24 Ke iri mata nenge NeHalang te nanasia Kristus, pomalam imo hehei a
nanasia emo mur nga ure lochloch.
25 ✡Pe imo hana mutemo taua lemo hehei mur ke pomange Kristus nge
mutena taua iri mata nenge NeHalang pe tung heke i sipona ke halaua iri
26 ✡pe poia iri ke NeHalang nena hana mur ia iri. Ke Kristus nena helenga
poia iri mata nenge NeHalang ke te lemlem nga henuninga nenga ech.
27 ✡Pe poia iri ke nakuria urana pe te sinaha toto iange i sipona teke mene
iri, pe teke poinga poreke ngana e tu nge iri ero pe ure muna ulu ngana e tu
nge iri ero pe utar e pule nge poreke tu nge iri ero.
28 Ke pomalam mana, imo hana mur mutemo taua lemo hehei mur ke
pomanga mutemo tau ngamo ia singimo mur. Non e nenge mutena taua
nehei poia ke pomanga mutena taua i sipona.
29 Mele pele lemene ero ia i sipona singina ero, nei manmanna. Ita ta
nauele singira mur pe ta hengaua iri ke pomanga Kristus poi ngana ia lange
iri mata mur
30 iange ita Kristus apena pe penna mur koi ita.
31 ✡Ke pomanga NeHalang nena helenga nenge tahas sue ke ulolo, hele
ngana nenge hele ke teke, "Halangina heueu ngana mur te hile tataria mur
pe tetemeria mur pe te lohot ke iri elle mana nga singiria."
32 ✡Helenga talkomkome ngana nei luna palaungana toto. Iau e heleleia
Kristus pe iri mata mur.

✡ **5:15:** Kol 4:5 ✡ **5:18:** Luk 21:34 ✡ **5:19:** Kol 3:16 ✡ **5:20:** Kol 3:17 ✡ **5:21:** 1Pi 5:5 ✡ **5:22:** Kol 3:18; 1Pi 3:1 ✡ **5:23:** 1Ko 11:3; Epe 1:22 ✡ **5:25:** Kol 3:19; 1Pi 3:7 ✡ **5:26:** Tit 3:5 ✡ **5:27:** 2Ko 11:2; Kol 1:22 ✡ **5:31:** Gen 2:24; Mat 19:5 ✡ **5:32:** Hem 19:7

33 Pe helenga nem lange imo pule. Imo elle pe elle mutemo taua lemo hehei
mur, ke pomanga mutemo tau ngamo ia imo sipomo, pe imo hehei a poi ke
nek lange emo mur.

6

Imo Kinkino Ngana Pe Tetememo Mur Pe Tatamo Mur

1 ✡Iok, imo kinkino ngana urana nge a longo taua tetememo mur pe tatamo
mur iange Non Soke nena non mur laka imo pule, pe poinga nem urana nge
imo nge a poia.
2 ✡NeHalang nena hotonga nenge i tala toto pe lohot luluch nga helenga
manmanna ngana, hele ke teke, “O renge temem pe tam.” Pe helenga
manmanna ngana nenge lohot luluch ia hele ke teke,
3 “Nenge teke apoi ke pomam, ure lochloch ngana nenge urana lape te
lohot nge iong pe otu ke sase toto nga ich.”
4 ✡Pe imo tetemeria mur, a poia tutumo mur ke leteria inin ero. A hepengia
iri nga poinga poreke ngana pe a hetore iri nga ure nemur nenge Non Soke
lemene taua.

Ume Ana Hana Mur Pe Aria Aehuna Mur

5 ✡Pe imo ume ana hana mur a matau pe apoi ke nek lange amo aehuna
mur pe a longo tau tote iri. Pe apoi tote nga letemo ke pomanga a longo taua
Kristus.
6 A heiech mene iri ero. Urana nge a longo taua iri nga letemo ke pomanga
a umume nge Kristus ke a popoia utar nenge NeHalang mutena taua.
7 A poia lemo ume pe singimo tua kikia ke pomanga a umume nge Non
Soke pe letemo nenge a teke aume manmana nge none ero
8 ✡iange a eteia ke Non Soke lape tunge urumo nga ume urana ngana nenge
imo elle pe elle a popoia. Pe poia lange imo hana nenge aume manmana nge
mele hel pe iri nenge te poi tetele mana ke elle.
9 ✡Pe imo aehuna mur, apoi ke urana lange lemo ume ana hana mur ke
pomalam pule pe a hemataua iri ero. Letemo metene ke iri pe iong, amo
Aehuna kou tu nga lut nga tapa. Pe i lape nanas mene poinga elle ke amnei
teu langa hulua lochloch reria poinga mur.

Tames Ke Kerkereng Ke Ta Palhel

10 Lek helenga hetala ngana, ames ke kerkereng luluch nge Non Soke nga
nena kerkerenga nenge lohot nga kikina ngana.
11 ✡A heron heke lemo palinga hel ana hengeron mur lochloch ke a palhel
luluch nga non poreke ngana nena pallaklakanga mur.
12 ✡Iange ita, ta palhel luluch nge hana mur mana ero mai. Ta palhel luluch
nge ope poreke ngana mur nga tapa sana pe aria naungaala ana hana mur pe
aria papalauana mur pe ope kerkereng ngana mur nenge tenau elele kileng
au ngana nei ana poinga mur.
13 Ke a heron heke lemo palinga hel ana hengeron mur lochloch. Pomalam
nga etue nenge non poreke ngana nem at lape a hekou sue lemo ngarang
mur. Pe nga etue nenge palinga hel nem het, imo ames ke kerkereng kura.
14 ✡A kale heke amo tal nenge helenga manmanna ngana ana nga luamo
pe ames ke kerkereng. Pe a heron heke poinga nge pengpeng ke pomanga
palinga hel ana hengeron nenge poi hele mautumo.
15 ✡Pe nga apemo a kale hite helenga urana toto ngana nenge hetakile ita

✡ **6:1:** Kol 3:20 ✡ **6:2:** Deu 5:16 ✡ **6:4:** Psa 78:4; Pro 22:6; Kol 3:21 ✡ **6:5:** Kol 3:22-23; Tit 2:9-10; 1Pi 2:18 ✡ **6:8:** 2Ko 5:10; Kol 3:24-25 ✡ **6:9:** Rom 2:11; Kol 4:1 ✡ **6:11:** Rom 13:12; 2Ko 10:4 ✡ **6:12:** 1Pi 5:8-9 ✡ **6:14:** Isa 11:5; 59:17; 1Te 5:8 ✡ **6:15:** Rom 10:15

luluch nge NeHalang ke nek.
16 Pe a rahite letemo manmanna ngana ke pomanga lemo kaleu nenge he
metmete oan nga non poreke ngana nena io mur.
17 ✡A longele NeHalang ke mene mule imo pe a ure ke pomanga palinga
hel ana horel nenge poi hele palpalumo. Pe a rahite NeHalang nena helenga
ke pomanga palinga hel ana mese nenge Opepengpeng tunge lange imo.
18 ✡A hetalaulau pe a ontei halaunga nge NeHalang nga ure nemur nenge
a popoia pe a iua Opepengpeng ke hekerkereng ia imo. A tatalo ala ke kokoes
nga hetalaulaunga pe a hetalaulau NeHalang nena hana mur lochloch aria
ke kokoes.
19 ✡Pe a hetalaulau ak pule ke NeHalang talue helenga mur nga halik pe
sak loiloi ero pe e haliu hote helenga talkomkome ngana nga helenga urana
toto ngana.
20 ✡Ume nem iau ak ume ia pe heueu nei etu nga tuele au ngana iange e
haliu hote helenga urana toto ngana. Ke pomalam a hetalaulau ak ke e saua
mataunga ke lasus pe emes ke kerkereng ke e haliu hote helenga urana toto
ngana.

Helenga Hetala Ngana Mur

21 ✡Tira Tikikus i ume ana non nenge ume ke kerkereng toto nga Non Soke
ana ume pe iau mutek tau tote i. Pe i lape heleia ure lochloch ngana lange
imo ke pomalam lape a eteia utar nenge lohotot nge iau.
22 E tunge alalaha nei lange i pe e kulosia i ke lange imo ke a eteia motu
ngamem, pomalam lape hekerkereng ia letemo.
23 Imo NeHalang nena hana mur imo pe e hetalaulau ke Temere NeHalang
pe ara Non Soke Iesus Kristus te poia letemo ke ma ke nek, pe te hesue
mutenga pe te hekerkereng ia letemo manmanna ngana mur.
24 E hetalaulau ke NeHalang poi ke urana toto lange imo nenge mutemo
taua ara Non Soke Iesus Kristus nga mutenga nenge hetala ngana ero. Ngana
laka lom.

✡ **6:17:** Hip 4:12 ✡ **6:18:** Luk 18:1; Kol 4:2; 1Te 5:17 ✡ **6:19:** Kol 4:3-4; 2Te 3:1 ✡ **6:20:** 2Ko 5:20; Plm 9 ✡ **6:21:** Ume 20:4; Kol 4:7-8; 2Ti 4:12

Pilipai
Alalaha Nenge Lange Pilipai Mur

1 ✡Iau Paulus, pe imem nai Timoti mo umume nge Iesus Kristus. Pe mohas
ia alalaha nei ke lange NeHalang nena hana mur lochloch nge Pilipai nenge
leteria manmanna nge Iesus Kristus, luluch nge hana papalauna mur nenge
tenau elele iri pe reria halaunga mur.
2 Temere, NeHalang pe Non Soke Iesus Kristus leteria poreke ia imo pe te
hemaluche letemo ke atu ke nek.

Paulus Nena Hetalaulaunga

3 E hele urana toto nge NeHalang ak soke nga etue lochloch nenge letek
metentene imo.
4 Pe nga etue nemur nenge e hetalaulau imo lochloch amo, letek iech
manmana.
5 E iech toto nge imo iange a halaua iau nga helenga urana toto ngana ana
ume, talun nga ume talun ngana ke at heueu nei.
6 ✡Ke pomalam, e eteia ke NeHalang i sipona talune ume urana ngana nei
nge imo. Pe letek manmanna ke I sipona lape heloloune ume nem ke la het
nga etue nenge Iesus Kristus at mule ia.
7 Amo lete tu kokoes nge iau, ke pomalam, pengpeng nge iau nge e amneia
ke pomai. Nga nei, a tuteu luluch nge iau nga ure urana ngana nenge
NeHalang tunge at nge iau, heueu nenge etu nga tuele au ngana pe pule nga
etue nenge etu ke epoi tetele pe e hekerkereng ia Iesus na helenga urana toto
ngana.
8 NeHalang eteia ke iau e hele ke manmanna toto pe lemek taua imo ke
pomange Iesus Kristus nge lemene taua imo.
9 E teke e hetalaulau amo ke lemo poinga nenge mutemo taua neingamo
mur lape puopuo pe puo luluch nga letemo matana ngana mur.
10 ✡Pomalam, lape a eteia poinga urana ngana pe poreke ngana pe lape ute
e nge poreke tu hite imo ero pe mele hottaua poinga poreke ngana e nge imo
ero ke la het nga etue nenge Kristus at mule ia.
11 Pe lape a muta toto nga poinga urana ngana mur nenge at pengpeng nge
Iesus Kristus. Pe poinga urana ngana nemur tetal heke tote NeHalang ene.

Ute Pele Poi Ele Paulus Hanna Ero

12 Titik mur pe liliuk mur, a eteia ke nek. Ure meena ngana nenge lohot
nge iau nei, halau mene Iesus na helenga urana toto ngana ke songia kikina
ngana pe puo ke palaungana toto ol.
13 ✡Pe palinga hel ana hana mur nenge tenau ele pele nei pe hulua
lochloch, te eteia ke iau, te tamal teua iau nga tuele au ngana iange e umume
nge Kristus.
14 Etu ngak nga tuele au ngana nei hekerkereng ia titik mur leteria ke te
matau ero nge te hele hote Non Soke nena helenga.
15 Hana hel nge iri, saria keke iau ke te teke te mene mulik ke te haliu hot
pe hel te poia nga leteria urana ngana.
16 Iri nenge leteria urana, muteria taua iau pe te eteia nge NeHalang talue
iau nga lamai ke e hekerkereng ia Iesus nena helenga urana toto ngana.

✡ **1:1:** Ume 16:12-40 ✡ **1:6:** 1Ko 1:8 ✡ **1:10:** 1Te 5:23 ✡ **1:13:** Ume 28:30

17 Pe iri nenge te poia nga sakeke nem, leteria metene mene iri siporia pe
te teke tepoi poreke iau nga etue nenge etu nga tuele au ngana nei.
18 Nenge teke tepoi ke pomalam, iau e teke ute pele ero. E iech mana nga
nem. Ure nenge palaungana toto, ngana koi nei: Hana pe hehei te haliu hote
Kristus na helenga urana ngana. Nenge teke te hele ia nga leteria poreke
ngana pe nga leteria urana ngana, iau e iech mana nga nem.
Oe, pe lape e iech toto nga hoena pule
19 ✡iange e eteia ke a halaua iau nga lemo hetalaulaunga. Pe nga halaunga
nenga Iesus Kristus opene, lape etu ke epoi tetele mana ol.
20 Pomalam e meia iau ero. E iech pe e kulele utar nge lape lohot. Pe lape
eume ke kerkereng nga etue lochloch, ke pomanga heueu nei. Nenge teke
etu ke e maulul ma e mete, ume lochloch ngana nenge e popoia, e heto heke
Kristus ene ia.
21 ✡Nga enau ngak, nenge teke etu ke e maulul etu luluch nge Kristus pe
nenge teke e mete, e mene ure urana ngana mur halang.
22 Pe nenge e teke etu ke e maulul kura, lape e umume ia ume urana ngana
mur hel pule. Pe nei e eteia ero kura. Kue tei nenge lape e nanas ia?
23 ✡Ure nai tetak tele ele iau. Nge iau, e teke urana toto nge ela ke etu luluch
nge Kristus.
24 Pe nge imo, e teke urana nge etu ke e maulul ke etu luluch nge imo ke e
halaua imo.
25 Iau e eteia ke lape etu luluch nge imo ke e halaua imo nga letemo
manmanna ngana pe atu ke a iech manmana.
26 Pe lape a iech toto nge Iesus Kristus nga etue nenge ela ke etu luluch nge
imo.

A Mes Ke Kerkereng Nga Letemo Manmanna Ngana

27 ✡Ure nenge palaungana toto nenge e teke e heleia, ngana koi nei. Ai ke
nek pe a poia ume nemur pe a henanas ia Iesus Kristus na helenga urana
toto ngana. Pe e teke e esia imo nga etue nenge ela mule nge imo. Pe nenge
teke ela ero, urana nge e longe nge ames ke elle mana pe a purpur kikimo
nga lete manmanna ngana, nga Iesus nena helenga urana toto ngana.
28 Pe a mataua lemo ngarang mur ero, amo seilil ke kokoes. Pe nga poinga
nei, iri te eteia ke NeHalang lape heporeke iri. Pe imo, NeHalang lape halaua
imo.
29 ✡Pe poia imo ke letemo manmanna nge Iesus Kristus nga i sipona
lemene ngana pe a takisia ana melmelenga pule.
30 Nge nike etu luluch nge imo pe a eses ia melmelenga nenge lohot nge
iau. Pe heueu nei, ita ul ta amneia ke elle mana ol.

2

Apoi Ke Mange Kristus Pengpeng

1 Kristus hekerkereng ia letemo lo. Pe lemene taua imo ke letemo ma ke
nek lo. Pe Opepengpeng tu luluch nge imo ke a nek hel lo pe letemo mulmule
ia imo.
2 Iok, a poia iau ke e iech ol. Nga nenge e teke a nanasia poinga nemur: Atu
ke letemo elle pe anek hel nge imo, pe a rahita hel ke imo elle mana.
3 ✡Pe poinga nenge a ngailele mele pe atal heke imo, poinga panem poreke
toto. Pe a nanasia koi poinga nei: Aau sue imo ke aele sio toto nge pekngamo
mur.
4 ✡Letemo ia imo toro ero, anau lange mele hel pule.

✡ **1:19:** 2Ko 1:11 ✡ **1:21:** Kal 2:20 ✡ **1:23:** 2Ko 5:8 ✡ **1:27:** Epe 4:1; 1Te 2:12 ✡ **1:29:** Ume 16:19-40 ✡ **2:3:** Kal 5:26 ✡ **2:4:** 1Ko 10:24

Iesus Au Sue I Pe NeHalang Tal Heke I

5 A rahite letemo tuanin ngana mur ke pomange Iesus Kristus:
6 ✡I NeHalang toto
pe tal heke i ke pomange NeHalang ero.
7 ✡Iesus Kristus tal sio mene i
pe lohot ke i non pe ume ke halaulaua ita.
8 ✡Pe tal sue i pe longo tau mana ke la het nga ana metenga
nenge te heon heke i nga manga toto!
9 ✡Nga nem mana, NeHalang tal heke tote i
pe tunge ene nenge pingana iuiu nga hulua lochloch eria.
10 ✡Pomalam, hulua nemur nga tapa pe nga ich
pe nga ich letena lape te longe Iesus ene
pe te tualou sio sapele lange i.
11 ✡Pe lape hulua lochloch te haliu hote leteria manmanna ngana
ke te teke Iesus Kristus I Non Soke.
Pe hemalmalinga palaungana lange Temene NeHalang.

Atu Ke Nek Ke Pomanga NeHalang Lemene Ngana

12 Oe atong mur, nga etue nenge etu luluch nge imo, a longo taua iau. Pe heueu nei ol etu ke kangkanga ol, pe lemek ke a longo tau ngamo nem, tu ke kerkereng. A ume ke kerkereng luluch nga mataunga pe loiloinga ke a heulo hote lemo maulinga nge koko.
13 Iange NeHalang kokoes ume nga letemo ke lememo taua I lemene ngana pe pule hekerkereng ia imo ke a longo taua.
14 A poia amo ume lochloch ke nek mana pe a ngunngunu hel pe a hunel ero.
15 ✡Pomalam lape NeHalang esia poinga poreke ngana e nge imo ero pe atu ke pomanga tutuna mur pengpeng. Pe heueu nei atu luluch nge hana porekreke ngana mur nga ich nei kura. Pe lemek ke atu ke nek ke pomanga NeHalang lemene ngana. Pe apoi ke pomanga lemenge nenge tua leme nga kileng au ngana.
16 Nenge a haliu hote helenga nenga maulinga nge koko. Nenge teke a poi ke pomai, nga etue nenge Kristus at mule, lape e iech toto iange NeHalang ana ume nenge e umume ia nganangana lo.
17 Letemo manmanna ngana nge Non Soke pomalaka nga lemo tunginga nenge lange I. Pe toinge eik pasiling ke la luluch nga lemo tunginga nemur, lape e iech luluch nge imo.
18 ✡Pe imo pule a iech luluch nge iau.

Paulus Teke Kulosia Timoti

19 Pe nga Non Soke Iesus lemene ngana lape e hekule Timoti ke la mule nge imo ke ueiuei mana. Pomalam lape hekerkereng mule letek nga etue nenge at mule pe nene imo at nge iau.
20 Pe mele e poi ke mange Timoti ero. I letena tau tote imo ke teke lape hetakile imo ke nek toto.
21 ✡Hulua leteria tu mana nga aria ume mur, pe nga Iesus Kristus ana ume, leteria ia ero.
22 Pe imo a eteia lo ke Timoti i non nge urana. Ana non poi ke manga tuk ia toto nenge halaulaua iau ke mo hele hotote Helenga Urana Toto Ngana.

✡ **2:6:** Ioa 1:1-2; 17:5 ✡ **2:7:** Ioa 1:14; 2Ko 8:9 ✡ **2:8:** Hip 5:8; 12:2 ✡ **2:9:** Ume 2:33; Epe 1:20-21; Hip 1:3-4 ✡ **2:10:** Rom 14:11 ✡ **2:11:** Rom 10:9 ✡ **2:15:** Dan 12:3; Pil 1:10; 1Te 2:19 ✡ **2:18:** Pil 3:1; 4:4 ✡ **2:21:** 2Ti 4:10

23 Lape e kulos ia i ke lange imo kura, pe enau ala mana mukam nga ure
nenge lape lohot nge iau.
24 Pe letek manmanna nge Non Soke ke iau pule ela mule nge imo ke ueiuei
mana.

Paulus Teke Kulosia Ipapotitus Pule

25 ✡Pe letek unne, e teke urana nge e kulos ia Ipapotitus pule ke lange imo.
Iange i poi ke mange iau mana: Letena manmanna nge Iesus pe nanas ia iau
ke imem nai mo ume ke elle pe mes ke kerkereng toto nga Non Soke ana ume.
Pe imo sipomo a kulos ia i at nge iau ke halaulaua iau.
26 Pe heueu nei letena haka toto ke teke la ke es mule imo. Pe letena
tangtang ia imo iange a longe i nge singina haleles.
27 Pe i manmanna toto ke haleles nem mene i ke mete par. Pe NeHalang
letentena ia i pe iau pule. Pomalam nau mene lete kolkol palaungana ke
meena hit mene iau ero.
28 Ke heueu nei letek haka toto ol ke e kulos mule Ipapotitus lange imo. Pe
lape a esia i pe a iech toto pe lape amo lete nenge tu nge iau lape het toto
sapele.
29 A naue i pe a heroele i pe a longia i nga lete manmanna ngana nge Non
Soke. A heto heke hana nemur nenge te poi ke pomam,
30 iange i, mete par lo nga Kristus ana ume nenge tung teu tote singina ke
halau tote iau nga ume nenge imo nakumo ero nge a poia. Pe imo a halaua
iau ke pomam ero.

3

Imo Elle Pe Elle A Etei Tote Kristus Ke Nek

1 Iok titik mur pe liliuk mur, lek helenga hetet lo pe e teke a iech toto nge
Non Soke nga lemo tunga luluch nge I. Lek helenga hel ehas sue ke ulolo pe
lape ehas sio mule iri. Pe nem, ute pele ero. Iange e teke helenga nemur te
halau tote imo ke nek.
2 Anau ala amo ke nek toto nge hana nemur nenge te hesalang mana ke te
teke te riria singimo. Iange nga riringa nem, te poi ke pomalaka nga kaone
hinolo mur.
3 ✡Pe ita, ta poi ke mange iri ero. Ita laka nenge ta mene riringa toto
ngana. Iange NeHalang opene halaua ita ke ta heto heke tote I pe ta iech toto
iange tatu luluch nge Iesus Kristus. Pe poinga nenge ta rir us nem, letera
manmanna sakilil nga poinga nem nge halaua ita ero.
4 ✡Pe nenge teke mele ramana kerkereng nge poinga nem halaua tote i, iau
laka nakuk toto nge e nanasia kue nemur.
5 ✡Iau etak hoe iau ke ak etue iri rahtele mol pe te riria iau. Iange iau,
lek nge Israel pe etu teu nga kaleu ramana nenge Pensamin. Pe iau Hipru
iange hetak pe temek iri Hipru pe e lohot ke iau paresio iange e nanas tau
tote hotonga nenge Moses.
6 ✡Pe e menmene kaleu pe e hun lapue NeHalang nena hana mur pe e teke
e poia NeHalang ke iech, pomalam e nanas tau tote hotonga mur.
7 ✡Ure nemur nenge esis ala hote nem, nga tele ngana e teke ma lape te
halaua iau. Pe nei ero ol. E saua iri ke te lasus toto pe e nanas mene Kristus.
8 Pe e saua ure nemur mana ero. E saua ure lochloch ke te lasus iange e
teke e etei mene Non Soke Iesus Kristus. Pe e eteingak nem urana toto nga
ure lochloch ngana nemur.

✡ **2:25:** Pil 4:18 ✡ **3:3:** Rom 2:29 ✡ **3:4:** Ume 22:3; 2Ko 11:18 ✡ **3:5:** Luk 1:59; Ume 23:6; 2Ko 11:22 ✡ **3:6:** Ume 8:3 ✡ **3:7:** Mat 13:44-46

9 ✡Pe etu teu nge I ol. Pe iau sipok e poia iau ke iau non nge pengpeng nga
NeHalang matana ero nenge e nanas tau tote hotonga nenge Moses. Pa nem
ero ol. Iau non nge pengpeng nga NeHalang matana iange letek manmanna
nge Kristus. Ke nga letek manmanna ngana nem mana, NeHalang poia iau
ke iau non nge pengpeng nga matana.
10 ✡Iau lemek toto ke e teke e etei tote Kristus pe e amnei urume nena
kerkerenga nenga maul haka mule ngana. Pe e teke e amneia melmelenga
ke mange i ke e mete
11 pe e maul haka mule ke pomange I.

Tanau Langa Utar Toto Nenge Lape Ta Mene

12 ✡Pe ure nemur te lohot nge iau ero kura. E hele menmene kura. Pe lemek
toto ke e teke e mene ure nemur ke pomange Iesus nge mene iau lo.
13 Pe titik mur, heueu nei e rahite nga perik ero kura. Pe e teke epoi ke
pomai koi: Lape esau sue ure meena ngana mur nenge te poi helele iau pe e
song tau mene ure nenge tu nga muka.
14 ✡Pe lape e songia kikikngak toto ke la e mene iechinga nenge NeHalang
iua iau ke ela nga lut nga tapa iange letek manmanna toto nge Iesus Kristus.
15 ✡Ita lochloch ngana nenge Opepengpeng hemellehe letera matana
ngana mur lo, ta naue urelu song hot ngana ke mai koi. Pe nenge teke letem
tuanin ngana mur te song hot ke altoto nga ute hel, nem lape NeHalang
hemallaha hote lange iong.
16 Pe kue manmanna ngana nenge ta nananas ia ke at heueu nei, ta hile sio
mule ero ol.
17 ✡Ke titik mur pe liliuk mur, a nanas ia lek poinga mur. Pe pule anau
urume iri nenge te nanasia lemem poinga nenge mo poia nga matamo lo.
18 Iau letek kolkol pe e tang iange e hele lange imo ke kokoes lo, pe heueu
nei lape etua tau mule lek helenga nemur pule: Hulua halang tetu ngaria
heueu nei, poia iri siporia ke iri ngarang nge Kristus nga mete ngana nga
manga toto.
19 ✡Nga hoena lape tela nga oan nge imperno. Iange leteria tu mana nga
ure nemur nga ich nei. Pe te nanas tau mene lemeria ngana mur pe te heto
hekeke eria mur nga poinga poreke ngana mur nenge te popoia.
20 ✡Pe ita ra kileng toto kou nga lut nga tapa. Nga kileng nenge ara Non Soke
Iesus Kristus lape at ia. Pe ta kulala tote I iange I non nge ara hemasinga.
21 ✡I, nena kerkerenga palaungana toto ke hulua lochloch ngana pe ure
lochloch ngana lape te longo tau mene I. Pe I lape at pe hulia singira metmete
ngana mur pe poia iri ke te lohot ke pomanga I sipona singina nenge ana
hemalmalinga urana toto.

4

A Ngata Hel Pe A Iech

1 ✡Titik mur pe liliuk mur, amo lete tu toto nge iau. Pomalam, e teke ela ke
ees mule imo. Pe letemo manmanna ngana nge Non Soke nem, a rahite ke
kerkereng toto, iange iau e iech toto nga poinga nem!
2 Pe e teke e hele ke kerkereng toto lange iong Iuotia pe Sintike, ke imo nai
anau urume Non Soke na poinga mur pe a kila ke nek. A hunel ero ol.
3 ✡Pe e teke e onteia iong ke o halaua iri pule. Iange iong, neingak toto laka
iong. Hehei nai nei pe ne Kelemen pe lek ume pekngana mur hel pule, te

---

✡ **3:9:** Rom 3:21-22 ✡ **3:10:** Rom 6:3-5; 8:17 ✡ **3:12:** 1Ti 6:12, 19 ✡ **3:14:** 1Ko 9:24 ✡ **3:15:** 1Ko 2:6 ✡ **3:17:** 1Ko 4:16 ✡ **3:19:** Rom 16:18 ✡ **3:20:** Epe 2:6, 19 ✡ **3:21:** 1Ko 15:28, 42-53 ✡ **4:1:** 1Te 2:19-20 ✡ **4:3:** Luk 10:20

halaulaua iau ke mo haliu hotote helenga urana toto ngana nenge Iesus. Pe
iri eria mur tehas sue iri nga alalaha ke ulolo. Alalaha nenga maulinga ke
koko.
4 Pomalam e hele ke e teke a iech ke kokoes nga lemo tunga luluch nge Non
Soke. Pe etua tau mule pule: A iech toto!
5 ✡Pe a poi ke nek lange pekngamo mur iange Non Soke atat lo.
6 ✡Letemo meena rara ero. A onteia NeHalang pe a hetalaualau lange I nga
ure lochloch ngana pe a hele urana toto lange i.
7 ✡Pomalam, NeHalang lape poia letemo ke ma ke nek toto. Pe pule, lape
poia letemo tuanin ngana mur ke la mana nge Iesus Kristus. Pe poinga nenge
NeHalang poia nem, mele pele purpur ero toto nge letena tuanin hote.
8 Iok titik mur pe liliuk mur, lape e hetoro hit mule imo ke pomai, e teke
letemo tu mana laka nga ure urana ngana mur nenge ta heto hakaka Non
Soke ia: Nga poinga lochloch ngana nenge manmanna pe nenge mallaha
pe nenge pengpeng pe heo ngana pe nenge lemere taua pekngara mur pe
poinga urana ngana nenge ta memeleia iri.
9 ✡Ure lochloch ngana nenge e hetoro sue lange imo pe nenge a eteia nge
e hele ia pe nenge a naue nge e poia, a nanas mene ke pomalam mana.
Pomalam NeHalang nenge poia letera ke ma ke elle mana, lape tu luluch nge
imo.

Paulus Iech Toto Nga Pilipai Mur Reria Tunginga

10 Pe iau, e iech toto nge Non Soke iange letemo metene mule iau ke a
halaua iau. Atong mur, letemo metene iau mala lo pe lemo kue ero nge a
poia halaunga nem.
11 Pe nem ute pele ero. Iange nga etue nemur nenge lek ure mur ero, e iech
manmana pe letek tu ke nek mana.
12 Etu nga etue nenge lek ure halang pe etu nga etue nenge lek ure halang
ero. Pe letek matana ke nek lo nga kue nenge poia iau ke e iech manmana
nga etue lochloch.
13 ✡Iange Kristus i sipona hekerkereng ia iau nga ure lochloch ngana nenge
te lohotot nem.
14 Pe imo apoi ke nek toto at nge iau nga nenge a halaua iau nga ure meena
ngana nemur.
15 ✡Iange nga etue nenge e lohaka nge Mesatonia, imo sipomo a heneue iau
nga poinga nenge ta tung helel pe ta long helel rera ure mur. Pe NeHalang
nena hana mur hel te poia iau ke pomam ero. Nei imo lochloch a eteia.
16 Iok, ela ke etu nge Tesalonika pe emule mana a hekule ure hel pule ke
halaua iau.
17 Pe iau letek tu sakilil nga ure nemur nenge a hekule atat nge iau nem
ero. Iange e teke e esia lemo poinga urana toto ngana hel pule, nge a poia ke
mahoho haka langa poinga nemur nenge a poia nem lo.
18 Ke lemo tunginga nemur nenge a hekule at nge iau nem, Ipapotitus
tunge iri at nge iau lo. Ke heueu nei e rere ute pele ero ol. Ure lochloch
ngana nenge lemek taua pe ure hel pule te lohot ke mataria purpur lo. Pe e
mene iri pe e iech toto ke pomange NeHalang nge mene tunginga mur nenge
inangana ehech pe iech ele tote.
19 Pe ak Non Soke NeHalang lape tunge ure lochloch ngana nenge mutemo
taua lange imo. Pe I lape tung lochloche ure urana ngana mur nge Iesus
Kristus lange imo pule.

✡ **4:5:** Hip 10:25; Iei 5:8-9 ✡ **4:6:** Mat 6:25-34; Kol 4:2 ✡ **4:7:** Isa 26:3; Ioa 14:27; Kol 3:15 ✡ **4:9:** Rom 16:20 ✡ **4:13:** 2Ko 12:10 ✡ **4:15:** 2Ko 11:9

20 Hemalmalinga palaungana lange Temere NeHalang nga etue lochloch
sapele. Manmanna.

Helenga Het Ala Ngana Mur

21 A hele ia lek apalanga lange Iesus Kristus nena hana mur lochloch. Pe
lek ume pekngana mur nenge tetu luluch nge iau, te hekule reria apalanga
lange imo pule.
22 Pe NeHalang nena hana mur nenge te umume nga ne Kaesa na pele, te
hekule reria apalanga lange imo pule.
23 Pe Non Soke Iesus Kristus lape poi ke nek toto lala nge imo ke kokoes.
Manmanna.

Kolosi
Alalaha Nenge Paulus Hasia Lange Kolosi Mur

1 Iau Paulus. Nga NeHalang lemene ngana iua iau ke e lohot ke iau Iesus
Kristus nena hekulkulonga. Pe imem nai tira Timoti mo hekule alalaha nei ke
2 lange imo NeHalang nena hana mur nga tuele tana nenge Kolosi. Imem
pekngamem mur imo iange letemo manmanna nge Kristus.
E hetalaulau ke Temere NeHalang letena ia imo pe poia letemo ke ma ke
nek.

Kolosi Mur Leteria Manmanna Nge Iesus

3 ✡Kokoes mo hetalaulau pe mo hele urana lala nge NeHalang nenge ara
Non Soke Iesus Kristus Temene.
4 Iange mo longe imo nge letemo manmanna nge Iesus Kristus pe mutemo
taua NeHalang nena hana mur lochloch.
5 ✡Apoi ke pomam iange a teke a kulkulele ure nenge NeHalang teke tunge
lange imo. Ngana kou, talue ke nek nga tapa kura. Ure nem, ana helenga
a longe ke ulolo, nga etue nenge a longe helenga manmanna ngana. Ngana
laka helenga urana toto ngana nem
6 nenge lohot nge imo ke ulolo. Pe helenga urana toto ngana nem
nganangana lohot pe pupuo nga kileng lochloch ngana nga ich. Ke pomanga
nenge lohot nge imo nga etue nenge a longe helenga urana toto ngana pe a
eteia ure manmanna ngana nga NeHalang nena poinga urana toto ngana.
7 ✡Ne Ipapras hetore imo nga NeHalang nena poinga urana toto ngana
nem. Non nem i Kristus nena ume ana non nge urana nge ume lululuch nge
imem pe mene mulimem ke la poia Kristus nena ume nge imo.
8 Pe heleia mutenga nenge Opepengpeng tunge lange imo at nge imem
pule.
9 ✡Nei mana poia imem ke mo hetalaulau amo ke kokoes. Mo talun nga
etue nenge mo longe imo nge apoi ke pomam, pe mo hetalaulau amo lange
NeHalang ke a etei tote ure nemur nenge mutena taua iri pe hemute imo nga
lete matana ngana ke letemo mallaha nga ure nemur nenge Opepengpeng
poi hotote iri.
10 Ke pomalam lape atu ke a nanas mene Non Soke lemene ngana pe apoi
menmene ure nemur nenge poia i ke iech. Pe atu ngamo lape poi hote ure
urana ngana mur halang pe letemo matana ngana nge NeHalang pupuo
pule.
11 ✡NeHalang lape hekerkereng ia imo nga nena kerkerenga palaungana.
Pomalam lape atu ke nek pe a iech mana nge a takis ia ure meena ngana mur.
12 ✡Pe a hele urana lange Temere nge poia imo ke a mene ure nemur nenge
tatalo ele ke nena hana mur reria ia nga nena naualanga pe nekinga tualeme
ngana.
13 ✡Iange NeHalang mene hote ita nga kerkerenga nenga kileng au ngana
ke ulolo pe mene teua ita ke la tatu kolo nga naungala pe nekinga nge Tuna
nenge mutena tau tote.
14 ✡Tuna nenge ol hot mule ita nga rera poinga poreke ngana mur pe saua
rera poinga poreke ngana mur ke te lasus toto.

✡ **1:3:** Epe 1:15-16 ✡ **1:5:** Epe 1:13; 1Pi 1:4 ✡ **1:7:** Kol 4:12; Plm 23 ✡ **1:9:** Epe 1:16-17 ✡ **1:11:** Epe 1:19; 3:16 ✡ **1:12:** Epe 1:11, 18 ✡ **1:13:** Luk 22:53; Epe 2:2 ✡ **1:14:** Epe 1:7

Iesus Nena Ume Pe Kikina Ngana

15 ✡Mele pele naue NeHalang nakuna ero. Pe Kristus nakuna elle toto
ke mange NeHalang pe i non nenge lohot tala toto nga ure lochloch ngana
nenge teala hote.
16 Ke nge i mana NeHalang ala hote ure lochloch ngana nga tapa pe nga
ich. Ure nemur nenge ta naue iri pe nenge ta naue iri ero. Pe ope mur nga
tapa sana reria kerkerenga mur pe reria naungaala mur pe reria hotonga
mur pe aria papalauna mur. Ke NeHalang ala hote ure lochloch ngana nga
Kristus penna ke Kristus nena ia.
17 ✡Ke ure lochloch ngana te lohot ero kura pe Kristus tu tala lo pe i mana
poia ure nemur ke tetu nga muria.
18 ✡Kristus i muka ia NeHalang nena mata nenge i singina ia. Ke i talun
ngana toto pe i NeHalang Tuna tengene ana nenge hemaul heke mule nga
metenga. Ke pomalam lohot ke i tala toto nga ure lochloch.
19 ✡Iange NeHalang iech toto nga nenge Tuna mene tote nakuna pe tu
luluch toto nge i.
20 ✡Ke nge Kristus mana NeHalang mene mule ure lochloch ngana lange
i. Ure lochloch ngana nenga ich pe nga tapa pule. NeHalang poi hote lete
makuk nga Kristus eina nga ana metenga nga manga toto.
21 ✡Nga tele ngana a kangkanga toto NeHalang ana pe nena ngarang mur
toto laka imo, iange nga letemo tuanin ngana poreke ngana mur pe lemo
poinga poreke ngana mur nenge a popoia.
22 ✡Pe heueu nei ol NeHalang poia imo ke neingana mur imo mule. Pe
poia ke pomai nga Kristus singina nenge mete pe mene imo langa NeHalang
matana. Pe imo lape apoi ke pomanga hehei pe hana nenge te lemlem pe te
poia poinga poreke ngana e ero pe NeHalang hottaua ute e nge poreke nge
iri ero.
23 Ure nei lape lohot ke pomam, nenge teke a rahite letemo manmanna
ngana pe ames ke kerkereng. Pe ute pele takue imo ke a hile sue kulku-
lalanga nenge letemo manmanna ngana kerkereng toto ia ero, nenge a longe
nga helenga urana toto ngana. Helenga urana toto ngana nei te haliu hote
lange hulua lochloch ngana nga ich, pe iau Paulus e halau ke e haliu hote
pule.

Paulus Ume Ke Halaua Mata Nenge NeHalang

24 Nga etue nei e iech mana nge e takisia melmelenga nga lek ume nenge
e halaua imo iange melmelenga nenge Kristus takisia, het ero kura. Ke
pomalam e tung teu tote singik ke e hemuta heke Kristus ana melmelenga
ke e halaua singina. Pe Kristus singina laka mata nenge NeHalang.
25 ✡Pe NeHalang tal hote iau ke iau ume ana non nenge e halaulaua mata
nenge i. Ke ume nem ngana laka nenge e haliu hot lochloche nena helenga
lange imo hana lomonmona ngana mur.
26 ✡Helenga nei NeHalang talkome mene nga etue nei talun ngana nike pe
heueu nei hemallaha hote lange nena hana mur.
27 NeHalang teke hemallaha hote lange nena hana mur ke te eteia helenga
talkomkome ngana nenge urana toto nenge lape halaua hulua lochloch. Ke
helenga talkomkome ngana nem laka Kristus nenge tu teu nge imo hana
lomonmona ngana mur pule. Luna pomanga imo pule lape ateu langa
hemalmalinga nenge NeHalang.

✡ **1:15:** Ioa 1:18; 2Ko 4:4 ✡ **1:17:** Ioa 1:1; 8:58 ✡ **1:18:** Ume 26:23; Epe 1:22-23; Hem 1:5 ✡ **1:19:** Kol 2:9 ✡ **1:20:** Epe 1:10 ✡ **1:21:** Rom 5:10; Epe 2:12 ✡ **1:22:** Rom 5:10; Epe 5:27 ✡ **1:25:** Epe 3:2, 7-8 ✡ **1:26:** Rom 16:25-26; Epe 3:5, 9

28 Ke pomalam mo haliu hotote Kristus lange hulua lochloch pe mo hetore
iri nga lete matana ngana kuena ngana mur nenge tu nge imem. Pe mo
hetore iri ke tenau ala aria ke nek nga nenge te nanasia NeHalang nena
helenga mur lochloch. Iange mo teke iri lochloch te lohot ke te pengpeng
nga NeHalang matana ke mange Kristus.
29 ✡Pe eume ke kerkereng nga Kristus kikina ngana nenge ume ke kerk-
ereng toto nge iau ke e poia ure nei ke lohot ke pomam.

2

Tames Ke Kerkereng Nga Letera Manmanna Ngana

1 Iau lemek ke e teke a eteia ke iau eume ke kerkereng toto ke e halaua imo
pe iri nenge Laotisia pe iri lochloch ngana nenge te naue iau ero toto.
2 Pe eume ke kerkereng toto iange e teke saria kikina pe muteria tau hel pe
te eukirau pe helenga manmanna ngana lohot ke mallaha nge iri. Pomalam
lape te etei tote NeHalang nena helenga talkome ngana nenge isipona i
Kristus pe leteria manmanna ia.
3 ✡Iange i rahite lohenga nga NeHalang nena kole hoena mur pe letena
tuanin ngana mur pe letena matana urana ngana mur pe lape hemallaha
hote iri.
4 ✡E heleia lange imo nike iange lape mele pallaka ia imo nga helenga e nge
manmanna ero.
5 ✡Iau etu luluch nge imo ero pe letek la tu luluch nge imo pe e iech iange
e longe imo nge atu ke elle pe letemo manmanna ngana kerkereng toto nge
Kristus.

Tatu Ke Elle Luluch Nge Kristus

6 Imo atal heke Iesus Kristus ke amo Soke ke ulolo ke pomalam atu ke elle
luluch nge i.
7 ✡Pe ames ke kerkereng nga letemo manmanna ngana nga helenga urana
toto ngana nenge Kristus nenge te hetoro imo ia ke ulolo, ke pomalam atu
ke kerkereng luluch nge i ke pomanga ae nenge ulana sik teu toto nga ich pe
pule pomanga pele nenge huna mes ke kerkereng toto. Pe a hele urana lange
NeHalang ke kokoes nga ure urana ngana mur nenge tunge lala nge imo.
8 Pe anau ala amo ke nek iange mele hel lape tepoi taole imo nga hengetoro
e nge nganangana ero nenge lohot mana nga ita non letera matana ngana.
Ke hengetoro nem at nga ope nemur nenge tenau elele tapa sana nga reria
kerkerenga, at nge Kristus ero.
9 ✡Iange NeHalang hemallaha hot tote i nge Kristus ke singina pomange ita
non
10 ✡pe imo a mene maulinga manmanna ngana nge Kristus ke muta toto
nge imo. Pe Kristus i palaungana toto nge ope nemur nenge iri mukmuka
nge pekngaria mur pe ope hel pule nenge reria kerkerenga halang.
11 ✡Imo te riria singimo iange atu ke elle luluch nge Kristus pe riringa nem
none poia nga penna ero. Kristus isipona poia nga nenge mete ke mene mule
imo nga lemo poinga poreke ngana mur.
12 ✡Nga etue nenge a mene henuninga, nem pomanga a mete luluch nge
Kristus pe tealo hit luluche imo nge i. Pe nga letemo manmanna ngana
NeHalang hemaul heke imo pule nga nena kerkerenga nenge hemaul heke
Kristus ia.

✡ **1:29:** Epe 3:7, 20; Pil 4:13 ✡ **2:3:** 1Ko 1:24, 30 ✡ **2:4:** Rom 16:18 ✡ **2:5:** 1Ko 5:3 ✡ **2:7:** Epe 3:17 ✡ **2:9:** Ioa 1:14, 16 ✡ **2:10:** Epe 1:21-22 ✡ **2:11:** Rom 2:29 ✡ **2:12:** Rom 6:4

13 ✡Imo a mete ke ulolo, iange lemo poinga poreke ngana mur te poia imo
ke a kangkanga toto nge NeHalang. Pe heueu nei NeHalang poia imo ke atu
ke a maulul luluch nge Kristus iange saua rera poinga poreke ngana mur ke
te lasus toto ke ulolo.
14 ✡Pe alalaha nenge hele hot ara, ngana laka nenge henonou hote rera
poinga poreke ngana mur nga nenge ta nanasia hotonga ero. Pe NeHalang
pasis hote ure lochloch ngana nga alalaha nem pe mene ke la hero hite nga
manga toto.
15 Ke nga manga toto nem Kristus hekou sue ope nemur nenge iri muk-
muka nge pekngaria mur pe ope hel pule nenge reria kerkerenga halang. Pe
takrung lele iri pe hetei hote iri lange hulua lochloch. Ke la hulua lochloch
ngana nemur te es ke mallaha nge ope nemur reria kerkerenga ero toto ol.
16 ✡Ke pomalam a longo taua mele hel nenge te tutue imo ia helenga
nga ure nemur ero: Nga utar nenge a ngaua pe utar nenge a inia, pe nga
teio heueu ngana lohot ngana, pe nga hetalaulaunga ana etue, pe nga etue
papalaungana hel pule nenge te lohotot.
17 ✡Ure nemur iri ure opene mana nenge te heilangia ure manmanna
ngana nenge atat. Ke ure manmanna ngana nem ngana laka Kristus.
18 A longele mele hel ke te pallaka rere imo ero, nenge te poi ole imo ke te
teke atal sue imo pe a heto heke angkelo mur. Iri te teke te heporeke imo nga
lemo tunginga nenge lape a mene. Te palut laka rara ia tenau operia ngaria
mur pe nem manmanna ero iange leteria muta toto ia reria poinga poreke
ngana mur.
19 ✡Ita lochloch ita Kristus singina pe iri terir hote iri nge i ke ulolo, nge i
nenge ita lochloch palpalra ia. Kristus nauele singina pe rahit tele tuatom
ngana mur nga aepona mur. Pe singina puo ke nanasia puo ngana nenge
NeHalang mutena taua.
20 ✡Imo a mete luluch nge Kristus ke ulolo. Pe ope nemur nenge iri muk-
muka nge pekngaria mur nga tapa sana tenau ele imo nga reria kerkerenga
ero ol. Pe pomerei nenge atu ke pomanga lemo nga ich nei kura, pe a nanasia
reria hotonga nemur mai?
21 “O ngaua ngaunga nei ero! Ora taua ngaunga neu ero! Pe ora taua
ngaunga neu ero pule!”
22 ✡Hotonga pe hengetoro nemur hana tepoi heke mene pe te helele ia ure
nemur nenge ich ana mana, nenge te ngaua pe te inia ke het pe ute nge ma
ero ol. Pe pomerei nenge a teke a nanasia?
23 Hotonga nenge pomai, nakuna pomanga lohot nga letematana ngana
nenge urana. Tepoi hote ke muteria taua NeHalang pe tetal susue iri pe
tenau ele singiria mur. Pe hotonga nemur nakuria ero toto nge tepoi ele
singiria lemene ngana nga reria poinga poreke ngana mur.

3

Maulinga Heueu Ngana Nge Kristus

1 ✡Imo NeHalang hemaul heke luluche imo nge Kristus ke pomalam letemo
la mana nga urelu nemur nenge tetu nga tapa, nga kileng nenge Kristus are
ia nga NeHalang ilina ele nenga pen tamalmal.
2 ✡A talue letemo ke la tau menmene urelu nemur nga tapa pe letemo taua
urelu nemur nga ich ero.

✡ **2:13:** Epe 2:1, 4-5 ✡ **2:14:** Epe 2:14-16; 1Pi 2:24 ✡ **2:16:** Rom 14:1-13 ✡ **2:17:** Hip 8:5 ✡ **2:19:** Epe 2:21; 4:16 ✡ **2:20:** Kal 4:3, 9; 1Ti 4:3 ✡ **2:22:** Mat 15:9 ✡ **3:1:** Mak 12:36; 16:19; Epe 1:20 ✡ **3:2:** Mat 6:33

3 Iange imo a mete hot ia lemo poinga poreke ngana mur ke ulolo pe amo
maulinga heueu ngana, ngana kou tu ke talkome luluch nge Kristus ol iange
imo atu teu toto lange NeHalang.
4 Imo amo maulinga toto ngana laka Kristus pe nga etue nenge lohot nga
mallaha, imo lape a lohot nga mallaha pule pe a mene hemalmalinga nenge
i.
5 ✡Ke pomalam a hile tote ich ana poinga nemur nenge mutemo tautaua.
Poinga nemur nenge pomanga: Salaunga ana poinga, pe poinga poreke
ngana nenge meinga ana nenge te nanasia poinga nenga leinga ero, pe
poinga nenge letera is hakaka ia salaunga ana poinga, pe poinga nenge
mutera taua ure poreke ngana mur, pe poinga nenge ta teke rera ure halang.
Pe poinga nenge ta teke rera ure halang poi hote poinga nenge ta heto hekeke
aetapuna mur.
6 Poinga nemur nenge pomai helete inin ia NeHalang pe letena inin ngana
lape at ke lohot nge iri nemur nenge te longo olole.
7 Imo, a popoia poinga nemur nge nike lo, nga etue nenge a nanas pulut
mene poinga nemur nenga ich.
8 ✡Pe heueu nei a hile hot tote poinga nemur ol nenge: letemo ininin, pe a
hele ininin, pe samo kekeke, pe a penpenpen.
9 ✡A pallaka ia mele hel ero ol iange a saua lemo poinga nenge nike ana ke
te lasus tah lo.
10 ✡Pe a lohot ke imo heueu ngana ke ulolo. Pe NeHalang nenge ala hote
imo, helemlem ia imo ke a lohot ke pomange i pe lape tunge lete matana
ngana lange imo ke a etei tote i.
11 ✡Ke nga poinga nenge ta lohot ke ita heueu ngana, ute pele nge poia ita
ke talas lele hel ero. Nenge teke lemo nge Krik ma lemo nge Iuta, nem ute
pele ero. Pe nenge teke imo hel a ririr us pe iri hel te ririr us ero, nem ute
pele ero. Pe iri nenge reria helenga altoto pe kaleu ramana mur pe iri nenge
te umume nge hana hel pe iri nenge te umume nge hana hel ero; ute pele
nga nem ero pule. Kristus poia ure lochloch ke lohot ke elle mana pe tu ke
purpure ure lochloch.
12 ✡NeHalang mutena taua imo pe hesilei hote imo ke nena hana mur nge
pengpeng. Ke pomalam a nanasia koi poinga nemur: Letemo ia mele hel pe
apoi ke urana lange iri pe apoi ke nek lange iri pe atal sio mene imo pe a takis
mene melmelenga nenge te poia lala nge imo.
13 ✡Nenge teke mele poia poinga poreke ngana e lange imo a takis mene pe
a tuachol ia ero ke pomange Non Soke nge saua lemo poinga poreke ngana
mur ke te lasus toto lo.
14 ✡Apoi ke pomam pe ure nenge palaungana toto ngana laka nenge
mutemo taua pekngamo mur. Iange mutenga i ure nenge rahit tele imo ke
atu ke elle toto.
15 ✡Kristus poia letemo ke ma ke nek luluch nge pekngamo mur pe a naue
ke pomanga kue nenge halaua imo ke atal helenga nga utar nenge a teke a
popoia. Iange nga ure nem mana NeHalang iua imo ke a lohot ke singimo
elle. Pe a hele urana lange NeHalang nga nem.
16 ✡A longala teua Kristus nena hengetoro mur ke muta toto nge imo. Pe a
hetore hehei pe hana pe a hetoro urume ure lange iri nga letemo matana
urana ngana mur. Pe a peua peunga nemur nga NeHalang nena alalaha
nenge Sam pe peunga nenge lala nge NeHalang pe peunga nemur nenge

---

✡ **3:5:** Rom 6:6, 11; Epe 4:19; 5:3-6 ✡ **3:8:** Epe 4:25-29; 5:4 ✡ **3:9:** Epe 4:22, 25 ✡ **3:10:** Epe 4:24
✡ **3:11:** Kal 3:28 ✡ **3:12:** 1Pi 2:9 ✡ **3:13:** Epe 4:2, 32 ✡ **3:14:** Rom 13:8-10 ✡ **3:15:** 1Ko 12:27;
Epe 4:4; Pil 4:7 ✡ **3:16:** Epe 5:19

Opepengpeng tunge lange imo. A peupeu pe a heto hekeke NeHalang nga
letemo.
17 ✡Pe ure lochloch ngana nenge a helele ia pe a popoia, a heleia pe a poia
nga Non Soke Iesus ene. Pe a hele urana lange Temere NeHalang nga utar
nenge Iesus poia lange imo.

Hotonga Nenge Lange NeHalang Nena Hana Mur

18 ✡Imo hehei a longo taua emo mur iange poinga nei urana nge Non Soke
nena hana mur te nanasia.
19 ✡Pe imo hana mutemo taua lemo hehei mur pe a nauele iri ke nek.
20 ✡Pe imo tuturia mur, a longo taua tetememo mur pe tatamo mur nga ure
lochloch iange poinga nei poia Non Soke ke iech.
21 ✡Pe imo tetemeria mur, letemo inin taua tutumo mur ero iange lape
leteria manmanna ngana losio.
22 ✡Pe imo nenge a umume nge hana hel, a longo taua amo aehuna mur
nga ure lochloch. Pe poinga nenge apoi ke pomai nga mataria mana ke te
iech nge imo, nem poreke. Urana nge apoi ke pomai nga letemo ke a umeia
ume urana ngana nga etue lochloch iange a renge Non Soke.
23 Nga lemo ume mur nenge a popoia, a tung tote letemo langa ume nemur
ke pomanga a umume nge Non Soke pe letemo ke a teke aume manmana nge
none ero.
24 Pe letemo metentene nei: Non Soke lape tunge urumo nga utar nenge
talue ke teke nena hana mur reria ia iange Non Soke Kristus laka nenge a
umume nge i nem.
25 ✡Pe mele hel nenge te popoi poinga poreke ngana lape te mene tuanga-
chol poreke ngana nga reria poinga nemur, iange NeHalang nanasia poinga
elle mana ke amnei urume rera poinga poreke ngana mur.

4

1 ✡Pe imo aehuna mur, apoi ke urana lange hana nenge te umume nge imo
pe a tung pengpeng ia ururia ke purpure te ume ngaria. Letemo metene ke
imo pule amo Aehuna kou tu nga lut nga tapa.

Ta Rahite Poinga Nenge Ta Hetalaulau Ke Kerkereng

2 ✡A rahite poinga nenge a hetalaulau ke kerkereng pe nga etue nenge a
hetalaulau letemo matana ke nek pe a hele urana lange NeHalang.
3 ✡Pe a hetalaulau emem pule ke NeHalang poi hote kue unne ke mo
haliu hote nena helenga, nga helenga talkomkome ngana nenge NeHalang
hemallaha hote nge Kristus. Pe iau etu nga tuele au ngana iange e popoia
ume nem.
4 A hetalaulau ke e haliu hote ke nek pe e hemallaha hote ke nek toto.
5 ✡Letemo matana ke nek pe apoi ke nek lange hehei pe hana nenge leteria
manmanna ero. Pe atal teu tote imo ke a hemallaha hote Kristus nena poinga
mur lange iri.
6 ✡A hele luluch nge iri pe a poia lemo helenga ke muta toto nga NeHalang
letena urana ngana ke tang ke urana nga talngaria. Pomalam lape a eteia
kue nenge a tuacholia reria onteinga mur.

Helenga Hetala Ngana Mur Pe Helenga Hel Pule

✡ **3:17:** 1Ko 10:31; Epe 5:20 ✡ **3:18:** Epe 5:22 ✡ **3:19:** Epe 5:25 ✡ **3:20:** Epe 6:1 ✡ **3:21:** Epe 6:4 ✡ **3:22:** Epe 6:5-8 ✡ **3:25:** Rom 2:11 ✡ **4:1:** Epe 6:9 ✡ **4:2:** Epe 6:18; Pil 4:6 ✡ **4:3:** Rom 15:30; Epe 6:19 ✡ **4:5:** Epe 5:15-16 ✡ **4:6:** Epe 4:29; 1Pi 3:15

7 ✡Tira Tikikus i ume ana non nenge ume ke kerkereng toto nga Non Soke
nena ume pe mutemem tau tote i. Pe i lape heleia ure lochloch ngana nenge
lohotot nge iau lange imo.
8 ✡Ke pomalam e kulosia i ke lange imo ke hele urume motu ngamem lange
imo pe hekerkereng ia letemo.
9 ✡Pe imem, mutemem tau tote Onesimus pe lape e kulosia i ke la luluch
nge Tikikus. Onesimus i non nenge letena manmanna nge Kristus pe lemo
kileng nganngana ia. Iri nai lape te heleia ure lochloch ngana nenge te lohot
nga lamai lange imo.
10 ✡Ne Aristakus koi tu luluch nge iau nga tuele au ngana pe i hekule nena
apalanga lange imo. Pe Makus nenge Parnapas nena paen, hekule nena
apalanga lange imo pule. (E hele urume Makus lange imo ke ulolo: Nenge
teke at nge imo, a long teua i.)
11 Pe Iosua nenge ene e pule Iastus, hekule nena apalanga lange imo pule.
Hana Iuta mol nem mana leteria manmanna, pe teume luluch nge iau ke
mo hekerkereng ia NeHalang nena naualanga pe nekinga, pe te halaua iau
ke urana mana.
12 ✡Pe Ipapras hekule nena apalanga lange imo pule. Ipapras i Iesus
Kristus nena ume ana non ia pe i lemo kileng nganangana ia pule. Kokoes
ana non pur kikina toto ke hetalaulau amo ke teke NeHalang poia imo ke
ames ke kerkereng ke pomange NeHalang nena hana mur nenge te nanas
tau tote nena poinga pe te etei tote ure nemur nenge mutena taua iri.
13 E teke e heleia nei lange imo. Ipapras ume ke kerkereng toto ke
halaulaua imo pe halaulaua iri nenge Laotisia pe Hirapolis pule.
14 Pe Lukas i non nenge nauele imem nga haleles pe mutemem tau tote i.
Ana non iri nai Temas te hekule reria apalanga lange imo pule.
15 E teke a heleia lek apalanga lange titira mur pe liliura mur nga kileng
nenge Laotisia pe a heleia lek apalanga lange Nimpa pe mata nenge NeHa-
lang nenge te hekiraurau nga nena pele.
16 Nga etue nenge a sisia alalaha nei ke het, a tunge lange iri mata nenge
Laotisia ke te sisia pule. Pe imo a sisia alalaha nenge Laotisia mur te tunge
lange imo pule.
17 ✡A hele lange Akipus ke a teke, “O ume ke kerkereng ke o heulo hote ume
nenge Non Soke tunge lange iong.”
18 ✡Iau Paulus pe ehas ia nei nga iau sipok perik. Lek iechinga palaungana
lange imo. Letemo metene iau nge etu nga tuele au ngana. E hetalaulau ke
NeHalang letena urana ngana tu toto nge imo. Ngana laka lom.

✡ **4:7:** Epe 6:21 ✡ **4:8:** Epe 6:22 ✡ **4:9:** Plm 10-12 ✡ **4:10:** Ume 12:12; 13:13; 15:37-39; 2Ti 4:11
✡ **4:12:** Kol 1:7; Plm 23-24 ✡ **4:17:** Plm 2 ✡ **4:18:** 1Ko 16:21

1 Tesalonika
Alalaha Elle Ngana Nenge Paulus Hasia Lange Tesalonika Mur

1 ✡Iau Paulus koi ehas ia alalaha nei. Iau pe Sailas pe Timoti mo hekule
ke lange imo hehei pe hana nenge atu teu nga mata nenge NeHalang nge
Tesalonika. Imo mata nem Temere NeHalang pe Non Soke Iesus Kristus reria
hana mur laka imo. Pe e hetalaulau amo ke iri nai leteria poreke ia imo pe
te poia letemo ke ma ke nek.

Paulus Iechia Tesalonika Mur Nge Leteria Manmanna

2 Kokoes mo hele urana lala nge NeHalang pe letemem metentene imo nga
lemem hetalaulaunga mur.
3 ✡Mo hetalaulau lala nge Temere NeHalang pe letemem metene letemo
manmanna ngana nge kerkereng pe a poia ana ume ke lohot, nenge aume
ke kerkereng nga poinga nenge mutemo taua hehei pe hana, pe letemo tu ke
kerkereng mana nge ara Non Soke Iesus Kristus.
4 Titik mur pe liliuk mur, imem mo eteia ke NeHalang mutena tau tote imo
pe hesilei hote imo ke nena hana mur pengpeng,
5 ✡iange helenga urana toto ngana nenge mola ia nge imo lohot ke i
helenga mana ero. Helenga nem lohot ia kikina ngana pule pe Opepengpeng
hekerkereng ia ke teke helenga nem manmanna. Pe pule nga etue nenge
motu luluch nge imo, a eteia poinga nenge mo nanasia ke mo halaua imo.
6 ✡Imo a nanas tau tote Non Soke nena poinga nenge imem pule mo
nanasia. Pe urelu meena ngana halang te lohot nge imo, iange Opepengpeng
poia imo ke a iech mana nge a nanasia helenga manmanna toto ngana.
7 Pe iri lochloch ngana nenga tuele kina nge Mesatonia pe Akaia, te naue
imo nge apoi ke pomam pe iri pule lape te nanasia lemo poinga nem.
8 Imo a hesongia Non Soke nena helenga ke langa tuele kina nenge
Mesatonia pe Akaia mana ero, iange hehei pe hana nga kileng lochloch te
eteia letemo manmanna ngana nge NeHalang pule. Ke pomalam ute pele
nge lape mo heleia ero
9 iange iri siporia te nenene lemo poinga nenge along teua imem nga etue
nenge mo lange imo. Pe te nene imo nge ahul rumemo ia aetapuna mur pe
aume mana nge NeHalang toto ngana nenge tu ke maulul.
10 Pe a kulkulele mene Tuna nenge hemaul heke mule nga metenga nge
lape sio at nga tapa. Ana non laka Iesus. Iesus i non nenge lape mene hot
kelia ita nga NeHalang letena inin ngana nenge lape atat.

2

Paulus Heleia Ana Ume Nenge Poia Nge Tesalonika

1 Titik mur pe liliuk mur, nga etue nenge mola ke mo ume luluch nge imo,
emem ume nem hesil sio mana ero.
2 ✡Pe a eteia ke nga tele ngana, hana nge Pilipai te hele poreke imem pe
te tunge melmelenga at nge imem. Pe ara Soke NeHalang halaua imem ke
momes ke kerkereng nga ure meena ngana nemur, ke mo haliu hote nena
helenga urana toto ngana lange imo.

✡ **1:1:** Ume 17:1-9 ✡ **1:3:** 1Ko 13:13; Kol 1:4-6 ✡ **1:5:** 1Ko 2:4-5 ✡ **1:6:** Ume 17:5-9 ✡ **2:2:** Ume 16:19-24; 17:1-9

3 Ke pomalam lemem helenga nenge mo tunge lange imo, mo hele haka ia
nga poinga poreke ngana e nge tunga letemem ero; Nenge mo teke mopoi
ole imo ke mo pallaka imo ia. Nem ero.
4 ✡NeHalang eteia letemem ke ulolo pe poia imem ke mo haliu hote helenga
urana toto ngana nga lemene ngana. Pe mo haliu hote ke mopoi hehei pe
hana reria iechinga ana ia ero, mo teke mo e iechia NeHalang.
5 Imo a eteia ke imem mo topala hite imem nga poinga tunten ngana e ero,
pe mo poia helenga nenge mo teke mo pallaka ia imo ke mo ua totoia lemo
urelu mur ero. NeHalang eteia ke nei manmanna.
6 Imem toinge mo poia imo pe iri hel pule ke a heto heke imem, iange
Kristus nena hekulkulonga mur imem.
7 Pe nei ero. Nga etue nenge motu luluch nge imo mopoi ke nek toto lange
imo ke pomange hei nenge poi ke nek toto lala nge tutuna mur.
8 Imem mutemem taua imo ke pomalam mo iech mana nge mo haliu hote
NeHalang nena helenga urana toto ngana lange imo. Pe nem mana ero. Mo
teke mo tung teu tote imem ke mo halaua imo iange mutemem tau tote imo.
9 ✡Titik mur pe liliuk mur, e eteia ke imo letemo metene imem nge mo
ume ke kerkereng toto ke mo haliu hote NeHalang nena helenga urana toto
ngana pe ure meena ngana mur te lohotot nge imem. Imem mo umume ke
sinanga pe miliko ke pomalam mo helete meena ia mele ke tung ngaunga at
nge imem ero.
10 Nga etue nenge motu luluch nge imo nenge letemo manmanna mo
nanas mene poinga nemur nge pengpeng pe mele heleia imem nga poinga
poreke ngana e ero. Imo a eteia pe NeHalang pule eteia ke nei manmanna.
11 ✡Pe a eteia ke imem mo halaua imo ke pomange none nge halaulaua
tutuna mur.
12 Mo poia imo ke nek pe mo hekerkereng ia letemo pe mo hele ke kerk-
ereng lange imo ke a nanasia poinga nenge NeHalang mutena taua. Iange i
long teuteua imo kela atu nga nena hemalmalinga nga nena naualanga.
13 ✡Kokoes mo hele urana lala nge NeHalang pule iange nga etue nenge mo
laia nena helenga nge imo, a mene ke pomanga helenga nenge at nge none
mana ero. A mene ke pomanga NeHalang nena helenga toto. Ke helenga
nem ume ke kerkereng toto ke halaulaua imo nenge letemo manmanna.
14 ✡Titik mur pe liliuk mur, imo apoi ke mange iri mata nenge NeHalang
nga kileng nenge Iutea. Iri leteria manmanna nge Kristus pule. Pe Iuta mur
te poia ure meena ngana halang ke lohotot nge iri, ke pomange imo nge lemo
hana mur pengpeng te poia ure meena ngana mur ke lohotot nge imo.
15 ✡Pe Iuta nemur laka nenge te hune Non Soke Iesus pe hetatalonga mur
pe te lope hote imem pule. Iri te helete ininia NeHalang, pe hulua lochloch
reria ngarang mur laka iri.
16 Imem, mo hetottore hana lomonmona ngana mur nenge iri Iuta ero, nga
kue nenge lape te mene maulinga pe hana nemur tepoi elele imem. Pe iri te
tamal taua reria poinga poreke ngana mur ke ele hakaka nga reria poinga
nem. Ke pomalam NeHalang letena inin ngana nenge atat nem, lape lohot
nge iri ke renren.

Paulus Teke La Ke Nau Toto Mule Tesalonika Mur

17 Pe titik mur pe liliuk mur, lape motu kangkanga nge imo nga etue choro
ngana mana iange hana te lope hote imem. (Pe mopoi ke pomanga aina
kikino ngana nenge tataria mur pe tetemeria mur te hile sue iri.) Ke heueu

---

✡ **2:4:** Kal 1:10 ✡ **2:9:** Ume 20:34 ✡ **2:11:** Ume 20:31 ✡ **2:13:** 2Te 2:13 ✡ **2:14:** Ume 17:5
✡ **2:15:** Ume 9:23, 29; 13:45, 50; 14:2, 5, 19

nei mo kolkol ia imo pe letemem tu toto nge imo kura. Ke pomalam mo tango
rara toto kue e nenge lape moat ke monau mule imo.
18 Imem mo teke mola toto ke monau mule imo. Iau Paulus, e totoi emule
mana ke e teke ela pe ero iange Non poreke ngana poi ele tote imem.
19 ✡Imem mutemem tau tote imo pe mo teke mola ke monau toto mule imo
iange nga etue nenge ara Non Soke Iesus at muleia, lape mo iech pe mo palut
laka iange imo apoi ke pomanga iengiengka nenge te kale heke nge imem. Ke
letemem tu toto laka nge imo lo.
20 Pe manmanna toto ke imo mana lape a poia imem ke mo iech pe mo
palut laka.

3

Paulus Kulosia Timoti Ke Lange Tesalonika

1-2 ✡Iok, imem mo teke mola ke monau toto mule imo pe kue e nge urana
ero ke pomalam mo kulosia Timoti ke lange imo lo pe imem motu mana nge
Atens nei lo. Timoti i tira ia nenge imem ul mo umume nge NeHalang, ke mo
haliu hotote Kristus nena helenga urana toto ngana. Mo kulosia i ke la ke
halaua imo ke hekerkereng ia letemo manmanna ngana,
3 ✡iange lememem ero amo hel nge imo nge leteria manmanna ngana losio
mule nga ure meena ngana nenge lohotot nei. Imo a eteia lo ke ure meena
ngana nge pomai lape te lohotot nge ita pe NeHalang eteia.
4 Imem mo heleia lange imo nga etue nenge motu luluch nge imo ke a eteia
ke ulolo – nenge mo teke ita lape ta amneia ure meena ngana mur. Ke ana
ure mur koi nenge te lohotot nei.
5 Ure nei lohot pe iau lemek ero nge e kulkulala sakilil ol, ke pomalam e
kulosia Timoti ke lange imo ke e teke e longo lange i nga letemo manmanna
ngana. Iau letek mataunga iange nenge teke Non poreke ngana poia letemo
manmanna ngana ke losio mule, emem ume nem lape hesil sio mana.

Paulus Iech Nga Timoti Na Helenga

6 ✡Pe ero, heueu nei Timoti sau hot mule nge imem lo, pe atia helenga
urana ngana nga letemo manmanna ngana pe nga lemo poinga nenge
mutemo taua hehei pe hana. Pe hele at nge imem ke teke letemo metene
imem pe a iech pe a teke anau haka mulmule nge imem ke pomange imem
nge mo teke monau haka mulmule nge imo.
7 ✡Ke titik mur pe liliuk mur, hana tepoi porekreke imem pe ure meena
ngana halang te lohot nge imem. Pe Timoti hekerkereng tote imem pe poia
imem ke singimem urana mule nga nenge at ke heleia letemo manmanna
ngana at nge imem.
8 Heueu nei mopoi ke pomalaka nge mele nenge maul haka mule nga
manga molong iange mo longe imo nge ames ke kerkereng toto nge Non
Soke.
9 Ke imo mana a poia imem ke mo hele urana lange ara Soke NeHalang. Pe
mo hele urana lange I iange iechinga nenge lohot nge imem nga NeHalang
matana, at laka nge imo pule.
10 Pe mo hetalaulau lala nge i nga sinanga pe nga miliko ke mo teke
monau haka mule nge imo pe mo halaua imo ke letemo manmanna ngana
kerkereng toto ol.
11 ✡Ke mo teke ara Soke Temere NeHalang pe ara Non Soke Iesus te
hepengia lemem kue nenge mola nge imo.

✡ **2:19:** Pil 2:15-16; 4:1; 2Te 1:4 ✡ **3:1-2:** Ume 16:1-3; 17:15 ✡ **3:3:** 2Ti 3:12 ✡ **3:6:** Ume 18:5
✡ **3:7:** 2Te 1:4 ✡ **3:11:** 2Te 2:16-17

12 Pe mo teke Non Soke poia poinga nenge mutemo tau helel pe mutemo
taua hehei pe hana ke puo ke palaungana toto ke pomange imem nge
mutemem tau tote imo.
13 Pe mo teke hekerkereng ia letemo ke atu ke a pengpeng toto pe mele
heleia imo nga lemo poinga poreke ngana e ero, nga ara Soke Temere
NeHalang matana, nga etue nenge ara Non Soke Iesus at luluch nge nena
pengpeng ngana mur.

4

Tunga Nenge Poia NeHalang Ke Iech

1 Iok titik mur pe liliuk mur, imem mo hetore imo ke ulolo nga atu ngamo
nenge poia NeHalang ke iech, ngana laka nenge a nananasia nem. Pe mo
teke mo onteia imo pe mo hekerkereng tote imo nga Non Soke Iesus ene, ke
a poi ke urana toto lange hehei pe hana ol.
2 Mo hele ke kerkereng toto lange imo iange a eteia urelu lochloch ngana
nenge mo hetoro imo ia, nga Non Soke Iesus ene ke ulolo.
3 ✡NeHalang mutena ke teke atu ke a pengpeng pe a kangkanga toto nga
salaunga ana poinga.
4 ✡Pe mutena ke teke imo elle pe elle a nauele singimo lemene ngana mur
nga poinga nenga leinga ke nek. Ke a poia singimo ke nanasia poinga nge
urana pe pengpeng.
5 Hana nenge te eteia NeHalang ero, te heporeke singiria nga salaunga ana
poinga pe imo apoi ke pomam ero.
6 Pe a pallaka ia NeHalang nena none nga ure nei ero pe pule a poia poinga
nei ero. Imem mo hele lange imo ke ulolo pe mo hele ke kerkereng toto ke mo
teke, NeHalang lape poia ure meena ngana ke lohot nge iri nenge te popoia
poinga nei.
7 ✡Iange NeHalang iu ngana ia ita nem, teke tatu ke pengpeng mana pe ta
salau rara ero.
8 ✡Ke pomalam mele nenge lemene ero nge nanasia hengetoro nei, lemene
ero ia NeHalang. Iange none nena hengetoro nei ero, NeHalang nenge tunge
nena Opepengpeng lange imo nena hengetoro ia.

Ta Poia Mutenga Ana Poinga Ke Kerkereng

9 ✡Iau lape e hele teu langa mutenga ana poinga nenge a poia lala nge
pekngamo mur ero. Iange NeHalang hetore imo ke ulolo ke teke mutemo
tau helel.
10 Ke titik mur pe liliuk mur, i manmanna ke mutemo taua pekngamo
nemur nenge leteria manmanna nga kileng mur nge Mesatonia, pe mo hele
ke kerkereng toto lange imo ke a poia poinga nem ke lohot ke nakuna urana
toto.
11 ✡Letemo metene poinga nem ke pomanga ure nenge hetakile imo ke
nek, ke a umumeia lemo ume mur pe a nanasia imo sipomo lemo poinga mur
nga lemo ume, ke halaua imo nga atu ngamo ke pomanga mo hele ngamem
ia lange imo ke ulolo.
12 Nenge teke apoi ke pomam, lape a hottaua ure nenge mutemo taua pe
a kulele mele ke tunge lange imo ero. Pe iri nenge te eteia NeHalang ero, te
renge imo pe tetal heke imo.

Non Soke At Mule Ngana

✡ **4:3:** 1Te 5:23; 1Pi 1:16 ✡ **4:4:** 1Ko 6:13 ✡ **4:7:** Hip 12:14; 1Pi 1:15-16 ✡ **4:8:** Luk 10:16; 2Ko 1:22 ✡ **4:9:** Ioa 13:34 ✡ **4:11:** Epe 4:28

13 Titik mur pe liliuk mur, mo teke a etei ke nek nga ure nenge lape lohot
nge iri nemur nenge te mete ke ulolo, pomalam lape letemo meena pe a
tangia iri ero. Iri nenge te eteia NeHalang ero te popoia poinga nem.
14 ✡Pe ita ta eteia ke Iesus mete pe maul haka mule pe letera manmanna
ke NeHalang lape hemaul heke mule Iesus, luluch nge iri nenge te mete ke
ulolo.
15 ✡Helenga nei Non Soke nena helenga pe lape mo heleia lange imo. Ana
helenga tang ke mai koi: Nga etue nenge Non Soke at ia, ita nenge ta maulul
kura lape ita muka tala nge iri nenge te mete ero.
16 Iange haliunga palaungana lape lohot pe angkelo mur aria soke haliu
pe NeHalang nena ngalum paena alnganngana pe Non Soke i sipona sio nga
tapa ke at. Pe iri nenge leteria manmanna nge Kristus pe te mete lape temaul
haka mukam.
17 Ke het pe ita nenge ta maulul kura nga etue nem, ta eukirau luluch nge
iri ke ta saolia Non Soke nga ulu. Pe lape tatu luluch nge Non Soke ke koko.
18 Ke pomalam a hekerkereng helia imo elle pe elle nga helenga nemur.

5

Tatu Ke Tatatalo Ala Nga Non Soke At Ngana

1 Pe titik mur pe liliuk mur, etue tei pe etue utar nenge Non Soke at ia, lape
e hele teu langa nem ero.
2 ✡Iange imo a etei tote etue nenge Non Soke at mule ia. Etue nem lape
at pe herura hot mana ke pomanga non kemenge kina nenge kemkeme nga
miliko.
3 ✡Hehei pe hana lape te hele ke te teke, “Imem motu ke nek mana pai!
Letemem ia ute pele ero!” Pe ure poreke ngana lape heporeke iri nenge
pomam ke ueiuei toto, ke pomanga melmelenga nenga hohonga nenge lohot
nge heie. Pe lape te eleis maul ngaria nga ure nem ero toto.
4 Pe titik mur pe liliuk mur, imo a tutu nga kileng au ngana ero, ke pomalam
etue nem lape herura hote imo ke pomanga kemenge kina e ero.
5 ✡Iange lemo inga mur pe lemo ume mur nenge a popoia, nakuna
pomalaka nga chaia matana mes manmana ke tua hatal menmene imo pe
atu ke mallaha manmana nga lemenge. Ke ita, miliko pe kileng au ngana
ana hehei pe hana mur ia ita ero.
6 Ke pomalam ta kulala pe ta nauala manmana, pe ta mamani ke mange
iri nenge te mamamani ero.
7 Iange iri nenge te mamamani, te mamamani nga miliko pe iri nenge te
inin, te inin nga miliko.
8 ✡Pe ita, chaia matana tua hatal menmene ita. Ke pomalam ta nauele rera
inga mur ke nek. Pe ta heron heke lete manmanna ngana pe mutenga ke poi
ele ita. Pe letera manmanna ngana nenge lape ta mene maulinga ke koko, ta
heronia ke pomanga ara horel nenge poi ele palpalra. Nem pomanga palinga
hel ana hana mur nenge te heron heke ure nemur ke poi ele iri nga etue
nenge tepal helel.
9 NeHalang hesilei hote ita ke teke ta amneia melmelenga nga letena inin
ngana ero. Hesilei hote ita ke teke ta mene maulinga nge ara Non Soke Iesus
Kristus.
10 ✡Iesus mete ke hemas mule ita ke ulolo. Pe nenge teke ta mete lo, nem
pe ta maulul kura, lape tala ke tatu luluch nge i nga etue nenge at mule ia.

✡ **4:14:** Rom 14:9; 1Ko 15:3-4, 12 ✡ **4:15:** 1Ko 15:51-52 ✡ **5:2:** Mat 24:42-43; 2Pi 3:10; Hem 3:3
✡ **5:3:** Mat 24:39; Luk 21:34-35 ✡ **5:5:** Rom 13:12 ✡ **5:8:** Isa 59:17; Epe 6:14, 17 ✡ **5:10:** Rom
14:8-9; 1Te 4:14

11 Ke pomalam a halau hel pe a hekerkereng helia imo elle pe elle letemo
ke pomanga a popoia nem lo.

Helenga Hetala Ngana Mur Pe Apalanga Mur

12 Iok titik mur pe liliuk mur, mo teke mo onteia imo ke apoi ke urana toto
lange hana nenge teume luluch nge imo, ke te hetottore imo pe te henonoua
imo nga kue nenge a nanasia Non Soke.
13 Iri te poia ume palaungana, ke pomalam mutemo tau tote iri pe atal heke
tote iri. Pe imo elle pe elle atu ke a tano luluch nge pekngamo mur.
14 ✡Titik mur pe liliuk mur, mo hele ke kerkereng lange imo ke a heleia iri
nenge reria melei tana hali. Pe a hekerkereng ia iri nenge te matautau leteria
pe a halaua iri nenge leteria manmanna ngana kerkereng ero pe apoi ke nek
lange hulua lochloch.
15 ✡Anau ala ke nek iange lape mele hel te poia poinga nenge te tuachol
helelia poinga poreke ngana. Aume ke kerkereng ke apoi ke nek lange imo
elle pe elle pe nge hehei pe hana lochloch.
16 ✡Atu ke a iech ke kokoes.
17 A hetalaulau ke kokoes,
18 ✡pe a hele urana lange NeHalang nga ure lochloch ngana nenge te
lohotot, iange NeHalang mutena ke teke imo nenge a nanasia Iesus Kristus
a poia poinga nenge pomam.
19 ✡Opepengpeng popoia ana ume nge imo ke pomanga oan nge ngau lalala
pe apal mete oan nem ero.
20 Pe ahul rumemo ia NeHalang nena helenga nenge hetatalonga mur te
hele hotote ero.
21 ✡A amnei urume helenga mur lochloch pe a rahite ure urana ngana mur
22 pe a hile hote ure poreke ngana mur.
23 ✡Poinga nenga tunga nge nek huna toto nge NeHalang, pe mo hetalaulau
lange i ke nauele singimo mur pe opemo mur pe ngamo mur, pe helemlem
ia imo. Ke pomalam, nga etue nenge Non Soke Iesus Kristus at mule ia, lape
te hele poreke imo nga poinga poreke ngana e ero.
24 NeHalang hesilei hote imo ke ulolo ke nena hana mur imo. Pe i lape
helemlem ia imo ke manmanna.
25 ✡Pe titik mur pe liliuk mur, a hetalaulau emem ke NeHalang halaua
imem pule.
26 Pe a sisa perimo nge NeHalang nena hana mur lochloch pe a poia nga
NeHalang ene.
27 Pe e hele ke kerkereng lange imo nga Non Soke ene ke e teke a sisia
alalaha nei lange iri lochloch ngana nenge leteria manmanna.
28 E hetalaulau amo ke ara Non Soke Iesus Kristus nena poinga urana toto
ngana tu toto nge imo. Ngana laka lom.

✡ **5:14:** 2Te 3:6, 11 ✡ **5:15:** Rom 12:17; 1Pi 3:9 ✡ **5:16:** Pil 4:4 ✡ **5:18:** Epe 5:20 ✡ **5:19:** Epe 4:30 ✡ **5:21:** 1Io 4:1 ✡ **5:23:** 2Te 3:3 ✡ **5:25:** Kol 4:3; 2Te 3:1

2 Tesalonika
Alalaha Nai Ngana Nenge Paulus Hasia Lange Tesalonika Mur

1 Iau Paulus koi ehas ia alalaha nei. Iau pe Sailas pe Timoti mo hekule
ke lange imo hehei pe hana nenge atu teu nga mata nenge NeHalang nge
Tesalonika. Imo mata nem Temere NeHalang pe Non Soke Iesus Kristus reria
hana mur laka imo.
2 ✡Pe e hetalaulau amo ke Temere NeHalang pe Non Soke Iesus Kristus
leteria ia imo, pe te poia letemo ke ma ke nek.

Ume Nenge NeHalang Poia Nga Kristus At Mule Ngana

3 Titik mur pe liliuk mur, imo a poia imem ke mo hele urana lange
NeHalang ke kokoes mana. Pe urana nge mopoi ke pomau iange imo letemo
manmanna ngana pupuo, pe poinga nenge mutemo taua hehei pe hana,
pupuo pule nge imo elle pe elle.
4 ✡Ke pomalam mo palute imo lange iri mata mur nenge NeHalang pe
mo hele lange iri nga nenge ames ke kerkereng ke kokoes nga letemo
manmanna ngana, nga etue nenge hana tepoi porekreke imo pe urelu
meena ngana mur te lohotot nge imo.
5 Nenge nei henonou hote ke NeHalang amnei teu ngana nga rera poinga
mur pengpeng toto. Ke nga ure meena ngana nemur nenge te lohotot nge
imo nem, teke poia imo ke ateu langa nena naualanga pe nekinga.
6 ✡NeHalang lape poia poinga nge pengpeng, ke pomalam lape poia ure
meena ngana ke lohot nge iri nenge te poia ure meena ngana ke lohotot nge
imo.
7 ✡I teke poia imo ke ata eingamo nga ure meena ngana nenge te lohotot
nge imo pe imem pule ke pomalam. Pe lape poia nga etue nenge Non Soke
Iesus at mule ia, nenge I pe nena angkelo mur nenge kikiria toto te lohot nga
tapa, pe at luluch nga oan sapellala ngana.
8 ✡Pe lape poia melmelenga ke lohot nge iri nenge te eteia NeHalang ero,
pe iri nenge tehul rumeria ia helenga urana toto ngana nenge ara Non Soke
Iesus.
9 ✡Pe melmelenga nenge lohot nge iri nem, lape tu ke koko pe lape tetu
ke te kangkanga hot Non Soke ana pe tetu hot pule nga Non Soke nena
hemalmalinga nenge lohot nga kikina ngana.
10 ✡Ke ure nei lape lohot nga etue nenge Non Soke Iesus at mule ia pe nena
hana mur nenge te pengpeng te heto heke I. Pe nena hana mur nenge leteria
manmanna nge i lape te iech ele tote. Pe imo pule lape a koko teu luluch nge
iri, iange letemo manmanna ia helenga nenge mo heleia lange imo.
11 ✡Imem letemem metene nei, ke ngana laka nenge mo hetalaulau amo
lala nge NeHalang ke kokoes. Pe mo onteia ara Soke NeHalang ke sisala teu
luluche imo ke atu teu nga tunga nenge iua imo ke teke ala ke atu ia. Pe lemo
ume urana ngana mur nenge a teke a popoia nga letemo manmanna ngana,
lape mo hetalaulau ke NeHalang halaua imo nga nena kerkerenga ke a poia.
12 Ke pomalam lape a heto heke ara Non Soke Iesus ene pe I pule lape heto
haka tote imo. Ke ure nei lape lohot iange Temere NeHalang pe Non Soke
Iesus Kristus lape leteria ia imo.

✡ **1:2:** Rom 1:7 ✡ **1:4:** 2Ko 7:4; 1Te 2:19 ✡ **1:6:** Rom 12:19 ✡ **1:7:** 1Te 3:13 ✡ **1:8:** Isa 66:15
✡ **1:9:** Isa 2:10 ✡ **1:10:** Kol 3:4 ✡ **1:11:** Kol 1:9; 1Te 1:2-3

2

Non Poreke Ngana Lape Lohot

1 Titik mur pe liliuk mur, nga etue nenge ara Non Soke Iesus at mule ia I
lape eukiraua ita lochloch.
2 Pe nenge teke a longe helenga e nge te heleia ke te teke, “Etue nenge Non
Soke at mule ia lohot lo.” A longe helenga nem pe samo loiloi rara ia ero.
Iange ope e nge altoto, lape tunge helenga nem lange mele ke haliu hote.
Nem pe helenga nem lape lohot mana nge mele i sipona. Nem pe mele hel te
teke mohas ia helenga nem pe mo hekule lange iri.
3 ✡A longo tau pulute mele hel nenge te paut laka manmana ero, iange
poinga e lape lohot mukam, ke het pe etue nem at sapele. Ke poinga nenge
lape lohot nem ngana laka: Hehei pe hana tehul rumeria ia NeHalang, pe
non poreke ngana nenge longo ole tautaua NeHalang nena helenga lochloch,
lape lohot nga mallaha. Ana non, NeHalang talue ana etue nike nge lape
hemete tote i nga oan.
4 ✡Non poreke ngana nem lape la ke are teu nga NeHalang nena tunginga
ana pele pe tal heke tote i ke teke i NeHalang. Pe ngailele ure lochloch ngana
nenge hehei pe hana te heto NeHalang ia pe ure nemur nenge te heto hekeke
iri.
5 E heleia urelu nemur lange imo nga etue nenge etu luluch nge imo.
Letemo metene iri kura kau?
6 Pe heueu nei non poreke ngana nem lohot ero iange ute rahit ele i ke
kulele ana etue pengpeng nenge lape lohot ia. Pe imo a eteia ure nenge rahit
ele i nem.
7 Pe non poreke ngana nem nena kerkerenga ume komkome lo pe mele la
poi elele kura. Pe mele nem lape poi elele kerkerenga nem ke la het nga etue
nenge te mene hot kelia i.
8 ✡Te mene hot kelia i ke la, pe non poreke ngana nem lohot sapele nga
mallaha. Pe Non Soke Iesus lape at luluch nga nena hemalmalinga pe lape
hun sue non poreke ngana nem nga eingana nenge lohot nga hanna. Pe nena
hemalmalinga ana lemenge lape hemete tote non poreke ngana nem ke het.
9 ✡Nga etue nenge non poreke ngana nem lohot, i lape at luluch nga Satan
nena kerkerenga pe pallaka ke poi hote ure nemur nenge ta naue pe ta rura
pe poi hote merakulo mur pe poi hote lala mur.
10 Pe hekoukou ule hehei pe hana nenge lape te mete pe te lasus mana nga
nena poinga nemur nenge pallaklaka. Hehei pe hana nemur lape te mete
pe te lasus iange lemeria ero toto ia helenga manmanna ngana. Nenge teke
muteria taua helenga manmanna ngana lape NeHalang mene mule iri. (Pe
nei ero.)
11 Ke pomalam NeHalang lape kulosia nena kerkerenga e lange iri ke
hepiriu ele tote leteria nga helenga manmanna ngana pe poia iri ke leteria
manmanna nga ure pallaklaka ngana mur.
12 Ke iri lochloch ngana nenge leteria manmanna ia helenga manmanna
ngana ero, pe te iech mana nge te popoi poinga poreke ngana, NeHalang lape
tunge aria melmelenga.

Ames Ke Kerkereng

13 ✡Titik mur pe liliuk mur, Non Soke mutena taua imo pe NeHalang hesilei
hote imo nga talun ngana toto, ke teke mene mule imo nga Opepengpeng
nena ume nenge helemlem ia imo pe poia imo ke letemo manmanna nga

---

✡ **2:3:** 1Ti 4:1; 1Io 2:18; 4:3 ✡ **2:4:** Ezk 28:2; Dan 11:36 ✡ **2:8:** Isa 11:4; Hem 19:15 ✡ **2:9:** Hem 13:11-13 ✡ **2:13:** Epe 1:4; 2Te 1:3

helenga manmanna ngana. Pe mo hele urana lange NeHalang ke emule es
mana iange letemo manmanna ngana kerkereng.
14 Imem mo haliu hote helenga urana toto ngana lala nge imo. Pe nga
emem ume nem, NeHalang iua imo ke mene mule imo. Ke pomalam
hemalmalinga nenge ara Non Soke Iesus Kristus lape sio nge imo pule.
15 Ke pomalam titik mur pe liliuk mur, ames ke kerkereng nga helenga
manmanna ngana nemur nenge mo hetore lala nge imo nga lemem hali-
unga, pe nenge mohas ia lala nge imo, a rahite ke kerkereng pule.
16 Temere NeHalang letena ia ita pe mutena taua ita. Pe tunge kulku-
lalanga urana ngana at nge ita ke poia letera ke ma ke nek ke koko. Pe mo
hetalaulau lange i pe nge ara Non Soke Iesus Kristus ke
17 hekerkereng ia imo pe halaulaua imo ke kokoes nga ure urana ngana
mur nenge a popoia pe a helele ia.

3

A Hetalaulau Emem Pule

1 Iok titik mur pe liliuk mur, a hetalaulau emem pule ke Non Soke nena
helenga song hotot ke lala pe hehei pe hana te longo taua ke mange imo.
2 Pe a hetalaulau emem pule ke NeHalang nauele imem ke nek nge hana
porekreke ngana mur iange hana halang leteria manmanna ero.
3 Non Soke i non nge popoia poinga nenge pengpeng pe I lape hekerkeren-
gia imo pe nauele imo ke nek nge non poreke ngana.
4 ✡Non Soke hekerkereng ia letemem pe mo eteia ke imo a popoia ure
nemur nenge mo heleia lange imo. Pe lape a poia nga hoena pule.
5 Pe mo hetalaulau amo nge Non Soke ke hemellehe letemo ke a eteia ke
NeHalang mutena tau tote imo pe poia imo ke ames ke kerkereng ke mange
Kristus.

Imo Lochloch Apoia Ume

6 ✡Titik mur pe liliuk mur, mo hele ke kerkereng lange imo nga ara Non
Soke Iesus Kristus ene ke mo teke, a kangkanga toto titira nemur aria. Ngana
laka titira nemur nenge te nanasia hengetoro nenge mo tunge lange imo ero
pe reria melei tana hali.
7 ✡Imem nga etue nenge motu luluch nge imo mo kila mana ero. Imo
sipomo a eteia pe apoi ke pomange imem.
8 ✡Ngaunga nenge mo mene nge mele, mo ngau mene ero, mo olia pule. Pe
mo ume ke kerkereng toto nga sinanga pe nga miliko pule. Mo poi ke pomam
iange lememem ero nge amoe olia ute ke tunge at nge imem.
9 ✡Imem toinge mo onteia imo ke a halaua imem, pe ero lememem ero nge
mo poia poinga nem. Mo ume mana ke mo teke mo heneue imo ke a nanasia
poinga nei.
10 Nga etue nenge motu luluch nge imo, mo tunge hotonga nei lange imo,
“Mele nenge nena melei tana hali ngau ero.”
11 ✡Mo hele ke mai iange mo longe nge te teke amo hel nge imo, tei rara
mana pe te poia ume e ero toto. Aria uia laka nenge tetal teu pulut mene iri
langa mele hel reria ure nenge iri reria unne la ero toto ia.
12 ✡Mele hel nenge pomam, mo hele ke kerkereng toto lange iri nga Non
Soke Iesus Kristus ene ke mo teke: Te are ke nek pe teume ke te hottau iri
siporia aria ngaunga.

✡ **3:4:** 2Ko 7:16; Kal 5:10 ✡ **3:6:** Rom 16:17 ✡ **3:7:** Pil 3:17 ✡ **3:8:** 1Te 2:9 ✡ **3:9:** 1Ko 9:4; 1Te 1:6 ✡ **3:11:** 1Ti 5:13 ✡ **3:12:** 1Te 4:11

13 ✡Pe titik mur pe liliuk mur, imo a rahit heke poinga urana ngana ke
kerkereng, lemo melei tana ia ero.
14 Nenge teke mele hel te nanasia helenga nenge mohas sue nga alalaha
nei ero, a nauele iri ke nek pe a kangkanga toto aria ke te meia iri.
15 ✡Pe letemo metene ke nek: Apoia iri ke pomanga lemo ngarang mur ia
iri ero, a poia iri ke pomanga NeHalang nena hana mur ia iri pe a hele ke
kerkereng lange iri ke te hulia reria poinga mur.

Helenga Hetala Ngana Mur

16 Poinga nenge tatu ke letera elle, huna toto nge Non Soke. Pe e hetalaulau
amo lange I ke poia imo ke atu ke nek ke kokoes. Non Soke tu luluch nge imo
lochloch.
17 Iau sipok ehas ia helenga nei nga perik: Lek iechinga palaungana lange
imo. Iau Paulus. Lek alalaha nemur nenge ehas ia, ehas elele iri ke mai koloi.
18 E hetalaulau amo ke ara Non Soke Iesus Kristus letena urana ngana poia
letemo ke ma ke nek. Ngana laka lom.

✡ **3:13:** Kal 6:9 ✡ **3:15:** 1Te 5:14

1 Timoti
Alalaha Elle Ngana Nenge Paulus Hasia Lange Timoti

1 Iau Paulus koi ehas ia alalaha nei, pe iau Iesus Kristus nena hekulku-
longa. Ara hemasinga NeHalang pe Iesus Kristus nenge ta kulelele, iri nai
te henonou hote iau ke e rahite ume nei.
2 ✡Timoti, e heto tukia iong iange ita nai letera manmanna nge Kristus. Ke
pomalam ehas ia alalaha nei ke lange iong.
Pe e hetalaulau ke Temere NeHalang pe ara Non Soke Iesus Kristus
te tunge halaunga palaungana lange iong pe leteria porekeia iong pe te
heurana ia letem ke ma ke nek.

Ta Hekou Sue Helenga Pallaklaka Ngana Mur

3 Nga etue nenge e lohaka ke e lala nge Mesatonia e hele ke kerkereng toto
lange iong ke otu nge Epesus ke o hele ele hana nenge te hetottore hehei pe
hana nga hengetoro pallaklaka ngana.
4 ✡O hele lange iri ke o teke te nana pe te sisala hotote reria tete mur ero
ol, te esil mene aria etue paiam. Nananga sasase toto ngana nenge pomam,
hepiriu ele hehei pe hana leteria nga kue nenge NeHalang teke mene mule
iri ia. Mele nenge letena manmanna nge Kristus lape eteia NeHalang letena
tuanin ngana mur.
5 E hele ke kerkereng toto lange iong ke opoi ke pomam iange e teke te
amnei teu ke nek toto nga leteria ke te nanas mene poinga urana ngana mur,
ke muteria taua pekngaria mur nga leteria toto. Pe muteria tau hel ngaria
nenge pomam henonou hote ke iri te rahit tote leteria manmanna ngana
nem kura.
6 Iange hana nemur hel tehul rumeria nga poinga nei pe te hele rara mana
nga helenga nemur nenge luria ero.
7 Te teke te hetore hehei pe hana nga hotonga nenge Moses tung sue pe te
eteia ure nenge te heleleia ero pe utar nenge te haliu hotote ero.
8 ✡Ita ta eteia ke helenga nemur nga NeHalang nena hotonga te urana,
nenge teke ta nanas tau tote ke pomanga tetal ngaria ia.
9 Ta eteia pule ke hotonga nemur tehas hote ke hana nenge te urana reria
ia ero. Tehas hote ke lange hana nenge te longo olole pe nenge te nanasia
hotonga mur ero pe nenge te heto hekeke aetapuna mur pe nenge te popoi
poinga poreke ngana pe nenge te hune tataria mur pe tetemeria mur pe iri
hel pule nenge te hunun hana.
10 Pe pule tehas hote ke lange hana nenge telau sisio hehei pe nenge te poia
poinga poreke toto ngana nenge mange Sotom mur pe nenge tetak tototo
ita non pe nenge te pallaklaka. Iri nemur reria poinga mur te tualele elele
NeHalang nena hengetoro urana ngana mur.
11 Hengetoro nemur elle mana ke pomanga Helenga Urana Toto Ngana
nenge NeHalang tunge at nge iau ke e haliu hote. Hehei pe hana te heto heke
I pe te hele ke te teke I non nge urana toto nga nena ure urana ngana mur.

Paulus Hele Urana Lange Kristus

12 ✡Pe e hele urana toto lange ara Non Soke, Iesus Kristus nge hekerkereng
ia iau iange sana kikina nge iau pe hesilei hote iau ke e poia ume nei.

✡ **1:2:** Ume 16:1-3; Tit 1:4 ✡ **1:4:** 1Ti 4:7; Tit 1:14 ✡ **1:8:** Rom 7:12, 16 ✡ **1:12:** Ume 9:15; 1Ko 15:9-10; Kal 1:15-16

13 ✡Nge nike letek manmanna nge Kristus ero pe e hele poreke tote I. Pe
epoi poreke pe epal ule nena hana mur. Pe I letena porekeia iau iange letek
manmanna nge I ero pe e eteia ure nenge e popoia ero.
14 Ara Non Soke tung lochloche letena poreke ngana at nge iau pe letena
poreke ngana nem muta toto nga letemanmanna ngana pe mutenga nenge
tu nge Iesus Kristus.
15 ✡Helenga nei manmanna toto ke urana nge o rahit tote ke tunge iong:
Iesus Kristus sio at nga ich nei ke hemas mule hana porekreke ngana mur
pe iau none nenge e poreke toto.
16 Pe Iesus Kristus letena ia iau ke teke heneue iri nenge te popoi poinga
poreke ngana. Nenge teke leteria manmanna nge I lape te mene maulinga
ke koko, iange letena poreke ngana hetala ngana ero toto.
17 NeHalang i naungaala ana non nenge mete erochro pe nauele hehei pe
hana nga etue lochloch pe ta naue i erochro. Pe I hemalmalinga ana non
nenge hehei pe hana te heto hekeke ke koko. Oe, Manmanna

Paulus Hekerkerengia Timoti Nga Letena Manmanna Ngana

18 Kolek Timoti, e teke e hele ke kerkereng lange iong ke pomai. Nga etue
nenge mo hetalau am, mo hele ia helenga hetatalonga mur nge lape te lohot
nge iong. Pe e teke o rahite helenga nemur ke kerkereng ke pomanga lem
kaleu. Pomalam lape o hekou sue hetoronga pallaklaka ngana nemur.
19 O rahite letem manmanna ngana ke kerkereng pe o amnei teu ke nek
toto nga letem ke o nanas mene poinga urana ngana mur. Iange iri hel te
hile sue leteria manmanna ngana lo ke pomanga alolap nenge te saua nga
sausaunga.
20 ✡Hana nai, e tung tele iri langa non poreke ngana penna. Ngana laka
Imenus iri nai Aleksenta. Iange iri te hetottoro nga ure nemur nenge te hele
poreke NeHalang. Pe nei lape hetore iri ke te poia poinga nem ero ol.

2

A Hetalaulau Lange NeHalang Ke Halaua Hulua Lochloch

1 Ke pomalam, e hele ke kerkereng lange imo ke apoi ke mai tala. E teke a
hetalaulau hulua aria pe a onteia NeHalang ke tunge ure mur nenge muteria
taua lange iri. Pe e teke a hetalaulau iri hel pule aria pe a hetalaulau hehei
pe hana lochloch aria pe a hele urana lange NeHalang nga nena ume nenge
poia lange hulua lochloch.
2 Pe pule e teke a hetalaulau lange NeHalang ke halaua naungaala ana
hana mur pe hana papalauna mur ke ita lochloch tatu ke tanek pe ta nanasia
poinga urana ngana nenge NeHalang mutena taua.
3 Urana nge a hetalaulau hehei pe hana aria iange ara Hemasinga NeHa-
lang iech toto nga poinga nenge pomalam.
4 I lemene ke teke hehei pe hana lochloch te rahite hengetoro manmanna
ngana nenge Kristus pe te mene maulinga ke koko.
5 Iange ita ta eteia ke:
“NeHalang elle mana.
Pe pule non elle mana nge poia ita ke ta pengpeng nga NeHalang matana.
Ngana laka Iesus Kristus.
Iange I muka ia polong lele ngana nenge lange NeHalang.
6 ✡Nga NeHalang lemene ngana
Iesus tunge i sipona ke mete.
Ke nga Iesus ana metenga nem,

✡ **1:13:** Ume 8:3; 9:1-5 ✡ **1:15:** Luk 19:10 ✡ **1:20:** 1Ko 5:5; 2Ti 4:14-15 ✡ **2:6:** Rom 3:29-30; Kal 1:4

NeHalang mene mule hehei pe hana lochloch.”
Helenga palaungana nei, NeHalang hemallaha hote nga etue nenge i sipona
hele talue lo.
7 ✡Ke ngana koi nenge NeHalang henonou hote iau ke iau hekulkulonga pe
e haliu hotote Helenga Urana Toto Ngana. (Pe e hele ke manmanna pe e
pallaklaka ero.) Isipona henonou hote iau ke e hetore hana lomonmona
ngana mur ke leteria manmanna nga helenga manmanna toto ngana.
8 Ke e teke, nga etue nenge hana nga kileng lochloch te eukirau ke te heto
heke NeHalang, te hetalaulau pe tetul heke peria nga leteria urana ngana pe
te hile hote leteria inin ngana mur pe reria hunelinga mur.

Hehei Reria Ume Urana Ngana Hemalmalia Iri

9 ✡Pe pule e teke imo hehei a heronia hengeron nemur nenge ururia sio
pe nakuna urana nga hulua tenau ngaria. Pe a lule palpalumo ina ero pe a
hemalmalia imo nga um nenge chalemlem pe koikoi ke manga lauta pe nga
relem utona ero.
10 ✡Iange hehei nenge te teke te nanasia NeHalang te hemalmalia iri ke
nakuria urana nga reria poinga urana ngana mur, nenge te halaulaua hehei
pe hana.
11-12 ✡Pe e longele heie ke hetore hana mur pe nauele iri ero. Iau e teke
hehei tereng kun pe te longo manmana nga etue nenge hana te haliu hotote
NeHalang nena helenga.
13 ✡Iange NeHalang pip hot tele Antam ke het pe Eua.
14 ✡Pe pule Satan channangaia Antam ero. Satan channangaia Eua ke poia
poinga poreke ngana.
15 Pe NeHalang lape hemas mule hehei mur nga te hoho ngaria. Lape
hemas mule iri nenge te rahite leteria manmanna ngana nge Kristus ke
kerkereng pe muteria taua iri hel pule pe te nanasia poinga nge pengpeng.

3

Imo Mata Ana Naungaala Mur Apoi Kenek

1 ✡Helenga nei manmanna toto koi. Nenge teke none mutena toto ke teke
i mata ana naungaala, mutena tau tote ume urana toto ngana la.
2 ✡Non nem urana nge heo ele tote i ke nek nga poinga poreke ngana pe
poi matana rara ero. Pe urana nge nehei elle mana pe letena matana ke
nek pe tuamasia nena inga mur pe hehei pe hana tepoi ke nek lange i pe
long teuteua lang mur, pe etei toto nga nenge hetottoro nga NeHalang nena
helenga.
3 Non nenge pomam urana nge i non nenge inin ero pe palpal ero pe
mutena taua hulua lochloch pe mutena hali ia umtutuna ero.
4 Pe urana nge nauele nehei pe tutuna mur ke nek pe hetore tutuna mur
ke te longo taua i pe tepoi ke nek lange hehei pe hana.
5 Pe nenge teke eteia poinga nenge nauele nehei pe tutuna mur ke nek ero,
lape nauele mata nenge NeHalang ke merei?
6 Nenge teke none hulia letena pe letena manmanna nge Kristus ke mala
ero kura, urana nge mene ume nenga mata ana naungaala ero mukam.
Iange lape teke i toto pe lape NeHalang heul sue i ke pomange Satan. Pe mele
nenge letena manmanna toto nge Kristus ke mala lo, urana nge rahite ume
nem.
7 ✡Non nenge pomam, urana nge hehei pe hana nenge te tuteu nga mata

---

✡ **2:7:** Ume 9:15; Kal 2:7-8; 2Ti 1:11 ✡ **2:9:** 1Pi 3:3-5 ✡ **2:10:** 1Ti 5:10 ✡ **2:11-12:** 1Ko 14:34
✡ **2:13:** Gen 2:7, 21-22; 1Ko 11:8-9 ✡ **2:14:** 2Ko 11:3; Kal 3:1-6 ✡ **3:1:** Ume 20:28 ✡ **3:2:** Tit 1:6-9
✡ **3:7:** 2Ko 8:21

nenge NeHalang ero, te heleia i ke te teke i non nge urana. Pomalam lape te hele poreke i ero pe lape losio teu nga Satan na poinga poreke ngana mur ero.

Imo Halaunga Ana Hana Mur Apoi Kenek

8 Pomalam mana nge halaunga ana hana nga mata nenge NeHalang. Urana nge leteria matana ke nek nga aria ume pe reria poinga mur, pe aria hengetau nachnai ero. Pe tein sakililia uain ero pe leteria tumana nga umtutuna ero.
9 Urana nge te rahite helenga manmanna ngana nenge letera manmanna ia ke kerkereng pe te amnei teu ke nek toto nga leteria ke te nanas mene poinga urana ngana mur.
10 Ke pomalam urana nge te totoi tele iri nga nem mukam. Nenge teke te poia ume nem ke nek, lape tetu ke iri halaunga ana hana mur ol.
11 ✡Pomalam mana nge halaunga ana hehei mur pule. Urana nge leteria matana ke nek nga aria ume mur pe nga reria poinga mur, pe te hele poreke mele hel ero pe te hepengia tei ngaria mur ke nek.
12 Pe non halaunga ana non nem urana nge nehei elle mana pe nauele tutuna mur pe alona mur ke nek.
13 Halaunga ana hana mur nenge te umeia aria ume ke nek lape eria lohot ke urana pe te haliu hote Iesus Kristus nena helenga ke kerkereng luluch nga leteria manmanna ngana.

Hengetoro Manmanna Ngana Nenge NeHalang

14 Iau, musuna pol mana pe ela nge iong pe e teke urana nge ehas ia alalaha nei lange iong nike.
15 Iange nenge teke epoi hulul, o sisia alalaha nei pe o eteia ita hana nenge tatu teu nga mata nenge NeHalang, tatu ngara. Hana nenge tetu teu nga mata nei leteria manmanna nge Kristus. Pe NeHalang nenge tuke maulul ke koko nena hana mur ia iri. Pe hana nemur te rahite pe te hekerkereng tote hengetoro manmanna ngana mur ke pomanga pele ana isong nenge mes ke kerkereng ke rahtua ele pele.
16 ✡Ita ta eteia ke hengetoro nemur nenge NeHalang hemallaha hote, i ure palaungana pe manmanna toto:
Kristus lohot ke i non.
Opepengpeng henonou hote ke I non nge pengpeng toto.
Angkelo mur te esia I.
Te haliu hote nena helenga
ke hehei pe hana lochloch nga ich leteria manmanna nge I.
Pe NeHalang mene heke I langa lut ke hemalmalia I.

4

Hetoronga Pallaklaka Ngana Mur

1 Pe Opepengpeng hele mallaha ke teke, nge he lape hel te hile leteria manmanna ngana pe te longo taua uneinei opene pe te nanasia hana porekreke ngana nenge uneinei opene tuteu nge iri, reria hengetoro pallaklaka ngana mur.
2 Hengetoro nemur teat nge hana nenge te pallaka hali pe song ke kikina toto. Pe leteria urana ngana nenge te eteia utar nenge urana pe utar nenge poreke te mete ke ulolo ke pomanga moiuk nge ngaua leteria.
3 ✡Hana nemur te hetoro ke te teke hehei pe hana telei ero pe te ngaua ngaunga hel ero. Pe ngaunga nemur NeHalang ala hote ke iri nenge leteria

✡ **3:11:** Tit 2:3 ✡ **3:16:** Mak 16:19; Ioa 1:14; Kol 1:23 ✡ **4:3:** Gen 9:3; Rom 14:6; 1Ko 10:30-31

manmanna pe te eteia helenga manmanna ngana aria nge te ngaua nga
reria hetalaulaunga hoena. Reria hetalaulaunga nenge te hele urana lala
nge NeHalang pe te heto hekeke I.
4 Ke Ure lochloch ngana nenge NeHalang ala hote te urana. Pe nenge teke
ta hetalaulau pe ta hele urana lange I, ute pele nge poreke ke ta saua ero.
5 Iange NeHalang nena helenga pe rera hetalaulaunga helemlemia
ngaunga nem lo.

Paulus Hetore Timoti

6 Nenge teke o helete metentene hehei pe hana nenge leteria manmanna
nga lek helenga nemur, lape Iesus Kristus nena hekuleileinga ana non iong
toto. Iange o hengaungaua iong ia helenga manmanna ngana mur nga lete
manmanna pe nga hengetoro urana ngana nenge o nanasia nem.
7 ✡Pe oheo ele tote iong nga aetapuna mur pe nga nananga mur nenge
nganangaria ero. Kokoes o totoia iong ke oi ke kerkereng ke o nanas mene
NeHalang.
8 Poinga nenge o poia ure hel ke hekerkereng ia singim lape halaua singim
nga kue hel. Pe poinga nenge o nanasia NeHalang lape halaua iong nga kue
lochloch iange tunge petanga lange iong heueu nei pe tunge maulinga ke
koko lange iong nga hoena pule.
9 Helenga nenge e heleia nei manmanna toto koi. Urana nge letem
manmanna ia pe o rahit teua lange iong ke kerkereng.
10 ✡Ita ta ume ke kerkereng pe ta puria nga kikira ngara toto iange letera
here NeHalang nenge tuke maulul ke koko nge mene mule hulua lochloch.
Matana toto nge hehei pe hana nenge leteria manmanna nge I.
11 O hetore hehei pe hana nga ure nemur pe o hele lange iri ke te nanasia.
12 ✡Iong lomele mana kura pe lemek ero mele hel nge te songlele ia iong.
E teke o heneue iri nenge leteria manmanna nga lem helenga urana ngana
mur pe nga lem poinga urana ngana mur pe nga lem poinga nenge mutem
tautaua mele hel pe nga letem manmanna ngana pe nga lem poinga nenge
oheo hele iong nga hehei aria poinga pe otu ke o lemlem mana.
13 Pe e teke osis hotote NeHalang nena alalaha tapuna ngana lala nge hehei
pe hana pe o hetottore iri pe o hekerkereng ia iri ke langa etue nenge eat ke
esau hot.
14 ✡Iong o mene lem tunginga e nga etue nenge hana papalauna mur nga
mata nenge NeHalang tetal heke peria nge iong pe te hele talue. Opoia
tunginga nem ana ume ke lohot pe o mamani hit mene ero.
15 Pe o tung teu tote iong nga ume nemur nenge e heleleia nei ke lohot ke
nek. Pomalam lape hulua tenau urume ke lem ume lohot ke urana nga letem
manmanna ngana.
16 Onau ala am ke nek nga otu ngam pe nga lem hengetoro mur pe o nanas
mene ure nemur nenge e hetoro iong ia ke ulolo. Pomalam, NeHalang lape
mene mule iong pe iri nenge te nanasia lem hengetoro mur iange iong sipom
o helue lemo kue.

5

Hengetoro Nenge Ta Nekia Hulua Lochloch

1 Non nenge tuauna lo, o hele inin taua i ero, onekia i ke pomanga Temem
ia. Opoi ke nek lange lolomele mur ke pomanga titim mur ia iri.
2 Hehei nenge te tuauna lo o nekia iri ke pomanga tatam mur ia iri pe hehei
malolong mur o nekia iri ke pomanga lilium mur ia iri nga poinga nge urana.

✡ **4:7:** 1Ti 1:4 ✡ **4:10:** 1Ti 2:3-4 ✡ **4:12:** Tit 2:15 ✡ **4:14:** 2Ti 1:6

Itei Lape Nauele Pakar Mur?

3 Hehei nenge eria mur te mete lo pe mele nauele iri ero, apoi ke nek lange
iri pe a nauele iri.
4 Pe nenge teke hei nem tutuna mur pe natete mur lo, iok urana nge te poia
NeHalang ana ume ke tenau ele taria pe reette mukam ke pomanga taria pe
reette tenau ala ngaria ia iri nge nike. Nenge teke tepoi ke pomai NeHalang
lape iech toto.
5 Hei pakar nenge mele nauele i ero, talue letena manmanna ngana nge
NeHalang mana. Pe hetalaulau lala nge NeHalang ke kokoes nga sinanga pe
nga miliko ke NeHalang halaulaua i.
6 Pe hei pakar hel pomam ero. Iri te nanas mene poinga poreke ngana
nenga ich ke nga NeHalang matana te mete lola.
7 O heleia helenga nei lange iri lochloch ke te nanasia poinga nge peng-
peng, pomalam lape hulua te hele poreke iri ero.
8 Iri nenge te nekia reria misili mur pe aloria mur ero, leteria manmanna
ngana losio ke ulolo. Pe te poreke toto nge mele hel nenge leteria manmanna
nge NeHalang ero.
9 Nga etue nenge ohas sue hei pakar e ene ke mene halaunga, ohas pulut
mene ero. Onau teu ke nek nga ure nemur mukam. Nenge ana hesinga iri
ana non kina mol lo (60). Pe lei nge non elle mana.
10 Pe hulua te eteia nge hei nem poia ume urana ngana mur halang. Pe
nauelele tutuna mur ke nek. Pe hengaua hana nenge teat nga tau ngana. Pe
ume ke pomanga hekuleileinga ana hei nge NeHalang nena hana mur. Pe
halaua iri nenge ure meena ngana lohot nge iri. Pe tung teu tote i ke poia
ume urana ngana mur hel pule.
11 Pe hehei pakar nenge iri malolong kura, ohas sue eria ero iange nga
etue nenge tela luluch nge hana lape telei haka mule pe tehul rumeria lange
Kristus.
12 Pe hei nem lape amneia ke poreke toto iange tak hoa ngatanga hel nenga
tele ngana.
13 ✡Pe pule lape reria melei tana pe tetal teua iri nga poinga nenge tei rara
mana pe teteu hel hotia ngunngununga nga pele mur. Pule tetal teu pulut
mene iri ke te hele nga ure nenge reria ia ero.
14 ✡Ke iau e teke hehei pakar nenge iri malolong telei mule ke te hoho pe
tenau ele tuturia mur pe reria pele mur. Pomalam lape rera ngarang mur te
hele poreke ita ero.
15 Iange hehei pakar malolong ngana hel, te saleke ke te nanasia non
poreke ngana lo.
16 Nenge teke hei e nge letena manmanna alona mur hel iri pakar, urana
nge hei nem nauele pakar nemur. Pomalam lape tunge ume halang langa
mata nenge NeHalang ero. Iange mata nenge NeHalang tenau mana lange
pakar nemur nenge mele nauele iri ero toto.

Tapoi Kenek Lange Mata Ana Hana Soksoke Ngana Mur

17 Mata ana hana soksoke ngana mur nenge te poia aria ume ke nek,
urana nge hehei pe hana tepoi ke nek lange iri pe te olia iri nga aria ume
palaungana nenge te haliu hotote NeHalang nena helenga pe te hetottoro.
18 ✡Iange NeHalang nena helenga hele ke teke, “Urana nge none mene
uruna ke pete tote ume ngana.” Pe helenga e pule hele ke teke, “A tom
ele kolok hanna ero nga etue nenge i hakaka nga uit putana ke poi hotote
nganangana mur nga kina. Iange ure nem ii pe ngaungau.”

✡ **5:13:** 2Te 3:11 ✡ **5:14:** 1Ko 7:9 ✡ **5:18:** Deu 25:4; Mat 10:10; 1Ko 9:9

19 ✡ ✡Nenge teke mele hele hote non soke e nga NeHalang nena mata nge
poia poinga poreke ngana e, o longo taua mele nem ero. Pe nenge teke hana
nai ma mol te heleia i pule pe reria helenga elle mana ke mange mele nem,
iok, urana nge o longo lange iri.
20 ✡Ke nenge teke non soke e poia poinga poreke ngana, o hemes hote i
nga muka nga NeHalang nena hana mur mataria pe o hele lange i ke o teke
poinga nem poreke. Pomalam lape iri lochlolch nenge leteria manmanna te
matau ke te poia poinga nem ero toto.

Paulus Heleia Timoti Ke Poi Kenek

21 Nga NeHalang pe Iesus Kristus pe reria angkelo mur nenge te henonou
hote iri mataria, e teke o poia poinga nem lange hana lochloch pe o mala nge
mele hel ero.
22 Letem matana ke nek pe o eusach ero nga nenge teke otal heke perim
nge hana hel pe o tunge kerkerenga lange iri ke tera hite Non Soke ana ume.
Otal teu luluche iong langa hana hel reria poinga poreke ngana ero, otu ke o
lemlem mana.
23 Pe oin manmana ech ero. O inia uain unne sune pule ke hekerkereng ia
sam pe halaua iong nga am haleles nenge lohotot ke kokoes mana.
24 Hana hel te amnei teu lange iri ero kura pe reria poinga poreke ngana
lohot ke mallaha lo. Hel reria poinga poreke ngana mallaha ero pe lape lohot
ke mallaha nga hoena kura.
25 Ke pomalam mana nga poinga urana ngana mur, nge hel mallaha pe hel
te talkome pe lape te lohot ke mallaha nga hoena kura.

6

Hekuleileinga Ana Non Mur Tepoi Kenek

1 ✡Iok, iri nenge teume manmana nge hana hel, urana nge tepoi ke nek
lange hana nenge tenau ele iri. Pomalam lape te hele poreke NeHalang ero
pe poinga nenge ta lohot ke ita NeHalang nena hana mur, lape te hele poreke
ero pule.
2 ✡Pe nenge teke hana nenge tenau ele reria hana mur tetu teu nga mata
nenge NeHalang, iok, urana nge reria hana mur te poia iri ke nek toto pe te
halau tote iri nga teume ngaria. Ke poinga nem henonou hote ke muteria
taua iri iange iri titiria mur hel nga leteria manmanna ngana. Pe poreke
nge te longo ole taua iri pe te hele lange iri ke te teke, “Ita titira mur hel ke
pomalam mo longo taua imo ero.” O hetore iri nenge leteria manmanna nga
ure nemur nenge e heleleia lala nge iong nei pe o teke te nanasia.

Umtutuna Ana Mute

3 ✡Mele lape hetoro ngana kuena nga ure nemur nenge e hetore lala nge
iong nei. Pe ure nemur nenge e hetore lala nge iong nei i ure ngana sipona
toto, nga hengetoro nenge Non Soke Iesus Kristus pe poinga nenge ta nanasia
NeHalang, huna toto.
4 Mele nenge hetoro ngana kuena teke i toto pe i eteia ute pele ero. I poi
haka hunelinga huuna nga nenge teke etei toto nga Kristus nena helenga
luna mur. Poinga nem lape poi hote palhelinga pe penpeninga pe helenga
poreke ngana mur pe ngununga pe riringa hel.
5 ✡Pe iri, leteria tumana nga ure poreke ngana pe helenga manmanna
ngana tuteu nge iri ero, lape tehun hel luluch nge hehei pe hana ke kokoes
mana. Pe leteria ke teke lape reria ure halang nga poinga nenge te nanasia
NeHalang.

✡ **5:19:** 2Ko 13:1 ✡ **5:19:** 2Ko 13:1 ✡ **5:20:** Epe 5:11 ✡ **6:1:** Epe 6:5 ✡ **6:2:** Plm 16 ✡ **6:3:** Kal 1:6-9 ✡ **6:5:** 2Ti 3:8; 4:4; Tit 1:14

6 ✡Poinga nenge ta nanasia NeHalang poia ita ke rera ure halang nga nenge
teke ta iech nga ure nemur nenge i sipona tunge at nge ita lo.
7 ✡Iange nga etue nenge tatara mur tehoe ita ke ta lohot nga ich nei, ta
rahite ute e ero. Pomalam nga etue nenge ta mete lape ta rahite ute e ke tala
muleia ero pule.
8 Ke urana nge ta iech nga ara ngaunga pe rera hengeron mur nenge
NeHalang tunge iri lo.
9 Pe iri nenge lemeria ke reria umtutuna halang te puoloko teua iri nga
totoinga mur nenge heporeke tote iri ke tetu ngaria poreke toto ol.
10 ✡Iange poinga nenge mutera tau tote umtutuna, i poinga poreke ngana
mur huria toto. Mele hel te hile leteria manmanna ngana pe te amneia
melmelenga halang nga poinga poreke ngana mur iange muteria tau tote
umtutuna.

Omes Ke Kerkereng Nga Letem Manmanna Ngana

11 ✡Timoti, NeHalang nena non iong toto pe urana nge oheo ele tote iong
nga poinga poreke ngana nemur. Letem manmanna, pe otu ke nek, pe o
nanas mene poinga nge pengpeng, pe oume mana nge NeHalang, pe opoi
ke urana, pe mutem taua hehei pe hana.
12 ✡Opur kikim nga letem manmanna ngana pe o rahit tote maulinga ke
koko nenge NeHalang hesilei hote iong ia. Maulinga ke koko nem NeHalang
tunge lange iong, nga etue nenge o hele hote letem manmanna ngana nga
mallaha.
13 ✡Timoti, e hele ke kerkereng toto lange iong nga Iesus Kristus pe
NeHalang mataria. NeHalang tunge maulinga langa ure lochloch. Pe Iesus
Kristus hele hote letena manmanna ngana ke mallaha nga Pontus Pilatus
matana.
14 Ke nga iri nai mataria e hele ke kerkereng toto ke o nanas pengpeng ia
NeHalang na helenga nemur. Pomalam mele ero toto nge hottaua poinga
poreke ngana e nge iong, ke la het nga etue nenge ara Non Soke Iesus Kristus
at muleia.
15 ✡At mule ngana nem lape lohot pengpeng nga ana etue nenge NeHalang
i sipona talue. NeHalang nge i Non Soke nenge soke toto nge hana soksoke
ngana mur lochloch pe i Naungaala ana non nenge palaungana toto nge
naungaala ana hana mur lochloch.
16 NeHalang i toro mana i non nenge tuke maulul ke koko pe tuteu nga
lemenga nenge talkome ele tote i ke te esia ero toto. Pe mele pele nakuna ero
toto nge la rochroi nga lemenga nem ke esia i. Hehei pe hana lape te heto
heke tote NeHalang nga kikina ngana nenge tuke koko. Oe, Manmanna.

Paulus Heleia Iri Nenge Leteria Manmanna Pe Reria Ure Halang

17 ✡Pe hehei pe hana nga ich nenge reria umtutuna pe urelu mur halang, o
hele lange iri ke o teke te palut laka rara pe leteria manmanna nga reria ure
nemur ero. O teke leteria manmanna mana nge NeHalang nenge poia ita ke
ta iech nga ure urana ngana mur nenge tunge atat nge ita.
18 Pe o hele lange iri nenge reria ure halang nem ke o teke te poia poinga
urana ngana halang pule ke te halaua hehei pe hana.
19 ✡Nenge teke tepoi ke pomalam lape te hottaua reria kole hoena man-
manna toto ngana nenge halaua iri ke te maul nge he. Pe maulinga nem i
maulinga manmanna toto ngana ia.

✡ **6:6:** Pil 4:11-12; 1Ti 4:8; Hip 13:5 ✡ **6:7:** Job 1:21 ✡ **6:10:** Epe 5:5 ✡ **6:11:** 2Ti 2:22 ✡ **6:12:** 1Ko 9:25-26; 2Ti 4:7 ✡ **6:13:** Ioa 18:36-37 ✡ **6:15:** Hem 17:14 ✡ **6:17:** Luk 12:20-21 ✡ **6:19:** Mat 6:20

Paulus Nena Hengetoro Nenge Lange Timoti Hetala Ngana

20 Timoti, o nauele ume nenge NeHalang tunge lange iong ke nek pe oheo
ele tote iong nga helenga tunten ngana mur nenge hana nenge te eteia
NeHalang ero te heleleia. Helenga nemur te heteto "letematana ngana ana
helenga" pe i manmanna ero.

21 ✡Iange mele hel te nanasia helenga nemur, pe heueu nei leteria mana-
manna ngana losio ke ulolo. E hetalaulau amo ke NeHalang letena porekeia
imo pe tululuch nge imo lochloch. Ngana laka lom.

✡ **6:21:** 1Ti 1:6; 2Ti 2:18

2 Timoti
Alalaha Neingana Nenge Paulus Hasia Lange Timoti

1 Iau Paulus koi ehas ia alalaha nei. Nga NeHalang lemene, ngana iau Iesus
Kritus nena hekulkulonga. Pomalam e haliu hotote NeHalang nena helenga
manmanna ngana nga maulinga ke koko nenge tunge Iesus Kristus.
2 ✡Timoti, e heto tukia iong iange letem manmanna ngana elle mana ke
mange iau. Ke pomalam ehas ia alalaha nei ke lange iong.
Pe e hetalaulau ke Temere NeHalang pe ara Soke Iesus Kristus leteria
poreke ia iong pe te heurana ia letem ke ma ke nek.

Ta Meia Ita Lange NeHalang Ero

3 ✡Kokoes mana e hetalaulau am pe e hele urana toto lange NeHalang. E
hele urana toto lange NeHalang nge e heto hekeke nga letek urana ngana ke
pomange lek tete mur.
4 Pe letek metene mule etue nenge e ua am pe matam eina sio. Ke pomalam
e teke enau mule iong ke letek iech mule.
5 ✡Pe letek metene mule letem manmanna ngana nenge kerkereng toto.
Lete manmanna ngana nenge pomam tu tala nge lemte he Lois pe tam e Iunis
nge nike. Pe e eteia ke lete manmanna nem tu toto nge iong.

Paulus Helete Metene Timoti

6 ✡Ke pomalam e teke e helete metene iong nga tunginga nenge NeHalang
tunge lange iong nga etue nenge etal heke perik nga houngam. E teke o poia
tunginga nem ana ume ke lohot ke palaungana toto ke puo ke pomanga oan
nge sapellala.
7 ✡Iange Opepengpeng nenge NeHalang tunge at nge ita poia ita ke ta
matau ero. NeHalang tunge Opepengpeng nem ke hekerkereng ia ita ke ta
poia ana ume nenge mutera taua hehei pe hana pe ta nauele ita ke nek.
8 Ke o haliu hote ara Soke nena helenga urana toto ngana pe omeia iong
ero. Iau e popoia ume nem pe heueu nei etu nga tuele au ngana. Pe onau
meinga at nge iau ero. O mene kerkerenga nge NeHalang pe o tatalo ele iong
ke o takisia melmelenga ke mange iau nga helenga urana toto ngana ana
ume.

Helenga Urana Toto Ngana Nenge At Nge NeHalang

9 ✡NeHalang mene mule ita pe iua ita ke nena hana mur ita. Pe rera poinga
urana ngana e poia NeHalang ke mene mule ita ero. NeHalang ala hote ich
ero kura pe letena tuanin hot tele nike nga ume nenge Iesus Kristus lape poia.
Nga kue nem mana letena porekeia ita pe mene ita ke nena hana mur ita.
10 ✡Ke heueu nei ara Hemasinga Iesus Kristus lohot nga mallaha lo. Ana
non hemallaha hote ke kerkerenga nenga metenga lape hekou sue ita ero ol.
Ke nenge teke letera manmanna nga nena helenga urana toto ngana, lape ta
mene maulinga ke koko pe ta mete ero ol.
11 ✡NeHalang talue iau ke iau hekulkulonga pe iau hetoronga, iange i
lemene ke teke e haliu hotote helenga urana toto ngana.
12 Ke ngana koi nenge e takisia melmelenga nei. Pe e meia iau nge etu nga
tuele au ngana ero iange e eteia non nenge letek manmanna nge i. I Iesus
Kristus pe e eteia ke i lape nauele ume nenge tunge at nge iau, ke ume nem
lape tu ke nek kela het nga ana non at mule ngana.

✡ **1:2:** Ume 16:1; 1Ti 1:2 ✡ **1:3:** Ume 23:1 ✡ **1:5:** Ume 16:1 ✡ **1:6:** 1Ti 4:14 ✡ **1:7:** Rom 8:15
✡ **1:9:** Epe 2:8-9; Tit 3:5 ✡ **1:10:** Hip 2:14 ✡ **1:11:** 1Ti 2:7

13 O nanas mene helenga manmanna ngana nenge o longe nga halik. Iange
helenga nem pomanga helenga toto nenge henonoua iong nga poinga urana
ngana nenge o hetore hehei pe hana. O hetore iri pe letem manmanna toto
nge Iesus Kristus pe imo lochloch a tung tote letemo lange I.
14 ✡Ke o nauele tote ume nenge NeHalang tunge lange iong. Pe Opepeng-
peng nenge NeHalang tunge ke tuteu nge ita, lape halaua iong ke nauele ume
nem ke nek.

Hana Hel Te Urana Nge Paulus Pe Hel Te Poreke

15 Iong, o eteia ke iri lochloch ngana nenga tuele tana nge Eisia tehul
rumeria ia iau lo. Pe Pikelus pe Hemokenes iri pule tehul rumeria ia iau.
16 Pe e hetalaulau lange Non Soke ke halaua Onesiporus pe nehei pe tutuna
mur pe iri lochloch ngana nenge tetu nga nena pele. Iange i poia letek ke iech
toto nga nenge etu nga tuele au ngana pe nau meinga at nge iau ero.
17 Ana non, nga etue nenge at nge Rom pur kikina toto ke tango rere iau
kela hottaua iau.
18 Iong oetei tote ke Onesiporus halaua iau ke kokoes nga etue nenge
etu nge Epeses. Pe lemek ke e teke Non Soke letena porekeia i nga etue
palaungana nenge hesilei hotote hehei pe hana.

2

1 Pomalam tuk, o mes ke kerkereng iange nga letem manmanna ngana o
nanas tau tote Iesus Kristus nenge nekia iong pe o longele i ke hekerkereng
ia iong.
2 Helenga nemur nenge e haliu hotote lala nge hehei pe hana, o hetore
mele hel nenge letem here iri ke te mene une ke te haliu hote lange hulua
hel pule.
3 ✡Pe omes ke kerkereng luluch nge iau ke o takisia melmelenga nga
Iesus Kristus ana ume, ke pomanga palinga hel ana hana mur nge temes ke
kerkereng.
4 Palinga ana non nenge poia ana ume ke nek toto, teke heneue ana soke
ke i non nenge mutena tau tote ana ume pe poia ume e ero ol.
5 ✡Iok, mele nenge etei tote songinga ana hotonga mur, lape song ke ristote
pekngana mur ke i muka toto pe mene nena tunginga.
6 ✡Iong nenge emo kina iong toto lape o mene tele ngaunga nga am ume.
7 Pe letem metene lek helenga mur ke nek toto. Nenge teke o nanasia lek
helenga lape Non Soke hemellehe letem ke o eteia ure lochloch.

Tanau Urume Iesus Kristus Na Poinga Mur Kenek

8 ✡Onau urume Iesus Kristus na poinga mur ke nek! Iesus Kristus lohot nga
mata nenge ne Teuit pe NeHalang hemaul heke mule nga metenga. Helenga
nem i helenga urana toto ngana nenge e haliu hote lala nge hehei pe hana.
9 ✡Iok, letem langa melmelenga nenge e takisia nga ume nei. Te kele iau ke
manga kemenge kina e pe te tamal teua iau nga tuele au ngana. Pe NeHalang
nena helenga, mele pele nakuna ero toto nge kele pe tamal teua nga tuele au
ngana.
10 Ke pomalam e iech mana nge e takisia melmelenga mur pe e halaulaua
non soke nena hana mur, nenge henonou hote iri ke iri pule te mene
maulinga nge Iesus Kristus. Pe lape mene iri kela tetu luluch nge I, nga nena
hemalmalinga palaungana nga tapa ke koko.
11 ✡Helenga nei manmanna toto koi:

✡ **1:14:** 1Ti 6:20 ✡ **2:3:** 2Ti 1:8 ✡ **2:5:** 2Ti 4:8 ✡ **2:6:** 1Ko 9:7 ✡ **2:8:** Rom 1:3; 1Ko 15:4
✡ **2:9:** Epe 3:1, 13; Pil 1:12-14 ✡ **2:11:** 2Ko 4:11

Nenge teke ta mete luluch nge Kristus,
lape tatu ke ta maulul luluch nge I.
12 ✡Nenge teke tames ke kerkereng pe ta takisia melmelenga,
lape ita ul ke ta nauele hehei pe hana.
Pe nenge teke tahul rumera ia i,
i lape hul rumena ia ita.
13 ✡Nenge teke letera manmanna ngana losio,
I lape rahit tote ita kura
iange I nena hana mur toto ita
pe I nakuna ero toto nge sau sue i sipona.

Non Toto Nenge Rahite NeHalang Ana Ume

14 ✡Kokoes o helete metentene lem hana mur nga helenga nenge e heleia lange iong lo. Pe o hele ke kerkereng lange iri nga NeHalang matana ke o teke te tuahel rara ia helenga mur luria ero. Iange poinga nem lape poi hote ute pele nge urana ero, i lape heporeke hehei pe hana nenge te longlongo nga leteria manmanna ngana.

15 ✡O rahite lem ume nem ke kerkerkereng pe o lohot ke iong NeHalang nena ume ana non nge urana. Pomalam lape o meia iong nga matana ero iange esia ke iong o haliu hot pengpengia nena helenga manmanna toto ngana.

16 ✡O kangkanga toto nga helenga poreke ngana mur, iange helenga nemur poia hehei pe hana ke tekel toto NeHalang ana.

17 ✡Reria hengetoro mur pomalaka nga chanchan poreke toto ngana nenge ngaulala nga mele singina. Pe Himenus iri nai Piletus te koko teu pule nga helenga poreke ngana nemur ana poinga.

18 Iri nai te hile helenga manmanna ngana pe te hele ke te teke NeHalang hemaul heke nena hana mur ke te lohaka mule lo. Ke helenga nei heporeke tote hehei pe hana hel leteria manmanna ngana.

19 ✡Pe NeHalang nena helenga lape lohot ke pomanga hele tal ngana ia. Hana nenge te nanasia NeHalang tepoi ke pomanga pele ana isong kerkereng ngana nenge NeHalang hemesia ke ratua ele pele. Pe NeHalang has heke helenga e nga isong neu ke pomai, “Non Soke eteia itei hel toto nenge nena hana muria iri,” pe “Iri lochloch ngana nenge te heto hekeke Non Soke tehul rumeria ia poinga poreke ngana.”

20 Nga pele palaungana e letena, kaliu ana lala pe lala tema. Hel te umeia nga ure nemur nenge ururia haka toto pe hel teles hote nga ae pe hel te umeia nga ich pilpile ngana. Nemur nenge te umeia nga ure nemur nenge ururia haka, te mene hote ke tepoi umeia nga ngaunga matana ana etue mana. Pe nemur nenge teles hote nga ae pe nenge te umeia nga ich pilpile ngana tepoi umeia nga etue lochloch.

21 Ke pomalam mele nenge hul rumena ia poinga poreke ngana pe tuke lemlem, poi ke pomanga kaliu nenge teume hote nga ure chalemlem ngana mur nenge ururia haka pe tepoi umeia nga ngaunga matana ana etue. Ke NeHalang lape mene hana nemur nenge pomai ke te umeia nena ume urana ngana mur.

22 ✡Iok, Timoti nenge teke lemem nge o lohot ke iong kaliu urana ngana nenge NeHalang poi nena umeia, ohul rumem totoia poinga tunten ngana nenge lolomele mur muteria tautaua. Letem manmanna nge NeHalang pe omes ke kerkereng nga poinga nge pengpeng pe mutem taua hehei pe hana.

✡ **2:12:** Mat 10:33 ✡ **2:13:** Rom 3:3-4; Tit 1:2 ✡ **2:14:** 1Ti 6:4; Tit 3:9 ✡ **2:15:** 1Ti 4:6 ✡ **2:16:** 1Ti 4:7 ✡ **2:17:** 1Ti 1:20 ✡ **2:19:** Num 16:5; Isa 52:11; Ioa 10:14; 1Ko 8:3 ✡ **2:22:** 1Ti 6:11

Pe otu ke nek luluch nge hehei pe hana hel pule nenge leteria lemlem pe te
hetalaulau lala nge Non Soke ke hekerkereng ia iri ke te nanasia I.
23 ✡Pe otal teu luluche iong lange hana nenge te nanasia helenga tunten
ngana mur ero, iange hunelinga lohotot laka nga helenga porekreke ngana
nemur.
24 Iong none nenge o umumeia Non Soke ana ume ke otal teua iong langa
hunelinga ero toto. O ton mene letem inin ngana pe opoi ke nek lange hana
lochloch pe o lohot ke iong hetoronga nge urana.
25 Pe opoi ke urana lange iri nenge tepoi poreke iong, pe o hepengia iri pe
lape NeHalang halaua iri ke te eteia helenga manmanna ngana pe te hulia
leteria ke te nanasia I.
26 Iange hana nemur non poreke ngana liliu ele iri ke teha nga ana upa lo.
Pe pallaklaka ia iri ke te nanas mene i pe te popoia ana ume. Pe nenge teke te
eteia helenga manmanna toto ngana, lape leteria mallaha pe te ua hot mule
nga non poreke ngana ana upa.

3

Ure Meena Ngana Halang Lape Te Lohot Nga Etue Hetala Ngana

1 ✡Iok, ure nenge e teke oetei tote ngana koi nei: Nga etue hetala ngana,
hana porekreke ngana mur lape te poia ure meena ngana halang ke lohotot
nge hehei pe hana urana ngana mur.
2 Iange hana porekreke ngana nemur lape leteria tu mana nge iri siporia,
pe muteria tau tote umtutuna, pe lape te heto hekeke iri siporia, pe te
penpenia hana hel, pe te hele poreke NeHalang. Pe pule lape te longo taua
tetemeria mur pe tataria mur ero ol. Pe poinga urana ngana nenge mele hel
te poia lange iri, te hele urana ia ero. Pe leteria metene NeHalang ero pe tetu
mana nga poinga porekreke ngana mur.
3 Pe lape muteria taua mele ero, pe tepoi ke nek lange mele pele ero pule.
Pe tenau ele singiria lemene ngana mur ero, pe leteria inin ke kokoes. Pe
temil toto ke te heporeke hehei pe hana tetu ngaria, pe lape tepoi poreke
hana halang, pe lemeria ero totoia poinga urana ngana mur.
4 Leteria tuanin ke nek ero, pe te nanas pulut mene leteria tuanin ngana
nenge poreke, pe lape te tung heke mule pekngaria mur langa reria ngarang
mur peria. Pe pule te teke iri hehei pe hana papalauna lo ke te heiech ia
singiria nga poinga poreke ngana pe muteria taua NeHalang ero.
5 ✡Iri te koko luluch nge NeHalang nena hana mur ke te hetalaulau pe te
teke leteria manmanna. Pe nga leteria, tehul rumeria ia NeHalang nena
kerkerenga nenge hululia hehei pe hana. Ke pomalam o kangkanga toto
hana nenge pomai aria.
O kangkanga toto aria iange
6 hel nge iri teteu nga NeHalang nena hana mur hel reria pele pe te
pallakaia hehei nenge leteria matana ke nek ero ke leteria manmanna nge
iri. Ngana laka hehei nenge te nanas mene singiria lemene ngana mur pe te
muta toto nga poinga poreke ngana. Pe reria poinga poreke ngana nem kik
heke tote iri ke teare ke nek ero.
7 Hehei nemur te teke te eteiteia ure heueu ngana hel pe te etei tote helenga
manmanna toto ngana ero.
8 ✡Pe hana nemur tepoi ke pomange Ianes pe Iampres nge singiria sesia
Moses pe singiria sesia helenga manmanna toto ngana pule. Leteria tumana
nga poinga porekreke ngana mur pe NeHalang hul rumena totoia iri iange
leteria manmanna nga helenga manmanna ngana ero.

✡ **2:23:** 1Ti 4:7 ✡ **3:1:** 1Ti 4:1 ✡ **3:5:** Mat 7:15, 21; Tit 1:16 ✡ **3:8:** Exo 7:11

9 Pe reria poinga nenge te teueu nga hehei pe hana leteria lape tuke sase
ero, iange reria poinga mallaha nga hulua mataria pe lemeria ero ia iri ke
pomange Ianes pe Iampres.

Timoti Nanasia Paulus Nena Poinga Mur

10 Pe Timoti iong, o etei tote etu ngak pe lek hengetoro mur pe letek tuanin
ngana mur. Pe o eteia ke iau letek manmanna toto nge Kristus pe emes ke
kerkereng nga ure poreke ngana mur nenge te lohotot nge iau. Pe letek inin
taua hehei pe hana ke ueiuei ero iange mutek tau tote iri.
11 ✡Iong o eteia ke hana te poia ure meena ngana halang ke lohot nge iau ke
e takisia melmelenga nga kileng nenge Antiok pe nge Ikonium pe nge Listra.
Pe Non Soke halau tote iau nga melmelenga nemur.
12 ✡Melmelenga nenge lohot nge iau nei nau taua helenga manmanna
ngana nei: Iri lochloch nenge te hemeile teua iri nge Iesus Kristus pe te
nanasia NeHalang nena poinga mur, hana porekreke ngana mur lape te poia
ure poreke ngana halang ke lohot nge iri.
13 Pe hana porekreke ngana mur lape te pallaka ia mele hel ke emule
mana, pe mele hel lape te channanga mulmule mele hel pule. Pomalam reria
poinga poreke ngana mur la ke poreke tototo ol.
14 Timoti iong o eteia, helenga nenge poia iong ke letem manmanna, i
helenga manmanna ngana ia iange sam kikina nge iri nenge te hetoro iong
ia. Pomalam o rahite ke kerkereng pe o mene une kela.
15 Pe letem metene nei pule: Nga iong kino ngam nike tam hetore iong ke o
eteia Non Soke na Helenga nenge tema sio nga alalaha mur. Pe Helenga nem
tunge letematana ngana lange iong ke o mene maulinga ke koko nga letem
manmanna ngana nge Iesus Kristus.
16 ✡Nge nike NeHalang Opene halau tote hana nemur nenge tehas sue nena
Helenga. Ke pomalam Helenga nem urana pe tunge letematana ngana nga
helenga manmanna toto ngana at nge ita. Pe henonoua ita nga rera poinga
poreke ngana mur, pe hepengia tai ngara mur, pe hetore ita nga poinga nge
pengpeng.
17 NeHalang tatalo ele nena helenga nem ke hekerkereng ia nena hana
mur ke te poia ume urana ngana halang. Pe helenga nem halaua iri ke temes
ke kerkereng nga ume nemur nenge I lemene taua ke te poia.

4

Paulus Hekerkerengia Timoti Ke Poia Ana Ume

1 Nga hoena Iesus Kristus lape at mule pe i non palau nenge lape nauele
hehei pe hana lochloch. Pe i lape amnei teu lange iri nenge te maulul
pe nenge te mete. Ke nga NeHalang pe Iesus Kristus mataria e hele ke
kerkererng toto lange iong ke pomai:
2 Kokoes o haliu hote NeHalang nena helenga lala nge hehei pe hana ke te
hulia leteria nga reria poinga poreke ngana mur pe te nanasia poinga nge
pengpeng. O tunge hengetoro urana ngana lange iri ke te nanasia pe letem
inin taua iri ero.
3 ✡Iange etue nem lape at pe hehei pe hana lape te longo langa helenga
manmanna ngana ero ol. Pe lape te nanas mene lemeria ngana ke te
tango rara hetoronga hel pule. Pe hetoronga nemur lape te heiechia iri nga
helenga pallaklaka ngana mur nenge muteria tautaua.
4 Ke iri lape talngaria hit nge te longe helenga manmanna toto ngana pe te
longo la mana nga nananga poreke ngana mur ol.

✡ **3:11:** Ume 13:14-52; 14:5, 8-20 ✡ **3:12:** Mat 16:24; Ioa 15:20; Ume 14:22 ✡ **3:16:** Rom 15:4
✡ **4:3:** 1Ti 4:1

5 Pe iong, o nanasia poinga nem ero! Kokoes letem tuanin ke nek pe omes
ke kerkereng ke o takisia melmelenga mur nenge te lohotot nge iong. Pe o
haliu hote Helenga Urana Toto Ngana lange hehei pe hana pe o heulo hote
ume nem ke pomanga NeHalang nena ume ana non.
6 ✡Iange iau, ak etue nenge e meteia heroi lo. Pe epoi ke pomanga uain
nenge tunginga ana nenge te pasiling hot lochloche lange NeHalang.
7 ✡Iau e umeia ure lochloch ngana nenge NeHalang tal hote iau ke e poia.
E haliu hote helenga urana toto ngana lange hehei pe hana ke kerkereng
toto. Nem pomanga iau non nenge songia songinga nge urana. Pe e rahite
NeHalang nena helenga pe letek manmanna ngana ke kerkereng. Pe e heulo
hote songinga nem ke langa hetala ngana lo.
8 ✡Ke heueu Non Soke tatalo ele lek tunginga e lo. Iange iau e nanasia
poinga nge pengpeng pe e eteia ke I lape hetue iau ke iau non nge pengpeng.
Non Soke i hesileinga ana non nge pengpeng. Pomalam lape tunge tunginga
nem at nge iau nga etue nenge at muleia ke hesilei hotote hehei pe hana.
Pe lape tunge at nge iau toro ero. Non Soke lape tunge tunginga nem lange
iri lochloch ngana nenge muteria toto nge te kulala ke te naue i nga at mule
ngana.

Paulus Teke Timoti Lange I Ke Ueiuei

9 Oiat nge iau ke ueiuei mana,
10 ✡iange Temas mutena taua poinga nemur nga ich pe ua ak ke lange
Tesalonika lo. Pe Keresen pau kou la ke ume nge Kalasia pe Titus la ke ume
nga tuele kina nenge Talmatia.
11 Pe Lukas i toro mana koi tululuch nge iau ol. Ke pomalam o hele nge
Makus ke at luluch nge iong. Iange i lape halau tote iau nga lek ume nei.
12 Eh oe, Tikikus pule ngana pau kou ekulosia ke lange Epesus.
13 ✡Nga etue nenge oiat, o mene lek hengeron sase ngana pe lek alalaha ana
lulinga mur nge e hilesue nge Troas nga ne Kapus nena pele. Letem metene
lek alalaha mur nenge teume hote nga huros singina pe o mene pule.
14 ✡Iok, ute e nge e teke e heleia lange iong ngana koi nei; ne Aleksanta
nenge umume nga ure meena ngana mur poia poinga poreke ngana halang
at nge iau. Pe poinga nenge poia at nge iau nem lape Non Soke tuachol mule
lange i.
15 Ana non mes ke kerkereng toto ke teke sisparai ia helenga urana ngana
nenge e haliu hotote. Ke iong pule onau ala am nge i ke nek.
16 Nga tele ngana toto helenga palaungana mene iau pe emes ke e hele
ala ak pe hana lochloch te ua ak. Mele pele halaua iau nga helenga ero pe
reria poinga nem, e hetalaulau ke e teke NeHalang tunge tuangachol poreke
ngana lange iri ero.
17 Nga etue nem Non Soke at ke mes luluch nge iau pe hekerkereng ia iau ke
e haliu hote nena helenga lange hana lomonmona ngana mur nga lamau ke
te longe. Pe i sipona halaua iau nga helenga palaungana nem ke ure poreke
ngana lohot nge iau ero. Nem pomanga huros inolo palaungana e nge teke
sapia iau ke e mete. Pe ero, Non Soke at pe ua totoia iau.
18 Ke e eteia ke Non Soke lape poi ele iau nga ure poreke ngana mur pe
mene iau la ke nek nga nena naualanga pe nekinga nga tapa. Ta heto heke
Non Soke nga nena hemalmalinga palaungana ke koko. Oe, Manamanna.

Helenga Hetala Ngana Mur

✡ **4:6:** Pil 2:17 ✡ **4:7:** 1Ti 6:12 ✡ **4:8:** 1Ko 9:24-25 ✡ **4:10:** Ume 15:37-39; 2Ko 8:23; Kol 4:14
✡ **4:13:** Ume 20:6 ✡ **4:14:** Isa 59:18; Rom 2:6

19 ✡Iok, o tunge lek apalanga lange Prisila, pe Akuila, pe Onesiporus, pe
nehei, pe tutuna mur, pe iri lochloch ngana nenge tetu nga nena pele.
20 ✡Erastus pau kou tunge Korin kura pe e hilesue Tropimus nge Miletus
iange singina haleles.
21 Lemek ke e teke oat ke ueiuei iange lape pitte pe tuttula ana etue lohot
ke poi ele iong. Epulus pe Patens pe Linus pe Klaotia pe NeHalang nena hana
mur nga lamai, te hekule reria apalanga lange iong.
22 E hetalaulau ke Non Soke tululuch nge iong nga opem ke hekerkereng
ia iong pe NeHalang nena halaunga tululuch nge imo pe heurana ia letemo
ke ma ke nek. Ngana laka lom.

✡ **4:19:** Ume 18:2; 2Ti 1:16-17 ✡ **4:20:** Ume 19:22; 20:4; Rom 16:23

Titus
Alalaha Nenge Paulus Hasia Lange Titus

Paulus Hetoro Hite Titus

1 Titus, iau Paulus koi ehas ia alalaha nei pe ehas ia ke lange iong. Iau e
umume nge NeHalang pe Iesus Kristus tal hote iau ke nena hekulkulonga
ana non. Pe kulosia iau ke e hekerkereng ia NeHalang nena hana mur leteria
manmanna ngana. Ngana laka NeHalang nena hana mur nenge hesilei hote
iri lo. Pe e hetore iri nga helenga manmanna ngana nenge halaua iri ke te
nanasia NeHalang nena poinga mur.
2 ✡Nge nike toto NeHalang ala hote ure lochloch ero kura pe hele ke teke
lape tunge maulinga ke koko at nge ita. Pe NeHalang pallaklaka erochro. Ke
pomalam e hekerkereng ia hehei pe hana leteria nga helenga manmanna
ngana nem, ke te kulala tote maulinga ke koko nenge NeHalang lape tunge
at nge ita.
3 NeHalang i non nenge mene mule ita pe poia iau ke e haliu hote nena
helenga nga mallaha, nga ana etue pengpeng nenge i sipona talue.
4 ✡Titus ita nai letera manmanna nge Iesus Kristus ke pomalam e hetue
iong ke tuk iong. Pe e hetalaulau am ke Temere NeHalang pe ara hemasinga
Iesus Kristus leteria porekeia iong pe te heurana ia letem ke ma ke nek.

Titus Ana Ume Nenge Poia Nge Krit

5 Iok, e hile sio mene iong nge Krit iange e teke otu ke opoi heule lem ume
mukam. Lem ume nenge otal hote almasinga ana hana hel ke iri muka nge
iri mata mur pe o poia ke pomanga e hele ngak nenge e teke:
6 ✡O hemes hote almasinga ana hana mur nenge hehei pe hana te naue ke
iri hana urana ngana mur pe telei ke hehei ellechle mana. Pe tuturia mur
leteria manmanna nge Kristus pe te longo tautau pe te hele poreke iri nga
poinga poreke ngana e ero.
7 Ke non nenge pomalam urana nge lohot ke i mata ana naungaala. Iange
non nenge nauele mata nenge NeHalang rahite NeHalang ana ume laka.
Pomalam te hemasia reria inga mur ke nek ke hehei pe hana te esia poinga
poreke ngana e ero toto nge iri. Pe reria polotana ero, pe leteria inin ke
ueiuei ero, pe tein rara ero, pe tepal hel rara ero. Pe heo ngana toto nge te
channanga ia mele hel pe te lololoch ure ke reria ia.
8 Hana nenge pomam urana nge leteria tuanin ke nek, pe muteria taua
poinga urana ngana mur, pe tenau ele lang mur nenge teat nga kileng tau
ngana. Pe tetu ke pengpeng, pe te nanasia NeHalang nena poinga mur, pe
tenau ele singiria lemene ngana mur ke nek.
9 Urana nge tera hite helenga manmanna ngana nei ke kerkereng ke
pomanga mo hetoro ngamem ia. Ke pomalam lape te hekerkereng ia hehei
pe hana leteria nga hengetoro manmanna ngana. Pe pule lape te hekou sue
hengetoro nemur nenge manmanna ero.

Poinga Nenge Lohot Nge Iri Mata Mur Nge Krit

10 ✡Urana nge o henonou hote almasinga ana hana mur nenge pomam.
Iange hana halang nga letera te nanasia NeHalang nena helenga ero ol. Te
hele ngaria ngana ngana erochro pe te pallaklaka hali. Pe Iuta mur hel kou

---

✡ **1:2:** Kol 1:27 ✡ **1:4:** Rom 1:7; 2Ko 8:23; Kal 2:3 ✡ **1:6:** 1Ti 3:2-7; 2Ti 2:24-26 ✡ **1:10:** 1Ti 4:7

te muka toto ia poinga nem. Te channanga ke te hele ke te teke, “Mele hel
nenge terir us ero lape NeHalang nena hana mur ia iri ero!”
11 ✡Hana nenge pomam te tangtango kue nenge te lololoch ure. Ke
pomalam a hele salia iri ke tehet nga reria poinga nem. Iange te heporeke
hana hel pe reria hehei mur pe tuturia mur pe aloria mur ke teare poreke.
12 Nge nike, reria hetatalonga ana none nge Krit hele ke teke, “Krit mur iri
hana nenge te pallaka hali pe reria melei tana hali pe tengau hali pe iri huros
inolo poreke ngana mur.”
13 ✡Hetatalonga nena helenga nei manmanna. Ke pomalam o hele ke
kerkereng toto lange iri ke te rahit mule leteria manmanna ngana mur ke
kerkereng,
14 ✡pe tepal talngaria langa Iuta mur reria nananga nenge tepoi heke
menmene ero. Pe pule tepal talngaria langa hana nenge tehul rumeria ia
helenga manmanna ngana reria hotonga mur ero.
15 Hehei pe hana nenge leteria lemlem te teke ure lochloch ngana nenge
NeHalang umeia te urana. Pe iri nenge leteria mutaia poinga poreke ngana
pe leteria manmanna ero te teke ute pele nge urana nga mataria ero. Leteria
matana ngana poreke lochloch pe te amnei urume utar nenge urana pe utar
nenge poreke ero toto.
16 ✡Iri te teke te eteia NeHalang pe reria poinga mur henonou hot peng-
pengia ke tehul rumeria toto ia NeHalang, iange hana nenge te longo olole
lape te poia ute pele ke lohot ke urana ero.

2

Tuluk Mur Nga Mata Mur Nge Krit

1 Pe Titus iong, o hele ke kerkereng lange hehei pe hana ke te nanasia
poinga urana ngana nenge lohot nga hengetoro manmanna ngana.
2 O hetore hana nenge te tuauna lo ke o teke; leteria matana ke nek pe tera
hite leteria manmanna ngana ke kerkereng, pe tein rara ero, pe tenau ele
singiria lemene ngana mur ke nek, pe muteria taua hehei pe hana, pe temes
ke kerkekreng ke kokoes nga poinga urana ngana mur.
3 ✡Pe o hetore hehei nenge te tuauna pule ke o teke te nanasia poinga nge
pengpeng, pe te hele poreke rara ero, pe tepur sakililia uain in ngana ero.
Urana nge te hetoro pule nga poinga mur nge pengpeng.
4 Pomalam lape te hetore hehei malolong ke muteria taua eria mur pe
tuturia mur.
5 ✡Pe leteria matana ke nek pe te tuamasia reria inga mur ke te lemlem
mana. Pe te hetore iri pule ke tenau ele reria pele mur pe aloria mur ke
nek pe te longo tau mene eria mur. Pomalam lape mele pele hele poreke
NeHalang nena hengetoro mur ero.
6 Iok, o hetore hana lolomele ke pomalam pule ke leteria matana ke nek pe
te hemasia reria inga mur.
7 ✡Pe o henonou hote lem poinga urana ngana mur nga ure lochloch ngana
nenge o popoia. Pomalam lape hana te naue pe te nanasia poinga urana
ngana nenge pomam. Nga lem ume nenge o hetottoro, letem matana ke nek
pe o hele hot pengpengia poinga manmanna ngana.
8 ✡O heleia helenga nge manmanna pe pengpeng mana. Pomalam lape lem
ngarang mur te meia iri pe tetue ita nga helenga poreke ngana e ero.

✡ **1:11:** 2Ti 3:5-6; 1Pi 5:2 ✡ **1:13:** 2Ti 4:2 ✡ **1:14:** 1Ti 4:7 ✡ **1:16:** 1Io 1:6; 2:4 ✡ **2:3:** 1Ti 3:11
✡ **2:5:** Epe 5:22 ✡ **2:7:** 1Ti 4:12 ✡ **2:8:** 1Pi 2:15

9 ✡Pe o hetore hekuleileinga ana hana mur ke te longo tau mene aria ae
huna mur pe te poia iri ke te iech nga ure lochloch ngana nenge te popoia.
Pe te echachau mule helenga e lange iri ero toto.
10 Pe pule te keme nge aria aehuna mur ero. Pomalam aria ae huna mur
te eteia ke iri hana urana ngana. Pe reria poinga urana ngana nem rahit
heke tote ara Hemasinga NeHalang nena hengetoro mur ke hulua leteria
manmanna ia.

NeHalang Hemas Mule Hulua Lochloch

11 Urana nge ita lochloch ta nanasia poinga nemur nenge e heleleia iri nei.
Iange NeHalang nena poinga urana toto ngana nenge letena porekeia hehei
pe hana lochloch pe hemas mule iri, lohot nga mallaha lo.
12 ✡Pe NeHalang na poinga urana ngana nem teke hetore ita heueu nei ke
tahul rumera ia i ero ol, pe ta kangkanga toto nga poinga mur nenge poia ita
ke ta kel toto ana. Pe hetore ita ke letera tuanin ke nek pe ta hemasia rera
inga mur ke nek pe ta nanas mene nena poinga mur. O kangkanga toto nga
helenga poreke ngana mur, iange helenga nemur poia hehei pe hana ke tekel
toto NeHalang ana.
13 Ara Palau Iesus Kristus i NeHalang pe tatu ke pomalam mana ke ta
kulele etue nenge at muleia ke mene mule ita. I lape lohot nga mallaha nga
etue nem luluch nga lemenge pe hemalmalinga nenge NeHalang.
14 ✡Iesus Kristus tunge i sipona ke mete ke hemas mule ita nga rera poinga
poreke ngana mur. Pe helemlem heke ita ke nena hana mur toto ita pe ta
nanas mene poinga urana ngana mur.
15 ✡Titus, ure nemur o hetoro sue lange hehei pe hana pe o hele ke
kerkereng pe o hekerkereng ia iri ke te nanasia. Pomalam lape lem helenga
mahoa iri lochloch.

3

Poinga Urana Ngana Nenge Ta Nanasia

1 ✡Pe o helete metene hehei pe hana ke te longo taua hana nemur nenge
te mene kerkerenga nenge tenau ele hehei pe hana. Pe te angala mana ke te
poia poinga urana ngana mur.
2 Pe o hele lange iri ke tetu ke nek pe teare luluch nge hehei pe hana ke nek
pe tepoi ke nek lange hulua lochloch pe te hele poreke mele hel ero.
3 ✡E hele ke mai iange nge nike ita letera matana ke nek ero pe ta longo
taua NeHalang nena helenga ero toto. Iange non poreke ngana channanga
ia ita ke ta nanas mene poinga poreke ngana nemur nenge singira lemene
tautaua. Pe poinga poreke ngana nemur tetu ke te kerkereng toto nge ita pe
ta ngunngunu ia mele hel nga reria ure mur. Pe hehei pe hana te hesis tote
ita pe ita pule ta hesisis ia iri.
4 Pe ara hemasinga NeHalang mene mule ita nga etue nenge i sipona talue
nike. Nenge hemallaha hote ke i non nge urana pe i nekinga ana non.
5 ✡Pe NeHalang mene mule ita nga rera poinga pengpeng ngana mur
nenge ta popoia ero. Mene mule ita iange letena ia ita. Ke NeHalang
mene mule ita nga henuninga pe ta lohot ke ita heueu ngana mule nga
Opepengpeng.
6 ✡Pe NeHalang tung lochloche kerkerenga nenga Opepengpeng at nge ita
iange nga ume nenge ara hemasinga Iesus Kristus poia.

✡ **2:9:** 1Ti 6:1 ✡ **2:12:** 1Io 2:16 ✡ **2:14:** Exo 19:5; Deu 7:6; Ezk 37:23; Kal 1:4; 1Pi 2:9 ✡ **2:15:** 1Ti 4:12 ✡ **3:1:** Rom 13:1-7; 1Pi 2:13-14 ✡ **3:3:** 1Ko 6:9-11; Epe 2:1-2; 5:8 ✡ **3:5:** 2Ti 1:9; Hip 10:22 ✡ **3:6:** Ume 2:17-18

7 Ke ita ta lohot ke ta pengpeng nga NeHalang matana nga nena poinga
urana toto ngana mana. Ol pe ta kulala tote maulinga ke koko nenge
NeHalang heleia ke teke tunge at nge ita pe tala ke tatu luluch nge I.

Poinga Urana Ngana Nenge NeHalang Nena Hana Mur

8 Helenga nenge e heleleia iri nei manmanna toto koi. Pe e teke o hetore ke
kerkereng lange hehei pe hana ke te eteia ke nek. Pomalam iri nenge leteria
manmanna nge NeHalang tetal teu tote iri ke te poia ume urana ngana mur.
Pe ume urana ngana nenge pomam lape halaua hulua lochloch.
9 ✡Pe otal teu luluche iong langa ure nemur ero; helenga nemur nenge
luria ero pe nananga nga sisala nga nenge tete mur pe hunelinga pe
echachalanga nga Moses nena hotonga mur. Iange ure nemur lape tepoi
hote ute pele nge urana ke halaua mele pele ero.
10 ✡Pe o hele ele mele nenge te teke helas lele NeHalang nena hana mur.
O hele ele i ke elle, nem pe henai pe nenge teke longo lange iong ero ohul
rumem ia i.
11 Iong o eteia ke mele nenge pomam hile kue nge pengpeng lo pe lape nena
poinga poreke ngana mur te heporeke tote i.

Paulus Na Helenga Lisala Ngana

12 ✡Nga letek e teke e kulosia Atemas ma Tikikus ke lange iong ke mene
mullim. Pe nenge teke la ke lohot nge iong lo, iok oiat ke o saolia iau nge
Nikopolis. Iange e teke ela ke etu nga lamau nga lukunna ana etue.
13 ✡Iok, non nenge etei tote hotonga, nenge ene Senas iri nai Apolos lape te
mana nga imot nga malang sase ngana. Pe e teke o halaua iri ke nek toto nga
ure nemur nenge muteria taua ke te mene.
14 ✡Ita rera hana mur nge Krit te mene hengetoro lo pe e teke te poia ana
ume ke lohot ke te halaua hehei pe hana lochloch nga reria poinga urana
ngana mur. Iange lape tetu mana pe te nanasia NeHalang nena poinga mur
ero.
15 Iok Titus, iri lochloch ngana nenge te tululuch nge iau nga lamai te
hekule reria apalanga lange iong. Pe o tunge lemem apalanga lange iri
lochloch ngana nenge leteria manmanna ngana elle mana ke pomange
imem.
E hatalaulau ke NeHalang na halaunga palaungana tululuch nge imo
lochloch. Ngana laka lom.

✡ **3:9:** 2Ti 2:14, 16 ✡ **3:10:** Mat 18:15-17 ✡ **3:12:** Epe 6:21-22; Kol 4:7-8 ✡ **3:13:** Ume 18:24; 1Ko 3:5-6 ✡ **3:14:** Epe 4:28

Pilemon
Alalaha Nenge Paulus Hasia Lange Pilemon

1 Iau Paulus koi ehas ia alalaha nei. Pe te tamal teua iau nga tuele au ngana
iange e umume nge Iesus Kristus. Imem nai tira Timoti mo hekule alalaha
nei ke lange Pilemon iong.
Pilemon, imem pekngamem iong iange o umume nge Iesus pule.
2 ✡Pe pule alalaha nei lange iri mata nenge te eukiraurau nga lem pele pe
lange liura Apia pe Akipus. Akipus i non nenge ume luluch nge ita pe puria
kikina ngana toto ke manga palinga hel ana none.
3 E hetalaulau ke Temere NeHalang pe Non Soke Iesus Kristus leteria
porekeia imo pe te hemaluche letemo ke atu ke nek.

Paulus Iech Nga Pilemon Na Poinga Urana Ngana

4 Pilemon, iau letek metentene iong nga etue nenge e hetalaulau. Pe e heto
heke ak Soke NeHalang ke kokoes,
5 iange e longe pingam nge letem manmanna nge Non Soke Iesus pe
mutem tau totote NeHalang nena hana mur.
6 Letem manmanna ngana poia iong ke o tung ke kokoes. Pe e hetalaulau
am ke lem poinga nenge o tungtung nem puo ke palaungana. Ke pomalam
lape oetei tote ure urana ngana mur lochloch nenge ta menmene nge Kristus.
7 ✡Neingak, iong o helemlem heke tote NeHalang nena hana mur leteria
nga lem poinga nenge mutem tautaua iri. Pe lem poinga nem pule, poia iau
ke e iech toto pe letek ma ke nek.

Paulus Onteia Pilemon Ke Mene Mule Onesimus

8 Heueu nei e teke e hele lange iong ke o poia poinga urana ngana e. Kristus
i sipona hekerkereng ia iau ke e onteia iong ke o poia poinga urana ngana
nem.
9 E poi ke pomai pe singik poreke mule lange iong iange ita nai ta etei hel
ita ke nek toto, pomalam e teke e hele ke nek mana lange iong. Iau Paulus
pe e tuauna ol, pe pule heueu nei etu nga tuele au ngana iange e umume nge
Iesus Kristus.
10 ✡E teke e hele lange iong ke o mene mule Onesimus. Onesimus poi ke
manga tukia toto, iange i at nge iau nga etue nenge etu nga tuele au ngana
pe e halaua i ke letena manmanna toto nge Kristus. Ke pomalam e hetue i ke
tukia.
11 Nge nike Onesimus halaua iong nga ume urana ngana pele ero, pe heueu
nei ol lape halaua ita nai ke nek toto.
12 Iau e tung tote letek lange i pe heueu lape e kulosia i la mule nge iong.
13 Pe nenge teke e rahite i ke tu luluch nge iau, e iech toto nga nem pule.
Iange iau etu nga tuele au ngana pe i lape mene mullim ke halaua iau ke e
haliu hote Helenga Urana Toto Ngana.
14 Pe lemek ero nge e poia poinga nei, e teke e ontei tele iong mukam.
Lemek ero nge e echia iong ke o poia poinga urana ngana e at nge iau. Urana
nge o poia nga iong sipom lemem ngam. Ke pomalam eun ele i ero.
15 Pe Onesimus kangkanga am ke mala pol lo pe lape NeHalang teke poia
ke pomam ke o mene mule i ke tu toto luluch nge iong ke kokoes ol.
16 ✡O mene mule i pe o nausio mene i ke pomanga lem tula nenge ume
manmana nge iong ero. O naue i ke pomanga lem non ia pe o naue i ke

✡ **1:2:** Kol 4:17; 2Ti 2:3 ✡ **1:7:** 2Ko 7:4 ✡ **1:10:** 1Ko 4:15; Kol 4:9 ✡ **1:16:** 1Ti 6:2

pomanga tim ia. Iau mutek tau tote i ke pomalam e tung tote letek lange
i. Pe iong lape mutem taua i iange lem non ia pe lape mutem tau tote i iange
letena manmanna nge Non Soke ke ulolo.
17 Iau neingak iong toto nenge ita nai ta umume nge Non Soke pe opoi ke
urana atat nge iau. Ke pomalam o mene mule Onesimus pe opoi ke urana
lange i pule.
18 Pe nenge teke poia hanganok nge iong lo, ohas sue ek ke iau sipok e
tuacholia. Pe nenge teke poia poinga poreke ngana e nge iong, nem pule ma
haka nge iau ol.
19 Iau Paulus koi pe ehas ia helenga nemur nga perik. Iau sipok lape e
tuacholia hanganok nem. Pe iong, lem hanganok tu nge iau nga nenge e
hemasia otu ngam, pe lemek ero nge e hele teu langa nem.
20 Atong tik, ita nai ta umume nge ara Soke Kristus. Pe nenge opoi ke urana
lange Onesimus, lape e iech toto.
21 Iau ehas ia alalaha nei lange iong iange e eteia ke lape o poia ume nenge
e heleia lange iong, pe lape o poia ke puo ke palaungana.
22 ✡Pule e teke o tatalo ele lem pele ana tokola e ke ela pe etuia. Iange eteia
ke NeHalang lape longe lemo hetalaulaunga mur pe lape poia iau ke ela mule
nge imo.

Hengekulo Mur

23 ✡None nge ene Ipapras hekule nena sinanga palaungana lange iong.
Imem nai motu nga tuele au ngana nei iange i pule haliu hotote Iesus Kristus
nena helenga mur.
24 ✡Pe pule iri nenge te ume lululuch nge iau te hele ke te teke otu ke nek.
Eria mur koi nei: Makus pe Aristakus pe Temas pe Lukas.
25 Ara Non Soke Iesus Kristus, lape pete tote imo nga opemo mur. Ngana
laka lom.

✡ **1:22:** Pil 1:25; 2:24 ✡ **1:23:** Kol 1:7 ✡ **1:24:** Kol 4:10-14

Hipru
Alalaha Nenge Te Hasia Lange Hipru Mur

NeHalang Tuna I Palaungana Toto Nge Hekulkulonga Mur

1 Nge nike, NeHalang hele lala nge rera tete mur nga hetatalonga mur
haria. Iri te helele nga etue halang, pe te hele ngaria altototo nga etue nemur.
2 ✡Pe heueu, nga etue hetala ngana nemur, NeHalang hele at at nge ita nge
Tuna i sipona. Pe Tuna nem, NeHalang i sipona henonou hote ke nauele
nena ure mur lochloch. Ke nge I mana, NeHalang ala hote tapa pe ich pe
ure lochloch.
3 ✡Pe Tuna nem nge tualeme hote Temene nena poinga mur pengpeng. Pe
na helenga kikina ngana, rahite ure lochloch ngana nga tapa pe ich pe poia
iri ke te umume. Pe mete ke eina lele ke lome ita nga rera poinga poreke
ngana mur. Ke het pe la ke are sapele nga kilanga palaungana, nga NeHalang
ilina ele nenga pen tamalmal nga lut nga tapa.
4 ✡Pe temene tal heke i ke i palaungana toto nge angkelo mur iange ene
nenge Temene tunge lange i, palaungana toto nga angkelo mur eria.
5 ✡NeHalang heleia helenga nei lange tuna ke pomai,
“Tuk toto laka Iong.
Heueu nei O hetue iau ke Temem Iau.”
Pe pule, NeHalang heleia tuna ke teke,
“I temene iau.
Pe iau tuk, laka i.”
Pe helenga nemur, NeHalang tamal hote lange angkelo e ero toto.
6 ✡Pe pule nga etue nenge NeHalang kulosia Tuna tengene ana ke sio at nga
ich, hele ke mai,
“Lape NeHalang nena angkelo mur lochloch ngana
te heto heke i.”
7 ✡NeHalang hele ia nena angkelo mur ke pomai,
“Te poi ke pomanga kileng heingana
nge lohot pe het mulmule.
Pe pule tepoi ke pomanga oan
nge sapellala haka pe mete sio mule.”
8 ✡Pe I Tuna pomange angkelo mur ero. Iange NeHalang hele lange Tuna
Iesus ke pomai,
“Iong NeHalang, ke o rahite ume palaungana
nenge o nauele hehei pe hana.
Pe ume nem hetala ngana ero.
O nauele hehei pe hana ke nek toto.
9 Iange iong lemem taua poinga nge pengpeng
pe lemem ero ia poinga nge poreke.
Ke nga poinga nem mana, Am Soke NeHalang henonou hote iong
pe tunge iechinga palaungana lange iong.
Pe poia iong ke iong palaungana toto nge pekngam mur.”
10 ✡Pe pule, hele ke pomai,
“Non Soke, nga talun ngana toto,
O hetakila heke ich nei nga munna

✡ **1:2:** Ioa 1:3 ✡ **1:3:** Ioa 14:9; Kol 1:20; Hip 8:1 ✡ **1:4:** Pil 2:9 ✡ **1:5:** 2Sa 7:14; 1Ch 17:13; Psa 2:7; Ume 13:33 ✡ **1:6:** Deu 32:43; Rom 8:29 ✡ **1:7:** Psa 104:4 ✡ **1:8:** Psa 45:6-7 ✡ **1:10:** Psa 102:25-27

nenge iong sipom o ume hot tele nike
pe pule perim ume hote tapa.
11-12 Pe ure nemur lape te poi ke pomanga
hengeron nike ngana mur nenge te menini toto lo.
Lape olou heke iri ke tema
pe o hetaua iri nga heueu ngana mur.
Pe iong toro mana opoi ke pomanga ure nemur ero,
iange otu ke kokoes mana."
13 ✡Pe pule NeHalang hele lange angkelo e ke mai ero:
"O at ke oare lakoi nga hilik hele nenga pen tamalmal,
ke la het nga etue nenge e hekou sue lem ngarang mur
ke apem ana manga haka muria iri."
14 ✡Iok laol, angkelo mur iri utar? Iri ope mur nenge te ummume nge NeHalang. Pe NeHalang kulosia iri ke te halaulaua iri nenge te mene maulinga ke koko.

2

Maulinga Nenge Palaungana Toto

1 Pomalam, letera tuanin ke nek toto nga helenga nemur nenge ta longe ke ulolo. Pe ta rahite ke kerkereng iange lape ta saleke nga kue e nge altoto pe ta nanasia kue nenge pengpeng ero ol.
2 ✡Helenga nenge NeHalang nena angkelo mur te heleia, lohot ke manmanna. Pe iri nenge te nanas tau pengpengia helenga nemur ero, te amneia aria melmelenga.
3 ✡Pe ita lape tapoi ke pomere? Nenge teke ta hira ele Non Soke nena maulinga palaungana nem, lape ta ua hot nga ana melmelenga palaungana ke mere? Non Soke i sipona haliu hot tele. Ke het pe iri nenge te longe, te hekerkereng ia at nge ita ke te teke helenga nei manmanna.
4 ✡NeHalang pule hekerkereng ia nena helenga nga nenge poi hote merakulo mur pe ure papalauna hel pule ke hehei pe hana te neue pe te eteia ke helenga nem manmanna toto. Pe nga I sipona lemene ngana, heronge tunginga mur nenga Opepengpeng lala nge hehei pe hana.

Iesus I Kue Nenga Maulinga Ke Koko

5 Nga tatu ngara nge he, NeHalang talue angkelo mur ke te nauele ita ero. Ta tungara nem, ngana koi nenge ta heleleia nei.
6 ✡Pe NeHalang nena helenga e hele ke teke,
"NeHalang, hana mur mai, iri utar toto
nenge letem tu mana nge iri?
Pe pomere nenge letem metene iri
ke o nauele iri?
7 Hana nemur, iong sipom o poia iri
ke te ele sio mana nge angkelo mur.
O hemalmalia iri pe otal heke iri
8 ke tenau ele ure lochloch."
NeHalang poia hana mur ke tenau ele ure lochloch. Pe heueu nei ta kolkol iri nge tenau ele ure lochloch.
9 ✡Pe ita, ta naue Iesus nge NeHalang talue i ke ele sio mana nge angkelo mur. Pe ta esia i nge te hemalmalia pe hulua te heto heke i. Iange nga

---

✡ **1:13:** Psa 110:1 ✡ **1:14:** Psa 34:7; 91:11 ✡ **2:2:** Kal 3:19 ✡ **2:3:** Hip 10:29; 12:25 ✡ **2:4:** Mak 16:20; 1Ko 12:4, 11 ✡ **2:6:** Psa 8:4-6 ✡ **2:9:** Pil 2:8-9

NeHalang letena poreke ngana, Iesus takisia melmelenga ke mete. Pe i mene
ita lochloch ngana murra nga metenga.
10 Urana toto nge NeHalang kulos sue tuna ke takisia melmelenga. Iange
nga kue nem, Iesus poia seilil nenge I muka toto nga kue nenga maulinga
ke koko. NeHalang iech mana nge mene mule tutuna mur ita nga kue
nem iange poi hote ure lochloch ngana pe ure lochloch ngana huna mana
nge i. Pomalam, NeHalang tutuna mur ita ke lape tala nga hemalmalinga
palaungana nem pule.
11 ✡Iesus helemlemia hana mur nga reria poinga poreke ngana mur. Pe
Iesus pe iri lochloch ngana nenge Iesus helemlemia iri nem, temeria elle
mana. Ke pomalam Iesus iech toto nge hetue iri ke titina mur ia iri.
12 ✡Pe hele ke teke,
“NeHalang, Lape e haliu hote iong lange titik mur.
Pe nga etue nenge imem lochloch mo eukirau,
lape e heto heke tote em.”
13 ✡Pe pule Iesus hele,
“Lape e talue letek manmanna ngana nge NeHalang.”
Pe pule hele ke teke,
“NeHalang tunge tutuna mur at nge iau.
Pe imem lochloch koloi.”
14 ✡Ita, NeHalang tutuna mur ita. Pe ita non ke singira pe eira. Pe Iesus
pule lohot ke i non ke mange ita. Pomalam, takisia ana melmelenga ke mete,
pe hekou sue non nenge rahite kerkerenga nenga metenga.
15 Pomalam, Iesus mene mule iri nenge tetu teu nga mataunga nenga
metenga.
16 Ke i manmanna toto nge halaunga nem, lange angkelo mur ero. Ha-
launga nem la pengpeng nge Apraham na tete mur.
17 Iesus lohot ke i non ke mange ita pe nga poinga nem, i nakuna nge letena
poreke toto ia hehei pe hana. Pomalam, lohot ke I Tunginga Ana Non Soke
nenge olia reria poinga poreke ngana mur nga ana metenga.
18 Ke i nakuna toto nge halaua ita nga etue nenge poinga poreke ngana
mur te takue ita. Iange i sipona amnei tote melmelenga palaungana lo nga
etue nenge poinga poreke ngana lohot nge i.

3

Iesus I Palaungana Toto Nge Moses.

1 ✡Ke pomalam titik mur, imo nenge a longe NeHalang nena iunga pe a
nanasia i, letemo tu ke kerkereng toto nge Iesus. Iange Iesus, NeHalang
kulosia at ke i ara tunginga Ana Non Soke. Pe i, halaulaua ita ke ta lala nge
NeHalang. Pe Iesus nem, ta hele hote i nga letera manmanna ngana lo.
2 Pe i poia ana ume ke lohot ke pengpeng toto lange Non nenge henonou
hote i. Pe Moses pule poia ana ume ke pengpeng toto nge nauele NeHalang
na hana mur Israel.
3 Pe Iesus ene haka toto nge Moses iange non nenge lele pele e, i palaun-
gana nga pele nem.
4 Pele pele mes haka mana ero. Mele e hemes heke. Pe NeHalang ume hote
ure lochloch ngana.
5 ✡Moses ume ke pengpeng toto nga NeHalang na pele letena ke pomanga I
NeHalang nena hekuleileinga. Pe na ume nem nau tautaua helenga hel nge
lape lohot nge he kura.

✡ **2:11:** Mat 25:40 ✡ **2:12:** Psa 22:22 ✡ **2:13:** Isa 8:17-18 ✡ **2:14:** 1Io 3:8; Hem 12:10 ✡ **3:1:** Num 12:7; Hip 4:14; 7:26 ✡ **3:5:** Num 12:7; Deu 18:15-19

6 Pe Iesus i NeHalang tuna nge nauele temene na pele ke pengpeng toto. Pe
ita, NeHalang nena pele koi ita. Pomalam ta rahite letera manmanna ngana
pe sara kikina ngana nge Non Soke.

Iri Nenge Leteria Manmanna Ero, Tenau Ala Aria Kenek

7 ✡Iange Opepengpeng hele ke teke,
"Nenge teke a longe nena helenga heueu nei,
8 ✡letemo kerkereng hite poinga poreke ngana ero,
ke pomanga etue nenge a longo ole taua NeHalang
nga totoinga nenge lohot nga ich sana lomona.
9 Nga lamau, lemo tete mur te ollaka hote iau ke halang.
Pe iau e tu luluch pe e halaulaua iri ke hesinga iri ana non kina nai (40).
Pe leteria manmanna nge iau ero toto.
10 Pomalam letek inin taua iri nenga etue nem pe e hele,
'Hana nei, leteria tu nge iau ero pe te eteia lek poinga mur ero toto.'
11 ✡Ke nga letek inin ngana nem, e talue lek helenga kerkereng ngana nenge
e teke,
'Iri nemur lape teat ke te tuia reria tunga nge nek nge iau ero.' "
12 Ke titik mur a esia lo? Amo e nge imo poi ke mange hana nemur ero toto.
Ma lape letemo muta nga poinga poreke ngana mur pe a ua nge NeHalang
nenge maulul, pe letemo manmanna nge I ero ol.
13 Pe imo, heueu nei a hekerkereng helia letemo nike, iange lape poinga
poreke ngana mur, te channanga ia imo pe te sik teu ke kerkereng toto nga
letemo.
14 Nga tele ngana, letera manmanna ke kerkereng. Pe nenge teke ta rahite
letera manmanna ngana nem ke la het nga ta mete ngara, lape Kristus i
pekngara ia ke kokoes ol.
15 ✡Pomalam, NeHalang nena helenga nenge tehas sue ke ulolo, hele ke
teke,
"Heueu nei, a longe NeHalang na helenga
pe letemo kerkereng hite poinga poreke ngana ero ol.
Iange nge nike a longo ole taua
NeHalang pe a ua ana."
16 ✡Iri nenge te longe NeHalang na helenga pe tehul rumeria pe te ua ke
tela, iri laka nenge Moses mene hote iri nge Ekipto nem.
17 ✡Pe NeHalang letena inin tautaua itei hel toto ke hesinga iri ana non
kina nai (40)? Iri laka nenge te poia poinga poreke ngana, pe te mete lolo
ke koluria tema sio mana nga ich sana lomona.
18 Pe NeHalang heleia iri nenge te longo olole pe hele ke kerkereng ke teke,
"Iri nemur lape teat ke tetu ia reria tunga nge nek nge iau ero."
19 Ta esia lo ke iri nemur teteu langa tunga nge nek nem ero ol, iange leteria
manmanna nge NeHalang ero toto.

4

Tateu Nga Tutunga Nge Nek Nge NeHalang Ol

1 Iok, ta eteia lo, NeHalang na helenga kerkerenga ngana teke tateu langa
nena tunga nge nek. Ke heueu nei, ta matau pe tapoi ke nek toto. Iange lape
amo e nge imo teu langa tutunga palaungana nem ero.

✡ **3:7:** Psa 95:7-11 ✡ **3:8:** Exo 17:7; Num 20:2-5 ✡ **3:11:** Num 14:21-23 ✡ **3:15:** Hip 3:7-8
✡ **3:16:** Num 14:1-35 ✡ **3:17:** 1Ko 10:10

2 Iri nenge nike, teteu la ero iange leteria manmanna nga helenga urana
toto ngana nenge te longe ero. Pe helenga urana toto ngana nem, ngana koi
nenge ta longlonge heueu nei.
3 ✡Ke ita nenge letera manmanna, tala nge NeHalang ke tatu luluch nge i
nga kileng nem. NeHalang i sipona heleia lo ke teke, “Ke nga letek inin ngana
nem, e talue lek helenga kerkereng ngana nenge e teke,
“ ‘Iri nemur lape teat ke te tuia
reria tunga nge nek nge iau ero.’ ”
Pe NeHalang hele hote tutunga nei nga etue nenge alahote tapa pe ich pule.
4 ✡Ke nga nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hele ia etue rahtele nai
ngana nem ke mai,
“NeHalang umume pe nga etue rahtele nai ngana, tutu mana ol.”
5 ✡Pe nga na helenga nenge ta heleia nem lo, hele ke teke, “Iri nemur lape
teat ke te tuia reria tunga nge nek nge iau ero.”
6-7 ✡Iri nenge te longo tele helenga urana toto ngana, teteu langa tunga nge
nek nem ero iange leteria manmanna nge NeHalang ero. NeHalang heleia
nga hesinga nemur nenge la ke ulolo. Pe nga hoena toto ol, NeTeuit has sue
helenga nei ke teke,
“Heueu nei, a longe NeHalang na helenga
pe letemo kerkereng hite poinga poreke ngana ero ol.”
Pe nem ta eteia ke NeHalang talue ana etue nenge “Heueu Nei”. Ke mele hel
lape teteu la ke la tetu teu nga tunga nge nek nem.
8-9 ✡Iange nenge teke Iosua mene teua hehei pe hana langa tutunga nem
nike, NeHalang lape heleia tutunga pele nge pomai ero ol. Pe ero. Iosua
mene teua iri nga tutunga nem ero. Ke pomalam, tutunga e tu kura. Ke
NeHalang nena hana mur teteu la ia. Pe tutunga nem pomanga tutunga
nenge NeHalang poia nga etue rahtele nai ngana.
10 ✡Ke mele nenge teu langa tunga nge nek nge NeHalang, tutu sio mana
nga ana ume nenge popoia. Iange NeHalang pule poi ke pomalam, ume ke
het pe tutu sio mana pule.
11 Ke pomalam ita lochloch tapur ke kikina toto ke tateu langa tunga nge
nek nem. Pe ara e nge ita nanasia longonga ole nenge te poia nge nike ero ol.
12 ✡NeHalang nena helenga tu ke maulul pe kikina toto. Pe i matana toto
nga kakop e nge matana kaliuala. Pe lik teu ke la toto nga ngara pe opere
tetu ngaria. Pe pule lik ke teu langa kira puotom ngana mur pe nga kira
letena nge teu toto. Ke helenga nem langa letera nge teu toto. Pomanga
letera tuanin ngana mur pe utar nemur nenge lemere tautaua iri. Langa
letera nem pe henonou hote utar nenge urana pe utar nenge poreke.
13 Pe nga ure lochloch ngana nenge NeHalang ume hote, ute pele nge
talkome nga matana ero. Ure lochloch ngana tetu ke mallaha mana nga
matana. Pomalam, ita lochloch lape ta hele hote ure lochloch ngana lange
I, nge pomere toto nenge ta poia ure nemur.

Tunginga Ana Non Soke Nenge Halau Tote Ita

14 ✡Pe ita ara tunginga ana non soke toto laka Iesus. Pe i NeHalang tuna
toto nenge langa lut nga tapa lo ke halaua ita. Pomalam ta rahite letera
manmanna ngana nenge tutu nge ita nei ke kerkereng.
15 Pe ita ara tunginga ana non soke, amneia ure meena ngana mur lochloch
nenge lohot nge ita ke ulolo, pe losio nga poinga poreke ngana e ero toto. Pe
i nakuna nge etei urume ta makuk ngara.

✡ **4:3:** Psa 95:11; Hip 3:11 ✡ **4:4:** Gen 2:2 ✡ **4:5:** Psa 95:11 ✡ **4:6-7:** Psa 95:7-8 ✡ **4:8-9:** Deu 31:7; Jos 22:4 ✡ **4:10:** Hip 4:4 ✡ **4:12:** Epe 6:17; Hem 1:16; 19:13-15 ✡ **4:14:** Hip 3:1; 10:23

16 ✡Pomalam ta mataua NeHalang ero pe tala ke tames nga matana, nga
nena arenga nenge nauele ita lochloch. Iange i non nge lete porekenga. Pe
i lape halaua ita ke nek toto nga etue nenge ure meena ngana mur te lohot
nge ita.

5

1 Iok, NeHalang henonou hote tunginga ana hana mur aria soksoke ngana
mur nga iri siporia reria hana mur leteria. Pe iri aria ume laka nenge tetu
nga tuna ngana mana, ke te halaulaua reria hana mur lala nge NeHalang.
Pe pule te poia tunginga mur lala nge NeHalang ke te helemlem mule reria
hana mur nga poinga poreke ngana mur.
2 Iri siporia te amneia poinga poreke ngana mur pe ure meena ngana
halang lo, pomalam lape te halau tote iri nenge te losio nga poinga poreke
ngana mur.
3 ✡Pe iri non mana, pomalam te poia tunginga mur lange NeHalang ke
helemlem ia iri pe reria hana mur pule.
4 ✡Mele pele tal heke i sipona ke i tunginga ana non ia ero. NeHalang i
sipona poia ume nem ke pomanga poia lange ne Aron nge nike.
5 ✡Pe Iesus Kristus pomalam pule. I sipona tal heke ume nem lange i ero,
nenge lohot ke i tunginga ana non soke. Iange NeHalang hele ke teke,
“Iau tuk laka iong pe heueu o hetue iau ke Temem iau ol.”
6 ✡Pe NeHalang hele nga alalaha e pule ke teke,
“Iong lape o lohot ke iong tunginga ana none ke koko, ke pomange
Melkisetek.”
7 ✡Iok, nga etue nemur nenge Iesus tu nga ich kura, hetalaulau lange
NeHalang pe tang ke palaungana pe matana eina sio. Iange eteia ke
NeHalang i toro mana lape hemaul heke mule i nga metenga. Pe NeHalang
longe nena hetalaulaunga mur iange Iesus tal sio mene i, pe tung tote i lange
NeHalang.
8 Iesus I NeHalang tuna toto, pe takisia ana melmelenga mur. Pe melme-
lenga nem, hetore i ke longo tau mene NeHalang.
9 Ol pe i lohot ke i non nge pengpeng toto, pe maulinga ke koko huna toto
nge i. Pe iri nemur nenge te longo taua i, lape te mene maulinga ke koko.
10 Pe NeHalang tal hote i ke i tunginga ana non soke ke koko ke pomange
Melkisetek.

Tapoi Ke Mange Aina Kinkino Ngana Ero Ol

11 Nga nei, ure halang toto nge lape ta heleia. Pe anali toto nge e hetore imo
iange a etei ngamo nga ure mur hulul mana.
12 ✡Imo, toinge ngana kou a lohot ke imo hetoronga lo. Pe ero. Ke nakuna
nenge mele lape at ke hetoro mule imo nga NeHalang nena hengetoro mur
nenge a mene nga talun ngana toto. Toinge a eteia NeHalang nena helenga
ke pomanga ngaunga kerkereng ngana nenge a ngaua. Pe ero! A siu
manmana kura!
13 Iange mele nenge siu manmana, i mamau kura. Pe eteia ute pele nge
urana pe poreke ero.
14 Iok, iri nenge iri papalauna lo te ngaua ngaunga kerkereng ngana. Pe iri
te teke te amnei urume ngaunga lemene ngana mur. Pe nga poinga nem, te
hetoro mule iri ke te eteia kue nenge urana pe kue nenge poreke.

✡ **4:16:** Hip 10:19 ✡ **5:3:** Lev 9:7; 16:6 ✡ **5:4:** Exo 28:1 ✡ **5:5:** Psa 2:7 ✡ **5:6:** Psa 110:4; Hip 6:20; 7:1 ✡ **5:7:** Mat 26:36-46; Pil 2:6-8 ✡ **5:12:** 1Ko 3:1-3

6

Non Nenge Hasia Alalaha Nei, Hele Hote Letena

1 Pomalam, hengetoro nemur nenge a mene nga tele ngana nenge Kristus,
tetu mukam. Pe tala pengpeng nga hengetoro mur nenge ta mene ke
pomanga ita papalauna ngara. Iange toinge a etei ngamo ia iri kou ulolo.
Pe nei ol, tala manmana nga ure papalauna ol. Ke hengetoro nemur tatu
hit menmene iri ero; Nenge hulmulenga nga poinga poreke ngana, pe letera
manmanna ngana nge NeHalang
2 pe hengetoro mur nga henuninga, pe nga nenge tetal heke peria, pe ta
maul haka mule ngara nga metenga, pe pule, hengetoro nenge NeHalang
amnei teu atat nge ita elle pe elle nenge hetala ngana ero.
3 Nga NeHalang lemene ngana mana lape ta mene hengetoro nemur ke
pomanga ita papalauna ngara.
4 Iok, iri nenge te hile sue leteria manmanna ngana mur lo, lape teat
mule ke mere ke tehul mule leteria nga reria poinga poreke ngana mur?
Iri tetu teu tala nga NeHalang nena lemenge pe te mene NeHalang nena
tunginga. Pe te amnei urume ume ngana, pe iri ul pekngaria mur ke te mene
Opepengpeng.
5 Iri te amnei urume NeHalang nena helenga pe te teke urana toto. Pe pule
te amnei urume kerkerenga nenga etue nenge NeHalang talun ke nauele ure
lochoch.
6 ✡Iri nenge te urana mukam pe te losio mule, lape anali toto nge tehul
mule leteria ol. Nenge teke te poi ke pomam, te teke te henanas mule poinga
nenge te hero taua NeHalang Tuna langa manga toto pe te hemeia i nga
hulua mataria.
7 NeHalang na petanga tunga ume nenge pitte mol taua pe ana ngaunga
haka ke urana. Iange ume nem halaua mele hel nenge te umeia.
8 ✡Pe ume nenge uraurau au hit mene, ume nem poreke pe poia ute pele
nge urana ero. Pomalam, lape NeHalang lemene ero ia pe tonoi teua ana oan
ke lasus.
9 Titik mur, imem mo hele mana ke mai. Pe nge imo, letememo kerkereng
toto nga ure urana ngana mur nge lape te lohot nge imo – ure urana ngana
nemur la tau pengpeng ia maulinga ke koko.
10 ✡NeHalang i non nge pengpeng toto. Pe eteia nge lememo tautaua nena
hana mur pe a halaulaua iri ke kokoes. Pe amo ume nemur, NeHalang letena
lilil ele ero toto.
11 Pe imem lememem toto ke a rahite amo ume nem ke kerkereng ke la het
nga etue nei hetala ngana. Pomalam, ure nemur nenge lememo tau tototе
lape te lohot ke manmanna.
12 Pe mo teke lemo melei tana ero. A nanas tau mene poinga nenge iri
nenge leteria manmanna te popoia. Iri leteria manmanna pe tetu ke nek.
Pomalam te mene ure nenge NeHalang hele ke kerkereng ke teke tunge
lange iri.

NeHalang Na Helenga Utona Toto Ngana

13 ✡Nge nike NeHalang poia helenga kerkereng ngana e lange Apraham.
Pe NeHalang hekerkereng ia helenga nem nga i sipona ene iange mele e nge
palaungana nge i ero ol. Poia helenga kerkereng ngana nem, pe
14 hele ke teke, “Iau lape e pete iong pe e poia lem tete mur ke te lohot ke
iri halang toto.”

✡ **6:6:** Mat 10:22; Hip 10:26-27; 1Io 5:16 ✡ **6:8:** Gen 3:17-18; Mat 13:7, 22 ✡ **6:10:** Hip 10:32-34
✡ **6:13:** Gen 22:16-17

15 Iok laol, Apraham tu ke nek mana pe kulala mana ke la ure nenge
NeHalang heleia neu, lohot ke manmanna.
16 Nenge teke hana nai te hunel, pe elle nge iri nai nem teke hekerkereng
ia nena helenga, hekerkereng ia nga none nge pingana iuiu ene. Pomalam
lape hunelinga nem het sio mule.
17 Ke pomalam, NeHalang poia helenga manmanna ngana nem pe teke
hemallaha hot tote ke helenga nem i manmanna toto pe lape hul mule letena
ero toto. I teke hemallaha hot tote lange iri nemur nenge lape te mene
helenga manmanna ngana nem. Ol pe hekerkereng tote nga i sipona ene.
18 ✡Pe ita, sara kikina ol! Iange NeHalang i non nge pallaklaka ero! Poia
helenga manmanna ngana nem pe hekerkereng tote nga i sipona ene. Ke ita
nenge ta teke ta song ke tala nge i ke ta mene maulinga ke koko, sara kikina
pe ta nauala mana ol.
19 ✡Pe sara kikina ngana nem, poi ke pomanga um meena ngana nenge
te kele nga aka pe te hesue ke la are nga leme letena. Pe kileng eingana pe
ruach teke ulo ule aka nem, pe ero. Iange um meena ngana nem rahit ele
aka nem ke kerkereng. Pomalam mana, sara kikina ngana nem teu langa
huunga nenge ma tote kileng nenge heo ngana toto nenge NeHalang tu ia.
Pe i lape rahit ele letera manmanna ngana ke kerkereng toto.
20 Iange Iesus i muka teu langa kileng nem lo ke halaua ita. Pe lohot ke
i Tunginga ana Non Soke ia ke ulolo ke pomange Melkisetek pe nga etue
lochoch sapele.

7

Melkisetek

1 ✡Melkisetek i naungaala ana non nga kileng nenge Salem. Pe i, NeHalang
Nenge I Soke Nga Lut Toto nena tunginga ana non ia. Pe Apraham iri ul hana
papalauna hel te palhel. Iok, hekou sue iri ke het pe i ke la pe Melkisetek
saolia i nga kue. Pe Melkisetek pete Apraham.
2 Ol pe Apraham lohaka pe takiraua urelu mur nenge lolochia nga
hunelinga ke huna iri analoch. Pe huna elle, tunge lange Melkisetek.
Melkisetek ene luna pomai, “naungaala ana non nga poinga nge pengpeng”.
Pe pule, te hetue ene ke “naungaala ana non nga kileng nenge Salem.” Pe
luna, “nekinga ana naungaala ana non.”
3 Melkisetek tana pe temene pe na tete mur, eria ma hot nga alalaha unne e
ero. Pe pule tana hoho ngana ia pe mete ngana pule ta eteia ero. I pomalaka
nga NeHalang tuna nge i tunginga ana non nga etue lochloch.
4 Ke a esia lo, non nei i non palaungana ia, pe rette palaungana Apraham
tung ke ure huna elle nge iri analoch lange i, nga ure nemur nenge mene nga
te palhel ngaria.
5 ✡Moses na hotonga hele ke teke, Liuai na tete mur nenge iri tunginga ana
hana mur, te loloch ke ure huna elle nge iri analoch nge reria hana Israel
mur. Tunginga ana hana nemur iri Apraham na tete mur pule, pe ta teke ma
lape iri te mene ure nemur ero. Pe ero. Iri tela mulmule kura ke te loloch
mulmule ure nemur nge mataria alona mur.
6 Pe Melkisetek, lohot nga mata nenge Liuai ero. Pe i mene ure huna elle
nge iri analoch nge Apraham. Pe ana non pete Apraham, non nenge rahite
NeHalang nena helenga manmanna ngana mur.
7 Pe manmanna toto nge mele nenge i palaungana toto pete mele nenge
ele sio mana nge i.

✡ **6:18:** Num 23:19 ✡ **6:19:** Lev 16:2-3 ✡ **7:1:** Gen 14:17-20 ✡ **7:5:** Num 18:21

8 Ke tunginga ana hana mur nenge te lohot nga mata nenge Liuai, te
lolochia ure huna elle nge iri analoch. Pe iri hana mana, pomalam te
metmete. Pe Melkisetek lolochia ure nemur pule, pe te hele ke te teke i kou
tu ke maulul kura.
9 Iok, mele lape hele ke teke, Liuai lohot nga mata nenge Apraham. Ke
Liuai laka nenge tunge ure huna elle nge iri analoch nem lange Melkisetek.
10 Pe i manmanna ke te hoe Liuai ero kura, nga etue nenge Melkisetek
saolia Apraham nga kue. Pe Liuai tu ke maulul nga nette Apraham letena
lo, nga etue nenge Apraham tungtunge ure nemur lala nge Melkisetek.

Iesus I Tunginga Ana Non Ke Pomange Melkisetek

11 Iok, NeHalang tunge hotonga lochloch lange Israel mur, nge tunginga
ana hana mur nenge te lohot nga mata nenge Liuai. Iange hotonga nem
kikina ngana tu nge iri. Pe toinge te ume ke nek ke te halaua hehei pe hana,
NeHalang lape kulos mule mele ke at ero ol. Pe nei ero. Pomalam NeHalang
kulos sue tunginga ana none nge altoto lochloch nge Aron. Iange i pomange
Melkisetek pengpeng.
12 Ke pomalam lape te hetaua hotonga mur lochloch iange tunginga ana
non heueu ngana e at lo.
13 Ana Non, tu teu nga mata nge altoto pe mata nem rahite ume nenge
tunginga ana hana mur ero kura.
14 ✡Iange ita ta eteia lo ke, ara Non Soke lohot nga mata nenge Iuta mur.
Pe Moses hele hote helenga unne e ero nga mata nem nge rahite ume nenge
tunginga ana hana mur.
15 Iok, ta esia ke mallaha toto ol. Tunginga ana none pule lohot ke mange
Melkisetek toto.
16 Liuai mur te lohot ke iri tunginga ana hana mur iange hotonga hele
ke teke iri mata nem mana lape te rahite ume nem. Pe Iesus ero, iange
kerkerenga palaungana nenga maulinga ke koko, poia I ke mene ume nem.
17 ✡Iange NeHalang nena helenga nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke,
“Iong tunginga ana non ke pomange Melkisetek,
pe lape o rahite ume nem nga etue lochloch sapele.”
18 Oe, NeHalang hetaua hotonga nike ngana mur lo, iange hotonga nemur
te halaua ita ero ol.
19 ✡Hotonga nemur te poia ute pele ke lohot ke pengpeng ero. Pe kue e nge
urana toto nga hotonga nemur, lohot. Pe sara kikina nga kue nem ol. Iange
NeHalang tunge at nge ita ke tala rochroi nge i.
20 Pe pule, NeHalang poia kue nem pe hekerkereng tote nga nena helenga
nenge kerkereng toto. Nga etue nenge Liuai mur te lohot ke iri tunginga ana
hana mur, NeHalang poia helenga kerkereng ngana e nge iri ero.
21 ✡Pe nga etue nenge Iesus lohot ke I tunginga ana non, NeHalang
hekerkereng tote na helenga pe hele ke teke,
“Non Soke hele ke kerkereng toto
pe lape hul mule nena helenga ero toto.
Iong tunginga ana non pe lape o rahite ume nem
nga etue lochloch sapele.”
22 ✡Ke nga helenga kerkereng ngana nei, ta eteia ke helenga tomunga hel
heueu ngana nem, kikina ngana tu nge Iesus. Iange i sipona poia ana ume
ke lohot ke manmanna. Pe i urana toto nga nenge nike ana.
23 Pe pule, nge nike hana halang te rahite ume nei iange hel te metmete pe
hel te mene lolounune reria ume.

✡ **7:14:** Isa 11:1; Mat 2:6; Hem 5:5 ✡ **7:17:** Hip 5:6 ✡ **7:19:** Hip 10:22; Iei 4:8 ✡ **7:21:** Hip 5:6
✡ **7:22:** Hip 8:6; 12:24

24 Pe Iesus pomam ero. Iesus rahite ume neu pe tu sapele nga etue lochloch
pe mele pele nge hetaua i ero ol.
25 ✡Ke pomalam, Iesus nakuna nge mene mule hehei pe hana ke tela mule
nge NeHalang nga etue lochloch. Iange I pule tu ke kokoes mana nga iri ul
NeHalang tunangaria ke onteiteia NeHalang ke letena ia reria poinga poreke
ngana mur ero ol.
26 Pe Tunginga ana Non Soke nei lape halaua ita ke nek toto. Iange i sipona
nanas tau tote poinga nemur nenge NeHalang lemene taua. Pe i losio nga
poinga poreke ngana e ero pe tu ke pengpeng toto nga NeHalang matana.
Pe pule tu ke altoto nge iri nenge te popoia poinga poreke ngana mur. Ke
NeHalang hemalmalia i pe mene heke i ke langa lut nga tapa.
27 ✡Tunginga ana hana mur nenge nike te ume ke pomai: Iri te poia
tunginga mur nga etue lochloch. Pe tepoi tele tunginga nenge helemlem ia
iri siporia mukam, ke het pe te poia nenge te helemlem ia hehei pe hana nga
reria poinga poreke ngana mur. Pe Iesus poi ke pomam ero. Iesus poia nena
tunginga ke elle mana, nenge tung heke i sipona lange NeHalang ke mete ke
halaua ita. Pe tunginga elle nem purpur tote ita lochloch rera poinga poreke
ngana mur.
28 Moses nena hotonga hesilei hotote tunginga ana hana mur nenge te
pengpeng ero toto. Pe NeHalang nena helenga kerkereng ngana nem, lohot
rume mana nga hotonga nem. Pe na helenga kerkereng ngana nem hesilei
hote Tuna nenge lohot ke pengpeng toto nga etue lochloch sapele.

8

Ara Tunginga Ana Non Soke Nga Hotonga Heueu Ngana

1 Iok, lek helenga mur nenge e heleleia iri nem luna mai koi: Ita ara
Tunginga ana Non Soke tu, pe ngana kou are nga pen tamalmal nga NeHa-
lang nena arenga seina ngana nga lut nga tapa.
2 Pe Iesus poia ana ume nenge I Tunginga ana Non Soke nga NeHalang
nena pele nga lut nga tapa. Pe pele nem none mana hemesia ero. Non Soke
i sipona hemes heke pele nem.
3 Pe tunginga ana hana mur aria papalauna mur lochloch, aria ume nenge
te menmene tunginga mur pe te tung heke iri lala nge NeHalang. Pe Iesus i
tunginga ana non soke pule, pomalam poia nena tunginga pule.
4 Nenge teke Iesus tunga ich kura, lape rahite ume nem ero. Iange hana
nenge te rahite ume nem tetu lo. Pe te tungtunge tunginga mur lala nge
NeHalang, ke pomanga hotonga hele ngana.
5 ✡Pe te popoia aria ume nemur nga pele nenge te heto hekeke NeHalang
ia. Pe pele nem, NeHalang na pele toto ngana ia ero. NeHalang na pele toto
kou tu nga lut nga tapa. Pe nenge nem i opene mana. Iange nga etue nenge
Moses teke hemes heke NeHalang nena pele, NeHalang hele lange i ke teke,
"O hemesia pele nem,
pe o poia ke nek toto.
Pe o nanas tau pengpeng ia opene
nenge e henonoua lange iong nga hengene."
6 ✡Pe ero ol, iange Iesus rahite ume nem lo. Pe ume nenge Iesus rahite nei,
i ele haka toto nga nenge hana hel te rahite. Iange Iesus tu nga tunangana
mana nge ita pe NeHalang, ke hekerkereng ia helenga tomunga hel heueu
ngana nem. Pe ure nemur nenge helenga tomunga hel heueu ngana nem
teke poia nge ita, palaungana toto nga nenge nike ana.

✡ **7:25:** Rom 8:34 ✡ **7:27:** Hip 5:3 ✡ **8:5:** Exo 25:40; Kol 2:17; Hip 9:23 ✡ **8:6:** Hip 7:22

7 Pe toinge nike ana nem ume hot ke urana nike, lape heueu ngana e lohot
ero ol.
8 ✡Pe NeHalang esia poinga poreke ngana mur halang pomalam hele ke
teke,
“Nga etue nemur nenge te atat nem,
lape etal hote lek tomunga hel heueu ngana ana helenga
lange Israel mur pe lange Iuta mur.
9 Pe nei ol, lape altoto nga nenge e poia
lange reria tete mur nge nike.
Nga helenga tomunga hel nike ngana nem,
e rahite iri nga perik
pe e mene hote iri nga ich nenge Ekipto.
Pe iri leteria manmanna, nga helenga palaungana
nenge mo tom helia nge nike ero.
Te poia poinga nem pe enau lange iri ero ol.
10 Pe helenga tomunga hel heueu ngana
nenge e teke e poia lange Israel mur nga etue nei pomai;
Lape e talue lek hotonga mur nga leteria
pe ehas sue nga kakaoria pule.
Iange Iau lek hana mur iri,
pe iri aria Non Soke Iau.
11 Pomalam lape te hetore titiria mur
pe reria helenga pekngana mur ero ol,
nenge te teke te hetore iri
ke te eteia NeHalang pule.
Hengetoro nem lape lohot ero ol,
iange talun nge hana nenge pingaria iuiu ero
ke lange hana papalauna nenge pingaria iuiu,
iri lochloch te eteia Iau lo.
12 Ke lape e saua reria poinga poreke ngana mur
ke te lasus toto.
Pe lape letek metene mule
reria poinga poreke ngana mur ero ol.”
13 Iok, NeHalang hetue helenga tomunga hel nem ke “Heueu Ngana” Pe i
poia nenga tele ngana nem ke nike ngana lo. Pe ure nike ngana nenge ana
ume ero, lape erue sio mana.

9

1 ✡Pe helenga tomunga hel nenge nike nem, te talue ana hotonga mur nga
poinga nenge te heto hakaka NeHalang ia. Pe pele nenge te heto hekeke
NeHalang ia, te ume ia nga ich nei.
2 Pe nga pele nem letena tetal tote ke ana tokola iri nai. Pe nga tokola
nenge hot ana, te talue lemenge kina e pe hatanga e pe ngaunga nenge te poi
tunginga ia lange NeHalang. Tokola nenge hot ana nem, te hetue ke Kileng
unne nenge Heo Ngana.
3 ✡Pe huunga palaungana e te heon ele ke heon sio, ke poi ele kileng unne
nenge te hetue ke Kileng Nenge Heo Ngana Toto.
4 ✡Pe nga lamam te talue hatanga e nge chalemlem toto. Pe nga hatanga
nem ona te makmakia ure nenge inangana ehech. Pe hohou palaungana e
mateu nga lamam pule. Hohou nem, singina chalemlem toto. Pe nga letena,
te talue ngaunga menini ngana nenge heo ngana. Pe ngaunga nem mateu

✡ **8:8:** Jer 31:31-34 ✡ **9:1:** Exo 25:23–26:30 ✡ **9:3:** Exo 26:31-33 ✡ **9:4:** Exo 16:33; 25:10-16; 30:1-6; Num 17:8-11; Deu 10:3-5

nga ngaunga ana mateunga e nge singina chalemlem. Pe tetal teu luluche
nga ne Aron na kula pe um sachana nai nenge NeHalang has heke nena
hotonga mur ia. Pe Aron na kula neu, nga tele ngana, matana hot pe tuatutu
lo.
5 ✡Pe te ume hote NeHalang nena angkelo nai, ke te mes haka nga hohou
neu ona ke saharia poi ele hohou neu matana. Pe angkelo opene nai nem,
te henonoua NeHalang nena hekerkerenga palaungana nge tu teu nga Kole
nem letena. Pe nga hohou nem matana, NeHalang letena ia hehei pe hana,
nga reria poinga poreke ngana mur. Pe heueu nei lape ta hele teu la sakilil
nga ure nemur ero.
6 ✡Ke ure nemur te poia iri ke pomalam. Pe nga etue lochloch tunginga ana
hana mur teteu lala nga pele ana tokola nenge hot ke te popoia aria ume.
7 ✡Pe nga etue elle mana nga hesinga lochloch, tunginga ana hana mur aria
soke, i toro mana teu lala nga pele nem letena nenge heo ngana toto. Teu lala
pe menmene huros mur eiria ke poi tunginga ia lala nge NeHalang. Ke nga
poinga nem, helemlem mule i sipona na poinga poreke ngana mur pe hehei
pe hana pule. Reria poinga poreke ngana nemur, te poia pe te eteia ero.
8 Pe nga poinga nem, Opepengpeng teke henonoua ita ke pomai koi: Nenge
teke pele nem mes kura, ita rera kue nenge tateu lala nga kileng nenge heo
ngana toto nem, hit ala kura.
9 ✡Iange pele nenge te hemes heke nem, opene laka ure nemur nenge te
lohotot heueu nei. Pe tunginga mur pe huros mur eiria te purpur ero nge
helemlemia iri nemur nenge te heto hekeke NeHalang.
10 Ke hotonga nemur, singira nge hot ana mana pe te heleia ure mur nenge
ta ngaungaua pe ta inin ia pe ta lomlome singira. Ke lape tetu ke la het nga
etue nenge NeHalang hetaua iri, nga kue heueu ngana e nge altoto lochloch.

Iesus Poia Tunginga Nga Isipona Eina

11 Iesus Kristus at pe I tunginga ana Non Soke, nga ure urana ngana mur
nenge tetu heueu nei. Pe I sipona poia ana ume nga pele nenge urana toto.
Pe pele nem pomanga pele nenge te umeia nge nike ero. Iange pele nem, te
umeia nga ure nemur nga ich ero pe none nga ich nei hemesia ero.
12 Pe Iesus Kristus teu langa pele nem nga NeHalang munna nge heo ngana
toto. Teu la pe poia tunginga nem nga huros mur eiria ero. Poia nga i
sipona eina pengpeng. Pe poia tunginga nem ke elle mana nga nenge mete
pe maul haka mule. Pe ita lochloch ngana nei, ta mene maulinga ke koko nga
tunginga nem mana.
13 ✡Nge nike, hehei pe hana te poia poinga poreke ngana, pe tunginga
ana hana mur te mene meme eina, pe pulumakau tamane ngana eina, pe
pulumakau hei ngana ana apou, ke te poi tunginga ia lange NeHalang. Ke
het pe tesau lolele nge iri nemur nenge te poia poinga poreke ngana. Ke nga
poinga nem, te teke te poia iri ke te lemlem mule nga NeHalang matana.
14 ✡Pe Iesus eina, i ure nenge palaungana toto nga huros nemur eiria.
Iange poinga poreke ngana e tu nge Iesus ero toto. Pe Ope nenge hek-
erkereng ia i ke koko, poia i ke tung mule i lange NeHalang ke pomanga
tunginga. Pe eina helemlem tote letera nga rera poinga pulut ngana mur
ke ta heto hekeke NeHalang nge tu ke koko.
15 Pomalam, helenga tomunga hel heueu ngana e lohot nge ita ol. Pe Kris-
tus I sipona tu nga ita ul NeHalang tunangara ke hekerkereng ia tomunga
hel ana helenga nem. Pe iri nenge NeHalang iua iri lo, lape te mene reria ure
urana ngana mur nenge NeHalang hele ke teke tunge lange iri. Pe ure urana

---

✡ **9:5:** Exo 25:18-22 ✡ **9:6:** Num 18:2-6 ✡ **9:7:** Lev 16:2-34 ✡ **9:9:** Hip 10:1-2 ✡ **9:13:** Lev 16:15-16; Num 19:9, 17-19; Hip 10:4 ✡ **9:14:** 1Pi 1:18-19

ngana nemur lape tetu ke koko. Nga tele ngana tatu mana nga tomunga hel
ana helenga nike ngana nem pe rera poinga poreke ngana te rahit tote ita.
Pe nei ero ol iange Iesus mete lo ke mene mule ita nga rera poinga poreke
ngana nemur ol.
16 Non e, heronge nena ure mur lange na achung mur nga maulul ngana
nike. Pe non nem na helenga ume hot ero mukam, iange maulul kura. Pe
nenge teke non nem mete ol, te esia ke mallaha ol. Nenge non nem na achung
mur te rongo heke ure nemur.
17 Nenge teke non nem maulul kura, na helenga nem ume hot ero pe nga
etue nenge mete ol, kue chach sapele nge te mene nena urelu mur.
18 Ke tomunga ana helenga nike ngana nem, ana ume pomau mana. Nenge
teke ure nemur eiria lele ero, kue hit kura.
19 ✡Ke ngana laka nenge Moses haliu hote NeHalang na hotonga mur lange
hehei pe hana ke het pe mene pulumakau tutuna mur eiria, pe meme eiria,
pe poi luluche nga ech. Ke het pe mene ae siki penna nenge te kale hite ana
sipsip pulpunna nenge remenmen pe poi teua langa ure nemur tohoria. Ke
het sau lolele nga alalaha nenge tehas sio hotonga ia pe nge hehei pe hana
pule.
20 Pe hele, “Huros eina nenge lele hite tomunga hel ana helenga nenge
ta ngata helia, ngana koi nei. Nenge NeHalang heleia lange imo ke teke a
nanasia.”
21 ✡Pe pule, Moses mene huros eina neu pe sau lolele nga pele nenge
hemesia ke te heto hekeke NeHalang. Pe pule nga ure nemur nenge te popoi
aria ume ia nga pele neu letena.
22 ✡Iok, NeHalang nena hotonga hele ke teke: Ure tana huna hel, a
helemlem ia nga huros mur eiria. Pe nenge teke ute eina lele ero, lape
NeHalang saua rera poinga poreke ngana mur ero pule.

Iesus I Tunginga Nenge Mene Mule Ita

23 ✡Pe poinga nei, te poia nga ure nenga ich ana mana. Pe i opene mana
nga ure toto ngana mur nenga tapa. Pe nga ure toto ngana nemur, tunginga
e nge urana toto nga huros nemur lape helemlem ia iri.
24 Ita ta eteia lo, Kristus teu langa lut nga tapa pe lohot pengpeng nge
NeHalang ke halau tote ita. Teu langa NeHalang na pele nenge ich ana ero.
Iange pele nem, i opene mana nga NeHalang nena pele toto ngana.
25 Tunginga aria soksoke ngana mur te mene huros mur eiria pe teteu
langa Kileng nenge Heo Ngana Toto nga hesinga lochloch ke te poia reria
tunginga mur. Pe Kristus poi ke pomam ero. I langa lut nga tapa pe tunge i
sipona lange NeHalang ke elle mana pe emule mana ero.
26 ✡Nenge teke Iesus poia poinga nem ke emule mana, toinge takisia ana
melmelenga ke emule mana nga ich nei talun ngana nike. Pe nei ero, iange
kileng nei hetala toto ngana heroi lo. Ke pomalam sio at nga ich nei ke elle
mana pe poi tunginga ia i sipona lange NeHalang ke eina lele ita nga rera
poinga poreke ngana mur lochloch.
27 Pe ita hana pule ta mete ke elle mana pe la tames nga NeHalang matana
ke amnei teu atat nge ita elle pe elle nga rera poinga mur.
28 Ke Kristus poi tunginga ia I lange NeHalang ke elle mana, ke eina lome
hulua halang nga reria poinga poreke ngana mur. Pe I lape at henai ngana
mule nga hoena kura. Pe at mule ngana nem, at ke poi tunginga ia I nga
poinga poreke ngana mur ero ol. I at ke mene pengpeng ia iri nemur nenge
te kulala tote I ke tela nga maulinga ke koko.

✡ **9:19:** Exo 24:6-8 ✡ **9:21:** Lev 8:15, 19 ✡ **9:22:** Lev 17:11 ✡ **9:23:** Hip 8:5; 10:1 ✡ **9:26:** Hip 10:10

10

Iesus Poi Tunginga Ia I Ke Elle Mana

1 Hotonga nenge Israel mur, i opene mana nga ure urana ngana mur nenge
te atat nga hoena kura. I ure toto ngana ero. Pomalam, tunginga nemur
nenge te poi mulmule nga hesinga lochloch, nakuria ero nge helemlem ia
iri nenge te teke tela rochroi nge NeHalang.
2 Toinge tunginga nemur te helemlem ia leteria ke te urana nga NeHalang
matana nike, lape te poi mule tunginga pele ero ol.
3 Pe nei ero. Iange tunginga nemur, te poia ke helete metentene hehei pe
hana nga reria poinga poreke ngana mur nga hesinga lochloch.
4 ✡Iange pulumakau pe meme mur eiria nem, urana ero toto nge lomo hote
hehei pe hana reria poinga poreke ngana mur.
5 ✡Ke pomalam, nga etue nenge Kristus at nga ich nei, hele lange NeHalang
ke teke,
"Iong lemem taua tunginga e ero toto.
Pe o poia Iau ke E lohot ke Iau non ke singik lo.
6 Tunginga nemur nenge temak lochloche
pe nenge te poia ke helemlem mulmule hehei pe hana
nga reria poinga poreke ngana mur,
O iech ele ero toto.
7 Ke pomalam E hele ke E teke, 'NeHalang, Iau koloi E at lo.
E at ke E nanas tau mene lemem ngam
ke pomanga tehas sio ngaria ia nga alalaha ke ulolo.' "
8 Nga tele ngana Kristus hele ke teke, "Iong lemem taua tunginga e ero toto.
Pe tunginga nemur nenge temak lochloche pe nenge helemlem ia iri nga
reria poinga poreke ngana mur, o iech ele ero toto." (Pe hotonga hele ke teke
te poia tunginga nemur.)
9 Ke het pe hele mule ke teke, "NeHalang, Iau koloi E at lo. E at ke E nanas tau
mene lemem ngam." Pomalam NeHalang hile hote tunginga nemur nenga
tele ngana ana pe hetaua iri nga tunginga nenge Iesus.
10 ✡Ke Iesus Kristus nanas tau mene NeHalang lemene ngana, pe hile hot
mene singina lange NeHalang ke elle mana. Pe nga poinga nem mana, eina
lele ita lochloch nga rera poinga poreke ngana mur.
11 ✡Pe Iuta mur, aria tunginga ana hana mur te popoia aria ume nga etue
lochloch. Pe kokoes mana te popoia reria tunginga nemur. Pe tunginga
nemur nakuria ero toto nge te lomo hote poinga poreke ngana mur.
12 Pe Iesus poia nena tunginga ke elle mana, pe lomo hote ita nga rera
poinga poreke ngana mur lochloch pe hetala ngana ero. Ke het pe la ke are
nga NeHalang ilina ele nenga pen tamalmal.
13 ✡Pe nga lamau, are ke kulele mene etue nenge NeHalang hekou sue nena
ngarang mur ke apena hekou hitite iri.
14 Ke Iesus nena tunginga elle mana nenge poia nem, hepengpeng tote iri
lochloch ngana nenge eina lele iri nga reria poinga poreke ngana mur pe
tetu ke nek ke koko.
15 Pe Opepengpeng pule heleia ure nemur at nge ita ke teke,
16 ✡ "Helenga tomunga hel nenge imem ul
ke mo ngata hel ia, tang ke mai koi.
Nga etue nemur nenge te atat nem,
lape E tal teua lek hotonga mur nga kakaoria
pe Ehas sue iri nga leteria pule"

✡ **10:4:** Hip 9:13 ✡ **10:5:** Psa 40:6-8 ✡ **10:10:** Hip 9:12 ✡ **10:11:** Exo 29:38 ✡ **10:13:** Psa 110:1 ✡ **10:16:** Jer 31:33; Hip 8:10

17 ✡Pe pule hele ke teke,
“Pe lape letek metene mule
reria poinga poreke ngana mur ero ol.”
18 Ke poinga poreke ngana mur, NeHalang letena metene mule iri ero ol. Pe
nenge teke pomam tunginga nemur nenge te makmak ia iri nem aria ume
ero ol.

Tala Rochroi Toto Nge NeHalang Ol

19 ✡Iok titik mur, Iesus mete ke eina lele rera poinga poreke ngana mur ke
het lo. Ke pomalam ta matau ero ol. Ta lohaka pe tateu lange NeHalang nga
na pele letena nenge heo ngana toto.
20 ✡Iange Iesus elue rera kue matana heueu ngana e lo, nenge ta i teu ia nga
huunga palaungana nem ke tala nge NeHalang. Pe kue heueu ngana nem,
ngana laka nenge tung heke I sipona ke mete pe maul haka mule ke mene
mule ita lochloch.
21 Ke heueu nei, ita ara Tunginga ana Non Soke e umume nga NeHalang na
pele ol.
22 ✡Pe poia tunginga nga I sipona eina. Pe eina nem lele hite ita pe lomo
hote rera poinga poreke ngana mur lochloch ke het lo. Pe singira nei lemlem
toto ke pomanga te lome ita nga ech e nge lemlem toto. Ke pomalam letera
nachnai ero pe tai ia letera manmanna ngana, ke tala rochroi toto nge
NeHalang.
23 Pe ta rahite sara kikina ngana nenge taii ia nei ke kerkereng pe ta ruka
mule ero. Iange ure lochloch ngana nenge NeHalang hele ke teke poia,
manmanna toto ke lape poia.
24 Pe ita elle pe elle mutera tautaua pekngara mur, pe ta ech ia iri ke te
nanasia poinga nge urana.
25 ✡Poinga nenge ta eukiraurau, ta rahite ke kerkereng iange hana hel te
hile hote poinga nem lo. Pe ita, ta poi ke mange iri ero iange Non Soke ana
etue koi heroi lo.

Tatal Sue NeHalang Tuna Ero

26 ✡A longo ke nek, helenga manmanna toto ngana ta mene ke het lo. Pe
nenge teke tala mulmule ke ta popoi poinga poreke ngana mur kura, lape
tunginga e ero ol nge lomo hote rera poinga poreke ngana mur.
27 ✡Nenge teke tunginga nei ero, lape mataunga palaungana mene ita.
Iange NeHalang lape nau teu at nge ita elle pe elle. Ke het pe iri nenge te
heto ngarang ia NeHalang, lape oan ngau lala hite iri.
28 ✡Nenge teke hana nai ma mol te hottaua none nge longo taua hotonga
nenge Moses ero, lape leteria poreke ia i ero pe te hune i ke mete sapele.
29 ✡Pe pomere toto nge mele nenge heit kou hule Iesus nga apena? NeHa-
lang tuna eina lome i lo. Pe i poi sus mule ia NeHalang Tuna eina ke manga
ute pele mana. Ol pe pomere nge i ol? Pe Opepengpeng letena ia i ke halang
lo. Iok, hele poreke mule Opepengpeng. Ol pe utar lape lohot nge i ol?
30 ✡Ita ta eteia lo, nge NeHalang hele ke pomai, “Nem, Iau lek ke e tuachol
ia.” Pe NeHalang hele ke mai pule, “Non Soke lape nau teu la ke nek toto nge
nena hana mur elle pe elle.”
31 NeHalang tu ke kokoes pe ta matau toto nga nenge teke hotaua ita nga
rera poinga poreke ngana mur.

A Mes Ke Kerkereng Nga Letemo Manmanna Ngana

✡ **10:17:** Jer 31:34 ✡ **10:19:** Hip 4:16 ✡ **10:20:** Mat 27:51 ✡ **10:22:** Lev 8:30; Ezk 36:25; Epe 5:26 ✡ **10:25:** Hip 3:13 ✡ **10:26:** Hip 6:4-8 ✡ **10:27:** Isa 26:11 ✡ **10:28:** Deu 17:6; 19:15 ✡ **10:29:** Mat 12:30-32; 1Ko 11:27-29 ✡ **10:30:** Deu 32:35-36; Psa 135:14

32 Iok, letemo metene ure nenge lohot nge imo nge nike, nga nenge a
longe helenga urana toto ngana pe letemo manmanna ia. Nga etue nemur,
a amneia melmelenga halang pe a rahite letemo manmanna ngana ke
kerkereng toto.
33 Nga etue hel, te song lele hule imo pe te poi poreke imo. Pe nga etue hel,
a teke a koko teu luluch nge iri nemur, nenge hana hel te poia iri ke pomam
pule.
34 ✡Pe imo a koko teu luluch nge iri nemur nenge tetu nga tuele au ngana,
pe a iech mana nga etue nenge te ua toto ia lemo ure mur, iange a eteia ke
lape a mene ute e nge urana toto kura, nge lape tu ke mala.
35 Ke pomalam letemo meena ero pe a mes ke kerkereng mana iange lape
a mene urumo palaungana nga hoena kura.
36 Atu ke nek mana pe ames ke kerkereng pe a nanas mene NeHalang
lemene ngana. Pomalam lape a mene ure urana ngana mur nenge NeHalang
heleia lo ke teke tunge lange imo.
37 ✡Iange NeHalang na helenga mur nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke,
“Etue sase ero ol pe i nenge atat nem
lape at sapele pe poi hulul ero.
38 Pe lek hana mur nenge te pengpeng mana,
lape leteria manmanna pe tetu ke te maulul.
Pe nenge teke elle nge iri ruka ke la mule,
lape e iech nge i ero ol.”
39 Iok, iri nenge te ruka mule nem, NeHalang heporeke hule iri ke te het toto.
Pe ita tatu teu luluch nge iri ero. Iange ita letera manmanna pe lape ta mene
sapele maulinga ke koko.

11

Letera Manmanna Ngana

1 ✡Letera manmanna ngana ume ngana pomai: Ta teke taes tote ure urana
ngana mur nenge lape lohot nge he kura. Ke letera manmanna pe ta kulala
mana ol.
2 Pe ratete mur nge nike, NeHalang iech toto nge iri, iange leteria man-
manna ngana pomai mana.
3 ✡Nga letera manmanna ngana, ta eteia ke NeHalang ala hote tapa pe ich.
Pe i ume hote ure nemur nga ute e nge ta naue ero, hele mana pe ure nemur
te lohot. Ure nenge ta esia nga matara heueu nei, ta teke ma NeHalang ume
hote nga ute e nge ta esia nga matara, pe i ero.
4 ✡Pe nga Apel letena manmanna ngana, poia nena tunginga nge urana
toto lange NeHalang. Pe Kaen ero. Pe NeHalang mene Apel nena tunginga
mur iange Apel letena manmanna nge I. Ke pomalam NeHalang hetue Apel
ke non nge pengpeng toto. Pe Apel mete ke ulolo pe nga letena manmanna
ngana, hele atat nge ita kura.
5 ✡Pe nga Enok letena manmanna ngana, metenga mene i ero. Pe mele hot-
taua i ero ol iange NeHalang mene toto mene i ke lalo. NeHalang na helenga
nemur nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke: Enok letena manmanna toto
pe poia NeHalang ke iech toto nga nena poinga mur. Pomalam NeHalang ua
toto ia i ke la.
6 Nenge teke letem manmanna nge NeHalang ero, lape o poia NeHalang
ke iech ke mere? Iange mele nenge teke at nge NeHalang, letena manmanna
tala ke NeHalang I non nge tu ke kokoes. Pe pule letena manmanna ke

✡ **10:34:** Mat 5:11-12; 6:20 ✡ **10:37:** Hab 2:3-4 ✡ **11:1:** 2Ko 5:7 ✡ **11:3:** Gen 1:1; Psa 33:6; Ioa 1:3 ✡ **11:4:** Gen 4:3-10 ✡ **11:5:** Gen 5:21-24

NeHalang I non nge poi ke nek toto lala nge iri nenge muteria toto ke te lala
nge I.

7 ✡Iok, nga Noah letena manmanna ngana, longo taua NeHalang na
helenga nga ure nemur nenge kolkolia iri pe lape lohot nga hoena kura.
Pomalam longo taua NeHalang ke ume ia imot palaungana e pe i pe nehei
pe tutuna mur tetu ke te maulul. Ke nga poinga nenge longo tau mene
NeHalang, teke heneue hehei pe hana nenge te poreke nga NeHalang
matana. Ke nga Noah letena manmanna toto ngana nem, NeHalang hetue
i ke non nge pengpeng.

8 ✡Iok, nga Apraham letena manmanna ngana, longe NeHalang na iunga
pe hilesue na kileng pe nanas pulut mene ke langa kileng e nenge NeHalang
teke tunge lange i.

9 ✡Ana non lohot nga kileng nem nenge NeHalang hele ke kerkereng ke
teke tunge lange i. Rahite letena manmanna ngana pe lele na pelpele mur
nga kileng neu pe tu ke pomanga none nge at nga kileng tau ngana. Pe Isak
pe Iakop pule. Iange NeHalang heleia helenga elle mana lange iri.

10 Apraham poi ke pomam iange kulala mana nge teke esia kileng nenge
mes haka nga huna nenge NeHalang i sipona letena tuanin hote pe lung
heke.

11 ✡Pe pule nga Apraham letena manmanna ngana, lohot ke i Isak temene.
Iange i tuauna toto lo pe nehei Sara pule mes tamane mana. Apraham letena
manmanna nge NeHalang nge rahite na helenga nem pe pallaklaka ia ero.

12 ✡Ke non elle mana nei, tuauna ke teke metmete lo. Ol pe na tete mur
te lohot ke iri hulua toto mule ke pomanga itoch mur nga tapa sana pe iri
halang toto ke pomanga peipei nga ruach ilina.

13 ✡Ke hana nemur, leteria manmanna nga NeHalang na helenga pe te
mete pe te mene ure nemur ero. Pe ure nemur, iri te naue ke sase toto lalo pe
te esia ure nemur nge lape te lohot pe te iech ele tote. Te hele pengpeng lange
hehei pe hana ke te teke, “Imem lemem kileng unne nga ich nei ero toto.”

14 Pe nenge teke ta longe mele hel nge te hele ke mau, ta etei mellehe mene
ke iri te kulele kileng e nge lape te hetue ke iri siporia reria kileng.

15 Pe nenge teke leteria tu hit menmene reria kileng nenge te hile sue, lape
tela mule lo.

16 Pe nei ero. Iri te teke tela toto nga kileng e nge urana, nge tu nga lut nga
tapa. Pomalam alngaria hot lange NeHalang ke te teke aria Non Soke I. Pe
NeHalang iech toto nge te hetue I ke pomau iange I sipona ume hote kileng
e ke tu lo. Pe iri nemur nenge leteria manmanna nge I lape tela ke tetu ia.

17-18 ✡Pe NeHalang hele lange Apraham lo ke teke, “Nge tum Isak mana
lape e poia lem tete mur, ke te lohot ke iri halang toto.” Iok, nga etue nenge
NeHalang ollaka hote Apraham letena manmanna ngana, Apraham teke
hun mule tuna Isak ke poi tunginga mule ia lange NeHalang. Ke poinga nem,
Apraham poia nga letena manmanna ngana,

19 ✡iange Apraham eteia lo ke teke: Nenge teke hune tuna Isak ke mete,
lape NeHalang I sipona hemaul heke mule. Ke nga poinga nem, Apraham
mene mule tuna nga metenga lo.

20 ✡Iok, nga Isak letena manmanna ngana, pete Iakop iri nai Iso pe ure
nemur nenge lape NeHalang poia lange iri nge he kura.

✡ **11:7:** Gen 6:13–7:1 ✡ **11:8:** Gen 12:1-5 ✡ **11:9:** Gen 35:12 ✡ **11:11:** Gen 18:11-14; 21:2; Rom 4:19 ✡ **11:12:** Gen 15:5; 22:17 ✡ **11:13:** Gen 23:4; 1Ch 29:15; Psa 39:12; 1Pi 2:11 ✡ **11:17-18:** Gen 21:12; 22:1-14 ✡ **11:19:** Rom 4:17 ✡ **11:20:** Gen 27:27-29, 39-40

21 ✡Iok, nga Iakop letena manmanna ngana, pete Iosep tutuna mur nga
etue nenge teke metmete lo. Pe rahit ala tuana nga nena kula pe heto heke
NeHalang.
22 ✡Pe nga Iosep letena manmanna ngana, hele hote Israel mur te lohaka
ngaria nge Ekipto, nga etue nenge teke metmete lo. Pe pule hele urume
koluna nge lape te poia ke mere.
23 ✡Iok, nga Moses tana pe temene leteria manmanna ngana, te talkome i
ke teio iri mol nga etue nenge te hoe i. Iange iri te esia Moses nge nakuna
urana toto. Pomalam te longo taua non soke nenge Ekipto na helenga ero pe
te talkome Moses. Te poia poinga neu pe te matau ero pule.
24 Pe nga Moses letena manmanna ngana, i soke toto lo pe lemene ero nge
te hetue i ke tana ne Parao tuna heingana.
25 Pe lemene ero nge singina iech mana ia poinga poreke ngana mur. Iange
iechinga nenga poinga poreke ngana nem tu ke mala ero. Pe i teke urana nge
la ke tu luluch nge NeHalang nena hana mur, ke amneia melmelenga pule.
26 Pe Moses eteia ke kue nenge ta nanasia Kristus, ana melmelenga halang,
pe uruna lohot nge he kura. Pe i teke melmelenga nem, i ure palaungana toto
nga umtutuna pe ure urana ngana mur nge Ekipto.
27 Iok, Moses letena manmanna toto nge NeHalang. Pomalam lohaka pe
ua nga kileng nenge Ekipto. Pe naungaala ana non nenge Ekipto letena inin
taua Moses pe Moses mataua i ero. Ita ta kolkolia NeHalang nga matara. Pe
Moses letena kerkereng toto pe poia poinga neu ke manga esia NeHalang nga
matana lo.
28 ✡Pe nga Moses letena manmanna ngana, hune sipsip ke Israel mur te
ngaua, nga etue palaungana nenga Ingatoto. Pe hele lange iri ke te hepore
sipsip eina nga reria pele matana nga piunga mur. Pomalam NeHalang nena
angkelo nenge hunun, sio at pe hune aina kinkino ngana tatamanna tengene
ana mur nge Israel ero.
29 ✡Iok, Israel mur leteria manmanna toto nge NeHalang, pomalam te i
tele nga Ruach Remenmen ngana ke pomanga teii nga kileng hal ngana. Pe
Ekipto mur te teke te nanas pe Ruach nem salala hite iri ke te mete.
30 ✡Pe pule Israel mur leteria manmanna toto nge NeHalang, pe te rahite
leteria manmanna ngana nem ke pomanga reria kaleu. Pe tei ke te heliliu
hitite kileng nenge Ieriko ke etue iri rahtele nai. Ol pe kileng neu ana mapuo
nenge te lung heke nga um, toto marang sio ke het.
31 ✡Pe hei e nge ene Rahap, I salaunga kina ia. Hei nem letena manmanna
toto nge NeHalang. Pomalam halaua hana Israel nai nenge te ute kileng
nenge Ieriko ana olounga. Ke letena manmanna ngana nem, halaua i
ke mete nga etue nem ero. Iri mana nenge lemeria ero nge te nanasia
NeHalang, te mete lochloch.
32 ✡Ke lape ta nana lala kura kai? Nananga halang tu kura, pe lape e nana
sakilil langa hana nemur ero ol. Nge Kition pe Parak pe Samson pe Septa pe
Teuit pe Samuel pe Hetatalonga mur.
33 ✡Iri, nga leteria manmanna ngana mur, te hunel luluch nge kileng
nemur nga tau, pe te hekou susue iri. Pe tenau ele reria kileng mur, nga
poinga nge pengpeng mana, pe te mene ure nemur nenge NeHalang heleia,
ke teke tunge lange iri. Tera elele huros papalauna nenge te hunun haria.
34 ✡Pe te hemetmete oan papalauna, pe te elelele io ana. Nga tele ngana,
kikiria ero mukam. Pe nei ol, kikiria ngana halang, pe te lohot ke iri

---

✡ **11:21:** Gen 47:31–48:20 ✡ **11:22:** Gen 50:24-25; Exo 13:19 ✡ **11:23:** Exo 1:22; 2:2 ✡ **11:28:** Exo 12:21-30 ✡ **11:29:** Exo 14:21-31 ✡ **11:30:** Jos 6:12-21 ✡ **11:31:** Jos 2:1-21; 6:21-25; Iei 2:25 ✡ **11:32:** Jdg 6:11–8:32; 4:6–5:31; 11:1–12:7; 13:2–16:31; 1Sa 1:1–1Ki 2:11 ✡ **11:33:** Dan 6:1-27 ✡ **11:34:** Dan 3:23-27

hunelinga hel ana non mur, nge reria kerkerenga palaungana toto. Kileng
nga tau ana palinga hel ana hana mur teat pe hana nemur, te hekou sue iri
pe te lope parai ia iri.
35 ✡Pe hehei hel, nga leteria manmanna ngana, aloria mur te maul haka
mule nga metenga. Pe iri nenge te amneia melmelenga palaungana, te
chumele mene ol. Iange hana hel te laua iri ke te teke te helosio ia leteria
manmanna ngana mur. Pe iri lemeria ero nge te saua leteria manmanna
ngana. Pomalam te takis mene melmelenga nem ke te mete, pe te maul haka
mule ngaria lape tetu ngaria urana toto ol nga nenga tele ngana.
36 ✡Pe hana nemur hel te hele poreke iri pe tenos hule iri. Pe hel te laua iri
pe te kale hite peria pe tesau teua iri langa tuele au ngana.
37 ✡Pe hel te tamal hune iri, pe hel te chatoa iri nga luaria, pe hel te hune
iri nga kakop. Hel te heron menmene meme mur uliria, nem pe sipsip uliria
pe te poi poreke tote iri. Pomalam tetu pulut mana pe reria ute e ero ol.
38 Tei rara mana nga ich sana lomona pe nga sasana mur. Pe tetu manmana
nga rika mur pe nga polo mur. Iri te urana toto nga NeHalang matana pe
hehei pe hana nga ich nei te purpure iri ero toto.
39 Pe hana nemur leteria manmanna nge NeHalang. Pe NeHalang heto
heke tote iri pe tatalo ele ita lochloch rera ure e nge urana toto. Pe ure urana
ngana nenge NeHalang heleia ke teke tunge nem, elle nge iri mene ero kura.
40 Iange nga NeHalang letena, teke iri nemur iri muka nge ita ero. NeHa-
lang lemene ke teke poia iri pe ita ke ta pengpeng toto nga etue elle mana.

12

NeHalang Hetore Tutuna Mur Ita

1 ✡Iok laol, hehei pe hana nemur nenge nike nem, leteria manmanna toto
nge NeHalang. Pe ngaria koloi teat ke te eukirau ke te teke tenau ita nge
ta song. Pomalam ta lohaka ol pe ta song. Pe ta sausue ure nemur nenge
te meena pe ra poinga poreke ngana mur nenge tak elele ita. Pe ta rahite
letera manmanna ngana pe ta song ke ta ristoto hel, ke la het nga songinga
nei hetala ngana.
2 Pe matara tu mana nge Iesus iange letera manmanna ngana huna mana
nge i. Pe nga hoena, lape ta esia letera manmanna ngana nem nganngana
nge lohot. Iange Iesus amneia melmelenga palaungana pe sau sio mule ero.
Pe pule meia I ero nge te heon heke I nga manga toto ke mete. Iange naula
pe esia iechinga palaungana nge kulele I lo. Ke heueu nei are nga NeHalang
nena arenga palaungana ilina ele nenga pen tamalmal.
3 Iok, anau lange Iesus nga kue nenge i ia neu. I amneia ure meena ngana
mur halang nge hana porekreke ngana mur te poia lange I. Pomalam imo
lemo melei tana pe aole sio ero.
4 Iange imo a palhel luluch nga poinga poreke ngana nga kikimo ngamo
ero kura. E teke apal hel ke a makuk toto.
5 ✡Imo letemo lilil ele NeHalang na helenga nenge hele ke teke tutuna mur
imo:
“Tutuk mur, nenge teke Non Soke poia ute
ke lohot nge imo ke teke hepeng ia imo,
poinga nem urana,
pe letemo meena ia ero.
6 Iange Non Soke teke hetore iri nemur
nenge lemene taua iri.

✡ **11:35:** 1Ki 17:17-24; 2Ki 4:25-37 ✡ **11:36:** 1Ki 22:26-27; Jer 20:2; 37:15; 38:6 ✡ **11:37:** 2Ch 24:21
✡ **12:1:** 1Ko 9:24-25 ✡ **12:5:** Job 5:17; Pro 3:11-12; Hem 3:19

Ke I teke lape nosia tutuna mur
ke hetore iri.”
7 ✡NeHalang teke hetore tutuna mur ita, pe nenge teke nos ia ita, tatal
chusinga ia ero. Ta tatakis mene ure meena ngana mur nenge lohotot nge
ita. Pe hana lochloch ngana te hetottore tuturia mur ke pomau pule.
8 Pe nenge teke te nosia imo ero, nakuna nenge tetememo mur ero. Iange
hulua lochloch te mene hengetoro pe tetemeria mur te nosnos ia iri.
9 Pe ita lochloch tetemera mur iri non. Pe iri te hetottore ita pe ita tatal
sue ita pe ta longo tautaua iri. Pomalam mana tatal sue ita pe ta longo taua
temere NeHalang. Iange I nauele opere mur lochloch ke ta mene maulinga
ke koko.
10 Pe tetemere mur nga ich nei, te teke te hepeng ia ita nga rera poinga
mur nga etue choro ngana mana. Pe NeHalang hepeng ia ita ke ta lohot ke
ta pengpeng toto ke pomange I.
11 ✡Nga etue nenge Temere NeHalang nosia ita, ta amneia melmelenga
pe ta iech ero. Pe iri nemur nenge te mene hengetoro nge tetemeria mur,
hengetoro nem nganangana, lape lohot ke urana toto nge iri nga hoena.
Nenge poia iri ke tetu ke nek pe te pengpeng toto.

Anau Ala Amo Ke Nek Nga Poinga Poreke Ngana Mur

12 ✡Iok, a hekerkereng mule perimo metmete ngana nemur pe apemo
makuk leilei ngana nemur.
13 ✡Pe ai ke a nanas mene kue nge pengpeng mana ke ala. Pomalam lape
pekngamo nemur te esia imo pe te lohaka ke te urana pule.
14 Pe nenge teke ai ke nek ero, lape a esia NeHalang nakuna ero toto.
Pomalam a totoi toto ke atu ke nek luluch nge hehei pe hana, pe ai ke a
pengpeng toto.
15 NeHalang letena ia ita ke mene mule ita lo. Pe ta nauala hel nge ita ke
nek, iange lape poinga poreke ngana e, matana hot nge mele pe haka ke au
hite ita lochloch.
16 ✡Pe a nauala ke nek pule iange lape mele hel te iskeke hot ke te tangtango
hehei pe hehei te tangtango hana. Pe poinga nem, iri te tango rere iechinga
nenga etue choro ngana ana mana. Pe leteria metene tetu ngaria nga hoena
ero ke mange Iso. Iso ha tala ke i lape mene temene nena ure mur. Pe ero
iange letena tu mana nga ngaunga nenge ngaua, pe iech ele nga etue choro
ngana mana. Pe hile hot mene nena petanga nge temene pe temene na ure
mur nenge i lape mene iri.
17 ✡Ol pe nga hoena, teke la ke mene petanga nem pe temene na ure mur.
Pe ero ol. Ana non tang toto ke teke mene pe ero toto, iange kue e ero ol nge
hul mule poinga nenge poia neu.
18 ✡Iok, imo aat nge NeHalang ke pomange lemo tete mur ero. Iri tela nga
hengene nge Sinai pe te esia oan sapellala ngana pe kileng chantom ngana
nenge au toto, pe te amneia tuttula palaungana pe
19 ✡te longe ngalum paena nge alnganngana pe te longe NeHalang nge
helele. Te longe ke mau pe te hele lange Moses ke te teke, lemeria ero toto
nge te longo mule helenga e.
20 ✡Pe te matau toto iange te longe NeHalang nge hele ke teke, “Nenge teke
none ma huros e i haka nga hengene nei, a tamal hune ke mete.”
21 ✡Pe Moses esia ure nemur pe matau toto pe hele, “Iau pule e matau toto
pe e loiloi.”

✡ **12:7:** Deu 8:5 ✡ **12:11:** Iei 3:17-18 ✡ **12:12:** Isa 35:3 ✡ **12:13:** Pro 4:26 ✡ **12:16:** Gen 25:29-34 ✡ **12:17:** Gen 27:30-40 ✡ **12:18:** Exo 19:16-20; Deu 4:11-12 ✡ **12:19:** Exo 20:18-21; Deu 5:22-27 ✡ **12:20:** Exo 19:12-13 ✡ **12:21:** Deu 9:19

22 Pe imo a poi ke mange lemo tete mur ero. Imo aat nga hengene nenge
Saion, nga NeHalang nenge maulul nena kileng pengpeng. Kileng Ierusalem
nenge tu nga lut nga tapa. Pe angkelo mur nga kileng nem, iri halang nge
halang toto. Iri te eukirau pe te iech ke elela.
23 Imo aat ke a lohot pe NeHalang tutuna mur nenge iri tala, te eukirau ke
te iechech. Pe iri tehas sue eria mur nga lut nga tapa ke ulolo. Pe imo aat ke a
lohot nge NeHalang lo. Pe NeHalang I non nenge amnei teueu nga ita elle pe
elle rera poinga mur. Imo aat nge hana nge NeHalang poia iri ke te pengpeng
toto operia mur.
24 ✡Imo aat ke a lohot nge Iesus lo. Pe NeHalang poia helenga tomunga hel
heueu ngana e, nge nena hana mur. Pe Iesus tu nga tunangana nge NeHalang
pe hana mur nga ich. Pe I sipona poia helenga tomunga hel heueu ngana
nem ana ume ke lohot ke manmanna. Pe imo aat pengpeng nga Iesus eina
nenge lome ita ke ta lemlem toto. Pe Iesus eina nem helengana urana toto
nga nenge Apel eina.
25 ✡Iok, heueu nei a longo ke nek toto nga NeHalang na helenga pe a longo
ole ero. Iange iri nemur lemeria ero nge te longo taua na helenga nenge tung
hote nga ich, pe te ua nga ure meena ngana ero. Pe nenge ita, NeHalang tu
nga tapa pe hele atat nge ita heueu nei. Pe nenge teke lemere ero nge ta longo
lange I, ta talkome nga matana ero toto.
26 ✡Nge nike NeHalang hele nga hengene nge Sinai pe ich rur. Pe heueu nei
hele ke kerkereng toto ke teke,
"Lape E poi mule kileng ke rur elle mule. Pe nei ol lape E herure ich pe tapa
pule."
27 Helenga nenge NeHalang teke poia kileng ke rur "elle mule," nem ta etei
mellehe mene ke ure lochloch ngana nenge I sipona ume hote iri, lape te het
lochoch. Pe I ume hote ure urana ngana mur hel ke tetu. Pe ure nemur te
rur ero.
28 Ke pomalam ta iech pe ta hele urana toto lange NeHalang iange mene
teua ita nga nena naualanga pe nekinga. Pe nena naualanga pe nekinga
nem, ute nge herure ero toto. Pe ta heto heke I ke pomai: Ta matau ala rera
pe ta helete ininia I ero toto ol.
29 ✡Iange ara Soke NeHalang, pomalaka nga oan sapellala ngana nenge
milang toto pe ngau ulu hite ure ke het. Pe mele nenge teke longo taua
NeHalang ero, alaka ana ke nek toto nge i.

13

Poinga Nenge Ta Poia NeHalang Ke Iech

1 Iok, nga lek helenga hetala ngana, e teke e hele lange imo nga poinga
hel nenge poia NeHalang ke iech. Atu pe lememo taua pekgamo mur ke
pomanga titimo mur pengpeng.
2 ✡Pe mele hel nenge teat nga kileng tau ngana, a mene teua iri langa lemo
pele. Mele hel te poia poinga nei lo pe te mene teua angkelo mur. Pe iri
siporia te eteia ero.
3 Pe letemo metene iri nenge tetu nga tuele au ngana pule. Pe a halaua iri
ke pomanga atu teu luluch nge iri nga tuele au ngana. Pe nenge teke mele hel
te poi poreke pekngamo mur, ala ke a halaua iri pe a takisia aria melmelenga
pule.
4 ✡Iri nenge telei hel, tenau ele aria leinga ke nek pe tetu ke tenek hel mana
ke pomanga reria helenga nenge tetom tele helia nga telei hel ngaria. Pe

✡ **12:24:** Gen 4:10; Hip 8:6 ✡ **12:25:** Hip 2:1-3; 10:26-29 ✡ **12:26:** Hag 2:6 ✡ **12:29:** Deu 4:24; 9:3 ✡ **13:2:** Gen 18:1-8; 19:1-3; Rom 12:13 ✡ **13:4:** Epe 5:5

a poia amo leinga ke lemlem nga NeHalang matana. Iange NeHalang lape
nau teu lange imo ke nek toto, nga nenge teke none la ke ma luluch nge heie
nenge nehei ia ero pe heie la ke ma luluch nge none nge ene ia ero.
5 ✡A memelei ia poinga nenge a teke lemo umtutuna halang ero. Lemo ure
nemur nenge tu nge imo nem lo, het lo la. Iange NeHalang I sipona hele ke
teke,
"Lape E ua amo ero toto.
Pe lape E nau sio mene imo ero pule."
6 ✡Ke pomalam ta hele nga letera manmanna ngana ke ta teke,
"Non Soke i toro mana halaulaua iau.
Pomalam e matau ero ol.
Pe mele pele nakuna ero toto
nge poia ute pele at nge iau."
7 ✡Pe pule letemo metene amo soksoke ngana mur. Iange iri te hele hot
tele NeHalang nena helenga lange imo. Pe letemo metene leteria manmanna
ngana nenge te nanasia Iesus nga tetu ngaria, ke la het nga etue nenge te
mete ia. I urana toto nge a nanasia poinga nenge hana nemur te poia nem.
8 Iange Iesus Kristus tu ke pomai mana nge nike toto, ke at heueu nei pe
nga etue lochloch ngana nemur nga hoena pule.
9 ✡Ke pomalam a longo tau pulute hana hel reria helenga ero. Iange lape
te channanga ole mene imo, pe la te hile sio mene imo pe a poi koukou
rara mana ol. Ita letera metene NeHalang letena poreke ngana nge ita ke
nek. Pomalam lape hekerkereng ia ita ke tames ke kerkereng. Pe a nanasia
hotonga kinkino ngana nemur nga ngaunga ero. Iri nenge te nanasia
hotonga nemur, hotonga nem halaua iri ero toto.
10 Ita ara hatanga e tu. Pe tunginga ana hana mur nenge Israel nem, te
ngaua ngaunga e nga ara hatanga nem ero toto.
11 ✡Tunginga ana hana mur aria soke e menmene sipsip pe pulumakau
eiria ke te lalaia nga NeHalang na pele letena nenge heo ngana toto. Pe nga
lamau te poi tunginga ia lange NeHalang ke te teke te helemlem ia poinga
poreke ngana mur. Pe huros nemur singiria temak heke iri nga oan, nga
pele neu ana aeteme nge hot.
12 ✡Pe poinga nem te poia lange Iesus pule. Ke te mene hote Iesus nga
kileng nenge Ierusalem ke lange hot pe te hune i ke mete. Pe eina lele ke
lome ita lochloch nga rera poinga poreke ngana mur. Ke tatu ke ta lemlem
toto nga NeHalang matana.
13 ✡Ke pomalam, ita pule ta nanas hote Iesus lange hot. Nga kileng unne
nenge tenau sio mene I pe takisia ana melmelenga ke la mete sio mana. Ke
ita, tahot la ke ta amneia ure meena ngana nemur pule.
14 ✡Iange ra kileng e nga ich nei ero nge lape tatu ia ke kokoes mana ol. Pe
ra kileng nem, ta tango rerere pe ngana kou atat kura.
15 ✡Ke pomalam ta heto heke tote NeHalang nga Iesus ene. Pe poinga nem
ta rahite ke pomanga rera tungina nenge lala nge NeHalang. Pe kokoes mana
harra heto hekeke NeHalang ene.
16 ✡Pe letemo metene ke apoi ke urana lange nei ngamo mur. Nenge
teke mele na ute ero, a halaua i ke a tung nena. Pe a rahite poinga nei
ke kerkereng. Iange poinga nei, pomanga lemo tunginga nenge lange
NeHalang. Pe NeHalang iech toto ia.

✡ **13:5:** Deu 31:6, 8; Jos 1:5 ✡ **13:6:** Psa 118:6 ✡ **13:7:** 1Ko 4:16 ✡ **13:9:** Rom 14:17 ✡ **13:11:** Lev 16:27 ✡ **13:12:** Ioa 19:17 ✡ **13:13:** Hip 12:2 ✡ **13:14:** Hip 11:10, 16; 12:22 ✡ **13:15:** Psa 50:14, 23 ✡ **13:16:** Pil 4:18

17 ✡Pe ute pule, a longo taua mele hel nenge iri mukmuka nge imo. Utar
nenge te hele ke te teke a poia, atal sio mene imo pe a longo tau mana ke a
poia. Iri, te kila pe teta eingaria ke nek ero, pe kokoes te ume ke kerkereng
toto ke tenau ele opemo mur. Iange iri lape te henin hote aria ume nem lange
NeHalang kura. Pe nenge teke a longo taua iri ke nek, lape te iech mana nge
te poia aria ume nem. Pe imo lape a iech pule.
18 ✡Pe e teke e hele lange imo ke a hetalau emem lange NeHalang pule.
Imem mo teke moi ke mo nanas mene poinga nge pengpeng ke kokoes.
Pomalam, nga letemem nge teu, mo amneia ute pele nge poreke ero.
19 Pe e teke a hetalaulau ak ke kerkereng toto lange NeHalang ke ela mule
nge imo ke ueiuei mana.
20-21 ✡Iok, e hetalaulau amo mukam: NeHalang nenge poia letemo ke ma
ke nek, tung lochloche ure urana ngana mur lange imo ke a poia i sipona
lemene ngana. I sipona hemaul mule Non Soke Iesus nga metenga. Pe
henonou hote I ke I Non Soke pe nauele mule NeHalang nena hana mur
lochloch. Ke pomanga non nenge nauelele nena sipsip mur. NeHalang
hemaul mule Iesus iange eina hekerkereng ia helenga tomunga hel heueu
ngana nem. Pe helenga tomunga hel nem, lape tu ke koko mana ol. Pe pule, e
hetalaulau ara ke e teke NeHalang ume teu nge ita ke poia lemene ngana nga
letera. Ure nem lohot mana nga kerkerenga nenge Iesus Kristus! Pomalam
ta heto heke tote ene nga etue lochloch sapele. Manmanna!

Helenga Hetala Ngana Mur

22 Iok titik mur, lek helenga hetet lo pe e teke asis pe a longo ke nek toto, nga
helenga nenge hekerkereng mule imo ke a nanas mene kue nenge pengpeng.
Pe alalaha nenge ehas ia nei choro mana.
23 Pe pule e teke e hele tote tira Timoti lange imo. Timoti kou te lohe hote
i nga tuele au ngana lo. Pe nenge teke at ke ueiuei, lape imem nai ape mola
mule ke monau mule imo.
24 Pe a heleia lemem iechinga palaungana lange amo papalauna mur, pe
nge NeHalang nena hana mur lochloch. Pe titira nemur nge Itali te hekule
reria iechinga palaungana lange imo pule.
25 Lape NeHalang nauele imo ke nek, pe poi ke nek toto lange imo ke
kokoes.

✡ **13:17:** 1Te 5:12 ✡ **13:18:** Ume 24:16; 2Ko 1:12 ✡ **13:20-21:** Jer 32:40; Ezk 37:26; 1Pi 2:25

Ieims
Alalaha Nenge Ieims Hasia

Ieims Hekule Na Iechinga Palaungana

1 ✡Iau Ieims koi nenge ehas ia alalaha nei. NeHalang pe Non Soke Iesus
Kristus reia non iau. Pe ehas ia alalaha nei ke lange mata analoch pe nai
nenge Israel nenge te ua parai ke tetu nga kileng lochloch ngana nga ich. Pe
lek iechinga palaungana lange imo lochloch.

Lete Manmanna Ngana Pe Lete Matana Ngana

2 ✡Iok titik mur, nenge teke ure meena ngana halang te lohot nge imo,
letemo meena ia ero. A iech mana.
3 ✡Iange ure nemur nenge te lohotot nge imo nem te teke te helosio ia
letemo manmanna ngana. Pe lape here imo ke nek ke a nanasia poinga nge
urana.
4 Pe poinga urana ngana nem, lape puo ke kerkereng toto nga letemo pe a
henonoua lange hehei pe hana nga amo ume mur nenge a popoia nga etue
lochloch. Pomalam lape a pengpeng toto nga NeHalang matana pe lape ute
pele nge imo ero ol. Pe ure lochloch ngana nenge letemo tautaua iri lape
mataria purpur ke elle.
5 ✡Pe nenge teke amo hel te etei teu ke nek nga ure nemur ero, a onteia
NeHalang. Pe i lape halaua imo nga a etei ngamo nem. Iange i nge lemene
toto ke halau tote ita ke ta etei teu nga ure mur nenge ta etei ia ero.
6 Pe nenge teke a onteia NeHalang, letemo manmanna pe letemo nachnai
ero. Iange mele nenge letena nachnai, letena manmanna ngana sio hel haka
ke pomanga ruach ana mee.
7 Pe mele nenge poi ke pomam eteia ke lape Non Soke tunge ute pele lange
i ero toto.
8 Iange i non nenge letena nachnai nga ure lochloch.

Iri Nenge Reria Ure Halang Ero Pe Iri Nenge Reria Ure Halang

9 Pe tira e nenge nena ute e ero, iech toto iange NeHalang tal haka tote i ke
het lo.
10 ✡Pe iri nenge reria ure halang toto te iech pule iange NeHalang tal sio
tote iri ke het lo. Lape te mete sio mana ke pomanga heilil rorana nenge ulala
hot
11 pe chaia milang ngana makia ke mous pe kalum ke mete. Pe nakuna
urana ngana nem ero ol, iange losio hot pe lasus sapele. Ke iri nemur nenge
reria ure halang lape te poi ke pomalam mana nga etue nemur nenge tetu
ke tenau elele iri siporia aria ume mur.

Ollakanga Poreke Ngana Mur Teat Nge NeHalang Ero

12 Iok, mele nenge ure poreke ngana teke takue i pe mes ke kerkereng pe
losio ero, iech toto iange lape mene maulinga ke koko ke pomanga uruna.
Maulinga ke koko nem, NeHalang i sipona hele ke teke tunge lange iri nemur
nenge muteria tau tote i.
13 Iok, nenge teke ure poreke ngana takue mele ke poia poinga poreke
ngana e, heo ngana toto nge mele nem hele ke teke, “NeHalang koi nenge
poia ure poreke ngana nei ke lohot nge iau.” Nem ero. Iange ure poreke

---

✡ **1:1:** Mat 13:55; Ume 15:13; Kal 1:19; 1Pi 1:1 ✡ **1:2:** Rom 5:3-5 ✡ **1:3:** 1Pi 1:7 ✡ **1:5:** Pro 2:3-6
✡ **1:10:** Isa 40:6-7

ngana e takue NeHalang ero toto. Pe NeHalang helosio ia mele e nga poinga
poreke ngana ero.
14 Ollakanga poreke ngana nemur te lohot iange ita sipora letera tu hit
mene ure nemur nga ich nei pe lemere tau tote ure nemur. Pe lemere tau
toto ngara nem takue ita
15 ke ta losio nga poinga poreke ngana mur. Iok, poinga poreke ngana
nemur te puo ke kerkereng toto nga letera pe te tunge metenga at nge ita.
16 Atong mur! Iau titik mur imo pe anau ala amo ke nek toto koi nga ure
nemur.
17 Iange poinga urana ngana mur pe tunginga urana ngana mur mana sio
at nge NeHalang i sipona. I nge poi hote lemenge mur lochloch nga tapa sana.
Pe iri, tua leme ngaria hul rarara, pe NeHalang ero.
18 ✡Nga i sipona lemene ngana, hemaulia ita nga nena helenga nenge
manmanna. Pomalam ita ta lohot ke i sipona tutuna mur nenge tengene ana.
Pe letena ia ita ke palaungana toto nga ure lochloch nenge ala hote iri.

Ta Longotau Pe Ta Poia Ume

19 Titik mur letemo lilil ele nei ero toto. E teke urana toto nge a longo ke
nek toto pe a hele ke nek mana pe letemo inin ke ueiuei ero.
20 ✡Iange lape letemo inin ngana poia lemo arenga ke poreke. Pe NeHalang
lemene ke teke a are ke nek pe a pengpeng nga NeHalang matana.
21 ✡Ke pomalam a hile hote lemo poinga poreke ngana mur nenge a popoia
ke te lasus toto. Pe atal sue imo pe a mene NeHalang nena hengetoro nenge
tue nga letemo lo. Pe hengetoro nem lape haka pe hemaulia imo.
22 ✡Nenge teke a longe NeHalang nena helenga mur pe a nanasia ero,
nenge nem a channanga mule imo ke het lo.
23 Mele hel nenge te longe NeHalang nena helenga mur pe te nanasia iri
ero, tepoi ke pomalaka nge non nenge nau mulmule i sipona opene nga
silonga.
24 Esia opene ke het pe laol. Pe ueiuei mana letena lilil ele mule nakuna
nenge esia nga silonga lo.
25 ✡Pe imo anau teu la ke nek toto nga NeHalang nena hotonga mur nenge
pengpeng toto pe nenge hemas mule ita ke ta nanasia lemene ngana. Anau
teu ke nek pe letemo lilil ele ero toto. Pe a poia ana ume ke pomanga hele
ngana. Nenge teke mele nem poi ke mai, lape NeHalang pete tote i nga ume
nemur nenge popoia.
26 ✡Pe nenge teke mele pele lohaka pe hele ke teke i NeHalang nena non
toto pe nauele ana hengetau ke nek ero, mele nem channanga mule i ke het
lo. Pe na helenga pa nenge teke i NeHalang nena non toto nem, channanga
mana.
27 Temere NeHalang iech toto nge nena hana mur nenge te poia poinga
mur nenge urana pe pengpeng mana. Pe poinga nenge pomam nakuna
pomai koi: Te halaulaua aina nemur nenge tataria mur pe tetemeria mur
te mete lo. Te halaulaua hehei pakarkar una mur pe tenau ele iri ke nek toto
nga aria melmelenga mur. Pe pule tetu nga ich nei pe tepuo loko teu pulut
teu mene iri langa poinga poreke ngana e ero.

2

Mutemo Taua Hulua Lochloch.

✡ **1:18:** Ioa 1:13 ✡ **1:20:** Ecc 7:9 ✡ **1:21:** Kol 3:8; 1Pi 2:1 ✡ **1:22:** Mat 7:26; Rom 2:13 ✡ **1:25:** Rom 8:2; Iei 2:12 ✡ **1:26:** Psa 141:3

1 ✡Iok titik mur pe liliuk mur, letemo mamanna nge Non Soke Iesus Kristus
lo. I toro mana nge palaungana toto pe ta heto heke i. Pomalam atal heke
mele hel ke iri papalauna nge mele hel ero. A poia iri lochloch ke elle mana.
2 Hana nai lape teat nge imo ke aole halimo. Nenge na ure halang heronia
heroninga urana ngana pe nena si heon nga talngana. Pe nenge na ure
halang ero heronia ure muchmuch ngana mur.
3 Imo lape apoi ke urana lange non nenge heron ke nek toto nem pe a hele
lange i ke a teke, "Kole, oi at ke o kila lakoi nga arenga nenge urana." Pe lape
a hele lange non nenge na hengeron muchmuch nem ke a teke, "Pe iong o
mes la ke mau kou, nem pe oat ke o kila sio nga maruchrue nga apek huna."
4 Nga poinga nei, atal heke tote mele hel pe atal sio tote mele hel. Ke nga
letemo poreke hulu ngana a teke mele hel mana te urana toto.
5 ✡Titik mur pe liliuk mur a longo ke nek! NeHalang hesilei hote atong
nemur nenge reria ure halang ero nga ich nei ke het lo. Hesilei hote iri
ke leteria manmanna toto nge NeHalang pe tetu teu nga NeHalang nena
naualanga pe nekinga. Iange iri muteria tau tote i.
6 Pe imo apoi ke nek lange atong mur ero. Imo apoi poreke iri. Pe itei toto
nenge heporeke imo? Iri nenge ria ure halang laka nenge te hemes teua imo
nga haliunga.
7 Pe imo, Iesus nena hana mur toto imo pe iri nenge reria ure halang nem
te hele poreke tote Iesus ene nge pengpeng pe urana toto.
8 ✡Nga NeHalang nena helenga nenge tehas sue ke ulolo, hotonga palaun-
gana e hele ke teke, "Mutemo taua pekngamo mur ke pomanga lememo tau
mule imo sipomo." Urana toto nge a nanasia hotonga nei hele ngana.
9 ✡Pe nenge teke a urana mana nge mele hel pe apoi poreke hel, nem a poia
poinga poreke ngana pe a longo hole taua NeHalang nena hotonga ke het lo.
10 ✡Mele nenge longo hole taua hotonga chonna unne, longo hole taua
hotonga mur lochloch ke het lo.
11 ✡Iange NeHalang hele ke teke, "O salau lange none nehei ero." Pe pule,
"O hune mele ero." Iok, nenge teke o salau lange none nehei ero pe o hune
mele, nem o longo hole taua NeHalang nena hotonga lochloch ke het lo.
12 ✡Letemo metene ke nek! Nga ure lochloch ngana nenge a heleleia pe a
popoia, a nanasia poinga nenge NeHalang poia lange imo lo. Nenge letena
ia imo pe mene mule imo nga lemo poinga poreke ngana mur.
13 ✡Iange mele nenge letena ia hehei pe hana ero, NeHalang lape letena ia
i ero pule nga etue nenge ta mes nga NeHalang matana ke nau teu at nge ita
elle pe elle. Pe mele nenge letena ia mele hel ke kokoes lape sana loiloi nga
etue nem ero.

A Henonou Hote Letemo Manmanna Ngana Nga Ume Mur Nenge A Popoia.

14 Titik mur, nenge teke none hele ke teke letena manmanna toto pe poia
ume urana ngana e nge halaua mele ero, non nem letena manmanna ngana
nem luna ero toto. Pe pule, letena manmanna ngana nem lape halaua i ero
toto.
15 ✡Iok, tira e ma liura e nena hengeron ero pe ana ngaunga ero.
16 Pe amo e nge imo lohaka pe hele lange i ke teke, "Non Palaungana pete
iong pe otu ke nek pe o uri ero." O hele lange i ke mau ia? O tungtung ana
ngaunga pe na hengeron mur pule? Lem helenga nem luna ero toto.

✡ **2:1:** Ume 10:34; Iei 2:9 ✡ **2:5:** 1Ko 1:26-28 ✡ **2:8:** Mat 19:19; Kal 5:14 ✡ **2:9:** Deu 1:17
✡ **2:10:** Lev 19:37; Num 20:7-12, 24; Mat 5:19 ✡ **2:11:** Exo 20:13-14; Rom 13:9 ✡ **2:12:** Kal 6:2; Iei
1:25; 1Pi 2:16 ✡ **2:13:** Mat 5:7; 18:32-35 ✡ **2:15:** 1Io 3:17

17 Ke a naue lo? Imo letemo manmanna nge NeHalang. Pe letemo
manmanna ngana nem luna ero toto pe lape mete sio mana ke lasus. Iange
a henonou hote letemo manmanna ngana nem nga ume urana ngana e ero
nenge a halaua mele.
18 ✡Iok, mele lape lohaka pe hele ke teke, “Ia potar? None letena man-
manna mana pe none pule poi menmene ume urana ngana mur. Pa nem,
ute pele ero.” Iok, iau lape e tuachol ia mele nem na helenga ke pomai koi,
“Nenge teke none nem letena manmanna mana pe poia ume urana ngana e
ero, lape henonoua letena manmanna ngana at nge iau ke mere? Iau lape
e henonou hote letek manmanna ngana lange iong nga lek ume mur nenge
lape e poia ke e halaua mele hel.”
19 Iong letem manmanna ke o teke NeHalang elle mana. Nem urana! Pe
uneinei mur pule leteria manmanna ngana elle mana ke pomange iong.
Pomalam te matau pe te loiloi toto.
20 Iong nge lape am hauaua iam! Nenge teke o poia letem manmanna
ngana nem ana ume unne ero, letem manmanna ngana nem lape mete sio
ke lasus mana.
21 ✡O naula nge rette Apraham. Non neu, NeHalang tal heke tote i ke i non
nge pengpeng nga matana iange teke hune tuna Isak ke poi nena tunginga
ia lange NeHalang.
22 ✡A naue lo? Apraham letena manmanna pe henonou hote letena
manmanna ngana nga poinga nenge poia nem.
23 ✡Ke poinga nenge Apraham poia nem, lohot ke pete tote NeHalang nena
helenga mur nenge tehas sue ke ulolo, nenge hele ke teke, “Apraham letena
manmanna toto nge NeHalang, pe letena manmanna ngana nem poia i
ke pengpeng toto nga NeHalang matana.” Pomalam te hetue Apraham ke
NeHalang neingana toto.
24 Ke imo anau, nenge teke letemo manmanna pe a henonou hote nga lemo
ume mur, lape a pengpeng nga NeHalang matana. Pe nenge teke letemo
manmanna pe a poia ume pele ero, lape letemo manmanna ngana nem
halaua imo ero toto.
25 ✡Iok he Rahap poi ke pomalam pule. Hei nem, salaunga kina mukam.
Pe ana hei, talkome teua hana nenge te utut kileng ana olounga pe halaua
iri ke te nanasia kue e nge altoto ke te ua. Pe nga poinga urana ngana nem,
NeHalang tal haka tote i ke i pengpeng toto nga matana.
26 Ke pomalam mele nenge letena manmanna pe poi hote ume urana
ngana e ero, letena manmanna ngana nem mete lo. Nenge teke opera tu teu
nga singira ero, ta mete lo. Ke nenge teke letera manmanna mana pe ta poia
ana ume e ero toto, letera manmanna ngana nem mete lo.

3

Tanau Ele Ara Hengetau Ke Nek.

1 Titik mur, imo lochloch ngana a lohot ke imo hetoronga ero. Iange a eteia,
imem hetoronga nemur, lape NeHalang nau teu at nge imem ke nek toto.
2 Ita ta losio ke kokoes nga poinga poreke ngana mur. Pe nenge teke mele
heleia helenga poreke ngana e ero toto, mele nem i non nge pengpeng toto.
Pe i lape nauele singina lochloch ke nek toto.
3 Anau langa kie nenge ta paue. Ta takue pe nanasia lemere ngana.
4 Iok, anau langa imot mur pule. Imot nemur te papalauna toto pe tuttula
palaungana takiskisia iri. Pe ute e nge kino mana tu nga imot palaungana

✡ **2:18:** Kal 5:6 ✡ **2:21:** Gen 22:9-12 ✡ **2:22:** Hip 11:17-18 ✡ **2:23:** Gen 15:6; 2Ch 20:7; Isa 41:8
✡ **2:25:** Jos 2:1-21; Hip 11:31

nem hoena nga ruach letena. Pe non nenge songongia imot neu aua ure sune
neu pe imot palleu song ke langa non neu lemene ngana.
5 Ke ure sune nem ume ke elle mana ke pomanga ara hengetau. Ara
hengetau i ute e nge kino mana pe tu teu nge ita. Pe pomere toto nge teke
i toto pe heleia ure papalauna?
Iok, letemo langa oan nge ngau ulu hite lomo letena. Oan nem talun ke
kino mana mukam, pe intele nga ae ina mur pe ngau lala ke palaungana toto
sapele.
6 ✡Pe ita ara hengetau pomalaka nga oan. Tu teu nga singira ke pomanga
poinga poreke ngana mur nenge tetu nga ich nei. Pe i nge heporeke tote tatu
ngara pe singira lochloch. Iange Non Poreke Ngana i sipona poi heke ae nem.
7 Hana halang tenau ele ure nemur nenge talngaria hihiong pe ngie mur
pe marehit pe ruo mur. Te hengau ngaua iri pe te hetottore iri ke tetu ke nek.
8 ✡Pe mele e nge nauele ana hengetau ke nek ero toto. Ara hengetau nei
malaka nga non achunga tana e nge kila ita erochro. I rara mana iange
achach.
9 Pe ita ta heto hekeke ara Non Soke pe Temere NeHalang nga ara hengetau
mur. Iok, tahul mule pe ta hele poreke mele nenge NeHalang i sipona ala hote
i ke nakuna mange i toto.
10 Pe nga ara hengetau elle nem, ta heto heke NeHalang pe penpeninga hot
mulmule ia. Titik mur, a poi ke pomai ero toto.
11 Imai ech lololo ngana pe ruach mesmes ngana, te pachot ngaria elle
mana kai?
12 Pe pero pe changal mai taria elle mana pule kai? Pe ae keng nganangana
lape rora hot kai nga haiia tana mai? Ero iam! Ech lololo ngana pe mesmes
ngana pachot ngaria elle mana ero. Nenge lololo, pachot ngana altoto nga
nenge mesmes.

Eteinga Toto Ngana.

13 Amo tei letena mallaha pe etei ngana poi ke nek toto? Teke poi pe mele
nem henonou hote i ke talsio tote i pe tu ke nek mana pe poia ume urana
ngana mur. Pomalam lape ta etei tote ke mele nem etei toto nga eteinga toto
ngana nem.
14 Pe nenge teke iong mele nenge sam chumchumchum pe o ngunngunu
halali, o palut rara ero.
15 Iange o etei ngam nem at nge NeHalang ero. O etei ngam nem at mana
nga ich nei. Pe pule Opepengpeng tunge lange iong ero. Non poreke ngana
tunge lange iong.
16 Ke nga nenge teke sam chumchum pe o ngunngunu hali, lape ramam
mallaha ke nek ero pe poinga poreke ngana halang lape te lohot.
17 Pe iri nenge te mene eteinga toto ngana nge at nge NeHalang, reria
poinga pomai: Te nanasia poinga nge pengpeng, pe te urana lange pekngaria
mur, pe tetu ke tenek ia iri, pe leteria poreke ia iri. Pe ramaria urana nge te
longo langa pekngaria mur leteria tuanin ngana mur, pe reria poinga urana
ngana mur nganangaria lohot, pe reria ume mur pe helenga mur te lohot ke
manmanna, pe te poia lange hulua lochloch ke elle mana.
18 ✡Iri nenge tenau ele hehei pe hana ke teare ke nek, aria ume ngana
ngana mur laka lohot ke poinga urana ngana mur.

4

A Tunge Imo Sipomo Lange NeHalang

✡ **3:6:** Mat 12:36-37; 15:11, 18-19 ✡ **3:8:** Rom 3:13 ✡ **3:18:** Mat 5:9; Hip 12:11

1 ✡Imo, lememo tau menmene poinga poreke ngana mur, pe lememo
ngamo nemur te palhel rara nga letemo. Pomalam, palinga hel pe hunelinga
mur te lohotot nge imo.
2 Lememo taua ure halang pe a mene iri ero. Ke pomalam a ngunngunu ia
mele hel pe a hune iri. Pe ure nenge lememo taua iri nem, a mene ero kura.
Pomalam, a hele inin pe a palhel pe a mene ero iange a onteia NeHalang ero.
3 Pe nenge teke a onteia NeHalang nga ure nemur, lape a mene iri ero pule.
Iange nga letemo nge teu a teke a mene ure nemur ke imo toro mana lemo
nenge halau mene imo pe mele ero ol.
4 ✡Imo nge a poreke toto iam! NeHalang na ngarang mur laka mele hel
nenge te poi ke machmam. Mele hel nenge muteria tau tote ure nemur nga
ich nei, muteria taua NeHalang ero toto. Ke mele hel nenge te teke tema la
mana nga ure nemur nga ich nei, NeHalang na ngarang toto laka iri.
5 NeHalang nena helenga nenge tehas sue ke ulolo, luna palaungana toto,
pe hele ke teke, “Ope nenge NeHalang hesio tele ke tu teu nge ita, teke i toro
mana nena ita.”
6 ✡Pe NeHalang letena porekeia ita ke halang. Pe nena helenga nenge tehas
sue ke ulolo, hele ke teke,
“NeHalang lemene ero toto ia
iri nenge tetal hekeke iri.
Pe I letena poreke toto ia
iri nenge tetal sio tototе iri
pe hekerkereng ia iri.”
7 ✡Iok, a tung tote imo lange NeHalang ol pe ames ke kerkereng toto pe
anau ala amo nge non poreke ngana. Pomalam lape non poreke ngana nem
ua hatal sapele imo.
8 ✡Ala rochroi toto nge NeHalang. Pomalam, lape NeHalang tu rochroi toto
nge imo. Imo nenge a popoi poinga poreke ngana, a lomo hote poinga poreke
ngana nemur nga letemo pe a helemlem mule letemo ke ma ke nek. Pe imo
nenge letemo nachnai a poia letemo ke elle mana nge NeHalang ol.
9 Letemo poreke ia lemo poinga poreke ngana mur pe a tang hot tote iri!
A hulia lemo melmelinga mur ke langa lemo tanginga mur. Pe a iech ngamo
nem mur ero ol pe nakumo hunun mana.
10 ✡Atal sio tote imo nga Non Soke matana, pe I lape inheke mule imo pe
tal heke tote imo langa lut.

O Henonou Perim Lange Mele Ero

11 Titik mur, a hele poreke pe a henonou perimo lange neingamo mur ero.
Mele nenge henonou penna lange neingana pe hele poreke i, hele poreke
hotonga ke het lo pe pule, hesilechlei hotonga. Pe mele nenge hesilechlei
hotonga, nanasia hotonga mur ero toto.
12 ✡Non elle mana nge tung hote hotonga mur. Pe I toro mana i non nenge
hesilechlei. Pe i toro mana i non nenge nauelele ure mur pe sisparachraia
ure mur. Pe iong itei nenge o teke o henonou perim lange neingam ke
pomam?

Imo Nenge A Teke Imo Toto, Anau Ala Amo Ke Nek

13 ✡Iok a longo, imo nenge a lohaka pe a hele ke a teke, “Heueu ma nge rou,
lape ta lohaka ke tala nga kileng tau ngana hel pe tatu ke hesinga elle. Pe ta
umumeia ara ume nemur nenge ta menmene umtutuna.”

✡ **4:1:** Rom 7:23 ✡ **4:4:** Rom 8:7; 1Io 2:15 ✡ **4:6:** Pro 3:34; 1Pi 5:5 ✡ **4:7:** Epe 6:12 ✡ **4:8:** Isa 1:16; Zec 1:3; Mal 3:7 ✡ **4:10:** Job 5:11; 1Pi 5:6 ✡ **4:12:** Rom 2:1; 14:4 ✡ **4:13:** Luk 12:18-20

14 ✡Iong o hele pulut mana. O eteia utar nenge lape lohot nge rou pule?
Iong opoi ke pomanga mo. Iange mo sio pe tu ke etue choro mana pe het
mule lo.
15 Iong, toinge o hele ke o teke, “Ita lape ta poi ke mai pe mai nga Non Soke
lemene ngana.”
16 Heueu panei o heto heke tote iong ke het lo. Pe palutinga pa nenge
pomam poreke toto.
17 ✡Pe mele nenge eteia ure urana ngana mur pe popoia ero, mele nem poia
poinga poreke ngana nga NeHalang matana ke het lo.

5

Imo Nenge Lemo Ure Halang Anau Ala Amo Ke Nek

1 Imo nenge lemo ure halang, a longo ke nek toto! Letemo hoa imo pe a
tangtang iange ure meena ngana halang lape te lohot nge imo.
2 ✡Lemo kole hoena nemur nenge a teke lape halaua imo, te lapusa hulu
lo. Pe pule kankan te ngau ule lemo hengeron mur ke het lo.
3 Pe lemo ure chalemlem ngana mur nenge koikoi pe hussu, singiria
karkare ulu ke het lo. Pe ure karkare ngana nemur henonou hot pengpengia
ke imo a poreke toto pule. Pe i lape ngau lala hite singimo ke pomanga oan.
A takiraurau lemo kole hoena nga halang nike ke at heueu nei.
4 ✡Pe a olia hana nenge te lamlamo amo ero. Pe hana nemur te tatara amo
nge NeHalang ke het lo. Pe Non Soke Nenge Palaungana Toto longe hana
nemur reria tanginga ke het lo.
5 ✡Imo atu nga ich nei, lemo ure halang pe atu ke a iech mana. Pe a helum
hote imo ke pomanga kie nenge lum toto pe tesie heke pe te hune ke mete.
6 Pe apoi poreke pe a hune atong mele hel nenge reria huna ero lange imo.

Tatu Kenek Mana Pe Tanau Ala Mana

7 ✡Titik mur, tatu ke nek mana pe ta nau ala mana nga Non Soke at mule
ngana. Anau lange non nenge tue ana ume pe kulkulele mene ana ngaunga
nge haka nga ich. Pe pule tu ke nek mana pe kulele mene pitte hesio ngana
nga ana etue.
8 ✡Pe imo pule a poi ke pomalam. A kulkulala mana pe ames ke kerkereng,
iange Non Soke ana etue nenge lape at muleia, at rochroi lo.
9 Titik mur, a ngunngunu hel nge imo ero, pomalam lape NeHalang
henonou hote lemo poinga poreke ngana mur ero pule. Ana non koi at ke
mes nga pele matana lo!
10 Titik mur, a nanasia poinga nenge hetatalonga mur. Teat pe te helele
nga Non Soke ene, pe ure meena ngana halang lohot nge iri. Pe atong mur te
chum ele pe te takis mene ure meena ngana nemur.
11 ✡Pe ita ta eteia ke iri nenge te poi ke pomam, te iech toto. Imo a longe
nananga nenge ne Iop lo? I takisia ana melmelenga pe tu ke nek mana. Pe
nga hoena, Non Soke hemas mule i. Ke ure nem, Non Soke teke hetoro ita ia.
Non Soke letena poreke toto ia ita pe poia ita ke nek toto.
12 ✡Titik mur, ure palaungana e pule pomai. A heto pulut mene NeHalang
ene ke hekerkereng ia lemo helenga mur ero. Pe a hetue ute pele nga ich nei
ero pule. Nenge teke a hele ke oe, a hele ke manmanna toto mana. Pe nenge
teke a hele ke ero, a hele ke ero ke manmanna. Pe nenge teke a heto pulut
mene NeHalang ene, lape NeHalang tuachol ia ke poreke lange imo.

✡ **4:14:** Psa 39:5, 11; Pro 27:1 ✡ **4:17:** Luk 12:47 ✡ **5:2:** Mat 6:19 ✡ **5:4:** Deu 24:14-15 ✡ **5:5:** Luk 16:25 ✡ **5:7:** Deu 11:14; Jer 5:24 ✡ **5:8:** Rom 13:11-12; 1Pi 4:7 ✡ **5:11:** Exo 34:6; Job 1:21-22; 2:10; Psa 103:8 ✡ **5:12:** Mat 5:34-37

Ta Hetalaulau Nga Letera Manmanna Ngana

13 Nenge teke ure meena ngana lohot nge amo e nge imo, mele nem
hetalaulau lange NeHalang. Pe nenge teke iechinga lohot nge amo e nge imo,
mele nem pule peupeu pe heto hekekeke NeHalang.
14 ✡Pe nenge teke amo e nge imo singina aleles, hekulo hetalaulaunga ana
hana mur aria ke teat nge i. Iange iri lape te hetalaulau hite i pe te pasiling
heke ure inangana ehech ngana lange i nga Non Soke ene.
15 ✡Pe nenge teke o hetalaulau lange NeHalang pe letem manmanna toto,
lape poia haleles ke het nge mele nem. Iange Non Soke i sipona hemas mule i.
Pe nenge teke mele nem poia poinga poreke ngana hel, NeHalang lape letena
ia nena poinga poreke ngana mur ero ol.
16 Ke pomalam a hele hote lemo poinga poreke ngana mur lange pekng-
amo mur pe a hetalaulau ke NeHalang hemas mule imo. Iange iri nenge
te pengpeng toto nga NeHalang matana, te hetalaulau ngaria lape lohot ke
kerkereng pe palaungana toto.
17 ✡Elaisa i non mana ke mange ita. Pe i hetalaulau ke pitte mol ero. Pe
pitte mol sio ero ke hesinga iri mol pe hakekena.
18 ✡Iok, ana non hetalaulau mule ke pitte mol ol. Pe la pitte sio at nga lut
nga tapa ke lome ich pe urelu te haka mule.

Ta Halaua Mele Ke At Mule Nge NeHalang

19 ✡Titik mur nenge teke amo e nge imo ua hot nga NeHalang na helenga
manmanna ngana pe mele mene teu mule i,
20 ✡letemo metene nei: Mele nenge mene mule neingana e nga poinga
poreke ngana mur, halaua neingana nem opene nga metenga lo. Pe pule,
lape NeHalang mene poinga poreke ngana mur halang pe saua iri ke te lasus
toto.

✡ **5:14:** Mak 6:13 ✡ **5:15:** Mat 17:18-20 ✡ **5:17:** 1Ki 17:1; 18:1 ✡ **5:18:** 1Ki 18:42-45 ✡ **5:19:** Kal 6:1 ✡ **5:20:** Pro 10:12; 1Pi 4:8

1 Petrus
Alalaha Elle Ngana Nenge Petrus Hasia

1 Iau Petrus koi ehas ia alalaha nei. Iau Iesus Kristus nena hekulkulonga.
E hasia alalaha nei ke lange NeHalang nena hana mur nenge hesilei hote
iri pe tetu lilis rara mana nga kileng hel nga ich. Ana kileng koi nemur: Nge
Pontus pe nge Kalasia pe nge Kapatosia pe nge Eisia pe nge Pitinia.
2 ✡Temere NeHalang letena tuanin hot tele nike ke hesilei hote nena
hana mur imo pe poia imo ke a pengpeng nga ume nenga Opepengpeng.
NeHalang teke a longo taua i pe a lohot ke a lemlem nga Iesus Kristus eina
nenga mete ngana.
E teke NeHalang henonou hot tote letena urana ngana lange imo pe poia
imo ke atu ke nek toto.

Kulkulalanga Manmanna Ngana

3-4 ✡Ta hele urana pe ta heto heke NeHalang nenge ara Non Soke Iesus
Kristus Temene. NeHalang letena ia ita ke palaungana toto pe tunge
maulinga heueu ngana nge ita nga nenge hemaul heke mule Iesus Kristus
nga metenga. Ke heueu ta kulkulele petanga nga ure urana ngana mur
nenge NeHalang talue nga tapa ke teke nena hana mur reria ia. Ke petanga
nemur, imo lape lemo ia, pe ute pele nge lape heporeke ero pe te erue ero pe
lape te poreke ero pule.
5 ✡Imo letemo manmanna nge NeHalang pe nena kerkerenga lape nauele
imo ke la het nga etue hetala ngana. Pe lape mene mule imo ke pomanga
letena tuanin hot ngana ia lo.
6 ✡Imo a amneia ure meena ngana halang nge te lohotot nge imo, pe nga
etue nem lape a iech toto.
7 ✡Ure meena ngana nemur te henonou hote ke letemo manmanna ngana
kerkereng toto nge Kristus ke kokoes pe ele haka toto nga um chalemlem
ngana nenge uruna ele haka toto. Um nem te holoa sue nga oan milang
ngana ke chalemlem pe i lape poreke mule pe tu ke koko ero. Pe letemo
manmanna ngana nem lape poia imo ke a mene hemalmalinga pe te heto
heke imo nga etue nenge Iesus Kristus lohot nga mallaha.
8 ✡Imo a esia i ero pe mutemo taua i pe heueu nei pule a esia i ero pe
letemo manmanna nge i pe iechinga lalalaua imo ke elela. Iechinga nem
palaungana toto nga iechinga mur lochloch pe nakura ero toto nge ta hele
urume nga harra.
9 Imo a iech toto iange a menmene ure nenge letemo manmanna ia – ngana
laka nenge NeHalang mene mule imo pe tunge maulinga langa opemo mur.
10 ✡Nge nike hetatalonga mur te haliu hote NeHalang letena urana toto
ngana nga maulinga nenge lohotot nge imo heueu nei. Pe te ume ke
kerkereng pe tenau teu la ke nek toto nga maulinga nei ana kue nenge
NeHalang lape tunge lange imo.
11 ✡Pe Kristus Opene tu teu luluch nge hetatalonga nemur pe hele lala nge
iri nga kue nenge Kristus lape takisia ana melmelenga pe nga hemalmalinga
palaungana nenge lape mene. Ke iri tenau teu laia pe te tango rara ke nek
toto ke te eteia itei toto nenge i Kristus pe ure nem lape lohot nga etue tei
toto.

✡ **1:2:** Rom 8:29; 2Te 2:13 ✡ **1:3-4:** Kol 1:12 ✡ **1:5:** Ioa 10:28; 17:11 ✡ **1:6:** Iei 1:2; 1Pi 5:10 ✡ **1:7:** Pro 17:3; Zec 13:9; Mal 3:3; Iei 1:3 ✡ **1:8:** Ioa 20:29; 2Ko 5:7 ✡ **1:10:** Mat 13:16-17 ✡ **1:11:** Psa 22; Isa 53; Luk 24:26-27

12 Pe NeHalang hemallaha hote lange iri ke teke reria ume nem lape
halaua iri siporia ero, reria ume nem lape halaua laka imo. Ke heueu nei
Opepengpeng sio at nga tapa ke hemute hana hel pule ke te haliu hote
helenga urana toto ngana lange imo. Pe angkelo mur te teke te etei teu la
ke nek toto nga helenga nem pule.

NeHalang Iua Ita Ke Teke Tatu Ke Ta Lemlem

13 Ke pomalam, a nauele singimo mur ke nek pe a tatalo ele letemo matana
ngana mur ke a poia ume. Pe a talue letemo ke la mana nga petanga nenge
lape te tunge lange imo nga etue nenge Kristus lohot nga mallaha pe a
kulkulele mene.
14 ✡Atu ke pomanga NeHalang tutuna mur nenge te longo tautau pe a
nanasia lemo poinga nenge nike ana ero. Nge nike letemo matana ero pe
a poia poinga poreke ngana nga lememo ngamo.
15 Pe heueu nei atu ke a lemlem nga ure lochloch ngana nenge a popoia, ke
pomange NeHalang nenge iua imo nge tu ke pengpeng.
16 ✡NeHalang nena helenga nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke, “A
lemlem iange Iau e lemlem.”
17 ✡Imo a heto tememo ia NeHalang nga etue nenge a hetalaulau. Pe
NeHalang mutena tau mene mele hel ero. I nanasia poinga elle mana ke
amnei teu langa hehei pe hana reria poinga mur lochloch. Ke pomalam, a
tutu ke pomanga kileng nei lemo kileng toto ia ero koi, pe letemo metentene
NeHalang pe a heto hekeke i.
18 Imo a eteia ke nge nike a nanas mene poinga nemur nenge lemo tete
mur te hesue lange imo pe atu ngamo poreke toto. Pe NeHalang mene mule
imo nga poinga porekreke ngana nemur. Pe mene mule imo nga ich ana ure
ero (nenge pomanga um chalemlem ngana nemur nenge ururia haka toto)
iange ure nemur lape te poreke.
19 ✡NeHalang mene mule imo laka nga ure nenge uruna haka toto. Ngana
laka nga Kristus eina nenge lemlem toto ke pomanga sipsip nenge ana
haleles unne ero pe hana tehun sio mene.
20 ✡NeHalang ala hote tapa pe ich ero kura pe hesilei hot tele Kristus. Pe
nga etue hetala ngana nemur Kristus lohot nga mallaha ke halaua imo.
21 ✡Ke letemo manmanna ngamo nge NeHalang nem, huna koi nge Kristus
nge NeHalang hemaul heke mule i nga metenga pe hemalmalia i. Ke
pomalam letemo manmanna ngana pe a kulkulala ngamo tu mana nge
NeHalang.
22 ✡Imo a longo taua helenga manmanna ngana ke ulolo pe nga poinga
nem a helemlem ia opemo mur ke mutemo tautaua titimo mur. Ol pe letemo
tau tote iri nga letemo toto.
23 Iange NeHalang nena helenga nem, poia imo ke pomanga te hoho mule
imo ke a lohot ke imo heueu ngana mule. Pe maulinga heueu ngana nei at
nga ure nenge metmete ero, at nga ure nenge tu ke maulul mana nenge tu
ke koko.
24 ✡Iange NeHalang nena helenga nenge tahas sue ke ulolo, hele ke teke,
“Hehei pe hana lochloch tepoi
ke pomalaka nga heilil.
Pe reria hemalmalinga mur tepoi
ke pomalaka nga heilil uraurau ana rorana mur.
Heilil mur lape te mete

✡ **1:14:** Rom 12:2; Epe 2:3; 4:17-18 ✡ **1:16:** Lev 11:44-45; Mat 5:48 ✡ **1:17:** Rom 2:11; Hem 2:23 ✡ **1:19:** Ume 20:28; Hip 9:12-14 ✡ **1:20:** Epe 1:4; 2Ti 1:9-10 ✡ **1:21:** Ioa 14:6; Rom 5:1-2 ✡ **1:22:** Ioa 13:34; Rom 12:10 ✡ **1:24:** Isa 40:6-8

pe roraria mur lape te tualolo sio,
25 pe Non Soke nena helenga lape tu ke koko.”
Helenga nei i helenga urana toto ngana nenge te haliu hote lange imo.

2

1 ✡Ke pomalam a hile poinga poreke ngana mur lochloch nenge amo hengetau nachnai pe a memeleia mele hel reia urelu pe a hele porekreke mele hel pe a penpen ia iri.
2 Apoi ke pomange mamau mur. Iri muteria tau tote siu eina nenge tunge maulinga lange iri. Ke pomalam mana, imo mutemo tau tote NeHalang nena helenga. Iange helenga nem lape he kerkereng ia opemo pe letemo manmanna ngana puo ke palaungana pe lape a mene maulinga.
3 ✡Iange NeHalang nena helenga nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke,
“Imo a totoia pe a amnei urume ke Non Soke i non nge urana toto.”

Iesus I Um Nenge Maulul

4 Ai at nge Non Soke ol. Non Soke i um maulul ngana nenge urana toto nenge NeHalang hesilei hote pe hehei pe hana te teke poreke ke lemeria ero ia.
5 ✡Imo pule apoi ke pomanga um mur nenge te maulul nenge NeHalang hemes nena tunginga ana pele ia, pe a lohot ke imo tunginga ana hana pengpeng ngana mur nenge a popoi tunginga lala nge I. Pe NeHalang Opene tu luluch nge imo pe longala ke mene lemo tunginga mur nga ume nenge Iesus Kristus poia.
6 ✡Iange NeHalang nena helenga nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke,
“A naue lo? E hemes sue um e
nga kileng nenge Sion.
Um nem urana toto
pe i um kerkereng ngana ia
nenge ratua ele pele,
Pe mele nenge letena manmanna nge i
lape meia i ero.”
7 ✡Ke um nei lohot ke um urana toto ngana nge imo nenge letemo manmanna. Pe iri nenge leteria manmanna ero,
“Um nenge pele ana lelenga mur te hesis ia,
lohot ke i um kerkereng ngana
nenge ratua ele pele.”
8 ✡Pe NeHalang nena helenga e pule hele ke teke,
“I um nenge lape poia hehei pe hana ke te singsingo
pe i um nenge lape poia iri ke te losio.”
Te singsingo iange te longo ole taua helenga urana toto ngana. Pe NeHalang letena tuanin hote iri nike ke lape te poi ke pomam.
9 ✡Pe imo hana ana mata nem, NeHalang hesilei hote imo ke nena hana mur ia imo. Pe a lohot ke imo tunginga ana hana mur nenge a umume nge i nge i naungaala ana non, pe a lohot ke imo hana nge pengpeng pe isipona nena hana mur imo. NeHalang poia imo ke pomai iange teke a haliu hote ure urana ngana mur lochloch, nga nenge mene hote imo nga kileng au ngana ke ateu langa nena lemenge nenge urana toto.
10 ✡Nge nike, NeHalang nena hana mur imo ero pe heueu nei nena hana mur imo ol. Nge nike NeHalang letena ia imo ero toto pe heueu nei letena toto ia imo.

✡ **2:1:** Epe 4:22; Iei 1:21 ✡ **2:3:** Psa 34:8 ✡ **2:5:** Epe 2:21-22; Hem 1:6 ✡ **2:6:** Isa 28:16; Epe 2:20 ✡ **2:7:** Psa 118:22 ✡ **2:8:** Isa 8:14 ✡ **2:9:** Deu 7:6; 14:2; Isa 9:2; Ume 26:18; Epe 5:8 ✡ **2:10:** Hos 2:23

11 ✡Titik mur pe liliuk mur, imo hana lomonmona ngana mur mana nga ich
nei. Pe e hele ke kerkereng toto lange imo ke a kangkanga toto nga poinga
poreke ngana nemur nenge singimo lemene tautaua, iange lape ure nemur
tepoi ele lemo kue nenge a lohot ke a urana nga opemo.
12 ✡Hehei pe hana nenge leteria manmanna ero, ngaria la tetu luluch nge
imo pe e hele ke kerkereng toto lange imo ke atu ke nek toto luluch nge iri.
Ke nenge teke te hele poreke imo kura lape te naue ure urana ngana mur nge
a popoia pe te heto heke NeHalang nga etue nenge Kristus at mule ia.

A Longo Taua Hehei Pe Hana Nenge Tenau Elele Imo

13 ✡Apoi ke pomai nga Non Soke ene: A longo taua iri nemur nenge
tenau elele imo nga ich nei. A longo taua naungaala ana non iange i nena
kerkerenga ele haka toto.
14 Pe pule a longo taua hana nemur nenge naungaala nem kulosia iri ke
te tunge melmelenga ke te hepengia hehei pe hana nenge te popoi poinga
poreke ngana. Pe te poia helenga urana ngana ke te hekerkereng ia iri nenge
te popoi poinga nge urana.
15 ✡Iange nga NeHalang lemene ngana, teke a poia ure urana ngana mur
ke hereng ia hehei pe hana nenge leteria manmanna ero, nga reria helenga
pallaklaka ngana mur nenge tetue lala nge imo.
16 Atu ke apoi tetele mana ol. Pe apoi singimo ia apoi tetele ngamo nem nga
poinga poreke ngana e ero. Atu ke pengpeng ke pomanga NeHalang nena
ume ana hana mur.
17 ✡Apoi ke nek lange hehei pe hana lochloch. Mutemo taua titimo mur pe
liliumo mur. Atal haka tote NeHalang. Pe a longo taua naungaala ana non.

Ta Nanasia Kristus Ke Ta Takisia Melmelenga

18 ✡Imo nenge aume manmana nge hana hel, a tung tote imo lange amo
aehuna mur pe apoi ke nek toto lange iri. Pe apoi ke pomam lange aehuna
nemur nenge te neknek pe te urana lala nge imo pe pule nge nemur nenge
tepoi porekreke imo.
19 Iange mele nenge tepoi poreke pe letena metene NeHalang ke takisia
melmelenga, NeHalang lape poi ke urana lange i.
20 ✡Nenge teke a poia poinga poreke ngana e pe te palia imo, lape a mene
ute pele nge urana nga nem ero. Pe nenge teke a poia poinga nge urana pe
te tunge melmelenga lange imo, NeHalang lape poi ke urana lange imo.
21 ✡Pe melmelenga mur te lohotot nge imo iange NeHalang hesilei hote imo
ke a nanasia Kristus apena munna nga ana melmelenga nenge takisia.
22 ✡"Kristus poia poinga poreke ngana e ero,
pe channanga ia helenga e ero."
23 ✡Hehei pe hana te hele poreke i pe hele ala ana ero, pe takisia melmelenga
pe tamal hote helenga pele nge teke tuacholia ero. Tung mene ure nem lange
NeHalang iange NeHalang amnei teu ngana nga ure mur pengpeng toto.
24 ✡Kristus takisia rera poinga poreke ngana mur nga singina ke laia nga
manga toto. Ke pomalam ta hile rera poinga poreke ngana mur pe ta talun
ke ta nanas mene poinga nge pengpeng, iange ta mene maulinga nga nena
chanchan munna mur.
25 ✡Imo apoi ke pomanga sipsip nenge saleke ke nanasia kue e nge altoto pe
heueu nei, NeHalang mene mule imo ke a nanasia naualanga ana non nenge
nauelele opemo mur.

✡ **2:11:** Kal 5:17, 24 ✡ **2:12:** Mat 5:16 ✡ **2:13:** Tit 3:1 ✡ **2:15:** 1Pi 3:16 ✡ **2:17:** Rom 12:10 ✡ **2:18:** Epe 6:5 ✡ **2:20:** 1Pi 3:14, 17 ✡ **2:21:** Mat 16:24; Ioa 13:15 ✡ **2:22:** Isa 53:9 ✡ **2:23:** Isa 53:7; 1Pi 3:9 ✡ **2:24:** Isa 53:5-6; Rom 6:11 ✡ **2:25:** Ezk 34:5-6; Mat 9:36; Ioa 10:14; Hip 13:20-21

3

Hehei Pe Eria Mur

1 ✡Ke pomalam mana, imo hehei nenge alei a longo taua emo mur. Pe
amo hel, eria mur leteria manmanna nga NeHalang nena helenga ero. Pe
lemo helenga pele lape hulia iri ero, lemo poinga mur mana lape hulia iri ke
leteria manmanna.
2 Nga nenge teke te naue imo nge atal heke totote iri pe a nanas tau tote
NeHalang nena poinga.
3 ✡Ke pomalam a lule palpalumo ina pe a nene nananga chalemlem ngana
pe a heronia hengeron urana ngana mur ke a hemalmal heke imo ero.
4 Nakumo urana ngana nenge lape tu ke koko, lohot at laka nga ngamo
nenge tu teu nge imo – nge maluch pe tu ke nek manmana pe nakuna urana
toto nga NeHalang matana.
5 Iange nge nike hehei nenge leteria manmanna nge NeHalang te nanasia
poinga nei, ke te hemalmalia ngaria mur nga reria poinga nenge tetu ke nek
mana pe te longo tautaua eria mur.
6 ✡Ke he Sara poi ke pomam. I longo taua Apraham pe hetue i ke ana
naualanga. Pe nenge teke imo hehei mur a poia poinga nge pengpeng pe
a mataua ute pele ero lape he Sara tutuna mur laka imo.
7 ✡Ke pomalam mana, imo hana nenge a lei, atu luluch nge lemo hehei mur
pe letemo ia iri iange iri kikiria ero. Pe a tal heke tote iri pe a poia iri ke
nek iange lape imo ul ke a mene NeHalang nena tunginga nenga maulinga.
Pomalam ute pele lape poi ele lemo hetalaulaunga ero.

Ta Takisia Melmelenga Nga Rera Poinga Urana Ngana

8 Iok laol, e teke imo lochloch ngana atal sue imo pe letemo elle pe letemo ia
pekngamo mur ke a amneia melmelenga luluch nge iri pe mutemo tau helel
pe anek helel nge imo.
9 Nenge teke mele hel tepoi poreke imo, a tuacholia nga poinga poreke
ngana e ero. A tuacholia nga nenge a onteia NeHalang ke poi ke urana lange
iri. Iange NeHalang iua imo ke nena hana mur imo pe lape poi ke urana
lange imo.
10 ✡Iange NeHalang nena helenga nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke,
“Mele nenge mutena ke teke
tu ke iech manmana
pe teke nena kilanga lohot ke urana toto,
ana hengetau pal haka sio ia
helenga poreke ngana e ero.
Pe hile tote poinga nenge pallaklaka
nga nena helenga mur.
11 Pe hul rumena ia poinga poreke ngana
pe poia poinga nge urana;
pe tango rara tote tunga nge nek
pe nanas tau tote.
12 Iange Non Soke nauelele laka
iri nenge te popoia poinga nge pengpeng
pe longo lala nga reria hetalaulaunga mur.
Pe Non Soke letena inin tautaua
iri nenge te popoi poinga poreke ngana.”
13 Nenge teke mutemo toto ke a teke a poia poinga nge urana, itei lape poi
poreke imo?

✡ **3:1:** Epe 5:22 ✡ **3:3:** 1Ti 2:9 ✡ **3:6:** Gen 18:12 ✡ **3:7:** Epe 5:25 ✡ **3:10:** Psa 34:12-16

14 ✡Pe nenge teke a amneia melmelenga nga poinga urana ngana nenge a
poia, NeHalang lape poi ke urana lange imo. “A mataua mele ero pe letemo
meena ero.”
15 Pe a heto heke Kristus pe a talue i ke i Non Soke nga letemo. Pe kokoes a
tatalo ala ke a tuachol ia iri nenge te onteitei ia imo nga ure nenge a kulkul
elele, pe a tuacholia reria onteinga nga poinga nge urana.
16 ✡A kangkanga toto nga poinga poreke ngana, pomalam lape a hemeia
iri nenge te hele porekreke imo nga lemo poinga urana ngana mur nenge at
nge Kristus.
17 Nenge teke NeHalang lemene, ta takisia melmelenga nga rera poinga
urana ngana mur, pe nem urana nga nenge ta takisia melmelenga nga rera
poinga poreke ngana mur.
18 Iange Kristus poia poinga poreke ngana e ero pe I mete ke elle mana pe
ero ol. Mete ke saua ita lochloch rera poinga poreke ngana mur pe mene
ita ke tala nge NeHalang. Kristus i non toto pe te hune i ke singina mete ke
manmanna. Pe NeHalang Opene hemaul heke mule i ke tu ke maulul.
19 Ke NeHalang Opene nem poia i ke la haliu hot lange ope nemur nenge
tetu nga tuele au ngana
20 ✡iange ope nemur te longo ole taua NeHalang nge nike nga etue nenge
Noa. Pe NeHalang kulele menmene iri nga etue nenge Noa umumeia nena
imot. Pe hehei pe hana iri rahtele mol mana teteu nga imot nem ke te eleis
maul ngaria nga ech.
21 Pe ech nem heilangia henuninga nenge hemaulia imo, pe i henuninga
nenge lomo sue much nga singimo ero. I helenga kerkereng ngana nenge
hehei pe hana te poia lange NeHalang nga hulua mataria ke te teke te
nanasia Iesus Kristus iange NeHalang hemaul heke mule i nga metenga ke
ulolo.
22 Pe Iesus Kristus lohaka langa tapa ke are nga NeHalang ilina ele nenga
pen tamalmal lo. Ke heueu nei nauele lochloche angkelo mur pe angkelo
nemur nenge pingaria iuiu nga reria kerkerenga mur.

4

Ta Hulia Rera Poinga Mur Pe Tatu Mana Nge NeHalang

1 ✡Kristus amneia melmelenga nga singina ke halaua ita, ke pomalam a
tatalo ala pe ames ke kerkereng ke a takisia melmelenga pule ke pomange i.
Iange i nenge takisia melmelenga nga singina nem, lemene ero toto poinga
poreke ngana ol.
2 Imo a tutu ia singimo nga ich kura pe nga etue unne nenge tu nei ol, ames
ke kerkereng ke a nanas mene NeHalang lemene ngana. Pe poinga poreke
ngana nemur nenge hehei pe hana muteria tautaua, a nanasia ero.
3 ✡Iange nge nike a nanas mene poinga nenge hana nenge te eteia NeHa-
lang ero te popoia ke mala toto. Ngana laka poinga nemur nenge: A salaulau,
a nanas mene singimo lemene ngana mur, a inin ke amo hauaua, a inin ech
kerkereng ngana pe a popoi poinga poreke ngana pe a heto hekeke ae tapuna
mur.
4 Pe iri nenge te eteia NeHalang ero nem, te hele poreke imo iange te ruraia
imo nge a koko teu luluch nge iri ero pe a poia poinga poreke ngana nemur
ero ol.
5 ✡Pe iri siporia lape te hele ala toroi aria lange i nenge tatalo ala ke amnei
teu langa iri nenge te maulul pe iri nenge te mete reria poinga mur.

✡ **3:14:** Isa 8:12-13; Mat 5:10; 1Pi 2:20; 4:14 ✡ **3:16:** 1Pi 2:12 ✡ **3:20:** Gen 6–7 ✡ **4:1:** Rom 6:2, 7
✡ **4:3:** Epe 2:2-3 ✡ **4:5:** Ume 10:42

6 Iri nenge te mete te longe helenga urana toto ngana ke ulolo pe lape
te amnei teu lange iri nga reria poinga mur nenge tetu ke te maulul pe te
popoia. Ke het pe operia mur tela ke tetu luluch sapele nge NeHalang.

Ta Poia Ume Nga Tunginga Nenge NeHalang Tunge At Nge Ita Kenek

7 ✡Ure lochloch te hetala ngaria heroi lo. Ke pomalam a rahit ele letemo
tuanin ngana ke song ke mallaha ol pe ute pele poi ele a hetalaulau ngamo
ero.
8 ✡Ure nenge palaungana toto, ngana laka nenge mutemo tau tote pekng-
amo mur iange nenge teke mutemo taua pekngamo mur, letemo metene
reria poinga poreke ngana mur ero ol.
9 ✡A long teua hehei pe hana nga lemo pele pe a poi helenga loulou ia ero.
10 ✡NeHalang tunge tunginga kuenkuena ngana mur lange imo elle pe elle
ke a halaulaua hehei pe hana, ke pomalam a nauele tunginga nemur ke nek.
11 Ke nenge teke mele mene tunginga nenge haliunga ana, iok, o haliu
hotote NeHalang nena helenga mur. Pe mele nenge mene tunginga nenge
ume ke halaulaua hehei pe hana, o popoia ume nem nga NeHalang kikina
ngana nenge tunge lala nge iong. Nenge teke a poi ke pomai lape hehei pe
hana te heto heke NeHalang nga ure lochloch ngana nenge Iesus Kristus
poia, pe te heto heke ene nga kikina ngana ke koko. Manmanna.

Ita Kristus Nena Hana Mur Ta Takisia Melmelenga Ke Pomange I

12 Titik mur pe liliuk mur, a ruraia melmelenga poreke ngana nenge
lohotot ke ollaka hotote imo nem ero.
13 ✡A iech mana iange a takisia melmelenga nem ke pomange Kristus nge
takisia melmelenga. Pe lape a iech toto ol nga etue nenge at muleia kikina
ngana pe ene nenge palaungana toto song hot nga mallaha.
14 ✡Imo a nanasia Kristus pe a rahite ene. Pe nenge teke hehei pe hana te
hele poreke imo a iech mana, iange NeHalang Opene nenge kikina toto pe
ene nenge palaungana toto, tu luluch nge imo.
15 Hana hel te takisia melmelenga iange te poia poinga nemur: Te hunun
hana pe te kemkeme pe te heporeke hehei pe hana tetu ngaria. Nenge teke o
takisia melmelenga nga poinga nenge pomachmau, o meia iong mule iange
iong sipom o poia.
16 Pe nenge teke letem manmanna nge Kristus pe te poia melmelenga ke
lohot nge iong o meia iong nga nem ero. O heto heke NeHalang nga nem
iange te hetue imo ke ‘Kristus nena hehei pe hana mur’.
17 Iange etue nenge NeHalang amnei teu lala nga hehei pe hana reria
poinga mur lohot lo pe lape talune ume nem nge nena hana mur ita. Ol pe
pomere nge hehei pe hana nenge lemeria ero nge te longo taua NeHalang
nena helenga urana toto ngana?
18 ✡Iange NeHalang nena helenga nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke,
“NeHalang mene mule nena hana mur
pe poia iri ke te pengpeng nga matana.
Pe nenge teke iri te takisia ure meena ngana mur nga kue nem
lape pomere nge iri nenge tehul rumeria ia NeHalang
pe iri nenge te popoi poinga poreke ngana?
Iri lape te poi ke pomere toto?”
19 Ke pomalam iri nenge te amneia melmelenga nga NeHalang lemene
ngana, urana nge te tung tote iri lange NeHalang iange i ala hote iri. Pe i
lape nanasia nena helenga ke halaua iri ke pomanga hele ngana ia.

✡ **4:7:** Rom 13:11-12 ✡ **4:8:** 1Pi 1:22 ✡ **4:9:** Hip 13:2 ✡ **4:10:** Rom 12:6-8 ✡ **4:13:** Ume 5:41; Iei 1:2; 1Pi 1:6-7 ✡ **4:14:** 1Pi 2:20 ✡ **4:18:** Pro 11:31

5

Almasinga Ana Hana Mur Aria Ume

1-2 ✡Imo lape a mene hemalmalinga palaungana nenge Kristus nenge
NeHalang lape hemallaha hote, pe iau lape e mene pule pe iau almasinga
ana non pe e naue Kristus nge takisia ana melmelenga mur. Ke pomalam e
teke e hekerkereng ia almasinga ana hana mur nenge tetu luluch nge imo. E
hele ke kerkereng toto lange iri ke pomai koi:
A nauele NeHalang nena hana mur ke nek ke pomange hana nenge tenau
elele sipsip mur. A poia ume nem nga lememo ngamo ke pomanga NeHalang
lemene ngana pe a poia ke pomanga mele ech imo ia ero. Pe a poia nga
mutemo ngamo nga umtutuna ero, a poia nga lememo ngamo toto nenge
a teke aume mana.
3 ✡NeHalang talue nena hana mur ke teke a nauele iri, pe a mene lemo put
pe a keres ke a teke te nanas tau mene lemo ngamo ero. Imo muka ia poinga
urana ngana ke a henonou hote lange iri ke te nanasia.
4 Pe nga etue nenge Naualanga Ana Non Nenge Soke Toto puris, lape tunge
maulinga ke koko ana iengiengka lange imo. Pe iengiengka nem nakuna
urana toto ngana lape het sio mule ero ol.
5 ✡Pe imo lolomele mur a longo taua amo almasinga ana hana mur, pe
imo lochloch ke atal sue imo lala nge imo elle pe elle. Iange NeHalang nena
helenga nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke,
"Hana nenge tetal hekeke iri,
NeHalang nena ngarang mur ia iri.
Pe hana nenge tetal susue iri,
NeHalang poi ke urana toto lange iri."
6 ✡Atal sue imo nga NeHalang matana iange i kikina ngana halang nge lape
halaua imo, pe lape heto heke imo nga etue nenge isipona talue ke teke poia.
7 ✡A tunge letemo meena ngana mur lochloch lange i iange i poi ke nek lala
nge imo.
8 ✡A tatalo ala pe anau ala amo ke nek iange lemo ngarang Satan, poi ke
pomanga huros inolo e nenge ene laion ke alngana onrungrung pe i rarara
ke tangtango mele hel ke teke hunune iri.
9 ✡Pe imo asei heke i ero, ames ke kerkereng nga letemo manmanna ngana
iange a eteia ke titimo mur nenge leteria manmanna nga kileng lochloch
ngana nga ich, te amneia melmelenga nenge pomam pule.
10 Pe NeHalang nenge poi ke urana toto atat nge ita, iua imo nga ume nenge
Kristus poia ke atu luluch nge i nga nena lemenge palaungana nenge tu ke
koko. Pe imo lape a takisia melmelenga nga etue choro ngana mana, ke het
pe NeHalang isipona lape almas heke mule imo pe hekerkereng ia letemo
manmanna ngana pe poia imo ke ames ke kerkereng pe poia imo ke atu ke
kerkereng nge Kristus.
11 I toro mana kikina ngana tu ke koko. Manmanna.

Helenga Hetala Ngana Mur

12 ✡Iau e naue ke tira Sailas nanas tau tote Non Soke. Pe i halaua iau ke
hasia lek helenga chonna nei, nenge e hele pe e hekerkereng ia imo nge
NeHalang nge i non nge poi ke urana toto at nge ita. Ke pomalam ames ke
kerkereng nga nei.

✡ **5:1-2:** Ioa 21:15-17; Ume 20:28 ✡ **5:3:** 2Ko 1:24; Pil 3:17; Tit 2:7 ✡ **5:5:** Pro 3:34; Epe 5:21; Iei 4:6 ✡ **5:6:** Mat 23:12; Luk 14:11; Iei 4:10 ✡ **5:7:** Mat 6:25-30 ✡ **5:8:** 1Te 5:6 ✡ **5:9:** Epe 6:11-13; Iei 4:7 ✡ **5:12:** Ume 12:2, 25; 13:13; 15:22, 37-40

13 ✡NeHalang hesilei hote nena hana mur nge Papilon (Rom) pule ke tetu
teu nga NeHalang nena mata ke mange imo. Pe iri te hekule reria apalanga
lange imo pule. Pe Makus nenge poi ke manga tuk ia toto hekule nena
apalanga lange imo pule.
14 A sisa perimo luluch nge pekngamo mur pe a poia nga NeHalang ene. E
hetalaulau amo ke imo lochloch ngana nenge a nanasia Kristus atu ke nek.
Ngana laka lom.

✡ **5:13:** Ume 12:2; 2Ti 4:11

2 Petrus
Alalaha Nai Ngana Nenge Petrus Hasia

1 Iau Simon Petrus koi ehas ia alalaha nei. Iau Iesus Kristus nena
hekulkulonga nenge e umume nge i. Pe ehas ia alalaha nei ke lange imo
nenge NeHalang pe ara Hemasinga Iesus Kristus te heurana ia imo pe te
hepengpeng tote imo ke letemo manmanna ngana urana toto ke pomange
imem.
2 E hatalaulau amo ke a etei tote NeHalang pe ara Non Soke Iesus pe nga
kue nei NeHalang letena urana ngana pe nena nekinga lape puo ke elela toto
nge imo.

Iunga Nenge Tatu Ke Pomanga NeHalang Iu Ngana Ia Ita

3 Nga Iesus nena kerkerenga palaungana, NeHalang tunge ure lochloch
ngana nenge mutera taua ke halaua ita ke tatu ke pomanga NeHalang nena
hana mur ita. Pe ta mene ure nemur iange ta eteia NeHalang pe NeHalang
iua ita ke la tatu luluch nge i nga nena iechinga palaungana nga nena
lemenge.
4 Pe nga nena iechinga pe lemenge nem, NeHalang hele ke teke tunge
tunginga urana ngana mur nge papalauna toto at nge ita. Pe tunginga nemur
poia ita ke nakura nge ta ua hot nga poinga poreke ngana mur nga ich pe tatu
ke ta pengpeng toto ke pomange NeHalang.
5 Ke pomalam aume ke kerkereng ke letemo manmanna ngana lohot ke
urana toto ol. Pe a poia nga kue nei: A talue poinga urana ngana ke la luluch
langa letemo manmanna ngana, pe letemo matana ngana la luluch nga lemo
poinga urana ngana.
6 ✡Pe poinga nenge a nauele singimo lemene ngana mur, a talue ke la
luluch nga letemo matana ngana, pe poinga nenge ames ke kerkereng ke a
takisia melmelenga, la luluch nga poinga nenge a nauele singimo lemene
ngana mur. Pe poinga nenge a nanas mene NeHalang lemene ngana, a talue
ke la luluch nga poinga nenge ames ke kerkereng ke a takisia melmelenga.
7 Pe poinga nenge apoi ke nek lala nge NeHalang nena hana mur, a talue
ke la luluch nga poinga nenge a nanas mene NeHalang lemene ngana, pe
poinga nenge mutemo taua hehei pe hana, la luluch nga poinga nenge apoi
ke nek lala nge NeHalang nena hana mur.
8 Nenge teke poinga nemur tetu teu nge imo pe tepuo ke kerkereng, lape a
etei ngamo nga ara Non Soke Iesus Kristus het sio ero.
9 Pe nenge teke poinga nemur tetu teu nge imo ero, apoi ke pomalaka nge
mele nenge matana hit pe es mene ure nenge rochroi mana pe letena metene
NeHalang nge helemlem ia i nga nena poinga poreke ngana mur nenge nike
ana ero ol.
10 Ke pomalam titik mur pe liliuk mur, aume ke kerkereng toto ol ke
NeHalang nena iunga pe hesilei hot ngana ia imo nem lohot ke manmanna.
Iange nenge teke apoi ke pomai lape letemo manmanna ngana losio ero toto.
11 Pe lape te hero ele imo pe te mene imo ke ateu langa naualanga pe
nekinga ana kileng nenge tu ke koko, nenge ara Hemasinga pe ara Non Soke
Iesus Kristus nauele.

Helenga Hetatalonga

✡ **1:6:** Kal 5:22-23

12 Ure nemur te hetore lange imo ke a eteia iri pe a rahite helenga
manmanna ngana ke kerkereng nga letemo ke ulolo pe iau e helete metene
mulmule imo.
13 Iau e teke urana nge e helete metentene imo nga etue nenge etu ke e
maulul kura,
14 ✡iange e eteia ke lape e i hot nga singik nenge ich nei ana ke pomanga
ara Non Soke Iesus Kristus hemallaha hot ngana ia at nge iau.
15 Ke pomalam eume ke kerkereng toto ke e teke letemo metene ure nemur
ke kokoes nga etue nenge e mete ke ela lo.
16 ✡Imem mo nenene ara Non Soke Iesus Kristus at ngana pe nena kerk-
erenga lala nge imo pe nananga nem mele olou heke mene ero. Iange imem
monau tote nga matamem nge lohot ke i non palaungana nga NeHalang
nena lemenge.
17 ✡Temere NeHalang hemalmalia i nga nena lemenge pe tal heke tote ke
i non palaungana. Pe nga etue nem, NeHalang nenge tualeme toto, nena
helenga lohot ke teke, “Tuk toto koi nei, nenge mutek tau tote pe e iech toto
nge I!”
18 Ke imem sipomem mo longe helenga nei nge sio at nga tapa, nga etue
nenge motu luluch nge i nga hengene nenge NeHalang.
19 Nenge nei poia imem ke mo eteia ke helenga nenge hetatalonga mur te
haliu hotote manmanna. Ke imo, urana nge a longe pe a nanasia ke nek ke
pomanga a nanas tau ngamo ia lemenge nenge tualeme nga kileng au ngana.
Pe a nanas mene ke la Kileng rir hatalia imo pe Itoch uachuach ana lohaka
ke mes nga letemo.
20 Pe e teke a eteia nei ke nek: Helenga hetatalonga mur nenga NeHalang
nena alalaha, mele pele nakuna ero toto nge hele urume luria nga i sipona
letena matana ngana.
21 ✡Iange helenga hetatalonga lohot nga hetatalonga mur leteria matana
ngana mana ero. Iri te haliu hotote NeHalang nena helenga nenge Opepeng-
peng tunge lala nge iri.

2

Hetatalonga Pallaklaka Ngana Mur

1 ✡Nge nike hetatalonga pallaklaka ngana mur te lohot ke tetu luluch nge
hehei pe hana nge Israel, pe heueu nei hetoronga pallaklaka ngana mur lape
te lohot ke tetu luluch nge imo. Pe lape te hetoro koukoua hehei pe hana ke
leteria manmanna nge Kristus ero ol. Hetoronga pallaklaka ngana nemur,
Kristus mete ke ol mule iri nga poinga poreke ngana kikina ngana, pe iri
lemeria ero ia I. Ke iri siporia lape te heporeke mule iri ke ueiuei toto nga
reria poinga nem.
2 Hana halang lape te nanasia hetoronga pallaklaka ngana nemur reria
poinga poreke ngana mur. Ke nem mana lape poia iri nenge leteria
manmanna ero ke te hele poreke kue manmanna ngana.
3 Iange hetoronga pallaklaka ngana nemur, muteria ke te teke reria
umtutuna halang pe lape te tuachong hot laka nge imo, nga reria nananga pa
nenge te olou heke mene pe te heleia ke haria urana mana ia. Pe NeHalang
amnei teu lange iri nge nike ke ulolo pe tatalo ala mana ke teke heporeke iri
ol.
4 ✡Iange nge nike nga etue nenge angkelo mur te poia poinga poreke
ngana, NeHalang renge iri ero. Te kale iri pe tesau sue iri ke tela nga oan

---

✡ **1:14:** Ioa 21:18-19; 2Ko 5:1 ✡ **1:16:** Mat 17:1-5 ✡ **1:17:** Mat 17:5 ✡ **1:21:** 2Ti 3:16; 1Pi 1:11-12
✡ **2:1:** Mat 24:11; Iut 4 ✡ **2:4:** Iut 6

nga kileng au ngana pe tema ke te kulele etue nenge NeHalang lape amnei
teu lange iri nga reria poinga mur.
5 ✡Pe pule nga etue nenge Noa, hehei pe hana nga ich te longo ole taua
NeHalang pe NeHalang renge iri ero pe poia ech ke hot ke taua kileng. Pe
I halaua Noa pe iri hel pule nge iri rahtele nai ke te maulul. Noa i non nenge
haliu hotote poinga nenge tatu ke pengpeng nga NeHalang matana.
6 ✡Pe pule NeHalang heporeke tuele tana nenge Sotom pe Komora nga
nenge hengau lulue nga oan ke het sio toto. NeHalang poia ke pomau ke teke
heneue hehei pe hana nenge te longo ole tautaua i.
7 ✡Pe I halaua Lot ke tu ke maulul iange Lot nanasia poinga nge pengpeng.
Pe Lot letena meena toto nga salaunga ana poinga poreke ngana nenge hana
nenge te longo ole taua NeHalang te popoia.
8 (Lot i non nge urana pe letena meena toto iange kokoes tu luluch nge
hehei pe hana nenge te longo ole tautaua NeHalang pe longlonge reria
helenga poreke ngana pe esesia iri nge te popoia poinga poreke ngana.)
9 Ke nenge nem manmanna, Non Soke eteia kue nenge mene hote nena
hana nemur nenge te longo tautaua i pe eteia kue nenge tunge tuangachol
lange hehei pe hana porekreke ngana mur ke la het nga etue nenge NeHa-
lang amnei teu lange hehei pe hana nga reria poinga mur.
10 ✡Ke tuangachol nem lape lohot laka nge iri nenge te popoia poinga
poreke ngana nenge singiria lemene tautaua pe te ngailelele NeHalang nena
helenga.

Hetoronga pallaklaka ngana nemur palpalria kerkereng, pe te longo ole
toto, pe te matau ala aria ero nga nenge te hele porekreke ope papalauna
mur nenge tetu nga tapa.
11 ✡Pe angkelo mur te kerkereng toto pe reria kerkerenga palaungana
toto nge iri, pe angkelo nemur te matau ala aria nge te hele poreke iri nga
NeHalang matana.
12 ✡Hana nemur te hele poreke ure nenge te eteia ero iange tepoi ke
pomalaka nga huros inolo ngana mur nenge hana te hunune iri. Ke nga reria
poinga nem, lape te hune iri ke pomanga huros inolo ngana nemur.
13 Hana nemur te poia hehei pe hana halang ke te amneia melmelenga pe
iri lape te mene tuangachol ke te amneia melmelenga nem pule. Iri te teke
te heiech menmene singiria lemene ngana mur, ke te teke urana nge te poi
menmene ngaunga matana, pe te inin ech kerkereng ngana nga sinanga. Pe
iri te muna ulu toto pe te channanga ala manmana pe lape te poia imo ke a
meia imo nga etue nenge te ngau luluch nge imo.
14 Mataria tu manmana nge hehei iange leteria tu mana nga nenge te teke
te naue poinga poreke ngana ke kokoes mana. Pe tepoi taole hehei pe hana
nenge leteria manmanna ngana mera ero ke teteu tah nga poinga poreke
ngana, pe te etei tote poinga nenge te memeleia mele hel reria urelu. Ke
pomalam NeHalang lape tung tote aria melmelenga!
15 ✡Ke hetoronga pallaklaka ngana nemur te lekleke ulu iange te hile kue
nge pengpeng ke ulolo. Iri te nanas taua laka ne Peor tuna Palam nena
poinga, nenge menmene umtutuna nga nena poinga poreke ngana.
16 ✡Pe tongki nenge hele erochro, heleia hetatalonga nem ke pomanga ita
non ke hepengia i nga nena poinga poreke ngana.

Hetoronga Pallaklaka Ngana Mur Aria Melmelenga

✡ **2:5:** Gen 6–8; 2Pi 3:6 ✡ **2:6:** Gen 19:24; Iut 7 ✡ **2:7:** Gen 19:1-16 ✡ **2:10:** Iut 7-8, 16 ✡ **2:11:** Iut 9 ✡ **2:12:** Iut 10 ✡ **2:15:** Num 22:7; Iut 11; Hem 2:14 ✡ **2:16:** Num 22:28-35

17 ✡Ke hana nemur tepoi ke pomalaka nga ech matana nenge pach hot ero
ol, pe tepoi ke pomalaka nga ulu nenge kileng eingana takis rere menmene.
Pe NeHalang tatalo ele kileng au ngana nenge au toto ke reria ia nenge lape
tela ke tetu ia.
18 Iri te palut laka rara ia reria helenga nemur nenge luria ero toto pe tepoi
taole hehei pe hana hel ke teteu nga salaunga ana poinga. (Ngana laka iri
nenge leteria manmanna ngana nge Kristus heueu ngana kura pe te talun
heueu mana ke te hile hote helenga pallaklaka ngana mur.)
19 Pe hetoronga pallaklaka ngana nemur te hele lange hehei pe hana ke te
teke, "Ute pele nge hechau ele imo ero ol, ai nga lememo ngamo." Te hele
ke pomau pe iri siporia tepoi menmene poinga poreke ngana ke mau kolou.
Iange mele nenge poipoi poinga poreke ngana, poinga nem hechau ele mene
ke poi menmene lo la.
20 ✡Nga tele ngana hehei pe hana lochloch te poia poinga poreke ngana pe
poinga poreke ngana nem heporeke iri. Pe te hile hote poinga poreke ngana
mur nga ich nei iange te eteia ara Hemasinga pe ara Non Soke Iesus Kristus.
Pe nenge teke tepoi mule poinga poreke ngana pe poinga nem hechau ele
mule iri, lape poinga poreke ngana nem heporeke tote iri ol.
21 ✡Iri toinge te eteia kue nenga poinga nge pengpeng ero nike. Nem urana
nga nenge te eteia ke ulo pe tehul rumeria mule ia NeHalang nena helenga
tapuna ngana nenge te hesue lange iri.
22 ✡Pe ure nenge lohot nge iri nem, henonou hote helenga manmanna
ngana nai nga alalaha nenga Arenga Nge Urana (Provep) nenge hele ke teke,
"Kaone la mule ke ram heke mutmuta ngana" pe "Kie nenge te lomo sue
singina lo, la mule ke mateu nga saka."

3

Non Soke Lape At Mule

1 Titik mur pe liliuk mur, nenge nei lek alalaha nai ngana ol koi nenge ehas
ia lange imo. Ehas ke iri nai ke e teke epoi heke letemo ke tuanin ke nek pe
letemo metene mule ure nemur.
2 ✡Letemo metene NeHalang nena hetatalonga mur reria helenga nenge
te hele ia nge nike. Pe pule letemo metene ara Non Soke pe ara Hemasinga
nena helenga nenge hekulkulonga mur te hele ia lange imo.
3 ✡Ure nenge palaungana toto ngana koi nei: Nga etue nemur nenge lala
nga etue hetala ngana, hana nenge te nanas tau menmene singiria lemene
ngana poreke ngana mur lape te lohot. Pe lape te melmel lilia imo
4 ✡pe te hele ke te teke, "Amo Soke hele ke teke at mule nga ich nei. Ke i
kalou? Imem lemem tete mur kou te mete tatah lo, pe ute i lohot ero mana
kura mai. Ure lochloch ngana tetu ke nakuria elle mana nga NeHalang
alahot ngana ia tapa pe ich nike!"
5 ✡Pe ero. Iri te hele ke pomam iange lemeria ero ia ure nemur nenge lohot
ke manmanna nge nike: Ngana laka nenge NeHalang ala hote tapa pe ich. Ke
NeHalang hele mana pe ich lohot nga ech ke are nga ech tunangana.
6 ✡Pe nga NeHalang nena helenga, ech nem kon haka ke taua kileng pe
heporeke tote ich nenga tele ngana ana.
7 Pe tapa pe ich nenge tetu heueu nei, NeHalang nena helenga nem rahit
ele iri ke te kulele etue nenge amnei teu langa hehei pe hana reria poinga
mur pe heporeke iri nga nenge hengau lulue iri nga oan. Nga etue nem hehei
pe hana nenge te longo olole lape tehet.

✡ **2:17:** Iut 12-13 ✡ **2:20:** Mat 12:45 ✡ **2:21:** Luk 12:47-48 ✡ **2:22:** Pro 26:11 ✡ **3:2:** Iut 17
✡ **3:3:** 1Ti 4:1; Iut 18 ✡ **3:4:** Mat 24:48 ✡ **3:5:** Gen 1:6-9 ✡ **3:6:** Gen 7:11; 2Pi 2:5

8 ✡Pe titik mur pe liliuk mur, letemo lilil ele ure elle nei ero: Nga Non
Soke letena tuanin ngana, etue elle pomalaka nga hesinga iri ana non kina
lime iri analoch (1,000). Pe hesinga iri ana non kina lime iri analoch, (1,000)
pomalaka nga etue elle.
9 ✡Ure nenge Non Soke teke poia ke lohot ke nanasia nena tomunga hel ana
helenga, i lape poi hulul ia ero. Pe mele hel lape leteria tuanin ke te teke Non
Soke poi hulul mana pai. Pe i kulelele imo kura la, iange letena toto ia imo
pe lemene ero nge mele mete pe erue ke lasus mana. I lemene toto ke teke
hehei pe hana lochloch te hulia iri nga reria poinga poreke ngana mur pe
tela mule nge i.
10 ✡Pe etue nenge Non Soke at mule ia, lape at ke pomalaka nga non nenge
kemkeme pe mele pele eteia ero. Nga etue nem tapa sana lape hau hot ke
palaungana toto pe erue sio mana ke la. Pe ure lochloch ngana nenge tetu
nga lut, oan lape ngaulele iri pe ich pe ure lochloch ngana nenge tetu nga
ich, oan lape ngaulele iri pule.
11 Ke ure lochloch ngana lape te poreke pe tehet ke pomai pe imo hehei pe
hana nemam, a teke imo utar? Urana nge a hepeng ia lemo inga mur pe a
nanas mene NeHalang.
12 Apoi ke pomam pe a kulkul elele NeHalang ana etue, pe a heueiuei
mene etue nem ke at ke ueiuei. Etue nem lape at pe oan ngaulele tapa sana
pe milang ngana poia ure lochloch ngana nenge tetu nga lut ke te lele ke
pomanga ech pe te chacharuch ke tehet.
13 ✡Pe ita ta rahite NeHalang nena tomunga hel ana helenga. Ke pomalam
ta kulkulele mene tapa pe ich heueu ngana, nenge NeHalang nena hana
nemur nenge te pengpeng reria kileng ia.
14 Ke titik mur pe liliuk mur, nga etue nenge a kulkul elele ure nei, aume ke
kerkereng ke Non Soke hottaua lemo poinga poreke ngana e ero, pe heleia
imo nga poinga poreke ngana e ero pule. Atu ke nek pe letemo elle luluch
nge I.
15 ✡Letemo metene ke nek, Non Soke kulala kura iange lemene ke teke
hehei pe hana te hulia reria poinga mur pe mene mule iri lochloch. Nga
alalaha nenge NeHalang tunge lete matana urana ngana lange tira Paulus
ke hasia lange imo, hele ke pomalam pule.
16 Ke Paulus hasia nena alalaha mur pe heleleia koi ure nemur. Pe ute hel
nga Paulus nena alalaha nemur, anali nge ta eteia luria mur. Ke pomalam
hana nenge te mene hengetoro nga NeHalang nena helenga ero, pe leteria
manmanna ngana la pengpeng ero, te hele chach hote helenga nemur luria
ke mallaha hot ero. Pe te poia ke pomalam nga NeHalang nena alalaha hel
pule. Pe iri siporia te heporeke tote iri nga reria poinga nem.
17 ✡Pe imo titik mur pe liliuk mur, a eteia ure nemur ke ulolo. Pomalam
anau ala amo ke nek, ma lape a losio nga letemo manmanna ngana nenge
ames ia heueu nei. Pe a nanasia hana nenge te longo ole tautaua NeHalang
reria hengetoro pallaklaka ngana mur ero.
18 Ita ara Hemasinga laka ara Non Soke Iesus Kristus pe apuo ke kerkereng
ke kokoes, nga nena poinga urana toto ngana pe nga letemo matana ngana
nge I. Lape hehei pe hana te heto hekeke ene nenge palaungana toto heueu
pe koko! Manmanna.

✡ **3:8:** Psa 90:4 ✡ **3:9:** Hab 2:3; 1Ti 2:4 ✡ **3:10:** Mat 24:29, 35; Luk 12:39; 1Te 5:2 ✡ **3:13:** Isa 65:17; 66:22; Hem 21:1, 27 ✡ **3:15:** Rom 2:4 ✡ **3:17:** Mak 13:33; 1Ko 10:12

1 Ioanes
Alalaha Elle Ngana Nenge Ioanes Hasia

Helenga Nenga Maulinga

1 ✡Helenga nenge tunge maulinga, tuke maulul tala nike nga talun ngana
toto. Ke imem mo helele ia laka I nenge I helenga nem. Imem mo longe pe mo
esia I nga matamem. Pe mo esia I ke manmanna pe mora haka nga singina
pule.
2 ✡Pe Helenga nenga maulinga nei, lohot nga mallaha ke mo esia ke ngana
koi nenge mo heleia lala nge imo nei. Pe maulinga ke koko nei tu luluch nge
Temene pe lohot ke mallaha nge ita.
3 Imem mo hele lange imo nge I nenge mo esia pe mo longe ke imo pule
pekngamo imem, iange imem pekngamem Temere pe Tuna Iesus Kristus.
4 ✡Imem mohas sue ure nemur pe lape ta iech toto ia.

NeHalang I Lemenge Ke Ita Pule Tai Nga Lemenge

5 ✡Imem mo longe helenga manmanna ngana e nge Kristus heleia pe
heueu mo haliu hote lange imo. Ana helenga koi nei: NeHalang I lemenge
nenge tualeme manmana pe kileng au hite I ero toto.
6 ✡Pe nenge ta teke pekngara NeHalang pe nga tatu ngara taii nga chantom
kura, nem ta channanga mana pe ta nanas ia Helenga Manmanna Toto
Ngana ero.
7 NeHalang tunga lemenge ke pomalam ita pule tai nga lemenge. Ke nga
poinga nei lape ita lochloch ita elle mana. Pe Tuna eina lape helemlem ia ita
nga poinga poreke ngana mur lochloch.
8 ✡Pe nenge ta hele ke ta teke poinga poreke ngana e tu teu nge ita ero, nem
ta channanga mule ita pe poinga manmanna ngana tu teu nge ita ero.
9 Pe nenge teke ta hele hote rera poinga poreke ngana mur, NeHalang lape
saua rera poinga poreke ngana mur ke te lasus toto iange I non nge pengpeng
toto. Saua rera poinga poreke ngana mur pe helemlemia ita nga ure poreke
ngana mur.
10 Pe nenge ta hele ke ta teke ta poia poinga poreke ngana e ero, nem ta
teke NeHalang i non nenge pallaka hali. Pe lape nena helenga mur tetu teu
nge ita ero.

2

Ara Halaunga Laka Kristus

1 ✡Tutuk mur, ehas ia alalaha nei lange imo ke a poia poinga poreke ngana e
ero. Pe nenge teke ta poia poinga poreke ngana mur, ara halaunga ana none
lape hele ala ara nge Temene. Ngana laka Non nge Pengpeng toto nenge ene
Iesus Kristus.
2 ✡Iange mete ke I sipona I tunginga nenge helemlem mule ita pe hulua
lochloch ngana nga ich nga rera poinga poreke ngana mur.

Iri Nenge Te Etei Tote NeHalang Te Nanasia Nena Poinga

3 Nenge teke ta longo taua NeHalang nena hotonga mur, nem henonou
hote ke mallaha nge ta eteia I ke ulolo.

✡ **1:1:** Ioa 1:1 ✡ **1:2:** Ioa 1:14 ✡ **1:4:** Ioa 16:24 ✡ **1:5:** 1Ti 6:16; Iei 1:17 ✡ **1:6:** 1Io 2:4 ✡ **1:8:** Psa 32:5; Pro 28:13 ✡ **2:1:** Hip 7:25-26 ✡ **2:2:** Ioa 1:29; Kol 1:20; 1Io 4:10

4 Pe nenge teke mele hele ke teke eteia NeHalang pe nanasia nena hotonga
mur ero, mele nem channanga ke het lo iange poinga manmanna ngana tu
teu nge i ero.
5 ✡Pe mele nenge longo taua NeHalang nena helenga mur, mutena tau tote
NeHalang. Nga kue nei ta eteia ke NeHalang nena non mur toto ita:
6 Nenge teke mele hele ke teke NeHalang nena non i toto iok, nanas tau tote
poinga nenge Kristus.

Hotonga Heueu Ngana

7 ✡Pekngak mur, ehas ia hotonga heueu ngana e lange imo ero koi. Helenga
nei, i helenga nike ngana ia nenge a longlonge nge nike ke ulolo.
8 ✡Pe heueu nei hotonga nei nakuna heueu ngana kura. Iange helenga nei
nganangana, ta naue nge lohot ke manmanna nge Iesus pe nge imo pule.
Iange kileng au ngana het sisio pe lemenge toto ngana at lo.
9 ✡Mele nenge hele ke teke tuteu nga lemenge lo pe mutena taua tina ero,
mele nem tu teu nga kileng au ngana kura.
10 ✡Mele nenge mutena taua tina, tu teu nga lemenge pe lape losio mule
nga poinga poreke ngana hel ero ol.
11 ✡Pe mele nenge mutena taua tina ero tu teu nga kileng au ngana pe i rara
manmana nga kileng au ngana kura. Pe eteia langa ngana ero iange kolkol
nga au.
12 Tutuk mur, imo nenge kinkino ehas lala nge imo
iange nga Kristus ene, NeHalang saua lemo
poinga poreke ngana mur
ke te lasus toto ke ulolo.
13 Pe ehas lange imo tetemeria mur pule
iange imo a eteia I nenge tu tala nge nike
nga ure lochloch te talun ngaria.
Pe ehas lange imo lolomele mur pule
iange a hekou sue non poreke ngana ke ulolo.
Ehas lange imo kinkino ngana
iange a eteia Temere ke ulolo.
14 Ehas lange tetemeria mur imo
iange a eteia I nenge tu tala nike
nga ure lochloch te talun ngaria.
Ehas lange imo lolomele mur
iange a kerkereng pe NeHalang
nena helenga tu teu toto nge imo
pe a hekou sue non poreke ngana ke ulolo.
15 ✡Ich nei pe ure mur nenga ich nei, mutemo taua ero. Mele nenge letena
tu hit mene ich nei mutena taua Temere ero.
16 ✡Poinga lochloch ngana nenga ich nei ngana laka: singira lemene ngana
nga poinga poreke ngana mur nga ich, pe nenge lemene taua ure lochloch
nenge taesia nga matara. Pe nenge ta heto heke totote ita nga rera ure mur
nga ich nei. Poinga nemur te lohot mana nga ich nei pe elle nge iri at nge
Temere ero toto.
17 ✡Ich nei pe ana poinga poreke ngana mur lape tehet. Pe mele nenge
nanasia NeHalang lemene ngana lape tuke kokoes mana.

A Nauala Amo Nge Kristus Nena Ngarang Mur

✡ **2:5:** Ioa 14:21, 23 ✡ **2:7:** Ioa 13:34; 2Io 5-6 ✡ **2:8:** Ioa 1:9; Rom 13:12 ✡ **2:9:** 1Io 4:20 ✡ **2:10:** Rom 14:13 ✡ **2:11:** Ioa 12:35 ✡ **2:15:** Rom 8:7 ✡ **2:16:** Rom 13:14 ✡ **2:17:** Mat 7:21

18 ✡Tutuk mur, ta tutu nga etue hetala ngana mur lokoi. Pe lape a longe
Kristus nena ngarang nge lape at. Pe heueu nei, iri halang teat ke ulolo. Ke
pomalam a eteia ke etue hetala ngana mur koloi.
19 ✡Pe Kristus nena ngarang nemur ita pekngara mur ia iri mukam iange
tetu luluch nge ita. Pe iri tetu teu toto nge ita ero iange te ua hot tala ara nike.
Toinge tetu teu toto nge ita ke manmanna lape tetu luluch nge ita kura. Pe
iri te ua hot ara lo ke nga poinga nem ta eteia nge iri lochloch tetu teu toto
nge ita ero.
20 ✡Pe imo a mene Tuangaola nga Opepengpeng pe a eteia helenga man-
manna ngana ke ulolo.
21 Pomere? A teke ehas lange imo iange a eteia helenga manmanna ngana
ero? Pa nem ero! Imo a eteia ke ulolo ke ngana koi nenge ehas lange imo.
Iange helenga manmanna ngana nem pallaklaka ia ute e ero toto.
22 ✡Pe itei toto nenge pallaka hali? Mele nenge pallaka hali laka nenge hele
ke teke Iesus I Kristus ero. Ke mele nem i Kristus nena ngarang ia iange hul
rumena ia NeHalang iri nai Tuna.
23 ✡Iange mele nenge hul rumena ia NeHalang Tuna, hul rumena ia
NeHalang pule. Pe mele nenge hele ke teke letena manmanna nge NeHalang
Tuna nge I Kristus, mele nem tu teu toto nge NeHalang pule.
24 Hengetoro nemur nenge a longo tele pe letemo manmanna nge Iesus, a
rahite ke kerkereng. Nenge teke apoi ke pomam ke kokoes lape atu teu toto
nge NeHalang pe Tuna ke kokoes pule.
25 Pe lape tunge maulinga ke koko at nge ita ke pomanga helenga kerk-
ereng ngana nenge Tuna heleia ke ulolo.
26 Pe ehas ia alalaha nei lange imo iange e teke e helete metene imo nge iri
nemur nenge te teke te hekoukou ele imo ke a nanasia poinga poreke ngana.
27 ✡Pe Tuangaola nenga Opepengpeng nenge Iesus tunge lange imo, i amo
hetoronga ia pe ngana la tu teu nge imo ke ulolo. Pe a mene hengetoro nge
mele ero ol, iange I hetore imo nga ure lochloch. Pe ure nemur nenge hetoro
imo ia, manmanna pe pallaklaka ia ero. Pe a rahite nena hengetoro mur ke
kerkereng, pomalam lape atu luluch nge Kristus ke koko.
28 Oe tutuk mur, a talue letemo ke ma ke elle luluch nge Kristus ke kokoes.
Pomalam lape tames nga matana nga etue nenge at muleia pe sara loiloi ero
pe ta meia ita ero.
29 ✡Imo a eteia ke Kristus I non nge pengpeng. Pe mele hel nenge te popoia
poinga nge pengpeng NeHalang tutuna mur ia iri.

3

NeHalang Tutuna Mur Ita

1 ✡A naue lo! Temere mutena tau tote ita, pomalam heto tutuna mur ia ita.
Pe manmanna toto ke NeHalang tutuna mur ita! Pe hehei pe hana nga ich
nei te eteia NeHalang ero, pomalam te eteia ita ero pule.
2 ✡Pekngak mur, heueu nei NeHalang tutuna mur ita ke ulolo. Pe tatu ngara
nge he, mallaha hot ke nek nge ita ero kura. Pe ita ta eteia ke nga etue nenge
Iesus at mule, lape tapoi ke pomange I. Iange nga etue nem lape tanau tote I
nga matara.
3 Pe imo nenge letemo manmanna nge Kristus pe a kulala tote I, a
helemlem tote imo ke pomange I nge lemlem toto.

✡ **2:18:** Mat 24:5, 24; 2Io 7 ✡ **2:19:** Ume 20:30 ✡ **2:20:** 1Ko 2:15; 2Ko 1:21; 2Io 2 ✡ **2:22:** 1Io 4:3; 2Io 7 ✡ **2:23:** Ioa 5:23; 1Io 4:15; 5:1 ✡ **2:27:** Ioa 16:13 ✡ **2:29:** 1Io 3:10 ✡ **3:1:** Ioa 1:12-13; 16:3 ✡ **3:2:** 2Ko 3:18

4 Iri lochloch nenge te popoi poinga poreke ngana te nanasia NeHalang
nena hotonga ero. Iange poinga poreke ngana hira ele tote NeHalang pe
nena hotonga mur.
5 ✡Imo a eteia ke Kristus at ngana nem, at ke saua rera poinga poreke ngana
mur ke te lasus toto. Iange poinga poreke ngana e tu teu nge I ero toto.
6 Pe mele nenge tu teu toto nge I ke kokoes lape tu teu mule nga poinga
poreke ngana e ero ol. Pe mele nenge popoi poinga poreke ngana ke kokoes,
naue Kristus ero kura pe eteia I ero pule.
7 Tutuk mur, a longo taua mele nenge teke poi taole imo langa poinga
poreke ngana ero. Mele nenge poia poinga nge pengpeng, mele nem i non
nge pengpeng. Pomalam mana nge Kristus nge I non nge pengpeng.
8 ✡Pe mele nenge popoi poinga poreke ngana, non poreke ngana nena non
ia. Iange non poreke ngana popoi poinga poreke ngana nga kileng nei talun
ngana nike. Pe NeHalang Tuna at ngana nem, at ke heparai sue non poreke
ngana nena ume mur.
9 ✡Pe iri nenge NeHalang tutuna mur ia iri, te poia poinga poreke ngana
ero iange te nanas tau tote tetu ngaria heueu ngana nenge NeHalang tunge
lange iri. Pe te poia poinga poreke ngana e ero ol iange NeHalang tutuna
mur iri ke ulolo.
10 Nga kue nei ta etei mellehe itei hel toto nenge NeHalang tutuna mur ia
iri, pe pule ta etei mellehe itei hel toto nenge non poreke ngana tutuna mur
ia iri. Iange iri nenge te poia poinga e nge pengpeng ero pe muteria taua
titiria mur ero, iri nem NeHalang tutuna mur ia iri ero.

Mutera Taua Pekngara Mur

11 ✡Helenga nei a longlonge nge nike ke ulolo nenge hele ke teke, “Mutera
taua pekngara mur.”
12 ✡Pe tapoi ke mange Kaen ero. Iange Kaen, non poreke ngana nena non
ia, pomalam hun mule tina. Pe pomere nenge hune tina? Hune tina iange
tina i non nge pengpeng pe i na poinga poreke.
13 ✡Titik mur, nenge teke hana nga ich nei muteria taua imo ero, ngamo
lohot ero.
14 ✡Nenge teke mutera taua titira mur, ta eteia ke tai hot nga metenga ana
kue pe ta mene maulinga ke ulolo. Pe mele nenge mutena taua pekngana
mur ero, mele nem tutu nga metenga ana kue kura.
15 ✡Mele nenge mutena taua tina e ero, mele nem hunun hana. Pe iri nenge
te hunun hana, ta eteia ke maulinga ke koko tuteu nge iri ero.
16 ✡Ita ta eteia ke mutenga luna toto mai koi: Iesus Kristus hile hote I sipona
ke mete ke halaua ita. Ke pomalam ita pule ta hile hote ita sipora ke ta halaua
pekngara mur.
17 ✡Nenge teke rera ure halang pe ta naue pekngara e nge nena ure ero ta
halaua i. Pe nenge teke ta halaua i ero mutera taua NeHalang ero.
18 ✡Tutuk mur, mutera taua pekngara mur pe ta poia ana ume ke lohot ke
manmanna ke ta halaua iri. Ta hele mene nga harra ero.

Sara Loiloi Nga NeHalang Matana Ero

19 Pomalam lape ta eteia ke ta rahit tote helenga manmanna ngana. Pe
pule, nga etue nenge tames nga NeHalang matana sara loiloi ero.

✡ **3:5:** Ioa 1:29; 1Pi 2:22-24; 1Io 2:2 ✡ **3:8:** Ioa 8:44 ✡ **3:9:** 1Io 5:18 ✡ **3:11:** Ioa 13:34 ✡ **3:12:** Gen 4:8 ✡ **3:13:** Ioa 5:18-19 ✡ **3:14:** Ioa 5:24 ✡ **3:15:** Hem 21:8 ✡ **3:16:** Ioa 13:1; Kal 1:4 ✡ **3:17:** Deu 15:7 ✡ **3:18:** Iei 2:15-16

20 Pe nenge teke letera nge teu helete metene ita nga poinga poreke ngana
mur, lape sara loiloi ia ero nga NeHalang matana. Iange I palaungana toto
nga sara loiloi ngara nem pe I eteia ure lochloch.
21 ✡Pekngak mur, nenge teke letera nge teu poia ita ke sara loiloi ero, tames
nga NeHalang matana pe ta matau ero.
22 Pe ure lochloch ngana nenge ta hetalaulau pe ta onteia nge I, lape tunge
atat nge ita iange ta longo taua nena hotonga mur pe ta poia I ke iech nga
rera poinga urana ngana mur.
23 ✡Iange NeHalang nena hotonga hele ke teke: "Letera manmanna nge
Tuna Iesus Kristus pe mutera taua pekngara mur."
24 ✡Iri nenge te rahite NeHalang nena hotonga mur tetu teu toto nge
NeHalang pe NeHalang tu teu toto nge iri. Pe ita ta eteia ke mere toto nge
NeHalang tu teu toto nge ita? Ta eteia nga Opepengpeng nenge tunge at nge
ita.

4

Ope Nenge Urana Pe Ope Nenge Poreke

1 ✡Titik mur pe liliuk mur, hana nenge te pallaklaka ke iri hetatalonga, tei
hot ke te ronge ich lochloch ngana ke ulolo. Pe letemo manmanna nga reria
helenga ero nga nenge te teke, Opepengpeng tungtunge helenga mur lala
nge iri. Pe urana nge a olleke tele ope nemur. Lape teat nge NeHalang ma
ero?
2 ✡Iri nemur nenge te hele ke te teke Iesus Kristus lohot ke I non, ta eteia
ke NeHalang Opene tu nge iri pe teat nge NeHalang.
3 ✡Pe iri nenge ope e nge altoto tu teu nge iri, te hele urume Iesus ke pomau
ero. Pe ope nem Kristus nena ngarang ia. I laka nenge a longe pingana nenge
te teke atat. Pe heueu nei ngana koi at ke tunga ich ke ulolo.
4 ✡Tutuk mur, imo NeHalang tutuna mur ia imo pe a hekou sue hana nenge
te channangnanga ke te teke iri hetatalonga mur ke ulolo. Iange NeHalang
Opene nenge tu teu nge imo nem na kerkerenga palaungana toto nge non
poreke ngana nenge tu teu nge iri nenga ich nei.
5 ✡Ke iri nenge te pallaklaka ke iri hetatalonga nem, te hele menmene ure
nemur nga ich iange reria nga ich, pe hehei pe hana nga ich te longo lala nge
iri.
6 Pe imem, NeHalang tutuna mur imem. Ke mele nenge eteia NeHalang
longo atat nge imem. Pe mele nenge NeHalang tuna ia ero longo at nge imem
ero. Ke pomalam ta etei mellehe Ope urana ngana nenge manmanna pe ope
poreke ngana nenge pallaklaka.

NeHalang Mutena Tau Tote Ita

7 Pekngak mur, mutera taua pekngara mur iange mutenga huna nge Ne-
Halang. Mele hel nenge muteria tautaua pekngaria mur te eteia NeHalang
pe NeHalang tutuna mur ia iri.
8 Mutenga huna nge NeHalang ke mele nenge mutena taua pekngana mur
ero eteia NeHalang ero.
9 ✡Pe NeHalang hemallaha hote poinga nenge mutena taua ita. Ngana laka
nenge kulosia Tuna elle nem ke sio at nga ich ke ta mene maulinga nge I.
10 ✡Ita mutera tau tele NeHalang ero. Mutenga toto pomai koi: NeHalang
mutena tau tele ita pe kulosia Tuna at ke mete pe helemlem mule ita nga rera
poinga poreke ngana mur.

✡ **3:21:** Hip 4:16 ✡ **3:23:** Ioa 6:29; 13:34 ✡ **3:24:** 1Io 4:13 ✡ **4:1:** Mat 7:15; 1Te 5:21; 1Io 2:18; 2Io 7 ✡ **4:2:** 1Ko 12:3 ✡ **4:3:** 1Io 2:18 ✡ **4:4:** Mat 12:29; 1Io 5:4-5 ✡ **4:5:** Ioa 8:47; 15:19 ✡ **4:9:** Ioa 3:16 ✡ **4:10:** Rom 5:8-10; 1Io 2:2

11 Pekngak mur, NeHalang mutena tau tote ita ke pomai ke ulolo. Ke
pomalam urana nge ita pule mutera taua pekngara mur.
12 ✡Mele pele esia NeHalang nakuna ero toto. Pe nenge teke mutera tau
helel, NeHalang tu luluch toto nge ita ke mutera taua I ke pomange I nge
mutena tautaua ita.
13 ✡Pe ta eteia ke tatu luluch nge NeHalang pe I tu luluch nge ita, iange
tunge Opene at nge ita.
14 Temere kulosia Tuna ke mene mule hehei pe hana nga reria poinga
poreke ngana mur. Pe imem mo heleia iange mo naue ke ulolo.
15 Pe mele nenge haliu hot ke teke Iesus I NeHalang Tuna, lape NeHalang
tu luluch nge i pe i tu luluch nge NeHalang.
16 Pe ita letera manmanna iange ta eteia ke NeHalang mutena tau tote ita.
NeHalang I Mutenga ana Non. Mele nenge mutena taua pekngana mur tu
luluch nge NeHalang pe NeHalang tu luluch nge i.
17 Ke nga poinga nei mutera taua I ke pomange I nge mutena tautaua ita.
Ke pomalam lape sara loiloi ero nga etue nenge NeHalang amnei teueu nga
rera poinga mur. Iange tatu nga ich nei pe ta poi ke mange I.
18 Nenge teke poinga nenge mutera taua pekngara mur tu ke kerkereng
toto nge mele, poinga nem helope hote mataunga pe mataunga nem tu teu
nge mele nem ero ol. Mataunga luna toto ma ke mai koi: Nenge teke mele
eteia nge lape mene melmelenga palaungana, nenge nem lape poia mele
nem ke matau. Pe mele nenge matau, ta eteia ke poinga nenge mutena taua
pekngana mur tu ke kerkereng nge i ero kura.
19 NeHalang mutena tau tele ita. Pomalam ita mutera taua pekngara mur.
20 Nenge teke mele hele, “Iau mutek taua NeHalang” pe mutena taua tina
ero, mele nem channanga ke ulolo. Iange i esia tina nga matana pe mutena
taua ero. Pe kolkolia NeHalang pe lape mutena taua NeHalang ke merei?
21 ✡Hotonga nenge NeHalang tunge at nge ita ma ke mai koi; “Mutemo taua
NeHalang pe mutemo taua pekngamo mur pule!”

5

Letera Manmanna Nge NeHalang Tuna

1 ✡Iri nenge leteria manmanna nge Iesus nge I Kristus, NeHalang tutuna
mur ia iri. Pe iri nemur nenge muteria taua temere, lape muteria taua
tutuna mur pule.
2 Ke nenge teke mutera taua NeHalang pe ta longo taua nena hotonga mur,
ta eteia ke mutera taua tutuna mur pule.
3 ✡Pe nenge teke mutera taua NeHalang, urana nge ta longo taua nena
hotonga mur. Pe nena hotonga mur te meena nge ita ero.
4 Pe iri nemur nenge NeHalang tutuna mur ia iri te hekou susue poinga
poreke ngana mur nga ich nei ke ulolo. Pe letera manmanna ngana, i ure
nenge hekou susue poinga poreke ngana nemur.
5 Ke itei toto nenge hekou sue poinga poreke ngana nga ich nei? Ngana
laka i nenge letena manmanna nge Iesus nge I NeHalang Tuna.

Helenga Mallaha Ngana Nenge Heleleia Iesus Kristus

6 ✡Iesus Kristus at nga kue nenge ech pe toho. Pe I at nga ech mana ero. At
nga ure nai nem. Pe Opepengpeng hele urume Iesus Kristus ke pomai, iange
Opepengpeng I sipona I helenga manmanna ngana.
7 Ke ure mol nei te hele urume tote I.

✡ **4:12:** Ioa 1:18 ✡ **4:13:** 2Ko 1:22; 1Io 3:24 ✡ **4:21:** Mak 12:29-31 ✡ **5:1:** 1Io 4:15 ✡ **5:3:** Ioa 14:15, 23-24 ✡ **5:6:** Ioa 1:29-34

8 ✡Opepengpeng pe ech pe toho. Ure mol nei te hele ke te teke Iesus I
NeHalang Tuna.
9 ✡Kokoes ta longe hana mur reria helenga pe letera manmanna ia. Pe
NeHalang na helenga i ure nenge palaungana toto iange i sipona heleia. Pe
I hele urume Iesus lo nge I Tuna ia toto.
10 ✡Ke mele nenge letena manmanna nge NeHalang Tuna, letena man-
manna nga NeHalang nena helenga ke ulolo nenge hele urumrume Tuna.
Pe mele nenge letena manmanna nga NeHalang na helenga nem ero, teke
NeHalang I non nge pallaklaka. Iange NeHalang i sipona heleia.
11 Pe ana helenga lohot ke pomai koi: NeHalang tunge maulinga ke koko
at nge ita. Pe maulinga nem at nge Tuna.
12 ✡Ke mele nenge letena manmanna nge NeHalang Tuna mene maulinga
nei ke ulolo. Pe mele nenge letena manmanna nge NeHalang Tuna ero mene
maulinga nei ero toto.

Maulinga Ke Koko Tunge Iesus

13 ✡E hasia ure nemur lange imo nenge letemo manmanna nge NeHalang
Tuna. Ke pomalam lape a eteia ke nek toto nge a mene maulinga ke koko ke
ulolo.
14 ✡Pe nenge teke ta hetalaulau lange NeHalang letera nachnai ero. Iange
ta eteia ke lape NeHalang longo at nge ita, nenge teke ta onteia I nga ure
nemur nenge nanasia I lemene ngana.
15 Pe nenge teke ta eteia ke kokoes NeHalang longlonge rera onteinga mur,
ta eteia ke lape ta mene ure nemur nenge ta ontei I ia.
16 ✡Nenge teke mele naue tina nge poia poinga poreke ngana nenge
uruna metenga ero, hetalaulau ana lange NeHalang. Pomalam lape tunge
maulinga lange tina nem. Pe iri nenge te poia poinga poreke ngana nenge
uruna metenga, hetalaulaunga nei halaua iri ero toto. Ke iri nenge te poia
poinga poreke ngana nenge uruna metenga, e hele teu laia ero.
17 Poinga poreke ngana mur lochloch te poreke nga NeHalang matana. Pe
poinga poreke ngana hel, hehei pe hana te mete hotia ero.
18 ✡Ita ta eteia ke iri nenge NeHalang tutuna mur te popoi poinga poreke
ngana ero. Iange NeHalang Tuna nauele iri ke nek pe non poreke ngana
heporeke iri ero.
19 Iange non poreke ngana nauele ich nei lochloch. Pe ita ta eteia ke
NeHalang tutuna mur ita ke ulolo.
20 Pe pule ta eteia ke NeHalang Tuna at ke tunge letera matana ngana ke
ta eteia NeHalang nge I manmanna. Pe ita tatu teu luluch nge NeHalang
nge I manmanna iange letera manmanna nge Tuna Iesus Kristus. Iesus I
NeHalang ke manmanna pe I maulinga ke koko.
21 Ke tutuk mur, aheo ele tote imo nga aetapuna mur.

✡ **5:8:** Ioa 15:26 ✡ **5:9:** Ioa 5:32-37 ✡ **5:10:** Ioa 5:36-40 ✡ **5:12:** Ioa 3:36 ✡ **5:13:** Ioa 20:31
✡ **5:14:** Ioa 14:13-14; 1Io 3:21-22 ✡ **5:16:** Mat 12:31 ✡ **5:18:** 1Io 3:9

2 Ioanes
Alalaha Nai Ngana Nenge Ioanes Hasia

Ta Rahite NeHalang Nena Helenga Ke Kerkereng

1 Iau nenge iau mukmuka nga mata nenge NeHalang koi ehas ia alalaha nei.

Oe hei nem, ehas lange iong pe tututum mur nenge NeHalang henonou hote ke nena ia. Iau mutek tau tote imo ke manmanna. Pe iau toro mana ero. Iri nenge te eteia Helenga Manmanna Toto Ngana muteria taua imo pule.

2 Pe imem mutemem taua imo iange Helenga Manmanna Toto Ngana tu teu nge ita, pe lape tu luluch nge ita nga etue lochloch.

3 Nenge teke ta rahite helenga manmanna toto ngana nem ke kerkereng pe mutera taua pekngara mur, Temere NeHalang pe Tuna Iesus Kristus lape te tunge halaunga palaungana at nge ita pe leteria ia ita pe te hemaluche letera ke ma ke nek.

Mutera Taua Pekngara Mur

4 ✡Iau e iech toto iange e longe tutum mur hel, te nanasia Helenga Manmanna Toto Ngana ke ulolo ke pomanga Temere hele ngana.

5 ✡Pe hei nem, heueu e teke e hele lange iong ke mutera taua pekngara mur. Helenga nenge ehas ia nei i hotonga heueu ngana ia ero. I hotonga nike ngana nenge ta longo tettele ke ulolo.

6 Pe mutera taua NeHalang ke pomai koi: Ta nanasia nena hotonga mur. Na helenga nenge ta longe nge nike hele ke teke, ta nanasia poinga nenge mutera tautaua pekngara mur.

Ta Rahite Kristus Nena Helenga Ke Kerkereng

7 ✡Hana nenge te pallaka hali iri halang tetu nga ich nei ke ulolo. Iesus Kristus lohot ke I non. Pe hana nemur te hetoro ke te teke Iesus Kristus lohot ke I non ero. Ke hana nemur nenge pomai, te pallaka hali pe Kristus nena ngarang mur ia iri.

8 Pe imo lape a mene urumo lochloch iange aume ke kerkereng toto ke ulolo. Pe ames ke kerkereng pe anau ala amo ke nek iange lape a mene urumo nem ero.

9 Iri nenge te rahite Kristus na helenga ke kerkereng ero pe te tamu tele langa helenga e, NeHalang tu luluch nge iri ero. Pe iri nenge te rahite Kristus nena helenga ke kerkereng, Temere NeHalang pe Tuna tetu luluch nge iri.

10 Nenge teke mele lange imo pe hetoro ngana altoto nga Kristus nena hengetoro mur, a apala hote i ero. Nem pe a mene teua i langa lemo pele ero.

11 Pe mele nenge apala hote i halau teu nga nena ume poreke ngana ke ulolo.

Helenga Hetala Ngana Mur.

12 Iok, lek helenga halang tetu kura nge e teke e heleia lange imo. Pe lemek ero nge ehas ia nga hasinga eina nga alalaha. E teke ela ke e lohot nge imo pe e heleia lange imo. Pomalam lape ita lochloch ta iech toto ke elle.

13 Iok, tim e pule nga iri mata nenge NeHalang henonou hote nga lamai, i pe tutuna mur te hekule reria apalanga lange iong pule.

✡ **1:4:** 3Io 3 ✡ **1:5:** 1Io 2:7 ✡ **1:7:** 1Io 4:1-3

3 Ioanes
Alalaha Mol Ngana Nenge Ioanes Hasia

Ta Halaua Hana Nenge Te Rahite NeHalang Ana Ume

1 ✡Iau nenge iau mukmuka nga mata nenge NeHalang koi ehas ia alalaha nei.
Neingak Kaius, ehas ia alalaha nei ke lange iong iange mutek tau tote iong.
2 Neingak, e hetalaulau am ke lem kilanga urana pe ure lochloch ngana nenge o popoia lape te urana pe otu ke nek ke pomanga opem nge tu ke urana mana.
3 ✡Iau e iech toto iange titira mur hel teat pe te heleia iong at nge iau. Te hele ke te teke letem manmanna nga Helenga Manmanna Toto Ngana pe o nanasia ke kokoes.
4 E longe tutuk mur imo nge a nanasia Helenga Manmanna Toto Ngana pe e iech toto ia. Ute pele nge poia iau ke e iech ke pomam ero ol.

Kaius Poia Ume Urana Ngana

5 Neingak, iong o nanas tau tote poinga nenga Helenga Manmanna Toto Ngana ke o halau tototo titira mur pe mele hel pule nenge o eteia iri ero.
6 ✡Hel nge iri te heleia lem poinga nenge o neknek ia iri lange NeHalang nena hana mur. Urana nge o halaua iri nga ngaunga pe ute hel pule ke tei pe te poia NeHalang ana ume. Poinga nenge pomai NeHalang iech toto ia.
7 ✡Iri tei ke te poia Kristus ana ume pe hehei pe hana nenge leteria manmanna nge NeHalang ero, te halaua iri nga umtutuna unne ero.
8 Ke pomalam urana nge ta halaua hana nenge pomam. Nga poinga nem ta halau teu pule nga ume nenge te popoia, nenge teii ke te haliu hotote Helenga Manmanna Toto Ngana.

Ne Tiotrepes Poia Poinga Poreke Ngana

9 Pe ehas ia alalaha e ke lange NeHalang nena hana mur nga lem kileng ke ulolo. Pe ne Tiotrepes nge teke i mukmuka nge imo, longo taua iau ero nga ure mur nenge e helele ia.
10 Ke pomalam, lape ela nge imo pe e hele hote ure nemur nenge ana non popoia, nga nenge hele porekreke ita pe ngunngunngunu ia ita. Pe nga nem mana ero. Ana non lemene ero ia titira nemur nenge te haliu hotote Helenga Manmanna Toto ngana pule. Pe hele ele hehei pe hana ke te long teua titira nemur ero. Pe nenge teke te long teua iri, lape ne Tiotrepes lope hote iri pe tetu teu nga mata nenge NeHalang ero ol.

Ne Timetrius Poia Poinga Urana Ngana

11 ✡Neingak, o nanasia poinga poreke ngana nenge pomai ero. O nanas mene poinga nge urana. Iri nenge te popoia poinga nge urana NeHalang tutuna mur ia iri. Pe iri nenge te popoi poinga poreke ngana te eteia NeHalang ero toto.
12 Hehei pe hana lochloch te teke Timetrius i non nge urana. Pe na hengetoro manmanna ngana mur te hemallaha hote i pule. Oe, pe ita pule ta teke i non nge urana. Iong o eteia ke rera helenga nei manmanna.

Helenga Hetala Ngana Mur

✡ **1:1:** Ume 19:29; Rom 16:23 ✡ **1:3:** 2Io 4 ✡ **1:6:** Tit 3:13 ✡ **1:7:** 1Ko 9:11-12 ✡ **1:11:** 1Io 3:6-10

13 ✡Iok, lek helenga halang tetu kura nge e teke e heleia lange imo. Pe lemek
ero nge ehas ia nga hasinga pe hasinga eina.
14 Iange etue rochroi lo nge lape enau mule iong pe ita nai ta hele.
15 Letem ma ke nek! Pekngam mur nga lamai te hekule reria apalanga
lange iong. Pe iong, o tunge lek apalanga lange pekngara mur nga lamam
pule.

✡ **1:13:** 2Io 12

Iut
Alalaha Nenge Iut Hasia

Iut Apala Lange Hehei Pe Hana

1 ✡Iau Iut pe e umume nge Iesus Kristus pe tik laka Ieims.
Pe ehas ia alalaha nei lange imo hehei pe hana nenge NeHalang iua imo.
Atong mur, imo, Temere NeHalang mutena tau tote imo pe Iesus Kristus nek
hit tote imo.
2 E hetalaulau amo ke poinga nenge letera porekrekeia pekngara mur pe
poinga nenge tatu ke nek pe poinga nenge mutera tautaua pekngara mur
tetu teu ke tehon toto nge imo.

Hana Nenge Te Hepiriu Elele Helenga Urana Toto Ngana

3 Titik mur pe liliuk mur, nga tele ngana letek haka ke e teke e has lala nge
imo nga ume nenge NeHalang poia lange Tuna Iesus Kristus ke mene mule
ita lochloch. Pe ero. Heueu nei e amneia ke e teke ehas lange imo ke ueiuei
mana ke ames ke kerkereng nga letemo manmanna ngana mur. Poinga nem
NeHalang hesue lange nena hana mur ke munna elle mana nike pe lape ana
hetanga ero ol.
4 ✡Iange hana nenge te longo taua NeHalang ero, teteu kome mana ke
teat luluch nge ita lo. Hana nemur tehetaua NeHalang nena mutenga ana
helenga nge ita pe te hulia ke langa salaunga ana poinga lo. Pe iri lemeria ero
ia Iesus Kristus nenge I Aehuna pe ara Non Soke ia. NeHalang nena helenga
nge nike heleleia hana nemur nge pomam ke teke NeHalang lape heparai
sue iri.

NeHalang Heneue Hana Nenge Te Longo Taua I Ero

5 ✡Letemo la mule nga nei. Nge nike Non Soke mene hote Israel mur nge
Ekipto pe nga hoena poia iri nenge leteria manmanna nge I ero ke te mete.
Imo a eteia lo pe e teke e helete metene mule imo.
6 ✡Iok, letemo la mule nga nei pule. NeHalang tunge angkelo mur aria ume.
Pe angkelo nemur te losio mule nga aria ume mur nenge NeHalang tunge
lange iri; pomalam tetu nga tapa ero ol. Iange Non Soke kale iri nga ngautou
tana palaungana nenge tu ke koko pe tetu nga kileng nenge au toto nge sio.
Pe lape tetu ke te kulele etue palaungana nenge lape NeHalang amnei teu
nga reria poinga mur.
7 ✡Iok, letemo la mule nga tuele tana palaungana nenge Sotom pe Komora
pe kileng nemur nenge tetu rochroi nga tuele tana nai neu. Iri te amneia
melmelenga palaungana nga oan nenge tuke koko, iange te nanasia poinga
nenge angkelo nemur pe te popoia poinga poreke ngana hel pule pe te salau
ngaria elela toto. Pe melmelenga nenge lohot nge iri nem teke helete metene
ita ke ta nanasia poinga nenge pomam ero.

NeHalang Letena Inin Taua Iri Nenge Te Popoi Poinga Poreke Ngana

8 Pe hana nemur tenau operia ia poinga poreke ngana nemur pe te teke
tepoi taole imo ke a nananasia. Iange iri te puoloko teu pulut mene singiria
mur langa poinga poreke ngana nemur. Pomalam lemeria ero nge NeHalang
I Non Soke pe te hele poreke nena angkelo mur nga tapa.

✡ **1:1:** Mat 13:55 ✡ **1:4:** Kal 2:4; 2Pi 2:1 ✡ **1:5:** Exo 12:51; Num 14:29-30 ✡ **1:6:** 2Pi 2:4 ✡ **1:7:** Gen 19:1-25; 2Pi 2:6, 10

9 ✡Pe NeHalang nena angkelo solaki ngana nenge ene Mikael iri nai Satan
te hele helia Moses koluna nge itei toto lape mene. Pe nga etue nem, angkelo
Mikael hele poreke Non Poreke ngana ero. Hele mana ke teke, “Non Soke
hele ke teke o reng!”
10 ✡Pe hana nemur tesau chapupu hot pulut mene reria helenga poreke
ngana mur nga ure nemur nenge te eteia luria ero. Te poia poinga nei
ke pomanga kaone inolo mur nenge leteria matana ero pe te nanas mene
lemeria ngaria. Ke NeHalang lape heporeke tote iri nga reria poinga nei.
11 ✡Pe iri tenau ala aria ke nek nge NeHalang nga nei, iange te nanas tote
poinga nenge Kaen! Pe leteria tumana nga umtutuna ke mange Palam. Pe te
longo taua NeHalang ero ke mange Kora. Pe lape NeHalang heparai sue iri
ke mange non nem.
12 ✡Pe imo, NeHalang nena hana mur pe mutemo tautaua pekngamo mur.
Pe nga etue nenge a eukirau ke a ngaungau nga amo ngaunga matana, hana
nemur teat ke te ngau luluch nge imo. Pe te meia iri ero pe te heporeke
amo ngaunga matana nem nga reria poinga poreke ngana mur. Iange iri
leteria lange mele hel ero ol, leteria tumana nge iri. Pe iri tepoi ke malaka
nga muchmua nenge ma hot pe pitte sio ero pe tuttula takisia kela. Pe tepoi
ke manga ae nenge rora pe hei erochro pe te mete ke henai ke manga ae
nenge mete pe teris heke ulanlana mur ke mete toto sapele.
13 Pe pule tepoi ke malaka nga ruach ana mee papalauna nenge ulo hekeke
namnamo mur nga peipei. Pe namnamo nemur te heilangia reria poinga
poreke ngana mur. Pe pule tepoi ke pomanga itoch mur nenge te nanasia
reria kue nga tapa sana ero pe tei rara pulut mana. Ke pomalam NeHalang
tatalo ele reria kileng au ngana nenge munaala toto. Pe iri lape tela ke tetu
nga kileng neu ke koko.
14 ✡Iok, Antam tutuna mur pe nena tete mur aria lala rahtele nai ngana nge
Enok. Pe Enok hele hetatalonga ia hana porekreke ngana nemur nge nike ke
teke, “Iok a naula, Non Soke pau kou atat. Pe at luluch nge nena angkelo mur
nge iri hulua toto pe nakura nge tasis ele iri ero.
15 Non Soke nem lape at ke hele hot pengpengia hulua lochloch reria
poinga mur. Pe hana porekreke ngana nemur nenge te longo taua NeHalang
ero pe te hele porekreke I pe nenge te popoi poinga poreke ngana, lape
NeHalang tung tote aria melmelenga lange iri.”
16 Hana porekreke ngana nemur te tuainaunau rara ia NeHalang pe te
ngunngunu rara ia mele hel. Pe iri te nanas mene lemeria ngaria mur pe
te puoloko teu tote iri nga poinga poreke ngana mur. Pe te heto hekeke iri
siporia pe tepoi taolole mele hel ke te nanasia iri nga reria poinga poreke
ngana nemur.

Iut Tunge Helenga Kerkereng Ngana Lange NeHalang Nena Hana Mur

17 Titik mur pe liliuk mur, letemo metene helenga nenge ara Non Soke
Iesus Kristus nena hekulkulonga mur te heleia lange imo lo.
18 ✡Iri te hele lange imo ke te teke, “Nga etue nei hetala ngana, hana nenge
te ngailelele NeHalang lape te lohot. Pe lape tehul rumeria lange NeHalang
pe te nanas mene lemeria ngaria mur.”
19 Hana nemur lape te heparaia NeHalang nena hana mur ke tetu ke muria
elle ero ol. Iange iri, NeHalang Opene tuteu nge iri ero. Iri te nanas mene
lemeria ngaria mur mana.

✡ **1:9:** Dan 10:13, 21; 12:1; Zec 3:2; 2Pi 2:11; Hem 12:7 ✡ **1:10:** 2Pi 2:12 ✡ **1:11:** Gen 4:7-8; Num 16:1-35; 2Pi 2:15; 1Io 3:12 ✡ **1:12:** 2Pi 2:13, 17 ✡ **1:14:** Gen 5:18, 21-24 ✡ **1:18:** 2Pi 3:3

20 ✡Pe atong mur imo, a halau hel pe a hekerkereng helia letemo man-
manna ngana nenge NeHalang tunge lange imo. Pe a hetalaulau ke
Opepengpeng halaua imo nga nena kerkerenga.
21 Pe kokoes atu pe a eteia ke NeHalang mutena taua imo pe a kulala tote
ara Non Soke Iesus Kristus nge letena toto ia imo pe tunge maulinga ke koko
lange imo.
22 Pe letemo ia iri nenge leteria manmanna ngana losio lo.
23 ✡Hana hel te losisio nga oan lo pomalam a achroua iri ke a mene mule
iri ke ueiuei. Pe apoi ke nek lange hel pe a nauala amo nge iri ke nek. Iange
iri te puoloko teu tote iri langa poinga porekreke ngana mur ke operia muna
ulu ke pomanga reria hengeron mur nge te muna ulu. Pe aheo ele tote imo
nga poinga poreke ngana pe ure muna hulu ngana nemur.

Iut Hetalaulau

24 E hetalaulau ke ara Hemasinga NeHalang lape nauele imo ke a losio nga
poinga poreke ngana e ero. Pe I lape mene imo kela atu nga nena kileng
nenge urana toto. Pe lape a iech toto iange poinga poreke ngana e tuteu nge
imo ero.
25 ✡Pe e hetalaulau ke ara Soke Iesus Kristus poia hehei pe hana ke te heto
heke NeHalang nga nena helenga kerkereng ngana pe nga kikina ngana nge
palaungana toto. Pe te heto heke tote i pe tetal heke tote ke i Non Soke toto
nenge nauele ure lochloch, nga talun ngana toto pe heueu nei pe nga etue
lochloch! Oe, Manmanna!

✡ **1:20:** Kol 2:7 ✡ **1:23:** Zec 3:2; Hem 3:4 ✡ **1:25:** Rom 16:27; 2Pi 3:18

Hemallaha Ngana
Ioanes Nau Opene Ngana

1 ✡Alalaha nei heleia ure nemur nenge Iesus Kristus hemallaha hote iri.
NeHalang tunge lange I ke hemallaha hote ure nemur nenge musuna pol
mana pe te lohot. Pe hemallaha hote lange nena hekuleileinga ana hana mur
lochloch nenge te umume nge I. Ke pomalam Iesus kulosia nena angkelo pe
nena angkelo henonoua lange Ioanes.
2 Pe Ioanes hele hote ure lochloch ngana nenge nau opene ia. Ngana laka:
NeHalang nena helenga pe helenga manmanna toto ngana mur nenge Iesus
Kristus hemallaha hote iri.
3 ✡Helenga nemur nga alalaha nei i helenga hetatalonga ia. Pe mele nenge
sisisia lape iech toto, pe mele hel nenge te longe pe te rahit tote nga leteria,
lape te iech toto pule. Iange ure nemur aria etue nenge te lohot ia heroi toto
lo.

Ioanes Has Lange NeHalang Na Hana Mur Nge Eisia

4-5 ✡Iau Ioanes, pe ehas lange imo NeHalang nena hana mur nenge amo
tuluk mur iri rahtele nai nga tuele kina nenge Eisia.
NeHalang tu nge nike toto pe tu heueu nei pe nga hoena lape at mule. Pe
Ope kikina ngana mur nge iri rahtele nai te mesmes nga nena kilanga seina
ngana matana. Pe Iesus Kristus I non nenge hemallaha hot tote helenga
manmanna ngana mur nge NeHalang. Pe I non nenge maul haka mule
tala nga metenga pe nauele naungaala ana hana mur lochloch nga ich. E
hetalaulau amo ke NeHalang iri ul nena Ope nemur pe Iesus Kristus te pete
imo pe te hemaluche letemo ke atu ke nek.
I mutena tau tote ita. Pomalam eina lele rera poinga poreke ngana mur ke
te lasus toto.
6 ✡Nga poinga nei poia ita ke ta lohot ke ita mata nenge tunginga ana hana
mur, pe ita ul ke ta popoi tunginga lala nge Temene pe ana Non Soke. Pe lape
te heto heke tote I iange kikina ngana palaungana nge nauele ure lochloch
ke koko. Oe, Manmanna Toto!
7 ✡Iok anau, I lape sio at luluch nga ulu,
pe lape hulua lochloch ngana te naue I.
Pe iri nenge tetue I nga io lape te naue I pule.
Pe hehei pe hana lochloch nga ich lape te tangia I.
Ke ure nem lape lohot ke pomam toto.
Oe Manmanna Toto!
8 ✡Non Soke NeHalang nenge Kikina Toto hele ke pomai, “Iau Talun ngana
Toto pe Iau Hetala ngana Toto. Etu nge nike toto pe etu heueu nei pe nga
hoena lape eat mule.”

Ioanes Esia Kristus

9 Iau Ioanes, pe imo timo pe neingamo iau pe ita lochloch tatu teu nga
naualanga pe nekinga nenge NeHalang. Pe tames ke kerkereng pe ta takisia
ara melmelenga luluch nge Iesus. Iau etu nga tuele au ngana nga mimio
nenge Patmos iange e haliu hotote NeHalang nena helenga pe helenga
manmanna toto ngana nenge Iesus hemallaha hote.

✡ **1:1:** Hem 22:6 ✡ **1:3:** Hem 22:7, 10 ✡ **1:4-5:** Exo 3:14-15; Hem 3:1; 4:5; Psa 89:27; Kol 1:18 ✡ **1:6:** 1Pi 2:9; Hem 5:10; 20:6 ✡ **1:7:** Dan 7:13; Zec 12:10; Mat 24:30; Ioa 19:34-37; 1Te 4:17 ✡ **1:8:** Hem 21:6; 22:13

10 Nga Non Soke ana etue palaungana nenge ta heto hekeke I ia, Opepeng-
peng hemute iau pe e longe haliunga nga rumek. Haliunga neu palaungana
toto ke pomanga ngalum paena nge te iua.
11 Mele neu haliu ke teke, “Ure nemur nenge o esia nei ohas sue iri nga
alalaha pe o hekule lange NeHalang na hana nemur nenge aria tuluk mur iri
rahtele nai. Iri tetu nga kileng nemur: Nge Epesus pe Simirna pe Perkamum
pe Tiatira pe Sartis pe Pilatalsia pe nge Laotisia.”
12 Iok, e teke e ralele ke enau mele nenge hele atat nge iau pe e naue
lemenge ana hemesinga haka chalemlem ngana mur nge iri rahtele nai.
13 ✡Pe mele nge nakuna mange Non Tuna tuteu nga lemenge ana
hemesinga haka nemur tunangaria. Ana non heronia hengeron nenge sase
sio ke langa apena pe panreke panrekinga chalemlem ngana ke matele nga
mautuna.
14 ✡Pe palpalna ina tuahau toto pe matana mur te pomalaka nga oan sapel
ngana.
15 Pe apena mur te insachsach ke pomanga chaia matana ana sialle. Pe
hele ngana palkolong pulut ke pomanga nale hau ngana.
16 ✡Pe am hit ke itoch iri rahtele nai nga penna tamalmal. Pe hunelinga
ana mese sase ngana e nge matana kaliuala, sere hot nga hanna. Pe ramana
sinaha ke pomanga chaia matana nenge sinaala toto.
17 ✡E naue I ke pomau pe e losio nga apena huna ke pomanga e mete lo. Ol
pe tal heke penna tamalmal nge iau pe hele, “O matau ero! Iau Talun ngana
toto pe Iau Hetala ngana toto.
18 Iau non nenge tu ke maulul ke koko pe e mete ke ulolo. Pe onau at, heueu
nei etu ke e maulul pe lape etu ke koko ol. Pe e rahite lohenga nga metenga
pe nga metenga ana kileng. Pe lek kerkerenga nenge e hemaul heke mule iri
nenge te mete ke te mene maulinga.
19 “Iok ol, ohas sue ure nemur nenge o esia iri ke ulolo. Hel koloi nenge te
lohotot nei. Pe hel lape te lohot nga hoena kura.
20 Pe itoch rahtele nai nenge o esia nge e rahite nga perik tamalmal pe
lemenge kina chalemlem ngana rahtele nai nem luria koi. Itoch rahtele
nai nem luria laka; angkelo mur nenge tenau ele NeHalang na hana nemur
nenge aria tuluk iri rahtele nai. Pe lemenge kina rahtele nai nem luria laka;
NeHalang na hana mur nenge aria tuluk iri rahtele nai.”

2

Helenga Lange NeHalang Na Hana Mur Nenge Epesus

1 ✡ “Pe ohas lange angkelo nenge nauele NeHalang na hana mur nga kileng
nenge Epesus ke mai koi:

I nenge rahit ke itoch rahtele nai nga penna tamalmal pe ii nga lemenge
kina chalemlem ngana rahtele nai nem tunangaria, nena helenga mur koi
nei:
2 ✡Iau e eteia ure lochloch ngana nenge a popoia. Pe aume ke kerkereng
pe ames ke kerkereng nga etue nenge a takisia amo melmelenga. Pe e eteia
ke lememo ero hana poreke ngana mur. Hana nemur te hele ke te teke
iri hekulkulonga ana hana mur. Pe a amnei teu lange iri pe a eteia ke te
pallaklaka.
3 Pe melmelenga nenge a takisia nem a takisia nga iau ek. Pe ames ke
kerkereng mana nga etue nenge a takisia pe asau sio mule ero.

✡ **1:13:** Dan 7:13; 10:5 ✡ **1:14:** Ezk 43:2; Dan 7:9; 10:6; Hem 2:18; 19:12 ✡ **1:16:** Hip 4:12; Hem 2:12; 19:15 ✡ **1:17:** Isa 44:6; 48:12; Hem 2:8; 22:13 ✡ **2:1:** Hem 1:16 ✡ **2:2:** 1Io 4:1

4 Pe poinga e pule nge e teke e heleia ngana koi nei: Nga etue nenge a
talun ke letemo manmanna nge Iau, mutemo tau tote iau pe mutemo tau
tote pekngamo mur, pe heueu nei ero ol.
5 ✡Letemo tuanin la mule nga utar nenge helosio ia imo pe ala mule nga
lemo poinga urana ngana mur nenge nike ana. Pe nenge teke ahul mule
letemo ero, lape ela nge imo pe e mene tote lemo lemenge kina nem nga
munna.
6 Pe ure urana ngana elle nge a poia ngana koi nenge: Lememo ero ia
hengetoro nenge Nikolaus nena hana mur pe iau lemek ero ia pule.
7 ✡ "Apal talngamo pe a longo ke nek nga helenga nenge Opepengpeng
heleia lange NeHalang na hana mur! Ke Opepengpeng nena helenga koi,
'Mele nenge mes ke kerkereng nga letena manmanna ngana, lape e poia i ke
ngau nga ae nenge maulinga kina ia. Ana ae tunge Paratiso nga NeHalang
ana ume.' "

Helenga Lange NeHalang Nena Hana Mur Nge Simirna

8 "Pe ohas lange angkelo nenge nauele NeHalang na hana mur nga kileng
nenge Simirna ke mai koi:

I nenge i Tala toto pe i nga Rume toto pe mete pe maul haka mule, nena
helenga mur koi nei:
9 ✡Iau, e eteia melmelenga mur nenge te lohotot nge imo. Imo atu ke
pomanga lemo ute e ero pe nga enau ngak lemo ure halang toto. Pe e eteia
ke hana hel te saua helenga poreke ngana hel lange imo. Hana nemur te
teke iri NeHalang nena hana mur toto, pe ero. Iri, non poreke ngana nena
tula mur ia iri.
10 ✡Ke a naue lo? Melmelenga nemur lape te lohot nge imo. Non poreke
ngana lape tualaka hote imo nga kue nenge; lape poia nena hana mur ke
te laua amo hel pe tetal teua iri nga tuele au ngana. Pe lape te takis ia
melmelenga nem ke etue iri analoch, pe imo a matau ero. Ames ke kerkereng
nga letemo manmanna ngana kela het nga etue nenge o mete ia. Pomalam
lape e tunge maulinga ana iengiengka lange iong.
11 ✡"Apal talngamo pe a longo ke nek nga helenga nenge Opepengpeng
heleia lange NeHalang na hana mur! Ke Opepengpeng nena helenga koi:
Mele nenge hekou susue poinga poreke ngana lape metenga nei ngana
heporeke i ero."

Helenga Lange Iri Nenga Mata Nenge Perkamum

12 "Pe ohas lange angkelo nenge nauele NeHalang na hana mur nga kileng
nenge Perkamum ke mai koi: I nenge nena palinga hel ana mese sase pe
matana kaliuala, nena helenga mur koi nei:
13 Iau e eteia kileng nenge atu ia nem. Kileng nem i kileng nenge non
poreke ngana nauele tote. Pe imo letemo manmanna ngamo nge iau losio
ero pe a rahite ek ke kerkereng. Nge nike ne Antipas haliu hote lek helenga
nga kileng nem pe tu luluch nge imo. Ne Antipas i lek non toto ia pe te hune
i iange non poreke ngana tu toto nga kileng nem.
14 ✡Pe poinga hel nge e teke e heleia lange imo ngana koi nei: Mele hel
nge imo nga kileng nem te rahit tote ne Palam nena hengetoro mur. Ne
Palam i non nenge hetoro koukoua ne Palak ke pallaklaka ia hehei pe hana
nenge Israel. Pe poia iri ke te losio nga poinga tunten ngana mur. Pe pule
poia iri ke te ngaua ngaunga nenge tepoi tunginga ia lala nga aetapuna
mur.

✡ **2:5:** Hem 3:3 ✡ **2:7:** Gen 2:9; Hem 22:2, 19 ✡ **2:9:** 2Ko 11:14-15; Hem 3:9 ✡ **2:10:** 2Ti 4:8; Iei 1:12 ✡ **2:11:** Hem 20:14; 21:8 ✡ **2:14:** Num 22:1–25:3; 31:16; 2Pi 2:15

15 Pe lemo hana mur hel te nanasia ne Nikolaus nena hengetoro mur.
16 Ke heueu nei ahul mule lemo poinga mur ol. Pe nenge teke ero, lape
ela nge imo ke ueiuei mana luluch nga palinga hel ana mese sase ngana
nenge sere hot nga halik, pe imem ul ke mo hunel.
17 ✡ "Apal talngamo pe a longo ke nek nga helenga nenge Opepengpeng
heleia lange NeHalang na hana mur! Ke Opepengpeng nena helenga koi nei:
Mele nenge hekou susue poinga poreke ngana lape e tunge ngaunga e nge
talkome lange i. Pe ngaunga nem ene laka, 'mana'. Pe lape ehas heke mele
ene nge heueu ngana nga um hussu ngana e pe e tunge lange i pule. Pe mele
pele eteia i tei toto nenge ene ma haka nga um nem ero. Mele nenge mene
um nem, i toro mana eteia."

Helenga Lange NeHalang Nena Hana Mur Nge Tiatira

18 ✡ "Pe ohas lange angkelo nenge nauele NeHalang na hana mur nga
kileng nenge Tiatira ke mai koi: NeHalang tuna nenge matana mur te sapel
ke pomanga oan remen ngana, pe apena nai ape te chalemlem toto ke
pomanga chaia matana ana sialle, nena helenga mur koi nei.
19 Iau e etei tote lemo ume urana ngana mur nenge a popoia. E eteia
ke letemo manmanna nge iau pe mutemo tau tote hehei pe hana pe a
halaulaua iri hel pule. Pe e eteia ke imo ames ke kerkereng toto ke kokoes
nga etue nenge melmelenga mur te lohotot nge imo. Pe e eteia ke lemo
ume nenge a popoia nge nike, heueu nei lohot ke kikina toto ol.
20 ✡Pe helenga e pule nge e teke e heleia ngana koi nei: Poi ngana merei
nenge a lope hote he Isapel ero? Hei nem teke i hetatalonga. Pomalam
hetoro koukoua lek hana mur nenge te umume nge iau ke te nanasia poinga
nenge te salaulau. Pe pule poia iri ke te ngaua ngaunga nenge tepoi tunginga
ia lala nge aetapuna mur.
21 Pe iau nga lemek ngak toto, e teke hei nem hul mule letena nga nena
poinga nenge salau halali. Pomalam, e poia i ke tupol mukam. Pe ero. Hei
nem lemene ero nge hulia letena nga nena poinga nemur.
22 Iok anau, Iau lape e poia haleles palaungana ke lohot nge i ke tuana
mana hete ol. Pe iri nenge te salau lululuch nge hei nem pe te hulia reria
poinga mur ero, lape e tunge melmelenga palaungana lange iri pule.
23 ✡Pe lape e hune hei nem tutuna mur ke te mete. Pomalam NeHalang
nena mata nemur lape leteria manmanna pe te eteia ke iau e eteia hehei pe
hana leteria tuanin ngana mur. Pe lape e tunge tuangachol lange mele elle
pe elle ke purpure nena poinga nenge popoia.
24 Pe amo hel nge Tiatira te nanasia he Isapel nena hengetoro mur ero.
Pe pule ure nenge mele hel te naue ke non poreke ngana nena poinga tapuna
ngana mur ia, imo a eteia ero. Imo nemur, e tung mule ure meena ngana e
lange imo ero ol.
25 ✡Imo letemo manmanna nge Iau ke ulolo. Pe a rahite letemo man-
manna ngana nem ke kerkereng kela het nga eat mule ngak.
26 ✡Mele nenge mes ke kerkereng nga letena manmanna ngana pe
nanasia lemek ngak kela het nga etue nei hetala ngana, lape e hekerkereng
ia i ke nauele hehei pe hana lochloch.
27 " 'Kerkerenga nenge e tunge lange i nem,
elle mana ke pomanga nenge Temek tunge at nge iau.
I lape mene nena kula nge lekina toto
ke nauele iri pe maluch hole iri ero.
Pe lape palia iri ke te chach ulu ke sachanchana hulu

✡ **2:17:** Exo 16:4, 14-15, 33-34; Isa 62:2; Ioa 6:48-50 ✡ **2:18:** Hem 1:14-15 ✡ **2:20:** 1Ki 16:31; 2Ki 9:22 ✡ **2:23:** Psa 7:9; Jer 17:10; Hem 20:12-13 ✡ **2:25:** Hem 3:11 ✡ **2:26:** Psa 2:8-9

ke pomanga tuninga nenge te pipia nga melete.
28 ✡Pe lape e hemalmalia i ke nakuna tua
ke pomanga itoch uachuach ana.' "
29 "Apal talngamo pe a longo ke nek nga helenga nenge Opepengpeng heleia lange NeHalang na hana mur."

3

Helenga Lange NeHalang Nena Hana Mur Nge Sartis

1 ✡ "Pe ohas lange angkelo nenge nauele NeHalang nena hana nga kileng nenge Sartis ke mai koi:

I nenge NeHalang opene mur iri rahtele nai tetu teu nge I, pe rahit ke itoch iri rahtele nai nem, nena helenga mur koi nei: Iau e eteia lemo poinga mur lochloch nenge a popoia. Hana pe hehei te hele ia imo ke te teke a maul. Pe ero. Imo a mete ke ulolo.

2 A lohaka ol! Pe a hekerkereng mule poinga urana ngana iange e naue lemo poinga e nge urana nga Ak Soke NeHalang matana ero toto.

3 ✡Pomalam, letemo la mule nga hengetoro mur nenge te tunge lange imo nge nike nenge a longe pe letemo manmanna ia. Ahul mule letemo pe a nanas mule lemo poinga urana ngana nemur. Pe nenge teke ero, lape eat kome nge imo ke pomanga none nge kemkeme. Pe imo a eteia eat ngak ero.

4 ✡Pe iong o nauele NeHalang nena hana mur nga kileng nenge Sartis. Pe hel nge iri tetu ke te lemlem iange teheo ele tote iri nga poinga poreke ngana. Iri nemur iau lek tula mur ia iri. Ke pomalam lape te heronia reria hengeron hussu ngana pe tei luluch nge Iau, iange te nanas tau tote NeHalang lemene ngana mur.

5 ✡Ke mele nenge hekou susue poinga poreke ngana lape e iech toto nge i pe e heron heke hengeron hussu ngana nge pomau nge i pule. Pe lape e pasis hote ene nga maulinga ke koko ana alalaha ero. Pe lape e hele tote i nga Temek pe nena angkelo mur mataria.

6 "Apal talngamo pe a longo ke nek nga helenga nenge Opepengpeng heleia lange NeHalang na hana mur."

Helenga Lange NeHalang Na Hana Mur Nenge Pilatalsia

7 ✡ "Pe ohas lange angkelo nenge nauele NeHalang na hana mur nga kileng nenge Pilatalsia ke mai koi:

Helenga nemur at nge I nenge heo ngana pe manmanna toto. Ana non rahite lohenga pule ke mange ne Teuit. Utar nenge lohe, mele piu ele ero ol pe utar nenge piu ele, mele lohe ero ol.

8 ✡Ana non hele ke teke: Iau e eteia lemo poinga mur lochloch nenge a popoia. Ke e naue lo? E lohe piunga e nga matamo pe mele pele ratoto nge piu ele ero. Pe e eteia ke kikimo ngamo palaungana ero pe a nanas tau tote lek helenga mur pe letemo manmanna nge iau.

9 ✡A longo ke nek. Hana nemur nenge tetu teu nga tuluk nenge non poreke ngana, te teke iri NeHalang nena hana mur toto pe ero. Iri te channanga mana. Iau lape e poia iri ke te tualou sio nga apemo huna. Pomalam lape te eteia ke iau mutek tau tote imo.

10 ✡Imo a nanas tau tote lek hotonga ke kokoes pe ames ke kerkereng toto ke a takisia amo melmelenga mur. Ke pomalam, melmelenga nenge lape

---

✡ **2:28:** Hem 22:16 ✡ **3:1:** Hem 1:4, 16 ✡ **3:3:** Mat 24:43-44; 1Te 5:2; Hem 2:5; 16:15 ✡ **3:4:** Iut 23 ✡ **3:5:** Exo 32:32-33; Mat 10:32; Luk 12:8 ✡ **3:7:** Isa 22:22 ✡ **3:8:** 1Ko 16:9 ✡ **3:9:** Isa 45:14; 49:23; 60:14; Hem 2:9 ✡ **3:10:** Luk 21:19; 2Ti 2:12

lohot ke tualaka hote hehei pe hana lochloch nga ich nei, lape lohot nge imo ero. Iange iau lape enau ele imo ke nek.

11 Musuna pol mana pe lape eat mule pe ames ke kerkereng toto nga letemo manmanna ngana nem, ma lape mele mene mullim ke mene am iengiengka nenge maulinga ana.

12 ✡Pe mele nenge mes ke kerkereng toto lape e hemes heke i ke Ak Soke NeHalang nena tunginga ana pele ana isong ia. Pe mele nem lape lohot mule nga pele nem ero ol. Pe lape etal heke Ak Soke NeHalang ene nge i pe etal heke Ak Soke NeHalang nena kileng ene nge i pe lape etal heke iau ek heueu ngana lange i pule. Pe Ak Soke NeHalang nena kileng nem, ngana laka kileng Ierusalem heueu ngana nenge sio atat nga lut nga tapa nge Ak Soke NeHalang.

13 "Apal talngamo pe a longo ke nek nga helenga nenge Opepengpeng heleia lange NeHalang na hana mur."

Helenga Lange Iri Nenga Mata Nenge Laotisia

14 "Pe ohas lange angkelo nenge nauele NeHalang na hana mur nga kileng nenge Laotisia ke mai koi:

I nenge i Manmanna Toto pe NeHalang ala hote ure lochloch iange ure huna nge i mana, pe hemallaha hote helenga manmanna ngana mur nge NeHalang, nena helenga mur koi nei:

15 ✡Ana non hele ke teke: Iau e eteia poinga mur lochloch ngana nenge a popoia. A tung tote letemo at nge iau ero pe a hile hot tote iau ero pule.

16 Letemo nenge a tunge at nge Iau unne sune mana. Ke pomalam lape e muta hote imo ke a lasus.

17 ✡Pe imo a hele ke a teke, 'Oe imem lemem ure halang toto lo pe ute e nge alpapa taua imem ero.' Iong o hele ke pomam pe onau teu langa otu ngam ke nek ero. Iange nga enau ngak lem ute pele ero pe matam hit pe singim nganangana ero toto.

18 ✡O hele ke pomam lo, iok oi at ke o olia um sinaha ngana e nge iau. Pe um nem te holoa sue ke chalemlem nga oan ngingina nenge milanglang toto. Pe pule o olia hengeron hussu ngana e ke o heron hite nga singim iange o meia iong nge singim lachlach manmana. Pe pule onau rara matam ana siu eina pe opip teua nga matam ke onau ke mallaha mule. Ke pomalam lape letem manmanna ngana kerkereng toto nge iau.

19 ✡Iau mutek tau totote hehei pe hana pe e hele salia iri pe e hepengia iri ke kokoes. Ke pomalam a lohaka pe ahul mule letemo nga lemo poinga poreke ngana mur.

20 ✡A longe Iau ma ero? Iau koi emes nga pele matana ke e helonglongo talngamo. Pe mele nenge longe iau, lohe piunga pe eteu kela engau luluch nge i.

21 Mele nenge hekou susue non poreke ngana nena kerkerenga mur lape e mene i ke are luluch nge iau nga ilik nga lek kilanga seina ngana. Ke mange iau nge e hekou sue non poreke ngana nena kerkerenga mur pe ela ke eare luluch nge Temek nga nena kilanga seina ngana rikena.

22 "Apal talngamo pe a longo ke nek nga helenga nenge Opepengpeng heleia lange NeHalang na hana mur."

✡ **3:12:** Isa 62:2; 65:15; Hem 14:1; 21:2 ✡ **3:15:** Rom 12:11 ✡ **3:17:** Luk 12:21; 1Ko 4:8 ✡ **3:18:** Isa 55:1 ✡ **3:19:** 1Ko 11:32; Hip 12:6; Hem 2:5 ✡ **3:20:** Ioa 14:23

4

Ioanes Nau Openeia NeHalang Nge Are Nga Nena Kilanga Seina Ngana Nga Lut Nga Tapa

1 ✡Iok, e naue ure nemur nge te lohot ke het, enau la mule pe e esia piunga
nenga lut nga tapa nge te lohe ke ulolo. Pe haliunga nenge e longo tele
nge hutu ke manga ngalum paena alngana, hele mule at nge iau ke teke,
"O lohaka at nge iau lakoi. Pe e henonoua iong nga ure nemur nenge lape
musuna pol mana pe te lohot."
2 ✡Ueiuei mana pe Opepengpeng roro heke iau pe e naue kilanga seina
ngana nga lut nga tapa pe mele are haka ia.
3 ✡Pe I nenge are nga kilanga seina ngana neu ramana makelkele pe sinaha
hote um nenge ene um iaspa pe nenge ene um kanelian singiria. Pe oro
palcholo ke heliliu hite kilanga seina ngana neu. Pe oro neu sinaha hote um
nenge ene um emerel singina.
4 ✡Pe kilanga seina ngana halatau ngana mur nge iri ana non kina elle
pe henel te heliliu hite kilanga seina ngana neu. Pe almasinga ana hana
mur nge iri ana non kina elle pe henel (24) teare haka ia iri. Pe te heronia
hengeron hussu ngana mur pe te kale heke iengiengka chalemlem ngana
mur nga palpalria.
5 ✡Pe kileng chalem ngana pe kileng kurung ngana pe onrung ngana te
lohot nga kilanga seina ngana nenge are nga tunangana. Pe lemenge iri
rahtele nai te sapelpel nga kilanga seina ngana neu matana. Pe lemenge
nemur, ngana laka ope kikina ngana mur nge iri rahtele nai nenge te umume
nge NeHalang.
6 ✡Pe ute e pule nge tunga kilanga seina ngana neu matana nakuna
pomalaka nga ruach melona nge achouchou pe sinaha ke pomanga silonga.
Pe ure maulul ngana henel temes liliu ele kilanga seina ngana neu ke tom.
Pe mataria tunga singiria lochloch (nga ramaria pe nga rumeria pule).
7 Ure maulul ngana nemur, elle nakuna pomanga laion pe neingana
nakuna pomanga kolok. Pe mol ngaria ramana pomanga ita non ramara pe
henel ngaria nakuna manga ngie pisou nge lelehe.
8 ✡Pe ure maulul ngana henel neu, elle pe elle sahana iri rahtele elle. Pe
mataria tunga singiria lochloch (nga saharia ene mur pule). Pe tepeu ke
kokoes mana nga sinanga pe nga miliko pe tetah eingaria ero nga nenge te
peupeu ke pomai,

"Non Soke NeHalang nenge Kikina Toto
I non nge Heo Ngana nge Heo Ngana nge Heo Ngana toto.
Pe I tu nge nike toto pe tu heueu nei pe nga hoena lape at mule."

9 Ke I nenge are nga kilanga seina ngana nem tuke koko. Pe ure maulul
ngana henel neu, tetua tau mulmule aria peunga neu pe te hele urana pe
tetal hekeke pe te heto hekeke I.
10 ✡Pe almasinga ana hana mur nenge iri ana non kina elle pe henel neu te
tualou sio nga I nenge are nga kilanga seina ngana matana pe te heto heke I
iange I tuke koko. Pe te haka hote iengiengka mur nga palpalria pe tetal sue
nga kilanga seina ngana neu matana pe te hele,
11 "NeHalang, Iong emem Non Soke.
Pe Iong O purpur toto
nge hehei pe hana tetal heke tote Iong
pe te heto heke tote Iong nga kikim ngam.

✡ **4:1:** Hem 1:1, 10 ✡ **4:2:** Isa 6:1 ✡ **4:3:** Ezk 1:28 ✡ **4:4:** Hem 3:18 ✡ **4:5:** Ezk 1:13; Zec 4:2; Hem 1:4; 8:5; 11:19; 16:18 ✡ **4:6:** Ezk 1:5-10, 22; 10:14 ✡ **4:8:** Isa 6:2-3; Ezk 1:18; 10:12 ✡ **4:10:** Hem 19:4

Iange nga lemem ngam oala hote ure lochloch
pe o tunge maulinga nge iri ke te lohot.”

5

Sipsip Tuna Mene Alallaha Nenge Telul Hite

1 ✡Ute e pule nge enau opek ia, e esia I nenge are nga kilanga seina ngana
neu nge rahite alalaha e nge telul hite. Pe ana non rahite alalaha neu nga
penna tamalmal. Pe alalaha neu ana hasinga tu kaliu ala, nga sana pe nga
patangana pule. Pe te sima ele ke ana simanga iri rahtele nai.
2 Pe e naue angkelo solaki ngana e. Pe angkelo neu haliu hot ke soke toto ke
teke, “Itei nge purpur toto nenge lape tualupa hote simanga nemur pe ulele
alalaha neu?”
3 Pe mele e nga lut nga tapa pe nga ich nei pe nga ich letena nakuna ero
toto nge ulele alalaha neu pe sisia.
4 Pe iau letek milang toto pe e tang iange mele nge purpur ero toto nge ulele
alalaha neu pe sisia.
5 ✡Ol pe almasinga ana hana nemur, elle nge iri hele at nge iau ke teke, “O
tang ero! Onau langa Non hamam ngana nenge atat neu; ana non lohot nga
kaleu ramana nenge Iuta (nga mata nenge non soke Teuit na tete mur). Pe
I non seilil ngana nenge mele pele hekou sue ero toto. Ke pomalam I lape
tualupa hote simanga rahtele nai neu pe ulele alalaha nenge telul hite nem.”
6 ✡Ol pe e naue Sipsip Tuna lomele ngana e nge mes nga kilanga seina
ngana neu matana pengpeng. Sipsip Tuna neu nakuna pomanga te hune I
ke ulolo. I mes nga tunangana pe ure maulul ngana henel neu pe almasinga
ana hana nemur temes liliu ala hite I. Pe Sipsip Tuna neu ana sangkar iri
rahtele nai pe matana pule iri rahtele nai. Pe ure nemur te heilangia Ope
kikina ngana mur rahtele nai nenge NeHalang kulosia iri ke tela nga kileng
lochloch ngana nga ich.
7 Sisip tuna nem la ke mene alalaha nga non nenge are nga kilanga seina
ngana neu penna tamalmal.
8 ✡Iok laol, nga etue nenge mene alalaha neu ure maulul ngana henel neu
pe almasinga ana hana iri ana non kina elle pe henel (24) neu, te tualou sio
nga Sipsip Tuna matana pe te heto heke I. Pe almasinga ana hana nemur
te mene aria milollo mur pe kaliu chalemlem ngana mur nge te muta ia
sapiu eina. Pe ure nemur te heilang ia NeHalang nena hana mur reria
hetalaulaunga mur.
9 ✡Pe ure maulul ngana henel neu pe almasinga ana hana nemur te peua
aria peunga heueu ngana ke pomai,
“Iong non toto nge o tualupa hote
alalaha nem ana simanga mur
iange te hune iong ke ulolo.
Pe nga o mete ngam nem,
o ol hot mule hehei pe hana nga eim
ke te mene maulinga ke koko nge NeHalang.
Hehei pe hana nga tuele kina papalauna mur
pe nga kaleu ramana mur
pe nga helenga kuena ngana mur
pe hehei pe hana lochloch ngana nga ich.
10 ✡Pe o poia iri ke te lohot ke iri mata nenge tunginga ana hana mur,
ke tepoi tunginga lala nge ara Soke NeHalang.

✡ **5:1:** Isa 29:11; Ezk 2:9-10 ✡ **5:5:** Gen 49:9; Isa 11:1, 10; Hem 22:16 ✡ **5:6:** Zec 4:10; Ioa 1:36; Hem 13:8 ✡ **5:8:** Psa 141:2; Hem 8:3-4 ✡ **5:9:** Psa 33:3; 40:3; 96:1; 98:1 ✡ **5:10:** Exo 19:6; Isa 61:6; Hem 1:6; 20:6

Pe lape tenau ele hehei pe hana nga kileng lochloch ngana nga ich.”
11 ✡Iok, enau mule pe e longe angkelo mur nge te helele. Pe angkelo nemur
ta sisele iri pe iri hulua sakilil. Pe temes ke te heliliu hite kilanga seina ngana
neu pe ure maulul ngana nemur pe almasinga ana hana nemur ke tom.
12 Pe tepeu ke palaungana toto ke pomai:
“Sipsip Tuna nei I Non toto
pe te hune I ke mete ke ulolo.
Ke pomalam ta heto heke i nga kikina ngana
pe nga letena matana ngana
pe nga nena kole are ngana.
Tatal haka tote I pe ta hele urana toto lange I pe ta iech nge I.”
13 Ol pe e longe hehei pe hana pe ure lochloch ngana nenge NeHalang ala
hote iri nenge tetu nga lut nga tapa pe nga ich pe nga ich letena pe nga ruach
letena pe nga kileng lochloch, e longe iri nge te peupeu ke pomai koi,
“Non nenge are nga kilanga seina ngana pe Sipsip Tuna
iri nai te purpur alahel toto nga kikiria ngaria.
Ke pomalam hehei pe hana tetal haka tote iri
pe te hele urana pe te heto heke tote iri nai ke koko.”
14 Pe ure maulul ngana henel neu te tuacholia, “Oe Manmanna Toto!” Pe
almasinga ana hana nemur te tualou sio pe te heto heke NeHalang iri nai
Sipsip Tuna.

6

Sipsip Tuna Tualupa Hote Alallaha Ana Simanga Mur Nge Iri Rahtele Nai

1 ✡Nga etue nenge e naue Sipsip Tuna nge tualupa hote simanga elle ngana,
e longe ure maulul ngana henel neu elle nge hele. Pe hele ngana pomanga
kileng kurung ngana. Pe hele ke teke, “O iat!”
2 ✡Iok, e teke enau pe e esia oriong hussu ngana e. Pe mele nenge are haka
nga oriong neu rahite nena raling pe te kale heke iengiengka nga palpalna.
Pe heto heke I pe song hotia ana seilil kela hekou sue nena ngarang mur.
3 Iok, Sipsip Tuna tualupa hote simanga naingana pe e longe ure maulul
ngana nemur neingaria nge hele ke teke, “O iat!”
4 Pe enau pe e esia oriong remenmen ngana e nge song hot. Pe mele nenge
songia oriong neu NeHalang tunge kerkerenga e lange i pe tunge palinga hel
ana mese palaungana e lange i pule. Pe kerkerenga neu i kerkerenga nenge
tua het hote kilanga urana ngana nga ich pe poia hehei pe hana ke te hunel
mulmule nge iri.
5 Iok, Sipsip Tuna tualupa hote simanga mol ngana pe e longe ure maulul
ngana nemur mol ngaria nge hele ke teke, “O iat!” Pe enau la pe e esia oriong
muna ngana e. Pe mele nenge kila haka nga oriong neu rahite monri nga
penna. Monri nenge te amnei urumrume ure meena ngana mur ia.
6 Ol pe e longe helenga e nge lohot nga ure maulul ngana henel neu
tunangaria. Pomalaka nga mele nge helele ke teke, “Ngaunga hetet lo,
pomalam ngaunga uruna lape ele haka toto. Ke ngaunga pululu ngana
nenge ene uit meena ngana unne sune (lita elle), uruna lape lohot ke
pomanga mele uruna nenge mene nga etue elle. Pe ngaunga pululu ngana
nenge ene pali nenge meena pol (lita iri mol), uruna lape lohot ke pomanga
mele uruna nenge mene nga etue elle. Pe ae nenge ene ae oliua, ae nem eina
pe uain ururia lape ele haka ero.”
7 Iok, Sipsip Tuna tualupa hote simanga henel ngana pe e longe ure maulul
ngana nemur henel ngaria nge hele ke teke, “O iat!”

✡ **5:11:** Dan 7:10; Hip 12:22 ✡ **6:1:** Hem 4:6; 5:1 ✡ **6:2:** Zec 1:8; 6:1-6

8 ✡Pe e teke enau la pe e esia oriong popopo ngana e. Pe mele nenge songia
oriong neu ene laka Metenga. Pe Metenga Ana Kileng i hoena pe nanasia i ke
renren toto. Pe NeHalang tunge kerkerenga lange iri nai ke te poia hunelinga
ke lohotot pe te poia uringa ana etue ke lohotot. Pe te poia haleles ke lohotot
pe te poia ur-inolo mur ke te lohotot. Ke ure nemur lape te hune hehei pe
hana halang nga ich. Pe tehun lochloche iri ero. Lape tehun lapo mene iri
nenga ich ana talinga toto henel ngana ke te het.
9 Iok, Sipsip Tuna tualupa hote simanga lime ngana pe esia hehei pe hana
nenge te mete, operia mur nge te eukirau nga NeHalang nena hatanga apena
huna. Hehei pe hana nemur te hune iri iange te nanas tau tote NeHalang
nena helenga pe te haliu hote helenga manmanna toto ngana.
10 Pe hehei pe hana operia nemur alangaria hot ke palaungana toto ke te
teke, “Non Soke NeHalang, Iong non Kikina ngana toto pe iong non nge heo
ngana pe non manmanna ngana toto. O kulala ero ol. O amnei teu lange
hehei pe hana nga ich pe o tuachol ia eimem nge iri iange te hunsio mene
imem.”
11 ✡Ol pe NeHalang heronge hengeron husu ngana nge iri elle pe elle pe
hele lange iri ke teke leteria meena ia ure neu ero pe te kulala pol mana. Te
kulala pol kela het nga etue nenge reria ngarang mur tehun taua pekngaria
mur pe titiria mur hel pule. Iange NeHalang hesilei hote iri lo ke te mete pule
ke pomange iri nge tehun tele iri ke ulolo.
12 ✡Iok, nga etue nenge Sipsip Tuna tualupa hote simanga rahtele elle
ngana, enau pe e esia mangila palaungana nge lohot ke rur leke kileng. Pe
chaia matana tua ero pe kileng auala mana ke pomanga miliko lo. Pe teio
matana hul ke remenmen ke pomanga toho.
13 ✡Pe itoch mur te machereng hot nga tapa sana pe te losio langa ich ke
pomanga tuttula palaungana nge rur sue popi nganangana itachtach ngana
mur ke te tualolo sio.
14 ✡Pe tapa sana pule erue sio mana ke pomanga tako nenge telou heke pe
te mene ke tela ia. Pe hengene mur pe mimio mur te hile muria mur pe te
loloun rara.
15 ✡Pe naungaala ana hana mur nga ich, pe hana papalauna nenge te
nanasia iri, pe palinga hel ana hana mur aria ae huna mur, pe kole hoena
ana hana mur, pe hana solaki ngana mur, pe iri nenge te umume nge hana
hel, pe iri nenge tetu pulut mana, hana nemur iri lochloch lape te talkome
nga rika mur pe nga um papalauna koaria nga hengene mur.
16-17 ✡Pe alngaria langa um papalaungana mur pe hengene mur ke te teke,
“A losio haka nge imem ke mo mete ol. Iange non nenge are nga kilanga
seina ngana pe Sipsip Tuna, leteria inin ngana ana etue palaungana, ngana
koiloi lohot nge imem lo. Pe itei toto nenge lape mes ele ure nem?”

7

NeHalang Nena Sach Nenge Nauele Nena Hana Mur

1 ✡Iok, ure lochloch ngana nei te lohot ke het pe e naue angkelo henel nge
temes nga ich ana haro mur nge iri henel ke tehuu ele tuttula matana mur.
Tehuu ele ke tuttula tue ruach pe tua nga ich huna pe tua teu nga ae mur ero
ol.
2 Ol pe e naue angkelo e nge nanas haka at nga tapa. Ana non lohaka atat
nga kileng hilina ele nenga chaia haka ngana pe at luluch nga NeHalang
nenge tuke koko nena sach. Pe alngana hot ke kerkereng toto lange angkelo

✡ **6:8:** Jer 15:1-3; Ezk 5:12, 17; 14:21 ✡ **6:11:** Hem 7:9, 13; 19:14 ✡ **6:12:** Mat 24:29; Ume 2:20; Hem 8:12; 11:13; 16:18 ✡ **6:13:** Isa 34:4 ✡ **6:14:** Hem 16:20 ✡ **6:15:** Isa 2:10, 19, 21 ✡ **6:16-17:** Jol 2:11; Mal 3:2; Luk 23:30 ✡ **7:1:** Jer 49:36; Dan 7:2

henel nenge te mene kerkerenga nenge lape te heporeke ich pe ruach ke teke,
3 ✡“A heporeke tangaia ich pe ruach pe ae mur ero. A kulkulala pol pe motal heke ara Soke NeHalang nena sach nga nena hana mur nenge te umume nge I ramaria mukam.”
4 ✡Pe iri nenge tetal haka sach nge iri neu te lohot nga mata analoch pe nai (12) nenge Israel. Pe angkelo e hele at nge iau ke teke,
“Hana nemur, iri ana non kina lime iri analoch iri ana non kina lime pe ana non kina lime iri analoch iri ana non kina nai pe ana non kina lime iri analoch iri henel (144,000).
5 Pe hana iri ana non kina lime iri analoch iri analoch pe ana non kina lime iri analoch iri nai (12,000)
te lohot nga mata nenge Iuta tetal haka sach nge iri.
Pe hana iri ana non kina lime iri analoch iri analoch pe ana non kina lime iri analoch iri nai (12,000)
te lohot nga mata nenge Rupen.
Pe hana iri ana non kina lime iri analoch iri analoch pe ana non kina lime iri analoch iri nai (12,000)
te lohot nga mata nenge Ket.
6 Pe hana iri ana non kina lime iri analoch iri analoch pe ana non kina lime iri analoch iri nai (12,000)
te lohot nga mata nenge Asa.
Pe hana iri ana non kina lime iri analoch iri analoch pe ana non kina lime iri analoch iri nai (12,000)
te lohot nga mata nenge Naptali.
Pe hana iri ana non kina lime iri analoch iri analoch pe ana non kina lime iri analoch iri nai (12,000)
te lohot nga mata nenge Manase.
7 Pe hana iri ana non kina lime iri analoch iri analoch pe ana non kina lime iri analoch iri nai (12,000)
te lohot nga mata nenge Simion.
Pe hana iri ana non kina lime iri analoch iri analoch pe ana non kina lime iri analoch iri nai (12,000)
te lohot nga mata nenge Liuai.
Pe hana iri ana non kina lime iri analoch iri analoch pe ana non kina lime iri analoch iri nai (12,000)
te lohot nga mata nenge Isaka.
8 Pe hana iri ana non kina lime iri analoch iri analoch pe ana non kina lime iri analoch iri nai (12,000)
te lohot nga mata nenge Sepulun.
Pe hana iri ana non kina lime iri analoch iri analoch pe ana non kina lime iri analoch iri nai (12,000)
te lohot nga mata nenge Iosep.
Pe hana iri ana non kina lime iri analoch iri analoch pe ana non kina lime iri analoch iri nai (12,000)
te lohot nga mata nenge Pensamin.”

Hulua Nge Palpal Lelemo Temes Nga Lut Nga Tapa

9 Ol pe enau pe e esia hulua nge mele pele nakuna nge sisele iri ero. Hulua nemur te lohot nga tuele kina papalauna mur pe nga kaleu ramana mur pe nga helenga kuena ngana mur pe hehei pe hana lochloch ngana nga ich. Pe te heronia hengeron hussu ngana mur pe te rahite akau perperna mur pe temes nga kilanga seina ngana pe Sipsip Tuna mataria.

✡ **7:3:** Ezk 9:4, 6; Hem 9:4 ✡ **7:4:** Hem 14:1, 3

10 ✡Pe te makul ke palaungana toto ke te teke,
“Ara Soke NeHalang
nenge are nga nena kilanga seina ngana
iri nai Sipsip Tuna
te mene mule ita ke ulolo.”
11 Pe angkelo mur lochloch nenge temes ke te heliliu hite kilanga seina ngana neu pe ure maulul ngana henel neu pe almasinga ana hana nemur, iri lochloch ke te tualou sio nga kilanga seina ngana matana pe te heto hekeke NeHalang
12 ✡ke te teke,
“Manmanna!
Ta hele urana lange ara Soke NeHalang
pe tatal haka tote I nga letena matana urana ngana mur
pe nga kikina ngana.
Pe ta iech ele tote I pe ta heto heke I ke koko.
Oe, Manmanna Toto!”
13 Ol pe almasinga ana hana nemur elle nge iri onteia iau ke teke, “Kole, onau ke itei hel nenge te heronia hengeron hussu ngana nemur mau? Pe iri mam teat langai mau?”
14 ✡Pe e tuacholia ke e teke, “Kole, iong lape o eteia pe iau e eteia ero i.”
Ol pe hele at nge iau ke teke, “Iri nemur, ngana laka iri nenge te ratoto ke te takisia aria melmelenga nenge poreke toto, nenge reria ngarang mur te poia lala nge iri. Pe te lome reria hengeron mur ke hussu toto nga Sipsip Tuna eina.
15 Ke pomalam,
“Lape temes ke kokoes mana
nga NeHalang nena kilanga seina ngana matana,
pe tepoi tunginga lala nge NeHalang,
nga nena tunginga ana pele nga sinanga
pe nga miliko ke kokoes mana pule.
Pe i nenge are nga kilanga seina ngana nem,
lape lau teua iri pe nek hite iri.
16 ✡Pe lape te metearia ero
pe te meteune ech mule ero ol.
Pe chaia milang ngana lape hemilangia iri ero pule.
17 ✡Iange Sipsip Tuna nenge mes nga tunangana
nga kilanga seina ngana nem matana
lape nek hit tote iri ol.
Pe lape mene iri ke tela nga ech
nenge tunge maulinga pach haka ngana.
Pe NeHalang lape taun lele mataria eina
nga mataria ke het toto sapele.”

8

Sipsip Tuna Tualupa Hote Simanga Rahtele Nai Ngana

1 Iok, nga etue nenge Sipsip Tuna tualupa hote simanga rahtele nai ngana, kileng nga lut nga tapa lelelo ke mala pol unne mana.
2 Ol pe e naue angkelo rahtele nai nge temes nga NeHalang matana nge te rahite reria ngalum paena mur.

✡ **7:10:** Hem 5:6-7 ✡ **7:12:** Hem 5:12 ✡ **7:14:** Dan 12:1; Mat 24:21 ✡ **7:16:** Isa 49:10 ✡ **7:17:** Psa 23:2; Isa 25:8; Hem 21:4

3 ✡Pe angkelo e pule mene sapiu eina kina chalemlem ngana pe at ke mes
nga tunginga ana hatanga. Pe te tunge sapiu eina nge halang toto lange i
ke poi tunginga ia nga tunginga ana hatanga chalemlem ngana nenge mes
nga NeHalang nena kilanga seina ngana matana. Pe makia ure neu ke
pulu ngana haka lange NeHalang, luluch nga nena hana mur lochloch reria
hetalaulaunga mur.
4 Ke angkelo neu mes nga NeHalang matana. Pe sapiu eina pulu haka kela
luluch nga NeHalang nena hana mur reria hetalaulaunga nga NeHalang
matana.
5 ✡Ke het pe angkelo neu mene oan unne nga tunginga ana hatanga, pe tal
teua langa sapiu eina kina pe ulo sue ke langa ich. Ol pe kileng chalem pe
kileng kurung pe ute hel alngaria onrungrung pe mangila rur.

Angkelo Henel Teiua Reria Ngalum Paena Mur

6 Ol pe angkelo rahtele nai neu te tatalo ala sapele ke teiua reria ngalum
paena mur
7 ✡pe elle iu sapele nena. Iua pe pitte matana mur nge pomanga um
chatottonna pe toho nge teusil nga oan te tualolo sio langa ich. Pe te hengau
lulu heke ae mur pe heilil mur lochloch nga ich ana talinga toto elle mana.
Pe ich ana talinga toto iri nai pule te heporeke ero.
8 Iok, angkelo nei ngana iua nena ngalum paena pe tesau hote ute nge
nakuna pomanga hengene palaungana nge oan ngaulala hite. Pe tesau
puluch teua langa ruach pe ruach ana talinga toto elle hul ke pomanga toho.
Pe ruach ana talinga toto nai, tetu ol.
9 Pe nga ruach ana talinga toto nenge poreke neu, urelu lochloch ngana
nenge te maulul, te mete lochloch. Pe imot mur pe sulang mur pe aka
kinkino ngana mur lochloch te ngaulala pule.
10 Iok, angkelo mol ngana iua nena ngalum paena pe itoch palaungana e
nge matana tuaere ke manga miriole nenge hole hot, machereng hot nga
tapa sana ke tuaulu sio nga ich. Tuaulu sio kela pe tamu teu nga ech tana
mur pe nga ech pach haka ngana mur ana talinga toto elle mana nga ich. Pe
ech tatana mur pe ech pach haka ngana mur ana talinga toto nai pule, tetu
ol.
11 ✡Pe itoch nem ene laka itoch Matasike. Pe i itoch ehech ngana ia, iange
heporeke lochloche ech urana ngana mur nenge tamu teu ia. Pe hehei pe
hana halang te mete iange te inia ech nenge ehech toto ke pomanga miri
heina.
12 ✡Iok, angkelo henel ngana iua nena ngalum paena pe ute heporeke chaia
pe teio pe itoch mur mataria ke tetua ke nek ero ol. Ke pomalam, chaia tua
ero nga sinanga koana unne pe teio pe itoch mur pule tetua ero nga miliko
koana unne.
13 ✡Iok, enau la pe e esia ngie pisou nge lelehe nga tapa sana. Pe ngie neu
alngana hot ke soke toto ke teke, “Musuna pol mana pe lape angkelo mol
nenge tetu nei kura teiua reria ngalum paena mur. Opooi! Lape melmelenga
palaungana lohot nge hehei pe hana lochloch nga ich!”

9

Angkelo Lime Ngana Iua Nena Ngalum Paena

✡ **8:3:** Exo 30:1-3; Hem 5:8 ✡ **8:5:** Exo 19:16-19; Lev 16:12; Hem 11:19; 16:18 ✡ **8:7:** Exo 9:23-26; Ezk 38:22; Jol 2:30 ✡ **8:11:** Jer 9:15 ✡ **8:12:** Ezk 32:7; Hem 6:12-13 ✡ **8:13:** Hem 9:12; 11:14

1 ✡Iok laol, angkelo lime ngana iua nena ngalum paena pe e naue itoch
nenge machereng hot nga tapa sana ke langa ich. Pe lohenga nenga polo
palaungana nenge hetala ngana ero te tunge lange i ke ulolo.
2 ✡Pe nga etue nenge lohe polo palaungana neu hanna, oan pais haka. Pe
oan pulu ngana neu i toto hot ke pomanga manai tana e nge te tonoia. Pe
pulu ngana lau ele chaia matana pe tapa sana ke kileng au.
3 Pe sis mur te lohot nga oan pais ngana neu pe te lehe sio ke tela nga ich.
Pe te mene kerkerenga nenge tehun ke pomanga ei mur.
4 ✡Pe mele hele lange iri ke teke, "A heporeke heilil pe ae ina mur nga ich
ero. A heporeke laka hehei pe hana nenge NeHalang nena sach ma haka nga
ramaria ero.
5 A tunge melmelenga palaungana lange hehei pe hana nemur ke teio iri
lime pe a hune iri ke te mete ero." Pe melmelenga nenge te amneia nem lape
leisis toto ke pomanga ei hun ngana nenge leisis toto.
6 ✡Pe nga etue nem hehei pe hana nemur te tuarir sakilil pe te teke te mete
mana ol pe ero. Metenga e lohot nge iri ero toto.
7 ✡Pe sis nemur nakuria pomanga oriong mur nenge te tatalo ele iri ke tela
nga hunelinga. Pe te kale heke ute hel nge pomanga iengiengka chalemlem
ngana nga palpalria pe ramaria pomanga ita non ramara.
8 ✡Pe palpalria ina sasase ke pomanga hehei palpalria ina pe ngingiria
pomanga kaone inolo mur ngingiria.
9 ✡Pe te helau heke ute hel nge pomanga pampa hatat ngana ke poi hele
singiria. Ure nemur hatat toto ke pomanga pampa nenge poi hele hana
mauturia. Pe saharia alngaria kores ke pomanga raling pe kaleu nge hulua
te palia nga aperia pe te song ke ueiuei toto ke tela nga hunelinga.
10 Pe hoeria te leis ke pomanga ei mur hoeria. Reria kerkerenga tunga
hoeria nenge te leisia hehei pe hana pe leisis ngana tuke teio iri lime.
11 Sis nemur aria naungaala laka angkelo nenge nauelele polo nenge
hetala ngana ero. Pe te hetue ene nga helenga Hipru ke Apaton pe nga
helenga Krik te hetue ene ke Apolion. (Ene nemur luria mai koi – Non Soanna
ngana nenge heporekreke ure mur.)
12 Ke melmelenga nenge poreke toto, elle la het nem lo, pe nai koi te atat
kura.

Angkelo Rahtele Elle Ngana Iua Nena Ngalum Paena

13 Iok, angkelo rahtele elle ngana iua nena ngalum paena. Ol pe e longe
helenga nge lohot nga sangkar henel nenge temes nga hatanga chalemlem
ngana ana haro mur. Pe hatanga neu mes nga NeHalang matana.
14 Helenga neu hele lange angkelo rahtele elle ngana nenge iua ngalum
paena neu ke pomai, "Angkelo henel kou te kale hite iri ke tetu nga ech tana
palaungana nenge Iupratis. Ola ke oun hote rur nge iri ol."
15 Ke pomalam angkelo neu la ke un hote rur nge angkelo henel neu.
Angkelo henel neu, NeHalang tatalo ele iri ke teke lape tehun sue hehei pe
hana halang nga etue nei pengpeng. Nga sinanga koana nei, pe nga etue
unne nei, pe nga teio nei, pe nga hesinga nei. Tehun sue hehei pe hana
lochloch nga ich ero. Tehun sue aria tuluk elle mana pe aria tuluk nai tetu.
16 Pe palinga hel ana hana mur nenge teare haka nga oriong mur, e longe
nge te sisele iri pe iri hulua toto (200 milion).
17 Pe enau opekia iri nenge teare haka nga oriong mur ke pomai: Iri te
heronia ure hel nge pomanga pampa hatat ngana ke poi ele mauturia. Ure
nemur singiria remenmen ke pomanga era pe popopo ke pomanga tapaera

---

✡ **9:1:** Hem 20:1 ✡ **9:2:** Gen 19:28; Exo 10:12-15; Jol 2:2, 10 ✡ **9:4:** Hem 7:3 ✡ **9:6:** Job 3:21; Jer 8:3 ✡ **9:7:** Jol 2:4 ✡ **9:8:** Jol 1:6 ✡ **9:9:** Jol 2:5

pe koikoi ke pomanga hou. Pe oriong nemur palpalria pomalaka nga kaone
inolo mur palpalria. Pe um nenge remenmen ke pomanga oan pe milang
toto pe inangana siusiu toto lohot nga haria. Pe lohot luluch nga pulu ngana
pe oan remen ngana.
18 Ke ure mol nenge te lohot nga oriong nemur haria, ngaria laka; oan
remen ngana, pe pais ngana, pe um nenge remenmen ke pomanga oan pe
milang toto pe inangana siusiu toto. Pe ure mol nem te poreke toto, ke
pomalam te hemete lochloche hehei pe hana nga ich ana talinga toto elle
ke te mete lochloch. Pe ana talinga toto nai tetu ol.
19 Oriong nemur kikiria ngaria tunga haria pe nga hoeria pule. Pomalam
te hununе hehei pe hana nga hoeria. Iange hoeria mur te hunun ke pomanga
ilimo mur nenge te hunun.
20 ✡Pe hehei pe hana nenge ure poreke ngana nemur te hemete iri ero,
kokoes te leles aetapuna pe te hulia leteria nga reria poinga nemur ero toto.
Te heto hekeke uneinei mur pe aetapuna mur nenge teume hote iri nga
um chalemlem ngana mur. Pe aetapuna nemur te longo erochro, pe tenau
erochro, pe te irara erochro.
21 Pe pule te hulia leteria nga reria poinga poreke ngana nemur ero. Nenge
te hunun hana, pe te achach, pe te salaulau, pe te kemkeme.

10

Angkelo Pe Alalaha Sune

1 Iok, enau pe e esia angkelo solaki ngana e nge sio atat nga lut nga tapa.
Angkelo neu heronia ulu ke pomanga nena hengeron pe oro hetaliliu hite
palpalna. Pe ramana sinaha ke pomanga chaia matana pe apena nai ape te
sapellala ke pomanga oan.
2 Pe rahite alalaha sune nge ulala nga penna. Ana non hemes sue apena
tamalmal nga ruach sana pe apena hoihoi nga ich.
3 Pe alngana palkolong pulut ke manga kaone inolo palaungana e chau
ngana. Angkelo neu alngana pe kileng kurung ngana nge iri rahtele nai te
lohot pe te hele ke te papa ele i.
4 ✡Pe e teke ehas sue kileng kurung ngana nemur luria pe ero, iange e longe
mele nga lut nga tapa nge hele ke teke, “Ohas sue kileng kurung ngana iri
rahtele nai nem, reria helenga luna ero. O reng hite pe o heleia lange mele
ero.”
5 ✡Ol pe angkelo nenge e naue nge hemes sue apena hele nga ruach pe hele
nga ich neu, tul heke penna tamalmal langa lut nga tapa.
6 Pe poia helenga nenge kerkereng pe manmanna toto nga NeHalang ene.
NeHalang i non nenge tuke maulul ke koko pe I non nenge ala hote tapa
pe ure lochloch ngana nenge tetu nga tapa. Pe ala hote ich pe ure lochloch
ngana nenge tetu nga ich. Pe ala hote ruach pe ure lochloch ngana nenge
tetu teu nga ruach. Pe angkelo neu hele ke manmanna ke teke, “Utar nenge
NeHalang letena tuanin hote ke teke poia, lape poia ke lohot pe milole ia ero.
7 ✡Ke nga etue nenge angkelo rahtele nai ngana iua nena ngalum paena,
NeHalang lape hemallaha hot sapele letena tuanin ngana mur. Pe letena
tuanin ngana nemur lape te lohot ke manmanna ke pomanga hele nganaia
lange nena hetatalonga mur.”
8 Pe mele nga lut nga tapa nenge hele atat nge iau neu, hele mule at nge iau
ke teke, “Ola ke o mene alalaha nenge ma ke ulala nga angkelo nenge hemes
sue apena hele nga ruach pe apena hele nga ich nem penna.”

✡ **9:20:** Psa 115:4-7; 135:15-18; Dan 5:23; Hem 16:9, 11 ✡ **10:4:** Dan 12:4, 9 ✡ **10:5:** Deu 32:40; Dan 12:7 ✡ **10:7:** Amo 3:7

9 ✡Ke pomalam, ela nge angkelo neu pe e long hote alalaha sune neu nge i.
Pe tunge at nge iau pe hele ke teke, “O mene pe o ngaua. O ngaua pe lemene
urana pe monmona nga halim ke pomanga misou eina. Pe i lape pelpule
sam.”
10 Ol pe e mene alalaha sune neu nga angkelo neu penna pe e ngau sapele.
E ngaua pe lemene urana pe monmona nga halik ke pomanga misou eina. E
ngaua ke het pe pelpule sak ke inin hulu toto.
11 Pe te hele at nge iau ke te teke, “O hetatalo sio mule lange hehei pe hana
nga kileng pe kileng, pe nga mata pe mata, pe nga helenga kuena ngana mur,
pe nge naungaala ana hana mur nga ich nga NeHalang letena tuanin ngana
mur.”

11

NeHalang Kulosia Nena Hetatalonga Nai

1 ✡Ol pe NeHalang tunge kula nenge te amelele ure mur aria lome ia at nge
iau, pe hele at nge iau ke te teke, “O lohaka pe ola ke o amele lek tunginga
ana pele ana lome, pe tunginga ana hatanga ana lome, pe o sisele hehei pe
hana lochloch nenge te heto hekeke Iau nga lamau.
2 ✡Pe aeteme unne nenge mapuo mes ele nge hot, o amele ana lome ero.
Iange kileng unne nem e tunge lange hana lomonmona ngana mur. Pe iri
lape te heporeke lek Tuele Tana Nenge Heo Ngana nem ke teio iri ana non
kina nai pe nai (42).
3 Pe lape e tunge kerkerenga lange lek hetatalonga nai ke te haliu hote lek
helenga. Iri nai lape te pore haso pe te haliu hote lek helenga ke etue iri ana
non kina lime iri analoch pe ana non kina analoch pe ana non kina mol (1,
260).”
4 ✡Hana nai nem, iri ae tana nai nem nenge te hetue ke ae oliua pe pule,
iri lemenge ana hemesinga haka nai nem nenge temes nga Non Soke nenge
nauele ich nei matana.
5 ✡Pe nenge teke mele mil iri nai aria ke teke hune iri, oan lape sapel hot nga
haria ke ngaulele mele nem. Pe reria ngarang mur nenge te teke te hununе
iri nai, lape oan ngaulele iri ke pomalam pule.
6 ✡Pe iri nai reria kerkerenga nenge te rahele tapa sana ke pitte mol sio
ero, nga etue nenge te haliu hotote NeHalang nena helenga mur. Pe iri nai
reria kerkerenga nenge te poia ech ke lohot ke pomanga toho pe te heporeke
ich nga urelu poreke ngana mur. Pe te poia ure nemur ke te lohot ke emule
mana nga lemeria ngaria.
7 ✡Pe nga etue nenge iri nai te heulo hote reria helenga mur, hun-non
palaungana nenge lohot nga polo palaungana nenge hetala ngana ero, ngira
taua iri pe hekou sue iri pe hune iri ke te mete.
8 ✡Pe koluria masio mana nga kue tana nga tuele tana palaungana nenge
te heon heke aria Soke ia. Tuele tana nem te hakeke ke ene nai; Sotom pe
Ekipto.
9 Pe hulua nga tuele kina papalauna mur, pe nga kaleu ramana mur, pe
nga helenga kuena ngana mur, pe hehei pe hana lochloch ngana nga ich, te
esesia hana nai neu koluria ke etue iri mol pe sinanga koana unne e nga etue
e pule pe lemeria ero nge tealo hite iri.
10 Iange hana nai neu te tunge melmelenga palaungana lange hehei pe
hana lochloch nga ich. Ke pomalam hehei pe hana lochloch nga ich lape te

---

✡ **10:9:** Ezk 2:8–3:3 ✡ **11:1:** Ezk 40:3; Zec 2:1-2 ✡ **11:2:** Luk 21:24; Hem 13:5 ✡ **11:4:** Zec 4:3, 11-14 ✡ **11:5:** 2Sa 22:9; Psa 97:3 ✡ **11:6:** Exo 7:17-20; 1Sa 4:8; 1Ki 17:1 ✡ **11:7:** Dan 7:21; Hem 12:17; 13:7; 17:8 ✡ **11:8:** Luk 13:34

iech toto ia iri nai nge te mete. Pe reria iechinga lohot ngana nga nenge te peupeu pe te hesongong choiong.

11 ✡Iok, etue iri mol pe sinanga koana unne neu het pe NeHalang iu teu mule eingana lange iri nai ke te maul haka mule. Pe hehei pe hana nenge te naue iri nai, operia ua toto.

12 ✡Ol pe iri nai te longe mele nge hele ke soke toto nga lut nga tapa. Pe hele lange iri nai ke teke, "Imo nai a lohaka at lakoi!" Ol pe iri nai reria ngarang mur tenau pe te esia iri nai nge te lohaka luluch nga muchmua ke tela nga lut nga tapa.

13 ✡Nga etue neu pengpeng mangila palaungana rur pe tuele tana neu ana talinga toto analoch ngana, ana pele mur tehutu sio. Pe hulua nge iri ana non kina lime iri analoch iri rahtele nai te mete lochloch (7,000). Pe iri lochloch ngana nenge te maulul te loiloi ele tote iri pe te heto heke NeHalang nenge are nga lut nga tapa nga kikina ngana.

14 ✡Melmelenga nenge poreke toto naingana la het nem lo, pe mol ngaria koi atat kura.

Angkelo Rahtele Nai Ngana Iua Nena Ngalum Paena

15 ✡Iok laol, angkelo rahtele nai ngana iua nena ngalum paena pe e longe hulua nga tapa nge te makul ke soke toto ke te teke,

"Ara Soke NeHalang pe Kristus te lohot
ke iri naungaala ana hana mur
ke tenau ele ich lochloch.
Pe lape tenau ele ke koko ol."

16 Pe almasinga ana hana iri ana non kina elle pe henel (24) nenge teare nga reria kilanga seina ngana mur nga NeHalang matana, te tualou sio pe te tatuch sio langa ich, pe te heto heke NeHalang

17 ke te teke,

"Mo hele urana nge iong Non Soke NeHalang,
nge Iong non nge Kikim Toto
pe iong o tu nge nike toto
pe otu heueu nei pule.
Pe o talun ke o nauele kileng lochloch ke ulolo
nga lem kerkerenga.

18 ✡Pe hana lomonmona ngana mur leteria inin
pe Iong pule letem inin ngana lohot lo.
Pe lem haliunga ana etue lohot lo
nenge lape o amnei teu lange iri nenge te mete ke ulolo.
Pe lape o tunge ure urana ngana mur
lange lem hetatalonga mur nenge te rahite lem ume,
pe lem hana mur, pe iri nenge te heto hekeke em pule.
Pe pule nge iri nenge pingaria iuiu pe iri nenge pingaria iuiu ero.
Pe etue nei, Iong am etue nenge lape o heporeke
iri nenge te hunune hehei pe hana mur nga ich."

19 ✡Ol pe te lohe NeHalang nena tunginga ana pele nenga lut nga tapa. Pe NeHalang nena tomungahel ana hohou, ma ke mallaha mana nga pele neu letena. Pe kileng chalem ngana, pe kileng kurung ngana, pe onrung ngana, pe mangila te lohot. Pe pitte eina nge rol ke pomanga sesser telot sio.

✡ **11:11:** Ezk 37:5, 10 ✡ **11:12:** 2Ki 2:11 ✡ **11:13:** Hem 6:12; 16:18 ✡ **11:14:** Hem 9:12 ✡ **11:15:** Exo 15:18; Psa 10:16; Dan 2:44; 7:14 ✡ **11:18:** Psa 110:5; 115:13; Rom 2:5; Hem 20:11-13 ✡ **11:19:** Hip 9:4; Hem 8:5; 15:5; 16:21

12

Heie Pe Ilimo Palaungana Nenge I Uneinei Ia

1 Iok, hengeilang e nge nakuna altoto lochloch herura hot nga lut nga tapa.
Ana hengeilang lohot ke pomai koi: Hei e heronia chaia matana ke pomanga
nena hengeron pe mes haka nga teio. Pe iengiengka nenge are haka nga
palpalna ana itoch iri analoch pe nai.
2 ✡Ana hei sana pe melmelenga nenga hohonga poia i ke alngana haka
iange lala nga hoho ngana mam lom.
3 ✡Iok, ute e pule lohot nga lut nga tapa. Ngana laka ilimo palaungana e
nge singina remenmen. Ilimo neu palpalna iri rahtele nai pe ana sangkar iri
analoch. Pe iengiengka iri rahtele nai te ronge palpalna nemur.
4 ✡Pe hoena pelsis hote itoch ana tuluk mol ngana nga tapa sana ke sio
langa ich. Pe mes nga hei neu matana ke teke tone hei neu tuna nga etue
nenge hoho hote.
5 ✡Iok, hei neu hoe tuna tamane ngana e nenge lape rahite nena kula lekina
ngana pe nauele hulua lochloch nga ich. Ke hei neu hoe tuna neu pe angkelo
e chalem heke ke laia nge NeHalang nga nena kilanga seina ngana.
6 Pe hei neu ua ke langa ich sana lomona nenge NeHalang tatalo ele i ia. Pe
lape tenau ele i nga kileng nem ke etue iri ana non kina lime iri analoch pe
ana non kina analoch pe ana non kina mol (1,260).
7 ✡Ol pe hunelinga lohot nga lut nga tapa. NeHalang nena angkelo
palaungana nenge ene Mikael pe pekngana mur, iriul ilimo palaungana neu
pe nena tula mur ke te hunel.
8 Pe angkelo Mikael pe pekngana mur te hekou sue ilimo neu pe nena tula
mur pe te lope hote iri nga lut nga tapa.
9 ✡Pe tesau sue ilimo palaungana neu luluch nge nena tula mur ke tela nga
ich. Pe ilimo palaungana neu i uneinei pe i ur halangana toto nenge te hetue
ke non soanna ngana. Pe ene e pule laka Satan. I pallaka ia hulua nga ich ke
te nanasia poinga poreke ngana.
10 ✡Ol pe e longe mele nge haliu ke soke toto nga lut nga tapa ke teke,
“Heueu ta mene maulinga ke koko nge ara Soke NeHalang.
Kikina ngana pe nena naualanga pe nekinga
lohot nga mallaha ke ulolo.
Pe Kristus nenge i sipona tal hote,
Talune ana ume ke nauele hehei pe hana nga kikina ngana.
Pe non soanna ngana nem laka tesul hote i nga lut nga tapa lo,
iange i hele porekreke titira mur.
Hele porekreke iri nga NeHalang matana ke kokoes
nga sinanga pe nga miliko.
11 Pe titira mur te hekou sue i nga Sipsip Tuna eina,
pe nga nena helenga manmanna ngana nenge te haliu hottote.
Iri te hile hot tote singiria
pe te matau metenga ero.
12 ✡Ke pomalam imo nenge atu nga lut nga tapa a iech toto.
Pe imo lochloch nenge atu nga ich pe nga ruach letena
lape a amneia melmelenga palaungana
iange non soanna ngana nem laka tesul hote
ke sio lange imo lo!
Pe non soanna ngana nem letena inin toto

✡ **12:2:** Mic 4:10 ✡ **12:3:** Dan 7:7 ✡ **12:4:** Dan 8:10 ✡ **12:5:** Psa 2:9; Isa 7:14; 66:7; Hem 19:15 ✡ **12:7:** Iut 9 ✡ **12:9:** Gen 3:1, 14; Luk 10:18; 22:31; Hem 20:2 ✡ **12:10:** Job 1:9-11; Zec 3:1 ✡ **12:12:** Isa 44:23; 49:13

iange eteia ke ana etue choro mana ol.”
13 Pe ilimo neu eteia nge tesul sue i langa ich lo, pomalam tango rere hei
nenge hoe tuna tamane ngana nem.
14 ✡Pe NeHalang tunge ngie pisou palaungana sahana nai lange hei neu
ke leheia. Pe lehe kela tu ke kangkanga ilimo neu ana nga ich sana lomona
nenge te tatalo ele i ia. Pe lape tenau ele i nga kileng nem ke hesinga mol pe
teio iri rahtele elle.
15 Pomalam ilimo palaungana neu muta hote ech nge pomanga ech tana
ke nanasia hei neu ke teke hole hote i.
16 Pe ero, iange ich halaua hei neu. Ich hanna pangpanga ke pomanga polo
e pe halaua hei neu ke tone ech tana nenge ilimo palaungana neu muta hote.
17 ✡Ol pe ilimo neu letena inin taua hei neu. Pomalam lange hei neu tutuna
mur hel pule ke iriul te hunel. Ngana laka iri nenge te nanasia NeHalang
nena hotonga mur pe te nanas tau tote helenga manmanna toto ngana nenge
Iesus hemallaha hote.
18 Pe ilimo palaungana neu mes nga ruach ilina nga peipei.

13

Ur-Inolo Nenge Lohaka Nga Ruach Letena

1 ✡Ke het pe e naue ur-inolo e nge lohaka nga ruach letena. Pe ur-inolo
neu palpalna iri rahtele nai pe ana sangkar iri analoch. Pe iengiengka iri
analoch te rongo heke ana sangkar nemur. Pe hesisinga ana helenga mur
nenge lataautaua NeHalang, tetu nga palpalna rahtele nai neu.
2 ✡Pe ur-inolo nenge e naue neu, nakuna pomalaka nga naumiliko inolo
palaungana e nenge singina lihoho ngana teu sisil. Pe apena huhuna mur
te purpure ure nenge ene pea apena huhuna mur. Pe hanna hote laion
hanna. Pe ilimo palaungana neu tunge kikina ngana pe kilanga seina ngana
pe kerkerenga nenge nauele kileng, lange ur-inolo neu.
3 ✡Pe ur-inolo neu palpalna e nakuna pomanga tetua hune ana io ke mete,
pe ana io munna meu mule pe maul haka mule. Pe hehei pe hana lochloch
ngana nga ich te memeleia ur-inolo neu nena kerkerenga pe te nanasia i.
4 Pe te heto heke ilimo palaungana neu iange tunge kerkerenga lange ur-
inolo neu. Pe pule te heto heke ur-inolo neu pe te hele, “Itei toto nenge lape
lohot ke pomanga ur-inolo nei? Pe itei toto nge ana seilil ke iri nai te hunel?”
5 ✡NeHalang i sipona heheleia ur-inolo neu ke hele ke heto hekeke ene pe
hele porekreke NeHalang. Pe lape poia ana ume ke teio iri ana non kina nai
pe nai (42) iange mene kerkerenga ke ulolo.
6 Pe talun ke hele poreke NeHalang pe he porekreke NeHalang ene. Pe he
sisisia kileng nenge NeHalang tuia pe iri lochloch ngana nenge tetu nga lut
nga tapa.
7 ✡Pe pule NeHalang tunge kerkerenga lange ur-inolo neu ke iriul NeHa-
lang nena hana mur tehun elel pe hekou susue iri. Pe NeHalang tunge
kerkerenga lange i ke nauele tuele kina papalauna mur, pe kaleu ramana
mur, pe nga helenga kuena ngana mur, pe hehei pe hana lochloch ngana
nga ich.
8 ✡Pe hehei pe hana lochloch nenge te tunga ich, lape te heto heke ur-inolo
neu ene. Pe iri nenge eria masio nga maulinga ke koko ana alalaha lo, lape te
heto heke ur-inolo neu ene ero. Iange NeHalang ala hote tapa pe ich ero kura

---

✡ **12:14:** Dan 7:25; 12:7 ✡ **12:17:** Hem 11:7 ✡ **13:1:** Hem 12:3; 17:3, 7-12 ✡ **13:2:** Dan 7:4-6
✡ **13:3:** Hem 17:8 ✡ **13:5:** Dan 7:8, 25; 11:36; Hem 11:2 ✡ **13:7:** Hem 11:7 ✡ **13:8:** Psa 69:28;
Hem 17:8; 20:12, 15; 21:27

pe has sue eria mur ke ulolo nga Sipsip Tuna nenge te hune, nena alalaha.
Pe alalaha nem maulinga ke koko ana alalaha ia.
9 Apal talngamo pe a longo ke nek.
10 ✡Nenge teke NeHalang lemene ke te laua nena hana mur hel ke tema
teu nga tuele au ngana, lape te laua iri pe te laia iri ke manmanna. Pe nenge
teke NeHalang lemene ke te hune nena hana mur hel nga io, lape te hune iri
nga io ke manmanna. Ke pomalam iok, NeHalang nena hana mur temes ke
kerkereng nga leteria manmanna ngana.

Ur-Inolo Nenge Lohaka Nga Ich Letena

11 Ol pe e naue ur-inolo e pule nge lohaka nga ich letena. Ur-inolo neu
ana sangkar iri nai ke pomanga sipsip mur pe hele ngana pomanga ilimo
palaungana nenge i uneinei ia.
12 Pe ur-inolo nenge lohot rume nei, tu luluch nga nenge lohot tala pe mene
kerkerenga ke pomanga nenge lohot tala. Pe echia hehei pe hana lochloch
ngana nga ich ke te heto heke ur-inolo nenge lohot tala. Nenge palpalna e
nakuna manga tetua hune ana io pe ana io munna meu mule lo.
13 ✡Ur-inolo nenge lohaka nga ich letena neu poia ure halang ke te lohot
manmana. Pe ure e nge poi hote, ngana laka nenge long sue oan nga tapa ke
sio at nga ich ke hehei pe hana lochloch te naue.
14 Pe iu sue oan nenge neu nga kerkerenga nenge NeHalang tunge lange
i, ke halaua ur-inolo nenge lohot tala. Pe nga poinga nem, pallaka ia hehei
pe hana lochloch ngana nenge tetu nga ich pe hele lange iri ke teles hote ur-
inolo nenge lohot tala ramana nga aetapuna ke te heto heke i. Ngana laka
ur-inolo nenge tetua hune palpalna elle ana io pe ana io munna meu mule
lo.
15 Pe ur-inolo nenge lohaka nga ich letena neu, NeHalang tunge kerk-
erenga lange i ke iu teua eingana langa nenge lohot tala nena lelenga nenge
teles hote nga aetapuna ke hele. Hele pe hemete hehei pe hana nenge te heto
heke i ero ke te mete.
16 ✡Pe ur-inolo neingana nenge lohaka nga ich letena neu, echia hehei pe
hana lochloch ke tetal haka sach nge iri. Iri nenge reria ure halang, pe nenge
reria ure halang ero, pe iri nenge te umume nge hana hel, pe nenge teume
nge hana hel ero, pe iri nenge pingaria iuiu, pe nenge pingaria iuiu ero.
Hehei pe hana nemur, ur-inolo neu echia iri ke tetal haka sach nga peria
tamalmal, nem pe nga ramaria.
17 Pe tehas ia ur-inolo nem ene nga sach nenge tetal heke nge iri nem. Ke
pomalam iri nenge ur-inolo nem ene mahaka nge iri, iri mana lape te olia
pe teia reria lulu. Pe iri nenge ur-inolo ene mahaka nge iri ero te olia pe teia
reria lulu e ero.
18 Ure nei sangsang letematana ngana. Mele nenge letena matana lape
sisala luluche ur-inolo nem ene huhuna mur ke nek pe letena matana ia.
Iange ene huuna nemur i none ene ia. Ke ur-inolo nem ene huuna mur koi
nenge 666. (Ana non kina lime iri rahtele elle pe ana non kina mol pe rahtele
elle.)

14

Sipsip Tuna Pe Nena Hana Mur Nge Iri 144,000

1 Ol pe e teke enau pe e esia Sipsip Tuna nge mes nga Hengene Nge Sion.
Pe hana nenge tehas heke Temene ene nga ramaria temes luluch nge I. Hana
nemur iri ana non kina lime iri analoch iri ana non kina lime, pe ana non

✡ **13:10:** Jer 15:2; 43:11; Hem 14:12 ✡ **13:13:** 1Ki 18:24-39; Mat 24:24; Hem 19:20 ✡ **13:16:** Hem 14:9-11; 16:2; 20:4

kina lime iri analoch iri ana non kina nai pe ana non kina lime iri analoch
iri henel (144,000).
2 ✡Pe e longe mele nge hele nga lut nga tapa. Pe hele ngana palkolong pulut
ke pomanga nale hau ngana pe kileng kurung ngana. Pe pule e longe mele
hel nge te taktakue aria milollo.
3 ✡Pe te peua aria peunga heueu ngana nga kilanga seina ngana matana,
pe nga ure maulul ngana henel neu pe almasinga ana hana nemur mataria.
Mele eteia peunga neu ero pe iri nenge NeHalang ol hot mule iri ke ululo te
eteia. Ngana laka NeHalang nena tula mur nenge iri ana non kina lime iri
analoch iri ana non kina lime, pe ana non kina lime iri analoch iri ana non
kina nai, pe ana non kina lime iri analoch iri henel nem (144,000).
4 Hana nemur tetu ke te pengpeng toto pe te salau rara lange hehei ero. Pe
te nanasia Sipsip Tuna ke tela nga kileng lochloch ngana nenge lala ia. Iri
NeHalang mene mule iri ke ululo nga hehei pe hana nga ich leteria. Pe tepoi
ke pomanga ngaunga nenge tetak lohe hote nga ume ke tunginga ana. Ke
NeHalang pe Sipsip Tuna te mene tele iri ke reria hana mur ia iri.
5 Pe kokoes te hele ke manmanna pe te pallaklaka erochro. Pe pule te poia
poinga susussun ngana e ero toto.

Angkelo Mol Reria Haliunga

6 Ol pe e esia angkelo e pule nge lelehe nga tapa sana. Pe angkelo neu mene
helenga urana toto ngana nenge tuke koko. Pe teke haliu hote lange hehei pe
hana lochloch ngana nga ich. Nga tuele kina papalauna mur, pe nga kaleu
ramana mur, pe nga helenga kuena ngana mur.
7 Pe haliu ke soke toto ke teke, “Imo apoi ke nek lange NeHalang pe a heto
heke I, iange ana etue nenge amnei teu nga hulua lochloch nga ich reria
poinga mur ngana koi lohot lo. A heto heke tote I. Iange I ala hote tapa pe
ich pe ruach pe ech mur lochloch.”
8 ✡Iok, angkelo neingana nanas pe haliu ke teke, “Tuangachol nenge
NeHalang tunge heporeke pe sisparai ia tuele tana palaugana nenge Papilon
ke ululo! Iange i heinia tuele kina mur lochloch ke aria hauaua hulu nga
nena poinga nenge salaulau ana olenga tele ana ech kerkereng ngana nenge
palleke.”
9 ✡Iok, angkelo mol ngana lohot pe haliu ke soke toto ke teke, “Mele hel
nenge te heto heke ur-inolo pe nena lelenga nenge teles hote pe tehas heke
ana has nga peria pe nga ramaria,
10 ✡iri lape te inia uain nenge NeHalang letena inin ngana ana. Uain nem
kerkereng toto pe ngana kou te tatalo ele, pe teling teua nga NeHalang letena
inin ngana ana eulinga ke ululo. Ke iri lape te amneia melmelenga nga oan
pe nga um nenge remenmen ke pomanga oan pe milang toto pe inangana
siusiu toto. Pe te amneia melmelenga nem nga NeHalang nena angkelo mur
nenge te pengpeng toto mataria pe nga Sipsip Tuna matana.
11 ✡Pe oan nem pulu ngana tuke kokoes mana. Ke iri nenge te heto hekeke
ur-inolo pe na lelenga nenge teles hote pe iri nenge tehas heke ana has nge
iri, lape te amneia melmelenga ke kokoes mana nga sinanga pe nga miliko
pe tetah eingaria ia ero.”
12 ✡Ke pomalam, urana nge NeHalang nena hana mur temes ke kerkereng
toto. Iri nenge te rahit tote nena hotonga mur pe iri nenge leteria manmanna
nge Iesus.

✡ **14:2:** Hem 1:15; 19:6 ✡ **14:3:** Isa 42:10; Hem 5:9; 7:4 ✡ **14:8:** Isa 21:9; Jer 51:7-8; Hem 17:2; 18:2-3 ✡ **14:9:** Hem 13:12-17 ✡ **14:10:** Gen 19:24; Psa 75:8; Isa 51:17, 22; Jer 25:15-16; Ezk 38:22; Hem 16:19; 20:10 ✡ **14:11:** Isa 34:10 ✡ **14:12:** Hem 13:10

13 Ol pe e longe mele nge hele nga lut nga tapa ke teke, “Ohas sue helenga
nei ‘Talun heueu nei ke laol mele hel nenge leteria manmanna nge Non Soke
pe te mete lape te iech toto.’ ”
Pe Opepengpeng hele ke teke, “Oe, manmanna! Lape teat luluch nga reria
poinga urana ngana mur nga tapa pe te amneia melmelenga e ero ol.”

Lulunga Nenga Ich

14 ✡Iok, enau pe e esia ulu hussu ngana pe e naue mele nge nakuna mange
Non Tuna nge are haka nga ulu neu. Ana non ure iengiengka chalemlem
ngana nga palpalna pe rahite nena eke nge matana toto.
15 Pe angkelo e i hot nga tunginga ana pele pe hele ke soke toto lange I
nenge are haka nga ulu neu ke teke, “Lulunga ana etue at lo! O mene am eke
pe o talun ke o lulu ol, iange ngaunga nemur nga ich te mera tah ke ulolo.”
16 Pomalam I nenge are haka nga ulu neu, tele ana eke ke lululu hote
ngaunga nga ich.
17 Iok, angkelo e pule i hot nga tunginga ana pele nga lut nga tapa. I pule
mene ana eke e nge matana toto.
18 ✡Pe angkelo e pule nenge nauele oan, i nga tunginga ana hatanga ke at
pe alngana ke soke toto lange i nenge mene ana eke nenge matana toto, ke
teke, “Out hoa uain tahena mur nga ich pe o takiraua iri iange nganangana
mur temera lochloch ke ulolo.”
19 Pomalam angkelo neu hetele ana eke ke ut hoa uain tahena mur pe
takiraua nganangana mur. Pe sau teua iri nga topro palaungana nenge te
kolue nga ae lekina ngana. Topro neu te umeia ke uain nganangana mur
aria ia, nenge tetua ule iri ke eiria lohot. Pe topro neu heilangia NeHalang
letena inin ngana.
20 ✡Ke uain nganangana nemur te tuaule iri nga topro neu letena. Pe topro
neu manga tuele tana palaungana rumena nenge hot. Pe toho lele hot nga
topro neu letena nenge te tuaule uain nganangana mur ia. Pe lele hot ke sase
toto ke ana lome iri ana non kina lime iri mol (300 kilomita) pe kon haka ke
ana lome elle pe tulio. (lome elle pe hakekena)

15

Angkelo Rahtele Nai Pe Melmelenga Rahtele Nai

1 Iok, e naue hengeilang e nge nakuna altoto lochloch lohot nga lut nga
tapa. Hengeilang nenge e naue neu ngana laka: Angkelo iri rahtele nai nge
teat luluch nga melmelenga mur nge iri rahtele nai. Melmelenga nemur
melmelenga leleis ngana mur iange lape te lohot ke het pe NeHalang letena
inin ngana het sapele.
2 Pe e naue ute e nge nakuna pomanga ruach melona nge achouchou pe
sinaha ke pomanga silonga nge teusil nga oan. Pe e naue NeHalang nena
tula mur nenge te hekou susue ur-inolo pe na lelenga nenge teles hote nga
aetapuna pe ene huuna mur. Hana nemur e naue iri nge te rahite aria milollo
mur nenge NeHalang tunge lange iri pe temes nga ruach melona neu ilina.
3 ✡Pe tepeu hote Moses iri nai Sipsip Tuna aria peunga. Moses i NeHalang
nena tula nenge umume nge I. Pe hana nemur te peupeu ke pomai koi,
“Non Soke NeHalang, Iong non nge Kikim Toto,
pe lem ume mur te lohot ke altoto lochloch.
Iong naungaala ana non pe O nauele kileng lochloch.
Pe lem poinga mur urana pe pengpeng toto.
4 ✡Non Soke, hulua lochloch te mataua Iong

✡ **14:14:** Dan 7:13 ✡ **14:18:** Jol 3:13 ✡ **14:20:** Isa 63:3; Hem 19:15 ✡ **15:3:** Exo 15:1; Psa 139:14; 145:17 ✡ **15:4:** Psa 86:9; Jer 10:6-7

pe te heto heke tote em
iange Iong non nge Heo Ngana Toto.
Pe hulua nga tuele kina mur lochloch, lape teat
ke te heto hekeke Iong.
Iange lem poinga mur te pengpeng toto
pe hulua te esia ke mallaha ke ulolo."
5 ✡Iok, hana nemur tepeu ke het pe e naue NeHalang nena pelpele nenge
tepoi tunginga ana pele ia. E naue nge mes nga lut nga tapa pe ulala ke ulolo.
6 Pe angkelo rahtele nai nenge teat luluch nga melmelenga rahtele nai nem
tei hot nga tunginga ana pele neu. Pe te heronia hengeron urana ngana mur
nge lemlem pe chalemlem. Pe te panreke kalolo chalemlem ngana mur.
7 Ol pe ure maulul ngana henel neu elle nge iri mene kaliu chalemlem
ngana mur nge iri rahtele nai pe tunge lange angkelo rahtele nai neu. Pe
kaliu rahtele nai nemur te muta ia NeHalang nenge tuke koko, letena inin
ngana mur.
8 ✡Pe NeHalang nena hemalmalinga palaungana pe kikina ngana toto, te
muta nga tunginga pele neu letena. Pe ara pele teu la pulut nga pele neu
letena ero toto kela het nga etue nenge angkelo rahtele nai neu te heulo hote
reria ume ke tehet, nga ure poreke ngana rahtele nai neu.

16

NeHalang Letena Inin Ngana Ana Kaliu Iri Rahtele Nai

1 Ol pe e longe mele nge haliu ke soke toto nga tunginga ana pele neu. Pe
hele lange angkelo rahtele nai neu ke teke, "A mene NeHalang letena inin
ngana ana kaliu rahtele nai nem pe a eusiling hote ke sio langa ich."
2 ✡Iok, angkelo elle ngana eusiling hote NeHalang letena inin ngana nga
nena kaliu ke pasiling sue ke langa ich. Pomalam sikilla lohot nge hehei
pe hana nenge tehas heke ur-inolo ana has nge iri pe te heto hekeke nena
lelenga.
3 ✡Pe angkelo nai ngana pasiling sue nena kaliu nga ruach pe ruach hul
ke pomanga toho. Pe ure lochloch ngana nenge te maulul pe tetu nga ruach
letena te melu lochloch.
4 Iok, angkelo mol ngana eusiling hote nena kaliu nga ech matana pach-
pach hot ngana mur pe nga ech tatana mur pe ech nemur tehul ke pomanga
toho.
5 Ol pe e longe angkelo nenge nauele ech mur nge hele ke teke,
"NeHalang, Iong otu nge nike toto pe otu heueu nei
pe Iong non nge Heo Ngana toto.
Pe urana toto nge o tunge tuangachol
lange hana porekreke ngana nemur.
6 O tunge tuangachol lange iri ke te inia toho
iange iri te hune lem hana mur pe lem hetatalonga mur
ke eiria lele iri nga ich!"
7 ✡Pe e longe helenga e nge lohot nga tunginga ana hatanga ke teke,
"Oe Non Soke NeHalang, Iong non nge Kikim Toto!
Pe o amnei teu ngam nga ure mur,
manmanna pe pengpeng toto!"
8 Iok, angkelo henel ngana eusiling heke nena kaliu nga chaia matana.
Pomalam chaia matana mene nena kerkerenga nenge mak tote hehei pe
hana ke pomanga oan.

✡ **15:5:** Exo 38:21 ✡ **15:8:** 1Ki 8:10-11; 2Ch 5:13-14; Isa 6:4 ✡ **16:2:** Exo 9:10; Hem 13:12-17
✡ **16:3:** Exo 7:17-21 ✡ **16:7:** Psa 19:9; Hem 15:3

9 ✡Pe chaia milang ngana mak tote iri pe te hele poreke NeHalang ene.
NeHalang I non nge kikina toto pe nauele melmelenga nemur. Pe hehei pe
hana te hulia leteria nga reria poinga poreke ngana mur ero pe te heto heke
I ero toto.
10 ✡Iok, angkelo lime ngana eusiling heke nena kaliu langa ur-hinolo nena
kilanga seina ngana, pe miliko sio sapele nga kileng nemur nenge ur-inolo
nauele iri. Pe hehei pe hana tetua sereia melmelenga nenge lohot nge iri ke
elela.
11 Reria chanchan mur te tahala pe te leisis toto pe te hele poreke NeHalang
nenge tunga lut nga tapa. Pe te hulia leteria nga reria poinga poreke ngana
mur ero toto.
12 ✡Iok, angkelo rahtele elle ngana eusiling hote nena kaliu langa ech tana
palaungana nenge Iupratis, pe ech neu soso pe tal naungaala ana hana
nemur, nga chaia haka ngana reria kue ia.
13 Ol pe e naue ur-lomona opene poreke ngana iri mol nge nakuria po-
manga chauchar. Elle lohot nga ilimo palaungana nenge uneinei ia hanna,
pe e lohot nga ur-inolo neu hanna, pe e lohot nga hetatalonga pallaklaka
ngana hanna.
14 ✡Iri mol uneinei nena lelenga mur ia iri pe tepoi hote ure halang ke
te lohot manmana. Pe te eukiraua naungaala ana hana mur nga kileng
lochloch nga ich pe tepa heke iri ke te palhel luluch nge Non Soke pe nena
hana mur nga NeHalang nenge Kikina toto ana etue palaungana.
15 ✡(Non Soke hele, “A longo ke nek! Iau lape eat ke pomanga none nenge
achach! Pe mele nenge tatalo ele i ke kokoes lape iech toto pe meia i ero!”)
16 ✡Ol pe ur-inolo opene mol neu te eukiraua naungaala ana hana mur nga
kileng nenge te hetue nga helenga Hipru ke Amaketon. (Hunelinga ana hasa)
17 Iok, angkelo rahtele nai ngana eusiling hote nena kaliu nga tapa sana.
Pe haliunga e nge soke toto lohot nga kilanga seina ngana nga tunginga ana
pele ke teke, “Ure lochloch ngana het pam lo!”
18 ✡Ol pe kileng chalem ngana inlemlem, pe kileng kurungrung, pe ute hel
alngaria onrungrung, pe mangila palaungana rurur. Nga talun ngana toto
hehei pe hana te lohot ke tetu nga ich pe mangila e nge pomai lohot ero. Pe
nenge nei palaungana toto.
19 ✡Pomalam, tuele tana palaungana nenge Papilon ana ich chach ke
sachana mol. Pe tuele tatana mur nga kileng lochloch ngana nga ich te
kurung sio lochloch. Pe NeHalang letena metene tuele tana palaungana
nenge Papilon nena poinga poreke ngana mur. Ke pomalam tunge uain
nenge muta nga letena inin ngana ana eulinga lange i ke inia.
20 ✡Pe mimio mur pe hengene mur te erue, pe mele nau mule iri ero ol.
21 ✡Pe um chatottonna papalauna te machereng hot nga tapa sana pe telot
sio ke pomanga pitte ke tema hunune hehei pe hana. Pe um chatottonna
nemur te meena ngaria iri ana non kina nai pe analoch (50 kg). Pe hehei
pe hana te hele poreke NeHalang nga melmelenga nenge te amneia nga
pitte nenge matana rol ke pomanga um chatottonna. Iange te amneia
melmelenga nem ke poreke toto.

17

Salaunga Ana Heie Pe Ur-Inolo

✡ **16:9:** Hem 9:20-21 ✡ **16:10:** Exo 10:22; Isa 8:21-22 ✡ **16:12:** Isa 11:15 ✡ **16:14:** Hem 19:19
✡ **16:15:** Mat 24:43-44; Hem 3:3 ✡ **16:16:** Zec 12:11 ✡ **16:18:** Hem 4:5; 8:5 ✡ **16:19:** Hem 14:10
✡ **16:20:** Hem 6:14 ✡ **16:21:** Exo 9:23-24; Hem 11:19

1 ✡Iok, angkelo iri ratele nai te eusiling ke kaliu iri rahtele nai. Pe elle
nge iri at nge iau pe hele at nge iau ke teke, “Oi at ke e henonoua iong nga
melmelenga nenge lape lohot nge hei salaunga kina nenge are rochroi nga
ech tatana mur.
2 ✡Hei neu, naungaala ana hana mur nga ich te tomtomia i. Pe heinia hehei
pe hana nga ich ke aria hauaua hulu nga nena poinga poreke ngana nenge
salaulau ana ech kerkereng ngana nenge palleke.”
3 ✡Ol pe Opepengpeng roro heke iau pe angkelo neu mene iau ke mola
nga ich sana lomona. Pe nga lamau e naue heie nge are haka nga ur-inolo
remenmen ngana e ona. Pe ur-inolo neu palpalna mur iri rahtele nai pe ana
sangkar iri analoch. Pe NeHalang ana hesisinga ana helenga mur te rongo
heke singina lochloch.
4 ✡Pe hei neu heronia hengeron nenge kunkun pe nenge remenmen. Pe
alheke tote i nga um nenge singina insachsach, pe koikoi ke pomanga lauta,
pe nga silo sachanchana nenge te insachsach, pe nga relem utona nenge
kunkun pe insachsach. Pe rahite eulinga e nge insachsach pe koikoi ke
pomanga lauta nga penna. Pe eulinga neu muta ia olenga tele pe poinga
porekreke ngana mur nga nena poinga nenge salaulau.
5 Pe hasinga tapuna ngana e ma haka nga ana hei ramana pe luna pomai
koi:

“TUELE TANA PALAUNGANA NENGE PAPILON, HEHEI SALAULAUNGA
KINA MUR, PE POINGA POREKE NGANA MUR NGA ICH KIRIA.”

6 ✡Pe hehei pe hana nga kileng neu tehun lapue NeHalang nena hana mur
nenge te nanas tau tote Iesus nena poinga mur. Pe e naue hei neu nge in ke
ana hauaua iange inia NeHalang nena hana mur nenge te hune iri tohoria.
E naue ke pomau pe ngak lohot.
7 ✡Ol pe angkelo neu onteia iau, “Ngam lohot ia utar? Ngam lohot ia kau ur-
inolo nenge palpalna iri rahtele nai pe ana sangkar iri analoch pe hei nenge
are haka nga ona mau? Iok, lape e hemallaha hote luna lange iong ol.
8 ✡Ur-inolo nenge o naue nem, maulul nge nike pe heueu nei tu ero ol pe
nga hoena lape lohaka mule nga polo palaungana nenge hetala ngana ero pe
at mule. Pe at mule ngana nem lisala ngana lalom, iange Kristus lape hekou
sue i ke het heulo sapele. Nge nike toto NeHalang ala hote tapa pe ich ero
kura pe has sue hehei pe hana hel eria nga maulinga ke koko ana alalaha. Pe
iri nenge eria masio nga alalaha nem ero lape te naue ur-inolo nei pe lape te
rura toto. Iange i maulul nge nike pe heueu nei tu ero ol pe nga hoena lape
lohot mule.
9 “Ure nei sangsang lete matana ngana. Ur-inolo palpalna iri rahtele nai
nem luria laka: Sasana iri rahtele nai nenge hei neu mes hakaka ia. Pe luria
e pule lataua naungaala ana hana mur nge iri rahtele nai.
10 Naungaala ana hana nemur lime te mete ke ulolo, pe elle i naungaala
ana non heueu nei, pe elle nge iri lape atat kura. Pe nga etue nenge at lape
nauele kileng ke musuna pol mana.
11 Pe naungaala ana hana rahtele nai neu pekngaria laka ur-inolo nenge
maulul nge nike pe heueu nei tu ero ol pe lala nga het heulo ngana lo.
12 ✡ “Pe sangkar iri analoch nenge o naue nem te heilangia naungaala ana
hana mur nge iri analoch nge te mene kerkerenga ero kura. Pe iri lape te
mene kerkerenga ke te lohot ke iri naungaala ana hana mur. Pe lape teume
luluch nge ur-inolo neu ke tenau ele kileng mur nga sinanga koana unne
sune elle mana.

✡ **17:1:** Jer 51:12-13 ✡ **17:2:** Isa 23:17; Jer 51:7; Hem 14:8 ✡ **17:3:** Hem 13:1 ✡ **17:4:** Jer 51:7; Hem 18:16 ✡ **17:6:** Hem 18:24; 19:2 ✡ **17:7:** Hem 13:1 ✡ **17:8:** Dan 12:1; Hem 11:7; 13:7 ✡ **17:12:** Dan 7:7, 24

13 Pe iri leteria matana ngana elle mana. Ke pomalam lape te tunge kikiria
ngaria pe reria kerkerenga nenge tenau ele kileng lange ur-inolo neu.
14 Pe lape te hunel luluch nge Sipsip Tuna. Pe Sipsip Tuna pe nena tula mur
nenge hesilei hote iri pe iua iri pe leteria manmanna nge I, lape te hekou sue
hana nemur. Iange Sipsip Tuna i Non Soke nenge soke toto nge hana soksoke
ngana mur pe I Naungaala ana non nenge palaungana toto nge naungaala
ana hana mur."
15 Ol pe angkelo neu hele at nge iau ke teke, "Pe ech nemur nenge o esia
nge hei salaunga kina nem are rochroi nge iri, te heilangia laka tuele kina
papalauna mur, pe hehei pe hana lochloch nga mata pe mata, pe helenga
kuena ngana mur.
16 ✡Pe ur-inolo pe sangkar analoch nenge o esia iri nem lape lemeria ero ia
hei nem. Pe lape te poia hei neu ke tungana poreke nga nenge te mene nena
urelu mur pe singina lachlach mana pe tesau heke i langa pel sapel ngana.
17 NeHalang i sipona tung teua lete matana ngana nga hana nemur leteria,
ke pomalam te tunge reria kerkerenga nenge tenau ele kileng lange ur-inolo
neu. Pe lape ur-inolo neu nauele iri kela het nga etue nenge NeHalang letena
tuanin ngana mur pe nena helenga mur te lohot ke manmanna.
18 Pe hei nenge o esia nem heilangia tuele tana palaungana nenge nauele
naungaala ana hana mur lochloch nga ich."

18

NeHalang Heporeke Tuele Tana Nenge Papilon

1 Iok, ure nemur te lohot ke het pe e naue angkelo e nge sio atat nga lut
nga tapa. Angkelo neu kikina ngana palaungana toto pe nena hemalmalinga
tualeme hatalia ich lochloch.
2 ✡Pe haliu hot ke soke toto ke pomai,
"Tuangachol nenge NeHalang tunge heporeke pe sisparai ia
tuele tana palaungana nenge Papilon ke ulolo!
Pe kileng nem tal uneinei mur reria kileng ia ol.
Pe ur-lomona mur nenge te poreke
pe ngie nemur nenge muna ulu
pe nenge te poreke toto tetu ia pule.
3 Pe NeHalang heporeke iange nga
nena poinga nenge salau halali.
Pe nena poinga nem ana olenga tele,
palleke ana ech kerkereng ngana.
Pe ech kerkereng ngana nem tunge
ke tuele kina mur lochloch te inia ke ulolo.
Pe naungaala ana hana mur lochloch
nga ich te tomtom ia i.
Pe i meia i ero toto nga nena poinga poreke ngana mur,
nenge ollaka hotote hana nenge teii ia reria lulu leteria.
Pe heole iri nga reria lulu uruna
ke pomalam poia iri ke reria ure halang toto."
4 ✡Ol pe e longe mele nge hele nga lut nga tapa ke teke,
"Lek hana mur a ua hot nga kileng nem!
Atal teu luluche imo langa poinga poreke ngana
nga tuele tana nem ero.
Pomalam, melmelenga nenge lohot nge iri
lape lohot nge imo ero.

✡ **17:16:** Hem 18:8 ✡ **18:2:** Isa 13:21; 34:11-14; Jer 50:39; Hem 14:8 ✡ **18:4:** Isa 48:20; Jer 50:8; 51:6, 45; 2Ko 6:17

5 ✡Iange reria poinga poreke ngana mur
te muta haka toto kela nga lut nga tapa ke ulolo.
Pe NeHalang letena lilil ele
poinga poreke ngana nemur ero.
6 ✡Utar nenge i sipona tung hote lo, a tung mule lange i ke purpur tote nenge tunge lange imo.
Pe poinga mur nenge poia lo, a tuachol ia lange i ke henai.
A palleke ana ech kerkereng ngana nga i sipona ana eulinga pe a poia ke ehech toto ke inia
ke pomanga nenge palleke ke a inia pe amo hauaua ia.
7 ✡Isipona tal heke tote i ke teke i hei palaungana lo
pe heto chonchonchone i.
Ke pomalam a tunge melmelenga ke milang toto
lange i ke tangia nga nena poinga poreke ngana nem.
Ana hei helele nga letena ke teke,
'Iau hei palau pe eare nga lek kilanga seina ngana pe etu pakar ero.
Ke pomalam ute pele nge hetang ia iau ero!'
8 ✡Ke nga nem, melmelenga nemur lape te lohot nge i nga etue elle mana:
uringa pe tanginga pe metenga.
Pe lape oan ngaulala hite i.
Iange Non Soke NeHalang kikina ngana palaungana toto
pe Isipona lape tunge tuangachol nemur lange hei neu.
9 ✡ "Pe naungaala ana hana mur lochloch nga ich te naue oan pulu ngana nenge ngaulala hite hei nem. Pe lape leteria kolkol toto pe te tangia i iange te tomtomia i pe te mene ure mur halang nge i, nga nena poinga poreke ngana mur.
10 Pe temes mana nga tau iange te matau tote tuangachol nenge lohot nge i pe te hele ke te teke,
" 'Opoi! Tuele tana palaungana nei lakis tau kai!
Ochou! Tuele tana palaungana nenge Papilon suneu!
Lem poinga poreke ngana ana tuangachol lohot nge iong lo.
Pe nga sinanga koana unne sune elle mana, ohet sio pe iong ero sapele!' "
11 ✡ "Pe lulu ana hana mur nenge hei neu olol ure nge iri, lape leteria kolkol toto pe te tangia i, iange lape mele olia reria lulu mur ero ol.
12 ✡Lulu ana hana nemur, reria lulu mur nenge te iiia laka: Um insachsach ngana nenge koikoi ke manga lauta, pe um chalemlem ngana nenge hussu ke manga hake, pe silo sachanchana nenge te insachsach, pe relem utona nenge kunkun pe insachsach. Pe melo nenge tuahau toto, pe nenge kunkun, pe nenge pululu toto ke pomanga ao makanna, pe nenge remenmen ke pomanga haia rorana. Pe ae kuena ngana mur nenge inangaria ehech pe ure kuena ngana mur nenge teume hote nga palngen na senger. Pe ure nemur nenge teume hote nga ae mur nenge ururia haka toto, pe nemur nenge teume hote iri nga ure nenge nakuna insachsach ke manga koiongkoiong, pe nemur nenge teume hote nga raling, pe um nenge chalemlem ke pomanga matau.
13 Pe ure inangana ehech ngana mur nenge pomanga intu, pe sapiu eina, pe loitana. Pe surumong, pe sapiu eina chochotana pulu ngana nenge inangana ehech, pe ech kerkereng ngana nenge te palleke, pe sampal eina. Pe more nganangana, pe nganangana pululu ngana, pe roli ana kolok mur, pe sipsip mur, pe oriong mur. Pe arenga mur nenge oriong mur te

---

✡ **18:5:** Gen 18:20-21; Jer 51:9 ✡ **18:6:** Psa 137:8; Jer 50:15, 29; 2Te 1:6 ✡ **18:7:** Isa 47:7-9 ✡ **18:8:** Hem 17:16 ✡ **18:9:** Ezk 26:17; 27:30-35 ✡ **18:11:** Ezk 27:36 ✡ **18:12:** Ezk 27:12-13, 22

takrungrunge, pe hana nenge teume sio manmana nge hana hel pe ururia
ero, pe hehei pe hana nenge tetak tototе iri nga hunelinga.
14 “Pe lulu ana hana nemur te hele, ‘Urelu urana ngana nemur nenge
mutem tautaua, iri ero tah lo. Pe pule lem kole hoena mur pe lem ure mur
nenge o heto hakaka iong ia, te erue tah ke ulolo pe lape oes mule nakuria
ero ol.’
15 ✡Hana nemur te menmene umtutuna nge halang toto nga tuele tana
neu nga reria ure mur. Pe iri lape temes mana nga tau iange te mataua
tuangachol nenge lohot nge i. Pe lape leteria kolkol toto ia tuele tana neu
pe te tang
16 ✡pe te hele ke te teke,
“ ‘Opoi! Tuele tana palaungana nei lakis tau kai!
I heronia hengeron urana ngana mur nenge kunkun pe nenge remen-
men.
Pe alheke tote i nga nananga chalemlem ngana mur
pe nga um nemur nenge ururia haka toto
pe nga relem utona nenge kunkun pe insachsach!
17 ✡Pe nga sinanga koana unne sune elle mana
nena kole hoena ana paspasinga mur te erue sio!’
“Pe imot ana aunga mur, pe iri nenge te umume nga imot mur, pe iri nenge
tela teatat nga imot, pe imot tokoninga mur, temes nga tau toto.
18 ✡Pe nga etue nenge Papilon ngaulala ke pulu haka, te naue pe alngaria
haka pe te hele, ‘Tuele tana tei toto nge pomanga tuele tana palaungana
nei!?’
19 Pe leteria kolkol toto ia tuele tana neu pe te tang ia. Pe te ngaua aso nga
ramaria pe te hele,
“ ‘Opoi! Tuele tana palaungana nei lakis tau kai!
Imot tokoninga mur nenge reria imot mur te songong
tekila haka mana ia umtutuna nga hei neu nena kole hoena mur!
Pe nga sinanga koana unne sune elle mana
nena ure nemur te erue lochloch!
20 ✡Imo nenge a tuteu nga lut nga tapa a iech toto
nga tuangachol palaungana nenge lohot nga tuele tana palaungana nei!
Pe imo NeHalang nena tula mur pe hekulkulonga mur
pe hetatalonga mur a iech pule!
Iange NeHalang heporeke tote kileng nei
nga nena poinga soanna ngana mur nenge poia lala nge imo!’ ”
21 ✡Ol pe angkelo solaki ngana e, mene heke chatunga ana um e nge
palaungana toto pe sau puluch teua nga ruach pe hele,
“Tuele tana palaungana nenge Papilon lape tesau sio leteinin ana ia ke
pomanga um nei,
pe lape tenau mule i ero ol.
22 ✡Hario alngana pe iu alngana pe ngalum paena alngana,
mele pele lape longe langa lem hingil ero ol.
Pe hana nenge te rahite ume kuena ngana mur
lape tetu mule nga lem hingil ero ol.
Pe chatunga ana um palaungana nenge more nganangana ana ia,
mele pele lape longe kores ngana langa lem hingil ero ol.
23 ✡Pe lemenge tualeme ngana, lape te naue nge sinaha nga lem hingil ero ol.
Pe mele hel nenge te teke te lechlei,

✡ **18:15:** Ezk 27:31, 36 ✡ **18:16:** Hem 17:4 ✡ **18:17:** Isa 23:14; Ezk 27:27-29 ✡ **18:18:** Ezk 27:32 ✡ **18:20:** Deu 32:43; Isa 44:23; Jer 51:48 ✡ **18:21:** Jer 51:63-64; Ezk 26:21 ✡ **18:22:** Isa 24:8; Ezk 26:13 ✡ **18:23:** Jer 7:34; 16:9; 25:10

mele pele lape longe iri nge te helele nga lem hingil ero ol.
Lulu ana hana mur nga ich, o ololia reria lulu nge nike ke te lohot ke iri kole ana hana mur lo.
Pe o pallaka ia tuele kina mur lochloch nga lem achunga paluna mur ke te nanasia poinga poreke ngana.
24 ✡Pe NeHalang nena hana mur pe nena hetatalonga mur
pe iri lochloch ngana nenge te hune iri nga ich,
eiria kou lele hite kileng nenge Papilon.”

19

Mangakul Nga Tapa

1 Iok, ure nemur te lohot ke het pe e longe makulinga palaungana nge hira nga tapa. Hulua nga lut nga tapa te makul ke te teke,
“Pupulu Masin NeHalang!
Ta heto heke tote ara Soke NeHalang ene pe ta heto heke I nga kikina ngana pule, iange I tunge maulinga ke koko at nge ita.
2 ✡Pe amnei teu ngana nga ure mur, manmanna pe pengpeng toto.
Pe amnei teu lange hei salaulaunga kina nem, pe tunge tuangachol poreke ngana lange i ke ulolo.
Iange hei nem poia hulua nga ich ke te nanasia nena poinga poreke ngana mur.
Pe pule hei nem hemetmete NeHalang nena hana mur.
Pomalam NeHalang amnei teu lange i pe tunge tuangachol poreke ngana lange i.”
3 Pe makulinga hira mule,
“Pupulu Masin NeHalang! Urana Toto!
Oan nenge ngaulala hite hei neu, pulu haka ke koko.”
4 NeHalang are nga nena kilanga seina ngana. Pe almasinga ana hana mur nenge iri ana non kina elle pe henel (24) pe ure maulul ngana henel neu, te tualou sio pe te heto heke I pe te hele ke pomai,
“Manmanna Toto! Ta heto heke NeHalang ene!”
5 Ol pe helenga e lohot nga kilanga seina ngana neu ke teke,
“Imo nenge a umume nge NeHalang
pe imo lochloch ngana nenge atal hekeke I
pe imo lochloch ngana nenge pingamo iuiu pe nenge pingamo iuiu ero
a heto heke ara Soke NeHalang!”
6 ✡Ol pe e longe makulinga nge hira ke pomanga nale hau ngana pe kileng kurung ngana. Hulua te makul ke:
“Ta heto heke NeHalang ene!
Ara Soke NeHalang Kikina Toto pe I Naungaala ana non ia.
7 ✡Pomalam ta iech
pe ta heto heke tote I!
Iange Sipsip Tuna ana etue at lo nenge lape lei.
Pe nehei tatalo ele i ke ulolo.
8 NeHalang tunge hengeron pululu ngana nge hussu pe lemlem pe chalem-lem toto lange hei neu ke heronia.”
(Hengeron pululu ngana neu heilangia NeHalang nena tula mur reria poinga urana ngana mur.)
9 ✡Ol pe angkelo hele at nge iau ke teke, “Ohas sue helenga nemur: Iri nenge NeHalang iua iri ke teat nga ngaunga matana nenga Sipsip Tuna ana

---

✡ **18:24:** Jer 51:49; Hem 17:6 ✡ **19:2:** Deu 32:43; Hem 6:10 ✡ **19:6:** Hem 14:2 ✡ **19:7:** Isa 61:10; Hem 21:2 ✡ **19:9:** Mat 22:2

leinga, lape te iech toto.” Pe hele pule ke teke, “Helenga nemur, NeHalang
nena helenga manmanna toto ngana mur ia iri.”
10 ✡Nga etue neu pengpeng e tualou sio nga angkelo neu apena huna, ke
e teke e heto heke i pe ero. Iange i hele ele iau ke teke, “Opoi ke pomam
ero! Iau NeHalang nena tula iau nenge e umume nge I. Ke e pomange iong
pe titim mur nenge a rahit tote helenga manmanna toto ngana nenge Iesus
hemallaha hote. Pe helenga manmanna toto ngana nemur kik haka tote
hetatalonga mur leteria. Ke pomalam o heto heke mene NeHalang itoro!”

NeHalang Tuna Hekou Sue Ur-Inolo Mur

11 ✡Ol pe e naue tapa nge ulala ke pangpanga pe e esia oriong hussu ngana
e. Pe mele nenge are haka nga oriong neu ene laka Lete Manmanna pe
Poinga Nge Pengpeng Huria. Ana non nena poinga pengpeng nge poi heke
hunelinga pe tuachol ia poinga poreke ngana mur.
12 ✡Pe matana sapellala ke pomanga oan remen ngana pe te kale heke
iengiengka mur nga palpalna. Pe tehas heke mele ene nga ramana. Pe mele
ene neu hulua te eteia ero, I toro mana eteia.
13 ✡Pe heronia hengeron sase ngana nenge te panun teua nga toho pe te
hetue ke ene “NeHalang nena Helenga.”
14 Pe palinga hel ana hana mur nga tapa teare haka nga oriong hussu
ngana mur pe te nanasia I. Pe hana nemur te heronia hengeron pululu ngana
mur nge lemlem pe hussu.
15 ✡Pe palinga hel ana mese sase ngana e nge matana toto sere hot nga
hanna. Mese nenge lape hekou sue tuele kina nemur, nenge nena ngarang
mur ia iri. Pe lape mene nena kula lekina ngana ke nauele tuele kina nemur.
Pe lape heporeke hehei pe hana ke pomanga uain nganangana mur nenge
tetua ule nga topro nenge tekolue nga ae lekinga ngana. Pe uain ana topro
nem heilangia NeHalang nenge Kikina toto letena inin ngana.
16 ✡Pe tehas ia helenga nei nga nena hengeron sase ngana nga haena
tamalmal:

“NAUNGAALA ANA NON NENGE PALAUNGANA TOTO NGE NAUNGAALA
ANA HANA MUR. PE NON SOKE NENGE SOKE TOTO NGE HANA SOKSOKE
NGANA MUR.”

17 ✡Ol pe e naue angkelo e nge mes haka nga chaia matana. Pe angkelo neu
alngana ke soke toto lange ngie mur nenge te lelehe nga tapa sana ke pomai,
“Imo lochloch a at ke a eukirau nga ngaunga matana nenge NeHalang.
18 A at ke a ngaua hana nemur koluria. Ngana laka: Naungaala ana hana
mur, pe palinga hel ana hana mur aria papalauna mur, pe hana kerkereng
ngana mur, pe oriong mur, pe hana nenge te songongia iri, pe hana lochloch.
Iri nenge te umume nge hana hel kura, pe iri nenge teume ero ol, pe iri nenge
pingaria iuiu, pe nenge pingaria iuiu ero!”
19 Ol pe e naue ur-inolo pe naungaala ana hana mur lochloch nga ich pe
reria palinghel ana hana mur, nge te eukirau ke te teke te hunel luluch nge
Non Soke nenge are haka nga oriong pe nena palinga hel ana hana mur.
20 ✡Pe Non Soke pe nena hana mur te hekou sue ur-inolo neu iri nai
neingana nenge lohaka nga ich letena pe mene munna ke popoia urelu ke te
lohot manmana pe pallaka halali. Pe nga etue nenge poia urelu nemur ke te
lohotot, channanga ia hehei pe hana nenge tehas heke ur-inolo ana has nge
iri ke te heto heke ur-inolo na lelenga nenge teles hote. Pe iri nai, Non Soke
pe nena hana mur tesau sio maulul ia iri langa oan nga polo palaungana,

---

✡ **19:10:** Ume 10:25-26; Hem 22:8-9 ✡ **19:11:** Psa 96:13; Isa 11:4; Hem 1:5; 6:2 ✡ **19:12:** Dan 10:6; Hem 1:14; 2:17 ✡ **19:13:** Isa 63:1-3; Ioa 1:1, 14 ✡ **19:15:** Psa 2:9; Hem 1:16; 14:20 ✡ **19:16:** Hem 17:14 ✡ **19:17:** Ezk 39:17-20 ✡ **19:20:** Hem 13:12-17; 20:10

nga um remen ngana nenge milang toto pe inangana siusiu toto ke pomanga luchluch.
21 Pe Non nenge are haka nga oriong hussu ngana neu, hun lochloche palinga hel ana hana nemur nenge tetu kura ke te mete lochloch. Ana non hune iri nga palinga hel ana mese nenge sere hot nga hanna. Pe ngie mur lochloch te ngaua aria pum ke saria una toto.

20

Hesinga Iri Ana Non Kina Lime Iri Analoch (1000)

1 ✡Iok, ure nemur te lohot ke het pe e naue angkelo e nge sio at nga lut nga tapa. Pe angkelo neu rahite lohenga nenga polo palaungana nenge hetala ngana ero pe ngautou tana palaungana.
2 ✡At pe hekou sue ilimo palaungana neu pe kale hite pe lape tuke pomalam mana ke ana hesinga iri ana non kina lime iri analoch (1000). Ilimo palaungana neu i uneinei pe i ur-halangana toto ia nenge te hetue ke non soanna ngana pe ene e pule Satan.
3 Angkelo neu kale hite ke het pe sau teua langa polo palaungana nenge hetala ngana ero pe piu hite ana piunga pe hahite ke kerkereng toto. Pe ilimo palaungana neu lape channanga mule hehei pe hana ero ol kela het nga hesinga iri ana non kina lime iri analoch het ngana (1000). Ke het pe te lohe hot mule i pe lape tuke ana etue choro mana.
4 ✡Ol pe e naue kilanga seina ngana mur. Pe iri nenge teare haka nga kilanga seina ngana nemur te mene kerkerenga nenge tenau ele hehei pe hana. Pe e naue hana nenge te chatoa karia operia mur pule. Ngana laka iri nenge te haliu hotote NeHalang nena helenga mur pe helenga manmanna toto ngana nenge Iesus hemallaha hote. Pe iri te heto heke ur-inolo ero pe te heto heke na lelenga nenge teles hote ero pe te palheke ana has nga peria pe nga ramaria ero pule. Iri te maul haka mule pe iriul Kristus ke tenau ele hehei pe hana ke hesinga iri ana non kina lime iri analoch (1000).
5 Iri nemur te maul haka mule ngaria lohot tala nga iri hel te maul haka mule ngaria. (Ke hehei pe hana hel nenge te mete ke ulolo lape te maul haka mule nga etue nei ero. Iri lape te kulala ke hesinga iri ana non kina lime iri analoch het mukam.)
6 ✡Pe iri nemur nenge te maul haka mule tala lape te iech toto iange iri, NeHalang nena hana mur ia iri. Pe kerkerenga nenga metenga nei ngana hekou sue iri ero. Pe lape te lohot ke NeHalang pe Kristus reria tunginga ana hana mur. Pe lape iriul Kristus ke tenau ele hehei pe hana ke hesinga iri ana non kina lime iri analoch (1000).

Te Hekou Sue Satan.

7 Iok, hesinga iri ana non kina lime iri analoch neu het pe lape te lohe hot mule Satan nga tuele au ngana nenge tuteu ia.
8 ✡Pe lape langa kileng ana haro henel nenga ich ke pallaka ia hehei pe hana. Ngana laka tuele kina nemur nenge Kom pe Makom. Pe lape eukiraua iri ke tepoi haka hunelinga luluch nge NeHalang. Hana nemur iri hulua toto ke pomanga peipei nenga ruach ilina.
9 ✡Pe tei ke tela nga kileng lochloch ngana nga ich pe te heliliu hite NeHalang nena hana mur tetu ngaria luluch nga tuele tana palaungana nenge NeHalang mutena tau tote. Pe ero, oan sio at nga tapa ke ngaulala hite iri.

✡ **20:1:** Hem 9:1 ✡ **20:2:** Gen 3:1; Hem 12:9 ✡ **20:4:** Dan 7:9, 22, 27; 1Ko 6:2; Hem 13:17 ✡ **20:6:** Hem 1:6 ✡ **20:8:** Ezk 38:2, 9, 15-16 ✡ **20:9:** 2Ki 1:10

10 ✡Pe non poreke ngana nenge channanga ia iri nem lape tesau sue i ke
langa oan nga polo palaungana. Nga um remen ngana nenge milang toto pe
inangana siusiu toto ke pomanga luchluch. Pe ur-inolo pe neingana, tesau
sio tele iri langa polo neu lo. Pe lape te amneia melmelenga nga sinanga pe
nga miliko ke koko.

NeHalang Nena Haliunga Palaungana Lohot

11 Ol pe e naue none nge are haka nga kilanga seina ngana nenge tuahau
toto. Pe tapa pe ich te erue sio mana nga matana pe muria ero ol.
12 ✡Pe e naue iri lochloch nenge te mete lo. Iri nenge pingaria iuiu pe nenge
pingaria iuiu ero, temes nga kilanga seina ngana neu matana. Pe te ulele
alalaha mur nenge tehas sue reria poinga mur ia. Pe te ulele alalaha e pule
nenge maulinga ana. Pe NeHalang amnei teu lange iri lochloch nga reria
poinga mur nenge tehas sue nga alalaha nemur.
13 ✡Hehei pe hana nenge te mete nga ruach te lohot nga ruach pe tela ke
temes nga NeHalang matana. Pe iri nenge te mete pe operia mur tetu nga
metenga ana kileng, tela pule ke NeHalang amnei teu lange iri elle pe elle
nga reria poinga mur.
14 Pe NeHalang lemene ero toto ia Metenga pe Metenga Ana Kileng ol.
Ke pomalam tesau sue iri ke tela nga oan nga polo palaungana. Polo
palaungana neu i metenga nei ngana ia.
15 Pe hehei pe hana nenge eria masio nga maulinga ke koko ana alalaha
ero, lape tesau sue iri pule ke tela nga oan nga polo palaungana neu.

21

Tapa Heueu Ngana Pe Ich Heueu Ngana

1 ✡Iok, e naue ure nemur nge te lohot ke het pe e esia tapa heueu ngana pe
ich heueu ngana. Iange tapa pe ich nenga tele ngana, ngana kou te erue sio
ke ulolo. Pe ruach pule tu ero ol.
2 ✡Pe e naue NeHalang nena kileng Ierusalem heueu ngana nge Heo Ngana
Toto nge sio atat nga tapa nge NeHalang. Pe kileng neu poi ke malaka nge hei
malolong e nge lei heueu ngana pe hemalmalia i ke nek toto pe lataua ene.
3 ✡Pe e longe mele nge hele ke soke toto nga kilanga seina ngana neu ke
teke, “Anau! NeHalang na kileng sio at ke tu luluch nge hehei pe hana. Pe
NeHalang i sipona lape tu luluch nge iri ke aria Soke ia. Pe iri te lohot ke
NeHalang nena hana mur ia iri.
4 ✡Pe NeHalang lape taun lele mataria eina nga mataria. Pe metenga pe
lete kolkol pe tanginga pe melmelenga lape te lohot nge iri ero ol. Iange ure
nemur nenge nike ana tehet lochloch ke ulolo.”
5 ✡Pe I nenge are nga kilanga seina ngana neu hele, “A esia lo! E poia ure
lochloch ngana ke iri heueu ngana mule.” Pe hele at nge iau pule ke teke, “O
has sue helenga nemur iange i helenga manmanna ngana ia, pe lape hehei
pe hana leteria manmanna ia.”
6 ✡Pe hele at nge iau ke teke, “E poia ke het lo! Iau Talun ngana Toto pe Iau
Hetala ngana Toto. Iau sipok e poia ure lochloch ngana ke te talun, pe nga
lemek ngak mana e poia ke te het mule. Pe mele nenge meteana ech lape e
poia i kela in nga ech nenge tunge maulinga pach haka ngana. Pe ech nem
uruna ero.

✡ **20:10:** Psa 11:6; Hem 19:20; 21:8 ✡ **20:12:** Dan 7:9-10; Mat 25:31-46; Ume 17:31; 2Ko 5:10; Hem 13:8 ✡ **20:13:** Rom 2:6; 1Pi 1:17; Hem 2:23; 22:12 ✡ **21:1:** Isa 65:17; 2Pi 3:13 ✡ **21:2:** Isa 52:1; 61:10; Hip 11:16; 12:22; Hem 3:12 ✡ **21:3:** Lev 26:11-12; Ezk 37:27; Zec 2:10; 2Ko 6:16 ✡ **21:4:** Isa 35:10; 65:19; Hem 7:17 ✡ **21:5:** 2Ko 5:17 ✡ **21:6:** Isa 55:1; Jer 2:13; Ioa 7:37; Hem 1:8, 17; 22:17

7 ✡Ke mele nenge hekou susue poinga poreke ngana lape e tunge ure urana
ngana nemur lange i. Iau NeHalang pe i ana Soke Iau pe tuk laka i.
8 ✡Pe hana nenge aria seilil ero nga leteria manmanna ngana, pe nenge te
hile sue leteria manmanna ngana, pe nenge te popoi poinga poreke ngana,
pe nenge te hunun hehei pe hana, pe nenge te achach, pe nenge te salaulau,
pe hana nenge te heto hekeke aetapuna mur, pe nenge te pallaka hali, hana
nemur lape tesau sue iri langa oan nga polo palaungana. Nga um remen
ngana nenge milang toto pe inangana siusiu toto ke pomanga luchluch.
Nenge nei i metenga neingana ia."

Kileng Ierusalem Heueu Ngana

9 Iok, angkelo mur iri rahtele nai. Pe elle nge iri rahit ke kaliu rahtele nai
nenge te mutaia melmelenga hetala ngana mur. Ana non at pe hele at nge
iau ke teke, "Oiat ke e henonou iong ia hei malolong e nenge Sipsip Tuna
lape leia."
10 ✡Ol pe Opepengpeng roro heke iau pe angkelo mene heke iau langa
hengene nenge ona langa lut toto pe henonoua iau nga Tuele tana nenge
Heo Ngana toto. Tuele tana nga kileng nenge Ierusalem. Pe ana kileng sio
atat nga tapa nge NeHalang.
11 ✡Pe NeHalang nena hemalmalinga poia ke tualeme pe chalemlem pe
makelkele ke pomanga oro pe insachsach ke pomanga silonga.
12 ✡Pe ana mapuo haka langa lut toto pe mes ke liuliu tom pe matana iri
analoch pe nai. Pe angkelo iri analoch pe nai tenau ele matana elle pe elle. Pe
kaleu ramana analoch pe nai nenge Israel, eria ma haka nga mapuo matana
analoch pe nai neu.
13 Mapuo matana mol, tetu nga ele nenge nau langa chaia haka ngana pe
mol, tetu nga ele nenge nau haka langa lut. Pe mol tetu nga ele nenge nau
lange sio, pe mol tetu nga ele nenge nau langa chaia sio ngana.
14 Pe kileng neu ana mapuo te lung heke nga um papalauna mur nge ana
lala iri analoch pe nai. Pe Sipsip Tuna nena hekulkulonga analoch pe nai
nem, eria rongo heke um nemur.
15 ✡Pe angkelo nenge hele atat nge iau neu rahite kula nenge te amelele
ure mur aria lome ia nge singina chalemlem. I lape amele tuele tana neu
sase ngana pe pongponga ngana pe lape poia ke pomau pule nga mapuo pe
nga piunga mur.
16 Pe tuele tana neu alalina mur iri henel pe aria lala elle mana. Pe sase
ngana pe pongponga ngana aria lome te purpur hel toto. Ke angkelo amele
tuele tana neu sase ngana nga nena kula pe ana lome iri ana non kina lime
iri analoch iri nai pe ana non kina analoch (2,200). Pe pongponga ngana pe
ona haka ngana aria lome te purpur alahel pule.
17 Pe amele mapuo ke pomanga hehei pe hana team alala urelu. Pe mapuo
ona haka ngana ana lome lohot ke iri ana non kina mol pe lime (65).
18 ✡NeHalang umeia mapuo neu nga um nenge singina chalemlem pe
makelkele ke pomanga oro. Pe umeia tuele tana neu nga um nenge chalem-
lem pe koikoi ke pomanga lauta pe sinaha ke pomanga silonga.
19 Pe talue um makelkele ngana mur nenge ururia haka nga tuele tana neu
ana mapuo apena huhuna mur. Ke um nenge tal tele, ngana laka um nenge
ene um iaspa. Pe nei ngana laka um popopo ngana nenge ene um sapaia. Pe
mol ngana laka um nge ene um aket pe henel ngana laka um rangrang ngana
nenge ene um emerel.

✡ **21:7:** 2Sa 7:14; 1Ch 17:13; Psa 89:26-27 ✡ **21:8:** Mat 25:41; Hem 20:15; 22:15 ✡ **21:10:** Ezk 40:2
✡ **21:11:** Isa 60:1-2, 19 ✡ **21:12:** Ezk 48:30-35 ✡ **21:15:** Ezk 40:3; Hem 11:1 ✡ **21:18:** Isa 54:11-12

20 Pe lime ngana laka um nenge remenmen pe hussu nenge ene um
satonikis. Pe rahtele elle ngana laka um remenmen ngana nenge ene um
kanelian. Pe rahtele nai ngana laka um koikoi ngana nenge ene um kisolae.
Pe rahtele mol ngana laka um nenge rangrang pe pomanga popopo nenge
ene um peril. Pe rahtele henel ngana laka um nenge achngana koikoi nenge
ene um topas. Pe analoch ngana laka um nenge ene um kisopes. Pe analoch
pe elle ngana laka um nenge ene um iasin. Pe analoch pe nai ngana laka um
nenge kunkun pe achngana popopo nenge ene um emetis.
21 Pe mapuo matana analoch pe nai neu ana piunga mur NeHalang umeia
nga ure nenge nakuna pomanga relem utona nenge kunkun pe chalemlem.
Ke ure neu elle pe elle iri piunga nga mapuo matana analoch pe nai neu. Pe
kue mur nga tuele tana neu te umeia nga um nenge chalemlem pe koikoi ke
pomanga lauta pe sinaha ke pomanga silonga.
22 Pe e naue tunginga ana pele e nga tuele tana neu ero toto. Iange tunginga
ana pele nenga tuele tana neu, ngana laka Non Soke NeHalang nenge Kikina
Toto iri nai Sipsip Tuna.
23 ✡Pe chaia pe teio te tualeme nga tuele tana neu ero, iange NeHalang
i sipona tunge lemenge palaungana langa kileng neu. Pe Sipsip Tuna i
lemenge nenge tuteu nga tuele tana neu.
24 ✡Hehei pe hana lochloch lape tei manmana nga lemenge nga tuele tana
neu. Pe naungaala ana hana mur nga ich lape te takis teua reria kole hoena
mur nga tuele tana neu ke te tunge lange Non Soke.
25-26 ✡Pe hulua nga kileng pe kileng lape te takis teua reria kole hoena
putantana mur nga tuele tana neu pule. Pe kokoes tuele tana neu ana mapuo
matana mur tetu ke te pangpanga manmana, iange tuele tana neu tualeme
ke pomanga sinanga ke koko pe miliko e ero ol.
27 ✡Pe ure nemur nenge te poreke nga NeHalang matana pe hana nenge
te popoi poinga poreke ngana pe te pallaklaka lape teteu langa tuele tana
neu ero toto. Pe hehei pe hana nenge eria masio nga maulinga ke koko ana
alalaha nenge Sipsip Tuna nena ia, iri mana lape teteu langa tuele tana neu.

22

Ech Pe Ae Nenge Te Tunge Maulinga

1 ✡Iok, angkelo neu henonoua iau nga tuele tana heueu ngana neu ke het
pe henonoua iau nga ech nenge tunge maulinga nge chalemlem ke pomanga
silonga. Ana ech pach haka nga NeHalang iri nai Sipsip Tuna reria kilanga
seina ngana ene.
2 ✡Pe lele nga tuele tana neu ana kue tana tunangana pengpeng. Pe ae
nenga maulinga mes kaliu ala nga ech neu ilina ele pe ele. Ae nem hei tele
mana nga teio lochloch. Ke tehei ke etueria iri analoch pe nai nga hesinga
elle. Ana ae mur iria he maululia hehei pe hana nga ich nga haleles mur.
3 Pe poinga tunten ngana mur nenge NeHalang hesis totote iri lape te lohot
nga kileng neu ero ol. NeHalang pe Sipsip Tuna reria kilanga seina ngana
mur lape teare nga kileng neu pe nena hana mur nenge te umume nge i te
heto hekeke I.
4 ✡Pe iri lape tenau haka nga ramana pe lape leteria tu hit mene NeHalang
itoro ol.
5 ✡Pe kileng lape tal etuene ero ol. Ke pomalam hulua lape te naue kileng
tualeme ngana pele ero ol iange Non Soke NeHalang i sipona lape tunge

---

✡ **21:23:** Isa 60:19-20; Hem 22:5 ✡ **21:24:** Isa 60:3, 5 ✡ **21:25-26:** Isa 60:11 ✡ **21:27:** Isa 52:1; Ezk 44:9; 1Ko 6:9-10 ✡ **22:1:** Ezk 47:1 ✡ **22:2:** Gen 2:9; Ezk 47:12; Jol 3:18; Zec 14:8 ✡ **22:4:** Mat 5:8; Hem 3:12 ✡ **22:5:** Dan 7:18, 27; Hem 5:10; 20:6; 21:23, 25

lemenge lange iri. Pe iri lape tenau ele kileng mur ke koko ke pomange
naungaala ana hana mur.
6 ✡Pe angkelo neu hele at nge iau ke teke, “Helenga nemur i manmanna
pe hehei pe hana lape leteria manmanna ia. Pe Non Soke NeHalang opene
roro heke nena hetatalonga mur. Pe kulosia nena angkelo ke lange nena non
nenge umume nge I ke henonoua i nga ure nemur nenge musuna pol mana
pe te lohot.”

Iesus At Mule Ngana Heroi Toto Lo

7 ✡Iesus hele, “A longo ke nek! Musuna pol mana pe lape eat mule! Pe
alalaha nei helele ia urelu nemur nenge lape te lohot heueu pe nga hoena
pule. Pe iri nenge te nanasia helenga manmanna ngana nenge NeHalang
hemallaha hote nga alalaha nei lape te iech toto.”
8 ✡Iau Ioanes, pe e longe pe e naue ure nemur lochloch. E longe iri pe e naue
iri ke het pe e tualou sio nga angkelo nenge henonoua iau nga ure nemur
apena huna ke e teke e heto heke i.
9 Pe ero iange i hele ele iau ke teke, “Opoi ke pomam ero! Iau NeHalang
nena tula iau nenge e umume nge I. Ke iau e pomange iong pe titim mur
nenge iri hetatalonga pe iri lochloch ngana nenge te nanas tau tote helenga
manmanna ngana nenga alalaha nei. Ke pomalam o heto heke mene
NeHalang itoro!”
10 Pe hele at nge iau pule ke teke, “Pe o reng hite helenga manmanna toto
ngana nenge manga alalaha nei ero. Iange aria etue nenge te lohot ia heroi
toto lo.
11 ✡Pe mele nenge popoi poinga poreke ngana, hetaun taua nena poinga
poreke ngana mur ke lala. Pe mele nenge letena muna ulu nga poinga poreke
ngana, hetaun taua letena muna ngana nemur ke lala. Pe mele nenge popoi
poinga nge pengpeng, nanasia poinga nge pengpeng. Pe mele nenge tuke
pengpeng, tuke pengpeng ke kokoes.”
12 ✡Pe Iesus hele, “A longo ke nek! Musuna pol mana pe lape eat mule! Eat
pe e mene luluche hehei pe hana ururia. Pe lape e tunge lange mele elle pe
elle ke purpure reria poinga mur nenge te popoia.
13 ✡Iau Talun ngana Toto pe Iau Hetala ngana Toto. Iau sipok e poia ure
lochloch ngana ke te talun, pe nga lemek ngak mana e poia ke tehet mule.
Iau Tala toto pe Iau nga Rume toto.
14 ✡ “Pe hehei pe hana nenge te nanas tau tote NeHalang nena helenga mur
lape te iech toto. Iange lape NeHalang penge iri ke tei teu nga piunga nenga
tuele tana neu ke te ngaua ae nenge tunge maulinga nganangana.
15 Pe kaone mur, pe hana nenge te popoi ure paluna mur, pe nenge te
salaulau, pe nenge te hunun hana, pe nenge te heto hekeke aetapuna mur,
pe iri nenge te pallaklaka, pe te nanasia nga reria poinga mur, iri lochloch
lape tetu mana nge hot.
16 ✡ “Iau Iesus pe e hekule lek angkelo ke haliu hote ure nemur lange imo
NeHalang nena hana mur. Pe e lohot nga mata nenge ne Teuit pe nakuk
sinaha ke pomanga itoch uachuach ana nenge tualeme toto.”
17 ✡Pe Opepengpeng pe Sipsip Tuna nehei te hele lange Iesus ke te teke, “O
i at ol!” Pe imo nenge a longe helenga nei mur, imo pule a hele lange Iesus ke
a teke, “O i at ol!” Pe imo nenge letemo meteana ech toto, ai at ol. Pe iri nenge
lemeria taua ech nenge tunge maulinga pe uruna ero, teat luluch pule.

✡ **22:6:** Hem 1:1 ✡ **22:7:** Hem 1:3 ✡ **22:8:** Hem 19:10 ✡ **22:11:** Dan 12:10 ✡ **22:12:** Isa 40:10; Jer 17:10; Hem 2:23 ✡ **22:13:** Isa 44:6; Hem 1:8, 17; 21:6 ✡ **22:14:** Gen 2:9; 3:22 ✡ **22:16:** Num 24:17; Isa 11:1, 10; Rom 1:3; Hem 2:28; 5:5 ✡ **22:17:** Isa 55:1; Hem 21:6

Ioanes Tunge Helenga Kerkereng Ngana

18 ✡Iau Ioanes, pe e teke e hele toto lange imo hana lochloch nenge a longe
helenga manmanna ngana nenge tunga alalaha nei. Nenge teke mele tal
hoo heke helenga hel nge altoto ke langa helenga nemur lape NeHalang tal
hoo heke ana melmelenga poreke ngana nemur nenge alalaha nei heleia ke
ulolo.
19 Pe nenge teke mele hile hote helenga hel nga helenga manmanna ngana
nenge tunga alalaha nei, lape NeHalang penge i ke teu langa tuele tana nenge
heo ngana ero. Pe pule i lape mene ngaunga nga maulinga ana ae ero nenge
alalaha nei heleia ke ulolo.
20 ✡Pe I nenge hemallaha hote ure lochloch ngana nemur hele ke pomai
koi, “Oe! Musuna pol mana pe eat mule!
Oe, Non Soke Iesus O i at!”
21 Mutenga nenge Non Soke Iesus lape tu luluch nge imo NeHalang nena
hana mur lochloch. Manmanna Toto.

✡ **22:18:** Deu 4:2; 12:32 ✡ **22:20:** Mat 24:30-31; 1Ko 16:22